ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.
אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: ב הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו:
ג הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: ד הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ה מַה־לְּךָ
הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: ו הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אָדוֹן
חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: ח הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם:

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב״ה, ט״ז אייר, תשי״ט
ברוקלין.

ש״ב הרה״ח אי״א נו״נ וכו׳ מו״ה שמואל מנחם מענדל שי׳

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו ר״פ מפעולות במשך השבועות האחרונים, ויהי רצון שתצליחנה הפעולות באופן דמוסיף והולך מוסיף ואור, ובודאי למותר להאריך בגודל הזכות של המשתדלים בזה, ויהי רצון שיקוים בהם שכר מצוה מצוה ומצוה גוררת מצוה, שילכו מחיל אל חיל בפעולות האמורות, ועד לופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה ועד לנחלה בלי מצרים. והרי השנה הזאת שבת היא לה׳ וכשפועלים בה ברוחניות הענינים הנרמזים בשש שנים תזרע, כידוע שכללות עניניהם תורה ולימודה, שלימוד מביא לידי מעשה, אז מתקרבים למדריגה עוד נעלית יותר, משבת לה׳ - לשבת שבתון, וכסדר הפסוקים בריש פרשה בהר. עיין ג״כ לקו״ת בהר ד״ה ושבתה, ספר מאמרי אדמו״ר מוהר״ש דשנת תרכ״ז ד״ה ושבתה ובסופו - שבת שבתון זהו כמו לעתיד לבוא ליום שכולו שבת. וכמבואר בהמשך של ר״ה תרס״ו שגם בלע״ל זהו הדרגא הכי ראשונה במעלה.

בברכה לבשו״ט בטוב הנראה והנגלה.

מ. שניאורסאהן

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיד, קטו ..... ג

ג) מאמר ד״ה גל עיני ואביטה
שבת פרשת אמור, י״ט אייר, ה׳תשל״ז ..... ה

ד) שיחת ליל ל״ג בעומר ה׳תנש״א ..... יח

ה) משיחת שבת פ׳ אמור, כ׳ אייר ה׳תנש״א ..... כב

ו) לקוטי שיחות – פרשת בהר
(בלה״ק) כרך ז ..... לב

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... מ

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בהר ..... מא

ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת בהר ..... מב

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהר ..... סט

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת בהר ..... ע

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת בהר ..... פב

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... פה

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת בהר ..... פח

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בהר ..... קמו

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת בהר ..... קנח

יז) מסכת סוטה עם ביאורים
מדף כט עד דף לה ..... קסב

יח) נביאים וכתובים
ישעיה פרק ו, משלי פרק יא ..... קצ

יט) משניות – מסכת אהלות
ביאור קהתי ..... קצב

כ) עין יעקב מסכת יומא ..... ר

כא) מסכת כתובות עם ביאורים
מדף צ עד דף צו ..... רב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רל

כג) שולחן ערוך הלכות שבת לפי לוח רב יומי
אדמו״ר הזקן ..... רל

כד) תורה אור
אדמו״ר הזקן ..... רלג

כה) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... רלד

כו) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רלד

כז) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רלה

כח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רלה

כט) מאמרים קונטרסים – חלק ב׳
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רלז

ל) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רלז

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רלח

לב) ביאורים לפרקי אבות פרק ד ..... רלט

לג) חומש לקריאה בציבור לשבת פרשת בהר ..... רמ

לד) לוח זמנים לשבוע פרשת בהר ..... רמו

לה) סדר מצות הדלקת נרות לעש״ק פ׳ בהר ..... רמז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

בתחילים מופיעה בקשת היהודי מהקדוש־ברוך־הוא:

גַּל גלה ופקח את **עֵינַי וְאַבִּיטָה** ואראה **נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ**[1], **וְכָתַב אַדְמוּ״ר מַהַרָ״ש בְּמַאֲמָרוֹ עַל פָּסוּק זֶה**[2], **דְּעַל־פִּי מַה שֶׁכָּתוּב בַּ׳סִידוּר׳** עם דא״ח (דברי אלוקים חיים = חסידות) ובו מאמרי חסידות של אדמו״ר הזקן על נוסח התפילה **שַׁעַר הַלַּ״ג בָּעוֹמֶר**[3] יום ההילולא של רבי שמעון בר־יוחאי **שֶׁהָרֶמֶז בַּתּוֹרָה עַל לַ״ג בָּעוֹמֶר הוּא בַּפָּסוּק**[4] בפרשת ויצא **עֵד הַגַּל הַזֶּה,** ״גל״ רמז ל״ל״ג **גַּם הַפָּסוּק גַּל עֵינַי** שגם בו נאמר ״גל״ **יִתְבָּאֵר עַל לַ״ג בָּעוֹמֶר.**

וְעַל־פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבַּתּוֹרָה הֵם בְּתַכְלִית הַדִּיּוּק, יֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁהָעִנְיָן דְּלַ״ג בָּעוֹמֶר שֶׁבַּפָּסוּק גַּל עֵינַי גוֹ׳ לְמִדִּין מֵהָעִנְיָן דְּלַ״ג בָּעוֹמֶר שֶׁבַּפָּסוּק ׳עֵד הַגַּל הַזֶּה׳ היינו שהעניין אמור תחילה על הפסוק ״עד הגל הזה״, וממנו למדים גם לגבי הפסוק ״גל עיני ואביטה״ **הוּא, כִּי** אכן זה סדר הדברים שכן **בִּכְדֵי לָבֹא לְעִנְיַן גַּל עֵינַי גוֹ׳ הוּא עַל־יְדֵי** הכנה והקדמה של **׳עֵד הַגַּל הַזֶּה׳,** כפי שיתבאר להלן.

ב) וְהִנֵּה הַשַּׁיָּכוּת דְּפָסוּק זֶה לְלַ״ג בָּעוֹמֶר יוֹם הַהִסְתַּלְּקוּת דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי (בְּפַשְׁטוּת) **הוּא, כִּי** עִנְיָנוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הוּא - שֶׁעַל־יָדוֹ הָיָה הַגִּילוּי דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה [וְכַמְּבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת]**[5], שֶׁהַגִּילוּי דְּתוֹרָה הַנִּגְלֵית הָיָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְהַגִּילוּי דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הָיָה עַל־יְדֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי**[6]**], וְעִיקַּר הַגִּילוּי הָיָה בְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ, כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר**[7] **שֶׁבְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ גִּילָה** (כִּי הָעִנְיָנִים שֶׁגִּילָה אָז, הָיוּ עִנְיָנִים נַעֲלִים בְּיוֹתֵר שֶׁאֲפִילוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הָיָה מִקּוֹדֶם יָרֵא לְגַלּוֹתָם**[8]). וְעַל־יְדֵי כְּתִיבַת הַ׳מִלִּין קַדִּישִׁין׳** (הנעלים שרשב״י גילה ביום הסתלקותו **עַל־פִּי הַצִּיּוּוּי שֶׁלּוֹ**[9] לכתוב אותם, כפי שמסופר בזוהר), **נִתְגַּלּוּ אַחַר־כָּךְ לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְעַד** במשך הזמן **בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[5], בתורת החסידות **שֶׁהַגִּילוּי דְּתוֹרָה הַנִּגְלֵית** חלק הנגלה שבתורה (המשנה, התלמוד וההלכה) **הָיָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְהַגִּילוּי דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה** (החלק הפנימי והנסתר של התורה – הזוהר, הקבלה והחסידות) **(הָיָה עַל־יְדֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי**[6]**], וְעִיקַּר הַגִּילוּי** של פנימיות התורה על־ידי רשב״י **הָיָה בְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ,** ל״ג בעומר, **כִּדְאִיתָא** כמובא **בַּזֹּהַר**[7] **שֶׁבְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ גִּילָה** רשב״י **לְתַלְמִידָיו ״מִלִּין קַדִּישִׁין״** דברים קדושים **שֶׁלֹּא גִּילָה** להם **בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו (כִּי הָעִנְיָנִים שֶׁגִּילָה אָז,** ביום הסתלקותו, **הָיוּ עִנְיָנִים נַעֲלִים בְּיוֹתֵר שֶׁאֲפִילוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי** בעצמו, שכל ימיו גילה את סתרי התורה **הָיָה מִקּוֹדֶם יָרֵא לְגַלּוֹתָם**[8]). **וְעַל־יְדֵי כְּתִיבַת הַ׳מִלִּין קַדִּישִׁין׳** הנעלים שרשב״י גילה ביום הסתלקותו **(עַל־פִּי הַצִּיּוּוּי שֶׁלּוֹ**[9] לכתוב אותם, כפי שמסופר בזוהר), **נִתְגַּלּוּ אַחַר־כָּךְ** במשך הזמן **לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְעַד**

בס״ד. שבת פרשת אמור, י״ט אייר, ה׳תשל״ז*

1 **גַּל** עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ[1], וְכָתַב
2 אַדְמוּ״ר מַהַרָ״ש בְּמַאֲמָרוֹ עַל פָּסוּק זֶה[2],
3 דְּעַל־פִּי מַה שֶׁכָּתוּב בַּ׳סִידוּר׳ שַׁעַר הַלַּ״ג
4 בָּעוֹמֶר[3] שֶׁהָרֶמֶז בַּתּוֹרָה עַל לַ״ג בָּעוֹמֶר הוּא
5 בַּפָּסוּק[4] עֵד הַגַּל הַזֶּה, גַּם הַפָּסוּק גַּל עֵינַי יִתְבָּאֵר
6 עַל לַ״ג בָּעוֹמֶר. וְעַל־פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים
7 שֶׁבַּתּוֹרָה הֵם בְּתַכְלִית הַדִּיּוּק, יֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה
8 שֶׁהָעִנְיָן דְּלַ״ג בָּעוֹמֶר שֶׁבַּפָּסוּק גַּל עֵינַי גוֹ׳
9 לְמִדִּין מֵהָעִנְיָן דְּלַ״ג בָּעוֹמֶר שֶׁבַּפָּסוּק ׳עֵד הַגַּל
10 הַזֶּה׳ הוּא, כִּי בִּכְדֵי לָבֹא לְעִנְיַן גַּל עֵינַי גוֹ׳ הוּא
11 עַל־יְדֵי ׳עֵד הַגַּל הַזֶּה׳.
12 ב) **וְהִנֵּה** הַשַּׁיָּכוּת דְּפָסוּק זֶה לְלַ״ג בָּעוֹמֶר יוֹם
13 הַהִסְתַּלְּקוּת דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי
14 (בְּפַשְׁטוּת) הוּא, כִּי עִנְיָנוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הוּא — שֶׁעַל־יָדוֹ הָיָה
15 הַגִּילוּי דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה [וְכַמְּבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת]**[5], שֶׁהַגִּילוּי דְּתוֹרָה הַנִּגְלֵית
16 הָיָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְהַגִּילוּי דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הָיָה עַל־יְדֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן
17 יוֹחָאי**[6]**], וְעִיקַּר הַגִּילוּי הָיָה בְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ, כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר**[7] **שֶׁבְּיוֹם
18 הִסְתַּלְּקוּתוֹ גִּילָה לְתַלְמִידָיו ״מִלִּין קַדִּישִׁין״ שֶׁלֹּא גִּילָה בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו
19 (כִּי הָעִנְיָנִים שֶׁגִּילָה אָז, הָיוּ עִנְיָנִים נַעֲלִים בְּיוֹתֵר שֶׁאֲפִילוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן
20 יוֹחָאי הָיָה מִקּוֹדֶם יָרֵא לְגַלּוֹתָם**[8]). וְעַל־יְדֵי כְּתִיבַת הַ׳מִלִּין קַדִּישִׁין׳ (עַל־פִּי
21 הַצִּיּוּוּי שֶׁלּוֹ**[9]), **נִתְגַּלּוּ אַחַר־כָּךְ לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְעַד שֶׁנִּתְגַּלּוּ בְּאוֹפֶן דְּיִתְפַּרְנְסוּן**[10],

) יצא לאור בקונטרס ל״ג בעומר – תנש״א, ״לקראת ל״ג בעומר .. יום ה׳, ל״ג בעומר, ה׳תנש״א״. 1) תהלים קיט, יח. 2) שבהמשך חייב אדם לברך תרל״ח פכ״ג (ע׳ לט ואילך). וראה שם פכ״ה (ע׳ מא). 3) ד״ה עד הגל הזה (דש, ג ואילך). 4) ויצא לא, נב. 5) סידור שם (דש, סע״ב). ד״ה לה״ע הילולא דרשב״י עטר״ת (סה״מ עטר״ת ס״ע תיט ואילך). ועוד. 6) מובן בפשטות, שבמתן תורה [שהי׳ ע״י משה רבינו] ניתן גם פנימיות התורה**, אלא שהגילוי דפנימיות התורה הי׳ ע״י רשב״י. 7) אד״ז בזח״ג רפד, ב. 8) ראה אד״ז שם (רצא, סע״א) ״מלין דדחילנא לגלאה״. 9) ראה אד״ז שם (רפד, ב) ״ר׳ אבא יכתוב״. ויש לומר, דמהטעמים שצוה לכתוב הדברים שאמר אז דוקא הוא, כי בענינים נעלים צריך פעולה מיוחדת שיהיו שייכים להעולם.

*) ראה ב״מפתח״ להמשך, שפרקים כג־כה דההמשך הם מאמר בפני עצמו. ולהעיר, שלכאורה, התחלת המאמר היא ״גל עיני״, אלא שניתוסף בתחילתו ״וזהו שאמר דהע״ה״ בכדי לקשרו עם המאמרים שלפניו.

**) כולל גם פנימיות התורה שתתגלה לע״ל. וכידוע שמתן תורה לא יהי׳ עוד הפעם (סה״נ תרנ״ו ע׳ שנו. המשך תרס״ו ע׳ כג. שם ע׳ תקמו. תער״ב ח״א ע׳ ששו. סה״מ עטר״ת ע׳ רצא. תרפ״ה ע׳ קצט. ה׳תש״ט ע׳ 57. ועוד).

ביאור בדרך אפשר

שֶׁנִּתְגַּלּוּ אותם סתרי תורה נעלים בְּאוֹפֶן דְּיִתְפַּרְנְסוּן[10], גילוי בריבוי ובשפע בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה באופן המובן בשכל אנושי. שֶׁגַּם הַמְשָׁכַת גִּילוּי זֶה (הַגִּילוּי של סתרי התורה הנעלים האמורים לְכָל יִשְׂרָאֵל ולא רק ליחידי סגולה וּבְאוֹפֶן דְּיִתְפַּרְנְסוּן כך שהדברים ״ירדו״ להבנה והשגה בשכל) הָיְתָה בְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי (עַל־יְדֵי כְּתִיבָתָן שֶׁל הַ״מִּלִּין קַדִּישִׁין״ אָז, עַל־פִּי הַצִּיווּי שֶׁלּוֹ) ונמצא שגם הדברים שלמעשה התגלו והתפרסמו כעבור זמן, בעצם התגלו ונמשכו כבר ביום הסתלקותו של רשב״י, כי הגילוי והפרסום מאוחר יותר היה הודות לכתיבתם ביום הסתלקות רשב״י על־ידי הוראתו וציוויו.

וּלְהוֹסִיף, דְּעַל־פִּי הַיָּדוּעַ[11] בתורת החסידות שֶׁבְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ שֶׁל אָדָם מִתְגַּלָּה הַפְּנִימִיּוּת שֶׁל כָּל עֲבוֹדָתוֹ שֶׁעָבַד בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו (וכמו שכתב אדמו״ר הזקן ב״אגרת הקודש״ שבספר התניא: ״כנודע שכל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו למעלה בבחינת העלם והסתר מתגלה ומאיר בבחינת גילוי מלמעלה למטה בעת פטירתו״), מוּבָן דְּבְיוֹם הִסְתַּלְּקוּת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, נִתְגַּלָּה גַּם הַפְּנִימִיּוּת שֶׁל הַסּוֹדוֹת שֶׁגִּילָה בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו, היינו שגם בסודות עצמם יש פנימיות, הסוד שבסוד, וביום הסתלקותו התגלתה הפנימיות של כל הסודות שגילה קודם לכן. וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, בְּיוֹם ל״ג בָּעוֹמֶר, חוֹזֵר וְנִיעוֹר מתעורר ומתגלה ומאיר מחדש הַגִּילוּי שֶׁהָיָה בְּל״ג בָּעוֹמֶר בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה[12] ביום הסתלקות רשב״י בפועל — גִּילוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה (תּוֹרָתוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי). וְכַמּוּבָן עניין זה שהגילוי שהיה ביום הסתלקות רשב״י חוזר ומאיר בכל שנה מחדש, מובן ומוכח גַּם מֵהַמְּבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[13] בתורת החסידות דְּבְל״ג בָּעוֹמֶר הוּא מַתַּן־תּוֹרָה[14] דְּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, בְּדוּגְמַת חַג הַשָּׁבוּעוֹת שֶׁהוּא זְמַן מַתַּן־תּוֹרָה בִּכְלָל. דְּמִזֶּה מוּבָן, דִּכְמוֹ שֶׁמַּתַּן־תּוֹרָה בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת הוּא בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מחדש, ולא רק מאורע חד־פעמי שהיה לפני אלפי שנים, כְּמוֹ־כֵן מַתַּן־תּוֹרָה דְּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה בְּל״ג בָּעוֹמֶר הוּא בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מחדש ולא דבר חד־פעמי שהיה ביום הסתלקות רשב״י.

וְזֶהוּ הטעם הפנימי לכך שֶׁעִנְיַן ל״ג בָּעוֹמֶר הילולא דרשב״י והתגלות סודות התורה מְרוּמָז בַּפָּסוּק גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ, כִּי נִפְלָאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה החלק המופלא והנסתר של התורה הוּא פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה[15], וְעִנְיַן גַּל גּוֹ׳ נִפְלָאוֹת, הוּא גִּילוּי (גַּל מִלְּשׁוֹן גִּילוּי[16]) הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה (פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה) התגלות החלק הנסתר של התורה שֶׁנִּמְשָׁךְ ובא לידי גילוי בְּבַל״ל (בְּל״ג בָּעוֹמֶר).

1 בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה. שֶׁגַּם הַמְשָׁכַת גִּילוּי זֶה (הַגִּילוּי
2 לְכָל יִשְׂרָאֵל וּבְאוֹפֶן דְּיִתְפַּרְנְסוּן) הָיְתָה בְּיוֹם
3 הִסְתַּלְּקוּת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי (עַל־יְדֵי כְּתִיבָתָן
4 שֶׁל הַ״מִּלִּין קַדִּישִׁין״ אָז, עַל־פִּי הַצִּיווּי שֶׁלּוֹ).
5 וּלְהוֹסִיף, דְּעַל־פִּי הַיָּדוּעַ[11] שֶׁבְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ
6 שֶׁל אָדָם מִתְגַּלָּה הַפְּנִימִיּוּת שֶׁל כָּל עֲבוֹדָתוֹ
7 שֶׁעָבַד בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו, מוּבָן דְּבְיוֹם
8 הִסְתַּלְּקוּת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, נִתְגַּלָּה גַּם
9 הַפְּנִימִיּוּת שֶׁל הַסּוֹדוֹת שֶׁגִּילָה בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי
10 חַיָּיו. וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, בְּיוֹם ל״ג בָּעוֹמֶר, חוֹזֵר
11 וְנִיעוֹר הַגִּילוּי שֶׁהָיָה בְּל״ג בָּעוֹמֶר בַּפַּעַם
12 הָרִאשׁוֹנָה[12] — גִּילוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה (תּוֹרָתוֹ שֶׁל
13 רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי). וְכַמּוּבָן גַּם מֵהַמְּבוֹאָר
14 בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[13] דְּבְל״ג בָּעוֹמֶר הוּא מַתַּן־
15 תּוֹרָה[14] דְּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, בְּדוּגְמַת חַג הַשָּׁבוּעוֹת
16 שֶׁהוּא זְמַן מַתַּן־תּוֹרָה בִּכְלָל. דְּמִזֶּה מוּבָן, דִּכְמוֹ
17 שֶׁמַּתַּן־תּוֹרָה בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת הוּא בְּכָל שָׁנָה
18 וְשָׁנָה, כְּמוֹ־כֵן מַתַּן־תּוֹרָה דְּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה
19 בְּל״ג בָּעוֹמֶר הוּא בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. וְזֶהוּ שֶׁעִנְיַן
20 ל״ג בָּעוֹמֶר מְרוּמָז בַּפָּסוּק גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה
21 נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ, כִּי נִפְלָאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא
22 פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה[15], וְעִנְיַן גַּל גּוֹ׳ נִפְלָאוֹת, הוּא
23 גִּילוּי (גַּל מִלְּשׁוֹן גִּילוּי[16]) הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה
24 (פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה) שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּבַל״ל (בְּל״ג בָּעוֹמֶר).

10) ראה תקו״ז ת״ו בסופו ״כמה ב״נ לתתא יתפרנסון מהאי חיבורא דילך כו׳״. ובכסא מלך שם, דפירוש ״יתפרנסון״ הוא ״יפורשו מאמריו העמוקים כו׳ שיבינו כו׳״. וראה לקו״ש ח״ג ע׳ 873. 11) ראה סידור שם (דש, סע״א ואילך). וראה אגה״ק ביאור לסימן ז״ך (קמז, סע״א) וסימן כח (קמח, א). 12) ראה סה״מ ה׳תש״ד ע׳ 13 ואילך. ובכ״מ. 13) המשך תרס״ו ע׳ ריט. סה״מ ה׳תש״ד ע׳ 211. 14) כ״ה הלשון (״מתן תורה״) בהמשך תרס״ו שם. ובסה״מ ה׳תש״ד שם ״הנתינה דפני׳ התורה״. ולכאורה הכוונה היא להגילוי דפני׳ התורה — ראה לעיל הערה 6. 15) ראה הקדמת הרמב״ם לפירוש המשניות (ד״ה אחר כן ראה), דאביטה נפלאות הו״ע דבש וחלב תחת לשונך* (שה״ש ד, יא), ובמס׳ חגיגה (יג, א)** דדבש וחלב הו״ע מעשה מרכבה — אוה״ת (יהל אור) לתהלים עה״פ (ע׳ תסא). 16) מצודת ציון עה״פ (תהלים קיט, יח).

*) בפיה״מ להרמב״ם שם ״ולגלות לו הסודות הגנוזות כו׳ ואביטה נפלאות״. ויש לומר, דב״סודות הגנוזות״ נכלל גם מעשה בראשית [כיון שאין דורשין בהם ברבים, רמב״ם הל׳ יסודי התורה פ״ד ה״י], ולכן מביא הצ״צ מ״ש הרמב״ם דנפלאות הו״ע דבש וחלב שקאי על מעשה מרכבה.

**) וראה גם רמב״ם הל׳ יסודי התורה ספ״ב.

ביאור בדרך אפשר

ג) וּמְבָאֵר אדמו״ר מהר״ש **בְּהַמַּאֲמָר**[17] הנזכר לעיל בתחילת מאמר זה, **דִּבְנִפְלָאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה (פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה)** עצמן **שְׁתֵּי דְּרָגוֹת,** כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּאִיתָא מובא **בַּזֹּהַר**[18] **שֶׁבַּתּוֹרָה יֵשׁ** ארבע דרגות מלמטה למעלה **לְבוּשׁ** שהוא עניין חיצוני לגבי עצם הדבר, **גּוּף** הדבר עצמו, **נְשָׁמָה** הפנימיות של הדבר **וּנְשָׁמָה לַנְּשָׁמָה** הפנימיות של הפנימיות עצמה. **גַּלְיָא דְּתוֹרָה** חלק הנגלה של התורה **הוּא הַלְּבוּשׁ וְהַגּוּף דְּתוֹרָה [הַסִּיפּוּרִים דְּתוֹרָה - לְבוּשׁ, וְהַהֲלָכוֹת דְּתוֹרָה - הַגּוּף], וְהַנְּשָׁמָה דְּתוֹרָה הִיא פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּחְלֶקֶת בִּכְלָלוּת שְׁתֵּי דְּרָגוֹת.** רָזִין דְּאוֹרַיְתָא סודות התורה (**סָתִים** נעלם, למעלה מהתגלות) **- נִשְׁמָתָא** הנשמה של התורה, **וְרָזִין דְּרָזִין** הסודות (הפנימיות) של הסודות עצמם (**סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין** נעלם הנעלמים) **- נִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא** נשמה לנשמה, הפנימיות של הפנימיות. **וְהַבַּקָּשָׁה** של היהודי הלומד תורה מהקדוש־ברוך־הוא היא **גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ (נִפְלָאוֹת לְשׁוֹן רַבִּים) הִיא, שֶׁיִּרְאֶה אֶת שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת דְּנִפְלָאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, רָזִין וְרָזִין דְּרָזִין.** ומְבָאֵר, שֶׁ״נִּשְׁמָתָא״ הִיא בְּחִינַת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה, וְ״נִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא״ הִיא בְּחִינַת **חַיָּה־יְחִידָה.** וְאוּלַי יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָעִנְיָנִים דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה שֶׁגִּילָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו[19] הֵם בְּחִינַת נִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא, וְהָעִנְיָנִים שֶׁגִּילָה בְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ[19] הֵם בְּחִינַת נִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא.

וְהִנֵּה בִּרְשִׁימוֹת הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ לִ״תְהִלִּים״, עַל הַפָּסוּק גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ[20], מֵבִיא מַאֲמַר הַזֹּהַר הַנַּ״ל שֶׁבַּתּוֹרָה יֵשׁ לְבוּשָׁא וְגוּפָא וְנִשְׁמָתָא, וְנִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא. ומְבָאֵר, שֶׁהַבַּקָּשָׁה ״גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת״ הִיא שֶׁיִּרְאֶה לֹא רַק הַלְּבוּשׁ לְבַד אֶלָּא גַּם נִשְׁמָתָא. וּבְהֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָן מֵבִיא פֵּירוּשׁ הַשֶּׁלָּ״ה[21]

ביאור בדרך אפשר

הפנימיים המתלבשים בגוף ופועלים בו בגלוי, ו״חיה־יחידה״, כוחות הנפש הנעלים יותר, הכוחות ה״מקיפים״ שלמעלה מהתלבשות בצורה פנימית והם כוחות נעלמים, ועל כך מבואר כאן ש״נשמה״ הן שלושת הדרגות של נפש־רוח־נשמה, ו״נשמה לנשמה״ (הפנימיות של הפנימיות) הן שתי הדרגות של חיה־יחידה.

וְאוּלַי יֵשׁ לוֹמַר, שהחלוקה הזו בין ״נשמתא״ ל״נשמתא דנשמתא״ קיימת גם באמור לעיל לגבי ל״ג בעומר **שֶׁהָעִנְיָנִים דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה** סודות התורה **שֶׁגִּילָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו**[19] **הֵם בְּחִינַת נִשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְתָא, וְהָעִנְיָנִים** הנעלים מאד **שֶׁגִּילָה בְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ**[19] וכאמור שכל ימיו היה ירא מלגלות את הסודות הנעלים הללו **הֵם בְּחִינַת נִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא,** רזין דרזין, הפנימיות של הפנימיות.

וְהִנֵּה בִּרְשִׁימוֹת הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ לִ״תְהִלִּים״, עַל הַפָּסוּק גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ[20], מֵבִיא מַאֲמַר הַזֹּהַר הַנַּ״ל שֶׁבַּתּוֹרָה יֵשׁ לְבוּשָׁא וְגוּפָא וְנִשְׁמָתָא, וְנִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא לבוש וגוף ונשמה, ונשמה לנשמה (שעניינם מפורט לעיל). **וּמְבָאֵר** אדמו״ר ה״צמח צדק״, **שֶׁהַבַּקָּשָׁה** של היהודי מהקדוש־ברוך־הוא **״גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת״ הִיא** שהפנימיות של התורה והנפלאות של התורה יתגלו לו, כך **שֶׁיִּרְאֶה** בגלוי **לֹא רַק הַלְּבוּשׁ לְבַד** שהוא עניין חיצוני לגבי עצם הדבר **אֶלָּא גַּם נִשְׁמָתָא** הנשמה והפנימיות של התורה.

וּבְהֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָן מֵבִיא ה״צמח צדק״ **פֵּירוּשׁ הַשֶּׁלָּ״ה**[21] ספר ״שני

---

17) פכ״ג (ע׳ לט). 18) ח״ג קנב, א. 19) מהחילוקים בין נר״נ (נשמתא) לח״י (נשמתא לנשמתא) הוא, דנר״נ הם מלובשים בגוף, וח״י הם למעלה מהתלבשות בגוף. ויש לומר, דענין ההסתלקות הוא שהנשמה יוצאת מהגבלת כלי הגוף, דבכללות הו״ע ח״י שלמעלה מהתלבשות בגוף. וכאשר רשב״י ״בעא לאסתלקא מן עלמא״ (לשון הזהר שבהערה 7), (הגם שנשמתו היתה בהתלבשות בגוף), האירה אצלו בחינה זו, ולכן גילה אז בחינת נשמתא דנשמתא (שבתורה). 20) אוה״ת (יהל אור) לתהלים ס״ע תנט ואילך. 21) בתחלתו (ב, א).

ביאור בדרך אפשר

לוחות הברית' (מאת רבי ישעיה הלוי הורוביץ) **דְ'אַבִּיטָה נִפְלָאוֹת' הוּא כַּוָּנַת הַמִּצְוֹת** והבקשה היא לזכות (גם) להתגלות הפנימיות של כוונת המצוות. **וּלְאַחֲרֵי שֶׁמֵּבִיא** ה'צמח צדק' **פֵּירוּשׁ הַשֵּׁל"ה, מַמְשִׁיךְ לְבָאֵר שֶׁ'נִּפְלָאוֹת' הוּא פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, נִשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְתָא. וְצָרִיךְ לְהָבִין, דִּלְכְאוֹרָה הָיָה צָרִיךְ תְּחִלָּה לְסַיֵּם בֵּאוּר הַפֵּירוּשׁ שֶׁ'נִּפְלָאוֹת' הוּא כַּוָּנַת הַמִּצְוֹת, וּמִזֶּה שֶׁמֵּבִיא פֵּירוּשׁ זֶה** של השל"ה **בְּאֶמְצַע הַבֵּאוּר שֶׁ'נִּפְלָאוֹת' הוּא נִשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְתָא, מַשְׁמַע, שֶׁהַפֵּירוּשׁ שֶׁ'נִּפְלָאוֹת' הוּא כַּוָּנַת הַמִּצְוֹת, נוֹגֵעַ לְבֵאוּר וְהַבָּנַת הַפֵּירוּשׁ דְּ'אַבִּיטָה נִפְלָאוֹת' הוּא שֶׁיִּרְאֶה נִשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְתָא** ואינו עניין בפני עצמו שלא קשור לפניו או לאחריו, ולכן ראוי ונכון שיבוא באמצע הביאור ש'נפלאות' הוא נשמתא דאורייתא, כפי שיתבאר להלן.

ד) וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁכָּתוּב גַּל עֵינַי גוֹ' שֶׁמְּבַקֵּשׁ מֵהַקָּבָּ"ה שֶׁיִּפְקַח אֶת עֵינָיו, דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהַסִּיבָּה לְזֶה שֶׁעַל דֶּרֶךְ הָרָגִיל לולי הבקשה המיוחדת "גל עיני" **אֵין רוֹאִים אֶת הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה** ולכן מבקשים על כך בקשה מיוחדת בלתי רגילה **הוּא (לֹא מִצַּד הַחִסָּרוֹן דְּהַכֵּלִים,** בגלל שיכולת ההכלה והקליטה של האדם חסרה ומוגבלת, ובדרך כלל אין בכוחו להכיל את הנפלאות של התורה **אֶלָּא)** הסיבה לכך שבדרך כלל אי אפשר לראות את הנפלאות של התורה היא **לְפִי שֶׁהַנִּפְלָאוֹת** עצמם **הֵם מְכוּסִים וְנֶעְלָמִים** ומצד עצם מהותם הם נעלים מהתגלות **[וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַהֶעְלֵם דִּבְחִינַת נִשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְתָא** הסיבה לכך שהנשמה והפנימיות של התורה נעלמת והיא למעלה מגילוי **הוּא מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְלוּבֶּשֶׁת בְּגוּף דְּתוֹרָה (גַּלְיָא דְּתוֹרָה) שֶׁמַּעְלִים עַל הַנִּשְׁמָה,** בדומה לכך שהנשמה האלוקית של האדם מלובשת בתוך גוף גשמי שמעלים ומסתיר עליה, כך הנשמה והפנימיות של התורה נעלמת כי היא מלובשת ומוסתרת ב'גוף' התורה, חלק הנגלה שבה **וְהַהֶעְלֵם דִּבְחִינַת נִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְתָא** הסיבה לכך שהנשמה של הנשמה (הפנימיות של הפנימיות) של התורה היא נעלמת ונסתרת, למעלה מגילוי, **הוּא (לֹא שֶׁהִיא מְלוּבֶּשֶׁת בְּאֵיזֶה דָּבָר שֶׁמַּעְלִים עָלֶיהָ, אֶלָּא) שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ הִיא בְּהֶעְלֵם,** מעצם מהותו, חלק זה של התורה הוא נעלם ונסתר, **הֶעְלֵם שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּילוּי** מפני גודל מעלתו**], הֲוָה־לֵיהּ** היה לו **לְבַקֵּשׁ שֶׁהַקָּבָּ"ה יְגַלֶּה אֶת הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה**[22]**, וּמַהִי הַבַּקָּשָׁה 'גַּל עֵינַי' שֶׁהַקָּבָּ"ה יִפְקַח אֶת עֵינָיו** והרי ההעלם הוא לא בגלל מגבלה וחיסרון ב'עינים' (כלי הקליטה) של האדם אלא בגלל שחלק זה של התורה נעלם מצד עצם מהותו, ולמה אם כן לא מבקשים שהנפלאות הנעלמות יתגלו אלא מבקשים "גל עיני"?.

וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר בָּזֶה, עַל־פִּי מַה דְּאִיתָא מובא **בַּמִּדְרָשׁ**[23]**,** לעניין מתן־תורה, **מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁגָּזַר וְאָמַר בְּנֵי רוֹמִי** הגרים במקום גבוה **לֹא יֵרְדוּ לְסוּרְיָא** הנמצאת במקום נמוך, **וּבְנֵי סוּרְיָא** הגרים במקום נמוך **לֹא יַעֲלוּ לְרוֹמִי** הנמצאת במקום גבוה. **כָּךְ כְּשֶׁבָּרָא הַקָּבָּ"ה אֶת הָעוֹלָם** הזה התחתון, **גָּזַר וְאָמַר הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה' וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם**[24]**,** ולא יהיה קשר בין השמים

---

22) וכמו "אראנו נפלאות" (מיכה ז, טו) שהקב"ה יראה את הנפלאות. ולהעיר מהמבואר באוה"ת לתהלים שם ובהמשך הנ"ל שם פכ"ה, דאביטה נפלאות הוא כענין "אראנו נפלאות". 23) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג. ועוד. 24) תהלים קטו, טז.

ביאור בדרך אפשר

והארץ כי העליונים (אלוקות) לא ירדו למטה והתחתונים (בני אדם) לא יעלו למעלה, אבל **כְּשֶׁבִּיקֵּשׁ** הקדוש־ברוך־הוא **לִיתֵּן הַתּוֹרָה** ולהוריד אותה מלמעלה למטה, **בִּיטֵּל** הקדוש־ברוך־הוא את **הַגְּזֵרָה** שגזר בעת הבריאה **וְאָמַר,** כי מעתה ואילך **הַתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לָעֶלְיוֹנִים וְהָעֶלְיוֹנִים יֵרְדוּ לַתַּחְתּוֹנִים,** וכך יהיה חיבור בין האלוקות העליונה לגשמיות התחתונה **וַאֲנִי** הקדוש־ברוך־הוא **הַמַּתְחִיל** את החיבור הזה על־ידי ירידה מלמעלה למטה, **שֶׁנֶּאֱמַר**[25] **וַיֵּרֶד הָוָי׳ עַל הַר סִינַי,** וכד בבד עלייה של האדם מלמטה למעלה **וּכְתִיב**[26] **וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל הָוָי׳. וּמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[27]**, דְּהַטַּעַם שֶׁאוֹמֵר** המדרש בתיאור ביטול הגזירה בעת מתן תורה **׳הַתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לָעֶלְיוֹנִים׳ לִפְנֵי ׳וְהָעֶלְיוֹנִים יֵרְדוּ לַתַּחְתּוֹנִים׳, אַף שֶׁיְּרִידַת הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה** ה׳ירידה של הקדוש־ברוך־הוא מלמעלה להר סיני למטה **הָיְתָה קוֹדֶם,** כלשון המדרש **׳אֲנִי הַמַּתְחִיל׳** ואם כן היה ראוי לומר תחילה ׳והעליונים ירדו לתחתונים׳, ובכל זאת נאמר תחילה ׳התחתונים יעלו לעליונים׳, וטעם הדבר **הוּא כִּי תַּכְלִית הַכַּוָּנָה** והמטרה **דְּמַתַּן־תּוֹרָה הוּא** דווקא **׳הַתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לָעֶלְיוֹנִים׳ [שֶׁיִּהְיוּ** התחתונים **כְּלִי** ראוי **לְגִילוּי** והשראת **אֱלֹקוּת** בתוכם, **וְיִתְרָה מִזֶּה שֶׁגַּם הַמְשָׁכַת הַגִּילוּי** האלוקי מלמעלה **בָּהֶם, תִּהְיֶה מִצַּד עִנְיָנָם** של התחתונים עצמם **וְעַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם], אֶלָּא שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹנִים לְמַעְלָה הוּא עַל־יְדֵי יְרִידַת הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה,** ולמעשה סדר הדברים בפועל הוא שתחילה היא ירידת העליונים (כדברי המדרש ״ואני המתחיל״ — ״וירד ה׳ על הר סיני״) **שֶׁהִיא הַהַתְחָלָה וְהַ׳נְּתִינַת־כֹּחַ׳ עַל עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹנִים** מלמטה **לְמַעְלָה.**

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה כשם שבמתן תורה של נגלה דתורה בחג השבועות עיקר המטרה והתכלית היא העלאת התחתונים מלמטה למעלה, וזאת באופן שהתחתונים עצמם יהפכו להיות כלי ראוי לכך שהעליונים ירדו ויתגלו בהם (שהעולם יהיה כלי לגילוי אלוקות) כך **הוּא בְּמַתַּן־תּוֹרָה דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה שֶׁבְּלַ״ג בָּעוֹמֶר, שֶׁהַכַּוָּנָה בְּבִיטּוּל הַגְּזֵרָה** (של ׳עליונים לא ירדו למטה ותחתונים לא יעלו למעלה׳) **וְהַמְחִיצָה בֵּין עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים בְּנוֹגֵעַ לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הִיא, שֶׁהַגִּילוּי דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה שֶׁנִּמְשָׁךְ לְהָאָדָם** התחתון למטה **יִהְיֶה (גַּם) מִצַּד הָאָדָם** עצמו ולא הארה מלמעלה שהאדם למטה לא יכול לקלוט ולהכיל.

וְזֶהוּ גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ, ולכן לא מבקשים שסתרי וסודות התורה יתגלו אלא האדם מבקש ״גל עיני״, היינו **שֶׁהַקָּבָּ״ה יִפְקַח אֶת עֵינֵי הָאָדָם, וְיִרְאֶה אֶת הַנִּפְלָאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה (לֹא רַק עַל־יְדֵי שֶׁהַנִּפְלָאוֹת** והנסתרות **יִהְיוּ בְּגִילוּי, אֶלָּא גַּם)** שהגילוי יהיה **מִצַּד עִנְיָנוֹ שֶׁל הָאָדָם** שמצד מהותו יהיה כלי ראוי לקלוט ולקבל את הגילוי.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר[28] הנזכר, של הרבי מהר״ש, **דְּפֵירוּשׁ ׳גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׳ הוּא שֶׁרְאִיַּת הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה** שיבואו מההעלם אל הגילוי (ובשני העניינים של פנימיות התורה המבוארים לעיל, **נִשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְתָא וְנִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא) תִּהְיֶה מִתּוֹרָתֶךָ, מִתּוֹרָה הַנִּגְלִית** מתוך לימוד והבנה של חלק הנגלה שבתורה. **דְּלִכְאוֹרָה** צריך להבין, **הֲרֵי הָעִיקָּר הוּא שֶׁיִּרְאֶה** האדם את **הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה,** היינו שהנסתר יבוא לידי גילוי **וּמַהוּ הַיִּתְרוֹן בָּזֶה שֶׁיִּרְאֶה אוֹתָם עַל־יְדֵי הָעִנְיָנִים שֶׁבְּגַלְיָא דְּתוֹרָה?**

1 לִיתֵּן הַתּוֹרָה, בִּיטֵּל הַגְּזֵרָה וְאָמַר, הַתַּחְתּוֹנִים
2 יַעֲלוּ לָעֶלְיוֹנִים וְהָעֶלְיוֹנִים יֵרְדוּ לַתַּחְתּוֹנִים, וַאֲנִי
3 הַמַּתְחִיל, שֶׁנֶּאֱמַר[25] וַיֵּרֶד הָוָי׳ עַל הַר סִינַי,
4 וּכְתִיב[26] וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל הָוָי׳. וּמְבוֹאָר
5 בְּמָקוֹם אַחֵר[27], דְּהַטַּעַם שֶׁאוֹמֵר ׳הַתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ
6 לָעֶלְיוֹנִים׳ לִפְנֵי ׳וְהָעֶלְיוֹנִים יֵרְדוּ לַתַּחְתּוֹנִים׳, אַף
7 שֶׁיְּרִידַת הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה הָיְתָה קוֹדֶם, ׳אֲנִי
8 הַמַּתְחִיל׳, הוּא כִּי תַּכְלִית הַכַּוָּנָה דְּמַתַּן־תּוֹרָה
9 הוּא ׳הַתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לָעֶלְיוֹנִים׳ [שֶׁיִּהְיוּ כְּלִי
10 לְגִילוּי אֱלֹקוּת, וְיִתְרָה מִזֶּה שֶׁגַּם הַמְשָׁכַת הַגִּילוּי
11 בָּהֶם, תִּהְיֶה מִצַּד עִנְיָנָם וְעַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם], אֶלָּא
12 שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹנִים לְמַעְלָה
13 הוּא עַל־יְדֵי יְרִידַת הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה, שֶׁהִיא
14 הַהַתְחָלָה וְהַ׳נְּתִינַת־כֹּחַ׳ עַל עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹנִים
15 לְמַעְלָה. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּמַתַּן־תּוֹרָה
16 דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה שֶׁבְּלַ״ג בָּעוֹמֶר, שֶׁהַכַּוָּנָה
17 בְּבִיטּוּל הַגְּזֵרָה וְהַמְחִיצָה בֵּין עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים
18 בְּנוֹגֵעַ לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הִיא, שֶׁהַגִּילוּי דִּפְנִימִיּוּת
19 הַתּוֹרָה שֶׁנִּמְשָׁךְ לְהָאָדָם יִהְיֶה (גַּם) מִצַּד הָאָדָם.
20 וְזֶהוּ גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ,
21 שֶׁהַקָּבָּ״ה יִפְקַח אֶת עֵינֵי הָאָדָם, וְיִרְאֶה אֶת
22 הַנִּפְלָאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה (לֹא רַק עַל־יְדֵי שֶׁהַנִּפְלָאוֹת
23 יִהְיוּ בְּגִילוּי, אֶלָּא גַּם) מִצַּד עִנְיָנוֹ שֶׁל הָאָדָם.
24 **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר[28]
25 דְּפֵירוּשׁ ׳גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת
26 מִתּוֹרָתֶךָ׳ הוּא שֶׁרְאִיַּת הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה (נִשְׁמָתָא
27 דְּאוֹרַיְתָא וְנִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא) תִּהְיֶה מִתּוֹרָתֶךָ,
28 מִתּוֹרָה הַנִּגְלִית. דְּלִכְאוֹרָה, הֲרֵי הָעִיקָּר הוּא
29 שֶׁיִּרְאֶה הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה, וּמַהוּ הַיִּתְרוֹן בָּזֶה
30 שֶׁיִּרְאֶה אוֹתָם עַל־יְדֵי הָעִנְיָנִים שֶׁבְּגַלְיָא דְּתוֹרָה.

25) יתרו יט, כ. 26) משפטים כד, א. 27) לקו״ש ח״ח ע׳ 23. 28) פכ״ג (ריש ע׳ מ).

ביאור בדרך אפשר

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּכָל הָעִנְיָנִים שֶׁבָּעוֹלָם וְשֶׁבָּאָדָם, הַתְּחָלָתָם הוּא בַּתּוֹרָה[29] כלשון הזוהר (המובא בהערה כאן) "אסתכל באורייתא וברא עלמא", הקדוש־ברוך־הוא הסתכל בתורה (כבנאי הבונה על־פי תכנית בנייה) וברא את העולם, וכדברי חכמינו ז"ל שהתורה קדמה לעולם. **וְלָכֵן, עַל־יְדֵי שֶׁרְאִיַּת הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה** (הראיה **דְּהָאָדָם) הִיא עַל־יְדֵי** התגלות **עִנְיָנִים אֵלֶּה** של סודות ונפלאות התורה **שֶׁבְּגַלְיָא דְּתוֹרָה, הַיְנוּ שֶׁהַגּוּף וְהַלְּבוּשׁ דְּתוֹרָה** החלק החיצוני שבדרך כלל מסתיר על הפנימיות, הנגלה שהנסתר נעלם בתוכו, הוא **עַצְמוֹ** לא מסתיר אלא אדרבה **מְגַלֶּה אֶת הַנְּשָׁמָה וְהַ'נְּשָׁמָה לִנְשָׁמָה' דְּתוֹרָה, עַל־יְדֵי־זֶה** דווקא בגלל שהתגלות הנפלאות והסודות של התורה היא על ידי התורה ומתוך התורה (כי כל דבר בעולם ובאדם מתחיל מהתורה, כאמור) **נַעֲשָׂה עַל־דֶּרֶךְ־זֶה גַּם בְּהָאָדָם הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, דְּזֶה שֶׁרוֹאֶה אֶת הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה הוּא** לא רק כי פנימיות התורה מצידה נראית ומתגלית לו אלא הוא רואה וקולט ומקבל את סתרי ופנימיות התורה **(גַּם) מִצַּד עִנְיָנוֹ דְּהָאָדָם** עצמו, לאחר שהלימוד והעיסוק בתורה (החל מחלק הנגלה) עשה אותו כלי ראוי לכך.

ה) **וְהִנֵּה שְׁנֵי הָעִנְיָנִים הַנַּ"ל שֶׁבְּבִיטּוּל הַגְּזֵרָה וְהַמְחִיצָה בֵּין עֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּמַתַּן־תּוֹרָה, יְרִידַת הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה מלמעלה **הֵם בְּכְלָלוּת יוֹתֵר - תּוֹרָה וּמִצְוֹת,** כפי שממשיך ומפרט. **דְּעִנְיַן יְרִידַת הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה** המשכת והתגלות אלוקות בעולם הזה, "וירד ה' על הר סיני", **שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּמַתַּן־תּוֹרָה, הוּא בְּעִיקָּר בַּתּוֹרָה,** שהיא חכמתו ורצונו של הקדוש־ברוך־הוא וירדה ממדרגה למדרגה עד שנתלבשה בדברים גשמיים בעולם הזה. **וְעִנְיַן עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹנִים לְמַעְלָה שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּמַתַּן־תּוֹרָה,** שאז, עם ביטול הגזירה והמחיצה, נתחדשה האפשרות להמשיך אלוקות ולהחדיר קדושה בתוך גדרי העולם הזה, **הוּא בַּעִיקָּר בְּמִצְוֹת**[30] שקיומן הוא על־ידי שימוש בדברים גשמיים, ומעשה המצווה מחדיר קדושה בחפצים הגשמיים שבהם עושים את המצווה.

ביאור בדרך אפשר

1 וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּכָל הָעִנְיָנִים שֶׁבָּעוֹלָם
2 וְשֶׁבָּאָדָם, הַתְּחָלָתָם הוּא בַּתּוֹרָה[29]. וְלָכֵן, עַל־יְדֵי
3 שֶׁרְאִיַּת הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה (דְּהָאָדָם) הִיא עַל־יְדֵי
4 עִנְיָנִים אֵלֶּה שֶׁבְּגַלְיָא דְּתוֹרָה, הַיְנוּ שֶׁהַגּוּף
5 וְהַלְּבוּשׁ דְּתוֹרָה עַצְמוֹ מְגַלֶּה אֶת הַנְּשָׁמָה
6 וְהַ'נְּשָׁמָה לִנְשָׁמָה' דְּתוֹרָה, עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה
7 עַל־דֶּרֶךְ־זֶה גַּם בְּהָאָדָם הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, דְּזֶה
8 שֶׁרוֹאֶה אֶת הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה הוּא (גַּם) מִצַּד
9 עִנְיָנוֹ דְּהָאָדָם.

10 ה) **וְהִנֵּה** שְׁנֵי הָעִנְיָנִים הַנַּ"ל שֶׁבְּבִיטּוּל הַגְּזֵרָה
11 וְהַמְחִיצָה בֵּין עֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים
12 שֶׁנִּתְחַדֵּשׁוּ בְּמַתַּן־תּוֹרָה, הֵם בִּכְלָלוּת יוֹתֵר -
13 תּוֹרָה וּמִצְוֹת. דְּעִנְיַן יְרִידַת הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה
14 שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּמַתַּן־תּוֹרָה, הוּא בְּעִיקָּר בַּתּוֹרָה. וְעִנְיַן
15 עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹנִים לְמַעְלָה שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּמַתַּן־תּוֹרָה,
16 הוּא בְּעִיקָּר בַּמִּצְוֹת[30]. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּמֵהַחִילּוּקִים
17 בֵּין תּוֹרָה לְמִצְוֹת הוּא[31], דְּהַתּוֹרָה הִיא דְּבַר ה',
18 חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, אֶלָּא שֶׁיָּרְדָה לְמַטָּה
19 וְנִתְלַבְּשָׁה בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי בִּכְדֵי שֶׁהָאָדָם יוּכַל
20 לְהָבִינָהּ וּלְהַשִּׂיגָהּ. וְהַמִּצְוֹת שֶׁהֵם צִיּוּוִיִּים
21 לְהָאָדָם, הַכַּוָּנָה וְהַמְבוּקָשׁ בָּהֶם הִיא (לֹא הַצִּיּוּוִי
22 עַצְמוֹ, אֶלָּא) קִיּוּם הַצִּיּוּוִי שֶׁהָאָדָם מְקַיֵּם. וְזֶהוּ
23 שֶׁהָעִנְיָן דִּירִידַת הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה הוּא בְּעִיקָּר
24 בַּתּוֹרָה, דְּהַתּוֹרָה שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה,
25 מְקוֹמָהּ לְמַעְלָה[32], וְזֶה שֶׁהַתּוֹרָה נִיתְּנָה לְמַטָּה
26 וְנִתְלַבְּשָׁה בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי וּבִדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, הוּא
27 עִנְיַן יְרִידַת הָעֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים (מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
יְרִידַת הָעֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים (מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּנְתִינַת הַמִּצְוֹת
לְמַטָּה, הרי אף שכמובן גם המצוות הם ציווי מאת הקדוש־ברוך־הוא,
מלמעלה, לבני האדם למטה, ואם כן גם המצוות הם ירידה של העליונים

ביאור בדרך אפשר

עניין עליית התחתונים למעלה.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּמֵהַחִילּוּקִים אחד ההבדלים **בֵּין תּוֹרָה לְמִצְוֹת הוּא**[31], **דְּהַתּוֹרָה הִיא דְּבַר ה', חָכְמָתוֹ** ורצונו **שֶׁל הַקָּבָּ"ה** בעצמה, **אֶלָּא שֶׁיָּרְדָה** ממדריגה למדריגה עד שבאה **לְמַטָּה** בהלכות התורה העוסקות בדברים גשמיים בעולם הזה **וְנִתְלַבְּשָׁה בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי בִּכְדֵי שֶׁהָאָדָם** הנמצא בעולם הזה **יוּכַל לְהָבִינָהּ וּלְהַשִּׂיגָהּ. וְהַמִּצְוֹת שֶׁהֵם צִיּוּוִיִּים לְהָאָדָם, הַכַּוָּנָה וְהַמְבוּקָשׁ בָּהֶם** המטרה והתכלית שלהם **הִיא (לֹא הַצִּיּוּוִי עַצְמוֹ,** עצם העובדה שיש ציווי מלמעלה לגבי הנהגת האדם למטה, **אֶלָּא)** עיקר הכוונה והתכלית של המצוות הוא **קִיּוּם הַצִּיּוּוִי של שֶׁהָאָדָם מְקַיֵּם,** היינו הפעולה מצד האדם שכתוצאה ממנה נפעלת עליה התחתונים למעלה.

וְזֶהוּ הטעם הפנימי לכך **שֶׁהָעִנְיָן דִּירִידַת הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה הוּא בְּעִיקָּר בַּתּוֹרָה, דְּהַתּוֹרָה שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, מְקוֹמָהּ** הוא בעצם **לְמַעְלָה**[32], **וְזֶה שֶׁהַתּוֹרָה נִיתְּנָה לְמַטָּה וְנִתְלַבְּשָׁה בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי וּבִדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, הוּא עִנְיַן**

---

29) ע"ד אסתכל באורייתא וברא עלמא (זח"ב קסא, א־ב). 30) להעיר מהידוע (תו"א בתחלתו (ושם ב, א). ובכ"מ. ובארוכה בלקו"ש ח"ט ע' 65) דתורה היא המשכה מלמעלמ"ט ומצוות העלאה מלמטלמ"ע. 31) ראה ספר השיחות תשמ"ח ח"א ע' 213. ח"ב ע' 666. 32) וראה תניא פ"ד (ח, ב) "התורה ירדה ממקום כבודה כו'".

ביאור בדרך אפשר

למטה, בכל זאת במצוות **אֵין מוּדְגָּשׁ כָּל־כָּךְ הָעִנְיָן דִּירִידַת הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה, שֶׁהֲרֵי אַדְּרַבָּה, עִנְיָנָם** ומטרתם ותכליתם **שֶׁל הַמִּצְוֹת (צִיווּיִים) הוּא שֶׁהָאָדָם יְקַיֵּם אוֹתָם** ובמובן מסויים הם בעצם שייכים ללמטה יותר מאשר ללמעלה). **וְעִנְיַן ׳הַתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לָעֶלְיוֹנִים׳ הוּא בְּעִיקָר בַּמִּצְוֹת.** אף שגם בלימוד התורה נפעל ענין של התעלות בעולם ובאדם, מכל־מקום עיקר ענין עליית התחתונים למעלה הוא במצוות ולא בתורה. **דְּבַתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי שֶׁיָּרְדָה** מלמעלה ונתלבשה בדברים גשמיים **לְמַטָּה** עדיין **הִיא דְּבַר ה׳,** כמו שהייתה קודם הירידה, **לָכֵן גַּם בְּלִימוּד וְעֵסֶק הַתּוֹרָה דְּהָאָדָם** עם היותו עוסק בתורה כפי שירדה למטה **נִרְגָּשׁ בְּעִיקָר הַהַמְשָׁכָה** והירידה של העליונים **מִלְּמַעְלָה** למטה, **שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה** מהות של ׳עליונים׳, **נִמְשֶׁכֶת** מלמעלה למטה **וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּשִׂכְלוֹ שֶׁל הָאָדָם, וְלֹא** מודגש כל כך מה שעל־ידי לימוד התורה נפעל **הַבֵּירוּר וְהַזִּיכּוּךְ דְּשֵׂכֶל הָאָדָם** אלא זיכוך המטה מודגש יותר בקיום המצוות, כאמור לעיל. **וְהָעִנְיָן שֶׁ׳הַתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לָעֶלְיוֹנִים׳ מוּדְגָּשׁ בְּעִיקָר בַּמִּצְוֹת, דְּכֵיוָן שֶׁעִנְיַן הַמִּצְוֹת (צִיווּיִים** אל התחתון) **הוּא שֶׁהָאָדָם יְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת (כַּנַּ״ל), וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא בִּכְדֵי לְצָרֵף** לזכך ולעדן **אֶת הַבְּרִיּוֹת**[33], כלומר **בִּכְדֵי לְבָרֵר וּלְזַכֵּךְ וּלְהַעֲלוֹת הַכֹּחוֹת וְהָאֵבָרִים שֶׁל הָאָדָם שֶׁמְּקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה, וְגַם אֶת הַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁבָּהֶם מְקַיְּמִים אֶת הַמִּצְוָה וְלַעֲשׂוֹתָם** הן את האדם והן את העולם **כֵּלִים לֶאֱלֹקוּת, עִנְיַן הַמִּצְוֹת הוּא עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹנִים לְמַעְלָה.**

וְעַל־פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ד) שֶׁעִיקַר הַכַּוָּנָה בְּבִיטוּל הַגְּזֵרָה דְּמַתַּן־תּוֹרָה הוּא שֶׁהַ׳תַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לְמַעְלָה׳, וּכְמוֹ־כֵן הוּא בְּנוֹגֵעַ לְבִיטוּל הַגְּזֵרָה וְהַמְחִיצָה בְּנוֹגֵעַ לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה (גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ) שֶׁהָעִיקָר הוּא הָעֲלִיָּה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, צָרִיךְ לוֹמַר, דִּבְ׳אַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׳ נִכְלָל גַּם עִנְיַן הַמִּצְוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם מִצַּד נִשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְתָא. וְלָכֵן מֵבִיא הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ פֵּירוּשׁ הַשְּׁלָ״ה דְּ׳נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׳ הֵם כַּוָּנַת הַמִּצְוֹת. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּבִכְדֵי שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹת יִהְיֶה כִּדְבָעֵי - הוּא עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה, דְּתַלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה[34]. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּבִכְדֵי שֶׁמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוָה

ביאור בדרך אפשר

(סְעִיף ד) **שֶׁעִיקַר הַכַּוָּנָה** והמטרה **בְּבִיטוּל הַגְּזֵרָה דְּמַתַּן־תּוֹרָה הוּא שֶׁהַ׳תַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לְמַעְלָה׳,** שדבר זה הוא חידוש גדול יותר ועניין נעלה יותר בהמשכת וגילוי אלוקות מאשר ׳עליונים ירדו למטה׳, כי ב׳תחתונים יעלו למעלה׳ יש שינוי וחידוש מצד גדר התחתונים עצמם, **וּכְמוֹ־כֵן הוּא בְּנוֹגֵעַ לְבִיטוּל הַגְּזֵרָה וְהַמְחִיצָה בְּנוֹגֵעַ לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה** (שעל זה היא הבקשה **גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ)** שאם כי גם כאן יש את שני העניינים, גם ׳עליונים ירדו למטה׳ וגם ׳תחתונים יעלו למעלה׳, בכל זאת, כמו בנוגע למתן־תורה הכללי, כך גם בנוגע לפנימיות התורה, **שֶׁהָעִיקָר הוּא הָעֲלִיָּה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,** וכיוון שבחלוקה בין תורה ומצוות, המצוות הן, בעיקר, עניין ׳תחתונים יעלו למעלה, לכן **צָרִיךְ לוֹמַר, דִּבְ׳אַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׳ נִכְלָל גַּם עִנְיַן הַמִּצְוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם מִצַּד נִשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְתָא** שהוא עניין פנימי ונעלה יותר מאשר עניין המצוות כפי שהוא מצד חלק הנגלה שבתורה, גופא דאורייתא. **וְלָכֵן מֵבִיא הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ פֵּירוּשׁ הַשְּׁלָ״ה דְּ׳נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׳ הֵם כַּוָּנַת הַמִּצְוֹת** בתור חלק בלתי נפרד מהפירוש של תורת החסידות שהכוונה לפנימיות התורה, כי יש קשר ושייכות ביניהם בזה ששני העניינים קשורים ל׳תחתונים יעלו למעלה׳, כמבואר לעיל, והבקשה ׳גל עיני...׳ כוללת בקשה להתגלות העניין הפנימי שבמצוות, עניין המצוות כפי שהוא מצד נשמתא דאורייתא, כפי שממשיך ומבאר גם כיצד העניין קשור דווקא בכוונת המצוות, כדברי השל״ה.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּבִכְדֵי שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹת יִהְיֶה כִּדְבָעֵי - הוּא עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה, כמאמר חכמינו ז״ל **דְּתַלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה**[34]. **וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּבִכְדֵי**

---

33) ב״ר רפמ״ד. וש״נ. 34) קידושין מ, ב. ב״ק יז, א.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוָה וקיומה בפועל (**הַגּוּף שֶׁל הַמִּצְוָה**[35]) **יִהְיֶה כִּדְבָעֵי - הוּא עַל־יְדֵי לִימוּד גַּלְיָא דְּתוֹרָה (הַגּוּף דְּתוֹרָה)** כמובן בפשטות שכדי לקיים את המצווה כראוי יש ללמוד את הלכות המצווה בנגלה דתורה. **וּבְכְדֵי שֶׁכַּוָּנַת הַמִּצְוֹת (הַנִּשְׁמָה דְּהַמִּצְוֹת[35]) תִּהְיֶה כִּדְבָעֵי - הוּא עַל־יְדֵי לִימוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה (נִשְׁמְתָא דְּאוֹרַיְתָא)** המבארת את התוכן הפנימי של המצוות.

ו) וְהִנֵּה כְּמוֹ שֶׁבְּלִימוּד הַתּוֹרָה (אֲפִילּוּ בְּנִגְלֶה דְּתוֹרָה, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה) יֵשׁ רִיבּוּי מַדְרֵגוֹת עַד אֵין קֵץ, כְּמוֹ־כֵן הוּא בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, אֲפִילּוּ בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וּמִכָּל־שֶׁכֵּן בְּכַוָּנַת הַמִּצְוֹת, שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה רִיבּוּי מַדְרֵגוֹת. וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁיָּדוּעַ[36] שֶׁמִּמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת נַעֲשִׂים לְבוּשִׁים לְהַנִּשְׁמָה בְּגַן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן, וּמִכַּוָּנַת הַמִּצְוֹת נַעֲשִׂים לְבוּשִׁים בְּגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן. דְּלִכְאוֹרָה, חֲרֵי גַּם בְּגַן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן עַצְמוֹ, וְכֵן בְּגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן עַצְמוֹ, יֵשׁ רִיבּוּי מַדְרֵגוֹת[37], וְאֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁבְּכָל הַמַּדְרֵגוֹת יִהְיוּ אוֹתָם הַלְּבוּשִׁים. וְהַבֵּאוּר בָּזֶה, דִּבְמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וְכֵן בְּכַוָּנַת הַמִּצְוֹת יֵשׁ רִיבּוּי מַדְרֵגוֹת כַּנַּ"ל.

וְהִנֵּה הַגַּם שֶׁכַּוָּנַת הַמִּצְוָה הִיא נִשְׁמַת הַמִּצְוָה שֶׁשַּׁיֶּכֶת בִּכְלָל לְנִשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְתָא, מִכָּל־מָקוֹם כַּמָּה וְכַמָּה עִנְיָנִים דְּכַוָּנַת הַמִּצְוֹת הֵם גַּם בַּנִּגְלֶה דְּתוֹרָה. הֵן בְּנוֹגֵעַ הַכַּוָּנָה הַכְּלָלִית[38] דְּמִצְוֹת (שֶׁבְּכָל הַמִּצְוֹת בְּשָׁוֶה) לְקַיֵּם רְצוֹן ה' — דְּכַוָּנָה זוֹ הִיא גַּם עַל־פִּי נִגְלֶה דְּתוֹרָה (אֶלָּא שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, הַכַּוָּנָה וְהָרָצוֹן דְּהָאָדָם לְקַיֵּם רְצוֹן ה' הוּא בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר[39]), שֶׁבְּכָל מִצְוָה בִּפְרָט, חֲרֵי

ביאור בדרך אפשר

הנפש או הרוח ונשמה למסבל האור כי טוב... שלא תצא מנרתקה ותתבטל ממציאותה כנר באבוקה, אם לא שמבחינת אור זה עצמו תשתלשל ותימשך ממנו איזו הארה מועטת בדרך השתלשלות מדריגה אחר מדריגה בצמצומים רבים עד שיבוא ממנה לבוש אחד נברא מעין מהות אור זה להלביש הנפש רוח ונשמה, ודרך לבוש זה שהוא מעין אור זה תוכל ליהנות מזיו אור זה ולהשיגו ולא תתבטל ממציאותה, וכמשל הרואה בשמש דרך עששית זכה ומאירה...״). ועל עניין לבושים אלה נשאלת השאלה: **דְּלִכְאוֹרָה, חֲרֵי גַּם בְּגַן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן עַצְמוֹ, וְכֵן בְּגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן עַצְמוֹ, יֵשׁ רִיבּוּי מַדְרֵגוֹת[37], וְאֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁבְּכָל הַמַּדְרֵגוֹת יִהְיוּ אוֹתָם הַלְּבוּשִׁים** הנוצרים על ידי אותו לימוד התורה ואותו קיום המצוות? **וְהַבֵּאוּר בָּזֶה, דִּבְמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וְכֵן בְּכַוָּנַת הַמִּצְוֹת יֵשׁ רִיבּוּי מַדְרֵגוֹת כַּנַּ"ל** ולימוד התורה וקיום המצוות בכל דרגה ודרגה יוצר לבושים לנשמה בהתאם לדרגה זו.

וְהִנֵּה הַגַּם שֶׁכַּוָּנַת הַמִּצְוָה הִיא נִשְׁמַת הַמִּצְוָה שֶׁשַּׁיֶּכֶת בִּכְלָל לְנִשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְתָא, כמבואר לעיל **מִכָּל־מָקוֹם כַּמָּה וְכַמָּה עִנְיָנִים דְּכַוָּנַת הַמִּצְוֹת הֵם גַּם בַּנִּגְלֶה דְּתוֹרָה** שיש בה לא רק את ההלכות של קיום המצווה במעשה בפועל אלא גם עניינים השייכים לכוונת המצוות. **הֵן בְּנוֹגֵעַ הַכַּוָּנָה הַכְּלָלִית[38] דְּמִצְוֹת** (הכוונה **שֶׁבְּכָל הַמִּצְוֹת בְּשָׁוֶה**) **לְקַיֵּם רְצוֹן ה' - דְּכַוָּנָה זוֹ הִיא גַּם עַל־פִּי נִגְלֶה דְּתוֹרָה (אֶלָּא שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה,** שעל־ידו האדם מקבל מושג והבנה מסוימת בגדולת ה' ובמעלת קיום המצוות **הַכַּוָּנָה וְהָרָצוֹן דְּהָאָדָם לְקַיֵּם רְצוֹן ה' הוּא בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר[39]), וְגַם הַכַּוָּנוֹת הַפְּרָטִיּוֹת[38] שֶׁבְּכָל מִצְוָה**

---

35) ראה תניא רפל"ח. של"ה רמט, סע"ב. וראה בהנסמן במפתח פסוקים ומחז"ל בתניא (קה"ת תשמ"ה) ע' צ הערה 11. 36) אגה"ק סכ"ט (קנ, ב). תו"א שמות נג, ג. ובכ"מ. 37) תו"א מקץ לב, ד. ובכ"מ. וראה בהנסמן בתו"מ סה"מ אייר ע' רכד הערה 36. 38) ראה תו"מ סה"מ תמוז ע' טו, ובהנסמן שם הערה 25, שבקיום המצוות צ"ל שתי כוונות, כוונה כללית וכוונה פרטית. 39) להעיר מתניא פל"ט (נג, ב) "כמו שאין אדם עושה דבר בשביל חבירו למלאות רצונו אא"כ אוהבו או ירא ממנו, כך אי־אפשר לעשות לשמו ית' באמת למלאות רצונו לבד בלי זכרון והתעוררות אהבתו ויראתו" — והדרך לבוא

ביאור בדרך אפשר

בִּפְרָט, חֲרֵי הַטַּעַם וְהַכַּוָּנָה דְּכַמָּה וְכַמָּה מִצְוֹת נִתְפָּרֵשׁ גַּם בַּנִּגְלֶה דְּתוֹרָה, גַּם עַל־פִּי דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט [וְעַד שֶׁהַטַּעַם דְּכַמָּה וְכַמָּה מִצְוֹת מְפוֹרָשׁ בַּ׳קְרָא׳ בפסוקי התורה שבכתב], וּמִכָּל־שֶׁכֵּן בלימוד עַל־פִּי דֶּרֶךְ הָרֶמֶז וְהַדְּרוּשׁ שאם כי איננו עוסק בפנימיות וב׳נשמה׳ של המצוות כמו חלק הסוד, פנימיות התורה, בוודאי יש בו עניינים של טעמי המצוות וכוונות המצוות, יותר מאשר בלימוד על דרך הפשט,

ביאור בדרך אפשר

נוֹגֵעַ עִנְיָן זֶה שגילוי הנפלאות יהיה ״מתורתך״, מתוך העניינים כפי שהם בתורה עד לחלק הפשט והסיפורים שבתורה [שֶׁעִנְיָנִים הֲכִי נַעֲלִים, יֵדְעוּ מֵעִנְיָנִים אֵלֶּה כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּפַשְׁטוּת] עוֹד יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר התגלות וראיית הנפלאות בַּתּוֹרָה. כִּי הַיִּתְרוֹן בָּזֶה שֶׁיְּדִיעַת הַנִּפְלָאוֹת הִיא מֵהָעִנְיָנִים שֶׁבְּפַשְׁטוּת, הוּא שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה יְדִיעַת הַנִּפְלָאוֹת דְּהָאָדָם גַּם מִצַּד עִנְיָנוֹ (כַּנַּ״ל סְעִיף ד), וְכֵיוָן שֶׁעִנְיַן הַמִּצְוֹת הוּא לְצָרֵף בָּהֶן אֶת הַבְּרִיּוֹת (כַּנַּ״ל סְעִיף ה), לִפְעוֹל בֵּירוּר וְזִיכּוּךְ בְּהָאָדָם הַמְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה, [דְּעִיקַּר הַבֵּירוּר וְהַזִּיכּוּךְ הוּא עַל־יְדֵי כַּוָּנַת הַמִּצְוֹת[40], וְכָל שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר, הַבֵּירוּר וְהַזִּיכּוּךְ הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר], לָכֵן בְּעִנְיַן הַמִּצְוֹת נוֹגֵעַ חשוב עוֹד יוֹתֵר שֶׁיְּדִיעַת הַנִּפְלָאוֹת דְּכַוָּנַת הַמִּצְוֹת תִּהְיֶה מִתּוֹךְ הַכַּוָּנוֹת שֶׁבְּפַשְׁטוּת כי, כאמור, המעלה בכך שגילוי הנפלאות הם ״מתורתך״ מתוך לימוד התורה שהאדם לומד ומשיג קודם את גילוי הנפלאות, היא משום שבדרך זו האדם זוכה להתגלות הנפלאות מתוך גדרי המציאות שלו עצמו, ולכן גם בכוונת המצוות יש חשיבות רבה למה שבא מתוך הפשט המובן לאדם היטב וקשור בגדרי מציאותו וממילא יפעל בו יותר זיכוך, כמבואר לעיל.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁמֵּבִיא הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳ בַּמַּאֲמָר ׳שֹׁרֶשׁ מִצְוַת הַתְּפִלָּה׳[41] בספר

הַטַּעַם וְהַכַּוָּנָה דְּכַמָּה וְכַמָּה מִצְוֹת נִתְפָּרֵשׁ גַּם בַּנִּגְלֶה דְּתוֹרָה, גַּם עַל־פִּי דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט [וְעַד שֶׁהַטַּעַם דְּכַמָּה וְכַמָּה מִצְוֹת מְפוֹרָשׁ בַּ׳קְרָא׳], וּמִכָּל־שֶׁכֵּן עַל־פִּי דֶּרֶךְ הָרֶמֶז וְהַדְּרוּשׁ, אֶלָּא שֶׁהַטַּעַם וְהַכַּוָּנָה דְּהַמִּצְוֹת שֶׁעַל־פִּי דֶּרֶךְ הַסּוֹד (פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה) הוּא נַעֲלֶה הַרְבֵּה יוֹתֵר, וְעַל־יְדֵי־זֶה מִיתַוֹסֵף עוֹמֶק וְכוּ׳ גַּם בְּהַטַּעַם שֶׁעַל־פִּי נִגְלֶה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּכְמוֹ שֶׁבְּנוֹגֵעַ לִרְאִיַּת הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה (נִשְׁמָתָא וְנִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא) תִּהְיֶה ׳מִתּוֹרָתֶךָ׳, מֵעִנְיָנִים אֵלֶּה שֶׁבְּגַלְיָא דְּתוֹרָה, מֵהַגּוּף דְּתוֹרָה וְגַם מֵהַלְּבוּשׁ דְּתוֹרָה (כַּנַּ״ל סְעִיף ד), עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לְכַוָּנַת הַמִּצְוֹת, שֶׁהַנִּפְלָאוֹת דְּכַוָּנַת הַמִּצְוֹת [כַּוָּנוֹת הָאֲרִיזַ״ל, וּלְמַעְלָה יוֹתֵר] צְרִיכִים לִרְאוֹתָם מִתּוֹךְ הַכַּוָּנוֹת שֶׁעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, וִיתֵרָה מִזֶּה — מִתּוֹךְ הַכַּוָּנוֹת עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט הַמּוּבָנִים לְ׳בֶן חָמֵשׁ לְמִקְרָא׳ [שֶׁהֵם דּוּגְמַת לְבוּשָׁא דְּאוֹרַיְתָא, הַסִּיפּוּרִים דְּתוֹרָה, שֶׁגַּם תִּינוֹקוֹת לוֹמְדִים אוֹתָם].

ז) **וּלְהוֹסִיף**, דִּבְכַוָּנַת הַמִּצְוֹת, נוֹגֵעַ עִנְיָן זֶה [שֶׁעִנְיָנִים הֲכִי נַעֲלִים, יֵדְעוּ מֵעִנְיָנִים אֵלֶּה כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּפַשְׁטוּת] עוֹד יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בַּתּוֹרָה. כִּי הַיִּתְרוֹן בָּזֶה שֶׁיְּדִיעַת הַנִּפְלָאוֹת הִיא מֵהָעִנְיָנִים שֶׁבְּפַשְׁטוּת, הוּא שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה יְדִיעַת הַנִּפְלָאוֹת דְּהָאָדָם גַּם מִצַּד עִנְיָנוֹ (כַּנַּ״ל סְעִיף ד), וְכֵיוָן שֶׁעִנְיַן הַמִּצְוֹת הוּא לְצָרֵף בָּהֶן אֶת הַבְּרִיּוֹת (כַּנַּ״ל סְעִיף ה), לִפְעוֹל בֵּירוּר וְזִיכּוּךְ בְּהָאָדָם הַמְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה, [דְּעִיקַּר הַבֵּירוּר וְהַזִּיכּוּךְ הוּא עַל־יְדֵי כַּוָּנַת הַמִּצְוֹת[40], וְכָל שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר, הַבֵּירוּר וְהַזִּיכּוּךְ הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר], לָכֵן בְּעִנְיַן הַמִּצְוֹת נוֹגֵעַ עוֹד יוֹתֵר שֶׁיְּדִיעַת הַנִּפְלָאוֹת דְּכַוָּנַת הַמִּצְוֹת תִּהְיֶה מִתּוֹךְ הַכַּוָּנוֹת שֶׁבְּפַשְׁטוּת.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁמֵּבִיא הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳ בַּמַּאֲמָר ׳שֹׁרֶשׁ מִצְוַת הַתְּפִלָּה׳[41]

לאהבתו ויראתו היא לימוד פנימיות התורה (כמובן גם מרמב״ם הל׳ יסודי התורה פ״ב ה״ב). 40) להעיר מסה״מ ה׳תש״ב ע׳ 53. 41) פ״ח (בסהמ״צ להצ״צ קיח, א).

ביאור בדרך אפשר

'דרך מצוותיך' **הַלָּשׁוֹן** ("שאמר הרב הגדול רבי שמשון דקינון ז"ל" — לשון ה'צמח צדק') **אֲנִי מִתְפַּלֵּל לְדַעַת זֶה הַתִּינוֹק** שאינו יודע על קיומן של הספירות העליונות, ובוודאי מתפלל אל הקדוש־ברוך־הוא בעצמו. **דְּלִכְאוֹרָה, בַּמַּאֲמָר 'שֹׁרֶשׁ מִצְוֹת הַתְּפִלָּה'** מְבָאֵר ה'צמח צדק' את **עִנְיַן הַתְּפִלָּה [בִּכְלָל, וְגַם כַּמָּה עִנְיָנִים פְּרָטִיִּים דִּתְפִלָּה] עַל־פִּי קַבָּלָה, וְעוֹד יוֹתֵר - עַל־פִּי חֲסִידוּת, וּמַה מָּקוֹם בְּמַאֲמָר זֶה לְהָבִיא הָעִנְיָן דְּ'אֲנִי מִתְפַּלֵּל לְדַעַת זֶה הַתִּינוֹק'** שהיא כוונה כללית פשוטה, והרי במאמר זה כן מדובר על ענייני קבלה וחסידות שבתפילה? **וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבָּזֶה מְרַמֵּז** ה'צמח צדק', **שֶׁהַכַּוָּנוֹת דִּתְפִלָּה בַּדְּרָגוֹת הֲכִי נַעֲלוֹת,** כוונות שהן אכן על־פי קבלה וחסידות, **צְרִיכוֹת לִהְיוֹת קְשׁוּרוֹת עִם עִנְיַן הַתְּפִלָּה כְּמוֹ שֶׁהִיא 'לְדַעַת הַתִּינוֹק'**, היינו הכוונה הכי פשוטה, **הֵן בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת עִנְיַן הַתְּפִלָּה - שֶׁיְּדִיעַת עִנְיַן הַתְּפִלָּה בַּדְּרָגוֹת הֲכִי נַעֲלוֹת** כלולה **גַּם מֵעִנְיַן הַתְּפִלָּה כְּמוֹ שֶׁתִּינוֹק מֵבִין,** שההתחלה והיסוד שלה יהיו מעניין הפשט **וְהֵן בְּנוֹגֵעַ לְבֵאוּר** ההסבר וההבנה של תוכן **הָעִנְיָנִים (הַפִּסּוּקִים, בַּקָּשׁוֹת וְכוּ') שֶׁאוֹמְרִים בַּתְּפִלָּה,** גם אלה שהם על־פי קבלה וחסידות **צְרִיכִים לִהְיוֹת בְּהֶתְאֵם [וַעַד שֶׁיְּדִיעָתָם תִּהְיֶה מִתּוֹךְ] פֵּירוּשׁ הַמִּילּוֹת דִּתְפִלָּה כְּמוֹ שֶׁתִּינוֹק מֵבִין** והעומק לא יכול להיות בסתירה לפשט הפשוט. **וְהַגַּם שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא בְּכָל הָעִנְיָנִים שֶׁבַּתּוֹרָה,** שבכולם העומק והסוד הם לא דבר נפרד מהפשט, ולא בסתירה לפירוש הפשוט אלא להיפך, שהדברים כפי שהם בפשטות הם היסוד וההתחלה של הביאורים בעומק ובסוד, **מִכָּל־מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁעִנְיַן הַתְּפִלָּה הִיא הַעֲלָאָה** התקרבות

ביאור בדרך אפשר

של האדם לאלוקות בדרך של התעלות **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,** בדרך שפועלת **בֵּירוּר וְזִיכּוּךְ הָאָדָם, לָכֵן בַּתְּפִלָּה עִנְיָן זֶה** של הקשר בין הענינים העמוקים לענין הפשט הפשוט הקשור יותר עם המציאות והגדרים של האדם **נוֹגֵעַ יוֹתֵר (עַל־דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּנוֹגֵעַ לַמִּצְוֹת** שבהם ענין ה'תחתונים יעלו לעליונים', זיכוך ובירור התחתונים, נוגע יותר מאשר בלימוד התורה). **וְלָכֵן, בַּמַּאֲמָר 'שֹׁרֶשׁ מִצְוַת הַתְּפִלָּה'** מוּבָא הָעִנְיָן **דְּ'אֲנִי מִתְפַּלֵּל לְדַעַת זֶה הַתִּינוֹק'** אף שהמאמר עוסק בענייני התפילה על־פי קבלה וחסידות, כי התפילה פועלת זיכוך והתעלות של האדם, ודווקא הכוונה הפשוטה קשורה יותר למציאות האדם.

ח) **וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר דִּשְׁנֵי הַפִּסּוּקִים שֶׁבָּהֶם מְרוּמָז הָעִנְיָן דְּל"ג בָּעוֹמֶר,** הנזכרים לעיל בתחילת המאמר, **גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ, וְ'עַד הַגַּל הַזֶּה', כִּי הַגַּל** של האבנים **שֶׁבֵּין לָבָן לְיַעֲקֹב הוּא דּוּגְמַת הַגְּזֵרָה וְהַמְּחִיצָה בֵּין הָעֶלְיוֹנִים לְהַתַּחְתּוֹנִים שֶׁהָיְתָה קוֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה. וּמְבוֹאָר בַּ'סִידּוּר' שַׁעַר הַל"ג בָּעוֹמֶר**[42], **דִּבְהַגַּל שֶׁבֵּין לָבָן לְיַעֲקֹב,** לפי המשמעות הפנימית העמוקה **שְׁנֵי עִנְיָנִים.**

ענין אחד:

הַגַּל שֶׁבֵּין לָבָן הָעֶלְיוֹן השורש הרוחני העליון של לבן **(שֶׁלְּמַעְלָה מִיַּעֲקֹב** לפי הכלל שהגבוה ביותר, בשורשו, נופל למטה ביותר) **לְיַעֲקֹב, וְהוּא הַפַּרְסָא** המפסקת כמסך מבדיל (כתרגום אונקלוס על הפסוק "והבדילה הפרוכת לכם", פרוכת — "פרסא"), היינו העלם וצמצום על האור האלוקי **שֶׁבֵּין עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת וַאֲצִילוּת** שהוא עולם שעם היותו אלקות ממש, בכל זאת יש בו עשר ספירות מוגדרות.

1 הַלָּשׁוֹן אֲנִי מִתְפַּלֵּל לְדַעַת זֶה הַתִּינוֹק. דְּלִכְאוֹרָה,
2 בַּמַּאֲמָר 'שֹׁרֶשׁ מִצְוַת הַתְּפִלָּה' מְבָאֵר עִנְיַן
3 הַתְּפִלָּה [בִּכְלָל, וְגַם כַּמָּה עִנְיָנִים פְּרָטִיִּים
4 דִּתְפִלָּה] עַל־פִּי קַבָּלָה, וְעוֹד יוֹתֵר — עַל־פִּי
5 חֲסִידוּת, וּמַה מָּקוֹם בְּמַאֲמָר זֶה לְהָבִיא הָעִנְיָן
6 דְּ'אֲנִי מִתְפַּלֵּל לְדַעַת זֶה הַתִּינוֹק'. וְיֵשׁ לוֹמַר,
7 שֶׁבָּזֶה מְרַמֵּז, שֶׁהַכַּוָּנוֹת דִּתְפִלָּה בַּדְּרָגוֹת הֲכִי
8 נַעֲלוֹת, צְרִיכוֹת לִהְיוֹת קְשׁוּרוֹת עִם עִנְיַן הַתְּפִלָּה
9 כְּמוֹ שֶׁהִיא 'לְדַעַת הַתִּינוֹק', הֵן בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת
10 עִנְיַן הַתְּפִלָּה — שֶׁיְּדִיעַת עִנְיַן הַתְּפִלָּה בַּדְּרָגוֹת
11 הֲכִי נַעֲלוֹת תִּהְיֶה גַּם מֵעִנְיַן הַתְּפִלָּה כְּמוֹ
12 שֶׁתִּינוֹק מֵבִין, וְהֵן בְּנוֹגֵעַ לְבֵאוּר הָעִנְיָנִים
13 (הַפִּסּוּקִים, בַּקָּשׁוֹת וְכוּ') שֶׁאוֹמְרִים בַּתְּפִלָּה,
14 שֶׁהַבֵּאוּרִים הֲכִי נַעֲלִים צְרִיכִים לִהְיוֹת בְּהֶתְאֵם
15 [וַעַד שֶׁיְּדִיעָתָם תִּהְיֶה מִתּוֹךְ] פֵּירוּשׁ הַמִּילּוֹת
16 דִּתְפִלָּה כְּמוֹ שֶׁתִּינוֹק מֵבִין. וַהֲגַם שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא
17 בְּכָל הָעִנְיָנִים שֶׁבַּתּוֹרָה, מִכָּל־מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁעִנְיַן
18 הַתְּפִלָּה הִיא הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, בֵּירוּר
19 וְזִיכּוּךְ הָאָדָם, לָכֵן בַּתְּפִלָּה עִנְיָן זֶה נוֹגֵעַ יוֹתֵר
20 (עַל־דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּנוֹגֵעַ לַמִּצְוֹת).
21 וְלָכֵן, בַּמַּאֲמָר 'שֹׁרֶשׁ מִצְוַת הַתְּפִלָּה' מוּבָא הָעִנְיָן
22 דְּ'אֲנִי מִתְפַּלֵּל לְדַעַת זֶה הַתִּינוֹק'.
23 ח) וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר דִּשְׁנֵי הַפִּסּוּקִים שֶׁבָּהֶם מְרוּמָז
24 הָעִנְיָן דְּל"ג בָּעוֹמֶר, גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה
25 נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ, וְ'עַד הַגַּל הַזֶּה', כִּי הַגַּל שֶׁבֵּין
26 לָבָן לְיַעֲקֹב הוּא דּוּגְמַת הַגְּזֵרָה וְהַמְּחִיצָה בֵּין
27 הָעֶלְיוֹנִים לְהַתַּחְתּוֹנִים שֶׁהָיְתָה קוֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה.
28 וּמְבוֹאָר בַּ'סִידּוּר' שַׁעַר הַל"ג בָּעוֹמֶר[42], דִּבְהַגַּל
29 שֶׁבֵּין לָבָן לְיַעֲקֹב, שְׁנֵי עִנְיָנִים. הַגַּל שֶׁבֵּין לָבָן
30 הָעֶלְיוֹן (שֶׁלְּמַעְלָה מִיַּעֲקֹב) לְיַעֲקֹב, וְהוּא הַפַּרְסָא
31 שֶׁבֵּין עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת

42) דש, ג ואילך. וראה בארוכה תו"ח ויצא לז, א ואילך. המשך תער"ב ח"א פק"ז (ע' רו) ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ועניין שני:

וְהַגַּל שֶׁבֵּין יַעֲקֹב וְלָבָן הַתַּחְתּוֹן, הַפַּרְסָא המסך המבדיל **שֶׁבֵּין אֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.** כמבואר בחסידות שכאשר האור האין־סופי עובר מעולם האצילות (העולם העליון מבין ארבעת העולמות הרוחניים, שבו האלקות היא, באופן כללי, בגלוי) להאיר בשלושת העולמות שלמטה מאצילות, בריאה־יצירה־עשיה, בהם יש מציאות של נבראים (רוחניים), והאלוקות אינה בגלוי כמו באצילות, האור האלוקי עובר צמצום והעלם נוסף על ידי ה״פרסא״ שבין אצילות לבריאה־יצירה־ועשיה שהיא כמו וילון ומסך המעלים ומסתיר על האור.

וְהָרֶמֶז דְּל״ג בָּעוֹמֶר בְּפָסוּק זֶה הוּא, ״עד הגל״ **שֶׁעַל־יְדֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי נִתְבָּרֵר הַגַּל וְהַמְּחִיצָה**[43], בשני הענינים האמורים **הַמְּחִיצָה שֶׁבֵּין לָבָן הָעֶלְיוֹן לְיַעֲקֹב, וְגַם הַמְּחִיצָה שֶׁבֵּין יַעֲקֹב לְלָבָן הַתַּחְתּוֹן** ומתבטל ההעלם והצמצום של ה״פרסא״. **הַיְנוּ, שֶׁגַּם בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וְעַד בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה** הנמוך ביותר מכל העולמות **יִהְיֶה גִּילוּי הָאֲצִילוּת, וְגַם גִּילוּי הָאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת. וְעִנְיָן זֶה** עצמו **הוּא גַּם הַתּוֹכֶן דְּפָסוּק הַשֵּׁנִי שֶׁמְּרַמֵּז עַל לַ״ג בָּעוֹמֶר, גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ, שֶׁגַּם בָּעִנְיָנִים שֶׁבִּנְגְלֶה דְּתוֹרָה** (שכנגד העולמות **בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה), וְגַם בִּלְבוּשָׁא דְּאוֹרַיְתָא, בְּסִיפּוּרִים דְּתוֹרָה (עֲשִׂיָּה**[44]**), יִהְיֶה בְּגִילוּי הַ׳נִּפְלָאוֹת׳** והנסתרות **דְּתוֹרָה, בְּחִינַת נִשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְתָא (אֲצִילוּת), וְגַם בְּחִינַת נִשְׁמָתָא דְּנִשְׁמָתָא (לְמַעְלָה מֵאֲצִילוּת).**

ט) **וּלְהוֹסִיף,** דְּעַל־פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבַּתּוֹרָה הֵם בְּתַכְלִית הַדִּיּוּק, צָרִיךְ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁהַפָּסוּק ׳עַד הַגַּל הַזֶּה׳ [שֶׁמְּדַבֵּר בְּעִנְיַן הַגַּל וְהַמְּחִיצָה שֶׁבֵּין לָבָן לְיַעֲקֹב] מְרַמֵּז עַל לַ״ג בָּעוֹמֶר שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא בֵּירוּר הַגַּל וְהַמְּחִיצָה ביטול ההעלם וההסתר והסרת המחיצה **הוּא כִּי זֶה שֶׁהַסִּימָן וְהָעֵדוּת עַל** הסיכום שעשו ביניהם יעקב ולבן **׳אֲנִי לֹא אֶעֱבוֹר אֵלֶיךָ גוֹ׳ אַתָּה לֹא תַעֲבוֹר אֵלַי׳ גוֹ׳**[4] **הָיָה שֶׁעָשׂוּ גַּל** ערימה של אבנים שהוא דבר קל לפירוק והסרה, **וְלֹא שֶׁעָשׂוּ חוֹמָה** שהיא דבר חזק ויציב וקשה להרוס אותה, **הוּא לְרַמֵּז שֶׁעַשַּׁיַּת הַמְּחִיצָה** בין יעקב ולבן **מִלְּכַתְּחִילָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ נְתִינַת מָקוֹם שֶׁיִּהְיֶה** בעתיד **׳אֲנִי אֶעֱבוֹר אֵלֶיךָ וְאַתָּה תַעֲבוֹר אֵלַי׳**[45]**. וְהַיְנוּ, שֶׁהַכַּוָּנָה בַּעֲשִׂיַּת הַמְּחִיצָה בֵּין הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים מִלְּכַתְּחִילָה** בתחילת הבריאה, וכפי שהיה עד מתן־תורה **הִיא בִּכְדֵי שֶׁאַחַר־כָּךְ** ממתן־תורה והלאה **יִהְיֶה הַחִיבּוּר דְּעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים. וְזֶה שֶׁבִּתְחִלָּה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַמְּחִיצָה בֵּין**

ביאור בדרך אפשר

1 **וַאֲצִילוּת. וְהַגַּל שֶׁבֵּין יַעֲקֹב וְלָבָן הַתַּחְתּוֹן,**
2 **הַפַּרְסָא שֶׁבֵּין אֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.**
3 **וְהָרֶמֶז דְּל״ג בָּעוֹמֶר בְּפָסוּק זֶה הוּא, שֶׁעַל־יְדֵי**
4 **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי נִתְבָּרֵר הַגַּל וְהַמְּחִיצָה**[43],
5 **הַמְּחִיצָה שֶׁבֵּין לָבָן הָעֶלְיוֹן לְיַעֲקֹב, וְגַם הַמְּחִיצָה**
6 **שֶׁבֵּין יַעֲקֹב לְלָבָן הַתַּחְתּוֹן. הַיְנוּ, שֶׁגַּם בִּבְרִיאָה־**
7 **יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וְעַד בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה יִהְיֶה גִּילוּי**
8 **הָאֲצִילוּת, וְגַם גִּילוּי הָאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה**
9 **מֵאֲצִילוּת. וְעִנְיָן זֶה הוּא גַּם הַתּוֹכֶן דְּפָסוּק הַשֵּׁנִי**
10 **שֶׁמְּרַמֵּז עַל לַ״ג בָּעוֹמֶר, גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה**
11 **נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ, שֶׁגַּם בָּעִנְיָנִים שֶׁבִּנְגְלֶה דְּתוֹרָה**
12 **(בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה), וְגַם בִּלְבוּשָׁא דְּאוֹרַיְתָא,**
13 **בְּסִיפּוּרִים דְּתוֹרָה (עֲשִׂיָּה**[44]**), יִהְיֶה בְּגִילוּי**
14 **הַ׳נִּפְלָאוֹת׳ דְּתוֹרָה, בְּחִינַת נִשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְתָא**
15 **(אֲצִילוּת), וְגַם בְּחִינַת נִשְׁמָתָא דְּנִשְׁמָתָא (לְמַעְלָה**
16 **מֵאֲצִילוּת).**
17 **ט) וּלְהוֹסִיף,** דְּעַל־פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים
18 שֶׁבַּתּוֹרָה הֵם בְּתַכְלִית הַדִּיּוּק,
19 צָרִיךְ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁהַפָּסוּק ׳עַד הַגַּל הַזֶּה׳
20 [שֶׁמְּדַבֵּר בְּעִנְיַן הַגַּל וְהַמְּחִיצָה שֶׁבֵּין לָבָן לְיַעֲקֹב]
21 מְרַמֵּז עַל לַ״ג בָּעוֹמֶר שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא בֵּירוּר הַגַּל
22 וְהַמְּחִיצָה הוּא כִּי זֶה שֶׁהַסִּימָן וְהָעֵדוּת עַל ׳אֲנִי
23 לֹא אֶעֱבוֹר אֵלֶיךָ גוֹ׳ אַתָּה לֹא תַעֲבוֹר אֵלַי׳ גוֹ׳[4]
24 הָיָה שֶׁעָשׂוּ גַּל, וְלֹא שֶׁעָשׂוּ חוֹמָה, הוּא לְרַמֵּז
25 שֶׁעַשַּׁיַּת הַמְּחִיצָה מִלְּכַתְּחִילָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ נְתִינַת מָקוֹם שֶׁיִּהְיֶה ׳אֲנִי
26 אֶעֱבוֹר אֵלֶיךָ וְאַתָּה תַעֲבוֹר אֵלַי׳[45]. וְהַיְנוּ, שֶׁהַכַּוָּנָה בַּעֲשִׂיַּת הַמְּחִיצָה בֵּין
27 הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים מִלְּכַתְּחִילָה הִיא בִּכְדֵי שֶׁאַחַר־כָּךְ יִהְיֶה הַחִיבּוּר
28 דְּעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים. וְזֶה שֶׁבִּתְחִלָּה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַמְּחִיצָה בֵּין הָעֶלְיוֹנִים

ביאור בדרך אפשר

39 **בְּחִינַת נִשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְתָא (אֲצִילוּת), וְגַם בְּחִינַת נִשְׁמָתָא**
40 **דְּנִשְׁמָתָא (לְמַעְלָה מֵאֲצִילוּת).**
41 **ט) וּלְהוֹסִיף, דְּעַל־פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבַּתּוֹרָה הֵם**
42 **בְּתַכְלִית הַדִּיּוּק, צָרִיךְ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁהַפָּסוּק ׳עַד הַגַּל הַזֶּה׳**
43 **[שֶׁמְּדַבֵּר בְּעִנְיַן הַגַּל**
44 **וְהַמְּחִיצָה שֶׁבֵּין לָבָן לְיַעֲקֹב**
45 כמבואר לעיל] **מְרַמֵּז עַל לַ״ג**
46 **בָּעוֹמֶר שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא בֵּירוּר**
47 **הַגַּל וְהַמְּחִיצָה** ביטול ההעלם
48 וההסתר והסרת המחיצה **הוּא כִּי**
49 **זֶה שֶׁהַסִּימָן וְהָעֵדוּת עַל**
50 הסיכום שעשו ביניהם יעקב ולבן
51 **׳אֲנִי לֹא אֶעֱבוֹר אֵלֶיךָ גוֹ׳**
52 **אַתָּה לֹא תַעֲבוֹר אֵלַי׳ גוֹ׳**[4]
53 **הָיָה שֶׁעָשׂוּ גַּל** ערימה של אבנים
54 שהוא דבר קל לפירוק והסרה, **וְלֹא**
55 **שֶׁעָשׂוּ חוֹמָה** שהיא דבר חזק ויציב
56 וקשה להרוס אותה, **הוּא לְרַמֵּז**
57 **שֶׁעַשַּׁיַּת הַמְּחִיצָה** בין יעקב ולבן
58 **מִלְּכַתְּחִילָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ**
59 **נְתִינַת מָקוֹם שֶׁיִּהְיֶה** בעתיד
60 **׳אֲנִי אֶעֱבוֹר אֵלֶיךָ וְאַתָּה**
61 **תַעֲבוֹר אֵלַי׳**[45]**. וְהַיְנוּ,**
62 **שֶׁהַכַּוָּנָה בַּעֲשִׂיַּת הַמְּחִיצָה בֵּין**
63 **הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים**
64 **מִלְּכַתְּחִילָה** בתחילת הבריאה, וכפי
65 שהיה עד מתן־תורה **הִיא בִּכְדֵי**
66 **שֶׁאַחַר־כָּךְ** ממתן־תורה והלאה
67 **יִהְיֶה הַחִיבּוּר דְּעֶלְיוֹנִים**
68 **וְתַחְתּוֹנִים. וְזֶה שֶׁבִּתְחִלָּה הָיָה**
69 **צָרִיךְ לִהְיוֹת הַמְּחִיצָה בֵּין**

---

43) המשך חייב אדם לברך תרל״ח הנ״ל פכ״ה (ע׳ מב). ושם, שזהו ע״ד ענין מחצתי ואני ארפא (האזינו לב, לט. וראה קה״ר פ״א, ד) שיהי׳ לע״ל. 44) ראה לקו״ת ויקרא (ה, סע״א) מפע״ח (שער הנהגת הלימוד), שתלמוד ומשנה הם בבריאה וביצירה, ומקרא הוא בעשי׳. ובהמשך הענין שם (ה, ב), שהסיפורים דתורה הם ״דברים שלא ניתנו להתלבש למטה בחכמה ושכל כלל״. ומזה מובן, שעיקר הענין ד״מקרא בעשי׳״ הוא בסיפורים דתורה שבכתב. 45) ראה גם לקו״ש ח״ה ע׳ 136. ושם, דזה שיש נתינת מקום שיהי׳ ״אעבור״ ו״תעבור״ התנו בפירוש בדיבור שלהם בענין הגל — לא תעבור גו׳ לרעה, ובפי׳ רש״י שם: אבל אתה עובר לפרקמטיא.

ביאור בדרך אפשר

הָעֶלְיוֹנִים לְהַתַּחְתּוֹנִים הוּא לא משום שזו תכלית הכוונה אלא אדרבה, **כִּי הַכַּוָּנָה דְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים** המטרה והתכלית של בריאת העולם כדי שיהיה גילוי והשראת השכינה בעולמות התחתונים **הִיא שֶׁהַדִּירָה תִּהְיֶה בְּתַחְתּוֹן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה מִמֶּנּוּ**[46], היינו בעולם הזה הגשמי, וכפי שמבאר רבנו הזקן בספר התניא שלא יתכן לומר שכוונת הבריאה היא בשביל גילוי אלקות בעולמות העליונים כי לגביהם כל הבריאה היא ירידה, והתכלית היא דווקא העולם הזה הגשמי שהוא התחתון ביותר, **וְלָכֵן הָיְתָה הִתְהַוּוּת הַתַּחְתּוֹנִים עַל־יְדֵי מְחִיצָה** בין העליונים והתחתונים, **דְּלֹא רַק שֶׁבְּפוֹעַל אֵין מֵאִיר בָּהֶם הַגִּילוּי דְּהָעֶלְיוֹנִים, אֶלָּא שֶׁיֶּשְׁנָהּ מְחִיצָה בֵּינֵיהֶם שֶׁהִיא סִימָן וְעֵדוּת שֶׁיִּהְיֶה ׳לֹא אֶעֱבוֹר אֵלֶיךָ וְלֹא תַעֲבוֹר אֵלַי׳**[47], בדוגמת הגל שהוקם כדי להיות סימן של הפסק בין יעקב ולבן, והסיבה והמטרה של המחיצה היא **בִּכְדֵי שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל יִהְיֶה הַחִיבּוּר גַּם דְּתַחְתּוֹנִים אֵלֶּה [שֶׁיֵּשׁ גְּזֵרָה**[48] **שֶׁלֹּא יִתְחַבְּרוּ עִם הָעֶלְיוֹנִים** ויש מחיצה המפסקת ביניהם] **עִם הָעֶלְיוֹנִים.**

וְזֶהוּ שֶׁהָרֶמֶז דְּלַ"ג בָּעוֹמֶר הוּא בַּפָּסוּק ׳עַד הַגַּל הַזֶּה׳, כִּי זֶה שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי בֵּירֵר הַגַּל וְהַמְּחִיצָה, ופעל את ביטול העולם וההסתר, **הוּא שֶׁעַל־יָדוֹ נִתְגַּלָּה עִנְיָן הַפְּנִימִי דְּהַצִּמְצוּם עַצְמוֹ**[49], שהקדוש־ברוך־הוא העלים וצמצם את אורו האלוקי כדי לברוא עולמות מוגבלים עד לעולם הזה שבו האור האלוקי הוא בתכלית ההעלם וההסתר, ומבואר בחסידות שאמנם הצמצום פעל העלם והסתר של האור האלוקי אבל עם הסרת ההעלם מתגלה שהכוונה הפנימית של הצמצום אינה ההעלם

ביאור בדרך אפשר

אלא **שֶׁהַכַּוָּנָה** והמטרה והתכלית **בְּהַצִּמְצוּם [שֶׁהִיא עִנְיָנוֹ הַפְּנִימִי] הִיא בִּשְׁבִיל הַגִּילוּי** שיבוא בסופו של דבר עם הסרת המחיצות וביטול ההסתרים.

וְזֶהוּ שֶׁהָרֶמֶז דְּלַ"ג בָּעוֹמֶר בַּפָּסוּק גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ, לְמֵדִין מֵהָרֶמֶז דְּלַ"ג בָּעוֹמֶר שֶׁבְּפָסוּק ׳עַד הַגַּל הַזֶּה׳, וסדר הדברים הוא שתחילה בא הגילוי של ׳עד הגל הזה׳, ואחר כך וכתוצאה מזה, בא הגילוי של ׳גל עיני ואביטה...׳, **כִּי עִיקַּר הַחִידּוּשׁ וְהָעִילּוּי דְּ׳גַל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׳ הוּא, שֶׁרְאִיַּת הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה תִּהְיֶה (לֹא רַק מִפְּנֵי שֶׁהַנִּפְלָאוֹת** מצד עצמן **יִהְיוּ בְּגִילּוּי, אֶלָּא) עַל־יְדֵי גַּל עֵינַי, שֶׁהַקָּבָּ"ה יִפְקַח אֶת עֵינֵי הָאָדָם, וְיִרְאֶה הָאָדָם אֶת הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה מִצַּד עִנְיָנוֹ שֶׁל הָאָדָם (כַּנַּ"ל סְעִיף ד)** לאחר שיחול בו שינוי מהותי, **וּבִכְדֵי שֶׁהָאָדָם הַתַּחְתּוֹן יוּכַל לִרְאוֹת הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה מִצַּד עִנְיָנוֹ** מתוך הגדרים שלו, **הוּא עַל־יְדֵי הָעִנְיָן דְּלַ"ג בָּעוֹמֶר הַמְּרוּמָז בְּ׳עַד הַגַּל הַזֶּה׳ - גִּילּוּי עִנְיָנוֹ הַפְּנִימִי דְּהַצִּמְצוּם, שֶׁהַצִּמְצוּם הוּא בִּשְׁבִיל הַגִּילּוּי** ולאחר גילוי זה (של מטרת הצמצום) האדם מגיע למצב של יכולת לראות את הנפלאות והנסתרות שבתורה מצידו, כי הצמצום כבר לא מעלים ומסתיר אלא להיפך.

יו"ד) וְעַל־יְדֵי לִימוּד וַהֲפָצַת פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, תּוֹרָתוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי, וּבִכְפָרְט כְּמוֹ שֶׁנִּתְגַּלְּתָה בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, גִּילּוּי בְּאוֹפֶן דְּיִתְפַּרְנְסוּן, ברִיבוי ובשפע, הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וְעַד שֶׁהַשֵּׂכֶל דְּהָאָדָם

1 לְהַתַּחְתּוֹנִים הוּא, כִּי הַכַּוָּנָה דְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים
2 הִיא שֶׁהַדִּירָה תִּהְיֶה בְּתַחְתּוֹן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה
3 מִמֶּנּוּ[46], וְלָכֵן הָיְתָה הִתְהַוּוּת הַתַּחְתּוֹנִים עַל־יְדֵי
4 מְחִיצָה, דְּלֹא רַק שֶׁבְּפוֹעַל אֵין מֵאִיר בָּהֶם הַגִּילּוּי
5 דְּהָעֶלְיוֹנִים, אֶלָּא שֶׁיֶּשְׁנָהּ מְחִיצָה בֵּינֵיהֶם שֶׁהִיא
6 סִימָן וְעֵדוּת שֶׁיִּהְיֶה ׳לֹא אֶעֱבוֹר אֵלֶיךָ וְלֹא
7 תַעֲבוֹר אֵלַי׳[47], בִּכְדֵי שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל
8 יִהְיֶה הַחִיבּוּר גַּם דְּתַחְתּוֹנִים אֵלֶּה [שֶׁיֵּשׁ גְּזֵרָה[48]
9 שֶׁלֹּא יִתְחַבְּרוּ עִם הָעֶלְיוֹנִים] עִם הָעֶלְיוֹנִים. וְזֶהוּ
10 שֶׁהָרֶמֶז דְּלַ"ג בָּעוֹמֶר הוּא בַּפָּסוּק ׳עַד הַגַּל הַזֶּה׳,
11 כִּי זֶה שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי בֵּירֵר הַגַּל
12 וְהַמְּחִיצָה, הוּא שֶׁעַל־יָדוֹ נִתְגַּלָּה עִנְיָן הַפְּנִימִי
13 דְּהַצִּמְצוּם עַצְמוֹ[49], שֶׁהַכַּוָּנָה בְּהַצִּמְצוּם [שֶׁהִיא
14 עִנְיָנוֹ הַפְּנִימִי] הִיא בִּשְׁבִיל הַגִּילּוּי.
15 **וְזֶהוּ** שֶׁהָרֶמֶז דְּלַ"ג בָּעוֹמֶר בַּפָּסוּק גַּל עֵינַי
16 וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ, לְמֵדִין מֵהָרֶמֶז
17 דְּלַ"ג בָּעוֹמֶר שֶׁבְּפָסוּק ׳עַד הַגַּל הַזֶּה׳, כִּי עִיקַּר
18 הַחִידּוּשׁ וְהָעִילּוּי דְּ׳גַל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת
19 מִתּוֹרָתֶךָ׳ הוּא, שֶׁרְאִיַּת הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה תִּהְיֶה
20 (לֹא רַק מִפְּנֵי שֶׁהַנִּפְלָאוֹת יִהְיוּ בְּגִילּוּי, אֶלָּא)
21 עַל־יְדֵי גַּל עֵינַי, שֶׁהַקָּבָּ"ה יִפְקַח אֶת עֵינֵי הָאָדָם,
22 וְיִרְאֶה הָאָדָם אֶת הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה מִצַּד עִנְיָנוֹ
23 שֶׁל הָאָדָם (כַּנַּ"ל סְעִיף ד), וּבִכְדֵי שֶׁהָאָדָם
24 הַתַּחְתּוֹן יוּכַל לִרְאוֹת הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה מִצַּד
25 עִנְיָנוֹ, הוּא עַל־יְדֵי הָעִנְיָן דְּלַ"ג בָּעוֹמֶר הַמְּרוּמָז
26 בְּ׳עַד הַגַּל הַזֶּה׳ — גִּילּוּי עִנְיָנוֹ הַפְּנִימִי
27 דְּהַצִּמְצוּם, שֶׁהַצִּמְצוּם הוּא בִּשְׁבִיל הַגִּילּוּי.
28 יו"ד) **וְעַל־יְדֵי** לִימוּד וַהֲפָצַת פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה,
29 תּוֹרָתוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן
30 יוֹחָאִי, וּבִכְפָרְט כְּמוֹ שֶׁנִּתְגַּלְּתָה בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת,
31 גִּילּוּי בְּאוֹפֶן דְּיִתְפַּרְנְסוּן, הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וְעַד שֶׁהַשֵּׂכֶל דְּהָאָדָם הַלּוֹמֵד נַעֲשֶׂה

---

46) תניא רפל"ו. 47) ובלשון המדרש (הובא לעיל ס"ד) "שגזר ואמר, בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי". 48) ראה הערה הקודמת. 49) ראה המשך תער"ב ח"ב ס"ע תתקלב ואילך. תו"מ סה"מ ניסן ס"ע קצג ואילך. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

הַלּוֹמֵד נַעֲשֶׂה ׳חַד׳ דבר אחד ומהות אחת **עִם הָעִנְיָן** בפנימיות התורה **שֶׁלּוֹמֵד**[50] **[שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ הַמְּבוֹאָר לְעֵיל בְּעִנְיַן גַּל עֵינַי, שֶׁרְאִיַּת הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה הִיא מִצַּד עִנְיָנוֹ שֶׁל הָאָדָם עַצְמוֹ,** וגם כאן התאחדות האדם עם התורה מלמדת שהתורה נעשתה חלק ממהותו], **זוֹכִים לְגִילוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבוֹא, שֶׁהַגִּילוּי אָז יִהְיֶה נוֹסָף עַל מִצַּד מִלְּמַעְלָה** כלומר שהגילוי לא יהיה רק מלמעלה **אֶלָּא שֶׁזֶּה יִהְיֶה עִנְיָנוֹ דְּהָעוֹלָם** התחתון מצד עצמו, **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם**[51] לגבי מצב העולם לעתיד לבוא, בזמן הגאולה **וְלֹא יִהְיֶה עֵסֶק כָּל הָעוֹלָם אֶלָּא לָדַעַת אֶת ה׳ בִּלְבַד כּוּ׳**[52] **שֶׁנֶּאֱמַר**[53] **כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה׳ כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים,** כשם שהמים מכסים את קרע הים באופן מלא ומוחלט, **בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.**

ביאור בדרך אפשר

׳חַד׳ עִם הָעִנְיָן שֶׁלּוֹמֵד[50] [שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ הַמְּבוֹאָר לְעֵיל בְּעִנְיַן גַּל עֵינַי, שֶׁרְאִיַּת הַנִּפְלָאוֹת דְּתוֹרָה הִיא מִצַּד עִנְיָנוֹ שֶׁל הָאָדָם עַצְמוֹ], זוֹכִים לְגִילוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבוֹא, שֶׁהַגִּילוּי אָז יִהְיֶה נוֹסָף עַל מִצַּד מִלְּמַעְלָה אֶלָּא שֶׁזֶּה יִהְיֶה עִנְיָנוֹ דְּהָעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם[51] וְלֹא יִהְיֶה עֵסֶק כָּל הָעוֹלָם אֶלָּא לָדַעַת אֶת ה׳ בִּלְבַד כּוּ׳[52] שֶׁנֶּאֱמַר[53] כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה׳ כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים, בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

---

50) ראה תניא פ״ה (ט, ב). 51) בסיום וחותם ספרו. 52) היינו, שזה (ידיעת ה׳) הוא העסק (והענין) דהעולם. 53) ישעי׳ יא, ט.

אגרות קודש

ב״ה, ח״י אייר, תשי״ט
ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ רב פעלים
ש. ב. שי׳ המכונה ד״ר אולמן.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו עם העתקה מה שכתב להרב... שי׳ ובטח ידוע גם לו אשר בכמה מכ״ע הנדפסים באידיש בארצוה״ב, פרסמו בהנוגע לשיטתו של פרויד מעין ההערכה אודותה מזכיר במכתבו.

וכבר אמרתי, ע״פ אחד היסודות משיטת החסידות, שאין בעולם רע בלא טוב, שהשטחיות בה מצטיינים כו״כ מחוגי הקוראים מכ״ע, אף שתכונה רעה היא ביותר, שהרי השטחיות יש בה גרעון אפילו לגבי העדר הידיעה, כיון שתופסים את הענין לפעמים הכי קרובות שלא לאמיתתו ומסלפים אותו.

מאידך גיסא במצב ההווה טובה רבה צפונה בה, כיון שבעוה״ר רוב כותבי המכ״ע וענינים הנדפסים, מוטב להם שלא היו רואים אור הדפוס והפרסום והפסדם מרובה ותועלתם בספק גדול, מועילה השטחיות למעט ההיזק וההפסד, וברוב הפעמים תופסים ענין הנדפס רק כסנסציא, ובפרט בנדון כהאמור, וכטבע בנ״א למחרתו מחפשים סנסציא אחרת, וישן מפני חדש תוציאו.

ובודאי למותר להעיר אשר בהמכ״ע שנדפס המאמר הנ״ל ישנם מאמרים שהם בנגוד גדול יותר ליהדות המסורתית מאשר ההערכה ע״ד הנ״ל...

בכבוד ובברכה.

בס"ד. שיחת ליל ל"ג בעומר ה'תנש"א.

בלתי מוגה

א. ל"ג בעומר הוא 'יום טוב' ויום שמחה – יום שמחתו של רבי שמעון בן יוחאי, שהודיע והכריז ופרסם שיום זה הוא יום שמחתו, וצוה שכל בני ישראל ישמחו ביום שמחתו[1].

ועד כדי כך גדולה השמחה ביום שמחתו של רשב"י, כידוע[2] הסיפור אודות אחד מגדולי תלמידי האריז"ל שהיה נוהג לומר ברכת "נחם" בכל יום, גם בשבתות ו'ימים טובים', ואף־על־פי־כן כשאמר "נחם" ביום שמחתו של רשב"י, היתה טענה וקובלנא של רשב"י להאריז"ל, ולא עוד אלא שאותו תלמיד נענש על זה.

ולהעיר אודות החידוש בסיפור זה – בשתים: (א) העונש כשלעצמו, דבר היוצא מן הכלל לגמרי שאינו רגיל כלל בצדיקים, כמו שכתוב[3] "ענוש לצדיק לא טוב", (ב) פרסום העונש, היפך הזהירות שלא לפרסם דבר בלתי־רצוי אפילו על בעל־חי[4], ועל־אחת־כמה־וכמה על מדבר, ועל־אחת־כמה־וכמה על יהודי, ועל־אחת־כמה־וכמה על יהודי שנמצא בדרגא נעלית כזו שאומר "נחם" גם בימים ששאר בני ישראל אינם אומרים תחנון מפני קדושת היום[5]. ויש לבאר טעם הדבר – שהעונש ופרסומו הוא כדי להוסיף בהדגשת גודל מעלת השמחה בל"ג בעומר, ושלילת הפכו כו'.

ב. ויש לבאר גודל העילוי דיום שמחתו של רשב"י, עד לשלילה בתכלית דאמירת "נחם" אצל גדול בישראל שהיה נוהג לומר "נחם" גם בשבתות ו'ימים טובים' – על־פי הפתגם הידוע[6] "שלפני נשמות הגבוהות כמו רשב"י - לא נחרב הבית כלל":

ענינו המיוחד של רשב"י הוא – תורה, "תורתו אומנתו"[7], ובתורה עצמה – חיבור נגלה דתורה עם פנימיות התורה גם יחד, שהרי רשב"י היה מגדולי התנאים בנגלה דתורה, מחמשת התלמידים של רבי עקיבא ש"העמידו תורה"[8], החל מבנין העולם על־ידי לימוד הלכות התורה (נגלה דתורה), "הליכות עולם לו"[9], "אל תקרי הליכות אלא הלכות"[10], וביחד עם זה, היה עיקר לימודו (הן הלימוד לעצמו, והן הלימוד לתלמידיו) בנסתר דתורה (פנימיות התורה)[11], ושניהם יחד, שלימוד נגלה דתורה היה מתוך חיות דפנימיות התורה, ולימוד פנימיות התורה היה בגילוי כמו נגלה דתורה.

וענין זה (החיבור דפנימיות התורה עם נגלה דתורה) קשור ושייך לגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו – כי משיח צדקנו הוא בחינת ה'יחידה' הכללית[12], וענינו בתורה פנימיות התורה, בחינת ה'יחידה' שבתורה[13], ולכן, החיבור דפנימיות התורה עם נגלה דתורה (שפנימיות התורה באה באופן של התגלות) הוא ענין הגאולה, כמבואר בארוכה בדרושי אדמו"ר מהר"ש[14].

וכיון שאצל רשב"י היתה פנימיות התורה בגילוי, לא היה אצלו ענין החורבן כלל, ולכן ביום שמחתו (ביום ההסתלקות, גמר ושלימות כל עבודתו[15]) מושללת לגמרי אמירת "נחם", כיון שביום זה מודגש ביותר ענין הגאולה.

---

1) מ"ח מס' אייר פ"א מ"ו־ז. פע"ח שער ספה"ע פ"ז.
2) פע"ח שם. הובא בעט"ז לשו"ע או"ח סתצ"ג.
3) משלי יז, כו.
4) ראה ב"ב קכג, א.
5) שהרי ההנהגה דאמירת "נחם" בכל ימות השנה היא חלק מהסיפור בשבחו.
6) פלח הרמון שמות ע' ז.
7) שבת יא, א.
8) יבמות סב, ב.
9) חבקוק ג, ו.
10) מגילה כח, סע"ב. וש"נ.
11) אף שעד אז היתה "חכמת הקבלה נסתרה ונעלמה מכל תלמידי חכמים כי־אם ליחידי סגולה, ואף גם זאת בהצנע לכת ולא ברבים" (אגה"ק רסכ"ו), כיון ש"אין דורשין במעשה מרכבה כו'" (חגיגה רפ"ב).
12) רמ"ז לזח"ב מ, ב. ולזח"ג רס, ב. ועוד.
13) ראה בארוכה קונטרס ענינה של תורת החסידות.
14) המשך חייב אדם לברך תרל"ח פכ"ה.
15) ראה סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר דש, סע"ב ואילך.

ג. ונוסף על הדגשת ענין הגאולה בל"ג בעומר בנוגע לרשב"י עצמו – הרי זה שייך גם לכל בני ישראל:

לכל לראש – בנוגע לתלמידיו, שגילה להם פנימיות התורה, ועד שנקראים בכמה מקומות בשם "חברייא"[16] (חבריו של רשב"י), "רשב"י וחבריו"[7], שמורה על שייכותם לדרגתו של רשב"י – מעמד ומצב של גאולה.

ועל־דרך־זה בנוגע לדורות שלאחרי־זה – שעל־ידי לימוד פנימיות התורה, ובפרט כפי שנתגלתה בתורת החסידות, ועד לאופן דיפוצו מעיינותיך חוצה, נעשים תלמידיו ("חבריו") של רשב"י. ובמילא, נמצאים במעמד ומצב של גאולה.

ועוד והוא העיקר – ש"בהאי חיבורא דילך.. יפקון ביה מן גלותא"[17], וכשיפוצו מעיינותיך חוצה אתי מר דא מלכא משיחא[18] – שאין צורך בפירושים והסברים אם נחרב הבית או שלא נחרב הבית, כיון שתיכף ומיד באה הגאולה האמיתית והשלימה[19] ובנין בית־המקדש על־ידי משיח צדקנו.

ד. וענין נוסף ועיקרי בל"ג בעומר ששייך לגאולה:

ל"ג בעומר הוא היום שבו פסקו למות תלמידי רבי עקיבא שלא נהגו כבוד זה בזה[8], ונשארו התלמידים שנהגו כבוד זה בזה, על־פי הוראת רבי עקיבא רבם ש"ואהבת לרעך כמוך"[20] "זה כלל גדול בתורה"[21].

ויש לקשר זה עם יום שמחתו של רשב"י:

רשב"י הוא אחד מחמשת תלמידי רבי עקיבא שמהם נבנה העולם לאחרי ל"ג בעומר, שאצלו היתה ההנהגה דאהבת ישראל ואחדות ישראל בתכלית השלימות[22]. ויש לומר, שענין זה מודגש גם בתואר "חבריא", "חבריו" – שמדגיש החברותא והאחדות שביניהם, עד שנעשים מציאות אחת, על־ידי אהבת ישראל ואחדות ישראל.

וענין זה מודגש גם בתורתו הידועה של רשב"י על הפסוק[23] "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד"[24] (ששייכת במיוחד לל"ג בעומר) – שהו ענין דאהבת ישראל ואחדות ישראל.

ועל־פי־זה יש לבאר הקשר והשייכות לגאולה – כידוע שסיבת הגלות היא ההנהגה ההפכית מאהבת ישראל (כדאיתא במסכת יומא[25]), וכדי לבטל סיבת הגלות - יש להוסיף ולהרבות באהבת ישראל[26], ובדרך ממילא מתבטלת הגלות ובאה הגאולה האמיתית והשלימה.

ה. ויש להוסיף, שהדגשת ענין הגאולה בל"ג בעומר היא גם בנוגע לכל העולם כולו:

איתא בגמרא[27] שרשב"י אמר "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, ואילמלי אליעזר בני [כההמשך בגמרא: "ראיתי בני עליה והן מועטין.. אם שנים הן אני ובני[28] הן"] עמי, מיום שנברא העולם ועד עכשיו", ולכל־לראש – לפטור מן הדין דהגלות, שתבוא הגאולה האמיתית והשלימה.

---

16) ראה לדוגמא הקדמת הזהר ח, ע"א. וראה גם תורת מנחם – תפארת לוי"צ בראשית אות ו'.

17) זח"ג קכד, ב – ברע"מ. הובא ונת' באגה"ק רסכ"ו.

18) אגה"ק דהבעש"ט – כש"ט בתחלתו.

19) וכיון שקשורה עם כל עניני גאולה ("כיון דשם גאולה עלה" – פירש"י מגילה יז, ב), ה"ז שייך גם למעמד ומצב דגאולה כמו שהיא בזמן הגלות, שהיא מעין ודוגמא והכנה לגאולה האמיתית והשלימה.

20) קדושים יט, יח.

21) תו"כ ופירש"י עה"פ.

22) ולהעיר, שרשב"י אמר לתלמידיו "שנו מדותי, שמדותי תרומות מתרומות מדותיו של רבי עקיבא" (גיטין סז, א).

23) תהלים קלג, א.

24) זח"ג נט, רע"ב.

25) ט, ב. – ולהעיר מהרמז בשם המסכת – "יומא" – ש"יום" (יומא) הו"ע האור והגילוי, כמ"ש (בראשית א, ה) "ויקרא אלקים לאור יום".

26) ויש לומר, שזהו אחד הטעמים שבהתחלת כל יום, לפני התפילה, "נכון לומר הריני מקבל עלי מצות־עשה של ואהבת לרעך כמוך" (נסמן בלקו"ש חכ"ה ע' 374). ובפרטיות יותר: נוסף על הקבלה במחשבה, צ"ל גם האמירה בדיבור, בה"א מוצאות הפה, ובזה נכלל גם המעשה שבדיבור, "עקימת שפתיו הוי מעשה" (סנהדרין סה, א).

27) סוכה מה, ב.

28) ובפשטות – הי' ר' אליעזר בנו יחידו של רשב"י (שהרי לא מצינו בשום מקום שהי' לו עוד בן, כי אם בת, כפי שמצינו

ועניין זה מרומז גם בשמו של רשב"י [שדרגתו נעלית יותר גם מדרגתו של רבי אליעזר, ש"אם חד הוא אנא הוא"[29]] — רבי שמעון בן יוחאי:

יש מקומות שנקרא "בן יוחי", ויש מקומות שנקרא "בן יוחאי" (בתוספת אל"ף)[30]. ויש לומר, שהאל"ף (ד"יוחאי") רומזת על ההמשכה והגילוי ד"אלופו של עולם" ב"גולה" [כמאמרו של רבי שמעון בן יוחאי "בכל מקום שגלו שכינה עמהן"[31]], שעל־ידי־זה נעשה מ"גולה" "גאולה"[32].

ו. ויש לקשר זה עם ענינו של ל"ג בעומר בספירת העומר:

ובהקדם הידוע[33] שבעבודה דספירת העומר [שהיא באופן ד"ילכו מחיל אל חיל"[34], מהתחלת הספירה עד לסיומה וחותמה ביום החמישים] ישנם ב' סדרים[35]: מלמעלה למטה — מחסד שבחסד עד מלכות שבמלכות. מלמטה למעלה — ממלכות שבמלכות עד חסד שבחסד.

ושניהם אמת — "אלו ואלו דברי אלקים חיים"[36], ובפרט שבעבודה הרוחנית בנפש האדם יכולים (ובמילא צריכים) לקיים שניהם[37].

ונמצא, שבל"ג בעומר ישנם ב' ענינים: בסדר מלמעלה למטה (מחסד שבחסד עד מלכות שבמלכות) — הספירה דל"ג בעומר היא הוד שבהוד, ובסדר מלמטה למעלה (ממלכות שבמלכות עד חסד שבחסד) — הספירה דל"ג בעומר היא תפארת שבתפארת.

ועל־פי הידוע ש"תפארת שבתפארת" קשור גם עם הענין ד"לכתחילה אריבער" (דרכו והנהגתו של אדמו"ר מהר"ש[38], שיום הולדתו בספירת תפארת שבתפארת[39]), מובן, שגם ל"ג בעומר (ספירת הוד שבהוד מלמעלה למטה, ומלמטה למעלה תפארת שבתפארת) קשור עם הענין ד"לכתחילה אריבער".

והענין בזה — שמצד ההנהגה ד"לכתחילה אריבער" נמצאים גם בזמן הגלות במעמד ומצב של גאולה (כנ"ל סעיף ב), וזוהי הנתינת־כח להפוך ה"גולה" ל"גאולה" על־ידי המשכת וגילוי האל"ף, אלופו של עולם.

ז. וכדי למהר ולזרז את הגאולה תיכף ומיד ממש, ביום ל"ג בעומר דשנה זו — יש להוסיף במצות הצדקה, כמאמר רבותינו ז"ל[40] "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה".

ולכן, יחלקו עתה מטבעות[41], שוה כסף, וכל אחד ואחד מהמקבלים יתן תמורתו (ובהוספה משלו) לצדקה (להחיות נפש העני) בהקדם האפשרי, בלילה זה [דאף שלילה אינו זמן צדקה, הרי כשנותנים לגבאי צדקה, יכולים ליתן גם בלילה[42]], וכל הזריז ומקדים הרי זה משובח.

בשבת (לג, ב) שרפב"י הי' חתנו של רשב"י*, ובירושלמי קידושין (פ"א ה"ז־יז) שהיתה לו בת שילדה את ר' יודן).

29) ב"ר רפל"ה.

30) הרמזים בזה ע"ד הקבלה — ראה לקוטי לוי"צ לזח"ג ע' רעט. אג"ק ע' שמא.

31) מגילה כט, א. ושם: "ר"ש בן יוחי", אבל בגירסת הע"י: "ר"ש בן יוחאי" (וראה קונטרס משיחות ש"פ אמור תש"נ).

32) ראה ויק"ר ספל"ב. וראה בארוכה שיחות ש"פ אחו"ק וש"פ אמור.

33) ראה סידור האריז"ל במקומו. ועוד.

34) תהליפ פד, ח.

35) ע"ד ב' אופני ההליכה — כמ"ש (בחוקותי כו, יב) "והתהלכתי בתוככם", ב' הליכות**, מלמעלה למטה, ומלמטה למעלה (לקו"ת ראה כו, א. ובכ"מ).

36) עירובין יג, ב. וש"נ.

37) ראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שה. ועוד.

38) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' תריז.

39) "היום יום" ב' אייר. ובכ"מ.

40) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז.

41) שהונפקו במיוחד בקשר ל"תפארת שבתפארת", ומופיעה בהם ההוראה של אדמו"ר מהר"ש: "און איך זאָג לכתחילה אריבער" (המו"ל).

42) ראה לקו"ש ח"ט ס"ע 292 ואילך. וש"נ.

---

*) אבל לדעת הזהר (ח"ג ר, ב. רמ, ב. ועוד) – אשת רשב"י היתה בתו של רפב"י, היינו, שרפב"י הוא חותנו (ולא חתנו) של רשב"י (וראה תולדות תנאים ואמוראים (היימן) ערך רפב"י. רשב"י).

**) ועד"ז "ואולך אתכם קוממיות" (שם, יג), ב' קומות (ב"ב ערה, א. וש"נ).

ויהי־רצון שההחלטה אודות הנתינה לצדקה (עוד לפני הנתינה לצדקה בפועל, ולפני חלוקת המטבעות) תביא תיכף ומיד את השכר[43] — שעל־ידי־זה ש"החיית את נפש העני"[44] מחיה הקב"ה את נפשם של כל בני ישראל ש"גלו מעל שולחן אביהם"[45], על־ידי־זה שנותן להם "כסעודת שלמה בשעתו"[46] "על שולחן אביהם", שזוהי הצדקה האמיתית והעיקרית שעושה הקב"ה עם כל אחד ואחת מישראל.

והעיקר — שיהיה בפועל ממש ותיכף ומיד ממש, "לא עיכבן כהרף עין"[47] — שעוד לפני תפילת הבוקר דל"ג בעומר, ולפני קריאת־שמע שעל המיטה בליל ל"ג בעומר, ולפני הענינים שבינתיים, כמו אכילת סעודה [להנוהגים באכילת סעודת ל"ג בעומר גם בלילה, ועל־כל־פנים טעימת דבר מאכל ומשקה, שעל־ידי־זה ניתוסף בבריאות הגוף, כמו שכתוב[48] "ונשמרתם מאד לנפשותיכם"] — תיכף ובסמיכות לתפילת ערבית וספירת העומר,

— שבה ישנו חידוש מיוחד שלא מצינו דוגמתו בשאר מצוות, שאחר הספירה נוהגים לומר "הרחמן הוא יחזיר לנו עבודת בית־המקדש למקומה במהרה בימינו"[49], ומסיימים "אמן סלה", "כל מקום שנאמר נצח סלה ועד, אין לו הפסק עולמית"[50], שרומז על בית־המקדש השלישי, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך"[51], בית נצחי[52], ש"בנוי ומשוכלל יגלה ויבוא מן השמים"[53] —

יוצאים מהגלות כל בני ישראל, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[54], ובאים "עם ענני שמיא"[55] לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, ול"מקדש אדנ־י כוננו ידיך", ועד — לקודש הקדשים.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א חילק לכל אחד ואחת מהאנשים והנשים והטף שיחיו — מטבעות מיוחדות, ליתן תמורתן לצדקה].

43) ראה תענית ח, ב. שו"ע או"ח סו"ס תקעא.
44) ראה תנחומא משפטים טו.
45) ראה ברכות ג, סע"א.
46) ראה ב"מ רפ"ז.
47) מכילתא ופירש"י בא יב, מא.
48) ואתחנן ד, טו.
49) שו"ע אדה"ז או"ח סתפ"ט סי"א (מתוס' מגילה כ, סע"ב).
50) עירובין נד, א.
51) בשלח טו, יז.
52) ראה זח"ג רכא, א.
53) פירש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. ועוד.
54) בא יו"ד, ט.
55) דניאל ז, יג.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז אייר, תשי"ט
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים

רב פעלים הרב יוסף ע. שי'

שלום וברכה!

... שמעתי לא מכבר אשר אביו שליט"א **מצטיין** בסגנונו האטלקית. ואולי יש מקום שיקדיש מזמנו לכתיבת מאמרים קלי ההבנה (וקלי הסגנון) בהנוגע לקיום מצות מעשיות בפועל דוקא ולאורח חיים מסורתי בחיי **היום יום** - בשביל **הנוער והצעירים** דוברי איטלקית ומתאים לתכונות נפשם.

הדגשתי ע"ד קלות כו' כנ"ל - כי ב' הספרים מאביו שישנם אצלי - לפי ידיעתי בשפה זו (שאינה מספיקה ופשיטא שאיני מומחה בה כלל) - מתאימים לרמה גבוהה **הרבה** יותר - הן בידיעת השפה והן בידיעות בכלל.

בס"ד. משיחת שבת פרשת אמור, כ' אייר ה'תנש"א

– תרגום מאידית –

א. בהמשך למדובר[1] בענין הגאולה - שהמילה "גאולה", אותיות "גולה" בתוספת אל"ף[2], מדגישה את תוכן הגאולה,

(יותר מד'-ה' הלשונות של גאולה[3]): (א) הגאולה מכל עניני הגלות (גולה); גאולה לא שוללת את העבודה בגלות, אלא היא כוללת ומעלה את הגלות - על-ידי הכנסת וגילוי האל"ף ד"אלופו של עולם"[4] ב"גולה", איך שהקב"ה הוא ה'בעל-הבית' ומנהיג את כל עניני העולם גם בגלות, (ב) הגאולה "נעשית" על-ידי העבודה בגלות (כמו שהמילה "גאולה" בנויה - רוב אותיותיה הן - מהאותיות "גולה", אלא שמוסיפים אל"ף) -

נתעכב על עוד כמה נקודות בזה, שיוסיפו הסברה בעבודה שבני ישראל צריכים לעשות בעמדינו "ערב הגאולה".

ב. החידוש של גאולה (ההוספה וגילוי האל"ף בגולה, ובשני הענינים הנזכרים לעיל) רואים מיד בגאולה הראשונה (ומקור דכל הגאולות[5]) - גאולת מצרים:

הגאולה התבטאה בזה, שנוסף על זה שכל בני ישראל יצאו ממצרים ("בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[6]) ובשלימות, ועם כל חפציהם (על-דרך מה שכתוב[7] "כספם וזהבם אתם"), לקחו אתם וגאלו גם את הענינים ד"גולה" (גלות מצרים) - "וישאלו[8] ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות גו' וינצלו (ורוקינו[9]) את מצרים", שעשאוה[10] "כמצודה שאין בה דגן.. כמצולה שאין בה דגים"[11] ["וגם[12] ערב רב עלה אתם"[13]].

זאת-אומרת - הגאולה הייתה לא רק יציאה ממצרים, אלא גאולה גם דמצרים (גולה) עצמו, על-ידי הכנסת וגילוי האל"ף ("אלופו של עולם") בעניני הגלות - תכלית בריאת דברים אלו על-ידי הקב"ה ונתינתן למצרים, בכדי שבני ישראל יבררו אותם על-ידי "וינצלו את מצרים" (ושעל-ידי-זה יתקיים "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"[14]).

עד ש"וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום"[15], "אף מה שלא היו שואלים מהם, היו נותנים להם"[16] המצריים בעצמם, ועוד יותר: "מלמד שהשאילום בעל-כרחם.. בעל-כרחם דישראל"[17] - שלכאורה: (א) לשם מה המצריים "מהרו" לתת מכליהם כו' (היפך טבע האדם)?! (ב) הציווי ("וישאלו איש מאת רעהו גו'"[18]) נאמר לבני ישראל, לא למצריים? (ג) לאחרי שהקב"ה שבר את מצרים על-ידי עשר המכות, למה "פתאום" כאן הגישה של המצריים היא ש"וישאלו ממצרים גו'", "וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום" (ולא על-ידי שבירתם)?

---

1) שיחת ש"פ אחרי-קדושים, י"ג אייר שנה זו.

2) ראה ויק"ר פרשתנו ספל"ב. שהש"ר פ"ד, א (ז). קה"ר פ"ד, א (א). לקו"ת בהעלותך לה, ג. אוה"ת בא ע' רעג. בהעלותך ס"ע תכג ואילך. נ"ך ע' תקי. המשך מים רבים תרל"ו פקל"ד.

3) וארא ו, ו-ח. וראה שיחה הנ"ל הערה 4.

4) ראה אוה"ת בא שם.

5) כמובן ממאחז"ל (ב"ר פט"ז, ד. ויק"ר פי"ג, ה) "כל המלכיות נקראו על שם מצרים". וראה ד"ה כימי צאתך תש"ח רפי"ב (ע' 164).

6) בא י, ט.

7) ישעי' ס, ט.

8) בא יב, לה-לו.

9) ת"א, ת"י ופירש"י עה"פ. פירש"י ברכות שבהערה הבאה (ד"ה כמצודה).

10) ברכות ט, ב. פסחים קיט, א.

11) "פי' שלקטו כל הניצוצין שנפלו בשבירה אליהם ונתרוקנו מצרים מהם עד שנשארו כמצולה כו' ולא השאירו שם אפי' ניצוץ אחד" (תו"א וארא נו, סע"ד).

12) בא שם, לח.

13) שזה ("רב") מרמז על הר"ב ניצוצים (מהרפ"ח ניצוצים) שנתבררו ועלו אתם ממצרים (תו"א ס, ג). וע"פ המבואר בתו"א שבהערה 11, מובן, שבמצרים היו רק ר"ב ניצוצים, ונתבררו כולם*, ושאר הפ"ו (בגימט' אלקים) ניצוצים נתבררו בגליות שלאחרי זה (ראה תו"א כז, ד).

14) לך-לך טו, יד. וראה בארוכה לקו"ש ח"ג ע' 823 ואילך. ועוד.

15) בא שם, לו.

16) פירש"י שם, ממכילתא עה"פ.

17) ברכות שבהערה 10.

18) בא יא, ב.

---

*) ראה לקו"ת וספר הליקוטים להאריז"ל ר"פ תצא, בטעם האיסור לחזור למצרים (בשלח יד, יג, שופטים יז, טז. תבוא כח, סח) – כי "הגליות הוצרך לברר ניצוצי קדושה .. והנה במצרים באותו גלות בירורו כל הקדושה שהי' בקרבם ולא נשאר דבר .. ולכן צוה שלא לראותם עוד, ולא נעשה כן בשאר גלויות שעדיין לא בירורו כל מה שהי' בקרבם לגמרי".

אלא מכיון שגאולה פירושה (גם) הגאולה ועליה ממצרים ("גולה") עצמו על־ידי ההכרה שהקב"ה הוא "אלופו של עולם" ומנהיג את העולם, והמצריים (בהיותם (כמה מהם) חכמים[19]) הבינו והרגישו זאת (סוף־סוף) (ואלו ש"לא חזו" - הרי "מזלייהו חזו"[20]), "וידעו מצרים כי אני ה'"[21] - לכן היה זה צריך להעשות, ובפועל נעשה, לא בעל־כרחם דמצריים, אלא ברצונם (נוסף על הפעולה של בני ישראל בזה), באופן ד"וישאילום" ("וה' נתן את חן העם בעיני מצרים"), עד ש"אף מה שלא היו שואלים מהם, היו נותנים להם", עד ש"בעל־כרחם של ישראל".

ועל־דרך־זה רואים בזה - את הענין השני הנ"ל ב"גאולה" (שזה נעשה מ(המלה) "גולה" (בתוספת אל"ף)): דוקא על־ידי הירידה בגלות מצרים ("ועבדום וענו אותם"[22]) - נפעלה עליית (גדלות) וגאולת מצרים, באופן ד"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"[14] (אילו לא ירדו אבותינו למצרים, לא היו (מקבלים ו)מעלים את ה"כלי כסף וכלי זהב ושמלות" של מצרים).

מזה גם מובן בנוגע לכל הגאולות (שדומות ומקורן מגאולת מצרים[5]), עד לגאולה האמיתית והשלימה, שעליה נאמר[23] "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" - שהיא נקראת "גאולה" כיון שתוכנה היא: (א) (לגאול) להעלות את עניני הגולה (על־ידי־זה שמגלים בהם את ה"אלופו של עולם"), (ב) דוקא על־ידי העבודה ב"גולה" מגיעה ה"גאולה".

ג. אבל צריך להבין:

נוסף על זה שעל־ידי גאולת מצרים נפעל הגילוי ד"אלופו של עולם" במצרים - "וידעו מצרים כי אני ה'" [שזה היה אחד הטעמים על המכות[24]], שהקב"ה הוא ה'בעל־הבית' ומנהיג את העולם[25] - נפעלו גם ענינים נעלים יותר (לבני ישראל), ד"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"[26], ו"בכבודו ובעצמו"[27] - עַצְמוּת אין־סוף ברוך־הוא[28],

עד שהכוונה[29] (ביציאת מצרים) היא מתן תורה, "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה"[30], הגילוי ד"אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"[31], ובאופן ד"פנים בפנים דבר ה' עמכם"[32], שלמעלה מהגילוי ד"אלופו של עולם", איך שהקב"ה הוא בורא העולם ומנהיגו ("בראשית[33] ברא אלקים את השמים ואת הארץ")[34], כידוע שהתורה "קדמה לעולם"[35], קדמה גם במעלה (למעלה) מעולם.

ועל־אחת־כמה־וכמה כשמדובר על הגאולה האמיתית והשלימה - שאז יהיה, נוסף על הגילוי של "אלופו של עולם" (בכל הבריאה), גילוי אלקות שלמעלה מהבריאה - "אלה[36] תולדות פרץ" מלא[37] שגבוה יותר מה"מלא"[37] ד"אלה[38] תולדות השמים והארץ בהבראם" (עולם על מילואו נברא[39]), עד שיהיה חידוש שלא בערך לגבי המצב בגלות בבל מדי וכו' עתה, הן בעולם - חידוש במעשה בראשית ("הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה"[40], "השמים החדשים והארץ החדשה"[41]),

19) כמ"ש (מ"א ה, י) "ותרב חכמת שלמה .. מכל חכמת מצרים" (וראה לקמן ס"ו). וראה מקץ מא, ה. וארא ז, יא.
20) מגילה ג, א*. סנהדרין צד, רע"א.
21) נסמן בהערה 24.
22) לך־לך טו, יג.
23) מיכה ז, טו.
24) ראה וארא ז, ה. יז. ח, ו. יח. ט, יד. כט. בא יא, ז. בשלח יד, ד. יח. וראה לקו"ש חל"ו ע' 33 ואילך.

*) ובפירש"י שם ד"ה מזלייהו (הובא בחדא"ג מהרש"א סנהדרין שם): שר של כל אדם למעלה.

25) ראה אברבנאל וארא ט, טז.
26) הגש"פ פיסקא "מצה זו".
27) שם פיסקא "ויוציאנו".
28) ראה סה"מ אעת"ר ע' עה. המשך תער"ב ח"ב ע' תתקכד. סה"מ תער"ב־תרע"ו ע' סז.
29) "עיקר תכלית המכוון" - תו"א ר"פ שמות (מט, א).
30) שמות ג, יב.
31) יתרו כ, ב. וראה מכילתא ופירש"י שם. שמו"ר פכ"ט, ג.
32) ואתחנן ה, ה.
33) בראשית א, א.
34) כמבואר בכ"מ הטעם שבעשה"ד נאמר "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" ולא "אשר בראתי שמים וארץ", כי הגילוי אלקות ביצי"מ (ומ"ת) הוא למעלה מהגילוי דבריאת שמים וארץ (ראה סידור עם דא"ח רפד, ב ואילך. ובכ"מ).
35) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. זח"ב מט, א.
36) רות ד, יח.
37) ב"ר פי"ב, ו. שמו"ר פ"ל, ג.
38) בראשית ב, ד.
39) ראה ב"ר שם. פי"ד, ז. פי"ג, ג.
40) ישעי' סה, יז.
41) שם סו, כב. וראה בזה לקו"ת שה"ש בסופו (נא, ג). ספר הליקוטים דא"ח־צ"צ ערך לע"ל ע' תריב ואילך. ועוד.

והן בגילוי אלקות - הגילוי ד'פנימיות עתיק'[42], עד לגילוי דעצמותו יתברך למטה, ב"דירה לו יתברך בתחתונים"[43],

עד ש"לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים סתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר[44] כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"[45]; ואז יהיה חידוש בתורה: כשם ועל־דרך שגלות וגאולת מצרים היו ההכנה למתן תורה, כך תביא הגאולה האמיתית והשלימה חידוש בתורה - גילוי פנימיות התורה[46], "סוד טעמיה ומסתר צפונותיה"[47], עד "תורה חדשה מאתי תצא"[48].

וכיון שכל ענינים אלו - שהם נעלים שלא בערך מהגילוי עתה ד"אלופו של עולם" - נכללים ב(שם) גאולה, מוכרחים לומר שכל זה מרומז גם ב"גאולה" - אותיות "גולה" בתוספת אל"ף.

ד. הביאור בזה:

באות[49] אל"ף - שמתווספת ב(מילה) "גאולה" (לגבי "גולה") - ישנם כמה פירושים: (א) אל"ף מלשון אלוף, אלופו של עולם. (ב) אל"ף מלשון אולפנא ולימוד, אאלפך חכמה[50] אאלפך בינה. (ג) אל"ף אותיות פלא.

בעבודה דלהפוך גלות ("גולה") לגאולה, ישנם בכללות שלשה ענינים, שלש דרגות ושלבים: גילוי אלקות בתוך ובערך לעולם ("אלופו של עולם"). גילוי אלקות שלמעלה מהעולם, אבל יש לו איזה ערך ויחס לעולם, ובמיוחד - על־ידי תורה שקדמה לעולם (אולפנא). וגילוי אלקות שלמעלה לגמרי מהעולם, באופן מופלא ומובדל, ובמיוחד - על־ידי הנפלאות שבתורה[51] שיתגלו בגאולה האמיתית והשלימה[52] (פלא).

הדבר הראשון[53] מתבטא בלגלות בכל עניני העולם (־בגלות) את האל"ף ד"אלופו של עולם", איך שהקב"ה הוא האלוף וה'בעל־הבית' של העולם ובעולם: העולם - עולם מלשון העלם והסתר[54] - נברא באופן שהוא (מצד־עצמו) מכסה על אלקות, את דבר ה' שתמיד מהווה אותו, מחיה ומקיים[55]. והעבודה דבני ישראל היא לגלות בעולם איך שהקב"ה הוא "אלופו של עולם", הן בכללות העולם והן בפרטי העולם - "כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננתה"[56], וכך גם בכל פרטי הנבראים - הגילוי של כח הפועל בנפעל[57].

שעל־ידי הגילוי ד"אלופו של עולם" ב"גולה" - נפעלת הגאולה, שאז יהיה "וידע כל פעול כי אתה פעלתו"[58].

ענין נעלה יותר בגילוי האל"ף הוא - הענין דאל"ף מלשון אולפנא ולימוד, אאלפך חכמה אאלפך בינה: גילוי האלקות בגאולה האמיתית והשלימה יהיה - נוסף על בחינת אלקות בבריאה ("אלופו של עולם"), כח הפועל בנפעל - גם, אלקות שלמעלה מהעולם (כנ"ל), שבא מאל"ף שבבחינת מוחין (חכמה ובינה), שלמעלה מהמדות שמהם נעשה העולם[59] (עולם חסד יבנה[60]);

---

42) משא"כ כל הגילויים דעכשיו הם מחיצוניות עתיק - פע"ח שער הק"ש רפט"ו, הובא בלקו"ת שם.

43) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא פל"ו.

44) ישעי' יא, ט.

45) רמב"ם בסיום וחותם ספרו.

46) ראה תו"א ר"פ שמות (מט, א): "כמו שכל עיקר תכלית המכוון בגלות מצרים .. הי' בכדי לזכות לקבלת התורה .. כך כל אריכות הגלות הזה הוא כדי לזכות לגילוי פנימיות התורה שיהי' לע"ל כו'".

47) פירש"י שה"ש א, ב.

48) ישעי' נא, ד. ובויק"ר פי"ג, ג: חידוש תורה מאתי תצא. וראה קה"ר פי"א, א (ח): תורה שאדם למד בעוה"ז, הבל היא לפני תורתו של משיח.

49) בהבא להלן - ראה בארוכה ספר הערכים חב"ד מערכת אותיות - אל"ף (ע' עב ואילך). וש"נ.

50) לשון הכתוב - איוב לג, לג.

51) ראה רשימות הצ"צ לתהלים (יהל אור) ע' תסא. ובארוכה קונטרס ל"ג בעומר שנה זו (לעיל כאן ע' ה ואילך). וש"נ.

52) ראה שער האמונה פ"ס.

53) בהבא להלן - ראה אמרי בינה פתח השער פ"א. שם ספ"ה.

54) ראה לקו"ת שלח לז, ד. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע' שג. ע' א'נט. וראה לקו"ש חל"ד ע' 112 הערה 63. וש"נ.

55) שער היחוד והאמונה פ"א.

56) תהלים ח, ד.

57) במכ"ש ממעשה בשר־ודם "שהוא יש מיש", ו"כאשר יצא לצורף כלי, שוב אין הכלי צריך לידי הצורף" (שעהיוה"א רפ"ב), שגם שם ישנו כח הפועל בנפעל, "כידוע בהרב המגיד ז"ל .. שאמר בפירוש על מה שהכיר לפועל הכלי מתוך הכלי כו'" (שער האמונה ספכ"ז), ועאכו"כ ב"מעשה ה' עושה שמים וארץ", "שהוא יש מאין", ו"צריך להיות כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימו" (שעהיוה"א שם).

58) תפלת העמידה דר"ה (ברכת "אלקינו כו' מלוך כו'").

59) אוה"ת תבוא ס"ע תתשיז ואילך. וראה ספר הערכים חב"ד שבהערה 49 ע' עג. וש"נ.

60) תהלים פט, ג. וראה סה"מ תש"ח ריש ע' 273. וש"נ.

ובמיוחד - הרי זה נפעל על־ידי גילוי התורה (שמתגלית לאחר הגאולה), ד"אלפיים שנה קדמה תורה לעולם"[35], "אלפיים" גם מלשון אאלפך, אאלפך חכמה אאלפך בינה[61].

ואחר־כך מגיעים לענין נעלה יותר באל"ף - אותיות פלא - גילוי הנפלאות בגאולה, כמו שכתוב "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (נפלאות אפילו בערך הנפלאות בגאולת מצרים[62]), כולל ובמיוחד - הנפלאות שבתורה[51] ("גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך"[63]), גילוי פנימיות התורה, "סוד טעמיה ומסתר צפונותיה", שהן מצד־עצמן מופלאות ומובדלות (עד - בתכלית ההעלם[64]), וגם זה מתגלה, עד באופן דאולפנא ולימוד, עד ב(אלופו של) עולם[65].

ובלשון החסידות - בספירות למעלה: (א) "אלופו של עולם" הוא כנגד ספירת המלכות, גילוי מלכותו יתברך בעולם - "אחד"[66], "אמליכתיה למעלה ולמטה ולארבע רוחות"[67]. ובכללות יותר - ענין המדות, שמהן הוא המקור להנהגת העולם. (ב) אולפנא ולימוד (אאלפך חכמה אאלפך בינה) הוא בחינת המוחין (חכמה ובינה), מוחין השייכים למדות, שזה למעלה מהעולם, אבל עם כל זה, ההתחלה ומקור לעולם[68]. (ג) פלא הוא בחינת מוחין (חכמה) מצד־עצמם, עצם המוחין[69], עד כפי שזה קשור עם כתר (עד עם פנימיות הכתר), שמופלא ונבדל לגמרי מהעולם[70].

וידוע[71] שכעת עיקר העבודה היא בבירור שבע המדות (כיבוש שבע ארצות), ובמוחין השייכים למדות; מה־שאין־כן בגאולה האמיתית והשלימה, תהיה (גם) העבודה דמוחין מצד־עצמם (כיבוש שלש ארצות, קיני[72] קניזי וקדמוני[73]).

ועל־דרך־זה גם בגילוי אלקות בגאולה האמיתית והשלימה: נוסף לגילוי דכח הפועל בנפעל, וגילוי אלקות שלמעלה מהבריאה, יהיה גם הגילוי דעצמותו יתברך למטה, ואדרבה - כח ה"עצמות" יתגלה דוקא ביש הנברא[74].

ה. על־פי־זה מובן שהפעולה של גאולה - "גולה" בתוספת אל"ף - כוללת את כל שלשת הענינים דגילוי האל"ף (בעבודה בגלות): אלופו של עולם, אולפנא, פלא;

ודוקא על־ידי העבודה בגלות, על־ידי הכנסת האל"ף (שלשת הענינים שבו) ב"גולה" - נפעלת הגאולה, וכל שלשת הענינים ודרגות שבה (גם הענינים הכי נעלים שבה): גילוי כח הפועל בנפעל, "וידע כל פעול כי אתה פעלתו" (מלכות), גילוי שלימות האולפנא ולימוד התורה, גילוי אלקות שלמעלה מהבריאה (מוחין), עד לגילוי הנפלאות (מוחין בעצם, כתר)[75].

---

61) לקו"ת שה"ש א, סע"ד. המשך והחרים תרל"א ע' כו. סה"מ תש"ח ס"ע 273.

62) ראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תפז). וש"נ.

63) תהלים קיט, יח.

64) ומתאים גם עם זה שאל"ף אותיות "אפל", בחי' חושך (ישת חושך סתרו - תהלים יח, יב) שלמעלה מאור וגילוי (אוה"ת יתרו ע' תתקלג).

65) ראה ספר הערכים שם ע' עב. ע' צה. ע' קט. ע' קכט. וש"נ.

66) שזהו גימט' של א'.

67) ברכות יג, ב. וראה ספר הערכים שם ע' עט. וש"נ.

68) ראה אמרי בינה שבהערה 53.

69) ראה סה"מ ה'ש"ת ע' נה. ספר הערכים שם ע' קכ. וש"נ.

70) ראה אמרי בינה שם. ספר הערכים שם ע' קט ואילך. וש"נ.

71) מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א בתחלתו (ע' ג ואילך).

72) לך־לך טו, יט. ובפירש"י: עתידים להיות ירושה לעתיד.

73) וי"ל שגילוי ג' המוחין מצ"ע (בחי' פלא) דלע"ל נעשה דוקא ע"י בירור (חכמות) העולם, קיני קניזי וקדמוני שלמטה (שנשתלשלו לאחרי צמצום ופרסא כו' מג' מוחין) - ע"ד שגאולה נעשית דוקא ע"י גילוי האל"ף שב"גולה". וע"ד המבואר לקמן בפנים (ס"ו) בענין "ותרב חכמת שלמה .. ומכל חכמת מצרים".

74) ראה לקמן ס"ט.

75) ומעין זה וההתחלה בזה בגאולת מצרים - כנ"ל בפנים, שנוסף לגילוי אלופו של עולם במצרים ("וידעו מצרים כי אני ה'"), אפילו "בקרב הארץ" (וארא ח, יח), כפי שבא לידי ביטוי גם בזה ש"ה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום" - היו שם נפלאות* (עד שמדמים ה"אראנו נפלאות" שלע"ל ל"כימי צאתך מארץ מצרים" - מיכה ז, טו), עד לגילוי ד"בכבודו ובעצמו" שהי' במצרים.

ועוד ועיקר, שגלות מצרים היא ההכנה למתן תורה, גילוי האל"ף ד"אנכי ה' אלקיך" (בחי' כתר), הכולל כל התורה כולה (תניא רפ"כ), גם פנימיות התורה, ואדרבה - במ"ת הי' גילוי מעשה מרכבה ("ויראו את אלקי ישראל גו' ויחזו את האלקים" (משפטים כד, י־יא. וראה גם שמו"ר פ"ג, ב. וש"נ)), מעין הגילוי אלקות בגאולה האמיתית והשלימה, כמ"ש (ואתחנן ד, לה) "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו", "הראת ממש בראי' חושיית" (תניא פל"ו - מו, א).

ובפרטיות יותר: הגילוי דמ"ת בא לאחרי ההכנה דמ"ט ימים, ימי הספירה, שלאחרי יציאת מצרים, שענינם (בעבודת האדם) - בירור ז' מדות (ובשלימות - ז' מדות כלולות מז') במ"ט יום, ועי"ז מגיעים - "תספרו חמשים יום" (אמור כג, טז) - לגילוי שער הנו"ן (דבינה) שבערך למ"ט השערים (ע"ד בחי' מוחין

*) ראה שמות ג, כ. ועוד.

זאת־אומרת - לא מסתפקים בזה שמגלים ב"גולה" את בחינת "אלופו של עולם" (אלקות בערך הבריאה), על־ידי שמשתמשים בעניני העולם "לשם שמים"[76] ובשביל "דעהו"[77], אלא שגם שם מגלים וממשיכים בחינת אולפנא (מוחין השייכים למדות), על־ידי לימוד התורה, ועד גם - בחינת פלא, על־ידי לימוד פנימיות התורה (נפלאות שבתורה), כדלקמן (סעיף ח ואילך).

ויש לומר, שנוסף על העבודה (דלימוד פנימיות התורה) בגלות, הרי זה נפעל גם על־ידי עצם הענין (ירידה) ד"גולה" (על־ידי לגלות בגולה את האל"ף, הכוונה העליונה בירידה) - כמו שכתוב[78] "ואמרת ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי", דלכאורה: במה מתבטאת ההודאה על זה ש"אנפת בי"?! אי אפשר לתרץ שההודאה היא על מה שכתוב בהמשך הפסוק "ישוב אפך ותנחמני", כי אז אין זו הודאה בשלימות: אם ההודאה היא על "ישוב אפך" (הביטול ושלילה ד"אנפת בי") היה יותר טוב - והודאה יותר גדולה - אם מלכתחילה לא היה "אנפת בי"! מזה מוכח, שההודאה היא דוקא על זה ש"אנפת בי".

והביאור בזה, דוקא על־ידי הירידה בגלות באופן ד"אנפת בי" באה העליה דגאולה, עד לענינים הכי נעלים שבה - גילוי בחינת אל"ף אותיות פלא; וכאשר מגלים ב"גולה" את האל"ף (דפלא) - הכוונה העליונה שבזה - מתגלה "אודך ה'" ב"אנפת בי", בחינת הודאה דוקא על דבר פלא שלמעלה משכל וחכמה (של האדם), על־דרך מה שכתוב[79] "אודה שמך כי עשית פלא", שזה הולך על אריכות הגלות שהוא דבר פלא, ו"אינו מושג בשכל כלל, זהו מכלל במופלא[80] ממך אל תדרוש"[81], וזה גופא נמשך אחר־כך בגילוי בבחינת "כי עשית - אלף"[82], בשכל וחכמה (אאלפך חכמה)[81]. ודוקא על־ידי העבודה בהתגברות על חושך הגלות - מגיעים לשלימות הגילוי דפנימיות התורה בגאולה האמיתית והשלימה[83].

ו. מכיון שהגאולה האמיתית והשלימה באה על־ידי משיח צדקנו, מובן, שגם במשיח יש את שלושת הענינים (באל"ף) של גאולה.

ובהקדים הדיוק בדברי הרמב"ם[84] שמלך המשיח הוא "מבית דוד ומזרע שלמה"[85], דלכאורה אינו מובן: מה שהוא כותב "מבית דוד" [כמו שהוא כותב גם־כן בספר היד[86]] הרי זה מפני שב'בית דוד' הוא "עיקר המלכות"[87], "כיון שנמשח דוד, זכה בכתר מלכות, והרי המלכות לו ולבניו כו' עד עולם"[88], "מלכי דוד הם העומדים לעולם"[89]; אבל מהו הרמז ב"ומזרע שלמה"[90]?

ויש לומר (בפנימיות הענינים): בימי[91] שלמה היה מעין המצב של הגאולה האמיתית והשלימה. בזמנו של דוד היו מלחמות, עד ש"דם לרוב שפכת"[92] (ולכן לא יכל לבנות את בית־המקדש[93]),

---

השייכת למדות), ועד לבחי' הב' בשער הנו"ן שהיא שלא בערך - מופלא ומובדל - ממ"ט השערים, בחי' נפלאות, נ' פלאות - שנתגלה במ"ת.

אבל ביצי"מ ומ"ת הי' הגילוי לפי שעה. ובגלוי הי' מ"ת בעיקר הנתינה דתורה הנגלית (ראה תו"א ר"פ שמות), בחי' אולפנא ולימוד. משא"כ בגאולה האמיתית והשלימה תהי' שלימות הגילוי באופן תמידי ונצחי (ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תתקל ואילך), וגילוי פנימיות התורה (תו"א שם), בחי' נפלאות שבתורה.

76) אבות פ"ב מי"ב. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א.

77) משלי ג, ו. וראה רמב"ם וטושו"ע שם.

78) ישעי' יב, א.

79) שם כה, א.

80) חגיגה יג, א.

81) ביאורי הזהר להצ"צ ע' תקלא.

82) זח"ג קצד, ב.

83) המשך תער"ב ח"א פרכ"ה ואילך.

84) בפיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד הי"ב. ועד"ז בסהמ"צ שלו מל"ת שסב ("אין מלך למי שמאמין בתורת משה רבינו אלא מזרע דוד, מזרע שלמה דוקא"). אגרת תימן פ"ג ("אי אפשר שלא יעמוד מזרע שלמה איש כו'").

85) והוא ע"פ תנחומא ס"פ תולדות*. אגדת בראשית פמ"ד (מה)*. וראה מפרשי הזהר ח"א קי, ב. וש"נ.

86) הל' מלכים פי"א ה"ד: ואם יעמוד מלך מבית דוד. ובל' תשובה פ"ט ה"ב: אותו המלך שיעמוד מזרע דוד.

87) רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ח. וראה בכ"ז בארוכה לקו"ש חכ"ה ע' 110 ואילך. חכ"ח ע' 109 ואילך. ח"ל ע' 100־99.

88) רמב"ם שם ה"ז.

89) שם ה"ט.

90) דאם בא רק לשלול שאר בני דוד, הו"ל לפרש גם שם בנו של שלמה (ראה שוה"ג להערה 85), שהרי גם לשלמה היו כמה בנים.

91) בהבא להלן, ראה ד"ה פדה בשלום בס' שערי תשובה לאדהאמ"צ (שער התפלה) פי"א (נה, ד ואילך).

92) דה"א כב, ח. וראה גם שם כח, ג.

93) שם.

*) ושם: ממי הוא מדוד, שנאמר (דה"א ג, י) ובן שלמה רחבעם (בנו), אבי' בנו וגו'.

מה־שאין־כן בזמנו של שלמה שרר שלום, שלכן הוא נקרא בשם שלמה, כי שלום היה בימיו[94] - מעין שלימות השלום לעתיד־לבוא.

ויש לומר שהטעם על זה הוא, כי אצל שלמה היה שלימות החכמה - "ויחכם מכל האדם"[95], זאת־אומרת שנוסף לעצם ענין המלכות, היתה אצלו גם שלימות בחכמה[96]. ועוד יותר: "ותרב חכמת שלמה.. ומכל חכמת מצרים"[97] - היתרון של האל"ף (אאלפך חכמה) שמתבטא על־ידי "גולה" (חכמת מצרים),

שבכח זה "כל חכמי הגוים נתבטלו בעצם לגבי חכמת שלמה שלא על־ידי מלחמה, על כן נקרא שלמה כי שלום היה בימיו"[98], עד שהאומות הביאו לשלמה את ניצוצי הקדושה (כידוע בנוגע למלכת שבא[99]) - מעין שלימות השלום לעתיד־לבוא, ש"לא ירעו ולא ישחיתו גו' כי מלאה הארץ דעה גו'"[44], על־דרך הבירור על־ידי "עסק התורה דבחכמה אתברירו, בביטול הרע בעצם כמו לעתיד־לבוא, דכתיב[100] וראו כל בשר, בחינת ראיה דחכמה כו' וידע[58] כל פעול כו'"[98].

ויש לומר שזה נוגע לשלימות ענין המלכות, שלכן אצל שלמה היתה מלכות בשלימות, "וישב שלמה על כסא ה'"[101] במצב של מנוחה ושלום (בכללות), בערך למלכות דוד שעליה היו קטרוגים וערעורים כו'.

ואילו זכו, היתה מלכות שלמה שלימות ענין המלכות, ובית ראשון היה הבית הנצחי, בגאולה נצחית; אבל בגלל שנתערבו ענינים בלתי רצויים, היה אחר־כך "קרוע אקרע את הממלכה"[102] (למלכות יהודה ומלכות ישראל), ואחרי־זה היה החורבן, ולאחרי־זה - חורבן בית שני, וגלות זה האחרון - עד שתחזור שלימות ענין המלכות על־ידי מלך המשיח, למעלה ממלכות שלמה, כש"מלך אחד יהיה לכולם למלך גו' ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד"[103], "ודוד[104] עבדי נשיא להם לעולם"[105].

על־פי־זה יש לבאר ההדגשה שמשיח הוא "מבית דוד ומזרע שלמה" - כי החידוש של משיח יהיה ממעלת דוד (מלכות) ומעלת שלמה (שלום), על־ידי־זה שלמשיח יהיה שלימות ענין המלכות, כולל חכמה שבמלכות (כמו שמתבטא על־ידי "גולה", חכמת מצרים), עד ש"אותו המלך שיעמוד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יותר משלמה"[106], עד שלימות ענין המוחין (בבחינת פלא), נוסף על מוחין ומדות ומלכות - כמו שכתוב[107] "ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'". וכידוע[108] שמשיח יהיה הן מלך והן רב, "וילמד כל העם" תורה[109], כולל - הנפלאות של פנימיות התורה[110].

ז. בכדי שאצל כל יהודי יהיה את הכח לקבל את הגילוי של משיח, צריך להיות אצלו מעין מדרגות הנ"ל באל"ף [כידוע שכל יהודי יש בו ניצוץ של משיח[111], ולכן כל אחד ואחד אומר[112] "ויתקיים בנו מקרא שכתוב ונחה עליו גו'"]: מלכות, מדות, מוחין השייך למדות, ומוחין בעצם.

---

94) כמ"ש (דה"א כב, ט) "שלמה יהי' שמו ושלום ושקט אתן על ישראל בימיו".

95) מ"א ה, יא.

96) ראה ספר המצות להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ב, שדוקא במלך דוד הי' המשכת בחי' חכמה במדת והנהגת המלכות שלו (ובהמשך הענין מבאר, שדוד קיבל מאדם חכמה עילאה (עצמיות החכמה שלא נוגע למדות), ומיוסף קיבל חכמה תתאה (להנהיג המלוכה בפועל), משא"כ בכל המלכים שלאחריו (כולל שלמה, שעליו נאמר ויחכם מכל האדם) לא הי' הארת החכמה מאיר בהם לענין הנהגת מלכותם (כ"א רק בניצוץ הפרטי שלהם להבין ולהשכיל בתורת ה' ובכל אשר בעולם). וצע"ג איך ליישב זה עם המבואר בפנים (המצב דלעת"ל).

97) מלכים־א ה, י.

98) שערי תשובה שם (נו, א).

99) מלכים־א י, א ואילך. תו"א בראשית ו, רע"א. סה"מ תש"ד ע' 107. ובכ"מ.

100) ישעי' מ, ה.

101) דה"א כט, כג.

102) מלכים־א יא, יא.

103) יחזקאל לז, כב.

104) שם, כה. וראה לקו"ש חל"ה (ויגש) ע' 206 ואילך.

105) ואולי יש לומר לחידודא, שענין זה מרומז גם בלשון "גאולה האמיתית והשלימה": "אמיתית" - רומזת לשלימות המלכות על כל בני ישראל, כי יעקב הוא מדת האמת, ונשמתו "כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם" (אגה"ק ס"ז). ובתיבת "שלימה" ישנם האותיות של "שלמה".

106) רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב.

107) ישעי' יא, ב.

108) אוה"ת תזריע (כרך ג) ע' תתטז. ובארוכה - סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך.

109) רמב"ם הל' תשובה שם.

110) וראה גם סהמ"צ שם פ"ג. לקו"ת צו יז, א־ב. שער האמונה פנ"ו ואילך. ועוד.

111) מאור עינים ס"פ פינחס.

112) תפלת רבש"ע בעת הוצאת ס"ת ביו"ט.

ויש לומר, שזהו תוכן המשנה בתחילת הפרק דשבוע זה (פרק רביעי), שמפרט ארבעה דברים: "איזהו חכם כו', איזהו גיבור כו', איזהו עשיר כו', איזהו מכובד", וידוע שהם כנגד ארבע הדרגות שמהן מתחלקות (עשר ספירות שמהן משתלשלים) עשר כחות הנפש[113], כנגד ד' אותיות דשם הוי'[114]: איזהו חכם - חכמה, איזהו גיבור - בינה, איזהו עשיר - תפארת (כללות המדות)[115], איזהו מכובד - מלכות (שענינה כבוד).

והיות שלכל יהודי יש חלק אלוקה ממעל ממש[116], ועוד יותר "חלק הוי' עמו"[117] - שהעצם כשאתה תופס בחלקו, אתה תופס בכולו[118] - לכן כלול בו כל ארבע האותיות של "אלו־ה" (בחינת "אלופו של עולם"), ומהוי' (אלקות שלמעלה מהעולם).

והעבודה שלו מתבטאת בלגלות את ארבעה הענינים אצלו, עד לאופן של לפנים משורת הדין, "מילי דחסידותא"[119], בחינת נפלאות (שבתורה).

ועל־ידי־זה שיש לו בגלוי את כל ארבעת הענינים - נעשית שלימות המלכות, שלימות כסא המלכות של ד' רגלים דוקא - "וישב שלמה על כסא הוי'", ומעין זה אצל כל יהודי, כי יהודים הם "בני מלכים"[120] ויתירה מזה - "מלכים"[121], עד שעל־ידי־זה הוא מקבל שייכות ל"מכובד", שבא מכבודו של הקב"ה [במכל־שכן ממלך באומות העולם שאומרים עליו "שנתן מכבודו לבשר־ודם"[122]]. ועל־אחת־כמה־וכמה על־ידי שייכותם לתורה (עד שלכל יהודי יש את האות שלו[123] ואת חלקו בתורה), "כל[124] בניך לימודי ה'"[125], ו"מאן מלכי - רבנן"[126] שעל־ידי־זה מגיעים גם לחכמה שבמלכות (בחינת שלמה), עד לשלימות המלכות, כמו שזה כולל את כל ארבעה ענינים הנ"ל: חכם, גיבור, עשיר, מכובד.

כך שיש את שלימות הכסא של ד' רגלים, גם אלו ששייכים לשלימות ענין הישיבה ("וישב שלמה על כסא ה'"). ולהוסיף, שעל־ידי־זה נמשך גם ראשו של מלך למטה, כך שמקבלים יותר שייכות למלך, ורגליו מתנשאים על "הדום רגלי"[127] - שעל־ידי המשכה מלמעלה למטה והעלאה מלמטה למעלה, נעשה שלימות החיבור דאלקות שלמעלה מהעולם עד לבחינת נפלאות עם העולם, מגילוי בחינת אל"ף במציאות העולם והגלות ("גולה").

ובהדגשה יתירה - בעמדנו ביום השבת, שהוא כנגד ספירת המלכות, ובפרט בימי הספירה בשנה זו (כשהספירה התחילה "ממחרת השבת" (גם) כפשוטה), שאז כל שבת מה"שבע שבתות תמימות"[128] היא כנגד מלכות מהספירה דשבוע ההוא: מלכות שבחסד, מלכות שבגבורה, מלכות שבתפארת, מלכות שבנצח, מלכות שבהוד, מלכות שביסוד, מלכות שבמלכות, ובשבת זו במיוחד - מלכות שבהוד (שזה כבר כולל כל הספירות, עד מלכות שבמלכות, כדלקמן סעיף ח), מלכות כמו שהיא קשורה עם השלימות של הודאה (בבחינת פלא), כנ"ל.

ח. בכל הנ"ל ניתוסף עוד יותר בעמדנו ביום השבת לאחרי ל"ג בעומר (ובתוך שלושה ימים של ל"ג בעומר[129]), יום ההילולא ויום שמחתו של רשב"י:

---

113) תניא רפ"ג.

114) שער מאמרי רז"ל ולקוטי הש"ס לאבות כאן. וראה ס' השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 446 ואילך.

115) לכאורה הי' י"ל , שעשיר הוא בינה, וגיבור הו"ע המדות (גבורת ותוקף המדות). והסדר במשנה היא - תחילה בחי' דוכרין (י' וו' דשם הוי' - חכמה ומדות), ואח"כ בחי' נוקבין (ב' ההי"ן דשם הוי' - בינה ומלכות). ודוחק הכי גדול הוא - דמה מכריח לשנות סדר שם הוי'?!

116) תניא רפ"ב.

117) האזינו לב, ט.

118) כתר שם טוב בהוספות סקט"ז. וש"נ.

119) ראה ב"ק ל, א.

120) שבת סז, א.

121) תקו"ז בהקדמה (א, ריש ע"ב).

122) ברכות נח, א. הל' ברכות הנהנין לאדה"ז סי"ג ס"ט.

123) ראה מג"ע אופן קפו.

124) ישעי' נד, ג.

125) ואף שמאחז"ל "א"ת בניך אלא בוניך", ידוע ש"אל תקרי" מוסיף עוד פירוש, ואינו ממעט פירוש הראשון.

126) ראה גיטין סב, א.

127) ישעי' סו, א.

128) אמור כג, טו.

129) ולהעיר מהחידוש בשנה זו בענין שלשה: מב' ימי ראש השנה נכנסו תיכף ליום השבת, וכן בי"ט כסלו (שחל ביום חמישי השבוע), ראש השנה לחסידות, שענינו נמשך בכ"ף כסלו, וממנו נכנסו תיכף ביום השבת. וכן בנוגע לל"ג בעומר, מ"ת דפנימיות התורה (המשך תרס"ו ע' ריט), שחל ביום חמישי, וענינו נמשך על ג' ימים (ראה שעה"כ ענין ספה"ע דרוש יא, ועד"ז בפע"ח שער ספה"ע פ"ז). וימי הפורים שלפנ"ז וכהסימן פל"ג הובא

על־ידי רשב"י היה גילוי פנימיות התורה (בחינת נפלאות שבתורה), ועיקר הגילוי היה ביום הסתלקותו, נשמתא דנשמתא דאורייתא (פנימיות הסודות שגילה במשך כל ימי חייו)[130], עד שעל־ידי כתיבת דברים אלו (בספר הזהר), הרי זה נתגלה אחר־כך לכל בני ישראל, עד באופן דיתפרנסון[131] בהבנה והשגה - גילוי בחינת נפלאות שבתורה בחכמה בינה ודעת. ההתחלה - ומעין ובדוגמא - מגילוי פנימיות התורה דלעתיד־לבוא.

בנוסף לזה - רשב"י חיבר את פנימיות התורה עם נגלה דתורה[132]. ויש לומר, שבתורה עצמה נגלה דתורה ופנימיות התורה, הרי זה על־דרך החילוק בין אל"ף מלשון אולפנא ולימוד (מוחין השייך למדות), לאל"ף אותיות פל"א (מוחין בעצם). ורשב"י חיבר את שניהם.

ויש לומר שבכח זה, הוא פעל את הכח לגילוי אלקות (גם הדרגות שלמעלה מהעולם) ב(אלופו של) עולם - כמאמר הידוע שלו[133]: "תניא רבי שמעון בן יוחאי[134] כל מקום שגלו (ישראל) שכינה עמהן, גלו לבבל שכינה עמהן כו' גלו לאדום שכינה עמהן", זאת־אומרת שגם בהיותם (בבבל כו') "גולה" יש שם את הגילוי ד"אלופו של עולם", "שכינה עמהם".

ועל־דרך־זה רשב"י ממשיך בכל העולם כולו - כמאמר שלו[135]: "יכולני לפטור את כל העולם כולו מן הדין", שהוא יכול לפטור את כל העולם - מלשון העלם והסתר - מן הדין, כולל דין הגלות.

ויש לקשר גם עם זה של"ג בעומר הוא היום של "הוד שבהוד", שמציין את הענין של (הוד מלשון) הודאה, והודאה שבהודאה - בחינת פלא (שלמעלה מהשגה), ומזה נמשך אחר־כך באל"ף (הבנה והשגה). ולהוסיף, ש"הוד שבהוד" הוא גם "סוף ותשלום הספירות בעיקר המדות"[136] - זאת־אומרת שזה כולל את כל המדות (עשיר), עד מלכות שבמלכות (מכובד), נוסף על ההמשכה ממוחין ומדות (חכם, וגיבור). והוד היא גם הספירה החמישית, שמרמזת על בחינת 'החמישית לפרעה'[137], דמיניה אתגליין ואתפריעו כל נהורין[138], בבחינת פרוע, שלמעלה מסדר והשתלשלות (בחינת פלא), וזה גופא נעשה הסדר הקבוע (בחינת אל"ף) לעתיד־לבוא.

ט. ומרשב"י נמשך אחר־כך גילוי פנימיות התורה בדורות שלאחרי־זה, עד לדור האריז"ל, שמאז "מצוה לגלות זאת החכמה"[139], ואחר־כך - נוסף בזה על־ידי גילוי תורת החסידות על־ידי הבעל־שם־טוב והמגיד (מייסדי תורת החסידות הכללית), ועוד יותר - על־ידי אדמו"ר הזקן (מייסד תורת חסידות חב"ד) ורבותינו נשיאינו ממלאי מקומו - לימוד פנימיות התורה באופן דחכמה בינה ודעת, והפצת המעיינות חוצה, מתחיל מחוצה שבאדם - כחות הנפש שלו, עד גם דנפש הבהמית, עד לחוצה שבעולם - מעין ו'טועמיה' מגילוי פנימיות התורה בגאולה האמיתית והשלימה.

וכך ניתוסף בזה - על־ידי רבותינו נשיאינו ממלאי מקומו מדור לדור, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, עד לגילויים דפנימיות התורה בדורנו זה, ובזה גופא - נוסף משנה לשנה, עד להגילויים בימים אלו על־ידי כתבי־יד דמאמרי דא"ח שנדפסו ונדפסים עתה.

ובאופן, כאמור, שממשיכים את הנפלאות שבתורה (בבחינת פלא) בהבנה והשגה, עד בכל כחות הנפש (חכמה, בינה, מדות ומלכות), ובלשון תורת אדמו"ר הזקן הידועה[140] על הפסוק "משכיל לאיתן האזרחי" (תחילת מזמור פ"ט) - ש'איתן שבנשמה' (עצם הנשמה, בחינת פלא) "יש לו משכיל, מה שעל־ידי כח המשכיל הוא האזרחי, מזריח לכל הכחות והחושים", שכח המשכיל

בסידור (וטור או"ח סתכ"ח).

וע"ד הרמז י"ל שענין שלשה קאי על עבודת ג' מוחין מצ"ע, ענינה של פנימיות התורה (שנתגלתה ע"י הרשב"י, ובאופן של חב"ד ע"י אדה"ז) - מעין וטועמי' של העבודה דלע"ל (כיבוש קיני קניזי וקדמוני).

130) ראה בכ"ז ד"ה גל עיני תשל"ז (קונטרס ל"ג בעומר שנה זו, לעיל עמוד ה ואילך).

131) ל' התקו"ז ת"ו בסופו. וראה הקדמת המק"מ לספרו. כסא לתקו"ז שם.

132) ראה המשך חייב אדם לברך תרל"ח פכ"ג.

133) מגילה כט, א.

134) כן הוא ("יוחאי" באל"ף) בעין יעקב. וי"ל שבזה מרומז הגילוי דבחי' אל"ף, כבפנים.

135) סוכה מה, ב.

136) סידור עם דא"ח שער הל"ג בעומר דש, א ואילך.

137) ויגש מז, כד.

138) זח"א רי, א.

139) אגה"ק סכ"ו.

140) קונטרס לימוד החסידות ע' 5-6.

(שלמעלה משכל, וביחד עם זה הוא מקור השכל) ממשיך מלמעלה שבשכל בשכל[141]; והגם ששלימות זריחה זו תהיה לעתיד־לבוא, הרי זה נפעל גם כבר מעכשיו[142].

ומזה נמשך הכח להמשיך ולגלות אלקות גם בעולם ("אלופו של עולם") - כסיום מזמור פ"ט: ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

ואחר־כך מגיעים למזמור צדי"ק, "תפלה למשה איש האלקים", עד לסיומו - "ויהי נועם ה' אלקינו עלינו גו'", הגילוי עלינו מנועם ה', שלימות התענוג (עתיק[143]), עד "ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו", בה("נועם" אותיות) "מעון" האמיתי, בית־המקדש השלישי.

ובפשטות - שעל־ידי לימוד התורה בכלל, ובפרט פנימיות התורה, כפי שנתגלתה בתורת החסידות, - כולל - על־ידי המסתכל בפני הרב, במאור פניו (חכמת אדם תאיר פניו[144]), שזה מוסיף בהבנת הלימוד [כמאמר חכמינו ז"ל[145] "אמר רבי, האי דמחדדנא מחבראי, דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה. ואילו חזיתיה מקמיה, הוה מחדדנא טפי, דכתיב[146] והיו עיניך רואות את מוריך"] -

נעשה כלי לגילוי אלקות בעולם, כולל גילוי כח הפועל בנפעל באופן של ראיה (חכמה), ועוד יותר - גילוי "כח העצמות" ביש הנברא, ש"הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט" (כמבואר ב'אגרת הקודש'[147] בספר תניא קדישא).

החל כפי שזה בעבודתו של יהודי (כמבואר בתחילת ספר התניא), שהעבודה אצלו היא לא רק ב"סור מרע" - "אל תהי רשע", אלא גם "תהי צדיק"[148], דאף־על־פי ש"אין כל אדם זוכה להיות צדיק, ואין לאדם משפט הבחירה בזה כל־כך כו'"[149] מצד זה שנמצאים למטה נשמה בגוף ונפש הבהמית בעולם הזה הגשמי והחומרי - אבל על־ידי־זה שיש "כח העצמות" בגוף הגשמי (של יהודי), כנ"ל, הרי זה נותן את הכח שגם למטה יגיעו לדרגות הכי גבוהות, עד "תהי צדיק" (על־כל־פנים על־ידי־זה ש"יעשה את שלו לקיים את השבועה שמשביעים תהי צדיק כו', ועוד שההרגל כו' נעשה טבע שני", "וכשירגיל כו' הרי באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא, וכולי האי ואולי יערה כו' ויזכה לבחינת רוח משורש איזה צדיק כו'"[149]), ויש לומר שלאחרי כל הענינים - של בירור וזיכוך כו' - שבני ישראל עברו במשך דורות, יכול עכשיו כל יהודי להגיע לדרגות הכי גבוהות, עד "תהי צדיק" בגלוי (הגילוי של "ועמך כולם צדיקים"[150]), כפי שיהיה בשלימות הגילוי בגאולה האמיתית והשלימה[151].

עד שעל־ידי־זה - העבודה של הפצת המעיינות חוצה - יש את הכח לגלות ולהמשיך אלקות בעולם, עד בחוצה שאין חוצה ממנה.

וכל זה נעשה הכנה וכלי - ל"ונגלה כבוד הוי' גו'" בגאולה האמיתית והשלימה, "ולא יהיה עסק כל העולם כולו אלא לדעת את ה' בלבד", ולגילוי פנימיות התורה, עד באופן של "והיו עיניך רואות את מוריך".

י. ההוראה מזה בפשטות - בנוגע לפעולות שבני ישראל צריכים לעשות בכדי למהר עוד יותר את הגאולה:

בנוסף לפעולות בחלקו בעולם, עד בכל העולם, לגלות איך שהקב"ה הוא "אלופו של עולם" בעולם ובכל דבר בעולם, ובפרט על־ידי שמשתמשים בכל עניני העולם "לשם שמים" ול"דעהו", כך שכל דבר בעולם מגלה את "כבודו" של הקב"ה -

צריכה להיות גם הוספה מיוחדת באולפנא ולימוד התורה, ובמיוחד - בפנימיות התורה כפי שנתגלתה בתורת החסידות, באופן של הבנה והשגה, בחכמה בינה ודעת. וגם - להשפיע על

141) ראה ד"ה כי מראש צורים תשכ"ח (נעתק בקובץ י"א ניסן שנת הפ"ט אות טז).
142) ד"ה וייצר תרפ"ה (סה"מ תש"ח ע' 63. נעתק שם אות טו).
143) ראה קובץ י"א ניסן שנת הצדי"ק אות ו, יח, כא. ועוד.
144) קהלת ח, א.
145) עירובין יג, ב. וראה ירושלמי ביצה פ"ה ה"ב.
146) ישעי' ל, כ.
147) סימן כ (קל, ריש ע"ב).
148) נדה ל, סע"ב.
149) תניא פי"ד.
150) ישעי' ס, כא.
151) כמאחז"ל כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנאמר ועמך כולם צדיקים גו' (סנהדרין ר"פ חלק). וכפי שאומרים קודם פרקי אבות.

אחרים מסביבו, על־ידי הפצת התורה והיהדות, והפצת המעיינות.

ויהי־רצון שעל־ידי העבודה של לסיים "להכניס" ולגלות את האל"ף ב"גולה" - הרי זה יביא מיד את הגאולה, תיכף ומיד ממש, כך שכפי שבני ישראל עומדים במעמדם ומצבם עכשיו ממש, בלבושים ובגדים שלהם, אפילו אם הם עדיין "בגדים צואים"[152], כי הגאולה באה באופן שלא עכבן אפילו כהרף עין[153], ורק לאחרי הגאולה "ויאמר[152] גו' הסירו הבגדים גו' מעליו"[154], ועל־אחת־כמה־וכמה כשזה מדובר בנוגע ל"ועמך כולם צדיקים".

וכל בני ישראל, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו", הולכים ביחד עם כל עניניהם, "כספם וזהבם אתם", ועל־אחת־כמה־וכמה עם כל הבתי־כנסיות ובתי־מדרשות[155], והספרי־תורה שבהם

- כולל הספר־תורה שסיימו השבוע, על־ידי השתדלות של נשי ובנות ישראל, ביחד עם סיום וסדר הכנסת ספר־תורה, בשמחה גדולה בריקודים וכו', וקשור עם הוספה בנתינת הצדקה, המקרבת את הגאולה[156] -

בארץ הקודש, בירושלים עיר הקודש, בהר הקודש, בבית־המקדש השלישי, "מקדש אד' כוננו ידיך"[157].

---

152) ראה זכרי' ג, ג ואילך.
153) ראה מכילתא ופירש"י בא יב, מא.
154) וע"ד שנאמר בנוגע לתחה"מ, שכשם שאדם הולך כך הוא בא כו', כשם שהוא הלך לבוש בא לבוש כו' ואח"כ אני מרפא אותן (ב"ר פצ"ה. זח"ג צא, א. וראה תשובות וביאורים סי"א (ע' 55)).
155) ראה מגילה כט, א.
156) ב"ב י, א.
157) בשלח טו, יז.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח אייר, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מעש"ק עם המצורף אליו, ומוסגר פה הקבלה.

ובשאלתו שאחד מבני הישיבה לוה אצלו ממון ועדיין לא פרע לו אף שכבר עבר הזמן שאמר, ושואל אם יתן המעות במתנה בכדי שלא להכשילו, או שאפשר יבוא עוד.

והרי יכול לעשות את האמור בתנאי, וכמה ענינים בתנאי כגון זה ונמצאים בסיפורי חז"ל.

במ"ש אודות ענין הבטחון, יעיין בחובת הלבבות שער הבטחון.

ובקשר עם חג השבועות הבע"ל מוסג"פ תוכן ענינים לימים אלו.

אינו מזכיר מסידורו ובטח זהו סימן שהכל בסדר.

בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

לקוטי שיחות פרשת בהר כרך ז

מתורגם ללשון הקודש

א.
"יש שכר הרבה ליתן לך"

בשבתות שבין פסח לשבועות לומדים[1] פרקי אבות, פרק בכל שבת[2].

כיון שכל עניני התורה מדוייקים ביותר, כפי שלומדים בקל־וחומר מכך שאפילו עניני העולם אינם מקריים ח"ו, אלא הם בהשגחה פרטית, מובן, שפרק הנלמד בשבת מסויימת קשור גם לפרשה הנקראת בתורה באותה שבת.

מן המשניות בפרקנו, פרק ד', אשר אנו מוצאים קשר מיוחד בתוכנן לפרשתנו, פרשת בהר, היא המשנה[3]: "רבי מאיר אומר: הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה...", שסופה הוא: "ואם עמלת בתורה הרבה[4], יש שכר הרבה ליתן לך" — בדומה לסיום הפרשה "אני הוי'", אשר פירושו הוא, כדברי רש"י[5]: " — נאמן לשלם שכר".

הבטחת שכר על לימוד התורה וקיום המצוות בכללות נמצאת בפרשות רבות בתורה, ובמשניות רבות (אף במסכת אבות[6]). אך החידוש שבסיום פרשתנו הוא "נאמן לשלם שכר": החידוש אינו באמירה, שמגיע לאדם שכר על שמירת שבת ועל יראת המקדש, אלא בכך שהקדוש־ברוך־הוא "נאמן" לשלם, ולא למנוע ח"ו, את השכר המגיע למקיימי ציוויים אלו[7].

וכך גם בסיום המשנה הנ"ל: חידושו של רבי מאיר אינו בכך שמגיע שכר רב עבור עמל בתורה, אלא ש"יש שכר הרבה ליתן לך". כלומר, האדם עלול לחשוב: אמנם מגיע לו שכר עצום עבור עמלו הרב, אך ייתכן שהוא לא יקבלו במלואו, כי אין כלל בנמצא שכר כה רב לתת לו. לכן מדגיש ומבהיר רבי מאיר "יש שכר הרבה...", השכר קיים בכמות גדולה, והאדם בטוח בקבלת "שכר הרבה"[8].

יש להבין[9]: מהו ה"חידוש", הן בפסוק, שהקדוש־ברוך־הוא "נאמן" לשלם לאדם את המגיע לו, והן במשנה, שיש לקדוש־ברוך־הוא שכר הרבה כנדרש לשלם לאדם את המגיע לו?

ב.
החידוש בפסוק ובמשנה

הפסוק "את שבתותי תשמורו... אני ה'" מופיע גם בפרשה קודמת[10], ושם אין רש"י[11] מפרש "נאמן לשלם שכר", כבפרשתנו. מכך מובן, שההדגשה, שהקדוש־ברוך־הוא "נאמן לשלם שכר" דרושה רק בפסוק זה "את שבתותי תשמורו...", המופיע בהמשך לפסוק הקודם "לא תעשו לכם אלילים", ששני ציוויים אלו נאמרים לגבי יהודי "הנמכר לנכרי".

בקשר ליהודים בכלל, כשם שאין לגביהם חידוש מיוחד בציווי עצמו, כך אין חידוש בכך שיש לקדוש־ברוך־הוא, ושהוא יתן להם, את מלוא השכר על קיום הציווי.

אך לגבי הנמכר לנכרי, צריכה התורה להדגיש במיוחד "לא תעשו לכם אלילים... את שבתותי תשמורו...", כי לולא הציווי, עלול היה אדם זה לחשוב לעצמו "הואיל ורבי עובד עבודה זרה, אף אני כמותו, הואיל ורבי מחלל שבת, אף אני כמותו"[12] —

וא"כ גם כאן היה עלול להיות מקום לחשוב,

---

1) ס' הפרדס לרש"י (בפי' התפילות) וסדור ר"ע גאון — בשם הרב שר שלום גאון (אלא שנאמר שם סתם בשבת). ובסידור אדה"ז (וכ"ה בטואו"ח סי' רצב (וכנ"ל — בשבת סתם). אבודרהם (סוף סדר ימי העומר). מקומות שבהערה הבאה): נוהגין לומר פרקי אבות.

2) אבודרהם שם. פרקי משה לאבות בתחלתו. מדרש שמואל לאבות בהקדמה. אדה"ז בסידורו. ובסידור שם (וכ"ה ברמ"א לאו"ח סו"ס רצב. סדור הרמ"ק ועוד) ש"יש נוהגין כך כל שבתות הקיץ" — (עוד מנהגים בזה — ראה מחזור ויטרי סקמ"א. כלבו סו"ס מ'). ולהעיר מכמה מאמרים של כ"ק מו"ח אדמו"ר שנאמרו אחרי חגה"ש, שהתחלתם היא משנה שבפרקי אבות שבשבתים אלו.

3) משנה יו"ד.

4) כ"ה בסדור אדה"ז. ובמסכת אבות שנדפסה במשניות, ש"ס וכו' — ליכא תיבת "הרבה" (הראשונה). וראה בשער הכולל דכמה שינויי נוסחאות בפרקי אבות נמצאו בסידור (זה ודהשל"ה).

5) וכ"ה בתו"כ כאן (אני נאמן כו').

6) סוף פ"ב. ועוד.

7) וכמה שינויים בפירש"י עה"ת בכ"מ שנאמר בהם "אני הוי'". ולדוגמא: לעיל כב, ל (ובכב, לא — לא פירש כלל). כב, לג. ואכ"מ.

8) להעיר מפ"ב מט"ז, שנאמרו שם ב' הענינים: נותנין לך שכר כו' (וגם) ונאמן הוא כו' שישלם לך כו'. — אבל שם החידוש — נותנין, וכאן החידוש — יש שכר.

ולהעיר עוד, אשר שם גם במשניות וכו' הגירסא "תורה הרבה" (ראה לעיל הערה 4).

9) עוד דיוקים במשנה זו — נתבארו בשיחת ש"פ עקב תשכ"ח.

10) קדושים (יט, ל).

11) וכן בתו"כ.

12) תו"כ ורש"י כאן. וראה לקמן הערה 16.

שבהיותו "נמכר לעכו"ם" אין שכר הרבה לתת לו עבור קיום הציוויים. לכן צריך להבהיר, שבמלים "אני ה'" מתכוונת התורה להדגיש כאן, שגם לגביו הקדוש־ברוך־הוא "נאמן לשלם שכר".

וזהו גם החידוש במשנה "ואם עמלת בתורה הרבה, יש שכר הרבה ליתן לך": אין הכוונה לעמל בתורה באופן כללי, כי בכך אין חידוש, אלא ל"עמלת בתורה הרבה" – לסוג המיוחד שבו עוסקת משנתנו – עמל בתורה של בעל עסק:

בתחילת המשנה נאמר "הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה", שאף בעל עסק, שלפי הדין מותר[13] שמלאכתו תהא קבע ותורתו עראי[14] – צריך למעט ב"עסק", ולעסוק בתורה. ולגבי "עמלת בתורה הרבה" של בעל העסק, העושה לפנים משורת הדין, מחדש רבי מאיר, ש"יש שכר הרבה ליתן לך".

אך קשה להבין, ובשני המקרים אפשר לשאול, ש"איפכא מסתברא": אם בשמירת שבת וכו' של יהודי רגיל, בן חורין, ובלימוד תורה של יושב אהל, אשר אינם כרוכים ב"עמלת" – ביגיעה מיוחדת – שלא להתפתות, או לפעול "במדת חסידות ואהבת התורה"[15], זהו דבר מובן שיש עבורם, ושהם יקבלו, את מלוא שכרם, הרי על־אחת־כמה־וכמה שכאשר יהודי הנמכר לעכו"ם שומר את השבת כהלכתה (למרות שביכולתו לחשוב, ואף התורה מעלה אפשרות זו, ש"הואיל ורבי מחלל שבת, אף אני כמותו"), וכאשר בעל עסק עמל "בתורה הרבה", על ידי כך שהוא ממעט ב"עסק" (למרות שאין הוא חייב בכך לפי הדין), צריך בוודאי להיות פשוט וברור שמגיע להם, ושהם בוודאי יקבלו, את מלוא השכר!

כיצד ייתכן, שדוקא לגביהם הכרחי להבהיר ולהדגיש ש"נאמן לשלם שכר", וש"יש שכר הרבה ליתן לך"?

ג.

מדוע "הואיל ורבי עובד עבודה זרה, אף אני כמותו"?

כן יש להבין: מדוע תעלה המחשבה[16] "הואיל ורבי עובד עבודה זרה, אף אני כמותו"?

לגבי חילול שבת, אפשר להסביר זאת: כיון שלפי התורה, משועבד יהודי זה לאדונו[17], הוא חייב לעבוד עבורו, וכיון שאצל רבו השבת הוא יום רגיל ככל הימים האחרים[18], אפשר להסיק בטעות, שחובתו לעבוד חלה גם בשבת. ויותר מכך: כיון שלפי טעות זו, מותר לו והוא חייב לעבוד בשבת בשביל רבו, בטלה אצלו לגמרי[19] חובת שמירת השבת[20] – "אף אני

13) ולכן צ"ל הוראה מיוחדת בזה מר"מ "הוי ממעט כו'" – כי אין זה פס"ד בהל' ת"ת – כ"א הוראה נוספת ומדת חסידות (ראה ב"ק ל, א): חסידא כו' מילי דאבות.

14) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג. אבל אין לומר שכוונת המשנה ב"הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה" הוא "לת"ח שלמד או שדעתו יפה כו'" שצריך לעשות תורתו קבע ולחיות חיי צער (שם ה"ג וד') – כי הוראה זו היא בפ"ז דאבות (משנה ד'), משא"כ כאן. וכן מוכח גם מהלשון "ממעט בעסק".

ועפי"ז תובן גם השייכות ד"והוי שפל רוח בפני כל אדם" [שהחידוש בזה הוא בפני כל אדם ממש (פירוש המשניות להרמב"ם. וראה תניא רפ"ל)] ל"הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה" – כי יש מעלה גם בבעלי עסקים על יושבי אהל (כמבואר בלקו"ת שה"ש (מד, סע"ד ואילך) בענין "אמצאך בחוץ"). וזהו שמחדש התנא, שאף שישנם בו ב' המעלות – המעלה דבעלי עסק וגם המעלה דיושבי אהל (שה"ה ממעט בעסק ועוסק בתורה), מ"מ, הוי שפל רוח בפני כל אדם, בין בפני בעלי עסק בין בפני יושבי אהל.

15) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ד.

16) במלבי"ם לתו"כ כאן: "שלא ילמוד ממעשה רבו לפרוק מעליו עול מצות.. שהדבר קשה עליו לשמור מצות ה' בהיותו בבית עכו"ם". אבל ממה שהכתוב מזהיר רק "לא תעשו לכם אלילים גו' את שבתותי תשמרו גו'" [ואינו מזהיר על שמירת המצות בכלל (אף שיכול להתלמד ממנו לפרוק מעליו עול כל המצות) – ובדוגמת האזהרה (אחרי יח, ג) "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה גו' וכמעשה ארץ כנען גו' לא תעשו"], וגם ממה שבתו"כ ורש"י כאן מפרט ומונה רק ג"ע* ע"ז וחילול שבת – מוכח, שהכוונה ב"שלא יאמר" היא כמשמעות פשטות הל', שלא יאמר בלבבו ויחשוב שג' דברים אלו הותרו לו. וכ"מ גם מל' התו"כ (לפי כמה דפוסים) "הכתוב מלמד", שצריך לימוד מיוחד שלא יאמר הואיל ורבי כו'.

17) כדמוכח ממה שהכתוב הוצרך ליתן טעם על "ויצא בשנת היובל" "כי לי בנ"י עבדים – שטרי קודם", היינו שגם העכו"ם יש לו שטר (ושעבוד) עליו (ועד שלחד מ"ד (ב"ק קיג, ב) גם גופו קנוי), אלא דמכיון ש"שטרי קודם" – לא חל שעבודו של העכו"ם (מלכתחלה) כ"א עד היובל (ראה פרש"י כה, מח).

ומה שגם בנוגע לגאולתו – גם לפני היובל, "לא תבא עליו בעקיפין (רק) מפני חילול השם" (פרש"י שם. ב"ק קיג, סע"א) – הוא לפי שגזילת עכו"ם או הפקעת הלוואתו מותר (ראה ב"ק שם). אבל בכ"ז ה"ה קנוי לרבו. ורק שמותר לגזול או להפקיע ממנו.

18) ואדרבה: עכו"ם ששבת חייב מיתה (סנה' נח, סע"ב. רמב"ם פ"י מהל' מלכים ה"ט).

19) כי – נוסף לזה שאיסור שהותר מכללו קליש (ראה כתובות לב, א) – מכיון שההיתר (לפי הס"ד) לעבוד לרבו בשבת הוא מצד שעבודו אליו, שהגדר דשעבוד עבד הוא שאין לו מציאות לעצמו (ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 235 ואילך), לכן י"ל (לפי ס"ד זו) שבענינים הנוגעים לעבודת רבו "אף אני כמותו" – גם כשבפועל אי"ז נוגע לרבו. (משא"כ באיסורים שאינם נוגעים לרבו כלל, לא ישנה ס"ד "אף אני כמותו", וכנ"ל הערה 16).

20) נוסף על הנ"ל (בהערה הקודמת) בנוגע לכל האיסורין – הרי סברא נוספת לביטול האיסור בנוגע לשבת ע"פ הקס"ד במכילתא (לתשא

*) הטעם מה שהתו"כ ורש"י מונים גם ג"ע – אף שלא נאמר כאן אזהרה על זה, אינם מזכירים "מקדשי תיראו" הנאמר כאן (ואדרבה – בסמיכות ל"אני הו'"), וכן לאידך גיסא: מכיון שהקס"ד דהעבד הוא שיהא מותר גם בג"ע, למה לא הזהיר ע"ז הכתוב כמו שהזהיר על ע"ז ושבת (וכן הטעם למה רש"י משנה הסדר שבג' דברים אלו מהסדר שבתו"כ) – נתבאר בארוכה בשיחות ש"פ בהר תשכ"ה.

כמותו״ — ומותר לו לחלל שבת גם ללא קשר לעבודת רבו.

גם לגבי גילוי עריות ייתכן הסבר דומה: כיון ש״להוליד וולדות״ הוא חלק מעבודת העבד לרבו — אשר משום כך נאמר לגבי עבד עברי הנמכר לישראל, ש״רבו מוסר לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים״[21] — לכן, כיון שישראל הנמכר לעכו״ם מותר וצריך[22] לקחת שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים[23], אפשר לחשוב, שמתבטל לגביו איסור גילוי עריות (בעריות שבהן שונים ישראל מבני נח[24]), וכרבו — ״אף אני כמותו״ — אין הוא מוזהר על העריות המותרות לבני נח[25].

אך לא כן לגבי עבודה זרה: (א) אף על רבו חל האיסור לעבוד עבודה זרה, כי זוהי אחת משבע מצוות בני נח[26]. (ב) ענין זה אינו קשור כלל לעבודת רבו. ואם כך, מדוע תהיה מחשבה כלשהי לומר, שמותר לו גם לעבוד עבודה זרה?

ד.
עבדים פטורים מ״עול מלכותא דלעילא״

כדי להבין זאת, יש להקדים את דברי הזהר בתחילת פרשתנו[27] לגבי עבד עברי הנמכר לישראל, שעבדים פטורים מ״עול מלכותא דלעילא״, ולכן הם גם ״פטורין מן המצוות״.

בכך מוסברת בזהר המשמעות של ״ובשביעית יצא לחפשי חנם״[28], שבהיותו עבד, לפני ש״יצא לחפשי״[29], אז ״כל מה דעביד, חנם הוא — בלא עול מלכות שמים״. בדומה לנאמר[30] ״זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם״, שכאשר היו בני ישראל משועבדים במצרים, לא חל עליהם ״עול דלעילא״, והם היו במצב של ״חנם״.

אך צריך להבין בזה:

את הנאמר בזהר, שעבדים פטורים מ״עול מלכותא דלעילא״, אפשר להסביר, שבהיותם תחת עול בשר ודם, לא ייתכן שהם ישאו באותו זמן בשלמות בעול מלכות שמים,

בהתאם למאמר חז״ל[31] ״אוזן ששמעה... כי לי בני ישראל עבדים, ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו״, שכאשר האדם מתמסר ל״אדון״ אחר, הוא נעשה ״עבד לעבדים״, ואינו נתון, כביכול, לעבדות הקדוש־ברוך־הוא[32].

אך כאשר מדובר על קיום המצוות למעשה, גם עבד עברי, אף מי שנמכר לעכו״ם, חייב לקיים את כל המצוות, שהרי ״הואיל ורבי... אף אני כמותו״ היא רק סברא, אשר התורה שוללת אותה, ״שלא יאמר״. ואף סברא זו היא רק לגבי מצוות אחדות (גילוי עריות, עבודה זרה וחילול שבת), אך לא לגבי כל המצוות[33]. ומהי משמעות דברי הזהר, שעבד עברי הנמכר לישראל פטור מן המצוות?!

יש להבין גם את ההשוואה בזהר בין ״שש שנים תזרע שדך...״, שלפני ״ושבתה הארץ״ בשנה השביעית, לבין ״שש שנים יעבוד״, לגבי העבד, לפני ״ובשביעית יצא לחפשי״.

לא, יד) ״הואיל וחללנו מקצתה נחלל את כולה״ — שהרי כבר מחולל ועומד. וראה רש״י מנחות (עב, רע״ב).

הדעות בחולה שיש בו סכנה האם לכל צרכיו מחללין (הובאו בב״י או״ח רסשכ״ח ד״ה ומ״ש רבנו וכן מכה). ואכ״מ.

21) קידושין יד, ב ואילך. מכילתא ורש״י משפטים כא, ד. ספרי ורש״י ראה טו, יח. ובפרט את״ל שגם בשפחה דאינה דאדונו הדין כן. — ראה הערות דלקמן.

22) באם יש לרבו שפחה כנענית (שקו״ט בזה — מנ״ח סוף מצוה מב) וכופהו להוליד ממנה עבדים.

23) ראה המקנה קידושין טז, ב תוד״ה אמר רבא. [ומה שהקשה שם מהא שכתב המהרש״א (גיטין מא, ב) שגם ע״ע מותר בשפחת רבו דוקא ו״גבי נכרי לא שייך שפחה שלו״ — (א) ראה נו״ב (נעתק בהערה 25) שכוונת המהרש״א הוא לענין אחר (ב) ראה מנ״ח שם שגם נכרי אפשר שיהי׳ לו שפחה. ואכמ״ל בזה].

24) ראה סנה׳ נז, ב ואילך. רמב״ם הל׳ מלכים פ״ט ה״ה.

25) ראה לעיל הערה 19. — ובדוגמת מה שע״ע (הנמכר לישראל) מותר גם בשפחה שאינה של רבו (אף שהוולדות אינם לרבו), כדמוכח בתמורה ל, א.

במהרש״א גיטין שם: ״אבל בשפחה כנענית שאינה לרבו של ע״ע אסור בה״ (ובקרני ראם שם הקשה עליו ממס׳ תמורה שם). אבל ראה נו״ב מהדו״ת אה״ע סל״א, שכוונת המהרש״א היא שאסור בלי רשות רבו. ע״ש.

26) סנה׳ נו, סע״א ואילך. רמב״ם שם רפ״ט.

27) קח, א.

28) משפטים כא, ב.

29) ומ״ש ״חנם״ גבי ״ובשביעית יצא לחפשי״ הוא, כדמפרש בזהר שם: ״ואע״ג דחנם הוו עובדוהי, יצא לחפשי ויהא לי׳ נייחא״. וראה לקמן בשוה״ג הא׳ להערה 61.

30) בהעלותך יא, ה. ולהעיר מספרי ורש״י שם: חנם מן המצות.

31) קידושין כב, ב (הובא בפרש״י משפטים כא, ה).

32) ומפורש יותר בירושלמי (קידושין פ״א סה״ב): אזן ששמעה מהר סיני לא יהי׳ לך אלקים אחרים על פני ופירקה מעלי׳ עומ״ש וקיבלה עלי׳ עול בו״ר.. אזן ששמעה.. כי לי בנ״י עבדים כו׳.

33) בירושׁ׳ (ברכות פ״ג ה״ג) אמרו, שמה שעבדים פטורין מק״ש ותפלין הוא לפי ״שנאמר שמע ישראל.. ה׳ אחד, את שאין לו אדון אלא הקב״ה, יצא העבד שיש לו אדון אחר״.

אבל [נוסף לזה שהמדובר שם הוא בנוגע לעבד כנעני, הרי אפי׳ את״ל (כהדעה שהובאה בניצוצי זהר לזהר שם. ועיין בהנסמן שם) שע״פ הירושׁ׳ צ״ל הדין כן גם בע״ע, מ״מ] מובן, שאין ללמוד מזה לשאר המצות (ושאני ק״ש ותפלין, דמכיון שענינם הוא ״הוי׳ אחד״ — אינם שייכים לעבדים שיש להם אדון אחר), וכמפורש בפרשתנו, שגם עבד הנמכר לעכו״ם מחוייב בשמירת שבת וכו׳.

ולכאורה, מהי ההשוואה: אמנם, בשש השנים שבהן עסוקים בעבודת האדמה אין זמן רב לעסוק בלימוד התורה ובעבודת ה׳ כבשנה השביעית, שאז ״ושבתה הארץ שבת לה׳״[34]. בכל זאת, גם במשך שש השנים אין היהודי נתון תחת עול בשר ודם, הוא איננו ״עבד לעבדים״. ובמה הוא שווה למקרה של ״שש שנים יעבוד״, שבהן העבד פטור, כביכול, מעול מלכות שמים, כי ״קנה אדון לעצמו״?

ה.
קבלת עול - גם לצורך ״ועשה טוב״

הדבר יובן מכך שה״זהר״ ממשיך ומבאר שם את הענין של עול מלכות שמים באמצעות משל, ואדמו״ר הזקן מביא זאת בתניא[35]: ״כהאי תורא דיהבין עליה עול בקדמיתא בגין לאפקא מיניה טב לעלמא... (=כשור, שנותנים עליו עול בתחלה, כדי להפיק ממנו תועלת לעולם), הכי נמי איצטריך ליה לבר נש (=כך חייב אדם) לקבלא עליה עול מלכות שמים[36] בקדמיתא... ואי האי לא אשתכח גביה לא שריא ביה קדושה״ (=ואם זה לא יימצא אצלו, כך לא תשרה בו קדושה).

ולכאורה, מה מוסבר כאן על ידי המשל ״כהאי תורא...״, ובמיוחד שמזה שאדמו״ר הזקן מביא משל זה בתניא (למרות שהוא משמיט חלק מהענינים המוזכרים בזהר), מובן, שמוסבר על־ידי־זה ענין עיקרי בנושא קבלת עול מלכות שמים?

ההסבר לכך הוא:

חידושו של אדמו״ר הזקן בפרק שבו מובא המשל מהזהר, ושבאמצעותו הוא מתבאר, אינו שצריכה להיות ליהודי קבלת עול מלכות שמים באופן כללי, שהרי זהו דבר ברור: כיון שהשורש של שס״ה מצוות לא־תעשה הוא יראת ה׳[37], מובן, שיהודי צריך יראה — קבלת עול — כדי להישמר משס״ה לא־תעשה, אלא החידוש הוא: ״אף־על־פי שהיראה היא שרש לסור מרע והאהבה לועשה טוב, אף־על־פי־כן לא די לעורר האהבה לבדה לועשה טוב, ולפחות צריך לעורר תחילה היראה...״[38], שגם לצורך ״ועשה טוב״ דרושה קבלת עול מלכות שמים.

לכן הוא מצטט כאן את המשל ״כהאי תורא דיהבין עליה עול בקדמיתא בגין לאפקא מיניה טב לעלמא״, שממנו מובן, שגם לצורך ״ועשה טוב״ הכרחית קבלת עול: כשם שלגבי ״האי תורא״, הרי אין ״יהבין עליה עול בקדמיתא״ רק כדי לשומרו שיהיה ״סור מרע״, אלא גם מפני ש״אי האי לא אשתכח גביה לא שריא ביה קדושה״: גם ״השראת הקדושה״ — ״גילוי והמשכת אור אין־סוף ברוך־הוא למטה״[39], על ידי מצוות־עשה — אפשרית דוקא כאשר קיום מצוות־עשה הוא גם מתוך קבלת עול[40].

ו.
קבלת עול דרושה לעצם קיום המצוות

אך עדיין אפשר לשאול: אדמו״ר הזקן מצטט את הנמשל מן הזהר ״ואי האי לא אשתכח גביה, לא שריא ביה קדושה״, ומזה כבר ברור, שלצורך השראת הקדושה המגיעה על ידי קיום מצוות־עשה דרושה קבלת עול, ולשם מה הוא מצטט גם את המשל ״כהאי תורא...״?

הדבר יובן על ידי הסבר דברי אדמו״ר הזקן ״כי אף שהיראה היא שרש לסור מרע והאהבה לועשה טוב, אף־על־פי־כן לא די...״: לכאורה, צריך להבהיר כאן רק לגבי ״ועשה טוב״, שלמרות שהשורש של ״ועשה טוב״ היא האהבה, בכל זאת ״לא די״ באהבה בלבד, ואפילו לצורך ״ועשה טוב״ צריך לעורר גם יראה. אך מדוע חשובה כאן הדגשת המלים ״אף שהיראה היא שרש לסור מרע״?

---

34) ראה ספורנו כה, ב: שתהי׳ כל השנה הבטלה מעבודת האדמה מוכנת לעבודתו (דהוי׳).

35) פמ״א (נז, א).

36) כ״ה בתניא שם. ובזהר שלפנינו: לקבלא עלי׳ עול בקדמיתא (בהשמטת התיבות ״מלכות שמים״). ואפשר אשר (א) אדה״ז מצא גירסא כזו בזהר. (ב) שתיבות אלו הם מאמר המוסגר — שהוסיף אדה״ז לתוס׳ ביאור, וכמובן מהמשך המאמר שבזהר שם (שלא הובא בתניא) שהכוונה ב״עול״ היא לעול מלכות שמים.

37) כמ״ש בתניא פ״ד (וכ״ה ב״פירוש״ לרמב״ם הל׳ יסוה״ת רפ״ב). וברפמ״א (נעתק להלן בפנים).

38) לשון אדה״ז בתניא רפמ״א.

וגם בהמשך הענין שם (לפני שמביא מאמר הזהר), מדגיש ״אם לומד ומקיים המצוה באהבה לבדה אינה נקראת בשם עבודת העבד״, שגם לימוד התורה וקיום מ״ע — אף ש״האהבה היא שרש כל רמ״ח מ״ע — צריכים להיות (לא רק באהבה לבדה, אלא גם) בדרך עבודת עבד.

39) לשון אדה״ז בלקו״ת בלק ע, ג. ושם, שזה נעשה ע״י רמ״ח מ״ע שהם דוגמת ״תיקון וסידור כלים נאים״, ומל״ת ענינם הוא ״לבער הרע״ — בדוגמת דירה שעושים למלך בו״ד, אשר (טרם שמסדרים כלים נאים) ״צריכים לפנות ההיכל מכל כלולן וטינוף״.

40) להעיר ממרז״ל (זח״א כז, א. ח״ב קסה, ב. ועוד — הובא בלקו״ת שם) ״לעבדה זו רמ״ח מ״ע״ (ובספרי עקב יא, ג: ״לעבדה זה תלמוד״), שגם (לימוד התורה ו)קיום מ״ע, צ״ל באופן ד״לעבדה״.

ההסבר לכך הוא, שבמלים אלו מבהיר אדמו"ר הזקן מהי הכוונה בכך, שיראה וקבלת עול דרושות גם בעבודה הרוחנית של "ועשה טוב":

אילו היה מזכיר כאן רק את הפרט של אהבה ושל "ועשה טוב", אפשר היה לחשוב, שמדובר כאן על מקרה שבו חסרות לחלוטין קבלות עול ויראה. וניתן היה להסיק, ש"לא די לעורר האהבה לבדה לועשה טוב", והכרחית גם קבלת עול, עד כדי כך ש"ואי האי לא אשתכח גביה, לא שריא ביה קדושה" — כי העדר קבלת עול סותר להשראת הקדושה. שהרי[41], כאשר אין למישהו קבלת עול, הוא אינו בטל לקדוש־ברוך־הוא, ואין יכולה לשרות בו הקדושה, כי "אין הקדוש־ברוך־הוא שורה אלא על דבר שבטל אצלו יתברך"[42].

לפיכך הוא מוסיף גם את המלים "שהיראה היא שרש לסור מרע". כלומר, למרות שאין חסרה בו היראה כשרש לסור מרע, אלא שעבודתו מסוג "ועשה טוב" נעשית על ידי התעוררות האהבה בלבד, ולא מתוך קבלת עול — בכל זאת אין די בכך, וגם ב"ועשה טוב" שלו "אי האי (קבלת עול) לא אשתכח גביה, לא שריא ביה קדושה"[43].

וכדי להבהיר יותר את "ואי האי לא אשתכח גביה...", שאין הכוונה רק למצב של העדר קבלת עול, הסותר להשראת הקדושה, אלא גם לכך שלצורך השראת הקדושה עצמה נדרשת קבלת עול — מצטט אדמו"ר הזקן את המשל "כהאי תורא...", שבאמצעותו מוסבר ומודגש היטב ענין זה, ש"יהבין עליה עול בקדמיתא", והמטרה היא: "בגין לאפקא מיניה טב לעלמא".

בכך מובנים דברי הזהר, שעבדים פטורין מן המצוות: מהותן העיקרית של המצוות היא כשמן, מצוה מלשון ציווי, שיש לקיימן מפני הציווי. וכיון שעבדים פטורים מעול מלכות שמים, הם פטורים מ"מצוות" — לשון ציווי.

ז.

"אהבה לבדה" - סתירה לקבלת עול

הסיבה לכך שגם ב"ועשה טוב" דרושה קבלת עול מלכות שמים לצורך השראת הקדושה עצמה, וכאשר המצוות נעשות רק מצד אהבה אין "נמשכת" השראת הקדושה, למרות שיש ליהודי זה קבלת עול ב"סור מרע", היא:

יחסית לבורא - אין לנברא ערך כלל. לכן, כאשר קיום המצוות הוא רק מתוך אהבה, רגש הקשור למציאות האוהב[44], מציאות הנברא, אין קיום מצוות זה (באהבה, לפי ערכו של הנברא) יכול להגיע ל"גילוי והמשכת אור אין־סוף ברוך־הוא" (גילוי הבורא), כי הבורא נעלה באין־ערוך מן הנברא. רק כאשר קיום המצוות הוא מתוך קבלת עול מלכות שמים, שאינה תלויה במציאות הנברא, אלא במציאות ה"מלך"[40], אז יש במצוה, כביכול, כוחו של ה"בורא", והיא יכולה להביא לידי "השראת הקדושה".

ויותר מכך: מהותו של "עבד" היא, שהוא קנוי לגמרי לרבו[45]. תחושה של מציאות עצמאית מסויימת אצלו היא ההיפך מעבדות. לפיכך, כאשר קיום המצוות של "ועשה טוב" הוא "באהבה לבדה", יוצא, שעצם הימצאות רגש האהבה, הקשור למציאותו שלו, סותר לקבלת העול, למרות שקיימת אצלו קבלת עול לגבי "סור מרע", והוא ירא "שלא למרוד במלכותו יתברך" — וממילא סותר רגש זה את השראת הקדושה. לכן צריך גם "ועשה טוב", וכן האהבה שהיא "שרש לועשה טוב", להיות חדור בקבלת עול, שגם אהבת ה' תתעורר אצלו מפני הציווי "ואהבת את ה' אלקיך"[46] — כעבד שאין לו מציאות לעצמו מחוץ למציאות האדון.

---

41) כי נוסף לזה שמכיון שהיראה (דוקא) היא שרש לשס"ה ל"ת ובהעדר היראה אפשר שיעבור איזו איסור ח"ו, הרי במילא א"א שתהי' בו השראת הקדושה (כמובן מהמשל שבלקו"ת שם, שסידור כלים הנאים הוא דוקא לאחרי פינוי ההיכל מכל לכלוך) — הנה גם העדר הקב"ע מצד עצמו (גם באופן שאין חשש שיעשה איזה איסור ח"ו — ראה לקו"ת מסעי צ, ב. וראה גם "קיצורים לתניא" ע' מג), סותר להשראת הקדושה, כבפנים.

42) תניא פ"ו (יו"ד, ב).

43) ובפרטיות יותר י"ל: בקיום מ"ע עצמם — ב' ענינים: א) שקיומם הוא באופן ד"סור מרע": מכיון ש(גם) המבטל מ"ע הוא מורד במלכותו ית' (כמפורש באגה"ת בתחלתו), לכן מקיים הוא את המצוה, כי ביטול מ"ע הוא איסור. ב) שקיום המ"ע הוא מצד ענין החיובי שבזה, העבודה ד"ועשה טוב".

וזהו שמחדש אדה"ז במש"כ "כי אף שהיראה היא שרש לסר"מ והאהבה לועשה טוב כו'", שלא רק ה"סור מרע" שבמ"ע* צ"ל מצד היראה, אלא גם ה"ועשה טוב" שבהם — אף שהשרש לזה הוא אהבה, בכ"ז, צריך להיות (גם) מצד קב"ע.

44) ראה סה"מ תקס"ב ע' רעז. ד"ה שופר חצר"ת (בסה"מ תרצ"ט) פ"י.

45) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 233 ואילך.

46) ראה אוה"ת פנחס ע' א'ריא, שזהו הטעם למ"ש בכתהאריז"ל שקודם ק"ש צ"ל הריני מקבל עלי מצות ואהבת כו'. עיי"ש.

---

*) ובזה יומתק מש"כ "שרש לסור מרע" ואינו כותב "לשס"ה ל"ת" כבפ"ד.

ח.

במשך "שש שנים" - הסרת האדנות הגלויה

לפי האמור לעיל מובנת ההשוואה בין "שש שנים תזרע...", בקשר לשמיטה, לבין "שש שנים יעבוד" של עבד:

מפני תלותו והתמסרותו המוחלטת של העבד לאדונו, שהוא קנוי לרבו בכל מציאותו, הרי כשם שלא ייתכן שיהיו לעבד רצונות משלו (ואפילו לא אהבה לאדונו, כדלעיל, אלא אם כן האהבה עצמה היא על פי ציווי האדון) — כך אין זה מעניינו לדאוג בעצמו לצרכיו: מוטלת על האדון חובה לכלכל ולספק לעבד את כל צרכיו[47] — העבד עצמו אינו צריך לדאוג לכך, כי הוא חלק מנכסי האדון.

לכן משווים בזהר בין "שש שנים תזרע..." לבין "שש שנים יעבוד" של עבד הפטור מעול מלכות שמים: כיון שבמשך "שש שנים" מורה הקדוש־ברוך־הוא ליהודי "תזרע שדך" ו"תזמור כרמך", שהיהודי ידאג בעצמו לפרנסתו,

(אמנם, הצמיחה של "תזרע" ושל "תזמור" מגיעה מצד "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה"[48], אך כיון שברכת הקדוש־ברוך־הוא "מלובשת" ומתבטאת דוקא "בכל אשר תעשה", ובמיוחד כאשר מפני ההעלם וההסתר יש מקום לטעות ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"[49] — שלא כבשנה השביעית, שבה "וצויתי את ברכתי..."[50] הוא בגלוי ולא בלבושי הטבע, שהרי לפי הטבע, כאשר "לא נזרע ולא נאסוף...", מתעוררת השאלה, ואף התורה נותנת מקום לשאלה זו, "וכי תאמרו מה נאכל"[51]) —

יוצא מכך, שב"שש שנים" אלו, בדומה ל"שש שנים יעבוד", הסיר הקדוש־ברוך־הוא, כביכול, את אדנותו על היהודי, והשאירו ברשות עצמו, שעליו לטרוח בעצמו לפרנסתו[52] — למרות שהאדון חייב לזון את עבדו — כי האדנות אינה בגלוי.

ט.

בין ישראל לעמים

אמנם, במשך "שש שנים" מתלבש ומסתתר הענין של "וברכך ה' אלקיך" בתוך "כל אשר תעשה", בלבושי הטבע, אך בכל זאת, כיון שנאמר על ישראל "כי חלק הוי' עמו"[53], שהם חלק מהוי', היה הווה ויהיה כאחד[54], שמעל לטבע — לכן לבושי הטבע אינם מסתירים אצלם כל כך, אפילו במשך "שש שנים", שבהן אומרת התורה שיש צורך ב"תזרע" וב"תזמור". כלומר, גם בטבע חשים ישראל ב"למעלה מהטבע".

זהו ההבדל בין ההשפעה הניתנת מלמעלה ליהודים, לבין ההשפעה לאומות העולם, להבדיל: הגויים מקבלים את השפעתם מהכוכבים ומהמזלות, ומשבעים השרים, "אשר חלק ה'... לכל העמים"[55] — אצלם הטבע אכן מעלים ומסתיר. וזוהי הסיבה לכך שבני נח אינם מוזהרים על "שיתוף"[56], למרות שהכוכבים והמזלות הם אצל הקדוש־ברוך־הוא רק "כגרזן ביד החוצב", כי מפני ש"חלק ה' להם", קיימת האפשרות שלגבי בני נח נראים, לפחות, הכוכבים והמזלות, והשרים, כשותפים שיש להם, כביכול, דעה בהשפעה האלקית[57].

לעומת זאת, בני ישראל מוזהרים על השיתוף. אמנם, גם ההשפעה לישראל היא באופן של "ממגד תבואות שמש..."[58], אך בגלוי ניכר אצלם שהשמש והירח וכו' הם רק כגרזן ביד החוצב, ושההשפעה היא מהקדוש־ברוך־הוא.

י.

הכל תלוי בהעלם ובגילוי

לפי זה מובן כיצד קיימת האפשרות של המחשבה "הואיל ורבי עובד עבודה זרה, אף אני כמותו":

כיון שהשפעת הפרנסה לעבד היא רק באמצעות

---

47) תו"כ פרשתנו כה, נג. (פרש"י שם, נד — לפי כמה גירסאות). רמב"ם הל' עבדים רפ"ג.

48) ראה טו, יח.

49) עקב ח, יז. וראה דרמ"צ (ח, א. קז, א) שזהו הטעם למה שצ"ל "בכל אשר תעשה".

50) פרשתנו כה, כא.

51) שם, כ.

52) ונוסף לזה: מכיון שלית אתר פנוי מיני', הרי גם עשיית המלאכה עצמה — כשעומד לפני המלך מלכו של עולם, היא מרידה. ובמכ"ש ממחוי במחוג (חגיגה ה, ב). — ומה שהאדם מותר בעשיית מלאכה, היינו לפי שמצד ההעלם וכו' אינו כעומד לפני המלך (דרמ"צ ח, א (וראה גם לקו"ש ח"א פ' ויקהל) — לענין ששת ימי החול. וראה רש"י פרשתנו כה, ב).

53) האזינו לב, ט. וראה אגה"ת פ"ד.

54) זח"ג רנז, סע"ב. שעהיוה"א פ"ז (פב, א).

55) ואתחנן ד, יט. וראה רמ"ז ר"פ האזינו. דרמ"צ מצות אחדות ה'.

56) נסמן בסה"מ מלוקט ח"א ע' ל. ד"ה מים רבים תשי"ז (סה"מ מלוקט שם ע' נב ואילך). ובכ"מ.

57) ראה בארוכה ד"ה מים רבים שם ובהנסמן שם.

58) ברכה לג, יד.

אדונו, וכאמור לעיל, האדון חייב על פי התורה לזון את עבדו, עד שאם העבד דואג לעצמו, זוהי סתירה לעבדות, כדלעיל, ולכן מתאפשרת אצלו המחשבה "הואיל ורבי עובד עבודה זרה": כיון ש"רבי" מותר בפרטים מסויימים של עבודה זרה, כמובא לעיל לגבי השיתוף, שהאדון אינו מוזהר בו, כי אכן לגביו הכוכבים והמזלות הם כאילו שותפים, וכיון שההשפעה לעבד היא באמצעות רבו, לכן "אף אני כמותו" — גם ההשפעה לעבד היא על ידי רבו, וכאילו על ידי שיתוף כוכבים ומזלות — עבודה זרה.

זהו החידוש בהוראת התורה "לא תעשו לכם אלילים...", שהיהודי, בכל מצב — הוא "חלק הוי'": ההבדל הוא רק בענין ההעלם והגילוי, שבשנה השביעית "וצויתי את ברכתי" הוא בגלוי; ב"שש השנים" מתלבש ומסתתר "וברכך ה' אלקיך" בתוך "בכל אשר תעשה"; ואצל הנמכר לעכו"ם מלובשת ברכת ה' בלבוש גס יותר, עד שפרנסתו של יהודי זה מגיעה בגלוי באמצעות עבודתו לגוי, ואף באופן הנחות יותר — "נמכר לעקר" — היותו חוטב עצים ושואב מים לעבודה זרה[59] אך זהו לבוש חיצוני בלבד, ואילו בפנימיותו ההשפעה היא מה'[60] שלמעלה מהטבע[61]...

יא.
השכר מגיע על קיום הציווי

לפי האמור לעיל יובן, מדוע דוקא בציוויים "לא תעשו לכם אלילים..." ו"את שבתותי תשמורו...", שבהם מדובר על "נמכר לעכו"ם", צריכה התורה לחדש "אני הוי' — נאמן לשלם שכר":

שכר המצוות אינו פרט שולי, שבו מתגמלים את האדם על המצוה שקיים, אלא זוהי תוצאה ישירה מהמצוה עצמה[62]. כדברי אדמו"ר הזקן[63] "כי הגורם שכר המצוה הוא המצוה בעצמה".

אך בשכר המצוות עצמו יש שני ענינים: א) היווצרות מציאות השכר, על ידי עשיית המצוה. ב) תשלום השכר המשולם לאדם ומגיע אליו.

לגבי כל המצוות מובן, ש: א) על ידי קיום המצוה נוצר למעלה שכר המצוה. ב) השכר ניתן לאדם המקיים את המצוה. אך לגבי הציווי "לא תעשו לכם אלילים... את שבתותי תשמרו", שנאמר לנמכר לעכו"ם, למי שבגלוי ובמצב של "אני כמותו", קבלת ההשפעה על ידי רבו, ולא מ"הוי'" שמעל לטבע —

עלול האדם לחשוב: כיון שהתורה מצווה עלי ש"לא תעשו לכם אלילים... את שבתותי תשמרו", ודאי שעל ידי קיום המצוה ייווצר השכר. אך יש מקום להניח, ששכר זה לא "ישולם" לי. כיון שאני במצב של "אני כמותו", כיצד ייתכן שהשכר הנוצר מהימנעות מעבודה־זרה ומקיום שמירת השבת — גילוי הוי' שלמעלה מהטבע הקשור דוקא לישראל — יגיע לי, ובגלוי?

על כך אומרת התורה "אני ה' — נאמן לשלם שכר": לפי דרגת שם ה' בלבד, שזהו רק שם, למרות שמבין השמות הוא שם העצם, שם המפורש[64], שם המיוחד...[65], הוא אכן אינו נמשך בגלוי ליהודי הנמכר לעכו"ם. לכן יש מקום לפי התורה למחשבה "הואיל ורבי... אף אני כמותו" — למרות ש"חלק ה' עמו", כי אצל יהודי הנמכר לעכו"ם, שם הוי' אינו מאיר בגילוי.

---

59) רש"י פרשתנו כה, מז.

60) וה"ז בפשטות — ענין ברכות הנהנין ותוכנן.

61) ועפ"ז תובן השייכות דסיום הסדרה לתחלתה — כי גם החידוש שבתחלת הסדרה הוא, שהזריעה וכו' שבשש השנים תהי' באופן שלא תסתור ל"ושבתה הארץ" בשביעית*.

וזוהי גם השייכות של תחלת הסדרה וסיומה ל"בהר" — שהשם (ע"פ תורה, או ע"פ מנהג ישראל) הסדרה מורה על תוכן כל הענינים שבה — כי החיבור של ב' ההפכים: העלם והסתר של הטבע (שבשש שנים תזרע ובפרט בנמכר לעכו"ם), ועם זה — ובשנה השביעית שבת שבתון; לא תעשו וגו', הוא מ"הר סיני" דמכיך מכל טוריא (מדרש תהלים סח, יז (הוצאת בובר). וראה ג"כ מגילה כט, א), שגם ב"הר" המורה על הגבהה והתנשאות — יהי' "מכיך"**.

62) הדיעות בזה ראה של"ה בית אחרון (יב, א־ב).

63) תניא רפל"ז. ובפל"ט (נג, א): שמשכרה (דהמצוה) נדע מהותה ומדרגתה.

64) שזהו עוד יותר מהתואר שם המיוחד — ראה כס"מ לרמב"ם הל' ע"ז פ"ב ה"ז.

65) סוטה (לח, א). סנהדרין נו, א ואילך. ביאור ג' תוארים אלה — ראה פרדס שי"ט בתחלתו.

---

*) ובזה יובן מ"ש "שש שנים תזרע גו'" – דלכאורה מיותר. וגם למה נאמר כתוב זה בעניני שביעית (בין "ושבתה הארץ גו'" ל"ובשנה השביעית גו'") – כי החידוש שב"שש שנים תזרע גו'" הוא, שאף **שתזרע**, מ"מ יהי' זה באופן שאח"כ יבא ל"שבת שבתון". (ובדוגמת מ"ש "חנם" גבי "ובשביעית יצא לחפשי" – ראה לעיל הערה 29).

) וזהו גם מה שמדגיש אדה"ז בפמ"א, שמאמר הזהר הוא בפ' **בהר – (דשלשה אופנים בזה (בתניא): זוהר סתם, בהוספת הפרשה, בציון העמוד. לדוגמא (דכל הג') – פ"א ורפ"ב)

כי גם בתניא שם, מדובר בענין חיבור ב' הפכים: אהבה, שהיא הרגש עצמו – הגבהה ד"הר", ובכ"ז – ביטול דקב"ע, "מכיך".

אך על ידי קיום הציווי (והרי המצוות קשורות ומגיעות עד לעצמותו, יתברך) "לא תעשו... את שבתותי תשמרו", מגיעים לדרגת "אני הוי'". וכיון שמצד עצמותו, "אני", אין הגבלות – מגיע השכר גם לנמכר לעכו"ם.

יב.

על "עמל בתורה" - "יש שכר... ליתן לך"

כך גם לגבי ההבטחה "יש שכר הרבה ליתן לך", שרבי מאיר אומר ליהודי אשר "ממעט בעסק" ובמקום זאת עוסק בתורה, שכיון שלפי מעמדו ומצבו הוא בעל עסק על פי שולחן ערוך[66], ואף המשנה מורה שלא יפסיק להיות בעל עסק וייהפך ליושב אהל, אלא שהוא ימעט בעסק. הוא אינו בדרגה של ה"עושין רצונו של מקום", שאודותיו מדובר בגמרא במסכת ברכות, שעבודתם היא "בכל מאדך"[67], מתוך התמסרות מוחלטת לתורה, ופרנסתם היא באופן שלמעלה מהטבע"[68], בדומה ל"ועמדו זרים ורעו צאנכם" לעתיד לבוא –

הוא עלול לחשוב, שעבור "עמל בתורה" זה: א) אין "שכר" – תוצאה שהיא שכר, כי הוא נעלה מכך[69], ב) אין השכר יכול להגיע אליו, כי הוא נעלה ממנו לחלוטין, מעל "זמן ומקום"[70].

על כך אומר רבי מאיר: א) "יש שכר הרבה", ב) "ליתן לך",

כי מצד עצמותו, יתברך, שאינו מוגדר בשום הגבלות ח"ו, לא של גבול ולא של בלי גבול, יש גם "שכר הרבה" וגם "ליתן לך".

(משיחות ש"פ בהו"ב תשכ"ד
וש"פ עקב תשכ"ח)

66) ראה קו"א להל' ת"ת שם (קרוב לסופו): ואדרבה, מוטב שירבה בסחורה להחזיק ת"ח.
67) ברכות לה, ב.
68) ראה רמב"ם סוף הל' שמיטה ויובל.

69) עיין ברכות (לד, ב): כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא כו' אבל כו' עין לא ראתה אלקים זולתך כו' רשב"נ אמר זה עדן כו' (ובאוה"ת להצ"צ עה"פ ישעי' סד, ג).
70) ע"ד מרז"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. וראה אגה"ק ס"ג.

אגרות קודש

[כ"ה אייר תשי"ט]

במענה למכתבה מז"ד תשרי בו כותבת, אשר שמעה ממי שהוא בהחלט,

כאילו - כנראה ממכתבה - שזוהי החלטת המדע אשר ברור שהארץ סובבת את השמש וכו', ודלא כשיטה ההפכית, שכאילו הופרכה על ידי כמה הוכחות, ושואלת בירור בזה.

וכיון שכנראה מהאמור, רוצה לדעת לכל לראש מהי דעת אנשי מדע - הנה בעשיריות השנים האחרונות, החליטו **כל** אנשי המדע העוסקים בשטח זה, אשר אין כל החלטה בדבר, מי מהשמש והארץ עומד במקומו והשני מקיפו. ולא עוד, אלא שהחליטו על יסוד כמה שיקולים **מדעים**, **שלעולם** לא יוכל המדע להביא ראי' והוכחה בזה. וע"פ המדע כל איש ביכולתו לאחוז שיטה שירצה, או שהארץ עומדת והשמש סובבת אותה או להיפך, או ששניהם סובבים אחד את השני, וכידוע כל זה לאלו המתעסקים בהתפתחות המדעים בתקופתנו, מיוחסת על שיטת היחסיות.

וכאמור זוהי החלטה הכי האחרונה והכי מוחלטה של כל אנשי מדע בדורנו זה.

ועל פי זה מובן שכל המקראות המדברים אודות הליכות השמש מסביב לארץ וכו' - יש ללמדם כפשוטו, ואין על זה כל קושיא.

בראשית כד, סב - ויצחק בא מבוא באר לחי ראי והוא יושב בארץ הנגב

קסז

יצחק בחי' מים, ולכן כל מעשה יצחק הי' עם "באר מים", חפירת בארות, ישיבתו "באר לחי ראי", זווגו על עין המים, "ויצחק בא מבוא באר לחי ראי"

יצחק עבודתו היתה בחפירות בארות מים חיים, שהמים הללו הן מצד[1] הגבורות, המים דבאר שהן העולין מלמטה[2] דלמעלה, ויצחק הוא קץ חי[3], היינו חיות, שהוא כמו בחי'[4] מים, חיות[5] גימטריא יצחק גבורה וכו'.

שיצחק בחינתו הוא מים, אין זה מים סתם, כי הרי מים סתם שיורדים מגבוה לנמוך הוא בחי' חסד[6] דאברהם שאמר[7] יוקח נא מעט מים, רק מים דחפירות בארות, שבהם עולים ונובעים המים מתתא לעילא, שהמים הללו הם מים חיים, שזה רומז על בחי' גבורות העולים מלמטה למעלה.

ולכן ישיבתו דיצחק הי' בבחי' באר כמ"ש[8] וישב יצחק עם באר לחי ראי, יען הוא העושה כ"ז.

וכן זיווגו דיצחק מה שנזדמנה רבקה ובעת שהביא אותה לו, הכל הי' בבחי' באר, אליעזר הי' על עין[9] המים ולשם יצאה רבקה, וכשהביאה ליצחק כתיב ויצחק בא מבוא באר לחי ראי.

ואם שיעקב ומשה ג"כ נזדמנו על הבאר[10], אך שם לא נגמר הדבר כלל על הבאר, וגם הי' פעם אחת בלבד והי' זה רק כעין מקור לזה, משא"כ יצחק הרי אצל עין המים שָׁם אליעזר[11] הנזם והצמידים (דזהב[12] דיצחק בחי' גבורות) עלי', וכשהביאה ליצחק בא מבוא באר לחי ראי, בחי' גבורות.

ומי הוא החופר את הבארות ומוצא בהם מים הוא יצחק, קו השמאל בחי' גבורות.

ליקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שלא

קסח

רמז בפסוקים, למנהג תשליך בר"ה אחר תפלת המנחה, זמן הגבורות דיצחק וכו' -

בראש השנה הולכים אחר תפלת המנחה — זמן[13] הגבורות דיצחק[14],

מחוץ לעיר דוקא, כמו ביצחק[15] שיצא לשוח בשדה.

אל באר מים או מעיין, כמו ביצחק שבא מבוא באר לחי ראי.

להשליך במצולות ים כל חטאתם, שלכן נקרא תשליך ע"ש[16] ותשליך במצולות ים כו', להשליך הזוהמא והפסולת, הוא הגבורות.

ואומרים בהיהי רצון דתשליך זכרנו לחיים כו' שאז נעשה הגמר דהכתיבה לחיים, ההתחלה נעשה בעת התקיעות והגמר נעשה בעת התשליך שאז נדחו הגבורות הקשות ונמתקין לגמרי הדינין תקיפין.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שנו

---

1) יצחק בחי' גבורה: ראה פרדס שער (כג) הכינויים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות התורה חלק ב עמוד תקפ, ובהנסמן בהערות שם. תורת חיים בראשית עמוד קמז, ג. ד.

2) ראה לעיל סימן קסב הערה 13. לקוטי שיחות חלק א עמוד 27 ואילך. חלק ה עמוד 71 ואילך. חלק טו עמוד 194, ובהנסמן שם בהערה 39.

3) יצחק הוא אותיות קץ-חי, דבחי' ומדת "יסוד" הוא מועט המחזיק את המרובה, דבהטפה נמצא כל העצמות ומהות של כל האברים, שנתצמצם הכל בנקודה — בטפה — אחת, וזהו "קץ" שהכל בא בבחי' צמצום וגבורה "חי" באבר חי שהוא ביסוד.

(ראה תיקונים בזהר חדש קז, ד. הובא בפרדס שער א (שער עשר ולא תשע) ריש פרק ב', לקוטי תורה מהאריז"ל פרשת וירא — סוד העקידה. אור התורה שיר השירים מו, ב. ספר המאמרים ה'תרנ"ט עמוד קלא (קה"ת ה'תשע"א). שיחות קודש ה'תשמ"א י"ג ניסן סעיף יט. פרשת פקודי סעיף ה).

4) ראה לעיל סימן כא "כי חיות שהוא המשכה בפנימיות שנמזג עם הגוף, והכלי הוא מצד הגבורות דוקא". ע"ש.

5) חיו"ת (בגי' 424), וכן יצחק (208) + גבורה (216) = 424.

6) אברהם בחי' חסד, כמ"ש (מיכה ז, כ) "חסד לאברהם". ראה גם זהר חלק א' — בראשית — דף מז, ב. תניא — אגרת הקדש סימן ה. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד וש"נ.

7) בראשית יח, ד.

8) שם כה, יא.

9) שם כד, יג.

10) שם כט, י. "ויהי כאשר כלו הגמלים לשתות ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידי' עשרה זהב משקלם". שמות ב, טו. "ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין וישב על הבאר".

11) בראשית כד, כב. "ויהי כאשר ראה יעקב את רחל... ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וגו'".

12) ראה תורה אור כו, ד "וזהב מצפון יאתה (איוב לז, כב) שהוא בחי' שמאל שהוא בחי' יראה". עוד שם פו, ד. מד, ג. אור התורה וישב עמוד רנג, ב. לקוטי שיחות חלק ו עמוד 159. תורת מנחם התוועדויות ה'תשנ"ב חלק ב' עמוד 82. ראה לעיל סימן צח הערה 12.

13) זהר חלק א' דף רל ע"ב ואילך. מובא לקמן סימן קעו.

14) יצחק בחי' גבורה, ראה פרדס שער (כג) הכינויים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות התורה חלק ב' עמוד תקפ, ובהנסמן במראי מקומות שם. תורת חיים בראשית עמוד קמז, ג. ד.

15) בראשית כד, סא.

16) מיכה ז, יט. "ישוב ירחמנו יכבש עונתינו ותשליך במצלות ים כל חטאתם".

כה, ד – ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור

א. רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהו מותרין בעבודת הארץ עד ראש השנה.

תוספתא שביעית פרק א הלכה א.

רבן גמליאל ובית דינו התקינו וכו', לפום מאי דמסיק רב אשי בגמ' רפ"ק דמ"ק דף ד' דר"ג וב"ד ס"ל כר' ישמעאל דמדאורייתא ליכא איסור כלל לחרוש כל ערב שביעית אלא דהלכה למשה מסיני היא, שבזמן הבית אסור בעבודה ל' יום לפני ראש השנה, ושמאי והלל הוסיפו על ההלכה וגזרו שיהו אסורין בשדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד העצרת. ולפי המסקנא לא צריכינן למ"ש שם מעיקרא שהתנו בדידהו כל הרוצה לבטל יבא ויבטל, שחששו שמא יתקלקלו הקרקעות ע"ש, אלא לא תקנו שמאי והלל אלא להוסיף על זמן ההלכה ומיהו דוקא בזמן ההלכה שלא שייך התוספת אלא היכא דאיכא העיקר.

ולפ"ז צריכים לפרש מאי דקתני הכא התקינו דומיא דההיא דמפרש תלמודא גבי רבן יוחנן בן זכאי (סוכה מא.) דיום הנף מאי התקין דרש והתקין, ה"נ דרשו כמ"ש התו' שם דדייקי מאי שייכות יש לתוספת שביעית עם ניסוך המים דבכל מקום שונה להו כי הדדי עשר נטיעות ניסוך המים וערבה הלכה למשה מסיני אלא למילף מה ניסוך המים דוקא בזמן הבית אף תוספת שביעית לא אסיר אלא בזמן הבית.

נמצא דבמהרה יבנה בית המקדש[1] ויחזור הדבר לאיסורו ל' יום לפני ראש השנה באופן דאיכא נפקותא בין דין ג' אילנות ובעשר וכו' אפילו לאחר תקנת רבן גמליאל, והיינו טעמא דהרמב"ם ז"ל בפרק ג' אף על גב דפסק כתקנת רבן גמליאל מכל־מקום פסק גם כן לדין ג' אילנות וכו'.

חסדי דוד[2] על תוספתא, ועיין גם כן רבינו נתן אדלר ז"ל מס' שביעית פ"ב מ"א

כה, מו – והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה לעולם בהם תעבודו ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך

ב. בחידושי הרשב"א ריש מסכת שבת כתב ביישוב קושית תוס' דבחצי עבד ליכא עשה דלעולם בהם תעבודו, ושיח יצחק ריש חגיגה תמה עליו מש"ס דגטין ל"ח דמדמה ש"ס שפחה גמורה לחצי שפחה וחצי בן חורין.

וכבר ידע פרמכ"ת מה שדרכי לתרץ על קו' זו ואשתקד אמרתי סברא מחודשת בענין זה די"ל דלא שייך לעולם בהם תעבודו אלא היכי דשייך והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה והיינו עבד הראוי לולדות שבניו ובני בניו יהיו עבד עולם לבניו אחריו ובוודאי שאין לחלק בזה בין עבדים סריסים ואיילונית וכדומה כל שהוא ממין שראוי שיולידו לאדון, משא"כ מי שחציו עבד דלא משכחת לי' ולדות לאדון ממילא לא שייך לרשת אחוזה ולא שייך נמי לעולם בהם תעבודו, זה נ"ל.

וא"כ בחצי שפחה וחצי בן חורין דמהרה יבנה המקדש ויכול למוסרה לעבד עברי ויהי' הולדות שלו שייך שפיר לעולם בהם תעבודו ושפיר מדמה ש"ס שפחה גמורה לחצי שפחה לענין זה.

שו"ת חתם סופר אהע"ז סי' קנא

1) עיין עוד בענין זה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת אמור סימן קט, ובהנסמן שם. פרשת שמיני סימן סט, ובהנסמן שם. פרשת קדושים סימן קלא. ועוד.

2) ר' דוד פארדו ז"ל, מח"ס משכיל לדוד על פירש"י עה"ת, ועוד.

המשך ביאור למסכת כתובות ליום ראשון עמ' ב

השניה **לְאַחַר מִיתָה וְנוֹטְלִין כְּתוּבַּת אִמָּן**, ובשאר הנכסים חולקים בשוה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם יֵשׁ מוֹתַר דִּינָר** על שתי הכתובות, **אֵלּוּ** – בני השניה **נוֹטְלִין כְּתוּבַּת אִמָּן** בתורת חוב, **וְאֵלּוּ** – בני הראשונה **נוֹטְלִין כְּתוּבַּת אִמָּן** כדין כתובת בנין דכרין. **וְאִם לָאו** – שאין מותר דינר על שתי הכתובות, לאחר שבני השניה נטלו כתובת אמם חוֹלְקִין את הנכסים **בְּשָׁוֶה. מַאי לָאו בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי** – האם לא נחלקו תנא קמא ורבי שמעון בכך, **דְּמַר סָבַר** – רבי שמעון סובר, שבמתה **אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ יֵשׁ לָהֶן** לבני הראשונה **כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין. וּמַר סָבַר** – תנא קמא סובר, שאם מתה **אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ אֵין לָהֶם** לבני הראשונה **כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין.**

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין הכרח לפרש כך את המחלוקת, אלא אפשר לומר **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – שלדברי הכל אם מתו שתי נשיו **אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ, יֵשׁ לָהֶן** לבני הראשונה **כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין,**

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שני עמ' ב

סָבַר רָמִי בַּר חָמָא לְמֵימַר, אֵיהוּ בִּמְקוֹם אִימֵּיהּ קָאֵי – שהבן עומד במקום אמו שהרי יורש אותה, ואינו צריך להחזיר ללוקח את דמי המכר כשם שהיה באופן שאמו היתה מערערת. **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לרמי בר חמא, **נְהִי דְּאַחֲרָיוּת דִּידָהּ לֹא קַבִּיל עָלֵיהּ** – אמנם הבן לא קיבל אחריות על אופן שתבוא אמו ותערער, אבל **אַחֲרָיוּת דִּידֵיהּ מִי לֹא קַבִּיל** – וכי לא קיבל אחריות על אופן שהוא עצמו יערער, הרי מסתבר שקיבל, ולכן באופן זה דין הוא שיחזיר ללוקח את מעותיו.

* * *

הגמרא דנה בענין מכירת שדה באחריות: **אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת**, כלומר, שהתנה ראובן עם שמעון שאף אם יבוא בעל חובו של ראובן לטרוף ממנו את הקרקע לא יחזיר לו את דמי הקרקע, **וְאָתָא** [–ובא] **שִׁמְעוֹן** וחזר **וּמְכָרָהּ לִרְאוּבֵן בְּאַחֲרָיוּת,**

◆ יום ראשון י"ד אייר ◆

כה (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר:** א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְסִינַי לְמֵימַר:

רש"י◄ **בְּהַר סִינַי** • מָה עִנְיַן שְׁמִטָּה אֵצֶל הַר סִינַי? וַהֲלֹא כָּל הַמִּצְוֹת נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי?! אֶלָּא, מַה שְּׁמִטָּה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ, פְּרָטוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי, אַף כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי; כָּךְ שְׁנוּיָה בְּ"תוֹרַת כֹּהֲנִים". וְנִרְאֶה לִי שֶׁכָּךְ פֵּרוּשָׁהּ: לְפִי שֶׁלֹּא מָצִינוּ שְׁמִטַּת קַרְקָעוֹת שֶׁנִּשְׁנֵית בְּעַרְבוֹת מוֹאָב בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה, לָמַדְנוּ שֶׁכְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי, וּבָא הַכָּתוּב וְלִמֵּד כָּאן עַל כָּל דִּבּוּר שֶׁנִּדְבַּר לְמֹשֶׁה, שֶׁמִּסִּינַי הָיוּ כֻּלָּם, כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן, וְחָזְרוּ וְנִשְׁנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יז עמ' 276)

כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ (רש"י כה, א) **כְּלָלוֹתֶיהָ** – "וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ" (מִשְׁפָּטִים כג, יא). **פְּרָטוֹתֶיהָ** – "לֹא תִזְרָע . . לֹא תִזְמֹר" (פסוק ד). **דִּקְדּוּקֶיהָ** – "לֹא תִקְצוֹר, לִהְיוֹת מַחֲזִיק בּוֹ כִּשְׁאָר קָצִיר, אֶלָּא הֶפְקֵר יִהְיֶה לַכֹּל" (פסוק ה וברש"י). אַף זֶהוּ בִּפְרָטִיּוּת, כְּשֶׁמְּדַיְּקִים בַּלָּשׁוֹן; וּבִכְלָלוּת יוֹתֵר, הֵן 'פְּרָט' וְהֵן 'דִּקְדּוּק' כּוֹלֵל שְׁנֵיהֶם. וְלָכֵן, לְאַחַר שֶׁמְּפָרֵט חֲלוּקוֹת אֵלּוּ אֵינוֹ חוֹזֵר עֲלֵיהֶן, אֶלָּא כּוֹתֵב בַּהֶמְשֵׁךְ "כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 283)

מַה שְּׁמִטָּה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ (וּפְרָטוֹתֶיהָ) וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי, אַף כּוּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי (רַשִּׁ"י)

זוֹ הִיא דַּעְתּוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, וְאִילּוּ לְפִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל "כְּלָלוֹת נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי, וּפְרָטוֹת בְּאֹהֶל־מוֹעֵד" (זבחים קטו).

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל - הַיְנוּ עֲבוֹדַת הַצַּדִּיק. שֶׁכֵּן רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָיָה כֹּהֵן, שֶׁמִּצַּד תּוֹלַדְתּוֹ "קָדוֹשׁ הוּא לֵאלֹקָיו".

רַבִּי עֲקִיבָא - הַיְנוּ עֲבוֹדַת בַּעַל־תְּשׁוּבָה, כִּי רַבִּי עֲקִיבָא הָיָה בֶּן גֵּרִים (רְאֵה סֵדֶר הַדּוֹרוֹת, עֶרֶךְ רַבִּי עֲקִיבָא).

וְהִנֵּה, בַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיק, דַּי בִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ בִּתְחִילַת הַיּוֹם (בִּזְמַן קְרִיאַת־שְׁמַע), וְאִילּוּ עֲבוֹדַת כָּל הַיּוֹם הִיא עֲבוֹדָה מְסוּדֶרֶת, עַל־פִּי טַעַם וָדַעַת. לָכֵן אוֹמֵר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁרַק 'כְּלָלוֹת' (יְסוֹד הָעֲבוֹדָה) נֶאֱמְרוּ בְּ'סִינַי', הָרוֹמֵז לִמְסִירוּת־נֶפֶשׁ (סִינַי הוּא מִדְּבָר, לֹא מְקוֹם יִשּׁוּב וְסֵדֶר), וְאִילּוּ 'פְּרָטוֹת' (פְּרָטֵי הָעֲבוֹדָה) נֶאֱמְרוּ בְּ'אֹהֶל מוֹעֵד', הָרוֹמֵז לַעֲבוֹדָה מְסוּדֶרֶת.

מִצַּד שֵׁנִי, עֲבוֹדַת בַּעַל־תְּשׁוּבָה הִיא מִתּוֹךְ מְסִירוּת־נֶפֶשׁ **תָּמִידִית**, כָּךְ שֶׁגַּם פְּרָטֵי הָעֲבוֹדָה חֲדוּרִים בִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ, וְלָכֵן סָבוּר רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁאַף הַפְּרָטוֹת נֶאֱמְרוּ מִ'סִּינַי'.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(א) **בְּהַר סִינַי** – **מָה עִנְיַן שְׁמִטָּה אֵצֶל הַר סִינַי** - לְמָה מַדְגִּישׁ הַכָּתוּב בְּמִצְוַת שְׁמִטָּה שֶׁהִיא נֶאֱמְרָה בְּהַר סִינַי.

וַהֲלֹא כָּל הַמִּצְוֹת נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי - וְאִם מִפְּנֵי שֶׁרוֹצֶה לוֹמַר שֶׁמִּצְוַת שְׁמִיטָּה נֶאֱמְרָה בְּסִינַי, הֲרֵי כָּל הַמִּצְוֹת נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי [כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן כז, לד) "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי", וְהַכַּוָּנָה לְכָל הַמִּצְוֹת, כִּדְמַשְׁמַע בִּמְגִילָּה ב, ב (גר"א)], וְאֵין הַכָּתוּב מְפָרֵשׁ בָּהֶם שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּהַר סִינַי.

אֶלָּא מַה שְּׁמִטָּה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ - כְּלָלוֹת הַמִּצְוָה.

(וּפְרָטוֹתֶיהָ) – בְּדִפּוּס רִאשׁוֹן לֹא גּוֹרֵס זֹאת, וְכֵן אֵינָהּ בְּ"תּוֹרַת כֹּהֲנִים" שֶׁלְּפָנֵינוּ. אַךְ כֵּן הִיא גִּירְסַת הָרַמְבַּ"ם (בהקדמת המשנה) בַּ"תּוֹרַת כֹּהֲנִים".

וְדִקְדּוּקֶיהָ - פְּרָטֵי הַמִּצְוָה הַמְפוֹרָטִים בְּפָרָשָׁה זוֹ. וְאִם גּוֹרְסִים גַּם "וּפְרָטוֹתֶיהָ" כַּנִּרְאֶה הַכַּוָּנָה לִפְרָטֵי פְּרָטִים.

מִסִּינַי, אַף כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן (וּפְרָטוֹתֵיהֶן) כֵּן הַגִּירְסָא בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד, וְכֵן הִיא גִּירְסַת הָרַא"ם. וְכֵן הִיא גִּירְסַת הָרַמְבַּ"ם בְּ"תּוֹרַת כֹּהֲנִים". אַךְ בְּ"תּוֹרַת כֹּהֲנִים" שֶׁלְּפָנֵינוּ אֵינָהּ.

וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי, כָּךְ שְׁנוּיָה בְּ"תּוֹרַת כֹּהֲנִים". וְנִרְאֶה לִי שֶׁכָּךְ פֵּרוּשָׁהּ: - שֶׁל מִשְׁנָה זוֹ, שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵינָהּ מוּבָנֶת: הֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁ"בְּהַר סִינַי" הָאָמוּר כָּאן בָּא לְלַמֵּד שֶׁרַק פְּרָטוֹתֶיהָ שֶׁל מִצְוַת שְׁמִיטָּה נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי וְלֹא פְּרָטֵי שְׁאָר הַמִּצְוֹת (רא"ם).

לְפִי שֶׁלֹּא מָצִינוּ שְׁמִטַּת קַרְקָעוֹת - מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן שְׁמִיטַּת כְּסָפִים, רְאֵה דְּבָרִים טו, א.

שֶׁנִּשְׁנֵית בְּעַרְבוֹת מוֹאָב בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה - לְמַעַט מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת **בְּסֵפֶר בַּמִּדְבָּר**, כְּמוֹ פָּרָשַׁת נְחָלוֹת וּפָרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁבְּפָרָשַׁת פִּנְחָס (כז, א. שם כח, ב וברש"י שם), שֶׁכָּל אֵלּוּ נֶאֱמְרוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב בִּלְבַד (הרבי).

לָמַדְנוּ שֶׁכְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי - שֶׁאִם לֹא כֵּן, הֵיכָן נֶאֱמְרוּ. וְאִם כֵּן "בְּהַר סִינַי" הָאָמוּר כָּאן מְיוּתָּר הוּא (ספר הזכרון).

וּבָא הַכָּתוּב וְלִמֵּד כָּאן - בְּמַה שֶׁאָמַר כָּאן "בְּהַר סִינַי".

עַל כָּל דִּבּוּר שֶׁנִּדְבַּר לְמֹשֶׁה - בִּשְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹת.

שֶׁמִּסִּינַי הָיוּ כֻּלָּם, כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן וְחָזְרוּ וְנִשְׁנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב. - הָרַא"ם גּוֹרֵס בִּמְקוֹם "וְדִקְדּוּקֵיהֶן", וּפְרָטוֹתֵיהֶן. תורה ב

(ב) **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה:**

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵעֲלוּן לְאַרְעָא די אֲנָא יָהֵב לְכוֹן וְתַשְׁמֵט אַרְעָא שְׁמִטְתָּא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **שַׁבָּת לַה'** • לְשֵׁם ה', כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת בהר ה'תשי"ט)

יְדוּעָה הַקּוּשְׁיָא, שֶׁמִּסְּגְנוֹן לְשׁוֹן הַכָּתוּב מַשְׁמַע, שֶׁכַּאֲשֶׁר "תָּבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ", הִנֵּה מִיָּד צָרִיךְ לִהְיוֹת "וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה'" - הֵיפֶךְ הַדִּין, שֶׁשְּׁנַת הַשְּׁמִיטָה בָּאָה לְאַחַר שֵׁשׁ הַשָּׁנִים שֶׁבָּהֶם עוֹסְקִים בַּעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה, כִּמְפוֹרָשׁ בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב: "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וגו' וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ גו'"?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה - נִרְמָז בְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י "שַׁבַּת לַה', כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת בְּרֵאשִׁית":

בְּשַׁבָּת (שבת בראשית) - יֶשְׁנָם ב' עִנְיָנִים: א) עִנְיַן הַשַּׁבָּת כְּפִי שֶׁשַּׁיָּךְ לִבְרִיאַת הָעוֹלָם - "וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ גו'", שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית", ב) עִנְיַן הַשַּׁבָּת כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד (וְקָשׁוּר עִם) יְצִיאַת מִצְרַיִם - "זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם".

וּב' עִנְיָנִים אֵלּוּ יֶשְׁנָם בְּכָל שַׁבָּת, וְנֶחְלָקִים לְב' זְמַנִּים: לֵיל שַׁבָּת - שֶׁאָז אוֹמְרִים "וַיְכֻלּוּ", וְיוֹם הַשַּׁבָּת - שֶׁבִּתְפִילַת שַׁחֲרִית אֵין אוֹמְרִים "זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית".

וּכְלָלוּת הַחִילּוּק בֵּינֵיהֶם - שֶׁעִנְיַן הַשַּׁבָּת הַקָּשׁוּר עִם הַבְּרִיאָה, הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל "מְקַדְּשָׁא וְקָיְימָא", שֶׁהוּא עִנְיַן הַקְּדוּשָׁה הַבָּאָה מִלְּמַעְלָה. וְאִילּוּ עִנְיַן הַשַּׁבָּת הַקָּשׁוּר עִם יְצִיאַת מִצְרַיִם, הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁבָּא עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם - "לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת".

וּכְמוֹ כֵן, יֶשְׁנָם ב' עִנְיָנִים אֵלּוּ בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה:

יֶשְׁנָהּ קְדוּשַׁת שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה שֶׁבָּאָה מִלְּמַעְלָה, לְלֹא הִקְדָּמַת עֲבוֹדַת הָאָדָם - שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ גו' וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה'"; וְיֶשְׁנָהּ קְדוּשַׁת הַשְּׁמִיטָה שֶׁבָּאָה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם - שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ גו' וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן".

וְאַף שֶׁעִנְיָן זֶה בָּא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה, הִנֵּה הַהַמְשָׁכָה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מֵאִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ - שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמַר "וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן", הַיְנוּ, לֹא רַק שַׁבָּת סְתָם, אֶלָּא "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן", כְּפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים, שֶׁזֶּהוּ מֵעֵין וְדוּגְמַת "יוֹם שֶׁכּוּלּוֹ שַׁבָּת כוּ'".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעויין בארוכה לקוטי־שיחות כרך כב, עמוד 143 – מתוך 'לקראת שבת')

שְׁלֵמוּת חֵרוּת הָעֶבֶד בִּיצִיאָתוֹ בַּשְּׁמִיטָה

וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה: (כה, ב)

בַּזֹּהַר (פרשתנו קח, א) מֵבִיא עַל כָּךְ אֶת הַפָּסוּק "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי . . וּבַשְּׁבִיעִית יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם", וּמְבֹאָר שֶׁבִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה צָרִיךְ לִהְיוֹת כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בִּמְנוּחָה, דִּכְשֵׁם שֶׁהַקַּרְקַע נָחָה בַּשְּׁבִיעִית אַף הָעֲבָדִים צְרִיכִים לָנוּחַ, וְלָכֵן יְצִיאָתָם לַחָפְשִׁי הִיא בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה.

וִידוּעָה הַתְּמִיהָה בָּזֶה בִּמְפָרְשֵׁי הַזֹּהַר (תו"ש למשפטים שם. מקדש מלך ורמ"ז לזהר שם. ועוד): הֲלָכָה רוֹוַחַת הִיא בְּחַזַ"ל בְּכָל מָקוֹם, שֶׁעֶבֶד יוֹצֵא לַחָפְשִׁי בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לִמְכִירָתוֹ, וְלֹא בִּשְׁנַת שְׁמִטַּת הַקַּרְקָעוֹת. וְדַחַק גָּדוֹל לוֹמַר שֶׁנֶּחְלַק עַל־זֶה הַזֹּהַר, וּסְבִירָא־לֵיהּ שֶׁיּוֹצֵא כְּבָר בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה (גַּם אִם לֹא מָלְאוּ שֶׁבַע שָׁנִים לִמְכִירָתוֹ).

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה:

מָצִינוּ בְּכַמָּה וְכַמָּה מִצְוֹת יְסוֹד, שֶׁאֲפִילּוּ בִּדְאוֹרַיְתָא אִיכָּא לְכַתְּחִלָּה וּבְדִיעֲבַד. וְכַמְּבוֹאָר בָּאַחֲרוֹנִים (עיין לקח טוב להגר"י ענגיל

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ב) **שַׁבָּת לַה'** – **לְשֵׁם ה'** - לא שֶׁהִיא שַׁבָּת בִּשְׁבִיל ה' (באר רחובות), אֶלָּא שֶׁיֵּעָשֶׂה שְׁבִיתָתָהּ לִשְׁמוֹ וְלִכְבוֹדוֹ, וְלֹא לַהֲנָאַת עַצְמוֹ, שֶׁתִּהְיֶה מְנוּחָה לָאָרֶץ שָׁנָה אֶחָת כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהּ כֹּחַ לַשָּׁנִים הַבָּאוֹת, כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂים עוֹבְדֵי הָאֲדָמָה (לשון הרא"ם, וכפירוש הדברי דוד).

כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית - שְׁמוֹת כ, י "שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ". כְּלוֹמַר שֶׁיִּשְׁבּוֹת בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לְשֵׁם ה' כְּשֵׁם שֶׁשּׁוֹבֶתֶת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁם ה' (ספר הזכרון). כְּלוֹמַר, כַּוָּנַת הַמְּנוּחָה בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית הִיא אוֹתָהּ כַּוָּנָה שֶׁבִּשְׁבִיתַת הַשַּׁבָּת, זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, שֶׁה' בָּרָא אֶת הָעוֹלָם בְּשִׁשֶּׁת יָמִים וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת, וְלָכֵן יֵשׁ לִשְׁבּוֹת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בַּשָּׁבוּעַ, וְכֵן בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שֶׁל הַשְּׁמִיטָה, כִּי כָּל הַשְּׁבִיעִיּוֹת זֵכֶר לְיוֹם הַשְּׁבִיעִי הֵן (רא"ם ותורת מנחם). תורה ג

כלל ה' בארוכה), שֶׁיֶּשְׁנָם דּוּגְמָאוֹת רַבּוֹת לְכָךְ שֶׁאַף מִדְּאוֹרַיְתָא, פְּעָמִים שֶׁהַמִּצְוָה מִתְקַיֶּמֶת בִּשְׁלֵמוּתָהּ (לְכַתְּחִלָּה), וּפְעָמִים שֶׁאֵינָהּ בִּשְׁלֵמוּתָהּ, וַאֲבוּהָ דְּכוּלְּהוֹן הָא דְּאָמְרִינַן בְּקִדָּשִׁים "שָׁנָה עָלָיו הַכָּתוּב לְעַכֵּב" (יומא נא, ב).

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לוֹמַר גַּם בְּבֵאוּר דִּבְרֵי הַזֹּהַר. דְּהֵן אֱמֶת שֶׁלֹּא פְּלִיג הַזֹּהַר עַל כָּךְ שֶׁיּוֹצֵא הָעֶבֶד בַּשְּׁבִיעִית לִמְכִירָתוֹ. אֶלָּא שֶׁסְּבִירָא־לֵיהּ שֶׁאִם חָלָה שְׁנַת שִׁחְרוּרוֹ בִּשְׁנַת שְׁמִטַּת הַקַּרְקָעוֹת, הֲרֵי שֶׁאָז יְצִיאָתוֹ לְחֵרוּת הִיא בִּשְׁלֵמוּתָהּ. דְּכֵיוָן שֶׁבִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה יֶשְׁנָהּ מְנוּחָה כְּלָלִית, הֲרֵי כְּשֶׁיּוֹצֵא לְחֵרוּת, מְנוּחָתוֹ הַפְּרָטִית הִיא בִּשְׁלֵמוּת. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם יוֹצֵא בְּשָׁנָה אַחֶרֶת, הֲרֵי אֵין יְצִיאָתוֹ אָז בִּשְׁלֵמוּת. וְזוֹ הַסִּבָּה שֶׁקּוֹרֵא הַזֹּהַר לִשְׁנַת שִׁחְרוּר הָעֶבֶד "שְׁמִיטָה", דְּכֵיוָן שֶׁשִּׁחְרוּרוֹ מְהַוֶּה עֲבוּרוֹ מְנוּחָה פְּרָטִית, כִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה שֶׁבָּהּ מְנוּחָה כְּלָלִית, הֲרֵי כְּשֶׁמִּשְׁתַּחְרֵר אָכֵן בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה, אֲזַי, כַּנַּ"ל, גְּאֻלָּתוֹ וּמְנוּחָתוֹ בִּשְׁלֵמוּת יוֹתֵר.

(ג) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:

ג שֵׁית שְׁנִין תִּזְרַע חַקְלָךְ וְשֵׁית שְׁנִין תִּכְסַח כַּרְמָךְ וְתִכְנוֹשׁ יָת עַלַּלְתַּהּ:

(ד) וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר:

ד וּבְשַׁתָּא שְׁבִיעֵתָא נַיְחָ שְׁמִטְתָּא יְהֵי לְאַרְעָא דְּתַשְׁמֵט קֳדָם יְיָ חַקְלָךְ לָא תִזְרַע וְכַרְמָךְ לָא תִכְסָח:

רש"י◄ יִהְיֶה לָאָרֶץ • לַשָּׂדוֹת וְלַכְּרָמִים. לֹא תִזְמֹר • שֶׁקּוֹצְצִין זְמוֹרוֹתֶיהָ; וְתַרְגּוּמוֹ: "לָא תִכְסָח", וְדוֹמֶה לוֹ (ישעיה לג יב) "קוֹצִים כְּסוּחִים", (תהלים פ יז) "שְׂרֻפָה בָאֵשׁ כְּסוּחָה".

(ה) אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ:

ה יָת כַּתֵּי דַחְצָדָךְ לָא תֶחֱצַד וְיָת עִנְּבֵי שִׁבְקָךְ לָא תִקְטוֹף שְׁנַת שְׁמִטְתָּא יְהֵי לְאַרְעָא:

רש"י◄ אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ • אֲפִלּוּ לֹא זְרַעְתָּהּ וְהִיא צָמְחָה מִן הַזֶּרַע שֶׁנָּפַל בָּהּ בְּעֵת הַקָּצִיר, הוּא קָרוּי 'סָפִיחַ'. לֹא תִקְצוֹר • לִהְיוֹת מַחֲזִיק בּוֹ כִּשְׁאָר קָצִיר, אֶלָּא הֶפְקֵר יִהְיֶה לַכֹּל. נְזִירֶךָ • שֶׁהִנְזַרְתָּ וְהִפְרַשְׁתָּ בְּנֵי־אָדָם מֵהֶם וְלֹא הִפְקַרְתָּם. לֹא תִבְצֹר • אוֹתָם אֵינְךָ בּוֹצֵר, אֶלָּא מִן הַמֻּפְקָר.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ד) **יִהְיֶה לָאָרֶץ** – **לַשָּׂדוֹת וְלַכְּרָמִים** - הַנִּזְכָּרִים בַּפָּסוּק, וְלֹא לְכָל הָאָרֶץ, כְּמוֹ לֹא לַחֲפוֹר בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת (רא"ם).

לֹא תִזְמֹר – **שֶׁקּוֹצְצִין זְמוֹרוֹתֶיהָ** - שֶׁל הַגֶּפֶן. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י מוֹעֵד קָטָן ג, א: "זוֹמֵר, מְחַתֵּךְ עֲנָפִים יְבֵשִׁים שֶׁל גֶּפֶן". וְעַל שֵׁם הַזְּמוֹרוֹת נִקְרֵאת פְּעוּלַּת הַקִּצּוּץ זְמִירָה. וּמַה שֶּׁלֹּא פֵּירֵשׁ כֵּן לְעֵיל (פסוק ג) גְּבֵי "וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ", יֵשׁ לוֹמַר שֶׁשָּׁם נִיתָּן לְפָרֵשׁ מִלְּשׁוֹן נְטִיעָה לַעֲשׂוֹתוֹ כֶּרֶם, אֲבָל כָּאן שֶׁנֶּאֱמַר "וְכַרְמְךָ (לֹא תִזְמֹר)", מִשְּׁמַע שֶׁהוּא כְּבָר כֶּרֶם נָטוּעַ, וְאִם כֵּן מַהוּ "לֹא תִזְמֹר", אֶלָּא וַדַּאי פֵּירוּשוֹ שֶׁלֹּא יִקְצוֹץ (גו"א). אוֹ שֶׁשָּׁם נִיתָּן לְפָרֵשׁ שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן קְטִיפָה (כְּפֵירוּשׁ מְנַחֵם בֶּן סְרוּק בְּעֶרֶךְ זמר), וּכְמוֹ שֶׁמְּסַיֵּם הַכָּתוּב "וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ", אֲבָל כָּאן לֹא נִיתָּן לְפָרֵשׁ כֵּן, שֶׁהֲרֵי זֶהוּ פֵּירוּשׁ "לֹא תִבְצֹר", וּכְמוֹ שֶׁמְּתַרְגֵּם אוּנְקְלוֹס "לָא תִקְטוֹף", וְתַרְתֵּי לְמָה לִי? (ע"פ מעייני אגם ע' רמא, ע"ש באורך).

וּמַה שֶּׁדַּיֵּק רַשִׁ"י לִכְתּוֹב בְּלָשׁוֹן חִיּוּבִית "שֶׁקּוֹצְצִין זְמוֹרוֹתֶיהָ", וְלֹא בִּלְשׁוֹן שְׁלִילָה "לֹא תִקְצוֹץ זְמוֹרוֹתֶיהָ", יֵשׁ לוֹמַר שֶׁמְּבָאֵר בָּזֶה הַטַּעַם שֶׁהוּצְרְכָה הַתּוֹרָה לְהַזְהִיר "לֹא תִזְמֹר" (יוֹתֵר מִכָּל פְּעוּלָּה אַחֶרֶת שֶׁעוֹשִׂים בָּאִילָנוֹת), וְעַל כֵּן כָּתַב שֶׁכֵּיוָן **שֶׁהָרְגִילוּת** הִיא "שֶׁקּוֹצְצִין זְמוֹרוֹתֶיהָ" (לְתוֹעֶלֶת הָעֵץ), לָכֵן הוּצְרְכָה הַתּוֹרָה לְהַזְהִיר עַל כָּךְ. וְגַם יֵשׁ לוֹמַר שֶׁבָּזֶה מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י גַּם אֶת פָּסוּק ג שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "תִּזְמוֹר כַּרְמֶךָ", שֶׁפֵּירוּשׁוֹ: תִּקְצוֹץ הַזְּמוֹרוֹת.

וְתַרְגּוּמוֹ: "לָא תִכְסָח" - מֵבִיא הוֹכָחָה מִתַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס שֶׁהוּא לְשׁוֹן כִּיסּוּחַ וּקְצִיצָה, וְלֹא מִלְּשׁוֹן קְטִיפָה כְּדַעַת מְנַחֵם (מעייני אגם). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י שְׁמוֹת טו, ב: "וְזִמְרָת לְשׁוֹן לֹא תִזְמֹר .. לְשׁוֹן כִּיסּוּחַ וּכְרִיתָה".

וְדוֹמֶה לוֹ - הַדִּמְיוֹן הוּא רַק בְּעִנְיַן **הַפְּעוּלָּה,** שֶׁזְּמִירָה עִנְיָנָהּ כְּרִיתָה וְכִיסּוּחַ, אֲבָל יֵשׁ הֶבְדֵּל בֵּינֵיהֶם, שֶׁכָּאן הַכִּיסּוּחַ הוּא **לְתוֹעֶלֶת הָעֵץ**, כְּדֵי שֶׁיִּגְדַּל עֵץ הַגֶּפֶן (רְאֵה רַשִׁ"י שַׁבָּת שָׁם "זוֹמֵר לְהַצְמִיחַ הַגֶּפֶן"), וְלָכֵן נָקַט רַשִׁ"י בְּלָשׁוֹן **קְצִיצַת** זְמוֹרוֹת. וְאִילּוּ בַּדּוּגְמָאוֹת שֶׁמֵּבִיא, הַכִּיסּוּחַ וְהַכְּרִיתָה הֵן **לְמִטְרַת הַשְׁחָתָה וּכְלִיּוֹן**. וְאָפְשָׁר שֶׁמִּקּוֹר תֵּיבַת זְמִירָה הוּא מִלְּשׁוֹן קְצִיצַת **הַזְּמוֹרוֹת**, אֶלָּא שֶׁאַחַר־כָּךְ הוּשְׁאַל שֵׁם זֶה לְכָל דָּבָר שֶׁל כִּיסּוּחַ וּכְרִיתָה. וּרְאֵה בַּאֲרִיכוּת בְּ"מַעַיְנֵי אֲגַם" שָׁם.

"קוֹצִים כְּסוּחִים" - יְשַׁעְיָה לג, יב. קְצוּצִים (רש"י שם, ושם מציין לכאן). תורה ה

"שְׂרֻפָה בָאֵשׁ כְּסוּחָה" - תְּהִלִּים פ, יז. שְׂרוּפָה בָּאֵשׁ וּכְסוּחָה (רש"י שם, ושם מציין לכאן). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י אִיּוֹב לה, י. תורה ה

(ה) **אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ** – **אֲפִלּוּ לֹא זְרַעְתָּהּ וְהִיא צָמְחָה מִן הַזֶּרַע שֶׁנָּפַל בָּהּ בְּעֵת הַקָּצִיר** - וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "סְפִיחַ **קְצִירְךָ**".

(ו) וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ:

ו וּתְהֵי שְׁמִטַּת אַרְעָא לְכוֹן לְמֵיכַל לָךְ וּלְעַבְדָּךְ וּלְאַמְתָּךְ וּלְאַגִּירָךְ וּלְתוֹתְבָךְ דְּדָיְרִין עִמָּךְ:

רש"י◄ **וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ וְגוֹ'** • אַף־עַל־פִּי שֶׁאֲסַרְתִּים עָלֶיךָ, לֹא בַּאֲכִילָה וְלֹא בַּהֲנָאָה אֲסַרְתִּים, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּנְהֹג בָּהֶם כְּבַעַל הַבַּיִת, אֶלָּא הַכֹּל יִהְיוּ שָׁוִים בָּהּ, אַתָּה וּשְׁכִירְךָ וְתוֹשָׁבְךָ. **שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה** • (ת"כ) מִן הַשְּׁבוּת אַתָּה אוֹכֵל, וְאִי אַתָּה אוֹכֵל מִן הַשָּׁמוּר. **לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ** • (ת"כ) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג יא): "וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ", יָכוֹל יִהְיוּ אֲסוּרִים בַּאֲכִילָה לַעֲשִׂירִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ", הֲרֵי בְּעָלִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת אֲמוּרִים כָּאן. **וּלְשִׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ** • (ת"כ) אַף הַנָּכְרִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חלק ט, עמוד 407)

"שַׁבַּת הָאָרֶץ" - שְׁבִיתַת וּבִיטוּל הָאַרְצִיּוּת וְהַחָמְרִיּוּת (שַׁבָּת מִלְּשׁוֹן "וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה") צְרִיכִים לִהְיוֹת לֹא רַק בִּשְׁעַת עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַתְּפִילָה, אֶלָּא גַּם, **"לַאֲכָלָה... וְלִבְהֶמְתֶּךָ"** - בְּכָל עִנְיְנֵי הָאָדָם, גַּם בַּאֲכִילָתוֹ וּבִשְׁתִיָּתוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, שֶׁבָּהֶם הוּא דּוֹמֶה לִבְהֵמָה.

(ז) וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל:

ז וּלְבִעִירָךְ וּלְחַיְתָא די בְּאַרְעָךְ תְּהֵא כָּל עֲלַלְתַּהּ לְמֵיכָל:

רש"י◄ **וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה** • אִם חַיָּה אוֹכֶלֶת, בְּהֵמָה לֹא כָּל־שֶׁכֵּן, שֶׁמְּזוֹנוֹתֶיהָ עָלֶיךָ! מַה תַּלְמוּד לוֹמַר

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

[ו]הוּא - כֵּן הִיא גִּירְסַת הָרַמְבַּ"ן וְהָרְאַ"ם בְּרַשִׁ"י.

קָרוּי "סָפִיחַ" – "לֹא תִקְצוֹר", לִהְיוֹת מַחֲזִיק בּוֹ כִּשְׁאָר קָצִיר - פֵּירוּשׁ: הָא דִּכְתִיב "סָפִיחַ" רְבוּתָא בְּעָלְמָא הוּא, שֶׁאֲפִילוּ הַסָּפִיחַ, שֶׁהוּא מַה שֶּׁצָּמַח מֵאֵלָיו מִן הַזֶּרַע שֶׁנָּפַל בְּעֵת הַקָּצִיר, "לֹא תִקְצוֹר" כְּדֶרֶךְ הַקּוֹצְרִים לִהְיוֹת מַחֲזִיק בּוֹ, כָּל־שֶׁכֵּן הַצּוֹמֵחַ עַל יְדֵי חָרִישָׁה וּזְרִיעָה (רא"ם). אֲבָל אֵין הָאִיסּוּר לִקְצוֹר כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה", וְאֵיךְ יִהְיֶה "לְאָכְלָה" אִם לֹא יִקְצוֹר, אֶלָּא שֶׁלֹּא יִקְצוֹר כִּשְׁאָר קָצִיר עַל־מְנָת לְהַחֲזִיק בּוֹ (שפ"ח).

אֶלָּא הֶפְקֵר יִהְיֶה לַכֹּל. נְזִירֶךָ – שֶׁהִנְזַרְתָּ וְהִפְרַשְׁתָּ - כִּדְלְעֵיל בְּרַשִׁ"י טו, לא: "אֵין נְזִירָה אֶלָּא פְּרִישָׁה".

בְּנֵי אָדָם מֵהֶם, וְלֹא הִפְקַרְתָּם - לִפְנֵי הַבְּצִירָה. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְקַמָּן פָּסוּק יא.

"לֹא תִבְצֹר" אוֹתָם. אֵינְךָ בּוֹצֵר - וְזֶהוּ "עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר", שֶׁדַּוְקָא אוֹתָם אֵינְךָ בּוֹצֵר.

אֶלָּא מִן הַמֻּפְקָר - וַאֲפִילוּ כְּשֶׁהִפְקִיר אוֹתָם לִפְנֵי שֶׁבְּצָרָן, לֹא יִבְצוֹר אוֹתָם לִהְיוֹת מַחֲזִיק בָּהֶם, אֶלָּא יִהְיֶה הֶפְקֵר לַכֹּל, וְזֹאת לוֹמְדִים מִ"אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר". וְלָכֵן צְרִיכִים לִשְׁתֵּי הָאַזְהָרוֹת (גר"א). תורה ו

(ו) **וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ וְגוֹ' – אַף־עַל־פִּי שֶׁאֲסַרְתִּים עָלֶיךָ, לֹא בַּאֲכִילָה וְלֹא בַּהֲנָאָה** - הֵיתֵר הֲנָאָה בְּפֵירוֹת שְׁבִיעִית נִלְמַד מִמַּה שֶׁכָּתוּב כָּאן "לָכֶם" – "לְכָל צָרְכֵיכֶם". וְנֶחְלְקוּ חֲכָמִים (סוכה מ, א. ועוד) אִם כָּל הֲנָאָה מוּתֶּרֶת בְּפֵירוֹת שְׁבִיעִית אוֹ לֹא, וְדַעַת חֲכָמִים שֶׁרַק הֲנָאָה הַדּוֹמָה לַאֲכִילָה מוּתֶּרֶת, "כְּלוֹמַר שֶׁהֲנָאָתוֹ וּבִיעוּרוֹ שֶׁמִּתְבַּעֵר מִן הָעוֹלָם בָּאִין כְּאֶחָד, כְּגוֹן סִיכָה וּשְׁתִיָּה וְהַדְלָקַת הַנֵּר" (רש"י שם).

אֲסַרְתִּים, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִנְהֹג בָּהֶם כְּבַעַל הַבַּיִת - כִּדְלְעֵיל בְּרַשִׁ"י פָּסוּק ה: "לִהְיוֹת מַחֲזִיק בּוֹ כִּשְׁאָר קָצִיר", וְעִיקַּר הַלִּימוּד שָׁם הוּא מִפָּסוּק זֶה (רא"ם).

אֶלָּא הַכֹּל יִהְיוּ שָׁוִים בָּהּ, אַתָּה וּשְׁכִירְךָ וְתוֹשָׁבְךָ. שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה – מִן הַשְּׁבוּת - מִן הַמּוּפְקָר. **אַתָּה אוֹכֵל** - פֵּירוּשׁ "שַׁבָּת" שְׁבוּת, כְּאִילּוּ אָמַר: וְהָיְתָה שְׁבוּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה (רא"ם).

וְאִי אַתָּה אוֹכֵל מִן הַשָּׁמוּר - כָּל זְמַן שֶׁהוּא שָׁמוּר, שֶׁעֲדַיִן לֹא הִפְקַרְתָּ אוֹתוֹ, אִי אַתָּה אוֹכֵל, אֲבָל אִם חָזַרְתָּ וְהִפְקַרְתָּ אוֹתוֹ, אַתָּה אוֹכֵל (רא"ם).

לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ – לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר - שְׁמוֹת כג, יא.

"וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ", יָכוֹל יִהְיוּ אֲסוּרִים בַּאֲכִילָה לַעֲשִׁירִים - שֶׁכֵּן אֵינָם זְקוּקִים לַאֲכִילָה מִפֵּירוֹת שְׁבִיעִית דַּוְקָא.

תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ" - וְלָכֵן פֵּרְטָם הַכָּתוּב, אַף שֶׁכְּבָר אָמַר לְעֵיל "לָכֶם לְאָכְלָה" (באר בשדה).

הֲרֵי בְּעָלִים - הַיְנוּ עֲשִׁירִים (תו"כ).

וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת - הַיְנוּ עֲנִיִּים (רא"ם). אוֹ פֵּירוּשׁוֹ: הֲרֵי בְּעָלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, וְאִם כֵּן מְדוּבָּר כָּאן בִּבְעָלִים עֲשִׁירִים (ספר הזכרון).

אֲמוּרִים כָּאן - אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "וְאָכְלוּ אֶבְיוֹנֵי עַמֶּךָ"? הָעֲנִיִּים אוֹכְלִים אַחַר הַבִּיעוּר וְלֹא עֲשִׁירִים (תו"כ).

וּלְשִׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ – אַף הַגּוֹיִם - שֶׁהֵם שְׂכִירְךָ וְתוֹשָׁבְךָ, שָׂכִיר הַיְנוּ לְשָׁנִים קְצוּבוֹת, וְתוֹשָׁב הַיְנוּ שֶׁהוּא שָׁכוּר לְתָמִידוּת (ע"פ רש"י לעיל כב, י). וְאָמַר "אַף הַגּוֹיִם", מִשּׁוּם שֶׁאִם לֹא כֵּן, מַה מּוֹסִיף בָּהֶם אַחַר שֶׁכְּבָר נִזְכְּרוּ "וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ" (משכיל לדוד). תורה ז

(ז) **וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה – אִם חַיָּה** - שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתְךָ (תו"כ), שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר "וְלַחַיָּה" סְתָם.

אוֹכֶלֶת, בְּהֵמָה - שֶׁהִיא בִּרְשׁוּתְךָ (תו"כ).

"וְלִבְהֶמְתְּךָ"? מַקִּישׁ בְּהֵמָה לְחַיָּה: כָּל זְמַן שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת מִן הַשָּׂדֶה, הַאֲכֵל לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת. כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה, כַּלֵּה לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת (ת"כ. תענית ז).

(ח) וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה:

ח וְתִמְנֵי לָךְ שְׁבַע שְׁמִטִּין דִּשְׁנִין שְׁבַע שְׁנִין שְׁבַע זְמַנִּין וִיהוֹן לָךְ יוֹמֵי שְׁבַע שְׁמִטִּין דִּשְׁנִין אַרְבְּעִין וְתֵשַׁע שְׁנִין:

רש"י ◄ **שַׁבְּתֹת שָׁנִים** • שְׁמִטּוֹת שָׁנִים, יָכוֹל יַעֲשֶׂה שֶׁבַע שָׁנִים רְצוּפוֹת שְׁמִטָּה וְיַעֲשֶׂה יוֹבֵל אַחֲרֵיהֶם? תַּלְמוּד לוֹמַר: שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים, הֲוֵי אוֹמֵר: כָּל שְׁמִטָּה וּשְׁמִטָּה בִּזְמַנָּהּ (ת"כ). **וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע וְגוֹ'** • מַגִּיד לְךָ, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עָשִׂיתָ שְׁמִטּוֹת, עֲשֵׂה יוֹבֵל לְסוֹף מ"ט שָׁנָה. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: יַעֲלֶה לְךָ חֶשְׁבּוֹן שְׁנוֹת הַשְּׁמִטּוֹת לְמִסְפַּר מ"ט.

(ט) וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם:

ט וְתַעֲבַר שׁוֹפַר יַבָּבָא בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא בְּיוֹמָא דְכִפּוּרַיָּא תַּעַבְרוּן שׁוֹפָרָא בְּכָל אַרְעֲכוֹן:

רש"י ◄ **וְהַעֲבַרְתָּ** • לְשׁוֹן (שמות לו ו) "וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה", לְשׁוֹן הַכְרָזָה. **בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים** • (ת"כ) מִמִּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ? אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ:

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר "וְלִבְהֶמְתְּךָ", הֵינוּ לַבְּהֵמָה שֶׁלְּךָ שֶׁבְּבֵיתְךָ (משכיל לדוד).

לֹא כָּל־שֶׁכֵּן, שֶׁמְּזוֹנוֹתֶיהָ עָלֶיךָ - כְּלוֹמַר, מֵאַחַר שֶׁכַּוָּנַת הַפָּסוּק לְהַתִּיר פֵּירוֹת שְׁבִיעִית אֲפִילּוּ לַגּוֹיִם וְלַחַיּוֹת וְלַבְּהֵמוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן קוֹדֶשׁ, הֲרֵי שֶׁיּוֹתֵר מִסְתָּבֵר לְהַתִּיר לֶאֱכוֹל לַבְּהֵמָה שֶׁבִּרְשׁוּתְךָ, כֵּיוָן שֶׁהִנְּךָ מְצַוֶּה לְהַאֲכִילָהּ (נחלת יעקב).

מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלִבְהֶמְתְּךָ"? מַקִּישׁ בְּהֵמָה לַחַיָּה, כָּל זְמַן שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת מִן הַשָּׂדֶה – הַאֲכֵל "לִבְהֶמְתְּךָ" מִן הַבַּיִת, כָּלָה - כְּלוֹמַר, כָּלָה הָאוֹכֶל (רש"י תענית ז, ב).

"לַחַיָּה" מִן הַשָּׂדֶה – כַּלֵּה - לְשׁוֹן צִיּוּוּי (ראה רש"י תענית ז, ב).

"לִבְהֶמְתְּךָ" מִן הַבַּיִת - פֵּירוּשׁ: אַף הַמַּאֲכָל שֶׁאָסַפְתָּ לִבְהֶמְתְּךָ מִפֵּירוֹת שְׁבִיעִית, אַתָּה חַיָּב לְבַעֲרָם מִן הַבַּיִת מִיָּד כְּשֶׁכָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהָעֲנִיִּים אוֹכְלִין אַף לְאַחַר הַבִּיעוּר, בְּהֵמָה כֵּיוָן שֶׁמְּזוֹנוֹתֶיהָ עַל הַבְּעָלִים, הֲרֵי הִיא כְּמוֹ הַבְּעָלִים, שֶׁחַיָּבִין לְבַעֵר לְאַחַר זְמַן הַבִּיעוּר (רא"ם). וְזֶהוּ בִּיעוּרָן – שֶׁמַּפְקִירָן בִּמְקוֹם דְּרִיסַת חַיָּה וּבְהֵמָה (רש"י פסחים נב, ב). תורה ח

(ח) **שַׁבְּתֹת שָׁנִים – שְׁמִטּוֹת שָׁנִים** - שֶׁהַשְּׁמִיטָּה נִקְרֵאת שַׁבָּת, וְאֵין פֵּירוּשׁוֹ: שְׁבוּעוֹת שָׁנִים, שֶׁאִם כֵּן לֹא הָיָה צָרִיךְ לְפָרֵט אַחַר־כָּךְ "שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים" (רא"ם).

יָכוֹל יַעֲשֶׂה שֶׁבַע שָׁנִים רְצוּפוֹת שְׁמִטָּה וְיַעֲשֶׂה יוֹבֵל אַחֲרֵיהֶם - שֶׁכֵּן אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ אֶת הַכָּתוּב "שֶׁבַע שַׁבְּתוֹת שָׁנִים", שֶׁבַע שְׁמִיטּוֹת רְצוּפוֹת שָׁנָה אַחַר שָׁנָה. וְנִרְאֶה שֶׁהַכַּוָּנָה שֶׁאוּלַי גַּם בְּאוֹפֶן זֶה יִהְיֶה נִיתָּן לִשְׁמוֹר שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל, כְּשֶׁהַדָּבָר יִתְאַפְשֵׁר לָהֶם (שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם שָׁבָע גָּדוֹל אוֹ שֶׁיִּהְיוּ פֵּירוֹת הַרְבֵּה מִמִּדִּינוֹת הַסְּמוּכוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְיוּכְלוּ לִשְׁמוֹר שֶׁבַע שָׁנִים רְצוּפוֹת שְׁמִטָּה וְאַחַר־כָּךְ יוֹבֵל), וּבְכָךְ יִפָּטְרוּ מִלִּשְׁבּוֹת כָּל שֶׁבַע שָׁנִים.

תַּלְמוּד לוֹמַר: "שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים", הֲוֵי אוֹמֵר: כָּל שְׁמִטָּה וּשְׁמִטָּה בִּזְמַנָּהּ - כָּל שֶׁבַע שָׁנִים שְׁמִטָּה. וְלֹא נִיתָּן לַעֲשׂוֹת שְׁמִטָּה בְּאוֹפֶן אַחֵר.

וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע וְגוֹ' – מַגִּיד לְךָ, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עָשִׂיתָ שְׁמִטּוֹת, עֲשֵׂה יוֹבֵל לְסוֹף "תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה" - וְכָךְ פֵּירוּשׁ הַפָּסוּק: כַּאֲשֶׁר תִּסְפּוֹר תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה, תַּעֲבִיר שׁוֹפָר וְתִקְרָא יוֹבֵל, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ שָׁם שֶׁבַע פְּעָמִים שְׁמִיטּוֹת (רא"ם). וְזֶהוּ כְּדַעַת רַבִּי יְהוּדָה בְּ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים', וְלֹא כְּדַעַת חֲכָמִים שָׁם (משכיל לדוד). אוֹ אֲפִילּוּ כְּדַעַת חֲכָמִים, וְהַכַּוָּנָה רַק כְּשֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל שׁוֹכְנִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְעָבְרוּ וְלֹא עָשׂוּ שְׁמִיטּוֹת, אֲבָל אִם הָיוּ בַּגָּלוּת וּמִשּׁוּם כָּךְ לֹא עָשׂוּ שְׁמִיטּוֹת, וְלִפְנֵי הַיּוֹבֵל נִכְנְסוּ לָאָרֶץ – אֵין עוֹשִׂים אָז יוֹבֵל, כִּי לֹא עָשׂוּ שְׁמִיטּוֹת לְפָנָיו (באר בשדה).

וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: יַעֲלֶה לְךָ חֶשְׁבּוֹן שְׁנוֹת הַשְּׁמִטּוֹת לְמִסְפַּר "תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים" - וּלְפִי זֶה, אֵין הַמִּקְרָא הַזֶּה דָּבֵק עִם "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה" הַבָּא אַחֲרָיו, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ שֶׁחֶשְׁבּוֹן הַשֶּׁבַע שְׁמִטּוֹת הֵם תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לָזֶה, מִנְהַג הַכָּתוּב כֵּן הוּא בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת (רא"ם). תורה ט

(ט) **וְהַעֲבַרְתָּ – לְשׁוֹן "וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה"** - שְׁמוֹת לו, ו.

לְשׁוֹן הַכְרָזָה - כְּלוֹמַר, הַכְרָזָה בְּהַשְׁמָעַת קוֹל הַשּׁוֹפָר, וְלֹא הַעֲבָרַת הַשּׁוֹפָר בְּיָד (ראה ר"ה לד, א).

בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים – מִמִּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא "בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ" - כַּמְּפוֹרָשׁ לְעֵיל כג, כז.

אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ" - וְלֹא אָמַר לְהֵיפֶךְ כְּסֵדֶר הַמִּקְרָא:

תְּקִיעַת עָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הוֹחָה שַׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם, וְאֵין תְּקִיעַת רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוֹחָה שַׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם, אֶלָּא בְּבֵית־דִּין בִּלְבַד.

(י) **וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ:**

י וּתְקַדְּשׁוּן יָת שְׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין וְתַקְרוּן חֵרוּתָא בְּאַרְעָא לְכָל יָתְבָהָא יוֹבְלָא הִיא תְּהֵי לְכוֹן וּתְתוּבוּן גְּבַר לְאַחֲסַנְתֵּהּ וּגְבַר לְזַרְעִיתֵהּ תְּתוּבוּן:

רש"י ◄ **וְקִדַּשְׁתֶּם.** (ת"כ) בִּכְנִיסָתָהּ מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ בְּבֵית־דִּין וְאוֹמְרִים: "מְקֻדֶּשֶׁת הַשָּׁנָה!". **וּקְרָאתֶם דְּרוֹר.** לַעֲבָדִים, בֵּין נִרְצָע בֵּין שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ שֵׁשׁ שָׁנִים מִשֶּׁנִּמְכַּר. (ר"ה ט) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַהוּ לְשׁוֹן "דְּרוֹר"? כִּמְדַיֵּר בֵּי־דְיָרָא וְכוּ', שֶׁדָּר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה וְאֵינוֹ בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים. **יוֹבֵל הִוא.** שָׁנָה זֹאת מֻבְדֶּלֶת מִשְּׁאָר שָׁנִים בִּנְקִיבַת שֵׁם לָהּ לְבַדָּהּ, וּמַה שְּׁמָהּ? "יוֹבֵל" שְׁמָהּ, עַל שֵׁם תְּקִיעַת שוֹפָר. **וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ.** שֶׁהַשָּׂדוֹת חוֹזְרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן. **וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ.** לְרַבּוֹת אֶת הַנִּרְצָע.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ג ח"ג ע' 1466. ע"פ ביאורי החומש)

וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ (כה, י)

בַּגְּמָרָא מוּבָא מַאֲמָרוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה: "פָּחוֹת מִמֵּיכְלְךָ וּמִמַּשְׁתְּיךָ וְתוֹסִיף עַל דִּירָתְךָ". כְּלוֹמַר: מְקוֹם הַמְּגוּרִים הוּא חָשׁוּב בְּיוֹתֵר, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁכְּדַאי לָאָדָם לְמַעֵט בְּצָרְכֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כְּדֵי לְשַׁפֵּר אֶת מְקוֹם מְגוּרָיו. לָכֵן גַּם כָּאן מְפָרֵשׁ רַבִּי יְהוּדָה שֶׁהָאֶפְשָׁרוּת לִבְחֹר אֶת מְקוֹם הַמְּגוּרִים הִיא תְּכוּנָתוֹ הַחֲשׁוּבָה בְּיוֹתֵר שֶׁל בֶּן־חוֹרִין, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהַחֵרוּת עַצְמָהּ נִקְרֵאת בְּשֵׁם "דְּרוֹר" עַל־שֵׁם תְּכוּנָה זוֹ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

"מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְלָמָּה נֶאֱמַר יוֹם הַכִּפּוּרִים". מִשּׁוּם שֶׁלְּפִי הַתֵּירוּץ, הַכָּתוּב בָּא לְמַעֵט רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִתְּקִיעַת שׁוֹפָר "בְּכָל אַרְצְכֶם", אַךְ כֵּיוָן שֶׁבְּכָתוּב לֹא נִזְכָּר "רֹאשׁ הַשָּׁנָה" אֶלָּא "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ" (כדלעיל כג, כד), דְּרֵי יוֹתֵר מַתְאִים לוֹמַר שֶׁ"בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ" מְמַעֵט אֶת "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ", וְלֹא שֶׁ"יוֹם הַכִּפּוּרִים" מְמַעֵט אֶת "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ" (גר"א).

אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: תְּקִיעַת "עָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ" הוֹחָה שַׁבָּת "בְּכָל אַרְצְכֶם", וְאֵין תְּקִיעַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה הוֹחָה שַׁבָּת "בְּכָל אַרְצְכֶם", אֶלָּא בְּבֵית־דִּין בִּלְבַד - וְהַלִּימוּד הוּא מִזֶּה שֶׁכָּתוּב "בְּכָל אַרְצְכֶם", שֶׁמַּשְׁמַע שֶׁבִּמְקָצָת אַרְצְכֶם יִתְקְעוּ בַּשּׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל בְּשַׁבָּת, וְהַכַּוָּנָה לַמְּקָצָת הַיּוֹתֵר חָשׁוּב שֶׁבְּאַרְצְכֶם, וְזֶהוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כְּשֶׁהָיָה קַיָּם, אוֹ בֵּית־דִּין לְאַחַר הַחוּרְבָּן, שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶת מַעֲלַת הַמִּקְדָּשׁ (דברי דוד). וּבְרַשִּׁ"י רֹאשׁ הַשָּׁנָה ל, א כָּתַב שֶׁזֶּהוּ דַּוְקָא "בְּבֵית־דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל סַנְהֶדְרִין הַגְּדוֹלָה הַמְקַדְּשִׁין אֶת הַחֳדָשִׁים". תורה י

(י) **וְקִדַּשְׁתֶּם – בִּכְנִיסָתָהּ מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ** - כְּלוֹמַר, מְקַדְּשִׁים אוֹתָהּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְלֹא בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ שֶׁבּוֹ מַעֲבִירִים שׁוֹפָר שֶׁל יוֹבֵל, שֶׁאִם כֵּן "אֵת שְׁנַת הַחֲמִישִׁים" לָמָּה לִי? שֶׁכֵּיוָן שֶׁאָמַר "בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי", מִמֵּילָא מוּבָן שֶׁמְּדוּבָּר בִּשְׁנַת הַחֲמִישִׁים, אֶלָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁמְּקַדְּשִׁים מִיַּד בִּכְנִיסַת שְׁנַת הַחֲמִישִׁים (רא"ם ע"פ ר"ה שם).

בְּבֵית־דִּין, וְאוֹמְרִים: מְקֻדֶּשֶׁת הַשָּׁנָה - רְאֵה גַּם רַשִּׁ"י שָׁם: "כְּשֶׁשְּׁנַת הַיּוֹבֵל נִכְנָסָה, מִצְוָה עַל בֵּית־דִּין לוֹמַר: מְקוּדֶּשֶׁת הַשָּׁנָה".

וּקְרָאתֶם דְּרוֹר – לַעֲבָדִים - מִפְּנֵי שֶׁפֵּירוּשׁ "דְּרוֹר" – חֵירוּת, כִּדְלִקָּמָן, וְהַחֵירוּת אֵינָהּ נוֹפֶלֶת אֶלָּא עַל הָעֲבָדִים (רא"ם).

בֵּין נִרְצָע - שֶׁכְּבָר עָבְרוּ עָלָיו יוֹתֵר מִשֵּׁשׁ שָׁנִים מִשֶּׁנִּמְכַּר (הרבי). וְאַף שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו "וַעֲבָדוֹ לְעוֹלָם", יוֹצֵא הוּא בַּיּוֹבֵל, וּכְדִלְקָמָן דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל וְאִישׁ.

בֵּין שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ שֵׁשׁ שָׁנִים מִשֶּׁנִּמְכַּר - שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּמוֹכֵר עַצְמוֹ (לקמן פסוק מא): "עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל יַעֲבוֹד עִמָּךְ", וּבְרַשִּׁ"י שָׁם: "אִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל לִפְנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים הַיּוֹבֵל מוֹצִיאוֹ". וְאִם כֵּן הוּא הַדִּין בִּמְכֻרוּהוּ בֵּית־דִּין. וּרְאֵה קִידּוּשִׁין טו, א. אֲבָל אִם כָּלוּ לוֹ שֵׁשׁ שָׁנִים בַּיּוֹבֵל, אֵינוֹ יוֹצֵא מִדִּין יוֹבֵל אֶלָּא מִדִּין שֵׁשׁ שָׁנִים.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה - רֹאשׁ הַשָּׁנָה ט, א.

מַהוּ לְשׁוֹן "דְּרוֹר"? "כִּמְדַיֵּר בֵּי דַיָּרָא" - מִי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ לָלוּן בְּכָל מָלוֹן שֶׁיִּרְצֶה (רש"י שם).

וְכוּ'" - וּמוֹבִיל סְחוֹרָה בְּכָל מְדִינָה (ר"ה שם). וְגַם זֶה מוֹרֶה עַל "דְּרוֹר" (חֵירוּת), שֶׁיָּכוֹל לְהִסְתּוֹבֵב בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה. וְיֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ נוֹסָף שֶׁל "דְּרוֹר", מִלְּשׁוֹן "דָּרֵי", שֶׁהוּא לְשׁוֹן נְשִׂיאָה וְהוֹבָלָה – רְאֵה רַשִּׁ"י עֲבוֹדָה זָרָה נט, ב: "אִידְּרִי .. לְשׁוֹן נוֹשֵׂא הוּא, כְּמוֹ דָּרֵי טוּנָא". וּבְסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים עת"ר מְפָרֵשׁ שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ שֶׁל "יוֹבֵל", מִלְּשׁוֹן הוֹבָלָה.

שֶׁדָּר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה, וְאֵינוֹ בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים - נִמְצָא שֶׁיֵּשׁ בְּמַשְׁמָעוּת הַמִּלָּה דְּרוֹר גַּם לְשׁוֹן דִּירָה וְגַם לְשׁוֹן חֵירוּת, וּשְׁנֵיהֶם עוֹלִים בְּקָנֶה אֶחָד, כִּי מֵחֲמַת הַחֵירוּת הוּא יָכוֹל לָדוּר בְּכָל מָקוֹם (סה"מ תרס"ב). וּרְאֵה רַשִּׁ"י בֵּיצָה כד, א: "בְּצִפּוֹר דְּרוֹר – שֶׁדָּרָה בַּבַּיִת כְּבִשֶּׁדָּה, שֶׁיּוֹדַעַת לְהִשָּׁמֵט בְּזָוִיּוֹת הַבַּיִת לְכָל צַד, וּלְכָךְ נִקְרֵאת דְּרוֹר עַל שֵׁם דִּירָה, שֶׁדָּרָה בְּכָל מָקוֹם".

יוֹבֵל הִוא – שָׁנָה זֹאת מֻבְדֶּלֶת מִשְּׁאָר שָׁנִים בִּנְקִיבַת שֵׁם לָהּ לְבַדָּהּ.

(יא) יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ:

יא יוֹבֵלָא הִיא שְׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין תְּהֵי לְכוֹן לָא תִזְרְעוּן וְלָא תַחְצְדוּן יָת כַּתָּהָא וְלָא תִקְטְפוּן יָת שִׁבְקָהָא:

רש"י ◄ **יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִדַּשְׁתֶּם וְגוֹ'", כְּדְאִיתָא בְּ'רֹאשׁ־הַשָּׁנָה' וּבְ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים'. **אֶת־נְזִרֶיהָ** • אֶת הָעֲנָבִים הַמְשֻׁמָּרִים, אֲבָל בּוֹצֵר אַתָּה מִן הַמֻּפְקָרִים. כֵּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית, כָּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל, נִמְצְאוּ שְׁתֵּי שָׁנִים קְדוֹשׁוֹת סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ: שְׁנַת מ"ט – שְׁמִטָּה, וּשְׁנַת הַחֲמִשִּׁים – יוֹבֵל.

(יב) כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:

יב אֲרֵי יוֹבֵלָא הִיא קוּדְשָׁא תְּהֵי לְכוֹן מִן חַקְלָא תֵּיכְלוּן יָת עֲלַלְתַּהּ:

רש"י ◄ **קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם** • (ת"כ) תּוֹפֶסֶת דָּמֶיהָ כְּהֶקְדֵּשׁ, יָכוֹל תֵּצֵא הִיא לְחֻלִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּהְיֶה", בַּהֲוָיָתָהּ

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

וּמַה שְׁמָהּ? "יוֹבֵל" שְׁמָהּ - וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "יוֹבֵל הִיא".

עַל שֵׁם תְּקִיעַת שׁוֹפָר - וְהַשּׁוֹפָר נִקְרָא "יוֹבֵל", כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, יג) "בִּמְשֹׁךְ הַיּוֹבֵל וגו'" (רא"ם).

וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ – שֶׁהַשָּׂדוֹת חוֹזְרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן - שֶׁיּוֹצְאוֹת מֵרְשׁוּת קוֹנֵיהֶן וְנִכְנָסוֹת תַּחַת רְשׁוּת בַּעֲלֵיהֶן הָרִאשׁוֹנִים (רא"ם), וְלֹא שֶׁזֶּהוּ צִיווּי לְבַעֲלֵי הַשָּׂדוֹת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁיַּחְזִרוּ לִשְׂדוֹתֵיהֶם (ספר הזכרון).

וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ – לְרִבּוֹת אֶת הַנִּרְצָע - אַף שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו "וַעֲבָדוֹ לְעוֹלָם", וְהָיָה נִיתָּן לוֹמַר שֶׁלֹּא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל, לָכֵן הוּצְרַךְ לְרַבּוֹת "נִרְצָע". וְאַף שֶׁכְּבָר הִזְכִּיר נִרְצָע לְעֵיל, שָׁם מְפֹרָט רַק אֵלּוּ עֲבָדִים יוֹצְאִים בַּיּוֹבֵל, אַךְ הַלִּימוּד לְנִרְצָע הוּא מִתֵּיבוֹת אֵלּוּ (הרבי). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י שְׁמוֹת כא, ו: "וַעֲבָדוֹ לְעוֹלָם – עַד הַיּוֹבֵל. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְעוֹלָם כְּמַשְׁמָעוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשׁוּבוּ, מַגִּיד שֶׁחֲמִשִּׁים שָׁנָה קְרוּיִם עוֹלָם, וְלֹא שֶׁיְּהֵא עוֹבְדוֹ כָּל חֲמִשִּׁים שָׁנָה, אֶלָּא עוֹבְדוֹ עַד הַיּוֹבֵל בֵּין סָמוּךְ בֵּין מוּפְלָג". וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י דְּבָרִים טו, יז. תורה יא

(יא) **יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** - מַה מּוֹסִיף בָּזֶה? **לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִדַּשְׁתֶּם וְגוֹ'", כְּדְאִיתָא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה** - ח, ב: "יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁמִּתְקַדֶּשֶׁת וְהוֹלֶכֶת מִתְּחִילָּתָהּ כָּךְ מִתְקַדֶּשֶׁת וְהוֹלֶכֶת בְּסוֹפָהּ, וְאַל תִּתְמַהּ, שֶׁהֲרֵי מוֹסִיפִין מֵחוֹל עַל קֹדֶשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר יוֹבֵל הִיא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים, שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים אַתָּה מְקַדֵּשׁ, וְאִי אַתָּה מְקַדֵּשׁ שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים וְאַחַת".

וּבְ"תּוֹרַת כֹּהֲנִים" - בְּהַר ב, ג: "שֶׁיָּכוֹל בִּכְנִיסָתָהּ תִּהְיֶה מְקוּדֶּשֶׁת מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּבִיצִיאָתָהּ תִּהְיֶה מוּשֶׁכֶת וְהוֹלֶכֶת עַד יוֹם הַכִּיפּוּרִים, שֶׁכֵּן מוֹסִיפִין מֵחוֹל עַל הַקּוֹדֶשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר יוֹבֵל הִיא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם, אֵין קְדוּשָׁתָהּ אֶלָּא עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה".

אֶת נְזִרֶיהָ – אֶת הָעֲנָבִים הַמְשֻׁמָּרִים - כִּדְלְעֵיל פָּסוּק ה: "וְאֶת עִנְּבֵי נְזִירֶךָ", וּכְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י שָׁם.

אֲבָל בּוֹצֵר אַתָּה מִן הַמֻּפְקָרִים. כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית, כָּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל - וּמֵהָאָמוּר בַּשְּׁבִיעִית אָנוּ לְמֵדִים עַל הַיּוֹבֵל, וְלָכֵן "נְזִירֶיהָ" הָאָמוּר כָּאן זֶהוּ כְּמוֹ "עִנְּבֵי נְזִירֶךָ" הָאָמוּר בַּשְּׁבִיעִית (רא"ם), וּבִשְׁנֵיהֶם הַכַּוָּנָה לְאוֹתוֹ אִיסּוּר. וְאֵין לוֹמַר שֶׁבַּשְּׁבִיעִית כֵּיוָן שֶׁנֶּאֱמַר "נְזִירֶךָ", לָכֵן מוּתָּר לִבְצוֹר מִן הַמּוּפְקָרִים, אֲבָל בַּיּוֹבֵל שֶׁנֶּאֱמַר "נְזִירֶיהָ" סְתָם, אָסוּר לִבְצוֹר אַף מִן הַמּוּפְקָרִים, וּ"נְזִירֶיהָ" פֵּירוּשׁוֹ הָעֲנָבִים שֶׁהָעֵץ מַפְרִישׁ, שֶׁכֵּן מִשְׁמִיטָה אָנוּ לְמֵדִים עַל יוֹבֵל, וּמִמֵּילָא "נְזִירֶיהָ" פֵּירוּשׁוֹ "הַמְשׁוּמָּרִים" (משכיל לדוד).

נִמְצְאוּ שְׁתֵּי שָׁנִים קְדוֹשׁוֹת סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ - בְּכַוָּנַת רַשִׁ"י יֵשׁ לוֹמַר: כֵּיוָן שֶׁאָמַר שֶׁכְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית, כָּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל, אִם כֵּן אָנוּ לְמֵדִים מִזֶּה עַל זֶה, וְנִמְצָא כְּשֵׁם שֶׁהַיּוֹבֵל הִיא שָׁנָה קְדוֹשָׁה כַּמְּפוֹרָשׁ בַּכָּתוּב, כָּךְ שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה הִיא שָׁנָה קְדוֹשָׁה אַף שֶׁלֹּא מְפוֹרָשׁ בַּכָּתוּב (ספר מדייק הרש"י). וְעַל פִּי זֶה, מוּבָן שֶׁהָאָמוּר בַּפָּסוּק הַבָּא "קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם" נֶאֱמַר גַּם עַל הַשְּׁמִטָּה. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּה מִתְקַשֵּׁר עִם דִּבְרֵי רַשִׁ"י בִּתְחִילַּת הַפָּסוּק, שֶׁאָמְנָם הַתֵּיבוֹת "יוֹבֵל הִיא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה" בָּאוּ לְמַעֵט קְדוּשָׁה מִשְּׁנַת חֲמִשִּׁים וְאַחַת, אַךְ אֵינָן מְמַעֲטוֹת אֶת **קְדוּשַׁת הַשְּׁמִיטָה** שֶׁל שְׁנַת אַרְבָּעִים וְתֵשַׁע, וְזֶהוּ שֶׁמְּסַיֵּם רַשִׁ"י "שְׁנַת מ"ט שְׁמִטָּה וּשְׁנַת הַחֲמִשִּׁים יוֹבֵל".

שְׁנַת מ"ט שְׁמִיטָה, וּ"שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים" יוֹבֵל - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְקַמָּן פָּסוּק כב. תורה יב

(יב) **קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם – תּוֹפֶסֶת דָּמֶיהָ כְּהֶקְדֵּשׁ** - שֶׁאִם פָּדָה פֵּירוֹת שְׁבִיעִית אוֹ יוֹבֵל בְּדָמִים, הַדָּמִים נַעֲשִׂים קֹדֶשׁ.

יָכוֹל תֵּצֵא הִיא לְחֻלִּין - שֶׁפֵּירוֹת הַשְּׁבִיעִית וְהַיּוֹבֵל יֵצְאוּ לְחוּלִּין, כְּמוֹ בְּהֶקְדֵּשׁ, שֶׁהַהֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא לְחוּלִּין, וְנִכְנָסִין דָּמִים תַּחְתָּיו (ראה סוכה מ, ב ורש"י שם).

תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּהְיֶה", בַּהֲוָיָתָהּ תְּהֵא - בִּקְדוּשָׁתָהּ תְּהֵא (רש"י שם).

מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ – עַל־יְדֵי הַשָּׂדֶה אַתָּה אוֹכֵל מִן הַבַּיִת, שֶׁאִם כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה – אַתָּה צָרִיךְ לְבַעֵר מִן הַבַּיִת. כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית,

תְּהֵא. **מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ•** (ת"כ) עַל־יְדֵי הַשָּׂדֶה אַתָּה אוֹכֵל מִן הַבַּיִת, שֶׁאִם כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה, אַתָּה צָרִיךְ לְבַעֵר מִן הַבַּיִת, כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית, כָּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל.

(יג) **בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ:**

יג בִּשְׁתָּא דְיוֹבֵלָא הָדָא תְּתוּבוּן גְּבַר לְאַחֲסַנְתֵּהּ:

רש"י◄ **תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ•** וַהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אַחֻזָּתוֹ"? אֶלָּא לְרַבּוֹת הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ וְעָמַד בְּנוֹ וּגְאָלָהּ, שֶׁחוֹזֶרֶת לְאָבִיו בַּיּוֹבֵל.

◆ יום שני ט"ו אייר ◆

(יד) **וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו:**

יד וַאֲרֵי תְזַבֵּן זְבִינִין לְחַבְרָךְ אוֹ תִזְבֹּן מִידָּא דְחַבְרָךְ לָא תּוֹנוּן גְּבַר יָת אֲחוֹהִי:

רש"י◄ **וְכִי־תִמְכְּרוּ וְגוֹ'•** לְפִי פְּשׁוּטוֹ, כְּמַשְׁמָעוֹ. וְעוֹד יֵשׁ דְּרָשָׁה: מִנַּיִן כְּשֶׁאַתָּה מוֹכֵר, מְכֹר לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרְךָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר — לַעֲמִיתֶךָ" מְכֹר. וּמִנַּיִן שֶׁאִם בָּאתָ לִקְנוֹת, קְנֵה מִיִּשְׂרָאֵל חֲבֵרְךָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ קָנֹה — מִיַּד עֲמִיתֶךָ". **אַל־תּוֹנוּ•** (ת"כ, ב"מ נח) זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן.

(טו) **בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ:**

טו בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא בָּתַר יוֹבְלָא תִּזְבֹּן מִן חַבְרָךְ בְּמִנְיַן שְׁנֵי עֲלַלְתָּא יְזַבֵּן לָךְ:

רש"י◄ **בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה•** זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא עַל אָפְנָיו, עַל הָאוֹנָאָה בָּא לְהַזְהִיר. כְּשֶׁתִּמְכֹּר, אוֹ תִּקְנֶה קַרְקַע, דַּע, כַּמָּה שָׁנִים יֵשׁ עַד הַיּוֹבֵל, וּלְפִי הַשָּׁנִים וּתְבוּאוֹת הַשָּׂדֶה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, יִמְכֹּר הַמּוֹכֵר וְיִקְנֶה הַקּוֹנֶה, שֶׁהֲרֵי סוֹפוֹ לְהַחֲזִירָהּ לוֹ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מֵעָטוֹת וְזֶה

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

כָּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל - מֵהָאָמוּר בַּשְּׁבִיעִית אָנוּ לְמֻדָּים לַיּוֹבֵל, וְכֵיוָן שֶׁבַּשְּׁבִיעִית לָמְדָנוּ (לעיל פסוק ז) שֶׁאִם כָּלָה לַחַיָּה שֶׁבַּשָּׂדֶה – כַּלֵּה לַבְּהֵמָה מִן הַבַּיִת, כָּךְ פֵּירוּשׁוֹ שֶׁל "מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ" הָאָמוּר כָּאן. שֶׁלּוּלֵא הַלִּימוּד מִשְּׁבִיעִית, הָיָה נִיתָּן לְפָרֵשׁ כָּאן: מַה שֶּׁאַתָּה מֵבִיא מִן הַשָּׂדֶה אַתָּה אוֹכֵל, וְלֹא מִן הַשָּׁמוּר בַּבַּיִת (רא"ם). תורה יג

(יג) **תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ** – **וַהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר** - לְעִיל פָּסוּק י.

"וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ"? אֶלָּא לְרַבּוֹת הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ וְעָמַד בְּנוֹ וּגְאָלָהּ - כִּדְלְקַמָּן פָּסוּק כה.

שֶׁחוֹזֶרֶת לְאָבִיו בַּיּוֹבֵל - שֶׁהָיָה נִיתָּן לוֹמַר שֶׁכֵּיוָן שֶׁבְּנוֹ בִּמְקוֹם אָבִיו הוּא, הֲרֵי זֶה בִּכְלַל "וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחוּזָּתוֹ", מַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב (בְּפָסוּק זֶה הַנּוֹסָף) "תָּשׁוּבוּ אִישׁ אֶל אֲחוּזָּתוֹ", שֶׁחוֹזֶרֶת גַּם מֵהַבֵּן אֶל אָבִיו (רא"ם). תורה יד

(יד) **וְכִי תִמְכְּרוּ וְגוֹ'** – **לְפִי פְּשׁוּטוֹ, כְּמַשְׁמָעוֹ** - שֶׁכָּל הַפָּסוּק מְדַבֵּר עַל אוֹנָאַת מָמוֹן בִּלְבָד. וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י בַּפָּסוּק הַבָּא.

וְעוֹד יֵשׁ דְּרָשָׁה - 'תּוֹרַת כֹּהֲנִים' בְּהַר ג, ג. מֵדּוּעַ נֶאֱמַר "לַעֲמִיתֶךָ", וְכֵן "מִיַּד עֲמִיתֶךָ", שֶׁהֲרֵי יָכוֹל הָיָה לוֹמַר: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר אוֹ קָנֹה, אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו".

מִנַּיִן כְּשֶׁאַתָּה מוֹכֵר, מְכֹר לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרְךָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר – לַעֲמִיתֶךָ" מְכֹר. וּמִנַּיִן שֶׁאִם בָּאתָ לִקְנוֹת, קְנֵה מִיִּשְׂרָאֵל חֲבֵרְךָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ".

אַל תּוֹנוּ – זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן - שֶׁהֲרֵי כָּל הָעִנְיָן מְדַבֵּר בִּמְקָח וּמִמְכָּר (רא"ם וגור אריה). וּכְפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ רַשִּׁ"י לְקַמָּן פָּסוּק טו. וְאִילּוּ עַל אוֹנָאַת דְּבָרִים מַזְהִיר בְּפָסוּק יז. תורה טו

(טו) **בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה – זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא עַל אָפְנָיו, עַל הָאוֹנָאָה בָּא לְהַזְהִיר. כְּשֶׁתִּמְכֹּר אוֹ תִקְנֶה קַרְקַע** - זֶהוּ פֵּירוּשׁ "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר .. אוֹ קָנֹה", שֶׁמְּדוּבָּר בִּמְכִירַת אוֹ קְנִיַּת קַרְקַע.

דַּע כַּמָּה שָׁנִים יֵשׁ עַד הַיּוֹבֵל, וּלְפִי הַשָּׁנִים וּתְבוּאוֹת הַשָּׂדֶה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת יִמְכֹּר הַמּוֹכֵר וְיִקְנֶה הַקּוֹנֶה, שֶׁהֲרֵי סוֹפוֹ לְהַחֲזִירָהּ לוֹ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל - פֵּירוּשׁ: מַה שֶּׁנֶּאֱמַר כָּאן "בְּמִסְפַּר שָׁנִים", פֵּירַשׁ אַחֲרָיו (בפסוק טז): "לְפִי רוֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעֹט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ", אֶלָּא שֶׁבַּתְּחִלָּה דִּבֵּר בְּדֶרֶךְ כְּלָל, וְאַחַר־כָּךְ פֵּירַשׁ וְאָמַר "לְפִי רוֹב הַשָּׁנִים", וְהוּא דָּבוּק עִם "אַל תּוֹנוּ". וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהַפָּסוּק הָרִאשׁוֹן מוֹרֶה עַל הַשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ "אַחַר הַיּוֹבֵל", וְהַפָּסוּק הַבָּא אַחֲרָיו מוֹרֶה עַל הַשָּׁנִים הַנִּשְׁאָרוֹת עַד הַיּוֹבֵל, פֵּירַשׁ שְׁנֵיהֶם עַל מִסְפַּר הַשָּׁנִים הַנִּשְׁאָרוֹת עַד הַיּוֹבֵל, מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹנֶה וְהַמּוֹכֵר אֵינָם מַבִּיטִים אֶלָּא עַל הַשָּׁנִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ עַד הַיּוֹבֵל, וְלֹא עַל הַשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ מֵהַיּוֹבֵל עַד עֵת הַקִּנְיָן וְהַמֶּכֶר, כִּי מַה לָּהֶן וְלַשָּׁנִים שֶׁכְּבָר עָבְרוּ. אֶלָּא

מוֹכְרָהּ בְּדָמִים יְקָרִים, חֲרֵי נִתְאַנָּה לוֹקֵחַ, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מְרֻבּוֹת וְאָכַל מִמֶּנָּה תְּבוּאוֹת הַרְבֵּה, חֲרֵי נִתְאַנָּה מוֹכֵר; לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְקִנּוֹתָהּ לְפִי הַזְּמַן, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ", לְפִי מִנְיַן שְׁנֵי הַתְּבוּאוֹת שֶׁתְּהֵא עוֹמֶדֶת בְּיַד הַלּוֹקֵחַ תִּמְכּוֹר לוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ערכין כ): מִכָּאן, שֶׁהַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ אֵינוֹ רַשַּׁאי לִגְאֹל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁתַּעֲמֹד שְׁתֵּי שָׁנִים בְּיַד הַלּוֹקֵחַ מִיּוֹם לְיוֹם, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בְּאוֹתָן שְׁתֵּי שָׁנִים, כְּגוֹן שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ בְּקָמוֹתֶיהָ, וּ"שְׁנֵי" אֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּשׁוּטוֹ, כְּלוֹמַר, מִסְפַּר שָׁנִים שֶׁל תְּבוּאוֹת וְלֹא שֶׁל שִׁדָּפוֹן; וּמִעוּט שָׁנִים, שְׁנַיִם.

(טז) לְפִי רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעֹט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת הוּא מֹכֵר לָךְ:

רש"י◄ תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ • תִּמְכְּרֶנָּה בְּיֹקֶר. תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ • תַּמְעִיט בְּדָמֶיהָ.

טז לְפוּם סְגִיאוּת שְׁנַיָּא תַּסְגֵּי זְבִינוֹהִי וּלְפוּם זְעֵרוּת שְׁנַיָּא תַּזְעֵר זְבִינוֹהִי אֲרֵי מִנְיַן עַלַּלְתָּא הוּא מְזַבֶּן לָךְ:

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

שֶׁהַכָּתוּב נָקַט הַשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ "אַחַר הַיּוֹבֵל" בִּמְקוֹם הַשָּׁנִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ עַד הַיּוֹבֵל, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְחַיֵּב זֶה מִזֶּה, כִּי כְּפִי רִבּוּי מִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁאַחַר הַיּוֹבֵל וּמִיעוּטָן, כָּכָה יִהְיֶה רִבּוּי מִסְפַּר הַשָּׁנִים הַנִּשְׁאָרוֹת עַד הַיּוֹבֵל וּמִיעוּטָן. אִי נַמִּי, הָכִי קָאָמַר: כְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים הַנִּשְׁאָרוֹת שֶׁאַחַר הַיּוֹבֵל, שֶׁהֵן הַנִּשְׁאָרוֹת עַד הַיּוֹבֵל, תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ (רא"ם).

וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מוּעָטוֹת וְזֶה מוֹכְרָהּ בְּדָמִים יְקָרִים, חֲרֵי נִתְאַנָּה לוֹקֵחַ. וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מְרֻבּוֹת וְאָכַל מִמֶּנָּה תְּבוּאוֹת הַרְבֵּה, חֲרֵי נִתְאַנָּה מוֹכֵר, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְקִנּוֹתָהּ לְפִי הַזְּמַן. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ", לְפִי מִנְיַן שְׁנֵי הַתְּבוּאוֹת שֶׁתְּהֵא עוֹמֶדֶת בְּיַד הַלּוֹקֵחַ תִּמְכּוֹר לוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ - עֲרָכִין כט, ב.

מִכָּאן, שֶׁהַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ אֵינוֹ רַשַּׁאי לִגְאֹל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים - מִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל", דְּמַשְׁמַע שֶׁתְּהֵא קְנוּיָה לוֹ שְׁתֵּי שָׁנִים, וְאִי מַהֲדַר לֵיהּ מִקַּמֵּי הָכִי, עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה (רש"י ערכין שם).

שֶׁתַּעֲמֹד שְׁתֵּי שָׁנִים בְּיַד הַלּוֹקֵחַ מִיּוֹם לְיוֹם - שֶׁאֵין מְכִירָה פְּחוּתָה מִשְּׁתֵּי שָׁנִים מֵעֵת לְעֵת (רש"י קידושין כ, ב).

וַאֲפִלּוּ יֵשׁ שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בְּאוֹתָן שְׁתֵּי שָׁנִים - "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת" מַשְׁמַע כָּל תְּבוּאוֹת שֶׁבִּשְׁתֵּי שָׁנִים, מִדְּהָוָה לֵיהּ לְמִיכְתַּב "מִסְפַּר שָׁנִים" אוֹ "מִסְפַּר תְּבוּאוֹת", דַּהֲוֵי מַשְׁמַע שְׁתֵּי תְּבוּאוֹת (רש"י ערכין ל, א). [אוֹ] כֵּיוָן דִּכְתִיב "שְׁנֵי", "שְׁנֵי תְבוּאוֹת" בְּמַשְׁמַע, "תְּבוּאוֹת" לָמָּה לִי? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁכָּל תְּבוּאָה שֶׁיִּמְצָא בְּאוֹתָן שְׁתֵּי שָׁנִים יֹאכַל, וַאֲפִילּוּ שְׁלִשָׁה (רש"י שם יח, ב). [אוֹ] מִיעוּט "שְׁנֵי" שְׁנַיִם, וּכְתִיב "תְּבוּאוֹת", וּמַשְׁמַע כָּל תְּבוּאוֹת שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים, לְהָבִיא תְּבוּאָה שְׁלִישִׁית, וְשָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת לָא מַשְׁכַּחַת לָהּ בִּשְׁתֵּי שָׁנִים אֶלָּא מֵעֵת לְעֵת (רש"י נדה מח, א).

כְּגוֹן שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ בְּקָמוֹתֶיהָ - דְּהַיְנוּ אוֹתָהּ תְּבוּאָה הָעוֹמֶדֶת בָּהּ בִּשְׁעַת קְנִיָּה, וּשְׁתֵּי תְּבוּאוֹת בִּשְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁתְּהֵא בְּיָדוֹ (רש"י ערכין כט, ב). כְּגוֹן אִם מְכָרוֹ לוֹ בְּנִיסָן וְלֹא יִגְאָלֶנָּה עַד שְׁתֵּי שָׁנִים בְּנִיסָן בְּאוֹתוֹ יוֹם, וְאִם קָדַם וְקָצַר חֲרֵי שֶׁאָכַל שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת. וּכְשֶׁיִּפְדֶּנָּה מוֹכֵר יַחֲשׁוֹב שָׁנִים מִיּוֹם שֶׁמְּכָרָהּ עַד הַיּוֹבֵל (רש"י שם יח, ב).

וּ"שְׁנֵי" אֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּשׁוּטוֹ - שֶׁנִּדְרוֹשׁ בּוֹ שְׁתֵּי תְּבוּאוֹת וְלֹא שָׁלֹשׁ, אֶלָּא "שְׁנֵי" הוּא מִלְּשׁוֹן שָׁנִים, וְעִנְיָנוֹ שְׁתֵּי שָׁנִים לָמְדוּ חז"ל מִמִּיעוּט "שָׁנִים" שְׁתַּיִם, כְּדִלְקַמָּן (רא"ם).

כְּלוֹמַר מִסְפַּר שָׁנִים שֶׁל "תְּבוּאוֹת" - דְּ"שְׁנֵי" נִסְמָךְ לְ"תְּבוּאוֹת", וּפֵירוּשוֹ "שָׁנִים שֶׁל תְּבוּאוֹת".

וְלֹא שֶׁל שִׁדָּפוֹן - שֶׁאִם הָיְתָה שְׁנַת שִׁדָּפוֹן וְלֹא צָמְחָה תְּבוּאָה אוֹתָהּ שָׁנָה, אֵינָהּ עוֹלָה לוֹ לְמִנְיַן שְׁתֵּי שָׁנִים, דְּהָא "שְׁנֵי תְבוּאוֹת" כְּתִיב, שְׁתֵּי שָׁנִים הָרְאוּיִין לִתְבוּאָה תִּשְׁהֶה בְּיַד לוֹקֵחַ (רש"י ערכין כט, ב).

וּמִעוּט "שָׁנִים" – שְׁנַיִם - בְּרַשִׁ"י עֲרָכִין יח, ב: "וּמִיעוּט שָׁנִים שְׁתַּיִם". וּבְרַשִׁ"י נִדָּה שָׁם: "מִיעוּט שְׁנֵי שָׁנִים". תורה טז

(טז) **תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ – תִּמְכְּרֶנָּה בְּיֹקֶר** - וּכְאִילּוּ אָמַר: תַּרְבֶּה דְּמֵי מִקְנָתוֹ (רא"ם). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י עֲרָכִין כט, ב: "לְפִי רוֹב הַשָּׁנִים שֶׁיִּהְיֶה עַד הַיּוֹבֵל תִּמְכְּרֶנָּה בְּיוֹקֶר, שֶׁהֲרֵי עַד הַיּוֹבֵל תְּהֵא קְנוּיָה לוֹ".

תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ – תַּמְעִיט בְּדָמֶיהָ - וּכְאִילּוּ אָמַר: תַּמְעִיט דְּמֵי מִקְנָתוֹ. וּמַה שֶּׁאָמַר גַּבֵּי "תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ", "תִּמְכְּרֶנָּה בְּיוֹקֶר" וְלֹא "תַּרְבֶּה בְּדָמֶיהָ", דּוּמְיָא דְּ"תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ" שֶׁפֵּירַשׁ "תַּמְעִיט בְּדָמֶיהָ", נִרְאֶה שֶׁהוּא כְּדֵי שֶׁלֹּא נַחֲשׁוֹב שֶׁפֵּירוּשׁוֹ: יַרְבֶּה דְּמֵיהֶן יוֹתֵר מִכְּדֵי שָׁוְיָן, אֲבָל מִ"תִּמְכְּרֶנָּה בְּיוֹקֶר" אֵינוֹ מַשְׁמַע יוֹתֵר מִכְּדֵי שָׁוְיוֹ, אֶלָּא שֶׁשָּׁוְיוֹ רַב (רא"ם). אוֹ מִשּׁוּם שֶׁ"תַּרְבֶּה" נֶאֱמַר עַל הַמּוֹכֵר, וְכִלְשׁוֹן רַשִׁ"י "תִּמְכְּרֶנָּה בְּיוֹקֶר", וְאִילּוּ "תַּמְעִיט" נֶאֱמַר עַל הַקּוֹנֶה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב אַחֲרָיו "כִּי מִסְפַּר תְּבוּאוֹת הוּא מוֹכֵר לָךְ", וְלֹא אָמַר כָּאן "תִּקָּחֶנוּ בְּזוֹל", מִשּׁוּם שֶׁאֵין בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל הַקּוֹנֶה לִקְנוֹת בְּזוֹל, אֶלָּא בִּיכָלְתּוֹ לְמַעֵט בַּדָּמִים, שֶׁלֹּא יִפְסוֹק עַל הַשָּׂדֶה אֶלָּא דָּמִים מוּעָטִים (גר"א). וּרְאֵה לְשׁוֹן רַשִׁ"י עֲרָכִין כט, ב: "לְפִי מִעוּט הַשָּׁנִים **תִּמְכְּרֶנָּה בְּזוֹל**, כְּדֵי שֶׁלֹּא תּוֹנֶה אֶת חֲבֵירְךָ". תורה יז

(יז) **וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

יז וְלָא תּוֹנוּן גְּבַר יָת חַבְרֵהּ וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רס"י◄ **וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ •** (ת"כ) כָּאן הִזְהִיר עַל אוֹנָאַת דְּבָרִים, שֶׁלֹּא יַקְנִיט אִישׁ אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא יַשִּׂיאֶנּוּ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, לְפִי דַּרְכּוֹ וַהֲנָאָתוֹ שֶׁל יוֹעֵץ. וְאִם תֹּאמַר: מִי יוֹדֵעַ אִם נִתְכַּוַּנְתִּי לְרָעָה? לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ"; הַיּוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת, הוּא יוֹדֵעַ. כָּל דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב, שֶׁאֵין מַכִּיר אֶלָּא מִי שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה בְּלִבּוֹ, נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 146)

וְלֹא יַשִּׂיאֶנּוּ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ (רש"י כה, יז)

וְקָשֶׁה, "לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִּתֵּן מִכְשׁוֹל" (לִפְנֵי הַסּוּמָא בְּדָבָר לֹא תִּתֵּן עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, רש"י) לָמָּה לִי, וַהֲרֵי זֶה בִּכְלָל אוֹנָאַת דְּבָרִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהוּא לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין. וְאַף שֶׁיֵּשׁ לְהִשְׁתַּדֵּל לִמְצֹא חִדּוּשׁ דִּין, וְרַק כְּשֶׁאֵין חִדּוּשׁ אוֹמְרִים "לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין" – הוּא רַק אִם זֶהוּ אוֹתוֹ הַלָּאו, וְאִלּוּ אוֹנָאַת דְּבָרִים כּוֹלֶלֶת גַּם עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הֲגוּנָה וְגַם שֶׁלֹּא יַקְנִיט אֶת חֲבֵרוֹ (שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ לְ"לִפְנֵי עִוֵּר").

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 147)

וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ (כה, יז)

וְלֹא יַשִּׂיאֶנּוּ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ (רש"י)

בְּפָרָשַׁת תָּבֹא, לְגַבֵּי "מַשְׂגָּה עִוֵּר בַּדָּרֶךְ", נָקַט רַשִּׁ"י "וּמַשִּׂיאוֹ עֵצָה **רָעָה**". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכָּאן מַיְירֵי בְּאוֹנָאַת דְּבָרִים, וְלָכֵן פֵּרֵשׁ שֶׁהַחִסָּרוֹן הוּא רַק בִּנְתִינַת הָעֵצָה (הָעֵצָה הִיא לַהֲנָאַת הַיּוֹעֵץ, לֹא לְטוֹבַת הַשּׁוֹאֵל). וְאִלּוּ בְּ"מַשְׂגָּה עִוֵּר", שֶׁהוּא אֶחָד מִי"א אֲרוּרִים שֶׁבַּתּוֹרָה, פֵּרֵשׁ שֶׁהָעֵצָה עַצְמָהּ הִיא רָעָה.

(יח) **וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח:**

יח וְתַעְבְּדוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי תִּטְרוּן וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְתִיתְבוּן עַל אַרְעָא לְרָחְצָן:

רס"י◄ **וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח •** שֶׁבַּעֲוֹן שְׁמִטָּה, יִשְׂרָאֵל גּוֹלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו לד): "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ" "וְהִרְצָת אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ"; וְשִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁל גָּלוּת בָּבֶל, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים שְׁמִטּוֹת שֶׁבִּטְּלוּ, הָיוּ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(יז) **וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ – כָּאן הִזְהִיר עַל אוֹנָאַת דְּבָרִים** - שֶׁהֲרֵי עַל אוֹנָאַת מָמוֹן הִזְהִיר בְּפָסוּק יד.

שֶׁלֹּא יַקְנִיט "אִישׁ" אֶת חֲבֵרוֹ, וְלֹא יַשִּׂיאֶנּוּ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ - הוּצְרַךְ לְהָבִיא דּוּגְמָא זוֹ מִפְּנֵי מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹקֶיךָ", וּכְהֶמְשֵׁךְ דִּבְרֵי רַשִּׁ"י (הרבי). וּרְאֵה רַשִּׁ"י לְעֵיל יט, יד: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִּתֵּן מִכְשׁוֹל – לֹא תִּתֵּן עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, אַל תֹּאמַר מִכּוֹר שָׁדְךָ וְקַח לְךָ חֲמוֹר, וְאַתָּה עוֹקֵף עָלָיו וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ". וְאוּלַי יֵשׁ לוֹמַר שֶׁשָּׁם הָאִיסּוּר הוּא רַק כְּשֶׁהַדָּבָר יוֹצֵא לִידֵי פּוֹעַל, וְאִילּוּ כָּאן אִיסּוּר הַהוֹנָאָה הוּא מִיַּד שֶׁמְּיַעֵץ לוֹ כֵּן. וַעֲדַיִן צָרִיךְ עִיּוּן.

לְפִי דַּרְכּוֹ וַהֲנָאָתוֹ שֶׁל יוֹעֵץ - רְאֵה סַנְהֶדְרִין עו, ב: "הֵוֵי זָהִיר מִן הַיּוֹעֲצָךְ לְפִי דַּרְכּוֹ", וּבְרַשִּׁ"י שָׁם "לַהֲנָאָתוֹ". כְּלוֹמַר, בָּעֵצָה הַזֹּאת שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ יֶשְׁנָהּ כַּוָּנָה נִסְתֶּרֶת לְטוֹבָתוֹ שֶׁל הַיּוֹעֵץ, וּבָזֶה מְצַעֵר אֶת חֲבֵרוֹ פְּעָמִים, פַּעַם אַחַת בְּעֵצָה שֶׁאֵינָהּ טוֹבָה לוֹ, וּפַעַם שְׁנִיָּה בְּכָךְ שֶׁמְּרַמֵּהוּ, שֶׁחֲבֵרוֹ חוֹשֵׁב שֶׁהוּא מִתְכַּוֵּין לְטוֹבָתוֹ, וּבֶאֱמֶת מִתְכַּוֵּין לְטוֹבַת עַצְמוֹ. אָמְנָם גַּם נְתִינַת עֵצָה רָעָה לַחֲבֵרוֹ סְתָם, הוּא בְּגֶדֶר "לֹא תוֹנוּ", אֶלָּא שֶׁאֵין זֶה מָצוּי שֶׁאָדָם יְיַעֵץ לַחֲבֵרוֹ סְתָם עֵצָה רָעָה, לָכֵן נָקַט רַשִּׁ"י אֶת הַמָּצוּי, שֶׁאָדָם מְיַעֵץ לַחֲבֵרוֹ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת כְּדֵי שֶׁתִּצְמַח לוֹ תּוֹעֶלֶת מִזֶּה. וּבְ"תּוֹרַת מְנַחֵם" מוֹסִיף, שֶׁהַדִּיּוּק בְּדִבְרֵי רַשִּׁ"י הוּא, שֶׁגַּם אִם הָעֵצָה "שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ" הוּא בְּכָךְ שֶׁזֶּה "לְפִי דַּרְכּוֹ וַהֲנָאָתוֹ שֶׁל יוֹעֵץ", דְּהַיְינוּ שֶׁהָעֵצָה עַצְמָהּ אֵינָהּ רָעָה לַחֲבֵרוֹ, אֶלָּא שֶׁהַיּוֹעֵץ מְיַעֵץ לוֹ בִּשְׁבִיל טוֹבָתוֹ הָאִישִׁית, גַּם אָז עוֹבֵר בְּ"לֹא תוֹנוּ", מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ כָּאן פְּגַם בְּעֶצֶם הַיִּעוּץ, שֶׁכֵּן הַיּוֹעֵץ מַצִּיג עַצְמוֹ כְּמִי שֶׁדּוֹרֵשׁ רַק אֶת טוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁלַּאֲמִיתוֹ שֶׁל דָּבָר הוּא מְנַסֶּה לְהָפִיק מִכָּךְ טוֹבָה לְעַצְמוֹ.

וְאִם תֹּאמַר: מִי יוֹדֵעַ אִם נִתְכַּוַּנְתִּי לְרָעָה? לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ", הַיּוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת - רְאֵה תְּהִלִּים צד, יא: "ה' יוֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם".

הוּא יוֹדֵעַ - הֲוֵי יָרֵא מִן הַיּוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת, אִם לְטוֹבָה אִם לְאוֹנְאָה (רש"י ב"מ נח, ב).

כָּל דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב, שֶׁאֵין מַכִּיר אֶלָּא מִי שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה בְּלִבּוֹ, נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ" - רְאֵה גַּם רַשִּׁ"י לְעֵיל יט, יד, לב. לְקַמָּן פְּסוּקִים לו, מג. תורה יח

(יח) **וִישַׁבְתֶּם עַל הָאָרֶץ לָבֶטַח – שֶׁבַּעֲוֹן שְׁמִטָּה, יִשְׂרָאֵל גּוֹלִים** - וּמַה

◆ יום שלישי ט"ז אייר ◆

(יט) וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ:

יט וְתִתֵּן אַרְעָא אִבַּהּ וְתֵיכְלוּן לְמִשְׂבָּע וְתֵיתְבוּן לְרָחֲצָן עֲלַהּ:

רש"י◄ **וְנָתְנָה הָאָרֶץ וְגוֹ' וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ•** שֶׁלֹּא תִּדְאֲגוּ מִשָּׁנַת בַּצֹּרֶת. **וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע•** אַף בְּתוֹךְ הַמֵּעַיִם תְּהֵא בּוֹ בְּרָכָה.

(כ) וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ:

כ וַאֲרֵי תֵימְרוּן מָא נֵיכוּל בְּשַׁתָּא שְׁבִיעֵתָא הָא לָא נִזְרַע וְלָא נִכְנוֹשׁ יָת עֲלַלְתָּנָא:

רש"י◄ **וְלֹא נֶאֱסֹף•** אֶל הַבַּיִת. **אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ•** כְּגוֹן יַיִן וּפֵרוֹת הָאִילָן וּסְפִיחִין הַבָּאִים מֵאֲלֵיהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 189)

וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית (כה, כ)

'שֵׁשׁ שָׁנִים' וְ'הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית' הֵם כְּנֶגֶד שֵׁית אַלְפֵי שְׁנִין דְּהָוֵי עָלְמָא וְהָאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי. וְנִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה - כֵּיצַד יָכוֹל הַדּוֹר שֶׁלָּנוּ, הַיָּרוּד וְהֶחָלָשׁ, לְהָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה? עַל כָּךְ בָּאָה הַבְטָחַת ה', שֶׁאִם תַּעֲשׂוּ אֶת כָּל הַתָּלוּי בָּכֶם, אֶתֵּן אֶת בִּרְכָתִי וּ'זְרִיעַת הַשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית' תַּשִּׂיג אֶת מַטְרָתָהּ וְתָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה, אַף שֶׁה'שָּׁדֶה' כְּחוּשָׁה, שֶׁהֲרֵי נֶעֱבְדָה בְּמֶשֶׁךְ שֵׁשׁ שָׁנִים.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

שֶׁכָּתוּב "וַעֲשִׂיתֶם אֶת חֻקּוֹתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ", בְּחֻקּוֹת וּמִשְׁפָּטִים שֶׁל שְׁמִיטָּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאִם יְקַיְּימוּם יֵשְׁבוּ לָבֶטַח וְלֹא יִגְלוּ (רא"ם).

שֶׁנֶּאֱמַר - וַיִּקְרָא כו, לד.

"אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ .. וְהִרְצָת אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ" - וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "אָז תִּרְצֶה – תְּפַיֵּס אֶת כַּעַס הַמָּקוֹם שֶׁכָּעַס עַל שְׁמִטּוֹתֶיהָ, וְהִרְצָת לַמֶּלֶךְ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ".

וְשִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁל גָּלוּת בָּבֶל, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים שְׁמִטּוֹת שֶׁבִּטְּלוּ הָיוּ - וּכְפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ רַשִׁ"י לְקַמָּן כו, לה הַחֶשְׁבּוֹן בָּזֶה. וְנִרְאֶה שֶׁכַּוָּנַת רַשִׁ"י לוֹמַר בְּהוֹסָפָה זוֹ, שֶׁעַל כָּל בִּיטּוּל שֶׁל שְׁמִיטָּה וּשְׁמִיטָּה נֶעֱנָשִׁים בְּעוֹנֶשׁ גָּלוּת, וּמִמֵּילָא סָרָה הַשְּׁאֵלָה: אִם כְּבָר נִתְחַיְּבוּ גָּלוּת בְּבִיטּוּל שְׁמִיטָּה אַחַת, מָה עוֹנֶשׁ נוֹסָף עַל בִּיטּוּל שְׁמִיטָּה שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית? תורה יט

(יט) **וְנָתְנָה הָאָרֶץ וְגוֹ' וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ – שֶׁלֹּא תִּדְאֲגוּ מִשָּׁנַת בַּצֹּרֶת** - שֶׁאִם "שֶׁלֹּא תִּדְאֲגוּ מִגָּלוּת", מָה עִנְיָן זֶה אֵצֶל "וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ"? וְעוֹד, לְעִנְיַן גָּלוּת הֲרֵי כְּבָר אָמַר (פסוק יח): "וִישַׁבְתֶּם עַל הָאָרֶץ לָבֶטַח". וְזוֹ גַּם הַסִּיבָּה שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י "וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ" קוֹדֶם "וַאֲכַלְתֶּם לָשׂוֹבַע", כְּדֵי לְהוֹדִיעַ הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין "וִישַׁבְתֶּם עַל הָאָרֶץ לָבֶטַח" וּבֵין "וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ", וּכְשֶׁפֵּרֵשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁלֹּא יְהוּ גוֹלִין, פֵּרֵשׁ מִיָּד הַשֵּׁנִי: שֶׁלֹּא יִדְאֲגוּ מִבַּצּוֹרֶת (רא"ם). וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרַשִׁ"י רוֹצֶה לְהַבְהִיר בָּזֶה, שֶׁזֶּה "שֶׁלֹּא תִּדְאֲגוּ מִבַּצּוֹרֶת" אֵינוֹ מֵחֲמַת "וַאֲכַלְתֶּם לָשׂוֹבַע", שֶׁתְּהֵא בּוֹ בְּרָכָה בַּמֵּעַיִם, וְהֵינוּ שֶׁאַף מְעַט תְּבוּאָה תַּסְפִּיק לָהֶם, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּהְיֶה בַּצּוֹרֶת כְּלָל, וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר "וַאֲכַלְתֶּם לָשׂוֹבַע" זוֹ בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וּרְאֵה "בְּאֵר בַּשָּׂדֶה" שֶׁכָּתַב לְהֵיפֶךְ.

וַאֲכַלְתֶּם לָשׂבַע – אַף בְּתוֹךְ הַמֵּעַיִם תְּהֵא בּוֹ בְּרָכָה - שֶׁאִם לְעִנְיַן שֶׁיֹּאכְלוּ לָשׂוֹבַע כִּפְשׁוּטוֹ, הֲרֵי כְּבָר כָּתַב: "וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ", וּבְוַדַּאי שֶׁיֹּאכְלוּ לָשׂוֹבַע (רא"ם). וְעִנְיַן הַבְּרָכָה בַּמֵּעַיִם – רְאֵה רַשִׁ"י לְקַמָּן כו, ה: "אוֹכֵל קִימְעָא וְהוּא מִתְבָּרֵךְ בְּמֵעָיו", אַךְ כָּאן רַשִׁ"י לֹא כָּתַב כֵּן, מִשּׁוּם שֶׁשָּׁם מְדוּבָּר בְּלֶחֶם, שֶׁכָּל עִנְיָנוֹ לְהַשְׂבִּיעַ, לְכֵן הַבְּרָכָה הִיא שֶׁיֹּאכַל מְעַט לֶחֶם וְיַשְׂבִּיעַ אוֹתוֹ, אֲבָל כָּאן מְדוּבָּר בְּפֵרוֹת הָאָרֶץ בִּכְלָל, שֶׁאוֹכְלִים אוֹתָם לֹא רַק לָשׂוֹבַע, אֶלָּא גַּם לְתַעֲנוּג, וְאֵין זוֹ בְּרָכָה לוֹמַר לְאָדָם שֶׁיֹּאכַל מְעַט פֵּרוֹת, לְכֵן כּוֹתֵב שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ בְּרָכָה בַּמֵּעַיִם, כְּלוֹמַר שֶׁהַפְּרִי יִהְיֶה מֵזִין וּמוֹעִיל מְאֹד לָאָדָם (יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָיָה מוֹעִיל וּמֵזִין עַל פִּי הַטֶּבַע), וְזֶה כּוֹלֵל גַּם כַּמּוּבָן שֶׁהַפֵּירוֹת לֹא יַזִּיקוּ לוֹ. תורה כ

(כ) **וְלֹא נֶאֱסֹף – אֶל הַבַּיִת** - דַּאֲסִיפָה זוֹ הִיא מִלְּשׁוֹן הַכְנָסָה אֶל הַבַּיִת (ראה רש"י שמות כג, י. לה, כב). וְהַכַּוָּנָה לְהַכְנָסָתָם לַבַּיִת לְקִיּוּם וּלְשִׁימּוּר, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶאֱסַר לָהֶם לְהַכְנִיס אֶלָּא לְקִיּוּם, כְּדֶרֶךְ הַקּוֹצְרִין שֶׁקּוֹצְרִין לְקִיּוּם, כְּדִלְעֵיל בְּרַשִׁ"י פָּסוּק ה (רא"ם).

אֶת תְּבוּאָתֵנוּ – כְּגוֹן יַיִן וּפֵרוֹת הָאִילָן, וּסְפִיחִין הַבָּאִים מֵאֲלֵיהֶם - מְבָאֵר בָּזֶה מַהוּ שֶׁאוֹמֵר "וְלֹא נֶאֱסוֹף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ", לְאַחַר שֶׁאוֹמֵר "הֵן לֹא נִזְרָע", שֶׁהֲרֵי אִם לֹא יִזְרְעוּ מַה יֵּאָסְפוּ? וְעַל כֵּן מְפָרֵשׁ שֶׁ"לֹא נֶאֱסוֹף", אֵינוֹ מוּסָב עַל "לֹא נִזְרָע", אֶלָּא הַכַּוָּנָה בּוֹ לְיַיִן שֶׁנַּעֲשָׂה מֵעֲנָבִים שֶׁגָּדְלוּ בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָּה, וְכֵן לְפֵרוֹת הָאִילָן שֶׁגְּדֵלִים מֵאֲלֵיהֶם בְּכָל שָׁנָה, וּמִמֵּילָא גָּדְלוּ גַּם בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָּה, אֲבָל בִּזְרָעִים שֶׁאֵינָן בָּאִין בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה אֶלָּא מִן הַזְּרָעִים שֶׁזּוֹרְעִין, הַכַּוָּנָה בָּהֶם לִסְפִיחִים שֶׁצָּמְחוּ מֵאֲלֵיהֶם מִן הַזְּרָעִים שֶׁנָּפְלוּ בַּשָּׂדֶה בְּעֵת הַקָּצִיר (רא"ם). וְכָךְ אָמְרוּ: "הֵן לֹא נִזְרָע", וְהַגְּדֵלִים מֵאֲלֵיהֶם – "לֹא נֶאֱסוֹף" (רש"י פסחים נא, ב). תורה כא

(כא) **וְצִוִּיתִי אֶת־בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת אֶת־הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים:**

כא **וַאֲפַקֵּד יָת בִּרְכָתִי לְכוֹן בְּשַׁתָּא שְׁתִיתָתָא וְתַעְבֵּד יָת עֲלַלְתָּא לִתְלַת שְׁנִין:**

רש"י◄ **לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים.** לְמִקְצָת הַשִּׁשִּׁית, מִנִּיסָן וְעַד רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, וְלַשְּׁבִיעִית וְלַשְּׁמִינִית, שֶׁיִּזְרְעוּ בַּשְּׁמִינִית בְּמַרְחֶשְׁוָן וְיִקְצְרוּ בְּנִיסָן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (קטעים מהתוועדות שבת פרשת בהר ה'תשי"ט. תורת מנחם כרך כה, ע' 279־275; 285־283, בלתי מוגה)

בָּעִנְיָן הַנַּ"ל - "וְצִוִּיתִי אֶת בִּרְכָתִי גו' בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית, וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים" - יֵשׁ גַּם הוֹרָאָה בְּנוֹגֵעַ לְיוֹקֶר הַזְּמַן, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַקָּשׁוּר גַּם עִם יְמֵי הַסְּפִירָה:

לְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן: מַהוּ הָעִנְיָן בִּסְפִירַת הַזְּמַן - הֲרֵי מַהֲלֵךְ הַזְּמַן הוּא תָּמִיד בְּאוֹתוֹ אוֹפָן?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא - שֶׁנִּיצּוּל הַזְּמַן יָכוֹל לִהְיוֹת בְּכַמָּה אוֹפַנִּים: יֶשְׁנוֹ אוֹפָן שֶׁמְּמַלְּאִים אֶת הַזְּמַן בְּתוֹכָן שֶׁל עֲבוֹדַת ה', וּמִצַּד זֶה הִנֵּה גַּם רִיבּוּי זְמַן נֶחְשָׁב "כְּיָמִים אֲחָדִים"; וְיֶשְׁנוֹ אוֹפָן שֶׁהַזְּמַן אֵינוֹ מְמוּלָא כּוּ'. אָדָם יָכוֹל לִהְיוֹת שִׁבְעִים שָׁנָה, שְׁמוֹנִים שָׁנָה וּמֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְלֹא לִפְעוֹל מְאוּמָה; וְיָכוֹל לִהְיוֹת מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁ"בְּשָׁעָה אַחַת" הֲרֵי הוּא "קוֹנֶה עוֹלָמוֹ", עַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ מְקַנֵּא בּוֹ!

וְזֶהוּ גַּם פֵּרוּשׁ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא": בְּ"כָל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא" נִכְלָלִים כָּל פְּרָטֵי הַמַּדְרֵגוֹת: תַּעֲנוּג הַמּוּרְגָּשׁ, תַּעֲנוּג הַבִּלְתִּי מוּרְגָּשׁ כּוּ', עַד לְדַרְגַּת "יוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה". וְכֵיוָן שֶׁכָּל זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה עַכְשָׁו, הֲרֵי מוּבָן, שֶׁהָעֲבוֹדָה עַכְשָׁו הִיא לְמַעְלָה אֲפִילּוּ מִ"יוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה".

וְכָל זֶה הוּא בְּ"שָׁעָה אַחַת" - שֶׁכָּל שָׁעָה, אִם מְנַצְּלִים אוֹתָהּ כִּדְבָעֵי, אֲזַי הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מֵהַגִּילּוּיִים שֶׁלָּעָתִיד, לְמַעְלָה גַּם מֵהָעִילּוּי שֶׁל "יוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים".

וְזֶהוּ גַּם עִנְיָן "וּפָרַצְתָּ" בְּנוֹגֵעַ לַזְּמַן - שֶׁנּוֹסַף עַל שְׁמִירַת הַזְּמַן בְּאוֹפָן שֶׁכָּל כַּמּוּת הַזְּמַן מְמוּלָא בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם "וּפָרַצְתָּ" בְּנוֹגֵעַ **לְאֵיכוּת** הַזְּמַן. הַיְנוּ, שֶׁמִּילּוּי הַזְּמַן בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה, יִהְיֶה מִתּוֹךְ מְסִירָה וּנְתִינָה וְחִיּוּת כּוּ', כָּךְ שֶׁגַּם מִיעוּט הַזְּמַן בְּכַמּוּת - כּוֹלֵל רִיבּוּי זְמַן בְּאֵיכוּת, עַל־דֶּרֶךְ שֶׁבַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית נַעֲשֵׂית צְמִיחַת תְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים.

(כב) **וּזְרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד ׀ הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן:**

כב **וְתִזְרְעוּן יָת שַׁתָּא תְּמִינְתָּא וְתֵיכְלוּן מִן עֲלַלְתָּא עַתִּיקָא עַד שַׁתָּא תְּשִׁיעֵתָא עַד מֵעַל עֲלַלְתַּהּ תֵּיכְלוּן עַתִּיקָא:**

רש"י◄ **עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת.** עַד חַג הַסֻּכּוֹת שֶׁל תְּשִׁיעִית, שֶׁהִיא עֵת בֹּא תְּבוּאָתָהּ שֶׁל שְׁמִינִית לְתוֹךְ הַבַּיִת, שֶׁכָּל יְמוֹת הַקַּיִץ הָיוּ בַּשָּׂדֶה בַּגְּרָנוֹת, וּבְתִשְׁרֵי הוּא עֵת הָאָסִיף לַבַּיִת, וּפְעָמִים שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת לְאַרְבַּע

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(כא) **לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים** – **לִקְצַת הַשִּׁשִּׁית מִנִּיסָן** - שֶׁאָז קוֹצְרִים מַה שֶּׁגָּדַל בַּשִּׁשִּׁית.

וְעַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְלַשְּׁבִיעִית, וְלַשְּׁמִינִית, שֶׁיִּזְרְעוּ בַּשְּׁמִינִית בְּמַרְחֶשְׁוָן וְיִקְצְרוּ בְּנִיסָן - וְעַד אָז יִצְטָרְכוּ לֶאֱכוֹל מַה שֶּׁגָּדַל בַּשִּׁשִּׁית. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָן שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים שְׁלֵמוֹת, אֶלָּא שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים מְקֻטָּעוֹת, מִקְצַת שָׁנָה נֶחְשֶׁבֶת שָׁנָה (רא"ם). אוֹ שֶׁזֶּה גּוּפָא כַּוָּנַת הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ "לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים", לְמָשֵׁךְ שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים הַבָּאוֹת, וְלָאו דַּוְקָא שְׁלֵמוֹת. וְהַ"בְּאֵר בַּשָּׂדֶה" כָּתַב, שֶׁמִּלְּשׁוֹן רַשִׁ"י "וְלַשְּׁמִינִית", וְלֹא "וְלִקְצַת הַשְּׁמִינִית", מַשְׁמַע שֶׁבַּשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית הַכָּתוּבָה לְכוּלָּהּ, וּמַה שֶּׁכָּתַב "וְיִקְצְרוּ בְּנִיסָן", אֵין הַכַּוָּנָה שֶׁיֹּאכְלוּ אוֹתָהּ אָז, שֶׁהֲרֵי אֵין דֶּרֶךְ לְהָבִיא מִן הֶחָדָשׁ וְלֶאֱכוֹל, אֶלָּא מַנִּיחִין אוֹתוֹ כָּל יְמוֹת הַקַּיִץ בַּגְּרָנוֹת, וּכְמוֹ שֶׁכּוֹתֵב רַשִׁ"י בַּפָּסוּק הַבָּא. וּרְאֵה רַשִׁ"י נְדָרִים סא, א: "לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים – שָׁנָה שִׁשִּׁית וְשָׁנָה שְׁבִיעִית וּשְׁמִינִית עַד קְצִירָתָהּ". תורה כב

(כב) **עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת** – **עַד חַג הַסֻּכּוֹת שֶׁל תְּשִׁיעִית** - וּמַה שֶּׁפֵּירַשׁ לְעֵיל פָּסוּק כא: "וְלַשְּׁמִינִית, שֶׁיִּזְרְעוּ בַּשְּׁמִינִית בְּמַרְחֶשְׁוָן **וְיִקְצְרוּ בְּנִיסָן**", יֵשׁ לוֹמַר שֶׁזּוֹ תְּשׁוּבָה לִשְׁאֵלַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "מַה נֹּאכַל", שֶׁלֹּא הָיְתָה אֶלָּא עַד נִיסָן שֶׁל שְׁמִינִית, שֶׁהֲרֵי מִנִּיסָן שֶׁל שְׁמִינִית וְאֵילָךְ כְּבָר יֵשׁ לָהֶם לֶאֱכוֹל מִמַּה שֶׁקָּצְרוּ בְּנִיסָן, לְפִיכָךְ הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ תְּשׁוּבַת הַשְּׁאֵלָה שֶׁאָמַר "וְצִוִּיתִי אֶת בִּרְכָתִי לָכֶם .. לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים", מִנִּיסָן שֶׁל שִׁשִּׁית עַד נִיסָן שֶׁל שְׁמִינִית. וּמַה שֶּׁהוֹסִיף הַכָּתוּב אַחַר־כָּךְ כָּאן "וּזְרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית וַאֲכַלְתֶּם מִן הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית",

שָׁנִים: בַּשִּׁשִּׁית שֶׁלִּפְנֵי הַשְּׁמִטָּה הַשְּׁבִיעִית, שֶׁהֵן בְּטֵלִין מֵעֲבוֹדַת קַרְקַע שְׁתֵּי שָׁנִים רְצוּפוֹת: הַשְּׁבִיעִית וְהַיּוֹבֵל; וּמִקְרָא זֶה נֶאֱמַר בִּשְׁאָר הַשְּׁמִטּוֹת כֻּלָּן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 172)

וּפְעָמִים שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת לְאַרְבַּע . . הַשְּׁבִיעִית וְהַיּוֹבֵל (רש"י כה, כב) **שְׁמִטָּה** - הִיא עֲבוֹדָה שֶׁל קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, בְּטוּל **הַיֵּשׁ**. כְּלוֹמַר, הָעוֹבֵד הוּא 'יֵשׁ וּמְציאוּת', אֶלָּא שֶׁמְּבַטֵּל אֶת יֵשׁוּתוֹ. **יוֹבֵל** - הוּא בְּסְפִירַת הַבִּינָה, 'עָלְמָא דְּחֵירוּ', בְּטוּל **בְּמְצִיאוּת**. לָכֵן נֶאֱמַר "**לְשָׁלֹשׁ** הַשָּׁנִים", שֶׁכֵּן הַצֹּרֶךְ לְתָרֵץ קְשִׁיָּא ("מַה נֹּאכַל") קַיָּם רַק בְּדַרְגַּת 'שְׁמִטָּה', וְאִלּוּ בְּדַרְגַּת 'יוֹבֵל' אֵין מִלְּכַתְּחִלָּה מָקוֹם לְקַשְׁיָא כְּלָל.

(כג) **וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי:**

כג **וְאַרְעָא לָא תִזְדַּבַּן לַחֲלוּטִין אֲרֵי דִילִי אַרְעָא אֲרֵי דַיָּרִין וְתוֹתָבִין אַתּוּן קֳדָמָי:**

רש"י◄ **וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר•** (ת"כ) לִתֵּן 'לָאו' עַל חֲזָרַת שָׂדוֹת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, שֶׁלֹּא יְהֵא הַלּוֹקֵחַ כּוֹבְשָׁהּ. **לִצְמִתֻת•** לִפְסִיקָה, לִמְכִירָה פְּסוּקָה עוֹלָמִית. **כִּי־לִי הָאָרֶץ•** (ת"כ) אַל תֵּרַע עֵינְךָ בָּהּ, שֶׁאֵינָהּ שֶׁלְּךָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ה ח"ד ע' 2066. ע"פ ביאורי החומש)

כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי (כה, כג)

הַבִּטּוּי "גֵּרִים" מִתְיַחֵס לְמַעֲמָדָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַר הַבְטָחַת הַקָּבָּ"ה "לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת", אַךְ לִפְנֵי הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ וְכִבּוּשָׁהּ בְּפֹעַל; בְּשָׁלֵב זֶה הָיוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בִּבְחִינַת "גֵּרִים", שֶׁזְּכִיּוֹתֵיהֶם בָּאָרֶץ חֲלָקִיּוֹת בִּלְבַד. הַבִּטּוּי "תּוֹשָׁבִים", מִתְיַחֵס לְמַעֲמָדָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, כָּבְשׁוּ אוֹתָהּ וְקִבְּלוּ אֶת הַבַּעֲלוּת עָלֶיהָ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

וְזֶהוּ כְּבָר תּוֹסֶפֶת בְּרָכָה מֵעֵבֶר לְשִׁעֲלָתָם, שֶׁלֹּא רַק לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים שֶׁמִּנִּיסָן שֶׁל שִׁשִּׁית עַד נִיסָן שֶׁל שְׁמִינִית, אֶלָּא אַף עַד סוֹף הַשְּׁמִינִית, שֶׁהוּא תְּחִלַּת תְּשִׁיעִית, יַסְפִּיק הַיָּשָׁן שֶׁתֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה שֶׁאוֹכְלִים מִן הַיָּשָׁן עַד חַג הַסּוּכּוֹת שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה (רא"ם). וּלְפֵירוּשׁ הַ"בְּאֵר בַּשָּׂדֶה" הַנִּזְכָּר לְעֵיל, זוֹ כַּוָּנַת הַכָּתוּב מִלְּכַתְּחִילָּה בְּאָמְרוֹ "לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים", וּכְדִלְעֵיל.

שֶׁהוּא עֵת "בּוֹא תְבוּאָתָהּ" שֶׁל שְׁמִינִית לְתוֹךְ הַבַּיִת - מְפָרֵשׁ "בּוֹא תְבוּאָתָהּ" עַל בִּיאַת הַתְּבוּאָה וְהַכְנָסָתָהּ אֶל הַבַּיִת.

שֶׁכָּל יְמוֹת הַקַּיִץ הָיוּ בַּשָּׂדֶה בַּגְּרָנוֹת, וּכְתִשְׁרֵי הוּא עֵת הָאָסִיף לַבַּיִת - כְּדִלְעֵיל כג, לט וּבְרַשִׁ"י שָׁם.

וּפְעָמִים שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת לְאַרְבַּע שָׁנִים, בַּשִּׁשִּׁית שֶׁלִּפְנֵי הַשְּׁמִטָּה הַשְּׁבִיעִית - כְּלוֹמַר בִּשְׁנַת אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה לַיּוֹבֵל.

שֶׁהֵן בְּטֵלִין מֵעֲבוֹדַת קַרְקַע שְׁתֵּי שָׁנִים רְצוּפוֹת, הַשְּׁבִיעִית וְהַיּוֹבֵל - כְּדִלְעֵיל בְּרַשִׁ"י פָּסוּק יא. וְאִם כֵּן, הַתְּבוּאָה שֶׁל הַשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית, שֶׁהִיא שְׁנַת אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה, צְרִיכָה לְעַצְמָהּ, וְלִשְׁנַת אַרְבָּעִים וְתֵשַׁע שֶׁהִיא שְׁמִטָּה, וְלִשְׁנַת חֲמִשִּׁים שֶׁהִיא יוֹבֵל, וְלִשְׁנַת חֲמִשִּׁים וְאַחַת עַד הַקָּצִיר, דְּהַיְנוּ אַרְבַּע שָׁנִים (רש"י נדרים סא, א).

וּמִקְרָא זֶה נֶאֱמַר בִּשְׁאָר הַשְּׁמִטּוֹת כֻּלָּן - בְּשֵׁשׁ הַשְּׁמִטּוֹת, וְלֹא בִּשְׁמִטָּה שְׁבִיעִית שֶׁל יוֹבֵל (רש"י שם). אַךְ מִזֶּה מוּבָן שֶׁבִּשְׁמִטָּה שְׁבִיעִית שֶׁל יוֹבֵל הַבְּרָכָה תִּהְיֶה לְאַרְבַּע שָׁנִים, שֶׁאִם לֹא כֵּן טַעֲנַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "מַה נֹּאכַל וגו'" תִּשָּׁאֵר בְּעֵינָהּ. תורה כג

(כג) **וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר** - **לִתֵּן לָאו עַל חֲזָרַת שָׂדוֹת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל** - כִּי אִם לֹא כֵּן, מַה בָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ. אֲבָל רָאֵה רַשִׁ"י בְּבָא מְצִיעָא עט, א: "וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִיתוּת – כָּאן פֵּירַשׁ לְךָ טַעְמוֹ שֶׁל מִצְוַת יוֹבֵל". וְכֵן פֵּירַשׁ הָרַמְבַּ"ן: "וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁאֵין זֶה לָאו לִלְקוֹת עָלָיו, אֲבָל הוּא טַעַם וכו'". וְצָרִיךְ עִיּוּן לָמָּה לֹא פֵּירַשׁ רַשִׁ"י כֵּן בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא.

שֶׁלֹּא יְהֵא הַלּוֹקֵחַ כּוֹבְשָׁהּ - וּכְאִילּוּ אָמַר: לֹא יִכְבְּשֶׁנָּה הַלּוֹקֵחַ תִּחַת יָדוֹ מִלְּהַחֲזִירָהּ לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, עַד שֶׁנִּמְצָא שֶׁנִּמְכֶּרֶת לִצְמִיתוּת (רא"ם). כְּלוֹמַר, הָאִיסּוּר הוּא עַל הַקּוֹנֶה כֵּיוָן שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֶת מַעֲשֵׂה הַהַחְזָקָה כְּשֶׁמַּגִּיעַ הַיּוֹבֵל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַמּוֹכֵר, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁעַת הַמְּכִירָה אֵין כָּאן אִיסּוּר, וּבִשְׁעַת הַיּוֹבֵל אֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם (באר בשדה).

לִצְמִתֻת – **לִפְסִיקָה** - מְפָרֵשׁ "צְמִיתוּת" מִלְּשׁוֹן פְּסִיקָה וּכְרִיתָה. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י מְלָכִים א כ, לג: "וַיַּחְלְטוּ – לְשׁוֹן צְמִיתוּת, כָּרְתוּ הַדָּבָר מִפִּיו שֶׁלֹּא יַחֲזוֹר בּוֹ". וּבְרַשִׁ"י תְּהִלִּים קא, ב: "אַצְמִית – אַכְרִית".

לִמְכִירָה פְּסוּקָה עוֹלָמִית. כִּי לִי הָאָרֶץ – אַל תֵּרַע עֵינְךָ בָּהּ, שֶׁאֵינָהּ שֶׁלְּךָ - פֵּירַשׁ "כִּי לִי הָאָרֶץ", "שֶׁאֵינָהּ שֶׁלְּךָ", וְלֹא שֶׁהָאָרֶץ שֶׁלִּי, מִפְּנֵי שֶׁאֵין טַעַם לוֹמַר שֶׁלֹּא יִכְבְּשֶׁנָּה הַלּוֹקֵחַ בְּיָדוֹ אֶלָּא יַחֲזִירֶנָּה לַבְּעָלִים מִפְּנֵי שֶׁהָאָרֶץ הִיא שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהֲרֵי הָאָרֶץ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גַּם כְּשֶׁהִיא בְּיַד מוֹכֵר, לָכֵן פֵּירַשׁ שֶׁאֵין רָאוּי שֶׁיֵּרַע בְּעֵינֶיךָ בְּהַחֲזִירְךָ אוֹתָהּ לַבְּעָלִים, כֵּיוָן "שֶׁאֵינָהּ שֶׁלְּךָ" (רא"ם). אוֹ יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכָּאן מַזְהִיר אֶת הַמּוֹכֵר שֶׁלֹּא תִּהְיֶה נַחֲלָתוֹ רָעָה בְּעֵינָיו שֶׁבְּשֶׁל כָּךְ יִרְצֶה לִמְכְּרָהּ לִצְמִיתוּת, כֵּיוָן "שֶׁאֵינָהּ שֶׁלְּךָ", אֶלָּא שֶׁלִּי. וּרְאֵה פֵּירוּשׁ הַמִּיוּחָס לְרַשִׁ"י דִּבְרֵי הַיָּמִים א כט, טו: "כִּי גֵרִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ – וְאֵין לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בָּאָרֶץ וְלֹא אֲחוּזָה, אֶלָּא לָגוּר בָּהּ". תורה כד

(כד) **וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזָּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ: ס**

כד וּבְכֹל אַרְעָא אַחֲסַנְתְּכוֹן פֵּרְקָנָא תִּתְּנוּן לְאַרְעָא:

רש"י◄ **וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזָּתְכֶם•** (ת"כ) לְרַבּוֹת בָּתִּים וְעֶבֶד עִבְרִי, וְדָבָר זֶה מְפֹרָשׁ בְּ'קִדּוּשִׁין' בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן (דף כא). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ, סָמוּךְ לַפָּרָשָׁה שֶׁלְּאַחֲרָיו, שֶׁהַמּוֹכֵר אֲחֻזָּתוֹ רַשַּׁאי לְגָאֳלָהּ לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים, אוֹ הוּא אוֹ קְרוֹבוֹ, וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְעַכֵּב.

◆ יום רביעי י"ז אייר ◆

(כה) **כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו:**

כה אֲרֵי יִתְמַסְכַּן אָחוּךְ וִיזַבֵּן מֵאַחֲסַנְתֵּהּ וְיֵיתֵי פָּרִיקֵהּ דְּקָרִיב לֵהּ וְיִפְרוֹק יָת זְבִינֵי אֲחוּהִי:

רש"י◄ **כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר•** (ת"כ) מְלַמֵּד, שֶׁאֵין אָדָם רַשַּׁאי לִמְכֹּר שָׂדֵהוּ אֶלָּא מֵחֲמַת דֹּחַק עֹנִי. **מֵאֲחֻזָּתוֹ•** וְלֹא כֻּלָּהּ, לִמְדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיְּשַׁיֵּר שָׂדֶה לְעַצְמוֹ. **וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו•** (ת"כ) וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְעַכֵּב.

(כו) **וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ:**

כו וּגְבַר אֲרֵי לָא יְהֵי לֵהּ פָּרִיק וְתַדְבֵּק יְדֵהּ וְיַשְׁכַּח כְּמִסַּת פֵּרְקָנֵהּ:

רש"י◄ **וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹאֵל•** (קידושין שם. ת"כ) וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גוֹאֲלִים? אֶלָּא גוֹאֵל שֶׁיּוּכַל לִגְאֹל מִמְּכָרוֹ.

(כז) **וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ:**

כז וִיחַשֵּׁב יָת שְׁנֵי זְבִינוּהִי וְיָתֵב יָת מוֹתָרָא לִגְבַר דִּי זַבֶּן לֵהּ וִיתוּב לְאַחֲסַנְתֵּהּ:

רש"י◄ **וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ•** כַּמָּה שָׁנִים הָיוּ עַד הַיּוֹבֵל? כָּךְ וְכָךְ; וּבְכַמָּה מְכַרְתִּיהָ לְךָ? בְּכָךְ וְכָךְ; עָתִיד הָיִיתָ לְהַחֲזִירָהּ בַּיּוֹבֵל, נִמְצֵאתָ קוֹנֶה מִסְפַּר הַתְּבוּאוֹת כְּפִי חֶשְׁבּוֹן שֶׁל כָּל שָׁנָה – אָכַלְתָּ אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(כד) **וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזָּתְכֶם** – **לְרַבּוֹת** - קְרָא יְתֵירָא הוּא, וְלֹא פֵּירַשׁ לְמַאי אָתָא (רש"י קידושין כא, א).

בָּתִּים וְעֶבֶד עִבְרִי - שֶׁיִּהְיוּ נִגְאָלִים לִקְרוֹבִים (רש"י שם). שֶׁלֹּא מְפוֹרָשׁ בָּהֶם גְּאוּלָּה בְּקְרוֹבִים בַּפָּרָשָׁה הַבָּאָה. וּרְאֵה לְקַמָּן שָׁם שֶׁיֵּשׁ הֶבְדֵּל בְּבָתִּים עַצְמָם בֵּין בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה לְבָתֵּי הַחֲצֵרִים, וְכֵן לְעִנְיַן עֶבֶד עִבְרִי.

וְדָבָר זֶה מְפֹרָשׁ בְּקִדּוּשִׁין בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן - כא, א.

וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ: סָמוּךְ - בִּדְפוּס רוֹמִי: סְמָכָה.

לַפָּרָשָׁה שֶׁלְּאַחֲרָיו - כְּלוֹמַר, פָּסוּק זֶה הוּא הַקְּדָמָה לַפָּרָשָׁה הַבָּאָה מִיַּד לְאַחֲרָיו, הַמְדַבֶּרֶת מֵעִנְיַן גְּאוּלַּת אֲחוּזָּה.

שֶׁהַמּוֹכֵר אֲחֻזָּתוֹ רַשַּׁאי לְגָאֳלָהּ לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים אוֹ הוּא אוֹ קְרוֹבוֹ, וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְעַכֵּב - רְאֵה גַּם רַשִּׁ"י לְקַמָּן פָּסוּק כה. תורה כה

(כה) **כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר** – **מְלַמֵּד שֶׁאֵין אָדָם רַשַּׁאי לִמְכֹּר שָׂדֵהוּ אֶלָּא מֵחֲמַת דֹּחַק עֹנִי** - וְלֹא כְּדֵי לְהַנִּיחַ מָעוֹתָיו בְּאַרְנָקוֹ, וְגַם לֹא כְּדֵי לִקְנוֹת בָּהּ בְּהֵמָה אוֹ כֵּלִים (תו"כ).

מֵאֲחֻזָּתוֹ – **וְלֹא כֻּלָּהּ, לִמְדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁיְּשַׁיֵּר שָׂדֶה לְעַצְמוֹ** - שֶׁגַּם אִם דָּחוּק מְאֹד וְנִצְרָךְ לִמְכּוֹר אֶת כּוּלָּהּ, יְצַמְּצֵם עַצְמוֹ בַּמֶּה שֶׁיּוּכַל, וְלֹא יִמְכּוֹר אֶת כּוּלָּהּ אֶלָּא יְשַׁיֵּר חֵלֶק מֵהָאֲחוּזָּה לְעַצְמוֹ (שפ"ח).

וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו – **וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְעַכֵּב** - כְּלוֹמַר, מַה שֶּׁכָּתוּב "וְגָאַל אֶת מִמְכַּר אָחִיו", אֵין זֶה לְשׁוֹן צִוּוּי שֶׁהַגּוֹאֵל חַיָּב לִגְאוֹל, אֶלָּא מִשְּׁמָעוֹ שֶׁאִם בָּא לִגְאוֹל הוּא יָכוֹל לִגְאוֹל אַף בְּעַל־כָּרְחוֹ שֶׁל קוֹנֶה (ע"פ רא"ם). תורה כו

(כו) **וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה לּוֹ גֹאֵל** – **וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל** - מִנּוֹטְלֵי חֵלֶק בָּאָרֶץ (רש"י קידושין כא, א).

שֶׁאֵין לוֹ גוֹאֲלִים - אוֹ בֵּן אוֹ אָח אוֹ שְׁאַר בָּשָׂר הַקָּרוֹב מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו לְמַעְלָה עַד יַעֲקֹב (רש"י במדבר ה, ח).

אֶלָּא גוֹאֵל שֶׁיּוּכַל לִגְאֹל מִמְּכָרוֹ - כְּלוֹמַר, שֶׁכָּל קְרוֹבָיו אֵין לָהֶם יְכוֹלֶת לִגְאוֹל. אָמְנָם בַּגְּמָרָא קִידּוּשִׁין כא, א מְבוֹאָר בִּשְׁנֵי אֲפָנִים: לְמַאן דְּאָמַר שֶׁאֵין חוֹבָה לִגְאוֹל, הַפֵּירוּשׁ שֶׁאֵין לוֹ גוֹאֵל שֶׁרוֹצֶה לִגְאוֹל. וּלְמַאן דְּאָמַר שֶׁחוֹבָה לִגְאוֹל, הַפֵּירוּשׁ "בִּשְׁאִי אֶפְשָׁר בְּיַד הָרָאוּי לְיָרְשׁוֹ לִגְאוֹל, וְאֵין הַגְּאוּלָּה מוּטֶלֶת אֶלָּא עַל הַקָּרוֹב מִן הַכֹּל" (לשון רש"י שם). תורה כז

(כז) **וְחִשַּׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ** – **כַּמָּה שָׁנִים הָיוּ עַד הַיּוֹבֵל? כָּךְ וְכָךְ. וּבְכַמָּה מְכַרְתִּיהָ לְךָ? בְּכָךְ וְכָךְ. עָתִיד הָיִיתָ לְהַחֲזִירָהּ בַּיּוֹבֵל, נִמְצֵאתָ קוֹנֶה מִסְפַּר הַתְּבוּאוֹת כְּפִי חֶשְׁבּוֹן שֶׁל כָּל שָׁנָה. אָכַלְתָּ אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ**

אוֹ אַרְבַּע, הוֹצֵא אֶת דְּמֵיהֶן מִן הַחֶשְׁבּוֹן וְטֹל אֶת הַשְּׁאָר. וְזֶהוּ: **וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֶף** • בִּדְמֵי הַמִּקָּח עַל הָאֲכִילָה שֶׁאָכַל, וְיִתְּנֵם לַלּוֹקֵחַ. **לְאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ** • הַמּוֹכֵר הַזֶּה שֶׁבָּא לְגָאֳלָהּ.

(כח) **וְאִם לֹא־מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְיָצָא בַיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: ס**

כח וְאִם לָא תַּשְׁכַּח יְדֵהּ כְּמִסַּת אֲתֵב לֵהּ וִיהֵי זְבִינוּהִי בִּידָא דִּזְבַן יָתֵהּ עַד שַׁתָּא דְיוֹבֵלָא וְיִפּוֹק בְּיוֹבֵלָא וִיתוּב לְאַחֲסַנְתֵּהּ:

רש"י◄ **דֵּי הָשִׁיב לוֹ** • (ערכין ל) מִכָּאן, שֶׁאֵינוֹ גּוֹאֵל לַחֲצָאִין. **עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל** • (ת"כ) שֶׁלֹּא יְכַנֵּס לְתוֹךְ אוֹתָהּ שָׁנָה כְּלוּם, שֶׁהַיּוֹבֵל מְשַׁמֵּט בִּתְחִלָּתוֹ.

◆ יום חמישי י"ח אייר ◆

(כט) **וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ:**

כט וּגְבַר אֲרֵי יְזַבֵּן בֵּית מוֹתַב קַרְתָּא מַקְּפָא שׁוּר וּתְהֵי פֵּרְקָנֵהּ עַד מִשְׁלַם שַׁתָּא דִּזְבִינוּהִי עִדָּן בְּעִדָּן תְּהֵי פֵּרְקָנֵהּ:

רש"י◄ **בֵּית־מוֹשַׁב עִיר־חוֹמָה** • (ת"כ) בַּיִת בְּתוֹךְ עִיר הַמְּקֻפָּת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן. **וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ** • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּשָׂדֶה שֶׁיָּכוֹל לְגָאֳלָהּ מִשְּׁתֵּי שָׁנִים וְאֵילָךְ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה, וּבְתוֹךְ שְׁתֵּי שָׁנִים הָרִאשׁוֹנִים אֵינוֹ יָכוֹל לְגָאֳלָהּ, הֵצַרְךְ לְפָרֵשׁ בָּזֶה שֶׁהוּא חִלּוּף, שֶׁאִם רוֹצֶה לִגְאֹל בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה, גּוֹאֳלָהּ, וּלְאַחַר מִכָּאן אֵינוֹ

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

שָׁנִים אוֹ אַרְבַּע, הוֹצֵא אֶת דְּמֵיהֶן מִן הַחֶשְׁבּוֹן - וְאֶת זֶה אֲעַבֵּב אֶצְלִי.

וְטֹל אֶת הַשְּׁאָר - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י עֲרָכִין כט, ב: "שֶׁמְּחַשֵּׁב כַּמָּה שָׁנִים מִשֶּׁמְּכָרָהּ עַד הַיּוֹבֵל, וּמְחַלֵּק הַדָּמִים לְפִי הַשָּׁנִים, כְּגוֹן אִם מְכָרָהּ קוֹדֶם הַיּוֹבֵל עֶשֶׂר שָׁנִים בְּעֶשֶׂר לִיטְרִין, נִמְצָא שֶׁמָּכַר פֵּירוֹת שֶׁל כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּלִיטְרָא, שֶׁהֲרֵי סְתָם מְכִירָה אֵינָהּ אֶלָּא עַד הַיּוֹבֵל, הִלְכָּךְ אִם שֶׁהָתָה בְּיַד לוֹקֵחַ חָמֵשׁ שָׁנִים וְאַחַר־כָּךְ בָּא מוֹכֵר לְגָאֳלָהּ, מְנַכֶּה לוֹ לוֹקֵחַ חָמֵשׁ לִיטְרִין, לִיטְרָא לְכָל שָׁנָה שֶׁאֲכָלָהּ, שֶׁכָּךְ עָלָה חֶשְׁבּוֹן כְּשֶׁיּוֹצֵא מִתְּחִילָּה".

וְזֶהוּ "וְהֵשִׁיב אֶת הָעֹדֶף", בִּדְמֵי הַמִּקָּח, עַל הָאֲכִילָה שֶׁאֲכָלָהּ - כְּלוֹמַר, "הָעוֹדֵף" פֵּירוּשׁוֹ מַה שֶּׁנִּשְׁאָר בִּדְמֵי הַמִּקָּח, לְאַחַר שֶׁמְּנַכִּים אֶת הַשָּׁנִים שֶׁהַלּוֹקֵחַ אָכַל בְּשָׂדֶה זוֹ.

וְיִתְּנֵם לַלּוֹקֵחַ. לְאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר לוֹ – הַמּוֹכֵר - כְּלוֹמַר "לְאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר לוֹ" הַכַּוָּנָה לַלּוֹקֵחַ, שֶׁהוּא הָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר לוֹ הַמּוֹכֵר אֶת הַשָּׂדֶה, וְאֵלָיו הוּא צָרִיךְ לְהָשִׁיב אֶת הָעוֹדֵף. וְלוּלֵא תּוֹסֶפֶת זוֹ הָיָה מִשְׁתַּמֵּעַ שֶׁהַכַּוָּנָה לַמּוֹכֵר, דְּהַיְנוּ שֶׁהַלּוֹקֵחַ יָשִׁיב אֶת הָעוֹדֵף לַמּוֹכֵר, וְזֶה לֹא יִתָּכֵן, שֶׁהֲרֵי הַמּוֹכֵר הוּא שֶׁמַּחֲזִיר הָעוֹדֵף לַקּוֹנֶה וְלֹא לְהֵיפֶךְ, וּכְדִלְעֵיל בְּרַשִׁ"י (ספר הזכרון). וּבָזֶה בָּא גַּם לִשְׁלוֹל שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁהַלּוֹקֵחַ מָכַר לְלוֹקֵחַ אַחֵר, כִּי הַכָּתוּב לֹא מְדַבֵּר כָּאן עַל מִקְרֶה כָּזֶה (ע"פ גר"א).

הַזֶּה שֶׁבָּא לְגָאֳלָהּ - כְּלוֹמַר, "אֲשֶׁר מָכַר" מוּסָב עַל הַגּוֹאֵל שֶׁבָּא לִגְאוֹל אֶת שָׂדֵהוּ כָּאָמוּר בְּפָסוּק כו, שֶׁהוּא הַמּוֹכֵר שֶׁמָּכַר אֶת הַשָּׂדֶה. תורה כח

(כח) **דֵּי הָשִׁיב לוֹ – מִכָּאן** - מִזֶּה שֶׁאָמַר "דֵּי הָשִׁיב לוֹ" וְלֹא "הָשִׁיב לוֹ" (רא"ם). אוֹ מִזֶּה שֶׁלֹּא אָמַר: "דֵּי לְהָשִׁיב לוֹ", שֶׁפֵּירוּשׁוֹ שֶׁאֵין לוֹ מַספִּיק לְהָשִׁיב לוֹ (בְּפוֹעַל), אֶלָּא אָמַר: "דֵּי הָשִׁיב לוֹ", שֶׁפֵּירוּשׁוֹ: שִׁיעוּר הֲשָׁבָתוֹ, וּמִשְּׁמַע שֶׁפְּחוֹת מִזֶּה אֵין בּוֹ שִׁיעוּר הֲשָׁבָה כְּלָל (אַף לֹא בְּאוֹפֶן חֶלְקִי). וּרְאֵה אוּנְקְלוֹס וּבַבֵּיאוּר שָׁם.

שֶׁאֵינוֹ גּוֹאֵל לַחֲצָאִין - שֶׁאִם מָצְאָה יָדוֹ רַק דְּמֵי חֵלֶק מִן הָאֲחוּזָּה אֵינוֹ גּוֹאֵל, אֶלָּא צָרִיךְ לִמְצוֹא כָּל דְּמֵי אֲחוּזָּתוֹ.

עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל – שֶׁלֹּא יְכַנֵּס לְתוֹךְ אוֹתָהּ שָׁנָה כְּלוּם - וּפֵּירוּשׁוֹ "עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל", וְלֹא עַד בִּכְלָל (רא"ם).

שֶׁהַיּוֹבֵל מְשַׁמֵּט בִּתְחִלָּתוֹ - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְעֵיל פָּסוּק י. וּרְאֵה רַשִׁ"י עֲרָכִין כח, ב דְּהַיְנוּ בְּ"בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל עֶרֶב שְׁנַת יוֹבֵל". תורה כט

(כט) **בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה – "בַּיִת" בְּתוֹךְ "עִיר" הַמְּקֻפָּת "חוֹמָה"** - כְּאִילּוּ אָמַר: בֵּית מוֹשָׁב בְּעִיר חוֹמָה, שֶׁפֵּירוּשׁוֹ שֶׁנִּתְיַשֵּׁב בְּתוֹךְ עִיר הַמּוּקֶפֶת חוֹמָה, שֶׁהוּקַף תְּחִלָּה וּלְבַסּוֹף יָשַׁב (רא"ם). וּרְאֵה רַשִׁ"י מְגִלָּה ג, ב: "בֵּית מוֹשָׁב שֶׁל עִיר חוֹמָה". וּבְרַשִׁ"י עֲרָכִין לג, ב: "בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה – בַּיִת שֶׁהוּשַׁב וְנִבְנָה עִיר חוֹמָה, דְּמַשְׁמַע שֶׁהוּקַף וּלְבַסּוֹף יָשַׁב".

מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן - מִשּׁוּם דְּמִסְתָּמָא אֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא עַל עִיר הַמּוּקֶפֶת חוֹמָה בְּשָׁעָה שֶׁכָּבַשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָאָרֶץ, שֶׁהִיא תְּחִלַּת יְשִׁיבָתָן בָּאָרֶץ, שֶׁכָּל עִיר שֶׁלֹּא הָיְתָה מוּקֶפֶת בַּיָּמִים הָהֵם, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא מוּקֶפֶת עַכְשָׁיו, הֲרֵי הִיא כְּבָתֵּי הַחֲצֵרִים, וְכָל עִיר שֶׁהָיְתָה מוּקֶפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ מוּקֶפֶת עַכְשָׁיו, הֲרֵי הִיא כְּמוּקֶפֶת חוֹמָה (רא"ם).

וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ – לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּשָׂדֶה שֶׁיָּכוֹל לְגָאֳלָהּ מִשְּׁתֵּי שָׁנִים וְאֵילָךְ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה, וּבְתוֹךְ שְׁתֵּי שָׁנִים הָרִאשׁוֹנִים אֵינוֹ יָכוֹל לְגָאֳלָהּ - כְּדִלְעֵיל פָּסוּק טו וּבְרַשִׁ"י שָׁם.

הֵצַרְךְ לְפָרֵשׁ בָּזֶה שֶׁהוּא חִלּוּף - צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין כַּוָּנַת רַשִׁ"י לְבָאֵר לָנוּ

גוֹאֲלָהּ. **וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ** • שֶׁל בַּיִת. **יָמִים** • יְמֵי שָׁנָה שְׁלֵמָה קְרוּיִים יָמִים, וְכֵן (בראשית כד נח): "תֵּשֶׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים".

(ל) **וְאִם לֹא־יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּעִיר אֲשֶׁר־לוֹ חֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל:**

ל **וְאִם לָא יִתְפְּרַק עַד מִשְׁלַם לֵהּ שַׁתָּא שְׁלֵמְתָּא וִיקוּם בֵּיתָא דִי בְקַרְתָּא דִי לֵהּ שׁוּרָא לַחֲלוּטִין לְדִי זְבַן יָתֵהּ לְדָרוֹהִי לָא יִפּוֹק בְּיוֹבֵלָא:**

רש"י◄ **וְקָם הַבַּיִת וְגוֹ' לַצְּמִיתֻת** • יָצָא מִכֹּחוֹ שֶׁל מוֹכֵר וְעָמַד בְּכֹחוֹ שֶׁל קוֹנֶה. [**אֲשֶׁר־לֹא חֹמָה** • "לוֹ" קָרִינַן, אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁו, הוֹאִיל וְהָיְתָה לוֹ קֹדֶם לָכֵן. וְ"עִיר", נְקֵבָה הִיא, וְהֵצְרַךְ לִכְתֹּב "לָהּ", אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁצָּרִיךְ לִכְתֹּב "לֹא" בִּפְנִים, תִּקְנוּ "לוֹ" בַּמַּסֹּרֶת; זֶה נוֹפֵל עַל זֶה].
לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל • אָמַר רַב סַפְּרָא: [אַף] אִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ, לֹא יֵצֵא.

(לא) **וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם חֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא:**

לא **וּבָתֵּי פַּצְחַיָּא דִי לֵית לְהוֹן שׁוּר מַקַּף סְחוֹר סְחוֹר עַל חֲקַל אַרְעָא יִתְחַשַּׁב פֵּרְקָנָא תְּהֵי לֵהּ וּבְיוֹבֵלָא יִפּוֹק:**

רש"י◄ **וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "פַּצְחַיָּא", עֲיָרוֹת פְּתוּחוֹת מֵאֵין חוֹמָה, וְיֵשׁ הַרְבֵּה בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יג כח): "הֶעָרִים וְחַצְרֵיהֶם"; (בראשית כה טז) "בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם". **עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב** • הֲרֵי הֵן כַּשָּׂדוֹת

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

הַטַּעַם שֶׁכָּתְבָה תּוֹרָה זְמַן גְּאוּלַּת הַבָּתִּים, שֶׁהֲרֵי גַּם לְלֹא קֶשֶׁר לִזְמַן גְּאוּלַּת הַשָּׂדוֹת צְרִיכָה הַתּוֹרָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ זְמַן גְּאוּלַּת הַבָּתִּים, אֶלָּא כִּוְּנַת רַשִּׁ"י לְבָאֵר בָּזֶה יִתּוּר הַלָּשׁוֹן "וְהָיְתָה גְּאוּלָּתוֹ", שֶׁמַּשְׁמַע שֶׁדִּין "גְּאוּלָּתוֹ" ("שֶׁל בַּיִת" כְּלָשׁוֹן רַשִּׁ"י לְקַמָּן) שׁוֹנֶה מִדִּין גְּאוּלַּת הַשָּׂדוֹת, וְעַל כֵּן אוֹמֵר שֶׁהוּצְרַךְ לִכְתּוֹב כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁאָכֵן דִּין גְּאוּלַּת הַבָּתִּים הוּא לְהֵיפֶךְ מַמָּשׁ מִדִּין גְּאוּלַּת הַשָּׂדוֹת, וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר מִיָּד.

שֶׁאִם רָצָה לִגְאֹל בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה גּוֹאֲלָהּ, וּלְאַחַר מִכָּאן אֵינוֹ גּוֹאֲלָהּ. וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ – שֶׁל בַּיִת - וְלֹא שֶׁל מוֹכֵר, כִּדְמוּכָח מִלְּשׁוֹן הַכָּתוּב בְּפָסוּק ל "וְאִם לֹא יִגָּאֵל" (ספר הזכרון).

יָמִים – יְמֵי שָׁנָה שְׁלֵמָה - י"ב חֹדֶשׁ, כְּדִמְפָרֵשׁ בֵּיהּ קְרָא: "וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה" (רש"י נזיר ה, א).

קְרוּיִים "יָמִים" - נִרְאֶה שֶׁהוּא עַל שֵׁם שֶׁנִּשְׁלְמוּ יְמֵי הַשָּׁנָה.

וְכֵן "תֵּשֶׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים" - בְּרֵאשִׁית כד, נח. וּבְרַשִּׁ"י שָׁם: "שָׁנָה, כְּמוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאוּלָּתוֹ". וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י בַּמִּדְבָּר ט, כב. תורה ל

(ל) **וְקָם הַבַּיִת וְגוֹ' לַצְּמִיתֻת – יָצָא מִכֹּחוֹ שֶׁל מוֹכֵר וְעוֹמֵד בְּכֹחוֹ שֶׁל קוֹנֶה** - שֶׁאִם לֹא כֵּן, לֹא שַׁיָּךְ לְשׁוֹן קִימָה עַל קַרְקַע אוֹ בַּיִת. וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י בְּרֵאשִׁית כג, יז (באר בשדה). וְאַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם עַד עַתָּה הָיָה הַבַּיִת בְּיָדוֹ שֶׁל קוֹנֶה, מִכָּל־מָקוֹם הָיָה גַּם בְּ"כֹחוֹ שֶׁל מוֹכֵר", שֶׁעֲדַיִן הָיָה בְּיָדוֹ לְגָאֳלוֹ, אֲבָל עַכְשָׁיו שֶׁעָבְרָה שְׁנַת מִמְכָּרוֹ, "יָצָא מִכֹּחוֹ שֶׁל מוֹכֵר", שֶׁשּׁוּב אֵין בְּיָדוֹ לִפְדּוֹתוֹ, וְעָמַד "בְּכֹחוֹ שֶׁל קוֹנֶה" לִצְמִיתוּת, שֶׁשּׁוּב אֵין אָדָם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִיָּדוֹ (רא"ם).

אֲשֶׁר לֹא חֹמָה – "לוֹ" קָרִינָן, אָמְרוּ רַז"ל - עֲרָכִין לב, א.

אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁו - כְּפֵירוּשׁ הַ'כְּתִיב' "לֹא".

הוֹאִיל וְהָיְתָה לוֹ קֹדֶם לָכֵן - כְּפֵירוּשׁ הַ'קְרִי' "לוֹ". וּרְאֵה רַשִּׁ"י שָׁם: "לוֹא כְּתִיב, מַשְׁמַע לֹא, וּמַשְׁמַע לוֹ, כְּלוֹמַר אֵין לוֹ עַכְשָׁיו וְהָיָה לוֹ חוֹמָה קוֹדֶם, הֲוָה נַמִּי בַּיִת חָלוּט בְּהוּ".

וְ"עִיר" נְקֵבָה הִיא, וְהֵצְרַךְ לִכְתֹּב "לָהּ", אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁצָּרִיךְ לִכְתֹּב "לֹא" בִּפְנִים - שֶׁמְּדוּבָּר שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁיו חוֹמָה.

תִּקְנוּ "לוֹ" בַּמַּסֹּרֶת, זֶה נוֹפֵל עַל זֶה - מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן "לָהּ" אֵינוֹ נוֹפֵל עַל "לֹא". בְּכַמָּה דְּפוּסִים קֶטַע זֶה אֵינוֹ מוֹפִיעַ, וְיִתְּכֵן שֶׁזּוֹ הוֹסֶפֶת הַמַּעְתִּיקִים, שֶׁכֵּן בְּפַשְׁטוּת תֵּיבַת "לוֹ" מוּסֶבֶת עַל הַבַּיִת, וְכֵן מַשְׁמַע מִלְּשׁוֹן תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס (ביאורי אונקלוס).

לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל – אָמַר רַב סַפְּרָא - עֲרָכִין לא, ב.

אִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ - וְהָיְתָה סְבָרָא לוֹמַר שֶׁיֵּצֵא בַּיּוֹבֵל, שֶׁהֲרֵי עֲדַיִן לֹא הוּחְלַט אֵצֶל הַקּוֹנֶה לִצְמִיתוּת.

"לֹא יֵצֵא" - כֵּיוָן שֶׁהַמּוֹכֵר יָכוֹל לְגָאֳלוֹ בְּעַצְמוֹ, אֵין הַיּוֹבֵל מוֹצִיאוֹ. אֲבָל אֵין לוֹמַר שֶׁהַפָּסוּק מַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁלֹּא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל, שֶׁלֹּא כְּמוֹ הַשָּׂדוֹת שֶׁיּוֹצְאוֹת בַּיּוֹבֵל, שֶׁאִם כֵּן "לֹא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל" לָמָּה לִי, הוֹאִיל וּכְתִיב "לִצְמִיתוּת" (גמרא ורש"י שם). תורה לא

(לא) **וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים – כְּתַרְגּוּמוֹ** - שֶׁל "הַחֲצֵרִים".

"פַּצְחַיָּא", עֲיָרוֹת פְּתוּחוֹת מֵאֵין חוֹמָה - רְאֵה גַּם רַשִּׁ"י עֲרָכִין לג, א: "שֶׁאֵין לָהֶן לָעֲיָרוֹת חוֹמָה".

וְיֵשׁ הַרְבֵּה בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ - יג, כח. שָׁם פָּסוּק כג "וְחַצְרֵיהֶן". וְכֵן הַרְבֵּה בְּפֶרֶק טו. וְעוֹד.

"הֶעָרִים וְחַצְרֵיהֶם" - "הֶעָרִים" הַמּוּקָפוֹת חוֹמָה, "וְחַצְרֵיהֶם" עָרֵי הַפְּרָזִי בְּלֹא חוֹמָה (רש"י שם יג, כח).

"בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם" - בְּרֵאשִׁית כה,

הַנִּגְאָלִים עַד הַיּוֹבֵל וְיוֹצְאִין בַּיּוֹבֵל לַבְּעָלִים – אִם לֹא נִגְאֲלוּ. **גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ•** (ת"כ) מִיָּד אִם יִרְצֶה, וּבָזֶה יָפֶה כֹּחוֹ מִכֹּחַ שָׂדוֹת, שֶׁהַשָּׂדוֹת אֵין נִגְאָלוֹת עַד שְׁתֵּי שָׁנִים. **וּבַיּוֹבֵל יֵצֵא• בְּחִנָּם.**

(לב) **וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם:**

לב וְקִרְוֵי לֵיוָאֵי בָּתֵּי קִרְוֵי אַחֲסַנְתְּהוֹן פֵּרְקַן עָלָם תְּהֵי לְלֵיוָאֵי:

רש"י◄ **וְעָרֵי הַלְוִיִּם•** אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה עִיר שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם. **גְּאֻלַּת עוֹלָם•** גּוֹאֵל מִיָּד אֲפִלּוּ לִפְנֵי שְׁתֵּי שָׁנִים, אִם מָכְרוּ מִשְּׂדוֹתֵיהֶם הַנְּתוּנוֹת לָהֶם בְּאַלְפַּיִם אַמָּה סְבִיבוֹת הֶעָרִים, אוֹ אִם מָכְרוּ בַּיִת בְּעִיר חוֹמָה, גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם וְאֵינוֹ חָלוּט לְסוֹף שָׁנָה.

(לג) **וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמְּכַר־בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיּוֹבֵל כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִוא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

לג וְדִי יִפְרוֹק מִן לֵיוָאֵי וְיִפּוֹק זְבִין בֵּיתָא וְקַרְתָּא אַחֲסַנְתֵּהּ בְּיוֹבְלָא אֲרֵי בָּתֵּי קִרְוֵי לֵיוָאֵי הִיא אַחֲסַנְתְּהוֹן בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם•** וְאִם יִקְנֶה בַּיִת אוֹ עִיר מֵהֶם. **וְיָצָא בַּיּוֹבֵל•** אוֹתוֹ מִמְּכָר שֶׁל בַּיִת אוֹ שֶׁל עִיר, וְיָשׁוּב לַלֵּוִי שֶׁמְּכָרוֹ, וְלֹא יִהְיֶה חָלוּט כִּשְׁאָר בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּ'גְּאֻלָּה' זוֹ, לְשׁוֹן מְכִירָה. דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם", יָכוֹל לֹא דִּבֵּר הַכָּתוּב אֶלָּא בְּלוּקַחַ יִשְׂרָאֵל שֶׁקָּנָה בַּיִת

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

טז. וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "בְּחַצְרֵיהֶם – כְּרַכִּים שֶׁאֵין לָהֶם חוֹמָה, וְתַרְגּוּמוֹ בִּפְצָחֵיהוֹן, שֶׁהֵם מְפֻצָּחִים, לְשׁוֹן פְּתִיחָה".

עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב – הֲרֵי הֵן - "בְּתֵּי הַחֲצֵרִים".

כְּשָׂדוֹת - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י קִידּוּשִׁין כא, א: "עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב – הֲרֵי הֵן כִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה".

[שֶׁנִּגְאָלִין] - כֵּן הַגִּירְסָא בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים. וּבַדְּפוּסִים שֶׁלְּפָנֵינוּ: הַנִּגְאָלִים.

עַד הַיּוֹבֵל - וְלֹא כְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה שֶׁנִּגְאָלִים רַק בְּתוֹךְ "שְׁנַת מִמְכָּרוֹ".

וְיוֹצְאִין בַּיּוֹבֵל לַבְּעָלִים אִם לֹא נִגְאֲלוּ - וְלֹא כְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה שֶׁאֵינָם יוֹצְאִים בַּיּוֹבֵל.

גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ – מִיָּד - וְאֵינוֹ מוּסָב עַל "וּבַיּוֹבֵל יֵצֵא".

אִם יִרְצֶה - הַמּוֹכֵר.

וּבָזֶה יָפֶה כֹּחוֹ - שֶׁל הַבַּיִת.

מִכֹּחַ שָׂדוֹת, שֶׁהַשָּׂדוֹת אֵין נִגְאָלוֹת עַד שְׁתֵּי שָׁנִים - כְּדִלְעֵיל בְּרַשִׁ"י פָּסוּק טו.

וּבַיּוֹבֵל יֵצֵא – בְּחִנָּם - אִם לֹא גְּאָלוֹ לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בְּכֶסֶף. וְהָרְאֵ"ם כָּתַב שֶׁכִּוַּנְתּוֹ שֶׁאִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שְׁתֵּי הַשָּׁנִים מֵהַמְּכִירָה, הַבָּתִּים חוֹזְרִים לַבְּעָלִים בְּחִנָּם, כְּלוֹמַר לְלֹא הַשְׁלָמָה, וְשֶׁלֹּא כִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה שֶׁצְּרִיךְ לְהַשְׁלִים (לְאַחַר הַיּוֹבֵל) אֶת הַשְּׁנָתַיִם שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לִהְיוֹת בִּידֵי הַלּוֹקֵחַ (ראה ערכין לג, א). תורה לב

(לב) **וְעָרֵי הַלְוִיִּם – אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם** - רְאֵה בַּמִּדְבָּר לה, ז.

גְּאֻלַּת עוֹלָם – גּוֹאֵל מִיָּד, אֲפִלּוּ לִפְנֵי שְׁתֵּי שָׁנִים, אִם מָכְרוּ שָׂדֶה מִשְּׂדוֹתֵיהֶם הַנְּתוּנוֹת לָהֶם בְּאַלְפַּיִם אַמָּה סְבִיבוֹת הֶעָרִים - רְאֵה בַּמִּדְבָּר לה, ה.

אוֹ אִם מָכְרוּ בַּיִת בְּעִיר חוֹמָה, גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם, וְאֵינוֹ חָלוּט לְסוֹף שָׁנָה - מִזֶּה שֶׁכָּתוּב "גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם" וְלֹא כָּתוּב "גְּאוּלָּה תִּהְיֶה לַלְוִיִּם", מַשְׁמַע גְּאוּלָּה בְּכָל זְמַן שֶׁבָּעוֹלָם, וּבִשְׁנֵי דְּבָרִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהַלְוִיִּם גּוֹאֲלִים מִיָּד אִם מָכְרוּ שָׂדֶה אֲחוּזָּה שֶׁלָּהֶם, וְשֶׁאֵין בַּיִת בְּעִיר חוֹמָה שֶׁלָּהֶם נָחְלָט (גר"א). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י רֹאשׁ הַשָּׁנָה כט, א: "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל בְּמוֹכֵר בַּיִת בְּעָרֵי חוֹמָה 'וְאִם לֹא יִגְאַל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה' נָחְלָט, אֲבָל בַּלְוִיִּם 'גְּאוּלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם', וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל הַמּוֹכֵר שְׂדֵה אֲחוּזָּה 'בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת יִמְכֹּר לָךְ', שֶׁאֵינוֹ מוּתָּר לְגָאוֹל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, אֲבָל לְוִיִּם גּוֹאֲלִין מִיָּד". תורה לג

(לג) **וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְוִיִּם – וְאִם יִקְנֶה** - זֶהוּ פֵּירוּשׁ "וַאֲשֶׁר יִגְאַל", וּכְדִלְקַמָּן בְּרַשִׁ"י שֶׁגְּאוּלָּה זוֹ לְשׁוֹן מְכִירָה (רא"ם).

בַּיִת אוֹ עִיר - כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב בַּהֶמְשֵׁךְ: "מִמְּכַר בַּיִת וְעִיר אֲחוּזָּתוֹ".

מֵהֶם - מֵהַלְוִיִּים.

"וְיָצָא .. בַּיּוֹבֵל", אוֹתוֹ "מִמְּכַר" שֶׁל "בַּיִת" אוֹ שֶׁל "עִיר" - הָרְאֵ"ם כָּתַב שֶׁהַכַּוָּנָה בְּ"עִיר" לִשְׂדֵה אֲחוּזָּה שֶׁמִּסָּבִיב לָעִיר, וְאֵינוֹ נָכוֹן, שֶׁהֲרֵי פָּשׁוּט הוּא שֶׁהַשָּׂדֶה חוֹזֶרֶת בַּיּוֹבֵל וְאֵין צָרִיךְ לְאָמְרוֹ, אֶלָּא הַכַּוָּנָה לְעִיר שֶׁל בָּתִּים (גר"א).

וְיָשׁוּב לַלֵּוִי שֶׁמְּכָרוֹ, וְלֹא יִהְיֶה חָלוּט כִּשְׁאָר בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל - בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם לְמַדְּנוּ שֶׁהַלֵּוִי יָכוֹל **לִגְאוֹל** לְעוֹלָם, וְכָאן מְלַמְּדֵנוּ שֶׁגַּם אִם לֹא גָּאַל, הַבַּיִת חוֹזֵר בַּיּוֹבֵל (גר"א).

וּגְאֻלָּה זוֹ - מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן "גְּאוּלַּת עוֹלָם" הָאֲמוּרָה לְעֵיל פָּסוּק לב.

לְשׁוֹן מְכִירָה - כְּלוֹמַר, לְשׁוֹן מְכִירָה וּקְנִיָּה. וּמַה שֶּׁנָּקַט רַשִׁ"י "לְשׁוֹן **מְכִירָה**", יֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ עַל מִשְׁקַל הַלָּשׁוֹן "**מִמְּכַר** בַּיִת". וּבְסֵפֶר הַזִּכָּרוֹן מַבִּיא גִּירְסָא: "לְשׁוֹן קְנִיָּה". וְכֵן הוּא לְשׁוֹן רַשִׁ"י לְעֵיל "וְאִם יִקְנֶה".

דָּבָר אַחֵר - לְפֵירוּשׁ זֶה "וַאֲשֶׁר יִגְאַל"

בְּעָרֵי הַלְוִיִּם, אֲבָל לֵוִי שֶׁקָּנָה מִלֵּוִי יִהְיֶה חָלוּט? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם", אַף הַגּוֹאֵל מִיַּד לֵוִי, גּוֹאֵל גְּאֻלַּת עוֹלָם. **וְיָצָא מִמְּכַר־בַּיִת** • הֲרֵי זוֹ מִצְוָה אַחֶרֶת, וְאִם לֹא גְּאָלָהּ, יוֹצְאָה בַּיּוֹבֵל, וְאֵינוֹ נֶחֱלָט לְסוֹף שָׁנָה כְּבֵית שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **כִּי בָּתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִיא אֲחֻזָּתָם** • לֹא הָיָה לָהֶם נַחֲלַת שָׂדוֹת וּכְרָמִים, אֶלָּא עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם, לְפִיכָךְ הֵם לָהֶם בִּמְקוֹם שָׂדוֹת, וְיֵשׁ לָהֶם גְּאֻלָּה כְּשָׂדוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּפָקַע נַחֲלָתָם מֵהֶם.

(לד) **וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם הִוא לָהֶם:**

לד **וַחֲקַל רְוַח קִרְוֵיהוֹן לָא יִזְדַּבָּן אֲרֵי אַחֲסָנַת עָלָם הוּא לְהוֹן:**

רש"י◄ **וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר** • מֶכֶר גִּזְבָּר, שֶׁאִם הִקְדִּישׁ בֶּן לֵוִי אֶת שָׂדֵהוּ וְלֹא גְּאָלָהּ, וּמְכָרָהּ גִּזְבָּר, אֵינָהּ יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל (ויקרא כז כ): "וְאִם־מָכַר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד", אֲבָל בֶּן לֵוִי גּוֹאֵל לְעוֹלָם.

(לה) **וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ:**

לה **וַאֲרֵי יִתְמַסְכַּן אָחוּךָ וּתְמוּט יְדֵהּ עִמָּךְ וַתַּתְקֵף בֵּהּ דַּיָּר וְתוֹתָב וִיחֵי עִמָּךְ:**

רש"י◄ **וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ** • (ת"כ) אַל תַּנִּיחֵהוּ שֶׁיֵּרֵד וְיִפֹּל וְיִהְיֶה קָשֶׁה לַהֲקִימוֹ, אֶלָּא חַזְּקֵהוּ מִשְּׁעַת מוֹטַת הַיָּד, לְמַה

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

הוּא לְשׁוֹן גְּאוּלָּה כְּמַשְׁמָעוֹ, מֵעִנְיַן פִּדְיוֹן (רא"ם).

לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר - לְעִיל פָּסוּק לב.

"גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם", יָכוֹל לֹא דִּבֶּר הַכָּתוּב אֶלָּא בְּלוּקֵחַ יִשְׂרָאֵל שֶׁקָּנָה בָּתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם - שֶׁיִּשְׂרָאֵל הוּרַע כֹּחוֹ בְּמִמְכָּרוֹ, שֶׁנֶּחְלָטֶת לְסוֹף שָׁנָה, וְאִילּוּ הַלֵּוִי יִפֶּה כֹּחוֹ בְּמִמְכָּרוֹ, שֶׁאֵינוֹ חָלוּט לְסוֹף שָׁנָה (ערכין לג, ב ורש"י שם).

אֲבָל לֵוִי שֶׁקָּנָה מִלֵּוִי יִהְיֶה חָלוּט - לְסוֹף שָׁנָה (רש"י ערכין שם). שֶׁכֵּן הַלֵּוִי הַקּוֹנֶה יִפֶּה כֹּחוֹ כְּלֵוִי הַמּוֹכֵר (גמרא שם). וְהָרְאַ"ם כָּתַב הַטַּעַם, שֶׁכֵּיוָן שֶׁגַּם הַקּוֹנֶה וְגַם הַמּוֹכֵר הֵם הַלְוִיִּים, אִם כֵּן אֵין כָּאן הַפְקָעַת נַחֲלָה מֵהַלְוִיִּים (רא"ם).

תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְוִיִּם", אַף הַגּוֹאֵל - יֵשׁ גּוֹרְסִים כָּאן: "אַף הַלֵּוִי", וְאֵין צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי פָּשׁוּט שֶׁמְּדוּבָּר בְּגּוֹאֵל לֵוִי, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּתְחִילַּת פָּסוּק לב "וְעָרֵי הַלְוִיִּם", וְהַחִידּוּשׁ כָּאן הוּא שֶׁיָּכוֹל לִגְאוֹל אַף מִיַּד לֵוִי שֶׁקָּנָה.

מִיַּד לֵוִי - הַקּוֹנֶה.

גּוֹאֵל "גְּאֻלַּת עוֹלָם". "וְיָצָא מִמְּכַר בַּיִת", הֲרֵי זוֹ מִצְוָה אַחֶרֶת - וְאֵינוֹ הֶמְשֵׁךְ לְ"וַאֲשֶׁר יִגְאַל". וְזֶה לְפִי הַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן הַכֹּל הֶמְשֵׁךְ אֶחָד, כְּדִלְעִיל.

וְאִם לֹא גְּאָלָהּ – יוֹצְאָה "בַּיּוֹבֵל", וְאֵינוֹ נֶחְלָט לְסוֹף שָׁנָה כְּבֵית שֶׁל יִשְׂרָאֵל. כִּי בָּתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִוא אֲחֻזָּתָם – לֹא הָיָה לָהֶם נַחֲלַת שָׂדוֹת וּכְרָמִים אֶלָּא עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם, לְפִיכָךְ הֵם לָהֶם בִּמְקוֹם שָׂדוֹת, וְיֵשׁ לָהֶם גְּאֻלָּה כְּשָׂדוֹת - וְכֵן יוֹצְאִים בַּיּוֹבֵל כְּשָׂדוֹת (רא"ם). וְגַם זֶה נִכְלָל בִּלְשׁוֹן "גְּאוּלָּה", כַּכָּתוּב (לעיל פסוק כד) "גְּאוּלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ" (באר בשדה).

כְּדֵי שֶׁלֹּא יֻפְקְעוּ נַחֲלוֹתֵיהֶם מֵהֶם - זֶה מַתְאִים רַק לַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן, אֲבָל לַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי שֶׁמְּדוּבָּר בְּלֵוִי שֶׁקָּנָה מִלֵּוִי, אֵין כָּאן הַפְקָעַת נַחֲלָה, כִּי בְּכָל מַצָּב נַחֲלָתָם נִשְׁאֶרֶת אֵצֶל הַלְוִיִּים (רא"ם). וְיוֹתֵר נִרְאֶה שֶׁזֶּה מַתְאִים לִשְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים, כִּי הַפָּסוּק מַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהַתּוֹרָה הִקְפִּידָה לְעוֹלָם עַל תַּקָּנַת הַמּוֹכֵר שֶׁלֹּא תּוּפְקַע נַחֲלָתוֹ מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁמּוּכָח מִשְּׁדֵה אֲחוּזָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּמַה שֶּׁבָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה נִפְקָעִים מֵהַיִּשְׂרָאֵל הַמּוֹכֵר, זֶהוּ מִפְּנֵי שֶׁאֲחוּזַּת הַיִּשְׂרָאֵל הֵם הַשָּׂדוֹת, וַהֲרֵי הַשָּׂדוֹת נִשְׁאָרִים בִּרְשׁוּתָם, וְאִילּוּ אֵצֶל הַלְוִיִּים דִּין בָּתֵּי עָרֵיהֶם כְּדִין הַשָּׂדוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, כִּי זֶהוּ נַחֲלָתָם, וְלָכֵן גַּם לֵוִי הַקּוֹנֶה מִלֵּוִי יָכוֹל הַמּוֹכֵר לִגְאוֹל מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם כְּדֵי שֶׁלֹּא תּוּפְקַע נַחֲלָתוֹ מִמֶּנּוּ (ע"פ גור אריה ודברי אברהם). תורה לד

(לד) **וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם** - מִגְרָשׁ הָיוּ אֶלֶף אַמָּה סָבִיב לָעִיר, וְהוּא מָקוֹם חָלָק חוּץ לָעִיר סָבִיב לִהְיוֹת לְנוּי לָעִיר, וְחוּץ לְאוֹתָן אֶלֶף אַמָּה הָיוּ לָהֶם לַלְוִיִּם אֶלֶף אַמָּה חִיצוֹנִיִּים לְשָׂדוֹת וּכְרָמִים (ראה רש"י במדבר לה, ב-ד).

לֹא יִמָּכֵר – מֶכֶר גִּזְבָּר - נִרְאֶה שֶׁהוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ כֵּן מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יִמָּכֵר", כְּלוֹמַר עַל־יְדֵי אֲחֵרִים, שֶׁאִם הַכַּוָּנָה עַל־יְדֵי הַלֵּוִי עַצְמוֹ, הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "לֹא יִמְכּוֹר".

שֶׁאִם הִקְדִּישׁ בֶּן לֵוִי אֶת שָׂדֵהוּ וְלֹא גְּאָלָהּ וּמְכָרָהּ גִּזְבָּר, אֵינָהּ יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל - וְזֶהוּ הַפֵּירוּשׁ "לֹא יִמָּכֵר", שֶׁלֹּא יִמָּכֵר עַל־יְדֵי גִּזְבָּר כְּדֵי שֶׁתֵּצֵא לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, אֶלָּא תַּחֲזוֹר לַלֵּוִי בַּיּוֹבֵל, אוֹ שֶׁיִּגְאַל מֵהַקּוֹנֶה אִם הִשִּׂיגָה יָדוֹ. וּמִזֶּה מַשְׁמַע שֶׁעַד הַיּוֹבֵל אוֹ עַד שֶׁיִּגְאַל הַלֵּוִי, הַמְּכִירָה הָיוּ מְכִירָה.

כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל - לְקַמָּן כז, כ.

"וְאִם מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד" - וּבַפָּסוּק שֶׁלְּאַחֲרָיו אוֹמֵר: "לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחוּזָּתוֹ".

אֲבָל בֶּן לֵוִי גּוֹאֵל לְעוֹלָם - כְּמוֹ שֶׁמְּסַיֵּם הַכָּתוּב "כִּי אֲחוּזַּת עוֹלָם הִיא לָהֶם". תורה לה

(לה) **וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ – אַל תַּנִּיחֵהוּ** - מְפָרֵשׁ "וְהֶחֱזַקְתָּ" מִלְּשׁוֹן אֲחִיזָה (ראה

זֶה דּוֹמֶה? לְמַשֹּׂאוֹי שֶׁעַל הַחֲמוֹר; עוֹדֵהוּ עַל הַחֲמוֹר, אֶחָד תּוֹפֵס בּוֹ וּמַעֲמִידוֹ; נָפַל לָאָרֶץ, חֲמִשָּׁה אֵין מַעֲמִידִין אוֹתוֹ. גֵּר וְתוֹשָׁב • אַף אִם הוּא גֵּר אוֹ תּוֹשָׁב, וְאֵיזֶהוּ תּוֹשָׁב? כָּל שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְאוֹכֵל נְבֵלוֹת.

(לו) **אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ:**

לו לָא תִּסַּב מִנֵּהּ חִבּוּלְיָא וְרִבִּיתָא וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ וִיחֵי אָחוּךָ עִמָּךְ:

רש"י ◄ **נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית • חַד שַׁוִּינְהוּ רַבָּנָן, וְלַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין. וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ • לְפִי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם נִמְשֶׁכֶת אַחַר הָרִבִּית וְקָשֶׁה לִפְרֹשׁ הֵימֶנּוּ, וּמוֹרֶה לְעַצְמוֹ הֶתֵּר בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהָיוּ בְּטֵלוֹת אֶצְלוֹ, הֵצְרַךְ לוֹמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ",** (ב"מ סב) **אוֹ הַתּוֹלֶה מְעוֹתָיו בְּנָכְרִי כְּדֵי לְהַלְווֹתָם לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, הֲרֵי זֶה דָּבָר הַמָּסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, לָכֵן הֵצְרַךְ לוֹמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ".**

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

רש"י שמות ד, ד). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י יְחֶזְקֵאל ל, כה.

שֶׁיֵּרֵד וְיִפֹּל - דִּלְשׁוֹן "וְהֶחֱזִקְתָּ בּוֹ" מַשְׁמָעוֹ לְהַחֲזִיקוֹ בְּמַשֶּׂהוּ, כְּאָדָם הַמַּחֲזִיק הַקִּיר הַנָּטוּי שֶׁלֹּא יִפּוֹל (רא"ם).

וְיִהְיֶה קָשֶׁה לַהֲקִימוֹ, אֶלָּא חֲזָקֵהוּ - מְפֹרָשׁ "וְהֶחֱזַקְתָּ" גַּם מִלְּשׁוֹן חוֹזֶק.

מִשָּׁעַת מוֹטַת הַיָּד - מִלְּשׁוֹן הַשְׁמָטָה וְהַרְכָּנָה (ראה רש"י בראשית כד, סד). כְּלוֹמַר, נִשְׁמְטָה יָדוֹ אַךְ לֹא נָפְלָה לְגַמְרֵי, וְזֶהוּ מָשָׁל לְמִי שֶׁאֵין לוֹ יְכוֹלֶת כָּל כָּךְ לְפַרְנֵס אֶת עַצְמוֹ. וְהַכָּתוּב מַשְׁמִיעֵנוּ בְּמַה שֶׁהוֹסִיף "וּמָטָה יָדוֹ" (לְאַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ"), שֶׁיֵּשׁ לְהַחֲזִיק בּוֹ בְּעוֹד שֶׁיֵּשׁ לוֹ קְצָת כֹּחַ, שֶׁגַּם הוּא עַצְמוֹ יְסַיֵּעַ בַּהֲקָמָתוֹ, כִּי אִם יִפּוֹל לְגַמְרֵי אֲזַי יִהְיֶה קָשֶׁה מְאֹד לַהֲקִימוֹ (משכיל לדוד). וְלָכֵן לֹא יֹאמַר הָאָדָם כֵּיוָן שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לְאוֹתוֹ עָנִי יְכוֹלֶת לְפַרְנֵס עַצְמוֹ, אֵין לִי לְסַיֵּעַ לוֹ, וְרַק אִם יִפּוֹל לְגַמְרֵי אָז אֲסַיֵּעַ לוֹ (בית אברהם).

לְמַה זֶּה דּוֹמֶה? לְמַשֹּׂאוֹי שֶׁעַל הַחֲמוֹר - וְנִרְאֶה שֶׁבַּנִּמְשָׁל הַחֲמוֹר הוּא הָאָדָם, וְהַמַּשָּׂא הוּא אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁהוּא צָרִיךְ לְפַרְנְסָם, וְכִלְשׁוֹן (קידושין כט, ב) "רִיחַיִם בְּצַוָּארוֹ".

עוֹדֵהוּ עַל הַחֲמוֹר - בְּעוֹד הָאָדָם יָכוֹל קְצָת לְפַרְנֵס בְּעַצְמוֹ אֶת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו.

אֶחָד תּוֹפֵס בּוֹ וּמַעֲמִידוֹ, נָפַל לָאָרֶץ - הַחֲמוֹר בְּיַחַד עִם הַמַּשָּׂא שֶׁעָלָיו. כָּךְ בַּנִּמְשָׁל, הָאָדָם כְּבָר לֹא יָכוֹל לְפַרְנֵס לֹא אֶת עַצְמוֹ וְלֹא אֶת מִשְׁפַּחְתּוֹ.

חֲמִשָּׁה אֵין מַעֲמִידִין אוֹתוֹ - אֶת הַחֲמוֹר עִם הַמַּשָּׂא שֶׁעָלָיו. וְכָתַב בְּ"מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ" עַל הַתּוֹרָה, שֶׁרַשִׁ"י דִּיֵּק לִכְתּוֹב חֲמִשָּׁה מִשּׁוּם שֶׁאַרְבָּעָה מַחֲזִיקִים מֵאַרְבָּעָה צִדֵּי הַחֲמוֹר וְהַחֲמִישִׁי אוֹחֲזוֹ מִתַּחְתָּיו. וְכָתַב הַ"בֵּית אַבְרָהָם" שֶׁבַּנִּמְשָׁל זֶהוּ חוֹמֶשׁ מֵהַמָּמוֹן שֶׁאָדָם יָכוֹל לְבַזְבֵּז לִצְדָקָה.

גֵּר וְתוֹשָׁב – אַף אִם הוּא גֵּר - גֵּר צֶדֶק (רא"ם). וְלֹא גֵּר שֶׁהוּא תּוֹשָׁב, כִּי לֹא כָּתוּב "גֵּר תּוֹשָׁב", כִּדְלְקַמָּן פָּסוּק מז (גו"א).

אוֹ תּוֹשָׁב - וְלֹא שֶׁרַק לְגֵר אוֹ תּוֹשָׁב צָרִיךְ לְהַחֲזִיק בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁהֵם שְׁפָלִים יוֹתֵר מִשְּׁאָר בְּנֵי אָדָם, וְאֵין מָצוּי מִי שֶׁיְּרַחֵם עֲלֵיהֶם (באר בשדה). כְּלוֹמַר תְּחִילָּה כָּתַב "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ", וְאַחַר־כָּךְ הוֹסִיף שֶׁאַף אִם אֵינוֹ "אָחִיךָ" אֶלָּא הוּא "גֵּר וְתוֹשָׁב – וְחֵי עִמָּךְ" (גו"א). וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר בַּפָּסוּק שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה "אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ", אַ"אָחִיךָ" קָאֵי, וְכִי כְּתִיב "גֵּר תּוֹשָׁב" – לְעִנְיַן "וְחֵי עִמָּךְ" כְּתִיב, שֶׁאַתָּה מְצֻוֶּה לְהַחֲיוֹתוֹ (רש"י ב"מ עא, א). אַךְ לְפִי הַפֵּירוּשׁ דִּלְעֵיל שֶׁ"גֵּר" הֵינוּ גֵּר צֶדֶק, הֲרֵי זֶה מוּסָב גַּם עַל "גֵּר".

וְאֵיזֶהוּ "תּוֹשָׁב"? כָּל שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדַה־זָרָה, וְאוֹכֵל נְבֵלוֹת - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י דְּבָרִים יד, כא. וּרְאֵה רַשִׁ"י עֲבוֹדָה זָרָה כ, א: "גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ וּנְבֵלָה מוּתֶּרֶת לוֹ, וְאַתָּה מְצֻוֶּה לְהַחֲיוֹתוֹ, דִּכְתִיב בְּגֵר וְתוֹשָׁב וְחֵי עִמָּךְ". תורה לו

(לו) **נֶשֶׁךְ** - רְאֵה רַשִׁ"י שְׁמוֹת כב, כד: "נֶשֶׁךְ – רִבִּית שֶׁהוּא כִּנְשִׁיכַת נָחָשׁ, שֶׁנּוֹשֵׁךְ חַבּוּרָה קְטַנָּה בְּרַגְלוֹ וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ, וּפִתְאוֹם הוּא מְבֻצְבָּץ וְנוֹפֵחַ עַד קָדְקֳדוֹ. כָּךְ רִבִּית, אֵינוֹ מַרְגִּישׁ וְאֵינוֹ נִיכָּר עַד שֶׁהָרִבִּית עוֹלָה וּמְחַסְּרוֹ מָמוֹן הַרְבֵּה".

וְתַרְבִּית – חַד שַׁוִּינְהוּ רַבָּנָן - חֲכָמִים קָבְעוּ שֶׁ"נֶשֶׁךְ" וְ"תַרְבִּית" הֵם דָּבָר אֶחָד. שֶׁכֵּן אֵין נֶשֶׁךְ בְּלֹא תַרְבִּית, וְאֵין תַּרְבִּית בְּלֹא נֶשֶׁךְ (ראה ב"מ ס, ב). אֶלָּא שֶׁ"נֶשֶׁךְ" פֵּירוּשׁוֹ שֶׁהוּא נוֹשֵׁךְ, שֶׁלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁלֹּא נָתַן לוֹ. וְ"תַרְבִּית" פֵּירוּשׁוֹ שֶׁהוּא מַרְבֶּה מָמוֹנוֹ (ראה גמרא ורש"י שם).

וְלַעֲבֹר עָלָיו - וְכָל זֶה אַזְהָרָה לַמַּלְוֶה, וְאִילּוּ אַזְהָרָה לַלָּוֶה נִתְפָּרְשָׁה בִּדְבָרִים כג, כ – רְאֵה רַשִׁ"י שָׁם.

בִּשְׁנֵי לָאוִין - וְלָכֵן פֵּירַט הַכָּתוּב "נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית".

וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ – לְפִי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם נִמְשֶׁכֶת אַחַר הָרִבִּית וְקָשֶׁה לִפְרֹשׁ הֵימֶנּוּ, וּמוֹרֶה לְעַצְמוֹ הֶתֵּר בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהָיוּ בְּטֵלוֹת אֶצְלוֹ - שֶׁאִם לֹא הָיוּ בְּטֵילוֹת אֶצְלוֹ הָיָה יָכוֹל לְהַרְוִיחַ בְּהֶן בְּמָקוֹם אַחֵר, וּמוֹרֶה הֵיתֶּר לְעַצְמוֹ לִיקַּח רַק אֶת הָרֶיוַח שֶׁיָּכוֹל הָיָה לְהַרְוִיחַ בְּמְעוֹת אֵלּוּ (בית אברהם).

הֵצְרַךְ לוֹמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ" - שֶׁאָסְרָה לָקַחַת רִבִּית בְּכָל מַצָּב.

אוֹ הַתּוֹלֶה מְעוֹתָיו בְּגוֹי - שֶׁאוֹמֵר שֶׁל נָכְרִי הֵם (רש"י ב"מ סא, ב).

כְּדֵי לְהַלְווֹתָם לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, הֲרֵי זֶה דָּבָר הַמָּסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, לָכֵן הֵצְרַךְ לוֹמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ" - וְכָל דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב נֶאֱמַר בּוֹ "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ" – רְאֵה רַשִׁ"י לְעֵיל פָּסוּק יז. וְשָׁם נִתְבָּאֵר. תורה לז

(לז) אֶת־כַּסְפְּךָ֖ לֹא־תִתֵּ֣ן לוֹ֑ בְּנֶשֶׁךְ֙ וּבְמַרְבִּ֔ית לֹא־תִתֵּ֥ן אָכְלֶֽךָ׃

לז יָת כַּסְפָּךְ לָא תִתֵּן לֵהּ בְּחִבּוּלָא וּבְרִבִּיתָא לָא תִתֵּן מֵיכְלָךְ׃

(לח) אֲנִ֣י יְהוָ֔ה אֱלֹהֵיכֶ֖ם אֲשֶׁר־הוֹצֵ֣אתִי אֶתְכֶ֑ם מֵאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם לָתֵ֥ת לָכֶ֖ם אֶת־אֶ֣רֶץ כְּנָ֑ען לִהְי֥וֹת לָכֶ֖ם לֵאלֹהִ֥ים׃ ס

לח אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם לְמִתַּן לְכוֹן יָת אַרְעָא דִּכְנַעַן לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ׃

רש"י◄ **אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי וְגוֹ'** • וְהִבְחַנְתִּי בֵּין בְּכוֹר לְשֶׁאֵינוֹ בְּכוֹר, אַף אֲנִי יוֹדֵעַ וְנִפְרָע מִן הַמַּלְוֶה מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית וְאוֹמֵר: שֶׁל נָכְרִי הֵם׳. דָּבָר אַחֵר: "אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", עַל־מְנָת שֶׁתְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם מִצְוֹתַי, אֲפִלּוּ הֵן כְּבֵדוֹת עֲלֵיכֶם. **לָתֵת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן** • בִּשְׂכַר שֶׁתְּקַבְּלוּ מִצְוֹתַי. **לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים** • (ת"כ) שֶׁכָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲנִי לוֹ לֵאלֹהִים. וְכָל הַיּוֹצֵא מִמֶּנָּה, כְּעוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמ' 97)

וַאֲפִלּוּ הֵן כְּבֵדוֹת עֲלֵיכֶם (רש"י כה, לח) לְרַשִּׁ"י הִקְשָׁה: הֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם הִיא הַיְסוֹד לְקִיּוּם כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה כֻּלָּן, וּמַדּוּעַ הִיא מֻזְכֶּרֶת לְגַבֵּי אִסּוּר רִבִּית דַּוְקָא. וּכְדֵי לְתָרֵץ שְׁאֵלָה זוֹ מוֹסִיף "וַאֲפִלּוּ הֵן כְּבֵדוֹת עֲלֵיכֶם".

◆ יום שישי י"ט אייר ◆

(לט) וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר־לָךְ֙ לֹא־תַעֲבֹ֣ד בּ֔וֹ עֲבֹדַ֥ת עָֽבֶד׃

לט וַאֲרֵי יִתְמַסְכַּן אָחוּךְ עִמָּךְ וְיִזְדַּבַּן לָךְ לָא תִפְלַח בֵּהּ פֻּלְחַן עַבְדִּין׃

רש"י◄ **עֲבֹדַת עָבֶד** • עֲבוֹדָה שֶׁל גְּנַאי, שֶׁיְּהֵא נִכָּר בָּהּ כְּעֶבֶד: שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ כֵּלָיו אַחֲרָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, וְלֹא יִנְעַל לוֹ מִנְעָלָיו.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(לח) **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי וְגוֹ'** - וְהַהוֹצָאָה הָיְתָה עַל־יְדֵי מַכַּת בְּכוֹרוֹת (באר בשדה). **וְהִבְחַנְתִּי בֵּין בְּכוֹר לְשֶׁאֵינוֹ בְּכוֹר** - שֶׁאֶת הַבְּכוֹרִים הָרַג, וְאֶת שֶׁאֵינָם בְּכוֹרִים הִשְׁאִיר בַּחַיִּים. וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י לְעֵיל יט, לו (גַּבֵּי מִשְׁקָלוֹת). בַּמִּדְבָּר טו, מא (גַּבֵּי צִיצִית). אַךְ שָׁם וְשָׁם הַלָּשׁוֹן הוּא: "בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְטִפָּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל בְּכוֹר".

אַף אֲנִי יוֹדֵעַ וְנִפְרָע מִן הַמַּלְוֶה מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וְאוֹמֵר: שֶׁל גּוֹי הֵם׳ - כַּפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי בְּפָסוּק לו.

דָּבָר אַחֵר - לַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן הַהַדְגָּשָׁה הִיא "מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", שֶׁשָּׁם הִבְחִין בֵּין בְּכוֹר לְשֶׁאֵינוֹ בְּכוֹר. וְאִילּוּ לְפֵרוּשׁ זֶה הַהַדְגָּשָׁה הִיא "הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם".

"אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", עַל־מְנָת שֶׁתְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם מִצְוֹתַי - רְאֵה גַּם רַשִּׁ"י לְעֵיל יט, לו. בַּמִּדְבָּר טו, מא. אַךְ שָׁם וְשָׁם מוּבָא פֵּירוּשׁ זֶה כְּפֵרוּשׁ רִאשׁוֹן.

וַאֲפִלּוּ הֵן כְּבֵדוֹת עֲלֵיכֶם - כְּפֵרוּשׁ הָרִאשׁוֹן לְעֵיל שָׁם, שֶׁקָּשָׁה לָאָדָם לִפְרוֹשׁ מִרִּבִּית.

"לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן", בִּשְׂכַר שֶׁתְּקַבְּלוּ מִצְוֹתַי - זֶהוּ הַמֻּשָּׂג שֶׁל הַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי. וְאִילּוּ לַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַפֵּירוּשׁ הוּא כָּךְ: כְּשֶׁהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּשְׂכִיל לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, וּבִשְׁעַת הַהוֹצָאָה, בִּזְמַן מַכַּת בְּכוֹרוֹת, הִבְחַנְתִּי בֵּין בְּכוֹר לְשֶׁאֵינוֹ בְּכוֹר וכו'.

לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים – שֶׁכָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲנִי לוֹ "לֵאלֹהִים" - רְאֵה גַּם רַשִּׁ"י בְּרֵאשִׁית יז, ח: "לֵאָחוּזַת עוֹלָם – וְשָׁם אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים".

וְכָל הַיּוֹצֵא מִמֶּנָּה כְּעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה - כָּאָמוּר בְּדָוִד (ש"א כו, ט): "כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מִהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה' לֵאמֹר לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים". וְכִי מִי אָמַר לוֹ לְדָוִד "לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים"? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: כָּל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ – כְּאִילּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה (כתובות קי, סע"ב). וּבְטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לוֹמַר, כִּי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כָּתוּב "אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ דּוֹרֵשׁ אוֹתָהּ תָּמִיד", הַהַשְׁגָּחָה הִיא מְמֻנּוּ יִתְבָּרֵךְ יְשִׁירוֹת, וְאִלּוּ בְּחוּץ לָאָרֶץ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַנְהִיג אוֹתָם עַל־יְדֵי שָׂרִים שֶׁל מַעְלָה, וְהַיּוֹצֵא לְחוּץ לָאָרֶץ כְּאִלּוּ עוֹזֵב אֶת אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְהוֹלֵךְ לְהִשְׁתַּעְבֵּד תַּחַת מָרוּת הַשָּׂרִים (באר בשדה). אֲבָל רְאֵה לְשׁוֹן רַשִּׁ"י בְּרֵאשִׁית שָׁם: "אֲבָל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ, דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ". וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁשָּׁם מְדוּבָּר שֶׁמִּלְּכַתְּחִילָּה הוּא גָּר בְּחוּץ לָאָרֶץ, לָכֵן הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ, כִּי הוּא מֵעוֹלָם לֹא קִבֵּל אֶת אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאִילּוּ כָּאן מְדוּבָּר שֶׁהָיָה גָּר בְּאֶרֶץ וְיָצָא לְחוּץ לָאָרֶץ, לָכֵן הֲרֵי זֶה כְּעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. תורה לט

(לט) **עֲבֹדַת עָבֶד – עֲבוֹדָה שֶׁל גְּנַאי, שֶׁיְּהֵא נִכָּר בָּהּ כְּעֶבֶד: שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ כֵּלָיו אַחֲרָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, וְלֹא יִנְעַל לוֹ מִנְעָלָיו.** - וּמִטַּעַם זֶה רַק בְּעֶבֶד אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֲבָל בִּמְשָׂרֵת מוּתָּר כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ עֶבֶד (משכיל לדוד). תורה מ

(מ) כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ:

מ כַּאֲגִירָא כְּתוֹתָבָא יְהֵי עִמָּךְ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבֵלָא יִפְלַח עִמָּךְ:

רש"י◄ **כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב** • עֲבוֹדַת קַרְקַע וּמְלֶאכֶת אֻמָּנוּת, כִּשְׁאָר שְׂכִירִים הִתְנַהֵג בּוֹ. **עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל** • אִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל לִפְנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים, הַיּוֹבֵל מוֹצִיאוֹ.

(מא) וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב:

מא וְיִפּוֹק מֵעִמָּךְ הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּהּ וְיִתּוּב לְזַרְעִיתֵהּ וּלְאַחֲסָנַת אֲבָהָתוֹהִי יְתוּב:

רש"י◄ **הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ** • אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אִם הוּא נִמְכָּר, בָּנָיו מִי מְכָרָן? אֶלָּא מִכָּאן, שֶׁרַבּוֹ חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת בָּנָיו. **וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו** • (ת"כ. מכות יב) אֶל כְּבוֹד אֲבוֹתָיו, וְאֵין לְזַלְזְלוֹ בְּכָךְ. **אֲחֻזַּת** • חֶזְקַת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יב עמ' 152)

בָּנָיו מִי מְכָרָן (רש"י כה, מא) וְאִלּוּ בַּגְּמָרָא נֶאֱמַר "מִי **נִמְכְּרִים**". וְיֵשׁ לְבָאֵר: **מִי נִמְכְּרִים** – לְפִי רַז"ל אֵין בִּכְלָל אֶפְשָׁרוּת שֶׁאָב יִמְכֹּר אֶת בְּנוֹ, כְּפִי שֶׁדָּרְשׁוּ בַּגְּמָרָא מִן הַכָּתוּב "וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת **בִּתּוֹ** לְאָמָה". **מִי מְכָרָן** – בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט אֶפְשָׁר לִמְכֹּר בֵּן, כִּי מִצַּד הַסְּבָרָא אֵין הֶבְדֵּל בֵּין בֵּן לְבַת, וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר "בִּתּוֹ" הוּא מִצַּד הַדִּינִים הַמְיֻחָדִים בְּאָמָה (כְּגוֹן יְעוּד); אֶלָּא שֶׁהָאָב לֹא מִמֵּשׁ אֶת זְכוּתוֹ וְלֹא מְכָרָן.

(מב) כִּי־עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד:

מב אֲרֵי עַבְדַּי אִנּוּן דִּי אַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם לָא יִזְדַּבְּנוּן זְבוּן עַבְדִּין:

רש"י◄ **כִּי עֲבָדַי הֵם** • (ת"כ) שְׁטָרֵי קוֹדֵם. **לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד** • בְּהַכְרָזָה: 'כָּאן יֵשׁ עֶבֶד לִמְכֹּר'! וְלֹא יַעֲמִידֶנּוּ עַל אֶבֶן הַלֶּקַח.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(מ) **כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב – עֲבוֹדַת קַרְקַע וּמְלֶאכֶת אֻמָּנוּת כִּשְׁאָר שְׂכִירִים הִתְנַהֵג בּוֹ. עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל – אִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל לִפְנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים, הַיּוֹבֵל מוֹצִיאוֹ** - אֲבָל לְאַחַר שֵׁשׁ שָׁנִים הֲרֵי הוּא יוֹצֵא מֵעַצְמוֹ בְּלֹא יוֹבֵל, כַּמְּפוֹרָשׁ בִּשְׁמוֹת כא, ב. תורה מא

(מא) **הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ – אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן:** - קִידּוּשִׁין כב, א.

אִם "הוּא" נִמְכַּר "בָּנָיו" מִי מְכָרָן - כְּלוֹמַר, הֵיכָן נֶאֱמַר בַּכָּתוּב שֶׁמְּכַר אֶת הַבָּנִים (הרבי).

אֶלָּא מִכָּאן שֶׁרַבּוֹ חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת "בָּנָיו" - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י שְׁמוֹת כא, ג: "וְיִצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ – וְכִי מִי הִכְנִיסָהּ שֶׁתֵּצֵא, אֶלָּא מַגִּיד הַכָּתוּב, שֶׁהַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו". וּמַה שֶּׁכָּאן הִשְׁמִיט הַכָּתוּב "אִשְׁתּוֹ", יֵשׁ לוֹמַר מֻשּׁוּם שֶׁכָּאן מְדוּבָּר בְּמוֹכֵר עַצְמוֹ מֵרְצוֹנוֹ, וְאִם כֵּן אֵין סִיבָּה לְהַטִּיל עַל הַקּוֹנֶה הִתְחַיְּבוּת נוֹסֶפֶת שֶׁלֹּא נִכְלְלָה בִּשְׁטַר הַמְּכִירָה. וּמַה שֶּׁהַכָּתוּב הִטִּיל עָלָיו לְזוֹן אֶת בָּנָיו הַקְּטַנִּים, זֶהוּ חִידּוּשׁ מִיּוּחָד וְאֵין לְךָ בּוֹ אֶלָּא חִידּוּשׁוֹ, וְאֵין לִלְמוֹד מִזֶּה שֶׁצָּרִיךְ לָזוּן גַּם אֶת הָאִשָּׁה. וְאִילּוּ בְּפָרָשַׁת מִשְׁפָּטִים מְדוּבָּר בִּמְכָרוּהוּ בֵּית־דִּין, וְהַדַּעַת נוֹתֶנֶת שֶׁעַל בֵּית הַדִּין לְהַבְטִיחַ שֶׁהַמְּכִירָה לֹא תִּפְּגַע בְּפַרְנָסַת מִשְׁפַּחְתּוֹ, לָכֵן שָׁם כּוֹתֵב רַשִׁ"י "אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו" (הרבי).

וְאֶל אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו – אֶל כְּבוֹד אֲבוֹתָיו - רְאֵה מַכּוֹת יג, א שֶׁנֶּחְלְקוּ רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה בַּדָּבָר, רַבִּי יְהוּדָה סוֹבֵר "לְמִשְׁפַּחְתּוֹ הוּא שָׁב, וְלֹא לְמַה שֶּׁהֶחֱזִיקוּ אֲבוֹתָיו", וְרַבִּי מֵאִיר סוֹבֵר שֶׁהוּא שָׁב אַף לְמַה שֶּׁהֶחֱזִיקוּ אֲבוֹתָיו, וּבְרַשִׁ"י שָׁם מְבָאֵר שֶׁהַכַּוָּנָה לְעִנְיַן שִׁרְרָה, כְּלוֹמַר שֶׁחוֹזֵר לִגְדוּלָּתוֹ. וְרַשִׁ"י שֶׁכָּתַב כָּאן "כְּבוֹד אֲבוֹתָיו", נָקַט בְּלָשׁוֹן שֶׁמַּתְאִים לְכָל הַדֵּעוֹת (ע"פ תורת מנחם).

וְאֵין לְזַלְזְלוֹ בְּכָךְ - כְּלוֹמַר, שֶׁאֵין לְזַלְזֵל בּוֹ בְּמַה שֶּׁהָיָה עֶבֶד, אֶלָּא יַחֲזוֹר לַכָּבוֹד שֶׁהָיָה לוֹ קוֹדֶם שֶׁנִּמְכַּר לְעֶבֶד.

אֲחֻזַּת – חֶזְקַת - כְּלוֹמַר, לְחֶזְקַת כְּבוֹד אֲבוֹתָיו (רא"ם), כִּי עִנְיַן חֲזָקָה שַׁיָּךְ לוֹמַר גַּם עַל עִנְיָן רוּחָנִי כְּמוֹ כָּבוֹד (באור סתומות רש"י). וְאֵין לְפָרֵשׁ מִלְּשׁוֹן אֲחוּזַּת קַרְקַע, שֶׁהֲרֵי מְדוּבָּר בְּעָנִי שֶׁאֵין לוֹ אֲחוּזָּה, וְלָכֵן נִמְכַּר לְעֶבֶד. תורה מב

(מב) **כִּי עֲבָדַי הֵם – שְׁטָרֵי קוֹדֵם** - פֵּירוּשׁ: כֵּיוָן דִּשְׁטַר קְנִיָּתִי שֶׁקָּנִיתִים לִי לַעֲבָדִים קוֹדֵם לַשְׁטָר שֶׁל אוֹתוֹ שֶׁנִּמְכַּר לוֹ, הֲרֵי שְׁטָר שֶׁל רַבּוֹ בָּטֵל לְגַבֵּי שְׁטָרִי, וּלְפִיכָךְ יוֹצֵא מִתַּחְתָּיו "וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ" כְּאִלּוּ לֹא נִמְכַּר (רא"ם). אַךְ בְּ"תּוֹרַת מְנַחֵם" כָּתַב שֶׁזֶּהוּ טַעַם לַהַגְבָּלוֹת שֶׁקָּבַע הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּמְכִירַת עֶבֶד עִבְרִי, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁ"עֲבָדַי הֵם" וּשְׁטָרֵי קוֹדֵם, לָכֵן יֶשְׁנָן הַגְּבָלוֹת בִּמְכִירַת הָעֶבֶד לַאֲדוֹנוֹ, אֶלָּא שֶׁבְּעֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל הַדָּבָר מִתְבַּטֵּא רַק בְּיַחַס שֶׁל כָּבוֹד לָעֶבֶד, שֶׁאֵין לְזַלְזֵל בּוֹ לְמָכְרוֹ כְּעֶבֶד, וְלֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, אֲבָל בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ הוּא עֶבֶד שֶׁגּוּפוֹ קָנוּי לַאֲדוֹנוֹ, כֵּיוָן שֶׁגַּם הָאָדוֹן נִמְנֶה בֵּין עֲבָדָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְלָכֵן זֶה שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם עַבְדֵּי ה', אֵינָהּ מוֹנַעַת אֶת עֶצֶם מְכִירָתוֹ לְעַבְדּוּת. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעֶבֶד עִבְרִי

(מג) לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ׃

מג לָא תִּפְלַח בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ׃

רש"י ◄ **לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ** • מְלָאכָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּדֵי לְעַנּוֹתוֹ, אַל תֹּאמַר לוֹ: "הָחֵם לִי אֶת הַכּוֹס הַזֶּה!" וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ, "עֲדֹר תַּחַת הַגֶּפֶן עַד שֶׁאָבוֹא!". שֶׁמָּא תֹּאמַר: אֵין מַכִּיר בַּדָּבָר אִם לְצֹרֶךְ אִם לָאו, וְאוֹמֵר אֲנִי לוֹ שֶׁהוּא לְצֹרֶךְ, הֲרֵי הַדָּבָר הַזֶּה מָסוּר לַלֵּב, לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְיָרֵאתָ".

(מד) וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה׃

מד וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ דִּי יְהוֹן לָךְ מִן עַמְמַיָּא דִּי בְסַחֲרָנֵיכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן עַבְדִּין וְאַמְהָן׃

רש"י ◄ **וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ** • אִם תֹּאמַר: אִם־כֵּן, בַּמֶּה אֶשְׁתַּמֵּשׁ? בְּעַבְדֵי אֵינִי מוֹשֵׁל, בְּז' אֻמּוֹת אֵינִי נוֹחֵל, שֶׁהֲרֵי הִזְהִירַתְנִי (דברים כ טז): "לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה", אֶלָּא מִי יְשַׁמְּשֵׁנִי? **מֵאֵת הַגּוֹיִם** • הֵם יִהְיוּ לְךָ לַעֲבָדִים. **אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם** • וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ גְּבוּל אַרְצְכֶם, שֶׁהֲרֵי בָּהֶם אָמַרְתִּי: "לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה".

(מה) וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לַאֲחֻזָּה׃

מה וְאַף מִבְּנֵי תוֹתָבַיָּא עָרְלַיָּא דְּדָיְרִין עִמְּכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן וּמִמִּדַּרְעִיתְהוֹן דְּעִמְּכוֹן דִּי אִתְּיְלִידוּ בְּאַרְעֲכוֹן וִיהוֹן לְכוֹן לְאַחֲסָנָא׃

רש"י ◄ **וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים** • (קידושין סז) שֶׁבָּאוּ מִסְּבִיבוֹתֵיכֶם לִשָּׁא נָשִׁים בְּאַרְצְכֶם וְיָלְדוּ לָהֶם, הַבֵּן הוֹלֵךְ אַחַר הָאָב וְאֵינוֹ בִּכְלַל "לֹא תְחַיֶּה", אֶלָּא אַתָּה מֻתָּר לִקְנוֹתוֹ כְּעֶבֶד. **מֵהֶם תִּקְנוּ** • אוֹתָם תִּקְנוּ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

הַנִּמְכָּר לְגוֹי, כְּדִלְקַמָּן פָּסוּק נה.

לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד – בְּהַכְרָזָה: כָּאן יֵשׁ עֶבֶד לִמְכֹּר, וְלֹא יַעֲמִידֶנּוּ עַל "אֶבֶן הַלֵּקַח" - שֶׁמַּעֲמִידִים עָלָיו הָעֲבָדִים כַּאֲשֶׁר רוֹצִים לִמְכּוֹר אוֹתָם, וְהָרוֹצֶה לִקְנוֹת עֶבֶד הוֹלֵךְ לְשָׁם. מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה בִּזָּיוֹן לָעֶבֶד, וְעַל כָּךְ נֶאֱמַר "עֲבָדַי הֵם". תורה מג

(מג) **לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ – מְלָאכָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ, כְּדֵי לְעַנּוֹתוֹ** - רְאֵה רַשֶׁ"י יְשַׁעְיָה יד, ב: שֶׁ"תִּרְדֶּה" הוּא "לְשׁוֹן רְדוּי וּנְגִישָׁה".

אַל תֹּאמַר לוֹ: הָחֵם לִי אֶת הַכּוֹס הַזֶּה, וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ, עֲדֹר תַּחַת הַגֶּפֶן עַד שֶׁאָבוֹא - גַּם זוֹ מְלָאכָה שֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ, שֶׁהֲרֵי לַעֲדוֹר תַּחַת הַגֶּפֶן יֵשׁ לוֹ שִׁיעוּר מַה שֶּׁהַגֶּפֶן צָרִיךְ, וּכְשֶׁקָּבַע לוֹ זְמַן "עַד שֶׁאָבוֹא" הֲרֵי זֶה מַטִּיל עָלָיו מְלָאכָה מֵעֵבֶר לְמַה שֶּׁהַגֶּפֶן צָרִיךְ. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים, שֶׁכְּשֶׁאוֹמֵר לוֹ לַעֲדוֹר "עַד שֶׁאָבוֹא", הֲרֵי זוֹ מְלָאכָה שֶׁאֵין לָהּ קִצְבָּה, כֵּיוָן שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ זְמַן קָצוּב לִסְיוּם מְלַאכְתּוֹ, וַהֲרֵי זֶה צַעַר לָאָדָם שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ זְמַן סִיּוּם מְלַאכְתּוֹ. **שֶׁמָּא תֹּאמַר: אֵין מַכִּיר בַּדָּבָר אִם לְצֹרֶךְ אִם לָאו, וְאוֹמֵר אֲנִי לוֹ שֶׁהוּא לְצֹרֶךְ, הֲרֵי הַדָּבָר הַזֶּה מָסוּר לַלֵּב, לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְיָרֵאתָ [מֵאֱלֹהֶיךָ]"** - כֵּן הַגִּירְסָא בִּדְפוּס רִאשׁוֹן.]" - שֶׁכָּל דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב נֶאֱמַר בּוֹ "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ", כִּדְלְעֵיל פָּסוּק יז, וְשָׁם נִתְבָּאֵר. תורה מד

(מד) **וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לָךְ – אִם תֹּאמַר** - וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר שֶׁל פָּסוּק זֶה לַפָּסוּק שֶׁלְּפָנָיו (באר בשדה).

אִם כֵּן, [בְּמִי] - כֵּן הַגִּירְסָא בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים. וּבַדְּפוּסִים הָרְגִילִים: בְּמָה.

אֶשְׁתַּמֵּשׁ? בְּעַבְדֵי אֵינִי מוֹשֵׁל, בְּאֻמּוֹת - תּוֹשְׁבֵי שֶׁבַע אוּמּוֹת.

אֵינִי נוֹחֵל, שֶׁהֲרֵי הִזְהַרְתַּנִי - דְּבָרִים כ, טז.

"לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה", אֶלָּא מִי יְשַׁמְּשֵׁנִי? מֵאֵת הַגּוֹיִם – הֵם "יִהְיוּ לְךָ" לַעֲבָדִים - כָּתַב "הֵם יִהְיוּ לְךָ לַעֲבָדִים" בִּמְקוֹם "אוֹתָם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה", מִפְּנֵי שֶׁמִּמַּה שֶּׁפָּתַח בְּרֹאשׁ הַמִּקְרָא "וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לָךְ" נִרְאֶה שֶׁלֹּא בָּא לְפָרֵשׁ אֶלָּא מֵאֵיזוֹ אוּמָּה יִהְיוּ לְךָ הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר תִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, וְאִם כֵּן צָרִיךְ לְסַיֵּם בּוֹ: מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם יִהְיוּ לָכֶם לַעֲבָדִים (רא"ם). וּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב "מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה" זֶהוּ פֵּירוּשׁ אֵיךְ יִהְיוּ לָהֶם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם לַעֲבָדִים, לֹא שֶׁיָּבֹאוּ מֵעַצְמָם, אֶלָּא עַל־יְדֵי שֶׁ"מֵהֶם תִּקְנוּ" (לבוש).

אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם – וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ גְּבוּל אַרְצְכֶם שֶׁהֲרֵי בָּהֶם אָמַרְתִּי: "לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה" - רְאֵה גַּם רַשֶׁ"י סוֹטָה ג, ב: "אֲשֶׁר סְבִיבוֹת אַרְצְכֶם, וְלֹא מִבְּנֵי אַרְצְכֶם דְּשָׁבַע אוּמּוֹת". תורה מה

(מה) **וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים – שֶׁבָּאוּ מִ"סְּבִיבוֹתֵיכֶם" לִשָּׁא נָשִׁים "בְּאַרְצְכֶם" וְיָלְדוּ לָהֶם** - זֶהוּ פֵּירוּשׁ "אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם". וּרְאֵה גַּם רַשֶׁ"י קִידּוּשִׁין סז, ב: "אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּנֵי שְׁאָר אוּמּוֹת מִבְּנוֹת אַרְצְכֶם, שֶׁלֵּידָתָן בְּאַרְצְכֶם, דְּהַיְנוּ אִמּוֹתֵיהֶם". וְכֵן בְּרַשֶׁ"י סוֹטָה ג, ב: "בָּנִים הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם, וְהֵם בְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים, דְּהַיְנוּ אֲחֵרִים שֶׁנָּשְׂאוּ בְּאַרְצְכֶם נָשִׁים, אַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹת".

הַבֵּן הוֹלֵךְ אַחַר הָאָב, וְאֵינוֹ בִּכְלַל "לֹא תְחַיֶּה", אֶלָּא אַתָּה מֻתָּר לִקְנוֹתוֹ כְּעֶבֶד - רְאֵה גַּם רַשֶׁ"י קִידּוּשִׁין סז, ב:

(מו) **וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ׃ ס**

מו וְתַחֲסוּן יָתְהוֹן לִבְנֵיכוֹן בַּתְרֵיכוֹן לִירֵתַת אַחֲסָנָא לְעָלָם בְּהוֹן תִּפְלְחוּן וּבְאַחֵיכוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר בַּאֲחוּהִי לָא תִּפְלַח בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ׃

רש״י◂ **וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם** • הַחֲזִיקוּ בָּהֶם לְנַחֲלָה לְצֹרֶךְ בְּנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם; וְלֹא יִתְּכֵן לְפָרֵשׁ: ״הַנְחִילוּם לִבְנֵיכֶם״, שֶׁאִם־כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתֹּב ׳וְהִנְחַלְתֶּם אוֹתָם לִבְנֵיכֶם׳. **וְהִתְנַחַלְתֶּם** • כְּמוֹ ׳וְהִתְחַזַּקְתֶּם׳. **אִישׁ בְּאָחִיו** • לְהָבִיא נָשִׁיא בְּעַמּוֹ וּמֶלֶךְ בִּמְשָׁרְתָיו, שֶׁלֹּא לִרְדּוֹת בְּפָרֶךְ.

◆ שבת קודש כ׳ אייר ◆

(מז) **וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר׃**

מז וַאֲרֵי תַדְבֵּק יַד עָרֵל וְתוֹתָב עִמָּךְ וְיִתְמַסְכַּן אָחוּךְ עִמֵּהּ וְיִזְדַּבַּן לְעָרֵל תּוֹתָב עִמָּךְ אוֹ לְאַרְמֵי זַרְעִית גִּיּוֹרָא׃

רש״י◂ **יַד גֵּר וְתוֹשָׁב** • גֵּר וְהוּא תּוֹשָׁב, כְּתַרְגּוּמוֹ: ״עָרֵל תּוֹתָב״, וְסוֹפוֹ מוֹכִיחַ: ״וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב״. **וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ** • מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיַּעֲשִׁיר? דִּבּוּקוֹ עִמָּךְ. **וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ** • מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיָּמוּךְ? דִּבּוּקוֹ עִמּוֹ, עַל־יְדֵי שֶׁלָּמַד מִמַּעֲשָׂיו. **מִשְׁפַּחַת גֵּר** • (קידושין כ. ב״מ ע״א) זֶהוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ״לְעֵקֶר״, זֶה הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים עַצְמָהּ לִהְיוֹת לָהּ שַׁמָּשׁ. וְלֹא לֶאֱלֹהוּת, אֶלָּא לַחֲטֹב עֵצִים וְלִשְׁאֹב מַיִם.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

״וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים, כְּלוֹמַר וְלֹא מִשְּׁאָר אוּמּוֹת לְבַדָּם שֶׁאֵין בָּהֶם מֵעֵרֶבּוּב שֶׁבַע אוּמּוֹת, אֶלָּא אַף מִבְּנֵיהֶם שֶׁמּוֹלִידִים אוֹתָם תּוֹשָׁבִין הַבָּאִים לָגוּר עִמָּכֶם וּמוֹלִידִין מִן הַכְּנַעֲנִיּוֹת, מֵהֶם תִּקְנוּ״. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּרַשִׁ״י סוֹטָה ג, ב: ״וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים, כָּל תּוֹשָׁב הַיְנוּ שֶׁבָּא מִמְּקוֹם אַחֵר וְנִתְיַשֵּׁב כָּאן, וְקָאָמַר קְרָא שֶׁמּוּתָּר לִקְנוֹת מִבְּנֵיהֶם אֲשֶׁר יִהְיוּ לָהֶם מִבְּנוֹת אַרְצְךָ״.

מֵהֶם תִּקְנוּ – אוֹתָם ״תִּקְנוּ״ - הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ כֵּן כָּאן וְלֹא בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנָיו, מִפְּנֵי שֶׁכָּאן לֹא כָּתוּב ״מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה״, כִּדְלְעֵיל, אֶלָּא ״מֵהֶם תִּקְנוּ״ בִּלְבַד, וְלֹא פֵּרֵשׁ מַדּוּעַ הֵקָנוּ, וְלָכֵן פֵּרֵשׁ ״מֵהֶם״ כְּמוֹ ״אוֹתָם״, וּמִמֵּילָא מוּבָן מַדּוּעַ הֵקָנוּ (רא״ם). אוֹ מִשּׁוּם שֶׁכָּאן הֲרֵי הַחִידּוּשׁ הוּא שֶׁ״מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים״ עַצְמָם יְכוֹלִים לִהְיוֹת עֲבָדִים, וְאִם כֵּן בְּהֶכְרֵחַ שֶׁ״מֵהֶם תִּקְנוּ״ שֶׁמּוּסָב עַל ״מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים״, פֵּרוּשׁוֹ ״אוֹתָם תִּקְנוּ״, וְלֹא שֶׁיִּקְנוּ מֵהֶם (ע״פ גר״א ודברי דוד). אוֹ מִשּׁוּם דִּלְעֵיל כָּתוּב ״מֵאֵת הַגּוֹיִם״, וּבְהֶכְרֵח שֶׁ״מֵהֶם תִּקְנוּ״, הַיְנוּ שֶׁיִּקְנוּ מֵהַגּוֹיִם, וְלֹא שֶׁיִּקְנוּ אוֹתָם, וְאִלּוּ כָּאן אָמַר ״מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים״, וְשֶׁפִּיר שַׁיָּךְ לְפָרֵשׁ שֶׁיִּקְנוּ אוֹתָם, וּלְפִי זֶה ״מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים״ פֵּירוּשׁוֹ: חֵלֶק מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים. תורה מו

(מו) **וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם – הַחֲזִיקוּ בָּהֶם לְנַחֲלָה** - זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״וְהִתְנַחַלְתֶּם״. הַיְנוּ שֶׁהוּא לְשׁוֹן הִתְפַּעֵל, שֶׁפּוֹעֵל הַפְּעוּלָה בְּעַצְמוֹ וְאֵינוֹ יוֹצֵא לְזוּלָתוֹ, וְלָכֵן הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ ״אוֹתָם״ – ״בָּהֶם״ (באר רחובות).

לְצֹרֶךְ בְּנֵיכֶם - כֵּיוָן שֶׁ״וְהִתְנַחַלְתֶּם״ הוּא לְשׁוֹן הִתְפַּעֵל שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא לְזוּלָתוֹ, אִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ ״לִבְנֵיכֶם״ כְּמִשְׁמָעוֹ, לָכֵן הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ לְצוֹרֶךְ בְּנֵיכֶם (באר רחובות). וּרְאֵה רַשִׁ״י יְשַׁעְיָה יד, ב: ״וְהִתְנַחֲלוּם – יִהְיוּ נִנְחָלִים מֵהֶם, וְכֵן וְהִתְנַחַלְתֶּם אוֹתָם״.

״אַחֲרֵיכֶם״. וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ הַנְחִילוּם - מִבִּנְיַן הִפְעִיל.

״לִבְנֵיכֶם״, שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתֹּב: ״וְהִנְחַלְתֶּם אוֹתָם לִבְנֵיכֶם״. ״וְהִתְנַחַלְתֶּם״, כְּמוֹ ״וְהִתְחַזַּקְתֶּם״ - בַּמִּדְבָּר יג, כ. שֶׁגַּם הוּא מִבִּנְיַן הִתְפַּעֵל, שֶׁפּוֹעֵל הַפְּעוּלָה בְּעַצְמוֹ וְלֹא יוֹצֵאת לְזוּלָתוֹ (באר רחובות).

אִישׁ בְּאָחִיו – לְהָבִיא נָשִׂיא בְּעַמּוֹ וּמֶלֶךְ בִּמְשָׁרְתָיו, שֶׁלֹּא לִרְדּוֹת ״בְּפָרֶךְ״ - כִּי אִם הַכַּוָּנָה בְּאָדוֹן עִם עַבְדּוֹ, הֲרֵי כְּבָר אָמַר לְמַעְלָה (פסוק מג) ״לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ״ (רא״ם). אַךְ מִזֶּה שֶׁרַשִׁ״י כָּתַב אֶת פֵּירוּשׁוֹ עַל ״אִישׁ בְּאָחִיו״, מַשְׁמַע יוֹתֵר שֶׁהַלִּימּוּד הוּא מִיִּתּוּר הַלָּשׁוֹן ״אִישׁ בְּאָחִיו״. וְטַעַם הָאִיסּוּר מִפְּנֵי שֶׁהֵם לוֹ כְּמוֹ עֲבָדִים, שֶׁיְּרֵאִים לְהִפָּטֵר מֵהַנָּשִׂיא וּמֵהַמֶּלֶךְ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן שְׁאָר מְשָׁרְתִים שֶׁעוֹשִׂים כֵּן מִדַּעְתָּם וּמֵרְצוֹנָם (באר בשדה). תורה מז

(מז) **יַד גֵּר וְתוֹשָׁב – גֵּר וְהוּא תּוֹשָׁב** - דְּהַיְנוּ גּוֹי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נֹחַ, שֶׁהוּא הַנִּקְרָא ״גֵּר תּוֹשָׁב״ בְּכָל מָקוֹם (רא״ם). כְּלוֹמַר, אַף שֶׁכָּתוּב כָּאן ״גֵּר וְתוֹשָׁב״, וְלֹא ״גֵּר תּוֹשָׁב״, אֵין פֵּירוּשׁוֹ כִּדְלְעֵיל פָּסוּק לה: גֵּר אוֹ תּוֹשָׁב, אֶלָּא גֵּר שֶׁהוּא עִצְמוֹ תּוֹשָׁב, וּמַה שֶׁנִּכְתַּב ״וְתוֹשָׁב״ בְּוָי״ו, רְאֵה בַּדִּבּוּר הַבָּא. אוֹ שֶׁפֵּירוּשׁוֹ: גֵּר מֵאֶרֶץ אַחֶרֶת וְנַעֲשָׂה תּוֹשָׁב (באר בשדה).

כְּתַרְגּוּמוֹ ״עָרֵל תּוֹתָב״ - עָרֵל תּוֹשָׁב, הַיְנוּ שֶׁמְּדוּבָּר בְּעָרֵל שֶׁהוּא תּוֹשָׁב, וְלֹא בְּגֵר צֶדֶק וּבְתוֹשָׁב. בְּתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס שֶׁלְּפָנָיו: ״עָרֵל וְתוֹתָב״. **וְסוֹפוֹ מוֹכִיחַ: ״וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב״** - שֶׁנִּכְתַּב ״גֵּר תּוֹשָׁב״ בְּלָא וָי״ו הַהוֹסָפָה.

וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ – מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיַּעֲשִׁיר? דִּבּוּקוֹ ״עִמָּךְ״ - שֶׁלָּמַד מִמַּעֲשֶׂיךָ הַטּוֹבִים, וְלָכֵן נֶאֱמַר ״עִמָּךְ״. וְכָתַב הַ״גּוּר אַרְיֵה״, שֶׁבָּזֶה מְבָאֵר גַּם מַדּוּעַ נֶאֱמַר ״וְתוֹשָׁב״ בְּוָי״ו,

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 297 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

גַּם הַנִּמְכָּר לְגֵר – "גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ"

וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב . . גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֻנּוּ: אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֻנּוּ . . אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל:
(כה, מז־מט)

צָרִיךְ לְהָבִין: א. הֲרֵי מָנָה כָּאן הַכָּתוּב קְרוֹבָיו הַמְחֻיָּבִים לִפְדּוֹתוֹ לְפִי סֵדֶר קִרְבָתָם, וּמַדּוּעַ לֹא נִכְתַּב אָבִיו, שֶׁהוּא הַקָּרוֹב בְּיוֹתֵר. ב. מַדּוּעַ אִם "הִשִּׂיגָה יָדוֹ" מוֹפִיעַ לְבַסּוֹף, הֲרֵי אִם יֵשׁ לוֹ מָמוֹן מְחֻיָּב הוּא תְּחִלָּה לִפְדּוֹת עַצְמוֹ.

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת:

אִישׁ יְהוּדִי הַנִּמְכָּר לְגוֹי, וְעַד לַעֲבוֹדָה־זָרָה, מוֹרֶה שֶׁנִּשְׁמָתוֹ נִמְצֵאת בְּמַעֲמָד וּמַצָּב רוּחָנִי נָמוּךְ וְיָרוּד בְּיוֹתֵר, שֶׁלָּכֵן תִּתָּכֵן אֶפְשָׁרוּת שֶׁיִּהְיֶה עֶבֶד לַעֲבוֹדָה־זָרָה. מַצָּב שֶׁכָּזֶה יְסוֹדוֹ בְּ'שִׁכְחָה' אוֹדוֹת אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם [וּבְסִגְנוֹן דְּתוֹרַת חֲסִידוּת: חֲסָרָה לוֹ בְּחִינַת "אַבָּא", הֵינוּ הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָרוֹאָה אֱלֹקוּת תָּדִיר, וּלְכָךְ יוּכַל מַצָּבוֹ לֵירֵד כָּל כָּךְ]. וּלְכָךְ לֹא נִמְנָה כָּאן אָבִיו, לְהוֹרוֹת שֶׁמַּצָּב זֶה נוֹבֵעַ מִכָּךְ שֶׁאֵין לוֹ "אָב".

וְאִם כֵּן, אַף שֶׁאָדָם הַנִּמְצָא בְּמַצָּב שֶׁכָּזֶה, אֵינוֹ יָכוֹל לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּלָל, הֲרֵי מֻבְטָח לוֹ שֶׁיִּפָּדֶה, כַּמְדֻיָּק בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב "גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ" – לְשׁוֹן הַבְטָחָה, שֶׁלִּהְיוֹתוֹ בֵּן לְעַם יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי וַדַּאי הַדָּבָר שֶׁיִּפָּדֶה בַּסּוֹף. וְאַחַר שֶׁיִּפְדּוּהוּ מִלְּמַעְלָה בְּאִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא (קְרוֹבָיו), הֲרֵי הַתַּכְלִית הִיא שֶׁלְּבַסּוֹף תִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ אֶת ה' מִצַּד עַצְמוֹ. וְלָכֵן נִכְתַּב בַּסּוֹף "הִשִּׂיגָה יָדוֹ", הֵינוּ, שֶׁעָלָיו לִדְאוֹג שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה כְּמַתָּנָה מִלְּמַעְלָה, אֶלָּא יִרְכֹּשׁ גְּאֻלָּתוֹ בְּעַצְמוֹ.

(מח) **אַחֲרֵי נִמְכֹּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֻנּוּ:**

מח בָּתַר דְּיִזְדַּבַּן פְּרָקָנָא תְּהֵי לֵהּ חַד מֵאַחוֹהִי יִפְרְקֻנֵּהּ:

רש"י◄ **גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ** • מִיָּד, אַל תַּנִּיחֵהוּ שֶׁיִּטָּמַע עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, שֶׁהֲרֵי כָּל עַצְמוֹ לֹא קְנָאוֹ אֶלָּא לְעָבְדוֹ עַד הַיּוֹבֵל, שֶׁהֲרֵי בַּיּוֹבֵל יֵצֵא, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמַטָּה: "וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל", וּבְנָכְרִי שֶׁתַּחַת יָדְךָ הַכָּתוּב מְדַבֵּר (ב"ק קיג), **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן**, לֹא תָּבֹא עָלָיו בַּעֲקִיפִין מִפְּנֵי חִלּוּל הַשֵּׁם. אֶלָּא כְּשֶׁבָּא לִגָּאֵל, יְדַקְדֵּק בַּחֶשְׁבּוֹן, לְפִי הַמַּגִּיעַ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה יְנַכֶּה לוֹ הַנָּכְרִי מִן דָּמָיו: אִם הָיוּ עֶשְׂרִים שָׁנָה מִשֶּׁנִּמְכַּר עַד הַיּוֹבֵל, וּקְנָאוֹ בְּעֶשְׂרִים מָנֶה, נִמְצָא שֶׁקָּנָה הַנָּכְרִי עֲבוֹדַת שָׁנָה בְּמָנֶה; וְאִם שָׁהָה זֶה אֶצְלוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים וּבָא לִגָּאֵל, יְנַכֶּה לוֹ חֲמִשָּׁה מָנִים וְיִתֵּן לוֹ הָעֶבֶד ט"ו מָנִים, וְזֶהוּ "וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים".

(מט) **אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֻנּוּ אוֹ־מִשְּׁאֵר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֻנּוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל:**

מט אוֹ אַח אֲבוּהִי אוֹ בַר אַח אֲבוּהִי יִפְרְקֻנֵּהּ אוֹ מִקָּרִיב בִּשְׂרֵהּ מִזַּרְעִיתֵהּ יִפְרְקֻנֵּהּ אוֹ דְּתַדְבֵּק יְדֵהּ וְיִתְפְּרַק:

(נ) **וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ:**

נ וִיחַשֵּׁב עִם זָבְנֵהּ מִשַּׁתָּא דְּאִזְדַּבַּן לֵהּ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבֵלָא וִיהֵי כְּסַף זְבִינוּהִי בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא כְּיוֹמֵי אֲגִירָא יְהֵי עִמֵּהּ:

רש"י◄ **כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ** • חֶשְׁבּוֹן הַמַּגִּיעַ לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, יַחְשׁוֹב כְּאִלּוּ נִשְׂכַּר עִמּוֹ כָּל שָׁנָה בְּמָנֶה, וִינַכֶּה לוֹ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

שֶׁהוּא בִּשְׁבִיל לְחַבְּרוֹ עִם "עִמְּךָ", וְיִהְיֶה פֵּירוּשׁוֹ: שֶׁנִּתְיַשֵּׁב עִמְּךָ.

וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ – מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיָּמוּךְ? דִּבּוּקוֹ "עִמּוֹ", עַל־יְדֵי שֶׁלָּמַד מִמַּעֲשָׂיו - הָרָעִים.

מִשְׁפַּחַת גֵּר – זֶהוּ הַגּוֹי - שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוֹדָה־זָרָה, וּכְדִלְקַמָּן בְּרַשִׁ"י כו, א. וּ"מִשְׁפַּחַת גֵּר", הֵינוּ גּוֹי מִמִּשְׁפַּחַת גֵּר תּוֹשָׁב (ראה מלבי"ם).

כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "לְעֵקֶר", זֶה הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדָה־זָרָה עַצְמָהּ - וְנִקְרָא "עֵקֶר" מִפְּנֵי שֶׁחַיָּבִים לְעָקְרָהּ מֵהָעוֹלָם (מלבי"ם). **לִהְיוֹת לָהּ שַׁמָּשׁ, וְלֹא לֶאֱלֹהוּת, אֶלָּא לַחֲטֹב עֵצִים וְלִשְׁאֹב מַיִם** - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י קִידּוּשִׁין כ, רֵישׁ עַמּוּד ב. עֲרָכִין לב, ב. תורה מח

(מח) **גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ – מִיָּד, אַל תַּנִּיחֵהוּ שֶׁיִּטָּמַע** - בֵּין הַגּוֹיִם. תורה מט (נ) **עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל – שֶׁהֲרֵי כָּל עַצְמוֹ לֹא קְנָאוֹ אֶלָּא לְעָבְדוֹ עַד הַיּוֹבֵל** - וְלָכֵן מְחַשֵּׁב עִמּוֹ "עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל". מִדִּיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ"י: "כָּל עַצְמוֹ לֹא קְנָאוֹ אֶלָּא לְעָבְדוֹ עַד הַיּוֹבֵל", וְשִׁנָּה בָּזֶה מִלְּשׁוֹן שֶׁכָּתַב גַּבֵּי עֶבֶד עִבְרִי שֶׁנִּמְכַּר

(נא) אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ׃

נא אִם עוֹד סְגִיאוּת בִּשְׁנַיָּא לְפוּמְהֵן יָתִיב פֵּרְקָנֵהּ מִכְּסַף זְבִינוֹהִי׃

רש״י◄ אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים • עַד הַיּוֹבֵל. לְפִיהֶן • הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי.

(נב) וְאִם־מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב־לוֹ כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת־גְּאֻלָּתוֹ׃

נב וְאִם זְעֵר יִשְׁתָּאֵר בִּשְׁנַיָּא עַד שַׁתָּא דְיוֹבֵלָא וִיחַשֵּׁב לֵהּ כְּפוּם שְׁנוֹהִי יָתֵב יָת פֵּרְקָנֵהּ׃

(נג) כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ׃

נג כַּאֲגַיר שָׁנָא בִּשְׁנָא יְהֵי עִמֵּהּ לָא יִפְלַח בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ לְעֵינָיךְ׃

רש״י◄ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ • כְּלוֹמַר, וְאַתָּה רוֹאֶה.

(נד) וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ׃

נד וְאִם לָא יִתְפְּרַק בְּאִלֵּין וְיִפּוֹק בְּשַׁתָּא דְיוֹבֵלָא הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּהּ׃

רש״י◄ וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה • בְּ״אֵלֶּה״ הוּא נִגְאָל, וְאֵינוֹ נִגְאָל בְּשֵׁשׁ. (הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ • הַנָּכְרִי חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת בָּנָיו).

(נה) כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

נה אֲרֵי דִילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַבְדִּין עַבְדַּי אִנּוּן דִּי אֲפֵיקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

לְיִשְׂרָאֵל: ״אִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל .. הַיּוֹבֵל מוֹצִיאוֹ״, אָנוּ לְמֵדִים שֶׁיֵּשׁ הֶבְדֵּל בְּסִיסִי בֵּין עֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְגוֹי, לְעֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל. שֶׁעֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְגוֹי, אֵין גּוּפוֹ קָנוּי לַאֲדוֹנוֹ, אֶלָּא הוּא כְּמוֹ שָׂכִיר שֶׁעוֹבֵד אֶת הַגּוֹי עַד הַיּוֹבֵל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עֶבֶד עִבְרִי שֶׁנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל, גּוּפוֹ קָנוּי לוֹ לְעַבְדוּת, וְהַיּוֹבֵל מוֹצִיאוֹ מֵעַבְדוּת זוֹ (הרבי).

שֶׁהֲרֵי בַּיּוֹבֵל יֵצֵא, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמַטָּה - פָּסוּק נד.

״וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל״. וּבְגוֹי שֶׁתַּחַת יָדְךָ הַכְּתוּב מְדַבֵּר - שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ לְכוֹפוֹ לְהוֹצִיאוֹ בַּיּוֹבֵל (תו״ב).

וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא תָבֹא עָלָיו בַּעֲקִיפִין - בְּרַמָּאוּת, בְּאוֹפֶן חִישׁוּב הַדָּמִים, כְּדִלְקַמָּן. וּרְאֵה רַשִׁ״י קִידּוּשִׁין טו, סוֹף עַמּוּד ב: ״שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁהַגּוֹי תַּחַת יָדְךָ, אִם לֹא יִגָּאֵל, יִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ עַד הַיּוֹבֵל, וְאִי אַתָּה רַשַּׁאי לָבֹא עָלָיו בַּעֲקִיפִין״.

מִפְּנֵי חִלּוּל הַשֵּׁם - אִם יִוָּדַע לַגּוֹי שֶׁהַיְּהוּדִי רִמָּהוּ בְּחִישׁוּב הַדָּמִים. אֲבָל גְּזֵל אֵין כָּאן, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ גּוֹזְלוֹ מַמָּשׁ, אֶלָּא מַפְקִיעַ הַלְוָאָתוֹ, שֶׁכֶּסֶף מִקְנָתוֹ זֶה כְּמוֹ הַלְוָאָה עַל עֲבוֹדָתוֹ, וְזֶה מוּתָּר בְּגוֹי, כְּשֶׁאֵין חִילּוּל הַשֵּׁם (ראה ב״ק קיג, ב וברש״י שם).

אֶלָּא כְּשֶׁבָּא לִגָּאֵל יַדְקְדֵק בַּחֶשְׁבּוֹן, לְפִי הַמַּגִּיעַ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה יְנַכֶּה לוֹ הַגּוֹי מִן דָּמָיו, אִם הָיוּ עֲשָׂרִים שָׁנָה מִשֶּׁנִּמְכַּר עַד הַיּוֹבֵל וּקְנָאוֹ בְּעֶשְׂרִים מָנֶה, נִמְצָא שֶׁקָּנָה הַגּוֹי עֲבוֹדַת שָׁנָה בְּמָנֶה, וְאִם שָׁהָה זֶה אֶצְלוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים וּבָא לִגָּאֵל, יְנַכֶּה לוֹ חֲמִשָּׁה מָנִים וְיִתֵּן לוֹ הָעֶבֶד חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר מָנִים. וְזֶהוּ ״וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ״, חֶשְׁבּוֹן הַמַּגִּיעַ לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, יְחַשֵּׁב כְּאִלּוּ נִשְׂכַּר עִמּוֹ כָּל שָׁנָה בְּמָנֶה, וְיִנַּכֶּה לוֹ. - לִפְנֵי הַיּוֹבֵל. תורה נא

(נא) **אִם עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים – עַד הַיּוֹבֵל. לְפִיהֶן – הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי** - בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנָיו, שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶת הַחִישׁוּב לְפִי מִסְפַּר הַשָּׁנִים מִשֶּׁנִּמְכַּר עַד הַיּוֹבֵל. תורה נב

(נג) **לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ – כְּלוֹמַר וְאַתָּה רוֹאֶה** - פֵּירוּשׁ, הָאַזְהָרָה הִיא לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם הוּא רוֹאֶה שֶׁהַגּוֹי מַעֲבִידוֹ בְּפֶרֶךְ, יֵשׁ לוֹ לְמָנְעוֹ מִכָּךְ, וְלָכֵן נֶאֱמַר ״לְעֵינֶיךָ״, וְלֹא שֶׁהַגּוֹי לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ רַק ״לְעֵינֶיךָ״. וּב״מִשְׁכִּיל לְדָוִד״ כָּתַב, שֶׁכַּוָּנַת רַשִׁ״י הִיא שֶׁרַק אִם אַתָּה רוֹאֶה וְיוֹדֵעַ שֶׁזּוֹ עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ אַתָּה צָרִיךְ לְמָנְעוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ, וְזֶהוּ ״לְעֵינֶיךָ״. תורה נד

(נד) **וְאִם לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה – בְּ״אֵלֶּה״** - בַּקְּרוֹבִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל (רש״י קידושין טו, ב).

הוּא נִגְאָל, וְאֵינוֹ נִגְאָל בְּשֵׁשׁ - כְּעֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לִיהוּדִי. וְנִרְאֶה שֶׁהַלִּימּוּד מִמַּה שֶׁכָּתַב ״בְּאֵלֶּה״ וְלֹא ״בַּקְּרוֹבִים״, שֶׁ״אֵלֶּה״ מַשְׁמָעוֹ מִיעוּט, דַּוְקָא בְּאֵלֶּה וְלֹא בְּדָבָר אַחֵר.

הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ – הַגּוֹי חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת בָּנָיו - רְאֵה גַּם לְעֵיל פָּסוּק מא. תורה נה

רש״י◄ **כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים • שְׁטָרֵי קוֹדֵם.** אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם • כָּל הַמְשַׁעְבְּדָן מִלְּמַטָּה, כְּאִלּוּ מְשַׁעְבְּדָן מִלְּמַעְלָה.

כו (א) **לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

א לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן טַעֲוָן וְצֶלֶם וְקָמָא לָא תְקִימוּן לְכוֹן וְאֶבֶן סָגְדָא לָא תִתְּנוּן בְּאַרְעֲכוֹן לְמִסְגַּד עֲלַהּ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש״י◄ **לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם •** (ת״כ) כְּנֶגֶד זֶה הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי, שֶׁלֹּא יֹאמַר: הוֹאִיל וְרַבִּי מְגַלֶּה עֲרָיוֹת, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ. הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ. הוֹאִיל וְרַבִּי מְחַלֵּל שַׁבָּת, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ; לְכָךְ נֶאֱמְרוּ מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ, וְאַף הַפָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ נֶאֱמְרוּ עַל הַסֵּדֶר: בַּתְּחִלָּה הִזְהִיר עַל הַשְּׁבִיעִית; וְאִם חָמַד מָמוֹן וְנָחְשַׁד עַל הַשְּׁבִיעִית, סוֹפוֹ לִמְכֹּר מִטַּלְטְלָיו, לְכָךְ סָמַךְ לָהּ: ״וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר, (מה כְּתִיב בַּהּ? ״אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ״, דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיַּד לְיָד); לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף מוֹכֵר אֲחֻזָּתוֹ; לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף מוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ; לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף לוֶה בְּרִבִּית — כָּל אֵלּוּ הָאַחֲרוֹנוֹת קָשׁוֹת מִן הָרִאשׁוֹנוֹת; לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף מוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ; לֹא חָזַר בּוֹ, לֹא דַּיּוֹ לְיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְנָכְרִי. **וְאֶבֶן מַשְׂכִּית •** לְשׁוֹן כִּסּוּי, כְּמוֹ (שמות לג כב): ״וְשַׂכֹּתִי כַּפִּי״, שֶׁמְּכַסִּין הַקַּרְקַע

(נה) **כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים – שְׁטָרֵי קוֹדֵם** - שְׁטַר שִׁעְבּוּדוֹ שֶׁל הַיִּשְׂרָאֵל לַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹדֵם לִשְׁטַר שִׁעְבּוּדוֹ שֶׁל הַיִּשְׂרָאֵל לַגּוֹי, וְלָכֵן יָכוֹל הַיְּהוּדִי לָצֵאת בַּיּוֹבֵל, וּלְהִגָּאֵל לִפְנֵי הַיּוֹבֵל אִם הִשִּׂיגָה יָדוֹ. וּמַה שֶּׁחָזַר רַשִׁ״י וְכָתַב שׁוּב ״שְׁטָרֵי קוֹדֵם״, אַף שֶׁכְּבָר פֵּירַשׁ כֵּן גַּבֵּי עֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל, זֶהוּ מִשּׁוּם שֶׁ״שְׁטָרֵי קוֹדֵם״ הָאָמוּר כָּאן שׁוֹנֶה מִ״שְׁטָרֵי קוֹדֵם״ הָאָמוּר בְּיִשְׂרָאֵל, כִּי כָּאן כֵּיוָן שֶׁהָאָדוֹן הוּא גּוֹי, שֶׁאֵינוֹ נִמְנָה בֵּין עַבְדֵי ה׳, הֲרֵי מְכִירָה זוֹ מוֹצִיאָה אֶת הַיְּהוּדִי מֵרְשׁוּת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִרְשׁוּת זָרָה, וְעַל כֵּן אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא ״שְׁטָרֵי קוֹדֵם״, שֶׁמְּכִירָה כָּזֹאת הִיא בִּלְתִּי אֶפְשָׁרִית, וְהוּא אֵינוֹ נֶחְשָׁב כְּעֶבֶד אֶלָּא כְּשָׁכִיר בִּלְבָד. וּרְאֵה גַּם לְעֵיל בַּבֵּיאוּר לְפָסוּק מב וּפָסוּק נ (הרבי).

אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם – כָּל הַמְשַׁעְבְּדָן מִלְּמַטָּה, כְּאִלּוּ מְשַׁעְבְּדָן מִלְּמַעְלָה - כְּלוֹמַר, כָּל הַמְשַׁעְבֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל מִלְּמַטָּה, הֲרֵי זֶה כְּאִילּוּ מְשַׁעְבְּדִים אֶת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כִּבְיָכוֹל, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ״בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר״ (ראה רבנו בחיי). ״דְּעֶבֶד מֶלֶךְ כְּמֶלֶךְ״ (באר בשדה). וְהַ״מִּשְׁכִּיל לְדָוִד״ כָּתַב שֶׁהַכַּוָּנָה שֶׁכְּאִלּוּ מְשַׁעְבֵּד אֶת נִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּשָׁרְשָׁם לְמַעְלָה תַּחַת יַד הַקְּלִיפּוֹת. תורה א

(א) **לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם – כְּנֶגֶד זֶה הַנִּמְכָּר לְגוֹי, שֶׁלֹּא יֹאמַר: הוֹאִיל וְרַבִּי מְגַלֶּה עֲרָיוֹת – אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה – אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, הוֹאִיל וְרַבִּי מְחַלֵּל שַׁבָּת – אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, לְכָךְ נֶאֱמְרוּ מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ** - שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם אַזְהָרָה לִשְׁלֹשֶׁת עִנְיָנִים אֵלּוּ: לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים וגו׳ – עֲבוֹדָה זָרָה. אֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ – שַׁבָּת. וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ – רוֹמֵז לְגִילּוּי עֲרָיוֹת, שֶׁכֵּן קְדוּשָׁה מַשְׁמָעוּתָהּ פְּרִישָׁה מֵאִסּוּרֵי עֲרָיוֹת, כַּמְבוֹאָר בְּרַשִׁ״י לְעֵיל רֵישׁ פָּרָשַׁת קְדוֹשִׁים. וְכֵן הוּא גַּם הַסֵּדֶר הַמּוּבָא בְּ״תּוֹרַת כֹּהֲנִים״. וּמַה שֶּׁרַשִׁ״י נָקַט הַסֵּדֶר שֶׁלֹּא כְּפִי סֵדֶר הַכָּתוּב, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁרַשִׁ״י נָקַט כְּפִי הַמְּצוּי, שֶׁיּוֹתֵר מְצוּי לְהִכָּשֵׁל בַּעֲרָיוֹת, מֵאַחַר שֶׁהָאָדָם מִתְאַוֶּה לְכָךְ מִטִּבְעוֹ, וְאַחַר־כָּךְ בַּעֲבוֹדָה־זָרָה, שֶׁאֵין בָּהּ תַּאֲוָה, וְאַחַר־כָּךְ בְּחִילּוּל שַׁבָּת שֶׁהוּא מְצוּי רַק פַּעַם בְּשָׁבוּעַ (הרבי).

וְאַף הַפָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ נֶאֱמְרוּ עַל הַסֵּדֶר: בַּתְּחִלָּה הִזְהִיר עַל הַשְּׁבִיעִית, וְאִם חָמַד מָמוֹן וְנָחְשַׁד עַל הַשְּׁבִיעִית – סוֹפוֹ לִמְכֹּר מִטַּלְטְלָיו, לְכָךְ סָמַךְ לָהּ - לְעֵיל כה, יד.

״וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר״ (מַה כְּתִיב בֵּיהּ: ״אוֹ קָנֹה מִיַּד וגו׳״, דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיַّד לְיָד). – וְהַיְנוּ מִטַּלְטְלִין. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ״י לְעֵיל שָׁם. בְּהַרְבֵּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רֵאשׁוֹנִים לֹא גּוֹרְסִים קָטַע זֶה.

לֹא חָזַר בּוֹ – סוֹף מוֹכֵר אֲחֻזָּתוֹ - כְּדִלְעֵיל כה, כה.

לֹא חָזַר בּוֹ – סוֹף מוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ - כְּדִלְעֵיל כה, כט.

לֹא חָזַר בּוֹ – סוֹף לוֶה בְּרִבִּית - כְּדִלְעֵיל כה, לו.

כָּל אֵלּוּ הָאַחֲרוֹנוֹת קָשׁוֹת מִן הָרִאשׁוֹנוֹת. לֹא חָזַר בּוֹ – סוֹף מוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ - כְּדִלְעֵיל כה, לט.

לֹא חָזַר בּוֹ – לֹא דַּיּוֹ לְיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְגוֹי - כְּדִלְעֵיל כה, מז.

וְאֶבֶן מַשְׂכִּית – לְשׁוֹן כִּסּוּי, כְּמוֹ ״וְשַׂכֹּתִי כַּפִּי״ - שְׁמוֹת לג, כב. וּבְרַשִׁ״י שָׁם: ״וְתִרְגּוּמוֹ וְאָגִין בְּמֵימְרִי, כִּנּוּי הוּא לְדֶרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ **לְסוֹכֵךְ** עָלָיו בְּכַף מַמָּשׁ״. **שֶׁמְּכַסִּין הַקַּרְקַע בְּרִצְפַּת אֲבָנִים** - רְאֵה גַּם רַשִׁ״י בַּמִּדְבָּר לג, נב: ״עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ מְסַכְּכִין אֶת הַקַּרְקַע בְּרִצְפַּת אֲבָנִים שֶׁל שַׁיִשׁ״. וְכֵן בְּרַשִׁ״י יְשַׁעְיָה ב, טז: ״וְאֶבֶן מַשְׂכִּית, עַל שֵׁם שֶׁסּוֹכְכִים בּוֹ אֶת הַקַּרְקַע״. וְכֵן בְּרַשִׁ״י מִשְׁלֵי יח, יא: ״מִפְּנֵי שֶׁהַבַּיִת נִרְצָף בְּרִצְפַּת אֲבָנִים הַסּוֹכְכִים עַל הָאָרֶץ, קָרוּי אֶבֶן מַשְׂכִּית״. וּרְאֵה רַשִׁ״י שְׁמוֹת כה, כט שֶׁלְּשׁוֹן סְכָךְ וְכִיסּוּי חַד הֵם. וּמַה שֶּׁכָּתַב בְּבַמִּדְבָּר שָׁם ״שֶׁל שַׁיִשׁ״, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁלָּאוּ דַּוְקָא, אֶלָּא שֶׁכָּךְ הָיוּ עוֹשִׂים. **לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ – אֲפִלּוּ לַשָּׁמַיִם, לְפִי שֶׁהִשְׁתַּחֲוָאָה בְּפִשּׁוּט יָדַיִם**

בְּרִצְפַּת אֲבָנִים. לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ • אֲפִלּוּ לַשָּׁמַיִם, לְפִי שֶׁהִשְׁתַּחֲוָאָה בְּפִשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם הִיא, וְאָסְרָה תּוֹרָה לַעֲשׂוֹת כֵּן, חוּץ מִן הַמִּקְדָּשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ז, עמוד 177 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

שֶׁלֹּא יֹאמַר אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ

לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם . . אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהֹוָה:

לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים – כְּנֶגֶד זֶה הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי, שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְרַבִּי מְגַלֶּה עֲרָיוֹת אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, הוֹאִיל וְרַבִּי מְחַלֵּל שַׁבָּת אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, לְכָךְ נֶאֶמְרוּ מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ. (כו א־ב. ובפירוש רש״י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין: מַה הַהֲוָה־אֲמִינָא לוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר בִּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁלָּכֵן הַכָּתוּב הֻצְרַךְ לְשׁוֹלְלָם?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבִּשְׁלֹשֶׁת עִנְיָנִים אֵלּוּ, יֵשׁ הֲוָה־אֲמִינָא מְיוּחֶדֶת שֶׁהָעֶבֶד יִהְיֶה מֻתָּר בְּכָךְ:

גִּלּוּי עֲרָיוֹת: מִכֵּיוָן שֶׁ״לְהוֹלִיד וְלָדוֹת״ זֶה חֵלֶק מֵעֲבוֹדַת הָעֶבֶד לַאֲדוֹנוֹ, וְאִם יֵשׁ לְרַבּוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית מוֹסֵר אוֹתָהּ לוֹ לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים (ראה שקלא־וטריא בזה ב׳מנחת חינוך׳ סוף מצוה מב), הָיָה מָקוֹם לַחְשׁוֹב שֶׁנִּפְקְעוּ מִמֶּנּוּ אִסּוּרֵי עֲרָיוֹת, וְהוּא מְחֻיָּב בַּעֲרָיוֹת כְּבֶן נֹחַ בִּלְבַד, וְעַל־זֶה הַתּוֹרָה מִזְּהִירָתוֹ.

שַׁבָּת: מִכֵּיוָן שֶׁעַל־פִּי תּוֹרָה הוּא מְשֻׁעְבָּד לְרַבּוֹ, הָיָה מָקוֹם לַחְשׁוֹב שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁאֵצֶל רַבּוֹ אֵין שַׁבָּת, וְ״עַכּוּ״ם שֶׁשָּׁבַת חַיָּב מִיתָה״, וּמִמֵּילָא חָל עָלָיו חִיּוּב הַתּוֹרָה לְשָׁרְתוֹ אַף בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וְעַל־זֶה הַתּוֹרָה מִזְּהִירָתוֹ.

עֲבוֹדָה־זָרָה: יֵשׁ לוֹמַר שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה כָּאן לַעֲבוֹדָה־זָרָה כִּפְשׁוּטָהּ, שֶׁבָּזֶה גַּם הָעַכּוּ״ם מְחֻיָּב, אֶלָּא הַכַּוָּנָה לְ״שִׁתּוּף״ שֶׁבְּנֵי נֹחַ מֻתָּרִים בָּזֶה, וְהַבֵּאוּר בָּזֶה: מִכֵּיוָן שֶׁהַקָּבָּ״ה נָתַן מָקוֹם שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם יַחְשְׁבוּ שֶׁלְּכוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת יֵשׁ דֵּעָה בְּהַשְׁפָּעָה אֱלֹקִית, אִם כֵּן הָיָה מָקוֹם לוֹמַר דְּמֵאַחַר שֶׁהָעֶבֶד סָמוּךְ עַל שֻׁלְחַן רַבּוֹ, וּמְקַבֵּל הַשְׁפָּעוֹתָיו מִמֶּנּוּ, אִם כֵּן אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, שֶׁגַּם הַשְׁפָּעָתוֹ בָּאָה עַל־יְדֵי רַבּוֹ, בְּאֹפֶן שֶׁרַבּוֹ מְקַבֵּל זֹאת (לְפִי טָעוּתוֹ), וְלָכֵן שָׁלְלָה זֹאת הַתּוֹרָה.

(ב) **אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהֹוָה:** ב **יָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִילִי תִטְרוּן וּלְבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דָּחֲלִין אֲנָא יְיָ: פ פ פ**

רש״י◄ **אֲנִי ה׳ • נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר:**

נ״ז פסוקים, חטי״ל סימן. לאחוז״ה סימן. חסלת פרשת בהר

הפטרה לפרשת בהר נדפסה בעמ׳ רמג

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

וְרַגְלַיִם הִיא - רְאֵה גַּם רַשִׁ״י בְּרֵאשִׁית מב, ו: ״כָּל הִשְׁתַּחֲוָאָה פִּשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם הִיא״.

וְאָסְרָה תּוֹרָה לַעֲשׂוֹת כֵּן - לְהִשְׁתַּחֲווֹת עַל הָאֲבָנִים. וְכֵן הוּא בְּ״תוֹרַת כֹּהֲנִים״. אֲבָל רְאֵה לְשׁוֹן רַשִׁ״י בִּמְגִילָּה כב, ב: ״לֹא אָסְרָה תּוֹרָה בְּפָסוּק זֶה אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ רִצְפַת אֲבָנִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, דּוּגְמַת שֶׁל מִקְדָּשׁ״.

חוּץ מִן הַמִּקְדָּשׁ - ״בְּאַרְצְכֶם״ אִי אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאֲבָנִים, אֲבָל אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאֲבָנִים שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ (תו״כ). תורה ב

(ב) **אֲנִי ה׳** - נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.

אגרות קודש

ב״ה, ג׳ סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ״ב אייר, בו כותב אודות הכאב ברגלו הימנית. הנה נוסף על מה שעושה בדרך הטבע למלאות הוראת הרופאים במקצוע זה, הרי ע״פ המבואר בכ״מ אשר צדקה היא בחי׳ רגל בקומה הרוחנית של האדם וענין הצדקה כוללת צדקה בממונו וצדקה בגופו היינו טרחת הגוף בענינים דאהבת ישראל, עליו להוסיף אומץ בשני ענינים אלו, והשי״ת יוסיף ברכתו בהנוגע לבריאותו ברוחניות ובפרט בגשמיות.

המחכה לבשו״ט ובברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

נ.ב. לפלא שאינו מזכיר דבר ע״ד השיעורים שלו בנגלה ובחסידות.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ד אייר פרק כ, מפרק עב עד סוף פרק עו	**יום רביעי - י"ז אייר** מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שני - ט"ו אייר מפרק עז עד סוף פרק עח	**יום חמישי - י"ח אייר** פרק כ, מפרק פח עד סוף פרק פט
יום שלישי - ט"ז אייר מפרק עט עד סוף פרק פב	**יום שישי - י"ט אייר** מפרק צ עד סוף פרק צו
שבת קודש - כ' אייר פרק כ מפרק צז עד סוף פרק קג	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ד אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סז, פרק מח והנה כאשר... עד עמ' 134, ויחזרו למקורן.

ליקוטי אמרים

פרק מח והנה כאשר יתבונן המשכיל בגדולת א"ס ב"ה כי כשמו כן הוא א"ס ואין קץ ותכלית כלל לאור וחיות המתפשט ממנו ית' ברצונו הפשוט ומיוחד במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד ואילו היתה השתלשלות העולמות מאור א"ס ב"ה בלי צמצומ' רק כסדר המדרגות ממדרגה למדרגה בדרך עלה ועלול לא היה העוה"ז נברא כלל כמו שהוא עתה בבחי' גבול ותכלית מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה וכן בין כל רקיע לרקיע וכן עובי כל רקיע ורקיע ואפי' עו"הב וג"ע העליון מדור נשמות הצדיקי' הגדולים והנשמו' עצמן ואצ"ל המלאכי' הן בבחי' גבול ותכלית כי יש גבול להשגתן באור א"ס ב"ה המאיר עליהן בהתלבשות חב"ד כו'. ולכן יש גבול להנאתן שנהנין מזיו השכינה ומתענגין באור ה' כי אין יכולין לקבל

1 **פֶּרֶק מח.** בהמשך למה שלמדנו, אודות האהבה שהראה הקב"ה לבני
2 ישראל בשעת יציאת מצרים, הסביר רבנו הזקן, בפרק הקודם, שהקב"ה
3 מראה, אהבה זו גם בשעת יציאת מצרים ברוחניות, שמתרחשת כל יום
4 בנפשו של יהודי – ועל אהבה זו, לעורר "כמים הפנים" ולגלות ביהודי
5 אהבה גדולה להקב"ה. בפרק
6 מ"ח, אותו אנו עומדים
7 ללמוד, יסביר רבנו הזקן, 1
8 שכשם שבגלל אהבתו לבני 2
9 ישראל, צמצם הקב"ה 3
10 כביכול את עצמו, והרחיק 4
11 את כל מה שמפריע, כדי 5
12 לתת מקום לבריאת העולם 6
13 הזה – עולם, בו יהודי יקיים 7
14 תורה ומצוות – כך, על יהודי 8
15 "כמים הפנים לפנים" – מצד 9
16 אהבתו להקב"ה, לצמצם 10
17 ולהרחיק את כל ההפרעות, 11
18 הפנימיות והחיצוניות, שישנן 12
19 לעבודתו את ה'.
20 **וְהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן** 13
21 **הַמַּשְׂכִּיל בִּגְדֻלַּת אֵין־** 14
22 **סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כִּי**
23 **כְּשְׁמוֹ** – "אין סוף", **כֵּן הוּא** - **אֵין סוֹף וְאֵין קֵץ וְתַכְלִית כְּלָל**
24 **לְאוֹר וְחַיּוּת הַמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ בִּרְצוֹנוֹ הַפָּשׁוּט,** -
25 כלומר: הרצון שלו מופשט מכל גדר פרטי ולא קיימות לגביו כל
26 ההגבלות של רצונו של נברא, **וּמְיֻחָד** – הרצון, **בְּמָהוּתוֹ**
27 **וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד.** – כלומר: האור והחיות
28 הנמשכים מאתו יתברך, שיוצרו ממנו עולמות מוגבלים, ושהוא
29 יחייה אותם – אין אור זה כמו האור בנברא: למטה, בנברא,
30 ישנה, מצד אחד, מעלה ב"אור" לגבי "שפע" ("שפע" מצומצם
31 ומדוד בהתאם למקבל השפע – ולדוגמה: כשרב משפיע שכל
32 לתלמיד, מדודה השפעת השכל בהתאם לפי מה שהתלמיד
33 יכול לקבל. ואילו, "אור" המאיר בדרך ממילא מהמאור – אינו
34 מצומצם) – אך, מאידך גיסא, יש חסרון באור, שהוא בא
35 בהכרח, הוא אינו מאיר מפני שכך רוצה המאור, אלא מכיון
36 שקיים מאור, נמשך ממנו אור. ברם למעלה, יש לאור **המעלה**
37 שבאור, שאינו מצומצם, אך אין בו החסרון שבאור המאיר
38 בהכרח, אלא הוא נמשך למעלה ברצון. והרצון למעלה להאיר,
39 אינו כמו אצל הנברא, שהרצון הוא צינור וצמצום, עד כמה
40 ובאיזו מדה יימשך, ואילו ברצון שלמעלה קיימת רק המעלה
41 והשלימות שברצון, שאינו בהכרח, אבל אין בו הגדר והצמצום
42 שיש ברצון הנברא. כך, שהאור למעלה (למרות שהוא נמשך
43 ברצון, בכל זאת) הוא אין סוף, כמו שהמאור (הקב"ה עצמו
44 כביכול) הוא אין סוף. ומכיוון שהאור הוא אין סוף – אי אפשר
45 שיתהוו ממנו עולמות ונבראים מוגבלים. לשם כך היו צריכים
46 לצמצומים באור, כדי שיוכלו להיווצר ממנו עולמות ונבראים –
47 וכפי שיסביר להלן: **וְאִלּוּ הָיְתָה הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת מֵאוֹר**
48 **אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּלִי צִמְצוּצִים, רַק כְּסֵדֶר הַמַּדְרֵגוֹת**
49 **מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה בְּדֶרֶךְ עֵלָה וְעָלוּל** – שהמדריגה העליונה
50 מהווה עילה וסיבה
51 למדריגה התחתונה,
52 שהיא ה"עלול" מה"עילה"
53 (ה"מסובב", התוצאה
54 מה"סיבה"). ב"עילה
55 ועלול" יש לשתי
56 המדריגות, שייכות ויחס
57 בין אחת לשניה. למשל:
58 מחשבה ודיבור, המחשבה
59 היא ה"עילה" לדיבור
60 שהוא ה"עלול", שהרי
61 מהמחשבה שהוא מהרהר
62 בה מקודם, בא לאחר מכן
63 הדיבור שהוא מדבר.
64 ובכן, מחשבה היא אמנם
65 למעלה מדיבור, אך בכל
66 זאת יש למחשבה שייכות
67 לדיבור, שכן גם מחשבה
68 מורכבת מאותיות כמו דיבור. משמעות הדבר היא, איפוא,
69 שהעלול (הבא מן העילה) קיים ביחס מסוים לעילה (ובדרך
70 עילה ועלול, אי אפשר שיווצר עלול שאינו ביחס כלשהו
71 לעילה). כיוון שמהאור והחיות הנמשכים מאתו יתברך באופן
72 של אין סוף, מתהווים נבראים בעלי גבול – מכאן שאין זה
73 בסדר של עילה ועלול, שהרי אילו היה כן – **לֹא הָיָה הָעוֹלָם**
74 **הַזֶּה נִבְרָא כְּלָל כְּמוֹ שֶׁהוּא עַתָּה בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית,**
75 - שכל דבר יש לו גבול וסוף: **מֵהָאָרֶץ לָרָקִיעַ מַהֲלַךְ ת"ק**
76 – חמש מאות, **שָׁנָה**[1], - הרי יש בכך הגבלה של חמש מאות
77 שנה, **וְכֵן בֵּין כָּל רָקִיעַ לָרָקִיעַ,** - מהלך חמש מאות שנה,
78 **וְכֵן עֲבִי כָּל רָקִיעַ וְרָקִיעַ.** – מהלך חמש מאות שנה – כל
79 האמור מהווה את העולם הזה; **וַאֲפִלּוּ עוֹלָם־הַבָּא וְגַן־עֵדֶן**
80 **הָעֶלְיוֹן - מְדוֹר נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים הַגְּדוֹלִים - וְהַנִּשְׁמוֹת**
81 **עַצְמָן, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַמַּלְאָכִים - הֵן בִּבְחִינַת גְּבוּל**
82 **וְתַכְלִית,** - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ואף שכנ"ל רפל"ט
83 – הנשמות מתענגים על ה' ונהנין ומשיגין מאוא"ס ב"ה – לא
84 קשה". **כִּי יֵשׁ גְּבוּל לְהַשָּׂגָתָן** – והבנתם, **בְּאוֹר אֵין־סוֹף**
85 **בָּרוּךְ־הוּא הַמֵּאִיר עֲלֵיהֶן בְּהִתְלַבְּשׁוּת חָכְמָה־בִּינָה־דַעַת**
86 **כו',** - על ידי שאור אין־סוף ברוך הוא מתלבש בספירות
87 חכמה־בינה־דעת של העולם, יש לנבראים של אותו עולם
88 (נשמות ומלאכים) השגה והבנה בגדלות אין סוף – אלא
89 שהשגתם היא מוגבלת. **וְלָכֵן יֵשׁ גְּבוּל לַהֲנָאָתָן שֶׁנֶּהֱנִין מִזִּיו**
90 **הַשְּׁכִינָה וּמִתְעַנְּגִין בְּאוֹר ה',** - שכן, מכיוון שהנאתם

1. כדרשת חז"ל חגיגה יג, א.

ותענוגם באים מהשגתם את אור אין־סוף ברוך הוא, הרי כמו שהשגתם מוגבלת – כך גם הנאתם ותענוגם מוגבלים, **כִּי אֵין יְכוֹלִין לְקַבֵּל הֲנָאָה וְתַעֲנוּג בְּבְחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ,** - שהתענוג יהיה בלתי מוגבל, **שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ מִמְּצִיאוּתָן וְיַחְזְרוּ לְמְקוֹרָן.** – אם תענוגם היה בלי גבול ובלי סוף, היתה מתבטלת לגמרי מציאותם (המוגבלת) ויהיו שבים למקורם שהוא "אין סוף". הרי, שכל הנבראים, גם הנבראים של העולמות העליונים הרוחניים, הם נבראים מוגבלים. וכדי שהם יתהוו, מאור אין־סוף ברוך הוא, באופן כזה (כבעלי גבול), היה זה צריך להיות (לא בסדר של השתלשלות, אלא) על ידי צמצומים; הצמצום פועל, שהאור הנמשך אחרי הצמצום, לא יהיה כלל בערך ומהות האור שלפני הצמצום. ולכן, אפשרי הדבר, שלמרות שהאור הוא, אין סוף, – יתהוו ממנו נבראים שיש להם סוף ושהם בעלי גבול – דבר זה בא מהצמצום.

ליקוטי אמרים

הנאה ותענוג בבחי' א"ס ממש שלא יתבטלו ממציאותן ויחזרו למקורן.

יום שני ט"ו אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 134, והנה פרטיות הצמצומים... עד עמ' סח, ותכלית.

וְהִנֵּה, פְּרָטִיּוּת – אופן, **הַצִּמְצוּמִים, אֵיךְ וּמַה** - **אֵין כָּאן מְקוֹם בֵּאוּרָם. אַךְ דֶּרֶךְ כְּלָל, הֵן הֵם בְּחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם הַמִּשְׁכַּת הָאוֹר וְהַחַיּוּת, שֶׁלֹּא יָאִיר** – האור, **וְיֶמְשַׁךְ לַתַּחְתּוֹנִים** – לנבראים התחתונים, **בִּבְחִינַת גִּלּוּי,** - הצמצום פועל שהחיות בנבראים לא תהיה גלויה, **לְהִתְלַבֵּשׁ וּלְהַשְׁפִּיעַ בָּהֶן** – בנבראים התחתונים, **וּלְהַחֲיוֹתָם לִהְיוֹת יֵשׁ מֵאַיִן, כִּי אִם מְעַט מִזְעַר אוֹר וְחַיּוּת בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיוּ בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית,** - אם החיות היתה בהם בהתגלות, לא היו הנבראים באופן של גבול ותכלית; הצמצום פועל, שהאור והחיות לא יהיו בהתגלות בנבראים, ומה שכן בא בהתגלות, זהו מעט מאד מהאור והחיות – ולכן הם יכולים להיות נבראים בעלי גבול ותכלית, **שֶׁהִיא** – מעט האור והחיות הבאים בהתגלות בנבראים אחרי הצמצום, הוא, **הֶאָרָה מוּעֶטֶת מְאֹד, וּמַמָּשׁ כְּלָא חֲשִׁיבִי** – אינה נחשבת כלל, **לְגַבֵּי בְּחִינַת הֶאָרָה בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית,** - שזהו כשההארה היא לפני הצמצום, **וְאֵין בֵּינֵיהֶם עֵרֶךְ וְיַחַס כְּלָל,** - בין ההארה שבלי גבול המוסתרת ונעלמת, לבין ה"הארה מועטת" (שלאחרי הצמצום), המתגלה בנבראים – אין ערך ויחס כלל, כלומר: ההבדל אינו מתבטא רק בין הרבה לבין מעט – אף שזהו הבדל בין הרבה מאד לבין מעט מאד – כי אם, אין ביניהן ערך ויחס כלל, **כַּנּוֹדָע פֵּרוּשׁ מִלַּת עֵרֶךְ בְּמִסְפָּרִים, שֶׁאֶחָד בְּמִסְפָּר יֵשׁ לוֹ עֵרֶךְ לְגַבֵּי מִסְפָּר אֶלֶף אֲלָפִים,** - המושג "ערך" פירושו כגון זה שלמספר אחר יש "ערך" לגבי מיליון בכך **שֶׁהוּא** – המספר אחד מהווה **חֵלֶק אֶחָד מִנִּי אֶלֶף אֲלָפִים,** - מאחר שהמספר הכולל של מיליון, מורכב מאלף פעמים אלף יחידים – הרי מובן, שלמספר אחד יש ערך ויחס לגבי המספר של אלף פעמים אלף – מיליון חסר אחד, אינו מיליון; **אֲבָל לְגַבֵּי דָּבָר שֶׁהוּא בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל וּמִסְפָּר כְּלָל - אֵין כְּנֶגְדּוֹ שׁוּם עֵרֶךְ בְּמִסְפָּרִים,** - אין מספר, ככל שיהיה גדול, שיהיה לו ערך ויחס לעומת דבר שאין לו מספר ואין לו סוף. **שֶׁאֲפִלּוּ אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבּוֹא רְבָבוֹת**[2]**,** - מספר של מיליונים ומיליארדים, **אֵינָן אֲפִלּוּ כְּעֵרֶךְ מִסְפָּר אֶחָד לְגַבֵּי אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבּוֹא רְבָבוֹת,** - שכן, אחד לגבי מיליוני מיליארדים, יש לו, כאמור, איזה ערך, ואילו, המספר של מיליוני מיליארדים לעומת דבר שהוא בלי גבול – אין ביניהם ערך כלל, **אֶלָּא כְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבִי.** – הם נחשבים לכלום. המספר הגדול ביותר אין לו ערך ויחס כלל לגבי דבר שהוא בלי גבול. **וְכָכָה מַמָּשׁ הִיא בְּחִינַת הַהֶאָרָה מוּעֶטֶת זוֹ,** - מעט האור שאחרי הצמצום, **הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְהַשְׁפִּיעַ בָּהֶם לְהַחֲיוֹתָם,** - אין לה ערך כלל והיא נחשבת לכלום, **לְגַבֵּי עֵרֶךְ אוֹר הַגָּנוּז וְנֶעְלָם,**

ליקוטי אמרים

והנה פרטיות הצמצומים איך ומה אין כאן מקום ביאורם. אך דרך כלל הן הם בחי' הסתר והעלם המשכת האור והחיות שלא יאיר ויומשך לתחתונים בבחי' גילוי להתלבש ולהשפיע בהן ולהחיותם להיות יש מאין. כי אם מעט מזער אור וחיות בכדי שיהיו בבחי' גבול ותכלית שהיא הארה מועטת מאד וממש כלא חשיבי לגבי בחי' הארה בלי גבול ותכלית ואין ביניהם ערך ויחס כלל כנודע פי' מלת ערך במספרים שאחד במספר יש לו ערך לגבי מספר אלף אלפים שהוא חלק אחד מני אלף אלפים אבל לגבי דבר שהוא בבחי' בלי גבול ומספר כלל אין כנגדו שום ערך במספרים שאפי' אלף אלפי אלפים וריבוא רבבות אינן אפי' כערך מספר אחד לגבי אלף אלפי אלפים ורבוא רבבות אלא כלא ממש חשיבי. וככה ממש היא בחי' ההארה מועטת זו המתלבשת בעולמות עליונים ותחתונים להשפיע בהם להחיותם לגבי ערך אור הגנוז ונעלם שהוא בבחי' א"ס ואינו

---

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' 'נשמת', ספרי ר"פ ואתחנן".

שֶׁהוּא בִּבְחִינַת "אֵין־סוֹף", וְאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ וּמַשְׁפִּיעַ בָּעוֹלָמוֹת בִּבְחִינַת גִּלּוּי לְהַחֲיוֹתָם, אֶלָּא מַקִּיף עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה, - בהיותו במדרגתו הגבוהה, הוא משפיע בעולמות, וְנִקְרָא "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין". - מקיף כל העולמות, לא "ממלא כל עלמין" שהוא מתלבש בפנימיות בעולמות, כמו שהנשמה מתלבשת בפנימיות בגוף, אלא "סובב כל עלמין" – וְאֵין הַפֵּרוּשׁ סוֹבֵב וּמַקִּיף מִלְּמַעְלָה בִּבְחִינַת מָקוֹם חַס־וְשָׁלוֹם, - שבעולמות עצמם אין הוא נמצא חס־ושלום, אלא הוא נמצא מעלידהם, במובן של מקום, חס־ושלום, כִּי לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל בְּחִינַת מָקוֹם בְּרוּחָנִיּוּת, - בדבר גשמי, שבגדר "מקום", מתאים לומר שהוא מעל דבר שני במקום, אך כשאומרים "סובב" ומקיף ברוחניות, שאינו בגדר מקום – אין במשמעו ענין של מקום. אֶלָּא רוֹצֶה לוֹמַר סוֹבֵב וּמַקִּיף מִלְּמַעְלָה לְעִנְיַן בְּחִינַת גִּלּוּי הַשְׁפָּעָה, - המושגים "סובב" ו"מקיף" למעלה, אמורים רק בנוגע להתגלות ההשפעה בדבר, כִּי הַהַשְׁפָּעָה שֶׁהוּא בִּבְחִינַת גִּלּוּי בָּעוֹלָמוֹת – זו הנקראת "ממלא כל עלמין" נִקְרֵאת בְּשֵׁם "הַלְבָּשָׁה", שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בָּעוֹלָמוֹת, כִּי הֵם – העולמות מַלְבִּישִׁים וּמְשִׁיגִים הַהַשְׁפָּעָה שֶׁמְּקַבְּלִים, - הרי שההשפעה באה בהם בפנימיות בהשגתם; מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַהַשְׁפָּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּבְחִינַת גִּלּוּי אֶלָּא בְּהֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם, וְאֵין הָעוֹלָמוֹת מַשִּׂיגִים אוֹתָהּ - אֵינָהּ נִקְרֵאת מִתְלַבֶּשֶׁת – בעולמות, אֶלָּא מַקֶּפֶת וְסוֹבֶבֶת. הִלְכָּךְ, מֵאַחַר שֶׁהָעוֹלָמוֹת הֵם בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית – לכן, נִמְצָא שֶׁאֵין הַשְׁפָּעַת אוֹר אֵין־סוֹף – שהוא בלי גבול, מִתְלַבֵּשׁ וּמִתְגַּלֶּה בָּהֶם בִּבְחִינַת גִּלּוּי, רַק מְעַט מִזְּעַר, הֶאָרָה מוּעֶטֶת מְצֻמְצֶמֶת מְאֹד מְאֹד, וְהִיא – מאירה בהם, רַק כְּדֵי לְהַחֲיוֹתָם בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית. – כדי להחיות עולמות ונבראים, מן ההכרח שתהיה בהם התגלות מהארה זו. אלא, התגלות זו היא מהארה מצומצמת מאד מאד, שלכן אפשרי הדבר שהעולמות יהיו באופן של גבול ותכלית. אֲבָל עִקַּר הָאוֹר – שהוא בְּלִי צִמְצוּם כָּל־כָּךְ - נִקְרָא "מַקִּיף" וְ"סוֹבֵב", מֵאַחַר שֶׁאֵין הַשְׁפָּעָתוֹ מִתְגַּלֵּית בְּתוֹכָם, - בעולמות, מֵאַחַר שֶׁהֵם בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית. – ואי אפשר שיתגלה בהם אור שהוא בלי גבול, אלא, האור בהם הוא בהעלם, ולכן מצויין אור זה כ"סובב" ו"מקיף" מעליהם.

ליקוטי אמרים

מתלבש ומשפיע בעולמות בבחי' גילוי להחיותם אלא מקיף עליהם מלמעלה ונקרא סובב כל עלמין. ואין הפי' סובב ומקיף מלמעלה בבחי' מקום ח"ו כי לא שייך כלל בחי' מקום ברוחניות. אלא ר"ל סובב ומקיף מלמעלה לענין בחי' גילוי השפעה כי ההשפעה שהוא בבחי' גילוי בעולמו' נקראת בשם הלבשה שמתלבשת בעולמות כי הם מלבישים ומשיגים ההשפעה שמקבלים משא"כ ההשפעה שאינה בבחי' גילוי אלא בהסתר והעלם ואין העולמות משיגים אותה אינה נקראת מתלבשת אלא מקפת וסובבת הלכך מאחר שהעולמות הם בבחי' גבול ותכלית נמצא שאין השפעת אור א"ס מתלבש ומתגלה בהם בבחי' גילוי רק מעט מזער הארה מועטת מצומצמת מאד מאד והיא רק כדי להחיותם בבחי' גבול ותכלית. אבל עיקר האור בלי צמצום כ"כ נק' מקיף וסובב מאחר שאין השפעתו מתגלית בתוכם מאחר שהם בבחי' גבול ותכלית.

יום שלישי ט"ז אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סח, והמשל בזה... עד עמ' 136, בפועל ממש.

להבהרת הענין, מביא רבנו הזקן להלן, משל ודוגמה מהאדמה הגשמית, המורכבת מ"דומם" ו"צומח" (הנחותים בארבעת הסוגים: דומם, צומח, חי, מדבר), שהחיות שבדומם וצומח מצומצמת בהרבה מאשר החיות שבשאר שתי הבחינות חי ומדבר, הרי שהחיות האלקית ב"ארץ" מתגלה רק באותה מדה שהיא באה לידי ביטוי ב"דומם וצומח" – ובכל זאת – "מלא כל הארץ כבודו", שהארץ מלאה באור אין־סוף ברוך הוא, אלא שהאור בא בה באופן של סובב ומקיף. ובלשון ה"תניא":

ליקוטי אמרים

והמשל בזה הנה הארץ הלזו הגשמיות אף שמלא כל הארץ כבודו. והיינו אור א"ס ב"ה כמ"ש הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'. אעפ"כ אין מתלבש בתוכה בבחי' גילוי ההשפעה רק חיות מעט מזער בחי' דומם וצומח לבד וכל אור א"ס ב"ה נק' סובב

וְהַמָּשָׁל בָּזֶה, הִנֵּה הָאָרֶץ הַלָּזוּ הַגַּשְׁמִיּוּת, אַף שֶׁמְּלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וְהַיְנוּ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, - לא רק הארה מצומצמת, אלא הארץ מלאה באור שהוא אין סוף, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[3]: "הֲלֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא, נְאֻם ה'" – הרי שהוא אומר "אני מלא", והכוונה היא לאור אין סוף ברוך הוא, ואור זה "מלא" בשמים ובארץ, אַף־עַל־פִּי־כֵן אֵין מִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָהּ – ב"ארץ", בִּבְחִינַת גִּלּוּי הַהַשְׁפָּעָה, רַק חַיּוּת מְעַט מִזְּעַר, בְּחִינַת דּוֹמֵם וְצוֹמֵחַ לְבַד. – עד כמה שהחיות נראית ב"דומם" ו"צומח" – הארץ היא דומם, וממנה בא ה"צומח", וְכָל אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא – הממלא את כל

---

3. ירמי' כג, כד.

הארץ באופן בלתי גלוי, **נִקְרָא סוֹבֵב עָלֶיהָ, אַף שֶׁהוּא** – אור
זה נמצא **בְּתוֹכָהּ מַמָּשׁ,** - הרי, שלמרות ש"מלא כל הארץ
כבודו", בכל זאת, זהו רק באופן של "סובב ומקיף". מדוע, אכן,
זה נקרא "סובב" ו"מקיף"? – הרי זה: **מֵאַחַר שֶׁאֵין הַשְׁפָּעָתוֹ** –
של אור זה, **מִתְגַּלֵּית בָּהּ**
– בארץ, **יוֹתֵר,** - מאשר
החיות שבדומם וצומח,
רַק – אור אין־סוף זה,
מַשְׁפִּיעַ בָּהּ בִּבְחִינַת
הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם, וְכָל
הַשְׁפָּעָה שֶׁבִּבְחִינַת
הֶסְתֵּר נִקְרָא מַקִּיף
מִלְּמַעְלָה, - השפעה
שמקיפה מלמעלה, **כִּי**
"עֶלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא" –
העולם המכוסה, **הוּא**
לְמַעְלָה בְּמַדְרֵגָה
מֵ"עֶלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא". –
מהעולם המגולה.
ההשפעה שבבחינת
"אתכסיא" – מכוסה – היא
בבחינת "עלמא
דאתכסיא" – עולם מכוסה
– . שלמעלה במדרגה מההשפעה שבהתגלות, שהיא בבחינת
"עלמא דאתגליא" – עולם מגולה –. ולכן נקראת השפעה זו
"מקיף **מלמעלה**", מפני שהיא למעלה במדריגה. **וּלְקָרֵב אֶל**
הַשֵּׂכֶל יוֹתֵר, - להבין בקלות יותר את אופן ההשפעה
והפעולה של "סובב כל עלמין", שאור אין־סוף נמצא בכל מקום
בעולם, ובכל זאת אור זה "סובב" ו"מקיף", מכיוון שאין אור זה
בא בצורה של התלבשות גלויה – **הוּא בְּדֶרֶךְ מָשָׁל, כְּמוֹ**

הָאָדָם שֶׁמְּצַיֵּר בְּדַעְתּוֹ אֵיזֶה דָּבָר שֶׁרָאָה אוֹ שֶׁרוֹאֶה, הִנֵּה
אַף שֶׁכָּל גּוּף עֶצֶם הַדָּבָר הַהוּא וְגִבּוֹ וְתוֹכוֹ וְתוֹךְ תּוֹכוֹ,
כֻּלּוֹ מְצֻיָּר בְּדַעְתּוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁרָאָהוּ כֻּלּוֹ אוֹ
שֶׁרוֹאֵהוּ, הִנֵּה נִקְרֵאת דַּעְתּוֹ מַקֶּפֶת הַדָּבָר הַהוּא כֻּלּוֹ, -
זהו מבחינת ה"דעת",
שדעתו מקיפה את הדבר
מכל צדדיו הפנימיים
והחיצוניים. וכך גם
מבחינת הדבר עצמו –
וְהַדָּבָר הַהוּא מֻקָּף
בְּדַעְתּוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, רַק
שֶׁאֵינוֹ מֻקָּף בְּפֹעַל
מַמָּשׁ, רַק בִּדְמְיוֹן
מַחֲשֶׁבֶת הָאָדָם וְדַעְתּוֹ.
– הדבר מוקף, אבל לא
בפועל ממש. שכן,
מחשבתו של אדם
מוגבלת, ולא שייך שתקיף
ממש את הדבר; היא רק
מהרהרת באותו דבר, ורק
מבחינה דמיונית אותו
דבר מוקף. **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־**
בָּרוּךְ־הוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ:
- שלגביו כתוב[4]: **"כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם כּוֹ"**, -
מחשבותיו של הקב"ה כביכול, שונות לגמרי ואינן כלל בגדר
מחשבות האדם, **הֲרֵי מַחֲשַׁבְתּוֹ וְדַעְתּוֹ** – של הקב"ה, **שֶׁיּוֹדֵעַ**
כָּל הַנִּבְרָאִים, מַקֶּפֶת כָּל נִבְרָא וְנִבְרָא מֵרֹאשׁוֹ וְעַד
תַּחְתִּיתוֹ, וְתוֹכוֹ וְתוֹךְ תּוֹכוֹ, הַכֹּל – מוקף במחשבתו של
הקב"ה, **בְּפֹעַל מַמָּשׁ.** – שלא כמו שהדבר הוא באדם,
שההקפה היא רק בדמיון, אלא כאן מדובר בפועל ממש.

ליקוטי אמרים

עליה אף שהוא בתוכה ממש. מאחר שאין השפעתו מתגלית בה יותר רק משפיע בה בבחי' הסתר והעלם וכל השפעה שבבחי' הסתר נקרא מקיף מלמעלה כי עלמא דאתכסי' הוא למעלה במדרגה מעלמ' דאתגליא ולקרב אל השכל יותר הוא בדרך משל. כמו האדם שמצייר בדעתו איזה דבר שראה או שרואה הנה אף שכל גוף הדבר ההוא וגבו ותוכו ותוך תוכו כולו מצוייר בדעתו ומחשבתו מפני שראהו כולו או שרואהו הנה נקראת דעתו מקפת הדבר ההוא כולו. והדבר ההוא מוקף בדעתו ומחשבתו רק שאינו מוקף בפועל ממש רק בדמיון מחשבת האדם ודעתו. אבל הקב"ה דכתיב ביה כי לא מחשבותי מחשבותיכם כו' הרי מחשבתו ודעתו שיודע כל הנבראים מקפת כל נברא ונברא מראשו ועד תחתיתו ותוכו ותוך תוכו הכל בפועל ממש.

יום רביעי י"ז אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 136, למשל כדור הארץ הלזו... עד עמ' 136, במ"א.

לְמָשָׁל, כַּדּוּר הָאָרֶץ הַלָּזוֹ, - המשל בא להמחיש כיצד
נברא פרטי מוקף במחשבה ובידיעה שלמעלה – **הֲרֵי יְדִיעָתוֹ**
יִתְבָּרֵךְ מַקֶּפֶת כָּל עֲבִי
כַּדּוּר הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר
בְּתוֹכוֹ וְתוֹךְ תּוֹכוֹ עַד
תַּחְתִּיתוֹ, - את **הַכֹּל** –
מקיפה ידיעתו של
הקב"ה, **בְּפֹעַל מַמָּשׁ,**
שֶׁהֲרֵי יְדִיעָה זוֹ – של
הקב"ה, **הִיא חִיּוּת כָּל**
עֲבִי כַּדּוּר הָאָרֶץ כֻּלּוֹ,
וְהִתְהַוּוּתוֹ "מֵאַיִן"
לְ"יֵשׁ". – כדור הארץ כולו, נוצר (ומתהווה תמיד) "מאין
ליש", וזאת מפני שהידיעה שלמעלה יודעת את כל כדור
הארץ. **רַק שֶׁלֹּא הָיָה מִתְהַוֶּה** – כדור הארץ,
כְּמוֹת שֶׁהוּא עַתָּה, בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית
וְחִיּוּת מוּעֶטֶת מְאֹד, כְּדֵי בְּחִינַת דּוֹמֵם
וְצוֹמֵחַ, - ולא למעלה
מזה – **אִם לֹא** – מה
שכדור הארץ נתהווה
עַל־יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים

ליקוטי אמרים

למשל כדור הארץ הלזו הרי ידיעתו ית' מקפת כל עובי כדור הארץ וכל אשר בתוכו ותוך תוכו עד תחתיתו הכל בפועל ממש שהרי ידיעה זו היא חיות כל עובי כדור הארץ כולו והתהוותו מאין ליש רק שלא היה מתהוה כמות שהוא עתה בעל גבול ותכלית וחיות מועטת מאד כדי בחי' דומם וצומח. אם לא ע"י צמצומים רבים ועצומים שצמצמו האור והחיות

---

4. ישעי' נה, ח.

וַעֲצוּמִים, שֶׁצְּמָצְמוּ הָאוֹר וְהַחַיּוּת שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּכַדּוּר הָאָרֶץ לְהַחֲיוֹתוֹ וּלְקַיְּמוֹ בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית, וּבִבְחִינַת דּוֹמֵם וְצוֹמֵחַ בִּלְבַד. – שההארה הבאה על ידי צמצומים, נותנת חיות בכדור הארץ, באופן שכדור הארץ יהיה בבחינת גבול, ובבחינת "דומם" ו"צומח" בלבד. ואילו הידיעה שלמעלה, שהיא מאוחדת עם הקב"ה עצמו – "מקיפה" **מעל** כדור הארץ, מכיוון שהידיעה היא "אין סוף", וכדור הארץ הוא בעל גבול. והגם שהידיעה היא החיות וההתהוות של כדור הארץ מאין ליש, הרי שישנו בידיעה זו, כדור הארץ כולו על כל פרטיו – בכל זאת זה נקרא רק שהידיעה היא בבחינת "מקיף", היא "מקיפה" את כדור הארץ. **אַךְ יְדִיעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְיֻחֶדֶת בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, כִּי הוּא הַמַּדָּע וְהוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַיָּדוּעַ,** - כפי שכבר למדנו בפרק ב', מה שהרמב"ם אומר שבהקב"ה ענין הידיעה והשכל אינו כמו הידיעה והשכל באדם – כשאדם, למשל, יודע ומבין דבר הלכה, ישנם כאן שלשה דברים: (א) ה"יודע" – נפש האדם היא היודעת ומבינה את ההלכה; (ב) "מדע" – כוח ההבנה שבו נפש האדם יודעת ומבינה; (ג) "ידוע" – ההלכה, שאותה נפש האדם יודעת ומבינה. ואילו, בהקב"ה – **הוא** המדע **הוא** היודע **והוא** הידוע – שלשת הדברים הם **הוא** – הוא עצמו יתברך. הרי שה"ידיעה" היא דבר אחד עם הקב"ה, **וּבִידִיעַת עַצְמוֹ כְּבָיְכוֹל** – הקב"ה, **יוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים,** - שהרי, כל הנבראים באים מאמיתת הימצאו, ובידיעת עצמו הוא יודע את כל הנבראים, **וְלֹא בִּידִיעָה שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ כִּידִיעַת הָאָדָם,** - שכן, אדם יודע דבר בידיעה שחוץ ממנו, הידיעה מקרבת ומוסיפה את הדבר לנפשו. ואילו, מה שהקב"ה יודע את כל הנבראים, אין זה חס־ושלום בידיעה שחוץ ממנו, אלא "בידיעת עצמו", **כִּי כֻּלָּם** – כל הנבראים, **נִמְצָאִים מֵאֲמִתָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** - שממה שהוא נמצא באמת, ישנם כל הנבראים. וממילא כאמור, בידיעת עצמו כביכול, הוא יודע כל הנבראים. **וְדָבָר זֶה אֵין כֹּיכֹלֶת הָאָדָם לְהַשִּׂיגוֹ עַל בּוּרְיוֹ וְכוּ'** – שכל האדם אינו מסוגל להבין ידיעה כזו, **שמי** שיודע **ובמה** שיודע **והדבר** שיודע – הם כולם **הוא** עצמו. שכן, כשאדם רוצה להבין דבר, הוא מתאר את הדבר כפי שזה אצלו, אלא – הוא גם מבין, שאצל הקב"ה אותו דבר הוא באופן נעלה ומופשט בהרבה. כך הידיעה שלמעלה, מכיוון שהיא אחרת לגמרי מאשר הידיעה שבאדם, – אין לאדם שום ציור לתאר בו ידיעה כזו, ולכן אין שכלו מסוגל להבין זאת. **הנהה** – על מה שהרמב"ם אומר, שהידיעה למעלה היא באופן שהוא המדע והוא היודע וכו', שה"מדע", השכל והידיעה, הוא "הוא" – הוא עצמו כביכול (ובידיעת עצמו כביכול, הוא יודע כל הנבראים הבאים ממנו) – ישנם גדולי ישראל שאינם מסכימים לדעתו של הרמב"ם. אחד מגדולי ישראל אלה, הוא המהר"ל מפראג, שבהקדמה לספרו "גבורות ה'", סותר את דברי הרמב"ם. אחת מקושיותיו העיקריות, היא: התואר של ידיעה ושכל, משמעו הגדרה מסויימת, זהו ענין של הבנה **ולא** ענין של רגש וכדומה. כיצד, איפוא, אפשר לומר על הקב"ה, שהוא מוגדר באיזה גדר שהוא? הקב"ה הוא הרי פשוט בתכלית ואינו מוגדר חס־ושלום בשום דבר! וגם כשאומרים שהידיעה והשכל למעלה הם (לא כמו באדם, אלא) בצורה מופשטת ובלתי מושגת, באופן של "הוא היודע והוא המדע וכו'" – הרי בכל זאת, זהו בגדר של שכל וידיעה ולא של משהו אחר, דבר שאי־אפשר ליחסו להקב"ה. והמהר"ל מפראג אומר שם, שחכמינו ז"ל קוראים להקב"ה "**הקדוש** ברוך הוא" – לא **השכל** ברוך הוא, מפני ש"קדוש" משמעו, שהוא מובדל ונעלה לגמרי מכל דבר שיכולים לציינו בתואר מסויים; ומחמת העובדה שהוא קדוש ומובדל מהכל – לכן הכל בא ממנו, כי אין הוא מוגבל בשום דבר שמפאתו יהיה נמנע דבר אחר. אלא – אומר המהר"ל – ענין השכל הוא פעולה בלבד של הקב"ה, ומה שאומרים "וידע אלקים" יש לכך אותה משמעות כמו ל"ויאמר אלקים" או ל"ויעש אלקים", כלומר: הוא יצר וברא את הפעולה של שכל וידיעה. ב"הגהה" אותה אנו עומדים ללמוד, אומר רבנו הזקן, שחכמי הקבלה הסכימו לדעת הרמב"ם, שהידיעה שלמעלה היא באופן של "הוא המדע והוא היודע וכו'". אלא שדבר זה אמור רק, כשאור אין־סוף ברוך־הוא מצמצם עצמו בעשר הספירות: חכמה, בינה, דעת וכו', זאת אומרת, אחרי שהאורות התלבשו בכלים, כשאור החכמה מתלבש בכלי של ספירת החכמה, ואור הבינה – בכלי של ספירת הבינה; כלומר, קיים כבר ענין החכמה והידיעה, ואז החכמה והידיעה הן דבר אחד עם הקב"ה. אך, כפי שהקב"ה הוא בעצם, לפני שהוא מצמצם עצמו בעשר הספירות – הוא אז למעלה לגמרי משכל וידיעה, למעלה גם מהדרגה העליונה ביותר, השכל המופשט והבלתי מושג של הוא המדע והוא היודע וכו' (כפי שהרמב"ם אומר). בהתאם להסברה זו, שתורת החסידות מסבירה את הענין, ובעיקר לפי קבלתו של האריז"ל, שגילה את ענין הצמצום – יוצא, ששניהם, גם הרמב"ם וגם המהר"ל, צודקים: כפי שהקב"ה הוא בעצם, לפני שהוא מצמצם את עצמו – צודק המהר"ל, שהוא למעלה מכל גדר של שכל וידיעה, גם משכל מופשט כזה של הוא המדע הוא היודע וכו'; אך, אחרי שהקב"ה צמצם עצמו בעשר הספירות – צודק הרמב"ם – כי ספירות אינן "נבראים", אלא – אלקות, והן דבר אחד אתו יתברך, כמו הלשון: "איהו וחיוהי חד, איהו וגרמוהי חד" – שאור אין־סוף ברוך־הוא והאורות והכלים של הספירות, הם "חד", דבר אחד, זהו אותו ענין של הוא המדע הוא היודע וכו'. שכן, ענין הידיעה של הספירות הוא דבר אחד עם הקב"ה, ולא ענין של "בריאה", כדעת המהר"ל, כי על מה שהמהר"ל אומר, שידיעה ושכל הם "בריאה" – ישנן קושיות חזקות. שהרי אנו מוצאים, שפסוקי התורה מייחסים את ענין הידיעה לו יתברך: "**ולתבונתו** אין מספר" וכדומה, גם על פי השכל, אי אפשר היה

ליקוטי אמרים

שנתלבש בכדור הארץ להחיותו ולקיימו בבחי' גבול ותכלית ובבחי' דומם וצומח בלבד אך ידיעתו ית' המיוחדת במהותו ועצמותו. כי הוא המדע והוא היודע והוא הידוע ובידיעת עצמו כביכול יודע כל הנבראים ולא בידיעה שחוץ ממנו כידיעת האדם. כי כולם נמצאים מאמיתתו ית'. ודבר זה אין ביכולת האדם

לומר, שכל ענין הידיעה למעלה בא על ידי נברא שברא הקב"ה. אלה הם נקודות מתוכן ההגהה הבאה: **הגהה (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זַ"ל,** - שבהקב"ה – הוא המדע והוא היודע והוא הידוע. **וְהִסְכִּימוּ עִמּוֹ חַכְמֵי הַקַּבָּלָה,** - שגם על פי קבלה – הענין אמת, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'פַּרְדֵּס' מֵהָרַמַ"ק זַ"ל.** – רבי משה קורדובירו, **וְכֵן הוּא לְפִי קַבָּלַת הָאַרִ"י זַ"ל,** - האריז"ל גילה את ענין הצמצום, שלפיו מודגשת יותר ההפלאה, איך אור אין־סוף ברוך־הוא מופלא ולמעלה בלי גבול מענין ה"ספירות". בהתאם לכך היה מקום לומר, שענין זה של "הוא המדע והוא היודע וכו'" אינו נכון, שתואר מיוחד של חכמה וידיעה יצויין בתור דבר אחד עם אור אין־סוף – ובכל זאת הדבר כך הוא (כמו שסובר הרמב"ם) גם לפי קבלתו של האריז"ל – אלא, מתי הדבר כך? – **בְּסוֹד הַצִּמְצוּם וְהִתְלַבְּשׁוּת אוֹרוֹת בַּכֵּלִים,** - כשאורות הספירות מתלבשים בכלים של הספירות, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל פֶּרֶק ב):** - למדנו, הרי, בפנים ה"תניא", שהידיעה שלמעלה היא דבר אחד אתו יתברך, שהוא אין סוף – ולהלן יוסבר, שמכיוון שהידיעה היא "אין סוף", לכן אין זה נקרא שהיא מתלבשת בכדור הארץ, אלא, היא **מקיפה** עליו. וכך נבין זאת גם ביחס לנבראים. ובלשון ה"תניא": **הֲרֵי יְדִיעָה זוֹ, מֵאַחַר שֶׁהִיא בִּבְחִינַת "אֵין־סוֹף",** - ובלי גבול, **אֵינָהּ נִקְרֵאת בְּשֵׁם "מִתְלַבֶּשֶׁת" בְּכַדּוּר הָאָרֶץ שֶׁהוּא בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית,** - והידיעה היא הרי "אין סוף", **אֶלָּא "מַקֶּפֶת" וְ"סוֹבֶבֶת",** - את כדור הארץ. **אַף שֶׁיְּדִיעָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל עָבְיוֹ וְתוֹכוֹ בְּפֹעַל מַמָּשׁ,** - שלא כמו שהדבר באדם, שאצלו זה דמיון בלבד, אלא, בידיעה למעלה ישנו כל כדור הארץ על תוכו וברו, **וּמְהַוָּה אוֹתוֹ** – את כדור הארץ, **עַל־יְדֵי־זֶה** – שהידיעה שלמעלה כוללת אותו בתוכה, **מֵ"אַיִן" לְ"יֵשׁ",** - ההתהוות מאין ליש היא דוקא על ידי הידיעה שלמעלה הסובבת ומקפת, ולא על ידי ההארה הבאה למטה אחרי הצמצום, מההארה הזו באה רק חיות הנברא באופן של דומם וצומח; הרי למרות שהידיעה שלמעלה פועלת בנברא לברוא אותו מאין ליש, בכל זאת נקרא הדבר שהידיעה סובבת ומקיפה על הנברא בלבד, ולא שהיא מתלבשת בו, כיוון שידיעה זו היא "אין סוף" ואילו הנברא הוא "בעל גבול". **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:** - שהתהוותו של נברא מאין ליש, היא דוקא על ידי האור של "סובב כל עלמין".

ליקוטי אמרים

להשיגו על בוריו וכו'* הרי ידיעה זו מאחר שהיא בבחי' א"ס אינה נקרא' בשם מתלבשת בכדור הארץ שהוא בעל גבול ותכלית אלא מקפת וסובבת. אף שידיעה זו כוללת כל עביו ותוכו בפועל ממש ומהווה אותו עי"ז מאין ליש וכמ"ש במ"א:

הגהה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ס מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצו' והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

יום חמישי י"ח אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 136, פרק מט והנה אף... עד עמ' סט, ובנים.

פֶּרֶק מט. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שמאחר שהאור והחיות הנמשכים מהקב"ה, הם "כשמו" – אור אין־סוף, הרי, אם האור והחיות היו נמשכים בסדר של מדריגות – לא היה העולם־הזה מתהווה כפי שהוא אכן נתהווה, באופן של גבול ותכלית. לכן היו הרבה צמצומים באור, כדי שתוכל להיות התהוותם של נבראים **בעלי גבול** מאור אין־סוף שהוא **בלי גבול.** כל הצמצומים האלה נעשו – כפי שיתבאר להלן – בגלל אהבת הקב"ה לישראל, שיהיה עולם שבו יעשה יהודי את העבודה בקיום התורה והמצוות. בפרק מ"ט, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן, ענין הצמצומים באופן כללי, ויסיים, שכשם שהקב"ה בגלל אהבתו לישראל, סילק והרחיק את כל מה שהפריע להתהוות העולמות והנבראים – כך על יהודי, "כמים הפנים", בגלל אהבתו להקב"ה, לסלק ולהרחיק את כל הדברים המפריעים בעבודת ה'; וכשם שהקב"ה המשיך אור וחיות ממנו יתברך שלא לפי סדר של מדריגות (שכן, אז, כאמור, לא היו נוצרים נבראים מוגבלים) – כך על יהודי בעבודתו את ה', לא להסתפק בעבודה מדודה ומוגבלת, אלא עליו לעשות את עבודתו באופן בלתי מוגבל, **להפקיר** את הכל בגלל אהבתו את ה'; ואפילו ההגבלות שהטביע הקב"ה בעולם – לא תפריענו לו בעבודתו את ה'.

ליקוטי אמרים

פרק מט והנה אף כי פרטי בחי' ההסתר וההעלם אור א"ס ב"ה בהשתלשלות העולמות עד שנברא עו"הז הגשמי עצמו מספר ומינים ממינים שונים כידוע לטועמים מעץ החיים: אך דרך כלל הם שלשה מיני צמצומים עצומים כלליים. לשלשה מיני עולמות כלליים. ובכל כלל יש רבוא

וְהִנֵּה, אַף כִּי פְּרָטֵי בְּחִינַת הַהֶסְתֵּר וְהַהֶעְלֵם אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת – המשתלשלים ויורדים מטה מטה, **עַד שֶׁנִּבְרָא עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי** – היו זקוקים להרבה צמצומים והעלמות והסתרים, כדי שהאור ירד למדריגה כזו שיוכל להתהוות עולם גשמי – הרי שהפרטים של העלמות והסתרים הם כל כך רבים, עד שהם – **עֶצְמוֹ מְסַפֵּר,** - ההעלמות וההסתרים הם בלי מספר בכמות, ובאיכות הם **וּמִינִים מִמִּינִים שׁוֹנִים,** - שאינה דומה איכותו של צמצום והסתר אחד, לצמצום והסתר שני, **כִּידוּעַ לַטּוֹעֲמִים מֵעֵץ הַחַיִּים,** - לאלה שטעמו מחכמת הקבלה. **אַךְ דֶּרֶךְ כְּלָל הֵם שְׁלֹשָׁה מִינֵי צִמְצוּמִים עֲצוּמִים כְּלָלִיִּים, לִשְׁלֹשָׁה מִינֵי עוֹלָמוֹת כְּלָלִיִּים, וּבְכָל כְּלָל יֵשׁ רִבּוֹא רִבְבוֹת**

פְּרָטִיִּים. וְהֵם שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת: בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה. כִּי עוֹלָם הָאֲצִילוּת הוּא אֱלֹהוּת מַמָּשׁ, - ואינו נחשב כענין של בריאה יש מאין, אלא נקרא "אצילות", מלשון האצלה והפרשה, ש"עולם האצילות" הוא הארה שנאצלה והופרשה מהקב"ה, והוא אלקות ממש. **וּכְדֵי לִבְרֹא עוֹלָם הַבְּרִיאָה, שֶׁהֵן נְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים עֶלְיוֹנִים, אֲשֶׁר עֲבוֹדָתָם לַה'** – היא, **בְּבְחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת הַמִּתְלַבְּשִׁים בָּהֶם,** - שאלקות מתגלה בהם באופן של הבנה, המתגלה על ידי חכמה, בינה ודעת, **וְהֵם** – הנשמות והמלאכים, **מַשִּׂיגִים וּמְקַבְּלִים מֵהֶם** – מחכמה, בינה ודעת המאירות בהם. – הרי, כדי שיתהווה עולם כזה עם נבראים שאינם בטלים ומאוחדים עם אלקות, כמו הנשמות והנאצלים שב"עולם האצילות", אלא, יש בהם ענין ההשגה והבנה, וכל ענין של השגה, הוא הרי בחינה של "יש", שיש מי שמשיג, – הרי כדי לברוא את "עולם הבריאה" – **הָיָה תְּחִלָּה צִמְצוּם עָצוּם, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – היו זקוקים לצמצום רב וחזק, שיאיר אור מצומצם, שממנו יוכלו להתהוות נבראים שהם בבחינת בריאה "יש מאין". **וְכֵן מִבְּרִיאָה לִיצִירָה,** - כדי שיתהווה "עולם היצירה" שהוא למטה בהרבה מ"עולם הבריאה", היו צריכים שוב לצמצום עצום חזק, **כִּי אוֹר מְעַט מִזְעֵר הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה,** - כלומר, לגבי האור של "עולם האצילות", נקרא האור שב"עולם הבריאה" – "מעט מזעיר", אך, **עֲדַיִן** – אור זה שב"עולם הבריאה", **הוּא בְּבְחִינַת אֵין־סוֹף לְגַבֵּי עוֹלָם הַיְצִירָה,** - ולכן היה צריך להיות צמצום גדול באור המאיר ב"עולם הבריאה", כדי שאותו אור יהיה שייך להתלבש ב"עולם היצירה", **וְאִי אֶפְשָׁר** – שהאור של "עולם הבריאה" יוכל **לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ** – ב"עולם היצירה", **אֶלָּא עַל־יְדֵי צִמְצוּם וְהֶעְלֵם.** – באותו אור. **וְכֵן מִיצִירָה לַעֲשִׂיָּה** – גם כן היה צריך להיות צמצום רב וחזק באור של "עולם היצירה", שיהיה שייך ל"עולם העשיה", שהוא למטה מ"עולם היצירה", [**וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּאוֹר שְׁלֹשָׁה צִמְצוּמִים אֵלּוּ כַּאֲרִיכוּת,** - כדי **לְקָרֵב אֶל שִׂכְלֵנוּ הַדַּל** – ששכלנו הדל יהיה מסוגל להבין זאת]. **וְתַכְלִית כָּל הַצִּמְצוּמִים הוּא,** - המטרה והיעד שלהם הם, **כְּדֵי לִבְרֹא גּוּף הָאָדָם הַחָמְרִי, וּלְאַכְפִּיָּא לְסִטְרָא־אָחֳרָא,** - להכניע את ה"סטרא־אחרא", על ידי עבודת האדם, **וְלִהְיוֹת יִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ,** - כשמרחיקים את החושך, ויתירה מזו, כשהחושך עצמו נהפך לאור – מיתווסף על ידי כך יתרון באור – וזה נעשה על ידי: **בְּהַעֲלוֹת הָאָדָם** – כשאדם מעלה למדריגה נעלה יותר, **אֶת נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְהַחִיוֹנִית** – הנפש החיונית מקבלת חיות מן הקליפות, ועל ידי עבודת האדם, היא מתעלה ונכללת בקדושה, **וּלְבוּשָׁיָהּ** – מחשבה, דיבור ומעשה, **וְכָל כֹּחוֹת הַגּוּף כֻּלָּן** – מעלה אותם האדם על ידי עבודתו, **לַה' לְבַדּוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל כַּאֲרִיכוּת,** - כיצד, על ידי תורה ומצוות שיהודי לומד ומקיים, מתעלים נפשו האלקית, נפשו החיונית, לבושיהן, וכל כוחות הגוף. **כִּי זֶה תַּכְלִית הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת.** – מה שהעולמות השתלשלו ממדריגה למדריגה, מעולמות עליונים יותר לעולמות תחתונים יותר, הרי התכלית היא – "עולם הזה", שבו פועל יהודי על ידי עבודתו שתהיה "אתכפיא סטרא־אחרא" (שבירת הקליפה) ועל ידי כך נעשה "יתרון האור מן החושך". להלן יוסבר, שכשם שהקב"ה הסיר והרחיק את כל המניעות להתהוות העולם הגשמי, וצמצם את האור הבלי גבולי, כדי שיוכלו להתהוות נבראים בעלי גבול – וכל זה נעשה בגלל אהבתו לבני ישראל – כך גם, "כמים הפנים", זה צריך לעורר בבני ישראל אהבה להקב"ה, באופן שגם הם ירחיקו ויסירו את כל מה שמונע את עבודת ה', שעבודתם לא תהיה מדודה ומוגבלת, כי אם בלי חשבון ובלי גבול. **וְהִנֵּה, "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים",** - כשאדם מסתכל במים, משתקפים מהם אותם פנים שהוא הראה, כך גם "לב האדם לאדם" – האהבה בלב של אחד לשני – מעוררת בלב השני אהבה לראשון: **כְּמוֹ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּבֶיכוֹל, הִנִּיחַ וְסִלֵּק לְצַד אֶחָד, דֶּרֶךְ מָשָׁל, אֶת אוֹרוֹ הַגָּדוֹל הַבְּלִתִּי תַּכְלִית,** - ובלי גבול, **וּגְנָזוֹ וְהִסְתִּירוֹ בְּג' מִינֵי צִמְצוּמִים שׁוֹנִים, וְהַכֹּל בִּשְׁבִיל אַהֲבַת** - הקב"ה **לָהָאָדָם הַתַּחְתּוֹן,** - האדם שבעולם התחתון, וזאת כדי **לְהַעֲלוֹתוֹ לַה',** - כלומר: שיהיה עולם כזה, שבו ישנה עבודה המרוממת את האדם להקב"ה. כיצד, שייך הדבר, שאהבה תגרום לצמצום וסילוק – אהבה היא הרי חסד והתפשטות, ואילו צמצום וסילוק הם ענין של גבורה והיפך ההתפשטות? אלא, יוסבר להלן, מוצאים אנו אהבה המביאה לצמצום, וזה בא לידי ביטוי בלשון הגמרא[1] "אהבה דוחקת את הבשר", וכדלהלן: **כִּי "אַהֲבָה דּוֹחֶקֶת הַבָּשָׂר"** –

ליקוטי אמרים

רבבות פרטיים. והם שלשה עולמות בי"ע. כי עולם האצילו' הוא אלהות ממש. וכדי לברוא עולם הבריא' שהן נשמות ומלאכים עליונים אשר עבודתם לה' בבחי' חב"ד המתלבשים בהם והם משיגים ומקבלים מהם היה תחלה צמצום עצום כנ"ל. וכן מבריאה ליצירה. כי אור מעט מזער המתלבש בעולם הבריא' עדיין הוא בבחי' א"ס לגבי עולם היצירה. ואי אפשר להתלבש בו אלא ע"י צמצום והעלם וכן מיצירה לעשיה [וכמ"ש במ"א ביאור שלשה צמצומים אלו באריכות לקרב אל שכלינו הדל] ותכלית כל הצמצומים הוא כדי לברוא גוף האדם החומרי ולאכפייא לס"א ולהיות יתרון האור מן החושך בהעלות האדם את נפשו האלהית והחיונית ולבושיה וכל כחות הגוף כולן לה' לבדו כנ"ל באריכות. כי זה תכלית השתלשלות העולמות. והנה כמים הפנים לפנים כמו שהקב"ה כביכול הניח וסילק לצד אחד דרך משל את אורו הגדול הבלתי תכלית וגנזו והסתירו בג' מיני צמצומים שונים. והכל בשביל אהבת האדם התחתון להעלותו לה'. כי אהבה דוחקת

---

1. בבא מציעא פד, א.

בשר אין בו משום הפרעה ועיכוב לאהבה. משמעות הדבר, שהקב"ה מצד אהבתו לבני ישראל, סילק כביכול לצד, את אורו הגדול וצמצמו בצמצומים רבים. ואם כך – הרי, **עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה, בְּכִפְלֵי כִפְלַיִם לְאֵין קֵץ,** - מחייב הדבר, **כִּי רָאוּי לְאָדָם גַּם כֵּן לְהַנִּיחַ וְלַעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִנֶּפֶשׁ וְעַד בָּשָׂר וּלְהַפְקִיר הַכֹּל** – שעזיבת האדם את עניניו, לא תהיה מתוך חשבון ומדידה, אלא בלי חשבון וגבול, באופן של הפקר, שכל עניניו אינם תופסים מקום אצלו – וזאת, **בִּשְׁבִיל לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּדְבִיקָה חֲשִׁיקָה וַחֲפִיצָה,** - בחשק ותענוג רצוני פנימי, **וְלֹא יִהְיֶה שׁוּם מוֹנֵעַ מִבַּיִת וּמִבַּחוּץ - לֹא גּוּף וְלֹא נֶפֶשׁ,** - שגם ענינים פנימיים לא ימנעו, **וְלֹא מָמוֹן, וְלֹא אִשָּׁה וּבָנִים** – שהם ענינים חיצוניים – לא יהיה בהם משום מניעה לענינים שעל ידם מתדבק האדם עם הקב"ה; וכל האמור, משמעו: שהאדם מסלק את כל המונעים, גם את אלה שנובעים מהענינים הנחוצים ביותר, בגלל אהבתו להקב"ה.

ליקוטי אמרים

הבשר. עאכ"ו בכפלי כפליים לאין קץ כי ראוי לאדם ג"כ להניח ולעזוב כל אשר לו מנפש ועד בשר ולהפקיר הכל בשביל לדבקה בו ית' בדביקה חשיקה וחפיצה ולא יהיה שום מונע מבית ומבחוץ לא גוף ולא נפש ולא ממון ולא אשה ובנים.

יום שישי י"ט אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סט, ובזה יובן טוב... עד עמ' ע, ית' כנ"ל.

וּבָזֶה יוּבָן טוּב טַעַם וָדַעַת לְתַקָּנַת חֲכָמִים, שֶׁתִּקְּנוּ בִּרְכוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע "שְׁתַּיִם לְפָנֶיהָ כו'"[2], דְּלִכְאוֹרָה אֵין לָהֶם שַׁיָּכוּת כְּלָל עִם קְרִיאַת שְׁמַע, כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הָרַשְׁבָּ"א[3] וּשְׁאָר פּוֹסְקִים, - שאין לברכות אלו שייכות לקריאת שמע – שלא כמו בברכות אחרות שתיקנו חכמים למצוות שונות, שבהן מדובר מתוכן המצוה (כמו למשל הברכה על תפילין – "להניח תפילין" – הרי מדובר בברכה אודות תפילין, וכך גם ביחס למצוות אחרות), ואילו בברכות קריאת שמע לא מדובר לגמרי אודות קריאת שמע – **וְלָמָּה קָרְאוּ אוֹתָן "בִּרְכוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע"? וְלָמָּה תִּקְּנוּ אוֹתָן לְפָנֶיהָ דַּוְקָא?** - מאחר שאין להן שייכות לקריאת שמע? מסביר רבנו הזקן להלן: **ענינן** של ברכות **אלו** יש בו משום הכנה, שיוכלו לקיים את ענין קריאת שמע, שהרי עיקר ענינה של קריאת שמע, הוא להגיע ל"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך – בשני יצריך" – שתהיה ליהודי אהבה להקב"ה גם בנפשו הבהמית ויצרו הרע. וכדי להגיע לכך – נדרשת התבוננות בענינים אודותם מדובר בברכות קריאת שמע; התבטלותם של המלאכים, וכדומה. הרי, שמפני שלגבי כל מצוה, המצוה עצמה היא מן התורה, והברכה (שהיא מדרבנן) תיקנו חכמים כדי שעל־ידה יהיה יהודי כלי להמשכה העליונה הנמשכת בנפש היהודי על ידי אותה מצוה – כך גם תיקנו החכמים ברכות קריאת שמע, כדי שאותו יהודי יוכל על ידן לקיים את ענין קריאת שמע. ובלשון ה"תניא": **אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁעִקַּר** – ענין, **קְרִיאַת־שְׁמַע** – הוא, **לְקַיֵּם "בְּכָל לְבָבְךָ כו'" - "בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ כו'"[4],** - שיהודי יאהב את הקב"ה בכל לבו, גם בנפשו הבהמית ויצרו הרע, **דְּהַיְנוּ לַעֲמֹד נֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ מֵאַהֲבַת ה';** - שגם הנפש הבהמית והיצר הרע, המפריעים לאהבת ה', יוחדר בהם רגש אהבת ה'. וכך גם שאר הענינים, שאפשר הדבר שהם יפריעו לאהבת ה' – לא יפריעו, שכן, גם הם כלולים במשמעות המלה "לבבך" **וּ"לְבָבְךָ" הֵן הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ,** - הם מתוארים במלה "לבבך", מפני **שֶׁלְּבָבוֹ שֶׁל אָדָם קְשׁוּרָה בָּהֶן בְּטִבְעוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[5] עַל פָּסוּק[6]: "הוּא אָמַר וַיְהִי" - "זוֹ אִשָּׁה", "הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד" - "אֵלּוּ בָנִים";** - זו משמעות "לבבך", שהדברים אליהם קשור לבו של האדם – לא יפריעו לאהבת ה', **וְ"נַפְשְׁךָ", וּ"מְאֹדֶךָ" כְּמַשְׁמָעוֹ, חַיֵּי וּמְזוֹנֵי,** - "נפש" משמעה חיים, ו"מאד" – כסף, כלומר מזונות ופרנסה – לא יהיה בכל אלה משום הפרעה, אלא: **לְהַפְקִיר הַכֹּל בִּשְׁבִיל אַהֲבַת ה'.** – הרי, שגם הענינים הפנימיים ("מבית") כמו הנפש הבהמית ויצר

ליקוטי אמרים

ובזה יובן טוב טעם ודעת לתקנת חכמים שתקנו ברכות ק"ש שתים לפניה כו' דלכאורה אין להם שייכות כלל עם קריאת שמע כמ"ש הרשב"א ושאר פוסקי'. ולמה קראו אותן ברכות ק"ש ולמה תקנו אותן לפניה דווקא. אלא משום שעיקר ק"ש לקיים בכל לבבך כו' בשני יצריך כו' דהיינו לעמוד נגד כל מונע מאהבת ה'. ולבבך הן האשה וילדיה. שלבבו של אדם קשורה בהן בטבעו. כמשארז"ל ע"פ הוא אמר ויהי זו אשה הוא צוה ויעמוד אלו בנים. ונפשך ומאדך כמשמעו חיי ומזוני להפקיר הכל בשביל

---

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אינו בתניא. והעיקר – לא נתבארו בתירוצו. ואדרבא – בקושייתו מדייק (בסיומה) "לפני' דוקא", ואינו מזכיר "לאחרי'", גם לא בתיבת "כו'". ועוד דלאחרי' – שייכת, דמדברת בקעומ"ש וביצי"מ (דהיינו ק"ש – כדלעיל ספמ"ז). ותיבת "כו'" – מרבה דערבית, או מרמז הסיום דמאמר חז"ל זה: שתים לפני'... **ובערב** (ברכות יא, א), והיינו הך. ואף שלקמן מפרש הברכות דבבוקר – מהם יובן גם לאלו שבערב". **3.** מובא ב"בית יוסף", אורח חיים סימן מו. **4.** ברכות נד, א. **5.** שבת קנב, א. **6.** תהלים לג, ט.

הרע, וגם הענינים החיצוניים ("מחוץ") כמו אשה, ילדים ופרנסה – לא יהיה בכל אלה משום מניעה לענינים הקשורים לאהבת ה'. **וְאֵיךְ יָבֹא הָאָדָם הַחֻמְרִי לְמִדָּה זוֹ?** – לאהבת ה' כזו, ששום דבר לא יהיה בו משום מניעה לה, **לְכָךְ סִדְּרוּ תְּחִלָּה** – לומר, **בְּרִכַּת "יוֹצֵר אוֹר"**, **וְשָׁם** – בברכת "יוצר אור", **נֶאֱמַר וְנִשְׁנֶה בַּאֲרִיכוּת** – כי בהתבוננות נדרש שכל ענין יהיה באריכות, בהרבה פרטים, **עִנְיָן וְסֵדֶר הַמַּלְאָכִים "הָעוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם"**, **לְהוֹדִיעַ** – לאדם, **גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֵיךְ שֶׁכֻּלָּם** – כל המלאכים, **בְּטֵלִים לְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, "וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה כוּ'"** – שהם עומדים ביראה ובביטול לפני הקב"ה, **וּמַקְדִּישִׁים כוּ', וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה קָדוֹשׁ כוּ'"**, - משמעות אמירתם "קדוש", **שֶׁהוּא** – הקב"ה, **מֻבְדָּל מֵהֶן וְאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶן בִּבְחִינַת גִּלּוּי, אֶלָּא** – היכן מתגלה הקב"ה? – במקום ש"**מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ", הִיא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה** – מלכות דאצילות, מקור נשמות ישראל למעלה, הנקראת "ארץ", **וְיִשְׂרָאֵל לְמַטָּה,** - שבארץ שלמטה, ישנן נשמות ישראל המקיימות תורה ומצוות – הרי כאן דוקא מלא כבודו יתברך, כאן הוא מתגלה ומתלבש, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל;** - את כל האמור, משיגים המלאכים העליונים, השרפים, איך הקב"ה קדוש ומובדל מהם – ודוקא "כל הארץ" – "מלא כבודו". **וְכֵן** – מסופר גם ב"ברכת יוצר", ש"**הָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ** – שמקומם בעולם ובמדריגה שלמטה מהשרפים, והם אינם בעלי השגה גדולים כל כך, להבין שאור אין סוף קדוש ומובדל מהם, אלא עבודתם היא – **בְּרַעַשׁ גָּדוֹל וְכוּ'**, - ובהתפעלות המדות, הם שרים: **בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ",** - מהמקום שם הוא נמצא, **לְפִי שֶׁאֵין יוֹדְעִים וּמַשִּׂיגִים מְקוֹמוֹ,** - המקום בו מתגלה אור אין־סוף – שלא כמו שהשרפים יודעים. ולכן אומרים האופנים וחיות הקודש "ממקומו" סתם, מהמקום שם הוא נמצא – יימשך ויתגלה; **וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים[8]: "כִּי הוּא לְבַדּוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ".** – שכל הענינים האמורים, של ביטול ויראה, של המלאכים השונים – שרפים, אופנים וחיות הקודש – מדובר אודותם בברכה ראשונה; וכשאדם מתעמק בכל זה – הוא מבין מכך גדולת ה', איך כל המלאכים בטלים לו יתברך. **וְאַחַר־כָּךְ בְּרָכָה שְׁנִיָּה,** - המסבירה את אהבתו הגדולה של הקב"ה לבני ישראל, שמבלי הבט על עבודתם הגדולה וביטולם של כל המלאכים העליונים – בחר הקב"ה שתענוגו יהיה מעבודת נשמות ישראל למטה, שזהו מפני: **"אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ", כְּלוֹמַר,** שֶׁהִנִּיחַ – הקב"ה, **כָּל צְבָא מַעְלָה הַקְּדוֹשִׁים,** - את המלאכים והשרפים של העולמות העליונים – הניח בצד, שאין הם תכלית הכוונה, **וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עָלֵינוּ** – בני ישראל, **לִהְיוֹת נִקְרָא "אֱלֹהֵינוּ", כְּמוֹ "אֱלֹהֵי אַבְרָהָם כוּ'"** – שכן, אברהם היה כולו בטל ומאוחד בהקב"ה, כך הוא נקרא "אלקינו" – האלקה שלנו, על ידי תורה ומצוות שיהודי מקיים, שעל ידן מתאחד יהודי עם הקב"ה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְהַיְנוּ, כִּי אַהֲבָה דּוֹחֶקֶת הַבָּשָׂר,** - אהבה פועלת צמצום והעלם – כך חייבה אהבתו של הקב"ה לבני ישראל, ופעלה שיצמצם את עצמו ויבחר בעבודת נשמות ישראל, כפי שהן למטה בגוף ובעולם הגשמי. **וְלָכֵן נִקְרָא** – אהבתו של הקב"ה, **"אַהֲבַת עוֹלָם",** - כמו שאנו אומרים "אהבת עולם אהבתנו", **שֶׁהִיא בְּחִינַת צִמְצוּם** – שצמצם הקב"ה את **אוֹרוֹ הַגָּדוֹל הַבְּלִתִּי תַּכְלִית** – ובלי גבול, **לְהִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת גְּבוּל הַנִּקְרָא "עוֹלָם",** - "עולם" הוא מושג (של מציאות, וגדר) של מקום וזמן – ענין של גבול, ההגבלות הקשורות לזמן ולמקום – והקב"ה צמצם עצמו ב"גבול" זה – **כַּעֲבוּר אַהֲבַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי לְקָרְבָם אֵלָיו, לְכָלֵל בִּיחוּדוֹ וְאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – על ידי תורה ומצוות. **וְזֶה שֶׁאוֹמְרִים** בהמשך ברכת "אהבת עולם אהבתנו": **"חֶמְלָה גְּדוֹלָה וִיתֵרָה",** - ברחמנות גדולה ורבה יותר מאשר על אחרים, ריחם הקב"ה עלינו, **פֵּרוּשׁ** – המלה **יְתֵרָה** – הוא יותר מאשר **עַל כְּרֻבַת אֱלֹהִים שֶׁבְּכָל צְבָא מַעְלָה;** - קירובם של צבא מעלה בא הרי מהרחמנות שעליהם – ועל בני ישראל היתה רחמנות של הקב"ה במידה רבה יותר, לקרב אותם הרבה יותר.

ליקוטי אמרים

אהבת ה'. ואיך יבא האדם החומרי למדה זו לכך סידרו תחלה ברכות יוצר אור. ושם נאמר ונשנה באריכות ענין וסדר המלאכים העומדים ברום עולם להודיע גדולתו של הקב"ה איך שכולם בטלים לאורו ית' ומשמיעים ביראה כו' ומקדישים כו' ואומרים ביראה קדוש כו' כלומר שהוא מובדל מהן ואינו מתלבש בהן בבחי' גילוי אלא מלא כל הארץ כבודו היא כנסת ישראל למעלה וישראל למטה כנ"ל. וכן האופנים וחיות הקודש ברעש גדול וכו' ברוך כבוד ה' ממקומו לפי שאין יודעים ומשיגים מקומו וכמ"ש כי הוא לבדו מרום וקדוש. ואח"כ ברכה שניה אהבת עולם אהבתנו ה' אלהינו. כלומר שהניח כל צבא מעלה הקדושים והשרה שכינתו עלינו להיות נקרא אלהינו. כמו אלהי אברהם כו' כנ"ל. והיינו כי אהבה דוחקת הבשר ולכן נקרא אהבת עולם שהיא בחי' צמצום אורו הגדול הבלתי תכלית להתלבש בבחי' גבול הנקרא עולם בעבור אהבת עמו ישראל כדי לקרבם אליו ליכלל ביחודו ואחדותו ית'. וז"ש חמלה גדולה ויתירה פי' יתירה על קרבת אלהים שבכל צבא מעלה.

---

7. על מה שרבנו הזקן מוסיף כאן המלה "כלומר" – **מבאר כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה:** "**לא** כפי' בכ"מ, כשמודיע על א' שהוא קדוש וכיו"ב – שתוכן ההודעה, שמכירו ומשיגו ויודע שהוא קדוש (וכקושיית חז"ל (ברכות, ב): קדוש הוא – מנא ידעה) כ"א כלומר – להיפך – קדוש שאינו יודעו כי מובדל **מהם** [ובזה מתורץ שכיון ש"בטלים" איך "משמיעים ומקדישים"? אלא שזה גופא משמיעים שהם בטלים וכו']". **8.** בברכות קריאת שמע.

בברכת "אהבת עולם" אומרים להלן: **"וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן"**, - שמשמעו, **הוּא** – שהקב"ה בחר את **הַגּוּף הַחָמְרִי הַנִּדְמֶה בְּחָמְרִיּוּתוֹ לְגוּפֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם;** - שכן, בחירה שייכת דוקא בשני דברים שווים, שעליהם מתאים לומר שבוחרים בדבר אחד ולא בשני, למרות שהם דומים אחד לשני, ואילו בשני דברים שונים, לא מתאים לומר "בחירה" במשמעותה האמיתית, לבחור באחד מן השנים, ולכן אי אפשר לומר ש"ובנו בחרת" הכוונה מצד נשמות ישראל, שכן, נשמתו של יהודי שהיא "חלק אלקה ממעל" – אין לה דמיון ונקודת־מפגש לנפש של גוי להבדיל; אלא הכוונה ב"ובנו בחרת" היא על גופו של יהודי, שבחיצוניותו ובחומריותו הוא דומה לגופו של גוי – והקב"ה בחר בגוף יהודי, שיהיה כלי לנשמה, ושעל ידי הפעולות הנעשות עם הגוף (שהרי כל פעולה גשמית של מצוה, באה על ידי הגוף דוקא), יתאחד יהודי עם הקב"ה – וכפי שרבנו הזקן מסביר: **"וְקִרַבְתָּנוּ וְכוּ' לְהוֹדוֹת וְכוּ'", וּפֵרוּשׁ הוֹדָאָה** – המעלה המיוחדת של ביטול הבא מתוך הודאה, **יִתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר; "וּלְיַחֲדֵךְ כוּ'", לְכָלֵל בְּיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ,** - להיכלל לגמרי באחדות ה', **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** רבנו הזקן יסביר להלן, שבשעה שיתעמק יהודי בענינים אודותם מדובר בקריאת שמע, יביא אותו הדבר לקיים קריאת שמע, שיגיע לאהבה גדולה לה'.

ליקוטי אמרים

מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם. וקרבתנו וכו' להודות וכו' ופי' הודאה יתבאר במ"א. וליחדך כו' ליכלל ביחודו ית' כנ"ל

יום שבת קודש כ' אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ע, והנה כאשר ישים המשכיל... עד עמ' ע, ומאודו כנ"ל.

וְהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר יָשִׂים הַמַּשְׂכִּיל אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֶל עֻמְקָא דְּלִבָּא וּמֹחָא – כשיתעמק בהם מתוך עומק הלב והמוח, **אַזַי מִמֵּילָא, "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים",** - מה שהקב"ה מראה אהבה גדולה כל כך לבני ישראל, תעורר גם בבני ישראל אהבה גדולה להקב"ה – בכך מסיים רבנו הזקן להסביר את ענין האהבה של "כמים הפנים לפנים" שהחל להסביר בפרק מ"ו, ועליה הוא אומר, שבקריאת שמע וברכותיה מסוגל יהודי במיוחד לעורר אהבה זו. ואז – **תִּתְלַהֵט נַפְשׁוֹ** – באהבה להקב"ה, **וְתִתְלַבֵּשׁ בְּ"רוּחַ נְדִיבָה", לְהִתְנַדֵּב לְהַנִּיחַ וְלַעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִנֶּגֶד,** - שכל אלה לא יהיו אצלו העיקר, **וְרַק לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ וְלִכָּלֵל בְּאוֹרוֹ בְּדִבֵּיקָה חֲשִׁיקָה וְכוּ', בְּבְחִינַת נְשִׁיקִין וְאִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא** – התדבקות רוח ברוח, שרוח האדם תתאחד ברוח שלמעלה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – שכשם שב"נשיקין" בגשמיות, נעשה לא רק דביקות מפה לפה, מפיו של אחד לפיו של שני, אלא גם התחברות הרוח וההבל של השני – כך גם באופן היחוד ברוחניות, שרוח האדם שלמטה מתאחדת עם הרוח שלמעלה – וזאת ירצה האדם מפאת אהבתו הגדולה להקב"ה, להיכלל באורו יתברך בבחינת "נשיקין". **אַךְ אֵיךְ הִיא בְּחִינַת אִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא?** – על ידי מה מגיעים להתדבקות רוח ברוח, למילוי רצונו "לדבקה בו יתברך וכו'"? – **לָזֶה אָמַר** – אחרי "ואהבת בכל לבבך" וכו': **"וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כוּ' עַל לְבָבֶךָ, וְדִבַּרְתָּ בָּם כוּ'",** - האדם מגיע לדביקות האמורה על ידי התעמקותו בתורה ועל ידי הדיבור בתורה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים', שֶׁיִּחוּד הַנְּשִׁיקִין** – שבו ישנו ענין הדביקות של "רוח ברוח", **עִקָּרוֹ הוּא יִחוּד חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת בְּחָכְמָה־בִינָה־דַּעַת, וְהוּא** – ענין, **עִיּוּן הַתּוֹרָה;** - ההתעמקות העמוקה והבנת התורה, שעל־ידן מתאחדים חכמתו, בינתו, דעתו ושכלו של האדם בחכמה־בינה־דעת ושכל שלמעלה שבתורה, **וְהַפֶּה** – על ידי שהאדם מדבר בפיו בתורה "ודברת בם", **הוּא מוֹצָא** – מקור הָרוּחַ **וְגִלּוּיוֹ** – של הרוח, **בִּבְחִינַת גִּלּוּי, וְהַיְנוּ בְּחִינַת הַדִּבּוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה,** - שבדברו דברי תורה, באה ה"רוח" באופן של התגלות, – הרי שעיקר היחוד ודביקות "רוח ברוח", בא על ידי העיון בתורה, וטעמו של דבר מסביר רבנו הזקן להלן: **"כִּי עַל מוֹצָא פִּי ה' יִחְיֶה הָאָדָם"**[9]. – הרי שענין הפה הוא להיות ה"מוצא" של ה"רוח". הרי שהעיקר הוא ההבנה בתורה, שעל ידה באה הדביקות של "רוח ברוח"; מדוע, איפוא, נדרש לאהבה זו, לבטא דברי התורה בדיבור? יסביר רבנו הזקן להלן, אכן, לגבי ה"אדם", לגבי הנפש האלקית, עיקר היחוד והדביקות העליונה ביותר, באים על ידי ההבנה בתורה. אך, הכוונה העליונה היא הרי שאור אין־סוף ברוך הוא יימשך גם בנפש החיונית ובעולם – דבר זה בא דוקא על ידי שהאדם מוציא בפיו את דברי

ליקוטי אמרים

והנה כאשר ישים המשכיל אלה הדברים אל עומקא דלבא ומוחא אזי ממילא כמים הפנים לפנים תתלהט נפשו ותתלבש ברוח נדיבה להתנדב להניח ולעזוב כל אשר לו מנגד ורק לדבקה בו ית' וליכלל באורו בדביקה חשיקה וכו' בבחי' נשיקין ואתדבקות רוחא ברוחא כנ"ל. אך איך היא בחי' אתדבקות רוחא ברוחא לזה אמר והיו הדברים האלה כו' על לבבך ודברת בם כו' וכמ"ש בע"ח שיחוד הנשיקין עיקרו הוא יחוד חב"ד בחב"ד והוא עיון התורה והפה הוא מוצא הרוח וגילויו בבחי' גילוי והיינו בחי' הדבור בד"ת. כי על מוצא פי

---

9. דברים ח, ג.

התורה. שכן, הדיבור שהוא ענין גשמי, שייך רק על ידי הנפש החיונית, וממילא נמשך על ידי הדיבור קדושה ואור אין־סוף בנפש החיונית; והיות שהכוח לדיבור בא ממה שהאדם אכל ושתה דברים גשמיים, מהם נוצרו דם וחיות גשמיים, ונתנו לו כוח לדבר את הדיבורים – נמשכים על־ידי־זה קדושה ואור אין־סוף בכל עניני העולם, ומתבצעת הכוונה העליונה שאור אין־סוף יימשך למטה בעולם, שיהיה "מלא כל הארץ כבודו". לכן, נדרש לבטא דברי התורה בדיבור (ומזה גופא מובן, שאותו טעם אמור גם לגבי מצוות מעשיות, היות שעל ידן בעיקר נמשך אור אין־סוף בנפש החיונית ובעולם. אלא, כאן מדובר איך מתבטא הדבר ב"תורה", שלנפש האלקית באים היחוד הנעלה ביותר ודביקות רוח ברוח, על ידי ההבנה בתורה – ובכל זאת צריכים גם לדיבור בתורה, כדי להמשיך אור אין־סוף גם בנפש החיונית ובעולם). **וּמִכָּל־מָקוֹם, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּהַרְהוּר וְעִיּוּן לְבַדּוֹ** – כשאדם לומד תורה במחשבה והרהור בלבד, אין הוא יוצא ידי חובתו, למרות שעל־ידי־זה נעשה היחוד הגדול של נפשו האלקית באופן של דביקות "רוח ברוח", **עַד שֶׁיּוֹצִיא** – את דברי התורה, **בִּשְׂפָתָיו, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה עַד נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַשּׁוֹכֶנֶת בְּדַם הָאָדָם, הַמִּתְהַוֶּה מִדּוֹמֵם־צוֹמֵחַ־חַי,** - שהאדם אוכל ושותה, מכך נוצר אצלו הדם בו שוכנת הנפש החיונית – ובכל אלה נמשך אור אין סוף, על ידי שהוא מוציא דברי תורה בדיבור, **כְּדֵי לְהַעֲלוֹת כֻּלָּן** – את נפש החיונית והדומם, צומח, חי, של העולם, **לַה' עִם כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וּלְכָלְלָן בְּיִחוּדוֹ וְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר יָאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים בְּבְחִינַת גִּלּוּי, "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה', וְרָאוּ כָל בָּשָׂר וְכוּ'"[10], שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הִשְׁתַּלְשְׁלוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת, לִהְיוֹת כְּבוֹד ה' מְלֹא כָל הָאָרֶץ הַלָּזוּ דַּוְקָא בִּבְחִינַת גִּלּוּי, לְאַחְפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא** – להפוך את חושך (הקליפות) לאור (הקדושה), **וּמְרִירָא לְמַתְקָא,** - ומרירות (העולם, שמקבל את חיותו מ"קליפת נוגה" – להפוך) למתוק (לטוב ולקדושה), **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – בפרק ל"ו, **בַּאֲרִיכוּת** – שבכך מתבטאת כל תכלית סדר ההשתלשלות כולו. **וְזֶהוּ תַּכְלִית כִּוֻּנַת הָאָדָם בַּעֲבוֹדָתוֹ, לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה,** - ולכן, למרות שבעבודתו הרוחנית ובהבנתו העמוקה בתורה – באפשרותו למלא את ה"מבוקש" של אהבתו, להיות דבוק בהקב"ה בדביקות "רוח ברוח" – אבל צריכה להיות הכוונה בעבודתו: לא מה שטוב רק לו ולנפשו האלקית, אלא למלא מה שהקב"ה רוצה, שיימשך אור אין־סוף למטה בעולם, דבר שנוצר על ידי הדיבור בתורה (ועל ידי מעשה המצוות). אלא שבכל זאת, לפני שהאדם מגיע ל"הדברים האלה על לבבך" ול"דברת בם" – שהם תורה, אומר הכתוב "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", כי לפני המשכת אור אין־סוף ברוך הוא למטה על ידי תורה נדרשת בתחילה "העלאת מ"ן", התעוררות מלמטה של אהבת האדם, שעל־ידי־זה נמשכת לאחר מכן המשכה על ידי תורה ומצוות. **רַק שֶׁצָּרִיךְ תְּחִלָּה הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין",** - שבלשון הקבלה, הכוונה היא להתעוררות תשוקה ועליה מהמקבל. "נוקבא" היא בחינת ה"מקבל", **לִמְסֹר לוֹ נַפְשׁוֹ וּמְאֹדוֹ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל:** – שכדי שתהיה ההמשכה על ידי תורה ומצוות כמו שצריך להיות, צריכה להיות בתחילה "העלאת מ"ן" של אהבת האדם באופן של מסירת "נפשו ומאודו" להקב"ה – למסור, כאמור, את הכל לה'. בכך סיים רבנו הזקן להסביר ענין "אהבה כמים הפנים לפנים", אודותו החל לדון בפרק מ"ו והמשיך בכך עד לסוף פרק זה.

ליקוטי אמרים

ה' יחיה האדם ומ"מ לא יצא ידי חובתו בהרהור ועיון לבדו עד שיוציא בשפתיו כדי להמשיך אור א"ס ב"ה למטה עד נפש החיונית השוכנת בדם האדם המתהוה מדומם צומח חי כדי להעלות כולן לה' עם כל העולם כולו ולכללן ביחודו ואורו ית' אשר יאיר לארץ ולדרים בבחי' גילוי ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר וכו' שזהו תכלית השתלשלות כל העולמות להיות כבוד ה' מלא כל הארץ הלזו דוקא בבחי' גילוי לאהפכא חשוכא לנהורא ומרירא למיתקא כנ"ל באריכות. וזהו תכלית כוונת האדם בעבודתו להמשיך אור אין סוף ברוך הוא למטה רק שצריך תחלה העלאת מ"ן למסור לו נפשו ומאודו כנ"ל:

ביאור מכ"ק אדמו"ר שליט"א בתניא סוף פרק מ"ט **אך איך היא כו' והפה הוא... יחי' האדם ומ"מ לא יצא כו' שזהו תכלית כו'.** 1) תוכן כוונתו בהנ"ל, 2) לכאורה "והפה... האדם" מיותר, 3) "כי על... האדם" – מדלא מוסיף ביאור בזה דכוונתו כאן כפשטות הכתוב וא"כ מאי השייכות להענין המדובר כאן? 4) מוצא הרוח **וגילויו** – הפי', ומאי מוסיף על "בבחי' גילוי" הסמוך לו? 5) ההכרח לכהנ"ל בנדו"ד בספמ"ט? 6) ובפרט שזהו תכלית ההשתל' – מקומו בפל"ו וכדמסיים "וכנ"ל באריכות" וכאן גם בקיצור, לכאורה, אינו ענין. י"ל בדא"פ: עפ"י משנ"ת כאן התוצאות דואהבת גו' שבא בהמשך להענינים שבברכות ק"ש – שכאשר ישים המשכיל אלה הדברים כו' תתלהט נפשו כו' לדבקה בו ית' וליכלל באורו כו' – עלי' מלמטלמ"ע – **לכאורה,** כלות הנפש באהבה כו', ומבאר: **אך** (דלא כקס"ד הנ"ל) איך היא כו' לזה אמר (מחדש **חידוש גמור**) והיו הדברים... לבבך (עיון בתורה. ועוד יותר) ודברת בם (היפך מעלי' מלמטלמ"ע) – כי צ"ל אתדבקות רוח ברוח, ורוח דלמע' היינו חכ' דלמע' תורה, וע"י העיון (עיין לעיל פ"ה) מתייחדים חב"ד בחב"ד. (והנה לכאורה אפ"ל דכשידבר אח"כ בהא דמעיין מגלה אח"כ היחוד דחב"ד בחב"ד, וזהו פעולת ודברת בם ותו לא (**היפך** המבואר פמ"ה ופמ"ו וממש"נ ישקני מנשיקות **פיהו**, ומהמשל באדם דנושק פה לפה ולא – במוח ובפה מספר ע"ד היחוד

---

10. ישעי' מ, ה.

דחב"ד)) ומבאר: והפה (דלמע' ודאדם התחתון) הוא מוצא (בלי תוס' ביאור), היינו כפשוטו – מוציא הרוח (החכ' שמעיין) וגילוי (דהעיון ומסקנתו) בבחי' גילוי (עלמא דאתג' ולא רק **מסקנא בשכל**) והיינו בחי' הדבור (בחי' גילוי) בד"ת (ולא רק עיון כ"א מסקנא וגילויו דהעיון). כי על כל מוצא (כפשוטו, כנ"ל, כשיצא מן) פי ה' **יחוי** האדם (כפשוטו כנ"ל שזהו גילוי ומסקנת העיון. ובלימוד התורה עצמה – ה"ז **דבר הלכה** ולא העיון והשקו"ט), (אלא שעדיין אינו מובן דבשלמא העיון בתורה מוכרח, כי אחרת אאפ"ל אתדבקות ברוח דלמע' – אבל מהו ההכרח דכאשר ישים אל לבו ויתלהט וירצה לכלול **באורו** – יבוא ויוכרח גם **לודברת** בם – תנועה **הפכית** – מלמעל"ט. ולזה מבאר דאמת כן הוא) ומ"מ לא יצא **יד"ח** כו' כדי להמשיך כו' (אבל לכאורה עפ"ז – ה"ז ענין וחובה **בפ"ע**, ואין לזה שייכות לאתדבקות שלו רוח ברוח כו' דבזה עבודתו בק"ש וע"י ההכנה דברכות ק"ש. ומתרץ דשייך, כי ע"י ודברת כו' יעלה) כולן כו' **ולכללן** ביחודו **ואורו** (אותם הענינים שפועל בעצמו ע"י העיון). (ועדיין אינו מובן – השייכות דמוכרחת העבודה להעלות הדצ"ח והעולם – לתוכן ברכות ק"ש והתחלת ק"ש (עד הכתוב ד"והיו הדברים") כ"א זהו ציווי ועבודה וענין **בפ"ע** (ואפילו יחוד הדבור **שלו** בדבור, אינו **עיקר** המסקנא דכשיתלהט, ותנועה הפכית וכנ"ל, אף שהיא מענינה ובאדם **עצמו**). (לזה מבאר) שזהו תכלית השתל' כו' וזהו תכלית כוונת כו' (שההשתל' כו' להיות כבו' כו' ושהאדם יעבדו ית' – זהו תוכן ומסקנת בר' ק"ש וכו'), (ועדיין אינו מובן השייכות לואהבת. ומתרץ) רק (**וא"א** בלאה"כ) שצריך תחלה כו' למסור לו נפשו ומאדו (תוכן שמע גו' ואהבת גו'). ע"פ הנ"ל מבוארים כמה ענינים בתניא: בפ"ה מתחיל בהלכה ופס"ד (ולא סתם ידיעת התורה כסיומו – כשמדבר בנוגע ליחוד סתם ולא "מכל צד ופינה"). בפמ"ה ופמ"ו מדייק – דבר ה' זו הלכה (ולא שקו"ט לבד), ועוד. לכאורה צע"ג בתניא (כאן ובפמ"ה, מ"ו) שמפרש נשיקין דהיינו דבור (בד"ת) – והרי כל העילוי דנשיקין – שאינו יכול לבוא בהגבלה דדבור, ומובן עפמשנ"ת בלקו"ת שה"ש (א, ד.) דמש"נ על התורה ישקני גו' – דכמו אה"ר דהאב כו' כ"א בבחי' צמצום גדול כו' **כך** כו'. ועפמשנ"ת שם [ברמז ובביאור יותר בד"ה שה"ש (בס' הנחות הר"פ ז"ל ע' קמ"ב)] יתוס' ביאור אין דעם אויפטו (בחידוש) של ודברת בם, ואיך שאי"ז רק "סיפור" ע"ד הנעשה בחב"ד, וההכרח דהקדמת בכל מאדך **ועוד** ואיך שאעפ"כ עיקרו בחב"ד – כי אז נעשה החידוש וההמשכה **שהקב"ה** יהי' **יושב**. והצע"ג – שבכ"מ הבי' דנשיקין דהיינו **מהאה"ר** של הנושק ומהי השייכות לחב"ד **מוחין**. אלא שהענין שהאהבה פנימית מאכט איבער (או מאכט אויף) חב"ד, וכדלמע' ששמו הגדול נמשך כו'. ועיין בסי' דרושי חנוכה (רע"ג, א): "נשיקה... הוא יציאת... מפני' הלב **והשכל**" עכלה"ק.

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שני עמ' א

אַחֲרָיוּת [–מטלטלים], **אֵינָן כְּלוּם** להחשב כמותר דינר, **עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת** [–קרקעות] **יוֹתֵר עַל שְׁתֵּי הַכְּתוּבּוֹת דִּינָר.**

* * *

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא שמבואר בה אופן דין 'מותר דינר': **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, אם כתב **לָזוֹ** – לאחת מנשיו, כתובה של **אֶלֶף, וְלָזוֹ** – ולאשתו השניה כתב כתובה של **חֲמֵשׁ מֵאוֹת**, ומתו הנשים בחייו, ואחר כך מת הוא, ורוצים בני בעלת הכתובה הגדולה ליטול מהנכסים כתובת בנין דכרין, **אִם יֵשׁ שָׁם מוֹתַר דִּינָר** על ערך שתי הכתובות, **אֵלּוּ נוֹטְלִין כְּתוּבַּת אִמָּן וְאֵלּוּ נוֹטְלִין כְּתוּבַּת אִמָּן, וְאִם לָאו** – ואם אין שם מותר דינר, הדין הוא שלא יטלו כשיעור הכתוב בכתובתן, אלא **יַחְלְקוּ** הנכסים **בְּשָׁוֶה.**

* * *

הגמרא מביאה כמה דינים בענין כתובת בנין דכרין: **פְּשִׁיטָא** – דבר פשוט הוא שאם הנכסים היו **מְרוּבִּין** 'מותר דינר' על ערך שתי הכתובות בשעת מיתת האב, **וּבשעת** חלוקה **נִתְמַעֲטוּ** מערכם על ידי שהוזלה הקרקע, עד שאין בהם מותר דינר, **כְּבָר זָכוּ בָּהֶן יוֹרְשִׁין** של הכתובה הגדולה ונוטלים כתובת בנין דכרין. אבל אם היו הנכסים בשעת מיתה **מוּעָטִין**, שלא היה בהם מותר דינר על ערך שתי הכתובות, **וְנִתְרַבּוּ** קודם חלוקה על ידי שנתייקרה הקרקע, ועתה יש בהם מותר דינר, **מַאי** – האם באופן זה נוהג הדין של כתובת בנין דכרין או לא.

הגמרא מביאה מעשה שממנו יש להשיב על שאלה זו: **תָּא שְׁמַע, דִּינִיכְסֵי דְּבֵי כַּר צַרְצוּר מוּעָטִין וְנִתְרַבּוּ הֲווּ** – שנכסיהם של בית בר צרצור [שהיה נשוי לשתי נשים, ולאחת מהן כתב כתובה בערך גדול ולשניה כתב כתובה בערך קטן, ומתו בחייו] היו בשעת מיתה מועטים, שלא היה בהם מותר דינר על ערך שתי הכתובות, ולאחר מותו נתייקרו הנכסים עד שהיה בהם מותר דינר, **וְאָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב עַמְרָם** – ובאו היורשים לפני רב עמרם לשאול כיצד יש לחלק את הנכסים, **אָמַר** לְהוּ רב עמרם לבני הכתובה הקטנה, **זִילוּ פַּיְיסִינְהוּ** – לכו ותפייסו את בני הכתובה הגדולה שמעיקר הדין הם רשאים לקבל כתובת אמם. **לֹא אַשְׁגְּחוּ** – לא עשו בני הכתובה הקטנה כדבריו, ולא פייסו אותם, **אָמַר** לְהוּ רב עמרם, **אִי לֹא מְפַיְּיסִיתוּ לְהוּ** – אם לא תפייסו אותם כמו שפסקתי לכם **מָחֵינָא לְכוּ** – הריני מלקה אתכם **בְּסִילְוָא דְּלֹא מַבַּע דְּמָא** – בקוץ שאינו מוציא דם כשהוא נוקב בבשר, כלומר אגזור עליכם שמתא ונידוי. **שַׁדְּרִינְהוּ** – שלח רב עמרם את היורשים **לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן**, כדי שיפסוק להם את הדין, **אָמַר** לָהֶן רב נחמן, **כְּשֵׁם שֶׁבאופן** שבשעת מיתה היו הנכסים **מְרוּבִּין** 'מותר דינר' על ערך שתי הכתובות **וּלאחר** מכן בשעת החלוקה **נִתְמַעֲטוּ,**

יום ראשון

יום רביעי — **יד אייר, פסח שני, כט לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהר, רביעי עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: והמשל . . . ־סח־ האדם ודעתו.

פסח שני ענינו איז – עס איז ניטאָ קיין ״פאַרפאַלען״, מען קען אַלע מאָל פאַריכטען. אפילו מי שהי׳ טמא, מי שהי׳ בדרך רחוקה. און אפילו ״לכם״, אַז דאָס איז געווען ברצונו, פונדעסטוועגען קען מען מתקן זיין.

פֶּסַח שֵׁנִי עִנְיָנוֹ הוּא – אֵין ״אָבוּד״ [=לְהִתְיָאֵשׁ מִלְּתַקֵּן], תָּמִיד אֶפְשָׁר לְתַקֵּן. גַּם מִי שֶׁהָיָה טָמֵא, מִי שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, וַאֲפִלּוּ – ״לָכֶם״, שֶׁהַדָּבָר הָיָה בִּרְצוֹנוֹ, אַף־עַל־פִּי־כֵן אֶפְשָׁר לְתַקֵּן.

יום שני

יום חמישי — **טו אייר, ל לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהר, חמישי עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: אבל הקב״ה . . . ־136־ בלבד.

בימי רבינו הזקן הי׳ שגור בפי החסידים הפתגם: דער שטיקעל ברויט וואָס איך האָב, איז ער דיינער ווי מיינער. והיו מקדימים מלת ״דיינער״ – דיינער ווי מיינער.

בִּימֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן הָיָה שָׁגוּר בְּפִי הַחֲסִידִים הַפִּתְגָּם: פְּרוּסַת הַלֶּחֶם שֶׁיֵּשׁ לִי, הִיא שֶׁלְּךָ כְּמוֹ שֶׁלִּי. וְהָיוּ מַקְדִּימִים תֵּבַת ״שֶׁלְּךָ״ – שֶׁלְּךָ כְּמוֹ שֶׁלִּי.

יום שלישי

יום ששי — **טז אייר, לא לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהר, ששי עם פירש״י
תהלים: עט־פב.
תניא: אך ידיעתו . . . במ״א.

אאמו״ר כשהי׳ נוטל צפרניו, הי׳ מערב עמהם קיסם, קודם השריפה.

אאזמו״ר אמר להחסיד ר׳ אלי׳ אבעלער – איש פשוט מצד כשרונותיו וידיעותיו – כשנכנס אליו ליחידות: אלי׳ איך בין דיר מקנא. פאָהרסט אויף מערק זעהסט א סך מענשען, איז ווען אינמיטען עסק רעדט מען זיך מיט יענעם פאנאנדער אין א אידישען וואָרט א עין יעקב וואָרט, און מ׳איז מעורר אויף לערנען נגלה און חסידות, פון דעם ווערט א שמחה למעלה. און די מעקלעריי צאָהלט דער אויבערשטער אָפּ בבני חיי ומזוני. און וואָס גרעסער דער מאַרק מעהר ארבעט, איז גרעסער די פרנסה.

אָדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשׁ״ב] כְּשֶׁהָיָה נוֹטֵל צִפָּרְנָיו, הָיָה מְעָרֵב עִמָּהֶם קֵיסָם קֹדֶם הַשְּׂרֵפָה.

אָדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״ש] אָמַר לְהֶחָסִיד ר׳ אֵלִיָּהוּ אַבעֶלעֶר – אִישׁ פָּשׁוּט מִצַּד כִּשְׁרוֹנוֹתָיו וִידִיעוֹתָיו – כְּשֶׁנִּכְנַס אֵלָיו לִיחִידוּת: אֵלִיָּהוּ, אֲנִי מְקַנֵּא בְּךָ. אַתָּה נוֹסֵעַ לַיְרִידִים, נִפְגָּשׁ עִם הַרְבֵּה אֲנָשִׁים, כַּאֲשֶׁר תּוֹךְ כְּדֵי הָעֵסֶק מְשׂוֹחֲחִים עִם הַזּוּלַת בְּעִנְיַן יְהוּדִי, ׳וואָרט׳ [=פִּתְגָּם] מֵ״עֵין יַעֲקֹב״, וּמְעוֹרְרִים אוֹדוֹת לִמּוּד נִגְלֶה וַחֲסִידוּת – מִכָּךְ נוֹצֶרֶת שִׂמְחָה לְמַעְלָה. וְאֶת דְּמֵי הַ״תִּוּוּךְ״ מְשַׁלֵּם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי. וּכְכָל שֶׁהַשּׁוּק גָּדוֹל יוֹתֵר, יוֹתֵר עֲבוֹדָה – כָּךְ הַפַּרְנָסָה גְּדֵלָה.

יום רביעי

שבת — יז אייר, לב לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהר, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: פרק מט. והנה . . . ־138־ אהבת ה'.

אֵין אוֹמְרִים צִדְקָתְךָ.

בק"ש שיש אומרים בבוקר – קודם התפלה – כדי לצאת חובת ק"ש בזמנה, ג"כ כופלים ג' התיבות, ומסיימים בתיבת "אמת". בק"ש דתפלין דר"ת ושמ"ר אין כופלים, אבל אומרים "אמת".

ל"ג בעומר שנת תר"ד – לערך – סיפר הצ"צ תורת הבעש"ט: עס שטעהט כי תהיו אתם ארץ חפץ אמר ה' צבאות. אט אזוי ווי די גרעסטע חכמים וועלען אייביג ניט דערגיין די גרויסע טבעיות'דיגע אוצרות, וועלכע השי"ת האָט טובע געווען בארץ, אז הכל הי' מן העפר, אָט אזוי קען קיינער ניט דערגיין די גרויסע אוצרות וואָס ליגען אין אידען, וואָס זיי זיינען דעם אויבערשטענס ב"ה ארץ חפץ. וסיים הבעש"ט: איך וויל מאכען פון אידען, אַז זיי זאָלען געבען דעם יבול, וואָס דעם אויבערשטענס ב"ה א ארץ חפץ קען געבען.

בִּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁיֵּשׁ אוֹמְרִים בַּבֹּקֶר – קֹדֶם הַתְּפִלָּה – כְּדֵי לָצֵאת חוֹבַת קְרִיאַת שְׁמַע בִּזְמַנָּהּ, גַּם כֵּן כּוֹפְלִים ג' הַתֵּבוֹת [״אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם״], וּמְסַיְּמִים בְּתֵבַת ״אֱמֶת״. בִּקְרִיאַת שְׁמַע דִּתְפִלִּין דְּרַבֵּנוּ־תָּם וְשִׁמּוּשָׁא־רַבָּא אֵין כּוֹפְלִים, אֲבָל אוֹמְרִים ״אֱמֶת״.

ל״ג בָּעֹמֶר שְׁנַת תר״ד – לְעֶרֶךְ – סִפֵּר הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: כָּתוּב ״כִּי תִּהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ אָמַר ה' צְבָאוֹת״. כְּשֵׁם שֶׁהַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר לְעוֹלָם לֹא יַשִּׂיגוּ אֶת אוֹצְרוֹת הַטֶּבַע הַגְּדוֹלִים שֶׁה' יִתְבָּרֵךְ הִטְבִּיעַ בָּאָרֶץ, שֶׁהַכֹּל הָיָה מִן הֶעָפָר, כָּךְ לֹא יָכוֹל אַף אֶחָד לְהַשִּׂיג אֶת הָאוֹצָרוֹת הַגְּדוֹלִים שֶׁחֲבוּיִים בַּיְּהוּדִים, שֶׁהֵם הָ'אֶרֶץ חֵפֶץ' שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְסִיֵּם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב: רְצוֹנִי לְהָפִיק מֵהַיְּהוּדִים שֶׁהֵם יִתְּנוּ אֶת הַיְּבוּל שֶׁהָ'אֶרֶץ חֵפֶץ' שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יְכוֹלָה לָתֵת.

יום חמישי

יום ראשון — יח אייר, לג לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: ואיך יבא . . . ־138־ וקדוש.

אצל אדמו"ר האמצעי הי' לג בעומר מיו"ט המצויינים. מען פלעגט ארויסגעהן אויפ'ן פעלד, ער פלעגט זיך ניט וואשען, אָבער נעהמען משקה, וואָס מצד הבריאות האָט ער עס ניט געטאָרט. מען האָט דעמאָלט געזעהן א סך מופתים. דאָס רוב מופתים איז געווען בנוגע קינדער. און אַ גאַנץ יאָהר האָט מען געווארט אויף לג בעומר.

אֵצֶל אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי הָיָה לַג בָּעֹמֶר מֵיו"ט [יוֹם־טוֹב] הַמְּצֻיָּנִים [=חַגִּים חֲשׁוּבִים]. הָיוּ יוֹצְאִים לַשָּׂדֶה, הָרַבִּי לֹא הָיָה נוֹטֵל יָדָיו אַךְ הָיָה אוֹמֵר 'לְחַיִּים' עַל 'מַשְׁקֶה' – דָּבָר שֶׁמִּטַּעֲמֵי בְּרִיאוּת הָיָה אָסוּר עָלָיו. הָיוּ רוֹאִים אָז הַרְבֵּה מוֹפְתִים. רֹב הַמּוֹפְתִים הָיוּ בְּנוֹגֵעַ לִילָדִים, וְכָל הַשָּׁנָה יִחֲלוּ וְצִפּוּ לְלַג בָּעֹמֶר.

יום שישי

יום שני — **יט אייר, לד לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בחוקותי, שני עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: ואח״כ . . . ־ע־ ית׳ כנ״ל.

חסידות איז א ג־טליכער פאַרשטאַנד, דער פארשטאַנד וואָס ווייזט דעם מענשען ווי קליין ער איז, און ווי גרויס ער קען זיך דערהויבען.

חֲסִידוּת הִיא הֲבָנָה אֱלֹקִית, הַהֲבָנָה הַמַּרְאָה לָאָדָם עַד כַּמָּה הוּא קָטָן, וּלְאֵיזוֹ גֹּדֶל הוּא יָכוֹל לְרוֹמֵם אֶת עַצְמוֹ.

שבת קודש

יום שלישי — **כ אייר, לה לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בחוקותי, שלישי עם פירש״י.
תהלים: צז־קג.
תניא: והנה כאשר . . . ־ע־ בד״ת.

ניטאָ בא וועמען איבערנעמען זיך. מען בעדארף האָרעווען, מיט סבלנות און קירוב הדעת קען מען, בעזה״י, אלס דורכזעצען, מיט ביטול הזולת והגבהת עצמו ווערט מען חלילה אלץ אָן.

״אֵין כְּלַפֵּי מִי לְהִתְנָעֵר מֵאַחֲרָיוּת״. צָרִיךְ לְהִתְיַגֵּעַ, בְּסַבְלָנוּת וְקֵרוּב הַדַּעַת אֶפְשָׁר, בְּעֶזְרַת ה׳ יִתְבָּרֵךְ, לְסַדֵּר הַכֹּל. בְּבִטּוּל הַזּוּלַת וְהַגְבָּהַת עַצְמוֹ מַפְסִידִים, חָלִילָה, הַכֹּל.

אגרות קודש

ב״ה, י״ז אייר, תשי״ח
ברוקלין

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום ג׳ והקודם, בו מודיע אשר קבל הניירות שלו והכל עבר ב״ה בכי טוב.

ובודאי למותר להאריך ברמיזת הענין, כשרואים שהשי״ת מסיר טרדות ודאגות צריך להבין הרמז, אשר ביכולתו ובמילא גם מזכותו וחיובו להתעמק בלימוד תורתנו תורת חיים בהעמקה הדרושה ובלשון התניא התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחוזק וכו׳ ואינו מסיח דעתו כו׳ שזהו ג״כ הצנור והכלי להוספה בברכת השי״ת מכאן ולהבא הן בגשמיות והן ברוחניות

ואם בכל אחד הדברים אמורים, עאכו״כ בזה שזכה ללמוד בישיבת תומכי תמימים, ובפרט שע״י הנהגה טובה בכל האמור ישפיע גם על הרבים חבריו שגם הם ינהגו באופן האמור שזכות הרבים מסייעתו ויהי רצון שבכל האמור יהי׳ באופן דמוסיף והולך ומעלין בקדש והשי״ת יצליחו.

בברכה לבשו״ט.

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

'דבר שיש לו מתירין' בביכורים ובבישולי שבת

יום ראשון י"ד אייר ה'תשע"ה

הלכות בכורים פרק ד, הלכה טו: הַבִּכּוּרִים.. אִם נִתְעָרְבוּ בְּחֻלִּין בִּירוּשָׁלַיִם – אֲסוּרִין בְּכָל שֶׁהֵן בְּמִינָם, כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקוֹם אֲכִילָתָן, עֲשָׂאוּם כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין.

המבשל בשבת במזיד אסור לו לעולם, ולאחרים מותר למוצאי שבת מיד (שו"ע או"ח סי' שיח ס"א). ומה הדין אם נתערב התבשיל שבושל בשבת עם מאכלים מותרים? ה'מגן אברהם' (שם סק"ב) כתב שהתערובת אסורה כדין 'דבר שיש לו מתירין', כיון שלאחרים המאכל מותר במוצאי שבת, ודבר שיש לו מתירין אינו בטל אפילו באלף, ולכן התערובת אסורה על המבשל לעולם.

ומדוע נחשבת התערובת ל'דבר שיש לו מתירין' גם לגבי המבשל – והרי לו אין התבשיל מותר לעולם?

מביא ה'מגן־אברהם' ראיה מהלכה זו שתערובת ביכורים בחולין נחשבת כדבר שיש לו מתירין: הביכורים מותרים באכילה לכהנים רק בירושלים, ואילו לישראל אסור לאוכלם בכל מקום. אך כאשר נתערבו בחולין, התערובת אסורה אף לישראל "כיון דלכהנים הוי דבר שיש לו מתירין, דיכולין לאוכלו בירושלים, אף לזרים אסור" (מג"א שם). ואם כן, הוא הדין בתבשיל שנתבשל בשבת שלאחרים הוא 'דבר שיש לו מתירין' לאחר השבת – יש לאסור את התערובת על המבשל.

ו'פרי־מגדים' (יו"ד סי' קב, שפ"ד טו) מסתפק בכוונת ה'מגן־אברהם' – האם התערובת אסורה על המבשל רק אותה שבת אבל במוצאי שבת כשהתבשיל מותר לאחרים, האיסור בטל והתערובת מותרת גם למבשל או שהתערובת נאסרה על המבשל לעולם "הואיל וחל פעם אחת דבר שיש לו מתירין".

ואדמו"ר הזקן (או"ח שם ס"ד) פסק כה'מגן־אברהם' ובדבריו מפורש שהתערובת אסורה על המבשל לעולם, וכך כתב: "אם בישל במזיד ונתערב התבשיל.. בשבת, כיון שבו ביום חל עליו שם דבר שיש לו מתירין לגבי אחרים שאין בטל להם ברוב – חל עליו שם דבר שיש לו מתירין גם לגבי המבשל ונאסר לו התערובות הזה לעולם".

האם מותר להיפטר ממצוה?

יום שני ט"ו אייר ה'תשע"ה

הלכות בכורים פרק ו, הלכה טז: אָסוּר לְאָדָם לַעֲשׂוֹת עִסָּתוֹ פָּחוֹת פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר, כְּדֵי לְפָטְרָהּ מִן הַחַלָּה.

האם מותר לבשל חתיכות לחם או מצה בחלב כאשר בכך משתנית ברכתם מ'המוציא' ל'מזונות'?

בהלכה זו מבואר שאסור לאדם לחלק את העיסה לחלקים קטנים ולאפותה כדי שתיפטר מחיוב חלה, הרי שאסור לעשות מעשה הגורם להפקיע ממצוה, ולפי זה לכאורה ייאסר לבשל את הלחם, מאחר שבכך מפקיעו מברכת 'המוציא' וברכת המזון מהתורה.

אך למעשה מפורש בדברי הראשונים שמותר לעשות כן לכתחילה (ראה תוספות ברכות לז, ב ד"ה אמר רבא), ובביאור החילוק יש לומר:

טעם האיסור לגבי חלה הוא משום שאם תמיד יעשו כן, לבסוף תישכח לחלוטין תורת חלה (ב"י יו"ד סי' שכד), אבל בנידון דידן בוודאי אין לחוש שיפסיקו לחלוטין לאפות לחם שהוא עיקר מזון האדם.

ועוד יש לומר:

קיים הבדל מהותי בין חובת הפרשת חלה לחובת ברכת המזון: חיוב ברכת המזון חל רק כתוצאה מהאכילה, וממילא אין איסור לגרום לשינוי ברכתו של המאכל על ידי מעשה המוציא אותו מתורת לחם, כי כל עוד אין האדם אוכל לחם אין כל סיבה לחייבו בברכת המזון, אבל חיוב הפרשת חלה חל מצד עצם העיסה ואינו תלוי באכילת האדם, אלא מיד כשנגמרה הלישה הרי היא 'טבל' וחייבת בחלה, וכאשר אופה פחות מכשיעור הפרשת חלה הרי הוא מפקיע אותה מהמצוה ולכן אסור לעשות כן

(שו"ת קנה בושם ח"ג, ט).

ראשית הגז בצאן של הקדש

יום שלישי ט"ז אייר ה'תשע"ה

הלכות בכורים פרק י, הלכות א־ב: מִצְוַת עֲשֵׂה לִתֵּן לַכֹּהֵן רֵאשִׁית הַגֵּז... וְנוֹהֶגֶת בְּחֻלִּין, אֲבָל לֹא כַּמֶּקְדָּשִׁין. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁהִקְדִּישׁ בְּהֵמוֹת לְבֶדֶק הַבַּיִת וּגְזָזָן, יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב לִפְדּוֹת וְלִתֵּן לַכֹּהֵן... תַּלְמוּד לוֹמַר: צֹאנְךָ – אֵין אֵלּוּ צֹאנוֹ.

בפדיון קדשים נאמר: "והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך הכהן אותה" (ויקרא כז, א). מכאן שפדיון קדשים נעשה כשהבהמה עומדת בשעה שמעריכים את דמיה, ולכן אין פודים קדשים שמתו שאינם יכולים לעמוד. ונחלקו תנאים בדבר (תמורה לב, א־ב): רבי שמעון סובר שדין 'העמדה והערכה' נאמר רק בקדשי מזבח אבל קדשי בדק הבית ראויים לפדיון גם אם אינם בני 'העמדה והערכה' (ולכן גם אם מתו - ייפדו). ולדעת חכמים גם קדשי בדק הבית צריכים 'העמדה והערכה' (ואם מתו - לא ייפדו).

ומבואר בגמרא (חולין קלה, א) שבהמות קדשי בדק הבית פטורות מראשית הגז שנאמר "צאנך", ולא צאן הקדש, וללא לימוד זה היינו אומרים שבהמת בדק הבית חייבת ועל הבעלים לפדות את הגיזה וליתנה לכהן. אך זהו רק לדעת רבי שמעון שקדשי בדק הבית אינם צריכים 'העמדה

והערכה', אבל לדעת חכמים שצריכים 'העמדה והערכה' אין צורך בלימוד זה כי בלאו הכי אין גיזת קדשי בדק הבית בת פדיון, שהרי לאחר שגזזה אין בה חיות ואינו יכול להעמידה, וכיון שכך הרי היא של הקדש ואינה ניתנת לכהן.

והקשה מהר"י קורקוס:

לדעת הרמב"ם (הל' ערכים וחרמים פ"ה הי"ב) גם בהמת קדשי בדק הבית טעונה העמדה קודם ההערכה והפדיון, ומדוע אם כן כתב הרמב"ם כאן שלמדים מ'צאנך' שאינו חייב לפדות גיזת הקדש, הרי בלאו הכי אין גיזה זו בת פדיון כי אי אפשר להעמידה?

ותירץ: הרמב"ם סובר, שאמנם הבהמה עצמה שיש בה רוח חיים טעונה 'העמדה והערכה' בשעת פדייתה לחולין, אבל את הגיזה אפשר לפדות אף ללא העמדה, דוגמת עצים ואבנים שאין בהם חיות ולא נאמר בהם דין 'העמדה והערכה'.

וה'לב אריה' (חולין שם בתוד"ה והא בעי) תירץ:

כאן מדובר שקודם גיזת הצמר היתה העמדה של הבהמה לצורך פדיית הגיזה (והעמדה זו מועילה אף שהפדייה תהיה לאחר הגיזה, כי הרמב"ם סובר ש'כל העומד לפדות כפדוי דמי'), ואם כך בת פדיון היא ועל כך בא הלימוד מ''צאנך' שגיזת צאן הקדש פטורה.

מכירה אסורה, אך שרירה וקיימת

יום רביעי י"ז אייר ה'תשע"ה

הלכות בכורים פרק יב, הלכה טו: הַלּוֹקֵחַ עֶבֶד חֲמוֹרוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ הַמּוֹכֵר עֶבֶד חֲמוֹרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי – הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַבִּכּוּרָה.

אף שמכירת העובר לנכרי אסורה, מכל מקום אם עבר ומכר חלה המכירה. כיוצא בזה נפסק (חושן משפט סי' רח, א) לגבי אדם שנשבע שלא ימכור חפץ מסוים שאם עבר ומכרו, על אף שעבר איסור, מכל מקום המכירה חלה.

מאידך, מבואר בגמרא (כתובות פא, ב) שחכמים אסרו לאדם למכור מנכסי ירושת אחיו שמת והשאיר אלמנה, שמא לא ישארו נכסים לגביית הכתובה והאלמנה תצטרך לטרוח ולגבות את הנכסים שנמכרו מהלקוחות ולכן אף אם מכר אין המכירה חלה, שכן האיסור המוטל על המכירה מונע את קיומה. מדוע אם כן כאן בבכור אין האיסור מונע את המכירה?

והביאור:

כאשר האיסור מוטל הן על הלוקח והן על הקונה המכירה בטלה, אך כאשר האיסור מוטל רק על המוכר אין לבטל את המכירה ולגרום הפסד לקונה שלא עבר על איסור. ולכן בנשבע שלא למכור אין המכירה בטלה כי האיסור הוא רק על המוכר, וכן במוכר עובר חמורו לגוי האיסור מוטל רק על היהודי המוכר ולא על הגוי הקונה, ולכן אין המכירה בטלה (שי למורא בכורות ב, א במשנה. הר צבי יו"ד סי' רנט).

ועוד יש לומר:

כאשר איסור המכירה הוא משום שפוגע באחרים, כגון במוכר נכסי אחיו המת שפוגע בזכותה של האלמנה, המכירה בטלה, אך כאשר האיסור הוא מטעם אחר, כגון איסור מכירת עובר לגוי, אין בכך כדי לבטל את הקנין.

וכן מצאנו בגמרא (ב"מ ט, א) שהמגביה ארנק של הפקר בשבת זוכה בו למרות שעבר איסור בהגבהתו, הרי שכאשר טעם האיסור אינו משום פגיעה בזכויות אחרים אין הקנין בטל למרות שנעשה באיסור (חיי אריה בכורות שם).

הפסד פירות שביעית

יום חמישי י"ח אייר ה'תשע"ה

הלכות שמיטה ויובל פרק ה, הלכה יז: מְשֻׁיַּתְחִיל לַעֲשׂוֹת פְּרִי – לֹא יָקֵץ אוֹתוֹ; שֶׁהֲרֵי מַפְסִיד הָאֹכֶל, וְנֶאֱמַר: לָכֶם לְאָכְלָה – וְלֹא לְהַפְסִיד.

איסור הפסד פרות שביעית נלמד מ'לאכלה ולא להפסיד', אבל אין שיעורו ב'כזית' כשיעור אכילה, כי מה שנתמעט מ'לאכלה' (הפסד) אינו 'אכילה', ואסור אפילו כל שהוא (בית רידב"ז הל' שביעית פ"ה ס"א).

ולענין הפסד פירות שביעית על ידי 'גרמא' כתב המהרי"ט (ח"א סי' פ"ג) שכאשר אינו מפסיד בידים הדבר מותר, והוכיח כן מהירושלמי (שביעית פ"ז ה"ב) המתיר להעלות ירק לגג כדי לייבשו אף שמפסידו, כיון שאינו עושה זאת בידים.

והרידב"ז (בית רידב"ז שם) הוסיף והביא ראיה להיתר זה אף מדין המשנה (סוכה לד, ב) האוסרת ליטול אתרוג של תרומה טהורה למצות ד' מינים, ולדעה אחת בגמרא (שם לה, ב) הסיבה היא כי "הקליפה החיצונית נמאסת במשמוש הידים ואסור להפסיד תרומה" (רש"י שם). ומדוע אין המשנה אוסרת גם נטילת אתרוג של שביעית מפני שנפסד על ידי משמוש היד? אלא מוכח שכל שאין ההפסד בידים אלא 'גרמא' בלבד מותר, ורק בתרומה אסור להפסיד גם על ידי 'גרמא' כי מהפסוק "משמרת תרומותי" – לומדים "עשה לה שימור".

ומטעם זה מותר גם לתת פירות שביעית לתינוק, אף שמפורר ומפסיד את הפרי, כי נתינת הפרי לתינוק היא גרימת הפסד ולא הפסד בידים.

והקשה על זה הגר"נ ווידנפלד: שנינו (שבועות פ"ח) "אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה שלא יביאנו לידי פסול". ופירשו הרמב"ם והרע"ב שהחשש הוא שמא יטמא שמן התרומה ויהא טעון שריפה ונמצא מפסיד את הירק של שביעית. ואם מותר לגרום הפסד של פירות שביעית מדוע אסרו לבשל ירק שאינו אלא 'גרמא' וחשש בעלמא שמא יטמא?

ומבאר הרידב"ז (שם, משמרת להבית ס"ק יח) שיש לחלק: בבישול ירק של שביעית בשמן תרומה החשש הוא שמא יצטרך לשרוף את ירק השביעית בידים, וגרם הפסד מותר כאשר ההפסד בא מאליו.

משלוח מנות מפירות שביעית

יום שישי י"ט אייר ה'תשע"ה

הלכות שמיטה ויובל פרק ו, הלכה י: דְּמֵי שְׁבִיעִית אֵין פּוֹרְעִין מֵהֶם אֶת הַחוֹב.

האם מותר לשלוח משלוח מנות מפירות שביעית?

יש אומרים שהדבר אסור שהרי אסור לפרוע חוב בפירות שביעית, ולכן אסור לשלוח משלוח מנות מהם שהרי בכך הוא פורע את החוב המוטל עליו מצד מצות חכמים (שבט הלוי ז, קפג. משנת יוסף א, כז).

אך יש מתירים בנימוק שאין לפרוע בפירות שביעית חוב ממוני שבין אדם לחברו, אך משלוח מנות אינו חוב כלפי חברו אלא מצוה (אלא שהמצוה היא לתת לחברו), והרי זה כקניית אתרוג מפירות שביעית שמותרת ואינה נחשבת כפריעת חוב, כי אין זה חוב ממוני אלא מצוה.

ואף שמבואר בהמשך ההלכה שאין מביאים קרבנות חובה מדמי שביעית, ואם כן גם פריעת חיוב של מצוה אסורה, יש לומר שחיוב זה נחשב כפריעת חוב כי הוא מוגדר כחיוב ממוני להקדש, אך חיוב של מצוה בלבד אינו נחשב כפריעת חוב (להורות נתן י, סי' נח, יח).

ויש שנתנו טעם נוסף להתיר:

כתבו ראשונים (ריטב"א ע"ז סב, א) שאין פורעים חוב ממעות שביעית כי זהו כעין סחורה, כיון שעל ידי שפרע חובו ממעות שביעית נשאר בידו הממון שהיה צריך לתת אילו לא היה פורע מדמי שביעית, והרי זה כסחורה, שתמורת פירות השביעית קיבל דבר אחר.

אך סברא זו שייכת רק בחוב גמור שחל מכוחו שעבוד על הנכסים לבעל חוב, ונמצא שכאשר הלווה פורע את החוב מפירות שביעית ונפטר מהחוב והשעבוד, הרי זה כאילו קיבל לידיו דבר חדש, אך משלוח מנות היא מצוה מדרבנן ואין כופים לקיימה (רש"י כתובות צא, ב ד"ה מצוה), ולכן כשמקיים זאת על ידי פירות שביעית אין כאן רווח ממון, שהרי בלאו הכי לא היו נוטלים את ממונו, ואין זה נחשב כסחורה בפירות שביעית (להורות נתן שם סי' נז, ח).

ספירת השנים עד היובל

שבת קודש כ' אייר ה'תשע"ה

הלכות שמיטה ויובל פרק י, הלכה א: מִצְוַת עֲשֵׂה לִסְפֹּר שֶׁבַע שָׁנִים וּלְקַדֵּשׁ שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים... וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים. וּשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ מְסוּרִין לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל בִּלְבַד.

בספר המצוות (מ"ע קמ) כתב הרמב"ם: "ספירת שני השמיטה היא נמסרת לבית דין... שימנו שנה מן החמשים שנה, כמו שימנה כל איש ואיש ממנו [מאתנו] ימי העומר". ובספר 'החינוך' כתב (מצוה של) "שציווי וספרת לך דיובל צריך מנין בפה", ואינו דומה לספירה האמורה בזב וזבה ('וספר לו' 'וספרה לה') שאינה חיוב לספור בפה אלא להשגיח על מנין הימים (ראה רמב"ן עה"ת, ויקרא כג טו).

ולשיטת הר"ן (סוף פסחים, הביאו הט"ז או"ח סי' תפט סק"א) ספירת השנים ליובל אינה מנין ממש, ואינה כספירת העומר שהיא מצוה לספור שבעה שבועות.

ושתי דעות נאמרו בשיטת הר"ן:

א. הגר"ע איגר (שו"ת פסקים, סי' ל ד"ה מתוך) נקט בדעת הר"ן שאין צריך לספור כל שנה שהיא כך וכך ליובל לא בדיבור ולא בהרהור, אלא לשמור על מנין השנים ולקדש את שנת החמישים (ראה רמב"ן עה"ת אמור כג טו).

ב. לדעת דודו של הגרע"א (שם סי' לא), אין צורך לספור בפה, אבל צריך להרהר בלב כל שנה, שהיא כך וכך ביובל, שהרי נאמר 'וספרת...' .

ולדעת הרמב"ם שצריך לספור את השנים ליובל אומר הגר"ח מבריסק (חדושים ובאורים על הרמב"ם, פ"י ה"ה) כי משמעות הגמרא (ר"ה ח, ב) היא שקידוש היובל על ידי בית דין (שאומרים 'מקודשת השנה' - רש"י ויקרא כה, י) דומה לקידוש החודש שאם לא קידשוהו בית דין אינו ראש חודש, וכך בקידוש שנת החמישים שאם לא קידשוהו בית דין אין דין יובל על השנה. וכיון שהרמב"ם כלל יחד את שתי המצוות - לספור שנים ולקדש שנת החמישים - שהן "מסורין לבית דין הגדול בלבד", משמע שכשם שאין היובל חל אם לא קידשוהו, כך אינו חל אם לא ספרו את השנים.

אבל לדעת הראב"ד (בה"ו) שגם אחר חורבן הבית וכשבית דין הגדול אינו קיים, מונים יובלות (אף שאין בהם קדושה), ודאי שהספירה אינה מעכבת, ושנת החמישים היא יובל אף שלא ספרו את השנים הקודמות.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – י"ד־כ' אייר ה'תשע"ה

יום ראשון י"ד אייר ה'תשע"ה

הִלְכוֹת בְּכוּרִים עִם שְׁאָר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁבַּגְּבוּלִין

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

א. הַבְּכוּרִים נוֹתְנִין [אוֹתָן] לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר[2] וְהֵן מְחַלְּקִים אוֹתָן בֵּינֵיהֶן, כְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ[3]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁהֵן קְרוּיִין תְּרוּמָה. וּלְפִיכָךְ, זָר[4] שֶׁאָכַל בְּכוּרִים בְּכָל מָקוֹם[5] - חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[6]. וְהוּא שֶׁיֹּאכְלֵם מֵאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם.

ב. הָיוּ מְקֻצָּתָן[7] בְּפָנִים[8] וּמִקְצָתָן בַּחוּץ: זֶה שֶׁבְּפָנִים - חַיָּבִין עָלָיו[9] מִיתָה, וַהֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ[10] לְכָל דְּבָרָיו; וְזֶה שֶׁבַּחוּץ - הֲרֵי הוּא חֻלִּין לְכָל דְּבָרָיו.

ג. כֹּהֵן[11] שֶׁאָכַל בְּכוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם מֵאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לְפָנִים מִן הַחוֹמָה[12] - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹמֵר וּתְרוּמַת יָדֶךָ; וְהֵם הַבְּכוּרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמָה. וְכֵן[13] אִם אָכְלָן הַכֹּהֵן בִּירוּשָׁלַיִם קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה כְּמִי שֶׁאָכָלָן בַּחוּץ; לְפִי שֶׁהֵן טְעוּנִין הַנָּחָה בָּעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ.

ד. וּמִשֶּׁיַּנִּיחֵם הַמְּבִיאָם בָּעֲזָרָה הֵתִּרוּ לַכֹּהֵן וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִתְוַדָּה עֲלֵיהֶן, שֶׁאֵין הַקְּרִיאָה מְעַכֶּבֶת אֲכִילָתָן. וּבְכוּרִים שֶׁיָּצְאוּ חוּץ לִמְחִיצָתָן[14] וְחָזְרוּ[15] - מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה[16].

ה. אֲכִילַת בְּכוּרִים - כַּאֲכִילַת תְּרוּמָה לְכָל דְּבָרָיו. יָתֵר בַּבְּכוּרִים[17]: שֶׁהֵן[18] אֲסוּרִין לְאוֹנֵן, וּטְעוּנִין הֲבָאַת מָקוֹם[19], וְכֹהֵן[20] טָהוֹר שֶׁאָכַל בְּכוּרִים טְמֵאִים - לוֹקֶה, כְּשֵׁם[21] שֶׁלּוֹקֶה יִשְׂרָאֵל טָהוֹר שֶׁאָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּתְּרוּמָה[22].

ו. וּמִנַּיִן שֶׁהַבְּכוּרִים אֲסוּרִין לְאוֹנֵן? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן: וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב; מִכְּלָל שֶׁהוּא חַיָּב לְאָכְלָן בְּשִׂמְחָה[23], לֹא בַּאֲנִינוּת[24]. וְהָאוֹכְלָן בַּאֲנִינוּת - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[25].

ז. הַבְּכוּרִים טְעוּנִין כְּלִי, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא. וּמִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לְהָבִיא כָּל מִין וָמִין[26] בִּכְלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ[27]; וְאִם הֱבִיאָם בִּכְלִי אֶחָד - יָצָא. וְלֹא יְבִיאֵם בְּעֵרְבּוּב[28], אֶלָּא שְׁעוֹרִים מִלְּמַטָּה[29], וְחִטִּים עַל גַּבֵּיהֶן, וְזֵיתִים עַל גַּבֵּיהֶן, וּתְמָרִים עַל גַּבֵּיהֶן, וְרִמּוֹנִים עַל גַּבֵּיהֶן, וּתְאֵנִים

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שהבכורים נותנין אותם לאנשי משמר, ושהם קרויין תרומה. כהן שאכל בכורים חוץ לירושלים, אחרי שנכנסו לחומה. מאימתי הותרו לכהן. ואם הקריאה מעכבת אכילתן. בכורים שיצאו חוץ למחיצתן וחזרו. ומה בין אכילת בכורים לתרומה. שהבכורים טעונין כלי, ושלא יביאם בערבוביא. ואם הכלי הוא לכהן. תורים ובני יונה שמביאין עם הבכורים. ושיתודה עליהם. אם יש לאדם רשות ליתן הבכורים לעבדו בדרך. והסדר של התנופה. אם הבכורים טעונים לינה. 2) כלומר, לכהנים של המשמר העובד באותה שעה. 3) כלומר, אם באו לחלק ביכורים של כל אחד ואחד בפני עצמם, אבל ביכורים של אחד כנגד ביכורים של שני - אין מחלקים. 4) מי שאינו כהן. 5) כלומר: בעזרה, בירושלים וחוצה להן. 6) כתרומה. 7) של פירות הביכורים. 8) בתוך החומה. 9) זרים האוכלים אותו. אבל כהנים אינם חייבים עליו אלא מלקות. 10) שהרי הם כתרומה ותרומה קרוייה "קודש", ועוד שהרי הם כקדשי המקדש. 11) ולפי שאין עונשין מן הדין (=מדין קל וחומר) אין לחייבו מלקות מקל וחומר ממעשר שני, אלא מן המפורש בפסוק. 12) שהרי קודם לכן הם כחולין. 13) משנה במכות שם: "האוכל ביכורים עד שלא קרא עליהם וכו' לוקה ארבעים". ובגמרא: "אמר רבי יוחנן זו דברי רבי עקיבא סתימתאה, אבל חכמים אומרים, ביכורים הנחה מעכבת בהן, קריאה אין מעכבת בהן", ולכן שינה רבינו מלשון המשנה וכתב "קודם הנחה בעזרה". 14) חוץ לירושלים, שהיא מקום אכילתם. 15) אבל בחוץ אסורים. 16) ואף על פי שביכורים כקדשי מקדש הם, אינם נפסלים ביוצא כשאר קדשים, כיוון שאמרה התורה: "לא תוכל לאכול בשעריך" משמע: "בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין". 17) על התרומה. 18) הביכורים. 19) שנאמר "ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה'". 20) ביבמות עג: "יש במעשר וביכורים מה שאין כן בתרומה וכו', ואילו אסור לבער מהן בטומאה, ואוכלן בטומאת עצמן (שהאדם טהור והם טמאים) לוקה, מה שאין כן בביכורים, לא קתני, אלמא תני ושייר". וכתב "כהן" לפי שזר האוכל ביכורים טמאים חייב מיתה בידי שמים, כאוכל תרומה טמאה. 21) שהרי הוקשו ביכורים למעשר שני. 22) שאינה אסורה לאונן ואינה טעונה הבאת מקום, וכהן שאכל תרומה טמאה, אינו אלא בעשה וקל וחומר לכהן טמא שאוכל ביכורים טהורים, שהוא לוקה, שהרי גם בתרומה הוא לוקה. 23) כן הוא בפסחים לו: אבל ביבמות שם, למדו כן בהיקש ממעשר שני. ואם כן היה לרבינו לומר שלוקה מן התורה, כמו במעשר שני. 24) אפילו אנינות של תורה. 25) כיוון שאין בהם אלא לאו הבא מכלל עשה, שדינו כעשה. 26) משבעת המינים שחייבים בביכורים. 27) בתוספתא שם: "מצוה להביאם בשבעה כלים", והיינו כשיש לו ביכורים מכל שבעת המינים. 28) כל המינים יחד. 29) כן הוא בתוספתא. וטעם לסדר זה, שכל הנשמר (=אינו מתקלקל) ניתן למטה, וכל שאינו נשמר ניתן למעלה.

מתוך מהדורת וגשל

1 לְמַעְלָה מִן הָכֹל. וְיִהְיֶה דָּבָר אֶחָד מַפְסִיק בֵּין מִין וָמִין,
2 כְּגוֹן הוּצִין[30] וְחֵלֶף[31] אוֹ עָלִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וּמַקִּיף
3 לַתְּאֵנִים אֶשְׁכּוֹלוֹת שֶׁל עֲנָבִים מִבַּחוּץ[32].
4 **ח.** הֶבִיאָם[33] בִּכְלֵי מַתָּכוֹת - נוֹטֵל הַכֹּהֵן הַבִּכּוּרִים וְחוֹזֵר
5 הַכְּלֵי לִבְעָלָיו[34]. וְאִם הֱבִיאָם בִּכְלֵי עֲרָבָה וְחֵלֶף וְכַיּוֹצֵא
6 בָהֶן - חֲרֵי הַבִּכּוּרִים וְהַסַּלִּים לַכֹּהֲנִים[35]. וְאִם נִטְמְאוּ[36]
7 הַבִּכּוּרִים[37] - אֵין הַסַּלִּים[38] לַכֹּהֲנִים[39].
8 **ט.** כְּשֶׁהָיוּ מְבִיאִין אֶת הַבִּכּוּרִים, הָיוּ מְבִיאִין בְּיָדָם
9 תּוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה[40]. וְכֵן הָיוּ תּוֹלִין מִצִּדֵּי הַסַּלִּים[41] תּוֹרִין
10 וּבְנֵי יוֹנָה, כְּדֵי לְעַטֵּר אֶת הַבִּכּוּרִים. אֵלּוּ שֶׁעִם הַסַّלִּים
11 הָיוּ קְרֵבִים עוֹלוֹת[42], וְאֵלּוּ שֶׁבִּידֵיהֶן הָיוּ נִתָּנִין לַכֹּהֲנִים[43].
12 **י.** מִצְוַת עֲשֵׂה[44] לְהִתְוַדּוֹת[45] בַּמִּקְדָּשׁ עַל הַבִּכּוּרִים
13 בְּשָׁעָה שֶׁמְּבִיאָם. מַתְחִיל וְקוֹרֵא: הִגַּדְתִּי[46] הַיּוֹם לַיְיָ
14 אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ וְגוֹמֵר. אֲרַמִּי[47] אֹבֵד אָבִי. עַד
15 שֶׁיִּגְמֹר כָּל הַפָּרָשָׁה עַד אֲשֶׁר נָתַתָּ לִּי יְיָ[48]. וְאֵין[49] קוֹרִין
16 אוֹתָהּ אֶלָּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ -
17 בַּלָּשׁוֹן הַזֹּאת[50].
18 **יא.** בָּרִאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לִקְרוֹת[51] - קוֹרֵא, וְכָל
19 מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת[52] - מַקְרִין אוֹתוֹ. נִמְנְעוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין
20 יוֹדְעִין לִקְרוֹת מִלְּהָבִיא[53], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּלְמוּ. הִתְקִינוּ בֵּית
21 דִּין, שֶׁיִּהְיוּ מַקְרִין אֶת מִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ.
22 **יב.** הַמֵּבִיא אֶת הַבִּכּוּרִים - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לִתְּנֵם לְעַבְדּוֹ
23 וּקְרוֹבוֹ בְּכָל הַדֶּרֶךְ[54] עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְהַר הַבַּיִת. הִגִּיעַ לְהַר
24 הַבַּיִת - נוֹטֵל הַסַּל עַל כְּתֵפוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ[55], וַאֲפִלּוּ הָיָה
25 מֶלֶךְ גָּדוֹל שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל[56], וְנִכְנָס[57] עַד שֶׁמַּגִּיעַ לָעֲזָרָה,
26 וְקוֹרֵא וְעוֹדֵהוּ הַסַּל עַל כְּתֵפוֹ: הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ
27 וְגוֹמֵר[58], וּמוֹרִיד הַסַּל מֵעַל כְּתֵפוֹ וְאוֹחֲזוֹ בִּשְׂפָתָיו,
28 וְהַכֹּהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחְתָּיו וּמֵנִיף, וְקוֹרֵא[59]: אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי
29 וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וְגוֹמֵר, עַד שֶׁגּוֹמֵר כָּל הַפָּרָשָׁה, וּמַנִּיחוֹ
30 בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן,

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

30) עלי דקל. 31) עשב בר, שהיו עושים ממנו מחצלאות. 32) כלומר, בתורת אחד מהמינים (שהרי עדיין לא מנה ענבים). 33) בביכורים שם משנה ח: "העשירים מביאים ביכוריהם בקלתות (סלים) של כסף וכו', והעניים מביאים אותם בסלי נצרים וכו', והסלים והביכורים ניתנים לכהנים". ובבבא קמא צב. "מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בתר ענייא אזלא עניותא, אמר ליה דתנן, עשירים מביאים ביכוריהם וכו'". וברש"י שם: והעשירים לא היו נותנין קלתותיהן לכהן (כלומר, היו נותנין להם והכהנים היו מחזירים אותם ולא מניחים אותם אצלם), וטעמו של דבר, שסלי כסף וזהב אינם טפלים לביכורים, אבל סלי נצרים בטלים אגב הביכורים. ויש שלמדו כן מן הפסוק "ולקח הכהן הטנא מידך", וטנא הוא סל של נצרים, הרי הכהן נוטל גם את הביכורים וגם את הטנא ואילו בכלי זהב ובכלי כסף לא נאמר כן. וזהו מה שאמרו בספרי שם: "ולקח הכהן הטנא מידך, מיכן אמרו העשירים וכו' ועניים וכו' וסלים ניתנים לכהנים". 34) כיוון שאינו בטל אגב הביכורים, מחמת יקרו. 35) שהסלים בטלים אגב הביכורים. ואף שבפרק ד מהלכות אבל הלכה א כתב רבינו, שהשוו חכמים עשירים לעניים שכולם מביאים בסלים של נצרים - כאן לא תקנו כן, מפני כבוד המקדש (שהביכורים יובאו בסלים יפים). ועוד, שזה שנוטלים הכהנים את הסלים במתנה, כבוד הוא לעניים. 36) בירושלמי ביכורים פרק א הלכה ז: "נטמאו הביכורים, הסלים ניתנים לכהנים, דכתיב: ולקח הכהן הטנא מידך". ונראה שרבינו גרס "אין הסלים ניתנים לכהנים". 37) שהוא נופצם. 38) העשויים מערבה וחלף, שהם לכהנים. 39) שכיוון שאין ביכורים, שהם עיקר, אין נתינת סלים, שהם טפל לביכורים. וביאור דברי הירושלמי הוא כן: "ולקח הכהן הטנא מידך והניחו וגו'" - כשמניחו לפני ה', אז לוקח הוא הטנא, אבל כשנטמאו, שאינו מניף, אין הכהן לוקח הטנא. 40) להידור מצוה. 41) ולא היו נותנין אותן על גבי הסלין, שלא ינבלו הביכורים. 42) שהרי נדבת עוף אינה באה אלא עולה. 43) [ואין בזה משום מביא חולין בעזרה, כיוון שאין בהם שום פעולת הקרבה כלל]. 44) שנאמר "ובאת אל הכהן וגו' ואמרת אליו וגו' וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך". 45) היינו להודות לה'. 46) מתחיל מאמצע הפסוק ולא מתחילתו, שמה שכתוב שם: "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם", אינו אלא ציווי. 47) דהיינו, שמדלג על הכתוב: "וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך", שאף הוא אינו אלא ציווי. 48) ואינו מסיים הפסוק: "והנחתו לפני ה' אלוקיך וגו'", שאף הוא אינו אלא ציווי. 49) משנה בסוטה לב. "ואלו נאמרים בלשון הקודש, מקרא ביכורים וכו' כיצד (כלומר, היכן לומדים זאת), וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך. ולהלן הוא אומר וענו הלויים וכו', מה ענייה האמורה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש". 50) בגמרא שם לג. למדו זאת בגזירה שווה, נאמר כאן: "וענית ואמרת" ונאמר בברכות וקללות "וענו הלויים ואמרו", ושם למדו עוד בגזירה שווה, נאמר שם "קול רם" ונאמר במתן תורה "משה ידבר והאלוקים יעננו בקול" מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש". 51) פרשת ביכורים בלשון הקודש. 52) "מפני שכל בני אדם לא היו יודעים (כלומר: לא כל בני אדם היו יודעים) לשון הקודש. 53) ביכורים. 54) להקל על משאו, ויכול לקרוא לאחר מכן פרשת ביכורים. שלא אמרו שאם אין לקיחת הביכורים והבאתם על ידי אדם אחד, שאין לקרוא, אלא כשמסר לשליח על מנת שיביאם לעזרה, ומת השליח, שאז אפילו אם יביאם בעצמו, אינו קורא, לפי שהלקיחה וההבאה לא היו על ידי אחד. אבל אם מוסרם לקרובו, לשעה, כדי להקל על משאו, אין זו לקיחה כלל, והרי זו לקיחה והבאה באחד. 55) "לשון התורה הוא, שיהיה אדם בעצמו נושא הביכורים ונותנן ביד הכהן, אמר השם יתברך: ולקח הכהן הטנא מידך". 56) אפילו אגריפס המלך, ופירש רבינו: אגריפס המלך ממלכי בית שני, בעל נפש גדולה ושררה רבה. 57) להר הבית. 58) עד סוף הפסוק: "לתת לנו". 59) הבעלים.

מתוך מהדורת וגשל

וְיִשְׁתַּחֲוֶה[60] וְיֵצֵא. וּמִנַּיִן שֶׁהֵן[61] טְעוּנִין תְּנוּפָה? שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ[62] - לְרַבּוֹת אֶת הַבִּכּוּרִים לִתְנוּפָה. וּכְשֵׁם שֶׁטְּעוּנִין תְּנוּפָה, כָּךְ טְעוּנִין קָרְבַּן שְׁלָמִים (וָשִׁיר). שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: וְשָׁמַחְתָּ בְכָל הַטּוֹב, וּבְרַגְלִים אוֹמֵר: וְשָׁמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ; מַה שִּׂמְחַת הֶחָג - בִּשְׁלָמִים[63], אַף כָּאן - בִּשְׁלָמִים. וְאֵין הַקָּרְבָּן מְעַכֵּב.

יג. וְאֵימָתַי קוֹרִין בְּשִׁיר עֲלֵיהֶן? מִשֶּׁיַּגִּיעוּ[64] לָעֲזָרָה הַלְוִיִּם הָיוּ[65] מַתְחִילִין וְקוֹרִין: אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי[66]. **יד.** הַבִּכּוּרִים טְעוּנִים לִינָה. כֵּיצַד? הֵבִיא בִּכּוּרָיו לַמִּקְדָּשׁ וְקָרָא וְהִקְרִיב שְׁלָמָיו[67] - לֹא יֵצֵא בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם מִירוּשָׁלַיִם לַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ, אֶלָּא יָלִין שָׁם וְיַחֲזֹר לְמָחָר לְעִירוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ - כָּל פִּנּוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה מִן הַמִּקְדָּשׁ לִכְשֶׁתָּבוֹא לוֹ[68] לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בַּבֹּקֶר[69]. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁהַבִּכּוּרִים טְעוּנִין שִׁבְעָה דְבָרִים: הֲבָאַת מָקוֹם, וּכְלִי, וּקְרִיאָה, וְקָרְבָּן, וְשִׁיר, וּתְנוּפָה, וְלִינָה.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

א. כָּל הַמֵּבִיא[2] בִּכּוּרִים טָעוּן קָרְבָּן וְשִׁיר[3] וּתְנוּפָה[4] וְלִינָה[5], אֲבָל הַוִּדּוּי אֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל, לְפִי שֶׁיֵּשׁ[6] שֶׁחַיָּבִין לְהָבִיא בִּכּוּרִים וְאֵינָן קוֹרִין עֲלֵיהֶם.

ב. וְאֵלּוּ מְבִיאִין וְלֹא קוֹרִין: הָאִשָּׁה[7] וְהַטֻּמְטוּם[8] וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[9], לְפִי שֶׁהֵן סְפֵק אִשָּׁה[10], וְאֵינָן יְכוֹלִין לוֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי יְיָ[11]. וְכֵן הָאַפּוֹטְרוֹפִּין[12] וְהָעֶבֶד[13] וְהַשָּׁלִיחַ, לְפִי שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לוֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי יְיָ[14].

ג. הַגֵּר[15] - מֵבִיא וְקוֹרֵא. שֶׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם: אַב הֲמוֹן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

60) שנאמר: "והשתחוית לפני ה' אלוקיך". 61) הביכורים. 62) ולמדו (שם) בגזירה שווה "יד־יד" משלמים. 63) ושיר למדו שם: "נאמר כאן, בכל הטוב, ונאמר להלן והנך להם כשיר עגבים וכו' ומיטיב נגן". 64) מביאי הביכורים. 65) הלויים. 66) מזמור זה אמרוהו הלויים בתורת הודאה לה' על חסדיו, כדרך שאמרוהו בשיר של תודה. 67) אין כוונת רבינו לומר, שאינו חייב בלינה אלא אם הקריב קרבנו, שהרי מפורש בירושלמי שאם לא הביא קרבן, טעון לינה משום הביכורים, אלא כתב סדר הדברים של מביא ביכורים. ולא הזכיר רבינו שיר ותנופה, לפי שאינם חובותיו של מביא הביכורים, אלא שיר בלויים, ותנופה בכהן. וכן לא הזכיר רבינו קרבנות העולה, לפי שאינם חובה, אלא מנהג כדי לעטר את הביכורים. 68) אליו. 69) וזהו בנין־אב לכל הקרבנות, שטעונים לינה. 1) יבאר שהוידוי אינו שוה בכל, ושיש מביא ואינו קורא, ומי הוא. הקונה שני אילנות בתוך שדה חבירו, או המוכר שדהו לפירות. אם צריך לקיחה והבאה כאחת. וזמן הבאת הבכורים. ודין התרומות והחלה והבכורים אם הם נכסי כהן ממש. הבכורים אם אוסרין בכל שהן. וכיצד מעלין אותם לירושלים. 2) המדובר כשכבר הביא בעזרה, ואם כן אין לדבר עוד על "הבאת מקום" (למעלה פ"ג הלכה ה) ועל "טעונין כלי" (שם הלכה ז), שהרי כבר קיימן. 3) שם הלכות יב־יד. 4) ואף ביכוריהם של אשה, טומטום ואנדרוגינוס ביכורים, שהן עצמן אינן יכולות להניף, ראה בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טז – קרבנן טעון תנופה על־ידי כהן (מנחות סא: והלכות מעשה הקרבנות שם). 5) למד כן רבינו (שכל הביכורים טעונים הדברים הנ"ל), ממה ששנינו (ביכורים פ"א משנה א): "יש מביאים וקורין, (ויש) מביאין ולא קורין, ויש שאינן מביאין וכו'". הרי שרק לענין קריאה יש חילוק, אבל בשאר דברים שהביכורים טעונים – לא חלקו. 6) משנה שם. 7) שם משנה ה. אבל מביא הבעל מנכסי אשתו וקורא, כדלהלן הלכה ו. 8) "אינו ניכר אם זכר או נקבה" (פירוש המשנה). 9) "מי שיש לו אברי הזרע הידועים לזכר ולנקבה וכו' והוא מסופק" (שם). 10) ראה בפ"ב מהלכות שופר הלכה ב, ובהשגות הראב"ד שם. 11) "לפי שארץ ישראל לא נתחלקה אלא לזכרים וכו' והוא שאמר השם יתברך (במדבר כו, נה) לשמות מטות אבותם ינחלו" (פירוש המשנה). [ואף־על־פי־כן הן מביאות, שלענין הבאה לא נאמר "אשר נתן ה'" אלא (שמות כג, יט) "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך" (ועיין רשב"ם ותוספות בבא בתרא קלו: ד"ה מביא), והפסוק "האדמה אשר נתת לי ה'", אינו מכוון לקרקע שממנה הביא הפירות, שבזה מספיק אם קנה אותה, אלא הכוונה לחלקו בארץ ישראל בכל מקום שהוא. ולפיכך האשה שקנתה קרקע, מביאה ביכורים שזוהי "אדמתך", ואינה קוראה שאין כאן "אשר נתת לי ה'". והקונה שני אילנות בתוך של חבירו, שהדבר ספק אם קנה קרקע או לא, אף־על־פי שיש לו חלק בארץ ישראל, מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר "האדמה אשר נתת לי" "דמיחזי כשיקרא" (בבא בתרא פב.) כלומר, נראה כמשקר, שנראה כאילו אומר על האדמה, שממנה יצאו ישראל כנ"ל]. וראה בתוספות הגרע"א שהביא בשם טורי־אבן למה אינה פטורה גם מהבאה, משום מצות־עשה שהזמן גרמא, עיין שם. 12) משנה שם. והם "הממונים שממנים על היתומים, בין שמינה אותם אבי היתומים או בית־דין" (פירוש המשנה). [והנה במשנה שם חוברו אשה טומטום ואנדרוגינוס בבבא אחת עם אפוטרופסין עבד ושליח, ורבינו חילקם, לפי שאין טעמם שוה: שלוש הראשונות נתמעטו מן "האדמה אשר נתת לי ה'", לפי שאין להם חלק בארץ. ואילו האפוטרופסים והשליח, שיש להם חלק בארץ – לא נתמעטו אלא מ"פרי האדמה אשר נתת לי ה'", שהפרי אינו שלהם, שהרי אינם אלא שלוחים בשביל אחרים, וגם עבד לא נתמעט אלא מ"פרי", שהרי כשישתחרר יהיה גר ויהיה לו חלק בארץ, ראה בהלכה הסמוכה]. 13) [עבד כנעני המביא ביכורים של רבו, ונתמעט מ"פרי" (ראה למעלה). ולהביא מקרקע שלו, לא יתכן, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו, ראה בפ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג. ולדעת הסובר שיש מציאות שלא קנה רבו (קידושין כג:) – מביא הוא ביכורים וקורא, כמו גר, בהלכה הסמוכה]. 14) כלומר, הפירות אינם שלהם, כמבואר למעלה. 15) שם משנה ד: "אלו מביאין ולא קורין, הגר מביא ולא קורא, שאינו יכול לומר אשר נשבע

מתוך מהדורת וגשל

1 גוֹיִם נְתַתִּיךָ - הֲרֵי הוּא אַב כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֶׁנִּכְנְסִין תַּחַת
2 כַּנְפֵי שְׁכִינָה[16]; וּלְאַבְרָהָם הָיְתָה הַשְּׁבוּעָה תְּחִלָּה[17]
3 שֶׁיִּירְשׁוּ בָּנָיו אֶת הָאָרֶץ. וְכֵן[18] כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם - מְבִיאִין
4 וְקוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עָרֵי מִגְרָשׁ[19].
5 **ד.** הַקּוֹנֶה[20] שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ [שָׂדֶה] שֶׁל חֲבֵרוֹ - מֵבִיא
6 וְאֵינוֹ קוֹרֵא, לְפִי[21] שֶׁהַדָּבָר סָפֵק אִם יֵשׁ לוֹ קַרְקַע אוֹ אֵין
7 לוֹ[22]. וְכֵיצַד עוֹשֶׂה? מַקְדִּישׁ[23] אוֹתָם תְּחִלָּה[24] לְבֶדֶק
8 הַבַּיִת[25], מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק חֻלִּין וְאֵין מַכְנִיסִין חֻלִּין
9 לָעֲזָרָה[26], וְהַכֹּהֵן פּוֹדֶה אוֹתָן מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ
10 אוֹכְלָן. וּמַפְרִישׁ[27] מֵהֶן תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק
11 חֻלִּין[28]. וְנוֹתֵן הַמַּעֲשְׂרוֹת[29] שֶׁלָּהֶן לַכֹּהֲנִים[30], שֶׁמָּא
12 בְּכּוּרִים הֵם וַאֲסוּרִין לְזָרִים[31]. וְאֵינוֹ מֵבִיא אוֹתָן בְּעַצְמוֹ,
13 אֶלָּא מְשַׁלְּחָן בְּיַד שָׁלִיחַ[32], כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּעַכֵּב אוֹתָן[33]
14 הַקְּרִיאָה מִלְּאָכְלָן; שֶׁכֹּל[34] שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַקְּרִיאָה מִפְּנֵי
15 הַסָּפֵק - הַקְּרִיאָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ.
16 **ה.** הִפְרִישׁ[35] בְּכּוּרָיו וּמָכַר שָׂדֵהוּ - מֵבִיא[36] וְאֵינוֹ קוֹרֵא;
17 שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתָּ לִּי יְיָ[37], שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ[38].
18 וְהַלּוֹקֵחַ[39] אֵינוֹ חַיָּב לְהַפְרִישׁ בְּכּוּרִים אֲחֵרִים מֵאוֹתוֹ
19 הַמִּין שֶׁכְּבָר הִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ הַמּוֹכֵר; וְאִם הִפְרִישׁ - מֵבִיא[40]
20 וְאֵינוֹ קוֹרֵא[41]. אֲבָל מִמִּין אַחֵר - מַפְרִישׁ וּמֵבִיא וְקוֹרֵא[42].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

ה' לאבותינו לתת לנו". ובירושלמי שם: "תני בשם רבי יהודה, גר עצמו מביא וקורא. מה טעם, כי אב המון גויים נתתיך, לשעבר היית אב לארם, ועכשיו מכאן ואילך אתה אב להמון גויים. רבי יהושע בן לוי אמר, הלכה כרבי יהודה". וכן פסק רבינו בתשובה (הוצאת פריימן סימן מב). וראה בעיניים למשפט להגר"י אריאלי למכות יט. ובמשנה־למלך. **16)** ולכן יכול הוא לומר: "אשר נשבע ה' לאבותינו", ויכול לומר: "לתת לנו", שלעתיד־לבוא יקבלו הגרים חלק בארץ, כמפורש ביחזקאל מז, כב (הגהה במשנה־למלך בשם כפות תמרים). [ומה שהוא אומר: "האדמה אשר נתת לי", כיון שהבטיח הקב"ה, הרי זה כאילו כבר נתן, אבל נשים שלא הבטיח להן, אינן בכלל זה]. **17)** כלומר, לפני שנשבע ליצחק וליעקב. ואם כן "נשבעת לאבותינו" הכוונה לאברהם, שהוא אב לגרים, ולא ליצחק וליעקב (שאגת אריה סימן מט). **18)** תוספתא ביכורים פ"א הלכה ב, כרבי יוסי. **19)** ואף שישראל נתנו לכהנים את ערי המגרש, כיון שנתנו על־פי צווי ה', הרי זה בכלל: "אשר נתת לי ה'" (רדב"ז). וראה בתוספתא כפשוטה שם. **20)** ביכורים פ"א משנה ו, כחכמים ולא כרבי מאיר. **21)** בבא בתרא פא: **22)** ולכן אינו קורא, שהרי אם אין לו קרקע, אינו חייב בביכורים כלל. ושאלו שם פב. "מכדי פסוקי נינהו, ליקרי (כלומר, מה בכך אם יקרא את הפסוקים של פרשת ביכורים). אמר ליה, משום דמיחזי כשיקרא (= נראה כמשקר שאומר "האדמה אשר נתת לי") (וראה למעלה הלכה א). רב משרשיא בריה דרב חייא אמר, דלמא אתי לאפקועי מתרומה ומעשר (יחשוב שהביכורים הם ודאי, ופטורים מתרומה ומעשר, ואין הדבר כן, כדלהלן). אבל צריך עיון: הרי למעשה לא קנה קרקע (משנה שם פא. ופכ"ד מהלכות מכירה הלכה ו), שכיון שהדבר ספק, אמרו: "המוציא מחבירו עליו הראיה" ולמה חייב להביא, הרי אין כאן "ראשית ביכורי אדמתך", ראה במשנה ראשונה שם, ובאור־שמח לפ"ב הלכה יג. **23)** שם. **24)** קודם שמביא למקדש. **25)** וקדושתם מספק, שמא חולין הם. אבל אם ביכורים הם, אינם קודש, שהרי הם ממון כהן, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (פ"ו מהלכות ערכין וחרמין הלכה טז ורדב"ז שם). **26)** ראה בפ"ב מהלכות שחיטה הלכה ג, וברשב"ם בבא בתרא שם: ד"ה דילמא. **27)** כלומר, מביא הפירות (שם). **28)** אבל ביכורים פטורים מתרומות ומעשרות, ראה בפ"ג מהלכות תרומות הלכה כג, שהפרשת ביכורים קודמת לכל. ואם כן, הם פטורים מכל חיובי התרומות והמעשרות שאחריהם. **29)** כלומר, אפילו מעשר שני שהוא תמיד לבעלים, ומעשר ראשון שהוא ללוי. אבל תרומות, פשוט הוא שניתנות לכהנים. **30)** בבא בתרא שם, כרבי אלעזר בן עזריה, שמעשר ראשון ניתן מעיקר הדין, אף לכהן. וראה בפ"א מהלכות מעשר, הלכה ד. **31)** כנ"ל בפ"ג הלכה א. **32)** והשליח אינו קורא, כנ"ל בהלכה ב. **33)** את הביכורים. **34)** בבא בתרא שם: "קריאה לא מעכבת. ולא (בתמיה), והאמר ר' זירא כל הראוי לבילה, אין בילה מעכבת בו. ושאינו ראוי לבילה (כמו כאן, שאיו קורא מחמת הספק), בילה מעכבת בו". **35)** ביכורים שם, משנה ז, ותוספתא הלכה ג. ובירושלמי שם הלכה ה העמידו משנתנו כשהפריש על דעת למכור שדהו, שמתחילה לא נתחייבו בקריאה. אבל אם מתחילה נתחייבו בקריאה – כיון שנדחו אחר־כך מקריאה אחרי שמכר שדהו, דינם שיירקבו. וראה להלן בהלכות יג־יד. **36)** המוכר. **37)** כלומר, נתת לי, ועדיין ישנה בידי. וראה למעלה הלכה ב, שעיקר פסוק זה לא על קרקע זו, אלא על חלקו בארץ, ואם־כן צריך לפרש כי גם כאן הכוונה שהוא נראה כמשקר. וראה בהלכה הקודמת. **38)** ואף־על־פי־כן הוא מביא, שכיון נתחייב שוב אינו נפטר. **39)** שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. ובירושלמי: "מה טעמון דרבינן (שאין השני מביא), הגדתי היום, פעם אחת הוא מגיד ואינו מגיד פעם שניה. הנה הבאתי, פעם אחת הוא מביא ואינו מביא פעם שנית" (כן היא גירסת הגר"א). ופירושו, שהפירות עצמם נפטרו מהבאה שניה, לאחר שהביאו מהם פעם אחת. **40)** שהרי למדו כן בירושלמי (ראה למעלה) ממה שנאמר "הגדתי היום", ומתוך זה למד רבינו שלא נתמעטה ההבאה, אלא ההגדה (תוספות אנשי־שם). וכמו כן המביא ביכורים וחזר והביא הוא עצמו ממין אחר – ביכוריו ביכורים, אלא שאינו קורא, כמפורש להלן הלכה יא (תוספתא כפשוטה). וראה בפירוש המשנה ובתוספות הגרע"א. **41)** אף־על־פי שהמוכר לא קרא, כנ"ל, ואם כן עדיין לא קראו על פירות שזה זו כלל, מכל־מקום אינו קורא שאינו יכול לומר: "הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה", לפי שאינם ראשית, כדלהלן בהלכה ט. וראה ברדב"ז. **42)** שביכורי מין אחד, שהביא המוכר, אינם פוטרים את המין השני מהפרשת ביכורים.

מתוך מהדורת וגשל

1 **ו.** הַמּוֹכֵר[43] שָׂדֵהוּ לְפֵרוֹת[44] - הַלּוֹקֵחַ מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא;
2 שֶׁקְּנָיָן פֵּרוֹת אֵינוֹ כְּקִנְיַן הַגּוּף[45]. אֲבָל[46] מֵבִיא אָדָם
3 מִנְּכָסֵי אִשְׁתּוֹ[47] בְּכּוּרִים וְקוֹרֵא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ גּוּף
4 הַקַּרְקַע; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר נָתַן לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ[48]. אַף
5 עַל פִּי שֶׁמֵּתָה[49] אִשְׁתּוֹ אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ וְהוּא בַּדֶּרֶךְ[50] -
6 מֵבִיא וְקוֹרֵא[51].
7 **ז.** הַמּוֹכֵר[52] שָׂדֵהוּ[53] אוֹ שֶׁמָּכַר[54] אִילָנוֹת וְקַרְקָעָן[55] בִּזְמַן
8 שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג - הֲרֵי זֶה מֵבִיא וְקוֹרֵא בְּיוֹבֵל רִאשׁוֹן
9 בִּלְבַד[56], שֶׁעָדַיִן לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ שֶׁל מוֹכֵר שֶׁתַּחֲזֹר לוֹ
10 הַקַּרְקַע[57]. אֲבָל אִם חָזַר וּמְכָרָהּ בְּיוֹבֵל שֵׁנִי[58] - הֲרֵי זֶה
11 מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא[59]; שֶׁהֲרֵי סָמְכָה דַעְתּוֹ[60] שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא
12 הַפֵּרוֹת, וְקִנְיָן פֵּרוֹת אֵינוֹ כְּקִנְיַן הַגּוּף[61].

ח. הִפְרִישׁ[62] בְּכּוּרָיו וְחָלָה וַהֲרֵי הוּא מְסֻכָּן[63] - זֶה 13
שֶׁרָאוּי לִירָשׁוֹ מֵבִיא[64] וְאֵינוֹ קוֹרֵא[65]. הִפְרִישׁ[66] בְּכּוּרָיו 14
וְשִׁלְּחָן בְּיַד אַחֵר, וּמֵת הַשָּׁלִיחַ בַּדֶּרֶךְ, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר 15
הוּא[67] וְהֵבִיאָן - אֵינוֹ קוֹרֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַחְתָּ וּבָאתָ - 16
עַד שֶׁתִּהְיֶה לְקִיחָה[68] וַהֲבָאָה כְּאַחַת. 17
ט. הִפְרִישׁ[69] בְּכּוּרָיו וְאָבְדוּ[70] קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לְהַר הַבַּיִת, 18
וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן[71] - מֵבִיא הַשְּׁנִיִּים וְאֵינוֹ קוֹרֵא; 19
לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר: אֶת רֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה, לְפִי 20
שֶׁאֵינָן רֵאשִׁית. וְאֵלּוּ הַשְּׁנִיִּים - אֵין חַיָּבִים עֲלֵיהֶן חֹמֶשׁ 21
כְּבִכּוּרִים[72]. 22
י. הֵבִיא[73] בְּכּוּרָיו וְנִטְמְאוּ בָּעֲזָרָה[74] - נוֹפְצָם[75] שָׁם וְאֵינוֹ 23
קוֹרֵא[76]. 24

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

43) גיטין מז: כריש לקיש ולא כרבי יוחנן, כיון שרבא אומר שם מח. "קרא ומתניתא מסייעי ליה לריש לקיש וכו'" (רדב"ז). **44)** בזמן שאין היובל נוהג. ופירש שאינו מוכר אלא לפירות, אבל אם מכר סתם, כוונתו גם לגוף השדה. וראה בהלכה הסמוכה. **45)** ולפיכך אינו קורא, שאינו יכול לומר "האדמה אשר נתת לי" [שהרי הקב"ה נתן גם קנין הגוף, אבל לענין הבאה, שלא נאמר אלא "ביכורי אדמתך", כיון שיש לו קנין פירות הרי הוא מביא. ועיין תוספות בבא בתרא קלו: ד"ה מביא. אלא שצ"ע הרי הפסוק הזה (= האדמה אשר נתת לי ה') אינו מכוון לקרקע זו שממנה יצאו הפירות, אלא לחלקו בארץ ישראל, ראה למעלה הלכה ב]. **46)** ברייתא שם. **47)** נכסי מלוג, שאין לו בהם אלא פירות. וראה בפי"ב מהלכות אישות הלכה ג. **48)** ואף־על־פי שאין אכילת הפירות שאוכל הבעל אלא מדבריהם (כנ"ל שם), מכל־מקום כיון שכך היתה דרכם של דורות הראשונים, לתת מהר ומתן (בראשית רבה פרשה פ), לכן חידשה התורה שמביא וקורא (מאירי לגיטין עמ' 205). ועיין תוספות שם ד"ה ולביתך. **49)** ברייתא שם. **50)** שכבר יצא מביתו כדי לעלות לירושלים, ודוקא בכהאי־גוונא שהוא בדרך, כדלהלן. **51)** שהרי יש לו גם גוף הקרקע. והחידוש בזה, אמרו בגיטין שם: "סלקא דעתך אמינא, ליגזור משום דרבי יוסי בר חנינא דאמר וכו', בדרך ושגרן ביד שליח ומת שליח בדרך (ולכן נקט רבינו למעלה: "והוא בדרך") מביא ואינו קורא (ראה להלן הלכה ח) וכו', קא משמע לן". כלומר: כיון שבשעת לקיחה מן הבית היו לו רק פירות, ולאחר מיתת אשתו יש לו גם גוף הקרקע, היה מקום לטעות שאין זה "לקיחה והבאה כאחת". ואף־על־פי שדעת רבינו, שירושת הבעל אינה אלא מדבריהם (פ"ו מהלכות נחלות הלכה ח, והלכות אישות שם), מכל־מקום קורא, שכיון שתיקנו חכמים ירושת האשה לבעל, מדין "הפקר בית־דין הפקר", הרי היא שלו מן התורה. ש"הפקר בית־דין הפקר", הוא דין תורה. וראה באבני־מילואים להלכות קידושין סימן כח את לג. **52)** גיטין שם. **53)** סתם, שאז הכוונה בין לקרקע ובין לפירות. וראה בהלכה הקודמת. **54)** שם מח. **55)** כלומר, מכר אילן אחר או שני אילנות, ופירש שהוא מוכר גם הקרקע עמהם. **56)** שם, כרב חסדא. **57)** כיון שלא הורגלו עדיין להחזיר השדות ביובל, ולכן מכר לו גם את גוף הקרקע, אלא שהתורה הפקיעה את השדה מן הלוקח והחזירתו למוכר. וראה בפי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה א. **58)** שכבר הורגלו להחזיר שדותיהם ביובל הראשון. **59)** שם, כריש לקיש ולא כרבי יוחנן. **60)** של המוכר. **61)** כבהלכה הקודמת. **62)** ירושלמי ביכורים פ"א הלכה ה, בשם רבי יוחנן. **63)** לפנינו בירושלמי: "חולה או מסוכן". ורבינו גרס: "חולה ומסוכן" (כסף־משנה). **64)** שמן הסתם רצונו שיהא הקרוב הראוי ליורשו, שלוחו להבאת הביכורים. ולכן סמך רבינו דין זה לדין שליח דלהלן. אבל אם חלה והוא אינו מסוכן, אין להביא ביכוריו עד שיעשה שליח במפורש. **65)** כדין שליח הנזכר למעלה בהלכה ב. והשמיענו בזה שאף־על־פי שאם מת המשלח אחר ההפרשה, מביא היורש וקורא, שהם שלו – כל זמן שלא מת, אף־על־פי שהוא מסוכן, אינו אלא כשליח (ירושלמי שם). ואם מת החולה אחר שיצא השליח, גם כן אינו קורא, שהרי הלקיחה היא בתורת שליח, וההבאה בתורת בעלים שהרי הוא יורשו, ואין זה "לקיחה והבאה כאחת", כדלהלן. **66)** מימרא של ר' יוסי בר חנינא בגיטין מז: **67)** כלומר, המשלח, בעל הפירות. **68)** כלומר, לקיחה מן הבית. כרבינו תם שם, בתוס' ד"ה בצרן ולא כרשב"ם. **69)** ביכורים פ"א משנה ח. **70)** או נמקו או נבזזו וכיוצא בזה, למעלה פ"ב הלכה כ, וקיצר רבינו כאן (המגיה על גליון רבינו). וראה ב'תוספות יום־טוב' שם. **71)** כיון שהוא חייב באחריותם, כנ"ל שם. **72)** שדינם כתרומה (למעלה פ"ג הלכה ה), והאוכל תרומה בשוגג מוסיף חומש (פ"ו מהלכות תרומות הלכה ו). כן הוא במשנה שם, ועיין שם ברע"ב. **73)** ביכורים שם. **74)** ששוב אינו חייב באחריותם, למעלה פרק ב שם, עיין שם. **75)** [כלומר מריקם מן הסל, שבאופן זה שנטמאו – אין הסל לכהנים (למעלה פרק ג הלכה ח). ונראה שלאחר כן הם נשרפים, כדין תרומה וקדשים שנטמאו (שבת כה.) אלא שאסור ליהנות מהם בשעת שריפה, לפי שדינם כקדשי שמים, כמפורש למעלה שם הלכה ג (משנה ראשונה). והראב"ד (למעלה שם), סובר שאף באופן זה הכל ניתן לכהנים, ולכן הוכרח לפרש כאן "נופצם" – "יניחו עד שירקבו או עד שיתמסמסו". ועיין ר"י קורקוס]. **76)** שאין קריאה אלא בשעת שמחה (להלן הלכה יג), וכיון שנטמאו אין כאן שמחה (הר"ש שם).

מתוך מהדורת וגשל

יא. הֵבִיא[77] בִּכּוּרָיו מֵאֶחָד מִן הַמִּינִים[78] וְקָרָא, וְחָזַר וְהֵבִיא בִּכּוּרִים מִמִּין אַחֵר - אֵינוֹ קוֹרֵא עֲלֵיהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: הִגַּדְתִּי הַיּוֹם - פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה הוּא מַגִּיד, וְלֹא שְׁתַּיִם[79].

יב. הִפְרִישׁ[80] בִּכּוּרָיו[81] וְיָבֵשׁ הַמַּעְיָן[82] אוֹ שֶׁנִּקְצַץ הָאִילָן[83] - מֵבִיא[84] וְאֵינוֹ קוֹרֵא; לְפִי שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע[85], שֶׁחֲרֵי אֲבֵדָה[86].

יג. הַמֵּבִיא[87] בִּכּוּרִים מֵאַחַר חַג הַסֻּכּוֹת וְעַד חֲנֻכָּה[88], אַף עַל פִּי שֶׁהִפְרִישָׁן קֹדֶם הֶחָג[89] - מֵבִיא[90] וְאֵינוֹ קוֹרֵא. שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׂמַחְתָּ בְכָל הַטּוֹב; וְאֵין[91] קְרִיאָה אֶלָּא בִּשְׂעַת שִׂמְחָה - מֵחַג הַשָּׁבוּעוֹת[92] עַד סוֹף הֶחָג[93]. וּשְׁאָר הַמְּבִיאִין חוּץ מֵאֵלּוּ[94] - מְבִיאִין וְקוֹרִין.

יד. הַבִּכּוּרִים[95] וְהַתְּרוּמוֹת[96] וְהַחַלָּה[97] וְהַקֶּרֶן וְהַחֹמֶשׁ[98] וּמַתָּנוֹת בְּהֵמָה[99] הֵם נִכְסֵי כֹּהֵן. יֵשׁ לוֹ[100] לִקְנוֹת מֵהֶן עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּבְהֵמָה טְמֵאָה[101], וּבַעַל חוֹב נוֹטְלָן בְּחוֹבוֹ, וְהָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, וְקוֹנֶה בָּהֶן סֵפֶר תּוֹרָה[102].

טו. אַף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים וְהַתְּרוּמוֹת אָסוּר[103] לְהֶאָכֵל לְזָרִים[104], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים עוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאָה[105] כִּתְרוּמָה[106], אִם נִתְעָרְבוּ[107] בְּחֻלִּין בִּירוּשָׁלַיִם - אֲסוּרִין בְּכָל שֶׁהֵן[108] בְּמִינָם[109], כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[110]. מִפְּנֵי[111] שֶׁהוּא מְקוֹם אֲכִילָתָן[112], עֲשָׂאוּם[113] כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[114]; וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים אֲסוּרִים לְזָרִים אַף בִּירוּשָׁלַיִם[115] - הֲרֵי הֵן אוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן[116]. אֲפִלּוּ זֶרַע הַבִּכּוּרִים[117]

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

77) שם סוף משנה ט. 78) כלומר, משבעת המינים. 79) ירושלמי שם ה"ז. וראה בתוספתא פ"א ה"ד ובתוספתא כפשוטה שם. 80) שם מ"ו, כחכמים ולא כרבי יהודה. ואע"פ שבברכות מ. העמיד סתם משנה כרבי יהודה — סמך רבינו על משנתנו כאן, שרבי יהודה יחיד הוא כנגד רבים. (והרי זה כסתם ואחר־כך מחלוקת, שאין הלכה כסתם). וראה בתוספות ר"י שירליאו ובתוספות הרא"ש ובשיטה־מקובצת לברכות שם, שפסקו כרבי יהודה. 81) בירושלמי שם הלכה ה, העמידו משנתנו שיבש המעיין קודם שהפריש ביכוריו, שאם לא כן, הרי כבר נראו לקריאה. וכיון שכן, נדחו וירקבו (ראה ב"משנה ראשונה" שם). וראה בהלכה הסמוכה. 82) "שממנו היה משקה שדהו" (פירוש המשנה). 83) שממנו הביא ביכוריו. 84) כיון שבשעת ההפרשה, היתה לו קרקע. וראה למעלה הלכה ה ובפ"ב הלכה יד. 85) לפי זה אמרו בברכות שם שלענין ברכות, אם ברך על פרי העץ "בורא פרי האדמה" — לא יצא. וזה מתאים לנוסחא בדברי רבינו פ"ח מהלכות ברכות ה"י, ועיין שם בכסף־משנה. 86) כלומר, הקרקע. שאינה קרויה קרקע אלא־אם־כן יש לה מעיין המשקה ואילנות גדלים בה. ולכן אינו יכול לומר: "אשר נתת לי ה'", כמבואר למעלה בה"ה, עי' שם. ועיין ברש"י לברכות שם. 87) משנה שם, כחכמים ולא כרבי יהודה בן בתירא. 88) שהרי לאחר חנוכה אין מביאין ביכורים, כנ"ל. 89) חג הסוכות שאז הוא זמן קריאה. 90) ואף־על־פי שבמכות יח: אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא, הפריש ביכורים קודם לחג ועבר עליהן החג, ירקבו, כיון שהיו ראויים לקריאה ונדחו, וכרבי זירא, שכל שאינו ראוי לבילה, בילה מעכבת בו. ואם כן, מדוע כתב רבינו כאן שמביא. ונראה, שסמך רבינו על מה שאמרו בגיטין מז: (כתבו רבינו למעלה בהלכה ח), שאם הפריש ביכורים ושלחן ביד אחר ומת וחזר הוא והביאן, שאינו קורא, ולא חילקו בין הפריש על דעת לשלחן, לבין הפריש שלא על דעת לשלחן, שאז כבר נראו הביכורים לקריאה, הרי שהגמרא שם אינה סוברת כהגמרא במכות שם (כסף־משנה). וראה למעלה הלכה ה וההלכה הקודמת. 91) ספרי לפרשת כי־תבוא. וכן הוא בפסחים לו: ובירושלמי ביכורים פ"א סוף הלכה ז: "אמר רבי יונתן תני רבי שמעון בן יוחאי כן, "ואמרת", "ושמחת", הוי אומר (וידוי ביכורים) על השמחה". וראה באור־שמח. 92) שמתחילין להביא בו ביכורים, ונאמר בהם: "ושמחת בכל הטוב". 93) חג הסוכות, שנאמר בו: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם". וראה בפירוש המשנה. 94) שהזכרנו בפרק זה. וראה למעלה פ"ב סוף הלכה יג. 95) ביכורים פ"ב משנה א. 96) תרומה גדולה ותרומת מעשר. 97) חלה פ"א משנה ט. 98) שמשלם זר האוכל תרומות בשגגה, שדינם כתרומה (פ"י מהלכות תרומות הלכה טו) — חולין קלא. 99) הם זרוע ולחיים וקיבה (שם). 100) ביכורים פ"ג משנה יב. 101) מה־שאין־כן במעשר שני, שהוא ממון גבוה, כנ"ל בפ"ג מהלכות מעשר שני הלכות י־יז. 102) כלומר: לא רק עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאפשר למכרם שוב ולקנות בדמיהם צרכי אכילה, מותר לקנות בהם, אלא אפילו ספר תורה שאסור למכור אותו (פ"י מהלכות ספר תורה הלכה ב), בכל זאת מותר לקנותו (מעשה רוקח). 103) צ"ל: אסורים. 104) ביכורים פ"ב משנה א, וראה להלן. 105) שם. וראה בפט"ו מהלכות תרומות הלכות כ־כא. 106) [שעיקר דין "אחד ומאה" נלמד מתרומה, שנאמר בה (במדבר יח, כט) "את מקדשו ממנו", ומזה למדו חז"ל (ירושלמי תרומות פ"ד הלכה ו) "דבר שאתה מרים ממנו, אם נפל לתוכו מקדשו"]. 107) שם, משנה ב, כחכמים ולא כרבי שמעון. 108) כלומר: לזרים אסורים באכילה, כביכורים, וכהנים חייבים לאכלם בקדושה (רדב"ז). 109) שהרי מין בשאינו מינו בטל, אפילו אם הוא דבר שיש לו מתירין, כמו שכתב בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה י (כסף־משנה). 110) ראה בפ"ו מהלכות מעשר שני הלכות יד־טו, ובהערות. 111) ירושלמי שם. 112) כלומר, לכהנים. 113) חכמים. 114) "שאפילו אחד בכמה אלפים אינו בטל" (הלכות מאכלות אסורות שם, הלכה י). כיון שלגבי כהנים, שיכולים לאכלם בקדושה, הם דבר שיש לו מתירין. 115) כנ"ל בפ"ב הלכה א. כלומר, ואם כן הרי הם דבר שאין לו מתירין, והיה להם להתבטל בתערובת. 116) כיון שהם מותרים לכהן, כנ"ל. וראה בפירוש המשנה שם. 117) במשנת ביכורים שם: וגידוליהן (של המעשר והביכורים) אסורים מלאכול בירושלים וכו'. ובתרומות פ"ט משנה ד "והביכורים גידוליהן חולין". והקשו בירושלמי ביכורים שם ממשנה זו על משנת ביכורים הנ"ל, ותירצו: "הן דתימר (= מה שאמרו) גידוליהן אסורים, איסור מחיצה (שזרעם בתוך מחיצת ירושלים), והן דתימר גידוליהן מותרים, היתר זרות" (שזרעם מחוץ לחומה).

מתוך מהדורת וגשל

אַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - הֲרֵי הַגִּדּוּלִין אֲסוּרִין, וְאוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן אִם נִתְעָרְבוּ[118] בִּירוּשָׁלַיִם[119]; אֲבָל הַזּוֹרֵעַ בִּכּוּרִים קֹדֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין[120].

טז. כֵּיצַד[121] מַעֲלִין אֶת הַבִּכּוּרִים? כָּל הָעֲיָרוֹת שֶׁבְּמַעֲמָד[122] מִתְכַּנְּסוֹת לְעִירוֹ שֶׁל מַעֲמָד, כְּדֵי[123] שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יְחִידִים; שֶׁנֶּאֱמַר: בָּרֶב עַם הַדְרַת מֶלֶךְ. וּבָאִים וְלָנִים בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר. וְלֹא יִכָּנְסוּ[124] לַבָּתִּים, מִפְּנֵי אֹהֶל הַטֻּמְאָה[125]. וּבַשַּׁחַר הַמְמַנֶּה אוֹמֵר: קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ[126]. וְהַשּׁוֹר[127] הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם, וְקַרְנָיו מְצֻפִּין זָהָב, וַעֲטָרָה שֶׁל זַיִת בְּרֹאשׁוֹ, לְהוֹדִיעַ[128] שֶׁהַבִּכּוּרִים מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין[129]. וְהֶחָלִיל מַכֶּה לִפְנֵיהֶם, עַד שֶׁהֵם מַגִּיעִין קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם. וְהֵם הוֹלְכִין בְּכָל הַדֶּרֶךְ וְקוֹרִין: שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ[130]. וְלֹא הָיוּ[131] מְהַלְּכִין בַּיּוֹם[132] אֶלָּא שְׁתֵּי יָדוֹת[133] בִּלְבַד. הִגִּיעוּ קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם, שָׁלְחוּ לִפְנֵיהֶם שְׁלוּחִין לְהוֹדִיעַ לְאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, וְעִטְּרוּ אֶת בִּכּוּרֵיהֶם וּפִרְכְּסוּ[134] אוֹתָן. וְאִם הָיָה לָהֶם לַח וְיָבֵשׁ - מַרְאִין אֶת הַלַּח[135] מִלְּמַעְלָה. וְהַפַּחוֹת[136] וְהַסְּגָנִים[137] וְהַגִּזְבָּרִים[138] יוֹצְאִין לְקָרָאתָן מִירוּשָׁלַיִם. לְפִי הַבָּאִים[139] הֵם יוֹצְאִין. אִם בָּאוּ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה - יוֹצְאִין לְקָרָאתָן רַבִּים, וְאִם מְעַט - מְעַט. וּמִשֶּׁיִּכָּנְסוּ[140] כֻּלָּן בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם יַתְחִילוּ לִקְרוֹת: עִמְּדוּת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָיִם.

יז. כָּל בַּעֲלֵי[141] אֻמָּנִיּוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם עוֹמְדִין מִפְּנֵיהֶם[142] וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמָן: אַחֵינוּ, אַנְשֵׁי מְקוֹם פְּלוֹנִי, בּוֹאֲכֶם בְּשָׁלוֹם. וְהֵם מְהַלְּכִין בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם וְהֶחָלִיל[143] מַכֶּה לִפְנֵיהֶם, עַד שֶׁהֵם מַגִּיעִים לְהַר הַבַּיִת. הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, נוֹטֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד[144] סַלּוֹ עַל כְּתֵפוֹ וְאוֹמְרִין[145]: הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ וְכוּ' עַד כֹּל הַנְּשָׁמָה[146] תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ. וְהֵם מְהַלְּכִים בְּהַר הַבַּיִת וְקוֹרְאִין, עַד שֶׁמַּגִּיעִין לָעֲזָרָה. הִגִּיעוּ לָעֲזָרָה, דִּבְּרוּ הַלְוִיִּם[147] בְּשִׁיר: אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי וְגוֹמֵר.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה מִן הָעִסָּה לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְּרוּמָה. וְרֵאשִׁית זוֹ אֵין לָהּ שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה. אֲפִלּוּ הִפְרִישׁ כִּשְׁעוֹרָה - פָּטַר אֶת הָעִסָּה. וְהָעוֹשֶׂה כָּל עִסָּתוֹ חַלָּה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, עַד שֶׁיְּשַׁיֵּר מִקְצָתוֹ.

ב. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁמַּפְרִישִׁין אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים מִן הָעִסָּה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי מַתָּנָה לַכֹּהֵן; שֶׁנֶּאֱמַר: תִּתֶּן לוֹ - תֵּן לוֹ דָּבָר הָרָאוּי לִתְּנוֹ מַתָּנָה. וְהַנַּחְתּוֹם הָעוֹשֶׂה לְמִכֹּר בַּשּׁוּק - מַפְרִישׁ אֶחָד מִשְּׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים; לְפִי שֶׁעִסָּתוֹ מְרֻבָּה, יֵשׁ בְּשִׁעוּר זֶה כְּדֵי מַתָּנָה.

ג. הָעוֹשֶׂה עִסָּה לְמִשְׁתֵּה בְּנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְרֻבָּה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

118) במשנה שם: "וגידוליהן אסורים מלאכול בירושלים וכו' הרי אלו במעשר וביכורים, מה־שאין־כן בתרומה". (ותמה על זה ה'תוספות יום־טוב', שהרי גם תרומה גידוליה אסורים (פי"א מהלכות תרומות הלכה כא). וראה בתוספות חדשים שכתב, שליישב תמיהה זו פירשוה (הר"מ) והרע"ב שם בזרע תערובתם, שבאופן זה גידולי תרומה מותרים (הלכות תרומות שם הכ"ב "והמדומע וכו' גידוליהן מותרין"). וכאן פירשה רבינו להיפך: בגידולין שנתערבו. וסובר רבינו שכשם שלא אסרו גידולי גידולין (הלכות תרומות שם) וכשם שלא אסרו גידולי תערובת תרומה, כמו"כ לא אסרו תערובת גידולים). **119)** כנ"ל. **120)** משנה בתרומות שם. שאע"פ שבתרומה גזרו חכמים משום תרומה טמאה ביד כהן, שמא ישהה אותה לזרעה, ויבוא לאכלה (הלכות תרומות שם הכ"א) — בביכורים שאינם שכיחים כל כך, שהרי אינם נוהגים אלא בשבעת המינים, לא גזרו (רע"ב בתרומות שם). וראה בפ"ו מהלכות מעשר שני הלכה טו. **121)** ביכורים פ"ג משנה ב, ותוספתא שם פ"ב הלכה ח. **122)** ראה להלן בפ"ו מהלכות כלי המקדש ה"א. **123)** תוספתא שם. **124)** משנה שם. **125)** ירושלמי ותוספתא שם. כלומר, שלא יטמאו על־ידי שיהיו עם מת תחת אהל אחד, ולא יוכלו להכנס לעזרה. ועוד, שיטמאו הביכורים. **126)** כ"ה בירמיה לא, ה. במשנה: "אל בית ה' אלהינו". ובמלא"ש שם, תיקן לפי המקרא. **127)** שם מ"ג. **128)** ירושלמי שם. **129)** "ולפי שאין באילנות נאה כמו הזית, היו עושין העטרה מענפי הזית לבד" (פירוש המשנה). **130)** ירושלמי שם הלכה ב. **131)** תוספתא שם. **132)** בתוספתא שם "כל היום". **133)** כלומר, שני שלישי היום. וראה בתוספתא כפשוטה. **134)** ראה למעלה בפ"ג הלכה ט. **135)** ובירושלמי: תני, מי שהיו לו ביכורים גרוגרות, היה מעטרו תאנים. וצמוקים, היה מעטרן ענבים. וטעמו של דבר, שהלח נאה ומהודר יותר מן היבש. וראה למעלה בפ"ב הלכה ה. **136)** סגני הכהנים. וראה בירמיהו נא, כג. **137)** סגני הלויים (תוס' יו"ט). **138)** הם הממונים על עסקי ההקדש ועל נכסיו (פירוש המשנה). **139)** במשנה: "לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים". ובירושלמי: "וכי יש קטן גדול בישראל (כן גורס הגר"א), אלא וכו' לפי רוב הנכנסים, היו יוצאין". **140)** ירושלמי שם הלכה ב. **141)** משנה שם. **142)** בקידושין לג. "בא וראה כמה חביבה מצוה (של הבאת ביכורים) בשעתה, שהרי מפניהם (של מביאי הביכורים) עומדים, מפני תלמידי חכמים אינם עומדים" (בשעה שהם עוסקין במלאכתם — פ"ו מהלכות תלמוד תורה הלכה ב). **143)** שם, משנה ד. **144)** אפילו היה מלך, למעלה בפ"ג הלכה יב. **145)** ירושלמי שם. **146)** כלומר, ו"כל הנשמה וכו'" בכלל. אבל בירושלמי שם אמרו: "בעזרה היו אומרים כל הנשמה". **147)** ראה למעלה שם הלכה יג. 1) יבאר שמצות עשה להפריש חלה מן העיסה וליתנה לכהן, ואם יש לה שיעור. עיסה שנטמאה בשוגג או באונס. ופירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ או בהפך. שלשה דינין לחלה בשלש ארצות. ואם היה כהן קטן בחוצה לארץ ורצה להפריש חלה. המפריש חלה מה מברך. ואם הערומה מברכת ומפרשת חלה, ואם הנדה מברכת ומפרשת חלה בחוצה לארץ. אם היא מדמעת. ואם רצה לאכול תחילה ואח"כ יפריש. והדברים שחלה ותרומה שוים בהם.

מתוך מהדורת וגשל

- מַפְרִישׁ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה; שֶׁלֹּא לְחַלֵּק בְּעִסַּת בַּעַל הַבַּיִת. וְהַנַּחְתּוֹם שֶׁעָשָׂה עִסָּה קְטַנָּה - אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה; שֶׁלֹּא לְחַלֵּק בְּעִסַּת הַנַּחְתּוֹם.

ד. נִטְמֵאת הָעִסָּה בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּאוֹנֶס - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה. וְאִם טִמְּאָהּ בְּזָדוֹן - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה חוֹטֵא נִשְׂכָּר. וְחַלָּה טְמֵאָה [מוּתֶּרֶת] (לַכֹּהֵן) לְהַסָּקָה, כִּתְרוּמָה טְמֵאָה.

ה. אֵין חַיָּבִין בְּחַלָּה מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ וְגוֹמֵר; וּבִזְמַן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּבֹאֲכֶם - בִּיאַת כֻּלְּכֶם, וְלֹא בִּיאַת מִקְצַתְּכֶם. לְפִיכָךְ, חַלָּה בַּזְּמַן הַזֶּה, אֲפִלּוּ בִּימֵי עֶזְרָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרְנוּ בִּתְרוּמָה.

ו. פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ - חַיָּבִין בְּחַלָּה, וּפֵרוֹת הָאָרֶץ שֶׁיָּצְאוּ חוּצָה לָאָרֶץ - פְּטוּרִין; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה - שָׁמָּה אַתֶּם חַיָּבִין בֵּין עַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ בֵּין עַל פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ.

ז. מַפְרִישִׁין חַלָּה בְּחוּצָה לָאָרֶץ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרַת חַלָּה מִיִּשְׂרָאֵל. וְאֵין מְבִיאִין חַלּוֹת חוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ, כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְבִיאִין תְּרוּמָה וּבִכּוּרִים מִשָּׁם. וְאִם הֵבִיא - מַנִּיחָהּ עַד עֶרֶב הַפֶּסַח וְתִשָּׂרֵף, כִּתְרוּמָה.

ח. שְׁלֹשָׁה דִּינִין לְחַלָּה בְּשָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת: כָּל הָאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי בָבֶל עַד כְּזִיב - מַפְרִישִׁין בָּהּ חַלָּה אַחַת כַּשִּׁעוּר, וְהִיא נֶאֱכֶלֶת לַכֹּהֲנִים. וּשְׁאָר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם וְלֹא עוֹלֵי בָבֶל, שֶׁהִיא מִכְּזִיב וְעַד אֲמָנָה - מַפְרִישִׁין בָּהּ שְׁתֵּי חַלּוֹת: הָאַחַת נִשְׂרֶפֶת, וְהָאַחַת נֶאֱכֶלֶת. וּמִפְּנֵי מָה מַפְרִישִׁין בָּהּ שְׁתֵּי חַלּוֹת? מִפְּנֵי שֶׁהַחַלָּה הָרִאשׁוֹנָה טְמֵאָה, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְקַדְּשָׁה אוֹתָהּ הָאָרֶץ בִּימֵי עֶזְרָא, וּקְדֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה בָּטְלָה מִשֶּׁגָּלוּ; וְהוּאִיל וְהִיא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - מַפְרִישִׁין בָּהּ חַלָּה אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה וְשׂוֹרְפִין אוֹתָהּ; וּמַפְרִישִׁין חַלָּה שְׁנִיָּה וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לַכֹּהֵן לְאָכְלָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: תְּרוּמָה טְהוֹרָה נִשְׂרֶפֶת, שֶׁהֲרֵי נִשְׂרְפָה הָרִאשׁוֹנָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטְמְאָה טֻמְאָה יְדוּעָה לַכֹּל. וְזוֹ שְׁנִיָּה אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֶלָּא כֹּל שֶׁרוֹצֶה מַפְרִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם. וְכָל הָאָרֶץ מֵאֲמָנָה וְלַחוּץ, בֵּין בְּסוּרְיָא בֵּין בִּשְׁאָר הָאֲרָצוֹת - מַפְרִישִׁין שְׁתֵּי חַלּוֹת: אַחַת לִשְׂרֵפָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: רָאִינוּ תְּרוּמָה טְמֵאָה נֶאֱכֶלֶת; וְאַחַת לַאֲכִילָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרַת חַלָּה מִיִּשְׂרָאֵל. וְהוּאִיל וְזוֹ וָזוֹ מִדִּבְרֵיהֶם, מוּטָב לְרַבּוֹת בַּנֶּאֱכֶלֶת. לְפִיכָךְ: שֶׁל שְׂרֵפָה - אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא; וְשֶׁל אֲכִילָה - אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה. וּמֻתֶּרֶת לְזָבִים וּלְזָבוֹת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לִשְׁאָר טְמֵאִים.

ט. בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאֵין שָׁם עִסָּה טְהוֹרָה מִפְּנֵי טֻמְאַת הַמֵּת - מַפְרִישִׁין חַלָּה אַחַת בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה וְשׂוֹרְפִין אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא טְמֵאָה וְיֵשׁ לָהּ שֵׁם מִן הַתּוֹרָה. וּמִכְּזִיב עַד אֲמָנָה - מַפְרִישִׁין שְׁנַיִם לַכֹּהֵן לַאֲכִילָה, וְאֵין לָהּ שִׁעוּר, כְּשֶׁהָיָה הַדָּבָר מִקֹּדֶם.

י. חַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה, הוֹאִיל וְעִקַּר חִיּוּבָהּ מִדִּבְרֵיהֶם - אֵינָהּ אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה אֶלָּא עַל כֹּהֵן שֶׁטֻּמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ, וְהֵם: בַּעֲלֵי קְרָיִין וְזָבִים וְזָבוֹת וְנִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת וּמְצֹרָעִין; אֲבָל שְׁאָר הַטְּמֵאִים בְּמַגַּע שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת, אֲפִלּוּ טְמֵאֵי מֵת - מֻתָּרִים לְאָכְלָהּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שָׁם כֹּהֵן קָטָן בְּחוּצָה לָאָרֶץ, בֵּין בְּסוּרְיָא בֵּין בִּשְׁאָר אֲרָצוֹת, וְרָצָה לְהַפְרִישׁ חַלָּה אַחַת - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה, וְנֶאֱכֶלֶת לְקָטָן שֶׁעֲדַיִן לֹא רָאָה קֶרִי אוֹ לְקִטַנָּה שֶׁעֲדַיִן לֹא רָאֲתָה נִדָּה, וְאֵין צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ שְׁנִיָּה.

יא. וְכֵן אִם הָיָה שָׁם כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁטָּבַל מִשִּׁכְבַת זַרְעוֹ אוֹ מִזִּיבָתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא טְמֵא מֵת - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל הַחַלָּה הָרִאשׁוֹנָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ שְׁנִיָּה בְּחוּצָה לָאָרֶץ. כָּל הַמַּפְרִישׁ חַלָּה - מְבָרֵךְ תְּחִלָּה: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה. בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וּכְשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטָּהוֹרָה, כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַטְּמֵאָה. לְפִיכָךְ אֵין הָאִישׁ עָרֹם מַפְרִישׁ חַלָּה, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְבָרֵךְ. אֲבָל הָאִשָּׁה הָעֲרֻמָּה שֶׁיָּשְׁבָה וְכָל פָּנֶיהָ טוּחוֹת בַּקַּרְקַע - מְבָרֶכֶת וּמַפְרֶשֶׁת חַלָּה.

יב. הַנִּדָּה וְכַיּוֹצֵא בָהּ - מְבָרֶכֶת וּמַפְרֶשֶׁת חַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ; שֶׁאֵינָהּ מֻזְהֶרֶת עַל מַגָּעָהּ, אֶלָּא עַל אֲכִילָתָהּ. וְאִם הָיָה שָׁם כֹּהֵן קָטָן אוֹ כֹּהֵן שֶׁטָּבַל, שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לוֹ לַאֲכִילָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְאָכְלָהּ עִם הַזָּר עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מְדַמַּעַת וַאֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה שֶׁוָּה בְּשֶׁוָּה. וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא טְמֵאָה בְּאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים. [וְאֵין בָּהּ מִשּׁוּם כֹּהֵן הַמְסֻיָּע בְּמַתְּנוֹתָיו שֶׁהוּא אָסוּר. וְאִם רָצָה לֶאֱכֹל תְּחִלָּה] וְאַחַר כָּךְ יַפְרִישׁ הַחַלָּה בְּחוּץ לָאָרֶץ - מֻתָּר; שֶׁאֵין עִקָּרָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם.

יג. הַחַלָּה נִקְרֵאת תְּרוּמָה. לְפִיכָךְ אֵינָהּ נִטֶּלֶת אֶלָּא מִן הַמֻּקָּף, כִּתְרוּמָה; וְאֵינָהּ נִטֶּלֶת מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא לְכַתְּחִלָּה.

יד. וְכֹל שֶׁאָמַרְנוּ בִּתְרוּמָה: לֹא יִתְרֹם, וְאִם תָּרַם - אֵינָהּ תְּרוּמָה, כָּךְ בְּחַלָּה. וְכֹל שֶׁאָמַרְנוּ בִּתְרוּמָה: לֹא יִתְרֹם מִזֶּה עַל זֶה, כָּךְ בַּחַלָּה. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל תְּרוּמָה - אֵינוֹ אוֹכֵל חַלָּה; וְכָל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה - אוֹכֵל חַלָּה.

טו. הַסּוּמָא וְהַשִּׁכּוֹר מַפְרִישִׁין חַלָּה לְכַתְּחִלָּה; שֶׁאֵין בְּעִסָּה רַע וְיָפֶה כְּדֵי שֶׁיִּכְּרֵנוּ וְיִפְרְשׁוּ מִן הַיָּפֶה.

מתוך מהדורת וגשל

יום שני ט"ו אייר ה'תשע"ה

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

א. הַלּוֹקֵחַ מִן הַנִּחְתּוֹם[2] - חַיָּב בְּחַלָּה. וּמַפְרִישׁ מִן הַחַמָּה[3] עַל הַצּוֹנֶנֶת[4] וּמִן הַצּוֹנֶנֶת עַל הַחַמָּה, אֲפִלּוּ מִדְּפוּסִין[5] הַרְבֵּה.

ב. אֵין חַיָּבִין בְּחַלָּה אֶלָּא חֲמִשָּׁה מִינֵי תְּבוּאָה בִּלְבַד, וְהֵם: הַחִטִּין, וְהַשְּׂעוֹרִים, וְהַכֻּסְּמִין, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל, וְהַשִּׁיפּוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ[6], וְאֵין קָרוּי לֶחֶם אֶלָּא פַּת הַנַּעֲשֵׂית מֵאֵלּוּ. אֲבָל הָעוֹשֶׂה פַּת אֹרֶז אוֹ דֹּחַן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִן הַקִּטְנִיּוֹת - אֵינָן חַיָּבִין בְּחַלָּה כְּלָל.

ג. הַלָּקֵט וְהַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה וְהַהֶפְקֵר וּתְבוּאָה שֶׁלֹּא הֵבִיאָה שְׁלִישׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן פְּטוּרִין מִן הַתְּרוּמָה[7] - חַיָּבִין בְּחַלָּה[8]. וְכֵן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוּ בַּשִּׁבֳּלִים שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[9], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֵלֶק תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[10], וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[11] וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, וּמוֹתַר הָעֹמֶר[12] וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים[13] כְּשֶׁיִּפָּדוּ כָּל אוֹתָן הַמּוֹתָרוֹת - הַכֹּל חַיָּבִין בְּחַלָּה[14].

ד. עִסָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[15] בִּירוּשָׁלַיִם, וְעִסַּת שְׁבִיעִית[16], וּסְפֵק מְדֻמָּע[17] - חַיָּבִין בְּחַלָּה. אֲבָל הַמְדֻמָּע[18] - פָּטוּר מִן הַחַלָּה[19].

ה. חַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר[20]: עֲשָׂאָן לְעַצְמוֹ - פְּטוּרִין מִן הַחַלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קֹדֶשׁ[21]; לְמָכְרָן בַּשּׁוּק לִנְזִירִים וּלְמַקְרִיבֵי תּוֹדָה - חַיָּבִין בְּחַלָּה, לְפִי שֶׁבְּדַעְתּוֹ, שֶׁאִם לֹא תִּמָּכֵר - יֹאכְלֶנָּה.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שהלוקח מן הנחתום חייב בחלה. וכמה מינים חייבים בחלה. לקט שכחה ופאה ותבואה שלא הביאה שליש אם חייבין בחלה. חלות תודה ורקיקי נזיר ועיסת השותפין. והעושה עיסה מן הטבל. ודין עיסת כלבים. ועיסה שישראל וגוי שותפין בה. המערב קמח חטים ואורז, ועיסה עשירה. העושה עיסה לייבשה בחמה ולחם העשוי לכותח. וכמה שיעור העיסה החייבת בחלה. אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור. והככרות שנושכות זו בזו. קמח שלשו בסובין שלו. והעושה עיסה לחלקה בצק. 2) שהוא חבר. 3) "הוא הלחם החם". 4) "הוא הלחם הקר". 5) מצורות רבות, שיש לחשוש שמא ישנם בין הכיכרות מחיטה ישנה, ואין מפרישין חלה מן החדש על הישן. וטעמו של דבר (שמפריש מן החמה על הצוננת), שאין זה מצוי שיאפה הנחתום מחיטה ישנה, אלא נוטל חיטה חדשה ואופה. ורק לגבי מעשר החמירו שאין מעשרין מן החמה על הצוננת אפילו בדפוס אחד, כיוון שמעשר שייך גם בקונה תבואה ופירות, ושם מצוי הדבר שיהיו בידו חדשים גם ישנים, שהרי קונה מבני אדם הרבה, ולכן לא חילקו והחמירו גם בלוקח מנחתום ואפילו בדפוס אחד, אבל בחלה שאינה שייכת אלא בלוקח מנחתום - לא חששו. 6) ירושלמי שם: "נאמר לחם בפסח (לחם עוני), ונאמר לחם בחלה, מה לחם שנאמר בפסח דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, אף לחם שנאמר בחלה דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, ובדקו ומצאו שאין לך בא לידי מצה וחמץ אלא חמשה המינים בלבד, ושאר כל הדברים אינם באים לידי מצה וחמץ, אלא לידי סירחון". 7) וטעמו של דבר, "שנאמר: ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עימך. מה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן לו יצא הבקר שידך וידו שווין בו, היא לקט היא שכחה היא פאה היא הבקר". ותבואה שלא הביאה שליש פטרוה משום שאינה בכלל תבואה. ובאופן זה, שהפקיר לאחר נתינת המים בקמח, שאז דינה כשיבלים, חייב בחלה, אבל אם היה הגלגול בהפקר פטור גם מן החלה. 8) כיוון שבשעת גלגול לא היו הפקר. ותבואה אף שלא הביאה שליש יכולה לבוא לידי חמץ ולכן חייבת בחלה. 9) תרומת מעשר. 10) שפטור הלוי מלהפרישה. 11) בירושלמי העמידו את המשנה במעשר שני שהקדימו בשיבלים. אבל זה אינו אלא להאומר: מעשר שני ממון הדיוט, שאם לא כן אין שום חידוש לדבריו שחייב בחלה, אבל לרבינו הפוסק: מעשר שני ממון גבוה הוא - אפילו אם לא הקדימן בשיבלים חידוש הוא שחייב בחלה אף שקודם לכן היה קדוש ופטור. והמדובר במעשר שני שהוא מחוץ לירושלים, שאילו הוא בירושלים חייב הוא בחלה אפילו אם לא נפדה. 12) כי היו קוצרים שלוש סאים והיו מנפים אותו עד שנשאר עישרון לעומר, והשאר הוא מותר העומר. ומותר זה היה נפדה ונאכל לכל אדם. 13) המדובר כשנטמאו עד שלא קדשו בכלי שרת שאז יש להם פדיון, כיוון שלא חלה עוד עליהם קדושת הגוף, ולוקחים אחרים תחתיהם ולפיכך קורא להם "מותר שתי הלחם ולחם הפנים". 14) כיוון שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה חולין. אבל ממעשרות - פטורים, כיוון שבשעת מירוח הייתה התבואה הקדש. 15) אף על פי שרבינו פוסק כר' מאיר, שמעשר שני ממון גבוה הוא ולדבריו פטורה עיסת מעשר שני אפילו בירושלים, ואם כן מדוע חייב בחלה? ותירצו רבינו מנוח ומהר"י קורקוס כאן, שרבינו פוסק כר' חייא בסוכה לה. שאין צורך שיהיה ממונו כדי שיהא חייב בחלה, אלא שיהא לו היתר אכילה בעיסה, ולכן בירושלים שמותר לו לאכול מעשר שני, חייב בחלה, אף למאן דאמר ממון גבוה הוא. 16) וטעם הדבר, שדין עיסה זו כדין עיסה של הפקר. 17) כגון שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפלה, שאנו אומרים לתוך של תרומה נפלה והקופה של חולין מותרת וחייבת היא בחלה. 18) והיינו כשנפלה סאה של תרומה לפחות ממאה חולין שכולם נאסרו. ואף על פי שדימוע זה אינו אוסר אלא מדרבנן, מפקיע הוא מחיוב חלה, שהרי גם חלה אינה אלא מדרבנן בזמן הזה. 19) שנאמר: תרימו תרומה, ולא שכבר נתרמה. 20) בתודה תפסו לשון "חלות" כיוון שישנם שני מיני חלות (=בלולות בשמן וסולת רבוכה), אבל בנזיר אין אלא מין אחד של חלות ולכן תפסו לשון "רקיקין". 21) אף על פי שאין החלות מתקדשות קדושת הגוף, אלא בשעת שחיטת הקרבן - קדושת דמים יש בהן מיד.

מתוך מהדורת וגשל

ו. עִסַּת הַשֻּׁתָּפִין[22] וְהָעוֹשֶׂה עִסָּה לָרַבִּים[23] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[24].

ז. הָעוֹשֶׂה עִסָּה מִן הַטֶּבֶל[25], בֵּין שֶׁהִקְדִּים חַלָּה לִתְרוּמָה בֵּין שֶׁהִקְדִּים תְּרוּמָה לְחַלָּה[26] - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[27]. וְאִם הִפְרִישׁ הַחַלָּה תְּחִלָּה - לֹא תֵאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר; וְאִם הִפְרִישׁ תְּחִלָּה תְּרוּמָה - לֹא תֵאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ חַלָּה.

ח. הָעוֹשֶׂה[28] עִסָּה לְהַאֲכִיל הַפַּת שֶׁלָּהּ[29] לִבְהֵמָה אוֹ לְחַיָּה - פְּטוּרָה. עִסַּת הַכְּלָבִים, בִּזְמַן שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[30]. עִסַּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - פְּטוּרָה[31].

ט. הָיוּ יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁתָּפִין בְּעִסָּה, אִם הָיָה בְּחֵלֶק יִשְׂרָאֵל שִׁעוּר עִסָּה הַחַיֶּבֶת בְּחַלָּה - הֲרֵי זוֹ[32] חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[33].

י. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִפְרִישׁ חַלָּה[34], אֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[35] - אֵינָהּ חַלָּה[36]; אֶלָּא מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ[37], וְתֵאָכֵל לְזָר[38]. וְלָמָּה לֹא חָשַׁשְׁנוּ לָהּ[39] שֶׁמָּא עִסָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא וְתָלָה אוֹתָהּ בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים[40] כְּדֵי לְפָטְרָהּ[41]? שֶׁאִם יִרְצֶה יִשְׂרָאֵל - יִפְטֹר עַצְמוֹ וְיַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל עִסָּתוֹ פָּחוֹת מִשִּׁעוּר חַלָּה[42].

יא. הַמְעָרֵב קֶמַח חִטִּין[43] וְקֶמַח אֹרֶז[44] וְעָשָׂה מֵהֶן עִסָּה: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן[45] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[46], וְאִם לַאו - פְּטוּרָה. אֲפִלּוּ הָיָה הַשְּׂאוֹר חִטִּים[47] לְתוֹךְ עִסַּת אֹרֶז[48]: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[49], וְאִם לַאו - פְּטוּרָה.

יב. עִסָּה[50] שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּיַיִן אוֹ שֶׁמֶן אוֹ דְּבַשׁ[51] אוֹ מַיִם רוֹתְחִים[52], אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ תְּבָלִין[53], אוֹ הִרְתִּיחַ הַמַּיִם וְהִשְׁלִיךְ הַקֶּמַח לְתוֹכוֹ וְלָשׁוֹ, אִם אֲפָאָהּ[54] - בֵּין בַּתַּנּוּר[55], בֵּין בַּקַּרְקַע[56], בֵּין עַל הַמַּחֲבַת וְהַמַּרְחֶשֶׁת, בֵּין שֶׁהִדְבִּיק אֶת הַבָּצֵק בַּמַּחֲבַת וּבַמַּרְחֶשֶׁת וְאַחַר כָּךְ הִרְתִּיחָן[57] בְּאֵשׁ מִלְּמַטָּה[58] עַד שֶׁנֶּאֱפֶת הַפַּת, בֵּין שֶׁהִרְתִּיחָהּ וְאַחַר כָּךְ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

22) והחידוש בזה שאף על פי שאין לכל אחד ואחד מהשותפים שיעור עיסה - חייבת בחלה. והמדובר כשלא היה בדעתם לחלקה עד לאחר אפייה, שאם היה בדעתם לחלקה בצק, הרי זו פטורה מן החלה. 23) כלומר, נותן רשות לרבים לאכול מן העיסה שלו, אבל אינו מפקירה. 24) שאין זה כמפקיר עיסה ומגלגלה להפקר שהיא פטורה מחלה, - שהרי לא הפקירה. 25) כלומר, מחיטים שעדיין לא הוציאו מהן תרומות ומעשרות. 26) [לא דיברו אלא על תרומה וחלה, שבזה השמיעונו שאף על פי שמדומע פטור מן החלה - אין התרומה פטורה מן החלה, כיוון שבשעת גלגול לא הייתה תרומה, ונתחייבה בחלה, ושוב לא פקע, אבל במעשר שני אין שום חידוש, שהרי מעשר שני בירושלים חייב בחלה]. 27) כלומר: אף על פי שצריך להקדים תרומה, שכבר נתחייב בה מקודם, לחלה, שמתחייב בה זה עתה בשעת גלגול, בכל זאת הפרשתו הפרשה. 28) בספרי זוטא לפרשת שלח: "עריסותיכם, שלכם חייבת, של חיה אינה חייבת". 29) אפילו אם הפת נאפתה כדרך שאופים לבני אדם. 30) אבל אם אין הרועים אוכלים ממנה, אף על פי שעשאוה גלוסקין, כלומר, עוגה יפה - פטורה מחלה. 31) למדו כן ממה שנאמר: "עריסותיכם" - "עריסותיכם ולא של גוי", ואפילו עשאה ישראל. 32) כלומר, כל העיסה כולה אף חלק הגוי, כיוון שיש לישראל בכל העיסה כולה. 33) אבל אם אין בחלקו של ישראל, שיעור עיסה, הרי היא פטורה מחלה. 34) מעיסה שברשותו. 35) שישראל חייב בה בחלה מן התורה, כשכל ישראל שם. 36) שהרי עיסתו פטורה. 37) כלומר, שהוא פטור מחלה. וכל זה כדי שלא יחשוד באלו שאכלו את חלתו, שהם מזלזלים בקדשים. 38) ואף על פי שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המצוות, כיוון שגלגול העיסה שהוא שעת החיוב, היה ברשותו, לא חל חיוב חלה. וכן הוא לעניין תרומות ומעשרות, שמירוח של גוי פוטר מתרומות ומעשרות.. 39) לעיסה. 40) כלומר, נתנה לו ללוש אותה. 41) כלומר, וישראל זה אינו יודע הלכות חלה וחושב שהעיסה פטורה באופן זה, אבל האמת היא שאינה פטורה, שכשם שעיסת גוי פטורה אפילו כשלשה ישראל, כיוון שהיא עיסה של גוי, כמו כן עיסת ישראל חייבת אפילו לשה גוי. 42) ואף על פי שאסור לעשות כן, כדלהלן בהלכה טו - כיוון שאין הישראל יודע הלכות חלה, כנ"ל, אף דין זה אינו יודע. [וייתכן עוד כי כשם שאסור להפקיע מן החלה על ידי עשייה פחות מכשיעור, כן אסור להפקיעה מן החלה (=כפי טעותו) על ידי מסירה לגוי]. 43) שהם מחמשת מיני דגן החייבים בחלה. 44) שאינו מחמשת המינים. 45) כלומר, טעם חיטים. 46) אף על פי שיש בעיסה רוב אורז, ואף על פי שאין בחיטים לבד כדי שיעור עיסה החייבת בחלה - שהחיטים גוררות את האורז ומהפכות אותו לדגן. ולכן תפסה המשנה "חיטים ואורז" דווקא, שכן דרכן של החיטים, שהן גוררות אחריהן את האורז. 47) שעדיין לא הורמה ממנה חלה. 48) כלומר, נטל שאור מעיסת חיטים ונתן לתוך עיסת אורז. 49) ואין השאור מתבטל בעיסת האורז, כיוון שמין בשאינו מינו בנותן טעם. 50) "עיסה שנילושה במי פירות (כלומר, בכל המשקין חוץ משבעת המשקין שהן: יין דבש שמן חלב טל וכו' מים) חייבת בחלה". 51) דבש דבורים שהוא משבעת המשקים, אבל דבש תמרים אינו אלא מי פירות ואינו מחייב. 52) כלומר, שפך המים לקמח ולשו. 53) בברכות מב. אמרו שפת הבאה בכסנין (כלומר, שנתנו לתוכה תבלין) מברך עליה המוציא אם קבע סעודתו עליה. הרי שפת זו לחם היא, וחייבת בחלה. וסופגנין ודובשנין, שפירשם רבינו שם שהם הנילושים בדבש או בתבלין, ופטורים מן החלה, אינם עניין לכאן, שאלו שבמשנה "אופים אותם במינים משונים ממיני האפייה". כמו שהוסיף שם רבינו בפירושו, ואילו העיסה שבדברי רבינו היא הנאפית כדרך הלחם. 54) אבל בלא אפייה פטור מחלה. 55) כדרך שאופים לחם. 56) בברכות לז: "כי אתא רבין אמר ר' יוחנן, טרוקנין חייבין בחלה. מאי טרוקנין אמר אביי כובא דארעא" (שעושין חפירה בקרקע ואופים בה). 57) כלומר, לא כדרך שאופים בתנור שמרתיחים ולאחר מכן מדביקים הבצק. 58) ואם האש מהלכת אף מן הצד כמו בתנור - אף ריש לקיש מודה שחייב בחלה.

מתוך מהדורת וגשל

הִדְבִּיק הַבָּצֵק[59] - כָּל אֵלּוּ חַיָּבִין בְּחַלָּה. אֲבָל הָעוֹשֶׂה עִסָּה לְיַבְּשָׁהּ בַּחַמָּה[60] בִּלְבַד, אוֹ לְבַשְּׁלָהּ בִּקְדֵרָה[61] - חֲרֵי הִיא פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה; שֶׁאֵין מַעֲשֵׂה חַמָּה לֶחֶם. בֵּין שֶׁלָּשָׁהּ בְּמַיִם, בֵּין שֶׁלָּשָׁהּ בִּשְׁאָר מַשְׁקִין[62]. וְכֵן קָלִי[63] שֶׁלָּשִׁין אוֹתוֹ בְּמַיִם אוֹ בִּדְבַשׁ[64] וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּלֹא אֲפִיָּה[65] - פָּטוּר. שֶׁאֵין חַיֶּבֶת אֶלָּא עִסָּה שֶׁסּוֹפָהּ לְהֵאָפוֹת לֶחֶם לְמַאֲכַל אָדָם[66].

יג. עִסָּה שֶׁלָּשָׁהּ[67] תְּחִלָּה[68] לַעֲשׂוֹתָהּ מַעֲשֵׂה חַמָּה[69] וְהִשְׁלִימָהּ[70] לַעֲשׂוֹת פַּת[71], אוֹ שֶׁהִתְחִיל בָּהּ לֶאֱפוֹתָהּ פַּת[72] וְהִשְׁלִימָהּ לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה חַמָּה, וְכֵן קָלִי שֶׁלָּשׁוֹ לֶאֱפוֹתוֹ פַּת - חַיָּבִין בְּחַלָּה.

יד. לֶחֶם הֶעָשׂוּי לְכוּתָח[73] - מַעֲשֶׂיהָ מוֹכִיחִין עָלֶיהָ: עֲשָׂאָהּ כְּעָכִין[74] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[75]; עֲשָׂאָהּ כְּלִמּוּדִין[76] - פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה[77].

טו. כַּמָּה שִׁעוּר הָעִסָּה שֶׁחַיֶּבֶת בְּחַלָּה? מִלֹּא הָעֹמֶר[78] קֶמַח. בֵּין מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִינִים בֵּין מֵחֲמִשְׁתָּן - כֻּלָּם[79] מִצְטָרְפִין לַשִּׁעוּר. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הָעֹמֶר? שְׁנֵי קַבִּין פָּחוֹת חֹמֶשׁ[80]. וְהַקַּב - אַרְבָּעָה לֻגִּין, וְהַלֹּג - אַרְבַּע רְבִיעִיּוֹת, וְהָרְבִיעִית - אֲצָבְעַיִם עַל אֲצָבְעַיִם בְּרוֹם אֲצָבְעַיִם וַחֲצִי אֲצָבַע וְחֹמֶשׁ אֲצָבַע[81], וְכָל הָאֲצָבָעוֹת הֵם רֹחַב גּוּדָל שֶׁל יָד[82]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַמִּדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֶשֶׂר אֲצָבָעוֹת עַל עֶשֶׂר אֲצָבָעוֹת בְּרוֹם שָׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת וּתְשִׁיעַ אֲצָבַע בְּקֵרוּב[83] - הוּא הָעֹמֶר. וְכֵן מִדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שֶׁבַע אֲצָבָעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תְּשִׁיעֵי אֲצָבַע עַל שֶׁבַע אֲצָבָעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תְּשִׁיעֵי אֲצָבַע בְּרוֹם שֶׁבַע אֲצָבָעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תְּשִׁיעֵי אֲצָבַע - הִיא מִדַּת הָעֹמֶר[84]. וּשְׁתֵּי הַמִּדּוֹת כְּאֶחָד הֵם עוֹלִים[85]. וְכַמָּה מְכִילָה מִדָּה זוֹ? כְּמוֹ אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ בֵּיצִים בֵּינוֹנִיּוֹת וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה[86]. וְהֵם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה וּשְׁמוֹנִים סְלָעִים וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי סֶלַע מִקֶּמַח הַחִטִּים שֶׁבְּמִצְרַיִם, שֶׁהֵם מִשְׁקַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים זוּז[87] מִזּוּזֵי מִצְרַיִם בַּזְּמַן הַזֶּה. וּמִדָּה שֶׁמְּכִילָה כַּמִּשְׁקָל הַזֶּה מִקֶּמַח הַחִטִּים הַזֶּה - בָּהּ מוֹדְדִין לְחַלָּה בְּכָל מָקוֹם.

טז. אָסוּר לְאָדָם לַעֲשׂוֹת עִסָּתוֹ פָּחוֹת פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר, כְּדֵי לְפָטְרָהּ מִן הַחַלָּה[88]. וְהַמַּפְרִישׁ חַלָּה מֵעִסָּה שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[89], וַהֲרֵי הִיא[90] חֻלִּין כְּשֶׁהִיְּתָה. עָשָׂה עִסָּה פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר וַאֲפָאָהּ וְנָתַן הַפַּת לַסַּל, וְחָזַר וְאָפָה פַּת אַחֶרֶת וְנָתַן לַסַּל, אִם נִתְקַבֵּץ בַּסַּל שִׁעוּר חַלָּה - הַסַּל מְצָרְפָן לַחַלָּה[91], וּמַפְרִישׁ הַחַלָּה מִן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

59) שאף ריש לקיש מודה בזה. **60)** שגם ר' יוחנן מודה בזה, שפטור מחלה. **61)** ולא לאפות אותה. **62)** ירושלמי חלה שם הלכה ג: "רבי שמעון בן לקיש אמר, כל שהאור מהלך תחתיו (כלומר, נאפה במחבת), אינו חייב בחלה וכו' אמר ליה ר' יוחנן, ובלבד על ידי משקה (כלומר, שמבשל את העיסה ואינו אופה אותה)". **63)** בירושלמי שם סוף הלכה ד: "קמח קלי שעשאו בצק חייב בחלה. רבי יוסי בשם רבי יוחנן, והוא שאפיין", כלומר, על דעת לאפותו פת. **64)** שהם משבעת המשקים שהם חיבור לחלה. אבל אם לש במי פירות פטור מחלה אפילו אם אפה. **65)** כלומר, לש על דעת כן, שלא יאפהו לחם. **66)** כלומר, לש על דעת כן, אף על פי שלמעשה לא אפה אותה. **67)** עשה אותה עיסה עבה. **68)** התחיל ללוש אותה. **69)** שאז היא פטורה מחלה. **70)** [כנראה שכן פירש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "תחילתה סופגנין וסופה עיסה וכו' חייבת". היינו שבתחילת הלישה חשב לעשותה סופגנין ובסוף הלישה חשב לעשותה עיסה, חייבת, אף על פי שלמעשה לא עשאה פת]. **71)** והרי זו "עיסה שתחילתה סופגנין וסופה עיסה", שחייבת. אבל אם בסוף עשאה מעשה חמה הרי היא עיסה שתחילתה סופגנין וסופה סופגנין, שפטורה. אבל לדעת רבינו תם שם, לא במחשבה הדבר תלוי, אלא מעשה העיסה מחייב, ולפיכך אם עשה עיסה, אפילו חשב על דעת לעשותה סופגנין, ועשאה סופגנין - חייבת, כיוון שעשאה עיסה בתחילה, והרי זה "תחילתה עיסה וסופה סופגנין". ורק אם לא לש אותה כעיסה, אלא כסופגנין, שבלילתם רכה, ולבסוף אפה אותם כסופגנין, אז הם פטורים. **72)** זהו "תחילתה עיסה וסופה סופגנין", שחייבת. **73)** הוא תערובת של נסיובי דחלבא (=השיריים שבחלב לאחר עשיית החמאה) ופירורי לחם. ואופה אותו על מנת לשוחקו ולעשות ממנו כותח. **74)** עוגות דקות. **75)** שגילה דעתו בזה שעשאה ללחם ולא לכותח. **76)** כלומר, שחיבר חתיכות בצק קצתן אל קצתן, ובזה נראה שהוא רוצה להפרידם לאחר מכן ולשוחקן. **77)** שאינה נקראת לחם. **78)** למדו כן ממה שנאמר: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו", היינו כדי עיסת מדבר, שהיא עומר לגולגולת. והעומר עשירית האיפה. **79)** המדובר כשנילושו יחד, אבל על ידי נשיכה לחוד, אין כולם מצטרפים. **80)** שהרי האיפה היא שלוש סאים שהן שמונה עשר קבים, ועשירית מזה היא 1,8. כלומר קב ושמונה עשיריות, שהן ארבע חמישיות. **81)** שהן בסך הכל 10,8 אצבעות מעוקבות. **82)** שהרי במנחות לט: אמרו: תנא, אצבע שאמרו אחד מארבעה בטפח של כל האדם. **83)** כלומר, מעט פחות, שהרי נפח העומר הוא: 309,44 אצבעות מעוקבות. ואילו מדה זו: 311,1. **84)** בערך. שהרי מדה זו: 310,11. **85)** בערך, כנ"ל. **86)** שהרי האיפה - 3 סאים, הסאה - 6 קבים, הקב - 4 לוגים והלוג - 6 ביצים, הרי בכל איפה 432 ביצים, והעומר, שהוא שיעור חלה, הוא עשירית האפה - 43,2 ביצים. **87)** הם חמש מאות ועשרים דרהם. ולפי המדה שלנו הם בערך: 1.728 קילו גרם, שהם 7.2 אוקיה. וראה בספר "שיעורי תורה" להרב חיים נאה עמודים קע־קעג. **88)** כלומר, יש לו כדי שיעור חלה, והוא רוצה לפטור עצמו, אבל אם אינו עושה כן כדי להפקיע חיוב חלה, אלא שאין לו אלא עיסה קטנה, פשוט הוא שמותר. **89)** שאם הוסיף אחר כך וצירף כשיעור חלה, אינו נפטר בהפרשה ראשונה, וחייב להפריש חלה מחדש. **90)** החלה שהפריש. **91)** אף על פי שלא נשכו זה בזה (כלומר, לא נדבקו) בעודם בעיסה.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

א. שְׁתֵּי עִסּוֹת[2] שֶׁיֵּשׁ בִּשְׁתֵּיהֶן[3] שִׁעוּר הַחַיָּב בְּחַלָּה[4], וְאֵין בְּאַחַת מֵהֶן כַּשִּׁעוּר, וְנָגְעוּ זוֹ בְזוֹ וְנָשְׁכוּ[5] זוֹ אֶת זוֹ: אִם הָיוּ שֶׁל שְׁנַיִם, אֲפִלּוּ הֵן מִמִּין אֶחָד[6] - פְּטוּרִין מִן הַחַלָּה; שֶׁסְּתָם[7] שְׁנַיִם מַקְפִּידִין. וְאִם יָדוּעַ שֶׁאֵינָן מַקְפִּידִין עַל עֵרוּב הָעִסּוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת[8].

ב. הָיוּ שְׁתֵּיהֶן[9] שֶׁל אִישׁ אֶחָד: אִם הָיוּ מִמִּין אֶחָד[10] - מִצְטָרְפִין[11] וְחַיָּבוֹת בְּחַלָּה, וְאִם מִשְּׁנֵי מִינִין הָיוּ - אֵין מִצְטָרְפִין; שֶׁסְּתָם[12] אֶחָד אֵינוֹ מַקְפִּיד[13]. וְאִם הָיָה מַקְפִּיד[14] שֶׁלֹּא תִּגַּע עִסָּה זוֹ בְזוֹ וְלֹא תִּתְעָרֵב עִמָּהּ, אֲפִלּוּ הָיוּ מִמִּין אֶחָד - אֵין מִצְטָרְפוֹת[15].

ג. וְכֵיצַד מִצְטָרְפוֹת[16] אִם הָיוּ שֶׁל אֶחָד[17] מִמִּין אֶחָד? עִסַּת הַחִטִּים שֶׁנְּגְעָה[18] בְּעִסַּת הַכֻּסְּמִין - מִצְטָרְפוֹת[19]; נָגְעָה בִּשְׁאָר הַמִּינִין - אֵין מִצְטָרְפוֹת[20]. וְכֵן עִסַּת שְׁעוֹרִין שֶׁנְּגְעָה בְּעִסַּת הַכֻּסְּמִין[21] אוֹ שִׁבֹּלֶת שׁוּעָל אוֹ שִׁיפּוֹן, וְכֵן עִסַּת כֻּסְּמִין[22] וְשֶׁל שִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְשֶׁל שִׁיפּוֹן שֶׁנְּגְעָה כָּל אַחַת מִשֶּׁלָּשְׁתָּן בַּחֲבֶרְתָּהּ - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת[23].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

92) בפסחים שם, חולקים רבי אליעזר ורבי יהושע, שלדעת ר' אליעזר, הסל מצרפן, ולדעת ר' יהושע, התנור מצרפן. 93) וטעמו של דבר, שבתנור עדיין אינו קרוי "לחם", ומכלל "עריסותיכם" כבר יצא, ואינו מצרף אפילו אם נושכות זו בזו. 94) שאין בכל אחד מהם לבד, שיעור חלה. 95) בעודן עיסה. והנה בתוספתא טהרות פרק א הלכה ב אמרו: "ואיזהו הנשוך, התולש ממנו כל שהוא". כלומר, אי אפשר שיפרידם מבלי שיתלוש קצת מן השני. 96) ואף על פי שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה פטורה, חייבת בחלה, שאין הולכים אחר שעת הגלגול אלא כשיש בעיסה שיעור חלה. ואף על פי כן היא פטורה, מסיבה צדדית, כגון שעשאה לייבשה בחמה וכיוצא בזה. אבל כשאין בעיסה שיעור חלה, הרי לא באה לכלל חיוב כלל, ולא שייך לומר שנפטרה, ולכן כשנשכה בעיסה אחרת אפילו לאחר גלגול, נתחייבה עכשיו בחלה. 97) פחות מכשיעור חלה. 98) שם: תוך כלי בעינן והא ליכא, או דילמא אוויר כלי בעינן והא איכא. 99) כמו בזמן הזה. 100) שספק דרבנן - לקולא. 101) שהוא שיעור חלה. 102) צריך עיון, אם דווקא במורסן שהחזירו פטור מחלה אבל בסובין שהם דקים - חייב, או לאו דווקא. 103) "לפי שהמורסן אינו חייב בחלה". ובירושלמי שם הלכה ג "אמר רבי יוחנן, דרך עיסה שנו (בתורה) כאן, וכאן מכיוון שניטל מורסן וחזר לתוכן אין זה דרך עיסה". 104) שיש בה שיעור חלה. 105) כלומר, אפילו דעתו לשאור ולא לבצק, שאינו חפץ לאפותה. 106) ואפילו אם לא יהא בכל אחד מחלקי השאור כשיעור חלה. 107) והרי זה כאילו גלגלה לשם כך. 108) כלומר, מי שאינו נחתום. 109) לכמה אנשים, באופן שבכל חלק וחלק לא יהיה שיעור חלה. 110) ואין חוששין שמא יימלך לעשות אותה עיסה אחת. 111) כלומר, אף באחת מהן. 112) שהרי הוא כעושה עיסה על מנת לחלקה. ולולא זאת הייתה הלישה מחייבת בחלה, אף על פי שערבה שלא מדעת הבעלים, שהרי "הגומר פירותיו של חבירו שלא מדעתו וכו' הרי אלו טבלו למעשר". 1) יבאר שתי עיסות שיש בשתיהן חיוב חלה ולא באחת מהן, אם מצטרפות. עיסת מין אחד אם מצטרפת עם מין אחר, או חדש עם ישן. עיסה פחותה מכשיעור מכאן ועיסה פחותה מכשיעור מכאן ואחרת באמצע. שני גויים שעשו עיסה כשיעור וחלקוה ואח"כ נתגיירו. הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה. עיסה הטבולה לחלה. ואם היא כחולין לעניין טומאה. 2) חלה פ"ד משנה א. 3) ביחד. 4) ראה למעלה בפ"ו הלכה טו. 5) שבאופן זה אם היו של אדם אחד, מצטרפות (שם הלכה יז). 6) ראה להלן הלכה ג. 7) ירושלמי שם. 8) שם: שתי נשים שאינן מקפידות, עשו אותן כאשה אחת. וראה להלן. 9) משנה שם. 10) ראה בהלכה הסמוכה. 11) והמדובר כשאין בדעתו לחלק העיסה לכמה בני אדם, ראה למעלה שם הלכה יט. 12) ירושלמי שם. 13) כלומר, ולכן מצטרפות העיסות אם היו ממין אחד. 14) כלומר, ידוע שהוא מקפיד. 15) שם: אשה אחת שהיא מקפדת, עשו אותה כשתי נשים. 16) שם, משנה ב. 17) ראה למעלה בהלכה א. 18) כלומר, נגעה ונשכה, כנ"ל שם. 19) אף־על־פי שלענין כלאים אינם מין אחד (ראה בפ"ג מהלכות כלאים הלכה ג) - כאן לענין חלה, הם מין אחד, לפי שהעיסות שלהם דומות (עיין ר"ש ורע"ב בכלאים פ"א משנה א). ולא גזרו חכמים שמא יבואו לתרום מזה על זה, ובאמת אין תורמין מזה על זה, כיון שהם כלאים זה בזה, ראה בהלכות כלאים שם, ובפ"ה מהלכות תרומות הלכה ג - שהכל יודעים שאין תורמין ממין על שאינו מינו (ירושלמי חלה פ"ד הלכה ב). וראה בהלכה הסמוכה, לענין ישן וחדש. 20) וכל זה אינו אלא בנושכות זו את זו, אבל הבולל קמח ועושה עיסה - כל חמשת המינין מצטרפים, כבסוף ההלכה הסמוכה. 21) וממה שאמרו (מנחות ע.) "כוסמין מין חיטין", ראה להלן פ"ח הלכה ד. 22) משנה שם, כרבי יוחנן בן נורי. ויתכן שלא נחלק תנא־קמא על רבי יוחנן בן נורי בענין זה (כסף־משנה, וביאור הגר"א ליו"ד סימן שכד אות י). 23) שהכוסמין הם גם מין חיטים וגם מין שעורים.

מתוך מהדורת וגשל

ד. עִסַּת חָדָשׁ[24] - אֵינָהּ מִצְטָרֶפֶת[25] לְשֶׁל יָשָׁן[26], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִמִּין אֶחָד; כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ[27]: תּוֹרְמִין[28] מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן[29]. וְלֹא יִתְרֹם[30] מֵאֶמְצַע שְׁתֵּיהֶן[31], אֶלָּא יָבִיא[32] עִסָּה אַחֶרֶת חָדָשׁ אוֹ יָשָׁן וְיִצְטָרֵף לָהֶם לְהַשְׁלִים הַשִּׁעוּר[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[34] בְּעִסָּה שֶׁנָּגְעָה[35] בְּעִסָּה אַחֶרֶת; אֲבָל הַבּוֹלֵל קֶמַח חֲמֵשֶׁת הַמִּינִין וְעוֹשֶׂה מֵהֶם עִסָּה אַחַת - חֲרֵי חֲמִשְׁתָּן מִצְטָרְפִין לְשִׁעוּר עִסַּת חַלָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[36].

ה. עִסָּה[37] שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר מִכָּאן[38], וְעִסָּה פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר מִכָּאן, וְעִסָּה שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּחַלָּה בָּאֶמְצַע, כְּגוֹן עִסַּת אֹרֶז[39] אוֹ עִסַּת תְּרוּמָה[40] אוֹ מְדֻמָּע[41] אוֹ עִסַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים[42], אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹגְעוֹת[43] זוֹ בָּזוֹ - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת; שֶׁהֲרֵי דָּבָר הַפָּטוּר מִן הַחַלָּה מַבְדִּיל בָּאֶמְצַע[44].

ו. הָיָה[45] בָּאֶמְצַע עִסָּה שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ - מִצְטָרְפוֹת; שֶׁהָעִסָּה שֶׁבֵּינֵיהֶן כְּבָר הָיְתָה מְחֻיֶּבֶת בְּחַלָּה[46]. וְכֵן[47] אִם הָיָה בֵּינֵיהֶן עִסַּת הֶקְדֵּשׁ - מִצְטָרְפוֹת; מִפְּנֵי שֶׁרָאוּי לִפְדּוֹתָהּ וְתִתְחַיֵּב בְּחַלָּה[48]. וְכֵן[49] אִם הָיְתָה בֵּינֵיהֶן עִסַּת מִין אַחֵר[50] אוֹ עִסַּת אִישׁ אַחֵר אוֹ עִסַּת חָדָשׁ - חֲרֵי שְׁתֵּי הָעִסּוֹת שֶׁבַּצְּדָדִין מִצְטָרְפוֹת לְחַלָּה[51].

ז. שְׁתֵּי עִסּוֹת[52], שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר, שֶׁהִפְרִישׁ חַלָּה מִזּוֹ וְחַלָּה מִזּוֹ, וְחָזְרוּ וְנָגְעוּ[53] זוֹ בָּזוֹ וַהֲרֵי בִּשְׁתֵּיהֶם כַּשִּׁעוּר - חַיָּבִין לְהַפְרִישׁ מֵהֶן חַלָּה; שֶׁהַחַלּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת אֵינָן כְּלוּם[54].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

24) מתבואה של שנה זו. 25) שם משנה ד: "קב חדש וקב ישן שנשכו זה בזה, רבי ישמעאל אומר יטול מן האמצע (ממקום שנושכים זה את זה, ונמצא מפריש משתיהן - רע"ב), וחכמים אוסרים". אבל להפריש מזה על זה, לדברי שניהם, אי אפשר. 26) מתבואה של השנה הקודמת. 27) ירושלמי שם. 28) תרומה גדולה. 29) והלא דין הוא שאין תורמין מזה על זה, ראה בפ"ה מהלכות תרומות הלכה יא. 30) כחכמים הנ"ל, ולא כרבי ישמעאל. 31) שגם באופן זה יש חשש, שמא יאמרו: תורמין מן החדש על הישן. 32) כלומר, כיון שמן התורה נתחייבה עיסה זו (של חדש וישן) בחלה, אין להפרידה ולעשותה שתי עיסות. 33) כלומר, אם יביא עיסת חדש, נצא שחדש וחדש מכאן, וישן באמצע, והוא מצרפם, וכן להיפך, כדלהלן בסוף ה"ו. וכשהוא מפריש, מפריש על כל העיסה, כיון שבאופן כזה, אין חשש שמא יאמרו: תורמין מן החדש על הישן, שבני אדם רואים שצירף עיסה נוספת, וחושבים שאינו מתקן אלא מחדש על חדש ומישן על ישן. ועיין ברדב"ז. 34) שאין חיטים מצטרפים אלא עם הכוסמין בלבד (הלכה הקודמת). 35) ונשכה, כנ"ל. ירושלמי חלה פ"א הלכה א. 36) למעלה בפ"ו ראש הלכה טו. ומזה שכתבו רבינו כאן, ולא בסוף הלכה הקודמת, נראה שאפילו עיסת חדש ועיסת ישן, מצטרפות, אם נילושו יחד. ועיין ר"י קורקוס ו"משנה ראשונה" שם. 37) חלה פ"ד משנה ג. 38) ושתיהן ממין אחד. 39) שאינה חייבת בחלה, ראה למעלה בפ"ו הלכה ב. 40) כלומר, עיסה העשויה מקמח של תרומה. והתרומה פטורה מן החלה משום שנאמר: תרימו תרומה, ולא שכבר נתרמה. וראה למעלה שם סוף הלכה ד. 41) ירושלמי שם הלכה ג, ותוספתא שם פ"ב הלכה ד. שהרי הוא פטור מחלה, ראה למעלה שם. 42) ירושלמי שם. שפטורה מחלה, ראה למעלה שם סוף הלכה ח. 43) ונושכות. וראה שם הלכה יז, ובהערות, וברדב"ז להלן סוף הלכה ז, ולמעלה הלכה א והלכה ג. 44) וכל זה כשהעיסות נושכות זו את זו, אבל אם הן בלולות, ויש בעיסות החייבות בחלה כשיעור החייב בחלה, אין העיסות שאינן חייבות בחלה מעכבות את חיוב החלה. וראה למעלה שם הלכה ט, וביו"ד שם סעיף ו ואילך, ובביאור הגר"א שם ס"ק יג. 45) משנה שם. 46) ולא מיעטו מהכתוב: "תרימו תרומה", ולא שכבר נתרמה, אלא עיסה שאינה שייכת עתה בחיוב חלה, כמו עיסת תרומה. אבל עיסה שהורמה חלתה, שייכת גם עכשיו לחיוב חלה, אלא שנפטרה לאחר שהפרישו ממנה. 47) ירושלמי שם. 48) שם: "קב הקדש מצרף, קב חלה אינו מצרף וכו' הקדש ראוי לפדותו ולחייבו, חלה אינה ראויה לפדותה ולחייבה". [והוצרכו לסברא זו בהקדש, אף־על־פי שוודאי הקדישוה לאחר הגלגול, שאם לא כן, לא מועיל הפדיון והיא פטורה מן החלה (להלן פ"ח הלכה ז), ואם־כן הרי "כבר היתה מחוייבת בחלה" (כמפורש בסמוך, בעיסה שהורמה חלתה - שאין לדמות עיסת הקדש שנפטרה מן החלה ואין לה זיקה לחלה כלל, לעיסה שהורמה חלתה, שיש לה זיקה לחלה, וראה להלן. ואף־על־פי שיכול להשאל על החלה, כדרך שיכול להשאל על התרומה - אין לדמות שאלה בחלה שאינו חייב להשאל, לפדיון הקדש, שחייב הוא לפדותו לטובת בדק הבית, ראה בנדרים נט. ובר"ן שם ד"ה תרומה, וברדב"ז כאן. ובחלה אין הסברא ש"כבר היתה מחוייבת בחלה", שרק בעיסה שהורמה חלתה אמרו כן (ראה למעלה), אבל חלה עצמה ההפרשה אינה פוטרת אותה, אלא את העיסה, ולגבי עצמה שם חלה פוטר אותה, שכשם שתרומה אינה חייבת בחלה, כמו כן חלה אינה חייבת עוד בחלה, ואין לה זיקה להפרשת חלה]. 49) ירושלמי ותוספתא שם. 50) מחמשת המינים. ואף־על־פי שאין עיסת חיטין מצטרפת עם עיסת שעורים לשיעור חלה (אם לא בללן יחד, כנ"ל בהלכה ד), בכל זאת אין עיסת השעורים מפסיקה בין שתי עיסות חיטים שאין בכל אחת מהן כשיעור. וטעמו של דבר, שכדי שיצטרפו שתי עיסות ושהשלישית שביניהן לא תפסיק, די שתהא האמצעית בת חיוב חלה, אף־על־פי שאינה יכולה להצטרף בעצמה, כנ"ל, וראה בתוספתא כפשוטה. 51) אף־על־פי שאין עיסת איש אחד ועיסת חדש מצטרפות בעצמן, כנ"ל בהלכות א־ד - אינן מפסיקות, כנ"ל. 52) שם משנה ה, כחכמים ולא כרבי עקיבא. 53) וגם נשכו, כנ"ל. 54) שהרי הופרשו בשעת פטור.

מתוך מהדורת וגשל

ח. שְׁנֵי[55] עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁעָשׂוּ עִסָּה כַּשִּׁעוּר[56] וְחִלְקוּהָ[57], וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיְּרוּ[58], וְהוֹסִיף כָּל אֶחָד עַל חֶלְקוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ לַשִּׁעוּר[59] - הֲרֵי זוֹ חַיֶּבֶת; שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ[60] שְׁעַת חוֹבָה כְּשֶׁהָיוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁהֲרֵי פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר הָיָה בְּיַד כָּל אֶחָד מֵהֶן[61].

ט. אֲבָל שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים[62] שֶׁעָשׂוּ כָּךְ[63], וְחָזַר כָּל אֶחָד אַחַר שֶׁחָלְקוּ וְהוֹסִיף עַל חֶלְקוֹ עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ לַשִּׁעוּר - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה; שֶׁכְּבָר הָיְתָה לָהּ שְׁעַת חוֹבָה[64], וְהֵן הָיוּ פְּטוּרִין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאוּהָ לְחַלֵּק[65].

י. הָיְתָה[66] הָעִסָּה בְּיַד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַיִּשְׂרָאֵל בְּשֶׁתָּפוּת[67] וְחִלְקוּ, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְהוֹסִיף הַגֵּר עַל שֶׁלּוֹ [וְיִשְׂרָאֵל עַל שֶׁלּוֹ] עַד שֶׁהִשְׁלִים כָּל אֶחָד עִסָּתוֹ לַשִּׁעוּר - שֶׁל יִשְׂרָאֵל חַיֶּבֶת[68], וְשֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים פְּטוּרָה[69].

יא. הַנּוֹטֵל[70] שְׁאוֹר מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ[71] וּנְתָנוֹ לְתוֹךְ עִסָּה שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ[72] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא עִסָּה שְׁנִיָּה[73], שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ עִם שְׁאוֹר זֶה שִׁעוּר עִסָּה שֶׁחַיֶּבֶת בְּחַלָּה, וְנוֹתְנָהּ בְּתוֹךְ הָעִסָּה[74] שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ, וּמַפְרִישׁ מִן הָעִסָּה הַשְּׁנִיָּה שִׁעוּר חַלָּה עָלֶיהָ וְעַל הַשְּׁאוֹר, כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל[75] מִן הַמֻּקָּף. וְאִם אֵין לוֹ עִסָּה שְׁנִיָּה - נַעֲשֵׂית זוֹ כֻּלָּהּ טֶבֶל וּמַפְרִישׁ חַלָּה עַל הַכֹּל; שֶׁהַטֶּבֶל בְּמִינוֹ אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא[76].

יב. עִסָּה הַטְּבוּלָה לְחַלָּה - אֵינָהּ כְּחַלָּה[77], וַהֲרֵי הִיא כְּחֵלִין לְעִנְיַן הַטֻּמְאָה, שֶׁאֵין הַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֵלִין, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[78]. וּמֵתָר[79] לִגְרֹם טֻמְאָה לְחֵלִין[80] שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָךְ, שְׁתֵּי עִסּוֹת[81], אַחַת טְמֵאָה[82] וְאַחַת טְהוֹרָה[83] - נוֹטֵל כְּדֵי חַלַּת שְׁתֵּיהֶם מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ[84] וְנוֹתְנוֹ בָּאֶמְצַע סָמוּךְ לָעִסָּה הַטְּהוֹרָה[85],

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

55) ירושלמי חלה פ"ג הלכה ד. 56) [שעיסת שותפין ישראלים שאין בה אלא שיעור אחד - חייבת (למעלה פ"ו הלכה ו), לפי שיש כאן צירוף לחובה. אבל שותפים גויים, שאין עיסתם מצטרפת לכשיעור לחייבה בחלה, אינה מצטרפת גם להקל ולפוטרה כעיסת שני ישראלים שגלגלו על דעת לחלקה, בהלכה הסמוכה]. 57) כנראה שהמדובר כשעשו עיסה זו על דעת לחלקה, ראה בהלכה הסמוכה. וישנם כאן שני פטורים: א. גלגול על־מנת לחלק שפטור (למעלה שם הלכה יט): ב. גלגול גוי הפוטר מן החלה (שם הלכה ח). 58) [שכשנתגיירו כבר לא היה שיעור בעיסה. אבל אם נתגיירו ואחר־כך חלקו, אף־על־פי שהוסיפו אחר כך, פטורים מחלה, שהרי היתה העיסה כשיעור כשנתגיירו, והיה בדין לצרפה לחיוב ובכל זאת פטורים הם אז, לפי שהגלגול היה בגיותם - דינה כעיסה של שני ישראלים (בהלכה הסמוכה) שגלגול של פטור פוטרה לעולם]. 59) כלומר, ואין בעיסה השנייה לבדה כשיעור, שאם לא כן, בוודאי חייבת, כנ"ל שם הלכה ט. 60) לעיסה. 61) (ואין גלגול הגוי פוטר, אלא באופן שהיה כשיעור, ונפקע על ידי הגלגול. וכמו כן אין הגלגול על־מנת לחלק פוטר, אלא כשיש שיעור המחייב, אבל כאן בגוי שאין עיסתם מצטרפת לחיוב, אינה מצטרפת גם לגרום קולא, כנ"ל). 62) ירושלמי שם. 63) על־מנת לחלקה בצק. 64) בשעת לישה, שהרי היה בה שיעור, והיא עיסת ישראל. 65) ראה למעלה בפ"ו הלכה יט. 66) ירושלמי שם. 67) מלשון זה משמע, שלשוה שלא על דעת לחלקה, ראה בכסף־משנה וביו"ד סימן של סעיף ו, ובביאור הגר"א שם אות ז. 68) שהרי בחלקו של הישראל אין גלגול הגוי פוטר (יו"ד שם סעיף א). 69) צריך עיון, הרי לא היתה לה שעת חובה, שהרי פחות מכשיעור היתה בידו, ראה למעלה הלכה ח. וראה בראב"ד. [ויתכן כי רק למעלה שם, שישנם שני פטורים: גלגול על־מנת לחלק, וגלגול של גוי, וכל אחד מהם סותר לשני, כלומר: גלגול על־מנת לחלק אינו מפקיע החיוב, שלא היתה לה שעת חובה כיון שיש כאן גלגול של גוי, וגלגול של גוי אינו מפקיע, שלא היתה לה שעת חובה מצד הגלגול על־מנת לחלק. וכאן שלא גלגלו על־מנת לחלק (ראה למעלה), גלגול הגוי מפקיע, אף־על־פי שבחלקו של הגוי בלבד לא היה כשיעור. אבל מלשון רבינו למעלה שם, נראה שהעיכוב הוא מצד פחות מכשיעור, ולא מצד שגלגל על־מנת לחלק]. 70) חלה פ"ג משנה ח, ותוספתא שם, פ"ב הלכה ב. 71) ואם כן, השאור טבל לחלה. 72) ודין תורה הוא שתיבטל ברוב, אבל חכמים אמרו שהטבל אינו בטל, ראה להלן. 73) מהעיסה הנ"ל שלא הורמה חלתה, אי אפשר להפריש על זה שנתערב, שהרי העיסה הנ"ל מחוייבת בחלה מן התורה. ואילו השאור הנ"ל, אינו חייב אלא מדרבנן. אבל מהעיסה השנייה, שאין בה כשיעור בלי השאור הנ"ל, יכול להפריש (משנה ראשונה). 74) כלומר, מערבבה בעיסה, באופן כזה שיוכל להפריש מן העיסה החדשה, שאף־על־פי שעיסה שהורמה חלתה הנמצאת בין שתי עיסות שאין בכל אחת כשיעור, הרי היא מצרפתן (למעלה הלכה ו), כל זה לענין שתהיינה העיסות כעיסה אחת שיש בה שיעור, אבל לענין שיהא זה מן המוקף, העיסה מפסקת. ובספר מוגה: "סמוך לעיסה" (ר"י קורקוס, וכעין זה העתיק הסמ"ג עשין קמא). ולפי זה, העיסה שהורמה חלתה מצרפת אף לענין שיחשב מן המוקף, וכן הוא בשו"ת הרא"ש כלל ב סימן ב. אלא שלפי זה, לא מובן מה שסיים רבינו "כדי שיטול מן המוקף", הרי חוץ מדין מוקף, צריך להסמיך את העיסה השניה כדי שתצטרף לשאור ויהיו יחד כשיעור (תוספתא כפשוטה, וראה בהערה 21 שם). 75) כלומר, זהו הטעם למה שכתב: "ונותנה בתוך העיסה", ולא די בנתינת העיסה השנייה סמוך לה, כנ"ל. 76) שכיון שאפשר לתקנו, הרי הוא דבר שיש לו מתירין, ואפילו באלף אינו בטל. וראה בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו. 77) כן היא מסקנת הגמרא בסוטה ל: 78) בפי"א מהלכות אבות הטומאות הלכות ב, טו. 79) סוטה שם, ועבודה זרה נו. וראה בהלכות טומאת אוכלין פט"ז הלכה ט. 80) כלומר, חולין שאינם מתוקנים, אבל חולין מתוקנים, מותר לטמא גם בידים, כנ"ל שם. 81) חלה פ"ב משנה ח, כרבי אליעזר שפסקו בירושלמי כמותו, ולא כחכמים. 82) כלומר, ראשונה לטומאה (סוטה שם). 83) ועדיין לא הורמה חלה מהן. 84) כן הוא במשנה שם. ופירש שם בספר בית דוד, שאינו מפריש מן העיסה הטהורה שלפניו, אלא מעיסה אחרת (תוספות אנשי־שם). וצ"ע למה לא יפריש מאותה עיסה הטהורה, ועיין רע"ב שם. 85) ונוגע בה כדי שיתרום מן המוקף. ואף־על־פי שאין צריך נגיעה במוקף - טמא וטהור

מתוך מהדורת וגשל

ומוֹשֵׁךְ[86] מִן הַטְּמֵאָה לַטְּהוֹרָה כְּדֵי בֵּיצָה[87], כְּדֵי לִתְרֹם מִן הַמַּקֶּף[88].

יג. עוֹשֶׂה אָדָם[89] עִסָּה טְהוֹרָה[90] וְאֵינוֹ מַפְרִישׁ חַלָּתָהּ, וּמַנִּיחָהּ אוֹ מַנִּיחַ מִקְצָתָהּ לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עָלֶיהָ וְהוֹלֵךְ חַלּוֹת שֶׁל עִסּוֹת אֲחֵרוֹת וַאֲפִלּוּ נִטְמְאוּ הָעִסּוֹת[91], עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה הָעִסָּה שֶׁהִנִּיחַ כֻּלָּהּ חַלָּה וְיִתְּנֶנָּה לַכֹּהֵן. וְהוּא שֶׁלֹּא תִּפָּסֵל מֵאֹכֶל אָדָם[92]; אֲבָל מִשֶּׁתִּסְרַח[93] אֵינוֹ מַפְרִישׁ עָלֶיהָ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ אוֹתָם הָעִסּוֹת שֶׁמַּפְרִישׁ עֲלֵיהֶן סָפֵק אִם הוּרְמָה חַלָּה מֵהֶן אוֹ לֹא הוּרְמָה[94]; שֶׁחַלַּת דְּמַאי[95] נִטֶּלֶת מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא לְכַתְּחִלָּה וְשֶׁלֹּא מִן הַמַּקֶּף.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

א. הַמַּפְרִישׁ חַלָּתוֹ קֶמַח - אֵינָהּ חַלָּה, וְגָזַל בְּיַד כֹּהֵן, וּשְׁאָר הָעִסָּה חַיֶּבֶת בְּחַלָּה. וְאוֹתוֹ הַקֶּמַח שֶׁהִפְרִישׁ לְשֵׁם חַלָּה, אִם יֵשׁ בּוֹ עִמֶּר וְעוֹשֵׂהוּ עִסָּה - חֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ חַלָּה, כְּשְׁאָר כָּל קֶמַח חֵלִין.

ב. אֵימָתַי מַפְרִישִׁין חַלָּה? כְּשֶׁיִּתֵּן אֶת הַמַּיִם וְיִתְעָרֵב הַקֶּמַח בַּמַּיִם, מַפְרִישׁ הַחַלָּה מִתְּחִלַּת דָּבָר שֶׁנִּלּוֹשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם. וְהוּא שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר שָׁם בָּעֲרֵבָה קֶמַח שֶׁלֹּא נִתְעָרֵב בַּמַּיִם שִׁעוּר עֹמֶר. וְאִם אָמַר: חֲרֵי זוֹ חַלָּה עַל הָעִסָּה וְעַל הַשְּׂאוֹר וְעַל הַקֶּמַח שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר, וְלִכְשֶׁתֵּעָשֶׂה כֻּלָּהּ עִסָּה אַחַת תִּתְקַדֵּשׁ זוֹ שֶׁבְּיָדוֹ לְשֵׁם חַלָּה - חֲרֵי זֶה מֻתָּר.

ג. הִנִּיחַ הָעִסָּה עַד שֶׁלָּשׁ הַכֹּל וְעֵרְבָהּ וְאַחַר כָּךְ הִפְרִישׁ - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. וְאִם לֹא הִפְרִישׁ הַחַלָּה בָּצֵק, אֶלָּא אָפָה הַכֹּל - חֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִן הַפַּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ד. מֵאֵימָתַי תִּתְחַיֵּב הָעִסָּה בְּחַלָּה? מִשֶּׁתְּגַלְגֵּל בְּחִטִּים וְיִתְעָרֵב הַקֶּמַח בַּמַּיִם, אוֹ שֶׁתִּטַּמְטֵם בִּשְׁעוֹרִים וְתֵעָשֶׂה כֻּלָּהּ גּוּף אֶחָד. וְאוֹכְלִין עֲרַאי מִן הָעִסָּה עַד שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל בְּחִטִּים וְתִטַּמְטֵם בִּשְׁעוֹרִים. וְהַכֻּסְּמִין - כְּחִטִּים, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְהַשִּׁיפּוֹן - כִּשְׁעוֹרִים.

ה. נִתְגַּלְגְּלָה בְּחִטִּים וְנִטַּמְטְמָה בִּשְׁעוֹרִים, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה קֹדֶם הַפְרָשַׁת חַלָּה - חַיָּב מִיתָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא טֶבֶל. לְפִיכָךְ: אִם הָיְתָה הָעִסָּה חַיֶּבֶת בְּחַלָּה מִן הַתּוֹרָה, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה - לוֹקֶה, כְּכָל אוֹכֵל טֶבֶל; וְאִם הָיְתָה חַיֶּבֶת מִדִּבְרֵיהֶם - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ו. עִסָּה שֶׁנִּדְמְעָה עַד שֶׁלֹּא תִּתְגַּלְגֵּל - פְּטוּרָה; מִשֶּׁתִּתְגַּלְגֵּל - חַיֶּבֶת. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ עִסָּתוֹ אוֹ הַמַּפְקִיר אוֹתָהּ קֹדֶם שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה, וּפְדָאָהּ אוֹ זָכָה בָּהּ וְאַחַר כָּךְ גִּלְגְּלָהּ, אוֹ הִקְדִּישָׁהּ אוֹ הִפְקִיר אוֹתָהּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה, וּפְדָאָהּ אוֹ זָכָה בָּהּ - חֲרֵי זוֹ חַיֶּבֶת בְּחַלָּה.

ז. הִקְדִּישָׁהּ קֹדֶם שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל, וְנִתְגַּלְגְּלָה בְּיַד הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ פְּדָאָהּ - פְּטוּרָה; שֶׁבִּשְׁעַת חוֹבָתָהּ הָיְתָה פְּטוּרָה.

ח. וְכֵן עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּתַן לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ עִסָּה, וּנְתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה עַד שֶׁלֹּא גִּלְגְּלָהּ - חַיֶּבֶת; וּמִשֶּׁגִּלְגְּלָהּ - פְּטוּרָה.

ט. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיְתָה לוֹ עִסָּה: נִתְגַּלְגְּלָה עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר - פְּטוּרָה; וְאִם מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר - חַיֶּבֶת. וְאִם סָפֵק -

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

דינם כדבר שהוא מקפיד על תערובתו, וצריך נגיעה (ר"י קורקוס). וכאן אין צריך נשיכה, ראה להלן. **86)** [צ"ל "ומנשך", וראה להלן. ועיין במשנה ראשונה שם. ואף־על־פי שעל־ידי נשיכה נעשה הכל כגוף אחד וכולם טמאים בעת מעשה כראשון לטומאה (פ"ו מהלכות טומאת אוכלין הלכה יח) - לאחר שפירשו לא נשאר בהם אלא טומאת מגע בלבד, כמפורש שם]. **87)** ["כדי־ביצה" זה הוא מן הטהורה, ועושה כן כדי שהעיסה הטמאה תהא נושכת עם ה"כדי־ביצה", ועם ה"כדי־חלה", ועל־ידי־זה הן נעשות כעיסה אחת, ורק באופן זה, כשהכל גוף אחד, מותר לתרום מן הטהור על הטמא, כמפורש למעלה בפ"ה מהלכות תרומות הלכה ז, אבל באופן אחר אסור, ראה למעלה פ"ה הלכה יג. וראה במשנה ראשונה. ואף־על־פי שבמשנה שם אמרו, ונותן פחות מכביצה באמצע" - פסק רבינו כברייתא בסוטה שם, שנותן כביצה באמצע, מפני: שאין שני עושה שלישי בחולין, וחולין הטבולין לחלה אינה כחלה אלא כחולין, ולפיכך אין שלישי בהם כנ"ל, וגם מותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל (אלא שצ"ע שאין זה "גורם", אלא מטמא בידים), ולפיכך מותר לתת כדי ביצה, שאף־על־פי ש"כדי־ביצה" זה נוגע בראשון, ומיטמא ונעשה שני, אף לאחר שפירש (ראה למעלה), אין הוא מטמא את ה"כדי־חלה", שמפרישה ואחר־כך קורא עליה שם חלה]. **88)** [זהו טעם למה שכתב "ונותנו באמצע סמוך לעיסה הטהורה", כנ"ל. וכאן אין צריך נשיכה, שכיון שהכביצה וה"כדי־חלה" נשוכים כולם לעיסה הטמאה, די בכך להתיר לתרום מן הטהור על הטמא]. **89)** חלה פ"ד משנה ו. **90)** כדי שתהא החלה שיפריש, טהורה. **91)** כלומר, שיש כאן שתי ריעותות: שמפריש מן הטהור על הטמא, ושלא מן המוקף (רדב"ז). **92)** ירושלמי שם. **93)** משנה שם. **94)** כגון ששני עדים אומרים שהורמה, ושנים אומרים לא הורמה. אבל אין הכוונה שלקחה מעם הארץ, שהרי עמי הארץ מפרישין חלה, כשם שמפרישין תרומה גדולה (משנה ראשונה). וראה באור־שמח. **95)** כאן "דמאי" פירושו, ספק, ולא שלקחו מעם הארץ, כנ"ל. וראה בפ"ט מהלכות מעשר הלכה א, ובמשנה־למלך שם. **1)** יבאר המפריש חלתו קמח אם היא חלה. ואימתי מפרישין חלה. מאימתי תתחייב העיסה בחלה. ואם נתגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורים. עיסה שנדמעה בטומאה, אם לשין ועורכין עמה. הלוקח מנחתום עם הארץ בסוריא ואמר לו הפרשתי חלה. והלוקח בחוצה לארץ מנחתום או מבעל הבית.

חַיֶּבֶת בְּחַלָּה, לְפִי שֶׁהוּא עָוֹן מִיתָה. וְזָר שֶׁאָכַל חַלַּת סָפֵק זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - אֵין חַיָּב עָלֶיהָ חֹמֶשׁ.

י. עִסָּה שֶׁנּוֹלַד בָּהּ סְפֵק טֻמְאָה קֹדֶם שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל - יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה, לְפִי שֶׁמֵּתָר לְטַמֵּא חֵלִין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְתִשָּׂרֵף חַלָּתָהּ. נוֹלַד לָהּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה סְפֵק טֻמְאָה שֶׁוַּדַּאהּ מְטַמֵּא אֶת הַחֵלִין מִן הַתּוֹרָה - יִגְמְרֶנָּה בְּטָהֳרָה; שֶׁכֹּל שֶׁוַּדַּאהּ מְטַמֵּא אֶת הַחֵלִין - גָּזְרוּ עַל סְפֵקוֹ בְּחֵלִין הַטְּבוּלִים לְחַלָּה שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּ אוֹתָן, הוֹאִיל וְנִטְבְּלוּ לְחַלָּה. וְתִהְיֶה הַחַלָּה תְּלוּיָה, לֹא נֶאֱכֶלֶת וְלֹא נִשְׂרֶפֶת.

יא. לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם עִסָּתוֹ בְּטֻמְאָה לְכַתְּחִלָּה, אֶלָּא יִזָּהֵר וְיִשְׁתַּדֵּל וְיִטַּהֵר הוּא וְכֵלָיו, כְּדֵי לְהַפְרִישׁ חַלָּה טְהוֹרָה. הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם יָתֵר עַל אַרְבָּעָה מִילִין - יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה וַיַּפְרִישׁ חַלָּה טְמֵאָה.

יב. אֵין עוֹשִׂים חַלַּת עַם הָאָרֶץ בְּטָהֳרָה, אֲבָל עוֹשִׂים עִסַּת חֵלִין בְּטָהֳרָה. כֵּיצַד? מְגַבֵּל הָעִסָּה זֶה הֶחָבֵר, וּמַפְרִישׁ מִמֶּנָּה כְּדֵי חַלָּתָהּ, וּמַנִּיחָהּ בִּכְלֵי גְלָלִים אוֹ כְלֵי אֲבָנִים אוֹ בִּכְלֵי אֲדָמָה שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וּכְשֶׁיָּבוֹא עַם הָאָרֶץ - נוֹטֵל אֶת שְׁתֵּיהֶן, אֶת הָעִסָּה וְאֶת הַחַלָּה, וְאוֹמְרִים לוֹ: הִזָּהֵר שֶׁלֹּא תִּגַּע בַּחַלָּה, שֶׁמָּא תַחֲזֹר לְטִבְלָהּ. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ לוֹ זֶה? מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו שֶׁל גַּבָּל.

יג. אֵשֶׁת חָבֵר מְרַקֶּדֶת וּבוֹרֶרֶת עִם אֵשֶׁת עַם הָאָרֶץ; אֲבָל מְשֻׁתַּטֵּל מַיִם בָּעִסָּה לֹא תְּסַיַּע אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עוֹשָׂה עִסָּתָהּ בְּטֻמְאָה. וְכֵן הַנַּחְתּוֹם שֶׁעוֹשֶׂה בְּטֻמְאָה - לֹא לָשִׁין וְלֹא עוֹרְכִין עִמּוֹ, שֶׁאֵין מַחֲזִיקִין יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה; אֲבָל מוֹלִיכִין עִמּוֹ פַּת לַפַּלְטֵר.

יד. הַלּוֹקֵחַ מִנַּחְתּוֹם עַם הָאָרֶץ בְּסוּרְיָא, וְאָמַר לוֹ: הִפְרַשְׁתִּי חַלָּה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִסָּפֵק. כְּשֵׁם שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ עַל תְּרוּמָה גְּדוֹלָה, כָּךְ לֹא נֶחְשְׁדוּ בְּסוּרְיָא עַל הַחַלָּה.

טו. הַלּוֹקֵחַ בְּחוּצָה לָאָרֶץ מִן הַנַּחְתּוֹם - צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִסָּפֵק. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַמִּתְאָרֵחַ אֶצְלוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִסָּפֵק.

יום שלישי ט"ז אייר ה'תשע"ה

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִתֵּן כָּל זוֹבֵחַ בְּהֵמָה טְהוֹרָה לַכֹּהֵן[2] הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים. וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים בְּכָל מָקוֹם מַתָּנוֹת[3]. וּמִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת תָּמִיד, בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[4]; וּבְכָל מָקוֹם, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ; וּבְחֵלִין, אֲבָל לֹא בְּמֻקְדָּשִׁין[5].

ב. כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן[6] וְנִפְדּוּ - חַיָּבִין בְּמַתָּנוֹת[7]; וְאִם קָדַם מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן[8], אוֹ שֶׁהֶקְדִּישָׁן תְּמִימִים וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד בָּהֶם מוּם[9], וְנִפְדּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּתָּנוֹת[10].

ג. סָפֵק בְּכוֹר[11] - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת מִכָּל צַד[12]: שֶׁאִם בְּכוֹר הוּא - כֻּלּוֹ לַכֹּהֵן, וְאִם אֵינוֹ בְּכוֹר - מַתְּנוֹתָיו לַכֹּהֵן. וְאִם נִסְתַּפֵּק בִּשְׁנַיִם[13], וְלָקַח הַכֹּהֵן הָאֶחָד מִסָּפֵק - הֲרֵי הַשֵּׁנִי פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת; עֲשָׂאוּהוּ כְּמִי שֶׁזָּכָה בּוֹ הַכֹּהֵן וּנְתָנוֹ[14] בְּמוּמוֹ לִבְעָלָיו[15]. אֲבָל סְפֵק מַעֲשֵׂר[16] - פָּטוּר מִכָּל מָקוֹם[17], שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[18].

ד. בְּהֵמַת קָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלָה בְּמוּמָהּ[19] וְאֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּמַתָּנוֹת שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּבְהֵמוֹת אֲחֵרוֹת, אֲפִלּוּ אַחַת בְּמֵאָה, בִּזְמַן שֶׁכָּל בְּהֵמָה מֵהֶן לְאַחֵר[20] - כֻּלָּן פְּטוּרִין[21]; שֶׁכָּל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שמצות־עשה ליתן הזרוע והלחיים והקיבה לכהן. הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו. בהמת כלאים או בהמת שותפין או בהמת פירות שביעית, או של כהנים ולוים. השוחט לגוי ולכהן, והמשתתף עם הכהן. גר שנתגייר והייתה לו בהמה שחוטה, ובהמה שלא הורמו מתנותיה. השולח בשר לחבירו והיו בה מתנות, ומקום שאין בו כהן. הרוצה ליתן המתנות לשני כהנים, ואיזהו זרוע לחיים וקיבה. מי הוא הכשר לאכול את המתנות. ואם מזכה אותם לישראל. אם יחטוף הכהן המנות, או ישאל לישראל בפיו. 2) אף על פי שבחולין קל: אמר רבי יונתן שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ - סתם רבינו כדברי המשנה שהן ניתנות לכל כהן. 3) נקראות כן לפי הפסוק: "ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה" (רדב"ז).
4) שהרי לא נזכר בהם בתורה בית כמו שנזכר בביכורים. 5) במשנה שם: תלמוד לומר: "ואתן אותם (חזה ושוק של שלמים) לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם", אין לו (לכהן) אלא מה שאמור בעניין, כלומר: רק חזה ושוק, ולא זרוע ולחיים וקיבה. 6) כלומר, כשהקדישם היה בהם מום קבוע, שלא נתפסה בהם קדושת הגוף, אלא קדושת דמים. 7) שכיוון שלא נתפסה בהם אלא קדושת דמים, כיוון שנפדו הרי הם כחולין גמורים, שהרי הם מותרים אז בגיזה ועבודה. 8) שדינם להיאסר בגיזה ועבודה אף לאחר פדיונם. 9) קבוע. 10) כיוון שקדושתם חמורה, ואף לאחר שנפדו נותר בהם איסור גיזה ועבודה. 11) והמדובר ברחל שלא ביכרה שילדה זכר ונקבה, ולא ידוע מי יצא תחילה, הזכר או הנקבה.
12) כלומר, ממה נפשך. 13) וכגון שילדה שני זכרים שאי אפשר שלא קדם אחד מהם. והואיל ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון, הכהן נוטל את הכחוש, והשני ספק בכור. 14) שכיוון שהכהן לקח אחד מספק, עשו את השני כחליפי הראשון.
15) שאין כאן אלא צד אחד בלבד ש"אם אינו בכור מתנותיו לכהן", אבל הצד השני "שאם בכור הוא כולו לכהן" איננו כאן, כיוון שמכרו לישראל. 16) מעשר בהמה שאין לכהן חלק בו אלא כולו לבעליו. 17) כלומר, בין נסתפק באחד ובין נסתפק בשניים. 18) ולא שייך לחייבו מכל צד, שאם מעשר הוא - כולו לבעלים. 19) כלומר, שנולד בה מום לאחר שהקדישה. 20) כלומר, שכל בהמה שייכת לאדם אחר. 21) שאין הכהן יכול לבוא עליו משני צדדין כמו בבכור,

מתוך מהדורת וגשל

1 אֶחָד וְאֶחָד סָפֵק, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. הָיָה
2 אֶחָד הוּא הַשּׁוֹחֵט אֶת כֻּלָּם - פּוֹטֵר מַתְּנוֹת אַחַת מֵהֶן
3 בִּלְבַד[22].
4 **ה.** אֵין חַיָּב בְּמַתָּנוֹת אֶלָּא בְּהֵמָה[23] טְהוֹרָה[24] בִּלְבַד;
5 שֶׁנֶּאֱמַר: אִם שׁוֹר אִם שֶׂה[25]. כִּלְאַיִם הַבָּא מִכֶּבֶשׂ וָעֵז[26]
6 - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת[27]. וְהַכּוֹי[28], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סָפֵק -
7 מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ[29] כָּל הַמַּתָּנוֹת[30]. צְבִי[31] הַבָּא עַל הָעֵז[32]
8 וְיָלְדָה - הַוָּלָד חַיָּב בַּחֲצִי מַתָּנוֹת[33]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם שֶׂה
9 - אֲפִלּוּ מִקְצָת שֶׂה. תַּיִשׁ הַבָּא עַל הַצְּבִיָּה - הַוָּלָד
10 פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת[34].
11 **ו.** אֶחָד הַשּׁוֹחֵט לַאֲכִילַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לַאֲכִילַת
12 כְּלָבִים אוֹ לִרְפוּאָה[35] - חַיָּב בַּמַּתָּנוֹת[36].
13 **ז.** בֶּהֱמַת שֶׁתָּפִין - חַיֶּבֶת; שֶׁנֶּאֱמַר: זִבְחֵי הַזֶּבַח.
14 **ח.** הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת[37].
15 כֹּהֲנִים[38] וּלְוִיִּם[39] - פְּטוּרִים מִן הַמַּתָּנוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: מֵאֵת
16 הָעָם. וְסָפֵק הֵם הַלְוִיִּם אִם הֵם בִּכְלַל הָעָם אוֹ לֹא,
17 לְפִיכָךְ אֵין נוֹטְלִין מֵהֶם, וְאִם נָטַל הַכֹּהֵן[40] - לֹא יַחֲזִיר[41].
18 **ט.** בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[42]? בְּשׁוֹחֵט לְעַצְמוֹ[43]; אֲבָל כֹּהֵן
19 טַבָּח[44] שֶׁשּׁוֹחֵט[45] וּמוֹכֵר בַּשּׁוּק - מַמְתִּינִין לוֹ שְׁתַּיִם
20 וְשָׁלֹשׁ שַׁבָּתוֹת[46], מִכָּן וְאֵילָךְ מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מַתָּנוֹת
21 וְנוֹתְנִין אוֹתָם לְכֹהֲנִים אֲחֵרִים[47]. וְאִם קָבַע בֵּית מִטְבָּחַיִם
22 לִמְכֹּר - אֵין מַמְתִּינִין לוֹ, אֶלָּא מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מִיָּד[48]. וְאִם
23 נִמְנַע מִלִּתֵּן[49] - מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן.
24 **י.** הַשּׁוֹחֵט[50] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְכֹהֵן[51] - פָּטוּר מִן
25 הַמַּתָּנוֹת[52]. וְהַמִּשְׁתַּתֵּף[53] עִם הַכֹּהֵן - צָרִיךְ שֶׁיִּרְשֹׁם
26 חֶלְקוֹ[54], כְּדֵי שֶׁיַּנִּיחַ הַמַּתָּנוֹת בְּחֵלֶק הַכֹּהֵן[55]; שֶׁאִם לֹא
27 צִיֵּן חֶלְקוֹ - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת[56], מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַכֹּל יוֹדְעִין
28 שֶׁהַכֹּהֵן שֵׁתָּף לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַכֹּהֵן עוֹמֵד עִמּוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שהרי אין לכהן בבהמת קדשים כלום. 22) שהרי אחת מן הבהמות (היא בהמת הקדשים הנ"ל) פטורה. 23) ולא חיה ולא עוף. 24) ולא טמאה. 25) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו ממה שאמרו שכלאיים הבא מן התייש ומן הצבייה פטור מן המתנות. הרי שחיה פטורה מן המתנות. 26) ששתיהן בהמות טהורות, אלא שהן שני מינים. 27) ברייתא שם: "תנו רבנן, הזרוע והלחיים והקיבה נוהגים בכלאיים ובכוי". וברייתא אחרת הביאו שם: דתניא, שור (כלומר, כך היה צריך להיות כתוב בתורה ולא יותר), מה תלמוד לומר "אם שור", לרבות את הכלאיים. 28) שהוא ספק חיה ספק בהמה, ודעת רבינו, שהוא ברייה בפני עצמה. 29) כלומר, מפרישים ונותנים לכהן. 30) ולא חציין. 31) שהוא חיה טהורה. 32) שהיא בהמה טהורה. 33) שהרי ספק הוא אם חוששין לזרע האב והוולד הוא גם מין חיה ופטור מן המתנות, או אם חוששין לזרע האם ואין הוא אלא בהמה וחייב במתנות. 34) כרב פפא. וטעמו של דבר, שכיוון שהדבר ספק אם חוששין לזרע האב או לא, ייתכן שאין חוששין, ואז הוולד כולו חיה כאמו, ולכן פטור ממתנות שהמוציא מחבירו עליו הראיה. 35) שאין זה נקרא שוחט לאכילה. 36) שאף על פי שהשוחט ונתנבלה בידו פטור מן המתנות, משום שנאמר "ונתן לכהן" - "לו ולא לכלבו" - כאן שהשחיטה כשרה, אלא שנתכוון להאכילה לגוי או לכלבים או לרפואה, חייב הוא במתנות. 37) אבל מן הבכורה פטורה הבהמה שלקח, שאם תהא חייבת נמצא שהוא משתכר בבכור שהוא פטור מלבערו. אבל כאן שהבהמה היא חולין, וחייבת בביעור, אינו משתכר בפירות שביעית. 38) בחולין קלב: דרש רבא "מאת העם", ולא מאת הכהנים. 39) שם קלא. "ההוא ליואה (=לוי) דהווה חטף מתנתא, אתו אמרו ליה לרב. אמר להו, לא מסתייה (=לא דיו) דלא שקלינן מיניה, אלא מיחטף נמי חטף, וכו', מספקא ליה אי אקרו "עם", אי לא איקרו "עם". - ושם: - דרש מרימר, הלכתא כוותיה דרב". 40) אבל לוי אין לו זכות לקבל מתנות כהונה, שנאמר "וזה יהיה משפט הכהנים". 41) דעת רבינו שתפיסה מועילה אפילו לאחר שנולד הספק. 42) שכהנים פטורים ממתנות. 43) כלומר, בהמה שלו. אבל אם שוחט לעצמו בהמת ישראל, פשוט הוא שחייב במתנות, כיוון שהבהמה של ישראל. 44) שם קלב: "דרש רבא, וכו', כשהוא אומר "מאת זובחי הזבח", הוי אומר, אפילו טבח כהן במשמע". ופירשה רבינו, שהכוונה היא בשוחט בהמות שלו ומוכרן, 45) בהמות שלו. 46) [ביבמות (סד: סה.) פסקו בנישואין ובמלקיות כרב, שבשתי פעמים הוחזק, ובווסתות ושור המועד כרבן שמעון בן גמליאל, שבשלוש פעמים הוחזק, וייתכן כי גם כאן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, והדבר תלוי כמה פעמים שחט למכור בשוק, ו"שתי שבתות" היינו מיום ו עד יום ו השני, שהספיק לשחוט שלוש פעמים לצורך יום השבת, ו"שלוש שבתות" היינו מיום א עד יום א השלישי, שרק אז נזדמנו לו שלוש פעמים. אבל מיום א עד יום א השני, אין שם שלוש פעמים. 47) ואין הכהן נוטלו לעצמו, שכיוון שהוא טבח המוכר בשוק, דינו לעניין המתנות כישראל גמור. 48) שגילה דעתו בזה שהוא מוחזק מיד, לשחוט על מנת למכור בשוק. 49) לאחר שתיים ושלוש שבתות, או הקובע בית מטבחיים, ומיד. 50) ומדובר בשוחט ישראל. 51) כלומר, בהמה שכולה של גוי או של כהן. 52) שאין הדבר תלוי בשוחט אלא בבהמה, וכיוון שהיא של כהן הרי היא פטורה. והוא הדין אם הוא שוחט בהמה של לוי שהוא פטור מספק. 53) במשנה שם קלב. "השוחט לכהן ולנכרי פטור מן המתנות, והמשתתף עמהן צריך שירשום". ובמסקנת הגמרא קלג. "סתם עכו"ם מפעא פעי (=מודיע לכל שהוא שותף)" ומפרש רבינו שהמדובר אפילו באינו עומד בבית המטבחיים ואינו נושא ונותן, ואף על פי כן ידוע שהוא שותפו של הישראל, ואין הבריות חושדות בישראל שהוא חייב במתנות ואינו נותנן, אבל כהן שצנוע הוא ואינו מודיע ברבים [=שהוא שותפו של ישראל], חייבו את הישראל לרשום את חלקו, מפני מראית העין. ולפי זה, מה שאמרו במשנה שם "והמשתתף עמהן צריך שירשום", הכוונה, עם הכהנים, אבל עם הגוי, אף פעם אינו צריך לרשום. 54) שיסמן חלקו, מפני מראית העין. 55) ולא יבוא לידי חשד. 56) מדרבנן. אבל מן התורה, כיוון שהוא שותף עם הכהן או עם הגוי, הרי הוא פטור ממתנות.

מתוך מהדורת וגשל

בַּמִּטְבָּחַיִם וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִמּוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לִרְשֹׁם.
וְהַמִּשְׁתַּתֵּף עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵינוֹ צָרִיךְ לִרְשֹׁם[57]; שֶׁסְּתָם עוֹבֵד כּוֹכָבִים מַרְבֶּה דְּבָרִים וּמוֹדִיעַ לַכֹּל שֶׁהוּא שֻׁתָּף, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עִמּוֹ בִּשְׁעַת מְכִירָה.

יא. הִתְנָה הַכֹּהֵן עִמּוֹ[58] שֶׁהוּא שֻׁתָּף חוּץ מִן הַמַּתָּנוֹת - הֲרֵי הַמַּתָּנוֹת לַכֹּהֵן; כֵּיצַד שֶׁאָמַר לוֹ חוּץ - הֲרֵי שֵׁיֵּר לוֹ הַכֹּהֵן חֵלֶק בַּמַּתָּנוֹת[59], וּלְפִיכָךְ הֵם שֶׁלּוֹ[60]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: עַל מְנָת שֶׁהַמַּתָּנוֹת שֶׁלִּי[61] - הֲרֵי הַמַּתָּנוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה[62], וְנוֹתְנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה. אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁהַן שֶׁלּוֹ - לֹא נִפְטַר מִן הַמַּתָּנוֹת[63]. שֶׁהָאוֹמֵר עַל מְנָת - לֹא שֵׁיֵּר לוֹ בְּעַצְמָן שֶׁל מַתָּנוֹת כְּלוּם. הוֹאִיל וְלֹא שִׁיֵּר לוֹ כֹּהֵן שֶׁתָּפוּת[64] - לֹא קָנָאן בִּתְנַאי זֶה.

יב. הָיָה הַכֹּהֵן שֻׁתָּף בָּרֹאשׁ[65] - פָּטוּר מִן הַלְּחִי; שֻׁתָּף בַּיָּד - פָּטוּר מִן הַזְּרוֹעַ; שֻׁתָּף בִּבְנֵי מֵעַיִם - פָּטוּר מִן הַקִּבָּה. אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: הֲרֵי הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ שֶׁלִּי וְהָרֹאשׁ שֶׁלְּךָ - חַיָּב בַּלְّחִי; שֶׁהַדָּבָר הַחַיָּב הֲרֵי הוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל[66].

יג. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה שְׁחוּטָה: אִם נִשְׁחֲטָה עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר - פָּטוּר[67], וְאִם אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - חַיָּב. וְאִם סָפֵק - פָּטוּר, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

יד. בְּהֵמָה שֶׁלֹּא הוּרְמוּ מַתְּנוֹתֶיהָ - מֻתָּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה. שֶׁאֵינָהּ דּוֹמָה לְטֶבֶל[68], שֶׁהֲרֵי מַתָּנוֹת כְּהֵנָּה מֻבְדָּלִין. וְהַמַּתָּנוֹת עַצְמָן - אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לֶאֱכָלָן אֶלָּא בִּרְשׁוּת כֹּהֵן[69]. עָבַר וַאֲכָלָן[70] אוֹ הִזִּיקָן אוֹ מְכָרָן - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם[71], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבֵעַ יָדוּעַ[72]. וְהַקּוֹנֶה אוֹתָם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[73] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכָלָן, מִפְּנֵי שֶׁמַּתָּנוֹת כְּהֵנָּה נִגְזָלוֹת.

טו. אָמַר לְטַבָּח: מְכֹר לִי בְּנֵי מֵעֶיהָ שֶׁל פָּרָה, וְהָיוּ בָהּ מַתָּנוֹת[74] - נוֹתְנָן[75] לַכֹּהֵן וְאֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ[76] מִן הַדָּמִים[77]. לְקָחָם מִמֶּנּוּ בְּמִשְׁקָל[78] - נוֹתְנָם לַכֹּהֵן וּמְנַכֶּה לַטַּבָּח[79] מִן הַדָּמִים.

טז. הַמְשַׁלֵּחַ בָּשָׂר לַחֲבֵרוֹ וְהָיוּ בָהּ[80] מַתָּנוֹת[81] - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא עָבַר זֶה וּגְזָלָן[82]. מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ כֹּהֵן - מַעֲלֶה[83] הַמַּתָּנוֹת בְּדָמִים וְאוֹכְלָן, מִפְּנֵי הֶפְסֵד כֹּהֵן[84], וְיִתֵּן הַדָּמִים לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה.

יז. הָרוֹצֶה לִתֵּן הַמַּתָּנוֹת לְכֹהֵן אֶחָד - נוֹתֵן. וְאִם רָצָה לַחֲלֹק אוֹתָן - לֹא יִתֵּן חֲצִי קֵבָה לְאֶחָד אוֹ חֲצִי זְרוֹעַ, אֶלָּא זְרוֹעַ לְאֶחָד, וְקֵבָה לְאֶחָד, וּלְחָיַיִם לִשְׁנַיִם[85]; שֶׁנֶּאֱמַר: תִּתֶּן לוֹ - שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי מַתָּנָה[86]. וְאִם הָיוּ שֶׁל שׁוֹר[87] - חוֹלֵק אוֹתָן חֲתִיכוֹת; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּכָל חֲתִיכָה כְּדֵי מַתָּנָה.

יח. אֵי זֶהוּ הַזְּרוֹעַ? זְרוֹעַ שֶׁל יָמִין[88], מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְכֻּבָּה[89] עַד כַּף שֶׁל יָדוֹ[90], שֶׁהֵן שְׁנֵי אֵיבָרִים[91] זֶה מְעֹרֶה בָּזֶה. וְהַלְּחָיַיִם - מִן הַפֶּרֶק שֶׁל לְחִי וְעַד פִּיקָה שֶׁל גַּרְגֶּרֶת[92], טַבַּעַת גְּדוֹלָה[93] עִם הַלָּשׁוֹן שֶׁבֵּינֵיהֶן, הַכֹּל לַכֹּהֵן.

יט. אֵין מוֹלְגִין אוֹתָן[94] וְאֵין מַפְשִׁיטִין אוֹתָן, אֶלָּא יִתְּנוּ לוֹ בְּעוֹרָן וּבְצַמְרָן, וְהַקִּבָּה[95] בַּחֵלֶב שֶׁעָלֶיהָ וּבַחֵלֶב שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּכְבָר נָהֲגוּ הַכֹּהֲנִים לְהַנִּיחַ חֵלֶב הַקִּבָּה לַבְּעָלִים[96].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

57) כיוון שהכל יודעים שהוא שותף ואין חושדים בישראל. 58) עם הישראל. 59) כלומר, משאיר את כל המתנות, לחלקו. 60) שם קלד. "חוץ, שיורא. על מנת, לאו שיורא". 61) כלומר, הריני מוכר לך את הבהמה על מנת שהמתנות שלי. 62) רק שלו. 63) ואף על פי שהכהן התנה את המקח או השותפות בתנאי זה, ואם כן היה המקח צריך להתבטל, מכל מקום אין המקח או השותפות בטלים, שהרי הוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהתורה הרשתו ליתנם לכל כהן שירצה, ותנאו בטל. 64) כמו בכל הבהמה. 65) של הבהמה. וכל הבהמה הייתה של הישראל בלבד. 66) אף על פי שעיקר הבהמה של הכהן. 67) שהרי בשעת שחיטה הייתה הבהמה של גוי, ופטורה מן המתנות. 68) שאינו מסויים ומובדל בחלק מן הפירות. 69) שהרי ממונו הוא. אלא שחסרה לו מצוות עשה של נתינה לכהן, אם איננו ממכירי כהונה. 70) חולין קל: "אמר רב חסדא, המזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם". 71) כלומר, אינו חייב בדיני אדם, אבל בדיני שמים חייב. 72) כיוון שלכל כהן יכול לומר: לאחר אתננו. 73) לקנותן. 74) כלומר, הקיבה. 75) הלוקח. 76) הטבח. 77) שהרי ידע הלוקח שהמתנות שם, ומה ששילם לא שילם עבור הקיבה, אלא עבור שאר הבשר. 78) והטבח נתן לו גם את הקיבה. 79) שהרי לא ידע שהקיבה בין בני המעיים, ונמצא שמכר לו הטבח דבר שאינו שלו. 80) במתנה ששלח לו. 81) זרוע לחיים וקיבה. 82) ואם כן אינו רשאי לקבלם, אלא, יש להניח שקנה את המתנות מן הכהן, או שלא היה כהן במקומו, והעלה המתנות בדמים. 83) כלומר, שם את המתנות בשוויין ומניח את דמיהן. ואפשר שצריך לשומן בפני בית דין של שלושה נאמנים היודעים בשומא. 84) אם יניחם - יתקלקלו וייפסדו. 85) כלומר, לחי אחד לכל כהן. 86) ודין זה הוא מן התורה. 87) ושור כיוון שהוא גדול ביותר, אף הזרוע והלחיים והקיבה גדולים, ויש אף בחלק מהן כדי נתינה. 88) תנו רבנן, הזרוע, זה זרוע ימין, וכו', מאי תלמודא, כדאמר רבא, "הירך", המיומנת שבירך, הכא נמי "הזרוע" המיומן שבזרוע. 89) הוא החלק התחתון שבו הפרסות. 90) עצם רחב של כתף. 91) היינו, השוק המתחילה מהפרק של הארכובה ולמעלה והקולית שלמעלה הימנה עד הכתף, אבל מהארכובה ולמטה אינו בכלל זרוע. 92) הבליטה הבולטת בגרון. 93) שם: נוטלה ובית שחיטה עמה (כלומר, תופס בעומק הצוואר באלכסון יותר מן הפיקה). 94) כלומר, את הזרוע ואת הלחיים. ואף על פי שלא נתרבו מהכתוב, רק הלחיים, נראה שדינם שווה מחמת סמיכותם בכתוב. 95) שם: "והקיבה", למאי אתא, להביא חלב שעל גבי הקיבה וחלב שבתוך הקיבה. 96) שכיוון

מתוך מהדורת וגשל

כ. הַכֹּהֶנֶת אוֹכֶלֶת[97] הַמַּתָּנוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נְשׂוּאָה[98] לְיִשְׂרָאֵל[99], מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה[100]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא הַבַּעַל אוֹכֵל מַתָּנוֹת[101] בִּגְלַל אִשְׁתּוֹ. אֲבָל חֲלָלָה[102] - אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, שֶׁאֵין חֲלָלִים בִּכְלַל כֹּהֲנִים[103]. וְאִם רָצָה[104] הַכֹּהֵן לִמְכֹּר הַמַּתָּנוֹת אוֹ לִתְּנָן בְּמַתָּנָה, אֲפִלּוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ לְהַאֲכִילָם לַכְּלָבִים - מַאֲכִילָם, שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה כְּלָל.

כא. כֹּהֲן[105] שֶׁהָיוּ לוֹ חֲבֵרִים שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ הַמַּתָּנוֹת[106], אִם רָצָה לְזַכּוֹת בָּהֶן לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה מְזַכֶּה לוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּאוּ לְיָדוֹ, וְיִהְיוּ אוֹתָם הַחֲבֵרִים זוֹבְחִים וְנוֹתְנִין הַמַּתָּנוֹת לְזֶה הַיִּשְׂרָאֵל שֶׁזָּכָה בָּהֶן. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַיִּשְׂרָאֵל זֶה בְּדַחַק[107] וְאֵין לוֹ לִקְנוֹת בָּשָׂר, וְיִהְיֶה הַכֹּהֵן שֶׁזָּכָה לוֹ חֲבֵרוֹ[108]; אֲבָל אִם הָיָה הַכֹּהֵן שַׁמָּשׁוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה[109] אוֹ שְׂכִירוֹ אוֹ לְקִיטוֹ - אֵינוֹ מְזַכֶּה לוֹ עַד שֶׁיָּבוֹאוּ לְיָדוֹ, שֶׁמָּא יְזַכֶּה בְּעַל כָּרְחוֹ[110].

כב. לֹא יַחְטֹף[111] הַכֹּהֵן הַמַּתָּנוֹת וְלֹא יִשְׁאַל בְּפִיו, אֶלָּא אִם כֵּן נוֹתְנִין לוֹ בְּכָבוֹד - נוֹטֵל. וּבִזְמַן שֶׁהֵם רַבִּים בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם - הַצְּנוּעִים מוֹשְׁכִין יְדֵיהֶם, וְהַגַּרְגְּרָנִים נוֹטְלִין. וְאִם הָיָה כֹּהֵן צָנוּעַ[112] וְאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא כֹּהֵן - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל, כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע לַכֹּל שֶׁהוּא כֹּהֵן. וְאֵין הַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין הַמַּתָּנוֹת אֶלָּא צָלִי בְּחַרְדָּל; שֶׁנֶּאֱמַר לְמָשְׁחָה[113] - כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹכְלִים הַמְּלָכִים[114].

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לִתֵּן לַכֹּהֵן[3] רֵאשִׁית הַגֵּז, שֶׁנֶּאֱמַר: וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ. וּלְוִיִּם בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל[4] בְּמִצְוָה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שהמתנות ממון כהנים, יש להם רשות להניח אצל הישראל. 97) שם קלא: "עולא הוה יהיב מתנתא לכהנתא" (ומה שכתוב: ונתן לכהן, קסבר אפילו כהנת במשמע - רש"י). 98) שהרי אפילו הבעל עצמו אוכל מתנות בגלל אשתו. כל שכן שהיא עצמה אוכלת. 99) ואין בה קדושת כהונה, שהרי אסורה לאכול חזה ושוק של קדשים לעולם, ותרומה בהיותה אשת זר. 100) שאף על פי שקדושת כהונה אין בה, כנ"ל - דין כהנת יש לה. 101) שם קלב. "רב כהנא אכל בשביל אשתו (ישראל היה, ואשתו כהנת). וכן עשו עוד אמוראים כמו שנזכר שם. וצריך לומר, שהכוונה היא שקיבל מתנות במקום אשתו ומי שנתן לו אותן קיים בזה מצות נתינה. כיוון שאשתו כגופו, ואינו צריך הרשאה לקבל את המתנות. 102) שנבעלה לאסור לה, ופקעה קדושת כהונה ממנה, והרי היא כזרה לכל דבר. 103) ביבמות עד: חללה לאו זרעו דאהרן היא. ובבכורות מז. כהנת כיוון דאי בעיל לה (=הפסול) הויא זרה, ומה שאינה משלמת חומש אם אכלה תרומה, אין זה מפני שיש לה דין כהנת אלא מפני שאינה זרה מתחילתה. 104) תוספתא חולין תחילת פרק ט: "מתנות אין בהם משום קדושה, אפילו מוכרן לעובד כוכבים אפילו נותנן לפני כלבו, אין בהן אלא מצוות כהונה בלבד" (כלומר, צריך לתיתן לכהן כיוון שהן ממונו). 105) שם קלג. "אמר רב יוסף, האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבבותיה (=בשכנותו) ודחיקא ליה מילתא, ליזכי ליה מתנתא ואף על גב דלא אתי לידיה במכרי כהונה ולויה" (בכהן שהיה ניכר בעיר, ורוב בני אדם אוהבים אותו ונותנין לו המתנות). 106) ולכן כל הכהנים שבעולם מוותרים על חלקם, ונמצא שהמתנות שלו, שהרי אין לישראל במתנותיו כי אם טובת הנאה בלבד. 107) חולין שם. ומה שהזכירו שם "צורבא מרבנן", סובר רבינו שהוא לאו דווקא. 108) ולא שמשו. 109) שם: "רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא, וכו', עביד להו עגלא תילתא. אמר ליה רבא לשמעיה (כלומר, לשמש שלו שהיה כהן, וכנראה שבעל הבית היה רגיל לתת מתנותיו לשמשו של רבו), זכי לן מתנתא, וכו', רבא אכל ורב ספרא לא אכל, וכו', אמר ליה (רב יוסף לרב ספרא), כי אמרי אנא באחר, שמעא בעל כרחיה מזכי, וכו'". 110) וחששא זו אינה אלא כשעוד לא הגיעו המתנות ליד כהן, אבל הגיעו לידו, אינו מזכה לאחרים, אף לבעלים שלו, אלא ברצונו הטוב. 111) בחולין שם: "ונתן, ולא שיטול מעצמו. אמר אביי, מריש הוה חטיפנא מתנתא, אמינא חבובי קא מחביבנא מצוה. כיוון דשמענא להא, ונתן ולא שיטול בעצמו, מיחטף לא חטיפנא, מימר אמרי הבו לי, כיוון דשמענא להא דתניא: ויטו אחרי הבצע. ר' מאיר אומר, בני שמואל חלקם שאלו בפיהם, מימר נמי לא אמינא. ואי יהבו לי שקילנא (כלומר, אפילו כשהיו כהנים רבים בבית המטבחיים), כיוון דשמענא להא דתניא, הצנועין מושכין את ידיהם, והגרגרנים חולקים, משקל נמי לא שקילנא, לבר ממעלי יומי דכפורי (=בערב יום כיפור, שהוא יום טוב ומצוה לאכול בו, ומתנות מרובות, וכהנים רבים מתאספים, ואם לא יטול, יאמרו שאינו כהן - תוספות שם), לאחזוקי נפשאי בכהני". 112) למד כן רבינו מדברי אביי, שהובאו למעלה, שנטל מתנות בערב יום הכיפורים בכדי להחזיק עצמו לכהן, ומכאן שכהן צנוע ואינו ידוע, מותר לו לקחת גם בזמן אחר חוץ מערב יום הכיפורים, כדי להחזיק עצמו לכהן. 113) פסוק זה נאמר בקדשים ולא במתנות כהונה, אבל למדו זאת ממה שנאמר: "לך נתתים למשחה" - "כל מתנות שנתתי לך בכהונתך, נתתי לך לגדולה". 114) משנה בזבחים צ: "ובכולן (כלומר, בכל הקדשים), הכהנים רשאין לשנות באכילתן לאכלן צלויין ושלוקין ומבושלין, וכו'". ובגמרא: מאי טעמא, אמר קרא "למשחה, לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין". ולפי זה כתבו התוספות שגם לעניין מתנות, אין הדברים אמורים אלא כשנהנה מאכילת צלי כמו שנהנה מאכילת מבושל, אבל אם נהנה יותר באכילת מבושל, יאכל מבושל כמו שטוב לו. 1) יבאר שמצות־עשה ליתן לכהן ראשית הגז, ואם יש לו שיעור. ודין אם נוהגת בחולין ובמקודשין. ואם היה הצמר קשה או אדום או שחור. התולש צמר רחלים בידו. ואם נוהג בכלאים ובטרפה. אם חייב באחריותו. הלוקח גז צאנו של גוי אחר שגזזן הגוי. הלוקח גז צאנו של חבירו. וגר שנתגייר והיו לו גיזות. כמה צאן יהיה לו ויהיה חייב בראשית הגז. וצאן השותפין. ראשית הגז מצותה בתחילה. ואם מפרישין מחדש על ישן. הרוצה לחלק גיזותיו לכהנים. ואם הוא חולין לכל דבר. 2) ראה בספר המצוות (עשה קמד), ובחולין קלז. 3) כלומר, ההפרשה והנתינה - מצוה אחת הן. וראה בספר המצוות כלל יב, ומצות־עשה שם. 4) שם קלא: "ושאר מתנות כהונה, כגון הזרוע והלחיים והקיבה, אין מוציאין אותן לא מכהן לכהן ולא מלוי ללוי. הא

מתוך מהדורת וגשל

1 זוֹ. וְאֵין לְרֵאשִׁית הַגֵּז זוֹ שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה[5]. וּמִדִּבְרֵי
2 סוֹפְרִים, שֶׁלֹּא יִפְחֹת מֵאֶחָד מִשִּׁשִּׁים[6]. וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא
5
6 **ב.** כֵּיצַד?[11] חֲרֵי שֶׁהִקְדִּישׁ[12] בְּהֵמוֹת לְבֶדֶק הַבַּיִת[13] וּגְזָזָן,
7 יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב לִפְדּוֹת[14] וְלִתֵּן לַכֹּהֵן? אוֹ הִקְדִּישׁ
8 בְּהֵמָה[15] חוּץ מִגִּזָּתָהּ[16], יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב בְּרֵאשִׁית הַגֵּז?
9 תַּלְמוּד לוֹמַר: צֹאנְךָ - אֵין אֵלּוּ צֹאנוֹ.
10 **ג.** כָּל הַקֳּדָשִׁים[17] שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן וְנִפְדּוּ -
11 חַיָּבִין בְּרֵאשִׁית הַגֵּז; אֲבָל אִם קָדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן,
12 אוֹ שֶׁקָּדַם מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לָהֶן מוּם
13 קָבוּעַ, וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִים מֵרֵאשִׁית הַגֵּז[18].
14 **ד.** אֵין חַיָּבִין בְּרֵאשִׁית הַגֵּז אֶלָּא הַכְּבָשִׂים בִּלְבַד[19],
15 זְכָרִים כִּנְקֵבוֹת[20], שֶׁהַצֶּמֶר שֶׁלָּהֶן הוּא הָרָאוּי לִבְגָדִים[21].

3 בָּאָרֶץ[7], בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת[8] בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, כְּרֵאשִׁית
4 הַדָּגָן[9]. וְנוֹהֶגֶת בְּחֵלִין, אֲבָל לֹא בַּמַּקְדָּשִׁין[10].

16 הָיָה צַמְרָן קָשֶׁה[22] וְאֵינוֹ רָאוּי לִלְבִישָׁה - פְּטוּרִין
17 מֵרֵאשִׁית הַגֵּז; שֶׁאֵין מַתָּנָה זוֹ לַכֹּהֵן אֶלָּא כְּדֵי לִלְבֹּשׁ
18 מִמֶּנָּה[23].
19 **ה.** כֵּיצַד שֶׁזָּכָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּתְּרוּמוֹת, שֶׁהֵן
20 לַחְמוֹ וְיֵינוֹ[24], וְזָכָה לוֹ בְּמַתְּנוֹת בְּהֵמָה[25] וְקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ[26],
21 שֶׁהֵן הַבָּשָׂר שֶׁלּוֹ - זָכָה לוֹ בְּרֵאשִׁית הַגֵּז לִלְבּוֹשׁוֹ, וּבְגֶזֶל
22 הַגֵּר[27] וְהַחֲרָמִים וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה וּפִדְיוֹן בְּכוֹרוֹת לְהוֹצָאוֹתָיו
23 וּשְׁאָר צְרָכָיו; שֶׁחֲרֵי אֵין לוֹ חֵלֶק בַּנַּחֲלָה וּבַבִּזָּה[28].
24 **ו.** הָיָה הַצֶּמֶר שֶׁלָּהֶן אָדֹם אוֹ שָׁחוֹר אוֹ שָׁחוּם - חַיָּבוֹת
25 בְּרֵאשִׁית הַגֵּז[29]. אֲבָל אִם גָּזַז[30] הַצֶּמֶר וּצְבָעוֹ קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

מלוי לכהן מוציאין, אלמא איקרו עם, כגון הזרוע ולא זרוע, וכו', ומאי ניהו, ראשית הגז", וטעמו של דבר, שאף־על־פי שדין ראשית הגז ומתנות בהמה – אחד הוא, כדלהלן בהלכה יז, הבדל ביניהם לענין לויים, שבמתנות פטורים, משום שנאמר בהם "מאת העם", וספק הוא אם הם בכלל עם, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ובראשית הגז שלא נזכר "עם" כלל – חייבים (כסף־משנה ורדב"ז). 5) כיון שנאמר בה "וראשית", וכל מקום שנאמר ראשית אין בו שיעור, ראה בפ"ג מהלכות תרומות הלכה א, ולמעלה בפ"ה הלכה א. 6) שם קלז: רב ושמואל דאמרי תרווייהו, ראשית הגז בששים. ותיקנו כן משום שנאמר כאן: תתן לו, תן לו דבר הראוי ליתנו מתנה, כדלהלן בסוף הלכה טז. וראה למעלה פ"ה הלכה ב, ופ"ט הלכה יז. 7) שם קלו: "אמר רב נחמן בר יצחק, האידנא נהוג עלמא, וכו', כר' אלעאי בראשית הגז. דתניא, רבי אילעאי אומר, ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ". וטעמו של ר' אלעאי אמרו (שם.): "אמר רבא, יליף נתינה נתינה מתרומה, מה תרומה בארץ אין, בחוצה לארץ לא. אף ראשית הגז, בארץ אין, בחוצה לארץ לא". ולא נהגו כן אלא בראשית הגז, אבל זרוע, לחיים וקיבה נוהגות בין בארץ ובין בחוצה לארץ (למעלה פ"ט הלכה א, עיין שם בהערה ו). ומכיון שדינה כמו תרומה, יתכן, שכשם שתרומה אינה נוהגת אלא כשבאו כולם לארץ (הלכות תרומות פ"א הלכה כו), כמו כן אין ראשית הגז נוהגת אלא כשבאו כולם, ובזמן הזה, אינה אלא מדרבנן (מנחת־חינוך מצוה תקח). 8) משנה שם קלה. 9) ראה בהלכות תרומות שם הלכה א והלכה כו. 10) משנה שם. וראה למעלה פ"ט הלכה א. 11) כלומר, כיצד אין ראשית הגז נוהגת במוקדשין. 12) חולין שם. 13) שאינם אסורים בגיזה ועבודה אלא מדרבנן. לפיכך הוצרכו למעטם מן הפסוק "צאנך", אבל קדשי מזבח שאסורים בגיזה ועבודה מן התורה, פטורים מראשית הגז מטעם אחר: שאינם בני גיזה (שם). 14) בגמרא שם אמרו, שלמי שסובר קדשי בדק הבית טעונים העמדה והערכה בעת פדיונם (וכן פסק רבינו בפ"ה מהלכות ערכין הלכות ה, יב) – אפילו בלי הפסוק "צאנך", הוא פטור מראשית הגז, שהרי אינו יכול להעמיד הגז ולהעריכו ולפדותו (מהרי"ק). וראה במנחת־חינוך שם, ובחזון־איש. 15) לבדק הבית (חולין שם). 16) בגמרא שם הקשו: בדק הבית נמי כחשו (וברש"י: הגיזה הניטלת מכחשת הבשר, ואסור לגוזזה), דאמר חוץ מגיזה וכחשה. ועוד אמרו שם: רבא אמר, במקדיש גיזה עצמה, סלקא־דעתך־אמינא ליגזוז ולפרוק וליתיב ליה, אמר קרא גז צאנך תתן לו, מי שאינו מחוסר אלא גזיזה ונתינה, יצא זה שמחוסר גזיזה פדייה ונתינה. ורבינו השמיט כל זאת. וראה במנחת־חינוך שם ובשער־המלך. 17) תוספתא חולין פ"י (הגהה על הגליון). 18) ראה בפ"ט הלכה ב ובהערות שם. 19) משנה בחולין שם. ובגמרא שם קלז. במסקנא: "לעמוד לשרת, דבר הראוי לשירות". היינו בגדי כהונה, שאינם כשרים אלא מצמר רחלים, ומפשתן בלבד (להלן פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה יב). 20) שם: מכר לו, וכו', זכרים אבל לא נקבות, זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו. 21) כלומר, לבגדי כהונה, כנ"ל (מהר"י קורקוס). 22) ברייתא של תנא דבי ר' ישמעאל שם: "כבשים שצמרן קשה פטורים מראשית הגז, שנאמר (איוב לא, כ) ומגז כבשי יתחמם". ובגמרא שם אמרו, שלמדו כן בגזירה־שוה "גז" – "גז", שהרי גם כאן נאמר "וראשית גז צאנך". 23) כלומר, לבישה כדרכה שיש בה חימום, ולמדו כן ממה שנאמר "ומגז כבשי יתחמם", ראה למעלה. 24) תפס לשון הכתוב (במדבר יח, כז) "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב". אבל גם שמן חייב בתרומות, כמפורש בפסוק אחר (דברים יח, ד) "ראשית דגנך תירושך ויצהרך – תתן לו" ולדעת רבינו (למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכה ט, ופ"א מהלכות מעשר שני הלכה ג) כל פירות האילנות חייבים בתרומות. 25) זרוע ולחיים וקיבה מבהמת חולין (למעלה פ"ט הלכה א). 26) חזה ושוק מבהמת קדשים קלים. 27) כל המתנות האלו, נזכרו למעלה פ"א הלכה י. 28) בדברים שם, א: "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל". ובספרי שם: "חלק, זו ביזה. ונחלה, זו נחלת הארץ". וראה להלן פי"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה י. 29) ראה להלן. 30) במשנה שם קלה.

מתוך מהדורת וגשל

- נִפְטַר מֵרֵאשִׁית הַגֵּז[31]. הִלְבִּינוֹ קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן - חַיָּב לְהַפְרִישׁ[32] אַחַר שֶׁלִּבְּנוֹ. הַתּוֹלֵשׁ[33] צֶמֶר רְחֵלִים בְּיָדוֹ וְלֹא גָּזַז - חַיָּב בְּרֵאשִׁית הַגֵּז.

ז. רֵאשִׁית הַגֵּז נוֹהֵג בְּכִלְאַיִם[34] וּבְכוּי[35] וּבִטְרֵפָה[36]; אֲבָל הַגּוֹזֵז אֶת הַמֵּתָה[37] - פָּטוּר.

ח. הַמַּפְרִישׁ[38] רֵאשִׁית הַגֵּז וְאָבַד[39] - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן עַד שֶׁיִּתֵּן לַכֹּהֵן[40]. הָאוֹמֵר[41]: כָּל גִּזּוֹתַי רֵאשִׁית - דְּבָרָיו קַיָּמִין[42].

ט. הַלּוֹקֵחַ[43] גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחַר שֶׁגְּזָזָן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - פָּטוּר מֵרֵאשִׁית הַגֵּז[44]. לָקַח הַצֹּאן לְגִזָּתָן - חַיָּב[45], אַף עַל פִּי שֶׁגְּדָלָה הַגִּזָּה בִּרְשׁוּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִי[46]ם, וְאַף עַל פִּי שֶׁחוֹזְרִין הַצֹּאן לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחַר גְּזִיזָה. הוֹאִיל וְהַגּוֹזֵז יִשְׂרָאֵל וְהַגִּזִּיזוֹת שֶׁלּוֹ[47] - חַיָּב; שֶׁאֵין הַחִיּוּב אֶלָּא בִּשְׁעַת הַגִּזָּה.

י. הַלּוֹקֵחַ[48] גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ: אִם שֵׁיֵּר הַמּוֹכֵר מְעַט[49] מִצֹּאנוֹ לְהִגָּזֵז - הַמּוֹכֵר חַיָּב לְהַפְרִישׁ מִן הַמִּשְׁאָר עַל הַכֹּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְחִיל הַמּוֹכֵר לִגְזֹז[50]. חֲזָקָה[51] אֵין אָדָם מוֹכֵר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה. וְאִם לֹא שֵׁיֵּר כְּלוּם - הַלּוֹקֵחַ חַיָּב לְהַפְרִישׁ[52].

יא. הָיוּ שְׁנֵי מִינֵי גִּזָּה[53], כְּגוֹן גִּזָּה לְבָנָה וְגִזָּה שְׁחוּמָה[54], אוֹ גִּזַּת זְכָרִים וְגִזַּת נְקֵבוֹת, וּמָכַר מִין זֶה וְהִנִּיחַ הַמִּין הָאַחֵר - זֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ, וְזֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ. [זֶה נוֹתֵן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

31) שכיון שקנאו בשינוי, הרי הוא פטור, וראה בבבא קמא פג: וברש"י שם. 32) שאין זה שינוי. 33) חולין קלז. כרבנן ולא כר' יוסי. וראה בפ"ד מהלכות מתנות עניים הלכה ב, ושם פ"ב הלכה ו ובכסף־משנה שם. 34) תוספתא חולין פ"י. ומדובר בכלאיים הבא מכבש ועז. אבל צבי הבא על הכבש וילדה, אין הולד חייב אפילו בחצי ראשית הגז, שמה שאמרו במתנות (למעלה פ"ט הלכה ה) שחייב בחצי מתנות, הוא מפסוק מיוחד: "אם שה, אפילו מקצת שה". 35) שם. וראה למעלה שם ובהערות. 36) תוספתא שם. ובחולין קלו: "וליתני חומר בראשית הגז שנוהג בטריפות, מה־שאין־כן במתנות (שנאמר "ונתן לכהן" – לו, ולא לכלבו – רש"י שם). אמר רבינא, הא מני ר' שמעון היא, דתניא, ר' שמעון פוטר את הטריפות מראשית הגז". ופסק רבינו כחכמים. ודעת רבינו היא, שלא בא רבינא לומר שמשנתינו כר' שמעון, אלא שכיון שמחלוקת היא, לא הזכירה התנא במשנה (כסף־משנה). וראה באור־שמח. 37) תוספתא שם. וטעמו של דבר, שאין זה נקרא "גז" ולא "צאנך" (ר"י קורקוס וכסף־משנה). [ולענין שבת פסק רבינו, שהגוזז מן המת חייב (פ"ט מהלכות שבת הלכה ז ע"פ התוספתא שבת תחילת פ"ט), וצריך עיון]. 38) תוספתא שם. 39) כלומר, מה שהפריש, אבל שאר הגז קיים. 40) כלומר, שיפריש שנית משאר הגז שלא אבד. ודוקא בראשית הגז שאין החיוב להפריש חלק מסוים, אבל במתנות שהחיוב הוא זרוע ולחיים וקיבה דוקא, כיון שאבדו שוב אינו חייב באחריותן, ואין מחייבים אותו לשלם, מפני שהוא ממון שאין לו תובעין (כנ"ל בפ"ט הלכה יד). וכל זה כשאבדה רק ראשית הגז, אבל אם אבד כל הגז, אינו חייב באחריותו, כמו במתנות כהונה (משנה למלך). וראה ביו"ד סימן שלג סעיף ה, ובחידושי רע"ק שם. 41) חולין קלו: כחכמים ולא כרבי אלעאי, וראה להלן. 42) שם הביאו שתי ברייתות, באחת נאמר שהאומר כל גיזיי ראשית הגז לא אמר כלום, ובשנייה נראה שדבריו קיימין, ותלו זאת בפלוגתת ר' אלעאי ורבנן: לדעת ר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ ישראל, ולמדו כן מתרומה, הוא־הדין שהאומר כל גיזיי ראשית הגז לא אמר כלום, כמו בתרומה, שהאומר כל גרני תרומה לא אמר כלום. ולדעת חכמים שראשית הגז נוהגת גם בחוץ לארץ ולא למדו מתרומה – אם אמר כל גיזיי ראשית הגז דבריו קיימין. ואף־על־פי שלענין ארץ וחוצה לארץ, פסק רבינו (למעלה הלכה א) כר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ, אין זה אלא משום שכן נהגו העולם (חולין שם). אבל לענין "כל גיזיי ראשית הגז" שאין לנו מנהג העולם, בזה הלכה כרבנן (ר"י קורקוס והגר"א ביו"ד שם ס"ק ד). 43) משנה שם קלה. 44) כיון שבשעת הגיזה (שהיא שעת החיוב, וראה להלן), היה הגז של הגוי. 45) שם קלח. כר' חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. ואף־על־פי ששייר הגוי מעט מצאנו להגזז, חייב הלוקח להפריש, שאין החזקה: "אין אדם מוכר מתנות כהונה", שייכת בגוי, וראה להלן בהלכה טו. ואין כוונת רבינו שהקנה לו את גוף הצאן לגיזתו (כדעת רש"י שם), אלא אף־על־פי שנתן לו הגוי את הצאן רק כדי לגזוז אותן, חייב. וטעמו של דבר, שכיון שיש לו רשות לגזוז את הצאן, הרי זה בכלל "צאנך". אבל המקדיש בהמה חוץ מגיזתה פטור מראשית הגז, כיון שלא ניתנה לו רשות לגזוז. וראה בחזון־איש. 46) שם קלו. "וכי תימא הכי נמי (כלומר, שראשית הגז הגדל בפטור, פטור), והתנן, הלוקח גז צאן גוי, פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזוז חייב (כלומר, אף־על־פי שגדל בפטור, אצל הגוי), מתניתין דלא כר' אלעאי". וכבר העירונו שהלכה כר' אלעאי אלא לענין זה שראשית הגז נוהגת רק בארץ. 47) אבל לא גוף הצאן לגיזתן, כנ"ל. וראה ביו"ד שם סעיף ז, ובביאור הגר"א וש"ך שם. 48) משנה שם. 49) כלומר, ויש באותו מעט כשיעור ראשית הגז, ראה להלן הלכה יג. 50) שם קלח. "וכי תימא הכא נמי, והוא שהתחיל לגוז, בשלמא התם (כלומר, בפאה), ובקוצרכם את קציר ארצכם כתיב, מעידנא דאתחיל לקצור מיחייב בכולה שדה. אלא הכא, מעידנא דאתחיל למיגז לא מיחייב בכוליה עדריה" (כלומר, ואינו מתחייב בתחילת הגיזה אלא לאחר גיזת חמש צאן שיש בכל אחת מהן משקל יב סלע, כדלהלן) ואם כן אין הבדל בין אם התחיל המוכר לגזוז לבין אם לא התחיל. 51) שם: "מתנות דכהן לא מזבין איניש וכו', דאמר ליה לוקח, מתנה דכהן גבך היא". וטעמו של דבר, שאיסור הוא למכרן ולהפטר ממתנות כהונה על ידי כך. וראה למעלה פ"ט הלכה יד. 52) שם: "דאמר ליה מוכר, מתנה דכהן לא זבני לך". וראה ביו"ד שם סעיף ח ובמפרשים שם, ובאור־שמח. 53) משנה שם. 54) אדומה. ובמשנה שם: "שחופות". כלומר, לא שחור ולא לבן (רש"י).

מתוך מהדורת וגשל

לְעַצְמוֹ] - עַל מַה שֶּׁלָּקַח, וְזֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ - עַל מַה שֶּׁשִּׁיֵּר[55].

יב. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר[56] וְהָיוּ לוֹ גִּזּוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר נִגְּזְזוּ[57] אוֹ מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר - חֲרֵי זֶה פָּטוּר, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[58].

יג. כַּמָּה צֹאן יִהְיֶה לוֹ וְיִהְיוּ חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז? אֵין פָּחוֹת מֵחָמֵשׁ[59]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בַּגִּזָּה שֶׁלָּהֶן אֵין פָּחוֹת מִמִּשְׁקַל שִׁשִּׁים סֶלַע[60], וְתִהְיֶה גִּזַּת כָּל אַחַת מֵחֲמִשְׁתָּן[61] אֵין פָּחוֹת מִמִּשְׁקַל שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה סֶלַע. הָיְתָה אַחַת מֵהֶם גּוֹזֶזֶת פָּחוֹת מִשְּׁתַּיִם עֶשְׂרֵה סֶלַע, אַף עַל פִּי שֶׁחֲמִשְׁתָּן גּוֹזְזוֹת שִׁשִּׁים סֶלַע אוֹ יָתֵר - חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז.

יד. הַשֻּׁתָּפִין - חַיָּבִין[62] בְּרֵאשִׁית הַגֵּז. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּחֵלֶק כָּל אֶחָד מֵהֶן כַּשִּׁעוּר; אֲבָל חָמֵשׁ צֹאן בִּלְבַד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - פְּטוּרִין.

טו. רֵאשִׁית הַגֵּז[63] מִצְוָתָהּ בַּתְּחִלָּה[64]; וְאִם הִפְרִישׁ בֵּין בָּאֶמְצַע בֵּין בַּסּוֹף - יָצָא. הָיוּ[65] לוֹ חָמֵשׁ צֹאן וְגָזַז אַחַת מֵהֶן בִּלְבַד וּמָכַר גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ גָּזַז שְׁנַיָּה וּמָכַר גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ גָּזַז שְׁלִישִׁית וּמָכַר גִּזָּתָהּ - הַכֹּל מִצְטָרְפוֹת לְרֵאשִׁית הַגֵּז[66], וְחַיָּב אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים[67]. וְיֵשׁ לוֹ לְהַפְרִישׁ מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן[68], וּמִזֶּה עַל זֶה[69]. אֲבָל אִם הָיְתָה רָחֵל אַחַת[70] וּגְזָזָהּ וְהִנִּיחַ גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ קָנָה שְׁנַיָּה וּגְזָזָהּ וְהִנִּיחַ גִּזָּתָהּ - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת[71].

טז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ[72] גִּזּוֹת רַבּוֹת שֶׁל רֵאשִׁית הַגֵּז וְרוֹצֶה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

55) אף־על־פי שמפרישין ראשית הגז ממין על שאינו מינו, כדלהלן בהלכה טו – אם מכר מין אחד אינו מפריש עליו, אף־על־פי ששייר לעצמו מין אחר. שהרי חיובו של המוכר, ששייר לעצמו מעט מצאנו להגזז, להפריש על מה שמכר, הוא משום אין אדם מוכר מתנות כהונה. וזהו דוקא כשמכר מאותו מין, שרוצה הוא לקיים מצות מתנות כהונה, ובוודאי לקח מן הלוקח דמים עבור המתנות שכנגד חלקו. אבל במוכר לבנות ונקבות, שהן יותר טובות משחומות וזכרים, ודאי שהמתנות ביד לוקח, שהרי רוצה המוכר שהכהן יקבל גם מן היפה והטוב. וכן אם מכר שחומות וזכרים, המתנות ביד לוקח, שאין המוכר רוצה להפסיד ולתת לכהן מצמר הלבנות והנקבות שהוא יקר על של השחומות והזכרים, שהם זולים יותר, שהרי לא יתן הלוקח דמים למוכר אלא בעד המתנות שכנגד חלקו, ולפי הצמר שיש לו, והרי הוא זול יותר. וראה ברדב"ז ואור־שמח. 56) חולין קלד. קלד: 57) והיתה הגזיזה שהיא שעת החיוב (למעלה הלכה ט), בהיותו גוי ופטור. 58) בחולין שם: "ספק איסורא לחומרא, ספק ממונא לקולא, דאמר רב חסדא וכן תני ר' חייא, שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור וכו', ראשית הגז ומתנות וכו', לפטור". וראה למעלה בפ"ט הלכה יג. 59) משנה שם קלה. כבית־הלל ורבי דוסא וחכמים, שסוגיית הגמרא שם קלז: כמותם, ולא כבית־שמאי ורבי ישמעאל בר' יוסי ורבי. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א. 60) שם, כשמואל. ושיעורם לפי המשקל שלנו: כל סלע הוא ששה דרהמים (למעלה פ"ו הלכה טו, בכסף־משנה) דהיינו עשרים גרמים, נמצאו ששים סלעים: שלש מאות וששים דרהמים שהם אלף ומאתיים גרמים (= 1,200 ק"ג). 61) שם: אמר רב, וכו', ובלבד שיהו (כלומר, הגיזות) מחומשות. ואין חולק על רב בדין זה (כסף־משנה. וראה בביאור הגר"א ליו"ד שם אות יב). 62) ברייתא שם קלה. "בהמת השותפין חייב(ת) בראשית הגז, ור' אלעאי פוטר. מאי טעמא דר' אלעאי, אמר קרא "צאנך" ולא של שותפות. ורבנן, למעוטי שותפות גוי. ור' אלעאי שותפות גוי מנא ליה, נפקא ליה מרישא דקרא "ראשית דגנך", ולא שותפות גוי". ופסק רבינו כר' אלעאי, שהשותפות פטורה, בין עם ישראל ובין עם גוי, ורק אם יש שיעור בכל חלק – חייב. וכן הוא בעיסה שישראל וגוי שותפין בה, ראה למעלה פ"ו הלכה ט (מנחת־חינוך מצוה תקח, ואור־שמח למעלה בהלכה א). 63) תוספתא חולין פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמ' 511 35). 64) שנאמר: "ראשית גז צאנך". 65) שם קלח. כרב חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. 66) כיון שבשעת התחלת הגיזה, היו לו חמש צאן. 67) ומפריש המוכר מן הגיזה האחרונה, שיחד אתה נעשה שיעור ששים סלע, על כל הגיזות שמכר, שיש לו להפריש מן החדש על הישן, כדלהלן. ואם לא שייר המוכר לעצמו מעט מן הגיזה, חייב הלוקח להפריש, כיון שהמתנות בידו, וחזקה אין אדם מוכר מתנות כהונה, כנ"ל בהלכה י. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א אות טו. ונראה שהוא־הדין אם גזז אחת מהחמש שיש לו ומכר אותה, וכן הלאה, שחייב לאחר שגזז את כל החמש, כיון שבתחילת הגיזה, שאז עיקר מצות ראשית הגז, כנ"ל, היו לו חמש צאן (וכן פירש רש"י שם). שהרי הקשו שם על ר' נתן בו אושעיא: תנינן הלוקח גז צאנו של גוי פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזוז חייב. אמאי, כל חד וחד בתר גיזה נפקא ליה מרשותיה (ולר' נתן, צריך שיהיו לו חמש צאן בשעה שיש לו כשיעור גיזה). ולר' חסדא לא הקשו משם, משמע שלדבריו אם מכר כל אחת מהן לאחר גיזתה, חייב בראשית הגז. ורבינו כתב באופן אחר, לומר שאין חילוק אם מכר הגיזות או הצאן. וראה בכסף־משנה. 68) שם קלו. כחכמים ולא כר' אלעאי. 69) בספרים אחרים: "ומן גיזה על מין אחר". והוא בחולין שם: כחכמים. וראה למעלה בהלכה יא ובהערה נד. 70) תוספתא שם: "היו לו שתי צאן, גזז והניח גזז והניח, אע"פ שעתיד להוסיף עליהן אין מצטרפות". וראה ביו"ד שם סעיף יב, ובביאור הגר"א. 71) כיון שבתחילת גיזה לא היתה לו רק רחל אחת, וצריך שיהיו לו לפחות חמש, כנ"ל בהלכה יג. וראה במנחת־חינוך שם. 72) במשנה שם קלה. "וכמה נותנין לו, משקל חמש סלעים ביהודה, שהן עשר סלעים בגליל, מלובן ולא צואי כדי לעשות ממנו בגד קטן. שנאמר, תתן לו, שיהא בו כדי מתנה". ובגמרא שם קלז: "רב ושמואל דאמרי תרוייהו, בישראל שיש לו גיזין הרבה עסקינן, ומבקש ליתנן לכהן. ואמרינן, כל חד וחד לא תבצר ליה מחמשת סלעים".

לְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים[73] - לֹא יִתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד פָּחוֹת מִמִּשְׁקַל חָמֵשׁ סְלָעִים[74] מְלֵבָן, כְּדֵי בֶּגֶד קָטָן[75]. לֹא שֶׁיְּלַבְּנוּ[76] וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לוֹ, אֶלָּא יִתֵּן לוֹ מִצֶּמֶר הַגִּזָּה כְּשֶׁהוּא צוֹאִי[77] כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ אַחַר הַלִּבּוּן חָמֵשׁ סְלָעִים אוֹ יָתֵר. שֶׁנֶּאֱמַר: תִּתֵּן לוֹ - שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי מַתָּנָה הַמּוֹעֶלֶת.

יז. רֵאשִׁית הַגֵּז - חֵלִין לְכָל דָּבָר[78]. לְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁנּוֹתְנִים אוֹתוֹ לְכֹהֶנֶת אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נְשׂוּאָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּמַתְּנוֹת בְּהֵמָה[79]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁדִּין שְׁנֵיהֶן אֶחָד הוּא[80].

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִפְדּוֹת כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל בְּנוֹ שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ הַיִּשְׂרְאֵלִית. שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לִי; וְנֶאֱמַר: אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם.

ב. וְאֵין הָאִשָּׁה חַיֶּבֶת לִפְדּוֹת אֶת בְּנָהּ; שֶׁהַחַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ - הוּא שֶׁחַיָּב לִפְדּוֹת אֶת בְּנוֹ. עָבַר הָאָב וְלֹא פָדָהוּ - כְּשֶׁיִּגְדַּל יִפְדֶּה אֶת עַצְמוֹ.

ג. הָיָה הוּא לִפְדּוֹת וּבְנוֹ לִפְדּוֹת - יִפְדֶּה עַצְמוֹ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ בְּנוֹ. וְאִם אֵין לוֹ אֶלָּא כְּדֵי פִּדְיוֹן אֶחָד - יִפְדֶּה עַצְמוֹ.

ד. הָיָה בְּנוֹ לִפְדּוֹת וְהִגִּיעַ עֵת לַעֲלוֹת לְרֶגֶל, וְאֵין לוֹ כְּדֵי לָזֶה וְלָזֶה - פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ וְאַחַר כָּךְ עוֹלֶה לְרֶגֶל; שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה, וְאַחַר כָּךְ: וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם.

ה. הַפּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן הַבֵּן, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ, וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן הַפִּדְיוֹן לַכֹּהֵן. וְאִם פָּדָה עַצְמוֹ - מְבָרֵךְ לִפְדּוֹת הַבְּכוֹר, וּמְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ.

ו. מִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן. וּבְכַמָּה פּוֹדֵהוּ? בְּחָמֵשׁ סְלָעִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה. בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּשָׁוֶה כֶּסֶף מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁגּוּפָן מָמוֹן, כְּעִנְיַן הַשְּׁקָלִים. לְפִיכָךְ אֵין פּוֹדִין בְּקַרְקָעוֹת; וְלֹא בַּעֲבָדִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקַרְקָעוֹת; וְלֹא בִּשְׁטָרוֹת, לְפִי שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן. וְאִם פָּדָהוּ בָּהֶן - אֵינוֹ פָּדוּי.

ז. כָּתַב הָאָב לַכֹּהֵן שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים - חַיָּב לִתֵּן לוֹ, וּבְנוֹ אֵינוֹ פָּדוּי. נָתַן לוֹ כְּלִי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּשּׁוּק חָמֵשׁ סְלָעִים וְקִבְּלוֹ הַכֹּהֵן בְּחָמֵשׁ סְלָעִים - הֲרֵי בְּנוֹ פָּדוּי. נָתַן חָמֵשׁ סְלָעִים לַעֲשָׂרָה כֹּהֲנִים, בֵּין בְּבַת אַחַת בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה - יָצָא.

ח. רָצָה הַכֹּהֵן לְהַחֲזִיר לוֹ הַפִּדְיוֹן - מַחֲזִיר; וְלֹא יִתֵּן לוֹ הוּא וַדַּעְתּוֹ שֶׁיַּחֲזִיר. וְאִם עָשָׂה כֵּן וְהֶחֱזִיר לוֹ - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי, עַד שֶׁיִּגְמֹר בְּלִבּוֹ לִתֵּן לוֹ מַתָּנָה גְּמוּרָה; וְאִם רָצָה הַכֹּהֵן אַחַר כָּךְ לְהַחֲזִיר - יַחֲזִיר. וְכֵן אִם פֵּרֵשׁ וְנָתַן לוֹ עַל מְנָת לְהַחֲזִיר - הֲרֵי בְּנוֹ פָּדוּי.

ט. כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם - פְּטוּרִים מִפִּדְיוֹן הַבֵּן מִקַּל וָחֹמֶר: אִם פָּטְרוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, דִּין הוּא שֶׁיִּפְטְרוּ עַצְמָן.

י. יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַכֹּהֶנֶת וּמִן הַלְוִיָּה - פָּטוּר. שֶׁאֵין הַדָּבָר תָּלוּי בָּאָב, אֶלָּא בָּאֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל.

יא. לְוִיָּה הַמְעֻבֶּרֶת מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים - בְּנָהּ פָּטוּר. וְכֹהֶנֶת הַמְעֻבֶּרֶת מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים - בְּנָהּ חַיָּב; שֶׁהֲרֵי נִפְסְלָה אִמּוֹ מִן הַכְּהֻנָּה בִּבְעִילַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים.

יב. כֹּהֵן שֶׁנּוֹלַד לוֹ בֵּן חָלָל: מֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא זָכָה הָאָב בְּפִדְיוֹנוֹ; מֵת אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ חַיָּב הַבֵּן לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי זָכָה הָאָב בְּפִדְיוֹנוֹ.

יג. הַשִּׁפְחָה שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה וְכוּתִית שֶׁנִּתְגַּיְּרָה כְּשֶׁהֵן מְעֻבָּרוֹת וְיָלְדוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה, הוֹאִיל

73) שהרי בידו לתת הכל לכהן אחד (למעלה פ"ט הלכה יז). 74) דהיינו שלשים דרהמים, שהם מאה גרמים, ראה למעלה הערה נט. 75) שם קלח. "מנא הני מילי, אמר ר' יהושע בן לוי, אמר קרא, לעמוד לשרת, דבר שהוא ראוי לשירות. מאי ניהו, אבנט". בפסוק הנ"ל מדובר בכהנים סתם, שהם כהנים הדיוטים, שאין בבגדיהם צמר אלא באבנט לבד, שהוא כלאים (כדעת רבי ביומא יב: ופ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה א, עיין שם בכסף־משנה) וידוע היה לחכמים כי הצמר הדרוש לאבנט שהוא כלאים, צמר ופשתים יחדיו, הוא כשיעור חמשת סלעים (= 100 גרם), ראה רש"י בחולין שם ד"ה מאי ניהו. [ומכאן שאין צורך בשלשה מיני צמר, אלא במין אחד בלבד, כדעת הרלב"ג (שהובאה במשנה־למלך בהלכות כלי המקדש שם). אחרת, לא יתכן שצמר שמשקלו מאה גרמים בלבד, יספיק לאבנט שארכו שלשים ושתים אמה ורחבו כשלש אצבעות (שם הלכה יט). וראה בתפארת ישראל לחולין פי"א אות טז). 76) כלומר, אין הישראל מחויב ללבן הצמר (ברייתא שם). 77) בלתי מלובן. 78) כן הוא בספרי לפרשת שופטים סימן קסה, לגירסת הגר"א שם. וראה בביאור הגר"א ליו"ד שם, אות כא. 79) ראה למעלה פ"ט הלכה כ. 80) שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ (למעלה בהלכה א), ואילו מתנות נוהגות אף בחוצה לארץ (למעלה בפ"ט הלכה א). וראה בנדה נא. 1) יבאר שמצות־עשה לפדות כל אחד מישראל בנו. ואם האשה חייבת בפדיון בנה. ואם חייב הבן לפדות את עצמו, ואם מברך. וכמה הוא הפדיון. אם כתב האב לכהן שהוא חייב לו. ואם נתן לו כלים שאינם שוים בשוק חמש סלעים. נתן חמש סלעים לעשרה כהנים. ואם רצה הכהן להחזיר לו הפדיון. מי הוא החייב בפדיון הבן. ושצריך שיהיה פטר רחם. מאימתי יתחייב בפדיון. ומי שהוא ספק אם חייב בפדיון אם לאו. שתי נשים שלא בכרו וילדו שני זכרים או זכר ונקבה. ב' נשים אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו ב' זכרים ונתערבו. מבכרת שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים וילדה. ואם ילדו שתי נקבות וזכר או שתי נקבות ושני זכרים.

מתוך מהדורת וגשל

וְנוֹלַד בִּקְדֻשָּׁה - חַיָּב; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל, וַהֲרֵי פֶּטֶר וָרֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל. אֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שֶׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה אוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

יד. הַכּוּתִית וְהַשִּׁפְחָה שֶׁיָּלְדוּ, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיְּרוּ וְנִשְׁתַּחְרְרוּ וְיָלְדוּ יָלָד אַחֵר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם, וְאֵין זֶה פֶּטֶר רֶחֶם. וְכֵן הַבָּא אַחַר הַנְּפָלִים: כָּל נֶפֶל שֶׁאִמּוֹ טְמֵאָה לִדָּה - הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם; וְכָל נֶפֶל שֶׁאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לִדָּה, כְּמוֹ הַמַּפֶּלֶת כְּמִין דָּגִים וַחֲגָבִים אוֹ הַמַּפֶּלֶת יוֹם אַרְבָּעִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לַכֹּהֵן וְחַיָּב לִפְדּוֹת.

טו. חָתַךְ הָעֻבָּר בְּמֵעֶיהָ וְהוֹצִיאוֹ אֵבֶר אֵבֶר - הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם. בֶּן שְׁמֹנָה חֳדָשִׁים שֶׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְהוּא חַי וְהֶחֱזִירוֹ וָמֵת, וְכֵן בֶּן תִּשְׁעָה שֶׁמֵּת וְיָצָא רֹאשׁוֹ וְהֶחֱזִירוֹ, וְאַחַר כָּךְ יָצָא אָחִיו וְיָלְדָה - זֶה שֶׁיָּלְדָה אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם, שֶׁהֲרֵי נִפְטַר בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן. וּמִשֶּׁהֹצִיא פַּדַּחְתּוֹ פּוֹטֵר הַבָּא אַחֲרָיו.

טז. יוֹצֵא דֹּפֶן וְהַבָּא אַחֲרָיו כְּדַרְכּוֹ - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים: הָרִאשׁוֹן - לְפִי שֶׁלֹּא יָצָא מִן הָרֶחֶם, וְהַשֵּׁנִי - מִפְּנֵי שֶׁקָּדְמוֹ אַחֵר.

יז. מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב בְּפִדְיוֹן? מִשֶּׁיַּשְׁלִים שְׁלֹשִׁים יוֹם; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה. מֵת הַבֵּן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים, וְכֵן אִם נַעֲשָׂה טְרֵפָה - אֵינוֹ חַיָּב בְּחָמֵשׁ סְלָעִים. וְאִם הִקְדִּים וְנָתַן לַכֹּהֵן - יַחֲזִיר לוֹ הַפִּדְיוֹן. [וְאִם מֵת אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - חַיָּב בְּפִדְיוֹן;] וְאִם לֹא נָתַן - יִתֵּן.

יח. מִי שֶׁפָּדָה בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם: אִם אָמַר לוֹ מְעַכְשָׁיו - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי; וְאִם אָמַר לוֹ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - בְּנוֹ פָּדוּי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמְּעוֹת קַיָּמִין לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם.

יט. מִי שֶׁהוּא סָפֵק אִם חַיָּב בְּפִדְיוֹן אוֹ לֹא - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. מֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי הַבֵּן בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא נִפְדָּה, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה מֵאָבִיו שֶׁפָּדָהוּ קֹדֶם שֶׁיָּמוּת; מֵת הָאָב לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת פָּדוּי, עַד שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ שֶׁלֹּא נִפְדָּה.

כ. מִי שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ וְיָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן יָצָא רִאשׁוֹן - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. יָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן הַבְּכוֹר - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן. מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - פָּטוּר, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. מֵת הָאָב, בֵּין בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם בֵּין אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, בֵּין שֶׁלֹּא חָלְקוּ הָאַחִים בֵּין שֶׁחָלְקוּ - יִנָּתֵן מִן הַנְּכָסִים חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן; שֶׁכְּבָר נִתְחַיְּבוּ הַנְּכָסִים.

כא. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן עֶשֶׂר סְלָעִים לַכֹּהֵן. מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם: אִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתַן - יַחֲזִיר לוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים; וְאִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתַן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מֵהֶן; שֶׁהֲרֵי לֹא צִיֵּן פִּדְיוֹן זֶה עַל בֵּן זֶה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לוֹמַר: הַחֲזֵר מֵחֲבֵרִי.

כב. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ שֶׁיָּלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה זָכָר אֶחָד מֵהֶן פֶּטֶר רֶחֶם.

כג. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה נוֹלַד רִאשׁוֹן - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: נְקֵבָה נוֹלְדָה תְּחִלָּה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר.

כד. שְׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת לֹא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן. מֵת אֶחָד מֵהֶם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָאָב פָּטוּר. מֵת הָאָב - יִנָּתֵן מִן הַנְּכָסִים חָמֵשׁ סְלָעִים.

כה. יָלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: זוֹ שֶׁלֹּא בִּכְּרָה יָלְדָה נְקֵבָה תְּחִלָּה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר, וְזוֹ שֶׁבִּכְּרָה יָלְדָה זָכָר.

כו. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - זֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים, וְזֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים. נָתְנוּ וְאַחַר כָּךְ מֵת אֶחָד מִן הַבָּנִים בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם: אִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתְנוּ - אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מְיֻדָּן; וְאִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתְנוּ - כּוֹתֵב אֶחָד מֵהֶן לַחֲבֵרוֹ הַרְשָׁאָה, וְיֵלֵךְ זֶה בַּהַרְשָׁאָה וְיַחֲזִיר מִן הַכֹּהֵן חָמֵשׁ סְלָעִים.

כז. יָלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה וְנִתְעָרְבוּ - הָאָבוֹת פְּטוּרִין, וְהַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ. וְכֵן מְבַכֶּרֶת שֶׁלֹּא שָׁהַתָּה אַחַר בַּעְלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְיָלְדָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין, וְהַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ.

כח. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר אוֹ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וּשְׁנֵי זְכָרִים - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם.

כט. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים, אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת לֹא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - זֶה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן. יָלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם.

ל. יָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - זֶה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים. שֶׁלֹּא נִפְטַר אֶלָּא בִּשְׁנֵי סְפֵקוֹת: אִם אִשְׁתּוֹ יָלְדָה זָכָר בִּלְבַד - חַיָּב, וְאִם הִיא יָלְדָה הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה - חַיָּב, אֶלָּא אִם כֵּן יָלְדָה נְקֵבָה תְּחִלָּה; וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר רָחוֹק - יִתֵּן פִּדְיוֹנוֹ.

מתוך מהדורת וגשל

יום רביעי י"ז אייר ה'תשע"ה

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִפְדּוֹת כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל[2] פֶּטֶר חֲמוֹר[3] בְּשֶׂה[4]. וְאִם לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - מִצְוַת עֲשֵׂה לְעָרְפוֹ[5]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה, וְאִם לֹא תִּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ. וּשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ[6] נוֹהֲגוֹת בְּכָל מָקוֹם[7] וּבְכָל זְמַן[8]. וּמִצְוַת פִּדְיָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת עֲרִיפָה[9].

ב. הַשֶּׂה שֶׁפּוֹדִין בּוֹ נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן[10], שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל פֶּטֶר רֶחֶם וְגוֹמֵר[11].

ג. וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה. בְּהֵמָה טְמֵאָה הָאֲמוּרָה כָּאן הִיא הַחֲמוֹר בִּלְבַד[12].

ד. פֶּטֶר חֲמוֹר אָסוּר בַּהֲנָאָה עַד שֶׁיִּפָּדֶה; וְאִם מְכָרוֹ קֹדֶם פִּדְיוֹן - דָּמָיו אֲסוּרִים[13]. וְאִם מֵת[14] קֹדֶם פִּדְיוֹן אוֹ שֶׁעָרְפוֹ - יִקָּבֵר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה אַף לְאַחַר עֲרִיפָה, הוֹאִיל וְלֹא נִפְדָּה. לְפִיכָךְ[15], אִם לֹא פָּדָהוּ וְנָתַן פֶּטֶר הַחֲמוֹר בְּעַצְמוֹ לַכֹּהֵן - אָסוּר לַכֹּהֵן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עַד שֶׁיִּפְדֵּהוּ בְּשֶׂה, וְיִקַּח הַשֶּׂה לְעַצְמוֹ, אוֹ יַעַרְפֶנּוּ וְיִקָּבֵר. וְהַכֹּהֲנִים[16] חֲשׁוּדִים עַל דָּבָר זֶה. לְפִיכָךְ אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לִתֵּן פֶּטֶר חֲמוֹר לַכֹּהֵן, אֶלָּא אִם כֵּן פָּדָהוּ הַכֹּהֵן בְּפָנָיו[17].

ה. הִפְרִישׁ פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר וּמֵת הַשֶּׂה קֹדֶם שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לַכֹּהֵן - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[18], וְיִתֵּן הַנְּבֵלָה לַכֹּהֵן[19] לֵהָנוֹת בָּהּ[20]. מֵת פֶּטֶר הַחֲמוֹר אַחַר שֶׁפָּדָהוּ - יִתֵּן הַטָּלֶה לַכֹּהֵן[21], וּמֵתָר בַּהֲנָיָתוֹ[22], שֶׁכְּבָר נִפְדָּה.

ו. מֵאֵימָתַי[23] חַיָּב לִפְדּוֹתוֹ? מִשֶּׁיִּוָּלֵד וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמֵאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אִם רָצָה לְעָרְפוֹ[24] - עוֹרְפוֹ; אִם רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - פּוֹדֶה, וְאֵין כָּאן אֶלָּא מִצְוַת עִכּוּב בִּלְבַד[25].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שמצות־עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשה. השה שפודין בו למי הוא. ושפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. אם חייב באחריות השה. ומאימתי חייב לפדותו. על מה פודין אותו. ואם פודהו בשוויו. וכהנים ולויים אם חייבים בו. הלוקח עובר חמורו של גוי או המוכרו. ואם היה הגוי שותף. ודין המקבל חמור מהגוי, או הגוי שקיבל מישראל. פרה שילדה כמין חמורה. וחמורה שלא בכרה וילדה ב' זכרים. הספיקות שיש בשני זכרים ושתי נקבות, ומי שהיה לו עשרה פטרי חמורים בתוך ביתו. 2) כלומר, בין איש ובין אשה, אבל לעניין פדיון הבן כתב רבינו למעלה בפרק י"א הלכה א: "כל איש מישראל", כיוון שאשה אינה חייבת לפדות את בנה. 3) בכור של חמור בלבד. 4) ואין קרוי שה, אלא כבשים ועיזים חיים בלבד. ואם אין לו שה - פודהו בשוויו, ונותן דמיו לכהן. 5) למד כן רבינו ממה ששנינו במשנה שם: "מצות הפדייה קודמת למצות עריפה", הרי שגם עריפה היא מצוה. ומה שאמרו "הוא הפסיד ממונו של כהן (בזה שלא פדהו בשה ונתנו לכהן), לפיכך יופסד ממונו" (על ידי עריפה), אין זה אלא טעם למצות העריפה. 6) בספר המצוות (עשה פב) כתב רבינו: "אפשר למקשה להקשות עלי ולומר, מדוע אתה מונה פדייתו (של פטר חמור) ועריפתו כשתי מצוות, ואינך מונה אותן כמצוה אחת ותהיה עריפתו מהלכות המצוה כמו שביארת בכלל השביעי - מצאנו בעניין זה לשון המורה על היותן שתי מצוות, והוא אמרם (משנה שם יג.): "מצות פדייה קודמת למצות עריפה ומצות ייבום קודמת למצות חליצה". היינו: כמו שהיבמה עומדת או לייבום או לחליצה, והייבום מצוה כמו שהזכיר, והחליצה מצוה בפני עצמה, כך פטר חמור עומד או לפדייה או לעריפה, וזו מצוה וזו מצוה כמו שאמרו". 7) כן מפורש בקידושין לז. "והרי תפילין ופטר חמור דכתיב בהן ביאה, ונוהגין בין בארץ בין בחוץ לארץ". 8) גם שלא בפני הבית. 9) "שנאמר ואם לא תפדה וערפתו". 10) וכן אם פדאו בשוויו, נותן דמיו לכהן. 11) "לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך (כלומר, לכהן), אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", הרי הקיש הכתוב בכור בהמה טמאה לבכור אדם, לומר לך שכשם שפדיון בכור האדם - לכהן, כמו כן פדיון בכור בהמה טמאה. 12) בברייתא שם ה: "תלמוד לומר פטר חמור [תפדה בשה], פטר חמור אמרתי לך ולא פטרי סוסים וגמלים". 13) בכורות שם: רישא, בהנאת דמיו (של פטר החמור), סיפא, בהנאת גופו, כלומר, בשניהם אוסר רבי יהודה בהנאה, ורבי שמעון מתיר. וטעמו של רבי יהודה הוא, שכיוון שאין הכסף שבידו כסף פדיון, אלא כסף שקיבל עבור איסור הנאה, לכן אף על פי שאין איסור ההנאה תופס את הדמים, בכל זאת אסור ליהנות מהם, שנמצא שהוא נהנה מן האיסור. וכל איסור זה אינו אלא למוכר, אבל אחר - מותר ליהנות מהדמים. ולכן שנינו בקידושין שם, בכמה איסורים ופטר חמור בכלל, ש"אם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת" לפי שהאשה מותרת ליהנות בדמים אלו. 14) משנה בבכורות יב: "מת פטר חמור (לאחר שהפריש טלה ולא הספיק ליתנו לכהן), רבי אליעזר אומר ייקבר וכו', וחכמים אומרים אין צריך להיקבר", ולא נחלקו אלא כשכבר הפריש טלה, שנפדה פטר החמור מיד עם הפרשת הטלה, אבל אם מת פטר החמור קודם פדיון, ייקבר לדברי הכל. 15) כלומר, לפי שפטר חמור אסור בהנאה עד שייפדה. 16) להשתמש בפטר חמור מבלי לפדותו, שהוא מורה היתר לעצמו באמרו: הרי השה שאפריש תחתיו הוא שלי, ולמה לי לפדותו. 17) או ערפו בפניו. 18) "דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". וטעמו של דבר, שכיוון שעל ידי הפרשת השה פוקעת קדושת פטר החמור, לכן מיד עם הפרשתו הרי השה של הכהן, ונמצא שבעל החמור נותן לכהן את שיו, שהוא שלו משעת הפרשה. 19) שהרי השה של הכהן מת. 20) שם, "ואם מת נהנים בו, וכו', אלא דמית בי בעלים ונהנה בו כהן, דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". 21) שהרי הוא שלו. 22) של פטר החמור. 23) כברייתא שהביא רמי בר חמא "מצוותו של (בכור בהמה טמאה) כל שלושים יום, מכאן ואילך או פודהו או עורפו", וכמו שאמרו שם לדעת רב ששת, ש"מצוותו", היינו מצוה לפדותו כל שלושים יום, וכמו שאמר רבא שם, שלרבנן שחולקים על ר' אליעזר ואינם מקישים בכור בהמה טמאה לבכור אדם אינו עובר אף לאחר שלושים יום. 24) [מפשטות הלשון נראה, שתוך שלושים יום אינו ראוי לעריפה. וצריך עיון]. 25) כלומר, אינו עובר עליו אף לאחר שעברו עליו שלושים

מתוך מהדורת וגשל

ז. לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ[26] מֵאֲחוֹרָיו[27]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ[28]. וְאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ לֹא בְּמַקֵּל וְלֹא בְּקָנֶה וְלֹא בְּקֶרְדֹּם[29] וְלֹא בִּמְגֵרָה[30], אֶלָּא בְּקוֹפִיץ[31]. וְלֹא יַכְנִיסֶנּוּ לְחֶדֶר וְיִנְעַל הַדֶּלֶת בְּפָנָיו עַד שֶׁיָּמוּת; שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲרַפְתּוֹ[32].

ח. אֵין פּוֹדִין לֹא בְּעֵגֶל, וְלֹא בְּחַיָּה, וְלֹא בְּשֶׂה שָׁחוּט, וְלֹא בִּטְרֵפָה[33], וְלֹא בְּכִלְאַיִם[34], וְלֹא בְּכוּי[35]; שֶׁנֶּאֱמַר: תִּפְדֶּה בְשֶׂה, וְאֵין קָרוּי שֶׂה אֶלָּא כְּבָשִׂים וְעִזִּים חַיִּים בִּלְבַד[36].

ט. אֵין פּוֹדִין בְּשֶׂה הַדּוֹמֶה לְאַחֵר[37]; וְאִם פָּדָה - פָּדוּי[38]. וּפוֹדִין בְּבֶן פְּקוּעָה, אֲבָל לֹא בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן: כַּצְּבִי וְכָאַיָּל; מַה צְּבִי וְאַיָּל - אֵין פּוֹדִין בּוֹ, אַף פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין אֵין פּוֹדִין בָּהֶם.

י. פּוֹדִין בְּשֶׂה בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת, בֵּין תְּמִימִים בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִים, בֵּין קְטַנִּים בֵּין גְּדוֹלִים.

יא. שֶׂה שֶׁלְּקָחוֹ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית - אֵין פּוֹדִין בּוֹ אֶת הַוַּדַּאי, אֲבָל פּוֹדִין בּוֹ אֶת הַסָּפֵק. אִם אֵין לוֹ שֶׂה לִפְדּוֹתוֹ - פּוֹדֵהוּ בְּשָׁוְיוֹ וְנוֹתֵן דָּמָיו לַכֹּהֵן. לֹא אָמְרָה תּוֹרָה שֶׂה לְהַחְמִיר עָלָיו, אֶלָּא לְהָקֵל עָלָיו; שֶׁאִם הָיָה לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁשָּׁוֶה עֶשֶׂר סְלָעִים - יֵשׁ לוֹ לִפְדּוֹתוֹ בְּשֶׂה שָׁוֶה דִּינָר. וְלֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מִן הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁנִּפְדֶּה בְּכֶסֶף בְּשָׁוְיוֹ.

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ דְּמֵי פֶּטֶר חֲמוֹר מִשְּׁלֹשָׁה זוּזִים וּלְמַעְלָה; אֲבָל אִם הָיוּ דָּמָיו פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה זוּזִים - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְשֶׂה[39] אוֹ בִּשְׁלֹשָׁה זוּזִים. וְעַיִן יָפָה לֹא יִפְחֹת מִסֶּלַע, וְעַיִן רָעָה - בַּחֲצִי סֶלַע, וּבֵינוֹנִית - בִּשְׁלֹשָׁה זוּזִים.

יג. וְהַפּוֹדֶה פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵרוֹ[40] - הֲרֵי זֶה פָּדוּי[41], וְהַחֲמוֹר לִבְעָלָיו[42].

יד. כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם - פְּטוּרִין מִפֶּטֶר חֲמוֹר. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה; כֹּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בִּבְכוֹר אָדָם - יֶשְׁנוֹ בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה, וְהַפָּטוּר מִבְּכוֹר אָדָם - פָּטוּר מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה[43].

טו. הַלּוֹקֵחַ עֵבֶר חֲמוֹרוֹ[44] שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ הַמּוֹכֵר עֵבֶר חֲמוֹרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[45] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה[46], וְאֵין קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַל דָּבָר זֶה[47]. הָיָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֵׁתֶף בָּאֵם אוֹ בַּבְּכוֹר, אֲפִלּוּ לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא אֶחָד מֵאֶלֶף בּוֹ[48] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[49]. הָיָה לוֹ[50] בּוֹ אוֹ בְּאִמּוֹ אֵבֶר אֶחָד[51], כְּגוֹן יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, אֲפִלּוּ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

יום, אלא שאמרו חכמים: "מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה", ולא היה לו לעכב את הפדיון. 26) "סכין גדול, כמין גרזן שהקצבים חותכים בו הבשר". 27) מצד ערפו. 28) "והפועל הזה נגזר מעורף, שאין מותר לשוחטו ולא לחנקו, אלא לחתוך ראשו ממול ערפו". 29) גרזן. 30) סכין בעלת להב משנן לנסר בו. 31) "שכן דרך עריפה". 32) לומר לך: בעריפה דווקא. 33) שאינה חיה. 34) כבש הבא על העז. וטעמו של דבר, שאין זה "שה", אלא תערובת של שני מינים. ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ט הלכה ה "כלאיים הבא מכבש ועז חייב במתנות", שמא אין זה אלא משום שנאמר "אם שה" ולמדו מכאן "אפילו מקצת שה". 35) ספק חיה ספק בהמה, שהוא ברייה בפני עצמה, ואינו שה. וכל זה כשהוא בא לפדות בעגל, לא מחמת שוויו, אלא במקום שה שאמרה התורה, אבל אם רוצה לפדות בשוויו, פודה בכל דבר. 36) בגמרא שם: "מתניתין מני, בן בג בג היא, דתניא בן בג בג אומר, נאמר כאן "שה" ונאמר להלן (בפסח) "שה", מה להלן פרט לכל השמות הללו, אף כאן פרט לכל השמות הללו". ורבינו סובר, שרב אשי שהוא בתרא אינו סובר גזירה שווה זו, שהרי אמרו שם: "אמר ליה רב אשי למר זוטרא מאי דעתיך דילפת מפסח" - הרי שרב אשי עצמו לא למד מפסח, ולפיכך לא הביא גזירה שווה זו. 37) כלומר, רחל שילדה מין עז. ויש אומרים כי המדובר כשאין הוולד דומה כלל לרחל, אבל אם מקצת סימניו כשל רחל, פודין בו. 38) נראה שדעת רבינו היא, שלא נסתפקו שם אם פודין ב"נדמה" (=שה הדומה למין אחר), אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא פשוט הוא שפודין בו, שהרי הוא "שה", ומה בכך אם אינו דומה למין אמו אלא למין אחר. 39) אפילו שווה כל שהוא. 40) בין בשה של הפודה, ובין בשה של בעל פטר החמור. 41) שפדיון פטר חמור אינו מוטל על בעל פטר החמור בלבד, אלא כל אחד ואחד יכול לפדותו, כמו בהקדש, ולכן אף אם גוי פדה פטר חמור של ישראל הרי זה פדוי, ולכן כתב רבינו "הפודה" סתם, ולא כתב: "ישראל שפדה". 42) וטעמו של דבר, שפטר חמור נחשב כממון הבעלים. ואף על פי שהוא אסור בהנאה עתה, הרי הוא ראוי להיות שלו לאחר שפדהו ולכן אפילו אם פדאו חבירו, הרי הוא שלו (=של בעל החמור), אלא שפקע איסור ההנאה. 43) וכיוון שכהנים ולויים פטורים מפדיון הבן, לכן פטורים הם אף מפדיון פטר חמור. ואין לפטור את הכהנים והלויים מפדיון פטר חמור מקל וחומר, כדרך שאמרו בפדיון הבן - שלא מצינו שפטרו כהנים ולויים בהמות טמאות של ישראל במדבר, כדרך שפטרו את בניהם מפדיון. 44) והעובר הוא בכור. ואין זה לוקח דבר שלא בא לעולם, שהרי העובר קיים. 45) כלומר, למכור עובר חמורו לגוי, שהרי הוא מפקיע את העובר מן הכהן, שהרי פטור הוא מלפדותו, ונמצא הכהן מפסיד את השה. 46) מפדיון פטר חמור, שהרי בלוקח עובר חמורו של גוי, האם היא של הגוי, ובמוכר לו עובר חמורו, העובר הוא של הגוי, ואין חיוב פדיון פטר חמור אלא כשהאם והוולד של ישראל. 47) שם: "צריכי, דאי תנא לוקח, הוה אמינא משום דקא מייתי לה לקדושה, אבל מוכר דקא מפקע לה מקדושה, אימא לקנסיה (שיפדה את הבכור), קא משמע לן". 48) או באמו. 49) כיוון ששותפות גוי פוטרת. ואף על פי שאסור להשתתף עם הגוי לא קנסוהו. 50) לגוי. 51) ומלבד האבר - אין לו כלום.

מתוך מהדורת וגשל

אָזְנוֹ[52]: כֹּל שֶׁאִלּוּ יֵחָתֵךְ יִהְיֶה בַּעַל מוּם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[53]
מִן הַבְּכוֹרָה; וְאִם כְּשֶׁיֵּחָתֵךְ חֵלֶק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לֹא
יִהְיֶה בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ[54] - הֲרֵי זֶה חַיָּב[55]. וְכֵן הַמְקַבֵּל
חָמוֹר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִהְיוֹת מִשַּׁפֵּל בָּהּ וְהַוָּלָד
בֵּינֵיהֶם[56], אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁקִּבֵּל מִיִּשְׂרָאֵל - הַכֹּל פָּטוּר
מִן הַבְּכוֹרָה[57]. שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל בְּיִשְׂרָאֵל.

טז. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר יָלְדָה
חֲמוֹרוֹ[58] אוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר[59] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לַעֲרֹךְ[60] אוֹ
לִפְדּוֹת[61]. וְאִם פָּדָה בְּשֶׁה[62] - הַשֶּׂה שֶׁל גֵּר, שֶׁהַמּוֹצִיא
מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[63].

יז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִפְרִישׁ פֶּטֶר חֲמוֹר[64] - מוֹדִיעִין
אוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב[65], וַהֲרֵי הוּא מֻתָּר[66] בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה[67].

יח. פָּרָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין חֲמוֹר[68], אוֹ חֲמוֹר שֶׁיָּלְדָה כְּמִין
סוּס[69] - פָּטוּר[70]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וּפֶטֶר
חֲמוֹר, שְׁתֵּי פְּעָמִים - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַיּוֹלֵד חֲמוֹר וְהַנּוֹלָד
חֲמוֹר. וְאִם יֵשׁ בּוֹ[71] מִקְצָת סִימָנֵי חֲמוֹר - חַיָּב
בַּבְּכוֹרָה[72].

יט. חֲמוֹרוֹ שֶׁלֹּא בִּכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן טָלֶה
לַכֹּהֵן[73]. יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד, כְּדֵי
לְהַפְקִיעַ קְדֻשָּׁה[74] מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה, שֶׁמָּא
הַזָּכָר נוֹלַד תְּחִלָּה[75]; וְטָלֶה זֶה שֶׁהִפְרִישׁ - לַבְּעָלִים,
וְאֵינוֹ לַכֹּהֵן, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

כ. שְׁתֵּי חֲמוֹרָיו שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן שְׁנֵי
טְלָאִים לַכֹּהֵן[76]. זָכָר וּנְקֵבָה אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - נוֹתֵן
טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן[77].

כא. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת
- אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם[78]. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ טָלֶה
לְעַצְמוֹ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ כָּאן סְפֵקוֹת הַרְבֵּה: שֶׁמָּא הָאַחַת יָלְדָה
זָכָר וְהַשְּׁנָיָה יָלְדָה שְׁתֵּי נְקֵבוֹת, אוֹ שֶׁמָּא זוֹ יָלְדָה נְקֵבָה
וְהָאַחֶרֶת זָכָר וְאַחֲרָיו נְקֵבָה אוֹ נְקֵבָה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר[79]. וְכֵן
סְפֵקוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ בִּשְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת. אַחַת בִּכְּרָה
וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - נוֹתֵן
טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן. זָכָר וּנְקֵבָה - מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד
לְעַצְמוֹ, וְאֵינוֹ נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק, וְהַמּוֹצִיא
מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

כב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ חֲמוֹר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאֵין יָדוּעַ אִם
בִּכְּרָה אוֹ לֹא בִּכְּרָה וְיָלְדָה זָכָר - פּוֹדֶה אוֹתוֹ בְּשֶׂה[80]
וְהוּא לַבְּעָלִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק.

כג. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ[81] עֲשָׂרָה טְלָאִים, כָּל אֶחָד מֵהֶן הִפְרִישׁוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

52) שהוא אבר קטן. 53) שם: "וכמה תהא שותפות של עובד כוכבים ותהא פטורה מן הבכורה, אמר רב הונא אפילו אזנו, וכו', אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן אפילו מום קל (כלומר, אפילו יש לגוי אבר אחד שאם יחתכנו אין הבהמה נעשית נבלה או טריפה, הרי זה פטור), וכו', כדרב הונא". ואין כוונת רבינו שיש לגוי כל האבר, אלא אפילו אם יש לו רק חלק מן האבר, שאם ייחתך יהא בעל מום הרי זה פטור. 54) אם היה הדבר בבהמה טהורה. 55) שאין שותפותו חשובה. 56) כלומר, של שניהם, בשכר הטיפול. 57) אף חציו של הישראל. 58) ופטור מפדיון פטר חמורו, כיוון שאין זה "בבני ישראל". 59) ואז הוא חייב, כיוון שהעובר נעשה בכור משעת לידה ולא קודם לכן. 60) ולקבור. 61) בחולין קלד. "שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור, וכו', ובכור בהמה טמאה, וכו', לחיוב (שכיוון שפטר החמור אסור בהנאה מספק, ספיקא דאיסורא לחומרא, ופודהו כדי להפקיע איסורו), וכו', ופדיון פטר חמור לפטור (כלומר, שהוא פטור מלתת השה לכהן)". 62) או בכסף, בשוויו. 63) כיוון שאין זה ספק איסור, שהרי כבר פקע איסורו של פטר החמור, והשה הרי אין בו קדושה כלל, אלא ספק ממון הוא זה. 64) לדעת התוספות המדובר בפטר חמור עצמו ולא בפדיון פטר חמור שהוא השה. 65) בפטר חמור. ואינו אסור בהנאה. והודעה זו היא כדי שלא יחשוד הגוי בישראל שהם מזלזלים בקדשים. 66) לאחר שהודיעוהו. 67) ואין איסור הנאה חל על פטר החמור על ידי הפרשתו, כדרך שהוא חל בנדרים ונדבות שגויים מתנדבים. 68) עגל הדומה לחמור. 69) ואין בו מסימני חמור כלל. 70) אף על פי שיש דבר משותף לפרה וחמור, ששניהם שייכים לקדושת בכורה, וכן לחמור וסוס, ששניהם מינים טמאים. 71) בסוס שנולד מן החמור. 72) בפטר חמור. ובחמור שנולד מפרה, ויש בו מקצת סימני פרה, הרי הוא בכור בהמה טהורה, וחייב לתיתו לכהן. 73) שהרי ברור הוא שאחד משני הזכרים הוא פטר חמור. 74) שם: לאפקועי לאיסורא מיניה, כלומר, איסור ההנאה, וכוונת רבינו, שפטר החמור קדוש בקדושת דמים, שצריך לפדותו בשה. 75) והרי הוא פטר חמור. 76) שהרי ברור הדבר ששניהם פטרי חמורים, אף על פי שאין הדבר ידוע זכר זה מי היא אמו וכן השני. 77) שהרי באופן הראשון ברור שהזכר הוא פטר חמור, וכן באופן השני, ברור שאחד משני הזכרים פטר חמור, אף על פי שאין ידוע מי הוא. 78) שהרי אפשר שלא היה הזכר ראשון ואין כאן פטר חמור. 79) אף על פי שאם נדון על הוולד הרי אין כאן אלא ספק אחד, שמא הזכר נולד ראשון והרי הוא פטר חמור, או שמא נולד אחר נקבה, בכל זאת אינו צריך להפריש לעצמו טלה כנגד כל אחד מהזכרים שיש לו. וטעמו של דבר, שכיוון שאם נדון על כל אחת מן החמורות שילדו, יימצא שהדבר הוא ספק ספיקא, שמא לא ילדה זכר כלל, ואפילו אם ילדה זכר, שמא ילדתו לאחר שנולדה הנקבה. וכיוון שכן, דבר זה מכריע את הספק השקול הקיים כשאנו דנים על הוולד. 80) כדי להפקיע ממנו קדושה. 81) משנה בבכורות ט. "נכנס (=פדיון פטר חמור) לדיר להתעשר". ואמרו על זה בגמרא: פטר חמור רגיל שהפרישו ישראל ונתנו לכהן), שהרי שנינו הלקוח ושניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה, אלא בישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים בתוך ביתו, שמפריש עליהן עשרה שיין ומעשרן והן שלו".

מתוך מהדורת וגשל

עַל סְפֵק פֶּטֶר חֲמוֹר[82] - הֲרֵי הֵן כְּחֻלִּין לְכָל דָּבָר, וּמִתְעַשְּׂרִין כִּשְׁאָר הַבְּהֵמָה[83]. וּמַפְרִישׁ אֶחָד מֵהֶן מַעֲשֵׂר[84], וְהַשְּׁאָר שֶׁלּוֹ כְּשֶׁהָיוּ[85].

כד. יִשְׂרָאֵל[86] שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה פִּטְרֵי חֲמוֹרִים וַדָּאִין[87] בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁנָּפְלוּ לוֹ[88] מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן[89], וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ הַכֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל[90] - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שַׁיִּן וְהֵן שֶׁלּוֹ[91], וְחַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר[92].

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת בִּכּוּרִים

הִלְכוֹת שְׁמִיטָּה וְיוֹבֵל

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתַּיִם וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת: תֵּשַׁע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) שֶׁתִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ בַּשְּׁבִיעִית מִמְּלַאכְתָּהּ. ב) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ. ג) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאִילָן בְּשָׁנָה זוֹ. ד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר הַסָּפִיחַ כְּדֶרֶךְ הַקּוֹצְרִים. ה) שֶׁלֹּא יִבְצֹר הַנְּזִירִים כְּדֶרֶךְ הַבּוֹצְרִים. ו) שֶׁיְּשַׁמֵּט מַה שֶּׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ. ז) שֶׁיְּשַׁמֵּט כָּל הַלְּוָאָתוֹ. ח) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ וְלֹא יִתְבַּע הַלְוָה. ט) שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלְּהַלְווֹת קֹדֶם שְׁמִטָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יְאַבֵּד מָמוֹנוֹ. י) לִסְפֹּר הַשָּׁנִים שֶׁבַע שֶׁבַע. יא) לְקַדֵּשׁ שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים. יב) לִתְקֹעַ בְּשׁוֹפָר בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי כְּדֵי לָצֵאת עֲבָדִים חָפְשִׁי. יג) שֶׁלֹּא תֵּעָבֵד אֲדָמָה בְּשָׁנָה זוֹ. יד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר סְפִיחֶיהָ כְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים. טו) שֶׁלֹּא יִבְצֹר נְזִירֶיהָ כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים. טז) לִתֵּן גְּאֻלָּה לָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ, וְזֶהוּ דִּין שָׂדֶה אֲחֻזָּה וּשְׂדֵה מִקְנָה. יז) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר הָאָרֶץ לְצְמִיתוּת. יח) דִּין בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה. יט) שֶׁלֹּא יִנְחַל כָּל שֵׁבֶט לֵוִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא נוֹתְנִין לָהֶם עָרִים מַתָּנָה לָשֶׁבֶת בָּהֶם. כ) שֶׁלֹּא יִקַּח שֵׁבֶט לֵוִי בַּבִּזָּה. כא) לִתֵּן לַלְוִיִּם עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶן. כב) שֶׁלֹּא יִמָּכֵר מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם, אֶלָּא גּוֹאֲלִים לְעוֹלָם, בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לִשְׁבֹּת[3] מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ וַעֲבוֹדַת הָאִילָן[4] בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיְיָ; וְנֶאֱמַר[5]: בֶּחָרִישׁ[6] וּבַקָּצִיר[7] תִּשְׁבֹּת. וְכָל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה[8] מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ[9] אוֹ הָאִילָנוֹת בְּשָׁנָה זוֹ - בִּטֵּל מִצְוַת

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

82) שהם שלו, ואינו נותנם לכהן ולפיכך חייב במעשר בהמה, אבל פדיון פטר חמור וודאי, שהוא לכהן, אין לחייב במעשר בהמה. שהרי הלקוח ושניתן לו במתנה, פטור ממעשר בהמה. ואף אם הכהן החזירו לישראל לא יתחייב במעשר, שאף הישראל הוא בכלל מקבל מתנה. 83) מפני שהם חולין, ואילו מוקדשים פטורים ממעשר בהמה. 84) ומקטיר אימורין על גבי המזבח. 85) חולין ממש. 86) בכורות שם. מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבהו, והשמיענו בזה, שאף בפדיון פטר חמור וודאי, ייתכן כי יהיה של הישראל, ויתחייב במעשר בהמה. 87) כלומר, אפילו וודאין. 88) בירושה. 89) וירשם זה, כיוון שלא היו אחים לאמו. 90) שאם לא נפלו ליד הכהן בירושה, אלא נולדו ברשותו, אינם חייבים בפדיון. 91) שאינו חייב לתיתם לכהן כדרך שנותן לכהן כל שה שפודין בו. וטעמו של דבר, כיוון שישראל זה בא מכח הכהן שירש אותו. והכהן אף על פי שהיה חייב לפדות את פטרי החמורים שירש מן הישראל בשיין, הרי השיין הן שלו, ולכן אף הישראל אינו נותנם לכהן. 92) שהרי הם חולין לכל דבר. 1) יבאר שמצות־עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה השביעית. על איזו עבודה לוקה מן התורה. ואם נוטעין בשביעית אילן סרק. אם שורין הזרעים בשביעית והדברים המותרים בשביעית. משרבו האנסים אם מותר לזרוע בשביעית. המעביר קוצים מארצו או הטומן לפת או צנון או לוף וכיוצא בהן. בראשונה היו אוסרים ללקוט עצים ואבנים מתוך השדה. הקוצץ אילן אם מותר להוציא שרשיו מהארץ. ואם קוצצין בתולת שקמה בשביעית. 2) ראה בספר המצוות, עשה קלה. 3) מלשון רבינו כאן ובספר המצוות שם נראה, שהמצוה היא שהאדם ישבות, ואין המצוה על הארץ שתשבות. ולפי זה, מותר לגוי לעבוד באדמת ישראל מן התורה (מהרי"ט חלק ב סימן נב). אבל במנין המצוות כאן כתב רבינו: "שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה", וכן כתב במנין המצוות על סדר ההלכות. משמע שהמצוה היא על הארץ, וכדוגמת מצות שביתת בהמתו בשבת (מנחת־חינוך מצוה קיב). ונראה שהמצוה היא: שהארץ תשבות, אלא שביטול שביתתה אינו אלא על־ידי ישראל העובד אותה. וראה בקונטרס אחרון לשבת הארץ להראי"ה קוק זצ"ל מהדורה ב, מעמוד פז ואילך. 4) היא זמירה, כדלהלן בסוף ההלכה, וגם בצירה הנעשית לעבודת האילן (ראה להלן פ"ד הלכה כב), ואף הן בכלל "ושבתה הארץ" הנ"ל, שהרי באותם הפסוקים הנ"ל שלאחריה, נאמר גם "לא תזמור וגו' לא תבצור". 5) וגם בספר המצוות (עשה שם) ובמנין המצוות שעל סדר ההלכות, הביא רבינו פסוק זה לענין שביעית. ואף־על־פי שלפי דברי הבבלי (מועד קטן ד.) יוצא שלפי דברי ר' ישמעאל (בענין תוספת השביעית), שאנו פוסקים כמותו (ראה להלן פ"ג הלכה א), פסוק זה לא נאמר לענין שביעית אלא לענין שבת – סמך רבינו על הירושלמי (שביעית פ"א הלכה ג), שגם לר' ישמעאל פסוק זה לענין שביעית נאמר, וכן פירשו ר"י בן מלכי צדק, ורבינו נתן אב הישיבה. ראה בספר המצוות שם, הערה נוספת תקצג. 6) לפי הנאמר כאן יוצא שהחורש בשביעית עובר בעשה, ואינו לוקה, לפי שאין בה לאו, וראה להלן הלכה ד והלכה י. 7) הכוונה לקציר שהוא לעבודת קרקע (ראה להלן פ"ד הלכה א), שאילו קציר שאינו אלא לאסיפת הפירות בלבד – אין בו משום "תשבות". 8) משמע מלשון רבינו, שגם הנשים חייבות במצוות־עשה של שביעית. (וכן כתב רבינו אברהם בנו של רבינו ("סיני" כרך יד עמוד ו) לענין שמיטת כספים ש"דין שמיטה לנשים כמו לגברים"). וראה בחינוך מצוות פד, קיב, ובמנחת־חינוך שם. 9) היא זריעה, כדלהלן

קטז שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי י"ז אייר – ספר זרעים – הלכות שמיטה ויובל

מתוך מהדורת וגשל

1 עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע[10]
2 וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר[11].
3 **ב.** אֵינוֹ לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא עַל הַזְּרִיעָה אוֹ עַל
4 הַזְּמִירָה, וְעַל הַקְּצִירָה אוֹ עַל הַבְּצִירָה. וְאֶחָד הַכֶּרֶם
5 וְאֶחָד שְׂאָר הָאִילָנוֹת[12].
6 **ג.** וּזְמִירָה[13] בִּכְלָל זְרִיעָה, וּבְצִירָה בִּכְלָל קְצִירָה. וְלָמָּה
7 פֵּרְטָן הַכָּתוּב? לוֹמַר לְךָ: עַל שְׁתֵּי תּוֹלְדוֹת אֵלּוּ בִּלְבַד
8 הוּא חַיָּב[14], וְעַל שְׂאָר הַתּוֹלְדוֹת שֶׁבַּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ[15] עִם
9 שְׂאָר הָאֲבוֹת שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשׁוּ בְּעִנְיָן זֶה - אֵינוֹ לוֹקֶה
10 עֲלֵיהֶן. אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[16].

11 **ד.** כֵּיצַד? הַחוֹפֵר[17] אוֹ הַחוֹרֵשׁ[18] לְצֹרֶךְ הַקַּרְקַע[19] אוֹ
12 הַמְסַקֵּל[20] אוֹ הַמְזַבֵּל[21] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן מִשְּׁאָר עֲבוֹדַת הָאָרֶץ,
13 וְכֵן הַמַּבְרִיךְ אוֹ הַמַּרְכִּיב אוֹ הַנּוֹטֵעַ[22] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן
14 מֵעֲבוֹדַת הָאִילָנוֹת - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת מִדִּבְרֵיהֶן[23].
15 **ה.** אֵין[24] נוֹטְעִין בַּשְּׁבִיעִית אֲפִלּוּ אִילַן סְרָק[25]. וְלֹא
16 יַחְתּוֹךְ[26] הַיְּבֹלֶת מִן הָאִילָנוֹת. וְלֹא יְפָרֵק[27] הֶעָלִין
17 וְהַבַּדִּים[28] הַיְּבֵשִׁים. וְלֹא יְאַבֵּק[29] אֶת צַמַּרְתּוֹ[30] בְּאָבָק.
18 וְלֹא יְעַשֵּׁן[31] תַּחְתָּיו כְּדֵי שֶׁיָּמוּת הַתּוֹלַעַת[32]. וְלֹא יָסוּף[33]
19 אֶת הַנִּטִּיעוֹת בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ זֵהֲמָא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאכַל אוֹתוֹ
20 הָעוֹף כְּשֶׁהוּא רַךְ[34]. וְלֹא יָסוּף[35] אֶת הַפַּגִּין[36], וְלֹא יִנְקֹב

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

בסוף ההלכה, וגם קצירה הנעשית לעבודת הארץ (ועיין בשבת עג: שיש קוצר שהוא גם נוטע, וראה להלן פ"ד הלכה א), ושתיהן בכלל "ושבתה הארץ", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה למועד קטן פ"א משנה ב, שהרי נאמר שם אחריה "שש שנים תזרע וגו', ואספת וגו' ובשנה השביעית שבת שבתון וגו' לא תזרע וגו' לא תקצור וגו' לא תבצור", הרי שגם זריעה וגם קצירה (כשהיא לעבודת הארץ) הן בכלל שבת הארץ. וראה עוד להלן בסמוך. 10) זו עבודת הארץ. 11) זו עבודת אילנות. [וכוונת רבינו גם לפסוק שלאחריו: "את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור, שנת שבתון יהיה לארץ". ואולי חסרה כאן המלה וגו' (וגומר), שהרי בהלכה הבאה הוא אומר: "אינו לוקה מן התורה אלא על הזמירה ועל הקצירה וכו'". הרי שכבר דיבר מקודם על הקצירה. וזוהי כוונתו גם להלן בפ"ד שם: "או שקצר לעבודת הארץ כמו שביארנו"). 12) אין כוונת רבינו לומר, שזמירה אסורה אף בשאר אילנות מן התורה, שהרי כתב בפירוש המשנה לשבעית פ"ב משנה ג, שזירוד הוא זימור, ובמועד קטן ד. אמרו מפורש שאיסור זירוד אינו אלא מדרבנן. אלא כוונתו לענין בצירה, שאף בשאר אילנות אסורה מן התורה (חזון־איש. וראה בספר המצוות שם, ובהערה תקצב). אבל ה'תוספות יום־טוב' לשביעית פ"ד משנה ד, וה"משנה ראשונה" (שם משנה ה) והאור־שמח להלכה טו, ביארו את דברי רבינו, שזמירה אסורה אף בשאר אילנות מן התורה. וראה להלן הלכות כא־כב. ובהוספות ותיקונים לפירוש מסכת משקין (הוצאת הגרמי"ל זק"ש) לעמ' ה. 13) מועד קטן שם, כרבא ולא כאביי. 14) מלקות, משום הלאו הנ"ל. 15) ועבודת האילן בכלל זה, כבהלכה הסמוכה. 16) מדרבנן, ראה בהלכה הסמוכה. 17) במועד קטן שם: אין לי אלא זירוע וזימור, מנין לניכוש ולעידור ולכיסום, וכו' ומפרש רבינו ש"עידור" הכוונה לחופר בכל הקרקע לצרכה, שאז היא מלאכה שבשדה ושבכרם. ולכן כשאמרו שם להלן, שמותר לעדור תחת הגפנים, לא הקשו מהעידור הנ"ל, כדרך שהקשו בקשקוש, כיון שחלוק עידור בכל הקרקע מעידור תחת הגפנים בלבד (פאת השולחן סימן כ אות ב). וראה ב'שבת הארץ' שם עמוד קב. 18) שאין בו לאו, אבל עשה יש בו, כמבואר למעלה הלכה א. 19) היא מלאכה שבשדה ושבכרם, ולא תחת הגפנים בלבד, כנ"ל. וראה להלן בהלכה ז. 20) אבנים מן השדה. וראה במועד קטן שם. והמדובר כשעושה לצורך השדה, ואז אסור אפילו אם אינן נוגעות בארץ, ואם נוגעות בארץ אסור אפילו לצורך האבנים, ראה להלן פ"ב הלכה י. 21) את הקרקע קודם זריעתה, כדי להשביחה. וראה ברש"י שם ד"ה מזבלין. 22) שהוא אב לענין שבת (פ"ז מהלכות שבת הלכה ג) ובגיטין נג: "דתניא, הנוטע בשבת, וכו' במזיד יעקר, ובשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקר, וכו', מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא, מאי שנת שבת ומאי שנא שביעית". הרי שנטיעה בשביעית אסורה מן התורה. ונראה שדחה רבינו סוגיא זו מפני הסוגיא במועד קטן הנ"ל שאמרו בה שאין חייבין מן התורה אלא על ארבע המלאכות הנ"ל (פאת השולחן שם אות ד). ובהגהות וביאורים (הוצאת לונץ שם) להגרא"י קוק - חילק בין זריעת גרעין, שהיא זריעה מן התורה, וזוהי כוונת הגמרא בגיטין שם, לבין נוטע שתיל, שאינו אלא מדרבנן. 23) בירושלמי שביעית פ"ד הלכה ב, על טייב שדהו (=חרש אותה – פירוש המשנה שם): "ולא שמיע רבי ירמיה שהוא לוקה", היינו מכת מרדות (מפרשים שם). 24) בירושלמי שם הלכה ד, ובתוספתא שם פ"ג הלכה יט אמרו: "היה רבן שמעון בן גמליאל אומר נוטעין אילן סרק בשביעית", נראה שרק הוא מתיר, ואילו חכמים אוסרים, והלכה כרבים (כסף־משנה). ותוספות הרא"ש למועד קטן ג. גרס בגמרא שם "אין מיבלין", וראה במאירי שם בשם הירושלמי. 25) שאינו עושה פירות. 26) שביעית פ"ב משנה ב: "מיבלין (= כורתים יבלות מהאילנות) וכו' עד ראש השנה". הרי שאחרי ראש השנה – אסור. 27) יסיר (פירוש המשנה). מועד קטן שם. 28) ענפים. 29) שם "ואין מאבקין". 30) ראש האילן. ויש מפרשים "מאבקין" לכרות השרשים המגולים באבק. 31) שם. 32) הדביקה באילן ואוכלת פריו (פירוש המשנה שם). 33) שביעית שם, משנה ד: "מזהמין עד ראש השנה", הרי שאחר כן – אסור. 34) כלומר, הנטיעה. ובעבודה זרה נ: "תרי זוהמומי הוי, חד לאוקומי אילני (= להעמידו, כלומר, למנוע ממנו היזק בלבד) ושרי, וחד לאברויי (= להברותו, להועילו) אילני ואסור". והמדובר כאן כשעל־ידי אכילת העוף מתעכב רק גידול האילן, נמצא שהזיהום המונע את אכילת העוף, גורם לגידול האילן והרי זה "לאברויי". וראה בפאת־השולחן שם אות יא, בשבת־הארץ שם עמוד קז ובחזון־איש. 35) בשמן. שם משנה ה: "סכין את הפגים – עד ראש השנה". 36) "תאנים שלא נגמרו כל צרכן. ועושים כן כדי למהר בישולן" (פירוש המשנה שם).

מתוך מהדורת וגשל

1 אוֹתָן[37]. וְלֹא יִכְרֹךְ[38] אֶת הַנִּטִּיעוֹת[39], וְלֹא יִקְטֹם[40] אוֹתָם.
2 וְלֹא יְפַסֵּג[41] אֶת הָאִילָנוֹת. וְכֵן שְׁאָר כָּל עֲבוֹדַת הָאִילָן.
3 וְאִם עָשָׂה אַחַת מֵאֵלּוּ בַּשְּׁבִיעִית - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת
4 מַרְדּוּת.
5 **ו.** אֵין מַצִּיתִין[42] אֶת הָאוּר בְּאִישַׁת הַקָּנִים[43], מִפְּנֵי שֶׁהִיא
6 עֲבוֹדַת קַרְקַע[44]. וְאֵין מְלַמְּדִין[45] אֶת הַפָּרָה לַחֲרֹשׁ אֶלָּא
7 בְּחוּל[46]. וְאֵין בּוֹדְקִין[47] אֶת הַזְּרָעִים בְּעָצִיץ מָלֵא עָפָר[48],
8 אֲבָל בּוֹדְקִין אוֹתָן בְּעָצִיץ מָלֵא גְלָלִים[49]. וְשׁוֹרִין[50] אֶת
9 הַזְּרָעִים בַּשְּׁבִיעִית, כְּדֵי לְזָרְעָן בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית[51].
10 וּמְקַיְּמִין הָאֲלוּיֵי[52] בְּרֹאשׁ הַגָּג, אֲבָל אֵין מַשְׁקִין אוֹתוֹ[53].
11 **ז.** סוֹקְרִין[54] אֶת הָאִילָן[55] בְּסִקְרָא[56], וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ
12 בַּאֲבָנִים[57]. וְעוֹדְרִין[58] תַּחַת הַגְּפָנִים[59]. וְהַמְקַשְּׁקֵשׁ
13 בְּזֵיתִים[60]: אִם לְהַבְרוֹת[61] אֶת הָאִילָן - אָסוּר, וְאִם לִסְתֹּם
14 אֶת הַפְּצִימִים[62] - מֻתָּר[63].
15 **ח.** מַשְׁקִין[64] בֵּית הַשְּׁלָחִין בַּשְּׁבִיעִית[65], וְהִיא שְׁדֵה
16 הַזְּרִיעָה שֶׁצְּמֵאָה בְּיוֹתֵר[66]. וְכֵן שְׁדֵה הָאִילָנוֹת[67], אִם הָיוּ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

37) "כן מנהג התאנים בקצת מקומות אצלנו שאינן מתבשלין עד ימשחו בשמן עץ דק, ונוקבים בו כל תאנה מהם" (שם). 38) משנה שם "וכורכין אותן (=את הנטיעות) – עד ראש השנה". 39) "הוא שיקבץ הענפים והפארות ויקשרם כדי שיעלו למעלה במישור ולא ינטו על הארץ" (פירוש המשנה שם). 40) משנה שם. והיינו לכרות קצתם כשנצרך לזה (שם). 41) מועד קטן ג. "ואין מפסגין באילן", כלומר, לא יסמוך בעצים, אילן שהוא צעיר מדי. וראה ברש"י שם. 42) ירושלמי שם פ"ד הלכה ד, ותוספתא שם פ"ג הלכה יט. 43) כמו: ברחישת הקנים. כלומר, סבך הקנים. ובתרגום המיוחס ליונתן (בראשית כב, יג) מתרגם "נאחז בסבך", אחיד ברחישותא דאילנא (תוספתא כפשוטה). וראה בפאת השולחן שם. 44) שעושה כן כדי לייפות את הקרקע ולהכינה לזריעה (שם). 45) ירושלמי ותוספתא שם. 46) כלומר, במקום חולות, שאינו ראוי לזריעה ולנטיעה. אבל במקום הראוי לזריעה, אסור ללמד את הפרה, אף־על־פי שאינו חורש ממש. 47) ירושלמי שם. ועיין בתוספתא סוף פ"א. ועניין הבדיקה הוא שלוקח דוגמא של זרעים לראות אם הם צומחים (תוספתא כפשוטה). 48) וכן בגללים על הקרקע (רדב"ז). לפי שהוא נראה כזורע בשביעית. 49) שאין דרך לזרוע בו. והכוונה לעציץ שאינו נקוב (מעשה רוקח בשם "נחפה בכסף", ועיין רדב"ז). ואף־על־פי שלענין שבת, חייב הזורע אפילו בעציץ שאינו נקוב (ראה ב"סיני" כרך יח עמ' שד, ובתשובות רבינו לספר "זמנים" חלק א עמ' 4 והערה 10) – בשביעית אין זריעה אלא בארץ, וראה להלן. 50) שם. כלומר, במים. והראב"ד גורס: ומשיירין. וכן הגירסא בתוספתא שם. וראה בתוספתא כפשוטה. 51) שאין זריעה זו לא בכלל "שדך לא תזרע", ולא בכלל "ושבתה הארץ" ("סיני" שם). 52) כלומר, מונעים ממנו דבר המזיקו. ו"אלוי" הוא עץ הנותן ריח, והם ה"אהלות" הנזכרות בשיר־השירים (ד, יד), וחלה עליו קדושת שביעית, כמבואר להלן פ"ז הלכה יט. והיה מקום לאסור קיומו, מאחר שהגזע שלו רך ואדום, ויש חשד שנטעו בשביעית, שכן אסרו לקיים ירקות רכים (להלן פ"ד הלכה יח), והשמיענו בזה שבאילוי לא גזרו, כיון שהוא על הגג ואין דרך לזרוע שם (כסף־משנה). ועיין תוספתא כפשוטה. [וראה למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכות י־יא, שגג אינו בכלל שדך]. 53) שהרי אסור להשקות בשביעית, כיון שהוא כמברה את העץ ומשביחו. וראה להלן הלכה ח. 54) ירושלמי שם, ותוספתא שם הלכה י. 55) המשיר פירותיו קודם זמנו. 56) כלומר, צובעים אותו בצבע אדום (ראה בפ"ד מהלכות גירושין הלכה א, ובהערות שם). ובחולין עח. "סוקרו בסיקרא – כי היכי דליחזיה אינשי, וליבעי רחמי עלויה" (= שיראוהו אנשים ויבקשו רחמים עליו שלא ישיר פירותיו). ופשוט הוא שאין זו עבודת קרקע. 57) שם: "כי היכי דניכחוש חיליה". שהרי הוא משיר את פירותיו מרוב כוח ושומן, ולפיכך מחלישים את כוחו. והתירו לעשות כן כיון שאינו מברה את אילן, אלא אדרבה מחליש את כוחו (תוספתא כפשוטה). 58) מועד קטן ג. 59) כיון שאין זו עבודה שבשדה ובכרם, אלא בכרם בלבד (שם). וראה למעלה בהערה טז. 60) שם. כלומר, מסיר מיני פסולת מן האילן (ר"ח לעבודה זרה נ:). ויש מפרשים שקשקוש הוא כמו עידור, אלא שזה בזיתים וזה בגפנים (כסף־משנה בשם רש"י). 61) כלומר, להועיל ולהשביח. 62) הסדקים. 63) שאין זה אלא מונע היזק מן האילן, ואין דבר זה מועיל לגידולו. וראה בהערות להלכות ה־ו. 64) משנה במועד קטן ב. "משקין בית השלחין במועד ובשביעית". 65) שאם לא ישקה, ימות כל עץ שבה, כדלהלן בהלכה י. אבל אין משקין שדה המסתפקת ממי גשמים. ועין שם ו: בתוספות ד"ה מרביצין. 66) שם: ומאי משמע דהאי בית השלחין לישנא דצחותא היא, דכתיב ואתה עיף ויגע. ומתרגמינן, ואת משלהי ולאי. ונראה מסתימת דברי רבינו, שאפילו ממי הגשמים וממי הקילון, מותר להשקות, ומה שאמרו במשנה שם: "אבל אין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון", אין זה אלא במועד (ראה בפ"ז מהלכות יום־טוב הלכה ב), ואסרום מחמת טירחא יתירה (שם ד.), אבל בשביעית לא נאסרה אלא עבודת הארץ ולא טירחא יתירה, וכן כתבו רוב הראשונים (ראה בשיטה לתלמיד ר"י מפריש שם עמ' ד, ועיין שם שהביא כן בשם הירושלמי). 67) משנה שם ו: "רבי אליעזר בן יעקב אומר, מושכין את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה וכו', וחכמים מתירין". ובשביעית פ"ב משנה י: "ומרביצין בעפר לבן, דברי רבי שמעון. רבי אליעזר בן יעקב אוסר". ואמרו בירושלמי שם, ושם במסקנא, שדין הרבצת עפר לבן, כדין השקאת כל השדה. ולא נחלקו רבי שמעון ורבי אליעזר אלא כשהאילנות מרוחקין, דהיינו שישנם פחות מעשר אילנות בבית סאה, שרבי שמעון מתיר להשקות כל השדה, ורבי אליעזר אוסר. אבל כשישנם עשרה אילנות בבית סאה, אף רבי אליעזר מודה שמותר, וראה בפירוש המשנה לשביעית שם. ופסק רבינו כרבי אליעזר בן יעקב, שמשנתו קב ונקי, אף כנגד

מתוך מהדורת וגשל

1 מְרַחֲקִין זֶה מִזֶּה יָתֵר מֵעֶשֶׂר לְבֵית סְאָה[68] - מוֹשְׁכִין אֶת
2 הַמַּיִם מֵאִילָן לְאִילָן, אֲבָל לֹא יַשְׁקוּ[69] אֶת כָּל הַשָּׂדֶה; וְאִם
3 הָיוּ מְקֹרָבִין זֶה לָזֶה עֶשֶׂר לְבֵית סְאָה - מַשְׁקִין כָּל הַשָּׂדֶה
4 בִּשְׁבִילָן[70]. וְכֵן עָפָר הַלְּבָן[71] - מַרְבִּיצִין אוֹתוֹ בְּמַיִם
5 בַּשְּׁבִיעִית, בִּשְׁבִיל הָאִילָנוֹת שֶׁלֹּא יִפָּסְדוּ.
6 **ט.** וְעוֹשִׂין[72] עוּגִיּוֹת[73] לַגְּפָנִים[74]. וְעוֹשִׂין[75] אֶת אַמַּת
7 הַמַּיִם בַּתְּחִלָּה[76]. וּמְמַלְּאִין[77] אֶת הַנְּקָעִים[78] מַיִם.
8 **י.** וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ כָּל אֵלֶּה?[79] שֶׁאִם לֹא יַשְׁקֶה -
9 תֵּעָשֶׂה הָאָרֶץ מְלֻחָה[80] וְיָמוּת כָּל עֵץ שֶׁבָּהּ[81]; וְהוֹאִיל
10 וְאִסּוּר הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם מִדִּבְרֵיהֶם, לֹא גָּזְרוּ
11 עַל אֵלּוּ. שֶׁאֵין אִסּוּר מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא אוֹתָן שְׁנֵי אֲבוֹת
12 וּשְׁתֵּי תּוֹלְדוֹת שֶׁלָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[82].
13 **יא.** מִשֶּׁרַבּוּ הָאֲנָסִין וְהִטִּילוּ[83] מַלְכֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
14 עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת מַחֲנוֹת[84] לְחֵילוֹתֵיהֶן, הִתִּירוּ[85]
15 לִזְרֹעַ[86] בַּשְּׁבִיעִית דְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִין לָהֶם עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ
16 בִּלְבַד[87]. וְכֵן מִי שֶׁכְּפָאוּ אַנָּס[88] לַעֲשׂוֹת בַּשְּׁבִיעִית
17 בְּחִנָּם[89], כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה
18 עוֹשֶׂה[90].
19 **יב.** הַנּוֹטֵעַ[91] בַּשְּׁבִיעִית, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - יַעֲקֹר.
20 מִפְּנֵי[92] שֶׁיִּשְׂרָאֵל חֲשׁוּדִין עַל הַשְּׁבִיעִית[93], אִם תֹּאמַר
21 בְּשׁוֹגֵג יְקַיֵּם - יֹאמַר הַמֵּזִיד שׁוֹגֵג הָיִיתִי.
22 **יג.** הַחוֹרֵשׁ[94] אֶת שָׂדֵהוּ אוֹ נָרָהּ[95] אוֹ זִבְּלָהּ[96] בַּשְּׁבִיעִית
23 כְּדֵי שֶׁתְּהֶיה יָפָה לִזְרִיעָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - קוֹנְסִין
24 אוֹתוֹ[97] וְלֹא יִזְרָעֶנָּה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וְאֵין חוֹכְרִין[98]
25 אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ כְּדֵי לִזְרָעָהּ[99], אֶלָּא תְּהִי בּוּרָה לְפָנָיו. וְאִם
26 מֵת[100] - יִזְרָעֶנָּה בְּנוֹ.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

רבים (יבמות ס. וראה במקורי הרמב"ם לרש"ש, הוצאת הרכבי). וכן הוא בהגהות כ"י לדפוס ניאפולי בפירוש המשנה שם (ראה במבואו של הגר"ש ליברמן להלכות הירושלמי להרמב"ם עמוד ז). 68) כלומר, יותר מן המרחק שבין האילנות כשהם עשרה בבית סאה, והיינו, כשהם עשרה אילנות ביותר מבית סאה. 69) כיון שאף בלי השקאה זו, לא יפסדו האילנות. 70) שלא יפסדו, כדלהלן. 71) מזה שכתב "וכן", נראה שהמדובר כמו למעלה כשהאילנות מקורבין זה לזה עשר לבית סאה. אלא שעפר לבן, הנטועים בו עשרה אילנות לבית סאה, שונה משדה אילן אחר, בזה שבשדה אילן אחר לא התירו אלא להשקות, ואילו בעפר לבן התירו גם להרביץ בין השקאה להשקאה. אבל המרוחקין, אין מרביצין בשבילם, שאף בלי ההרבצה לא יפסדו, כמו בהשקאת כל השדה הנ"ל, וכרבי אליעזר בן יעקב במשנה שביעית שם (פאת השולחן שם). וראה בפ"ח מהלכות יום־טוב הלכה ג ובהערות שם. 72) ברייתא במועד קטן ג. 73) "הוא שיחפור סביב עיקרי האילנות חפירות קטנות יתקבצו שם המים" (פירוש המשנה שם). 74) כדי להשקותם. ובחול־המועד התירו רק לתקן עוגיות עשויות שנתקלקלו, אבל לא לעשותן מתחילה (הלכות יום־טוב שם). וראה בהערות להלכה הקודמת. 75) משנה שם ב. כחכמים ולא כרבי אלעזר בן עזריה, האוסר משום שנראה כעוזר או מפני שמכשיר אגפיה לזריעה. 76) שם. ובחול־המועד לא התירו אלא לתקנה כשנתקלקלה (הלכות יום־טוב שם). 77) ברייתא שם ג. 78) תעלה המחברת את העוגיות אשר סביבות האילנות. 79) ההשקאות הנזכרות למעלה. 80) זה מוסב על מה שהתירו להשקות שדה שלחין. 81) זה מוסב על שדה האילנות (חזון־איש). 82) בהלכות ב־ג. וראה למעלה הלכה א והלכה ד, שגם חרישה אסורה מן התורה, אלא שאין לוקין עליה. ועיין פאת־השולחן וחזון־איש. 83) בסנהדרין כו. "משרבו האנסים, ומאי נינהו ארנונא" (=מס שגובה המלך מן התבואות – רש"י). 84) בהגהה שעל הגליון, בשם ספרים אחרים: "מזונות". וכן נראה מפירוש המשנה שם כד: וראה ברדב"ז. 85) שם: כדמכריז ר' ינאי, פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא. 86) אף־על־פי שזריעה היא מן התורה, כנ"ל בהלכה ב. 87) וטעמו של דבר, שאף־על־פי ששביעית בארץ בזמן הזה היא מן התורה, כמו שכתב הכסף־משנה לפ"ד הלכה ה, ולפ"י הלכה ט – התירו לעבוד בשביעית משום פיקוח נפש, וכן הוא בירושלמי סנהדרין פ"ג הלכה ה (תוספות שם ד"ה משרבו). ודעת הראב"ד, שלא התירו לזרוע בשביעית אלא במקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל, ולא היתה שביעית נוהגת בהם אלא מדרבנן, כנ"ל בפ"א מהלכות תרומות הלכה ה. ו"ארנונא" הוא זה שהמלך נוטל חומש מפירות הארץ, ומי שאינו עובדה גוזלין אותה הימנו. וראה מאירי שם עמוד 88. 88) אף־על־פי שאינו מלך (כסף־משנה ורדב"ז), וראה בחזון־איש. 89) אבל לא בשכר, שמא יבואו להערים ולעבוד בשביעית גם כשאין אנסים כופים (כסף־משנה). 90) שכיון שפיקוח נפש הוא, מה לי אם המלך כופה, או אם סתם אנס כופה (רדב"ז). ומקורו של רבינו ממה שאמרו שם: חזייה (ריש לקיש) לההוא גברא דקא כריב (=חורש, כלומר בשביעית). אמר להן: כהן וחורש. אמרו לו (ר' חייא ורבי שמעון בן יהוצדק), יכול לומר אגיסטון אני בתוכה (ומפרש רבינו: שאנסני הגוי בעל השדה לעבוד לו בשביעית). וראה בפאת־השולחן סימן כ אות לב. 91) תרומות פ"ב משנה ג. 92) ירושלמי שם, וכן בגיטין נד. 93) אבל לא על השבתות (שם). ולכן אם נטע בשבת בשוגג יקיים, וכן אם בישל בשבת בשוגג, יאכל במוצאי שבת מיד (פ"ו מהלכות שבת הלכה כג). וראה בהלכה הסמוכה, ובפאת־השולחן שם אות לג. 94) שביעית פ"ד משנה ב: "שדה וכו', שנטייבה (=חידשו אותה היטב, והפכו אותה היטב – פירוש המשנה) וכו' לא תיזרע במוצאי שביעית". 95) בדפוס רומי: "כרה", ויש אומרים שצ"ל "דרה" (חזון־איש). והיינו שעשה דיר של בהמות שלא כדין (ראה להלן פ"ב הלכה ד), וזהו מה שאמרו במשנה שם "או שנידיירה". וכן פירשו הר"ש והרא"ש שם. 96) נלמד מדין "נידיירה" שם. 97) כיון שהכינה לזריעה (פאת־השולחן שם אות לד), וראה להלן. 98) שם, משנה ג. 99) "להיות קנס להם מפני שעבדוה והפכוה בשביעית" (פירוש המשנה). 100) בגיטין מד: "ואמר ר' יוסי בר חנינא: נקטינן, הטיבה ומת, בנו זורעה. לדידיה

מתוך מהדורת וגשל

יד. הַמַּעֲבִיר[101] קוֹצִים[102] מֵאַרְצוֹ בַּשְּׁבִיעִית כְּדֵי לְתַקְּנָהּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, אוֹ שֶׁסִּקֵּל מִמֶּנָּה אֲבָנִים[103], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[104] - לֹא קָנְסוּ אוֹתוֹ[105], וּמֵתָּר לוֹ לְזָרְעָהּ בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית.

טו. הַטּוֹמֵן[106] לֶפֶת וּצְנוֹנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בַּשְּׁבִיעִית: אִם הָיוּ מִקְצָת הֶעָלִין מְגֻלִּין - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[107], וְאִם לַאו - אָסוּר[108]. הַטּוֹמֵן[109] אֶת הַלּוּף[110] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[111] - לֹא יִפְחֹת מֵאַרְבָּעָה קַבִּים[112] עַל גֹּבַהּ טֶפַח, וְטֶפַח עָפָר עַל גַּבָּיו[113]. וְטוֹמְנוֹ בִּמְקוֹם דְּרִיסַת הָאָדָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְמַח[114]. וּמֵתָּר[115] לְמָרֵס[116] בָּאֹרֶז בַּשְּׁבִיעִית[117], אֲבָל לֹא יִכְסַח[118].

טז. בְּרֹאשׁוֹנָה[119] הָיוּ אוֹמְרִים: מְלַקֵּט אָדָם עֵצִים וַאֲבָנִים וַעֲשָׂבִים מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ[120], וְהוּא שֶׁיִּטֹּל הַגַּס הַגַּס[121], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְנַקּוֹת הָאָרֶץ[122]; אֲבָל מִשָּׂדֶה חֲבֵרוֹ - נוֹטֵל בֵּין דַּק בֵּין גַּס[123]. מִשֶּׁרַבּוּ עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, שֶׁמִּתְכַּוְּנִין לְנַקּוֹת וְאוֹמְרִין: הַגַּס הַגַּס אָנוּ נוֹטְלִין - אָסְרוּ לִטֹּל אָדָם מִשָּׂדֵהוּ[124], אֶלָּא מִתּוֹךְ שָׂדֵה חֲבֵרוֹ[125]. וְהוּא שֶׁלֹּא יְלַקֵּט בְּטוֹבָה; שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: רְאֵה כַּמָּה טוֹב עָשִׂיתִי לְךָ, שֶׁהֲרֵי נִקִּיתִי שָׂדְךָ[126].

יז. הָיְתָה[127] בְּהֶמְתּוֹ עוֹמֶדֶת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - מְלַקֵּט[128] וּמֵבִיא לְפָנֶיהָ[129]; שֶׁבְּהֶמְתּוֹ מוֹכַחַת עָלָיו[130]. וְכֵן אִם הָיְתָה שָׁם כִּירָתוֹ - מְלַקֵּט הַכֹּל[131] וּמַדְלִיק; שֶׁכִּירָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו[132].

יח. הַקּוֹצֵץ[133] אִילָן אוֹ שְׁנַיִם לְעֵצִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְשָׂרְשָׁן[134]. קִצֵּץ שְׁלֹשָׁה אוֹ יָתֵר זֶה בְּצַד זֶה - לֹא יְשָׂרֵשׁ, שֶׁהֲרֵי מְתַקֵּן אֶת הָאָרֶץ[135]; אֶלָּא קוֹצֵץ מֵעַל הָאָרֶץ, וּמַנִּיחַ שָׂרָשָׁיו בָּאָרֶץ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ; אֲבָל מִשָּׂדֵה חֲבֵרוֹ - מֻתָּר לְשָׂרֵשׁ[136].

יט. הַמְבַקֵּעַ בַּדַּיִת[137] לִטֹּל עֵצִים - לֹא יְחַפֶּה מְקוֹם הַבִּקּוּעַ בְּעָפָר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוֹדָה[138]. אֲבָל מְכַסֶּה בַּאֲבָנִים אוֹ בְּקַשׁ[139].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

קנסו רבנן, לבריה לא קנסו רבנן". וראה להלן פ"ג סוף הלכה יא. **101)** שם. משנה ב: "שדה שנתקוצה, תזרע במוצאי שביעית". **102)** ראה תוספות גיטין שם ד"ה שנתקווצה. **103)** זה לא נמצא במשנה שם, ולמדו רבינו מהדין הקודם, שהרי בשניהם עדיין אין שדהו מוכן לזריעה. **104)** כדלהלן בהלכה טז (פאת־השולחן שם). **105)** כיון שעדיין אין שדהו מוכן לזריעה (שם). **106)** כלאים פ"א משנה ט. **107)** משום "שדך לא תזרע", "מפני שאינם צמח מחובר בקרקע" (פירוש המשנה) וגם אינו רוצה בהשרשתם (פ"ב מהלכות כלאים הלכה יא). **108)** משום זורע בשביעית, שבאופן זה הם משרישים בקרקע, והוא רוצה בהשרשתם. **109)** שביעית פ"ה משנה ב, כחכמים ולא כרבי מאיר. **110)** "ממיני הבצלים" (פירוש המשנה). **111)** כגון בצלים. כן הוא בפירוש המשנה שם, וכדעת ר' יונה בירושלמי שם. **112)** כלומר, מארבעת קבים לוף. ושיעורו לפי המדות שלנו, ראה למעלה פ"ו מהלכות ביכורים הלכה טו. ו"אינו מותר לו להטמין שיעור מועט (=פחות מזה), מפני שדומה לזרע וכאילו הוא זורעו, ואינו נראה שהוא טומנו" (פירוש המשנה שם). **113)** שנראה כטומן ולא כזורע. [וכנראה שאין מקצת עליו מגולין (ראה למעלה בדין לפת וצנונות), ואף־על־פי־כן מותר, אם הטמין כשיעור, ועיין "משנה ראשונה" שם). **114)** כלומר, שהרי אם יצמח נמצא שזרע בשביעית. **115)** שם פ"ב משנה י, כרבי שמעון, שבא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק. וכן נראה מפירוש המשנה שם (כסף־משנה). **116)** להשקות עפר האורז ולערבב המים בעפר. וראה ביומא פ"ד משנה ג ובפירוש המשנה שם. **117)** כדי שלא יפסד האורז, כדרך שמרביצין עפר לבן בשביל שלא יפסידו האילנות, כנ"ל בסוף הלכה ח. **118)** כסוח הוא, כריתת הנטיעות היוצאות. ואונקלוס תרגם, לא תזמור, לא תכסח. ואסרו לעשות כן, כיון שגם בלא כן לא יפסד האורז. והאור־שמח מפרש, שכיון שכיסוח הוא זימור, וזימור אסור מן התורה אף בשאר האילנות, לכן לא יכלו חכמים להתירו. וראה למעלה בהלכה ב ובהערות שם. **119)** שביעית פ"ד מ"א, וכפירוש רבי יונה בירושלמי שם. וראה בפירוש המשנה. **120)** המדובר במלקט לצורך העצים, האבנים והעשבים. **121)** ולא הדקים, הקטנים. **122)** ונמצא מסקל את שדהו ואסור, כמפורש למעלה הלכה ד. **123)** שאין חשש שיתכוין לנקות שדה חבירו, ולפיכך מותר ליטול גם הדק. **124)** אפילו הגס הגס. **125)** בין דק בין גס, כנ"ל. ולדעת הרדב"ז, לא התירו אלא בגס. **126)** שאם יאמר לו כן, יבוא חבירו לנקות שדהו. **127)** ירושלמי שם. **128)** בין הדק ובין הגס. וראה להלן. **129)** לאכילה. **130)** שאינו מתכוין לנקות הארץ. ואף־על־פי שהוא "פסיק רישיה" – כיון שמסקל אינו אלא מלאכה דרבנן בשביעית (למעלה הלכה ד), לא אסרו "פסיק רישיה", כדעת התוספות והתרומת־הדשן (הובאו דבריהם במגן־אברהם סימן שיד, ס"ק ה). **131)** בין הדק ובין הגס, כנ"ל. **132)** כנ"ל. וראה בפאת־השולחן סימן כ אות מה, וברדב"ז. **133)** שם, משנה ד, כבית־הלל. **134)** לעקרן עם השרשים. ואף־על־פי שעל־ידי־זה נהפכת האדמה, ונמצאת הקרקע מוכנה לזריעה – במקום קטן כזה שאין דרך לזרוע בו, לא אסרו, כיון שהוא קוצץ לעצים. וראה הלכה הקודמת שמצד "פסיק רישיה" לא נאסר כאן. **135)** "מפני שהוא מקום גדול ומותקן לזרוע בו, ויהיה כאילו עוקר אילנות להחזירם לשדה הלבן, וכל זה עבודת הארץ" (פירוש המשנה). כלומר, יש חשש שיתכוין לתקן לזריעה. וראה למעלה הלכה טז. **136)** אפילו שלשה או יותר, זה בצד זה. וכאן לא כתב רבינו "שלא יאמר לו, ראה כמה טובה עשיתי לך", כמו בסוף הלכה טז, שכאן לא ידוע אם חבירו רוצה בעקירת האילנות, ואם טובה היא לו (רדב"ז). **137)** הכורת ענפים מעץ הזית, שם משנה ה. **138)** כלומר, עבודת האילן, שעל־ידי־זה משביח האילן. **139)** שהרי הוא כמושיב שומר שלא ייבש (רע"ב). וזית לאו דווקא, שהרי שנינו "הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר, אבל מכסה הוא באבנים או בקש". ועיין רדב"ז.

מתוך מהדורת וגשל

כ. הַמְזַנֵּב[140] בִּגְפָנִים וְהַקּוֹצֵץ קָנִים - חֲרֵי זֶה קוֹצֵץ כְּדַרְכּוֹ[141] בַּקָּרְדֹּם וּבַמַּגָּל וּבַמְּגֵרָה וּבְכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה.

כא. אֵין קוֹצְצִין[142] בְּתוּלַת[143] שִׁקְמָה[144] בַּשְּׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹצְצִין בִּשְׁאָר הַשָּׁנִים, מִפְּנֵי שֶׁקִּיצָּתָהּ עֲבוֹדַת אִילָן, שֶׁבִּקְּצִיצָה זוֹ תִּגְדַּל וְתוֹסִיף[145]. וְאִם צָרִיךְ לְעָצֶיהָ - קוֹצֵץ אוֹתָהּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ[146].

כב. כֵּיצַד[147] קוֹצְצָהּ?[148] מֵעִם הָאָרֶץ[149] אוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים[150]. אֵילָן[151] שֶׁנִּפְשַׁח[152] - קוֹשְׁרִין אוֹתוֹ בַּשְּׁבִיעִית; לֹא שֶׁיַּעֲלֶה[153], אֶלָּא שֶׁלֹּא יוֹסִיף[154].

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

א. לֹא יוֹצִיא אָדָם זְבָלִים מֵחֲצֵרוֹ וְיִתֵּן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ בִּשְׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כִּמְזַבֵּל שָׂדֵהוּ שֶׁתִּהְיֶה יָפָה לִזְרִיעָה. וְאִם הוֹצִיא וְהֶעֱמִיד מִמֶּנּוּ אַשְׁפָּה - מֻתָּר. וְלֹא יַעֲשֶׂה אַשְׁפָּה בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ עַד שֶׁיַּעֲבֹר זְמַן שֶׁמְּזַבְּלִין בּוֹ לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ, וְהוּא מִשֶּׁיִּקְשֹׁר הַמָּתוֹק. וְלֹא יַעֲשֶׂה אַשְׁפָּה פְּחוּתָה מִמֵּאָה וַחֲמִשִּׁים סְאָה שֶׁל זֶבֶל, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נִכֶּרֶת שֶׁהִיא אַשְׁפָּה. וְאִם יִרְצֶה לְהוֹסִיף - מוֹסִיף. הָיָה לוֹ דָּבָר מוּעָט - מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ. וְלֹא יַעֲשֶׂה בְּכָל בֵּית סְאָה יָתֵר מִשָּׁלֹשׁ אַשְׁפָּתוֹת.

ב. וְהָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת כָּל שָׂדֵהוּ שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ אַשְׁפָּתוֹת לְתוֹךְ בֵּית סְאָה - עוֹשֶׂה. וְהָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת זִבְלוֹ אוֹצָר - עוֹשֶׂה.

ג. הָיָה מַעֲמִיד הַזֶּבֶל עַל הַסֶּלַע, אוֹ שֶׁהֶעֱמִיק בָּאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְהֶעֱרִים הַזֶּבֶל, אוֹ שֶׁבָּנָה עַל הָאָרֶץ גֹּבַהּ שְׁלֹשָׁה וְהֶעֱמִיד עָלָיו הַזֶּבֶל - אֵינוֹ צָרִיךְ שִׁעוּר. אֲפִלּוּ עָשָׂה כֵּן כַּמָּה אַשְׁפָּתוֹת לְתוֹךְ בֵּית סְאָה, בֵּין גְּדוֹלוֹת בֵּין קְטַנּוֹת - מֻתָּר. שֶׁחֲרֵי הַדָּבָר נִכָּר שֶׁאֵינָן לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ, אֶלָּא לִכְנִיסַת הַזֶּבֶל.

ד. מֻתָּר לְאָדָם לְהוֹצִיא זֶבֶל מִן הַסַּהַר שֶׁל צֹאן וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, כְּדֶרֶךְ כָּל מַכְנִיסֵי זֶבֶל. וְהָעוֹשֶׂה דִּיר בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית - לֹא יַעֲשֵׂהוּ יָתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם, וְיַכְנִיס הַצֹּאן לְתוֹכוֹ, וּכְשֶׁיִּזְבְּלוּ אֶת כָּל הַדִּיר - מַנִּיחַ דֹּפֶן אֶחָד מִדַּפְּנֵי הַדִּיר, וְעוֹשֶׂה דִּיר אַחֵר בְּצִדּוֹ. נִמְצָא מְזַבֵּל בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין.

ה. הָיְתָה כָּל שָׂדֵהוּ בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין - מְשַׁיֵּר מִמֶּנָּה מִקְצָת, מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן; כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הַכֹּל שֶׁהַצֹּאן הֵטִילוּ בָּהּ וְנִדְּיָרָה, וְלֹא יֹאמְרוּ: זִבֵּל זֶה כָּל שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית.

ו. לֹא יִפְתַּח אָדָם מַחֲצַב בַּתְּחִלָּה לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: לְתַקֵּן שָׂדֵהוּ נִתְכַּוֵּן, שֶׁיָּסִיר מִמֶּנָּה הַסֶּלַע. וְאִם הִתְחִיל מִקֹּדֶם שְׁבִיעִית, וּפִצֵּל מִמֶּנָּה שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים אֲבָנִים בְּרִבּוּעַ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ עַל רוּם שָׁלֹשׁ, כָּל אֶבֶן מֵהֶן אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוּם אַמָּה אוֹ גְּדוֹלוֹת מִזּוֹ - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְנַקֵּר מִמֶּנּוּ בַּשְּׁבִיעִית כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה.

ז. גֶּדֶר שֶׁל אֲבָנִים שֶׁיֵּשׁ בְּגָבְהוֹ עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר, וְרָצָה לִטֹּל כָּל אֲבָנָיו: אִם הָיוּ בוֹ עֶשֶׂר אֲבָנִים אוֹ יָתֵר, כָּל אַחַת מֵהֶן מַשּׂוּי שְׁנַיִם אוֹ גְּדוֹלוֹת מִזּוֹ - חֲרֵי זֶה נוֹטֵל; שֶׁהֲרוֹאֶה יוֹדֵעַ שֶׁלְּצֹרֶךְ הָאֲבָנִים הוּא נוֹטֵל. הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, אוֹ שֶׁהָיוּ פָּחוֹת מֵעֶשֶׂר אֲבָנִים, אוֹ שֶׁהָיוּ אֲבָנָיו קְטַנּוֹת מִמַּשּׂוּי שְׁנַיִם - נוֹטֵל עַד שֶׁיַּגִּיחַ טֶפַח סָמוּךְ לָאָרֶץ.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּתְכַּוֵּן לְתַקֵּן שָׂדֵהוּ, (אוֹ) שֶׁהִתְחִיל לִטֹּל בַּשְּׁבִיעִית; אֲבָל אִם לֹא נִתְכַּוֵּן לְתַקֵּן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

140) הכורת קצת מן הענפים. שם משנה ו, כרבי עקיבא ולא כרבי יוסי הגלילי. **141)** "שאין צריך שינוי בכרתו, וזה כשלא נתכוין לזמור" (פירוש המשנה), ואין הזינוב דומה לזימור האסור מן התורה, שהזומר חותך ראש הגזע. ואילו מזנב, חותך מן הצד ואינו אסור אלא מדרבנן (תפארת ישראל שם אות ל). ולפיכך לא נאסר בו "פסיק רישיה", ראה למעלה הערה 129. וכנראה שאין חשש במזנב, שמא יתכוין לומר, ולכן לא אסרו כאן, כדרך שאסרו במלקט עצים ואבנים מתוך שדהו למעלה בהלכה טז. **142)** שם, משנה ה. **143)** "שלא נקצצה מימיה" (תוספתא שם פ"ג הלכה טו, וראה בתוספתא כפשוטה שם). **144)** "מין ממיני התאנים" (פירוש המשנה). **145)** "שיתחזק כחו ויתן פריו בעתו לרוב, כמו הזמיר לכרמים" (שם). וראה ב"משנה ראשונה", ובהערות להלכה ב, ובהלכה הסמוכה. **146)** שם, כרבי יהודה. ודעת רבינו היא, שלא בא רבי יהודה לחלוק אלא לפרש דברי חכמים (כסף־משנה). **147)** משנה שם. **148)** כלומר, שלא כדרך עבודתה, כנ"ל. **149)** סמוך לקרקע. **150)** בבבא בתרא פ: מכאן ואילך (מן הקרקע עד עשרה טפחים), לא מקשי קשי לה, ולאו עלויי מעלי לה (כלומר, ספק מועיל לאילן, ספק אינו מועיל לו – תוספות שם), גבי שביעית עבדינן מידי דודאי קשי לה (כיון שהוא ספק דאורייתא, שזמירה בשאר אילנות היא מן התורה, כנ"ל בהלכה ב, ולכן אינו קוצץ בתוך עשרה טפחים)". ולא התירו לקצוץ בתוך עשרה טפחים, אף־על־פי שהוא מתכוין לעצים ולא להועיל לאילן, שכיון שהדבר מועיל לאילן יבא להתכוין לכך, כנ"ל בהלכה טז. **151)** שם, משנה ו. **152)** "נבקע. תרגום וישסף (שמואל־א טו, לג), ופשח" (פירוש המשנה). **153)** "שיתחבר ויהיה נדבק ונקשר" (שם). כלומר, ואז זהו "לאברויי אילנא". **154)** "להבקע" (שם). והרי זה "לאוקומי אילנא". **1)** יבאר שלא יוציא אדם זבלים מחצירו ויתן בתוך שדהו בשביעית. מאימתי מותר לעשות אשפה בשדהו. וכמה שיעור האשפה. אם הותר להוציא זבל מן הסוהר של צאן לתוך שדהו. ואם עשה דיר בתוכו. אם יפתח אדם מחצב לתוך שדהו. ואם פינה ממנו גדר אבנים גבוה עשרה. ואם ימלא ויעפר פרצה שהיא סוגה בעפר. ואם אסור לבנות גדר.

מתוך מהדורת וגשל

שָׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁהִתְחִיל מִקֹּדֶם שְׁבִיעִית - נוֹטֵל בַּשְּׁבִיעִית כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה מִכָּל מָקוֹם וְגוֹמֵם עַד לָאָרֶץ. וְכֵן אִם הָיָה נוֹטֵל מִשָּׂדֵה חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קַבְּלָן - גוֹמֵם עַד לָאָרֶץ.

ט. אֲבָנִים שֶׁרְאוּיוֹת שֶׁתְּזַעְזַע אוֹתָן הַמַּחֲרֵשָׁה, אוֹ שֶׁהָיוּ מְכֻסּוֹת וְנִתְגַּלּוּ: אִם יֵשׁ בָּהֶן שְׁתַּיִם שֶׁל מַשּׂוֹ שְׁנַיִם שְׁנַיִם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִטֹּל אוֹתָן; הָיוּ קְטַנּוֹת מִזֶּה - לֹא יִנָּטְלוּ.

י. הַמְסַקֵּל שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיךְ לָאֲבָנִים - נוֹטֵל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת וּמַנִּיחַ אֶת הַנּוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ. וְכֵן אִם הָיָה לוֹ בְּשָׂדֵהוּ גַּרְגַּר שֶׁל צְרוֹרוֹת אוֹ גַּל שֶׁל אֲבָנִים - נוֹטֵל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת וּמַנִּיחַ אֶת הַנּוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ. וְאִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן סֶלַע אוֹ קַשׁ - יִטֹּל אֶת כֻּלָּן.

יא. לֹא יְמַלֵּא אָדָם גֵּיאָ עָפָר אוֹ יְתַקְּנֶנּוּ בְּעָפָר, מִפְּנֵי שֶׁמְּתַקֵּן אֶת הָאָרֶץ. אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא חַיִץ עַל פְּנֵי הַגֵּיאָ, וְכָל אֶבֶן שֶׁיָּכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִטְּלָהּ וְהוּא עוֹמֵד עַל שְׂפַת הַגֵּיאָ - הֲרֵי זוֹ תִּנָּטֵל.

יב. אַבְנֵי כָּתֵף, וְהֵם הַנִּטָּלוֹת שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ עַל הַכָּתֵף - מֻתָּר לַהֲבִיאָן מִכָּל מָקוֹם, בֵּין מִשָּׂדֵה חֲבֵרוֹ בֵּין מִשָּׂדֵהוּ. וְכֵן הַקַּבְּלָן מֵבִיא מִכָּל מָקוֹם וַאֲפִלּוּ אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת [קְטַנּוֹת], בֵּין מִשָּׂדֵה שֶׁקִּבְּלָהּ בֵּין מִשָּׂדֵה שֶׁלֹּא קִבְּלָהּ.

יג. פִּרְצָה שֶׁהִיא סוּגָה בְּעָפָר: אִם אֵינָהּ מַכְשֶׁלֶת אֶת הָרַבִּים - אָסוּר לִבְנוֹתָהּ; וְאִם הָיְתָה מַכְשֶׁלֶת אֶת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה סוּגָה בְּעָפָר אֶלָּא פְּתוּחָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - מֻתָּר לִבְנוֹתָהּ.

יד. אָסוּר לוֹ לִבְנוֹת גָּדֵר בַּשְּׁבִיעִית בֵּין שָׂדֵהוּ לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ; אֲבָל בּוֹנֶה גָּדֵר בֵּינוֹ וּבֵין רְשׁוּת הָרַבִּים, וּמֻתָּר לְהַעֲמִיק עַד הַסֶּלַע. וּמוֹצִיא אֶת הֶעָפָר וְצוֹבְרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, כְּדֶרֶךְ כָּל מַעֲמִידִין זֶבֶל. וְכֵן אִם חָפַר בּוֹר וְשִׁיחַ וּמְעָרָה בַּשְּׁבִיעִית - צוֹבֵר הֶעָפָר בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, כְּדֶרֶךְ כָּל הַחוֹפְרִים.

יום חמישי י"ח אייר ה'תשע"ה

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

א. עֲבוֹדַת הָאָרֶץ[2] בְּשָׁנָה שִׁשִּׁית שְׁלֹשִׁים יוֹם סָמוּךְ לִשְׁבִיעִית - אֲסוּרָה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקְּנָהּ לִשְׁבִיעִית[3]. וְדָבָר זֶה בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם הוּא שֶׁנֶּאֱסַר מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. וְגָזְרוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יִהְיוּ חוֹרְשִׁים שְׂדֵה הָאִילָן עֶרֶב שְׁבִיעִית בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ אֶלָּא עַד הָעֲצֶרֶת[4], וּשְׂדֵה הַלָּבָן - עַד הַפֶּסַח. וּבִזְמַן שֶׁאֵין מִקְדָּשׁ - מֵתָּרִין[5] בַּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כְּדִין תּוֹרָה.

ב. אֵי זוֹ הִיא שְׂדֵה הָאִילָן[6]? כָּל שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת[7] לְבֵית סְאָה[8], אֶחָד אִילַן סְרָק[9] וְאֶחָד אִילַן מַאֲכָל, וַאֲפִלּוּ הֵן שֶׁל שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים[10] - רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵם תְּאֵנִים[11]; אִם רְאוּיִין[12] לַעֲשׂוֹת כִּכַּר דְּבֵלָה[13] שֶׁל שִׁשִּׁים מָנֶה - חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָם[14]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה רִחוּק בֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַבָּקָר יָכוֹל לַעֲבֹר בְּכֻלָּיו[15].

ג. הָיוּ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לְבֵית סְאָה; אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה, וְאֶחָד רָאוּי לַעֲשׂוֹת שִׁשִּׁים מָנֶה אוֹ יָתֵר, וְהַשְּׁנַיִם אֵינָן רְאוּיִין לַעֲשׂוֹת; אוֹ שְׁנַיִם רְאוּיִין לַעֲשׂוֹת אֲפִלּוּ מֵאָה מָנֶה[16], וְאֶחָד אֵינוֹ עוֹשֶׂה - אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֶלָּא לְצָרְכָּם, וְהוּא מְלֵא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ חוּצָה לוֹ[17].

ד. הָיוּ מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד תִּשְׁעָה[18] וּרְאוּיִין לַעֲשׂוֹת שִׁשִּׁים מָנֶה - חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן[19] וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַעֲשׂוֹת[20].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שעבודת הארץ סמוך לשביעית אסורה. שדה אילן ושדה הלבן ומה הם, ובזמן הזה עד אימתי מותרין. אם מותר לזבל השדות ולעבוד המקשאות והמדלעות. 2) למעלה בתחילת פרק א דיבר רבינו על "מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן", ואילו כאן השמיט "עבודת האילן", וכן לשון התוספתא: "רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהו מותרין בעבודת הארץ עד ראש השנה", הרי שלא דיברו אלא על "עבודת הארץ", בלבד. ואף על פי שמן התורה לא נאסרה עבודת האילן, ייתכן כי חכמים גזרו גם עליה, במלאכה שאסורה מן התורה, כגון זימור, שהרי לא מצאנו שיתירו חכמים אלא זירוד ופיסול, איבוק ועישון שאינם אסורים אלא מדרבנן. 3) שהרי עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה מותר לחרוש עבורן עד ראש השנה, מפני שחרישה זו אינה לתקן לצורך שביעית אלא לחזק את הנטיעות. 4) חג השבועות. 5) כרבן גמליאל ובית דינו הסוברים כר' ישמעאל שאיסור חרישה בערב שביעית אינה מפורשת בתורה, אלא נלמדה מהלכה למשה מסיני. ומכיוון שנמסרו שלוש הלכות למשה מסיני בבת אחת: עשר נטיעות הנ"ל, ערבה וניסוך המים, למדים אנו, שכשם שניסוך המים אינו אלא בזמן שבית המקדש קיים, כן גם דין עשר נטיעות אינו אלא בזמן שבית המקדש קיים. 6) שחורשין בה ערב שביעית עד העצרת. 7) ולא פחות, אבל היו יותר משלושה - חורשים עבורם. 8) והיא חמישים על חמישים אמה. 9) "אילן סרק הוא, שאינו עושה פרי כגון הארז ותרזה ודומיהן". 10) "היינו חושבים שלא יצטרפו, וכל אחד מהם יחרוש סביבות אילנו כמלוא אורה וסלו חוצה לו, ובא ללמדנו שיצטרפו". 11) בירושלמי שם הלכה ג: "ולמה אמרו תאנים? - על ידי (=מכיוון) שפירותיהן גסין והן עושות הרבה". 12) כל ג' האילנות כאחד. 13) "הגוף המחובר מן התאנים שהן נקבצים זו על זו עד שיהיו כדמות כיכר לחם". 14) עד עצרת. 15) הוא ארבע אמות, שאם הם קרובים יותר, הם עומדים להיעקר. 16) ולפי זה "לא זו אף זו" שנו במשנתנו. לא זו, כשרק אילן אחד מן השלושה, אלא אף זו כששניים מהם עושים פירות. אין חורשין כל בית סאה בשבילם. ולא רק כשהאילן עשה ס מנה, אלא אף כששניהם עושים ק. 17) כלומר, הלאה מן העץ. 18) כלומר, עד תשעה אילנות לבית סאה. 19) עד עצרת. 20) כרב ביבי שאמר בירושלמי שם בשם רבי חנינא "ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים"

מתוך מהדורת וגשל

ה. הָיוּ עֲשָׂרָה אִילָנוֹת לְתוֹךְ בֵּית סְאָה אוֹ יָתֵר[21], בֵּין עוֹשִׂין[22] בֵּין אֵינָם עוֹשִׂין - חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן[23]. עֶשֶׂר נְטִיעוֹת מְפֻזָּרוֹת לְתוֹךְ בֵּית סְאָה[24] - חוֹרְשִׁין[25] כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[26].

ו. הָיוּ עֲשׂוּיוֹת[27] שׁוּרָה אַחַת[28] (אוֹ) מֻקָּפוֹת עֲטָרָה - אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֶלָּא צָרְכָּן[29] לְכָל אַחַת וְאַחַת. וְהַדְּלוּעִין[30] עִם הַנְּטִיעוֹת מִצְטָרְפוֹת לַעֲשָׂרָה.

ז. אֵי זוֹ הִיא נְטִיעָה[31]? זֶה הָאִילָן הַקָּטָן, כָּל זְמַן שֶׁקּוֹרְאִין לוֹ נְטִיעָה.

ח. אִילָן שֶׁנִּקְצַץ וְהוֹצִיא חֲלִיפִין: אִם נִקְצַץ מִטֶּפַח וּלְמַעְלָה - חֲרֵי הוּא כָּאִילָן[32]; מִטֶּפַח וּלְמַטָּה - חֲרֵי הוּא כַּנְּטִיעָה[33].

ט. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ - בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ; אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה - מֻתָּרִין בַּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. אַף בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ מֻתָּר לְסַקֵּלוֹ[34] וּלְזַבֵּל הַשָּׂדוֹת וְלַעְדֹּר[35] הַמִּקְשָׁאוֹת[36] וְהַמַּדְלָעוֹת[37] וּבֵית הַשִּׁלְחִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וּמְזַבְּלִין וּמְפָרְקִין[38], וּמְאַבְּקִין וּמְעַשְּׁנִין, וּמְקַרְסְמִין[39] וּמְזָרְדִין[40] וּמְפַסְּלִין[41], וּמְזַהֲמִין אֶת הַנְּטִיעוֹת וְכוֹרְכִין וְקוֹטְמִין אוֹתָן, וְעוֹשִׂין לָהֶם בָּתִּים[42] וּמַשְׁקִין[43] אוֹתָם, וְסָכִין אֶת הַפַּגִּין וּמְנַקְּבִין אוֹתָן. כָּל עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ מֻתָּרוֹת בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית וַאֲפִלּוּ בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ.

י. פַּגֵּי עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁנִּכְנְסוּ לַשְּׁבִיעִית[44], וְשֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁיָּצְאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית[45] - לֹא סָכִין וְלֹא מְנַקְּבִין[46]. וּבִזְמַן הַמִּקְדָּשׁ אֵין בּוֹנִין מַדְרֵגוֹת עַל פְּנֵי הַגֵּאָיוֹת עֶרֶב שְׁבִיעִית מִשֶּׁיִּפָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקְּנָן[47] לַשְּׁבִיעִית.

יא. אַף בַּזְּמַן הַזֶּה אֵין נוֹטְעִין[48] אִילָנוֹת וְאֵין מַרְכִּיבִין[49] וְאֵין מַבְרִיכִין[50] עֶרֶב שְׁבִיעִית אֶלָּא כְּדֵי שֶׁתִּקָּלֵט הַנְּטִיעָה וְתִשְׁהֶה אַחַר הַקְּלִיטָה שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית. וּסְתַם קְלִיטָה - שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת[51]. וְדָבָר זֶה אָסוּר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

כלומר, יהיו ראויים לעשות שישים מנה, כמו בשלושה אילנות, ולא פחות, ואף על פי שיש מהם שאינם ראויים לעשות. 21) כלומר, יותר מעשרה אילנות לבית סאה. 22) שישים מנה. 23) עד עצרת. 24) שלכל נטיעה יש עשירית מבית הסאה. ודווקא נטיעות שהן רכות ואין יניקתן גדולה הזקיקו שתהיינה מפוזרות, כדי שלא יימצא חורש שלא לצורכן, אבל אילנות זקנים שיניקתם גדולה, חורשין עבורם (עד עצרת) אף על פי שאינם מפוזרים, ובלבד שיהיו ביניהם ארבע אמות. 25) אפילו בזמן הבית. 26) וטעמה של הלכה זו: כיוון שהנטיעות רכות וטעונות חרישה, נמצא שאינו מתקן לשביעית, אבל באילנות זקנים שאינם טעונים חרישה כל כך, נמצא שהוא מתקן את הקרקע לשביעית. ואם היו פחות מעשר נטיעות לבית סאה - דינן כדין אילנות שחורשים עבורם עד עצרת. 27) הנטיעות. 28) "על קו (אחת) [אחד]". 29) ונראה מפשטות הלשון שחורש עד ראש השנה. 30) שינה מלשון המשנה שנאמר "הנטיעות והדילועים מצטרפין" - בכדי לרמז למה שנאמר בירושלמי שם "והן שיהו נטיעות רבות על הדילועין". והיינו עם הנטיעות שהנטיעות הן רוב. 31) שנאמרה בה הלכה למשה מסיני שחורשין בשביל עשר מהן, כל בית סאה עד ראש השנה. 32) כיוון שקוראים לו אילן. 33) כיוון שקוראים לו נטיעה, ולגבי שביעית הדבר תלוי בשם. אבל לעניין ערלה פסק רבינו שאינו ערלה אלא אם קצצו מעם הארץ, שבערלה הדבר תלוי בנטיעה ממש, וכיוון שנשתייר משהו על הארץ אין זו נטיעה. 34) וכל הדברים הנזכרים כאן, אינם אסורים בשביעית עצמה אלא מדרבנן, ולפיכך לא החמירו בהם בערב שביעית. 35) שעידור אינו בכלל חריש (האסור מן התורה) ואינו אסור אלא מדרבנן. ובירושלמי שם אמרו שהוא הדין לחרישה שמותרת למקשאות ומדלעות ורבינו השמיט זאת. 36) מקום זריעת הקישואים. 37) מקום זריעת הדלועין. ולא התירו לעדור אלא למקשאות ומדלעות שבהן מועיל העידור לפירות. אבל באילנות אחרים לא התירו, ואף על פי שעידור אינו אסור מן התורה, החמירו בו חכמים כיוון שהוא בגוף הקרקע. 38) מכאן ואילך כמה מעבודות האילן, והתירו לעשותן כיוון שלא נאמרה הלכה למשה מסיני לעניין תוספת שביעית, אלא בעבודת הארץ בלבד. 39) ופירושו: לכרות השיבולת ביד ולהניח התבן, והוא כמו מכרסמין. 40) "לכרות הענפים המתפשטים מן האילן. וזרדים, שם הענפים הכרותים בעת הזמיר". 41) "לכרות מה שיבש מן הענפים, שהוא נפסד. גזור מן פסולת". 42) "עושים להם צללים להסך מן הגשם והשמש שלא יזיקום". 43) נראה שהמדובר בנטיעות המסתפקות במי גשמים, שהרי בשדה בית השלחין מותר להשקות גם בשביעית עצמה. 44) ואפילו הגיעו לעונת המעשרות קודם ראש השנה, שהרי הן כפירות שישית לכל דבר. 45) ואפילו יגיעו לעונת המעשרות אחרי ראש השנה של שמינית, שדינם כפירות שמינית. 46) אפילו בזמן הזה. ובין במקום שנהגו לסוך ובין במקום שלא נהגו לסוך ששם אין זו עבודה. וטעמו של איסור זה (בפגי ערב שביעית), נראה, שהוא מפני מראית העין, שלא יאמרו: פלוני סך ונוקב פגי שביעית בשביעית, והרי הדבר אסור. והוא הדין לפגין של מוצאי שביעית, שיאמרו: שהוא סך ומנקב פגי שביעית, וזה אסור אפילו אחר שביעית ודלא כר' שמעון שם שמתיר עבודת האילן לאחר ראש השנה של שביעית. 47) את הגיאיות, אבל בשביעית עצמה מותר לעשות כן, שהרי הוא מתקנה למוצאי שביעית. 48) בשביעית פרק ב משנה ו: "אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית כו' לפני ראש השנה". וסבור רבינו כי משנה זו שנוייה לאחר שרבן גמליאל ובית דינו התירו לחרוש עד ראש השנה, וכדעתו בפירוש המשנה, שרבן גמליאל זה הוא רבן גמליאל דיבנה, שהיה בזמן חורבן בית המקדש, ואף על פי כן אסרו לנטוע ולהבריך וכו', שאם המדובר בזמן שבית המקדש היה קיים, למה לא אסרו גם לפני שלושים יום, כמו שאסרו את החרישה, מהפסח ומהעצרת. 49) ענף מאילן אחד על אילן אחר שהוא מינו. 50) ענף אילן בתוך האדמה, והוא נקלט שם ומצמיח אילן שני. 51) שני שבועות.

מתוך מהדורת וגשל

לְעוֹלָם, מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן; שֶׁמָּא יֹאמַר הָרוֹאֶה: בַּשְּׁבִיעִית נָטְעוּ. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁהַנּוֹטֵעַ אוֹ הַמַּבְרִיךְ אוֹ הַמַּרְכִּיב עֶרֶב שְׁבִיעִית קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּאַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם - יְקַיֵּם; פְּחוֹת מִכֵּן - יַעֲקֹר. וְאִם לֹא עָקַר - הַפֵּרוֹת מֻתָּרִין. וְאִם מֵת קֹדֶם שֶׁיַּעֲקֹר - מְחַיְּבִין אֶת הַיּוֹרֵשׁ לַעֲקֹר[52].

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

א. כֹּל שֶׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית - בֵּין מִן הַזֶּרַע שֶׁנָּפַל[2] בָּהּ מִקֹּדֶם[3] שְׁבִיעִית, בֵּין מִן הָעִקָּרִים שֶׁנִּקְצְרוּ מִקֹּדֶם וְחָזְרוּ וְעָשׂוּ, וּשְׁנֵיהֶם נִקְרְאוּ סָפִיחַ, בֵּין מִן הָעֲשָׂבִים וְהַיְרָקוֹת שֶׁעָלוּ מֵאֵלֵיהֶן[4] וְאֵין לָהֶן זֶרַע - הַכֹּל מֻתָּר לְאָכְלוֹ מִן הַתּוֹרָה[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה[6]. וַאֲפִלּוּ שָׂדֶה שֶׁנִּטַּיְּבָה[7] בַּשְּׁבִיעִית וְצִמְּחָה - פֵּרוֹתֶיהָ מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה[8]. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר: אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצֹר[9] - שֶׁלֹּא יִקָּצֵר[10] כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹצֵר בְּכָל שָׁנָה. וְאִם קָצַר כְּדֶרֶךְ הַקּוֹצְרִין - לוֹקֶה[11]. כְּגוֹן שֶׁקָּצַר כָּל הַשָּׂדֶה וְהֶעֱמִיד כְּרִי וְדֶשׁ בַּבָּקָר, אוֹ שֶׁקָּצַר לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ[12], כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרְנוּ[13]. אֶלָּא קוֹצֵר מְעַט מְעַט[14] וְחוֹבֵט וְאוֹכֵל[15].

ב. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[16], שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַסְּפִיחִים אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה. וְלָמָּה גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם? מִפְּנֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה[17]. שֶׁלֹּא

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

52) והטעם: מפני שיחשדוהו שנטעו בשביעית. ולמעלה בפרק א הלכה יג בחורש שדהו בשביעית לזרעה במוצאי שביעית, שאסור לזרעה במוצאי שביעית, יזרענה בנו אחריו, שאין שם חשד, אלא קנס, ולפיכך לא קנסו אלא את העבריין ולא את בנו. 1) יבאר מה הוא הנקרא ספיח. ושלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה. אם הספיחין אסורין ולמה אסורין. וספיחים העולין בשדה בור עד מתי אסורין. ספיחי שביעית ופירות ששית שנכנסו לשביעית. דברים שזרעם לזרע או לירק. הדברים שקיימים לזרע והוקשו קודם ר"ה. ולוף של ערב שביעית. ודין הפירות שיוציא האילן בשביעית איך יאספו אותם. מצות ־עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית. השביעית היכן נוהגת. וגוי שקנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית. 2) מאליו. 3) לפני שביעית. ובאו לעונת המעשרות לאחר ראש השנה (להלן הלכה ט), אבל אם באו לעונת המעשרות קודם ראש השנה – אינם אסורים באיסור ספיחין אפילו מדרבנן, ראה בהלכה הסמוכה. 4) בשביעית. בירושלמי שביעית פ"ח הלכה ו: "כתיב (ו)את ספיח קצירך לא תקצור. הא קצירה כנגד (=כדרך) הקוצרים לא, וכו'. אמר רבי מנא, לכך נצרכה, כשעלו מאליהן, שלא תאמר הואיל ועלו מאליהן יהא מותרין, לפום כן צריך מימר אסור". כלומר, כדרך הקוצרים. 5) כן הוא סתמא דגמרא במנחות ה: ודלא כר' עקיבא שאוסר ספיחין מן התורה. 6) ומה שאמרו בתורת כהנים פרשת בהר (פרשה א פסקא ה) "מן השבות בארץ (כלומר, שלא צמח על ידי עבודה אלא במצב של שביתה) אתה אוכל, ואין אתה אוכל מן השמור" (כלומר, על ידי שנעבדה הארץ. וראה בפירוש המיוחס לר"ש משנ"ץ), אינו אלא לדעת בית־שמאי, שכן אמרו שם בהמשך הדברים: "מיכן אמרו שדה שניטייבה, בית־שמאי אומרים אין אוכלין פירותיה, ובית־הלל אומרים אוכלין", וראה להלן. 7) שנחרשה. 8) כבית־הלל, בתורת כהנים שם, ובשביעית פ"ד משנה ב. וכל זה לפני גזירת ספיחין, וחולקים אם אסורים מן התורה או לא (משנה ראשונה). וראה בר"ש לשביעית פ"א משנה ד, שאפילו אם עבר וזרע בשביעית אין הפירות אסורים מן התורה. וראה להלן הלכה טו. [ואין זה בכלל מה שאמרה תורה (דברים יד, ג) "לא תאכל כל תועבה", שעל זה אמרו חכמים (חולין קיד:) "כל שתיעבתי לך הרי בבל תאכל", שכיון שאם נפלו ונזרעו מאיליהם לא שייך לאסור מן התורה, אין זו תועבה, ואפילו אם עשה אינו נאסר, כמו שכתבו התוספות בתמורה ד: ד"ה רבא. ועיין בפרישה לחושן המשפט סימן קמא ס"ק יג]. 9) אין הכוונה שאסורים באכילה. 10) ירושלמי שביעית שם. ומה שאמרו בתורת כהנים שם הלכה ג: "לא תקצור, מיכן סמכו חכמים על הספיחין שיהו אסורין בשביעית", אם זהו מן התורה, אין זה אלא לדעת רבי עקיבא. [ונראה מדברי רבינו שאין הבדל בין מופקר לבין משומר (וראה גם להלן הלכות כב־כג). והר"ש (לשביעית פ"ה משנה ו) פירש בדברי התורת־כהנים הנ"ל: "ואת ענבי נזירך לא תבצור, מן השמור בארץ אי אתה בוצר, אבל אתה בוצר מן המבוצר (=המופקר), לא תבצור כדרך הבוצרים, מיכן אמרו תאנים של שביעית אין קוצרים אותה במוקצה", שגם הסיפא מדוברת במשומר כמו הרישא, אלא שהסיפא מבארת דברי הרישא, שלא אסרו אלא לבצור כדרך הבוצרים. ואילו מופקר, מותר לבצור גם כדרך הבוצרים. ודעת התוספות (ראש השנה ט. ד"ה וקציר) שמשומר אסור אפילו באכילה, וזוהי הרישא, והסיפא באה להתיר מופקר באכילה, ולהצריך בו לשנות מדרך בצירה. ואילו לדעת רבינו מה שאמרו בסיפא "לא תבצור כדרך הבוצרים וכו'" זוהי דיעה שניה בתורת כהנים החולקת על הדיעה הראשונה, וכן הוא בפירוש ר"י בן מלכי־צדק לשביעית (פ"ו משנה ב) שהביא בלשון התורת־כהנים "ואת ענבי נזירך לא תבצור, מן השמור בארץ אי אתה בוצר, בוצר אתה מן המבוקר (=המופקר). ד"א (= דבר אחר) לא תבצור כדרך הבוצרים". וכן הוא בכפתור ופרח פרק מז. ואם כן לדיעה שניה אין הבדל בין מופקר למשומר, שלעולם מותר באכילה, ולעולם צריך לשנות מדרך הבצירה. ואין הלכה כדיעה הראשונה האוסרת משומר באכילה. וראה ב"סיני" כרך יז עמוד קעג בהערות]. 11) כדין כל עובר על לא־תעשה שבתורה, שיש בו מעשה, וראה בפי"ט מהלכות סנהדרין הלכה ד אות קט. 12) כלומר, כדי שתצמיח יותר טוב לאחר מכן. ואף זה נכלל בלאו של "לא תקצור". וברור שבקצירה זו, שהיא לעבודת הארץ, אין הבדל בין אם קצר כדרך הקוצרים או לא. 13) (ראה למעלה פ"א הלכות א־ב). 14) כמו שכתב רבינו כאן בקצירה, כתב להלן (הלכות כב־כג) לענין בצירה. 15) שלא הותר אלא בקוצר מעט מעט, וגם מביא לביתו מעט מעט, אבל אם קוצר הרבה, או שקוצר מעט מעט ומביא לביתו הרבה בבת אחת – אסור. וראה להלן הלכה כד, ופ"ח הלכה ג. 16) שביעית פ"ט משנה א, כחכמים. 17) במשנה שם: "רבי יהודה אומר, ספיחי חרדל מותרין שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה". ואף־על־פי

מתוך מהדורת וגשל

1 יֵלֵךְ וְיִזְרַע תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת וְזֵרְעוֹנֵי גִנָּה בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[18]
2 בַּסֵּתֶר, וּכְשֶׁיִּצְמַח - יֹאכַל מֵהֶם, וְיֹאמַר: סְפִיחִים הֵן.
3 לְפִיכָךְ אָסְרוּ כָּל הַסְּפִיחִים הַצּוֹמְחִים בַּשְּׁבִיעִית.
4 **ג.** הָא לְמַדְתָּ[19], שֶׁאֵין אוֹכְלִין מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית[20] אֶלָּא
5 פֵּרוֹת הָאֵילָנוֹת[21] וְהָעֲשָׂבִים שֶׁאֵין זוֹרְעִין אוֹתָם[22] רֹב
6 הָאָדָם, כְּגוֹן הַפִּיגָם[23] וְהַיַּרְבּוּזִין הַשּׁוֹטִים[24] וְכֹל כַּיּוֹצֵא
7 בָּהֶן[25]. אֲבָל הַיְרָקוֹת שֶׁדֶּרֶךְ רֹב הָאָדָם לִזְרָעָם בַּגִּנּוֹת
8 וּמִינֵי תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת - כָּל הַצּוֹמֵחַ מֵהֶן אָסוּר
9 מִדִּבְרֵיהֶם[26], וְהַמְלַקֵּטָן[27] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.
10 **ד.** סְפִיחִים[28] הָעוֹלִים בִּשְׂדֵה בּוּר[29] וּבִשְׂדֵה נִיר[30] וּבִשְׂדֵה
11 כֶּרֶם וּבִשְׂדֵה זֶרַע - מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה. וּמִפְּנֵי מָה לֹא גָזְרוּ
12 עֲלֵיהֶם? לְפִי שֶׁאֵין אָדָם זוֹרֵעַ מְקוֹמוֹת אֵלּוּ[31]: שְׂדֵה בּוּר
13 - אֵין אָדָם נִפְנֶה לְשָׁם[32]; וּשְׂדֵה נִיר - רוֹצֶה הוּא
14 בְּתִקּוּנָהּ[33]; וּשְׂדֵה כֶּרֶם[34] - אֵינוֹ אוֹסֵר כַּרְמוֹ[35]; וּשְׂדֵה זֶרַע
15 - הַסְּפִיחִין מַפְסִידִין אוֹתָהּ. וְכֵן הַתֶּבֶן[36] שֶׁל שְׁבִיעִית -
16 מֻתָּר בְּכָל מָקוֹם, וְלֹא גָזְרוּ עָלָיו[37].
17 **ה.** סְפִיחִין[38] שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁיָּצְאוּ[39] לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית -
18 אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה[40], וְאֵין תּוֹלְשִׁין אוֹתָן בַּיָּד[41], אֶלָּא חוֹרֵשׁ
19 כְּדַרְכּוֹ[42], וּבְהֵמָה רוֹעָה כְּדַרְכָּהּ[43].
20 **ו.** וְעַד מָתַי אֲסוּרִין[44] סְפִיחֵי שְׁבִיעִית בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית?
21 מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד חֲנֻכָּה. וּמֵחֲנֻכָּה וְאֵילָךְ - הֵן מֻתָּרִין[45].
22 וְהַזּוֹרֵעַ[46] סְפִיחֵי שְׁבִיעִית אַחַר שְׁבִיעִית - הַגִּדּוּלִין
23 מֻתָּרִין[47].
24 **ז.** בְּצָלִים[48] שֶׁיָּצְאוּ מִשְּׁבִיעִית לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית[49]: אִם
25 עָשׂוּ[50] כַּיּוֹצֵא בָּהֶן[51] - מֻתָּרִין[52], וְאִם לָאו - אֲסוּרִין[53].
26 וְכֵן שְׁאָר הַפֵּרוֹת[54] - אֵין לוֹקְחִים אוֹתָם[55] בְּמוֹצָאֵי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שאין הלכה כדבריו, אלא כדעת חכמים שכל הספיחין אסורים, בכל זאת יש ללמוד מדברי ר' יהודה גם לרבנן, שטעמם של חכמים הוא, שנחשדו עוברי עבירה על כל הספיחין (כסף־משנה). 18) בשביעית. 19) מהטעם הנ"ל שגזרו על הספיחין. 20) כלומר, ספיחין. 21) בתענית יט: "רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף על האילנות מתריעין (= תוקעים בשופר ומתפללים על הגשמים) על הספיחין בשביעית, מפני שיש בהן פרנסה לעניים". וראה ברש"י ותוספות שם. 22) שביעית שם. 23) הוא מין בשמים ונקרא "רודא". במשנה שם. 24) "הם שיש להם עלים רחבים" (פירוש המשנה). והוא איספרגוס מדברי (תפארת ישראל). 25) שבכל אלה אין חשש שיזרעום בני אדם בסתר. 26) כבהלכה הקודמת. 27) כן הוא בירושלמי שם: ר"ש בן יוחי הוה עבר בשמיטתא וחמי חד מלקט [ספיחי, כן הוא שם בברכות פ"א הלכה א] אמר ליה ולית אסור? ולאו ספיחין אינון?" — הרי שאסרו גם את הלקיטה, שכיון שספיחין אינם עולים בצפיפות — דרכם להתלש ביד. וזוהי דרך קצירתם, ואסור (למעלה הלכה א), וראה להלן הלכה ה. 28) ירושלמי בבא בתרא פ"ה הלכה א (כסף־משנה). והמדובר בספיחי ירקות תבואות וקטניות, שהיתה עליהן גזירת ספיחין, כנ"ל. 29) שאין זורעים בה כלום. 30) העומדת לחרישה. 31) ואין חשש שמא יזרע במקומות אלו בשביעית בסתר. 32) כלומר, אינו מתעניין בה. 33) כלומר, בחרישתה, ואינו עומד לזרעה עתה. 34) כנראה שהמדובר בשדה שהכין לנטוע בו כרם, ועוד לא נטע בו, וראה להלן. 35) לכשייטענו ייאסר על ידי הזרעים. וראה בפ"ו מהלכות כלאים הלכה א. 36) בירושלמי שביעית פ"ט הלכה ה: "תבן של שביעית מהו שיהא אסור משום ספיחין, רבי לוי שאל לרבי בא בר זבדי, ושרי". 37) כתב הראב"ד: "לא גזרו עליו איסור ספיחין, אבל קדושת שביעית ודאי יש בה, לאבדה אסור ושלא לעשות בה סחורה". ואף רבינו מודה לו בזה, ראה להלן פ"ה מהלכה יט ואילך (מהר"י קורקוס וכסף־משנה). 38) תוספתא שביעית פ"ה הלכה כג. 39) רבינו פירש כן על־פי מה ששנו שם: חורש כדרכו, וזה לא ייתכן בשביעית (כסף־משנה ורדב"ז). 40) שאם היו מתירין ספיחי שביעית באכילה מיד בתחילת שמינית, עדיין יש לחשוש לעוברי עבירה שיזרעו בסוף שביעית בסתר, ויאמרו ספיחין הם כדי שיוכלו לאכול מיד בתחילת שמינית. 41) כיון שספיחין אינם עולים בצפיפות, הרי דרכם להתלש ביד וזוהי דרך קצירתם, ואסור, ראה למעלה הלכה א (תוספתא כפשוטה). ועיין עוד למעלה הלכה ג. 42) ואינו חושש שמא יבא לאכלם, וכן אינו חושש לזיבול שדהו ע"י הספיחין, כיון שאינם אסורים אלא באכילה ולא בהנאה. 43) שאין בהם איסור הנאה, כנ"ל. ובשביעית עצמה נראה שאין בהמה רועה בספיחין, שיש לחשוש לעוברי עבירה שיזרעו לבהמתם. וראה בתוספתא כפשוטה. 44) בירושלמי דמאי פ"ב הלכה א: "ולענין ספיחין מראש השנה עד חנוכה אסור ספיחין, מן חנוכה עד עצרת היתר ספיחין, מן העצרת עד ראש השנה צריכה (כלומר, ספק)". אבל התוספות בפסחים נא: (ד"ה כל) גורסים: "מראש השנה ועד חנוכה איסור ספיחין, ומחנוכה ועד ראש השנה היתר ספיחין", וכן גורס רבינו. ועיין ראב"ד וכסף־משנה. 45) שמחנוכה ואילך, ההיתר (כלומר, תבואה של שמינית) רבה על האיסור (כלומר, תבואה של שביעית), כדברי רבי זעירא שם. 46) תרומות פ"ט משנה ד. 47) שכל שדבר אסור ודבר מותר גורמין לו (לגדול) הרי זה מותר בכל מקום (פ"ז מהלכות עבודת כוכבים הלכה יד). וכאן הרי זרע הספיחין של איסור והקרקע של היתר גורמים לגידולים שיגדלו, ולכן הם מותרים (רדב"ז). ואף־על־פי שבגידולי תרומה גזרו חכמים שיהיו אסורים לזר כמו תרומה (למעלה פי"א מהלכות תרומות הלכה כא) — בספיחי שביעית לא גזרו, לפי שאינם נוהגים אלא בשביעית ואינם מצויים תמיד (רע"ב). ויש שכתבו שגם קדושת שביעית אין עליהם (אור שמח). 48) תוספתא שביעית פ"ד הלכה יג. 49) ונלקטו במוצאי שביעית, ואם כן לפי הדין הם מותרים, שהרי בירק הולכים אחר הלקיטה (להלן הלכות יג־טו). 50) כלומר, גדלו במוצאי שביעית. 51) כלומר, באותו הגודל. 52) שאין כאן חשש של מראית העין שנלקטו בשביעית, אלא יאמרו שנלקטו במוצאי שביעית. וראה להלן. 53) שיאמרו: בשביעית נלקטו, והרי הם אסורים כדין ספיחי שביעית, ולפיכך אסרום חכמים משום מראית העין, ראה בפאת־השולחן. 54) הן אלו שהולכים בהם אחר עונת המעשרות, והן אלו שהולכים בהם אחר גמר פרי (להלן הלכה יג), וראה להלן. 55) ממי שאינו נאמן על השביעית.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי י"ח אייר – ספר זרעים – הלכות שמיטה ויובל קכה

מתוך מהדורת וגשל

שְׁבִיעִית אֶלָּא מִשֶּׁיֵּעָשׂוּ כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִפֵּרוֹת מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית[56]. עָשָׂה[57] הַבַּכִּיר[58] - הֵתַּר הָאָפִיל[59]. וּמֵתָּר[60] לִקַּח יָרָק בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִיָּד.

ח. מֵאֵימָתַי[61] מֻתָּר אָדָם לִקַּח לוּף[62] בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית?[63] מִשֶּׁיִּרְבֶּה[64] הֶחָדָשׁ[65].

ט. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי[66] - רֹאשׁ הַשָּׁנָה לִשְׁמִטִּין וּלְיוֹבְלוֹת. פֵּרוֹת שִׁשִּׁית[67] שֶׁנִּכְנְסוּ לִשְׁבִיעִית: אִם הָיוּ תְּבוּאָה אוֹ קִטְנִיּוֹת אוֹ פֵּרוֹת הָאִילָן[68], וְהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת[69] קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה[70] - חֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְאַף עַל פִּי שֶׁאוֹסֵף אוֹתָם בַּשְּׁבִיעִית - חֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת שִׁשִּׁית לְכָל דָּבָר[71]. וְאִם לֹא בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת אֶלָּא אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה - חֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית:

י. הַתְּבוּאָה[72] וְהַקִּטְנִיּוֹת - אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה מִשּׁוּם סְפֵיחִים[73], וּפֵרוֹת הָאִילָן[74] - אוֹכְלִין אוֹתָן בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית[75].

יא. הָאֹרֶז[76] וְהַדֹּחַן וְהַפָּרְגִים וְהַשֵּׁמְשְׁמִין וּפֹל הַמִּצְרִי[77] שֶׁזָּרְעוּ[78] לְזֶרַע - הוֹלְכִין בָּהֶן אַחַר גְּמַר פְּרִי[79]: אִם נִגְמַר פִּרְיָם קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - חֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין בַּשְּׁבִיעִית כְּפֵרוֹת שִׁשִּׁית; וְאִם נִגְמְרוּ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁרִישׁוּ[80] קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - חֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים מִשּׁוּם סְפֵיחִים.

יב. הַיָּרָק[81] - בִּשְׁעַת לְקִיטָתוֹ. וְהָאֶתְרוֹג, אֲפִלּוּ הָיָה כַּפּוֹל[82] קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְנַעֲשָׂה כַּכָּר[83] בַּשְּׁבִיעִית - חַיָּב בְּמַעַשְׂרוֹת כְּפֵרוֹת שִׁשִּׁית[84]; וַאֲפִלּוּ הָיָה כַּכָּר[85] בַּשִּׁשִּׁית, הוֹאִיל וְנִלְקַט בַּשְּׁבִיעִית - חֲרֵי הוּא כְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית[86], וּמִתְעַשֵּׂר כְּפֵרוֹת שִׁשִּׁית לְהַחְמִיר[87].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

56) כלומר, אף־על־פי שאם באו לעונת המעשרות או לגמר פרי במוצאי שביעית, הרי הם מותרים – חששו שמא באו לעונת המעשרות או נגמרו בשנת השביעית ואסרום, אבל אם כיוצא בהם מפירות שבאו לעונת המעשרות או נגמרו במוצאי שביעית, כבר בשלו במדה זו של אלה – מותרים, ואין כאן חשש. ולמד כן רבינו מדין ירק לדעת חכמים, ראה להלן (כסף־משנה). 57) שביעית פ"ו משנה ד. 58) "הוא הממהר לצאת בתחילת מוצאי שביעית" (פירוש המשנה). 59) "הוא המתאחר, שנשאר מפירות שנה שביעית שעברה" (שם). 60) שם, כרבי ולא כתנא־קמא. ובירושלמי שם משמע שהלכה כמותו. וטעם ההיתר, מפני שהיו רגילים להביא ירק מחוצה לארץ (רדב"ז). 61) שם פ"ה משנה ה, כחכמים ולא כרבי יהודה. 62) ממי שאינו נאמן על השביעית. 63) דרכם היה לעקרו אחר הפסח, ראה להלן, ולפני הפסח יש חשש שמא נלקט בשביעית. 64) כלומר, "שיוכל למצוא הרבה" (רבינו אליהו מלונדריש – 'תוספות יום־טוב' בשמו). ולפי"ז אין צורך שיהיה רוב בהיתר, וראה הלכה הקודמת. 65) כלומר, זה שנלקט במוצאי שביעית, והיינו מן הפסח ואילך (ירושלמי שם). ועיין רדב"ז. 66) משנה בראש השנה ב. וראה להלן בפ"י הלכה ד. 67) תוספתא שביעית פ"ב הלכה יג. לענין תבואה וקטנית. ובירושלמי מעשרות פ"ה הלכה ב: "מניין לתבואה שהביאה שליש (היא עונת המעשרות, כדלהלן), לפני ראש השנה, כונסין אותה (כלומר, קוצרה ומכניסה לבית) בשביעית, תלמוד לומר: ואספת את תבואתה, בשביעית". וראה להלן שם. 68) ראש השנה יג: 69) ראה בפ"ב מהלכות מעשר, מהלכה ה ואילך. 70) בהגהה שעל הגליון בדפוסים חדשים כתוב בשם השל"ה, שבפירות האילן הכוונה לטו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות, כנ"ל בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה ב. וכן דעת הר"ח (שם טו:) והערוך (ערך בנות שוח), ורבינו נתן אב הישיבה בא"י בשביעית סוף פ"א. ועיין שם עמ' כב והערה 65. ויש חולקים וסוברים שגם אילנות, ראש השנה שלהם הוא אחד בתשרי, ראה בפאת־השולחן וברדב"ז. ועיין בהלכות מעשר שני שם. 71) שמותרים באכילה ואינם בגזירת ספיחין, וגם אין בהם קדושת שביעית, וראה להלן. 72) הלכה זו באה לבאר מהו "הרי הן כפירות שביעית", שנאמר בסוף ההלכה הקודמת. 73) מפני גזירת עוברי עבירה, כנ"ל, בהלכה ב. 74) שאין הגזירה בהן, כנ"ל בהלכה ג. 75) וראה להלן בפרקים ה־ו, מהי קדושת שביעית. 76) שביעית פ"ב משנה ז. וכל אלה אין הולכים בהם אחר עונת המעשרות (= הבאת שליש), כתבואה וקטנית (למעלה הלכה ט), לפי שאינן באים לעונת המעשרות בזמן אחד, ואין הולכים בהם אחר לקיטה כירק (בהלכה הסמוכה), לפי שאינם נקלטים כאחת, וראה בהלכות מעשר שני שם ה"ח. 77) ונקרא "לוביא". שם מ"ח בשם ר"ש שזורי. 78) צ"ל "שזרען". וראה להלן הי"ג. 79) כיון שאינם נקלטים כאחת, וכזרען לירק – הלכו אחר לקיטה כירק (להלן הי"ד) והיינו כשמואל, בראש השנה יג: ולא כחכמים ור"ש שזורי במשניות הנ"ל, שהולכים בהם אחר השרשה. ואף־על־פי ששמואל אמר כן לענין מעשרות, הוא־הדין לענין שביעית, שהרי הטעם שוה, שכיון שנגמר הפרי הרי הוא פרי של שנה הקודמת (כסף־משנה). וראה בהלכות מעשר שני שם. 80) ולא כחכמים ורבי שמעון שזורי, שהולכים אחר השרשה. 81) ראש השנה שם, לענין מעשר, והוא־הדין לענין שביעית, כנ"ל. 82) כלומר, נחנט והגיע לעונת המעשרות בששית. ולמעלה בהלכות מעשר שני שם הלכה ו, כתב רבינו: "היתה כזית", וראה בגליון הרמב"ם בדפוסים חדשים. 83) שנגמר ונלקט בשביעית, שלענין שביעית הרי הוא ודאי כפירות שביעית לגבי איסור אכילת ספיחין ולגבי אכילתו בקדושת שביעית, כדלהלן. 84) שלענין חומרא הלכו בו אחר חנטה, כרבין אמר ר' יוחנן בראש השנה טו: "שאתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית, אפילו כזית ונעשית ככר חייבין עליה משום טבל". וראה בהלכות מעשר שני שם. 85) שנגמר הפרי. 86) שלחומרא הולכין אחר לקיטתו כירק, כדעת רבותינו באושא ור' יוחנן וריש לקיש (בראש השנה שם) ולא כרבנן גמליאל ור' אליעזר (בביכורים פ"ב משנה ו) וחמשה זקנים (בראש השנה שם). וראה בכסף־משנה. 87) ללכת אחר חנטה, כנ"ל, וראה בהלכות מעשר שני שם.

מתוך מהדורת וגשל

יג. וְכֵן[88] פֵּרוֹת שְׁבִיעִית[89] שֶׁיָּצְאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית: בִּתְבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת וְאִילָנוֹת - הוֹלְכִין אַחַר עוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת; וְהַפִּרְגִין וְהַשֵּׁמֶשְׁמִין וְהָאֹרֶז וְהַדֹּחַן וּפוֹל הַמִּצְרִי שֶׁזָּרְעוּ[90] לְזֶרַע - אַחַר גְּמַר הַפֵּרִי[91]; וְהַיָּרָק - אַחַר לְקִיטָתוֹ[92].

יד. פּוֹל[93] הַמִּצְרִי שֶׁזָּרְעוּ לְזֶרַע בַּשִּׁשִּׁית וְנִגְמַר פִּרְיוֹ[94] קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית - בֵּין יָרָק שֶׁלּוֹ בֵּין זֶרַע שֶׁלּוֹ מֵתָּר בַּשְּׁבִיעִית[95]. וְאִם זֶרַע לְיָרָק[96] וְנִכְנְסָה עָלָיו[97] שְׁבִיעִית - בֵּין יָרָקוֹ בֵּין זַרְעוֹ אָסוּר כִּסְפִיחֵי שְׁבִיעִית[98].

וְכֵן אִם זְרָעוֹ לְזֶרַע וּלְיָרָק - אָסוּר[99].

טו. עָבַר[100] וּזְרָעוֹ[101] בַּשְּׁבִיעִית[102] וְיָצָא לַשְּׁמִינִית: אִם זְרָעוֹ לְזֶרַע[103] - בֵּין זַרְעוֹ בֵּין יָרָקוֹ אָסוּר בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית כִּשְׁאָר הַסְּפִיחִים[104]; וְאִם זְרָעוֹ לְיָרָק, הוֹאִיל וְנִלְקַט בַּשְּׁמִינִית - בֵּין יָרָקוֹ בֵּין זַרְעוֹ מֻתָּר[105]; זְרָעוֹ לְזֶרַע וּלְיָרָק - זַרְעוֹ אָסוּר מִשּׁוּם סְפִיחִים[106], וִירָקוֹ מֻתָּר[107].

טז. בְּנוֹת שׁוּחַ[108], הוֹאִיל וְהֵן נִגְמָרוֹת לְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים, אִם בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת[109] קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁמִינִית - הֲרֵי הֵן נֶאֱכָלוֹת בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה מִן הַשָּׁבוּעַ[110] בְּתוֹרַת שְׁבִיעִית[111].

יז. הַבְּצָלִים[112] הַסָּרִיסִים[113] וּפוֹל הַמִּצְרִי[114] שֶׁמָּנַע מֵהֶם מַיִם שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְשֶׁל בַּעַל שֶׁמָּנַע מֵהֶם שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת[115] לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הֲרֵי אֵלּוּ מִפֵּרוֹת שִׁשִּׁית[116]; פָּחוֹת מִכָּן - הֲרֵי הֵם כִּסְפִיחֵי שְׁבִיעִית.

יח. הַדְּלוּעִין[117] שֶׁקִּיְּמָן לְזֶרַע[118]: אִם הֶקְשׁוּ[119] לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְנִפְסְלוּ מִלֶּאֱכֹל אָדָם - מֻתָּר לְקַיְּמָן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

88) כלומר: כשם שפירות ששית שנכנסו לשביעית הולכים בהם אחר עונת המעשרות, כמפורש למעלה הלכה ט, כמו כן בפירות שביעית שנכנסו לשמינית (כסף־משנה). **89)** בראש השנה יב: "כל תבואה שהביאה שליש (זוהי עונת המעשרות שלה, ראה בפ"ב מהלכות מעשר הלכה ה) בשביעית לפני ראש השנה (של שמינית), אתה נוהג בו מנהג שביעית בשמינית". **90)** צ"ל: שזרען. וראה למעלה הי"א. **91)** כנ"ל בהי"א. **92)** כבהלכה הקודמת. ולא הזכיר רבינו דינו של אתרוג, כיון שפשוט הוא, שלענין שביעית הולכין אחר לקיטתו, בין להקל ובין להחמיר, כנ"ל, ולענין מעשר הולכים תמיד לחומרא, ואם כן כאן הולכים אחר לקיטתו ומתעשר כפירות שמינית. נמצא שלגבי דין זה, דין אתרוג כדין ירק לכל דבר. **93)** ירושלמי שביעית פ"ב סוף הלכה ה. **94)** ראה למעלה בהלכה יא. **95)** כיון שהולכין אחר גמר פריו. ואף הירק מותר, כיון שהמחשבה היתה רק לזרע. **96)** ונגמר פריו בששית, כנ"ל. **97)** כלומר, כשהוא מחובר קודם לקיטה. **98)** כיון שהולכים אחר לקיטתו (ראה למעלה שם). והזרע בטל לירק, כיון שהמחשבה היתה רק לירק. **99)** בירושלמי שם: "זרעו לזרע ולירק לפני ראש השנה השביעית, ונכנסה שביעית. פשיטא זרעו מותר, ירקו מהו, תני רבי חייא אסור, תני רבי חלפתא בן שאול מותר. מאן־דאמר מותר, דבר תורה. מאן־דאמר אסור, מפני מראית העין". ולפי זה, היה לרבינו לכתוב: זרעו מותר, וירקו אסור. ונראה שלפני רבינו היתה הגירסא שם: "פשיטא ירקו אסור, זרעו מהו". ופסק רבינו כרבי חייא, שאף זרעו אסור. וטעמו של דבר, כיון שהזרע סופו להיות ירק, יאמר הרואה שהקלו בירק, ולכן נתנו חכמים לזרע דין ירק להחמיר. וראה בהלכה הסמוכה ובאור־שמח. **100)** ירושלמי שם. **101)** את הפול המצרי. **102)** ונגמר פריו בשביעית, כנ"ל. **103)** שהולכים בו אחר גמר פרי (למעלה הלכה יא). **104)** ראה להלן. **105)** ראה למעלה (הלכה א) שאם עבר וחרש וזרע בשביעית, אינו אסור מן התורה אלא מטעם גזירת ספיחין, וכיון שנקלטו בשמינית, שאין כאן איסור ספיחין, הרי הם מותרים. ומה שאמרו "הנוטע בשביעית יעקור" (למעלה פ"א הלכה יב), אין זה אלא לכתחילה. אבל אם לא עקר, ויצאו פירות – אינם נאסרים באכילה, אם הביאו שליש בשמינית. וכן כתב רבינו לענין נוטע ערב שביעית (למעלה פ"ג הלכה יא) שאף־על־פי שקנסוהו לעקור, אם לא עקר – פירותיו מותרים, ועיין כסף־משנה. **106)** שהרי הולכים בו אחר חנטה. **107)** שאף־על־פי שאפשר לטעות בזרע שהוא ירק (בהלכה הקודמת) – אין לטעות בירק שהוא זרע, ולכן לא גזרו בו. וראה בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה י. **108)** שביעית פ"ה משנה א, כחכמים ולא כרבי יהודה. ובנות שוח הן תאנים לבנות (פירוש המשנה שם על־פי עבודה זרה יד.). וראה בפירוש רב נתן אב הישיבה לשביעית שם, עמוד 48 הערה 1. **109)** שהולכין אחריה באילן, כנ"ל בהלכה ט. **110)** כלומר, מן השמיטה, היא שנה שלישית לגידול בנות השוח. **111)** כלומר, בקדושת פירות שביעית. ודוקא בשנה שניה של השבוע. אבל קודם לכן, שעדיין לא נגמר בישולן, לא חלה עליהן קדושת פירות שביעית (משנה ראשונה). **112)** שם פ"ב משנה ט. **113)** "ענין הבצלים כשימצאם לחות אחר שיעקרו אותם מן הארץ, יצמחו ויוציאו פרחים מבפנים. ויש ממנו מין שאין דרכו כך, והוא נקרא בצלים סריסים, המשילו אותם לסריס שאינו מוליד. ולא יזרעו המין הזה אלא במקום משקה, ומפני זה אמר בהפכו: ושל בעל" (פירוש המשנה). **114)** בין שזרעו לזרע. שהולכים בו אחר גמר פרי (למעלה הלכה יא), ובין שזרעו לירק שהולכים בו אחר לקיטה (למעלה הלכה יד – "משנה ראשונה"). **115)** שלש השקאות. מפני שישקו אותם לימים ידועים. וראה שם. **116)** שאף־על־פי שבבצלים הלכו אחר לקיטה כירק, ובפול המצרי שנטעו לזרע הלכו אחר גמר פריו, וכשנטעו לירק הלכו בו אחר הלקיטה – כיון שהם צריכים הרבה מים ומנע מהם, הרי הם כתבואה וקיטנית שהלכו בהם אחר עונת המעשרות, כנ"ל הלכה ט (משנה ראשונה ותפארת ישראל). **117)** שם משנה י. **118)** כתב רבינו כן, כיון שמשום כך באו הדלועין לידי קושי, אבל הוא־הדין אם זרען לירק, והוקשו (משנה ראשונה). **119)** יבשו (פירוש המשנה).

מתוך מהדורת וגשל

1 בַּשְּׁבִיעִית[120], שֶׁהֵן מִפֵּרוֹת שִׁשִּׁית; וְאִם לָאו[121] -
2 אֲסוּרִין[122] כִּסְפִיחֵי שְׁבִיעִית[123]. וְכֵן הַיְרָקוֹת[124] כֻּלָּן
3 שֶׁהֵקְשׁוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - מֻתָּר לְקַיְּמָן בַּשְּׁבִיעִית[125];
4 וְאִם הָיוּ רַכִּים - אָסוּר לְקַיְּמָן מִשּׁוּם סְפִיחִים[126].
5 אֵין[127] מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְשָׁרֵשׁ[128] אֶת הַלּוּף[129], אֶלָּא
6 מַנִּיחוֹ בָּאָרֶץ כְּמוֹת שֶׁהוּא; אִם צָמַח לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית
7 - מֻתָּר[130]. וְאֵין[131] מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְשָׁרֵשׁ אֶת הַקַּנְדֵּס[132],
8 אֶלָּא גּוֹזֵז בֶּעָלִין[133]; וְאִם צָמַח לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית -
9 מֻתָּר[134].
10 **יט.** לוּף[135] שֶׁל עֵרֶב שְׁבִיעִית[136] וְכֵן בְּצָלִים שֶׁל עֵרֶב
11 שְׁבִיעִית הַקֵּיצוֹנִים[137] וּפוּאָה[138] שֶׁנִּגְמְרוּ לִפְנֵי שְׁבִיעִית -
12 מֻתָּר לְעָקְרָן בַּשְּׁבִיעִית בְּקַרְדֵּמוֹת שֶׁל מַתֶּכֶת, וְאֵין בָּזֶה
13 מִשּׁוּם עֲבוֹדַת הָאָרֶץ[139].
14 **כ.** הַבְּצָלִים[140] שֶׁיָּרְדוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים בַּשְּׁבִיעִית וְצָמְחוּ:
15 כָּל זְמַן שֶׁהֲעָלִין שֶׁלָּהֶן יְרַקִּין - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין[141]; וְאִם
16 הִשְׁחִירוּ - הֲרֵי הֵן כִּנְטוּעִין בָּאָרֶץ, וְאוֹתָן הָעָלִין אֲסוּרִין
17 מִשּׁוּם סְפִיחִין. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - הַבְּצָלִים עַצְמָן בְּהֶתֵּרָן
18 עוֹמְדִין[142].
19 **כא.** בָּצָל[143] שֶׁעָקְרוּ בַּשְּׁבִיעִית וּנְטָעוֹ בַשְּׁמִינִית וְרַבּוּ
20 גִּדּוּלָיו עַל עִקָּרוֹ - הֶעֱלוּ גִּדּוּלָיו אֶת עִקָּרוֹ וְהֵתַּר הַכֹּל;
21 הוֹאִיל וּשְׁבִיעִית אֲסוּרָה עַל יְדֵי קַרְקַע[144], כָּךְ נְטִילָתָהּ[145]
22 עַל יְדֵי קַרְקַע[146].
23 **כב.** הַפֵּרוֹת שֶׁיּוֹצִיא הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית[147] - לֹא יַאַסְפֵם
24 כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹסֵף בְּכָל שָׁנָה[148]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת עִנְּבֵי נְזִירֶךָ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

120) ולזרעם לאחר שביעית, ואין בהם האיסור של "לאכלה ולא לזריעה" כבפירות שביעית (ע"פ פירוש המשנה שם, ועיין שבת הארץ). וגם אין בהם מצות ביעור, ראה להלן שם (תפארת ישראל). **121)** כלומר, שלא הוקשו. **122)** באכילה. **123)** שאסורים באכילה (למעלה הלכה ב), ויש בהם גם איסור זריעה, שהרי מן התורה הם מותרים באכילה, ואני קורא בהם: "לאכלה ולא לזריעה", ראה למעלה. **124)** תוספתא שם פ"ב הלכה יא. **125)** ומה שאמרנו (למעלה הלכה יב) שבירק הולכים אחר לקיטה, זהו כשלא הוקשה קודם שביעית. **126)** [כלומר, אסור לקיימן לזרע, מפני שהם ספיחי שביעית שאסורים בזריעה, כמבואר למעלה]. ובתוספתא שם: "אסור לקיימן מפני מראית העין", ועפ"ז פירש הכסף־משנה: אסור לקיימן משום ספיחי שביעית, כלומר, אף־על־פי שהיה ראוי לומר שמותר לקיימן כמו שמותר לקיים הספיחין — אסור לקיימן מפני מראית העין, מתוך שהם רכים יבואו לומר שנזרעו בשביעית. והפיסקא הסמוכה, "אין מחייבין לשרש את הלוף" מוכיחה כפירושו. **127)** תוספתא שם. **128)** לעקור. **129)** לפי שדרכו של לוף לגדל בקרקע שלש שנים (כלאים פ"ב משנה ה), ואין כאן מראית העין (תוספתא כפשוטה). **130)** כיון שיש בו רוב היתר. וראה להלן סוף הלכה כא, ולמעלה בהלכה ח, ובתוספתא כפשוטה. **131)** תוספתא שם הלכה יב. **132)** הוא מין ממיני הקוצים והדרדרים (רע"ב לכלאים פ"ה משנה ח ו'תוספות יום־טוב' לעוקצין פ"ג משנה ב). ואף הוא מתקיים הרבה זמן בארץ אלא שמגדל עלים בכל שנה (תוספתא כפשוטה). **133)** שהרי העלין רכין ואסור לקיימן מפני מראית העין, אף־על־פי שצמחו מדבר של היתר, כיון שהדבר המותר אינו גלוי אלא טמון בארץ (שם). **134)** כנ"ל. **135)** שביעית פ"ה משנה ד, כבית־הלל ולא כבית־שמאי. **136)** "זה הדבר, כשישלם הלוף קודם שביעית ולא נשאר בו אלא לחפור עליו ולעקור הבצלים" (פירוש המשנה). **137)** "מיוחדות לזמן הקיץ" (שם). **138)** הוא עץ אדום צובעים בו צבע אדום. ובין פואה של עידית, כלומר הפואה הטובה, שלא התירו בית־שמאי לעקרה אלא על ידי שינוי, ובין פואה של צלעות, שיש לה צלעות, והיא בעומק הארץ ואי־אפשר לעקור אותם בכלי עץ אלא בברזל, ומודים בה בית־שמאי. **139)** כיון שמוכח שאין כוונתו לעבודת הארץ (משנה ראשונה). **140)** שם פ"ו משנה ג, כחכמים ולא כרבי חנינא בן אנטיגנוס. ומדובר בבצלים תלושים מערב שביעית. ודרכם של בצלים, כשלחות יורדת עליהם - הם מצמיחים עלים. וראה במשנה ראשונה. **141)** "כל זמן שהן ירוקין, כאילו הם מן הפרי עצמו ומותר לאוכלן" (פירוש המשנה). **142)** בירושלמי שם: כיני מתניתין, שחורין אסורין וירוקין מותרין. כלומר "אסורין" ו"מותרין" שאמרו במשנה, עולה על העלים ולא על הבצלים עצמם (רדב"ז). ובנדרים נט: "אמר ליה, מי סברת על עיקר קתני (כלומר, על הבצלים), אתוספת קתני אסורין (כלומר, על העלים). וראה בפאת־השולחן. **143)** שם נז: "ישמעאל, וכו', העלה בידו (= שאל), בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו (היתר) על עיקרו וכו'", ולהלן שם נח: "למימרא דגידולי היתר מעלין את האיסור וכו', ודלמא במדוכנין (כלומר, שטחנו ודכו את הבצלים, ולכן נתבטלו בגידולים, אבל בלאו־הכי הבצלים אסורים), חשוד על השביעית קתני (וממילא לא טחן את הבצלים, כיון שלא אכפת לו מן האסור), וכו'. אמר רבי יצחק, שניא שביעית, הואיל ואסורה ע"י קרקע, בטילתה נמי ע"י קרקע". ומשמע שמסקנת הגמרא היא, שהבצלים בטלים בגידוליהם, אף כשאינם מדוכנין. וכן הוא בירושלמי שביעית פ"ו הלכה ג: "בצל שעקרו (בשביעית) ושתלו (בשמינית), וכו', רבי זירא אמר מכיון שרבה עליו חדש (כלומר, הגידולים) מותר. רבי לא ורבי אימי תרוויהון אמרו אסור וכו'. רבי אבהו וכו', שאלון ליה באילין בוצלייא, והורי להון הדא דר' זעירא וכו', חמתון סמיכין עלוי, אמר לון, אני לא אמרתי אלא במרוכנין (כמו "במדוכנין" בבבלי הנ"ל), אמר רבי יהודה בן פזי, אנא ידע ראשה וסופה, כד דשמע (רבי אבהו) רבי לא ורבי אימי פליגין (ואוסרים הבצלים), שרע מינה (הסתייג מהיתרו. אבל לעולם מתיר רבי אבהו אף בשאינם מדוכנין)". והראב"ד השיג והתיר את הבצלים רק כשהם מדוכנים. וראה בכסף־משנה ורדב"ז. **144)** שנאמר: ושבתה הארץ. **145)** בנדרים שם: "בטילתה", ושמא יש לגרוס כן גם בדברי רבינו. **146)** מה־שאין־כן בערלה שאיסורה תלוי בזמן (פ"י מהלכות מעשר שני הלכה טז), וכלאים שאיסורם תלוי בתערובת (פ"ה מהלכות כלאים הלכה כד). וראה בר"ן שם. **147)** בלי הבדל בין מופקר לבין משומר, ראה למעלה בהלכה א. **148)** אלא

מתוך מהדורת וגשל

לא תִּבְצֹר[149]. וְאִם בָּצַר לַעֲבוֹדַת הָאִילָן אוֹ שֶׁבָּצַר כְּדֶרֶךְ הַבּוֹצְרִים - לוֹקֶה[150].

כג. וְכֵיצַד עוֹשֶׂה?[151] תְּאֵנִים[152] שֶׁל שְׁבִיעִית - אֵין קוֹצִין[153] אוֹתָן בַּמַּקְצֶה[154], אֲבָל מְיַבְּשָׁן בְּחָרְבָּה[155]. וְלֹא יִדְרֹךְ עֲנָבִים בַּגַּת[156], אֲבָל דּוֹרֵךְ הוּא בַּעֲרֵבָה[157]. וְלֹא יַעֲשֶׂה[158] זֵיתִים בְּבֵית הַבַּד[159], אֲבָל כּוֹתֵשׁ הוּא[160] וּמַכְנִיס לְתוֹךְ בַּד קָטָן בְּיוֹתֵר[161], וְטוֹחֵן בְּבֵית הַבַּד[162] וּבְקוֹטֶב[163] וּמַכְנִיס לְבַד קְטַנָּה[164]. וְכֵן בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים, כֹּל שֶׁיָּכוֹל לְשַׁנּוֹת - מְשַׁנֶּה.

כד. מִצְוַת עֲשֵׂה[165] לְהַשְׁמִיט[166] כָּל מַה שֶּׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ. וְכָל הַנּוֹעֵל כַּרְמוֹ אוֹ סָג[167] שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה. וְכֵן אִם אָסַף[168] כָּל פֵּרוֹתָיו לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. אֶלָּא יַפְקִיר הַכֹּל וְיַד הַכֹּל שָׁוִין[169] בְּכָל מָקוֹם[170], שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ. וְיֵשׁ לוֹ לְהָבִיא[171] לְתוֹךְ בֵּיתוֹ מְעַט, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבִיאִין מִן הַהֶפְקֵר - חָמֵשׁ כַּדֵּי שֶׁמֶן, חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה כַּדֵּי יַיִן[172]. וְאִם הֵבִיא יָתֵר מִזֶּה - מֻתָּר[173].

כה. אֵין שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד[174]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְגוֹמֵר. וְנוֹהֶגֶת בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[175].

כו. כֹּל[176] שֶׁהֶחֱזִיקוּ בּוֹ עוֹלֵי בָבֶל עַד כְּזִיב[177] - אָסוּר בַּעֲבוֹדָה, וְכָל הַסְּפִיחִין שֶׁצּוֹמְחִין בּוֹ אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

בשינוי. **149)** שאין הכוונה שלא יבצרנו כלל, שהרי נאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", אלא הכוונה, לא תבצרנו כדרך שבוצרים פירות שאר שנים. וכהדיעה השניה בתורת־כהנים בהר פרק א הלכה ג, ראה למעלה הערה ט. **150)** ראה למעלה שם. **151)** כלומר, כיצד משנה מדרך הבוצרים. **152)** שביעית פ"ח משנה ו. **153)** שוטחים לייבש. **154)** שם מקום ששם שוטחין עליו שטחי התאנים והענבים (פירוש המשנה). **155)** כלומר, בחורבה (מלאכת שלמה לדעת רבינו). **156)** כדרכן. **157)** כלי שלשין בו העיסה (שם). **158)** (תוספות יו"ט ומלאכת שלמה). **159)** יקב שדורכים בו הזיתים (שם). ובמשנה שם: "ואין עושין זיתים בבד ובקוטב" (קוטב הוא בד קטן – כסף־משנה). [ולדעת ה"חזון איש" יש להוסיף בדברי רבינו כאן "ובקוטב" שנכתבה בסמוך בטעות, ראה להלן. ומה שאמרו בירושלמי (שם הלכה ו) "ואין עושין זיתים בבד ובקוטבי, ורבותינו התירו לעשות בקוטבי", אין הכוונה לדברי תנא־קמא בעשיית הזיתים בתחילה, אלא לסוף המשנה בדברי ר' שמעון, ראה להלן]. **160)** במכתשת, בבית הבד או בקוטב, ראה למעלה. **161)** היא "הבודידה" (כסף־משנה) וכדעת תנא־קמא במשנה שם: "אבל כותש הוא ומכניס לבודידה" (אבל להכניס בקוטב, שהוא בד קטן, וגדול מן הבודידה – אסור, כנ"ל). **162)** כדעת רבי שמעון במשנה שם, שאמר: "אף טוחן הוא בבית הבד", וכן פסקו בירושלמי שם [וראה להלן שהכוונה לטוחן אחר שכבר נכבש, והוציא השמן הראשון והשני]. **163)** תיבה זו איננה בדפוס רומי, ולא היתה לפני מהר"י קורקוס וכסף־משנה, וראה בפאת־השולחן. [ולפי מה שכתבנו למעלה בשם "חזון איש" נראה שנשתרבבה לכאן בטעות מסוף השורה הקודמת: "ולא יעשה זיתים בבית הבד", ושם מקומה]. **164)** [הוא הקוטב (כסף־משנה). וכן אמרו בירושלמי שם: "רבי יוחנן הורי (=הורה) לאילין דבית רבי ינאי לטחון בריחיים (כלומר: בבית הבד) כר' שמעון ולעשות בקוטבי כרבנן", והם רבותינו, למעלה שם, שהתירו לעשות בקוטבי, והיינו לאחר שכבשו וטחנו בריחיים. שכן היתה מלאכת עשיית השמן: בתחילה כותשים את הזיתים ונותנם לסל ומוציאים שמן ראשון, ואחר כך טוענים אותם תחת קורת בית הבד להוציא שמן שני, ואחר כך טוחנם בריחיים ומכניסם שוב לבית הבד להוציא מהן שמן שלישי (משנה במנחות פו.). ומסתבר כי תפוקת השמן השני שאחר הכתישה, היא נוחה יותר מהתפוקה השלישית שלאחר הטחינה בריחיים, ולפיכך נהגו בתפוקה הראשונה לעשות גם בבד וגם בקוטב, אבל התפוקה השניה, שהיא קשה, אין עושים אותה אלא בבית הבד ולא בקוטב. ולפיכך "כותש הוא ומכניס לתוך בד קטן ביותר", היא הבודידה, שרק בה הוא משנה מדרך הבוצרים, אבל לאחר הטחינה בריחיים מכניס גם לתוך בד קטן (=קוטב), שגם בו הוא משנה מדרך הבוצרים, הנוהגים לעשות דריכה שלישית זו רק בבית הבד, ובזה מבוארים דברי רבינו על נכון. וראה בר"י קורקוס, בכסף־משנה, בפאת־השולחן ובחזון־איש). **165)** ראה בספר המצוות, עשה קלד. **166)** להפקיר. **167)** גדר, מלשון סייג. וראה למעלה פ"ב הערה קט. **168)** במכילתא שם: "שלא תאמר, וכי מפני מה אמרה תורה, לא שיאכלו אותה עניים, הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים. תלמוד לומר, והשביעית תשמטנה, מגיד שהוא פורץ פרצות (בגדר של שדהו)". אלא שבסוף סיימו שם בלשון זו: "אלא שגזרו חכמים (שלא יפרוץ) מפני תיקון העולם" (שלא יחריב ויקלקל אילנותיו – זית רענן). אבל לגדור בוודאי שאסור (רדב"ז). וכמו כן, לאסוף – אסור. **169)** בין עניים ובין עשירים (ירושלמי פאה פ"ו הלכה א, ושביעית שם הלכה ו). **170)** בין בשדה ובין בבית (אם אספם לשם). **171)** שביעית פ"ה משנה ז. וראה למעלה סוף הלכה א, ולהלן פ"ח הלכה ג. **172)** שיערו חכמים כי בדרך כלל צריכה הכמות הזאת למאכל בני ביתו. **173)** משנה שם. כלומר, אם אמר שהוא צריך יותר למאכל אנשי ביתו – מותר (משנה ראשונה). **174)** מן התורה (וראה הלכה הסמוכה). ש"כל מצוה שהיא תלויה בארץ, אינה נוהגת אלא בארץ" (קידושין לו:). **175)** כי השביעית אינה תלויה בבית המקדש. אולם, בזמן שאין כל יושביה עליה, ואין היובל נוהג, וזה היה גם בזמן הבית השני, יתכן כי אינה נוהגת אז מן התורה, וראה להלן פ"י הלכה ט. וכן גבי תרומות ומעשרות, כתב רבינו (פ"א מהלכות תרומות הלכה א) שנוהגים בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית, ואף־על־פי־כן כתב (שם הלכה כו) שאפילו בימי עזרא לא נהגו אלא מדרבנן, לפי שלא באו כולם לארץ ישראל, וראה בכסף־משנה ובפאת־השולחן. **176)** שביעית פ"ו משנה א. **177)** וכזיב עצמה לא החזיקו בה, ודינה כחוץ למקום שהחזיקו בו עולי בבל (הלכות תרומות שם הלכה ח, ופי"ג מהלכות מעשר הלכה ג).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי י"ח אייר – ספר זרעים – הלכות שמיטה ויובל קכט

מתוך מהדורת וגשל

וְכֹל שֶׁלֹּא הֶחֱזִיקוּ בּוֹ אֶלָּא עוֹלֵי מִצְרַיִם בְּלִבַּד, שֶׁהוּא מִכְּזִיב וְעַד הַנָּהָר[178] וְעַד אֲמָנָה[179], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר בַּעֲבוֹדָה[180] בַּשְּׁבִיעִית - הַסְּפִיחִין שֶׁצּוֹמְחִין בּוֹ מֵתָּרִים בַּאֲכִילָה[181]. וּמֵהַנָּהָר וּמֵאֲמָנָה וָהָלְאָה - מֻתָּר בַּעֲבוֹדָה[182] בַּשְּׁבִיעִית.

כז. סוּרְיָא[183], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהּ מִן הַתּוֹרָה[184], גָּזְרוּ עָלֶיהָ שֶׁתִּהְיֶה אֲסוּרָה בַּעֲבוֹדָה[185] בַּשְּׁבִיעִית כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי[186] שֶׁלֹּא יַנִּיחוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיֵלְכוּ וְיִשְׁתַּקְּעוּ שָׁם. אֲבָל עַמּוֹן וּמוֹאָב וּמִצְרַיִם וְשִׁנְעָר, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם חַיָּבוֹת בְּמַעַשְׂרוֹת מִדִּבְרֵיהֶם[187] - אֵין שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהֶן[188].

כח. עֵבֶר הַיַּרְדֵּן[189] - שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהּ מִדִּבְרֵיהֶם[190]. וּסְפִיחֵי סוּרְיָא וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן - מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה; לֹא יִהְיוּ אֲרָצוֹת אֵלּוּ חֲמוּרִין מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם[191].

כט. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁקָּנָה קַרְקַע בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[192] וּזְרָעָהּ בַּשְּׁבִיעִית - פֵּרוֹתֶיהָ מֻתָּרִין[193]; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל הַסְּפִיחִין אֶלָּא מִפְּנֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה[194], וְהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵינָן מְצַוִּין עַל הַשְּׁבִיעִית כְּדֵי שֶׁנִּגְזֹר עֲלֵיהֶם.

ל. עַיָּרוֹת[195] אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַסְּמוּכוֹת לַסָּפָר[196] - מוֹשִׁיבִים עֲלֵיהֶם נֶאֱמָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָפוּצוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְיָבוֹז פֵּרוֹת שְׁבִיעִית[197].

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

א. פֵּרוֹת שְׁבִיעִית נִתְּנוּ לַאֲכִילָה וְלִשְׁתִּיָּה וּלְסִיכָה וּלְהַדְלָקַת הַנֵּר וְלִצְבִיעָה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: תִּהְיֶה - אַף לְהַדְלָקַת נֵר וְלִצְבֹּעַ בָּהּ צֶבַע.

ב. לַאֲכִילָה וְלִשְׁתִּיָּה כֵּיצַד? לֶאֱכֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל, וְלִשְׁתּוֹת דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִשְׁתּוֹת, כְּדִין תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

ג. וְלֹא יְשַׁנֶּה פֵּרוֹת מִבְּרִיָּתָן, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵינוֹ מְשַׁנֶּה בִּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֵאָכֵל חַי - לֹא יֹאכְלֶנּוּ מְבֻשָּׁל, וְדָבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל מְבֻשָּׁל - אֵין אוֹכְלִין אוֹתוֹ חַי. לְפִיכָךְ אֵין שׁוֹלְקִין אָכְלֵי בְהֵמָה. וְאֵינוֹ מִטַּפֵּל לֶאֱכֹל תַּבְשִׁיל שֶׁנִּפְסַד וְהַפַּת שֶׁעִפְּשָׁה, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר.

ד. וְאֵין מְבַשְּׁלִין יָרָק שֶׁל שְׁבִיעִית בְּשֶׁמֶן תְּרוּמָה, שֶׁלֹּא יְבִיאֻנוּ לִידֵי פְּסוּל. וְאִם בִּשֵּׁל מְעַט וַאֲכָלוֹ מִיָּד - מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי לֹא הִנִּיחָן כְּדֵי לָבוֹא לִידֵי פְּסוּל.

ה. פֵּרוֹת הַמְיֻחָדִין לְמַאֲכַל אָדָם - אֵין מַאֲכִילִין אוֹתָן לַבְּהֵמָה לַחַיָּה וְלָעוֹפוֹת. הֵלְכָה הַבְּהֵמָה מֵאֵלֶיהָ לְתַחַת הַתְּאֵנָה וְאָכְלָה - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהַחֲזִירָהּ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִבְהֵמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל.

ו. לְסִיכָה כֵּיצַד? לָסוּךְ דָּבָר שֶׁדַّרְכּוֹ לָסוּךְ. לֹא יָסוּךְ יַיִן וָחֹמֶץ, אֲבָל סָךְ הוּא אֶת הַשֶּׁמֶן. וְלֹא יְפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן. וְלֹא יָסוּךְ בַּמֶּרְחָץ, אֲבָל סָךְ הוּא מִבַּחוּץ וְנִכְנָס.

ז. שֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית - אֵין חוֹסְמִין בּוֹ תַּנּוּר וְכִירַיִם, וְאֵין סָכִין בּוֹ מִנְעָל וְסַנְדָּל, וְאֵין סָכִין אוֹתוֹ בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת. נָפַל עַל בְּשָׂרוֹ - מְשַׁפְּשְׁפוֹ בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת. וְלֹא יָסוּךְ רַגְלוֹ בְּתוֹךְ הַמִּנְעָל, אֲבָל סָךְ הוּא רַגְלוֹ וְלוֹבֵשׁ הַמִּנְעָל. וְסָךְ גּוּפוֹ וּמִתְעַגֵּל עַל גַּבֵּי קָטָבְלְיָא.

ח. לְהַדְלָקַת הַנֵּר כֵּיצַד? שֶׁמַּדְלִיק אֶת הַנֵּר בְּשֶׁמֶן שְׁבִיעִית עַצְמוֹ. מְכָרוֹ וְלָקַח בּוֹ שֶׁמֶן אַחֵר אוֹ שֶׁהֶחֱלִיף שֶׁמֶן בְּשֶׁמֶן - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים בְּהַדְלָקָה; שֶׁאֵין מַדְלִיקִין

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

178) והוא נחל מצרים (הלכות תרומות שם). 179) והוא אמנום (שם). 180) מדרבנן, כבהלכה הקודמת. 181) כן מפרש רבינו מה ששנינו שם: "נאכל אבל לא נעבד" (ועיין שם בפירוש המשנה), שכיון שאין שביעית נוהגת שם אלא מדרבנן, לא גזרו שם על הספיחין. 182) אפילו מדרבנן. 183) שם משנה ב, כחכמים וכרבי עקיבא, וראה בהלכות תרומות שם הלכה ט, איזו היא סוריא. 184) אפילו בפני הבית בשום זמן, בניגוד למקומות בארץ ישראל שלא כבשום עולי בבל – שהיו חייבים בשביעית מן התורה, בשעה שהחזיקו בה עולי מצרים. 185) במחובר לקרקע (משנה שם, וראה להלן פ"ח הלכה ט). 186) ירושלמי שם. 187) כנ"ל בהלכות תרומות שם הלכה א. 188) ידים פ"ד משנה ג. וטעמו של דבר, כיון שרוב ישראל הולכין ושבין שם, ולכן חייבו במעשרות. אבל בשביעית שהחשש הוא שמא ישתקעו שם, כנ"ל, לא חששו אלא בסוריא, שיצאה מכלל חוץ לארץ, אף־על־פי שלהיות כארץ ישראל לא הגיעה (שם, הלכה ג), אבל בעמון ומואב ומצרים ושנער (=בבל) שהן כחוץ לארץ לכל דבר (שם), אין חשש שמא ישתקעו שם. 189) היא ארץ סיחון ועוג. 190) צריך עיון, מה טעם הנהיגו בה שביעית. 191) כלומר, ששביעית נוהגת שם, וספיחין מותרים, למעלה בהלכה כו. 192) אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל, שספיחין של ישראל אסורים בו (למעלה שם). 193) יש שמביאים ראיה מסנהדרין צא. שאמרו בבני כנען שבאו לדון עם ישראל והניחו שדותיהם (הם מפרשים ששדותיהם היו בארץ ישראל כשהן זרועות, ואותה שנה שביעית היתה – כסף־משנה בשם כפתור ופרח). 194) כנ"ל בהלכה ב. אבל קדושת שביעית יש בהם, שהרי אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מידי קדושתה (למעלה בהלכות תרומות שם הלכה י, ועיין שם בהערות). 195) תוספתא שביעית פ"ד הלכה ח. 196) לגבול. 197) כלומר, והרי שנינו שאין מאכילין לגוי פירות שביעית (להלן פ"ה הלכה יג, ובהערות שם), משום שנאמר: לכם, ולא לאחרים (ספרא פר' בהר פרק א הלכה ו). ובמקומות שאינם סמוכים לספר, שרובם ישראל ומיעוטם גויים - לא חששו למיעוט (רדב"ז). 1) יבאר שפירות שביעית מותר לאכלן וליהנות מהם. שלא ישנה ברייתן. פירות שביעית אם מוציאין אותם מח"ל ואם מאכילין לגוי. אם פוסקין לאשה פירות שביעית. ואם אוספין הפירות כשהם בוסר. ודין מאימתי מותר לאכול פירות האילן בשדה שביעית. מאימתי אין קוצצין האילן. ואם מותר לרחוץ במרחץ שהסיקוהו בתבן שביעית. ודין הקליפין והגרעינין שמותרין בתרומה לזרים. הצורר תבלין של שביעית ונותן לתוך התבשיל.

בִּדְמֵי שְׁבִיעִית. וְלֹא יִתֵּן הַשֶּׁמֶן לְתוֹךְ הַמְּדוּרָה, אֶלָּא מַדְלִיקוֹ בְּנֵר.

ט. לִצְבִיעָה כֵּיצַד? דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לִצְבֹּעַ בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מַאַכְלֵי אָדָם - צוֹבְעִין בָּהֶן לְאָדָם. אֲבָל אֵין צוֹבְעִין לַבְּהֵמָה מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית, אֲפִלּוּ מַאַכְלֵי בְהֵמָה; שֶׁאֵין קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית חָלָה עַל צִבְעֵי בְהֵמָה.

י. מִינֵי כִבּוּסִים, כְּגוֹן בּוֹרִית וְאָהָל - קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית חָלָה עֲלֵיהֶן וּמְכַבְּסִין בָּהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם - לְכָל צָרְכֵיכֶם. אֲבָל אֵין מְכַבְּסִין בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, וְאֵין עוֹשִׂין מֵהֶם מְלוּגְמָא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה - וְלֹא לִמְלוּגְמָא, וְלֹא לְזִלּוּף, וְלֹא לְהָקִיא, וְלֹא לְמִשְׁרָה, וְלֹא לִכְבִיסָה.

יא. כְּלָל גָּדוֹל אָמְרוּ בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית: כֹּל שֶׁהוּא מְיֻחָד לְמַאֲכַל אָדָם, כְּגוֹן חִטִּים תְּאֵנִים וַעֲנָבִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא אוֹ רְטִיָּה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אֲפִלּוּ לְאָדָם; שֶׁנֶּאֱמַר: לָכֶם לְאָכְלָה - כֹּל שֶׁהוּא מְיֻחָד לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה וְלֹא לִרְפוּאָה. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לְמַאֲכַל אָדָם, כְּגוֹן קוֹצִין וְדַרְדָּרִין הָרַכִּים - עוֹשִׂין מֵהֶן מְלוּגְמָא לְאָדָם, אֲבָל לֹא לַבְּהֵמָה. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה, כְּגוֹן הַסִּיאָה וְהָאֵזוֹב וְהַקּוֹרָנִית - הֲרֵי הוּא תָּלוּי בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ: חָשַׁב עָלָיו לְעֵצִים - הֲרֵי הוּא כָּעֵצִים; לַאֲכִילָה - הֲרֵי הוּא כַּפֵּרוֹת. לְמַאֲכַל אָדָם וּלְמַאֲכַל בְּהֵמָה - נוֹתְנִין עָלָיו חֻמְרֵי מַאֲכַל אָדָם, שֶׁאֵין עוֹשִׂין מֵהֶן מְלוּגְמָא, וְחֻמְרֵי מַאֲכַל בְּהֵמָה, שֶׁאֵין שׁוֹלְקִין אוֹתוֹ.

יב. מֻתָּר לִמְכֹּר אָכְלֵי אָדָם וְאָכְלֵי בְּהֵמָה וְלִקַּח בָּהֶם אָכְלֵי אָדָם; אֲבָל אֵין מוֹכְרִין אָכְלֵי בְּהֵמָה לִקַּח בָּהֶם אָכְלֵי בְּהֵמָה אַחֶרֶת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין מוֹכְרִין אָכְלֵי אָדָם לִקַּח בָּהֶם אָכְלֵי בְּהֵמָה. וְאִם לָקַח בָּהֶן אוֹ הֶחֱלִיף בָּהֶן אָכְלֵי אָדָם בְּאָכְלֵי בְּהֵמָה - הֲרֵי הֵן כְּאָכְלֵי אָדָם שֶׁאֵין עוֹשִׂין מֵהֶם מְלוּגְמָא לָאָדָם.

יג. פֵּרוֹת שְׁבִיעִית - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מֵהָאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ, וַאֲפִלּוּ לְסוּרְיָא. וְאֵין מַאֲכִילִין אוֹתָן לֹא לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְלֹא לְשָׂכִיר. וְאִם הָיָה שָׂכִיר שַׁבָּת אוֹ שָׂכִיר שָׁנָה אוֹ שָׂכִיר חֹדֶשׁ, אוֹ שֶׁקִּצֵּץ מְזוֹנוֹתָיו עָלָיו - הֲרֵי הוּא כְּאַנְשֵׁי בֵּיתוֹ וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ. וּמַאֲכִילִין אֶת הָאַכְסַנְיָא פֵּרוֹת שְׁבִיעִית.

יד. אֵין בֵּית דִּין פּוֹסְקִין לְאִשָּׁה פֵּרוֹת שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה כִּמְשַׁלֵּם חוֹב מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית; אֲבָל נִזּוֹנֶת הִיא מִשֶּׁל בַּעְלָהּ.

טו. אֵין אוֹסְפִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית כְּשֶׁהֵן בֹּסֶר; שֶׁנֶּאֱמַר: תֹּאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ - אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה תְּבוּאָה. אֲבָל אוֹכֵל מֵהֶן מְעַט בַּשָּׂדֶה כְּשֶׁהֵם פַּגִּין, כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹכֵל בִּשְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ. וְלֹא יַכְנִיס לֶאֱכֹל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְּׂרוֹת.

טז. וּמֵאֵימָתַי יִהְיֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל פֵּרוֹת הָאִילָן בַּשָּׂדֶה בַּשְּׁבִיעִית? הַפַּגִּין שֶׁל תְּאֵנִים - מִשֶּׁיַּזְרִיחוּ אוֹכֵל בָּהֶן פִּתּוֹ בַּשָּׂדֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. הַבֹּסֶר - מִשֶּׁיּוֹצִיא מַיִם וְאוֹכְלוֹ בַּשָּׂדֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ. הַזֵּיתִים - מִשֶּׁיַּכְנִיסוּ סְאָה שֶׁל זֵיתִים רְבִיעִית שֶׁמֶן פּוֹצֵעַ וְאוֹכֵל בַּשָּׂדֶה. הִכְנִיסוּ חֲצִי לֹג - כּוֹתֵשׁ וְסָךְ בַּשָּׂדֶה. הִכְנִיסוּ שְׁלִישׁ - מֻתָּר לְהַכְנִיס לְבֵיתוֹ, שֶׁהֲרֵי הִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְּׂרוֹת.

יז. מֻתָּר לָקֹץ אִילָנוֹת לְעֵצִים בַּשְּׁבִיעִית קֹדֶם שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן פְּרִי. אֲבָל מִשֶּׁיַּתְחִיל לַעֲשׂוֹת פְּרִי - לֹא יָקֹץ אוֹתוֹ; שֶׁהֲרֵי מַפְסִיד הָאֹכֶל, וְנֶאֱמַר: לָכֶם לְאָכְלָה - וְלֹא לְהַפְסִיד. וְאִם הוֹצִיא פֵּרוֹת וְהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְּׂרוֹת - מֻתָּר לָקֹץ אוֹתוֹ; שֶׁהֲרֵי הוֹצִיא פֵּרוֹתָיו, וּבָטַל דִּין שְׁבִיעִית מִמֶּנּוּ.

יח. וּמֵאֵימָתַי אֵין קוֹצְצִין הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית? הֶחָרוּבִין - מִשֶּׁיְּשַׁלְשְׁלוּ, וְהַגְּפָנִים - מִשֶּׁיְּגָרְעוּ, וְהַזֵּיתִים - מִשֶּׁיָּנֵצוּ, וּשְׁאָר כָּל הָאִילָנוֹת - מִשֶּׁיּוֹצִיאוּ בֹּסֶר. וְאֵין קוֹצְצִין אֶת הַכַּפְנִיּוֹת בַּשְּׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא הֶפְסֵד פְּרִי. וְאִם אֵין דַּרְכָּן לְהֵעָשׂוֹת תְּמָרִים אֶלָּא שִׁיצִיץ - מֻתָּר לָקֹץ אוֹתָן כַּפְנִיּוֹת.

יט. אֵין שׁוֹרְפִין תֶּבֶן וָקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה. אֲבָל מַסִּיקִין בְּגֶפֶת וּבְזַגִּין שֶׁל שְׁבִיעִית.

כ. מֶרְחָץ שֶׁהֻסְּקָה בְּתֶבֶן וּבְקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית - מֻתָּר לִרְחֹץ בָּהּ בְּשָׂכָר. וְאִם אָדָם חָשׁוּב הוּא - אָסוּר; שֶׁמָּא יַסִּיקוּ בָּהּ דְּבָרִים אֲחֵרִים בִּשְׁבִילוֹ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רֵיחָהּ נוֹדֵף, וְנִמְצְאוּ מַפְסִידִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית.

כא. הַקְּלִפִּין וְהַגַּרְעִינִין שֶׁמֻּתָּרִין בִּתְרוּמָה לַזָּרִים - אֵין קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית חָלָה עֲלֵיהֶם, וַהֲרֵי הֵן כְּעֵצִים, אֶלָּא אִם כֵּן רְאוּיִין לִצְבִיעָה. וְהַקּוֹר - קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית חָלָה עָלָיו.

כב. הַצּוֹרֵר תְּבָלִין שֶׁל שְׁבִיעִית וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל: אִם בָּטַל טַעְמָן - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְכָל דָּבָר; וְאִם נִשְׁאַר בָּהֶן טַעַם - עֲדַיִן הֵם בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.

כג. אֵין נוֹתְנִין תֶּבֶן וָקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית לֹא לְתוֹךְ הַכַּר וְלֹא לְתוֹךְ הַטִּיט. וְאִם נָתַן - הֲרֵי זֶה כִּמְבֹעָר. תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוּהוּ בְּתֶבֶן וּבְקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית - יוּצַן. וּמִשֶּׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית נֶהֱנִין וְשׁוֹרְפִין בַּתֶּבֶן וּבְקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית.

יום שישי י"ט אייר ה'תשע"ה

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

א. אֵין עוֹשִׂין סְחוֹרָה בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית[2]. וְאִם רָצָה לִמְכֹּר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שאין עושין סחורה בפירות שביעית. ואם מכר מעט, מה דין הפירות והמעות. ודין אין מוכרין פירות שביעית. פירות ח"ל שנכנסו לארץ ודין חומר בשביעית מבהקדש. ואיך שביעית מתחללת. ודין דמי שביעית אם פורעין מהם את החוב. החמרים העושין בפירות שביעית מלאכה האסורה. הלוקח מהנחתום ככר בפונדיון, ואם אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה. 2) שנאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה". "לאכלה ולא לסחורה".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי י"ט אייר – ספר זרעים – הלכות שמיטה ויובל קלא

מתוך מהדורת וגשל

מְעַט מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית - מוֹכֵר[3]. וְאוֹתָן הַדָּמִים חֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית[4], וְיִלָּקַח בָּהֶן מַאֲכָל[5] וְיֵאָכֵל בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית[6]; וְאוֹתוֹ הַפְּרִי הַנִּמְכָּר חֲרֵי הוּא בִּקְדֻשָּׁתוֹ כְּשֶׁהָיָה.

ב. לֹא יִהְיֶה לוֹקֵחַ[7] יְרָקוֹת שָׂדֶה[8] וּמוֹכֵר[9]. וְלֹא יִצְבַּע מִקְלְפֵי שְׁבִיעִית[10] בְּשָׂכָר, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה עוֹשֶׂה סְחוֹרָה בִּפְרוֹת שְׁבִיעִית. לָקַח יְרָקוֹת לֶאֱכֹל וְהוֹתִיר - מֻתָּר לִמְכֹּר הַמּוֹתָר[11], וְהַדָּמִים שְׁבִיעִית. וְכֵן אִם לִקֵּט יְרָקוֹת לְעַצְמוֹ[12] וְלָקַח מֵהֶן בְּנוֹ[13] אוֹ בֶּן בִּתּוֹ וּמָכַר - חֲרֵי זֶה מֻתָּר[14], וְהַדָּמִים דְּמֵי שְׁבִיעִית.

ג. כְּשֶׁמּוֹכְרִין[15] פֵּרוֹת שְׁבִיעִית - אֵין מוֹכְרִין אוֹתָן לֹא בְּמִדָּה וְלֹא בְּמִשְׁקָל וְלֹא בְּמִנְיָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה[16] כְּסוֹחֵר פֵּרוֹת בַּשְּׁבִיעִית. אֶלָּא מוֹכֵר הַמְעַט שֶׁמּוֹכֵר אַכְסָרָה[17], לְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא הֶפְקֵר[18] וְלוֹקֵחַ הַדָּמִים לִקְנוֹת בָּהֶן אֹכֶל אַחֵר.

ד. וְאוֹגֵד[19] דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְהֵאָגֵד לַבַּיִת לִמְכֹּר בַּשּׁוּק אַכְסָרָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹגְדִין לְהָבִיא לַבַּיִת[20], לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹגְדִין לַשּׁוּק[21], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּמוֹכֵר בְּצִמְצוּם[22]. וּדְבָרִים שֶׁאֵין דַּרְכָּן לְהֵאָגֵד אֶלָּא לַשּׁוּק - לֹא יֵאָגֵד אוֹתָן.

ה. פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ - לֹא יִהְיוּ נִמְכָּרִים בְּמִדָּה אוֹ בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן, אֶלָּא כְּפֵרוֹת הָאָרֶץ אַכְסָרָה[23]. וְאִם הָיוּ נִכָּרִין שֶׁהֵם מִחוּצָה לָאָרֶץ - מֻתָּר.

ו. חֹמֶר בַּשְּׁבִיעִית מִבְּהֶקְדֵּשׁ: שֶׁהַפּוֹדֶה אֶת הַהֶקְדֵּשׁ - יָצָא הֶקְדֵּשׁ לְחֻלִּין וְיִתְפְּשׁוּ הַדָּמִים תַּחְתָּיו; וְהַשְּׁבִיעִית אֵינָהּ כֵּן, אֶלָּא הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת שְׁבִיעִית - יִתְפְּשׁוּ הַדָּמִים וְיֵעָשׂוּ כְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, וְהַפֵּרוֹת עַצְמָן לֹא נִתְחַלְּלוּ וְנַעֲשׂוּ כְּפֵרוֹת שְׁאָר שָׁנִים[24]. שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: תִּהְיֶה - בַּהֲוָיָתָהּ תְּהֵא לְעוֹלָם; וּלְפִי שֶׁנִּקְרֵאת קֹדֶשׁ - תּוֹפֶשֶׂת דָּמֶיהָ. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: הָאַחֲרוֹן נִתְפָּשׂ בַּשְּׁבִיעִית, וְהַפְּרִי עַצְמוֹ הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה.

ז. כֵּיצַד? לָקַח בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית אוֹ בִּדְמֵיהֶן בָּשָׂר - נַעֲשָׂה הַבָּשָׂר כְּאוֹתָן הַפֵּרוֹת[25], וְאוֹכְלוֹ כְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, וְצָרִיךְ לְבָעֵר אוֹתָן בִּשְׁעַת בִּעוּר הַשְּׁבִיעִית. לָקַח בְּאוֹתוֹ בָּשָׂר אוֹ בִּדְמָיו דָּגִים - יָצָא הַבָּשָׂר[26] וְנִתְפְּשׁוּ הַדָּגִים. לָקַח בַּדָּגִים אוֹ בִּדְמֵיהֶן שֶׁמֶן - יָצְאוּ דָגִים[27] וְנִתְפַּשׂ שֶׁמֶן. לָקַח בַּשֶּׁמֶן אוֹ בִּדְמָיו דְּבַשׁ - יָצָא שֶׁמֶן וְנִתְפַּשׂ דְּבַשׁ. וְצָרִיךְ לְבַעֵר הַפֵּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת עִם הַדְּבַשׁ הָאַחֲרוֹן, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבַעֲרִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. וְאֵין עוֹשִׂין מִשְּׁנֵיהֶם מְלוּגְמָא וְלֹא מַפְסִידִין אוֹתָן, כִּשְׁאָר פֵּרוֹת שְׁבִיעִית.

ח. אֵין שְׁבִיעִית[28] מִתְחַלֶּלֶת אֶלָּא עַל דֶּרֶךְ מִקָּח[29]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּפְרִי רִאשׁוֹן; אֲבָל בִּפְרִי שֵׁנִי[30] - מִתְחַלֵּל בֵּין דֶּרֶךְ מִקָּח בֵּין דֶּרֶךְ חִלּוּל.

ט. וּכְשֶׁמִּתְחַלְּלִין פְּרִי הַנִּלְקָח שֵׁנִית[31] - אֵין מְחַלְּלִין אוֹתוֹ עַל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף חַיִּים, שֶׁמָּא יַנִּיחֵם[32] וִיגַדֵּל מֵהֶם עֲדָרִים[33]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁבִיעִית עַצְמָהּ[34]. אֲבָל מְחַלְּלִין אוֹתָן הַפֵּרוֹת עַל הַשְּׁחוּטִים[35].

י. דְּמֵי שְׁבִיעִית - אֵין פּוֹרְעִין מֵהֶם אֶת הַחוֹב[36], וְאֵין

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

3) שמכירה מועטה אינה נקראת סחורה. ולעניין קניית פירות שביעית מעם הארץ אמרו שאין לוקחים ממנו יותר ממזון שלוש סעודות. ולמדו משם, שגם כאן באיסור סחורה, שיעור המעט שהוא מותר, הוא מזון שלוש סעודות. 4) שנאמר "כי יובל היא קודש תהיה לכם" - מה קודש תופס את דמיו ואסור אף שביעית [ויובל] תופסת את דמיה ואסורה. 5) לאדם. 6) לאכלה ולא לדברים אחרים. 7) היינו לוקט. 8) כלומר, שגדלו מאליהם בשדה בור, שאין בהם איסור ספיחים. 9) כלומר, לא ילקוט על דעת למכור. 10) הראויים לצביעה, שחלה עליהם קדושת שביעית. 11) שהרי לא לקח על דעת למכור, וניכרים הדברים שלקטם לאכילה, שהרי אכל מהם, ואינו מוכר אלא מה שהותיר. 12) לא על דעת למכור. 13) לפני שהתחיל לאכלם, באופן שהוא עצמו אסור למכרם. 14) "שאם יקח הבן ממה שאסף אביו ומכרו, אין עליו חובה בזה". שלעולם אין איסור סחורה אלא כשהמלקט עצמו מוכר. 15) באופן המותר, המבואר למעלה בהלכות א־ב. 16) כלומר, שלא ייראה. 17) כלומר, לפי האומד. 18) כלומר, זכה בו מן ההפקר ואינו כסוחר בהם אלא זכה בהם לאכלם, ועתה רוצה למכרם ולקנות בדמיהם מאכל אחר. 19) כבית הלל שאמרו: "את שדרכו לאגוד בבית אוגדין אותו בשוק. ומפרש רבינו שלא הותר אלא כדרך האגד שבבית. והראב"ד מתיר גם כדרך שאוגד לשוק, כיוון שדרכו לאגוד גם לבית. 20) שאין מדקדקים בו. 21) שמדקדקים בו. 22) כלומר, אם אוגדו כאגד שבשוק, בדקדוק, הרי זה נראה כעומד למכור בצמצום ולא אכסרה. 23) שהרואה אינו מבחין שהפירות הם מחוץ לארץ, ואומר שהלה סוחר בפירות שביעית. 24) כלומר, לא נעשו חולין כפירות של שאר השנים. 25) או כדמיהם. 26) לחולין. 27) או דמיהם. 28) כלומר, פירות שביעית עצמם. 29) למדו כן ממה שהסמיכה התורה פרשת שביעית ויובל לפסוק "וכי תמכרו ממכר" להורות כי אינם מתחללים אלא דרך מכר. 30) בדמי שביעית. 31) כלומר, פרי שני. 32) ולא יבערם בשעת הביעור. 33) בהלכות מעשר שני שם כתב רבינו, שאם חילל לא קנה מעשר. ופשוט שהוא הדין כאן לעניין שביעית. ונראה שחכמים הפקיעו הקדושה מכח "הפקר בית דין הפקר". 34) [כלומר: אם אמרו בפרי שני, שאין מחללים אותו על בהמה חיה, ואף בדיעבד אינו מחולל, והקדושה נשארה על הפרי השני, ונמצא שחכמים עשו כאן שתי פעולות: הפקיעו הקדושה מהבהמה, והטילו הקדושה על הפרי, שהרי מן הדין יצא הפרי ונכנסה הבהמה - מכל שכן בפרי ראשון, שאינו יוצא לעולם מקדושתו, שוודאי לא נתפסה שום קדושה על הבהמה החיה, שהרי אין כאן צורך אלא בפעולה אחת, והיא: הפקעת הקדושה מהבהמה]. 35) כיוון שלא שייך כאן החשש הנ"ל. 36) שהרי הוא כעושה בהם סחורה.

מתוך מהדורת וגשל

עוֹשִׂין בָּהֶן שׁוֹשְׁבִינוּת, וְאֵין מְשַׁלְּמִין מֵהֶן תַּגְמוּלִין[37],
וְאֵין פּוֹסְקִין מֵהֶן צְדָקָה לַעֲנִיִּים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת[38]; אֲבָל
מְשַׁלְּחִין מֵהֶן דְּבָרִים שֶׁל גְּמִילוּת חֲסָדִים. וְצָרִיךְ
לְהוֹדִיעַ[39]. וְכֵן אֵין לוֹקְחִין מֵהֶם עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּבְהֵמָה
טְמֵאָה[40]. וְאִם לָקַח - יֹאכַל כְּנֶגְדָּן, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה
בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְאֵין מְבִיאִין מֵהֶן קִנֵּי זָבִים[41] וְזָבוֹת
וְיוֹלְדוֹת וְחַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת. וְאִם הֵבִיא - יֹאכַל כְּנֶגְדָּן[42].
וְאֵין סָכִים כֵּלִים וְעוֹרוֹת בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית[43]. וְאִם סָךְ
- יֹאכַל כְּנֶגְדָּן.

יא. אֵין נוֹתְנִין מֵהֶן[44] לֹא לַבַּלָּן[45] וְלֹא לַסַּפָּר וְלֹא לַסַּפָּן
וְלֹא לִשְׁאָר הָאֻמָּנִין[46]; אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְמִי שֶׁדּוֹלֶה מַיִם
מִן הַבּוֹר לְהַשְׁקוֹתוֹ מַיִם. וּמֻתָּר לִתֵּן מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית אוֹ
מִדְּמֵיהֶן לָאֻמָּנִין מַתְּנַת חִנָּם[47].

יב. הָאוֹמֵר לַפּוֹעֵל: הֵא לְךָ אִסָּר זֶה וְלַקֵּט לִי יָרָק[48] הַיּוֹם
- שְׂכָרוֹ מֻתָּר, וְאֵינוֹ כִּדְמֵי שְׁבִיעִית[49], אֶלָּא מוֹצִיאוֹ בְּכָל
מַה שֶּׁירְצֶה[50]. וְלֹא קָנְסוּ הַפּוֹעֵל לִהְיוֹת שְׂכָרוֹ כִּדְמֵי
שְׁבִיעִית[51]. וְאִם אָמַר לוֹ: לַקֵּט לִי בּוֹ[52] הַיּוֹם יָרָק - הֲרֵי
זֶה כִּדְמֵי שְׁבִיעִית[53], וְאֵינוֹ מוֹצִיאוֹ אֶלָּא בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה
כְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית.

יג. הַחַמָּרִים הָעוֹשִׂים בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית מְלָאכֶת שְׁבִיעִית
הָאֲסוּרָה, כְּגוֹן שֶׁהֵבִיאוּ יוֹתֵר מִדַּאי[54] - הֲרֵי שְׂכָרָן כִּדְמֵי
שְׁבִיעִית[55]. וְדָבָר זֶה קְנָס לָהֶם. וּמִפְּנֵי מָה קָנְסוּ בִּשְׂכַר
הַחַמָּרִים וְלֹא קָנְסוּ בִּשְׂכַר הַפּוֹעֵל? מִפְּנֵי שֶׁשְּׂכָרוֹ מְעַט
לֹא קָנְסוּ בּוֹ, מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו[56].

יד. הַלּוֹקֵחַ מִן הַנִּחְתּוֹם כִּכָּר בְּפוּנְדְּיוֹן, וְאָמַר לוֹ בִּשְׁעַת
לְקִיחָה: כְּשֶׁאֲלַקֵּט יְרָקוֹת שָׂדֶה[57] אָבִיא לְךָ בּוֹ[58] - הֲרֵי
זֶה מֻתָּר, וְאוֹתוֹ הַכִּכָּר הֲרֵי הוּא כְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית[59]. וְאִם
לָקַח מִמֶּנּוּ סְתָם[60] - לֹא יְשַׁלֵּם לוֹ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית[61], שֶׁאֵין
פּוֹרְעִין חוֹב מֵהֶן[62].

טו. אוֹכְלִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּטוּבָה[63] וְשֶׁלֹּא בְּטוּבָה[64].
בְּטוּבָה כֵּיצַד? שֶׁיִּתֵּן לוֹ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ
טוּבָה שֶׁנָּתַן לוֹ, אוֹ שֶׁיַּכְנִיסוֹ לְגִנָּתוֹ לָאֱכֹל כְּמִי שֶׁעָשָׂה
לוֹ טוּבָה. וּמִי שֶׁנָּתְנוּ לוֹ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּמַתָּנָה אוֹ
שֶׁנְּפָלוּ לוֹ בִּירֻשָּׁה[65] - הֲרֵי זֶה אוֹכְלָם כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹכֵל פֵּרוֹת
שֶׁאוֹסֵף אוֹתָן הוּא בְּעַצְמוֹ מִן הַשָּׂדֶה[66].

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

א. פֵּרוֹת[2] שְׁבִיעִית - אֵין אוֹכְלִין מֵהֶן אֶלָּא כָּל זְמַן
שֶׁאוֹתוֹ הַמִּין[3] מָצוּי בַּשָּׂדֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה
אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל; כָּל זְמַן שֶׁחַיָּה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

37) כלומר, תשלום ותגמול עבור טובה שעשה לו חבירו. 38) אין נותנים את דמי השביעית עבור מה שהתחייב לעניים בבית הכנסת, כיוון שזה כפורע חובו בדמי שביעית, שהרי מן הסתם התחייב לשלם מעות חולין. 39) למקבל המתנה, כדי שינהג בפירות קדושת שביעית. ועוד, כדי שלא יחזיק לו טובה ביותר עבור זה. 40) שאין לוקחים בדמי שביעית אלא דבר מאכל. 41) "הם שתי תורים או שני בני יונה שחייבים בהם אלו מחוסרי כפרה". 42) "שיוציא מממונו מה שהוא שווה הדבר ההוא ויקנה בו פירות, בלבד פירות שביעית ויאכלם בקדושת שביעית". 43) שלא ניתנה שביעית אלא לסיכת האדם בלבד. 44) מדמי שביעית. 45) "בעל המרחץ". 46) שאין קונים בהם אלא דבר מאכל. 47) שהרי זה כגמילות חסד. וצריך להודיעם שהדמים של שביעית. ואף על פי שהאומנין יכירו לו טובה עבור כך, הרי אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה. 48) ירק של שביעית, ובאופן שאינו אסור מטעם ספיחין. 49) שהאיסר אינו אלא "שכר רגלו", כלומר, שכר טרחתו ללקט את הירק. 50) ולא רק באכילה ושתייה, לפי שאין בו קדושת שביעית. 51) כדרך שקנסו בחמרים כבהלכה הסמוכה. 52) באיסר. 53) "שהרי זה כאומר לו תן לי בדינר זה ירק, והרי זה כמוכר פירות שביעית". 54) כלומר, יותר מחמשה כדי שמן וחמשה עשר כדי יין. 55) כלומר, אפילו אמר להם: הא לכם סך פלוני ולקטו לי ירק היום, שבאופן שכזה אצל פועל אין שכרו כדמי שביעית. 56) כלומר, ששכרו של הפועל אינו אלא כדי חייו, אבל שכרם של החמרים גדול ביותר. 57) של שביעית. וכאן כתב "ירקות", שאפילו בפירות שביעית עצמם, מותר. 58) בכיכר. 59) שהרי הוא חליפי שביעית. והר"ש שם פירש על פי הירושלמי, ששניהם נותנים זה לזה מתנות חינם. 60) מבלי לומר לו בשעת לקיחה "אביא לך בו", כנ"ל. 61) וכל שכן מפירות שביעית עצמן. 62) שכיוון שלקח סתם, נתחייב לו מעות, וכשנותן לו דמי שביעית, נמצא פורע חובו בהן. 63) ומותר לעשות כן אף על פי שיכיר לו טובה עבור הפירות שנתן לו, שאין זו נקראת סחורה בפירות שביעית. 64) השמיענו בזה להוציא מדברי ר' יהודה אליבא דבית הלל שאין אוכלין אלא בטובה, שלא יתרגל להיכנס לשדה חבירו שלא מדעתו - השמיענו שאין לחשוש לכך. 65) והרואה חושב שנתנו לו במתנה. 66) במשנה שם: "רבי אליעזר אומר יינתנו לאוכליהן", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שר' אליעזר סובר כבית שמאי שאין אוכלים פירות שביעית בטובה, ולפיכך אמר: "יינתנו לאוכליהן", ש"לא יתייחד לבדו באכילתן מפני שיהיה אוכל בטובה" (כלומר, יחזיק טובה למי שנתנם לו), וגם חכמים החולקים עליו אמרו לו לפי שיטתו, אבל לפי מה שאנו פוסקים כבית הלל שאוכלים פירות שביעית בטובה, אוכלם כדרך שאוכל פירות שאוסף אותם הוא בעצמו מן השדה. 1) יבאר שפירות שביעית אין אוכלין מהן אלא כל זמן שאותו המין מצוי, בשדה. אילן שעושה פירות ב' פעמים בשנה. ואם מבערין הדמים. ג' ארצות לביעור וששלשתן חשובות כאחת לקצת פירות. המוליך פירות ממקום שכלו למקום שלא כלו. אי זהו שעת הביעור לעלין. עד מתי יהיה אדם מלקט עשבים לחים בשביעית. הקטף אין לו שביעית, והכובש ורד שביעית בשמן ששית. 2) ספרא פרשת בהר (פרק א הלכה ח). וראה בפסחים נב: 3) ראה להלן הלכה ד.

מתוך מהדורת וגשל

1 אוֹכֶלֶת מִמִּין זֶה מִן הַשָּׂדֶה - אַתָּה אוֹכֵל[4] מִמַּה שֶּׁבַּבַּיִת;
2 כָּלָה לְחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה - חַיָּב לְבַעֵר אוֹתוֹ הַמִּין מִן הַבַּיִת.
3 וְזֶהוּ בִּעוּר[5] שֶׁל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית.
4 **ב.** כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁהָיוּ לוֹ גְּרוֹגְרוֹת[6] שְׁבִיעִית בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ
5 - אוֹכֵל מֵהֶן כָּל זְמַן שֶׁהַתְּאֵנִים בָּאִילָנוֹת בַּשָּׂדֶה; כָּלוּ
6 הַתְּאֵנִים מִן הַשָּׂדֶה[7] - אָסוּר לֶאֱכֹל מֵאוֹתָן שֶׁבַּבַּיִת, אֶלָּא
7 מְבַעֵר אוֹתָן[8].
8 **ג.** הָיוּ[9] לוֹ פֵּרוֹת מְרֻבִּין[10] - מְחַלְּקָן מִזּוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת
9 לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[11]. וְאָסוּר לֶאֱכֹל אַחַר הַבִּעוּר בֵּין לָעֲנִיִּים
10 בֵּין לָעֲשִׁירִים[12]. וְאִם לֹא מָצָא אוֹכְלִין בִּשְׁעַת הַבִּעוּר -
11 שׂוֹרֵף בָּאֵשׁ[13] אוֹ מַשְׁלִיךְ לְיָם הַמֶּלַח וּמְאַבְּדָן לְכָל דָּבָר
12 שֶׁמְּאַבֵּד.
13 **ד.** הָיוּ[14] לוֹ צְמוּקִין שֶׁל שְׁבִיעִית, וְכָלוּ הָעֲנָבִים מִן
14 הַשָּׂדֶה מִן הַגְּנוֹת וְהַפַּרְדֵּסִים שֶׁהֵן הֶפְקֵר[15], אַף עַל פִּי
15 שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ עֲנָבִים בַּגְּפָנִים שֶׁבְּתוֹךְ הַחֲצֵרוֹת - אֵינוֹ אוֹכֵל
16 מִן הַצְּמוּקִין מִפְּנֵי עֲנָבִים אֵלּוּ שֶׁבֶּחָצֵר, לְפִי שֶׁאֵינָן
17 מְצוּיִין לַחַיָּה[16]. אֲבָל אִם יֵשׁ עֲנָבִים קָשִׁים[17] בְּיוֹתֵר,
18 שֶׁאֵינָן נִגְמָרִין אֶלָּא בְּסוֹף הַשָּׁנָה - חֲרֵי זֶה אוֹכֵל מִן
19 הַצְּמוּקִין בִּשְׁבִילָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[18].
20 **ה.** אֵילָן[19] שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹת שְׁתֵּי פְּעָמִים בַּשָּׁנָה[20], וְהָיוּ לוֹ
21 מִפֵּרוֹתָיו הָרִאשׁוֹנוֹת - חֲרֵי זֶה אוֹכֵל מֵהֶן כָּל זְמַן שֶׁפֵּרוֹת
22 שְׁנִיּוֹת מְצוּיוֹת בַּשָּׂדֶה; שֶׁחֲרֵי מֵאוֹתוֹ הַמִּין בַּשָּׂדֶה. אֲבָל
23 פֵּרוֹת הַסְּתָו - אֵין אוֹכְלִים[21] בִּשְׁבִילָן, מִפְּנֵי שֶׁדּוֹמִין
24 לְפֵרוֹת שֶׁל שָׁנָה אַחֶרֶת.
25 **ו.** הַכּוֹבֵשׁ[22] שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׁים[23] בְּחָבִית אַחַת - כֹּל שֶׁכָּלָה
26 מִינוֹ מִן הַשָּׂדֶה יְבַעֵר מִינוֹ מִן הֶחָבִית[24]. וְאִם הִתְחִיל[25]

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

4) [בבבלי (פסחים נב: תענית ו: ונדה נא:) אמרו "האכל לבהמתך", הרי שהמדובר באוכלי בהמה, שהרי אוכלי אדם אין מאכילים אותם לבהמה (למעלה פ"ה הלכה ה). וראה במעשה רוקח. אבל בספרא (שם) אמרו: "ולבהמתך ולחיה, מה תלמוד לומר, ומה אם חיה שאינה ברשותך, הרי היא אוכלת, בהמה שהיא ברשותך אינו דין שתאכל. ומה אם חיה שאינה ברשותך, הרי היא אוכלת, בהמה שהיא ברשותך אינו דין שתאכל, אילו כן הייתי אומר יכנוס לבהמה ותהא אוכלת לעולם, (ו)מה אני מקיים ביעור פירות שביעית, בפירות אדם, אבל בהמה תהיה אוכלת לעולם, וכשהוא אומר ולבהמתך ולחיה, מקיש בהמה לחיה, כל זמן שחיה אוכלת בשדה, בהמה אוכלת בבית. כלה לחיה שבשדה, כלה לבהמתך שבבית" (סוף הברייתא גם בירושלמי שביעית פ"ט הלכה ב), הרי שפשוטו של מקרא באדם ובאוכלי אדם, ונראה שלמדו כן מהמשך הפסוקים שם: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך, ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול", ודרשו כן: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וגו' ולחיה אשר בארצך", אם החיה אוכלת בשדה, אתה אוכל בבית. ואם לאו, אינך אוכל (ומכאן שאף־על־פי שאין מאכילים אוכלי אדם לבהמה — אם הלכה מאיליה, אין חייבים להחזירה (למעלה פ"ה שם), לפי שפשטות הכתוב היא באוכלי אדם, ואף־על־פי־כן החיה אוכלת, ורק מיתור המלה "ולבהמתך", דרשו איסור גם לבהמה, כלומר, לאוכלי בהמה. ולכן כתב רבינו להלן (הלכה ו): "וכשם שמבער אוכלי אדם, כך מבער אוכלי בהמה", לפי שעיקר הכתוב באוכלי אדם, כנ"ל]. **5)** הנזכר בשביעית פ"ט משנה ב, ועיין שם בפירוש המשנה. **6)** תאנים מיובשות. **7)** ראה להלן הלכה יא, שזמנם בחנוכה. **8)** כבהלכה הסמוכה. **9)** שביעית שם משנה ח. **10)** שאינו יכול לאכלם בעצמו. והמדובר ביום האחרון שלפני זמן הביעור, ראה להלן. **11)** שהרי המדובר ביום האחרון, שאין סיפק בידם לאכול יותר משלש סעודות. **12)** במשנה שם: "ועניים אוכלין אחר הביעור, אבל לא עשירים, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, אחד עניים ואחד עשירים, אוכלין אחר הביעור". ולפני רבינו היתה הגירסא בדברי רבי יוסי, שהלכה כמותו, "אין אוכלין אחר הביעור". וכן נראה מפירוש המשנה שם פ"ה משנה ג. וכן גרס גם היראים (סימן קפו). וראה בפירוש הרמב"ן על התורה ויקרא כה, ז. **13)** שמה שהתירו לחלק פירות שביעית לכל אחד, כנ"ל, זה אינו אלא קודם שכלה לחיה מן השדה, אבל כשכלה מן השדה, שורף את הפירות או מאבדן, ולפי־זה ביעור פירושו כמשמעו, לבער מן העולם. וכן דעת הראב"ד, וראה בפי"א מהלכות מעשר שני הלכה ח. אבל יתר הראשונים חולקים ומפרשים שביעור היינו הפקר לכל מי שירצה. ובתוספתא שם פ"ח הלכה ב: "מי שיש לו פירות לחלק וכו', מחלק מהן לשכניו ולקרוביו וליודעיו, ומוציא ומניח על ביתו ואומר: אחינו בית ישראל, כל מי שצריך ליטול יבוא ויטול, חוזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה שיכלו". ולדעת יתר הראשונים פירושו, שיאכל אפילו בעצמו את הפירות לאחר הפקר, עד שיכלו הפירות. אבל לדעת רבינו פירושו, שאוכל מן הפירות לאחר חלוקה, עד שיכלו לחיה מן השדה, ואחר כך מקיים מצות ביעור, דהיינו, שריפה או איבוד אחר (תוספתא כפשוטה), וראה בכסף־משנה. **14)** שם משנה ד: "אוכלים על המופקר ולא על השמור". וכחכמים ולא כרבי יוסי. **15)** ויכולה חיה לאכול מהן. **16)** וכיון שכלה לחיה מן השדה, חייב לכלות מן הבית, כנ"ל. **17)** משנה שם: "אוכלין על הטפיחין". ובפירוש המשנה: "קבוץ טפיח, והם הגרגרים הקשים ממיני התבואה והקטניות וכו' וישארו בארץ ימים רבים לרוב יבישותם וחוזקתם". וכן הוא בפסחים נג. "תנו רבנן, אוכלין בענבים עד שיכלו דליות של אוכל, אם יש מאוחרות מהן (כלומר, ענבים קשים כדלהלן), אוכלין עליהן". **18)** שהרי טפיחין הוא שם כולל לכל הדברים הקשים, כנ"ל. **19)** שם. **20)** שם: "אוכלין וכו', ועל הדופרא". "והיא מילה מורכבת: דו פרי" (פירוש המשנה שם). **21)** שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. **22)** שם משנה ה, כרבן גמליאל ולא כרבי אליעזר ורבי יהושע. שהרי אמרו במשנה שם על דברי רבן גמליאל: "והלכה כדבריו". וכן הוא בספרא שם פ"ג הלכה ה, ובפסחים נב. וראה פירוש המשנה שם, ובמבוא להלכות הירושלמי להרמב"ם עמוד ז. **23)** שזמני ביעורם שונים. **24)** אבל את שני הכבשים האחרים, אינו חייב לבער. ואף־על־פי שהמין הזה שכלה מן השדה, נתן טעם ביתר המינים — כיון שנתן בהם טעם לפני זמן הביעור, הרי הטעם כמבוער, ואינו אוסר (רמב"ן לויקרא כה, יב) וראה בתוספות פסחים שם ד"ה הכובש, ולהלן הלכות כא־כב. **25)** ירושלמי שם.

מתוך מהדורת וגשל

1 בָּהּ - חֲרֵי הַכֹּל כִּמְבֹעָר[26]. וּכְשֶׁם[27] שֶׁמְּבַעֵר אָכְלֵי אָדָם,
2 כָּךְ מְבַעֵר אָכְלֵי בְּהֵמָה מִן הַבַּיִת, וְאֵינוֹ מַאֲכִילָן לַבְּהֵמָה
3 אִם כָּלָה אוֹתוֹ הַמִּין מִן הַשָּׂדֶה.
4 **ז.** וּכְשֶׁם[28] שֶׁמְּבַעֵרִין אֶת הַפֵּרוֹת, כָּךְ מְבַעֵרִין אֶת
5 הַדְּמִים[29]. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁמָּכַר רִמּוֹנִים שֶׁל שְׁבִיעִית וַחֲרֵי
6 הוּא אוֹכֵל בִּדְמֵיהֶן[30], וְכָלוּ הָרִמּוֹנִים מִן הָאִילָנוֹת
7 שֶׁבַּשָּׂדֶה וְנִשְׁאַר אֶצְלוֹ מִן הַדָּמִים שֶׁמָּכַר בָּהֶן[31] - חַיָּב
8 לְבַעֲרָן.
9 **ח.** כֵּיצַד עוֹשֶׂה? קוֹנֶה[32] בָּהֶן מַאֲכָלוֹת וּמְחַלְּקָן מְזוֹן
10 שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[33]; אוֹ יַשְׁלִיכֵם[34] לְיָם
11 הַמֶּלַח, אִם לֹא מָצָא אוֹכְלִין.
12 **ט.** שָׁלֹשׁ[35] אֲרָצוֹת לַבְּעוּר: אֶרֶץ יְהוּדָה כֻּלָּהּ[36], הָהָר
13 וְהַשְּׁפֵלָה וְהָעֵמֶק - אֶרֶץ אַחַת. עֵבֶר הַיַּרְדֵּן[37] כֻּלּוֹ, שְׁפֵלַת
14 לוֹד וְהַר שְׁפֵלַת לוֹד וּמִבֵּית חוֹרוֹן עַד הַיָּם[38] - אֶרֶץ אַחַת.
15 וְהַגְּלִיל כֻּלּוֹ, הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן וּתְחוּם טִבֶרְיָא - אֶרֶץ
16 אַחַת. וְאוֹכְלִין בְּכָל אַחַת וְאַחַת[39] מִשְּׁלָשְׁתָּן עַד שֶׁיִּכְלֶה
17 הָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהּ[40].
18 **י.** כֵּיצַד? הָיוּ לוֹ פֵּרוֹת בְּאֶרֶץ יְהוּדָה - אוֹכֵל מֵהֶן כָּל
19 זְמַן שֶׁיֵּשׁ מֵאוֹתוֹ הַמִּין בְּכָל אֶרֶץ יְהוּדָה[41] כֻּלָּהּ[42]. וְכֵן אִם
20 הָיוּ לוֹ פֵּרוֹת גָּלִיל[43], וְכֵן בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן.

יא. וְשָׁלֹשׁ[44] אֲרָצוֹת אֵלּוּ - כֻּלָּן חֲשׁוּבוֹת כְּאֶרֶץ אַחַת[45] 21
לֶחָרוּבִין וְלַזֵּיתִים וְלַתְּמָרִים. וְאוֹכְלִין[46] בַּתְּמָרִים עַד 22
שֶׁיִּכְלֶה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּצֹעַר[47]. וְאֵימָתַי הוּא כָּלֶה? עַד 23
הַפּוּרִים[48]. וְאוֹכְלִין בַּזֵּיתִים עַד הָעֲצֶרֶת[49], וּבַעֲנָבִים[50] - 24
עַד הַפֶּסַח שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית[51], וּבַגְּרוֹגָרוֹת - עַד 25
הַחֲנֻכָּה[52]. 26
יב. הַמּוֹלִיךְ[53] פֵּרוֹת שְׁבִיעִית מִמָּקוֹם שֶׁכָּלוּ לְמָקוֹם שֶׁלֹּא 27
כָּלוּ, אוֹ מִמָּקוֹם שֶׁלֹּא כָּלוּ לְמָקוֹם שֶׁכָּלוּ - חַיָּב לְבַעֵר[54], 28
לְפִי שֶׁנּוֹתְנִין עָלָיו חֲמְרֵי מָקוֹם שֶׁיָּצָא מִשָּׁם[55] וְחֲמְרֵי 29
מָקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם[56]. וּפֵרוֹת[57] הָאָרֶץ שֶׁיָּצְאוּ לְחוּצָה 30
לָאָרֶץ - מִתְבַּעֲרִים בִּמְקוֹמָן, וְלֹא יַעֲבִירֵם מִמָּקוֹם 31
לְמָקוֹם. 32
יג. כְּלָל[58] גָּדוֹל אָמְרוּ בַּשְּׁבִיעִית: כֹּל שֶׁהוּא מַאֲכַל אָדָם 33
אוֹ מַאֲכַל בְּהֵמָה אוֹ מִמִּין הַצּוֹבְעִין, אִם אֵינוֹ מִתְקַיֵּם 34
בָּאָרֶץ - יֵשׁ לוֹ וּלְדָמָיו שְׁבִיעִית, וְחַיָּב בַּבְּעוּר הוּא וְדָמָיו. 35
כְּגוֹן עֲלֵי הַלּוּף הַשּׁוֹטֶה וַעֲלֵי הַדַּנְדַּנָּה[59] וְהָעֲלָשִׁין מֵאֹכֶל 36
אָדָם, וּכְגוֹן הַחוֹחִים וְהַדַּרְדָּרִין מֵאֹכֶל הַבְּהֵמָה, וּכְגוֹן 37
אִסְטֵס וְקוֹצָה מִמִּין הַצּוֹבְעִין. וְאִם הָיָה מִתְקַיֵּם[60] בָּאָרֶץ, 38
כְּגוֹן הַפּוּאָה וְהָרְכָפָה מִמִּין הַצּוֹבְעִין, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ 39
לוֹ שְׁבִיעִית וּלְדָמָיו שְׁבִיעִית - אֵין לָהֶם בִּעוּר וְלֹא 40

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

26) [כלומר, הרי כל התערובות כאילו כלה מינה מן השדה, ואסורה, והמדובר כאן כששלשת הכבשים שווים כולם בגדלם ובמדתם, ויש כאן "חד בתרי", כלומר, שנים של היתר, נגד אחד של איסור. ולדעת רבינו "בטעמו ולא ממשו" אין איסור מן התורה (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה א), והרי זה כמי שאינו, ואינו מתחייב בביעור. אבל אם התחיל לאכול מן ההיתר, אם כן מעתה אין כאן "חד בתרי", ואינו בטל מן התורה (ראה שם הלכה ד, שדקדק רבינו לכתוב "אם היה חלב האליה כשנים בחלב הכליות, הרי הכל מותר מן התורה", ועיין בפמ"ג בשער התערובת חלק א ד"ה והנה יבש ביבש, וראה למעלה פי"ד מהלכות תרומות הלכה ז ובמה שכתבנו שם), והרי הוא כנמצא בעין, וחייב לבערו. וראה ברדב"ז ובמראה הפנים שם. ועיין עוד להלן הלכות כא־כב]. 27) ספרא שם, פ"א הלכה ח. וראה למעלה הלכה א. 28) שם בפ"ז משנה א: "כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וכו', יש לו שביעית ולדמיו שביעית, יש לו ביעור ולדמיו ביעור" (כסף־משנה). 29) שהרי נתפשו בקדושת שביעית, ונעשו כפירות עצמן (למעלה פ"ו הלכה ו). 30) שקונה בהם מאכלים. 31) כלומר, שמכר תמורתם רימוני שביעית. 32) ואינו נותן הדמים עצמם, שמא לא יקנו בהם מאכלים, ונמצא שלא ביער אותם (רדב"ז). 33) כנ"ל בהלכה ג. 34) שם. 35) שם פ"ט משנה ב. 36) כלומר, על שלשת חלקיה: ההר והשפלה והעמק. 37) כלומר, המערבי. והוא מרכז הארץ, בין הגליל ויהודה (תוספות רעק"א בשם כפתור ופרח). 38) צ"ל עד הים (שבת הארץ). וכן הוא במשנה. 39) שם משנה ג, כתנא־קמא ולא כרבי שמעון. 40) כלומר, עד שיכלה המין מן השדה של החלק האחרון משלשת חלקי כל ארץ וארץ, וראה בפירוש המשנה. 41) שגדלו בארץ יהודה, ראה להלן הלכה יב. 42) אפילו אם משני חלקי הארץ כבר כלה המין מן השדה. וראה בפירוש המשנה. 43) שגדלו בגליל, כנ"ל. 44) במשנה שם: "וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים", ובירושלמי שם "תני אף לחרובין". 45) שאוכלין בגליל אף־על־פי שכלה בגליל, כל זמן שלא כלה באחת משתי הארצות הנ"ל. שאף־על־פי שאין חיה שבארץ אחת יוצאה לאכול פירות שבארץ אחרת – ידוע היה כי לפירות אלו הן יוצאות למדינה אחרת (תפארת ישראל). 46) ברייתא בפסחים נג. 47) היא קרובה ליריחו עיר התמרים, ומצויים בה תמרים אף־על־פי שכלו ממקום אחר. 48) שם, בשם ר' יוחנן, וכפירוש ר"ח ולא כרש"י. 49) חג השבועות. 50) ענבים לא נזכרו לא במשנה ולא בירושלמי בקשר למה שאמרו ששלש ארצות אלו כולן חשובות כאחת וכן לא נזכרו גרוגרות. ויתכן כי הזמנים ההם הם הזמנים המאוחרים בפירות האלה (ר"ש שם). 51) זה מכוון לכל הזמנים שנכתבו למעלה: פורים, עצרת ופסח. 52) של מוצאי שביעית, כנ"ל. 53) משנה שם נ: 54) שם, כתנא־קמא ולא כרבי יהודה. 55) אף־על־פי שאין דעתו לחזור. 56) שלא ישנה מפני המחלוקת, אבל אם דעתו לחזור למקומו, נוהג כאנשי מקומו בין להקל ובין להחמיר, והוא שלא יתראה בפני אנשי המקום שהוא בו, מפני המחלוקת (פ"ח מהלכות יום־טוב הלכה כ). 57) בברייתא שם נב: כתנא־קמא ולא כרבי שמעון בן אלעזר, שהרי אמרו שם: אמר ליה רב הונא בריה דרב איקא, הכי אמר רב אבהו, אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. אמר רב ספרא, נקוט הא כללא דרב הונא בידך, דדייק וגמר שמעתתא מפומיה דרביה כרחבה דפומבדיתא. 58) שביעית פ"ז משנה א. 59) היא "נענע", "מינטא" בלע"ז. 60) שם משנה ב. וראה בהלכה הסמוכה.

לְדָמֵיהֶם, שֶׁהֲרֵי מִתְקַיֵּם בָּאָרֶץ[61], אֶלָּא נֶהֱנִין וְצוֹבְעִין בּוֹ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה[62].

יד. וְכֹל[63] שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לֹא לְמַאֲכַל אָדָם וְלֹא לְמַאֲכַל בְּהֵמָה וְאֵינוֹ מִמִּין הַצּוֹבְעִים, הוֹאִיל וְאֵינוֹ לְעֵצִים[64] - יֵשׁ לוֹ וּלְדָמָיו שְׁבִיעִית, אֲבָל אֵין לָהֶם בִּעוּר[65], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם בָּאָרֶץ[66], אֶלָּא נֶהֱנִין בּוֹ אוֹ בְּדָמָיו עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה[67]. כְּגוֹן עִקְּרֵי הַלּוּף הַשּׁוֹטֶה וְעִקַּר הַדַּנְדָּנָה וְהָעַקְרְבָנִין[68].

טו. קְלִפֵּי[69] רִמּוֹן וְהַנֵּץ[70] שֶׁלּוֹ, קְלִפֵּי אֱגוֹזִים[71] וְהַגַּרְעִינִין[72] - יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלִדְמֵיהֶם שְׁבִיעִית[73], אֲבָל אֵין לָהֶם בִּעוּר[74] וְלֹא לִדְמֵיהֶם. לוּלְבֵי זְרָדִים[75] וְהֶחָרוּבִים - יֵשׁ לָהֶם וְלִדְמֵיהֶם שְׁבִיעִית[76] וּבִעוּר[77]. לוּלְבֵי הָאֵלָה וְהַבָּטְנָה[78] וְהָאַטָּדִין[79] - יֵשׁ לָהֶן וְלִדְמֵיהֶן שְׁבִיעִית[80], אֲבָל אֵין לָהֶם[81] בִּעוּר[82]; אֲבָל לָעֲלִים שֶׁלָּהֶן יֵשׁ בִּעוּר[83].

טז. אֵיזוֹ הִיא שְׁעַת בִּעוּר הָעָלִין? בְּעֵת שֶׁיִּבּוֹלוּ[84] וְנוֹשְׁרִין מֵאִילָנוֹתֵיהֶן[85]. עֲלֵי זֵיתִים[86] וַעֲלֵי קָנִים וַעֲלֵי חָרוּבִין - אֵין לָהֶם בִּעוּר, לְפִי שֶׁאֵינָן נוֹבְלוֹת וְכָלוֹת.

יז. וְעַד מָתַי[87] יִהְיֶה אָדָם רַשַּׁאי לְלַקֵּט[88] עֲשָׂבִים לַחִין בַּשְּׁבִיעִית? עַד שֶׁיְּיַבֵּשׁ הַמָּתוֹק[89]. וּיגַבֵּב עֲשָׂבִים יְבֵשִׁים - עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית[90].

יח. וְעַד מָתַי[91] יִהְיוּ הָעֲנִיִּים מֻתָּרִין לְהִכָּנֵס בַּפַּרְדֵּסוֹת בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית לֶאֱסֹף פֵּרוֹת שְׁבִיעִית?[92] עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה[93].

יט. הַזֶּרֶד[94] וְהַכֹּפֶר[95] וְהַלּוֹטֶם - יֵשׁ לָהֶן וְלִדְמֵיהֶן שְׁבִיעִית[96]. הַקָּטָף[97], וְהוּא שְׁרָף[98] הַיּוֹצֵא מֵהָאִילָנוֹת מִן הָעָלִים וּמֵהָעִקָּרִים[99] - אֵין לוֹ שְׁבִיעִית[100]. וְהַיּוֹצֵא מִן הַפַּגִּים - יֵשׁ לוֹ וּלְדָמָיו שְׁבִיעִית.

כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִילַן מַאֲכָל[101]; אֲבָל בְּאִילַן סָרָק, אַף הַיּוֹצֵא מִן הָעָלִין וּמִן הָעִקָּרִים - כַּפְּרֵי שֶׁלָּהֶן[102], וְיֵשׁ לוֹ וּלְדָמָיו שְׁבִיעִית.

כא. הַכּוּבֵּשׁ[103] וֶרֶד שְׁבִיעִית[104] בַּשֶּׁמֶן שֶׁל שִׁשִּׁית -

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

61) ולא נתחייב לבער אלא דבר הכלה לחיה מן השדה. 62) צריך לומר: "אחר ראש השנה", כחכמים ולא כרבי מאיר (חזון־איש). 63) שם: "כל שאינו מאכל אדם, ומאכל בהמה, וממין הצובעין, ומתקיים בארץ וכו' אין לו ביעור ואין לדמיו ביעור". ומפרש רבינו, שמה שאמרו "ומתקיים בארץ", זה לא עולה על אלה שאינם מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין, שכל אלה אין להם ביעור אפילו אם אינו מתקיים בארץ, אלא זה עולה על מין הצובעין הפואה והרכפא, ראה הלכה הקודמת. 64) שלא חשב עליהם לעצים, ועצים אין בהם קדושת שביעית, כנ"ל בפ"ה הלכה כא. 65) שהרי נאמר: "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך", ולא נצטוינו לבער אלא את הראוי לבהמה. 66) וכל זה לענין ביעור, אבל קדושת שביעית חלה עליו, כנ"ל. 67) גם כאן צריך לומר: "אחר ראש השנה", כנ"ל. 68) מין עשב. ובמשנה שם נזכרים גם "והחלבצין והבוכריה", ולא הזכירם כאן, לפי שאינם ידועים (ראה בפירוש המשנה שם). 69) שם, משנה ג. 70) הפרח. 71) היינו הקליפה הירוקה שראויה לצביעה, אבל הקליפה הקשה, הרי היא כעצים (רדב"ז). 72) של שאר פירות, ולא של אגוזים שהרי אין להם גרעינים (כסף־משנה). 73) כיון שהם ראויים לצביעה. וראה למעלה בפ"ה הלכה כא. 74) אין זה מפורש במשנה שם. וכנראה שלמד כן מן הירושלמי שם. והטעם בזה שכל אלה מתקיימים בארץ ("משנה ראשונה" ותוספות אנשי־שם, ועיין כסף־משנה ותוספות יום־טוב). 75) שם משנה ה. והם: "פרחי ענפים שזמרו אותם מן הגפנים" (פירוש המשנה). 76) שהם מאכל אדם. 77) כן צריך להיות (מהר"י קורקוס). וכן הוא בספרים מדוייקים (רדב"ז ומלאכת שלמה). וכן הוא במשנה שם. ועיין שם במלאכת שלמה. 78) "פסתאק וקבוצו (כלומר, לשון רבים שלו) בטנים" (פירוש המשנה). 79) "מין ממיני הקוצים (ראה למעלה הלכה יג) שצומחין בו גרגרים שחורים קשים כמו אפונים, ונאכלים" (שם). 80) שהם ראויים לאוכל אדם (רדב"ז). 81) ולדמיהם. 82) שהם מתקיימים באילנות ואינם נושרים. 83) שם: מפני שנושרין מאביהן. ובפירוש המשנה: נופלין מהענפים שהם מיוחסים אליהם כיחס אב לבן. 84) וזהו "כלה לחיה מן השדה" שלהם. 85) ראה בפ"ז משנה ה, ובפירוש המשנה שם. 86) תוספתא שם פ"ה הלכה יב. ובפרק ט שם משנה ו "עלי קנים ועלי גפנים עד שישרו מאביהן". הרי שיש ביעור לעלי קנים. אולם בירושלמי שם אמרו: "ר' אבין בשם ר' יוחנן, לית כאן עלי קנים אלא עלי גפנים". 87) משנה שם. 88) "אוסף העשבים הלחים נקרא מלקט, ואוסף היבשים נקרא מגבב" (פירוש המשנה). 89) פרי מר, הנקרא מתוק בלשון סגי נהור, וראה למעלה בפ"ב הערה יג. 90) ראה למעלה בהלכה יא. 91) שם משנה ז. 92) ואף־על־פי־כן נקטו לשון "עניים", לפי שפירות שביעית כולם עניים אצלם (רדב"ז). 93) שאז כלים הפירות, וזהו שעת ביעורם, וראה בר"ש. וראה למעלה פ"א מהלכות מתנות עניים הלכה יא. 94) שם פ"ז משנה ו. 95) הוא אשכול הכופר הנזכר בשיר־השירים א, יד. ויש אומרים שהוא גרופלי, כלומר, נעגאלאך (פירוש המשנה). 96) כיון שהם פירות. ומשנתנו הובאה בנדה ח. ונוסף שם: "יש להן ביעור ולדמיהן ביעור". 97) שם. 98) כלומר, שם האילן: קטף. והשרף היוצא ממנו הוא הצרי הנזכר בברייתא בכריתות ו. (וראה בפ"ב מהלכות כלי המקדש הלכה ד). ואף השרף נקרא קטף על שם האילן. וראה בנדה שם, ובתוספות שם ד"ה קטף. 99) הגזע והענפים. 100) קדושת שביעית. וכן אמרו בנדה שם: "עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר (הסובר בערלה פ"א משנה ז, המעמיד בשרף ערלה אסור), אלא בקטפא דאווזא, אבל בקטפא דפירא מודו ליה. דתנן, אמר רבי יהושע, שמעתי בפירוש שהמעמיד בשרף העלין, בשרף העיקרין מותר, בשרף הפגין אסור מפני שהוא פרי". 101) שם: "ואיבעית אימא, כי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר באילן העושה פירות (שלדבריהם יש הבדל בין שרף היוצא מן העלים לבין שרף היוצא מן הפגים, כנ"ל, ולדעת רבי אליעזר בשניהם אסור), אבל באילן שאינו עושה פירות, מודו דקטפו זהו פריו, דתנן רבי שמעון אומר אין לקטף שביעית, וחכמים אומרים יש לקטף שביעית מפני שקטפו זהו פריו". 102) שהרי אין להם פרי אחר. 103) שם משנה ז, ותוספתא שם פ"ה הלכות יג־יד. 104) ירושלמי שביעית סוף פ"ז.

מתוך מהדורת וגשל

יְלַקֵּט אֶת הַוֶּרֶד[105], וְהַשֶּׁמֶן[106] מֻתָּר[107]. כְּבָשׁוֹ[108] בְּשֶׁמֶן שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית[109] - חַיָּב לְבַעֵר הַשֶּׁמֶן[110]; שֶׁהֲרֵי הַוֶּרֶד יָבֵשׁ הוּא[111], וּכְבָר נִתְחַיֵּב בַּבִּעוּר[112].

כב. חָרוּבִין[113] שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁכְּבָשָׁן בְּיַיִן שִׁשִּׁית[114] אוֹ בְּיַיִן מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית[115] - חַיָּב לְבַעֵר הַיַּיִן; שֶׁהֲרֵי טַעַם פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בּוֹ[116]. זֶה הַכְּלָל[117]: פֵּרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּפֵרוֹת אֲחֵרוֹת, מִין בְּמִינוֹ - בְּכָל שֶׁהוּא[118], וְשֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם[119].

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

א. כְּדֶרֶךְ שֶׁאָסוּר לַעֲבֹד הָאָרֶץ בַּשְּׁבִיעִית, כָּךְ אָסוּר לְחַזֵּק יְדֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹבְדִין אוֹתָהּ, אוֹ לִמְכֹּר לָהֶן כְּלֵי עֲבוֹדָה; לְפִי שֶׁאָסוּר לְחַזֵּק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה.

ב. וְאֵלּוּ כֵּלִים שֶׁאֵין הָאֻמָּן רַשַּׁאי לְמָכְרָן בַּשְּׁבִיעִית לְמִי שֶׁחָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית: מַחֲרֵשָׁה וְכָל כֵּלֶיהָ, הָעֹל וְהַמִּזְרֶה וְהַדֶּקֶר. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁמְּלַאכְתּוֹ מְיֻחֶדֶת לִמְלָאכָה שֶׁאֲסוּרָה בַּשְּׁבִיעִית - אָסוּר לְמָכְרוֹ לְחָשׁוּד; וְלִמְלָאכָה שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה אֲסוּרָה וְתִהְיֶה מֻתֶּרֶת - מֻתָּר לְמָכְרוֹ לְחָשׁוּד.

ג. כֵּיצַד? מוֹכֵר הוּא לוֹ הַמַּגָּל וְהָעֲגָלָה וְכָל כֵּלֶיהָ. שֶׁאִם יִקְצֹר בּוֹ מְעַט וְיָבִיא עַל הָעֲגָלָה מְעַט - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; וְאִם יִקְצֹר כְּדֶרֶךְ הַקּוֹצְרִין אוֹ יָבִיא כָּל פֵּרוֹת שָׂדֵהוּ - אָסוּר.

ד. וּמֻתָּר לִמְכֹּר סְתָם לְמִי שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּד אֲפִלּוּ דָּבָר שֶׁמְּלַאכְתּוֹ מְיֻחֶדֶת לִמְלָאכָה הָאֲסוּרָה בַּשְּׁבִיעִית; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁקָּנָה בַּשְּׁבִיעִית לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה לְאַחַר שְׁבִיעִית.

ה. הַיּוֹצֵר מוֹכֵר חֲמִשָּׁה כַּדֵּי שֶׁמֶן וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר כַּדֵּי יַיִן. וּמֻתָּר לִמְכֹּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים יָתֵר מִזֶּה, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִמְכֹּר לְיִשְׂרָאֵל. וּמוֹכֵר כַּדִּים רַבִּים לְיִשְׂרָאֵל בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יְבִיאֵם לָאָרֶץ.

ו. וּמוֹכֵר לְחָשׁוּד פָּרָה חוֹרֶשֶׁת בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְשָׁחֳטָהּ. וּמוֹכֵר לוֹ שָׂדֵהוּ, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיּוֹבִירָהּ. אֲבָל לֹא יִמְכֹּר לוֹ שָׂדֶה הָאִילָן, אֶלָּא אִם כֵּן פָּסַק עִמּוֹ עַל מְנָת שֶׁאֵין לוֹ בָּאִילָן. וּמַשְׁאִילוֹ סְאָה לִמְדֹּד בָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ גֹּרֶן, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיִּמְדֹּד בָּהּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. וּפוֹרֵט לוֹ מָעוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ פּוֹעֲלִים. וְכֻלָּן בְּפֵרוּשׁ - אֲסוּרִים.

ז. וְכֵן מַשְׁאֶלֶת אִשָּׁה לַחֲבֶרְתָּהּ הַחֲשׁוּדָה עַל הַשְּׁבִיעִית נָפָה וּכְבָרָה, רֵחַיִם וְתַנּוּר; אֲבָל לֹא תָבוֹר וְלֹא תִּטְחוֹן עִמָּהּ.

ח. מַחֲזִיקִין יְדֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בַּשְּׁבִיעִית בִּדְבָרִים בִּלְבַד, כְּגוֹן שֶׁרָאָהוּ חוֹרֵשׁ אוֹ זוֹרֵעַ - אוֹמֵר לוֹ 'תִּתְחַזֵּק' אוֹ 'תַּצְלִיחַ' וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם מְצַוִּין עַל שְׁבִיתַת הָאָרֶץ; אֲבָל לֹא יִסְעָדֶנּוּ בַּיָּד. וּמֻתָּר לִרְדּוֹת עִמָּהֶן הַכַּוֶּרֶת. וְחוֹכְרִין מֵהֶן נִירִין, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי חִיּוּב כְּדֵי לְקָנֵס אוֹתָן.

ט. מֻתָּר לַעֲשׂוֹת בְּסוּרְיָא בְּתָלוּשׁ, אֲבָל לֹא בִּמְחֻבָּר. כֵּיצַד? דָּשִׁין וְזוֹרִין וְדוֹרְכִין וּמְעַמְּרִין, אֲבָל לֹא קוֹצְרִין וְלֹא בּוֹצְרִין וְלֹא מוֹסְקִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ.

י. כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית לְשָׁמְרָן, כָּךְ אָסוּר לִקַּח מֵעַם הָאָרֶץ; לְפִי שֶׁאֵין מוֹסְרִין דְּמֵי שְׁבִיעִית לְעַם הָאָרֶץ, וַאֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, שֶׁמָּא לֹא יֹאכַל אוֹתָן בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

105) ויאכלנו בקדושת שביעית. **106)** תוספתא שם. **107)** "מפני שלא יכנס כח הורדין וטעמם בשמן, שהשמן הוא ישן והורד חדש, אלא אם יניחהו זמן רב" (פירוש המשנה). **108)** את הורד של שביעית. **109)** במוצאי שביעית, שאז הורד ישן, ונותן טעם בשמן. **110)** כלומר: גם השמן, וכל־שכן הורד עצמו. וראה בתוספות אנשי־שם. **111)** מחמת יושנו, ויש בכוחו לתת טעם בשמן החדש. **112)** [המדובר כשנתערב לפני זמן הביעור (ראה בהלכה הסמוכה), ואף־על־פי־כן חייב לבער, ואין זה דומה למה שכתבנו למעלה (הלכה ו) בדין שלשה כבשים, שטעם המעורב הוא כמבוער, לפי ששם לא נשאלה השאלה לפני זמן הביעור, שהרי כולם פירות שביעית, אלא לאחר זמן הביעור, ומכיון שנתערב קודם – הרי הוא כמבוער. אבל כאן, שהשמן אינו מזיתי שביעית, ונתעוררה השאלה עכשיו אם יש לאכול השמן בקדושת שביעית או לא, ונפסקה ההלכה שחייבים לאכלו כפירות שביעית – כשבא זמן הביעור, מתחייב הוא ממילא בביעור, כיון שהחזקנו אותו עד עכשיו כפירות שביעית]. **113)** שם. **114)** [הרי המדובר לפני זמן הביעור, ראה למעלה]. **115)** [אף לפני זמן הביעור, כנ"ל, שכיון שנפסקה ההלכה שהשמן נתקדש בקדושת שביעית – נתחייב גם בביעור]. **116)** שהחרוב, אף־על־פי שהוא חדש, יש בו כח לתת טעם גם ביין ישן. **117)** משנה שם. **118)** היינו בנתערב לפני זמן הביעור. והרי זה כדבר שיש לו מתירין, שהרי אפשר לאכלו בקדושה ולחלקו מזון שלש סעודות לכל אחד (רדב"ז כאן ובהלכות מאכלות אסורות שם הלכה ח). **119)** היינו ורד ישן שנתערב בשמן חדש, או חרובים בין חדשים בין ישנים שנתערבו בשמן (ראה בהלכה הקודמת), והכל לפני זמן הביעור, וכמו שנתבאר למעלה. **1)** יבאר שאסור לחזק ידי עוברי עבירה. ומה הם הכלים שהאומן רשאי למכרן בשביעית. אם מותר למכור אותם למי שאינו חשוד. שמוכר היוצר כדים רבים בח"ל לישראל. אם מחזיקין ידי נכרים בשביעית. אם מותר ליקח פירות שביעית מע"ה. הלוקח לולב מעם הארץ בשביעית. ומי הוא חשוד לעשות סחורה בשביעית. החשוד על השביעית אם חשוד על המעשרות או בהיפך. החשוד אם הוא נאמן על אחרים. והכהנים אם חשודין על השביעית. הפטמין והצבעונין אם לוקחין מורסן מכל אדם.

מתוך מהדורת וגשל

יא. הַלּוֹקֵחַ לוּלָב מֵעַם הָאָרֶץ בַּשְּׁבִיעִית - נוֹתֵן לוֹ אֶתְרוֹג מַתָּנָה. וְאִם לֹא נָתַן לוֹ - מַבְלִיעַ לוֹ דְּמֵי אֶתְרוֹג בִּדְמֵי לוּלָב.

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהָיָה מוֹכֵר פֵּרוֹת שֶׁכְּמוֹתָן בְּשָׁמוּר, כְּגוֹן תְּאֵנִים וְרִמּוֹנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל הָיָה מוֹכֵר פֵּרוֹת שֶׁחֲזָקָתָן מִן הַהֶפְקֵר, כְּגוֹן הַפִּיגָם וְהַיַּרְבּוּזִין וְהַשּׁוֹטִים וְהַחֲלַגְלוּגוֹת וְהַכֻּסְבָּר שֶׁל הָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִקַּח מִמֶּנּוּ מְעַט, כִּדְמֵי שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת בִּלְבַד, מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו שֶׁל מוֹכֵר.

יג. וְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּמַעַשְּׂרוֹת, כְּגוֹן שׁוּם בַּעַל בֶּכִי וּבָצָל שֶׁל רִכְפָּה וּגְרִיסִין הַקִּלְקִיּוֹת וַעֲדָשִׁים הַמִּצְרִיּוֹת, וְכֵן זֶרְעוֹנֵי גִנָּה שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלוֹת, כְּגוֹן זֶרַע לֶפֶת וּצְנוֹן וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ נִלְקָחִין מִכָּל אָדָם בַּשְּׁבִיעִית.

יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעַם הָאָרֶץ סְתָם; אֲבָל מִי שֶׁהוּא חָשׁוּד לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית אוֹ לִשְׁמֹר פֵּרוֹתָיו וְלִמְכֹּר מֵהֶן - אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו זִקַּת שְׁבִיעִית כְּלָל. וְאֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ פִּשְׁתָּן, אֲפִלּוּ סָרוּק; אֲבָל לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ טָווּי וְשָׁזוּר.

טו. הֶחָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית - אֵינוֹ חָשׁוּד עַל הַמַּעַשְּׂרוֹת, וְהֶחָשׁוּד עַל הַמַּעַשְּׂרוֹת - אֵינוֹ חָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁזֶּה וָזֶה מִן הַתּוֹרָה - מַעֲשֵׂר טָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּשְּׁבִיעִית, וּשְׁבִיעִית אֵין לָהּ פִּדְיוֹן, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמַעֲשֵׂר.

טז. הֶחָשׁוּד עַל הַטְּהָרוֹת - אֵינוֹ חָשׁוּד לֹא עַל הַמַּעֲשֵׂר וְלֹא עַל הַשְּׁבִיעִית. שֶׁהָאֹכֶל הַטָּמֵא הַזֶּה שֶׁמְּכָרוֹ בְּחֶזְקַת טָהוֹר - אֵינוֹ מְטַמֵּא אֲחֵרִים אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְהֶחָשׁוּד לְדִבְרֵי סוֹפְרִים - אֵינוֹ חָשׁוּד לְדִבְרֵי תּוֹרָה.

יז. כָּל הֶחָשׁוּד עַל דָּבָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל שֶׁל עַצְמוֹ - נֶאֱמָן הוּא עַל שֶׁל אֲחֵרִים. חֲזָקָה אֵין אָדָם חוֹטֵא לַאֲחֵרִים. לְפִיכָךְ, הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר - דָּנוּ וּמְעִידוּ.

יח. הַכֹּהֲנִים חֲשׁוּדִין עַל הַשְּׁבִיעִית. לְפִי שֶׁהֵם אוֹמְרִים: הוֹאִיל וְהַתְּרוּמוֹת מֻתָּרוֹת לָנוּ אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אֲסוּרִין עַל הַזָּרִים בְּמִיתָה, קַל וָחֹמֶר פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. לְפִיכָךְ, סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה שֶׁל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית - תַּעֲלֶה; נָפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה - יִרְקְבוּ הַכֹּל וְלֹא יִמָּכְרוּ לַכֹּהֲנִים כְּכָל מְדֻמָּע, לְפִי שֶׁהֵם חֲשׁוּדִין עַל הַשְּׁבִיעִית.

יט. הַצַּבְעָנִין וְהַפַּטָּמִין לוֹקְחִין מֵרֶסֶן מִכָּל מָקוֹם, וְאֵינָן חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא מִסְּפִיחֵי שְׁבִיעִית הוּא.

כ. גַּבָּאֵי קֶפָּה בַּשְּׁבִיעִית לֹא יִהְיוּ מְדַקְדְּקִין בַּחֲצֵרוֹת שֶׁל אוֹכְלֵי שְׁבִיעִית. וְאִם נָתְנוּ לָהֶן פַּת - מֻתֶּרֶת, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא מִסְּפִיחֵי שְׁבִיעִית הִיא; שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת נוֹתְנִין אֶלָּא אוֹ מְעוֹת שְׁבִיעִית אוֹ בֵּיצִים הַנִּלְקָחוֹת בִּדְמֵי שְׁבִיעִית. וּמֻתָּר לִלְוּוֹת מִן הָעֲנִיִּים פֵּרוֹת שְׁבִיעִית, וּמַחֲזִירִין לָהֶן פֵּרוֹת בְּשָׁנָה שְׁמִינִית.

יום ש"ק כ' אייר ה'תשע"ה

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַשְׁמִיט[2] הַמִּלְוָה בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: שָׁמוֹט כָּל בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ. וְהַתּוֹבֵעַ חוֹב שֶׁעָבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית[3] - עָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִגֹּשׂ אֶת רֵעֵהוּ וְאֶת אָחִיו.

ב. אֵין שְׁמִטַּת כְּסָפִים[4] נוֹהֶגֶת מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, שֶׁיֵּשׁ שָׁם שְׁמִטַּת קַרְקַע[5], שֶׁהֲרֵי יָשׁוּב הַקַּרְקַע לִבְעָלָיו בְּלֹא כֶסֶף[6]. וְדָבָר זֶה[7] קַבָּלָה הוּא. אָמְרוּ חֲכָמִים: בִּזְמַן שֶׁאַתָּה מַשְׁמִיט קַרְקַע - אַתָּה מַשְׁמִיט כְּסָפִים בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ; וּבִזְמַן שֶׁאֵין שָׁם שְׁמִטַּת קַרְקַע - אֵין אַתָּה מַשְׁמִיט כְּסָפִים[8] בַּשְּׁבִיעִית אֲפִלּוּ בָּאָרֶץ.

ג. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[9], שֶׁתְּהֵא שְׁמִטַּת כְּסָפִים נוֹהֶגֶת בַּזְּמַן הַזֶּה בְּכָל מָקוֹם[10] וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל נוֹהֵג[11], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרַת שְׁמִטַּת הַכְּסָפִים מִיִּשְׂרָאֵל.

ד. אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת כְּסָפִים אֶלָּא בְּסוֹפָהּ[12]. שֶׁנֶּאֱמַר: מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה וְזֶה דְּבַר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שמצות־עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשה. השה שפודין בו למי הוא. ושפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. אם חייב באחריות השה. ומאימתי חייב לפדותו. על מה פודין אותו. ואם פודהו בשוויו. וכהנים ולויים אם חייבים בו. הלוקח עובר חמורו של גוי או המוכרו. ואם היה הגוי שותף. ודין המקבל חמור מהגוי, או הגוי שקיבל מישראל. פרה שילדה כמין חמורה. וחמורה שלא בכרה וילדה ב' זכרים. הספיקות שיש בשני זכרים ושתי נקבות, ומי שהיה לו עשרה פטרי חמורים בתוך ביתו. 2) להניח מלגבות. 3) שהרי אין שביעית משמטת כספים אלא בסופה. 4) כלומר, השמטת החובות. אבל שביתת הארץ אינה תלוייה ביובל, והיא נוהגת מן התורה אף בזמן שאין היובל נוהג. 5) כלומר, עזיבת הקרקע והחזרתה למוכר. 6) [ואם כן גם בשמיטת קרקע יש שמיטת כספים ולפיכך הושוו שתיהן. אבל שביתת הארץ לא הושוותה להן]. 7) ששמיטת כספים אף על פי שהיא חובת הגוף, תלוייה היא ביובל שהיא מצוה התלוייה בארץ. 8) כלומר, השבת הקרקע לבעליה, והיינו ביובל. 9) בגיטין שם: "ותקינו רבנן דתשמט, זכר לשביעית". 10) אף בחוץ לארץ, כשם שהייתה נוהגת מן התורה. ושם אמרו, שבבית דינם של רב אמי ורב אסי סידרו את הפרוזבול, וכן אמר שמואל: אי איישר חילי אבטליניה, משמע שהייתה שמיטת כספים נוהגת גם בבבל מדרבנן. 11) אפילו מדרבנן אינו נוהג, שלא תיקנו חכמים שתי שנות שביתה, תכופות, שהוא דבר שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בו. 12) אבל שביתת קרקע נוהגת מתחילתה.

מתוך מהדורת וגשל

1 הַשְּׁמִטָּה, וְשָׁם[13] הוּא אוֹמֵר: מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד
2 שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת; מַה שָּׁם - אַחַר שֶׁבַע[14], אַף
3 הַשְּׁמָטַת כְּסָפִים - אַחַר שֶׁבַע. לְפִיכָךְ[15], הִלְוָה אֶת חֲבֵרוֹ
4 בַּשְּׁבִיעִית עַצְמָהּ - גּוֹבֶה חוֹבוֹ כָּל הַשָּׁנָה, וּכְשֶׁתִּשְׁקַע
5 חַמָּה[16] בְּלֵילֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - אָבַד
6 הַחוֹב[17].
7 **ה.** שָׁחַט אֶת הַפָּרָה וְחִלְּקָהּ עַל דַּעַת שֶׁהַיּוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה
8 שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית[18], וְנִתְעַבֵּר אֱלוּל[19] וְנִמְצָא אוֹתוֹ הַיּוֹם
9 סוֹף שְׁבִיעִית - אָבְדוּ הַדָּמִים, שֶׁהֲרֵי עָבְרָה שְׁבִיעִית עַל
10 הַחוֹב[20].
11 **ו.** שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת אֶת הַמִּלְוָה. וַאֲפִלּוּ מִלְוָה שֶׁבִּשְׁטָר
12 שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַחֲרָיוּת נְכָסִים - הֲרֵי זֶה מַשְׁמִיט[21]. וְאִם סִיֵּם
13 לוֹ[22] שָׁדֶה בְּהַלְוָאָתוֹ - אֵינוֹ מַשְׁמִיט[23]. וְהַשְּׁבִיעִית
14 מְשַׁמֶּטֶת אֶת הַשְּׁבוּעָה[24]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִגֹּשׁ - מִכָּל מָקוֹם,
15 לֹא לְשַׁלֵּם[25] וְלֹא לְהִשָּׁבַע[26].
16 **ז.** בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין[27] וְכֹל כַּיּוֹצֵא
17 בָּהּ מִדְּבָרִים שֶׁאִם יוֹדֶה בָּהֶן[28] שְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּן[29];
18 אֲבָל שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין וְהַשֻּׁתָּפִין[30] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן
19 מִשְּׁבוּעוֹת שֶׁאִם יוֹדֶה[31] יְשַׁלֵּם[32] - הֲרֵי זֶה יִשְׁבַּע אַחַר
20 הַשְּׁמִטָּה[33].
21 **ח.** הִלְוָהוּ[34] וּתְבָעוֹ וְכָפַר בּוֹ, וְהִגִּיעַ הַשְּׁמִטָּה וְהוּא
22 בִּכְפִירָתוֹ[35], וְהוֹדָה אַחַר שֶׁעָבְרָה שְׁבִיעִית אוֹ שֶׁבָּאוּ עָלָיו
23 עֵדִים אַחַר הַשְּׁבִיעִית[36] - אֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת[37].
24 **ט.** הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ וְקָבַע לוֹ זְמַן לְעֶשֶׂר שָׁנִים - אֵינוֹ[38]
25 מְשַׁמֵּט; אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּא לִידֵי לֹא יִגֹּשׁ[39], הֲרֵי הוּא
26 עַתָּה[40] אֵינוֹ יָכוֹל לִנְגֹּשׁ. הִתְנָה עִמּוֹ[41] שֶׁלֹּא יִתְבָּעֶנּוּ -
27 שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת[42].
28 **י.** הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁלֹּא תְשַׁמְּטֶנּוּ שְׁבִיעִית
29 - הֲרֵי זֶה נִשְׁמָט; שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל דִּין הַשְּׁבִיעִית[43].
30 הִתְנָה עִמּוֹ שֶׁלֹּא יַשְׁמִיט הוּא חוֹב זֶה[44] וַאֲפִלּוּ בַּשְּׁבִיעִית

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

13) במצות הקהל. והנה בספרי שם אמרו: "מקץ שבע שנים, יכול מתחילת השנה, או בסופה, הרי אתה דן: נאמר כאן קץ ונאמר להלן קץ, מה קץ האמור להלן בסופה, ולא בתחילתה, אף קץ האמור כאן בסופה ולא בתחילתה" ולא מבואר שם לאיזה "קץ" הדברים מכוונים, ורבינו פירש שהכוונה לקץ הנאמר במצות הקהל. **14)** [שהרי נאמר שם: "במועד שנת השמיטה בחג הסוכות" ואם "מקץ" היינו בתחילת שנת השמיטה, למה הוצרכה התורה לאמר "במועד שנת השמיטה", אבל אם הכוונה לסוף השנה, הוצרכה לאמר "במועד שנת השמיטה" לאמר לנו שאף על פי שכבר עברה שנת השמיטה - תבואה שהביאה שליש בשביעית, אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית. ואף על פי שבסוטה מא. אמרו שהוצרכה התורה לאמר "שמיטה", שאם לא כן היינו מונים שבע שנים מעת כניסתם לארץ, ואף על פי שזה לא יהיה בשנת השמיטה - כל הטעות הזאת אין לה מקום אלא לפי האמת ש"מקץ" היינו בסוף שבע שנים, ואם כן בלי המלה "שמיטה" יש לטעות כי הכוונה לסוף שבע שנים מיום היכנסם לארץ, כנ"ל, אבל אם נפרש "מקץ", בתחילת שבע שנים, אין מקום לטעות למנות מעכשיו, כי לפי זה היה צריך להיות "מעתה" ולא "מקץ שבע שנים", אלא על כרחנו ש"מקץ" הוא בסוף שבע שנים, ולפיכך הוצרך לומר "שמיטה", שלא נטעה לומר שהכוונה לסוף שבע שנים בלי שמיטה]. **15)** כלומר, לפי ששמיטת כספים אינה אלא בסוף שביעית. **16)** ואין לומדים מ"הקהל" אלא פירוש המלה "מקץ" שהוא בסוף, אבל לא למדו משם, שלא תישמט אלא בחג הסוכות. **17)** אלא אם כן רוצה הלווה להחזיר בתורת מתנה. **18)** וכבר עברה שביעית, ושוב אין החובות נשמטים. **19)** שנעשה החודש בן שלושים יום, וקדשו ראש השנה למחר ביום שלושים ואחד. **20)** ואין זה דומה להקפת חנות שאינה נשמטת, כיוון ששם אין בעל החנות תובעו כלל, אלא שלאחר זמן מרובה שהיה לוקח מחנותו מעט מעט, הוא משלם הכל כאחד. אבל כאן, שאם היה יודע שאין היום ראש השנה, היה נוטל דמי הבשר מיד, ולכן הרי זה כזקפו במלווה, ששביעית משמטתו. **21)** ואין אנו אומרים ש"שטר העומד לגבות כגבוי דמי". **22)** הלווה למלווה. **23)** שכיוון שייחדה לו והראה לו את השדה במיצריה סביב, הרי היא כגבויה כבר. **24)** כגון התובע מחברו מאה זוז והלה מודה בחמישים וכופר בחמישים, שחייב שבועה כדין מודה במקצת - אם עבר על זה סוף שנת השמיטה, פטור הוא מלשלם ומלהישבע. **25)** ודבר שאין השביעית משמטת את הממון - אינה משמטת גם את השבועה. **26)** ושם מט. למדו זאת מן הפסוק: "וזה דבר השמיטה", ואפילו דיבור (היינו, שבועה) משמטת. **27)** שהיא שבועת מודה במקצת. **28)** כלומר, בכל ההלוואה שהמלווה תובעו. **29)** ולכן אם לא הודה ונתחייב שבועה נשמטת השבועה. **30)** שהם נעשים שומרי שכר זה לזה, שאם מבית אחד מהן נגנב דבר של שותפות חייב לשלם כשומר שכר. וזהו שכרו, שגם חבירו ישמור הכל כשיעור זמן שמשמר זה עכשיו. **31)** לפני סוף שביעית. **32)** לאחר ראש השנה של שמינית, "לפי שהם פקדון ולא מלווה". **33)** כלומר, אפילו אחר השמיטה, שכבר עבר על זה זמן שמיטת כספים. **34)** ירושלמי שביעית פרק י סוף הלכה א: "פשיטא דא מילתא, מלווה שהיא נעשית כפרנית אינה משמטת". **35)** שאז אין המלווה יכול לתובעו ממון ולנגשו על כך, לפי שכופר הכל פטור מלשלם, ואין לו עליו אלא שבועת היסת בלבד. **36)** אבל אם הודה לפני שעברה שנת השביעית, הרי היא משמטת. **37)** כיוון ששביעית אינה משמטת אלא דבר שיש בו תביעה ונגישה, שנאמר "וזה דבר השמיטה וגו' לא יגוש את רעהו". **38)** והרי בתוך עשר שנים ישנה שנת השמיטה. **39)** לאחר עשר שנים. **40)** לפני הזמן. **41)** הלווה עם המלווה. **42)** כי כוונת התורה ב"לא יגוש" הייתה, שלא יהא למלווה על הלווה מאומה, וכאן אף על פי שאינו יכול לתבעו, הרי הלווה חייב להחזיר ההלוואה בכל רגע ורגע, והרי הוא כנתבע מעצמו. **43)** שהרי לא התנה עם הלווה שישלם לו, אלא התנה שהשמיטה לא תשמט, וזה לא ייתכן. **44)** כלומר, שלא יפטור עצמו מן

מתוך מהדורת וגשל

- תְּנָאוֹ קַיָּם; שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - קַיָּם, וְנִמְצָא זֶה חַיָּב עַצְמוֹ בְּמָמוֹן שֶׁלֹּא חִיְּבַתּוּ תּוֹרָה, שֶׁהוּא חַיָּב[45].

יא. הַקָּפַת[46] הַחֲנוּת - אֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת. וְאִם עֲשָׂאָהּ מִלְוָה[47] - נִשְׁמֶטֶת. שְׂכַר שָׂכִיר - אֵינוֹ נִשְׁמָט[48]. וְאִם זְקָפוֹ עָלָיו[49] בְּמִלְוָה - נִשְׁמָט.

יב. קְנָסוֹת שֶׁל אוֹנֵס וְשֶׁל מְפַתֶּה וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רַע - אֵינָם נִשְׁמָטִין[50]. וְאִם זְקָפָן בְּמִלְוָה - נִשְׁמָטִים. וּמֵאֵימָתַי נִזְקָפִין בְּמִלְוָה? מִשְּׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין.

יג. הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ קֹדֶם הַשְּׁמִטָּה - אֵין כְּתֻבָּתָהּ נִשְׁמֶטֶת[51]. וְאִם פִּגְּמַתְהָ[52] אוֹ זְקָפַתָּהּ עָלָיו בְּמִלְוָה - נִשְׁמֶטֶת.

יד. הַמִּלְוֶה עַל הַמַּשְׁכּוֹן[53] - אֵינוֹ מַשְׁמִיט[54]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַחוֹב כְּנֶגֶד הַמַּשְׁכּוֹן; וְאִם הָיָה יָתֵר - מַשְׁמִיט הַיָּתֵר.

טו. הַמּוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין וְאָמַר לָהֶם: אַתֶּם גְּבוּ לִי חוֹבִי זֶה - אֵינוֹ נִשְׁמָט; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת אָחִיךָ, וְזֶה בֵּית דִּין תּוֹבְעִין אוֹתוֹ. וְכֵן בֵּית דִּין[55] שֶׁחָתְכוּ אֶת הַדִּין וְכָתְבוּ[56]: אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב[57] לִתֵּן לָזֶה כָּךְ וָכָךְ - אֵינוֹ נִשְׁמָט; שֶׁזֶּה כְּגָבוּי הוּא, וּכְאִלּוּ בָּא לְיָדוֹ, וְאֵינוֹ כְּמִלְוָה.

טז. כְּשֶׁרָאָה הִלֵּל הַזָּקֵן שֶׁנִּמְנְעוּ מִלְּהַלְווֹת זֶה אֶת זֶה[58], וְעוֹבְרִין עַל הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה[59]: הִשְׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר וְגוֹמֵר, הִתְקִין פְּרוֹזְבּוּל[60], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁמֵט הַחוֹב, עַד שֶׁיִּלְווּ זֶה אֶת זֶה. וְאֵין הַפְּרוֹזְבּוּל מוֹעִיל אֶלָּא בִּשְׁמִטַּת כְּסָפִים בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; אֲבָל שְׁמִטָּה שֶׁל תּוֹרָה - אֵין הַפְּרוֹזְבּוּל מוֹעִיל בָּהּ.

יז. אֵין כּוֹתְבִין פְּרוֹזְבּוּל אֶלָּא חֲכָמִים גְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר, כְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי, שֶׁהֵן רְאוּיִין לְהַפְקִיעַ מָמוֹן בְּנֵי אָדָם[61]; אֲבָל שְׁאָר בָּתֵּי דִינִין - אֵין כּוֹתְבִין[62].

יח. זֶהוּ גּוּפוֹ שֶׁל פְּרוֹזְבּוּל: מוֹסְרַנִי לָכֶם[63] פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי[64] הַדַּיָּנִין שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[65], שֶׁכָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי שֶׁאֶגְבֶּנּוּ כָּל זְמַן שֶׁאֶרְצֶה[66]. וְהַדַּיָּנִין[67] אוֹ הָעֵדִים[68] חוֹתְמִין מִלְּמַטָּה.

יט. אֵין כּוֹתְבִין פְּרוֹזְבּוּל אֶלָּא עַל הַקַּרְקַע[69]. אִם אֵין

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

החוב, כשתשמטנו שביעית, אלא ישלם לו מבלי להתחשב עם ההשמטה. 45) כמו שכתב רבינו בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה טו. וצריך לומר, שהלווה חייב עצמו בפני עדים או ביתר האופנים שנזכרים שם. וייתכן, שכיוון שהתנה עמו בשעת כתיבת השטר, הרי זה כאילו כתב לו בשטר, שהדבר מועיל. 46) והטעם הוא: שדרך להקיף זמן אחר זמן ואינו נפרע ממנו עד שיזדמנו לו מעות, ואין דרך לנוגשו והרי זה כאילו הלווהו עד אחר השביעית, שאין שביעית משמטתו. [=וכדאי לבדוק מדוע אין זה דומה למה שנאמר בהלכה י הִתְנָה עִמּוֹ שֶׁלֹּא יִתְבָּעֶנּוּ - שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת]. 47) כלומר, העמידו בדין. והוא הדין אם קבע לו החנווני זמן לפרעו. 48) שדרך לקבץ שכר שנה או שנתיים ביד השוכר אותו ואינו נוגשו לתיתם לו והם בידו כפיקדון. 49) [למעלה בהקפת חנות שהיא כמלווה לאחר שביעית, כתב "עשאה מלווה" אבל בשכר שכיר שאינו מלווה כלל, אלא בפיקדון כתב "זקפו עליו במלווה"]. 50) כיוון "שאינם כשאר חובות, אבל הם חיובים שהאיש נתחייב בהם, והאיש ההוא לא יהיה פטור עד שיפרעם". [וכוונת דברי רבינו היא: שרק בממון שצריך שיקבל התובע אמרה תורה "תשמט ידך", כאילו קבלתו, אבל קנס אינו ממון שהתובע צריך לקבל, אלא ממון שהנתבע צריך לשלם, ומה יועיל אם הנתבע יסלק ידו כאילו קיבלו? הלא זה לא שילם. ולפי זה נראה שלא מועילה מחילה בקנס. 51) שאינה מלווה אלא כהקפת חנות ושכר שכיר. ודין תוספת הכתובה כעיקר הכתובה. 52) כלומר, נתקבלה חלק מן הכתובה, שעל ידי זה הפכה הכתובה למלווה. 53) של מטלטלין. 54) שהרי הלכה "בעל חוב קונה משכון (של מטלטלין). לפיכך, כשילווה אותו על המשכון, יהיה כאילו הקנהו המשכון בממון ההוא שהלווהו, לזמן ידוע, ואינו נשמט". 55) שביעית שם: "וכל מעשה בית דין אין משמטין". 56) ירושלמי שם: וכל מעשה בית דין, אלו גזרי דינים. ודווקא כשגמרו את הדין, אבל אם עוד לא גמרו, אף על פי שהודה בפני בית דין או הביאו עדים בפניהם, שדין הוא שבית דין כותבים - כל זמן שלא כתבו אינו כגבוי. 57) שזהו נוסח של גמר דין. 58) כלומר, העשירים נמנעו מלהלוות לעניים, מפני שחששו לשמיטת חובותיהם. ואף על פי שיכולים היו למסור שטרותיהם לבית דין, נראה שקשה היה להם להביא כל השטרות לבית דין. ועוד, שאין זו תקנה אלא למלווה בשטר, ולא למלווה על פה. 59) לפי מה שכתב רבינו בסמוך, שאין הפרוזבול מועיל אלא בשמיטת כספים בזמן הזה שאינה אלא מדרבנן - "הכתוב בתורה" לאו דווקא, אלא דרבנן שהסמיכו על הכתוב. 60) בגיטין לו: "מאי פרוסבול, אמר רב חסדא, פרוס בולי (=עשירים) ובוטי (=עניים), כלומר, תקנת עשירים ועניים. עשירים שלא יפסידו ממונם, ושלא יעברו על הלאו הנ"ל, ועניים שלא תנעל דלת בפניהם. 61) שהרי למדו שם שהפקר בית דין הפקר, ממה שהכריז עזרא: וכל אשר לא יבוא לשלושת ימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא ייבדל מקהל הגולה. ובית דינו של עזרא וכן ראשי האבות, הם בתי הדין הגדולים שבדורם. ואף על פי שלדעת רבינו אין הדברים אמורים אלא בזמן ששמיטת כספים אינה אלא מדברי סופרים - גם לעקור דבר מדברי סופרים צריך לכח הפקר בית דין. 62) וכל זה דווקא כשאין המלווה והלווה תלמידי חכמים, אבל אם הם תלמידי חכמים יכולים למסור את הפרוזבול אף בפני בית דין רגיל ואפילו בעל פה. 63) אין הכוונה שהוא מוסר את שטר החוב, אלא שהוא מוסר את הדברים דלהלן לבית הדין, והרי זה כעין מסירת מודעה. 64) רבינו כתב המשנה כלשונה, אבל וודאי שכוונתו לשלושה דיינים. 65) כלומר, אם הדיינים במקום אחר והוא מוסר דבריו כאן לפני עדים. 66) אפילו לאחר שמיטה. 67) אם הוא מוסר דבריו לפניהם. 68) היינו, אפילו העדים, אם הוא מוסר דבריו כאן לפני עדים, לבית הדין שבמקום אחר. 69) של

מתוך מהדורת וגשל

קַרְקַע לַלָּוֶה - מוֹכֵר לוֹ[70] הַמַּלְוֶה כָּל שֶׁהוּא[71] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, אֲפִלּוּ קֶלַח שֶׁל כְּרוּב[72]. הִשְׁאִילוֹ[73] מָקוֹם לְתַנּוּר אוֹ לְכִירָה - כּוֹתְבִין עָלָיו[74] פְּרוֹזְבּוּל. הָיְתָה לוֹ שָׂדֶה מְמֻשְׁכֶּנֶת[75] - כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוּל.

כ. כּוֹתְבִין לָאִישׁ[76] עַל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[77], וְלַיְתוֹמִים עַל נִכְסֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[78]. אֵין לוֹ קַרְקַע, וְלָעֲרֵב יֵשׁ לוֹ קַרְקַע - כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוּל. הָיָה לוֹ חוֹב עַל חֲבֵרוֹ וְיֵשׁ לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע, הוֹאִיל וְהוּא[79] תַּחַת שִׁעְבּוּדוֹ[80] - כּוֹתֵב עָלָיו פְּרוֹזְבּוּל[81].

כא. אֶחָד שֶׁלָּוָה מֵחֲמִשָּׁה - צְרִיכִים[82] פְּרוֹזְבּוּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; וַחֲמִשָּׁה שֶׁלָּוּוּ מֵאֶחָד - דַּיּוֹ פְּרוֹזְבּוּל אֶחָד לְכֻלָּן[83].

כב. כָּתַב הַפְּרוֹזְבּוּל תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ הִלְוָה - אֵינוֹ מוֹעִיל[84], אֶלָּא מַשְׁמִיט עַד שֶׁיִּכְתֹּב הַפְּרוֹזְבּוּל אַחַר שֶׁהִלְוָה. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: שֶׁכָּל מִלְוָה הַקּוֹדֶמֶת לַפְּרוֹזְבּוּל - אֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת בְּפְרוֹזְבּוּל זֶה; וְאִם הַפְּרוֹזְבּוּל קוֹדֵם לַמִּלְוָה - נִשְׁמֶטֶת בְּפְרוֹזְבּוּל זֶה.

כג. לְפִיכָךְ: פְּרוֹזְבּוּל הַמֻּקְדָּם - כָּשֵׁר, וְהַמְאֻחָר - פָּסוּל. כֵּיצַד? כְּתָבוֹ בְּנִיסָן וְהִקְדִּים זְמַנּוֹ מֵאָדָר - כָּשֵׁר; שֶׁהֲרֵי הוּרַע כֹּחוֹ[85], שֶׁאֵינוֹ מַשְׁמִיט אֶלָּא עַד אֲדָר[86]. אֲבָל אִם אַחַר זְמַנּוֹ וּכְתָבוֹ מֵאִיָּר - פָּסוּל; שֶׁהֲרֵי מִיַּפֶּה כֹּחוֹ, שֶׁאֵינוֹ מַשְׁמִיט עַד אִיָּר[87] שֶׁלֹּא כַּדִּין, שֶׁאֵין דִּינוֹ שֶׁלֹּא יַשְׁמִיט אֶלָּא עַד נִיסָן, בִּשְׁעַת מְסִירַת הַדְּבָרִים לְבֵית דִּין.

כד. הַמּוֹצִיא שְׁטָר חוֹב אַחַר שְׁבִיעִית וְאֵין עִמּוֹ פְּרוֹזְבּוּל - אִבֵּד חוֹבוֹ[88]. וְאִם אָמַר: הָיָה לִי[89] וְאָבַד - נֶאֱמָן; שֶׁמִּזְּמַן הַסַּכָּנָה[90] וְאֵילַךְ בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה שֶׁלֹּא בִּפְרוֹזְבּוּל[91]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא כְּשֶׁיָּבִיא בַּעַל חוֹב אֶת שִׁטָּרוֹ אוֹ כְּשֶׁיָּבוֹא לִתְבֹּעַ בְּמִלְוָה עַל פֶּה - אוֹמְרִים לַנִּתְבָּע: שַׁלֵּם לוֹ. וְאִם טָעַן הַנִּתְבָּע וְאָמַר: אַיֵּה פְּרוֹזְבּוּל שֶׁלּוֹ? אוֹמְרִים לַתּוֹבֵעַ: הָיָה לְךָ פְּרוֹזְבּוּל וְאָבַד? אִם אָמַר הֵן - נֶאֱמָן, וְאִם הוֹדָה שֶׁלֹּא כָּתַב פְּרוֹזְבּוּל - אִבֵּד חוֹבוֹ. וְהַיְתוֹמִים[92] אֵינָן צְרִיכִין פְּרוֹזְבּוּל.

כה. הוֹצִיא[93] פְּרוֹזְבּוּל, וְטָעַן הַנִּתְבָּע וְאָמַר: מִלְוָה זוֹ שֶׁהוּא תּוֹבֵעַ אַחַר פְּרוֹזְבּוּל זֶה הָיְתָה[94], וְהַתּוֹבֵעַ אוֹמֵר: קֹדֶם פְּרוֹזְבּוּל הָיְתָה - הַתּוֹבֵעַ נֶאֱמָן[95]; שֶׁאִלּוּ אָמַר: הָיָה לִי וְאָבַד[96] - נֶאֱמָן וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין זְמַן הַפְּרוֹזְבּוּל שֶׁאָבַד[97].

כו. טָעַן הַנִּתְבָּע וְאָמַר: מִלְוָה יֵשׁ לוֹ אֶצְלִי[98], וְהַתּוֹבֵעַ אוֹמֵר: לֹא כִּי אֶלָּא הַקָּפַת חֲנוּת הִיא, שֶׁאֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת, שֶׁהֲרֵי לֹא זְקַפְתִּיהָ מִלְוָה - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן; שֶׁהֲרֵי אִם יִרְצֶה יֹאמַר: מִלְוָה הָיְתָה[99] וּפְרוֹזְבּוּל הָיָה לִי וְאָבַד[100]. שֶׁכֵּיוָן[101] שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים פְּרוֹזְבּוּל, חֲזָקָה הִיא שֶׁאֵין אָדָם מַנִּיחַ דָּבָר מֵתָּר[102] וְאוֹכֵל דָּבָר אָסוּר[103].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

הלווה. וטעם הדברים שאם יש ללווה קרקע הרי החוב כגבוי ביד בית דין. או משום שהלוואה ללווה שאין לו קרקע זהו דבר שאינו שכיח כי מי פתי יסור הנה להלוות לו מעות בלי בטוחות. ודווקא קרקע, שאינו יכול להשמיטה ולהצניעה, אבל לא מטלטלין, וגם לא עבדים. 70) ללווה מדעתו ובהסכמתו. 71) וטעמו של דבר, שכיוון שאין אונאה כלל לקרקעות, ראוי הוא לגבות ב"כל שהוא" זה את כל החוב. 72) כלומר, קרקע כל שהוא שאי אפשר לזרוע בה אלא קלח אחד של כרוב. 73) כלומר, המלווה ללווה. 74) שכיוון שיש לשואל זכות תשמיש בקרקע, הרי זה כאילו הקרקע שלו. והוא הדין אם השכיר לו. 75) בין שהייתה השדה של הלווה ממושכנת ביד אחרים, בין שהייתה שדה של אחרים ממושכנת בידו. 76) כלומר, שהוא הלווה. 77) נכסי מלוג שהבעל אוכל פירותיהם. 78) כשלווה האפוטרופוס לצורך היתומים. והמלווה כותב פרוזבול, שנכסי האפוטרופוס נחשבים כשל היתומים, כיוון שהוא ממונה על אשר להם ומשועבד להם. [=וייתכן עוד כי דין אפוטרופוס כאן כדין ערב להלן]. ומה שאמרו: "היתומים אינם צריכים פרוזבול", המדובר כשהיתומים הם המלווים. 79) כלומר, הלווה השני. 80) של המלווה השני. 81) שהרי הלווה השני משתעבד למלווה הראשון, מדין "שעבודא דרבי נתן". 82) כל מלווה ומלווה. 83) שהרי המלווה כותב את הפרוזבול, והוא מוסר כל חובותיו לבית דין. ונראה שאם לוו כולם בשטר אחד, שאז כולם ערבים זה לזה, ויכול המלווה לגבות מאיזה שירצה, די שיהא לאחד מהם קרקע. 84) כי הפרוזבול מועיל רק לחובות הקיימים בשעת כתיבתו. 85) של המלווה. 86) אבל מה שהלווה אחר כך אינו בכלל הפרוזבול, ומשמטים. 87) כלומר, מה שהלווה מניסן (אחר כתיבת הפרוזבול) עד אייר (הזמן הכתוב בפרוזבול). 88) שהרי שמטתו שביעית. 89) פרוזבול. 90) שלא היו יכולים לקיים מצוות, ואף על פי שפרוזבול אינו מצוה - לא התירו הגויים לעשותו, כיוון שעל ידו ניכרת מצות שמיטת כספים בזמן הזה, שכל עיקרה הוא שלא תישכח תורת שמיטת כספים מישראל, והרי כל כוונתם הייתה "להשכיחם תורתך". 91) אם אמר, היה לי ואבד. וכן כתב המאירי שם, שמזמן הסכנה ואילך האמינו מכח החזקה, שאין אדם מניח דבר מותר ואוכל דבר אסור. ורוצה לומר, שבזמן הסכנה תיקנו חכמים שיהא נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד, ואף אחר שבטלה הסכנה, נשארה התקנה במקומה. 92) שהלוו. 93) המלווה. 94) ואין הפרוזבול מועיל כלום. 95) "שכיוון שתקנו חכמים פרוזבול, חזקה היא שאין אדם מניח דבר מותר ואוכל דבר אסור" ובוודאי עשה פרוזבול שזמנו אחר הלוואה זו. 96) כלומר, ולא היה מוציא פרוזבול. 97) הרי שנאמן גם על הזמן. 98) וכיוון שאין למלווה פרוזבול הרי המלווה נשמטת. 99) כדבריך. 100) ואף על פי שלא אמרו מיגו להוציא ממון - כאן ישנה גם חזקה המסייעת: חזקה שאין אדם מניח דבר מותר ואוכל דבר אסור, ובוודאי כן הוא כדבריו שהקפת חנות היא. 101) טעם זה הוא מדוע האמינו במיגו להוציא ממון. 102) כלומר, מלווה שלא נשמטה. 103) מלווה שנשמטה.

מתוך מהדורת וגשל

כז. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים[104] שֶׁהִלְוּוּ זֶה אֶת זֶה[105], וּמָסַר[106] דְּבָרָיו לַתַּלְמִידִים[107] וְאָמַר: מוֹסַרְנִי לָכֶם[108], שֶׁכָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי שֶׁאֲגַבֶּנּוּ כָּל זְמַן שֶׁאֶרְצֶה - אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְתֹּב פְּרוֹזְבּוּל; מִפְּנֵי שֶׁהֵן יוֹדְעִים שֶׁהַשְּׁמִטַּת כְּסָפִים בִּזְמַן הַזֶּה מִדִּבְרֵיהֶם, וּבִדְבָרִים בִּלְבַד הִיא נִדְחֵית[109].

כח. כָּל הַמַּחֲזִיר חוֹב שֶׁעָבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית - רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ[110]. וְצָרִיךְ הַמַּלְוֶה לוֹמַר לַמַּחֲזִיר: מַשְׁמִיט אֲנִי וּכְבָר נִפְטַרְתָּ מִמֶּנִּי. אָמַר לוֹ: אַף עַל פִּי כֵן רְצוֹנִי שֶׁתְּקַבֵּל - יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִגֹּשׁ, וַהֲרֵי לֹא נָגַשׁ[111]. וְאַל יֹאמַר לוֹ: בְּחוֹבִי אֲנִי נוֹתֵן לְךָ, אֶלָּא יֹאמַר לוֹ: שֶׁלִּי הֵם[112] וּבְמַתָּנָה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ.

כט. הֶחֱזִיר[113] לוֹ חוֹבוֹ וְלֹא אָמַר לוֹ כֵּן - מְסַבֵּב[114] עִמּוֹ בְּדִבָּרִים עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ: שֶׁלִּי הֵם וּבְמַתָּנָה נְתַתִּים לְךָ. וְאִם לֹא אָמַר - לֹא יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ, אֶלָּא יִטֹּל[115] מָעוֹתָיו וְיֵלֵךְ לוֹ[116].

ל. מִי שֶׁנִּמְנָע מִלְّהַלְוּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ קֹדֶם הַשְּׁמִטָּה שֶׁמָּא יִתְאַחֵר הַחוֹב שֶׁלּוֹ[117] וְיִשָּׁמֵט - עָבַר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר לְךָ וְגוֹמֵר. וְחֵטְא גָּדוֹל הוּא, שֶׁהֲרֵי הִזְהִירָה עָלָיו תּוֹרָה בִּשְׁנֵי לָאוִין; שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן וְגוֹמֵר, וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'הִשָّמֶר' אוֹ 'פֶּן' אוֹ 'אַל' - הֲרֵי זֶה מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. וְהַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל מַחֲשָׁבָה רָעָה זוֹ וּקְרָאתוּ בְּלִיַּעַל[118]. וַהֲרֵי הוֹסִיף הַכָּתוּב לְהַזְהִיר וּלְצַוּוֹת שֶׁלֹּא יִמְּנַע[119] אֶלָּא יִתֵּן[120], שֶׁנֶּאֱמַר: נָתוֹן תִּתֵּן[121] לוֹ וְלֹא יֵרַע[122] לְבָבְךָ בְּתִתְּךָ לוֹ וְגוֹמֵר. וְהִבְטִיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׂכַר מִצְוָה זוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה[123], שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרֶכְךָ וְגוֹמֵר.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִסְפֹּר[2] שֶׁבַע שֶׁבַע שָׁנִים[3] וּלְקַדֵּשׁ[4] שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים וְגוֹמֵר,

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

104) שם לז. "רבנן דבי רב אשי מסרי מילייהו להדדי (כלומר, שעשו פרוזבול בעל פה, ומסרוהו לפני תלמידים, שאינם גדולים כבית דינו של רב אמי ורב אסי. וכל זה דווקא כשהמלווה והלווה תלמידי חכמים.) רבי יונתן מסר מילי לר' חייא בר אבא, אמר ליה צריכנא מידי אחרינא? אמר ליה לא צריכת". **105)** בגמרא שם לא נזכר שגם הלווה צריך להיות תלמיד חכם, ורבינו כתב זאת על פי מה שאמרו בבבא מציעא עה. "תלמידי חכמים מותרים ללוות זה מזה בריבית, מאי טעמא, מידע ידעי דריבית אסורה ומתנה היא דיהבו אהדדי". ולכאורה גם אם המלווה אינו תלמיד חכם, מותר לתת לו ריבית, שהרי הלווה שהוא תלמיד חכם נותנה במתנה, אלא שאסרו לעשות כן שמא יבוא המלווה להקל בדין ריבית. אם כן גם לענייננו, לא התירו פרוזבול כזה אלא כשאף הלווה תלמיד חכם, שלא יבוא להקל בשמיטת כספים. **106)** המלווה. **107)** שאינם חכמים גדולים ביותר. **108)** פלוני ופלוני הדיינין. **109)** כלומר, בלא כתיבת פרוזבול, וכן בלא בית דין חשוב. אבל כששמיטת כספים הייתה מן התורה, אף תלמידי חכמים היו צריכים לכתוב פרוזבול ולמוסרו בפני בית דין חשוב, ולכן שאר בני אדם שחושבים ששמיטת כספים בזמן הזה מדאורייתא, הזקיקום חכמים לכתוב פרוזבול ולמסרו בפני בית דין חשוב, שאם נקל להם יבוא להקל בשמיטת כספים. **110)** "עניינו, שהחכמים אוהבים אותו על זה, וישר בעיניהם מה שעשה". וטעמו של דבר, כדי שלא יימנעו מלהלוות. **111)** שם: שנאמר: וזה דבר השמיטה. "הראיה ממה שאמר "דבר", כלומר, מאחר שהוציא הדבר מפיו, התירו". **112)** המעות, ששמטתן שביעית. **113)** שם, מעשה ברבה שהלווה מעות לאבא בר מרתא. **114)** שם: אמר ליה (רבה לאביי), תלי ליה נמי עד דאמר הכי (כלומר, שלי הם ובמתנה אני נותן לך). ומפרש רבינו שהכוונה מסבב עמו בדברים, אבל לא כופהו, שהרי במעשה הנזכר שם, לא כפה רבה את אבא בר מרתא, אלא אביי שידלו בדברים שילך לרבה ויאמר לו: "אף על פי כן". **115)** הלווה. **116)** שהרי אמרו שם: אשכחיה (אביי לרבה) דהוה עציב. אמר ליה, אמאי עציב מר, אמר ליה הכי הוה מעשה, אזל לגביה. ואם בדיעבד יקבל את המעות מן הלווה אפילו בלי "אף על פי כן", לא היה לו להיות עצוב, ולשלוח את אביי לאבא בר מרתא. **117)** כלומר, שהלווה לא יחזיר לו את חובו בזמן הפירעון. **118)** שם. וגם לעניין צדקה למדו כן מפסוק זה לפי שהפסוק נאמר גם על צדקה וגם על הלוואה, שכן נאמר שם: "כי פתח תפתח את ידך לו (הרי צדקה) והעבט תעביטנו (הרי הלוואה) וגו' השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע וגו'". **119)** היינו "להזהיר". **120)** היינו, "לצוות". **121)** זהו הציווי. **122)** זוהי האזהרה. **123)** והוא בכלל גמילות חסדים, שאדם אוכל פירותיה בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא (פאה פרק א משנה א, ועיין שם בפירוש המשנה שזהו כלל לכל המצוות שבין אדם לחבירו). אלא שצריך עיון למה הוצרכו ללמוד (קידושין מ.) מפסוק במשלי: "רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד", שגמילות חסדים אדם אוכל פירותיה בעולם הזה, ולא למדו כן מן הפסוק הנ"ל שבתורה, שהביא רבינו. **1)** יבאר שמצות־עשה לקדש שנת החמשים. מאימתי התחילו למנות שנת יובל. אם היובל עולה למנין שני השבוע. ומאימתי בטלו היובלות. ודין כמה מצוות תלויות בהנהגת היובל. מצות־עשה לתקוע בעשירי לתשרי בשנת היובל. שלשה דברים מעכבין ביובל. שדין היובל ודין השמיטה, לעניין שביתת הארץ, אחד הוא. **2)** ראה בספר המצוות, עשה קמ. **3)** כלומר, ארבעים ותשע שנים, כלשון הכתוב: "שבע שנים שבע פעמים". **4)** שם (עשה קלו) כתב רבינו "שנצטוינו לקדש את שנת החמשים, כלומר, להשבית בה עבודת האדמה, כמו בשמיטה" (וכן הוא במניין המצוות שבהקדמת ספר יד החזקה) ולא כתב שמצוה זו מסורה לבית־דין, שהרי מצות השביתה מוטלת על כל ישראל (ועיין שם בהערה נוספת תקצח). ומקור דבריו בדברי ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא (ראש השנה ח:) שדרש פסוק זה של "וקדשתם את שנת החמשים שנה" לומר "שמתקדשת והולכת מתחילתה". כלומר, מראש השנה, ולא הזכיר בדבריו שמקדשים אותה על־ידי בית־דין לומר מקודשת

מתוך מהדורת וגשל

1 וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים. וּשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ מְסוּרִין
2 לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל בִּלְבַד[5].
3 **ב.** וּמֵאֵימָתַי הִתְחִילוּ לִמְנוֹת? מֵאַחַר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה[6]
4 מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ. שֶׁנֶּאֱמַר[7]: שֵׁשׁ [שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ
5 שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ - עַד שֶׁיִּהְיֶה כָּל אֶחָד מַכִּיר אֶת אַרְצוֹ;
6 וְשֶׁבַע שָׁנִים[8] עָשׂוּ] בְּכִבּוּשׁ הָאָרֶץ, וְשֶׁבַע שָׁנִים בְּחִלּוּק.
7 נִמְצָאתָ אוֹמֵר: בִּשְׁנַת שֶׁלֹּשׁ[9] וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַלְפַּיִם
8 לַיְצִירָה, מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה[10] מֵאַחַר מוֹלַד אָדָם הָרִאשׁוֹן,
9 שֶׁהִיא שָׁנָה שְׁנֵיָּה[11] לַיְצִירָה[12], הִתְחִילוּ לִמְנוֹת. וְעָשׂוּ
10 שְׁנַת עֶשֶׂר וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת[13] לַיְצִירָה, שֶׁהִיא שְׁנַת אַחַת
11 וְעֶשְׂרִים[14] מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, שְׁמִטָּה. וּמָנוּ שֶׁבַע שְׁמִטּוֹת
12 וְקִדְּשׁוּ שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים, שֶׁהִיא שְׁנַת אַרְבַּע וְשִׁשִּׁים[15]
13 מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ.
14 **ג.** שִׁבְעָה עָשָׂר[16] יוֹבְלִים מָנוּ יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁנִּכְנְסוּ[17] לָאָרֶץ
15 וְעַד שֶׁיָּצְאוּ[18]. וְשָׁנָה שֶׁיָּצְאוּ בָהּ, שֶׁחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה,
16 מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית[19] הָיְתָה, וּשְׁנַת שֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים בַּיּוֹבֵל
17 הָיְתָה, שֶׁאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים עָמַד בַּיִת
18 רִאשׁוֹן[20]. כֵּיוָן שֶׁחָרַב הַבַּיִת[21] בָּטַל מִנְיָן זֶה[22]. מִשֶּׁבָּטְלָה
19 נִשְׁאֲרָה הָאָרֶץ חֲרֵבָה שִׁבְעִים שָׁנָה, וְנִבְנָה בַּיִת שֵׁנִי,
20 וְאַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים שָׁנָה עָמַד[23]. וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית[24]
21 מִבִּנְיָנוֹ עָלָה עֶזְרָא, וְהִיא הַבִּיאָה הַשְּׁנִיָּה[25]. וּמִשָּׁנָה זוֹ
22 הִתְחִילוּ לִמְנוֹת מִנְיָן אַחֵר, וְעָשׂוּ שְׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְבִנְיַן
23 בַּיִת שֵׁנִי שְׁמִטָּה. וּמָנוּ שֶׁבַע שְׁמִטּוֹת, וְקִדְּשׁוּ שְׁנַת
24 הַחֲמִשִּׁים. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה שָׁם[26] יוֹבֵל בְּבַיִת שֵׁנִי,
25 מוֹנִין הָיוּ אוֹתוֹ כְּדֵי לְקַדֵּשׁ שְׁמִטּוֹת[27].
26 **ד.** נִמְצָאתָ לָמֵד, שֶׁהַשָּׁנָה שֶׁחָרַב בָּהּ הַבַּיִת בָּאַחֲרוֹנָה[28],
27 שֶׁתְּחִלָּתָהּ מִתִּשְׁרֵי שֶׁאַחַר הַחֻרְבָּן כִּשְׁנֵי חֳדָשִׁים[29], שֶׁהֲרֵי
28 מִתִּשְׁרֵי הוּא הַמִּנְיָן לִשְׁמִטִּים וּלְיוֹבְלוֹת[30] - אוֹתָהּ הַשָּׁנָה
29 מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית הָיְתָה[31], וּשְׁנַת חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מִן הַיּוֹבֵל
30 הַתְּשִׁיעִי הָיְתָה. וּלְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, שָׁנָה זוֹ, שֶׁהִיא שְׁנַת
31 אֶלֶף וּמֵאָה וָשֶׁבַע לַחֻרְבָּן, שֶׁהִיא שְׁנַת שְׁמֹנִים וְשִׁבְעָה
32 וְאֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת לְמִנְיַן שְׁטָרוֹת, שֶׁהִיא שְׁנַת שֵׁשׁ
33 וּשְׁלֹשִׁים וּתְשַׁע מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים לַיְצִירָה[32] - הִיא
34 שְׁנַת שְׁמִטָּה, וְהִיא שְׁנַת אַחַת וְעֶשְׂרִים מִן הַיּוֹבֵל[33].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

השנה כמו שנראה שם מדברי רבנן (עיין רש"י שם). וכאן, כנראה, חזר בו רבינו, ונקט שאפילו לדברי ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא שהלכה כמותו (להלן הלכה יד), יש מצוה לבית־דין לקדש ולומר "מקודשת השנה", וכן כתב החינוך מצוה שלב (ועיין מנחת־חינוך שם). 5) בספרא בהר פרשה ב הלכה א: "וספרת לך, בבית־דין". וסובר רבינו, שהכוונה היתה למשה שהוא במקום שבעים ואחד (סנהדרין טז.), וראה בספר המצוות לעם, שם בהערה נוספת י. [ודין קידוש יובל, שהוא צריך לבית־דין הגדול, נלמד ממה שאמרו בראש השנה שם לדברי רבנן החולקים על ר"י בנו של ריב"ב, ולמדו מהפסוק "וקדשתם וגו' החמשים שנה" – "שנה אתה מקדש, ואי אתה מקדש חדשים", וקידוש חדשים הוא על־ידי בית־דין הגדול (ספר המצוות, עשה קנג). ואף־על־פי שאין הלכה כרבנן, אלא כר"י בנו של ריב"ב, ראה למעלה, לא מצינו שר"י בנו של ריב"ב חולק עליהם בזה. ואין הכוונה לשבעים ואחד, אלא לשלשה מתוך בית־דין הגדול, ראה בספר המצוות לעם, שם הערה נוספת נח]. 6) ערכין יב: 7) ספרא, תחילת פרשת בהר הלכה ב. וראה להלן הלכה ח. 8) ערכין יג. 9) כלומר, בסוף השנה השלישית, והיינו מתחילת השנה הרביעית. שהרי מונים מאחר מולד אדם הראשון, שהיא שנה שניה ליצירה, ראה להלן. 10) של שנת חמש מאות וארבע. 11) בעבודה זרה ט. אמרו, שמבריאת העולם עד תקופת אברהם, אלפיים שנה של תוהו, ומאברהם התחילו אלפיים של תורה, וארבע מאות ארבעים ושמונה שנים עד מתן תורה. לכשנוסיף את ארבעים השנה שהיו במדבר עם י"ד שכבשו וחלקו, הרי אלפיים חמש מאות ושתים שנה. 12) כיון שלדעת ר' אליעזר שבתשרי נברא העולם, הכוונה לכ"ה באלול, אלא שכיון שהאדם נברא ביום ו', והוא עיקר הבריאה, לכן אנו מונים מראש השנה, וראה בראש השנה ח. בתוספות ד"ה לתקופות, ובכסף־משנה. 13) כלומר: לפי המנין ממולד אדם הראשון, שהיא שנה שניה ליצירה (ר"י קורקוס). וראה למעלה. 14) עם י"ד שכיבשו וחילקו, כנ"ל. כן הוא בספרא שם סוף הלכה ג. ובקידושין מ: "גדול תלמוד (מתן תורה) שקדם וכו', לשמיטין ששים ואחת (ארבעים שנה שבמדבר, ועשרים ואחת שכתב רבינו כאן), ליובלות מאה ושלש". כלומר, לאחרי עיבור שנה זו באופן שהיובל הוא בשנת הק"ד. 15) כנ"ל. 16) ערכין יג. ורוצה לומר, ששה עשר יובלים שלמים, ושלשים וששׁ שנה מן היובל השבעה עשר. וראה בכסף־משנה ורדב"ז. 17) לאחר י"ד שכבשו וחילקו, כנ"ל. 18) לאחר חורבן בית ראשון. 19) שם יא: 20) יומא ט. כלומר, וארבע מאות ושמונים שנה ישנן מיציאת מצרים עד בנין הבית, כמו שנאמר במלכים־א ו, א, הרי שמונה מאות ותשעים. ולכשנוריד ארבעים שנה שבמדבר וארבע־עשרה שנה שכבשו וחלקו, הרי שמונה מאות ושלשים וששׁ, שהן ששה עשר יובלים, ושלשים וששׁ שנה מן היובל השבעה עשר, ושנת ל"ו היא מוצאי שביעית. וראה בכסף־משנה. 21) וישראל הלכו לגולה. 22) ראה להלן הלכה ח. 23) יומא שם. 24) ערכין שם, כרב אשי. 25) ראה להלן פי"ב הלכה טו. 26) שם לב: שאין היובל נוהג אלא כשכל יושביה עליה, כדלהלן בהלכה ח. 27) שם. וברש"י: היו מניחין שנת נ', שלא היו מונין אותה לשמיטה הבאה, מפני שהיא ראויה להיות שנת יובל, ושנה שלאחריה מתחיל המנין. 28) כלומר, בשניה. 29) שהרי הבית חרב בתשעה באב, והרי זה קרוב לשני חדשים. 30) ולכן אמרו שם יב: שאף בית שני חרב במוצאי שביעית. 31) שהרי הבית עמד 420 שנה כנ"ל, ובשנה השביעית לבניינו החלו למנות, הרי 414. יוצא שהבית חרב בסוף שביעית שניה של יובל תשיעי. 32) צ"ע, לשם מה אריכות לשון זו. 33) כלומר, שהרי אלף ומאה הן עשרים ואחד יובלות, נמצא שהשנה בה עמד רבינו היא השמיטה הראשונה ליובל הכ"ב. אלא שהלשון כאן מוזרה במקצת. ולשיטה זו,

מתוך מהדורת וגשל

ה. אֲבָל כָּל הַגְּאוֹנִים אָמְרוּ, שֶׁמָּסֹרֶת הִיא בְּיִדֵיהֶם אִישׁ מִפִּי אִישׁ, שֶׁלֹּא מָנוּ בְּאוֹתָן הַשִּׁבְעִים שָׁנָה שֶׁבֵּין חֻרְבַּן בַּיִת רִאשׁוֹן וּבִנְיַן בַּיִת שֵׁנִי אֶלָּא שְׁמִטּוֹת בִּלְבַד בְּלֹא יוֹבֵל. וְכֵן מִשֶּׁחֻרַב בָּאַחֲרוֹנָה לֹא מָנוּ שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים[34], אֶלָּא שֶׁבַע שֶׁבַע בִּלְבַד מִתְּחִלַּת שְׁנַת הַחֻרְבָּן. וְכֵן עוֹלֶה בִּגְמָרָא עֲבוֹדָה זָרָה[35] חֶשְׁבּוֹן זֶה שֶׁהוּא קַבָּלָה[36].

ו. וּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה יְדוּעָה הִיא וּמְפֻרְסֶמֶת אֵצֶל הַגְּאוֹנִים וְאַנְשֵׁי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֻלָּן לֹא מָנוּ אֶלָּא לִשְׁנֵי חֻרְבָּן, מַשְׁלִיכִין אוֹתָן שֶׁבַע שֶׁבַע. וּלְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, תְּהִי שָׁנָה זוֹ, שֶׁהִיא שְׁנַת שֶׁבַע וּמֵאָה וָאֶלֶף לַחֻרְבָּן, מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית[37]. וְעַל זֶה אָנוּ סוֹמְכִין, וּכְפִי הַחֶשְׁבּוֹן זֶה אָנוּ מוֹרִין לְעִנְיַן מַעַשְׂרוֹת[38] וּשְׁבִיעִית[39] וְהַשְּׁמָטַת כְּסָפִים; שֶׁהַקַּבָּלָה[40] וְהַמַּעֲשֶׂה[41] עֲמוּדִים גְּדוֹלִים בְּהוֹרָאָה, וּבָהֶן רָאוּי לְהִתָּלוֹת.

ז. שְׁנַת יוֹבֵל[42] אֵינָהּ עוֹלָה מִמִּנְיַן שְׁנֵי הַשָּׁבוּעַ[43], אֶלָּא שְׁנַת תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים - שְׁמִטָּה, וּשְׁנַת חֲמִשִּׁים - יוֹבֵל, וּשְׁנַת חֲמִשִּׁים וְאַחַת - תְּחִלַּת שֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁל שָׁבוּעַ. וְכֵן בְּכָל יוֹבֵל וְיוֹבֵל.

ח. מִשֶּׁגָּלָה[44] שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְשֵׁבֶט גָּד וַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בָּטְלוּ הַיּוֹבְלוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ - בִּזְמַן שֶׁכָּל יוֹשְׁבֶיהָ עָלֶיהָ. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְעֹרָבִין שֵׁבֶט בְּשֵׁבֶט, אֶלָּא כֻּלָּן יוֹשְׁבִים כְּתִקְנָן[45]. בִּזְמַן[46] שֶׁהַיּוֹבֵל[47] [נוֹהֵג בָּאָרֶץ] - נוֹהֵג בְּחוּצָה לָאָרֶץ[48]; שֶׁנֶּאֱמַר: יוֹבֵל הִיא - בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[49].

ט. וּבִזְמַן[50] שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג - נוֹהֵג דִּין עֶבֶד עִבְרִי[51], וְדִין בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה[52], וְדִין שְׂדֵה חֲרָמִים[53], וְדִין שְׂדֵה אֲחֻזָּה[54], וּמְקַבְּלִין גֵּר תּוֹשָׁב[55], וְנוֹהֶגֶת שְׁבִיעִית בָּאָרֶץ וְהַשְּׁמָטַת כְּסָפִים[56] בְּכָל מָקוֹם מִן הַתּוֹרָה. וּבִזְמַן שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל [נוֹהֵג] - אֵינוֹ נוֹהֵג אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, חוּץ מִשְּׁבִיעִית בָּאָרֶץ וְהַשְּׁמָטַת כְּסָפִים בְּכָל מָקוֹם מִדִּבְרֵיהֶם[57], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[58].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

מנו יובלות לקדש שמיטות, כנ"ל, בין בזמן הבית ובין לאחריו עד היום הזה, כחכמים בערכין לג. ולא כרבי יהודה, וכדלהלן בהלכה ז. 34) בפני עצמה. ולפי זה, מה שאמרו שם לב: מנו יובלות לקדש שמיטין, הוא רק בזמן בית שני, וכדלהלן בפי"ב סוף הלכה טו, שעשו כן דוגמת מה שהיו עושין בזמן בית ראשון, כשכל יושבי הארץ היו עליה, והיתה קדושה בשנת היובל כבשביעית. אבל לאחר החורבן, לא מנו יובלות כלל. ודברי הכסף־משנה כאן תמוהים. 35) ט: שאמרו שם: "האי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע הוא עומד, ניטפי חד שתא, ונחשוב כללי כיובלי ופרטי כשבוע, ונשקול ממאה תרי (כלומר, שתי שנות היובל שבכל מאה שנה), ונשדי אפרטי, ונחשיבינהו לפרטי בשבוע, וידע כמה שני בשבוע". משמע מכאן שמחלקים אף את היובלות בשבע. 36) כלומר, שהגאונים הורו כחשבון זה, לא מטעם שהוכיחו כן מן הגמרא, אלא שקיבלו כן איש מפי איש, כנ"ל. 37) שכשנחלק 1107 ל־7, נמצא 158 שמיטות, ושנה אחת נותרת, שהיא מוצאי שביעית. וכמו כן השנה שלנו: חמשת אלפים ושבע מאות ועשרים ליצירה, שהיא אלף ושמונה מאות ותשעים ואחת לחורבן הבית, היא מוצאי שביעית. 38) כלומר, לענין חלוקת שנות המעשרות: מעשר שני בשנה ראשונה שניה רביעית וחמישית, ומעשר שני בשלישית וששית (פ"ו מהלכות מתנות עניים הלכה ד). 39) שמיטת קרקע. 40) היא מסורת הגאונים הנ"ל. 41) שכן היו נוהגים בארץ ישראל, כנ"ל. וראה בחו"מ סימן סג סעיף א בביאור הגר"א אות ח, וכן בחזון־איש שהאריכו בביאור שיטת רבינו. ובקונטרס "לשנת השמיטה" של הרא"י דלנסקי ב"התורה והמדינה" תשי"ט עמוד שיח העתיק מה שכתוב על מצבות עתיקות שנתגלו, והכתוב שם נוטה לשיטת הראשונה שכתב רבינו למעלה הלכה ד. 42) כלומר, כשהיובל נוהג, שכל יושביה עליה כמו בזמן בית ראשון. ודברי הכסף־משנה כאן תמוהים. 43) ברייתא בנדרים סא. ובעוד מקומות, כחכמים ולא כרבי יהודה. 44) ברייתא בערכין לב: ובספרא פרשת בהר פרק ב הלכה ג. 45) וכל אחד מכיר את ארצו, כנ"ל בהלכה ב. וראה בהערות שם. 46) ראש השנה ט: וקידושין לח: 47) שם. 48) לגבי שילוח עבדים (שם ושם). 49) אם כל יושביה עליה, כנ"ל. 50) ברייתא בערכין כט. 51) היינו שיכולים בית־דין למכרו בגנבתו, וכן הוא מוכר עצמו. וראה בפ"א מהלכות עבדים הלכה י. ובברייתא שם נתנו טעם לדבר: שנאמר (ויקרא כה, מ): "עד שנת היובל יעבוד עמך". הרי שהמדובר בזמן שהיובל נוהג. 52) הנזכר להלן בפרק יב. וטעמו של דבר: שנאמר בפרשת בתי ערי חומה (שם, ל) "לא יצא ביובל". משמע שהדבר תלוי ביובל (ברייתא שם). וראה להלן שם הלכות טו־טז. 53) שם, כרבי שמעון בן יוחאי, שנאמר (שם כז, כא): "והיה השדה בצאתו ביובל קדש לה' כשדה החרם". ושדה חרמים, היא שדה שהחרימה לבדק הבית או לכהנים. וראה בפ"ו מהלכות ערכין וחרמין. 54) שם: שנאמר (שם כה, כח): "ויצא ביובל ושב לאחוזתו". ושדה אחוזה, היא שדה שירשה אדם ממורישיו ומכרה. 55) שקיבל על עצמו שלא לעבוד עבודה־זרה, אלא שהוא אוכל נבלות. ושם: אמר רב ביבי, מאי טעמא, אתיא טוב טוב. כתיב הכא (אצל עבד, בדברים טו, טז), "כי טוב לו עמך", וכתיב התם (אצל גר תושב, שם כג, יז), "בטוב לו, לא תוננו". ומכאן שגר תושב נוהג (שאנו מצווים להחיותו) רק כשעבד עברי נוהג, דהיינו כשהיובל נוהג, כנ"ל. 56) ראה למעלה בפ"ט הלכה ב, ובהערות שם. ומפורש בדברי רבינו ששמיטת קרקע בשביעית תלויה ביובל. וצ"ע, מהיכן למד זאת רבינו, שהרי מה שאמרו בברייתא בגיטין לו. "בזמן שאתה משמט קרקע, אתה משמט כספים וכו'", מפרש רבינו שהכוונה ליובל, אבל שביעית אף בזמן הזה היא מן התורה, כמו שביאר הכסף־משנה בכמה מקומות. 57) בכסף־משנה מפרש שזה עולה רק על שמיטת כספים. ואילו שביעית בארץ, היא מן התורה אף בזמן הזה. וראה בספר המצוות לעם, עשה קלה, והערה נוספת תקצו שם. 58) למעלה שם הלכה ג לענין שמיטת כספים. וראה בר"י קורקוס שדקדק מכאן כדברי הכסף־משנה שאין הכוונה אלא

מתוך מהדורת וגשל

י. מִצְוַת עֲשֵׂה[59] לִתְקַעַ[60] בַּשּׁוֹפָר בָּעֲשִׂירִי לְתִשְׁרֵי[61] בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל. וּמִצְוָה זוֹ מְסוּרָה לְבֵית דִּין[62] תְּחִלָּה[63], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַעֲבַרְתָּ[64] שׁוֹפַר תְּרוּעָה; וְכָל יָחִיד וְיָחִיד[65] חַיָּב לִתְקַע, שֶׁנֶּאֱמַר: תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר. וְתוֹקְעִין בַּשּׁוֹפָר תִּשַׁע, כְּדֶרֶךְ שֶׁתּוֹקְעִין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה[66]. וּמַעֲבִירִין שׁוֹפָר בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל[67].

יא. שׁוֹפָר שֶׁל יוֹבֵל וְשֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה אֶחָד הוּא לְכָל דָּבָר[68]. וְאֶחָד[69] רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְאֶחָד הַיּוֹבֵל לַתְּקִיעוֹת[70], אֶלָּא שֶׁבַּיּוֹבֵל[71] תּוֹקְעִין[72] בֵּין בְּבֵית דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ בּוֹ אֶת הַחֹדֶשׁ וּבֵין בְּבֵית דִּין שֶׁלֹּא קִדְּשׁוּ בּוֹ אֶת הַחֹדֶשׁ[73], וְכָל יָחִיד וְיָחִיד[74] חַיָּב לִתְקַע כָּל זְמַן שֶׁבֵּית דִּין יוֹשְׁבִין[75] וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין[76];

יב. וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה[77] שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת[78] - לֹא הָיוּ תּוֹקְעִין אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ בּוֹ אֶת הַחֹדֶשׁ[79], וְאֵין כָּל יָחִיד וְיָחִיד תּוֹקֵעַ אֶלָּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין[80].

יג. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים[81] מְעַכְּבִין בַּיּוֹבֵל[82]: תְּקִיעָה[83], וְשִׁלּוּחַ עֲבָדִים, וְהַחְזָרַת שָׂדוֹת לְבַעְלֵיהֶן. וְזוֹ הִיא שְׁמִטַּת קַרְקַע[84].

יד. מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה[85] עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא הָיוּ עֲבָדִים נִפְטָרִים לְבָתֵּיהֶן[87] וְלֹא מִשְׁתַּעְבְּדִין לַאדוֹנֵיהֶם[88], וְלֹא

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

לשמיטת כספים, שביאר כן בפ"ט שם. ואילו בשביעית הארץ לא ביאר עוד מאומה, אבל בכתב־יד הנוסחא: "חוץ משביעית בארץ מדבריהם, והשמטת כספים וכו'" (ר"י קורקוס). וכן הוא בחינוך (מצוה של) לפי דפוס ווינציא. ולפי"ז מפורש שגם שביעית הארץ אינה אלא מדבריהם, וראה בפאת־השולחן. **59)** ראה בספר המצוות, עשה קלז. **60)** ולענין תקיעת ראש השנה, כתב רבינו שם ובפ"א מהלכות שופר הלכה א, שהמצוה היא לשמוע. והסביר רבינו בספר המצוות שם, "שתקיעה זו ביובל אינה אלא לפרסום החירות, ושהיא חלק מן ההכרזה, והוא אמרו: וקראתם דרור בארץ (ולכן עיקר המצוה התקיעה, דהיינו לאחרים, לפרסום הדבר), ואין ענינה כענין תקיעות ראש השנה, שהן "זכרון לפני ה'" (ולכן עיקרה השמיעה, וההתעוררות כתוצאה ממנה). וראה בהערות שם. **61)** הוא יום הכיפורים. **62)** הגדול. **63)** כלומר, כן הוא הסדר: בתחילה תוקעין בבית־דין, ואחר־כך תוקעים כל ישראל, שהרי כן אמרה תורה "והעברת" (היינו בית־דין) ואח"כ "תעבירו" (כל אחד ואחד מישראל). וראה בקרית ספר, ובמנחת־חינוך מצוה שלא. **64)** כלומר, בראש הענין כתוב: וספרת לך וגו'. ושם הכוונה לבית־דין הגדול בלבד, כנ"ל בהלכה א, ולכן גם האמור להלן "והעברת", הכוונה לבית־דין. וכן מפורש בראש השנה ט: **65)** ראש השנה ל. וספרא פ בהר פרשה ב הלכה ה. **66)** משנה שם לג: ובמשנה שם כו: שוה היובל לראש השנה לתקיעה. וראה בפ"ג מהלכות שופר הלכה א. **67)** שנאמר: "תעבירו שופר בכל ארצכם". והכוונה, לפרסם את חירות העבדים. ודוקא בגבול ישראל, אבל בחוץ לארץ לא, כמפורש בירושלמי ראש השנה פ"ד סוף הלכה א (אור שמח). **68)** שכשם ששופר של ראש השנה אינו אלא מקרן כבשים כפוף (פ"א מהלכות שופר הלכה א), כן בשופר של יובל, כחכמים במשנה שם ולא כרבי יהודה. והוא־הדין שהם שוים בשיעורם ובכל הדינים השייכים לגוף השופר, והנזכרים בהלכות שופר שם. **69)** שם. **70)** משנה שם. ושם נאמר גם "ולברכות". והביאו רבינו בפ"ב מהלכות תפילה הלכה ח. **71)** ברייתא שם ל: **72)** אפילו בשבת. וראה להלן. **73)** היינו, בבית־דין הגדול (ספר המצוות, עשה קנג). והברייתא תלתה את הדבר בבית־דין "שקידשו בו את החודש". וייתכן שטעם הדבר הוא, שכשם שלקידוש החודש אין צורך בכל ע"א הדיינים של בית־דין הגדול אלא בשלשה מתוכם בלבד, הוא־הדין לענין תקיעה ביובל. וראה שם הערה נח. **74)** כנ"ל. **75)** ראש השנה שם, כרבי. **76)** כלומר, אפילו שלא בפני בית־דין. **77)** ברייתא שם. **78)** אבל אם חל ראש השנה בחול, תוקעין בכל מקום (גמרא שם). **79)** כנ"ל. **80)** ובזמן שהם יושבים, כנ"ל. וראה בפ"ב מהלכות שופר הלכות ח־ט. ובספרא שם פ"א הלכה ה: "ביום הכיפורים, אפילו בשבת וכו'. יכול אף תרועת ראש השנה תהיה דוחה את השבת וכו', אם כן למה נאמר בעשור לחודש, אלא בעשור לחודש דוחה את השבת בכל ארצכם (היינו, אף שלא בפני בית־דין שקידשו את החודש, ובלבד שהוא בזמן שהם יושבין, כנ"ל), ואין תרועת ראש השנה דוחה שבת בכל ארצכם אלא בבית־דין בלבד". **81)** ראש השנה ט: כחכמים, ולא כר' יהודה ור' יוסי. **82)** שאם לא עשו אחד משלשתם, לא נתקדשה השנה בקדושת יובל, ואינה אסורה בזריעה ובכל העבודות האסורות בשמיטה, ראה ברש"י ובתוספות שם. וכנראה שהקידוש (ראה למעלה הלכה א) אינו מעכב, וראה במנחת־חינוך מצוה שלב. ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כה, ט־יא) "והעברת שופר תרועה וגו' תעבירו שופר וגו' וקראתם דרור וגו' יובל היא וגו' ושבתם איש אל אחוזתו וגו' לא תזרעו וגו'". והמלים "יובל היא" מורות על עיכוב, כלומר, רק באופן זה הוא יובל ולא באופן אחר, ומה הוא האופן שעל־ידו נתקדש היובל, שופר תרועה וקריאת דרור האמורים לפני הפסוק "יובל היא", והחזרת שדות הנאמרה לאחריו ומקרא נדרש לפניו ולפני לפניו וגם לאחריו. **83)** לא מבורר לאיזו תקיעה נתכוין רבינו, אם לתקיעה של בית־דין או לתקיעה של כל יחיד ויחיד (ראה למעלה הלכה י). ובראש השנה שם אמרו: "זו (=תקיעת שופר) מסורה לבית־דין", ואם כן התקיעות של היחידים (ראה למעלה שם) אינן מעכבות (וראה בסוף ההלכה הסמוכה). אבל צריך עיון, שהרי תקיעות אלו, שנלמדו מ"תעבירו שופר", סמוכות בתורה למלים "יובל היא" יותר מתקיעות של בית־דין. **84)** הנזכרת בברייתא בגיטין לו. כלומר, ולא שביעית, כדעת יתר הראשונים. וראה למעלה בפ"ט הלכה ב, ובהערות שם. **85)** ברייתא של ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא בראש השנה ח: **86)** עברים. **87)** שמא לא יתקעו בית־דין בשופר ביום הכיפורים, ותקיעה היא אחת משלשת הדברים המעכבים את היובל, כמפורש למעלה (מנחת חינוך, מצוה שלא). **88)** שמא יתקעו ביום הכיפורים, ויהיה היובל למפרע מראש השנה.

הַשָּׂדוֹת חוֹזְרוֹת לְבַעְלֵיהֶן[89], אֶלָּא עֲבָדִים אוֹכְלִין וְשׁוֹתִים וּשְׁמֵחִים[90] וְעַטְרוֹתֵיהֶם[91] בְּרָאשֵׁיהֶם. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ יוֹם הַכִּפּוּרִים, תָּקְעוּ בֵּית דִּין[92] בְּשׁוֹפָר, נִפְטְרוּ עֲבָדִים לְבָתֵּיהֶן וְחָזְרוּ שָׂדוֹת לְבַעְלֵיהֶן.

טו. דִּין הַיּוֹבֵל[93] בִּשְׁבִיעִת הָאָרֶץ וְדִין הַשְּׁמִטָּה אֶחָד הוּא לְכָל דָּבָר. כֹּל שֶׁאָסוּר בַּשְּׁבִיעִית מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ[94] - אָסוּר בִּשְׁנַת יוֹבֵל, וְכֹל שֶׁמֻּתָּר בַּשְּׁבִיעִית - מֻתָּר בַּיּוֹבֵל, וּמְלָאכוֹת שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן בַּשְּׁבִיעִית[95] - לוֹקִין עֲלֵיהֶן בַּיּוֹבֵל. וְדִין פֵּרוֹת שְׁנַת יוֹבֵל בַּאֲכִילָה[96] וּבִמְכִירָה[97] וּבְבִעוּר[98] - כְּדִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לְכָל דָּבָר.

טז. יְתֵרָה[99] שְׁבִיעִית עַל הַיּוֹבֵל, שֶׁהַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת כְּסָפִים וְלֹא יוֹבֵל. וְיוֹתֵר יוֹבֵל עַל הַשְּׁבִיעִית, שֶׁהַיּוֹבֵל מוֹצִיא עֲבָדִים וּמַשְׁמִיט קַרְקַע. וְזֶהוּ[100] דִּין מְכִירַת שָׂדוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, וְהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה[101], שֶׁנֶּאֱמַר: גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ. יוֹבֵל[102] מַשְׁמִיט קַרְקַע בִּתְחִלָּתוֹ[103], וּשְׁבִיעִית אֵינָהּ מְשַׁמֶּטֶת כְּסָפִים אֶלָּא בְּסוֹפָהּ[104], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[105].

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

א. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַמִּתְחַלֶּקֶת לַשְּׁבָטִים אֵינָהּ נִמְכֶּרֶת לְצְמִיתוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת. וְאִם מָכַר לְצְמִיתוּת - שְׁנֵיהֶם עוֹבְרִין בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וְאֵין מַעֲשֵׂיהֶן מוֹעִילִין, אֶלָּא תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה לִבְעָלֶיהָ בַּיּוֹבֵל.

ב. וְהַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ לְשִׁשִּׁים שָׁנָה - אֵינָהּ יוֹצֵאָה בַּיּוֹבֵל; שֶׁאֵין חוֹזֵר בַּיּוֹבֵל אֶלָּא דָּבָר הַנִּמְכָּר סְתָם אוֹ הַנִּמְכָּר לִצְמִיתוּת.

ג. לֹא יִמְכֹּר אָדָם בֵּיתוֹ אוֹ שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם חוֹזְרִין אַחַר זְמַן, אֶלָּא אִם כֵּן הֶעֱנִי; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ. אֲבָל לִמְכֹּר וּלְהַנִּיחַ הַדָּמִים בְּכִיסוֹ אוֹ לַעֲשׂוֹת בָּהֶן סְחוֹרָה אוֹ לִקַּח בָּהֶן כֵּלִים אוֹ עֲבָדִים וּבְהֵמָה - אֵינוֹ רַשַּׁאי; אֶלָּא לִמְזוֹנוֹת בִּלְבַד. וְאִם עָבַר וּמָכַר מִכָּל מָקוֹם - הֲרֵי אֵלּוּ מְכוּרִין.

ד. וְדָנִין בְּבֵית דִּין בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה, וּבְשָׂדֶה דִּין שָׂדֶה אֲחֻזָּה. דִּין מוֹכֵר שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ: לְחַשֵּׁב אֶת הַדָּמִים לְפִי הַשָּׁנִים הַנִּשְׁאָרוֹת לַיּוֹבֵל; וּבְכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה לִפְדּוֹת - מְחַשֵּׁב עִם הַלּוֹקֵחַ עַל הַשָּׁנִים שֶׁאָכַל, וְגוֹרֵעַ מִדְּמֵי הַמֶּכֶר, וּמַחֲזִיר לוֹ הַשְּׁאָר.

ה. כֵּיצַד? הֲרֵי הַנִּשְׁאָר לַיּוֹבֵל עֶשֶׂר שָׁנִים וּמָכַר לוֹ שָׂדֶה בְּמֵאָה דִינָר, אֲכָלָהּ הַלּוֹקֵחַ שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְרָצָה הַמּוֹכֵר לִגְאֹל - נוֹתֵן לוֹ שִׁבְעִים דִּינָר וּמַחֲזִיר שָׂדֵהוּ. וְכֵן אִם אֲכָלָהּ שֵׁשׁ שָׁנִים - נוֹתֵן לוֹ אַרְבָּעִים דִּינָר וּמַחֲזִיר לוֹ שָׂדֵהוּ. לֹא גְאָלָהּ אֶלָּא הִנִּיחָהּ בְּיַד הַלּוֹקֵחַ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל - תַּחֲזֹר לַבְּעָלִים בְּלֹא דָמִים. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ.

ו. מְכָרָהּ לוֹ וְהִיא מְלֵאָה פֵּרוֹת, וּלְאַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים גְּאָלָהּ - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: הַחֲזִירֶנָּה לִי מְלֵאָה פֵּרוֹת כְּמוֹ שֶׁמָּכַרְתִּי לְךָ. לְפִיכָךְ, אִם מְכָרָהּ לוֹ מְלֵאָה פֵּרוֹת לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּגְאָלָהּ אַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בִּשְׁתֵּי הַשָּׁנִים, וְאֵינוֹ מְחַשֵּׁב עִמּוֹ אֶלָּא לְפִי שְׁתֵּי שָׁנִים בִּלְבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי הַשָּׁנִים, לֹא עַל פִּי הַתְּבוּאוֹת.

ז. הַקָּנִים וְהַזְּמוֹרוֹת וּפֵרוֹת שִׁקְמָה שֶׁבְּתוֹכָהּ - הֲרֵי הֵן שֶׁל לוֹקֵחַ כִּשְׁאָר הַפֵּרוֹת שֶׁלָּהּ. אֲבָל אִילָן שֶׁנִּכְסַח אוֹ שֶׁיָּבֵשׁ - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין בּוֹ. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? יִמְכֹּר וְיִלְקַח בְּדָמָיו קַרְקַע, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ עַד שֶׁתִּגְאַל הַשָּׂדֶה מִיָּדוֹ.

ח. הַלּוֹקֵחַ שְׂדֵה אֲחֻזָּה וּנְטָעָהּ אִילָנוֹת וְהִשְׁבִּיחָה, כְּשֶׁהִיא חוֹזֶרֶת בַּיּוֹבֵל - שָׁמִין שֶׁבַח הָאִילָנוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ,

89) סיפרא פ' בהר פרק ב הלכה א. **90)** על חירותם. **91)** דרך החירות, כמו שאמרו בצדיקים שבעולם הבא, ש"יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה" (ברכות יז.). וכן היו נוהגים חתנים וכלות, ראה סוטה מט. **92)** שהרי להם מסורה מצוה זו תחילה, כנ"ל בהלכה י. וראה בהלכה הקודמת. **93)** בסיפרא שם פרק ג הלכה ב: "לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את נזיריה, כשם שנאמר בשביעית, כך נאמר ביובל". וראה בספר המצוות לעם, לא־תעשה רכד, ובהוספה בהערה רסב. **94)** בספר המצוות שם כתב גם עבודת האילן. **95)** כמו זריעה זמירה, קצירה ובצירה, שלוקין עליהן מן התורה, כנ"ל בפ"א הלכה ב, וחפירה חרישה ועוד, שלוקים עליהן מדרבנן, שם הלכה ד. **96)** כלומר, שיש לאכלם ולא לשרפם ולהפסידם, וכן שלא לשנותם מברייתם, כנ"ל בפ"ב הלכה ג. **97)** שאין עושים בהם סחורה, אלא באופנים שנזכרו בפ"ו. **98)** כנ"ל בפ"ז הלכה א. **99)** סיפרא שם הלכה ו. **100)** כלומר, השמטת הקרקע שהיא חזרת השדות לבעליהן ביובל. **101)** ראה בספר המצוות, עשה קלח. **102)** ערכין כח: **103)** סיפרא שם פרק ב הלכה א: "וכשהוא אומר, וקדשתם את שנת החמשים שנה, מלמד שהיא מתקדשת מראש השנה". וכן הוא בראש השנה ח: בברייתא של ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא. והיינו ביום הכיפורים, ראה למעלה הלכה יד. **104)** שנאמר: "מקץ שבע שנים תעשה שמיטה". **105)** למעלה בפ"ט הלכה ד. **1)** יבאר שארץ ישראל המתחלקת לשבטים לא תמכר לצמיתות. לא ימכור אדם ביתו או שדה אחוזתו אלא אם כן העני. הקנים והזמורות שבתוכה. דין הלוקח שדה אחוזה ונטעה אילנות. ואם מותר לגאול בפחות משתי שנים. ודין מכרה בשנת היובל עצמה. ואילנות אם חוזרין לבעלים ביובל. לעולם מייפין כח המוכר שדה אחוזה, הרוצה למכור שדות אחרות לגאול הראשון. אם רצה לגאול חצי השדה. נותן שדהו במתנה. האחין שחלקו. והיורש את אשתו.

וְנוֹתֵן בַּעַל הַשָּׂדֶה דְּמֵי הַשֶּׁבַח לַלּוֹקֵחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצָא מִמְּכַר בַּיִת - מִמְּכָר חוֹזֵר, וְלֹא הַשֶּׁבַח.

ט. הַמּוֹכֵר אֶת שָׂדֵהוּ בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ - אֵינוֹ מֵתֶר לִגְאֹל לְפָחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ. וַאֲפִלּוּ רָצָה הַלּוֹקֵחַ - אָסוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים מֵעֵת לְעֵת מִיּוֹם הַמְּכִירָה.

י. וְצָרִיךְ שֶׁיֹּאכַל הַלּוֹקֵחַ שְׁתֵּי תְּבוּאוֹת בִּשְׁתֵּי שָׁנִים וְאַחַר כָּךְ יִגְאַל; שֶׁנֶּאֱמַר: שְׁנֵי תְבוּאֹת. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה אַחַת מִשְּׁתֵּי הַשָּׁנִים שְׁבִיעִית אוֹ שְׁנַת שִׁדָּפוֹן אוֹ יֶרֶקוֹן - אֵינָהּ עוֹלָה מִן הַמִּנְיָן.

יא. הִנִּיחָהּ הַלּוֹקֵחַ בּוּרָה שָׁנָה וַאֲכָלָהּ שָׁנָה, אוֹ אֲכָלָהּ שָׁנָה וְנָרָהּ שָׁנָה וְלֹא זָרְעָהּ - הֲרֵי אֵלּוּ עוֹלִין לַמִּנְיָן. מְכָרָהּ בִּשְׁנַת יוֹבֵל עַצְמָהּ - אֵינָהּ נִמְכֶּרֶת, וְהַדְּמִים חוֹזְרִין לַבְּעָלִים.

יב. מְכָרָהּ שָׁנָה אַחַת לִפְנֵי הַיּוֹבֵל - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל אוֹתָהּ שָׁנָה שְׁנִיָּה אַחַר הַיּוֹבֵל; שֶׁנֶּאֱמַר: שְׁנֵי תְבוּאֹת.

יג. מָכַר נְקָעִים מְלֵאִים מַיִם אוֹ סְלָעִים שֶׁאֵינָם רְאוּיִין לִזְרִיעָה - הֲרֵי זֶה פּוֹדֶה בְּפָחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת - שָׂדֶה הָרְאוּיָה לִתְבוּאָה הִיא שֶׁאֵינָהּ נִגְאֶלֶת אֶלָּא אַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים. וְאִם לֹא גְּאָלָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִזְרִיעָה - חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל.

יד. מָכַר אִילָנוֹת - אֵין נִגְאָלִין לְפָחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁהֲרֵי רְאוּיִים לִתְבוּאוֹת. וְאִם לֹא גְּאָלָן - אֵינָן חוֹזְרִין לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ - וְלֹא לָאִילָנוֹת.

טו. מָכַר שָׂדֵהוּ לְרִאשׁוֹן, וְרִאשׁוֹן מָכַר לְשֵׁנִי, וְשֵׁנִי לִשְׁלִישִׁי, אֲפִלּוּ מֵאָה זֶה אַחַר זֶה - בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל תַּחְזֹר לָאָדוֹן הָרִאשׁוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ, לַאֲשֶׁר לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ.

טז. מְכָרָהּ לְרִאשׁוֹן בְּמֵאָה דִינָר, וְרִאשׁוֹן לְשֵׁנִי בְּמָאתַיִם, וְרָצָה הָאָדוֹן לִגְאֹל - אֵינוֹ מְחַשֵּׁב אֶלָּא עִם הָרִאשׁוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר לוֹ. מְכָרָהּ לְרִאשׁוֹן בְּמָאתַיִם, וְרִאשׁוֹן לְשֵׁנִי בְּמֵאָה - הֲרֵי זֶה מְחַשֵּׁב עִם הָאַחֲרוֹן. וְכֵן אִם מָכַר בְּמֵאָה וְהִשְׂבִּיחָהּ בְּיַד הַלּוֹקֵחַ וַהֲרֵי הִיא רְאוּיָה לְהִמָּכֵר בְּמָאתַיִם - מְחַשֵּׁב לְפִי מַה שֶּׁמָּכַר. וְאִם מְכָרָהּ בְּמָאתַיִם וְהִכְסִיפָהּ וַהֲרֵי הִיא רְאוּיָה לְהִמָּכֵר בְּמֵאָה - מְחַשֵּׁב לְפִי מַה שֶּׁהִיא. וּלְעוֹלָם מְיַפִּים כֹּחַ מוֹכֵר שָׂדֶה אַחֲזָה, וּמְרַעִין כֹּחַ הַלּוֹקֵחַ.

יז. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה אֲחֻזָּתוֹ וְהָיוּ לוֹ שָׂדוֹת אֲחֵרוֹת, וּמָכַר מֵאוֹתָם הַשָּׂדוֹת כְּדֵי לִגְאֹל שָׂדֶה שֶׁמָּכַר - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָצָא כְּדֵי גְּאֻלָּתוֹ - עַד שֶׁיִּמְצָא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי לוֹ בְּשָׁעָה שֶׁמָּכַר. וְכֵן אִם לָוָה לִגְאֹל - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ - לֹא שֶׁיִּלְוֶה.

יח. מָצָא מְעַט וְרָצָה לִגְאֹל חֲצִי הַשָּׂדֶה שֶׁמָּכַר - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּדֵי גְּאֻלָּתוֹ - אוֹ גּוֹאֵל אֶת כֻּלָּהּ אוֹ אֵינוֹ גּוֹאֵל. וְאִם רָצוּ קְרוֹבָיו לִגְאֹל - גּוֹאֲלִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרוֹב אֵלָיו.

יט. הַנּוֹתֵן שָׂדֵהוּ מַתָּנָה - הֲרֵי זוֹ חוֹזֶרֶת לוֹ בַּיּוֹבֵל; שֶׁנֶּאֱמַר: תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ - לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה.

כ. הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ - כְּלָקוֹחוֹת הֵן, וּמַחֲזִירִין זֶה לָזֶה חֶלְקוֹ בַּיּוֹבֵל, וְלֹא תִבָּטֵל חֲלַקָּתָן מִכְּמוֹת שֶׁהָיְתָה. וְכֵן הַבְּכוֹר וְהַמְיַבֵּם אֵשֶׁת אָחִיו - מַחֲזִיר בַּיּוֹבֵל חֵלֶק שֶׁנָּטַל, וְנוֹטֵל הַחֵלֶק שֶׁכְּנֶגְדּוֹ.

כא. אֲבָל הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּרֵשַׁת הַבַּעַל מִדִּבְרֵיהֶם - עָשׂוּ חִזּוּק לְדִבְרֵיהֶם כְּשֵׁל תּוֹרָה, וְאֵינוֹ מַחֲזִיר בַּיּוֹבֵל. וְאִם יָרַשׁ מִמֶּנָּה בֵּית הַקְּבָרוֹת - יַחֲזִיר לִבְנֵי מִשְׁפָּחָה, מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה, וְיִתְּנוּ לוֹ דָּמֶיהָ, וּמְנַכִּין לוֹ דְּמֵי קֶבֶר אִשְׁתּוֹ, שֶׁהֲרֵי חַיָּב בִּקְבוּרָתָהּ.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ד-כ' אייר ה'תשע"ה

יום ראשון י"ד אייר ה'תשע"ה

הִלְכוֹת עֵרוּבִין

פֶּרֶק ב

א. אַנְשֵׁי הֶחָצֵר שֶׁעֵרְבוּ כֻּלָּן, חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא עֵרַב עִמָּהֶן - בֵּין מֵזִיד, בֵּין שׁוֹכֵחַ - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עֲלֵיהֶן, וְאָסוּר לְכֻלָּן לְהוֹצִיא מִבָּתֵּיהֶם לֶחָצֵר אוֹ מִן הֶחָצֵר לְבָתֵּיהֶם. בִּטֵּל לָהֶן זֶה שֶׁלֹּא עֵרַב רְשׁוּת חֲצֵרוֹ בִּלְבַד, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִבָּתֵּיהֶם לֶחָצֵר וּמֵחָצֵר לְבָתֵּיהֶם; אֲבָל לְבֵיתוֹ, אָסוּר. בִּטֵּל לָהֶן רְשׁוּת בֵּיתוֹ וּרְשׁוּת חֲצֵרוֹ, הֲרֵי כֻּלָּם מֻתָּרִין; הֵן מֻתָּרִין, מִפְּנֵי שֶׁעֵרְבוּ, וַהֲרֵי בִּטֵּל לָהֶן רְשׁוּת בֵּיתוֹ וַחֲצֵרוֹ; וְגַם הוּא מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ רְשׁוּת, וַהֲרֵי הוּא כְּאוֹרֵחַ אֶצְלָם, וְהָאוֹרֵחַ אֵינוֹ אוֹסֵר.

ב. הַמְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ סְתָם [-ולא פירט ביתו או חצרו] - רְשׁוּת חֲצֵרוֹ בִּטֵּל, רְשׁוּת בֵּיתוֹ לֹא בִּטֵּל. וְהַמְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לִבְנֵי חָצֵר, צָרִיךְ לְבַטֵּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּפֵרוּשׁ, וְאוֹמֵר: 'רְשׁוּתִי מְבֻטֶּלֶת לְךָ, וּלְךָ, וּלְךָ'; וַהַיּוֹרֵשׁ מְבַטֵּל רְשׁוּת אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת מוֹרִישׁוֹ בְּשַׁבָּת, שֶׁהַיּוֹרֵשׁ - תַּחַת מוֹרִישׁוֹ הוּקַם לְכָל דָּבָר, וּבִטּוּל רְשׁוּת בְּשַׁבָּת מֻתָּר לְכַתְּחִלָּה.

ג. בִּטְּלוּ אֵלּוּ הַמְעָרְבִין רְשׁוּתָם לָזֶה שֶׁלֹּא עֵרַב - הוּא מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי נִשְׁאַר לְבַדּוֹ; וְהֵם אֲסוּרִין, שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לָהֶן

מתוך מהדורת חזק

רְשׁוּת. וְאֵין אוֹמְרִין: 'יִהְיוּ כְּאוֹרְחִים אֶצְלוֹ'; שֶׁאֵין רַבִּים אוֹרְחִין אֵצֶל אֶחָד.

ד. הָיוּ אֵלּוּ שֶׁלֹּא עֵרְבוּ, שְׁנַיִם אוֹ יָתֵר - אִם בִּטְּלוּ רְשׁוּתָם לַמְעָרְבִין - הַמְעָרְבִין מֻתָּרִין, וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא עֵרְבוּ אֲסוּרִין [שאין הרבים נעשים אורחים]. וְאֵין הַמְעָרְבִין יְכוֹלִים לְבַטֵּל רְשׁוּתָם לַשְּׁנַיִם שֶׁלֹּא עֵרְבוּ, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן אוֹסֵר עַל חֲבֵרוֹ; וַאֲפִלּוּ חָזַר הָאֶחָד שֶׁלֹּא עֵרַב, וּבִטֵּל רְשׁוּת לַשֵּׁנִי שֶׁלֹּא עֵרַב - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבִּטְּלוּ לוֹ הַמְעָרְבִין, אָסוּר הָיָה. אֶחָד שֶׁעֵרַב, אֵינוֹ מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד שֶׁלֹּא עֵרַב; אֲבָל הָאֶחָד שֶׁלֹּא עֵרַב, מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד שֶׁעֵרַב.

ה. כְּשֵׁם שֶׁבַּעַל בַּיִת זֶה מְבַטֵּל לְבַעַל בַּיִת זֶה רְשׁוּתוֹ בְּחָצֵר אַחַת, כָּךְ מְבַטְּלִין מֵחָצֵר לְחָצֵר; וּמְבַטְּלִין, וְחוֹזְרִין וּמְבַטְּלִין. כֵּיצַד? שְׁנַיִם שֶׁשְּׁרוּיִין בְּחָצֵר וְלֹא עֵרְבוּ - אֶחָד מֵהֶן מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לַשֵּׁנִי, וְנִמְצָא הַשֵּׁנִי מְטַלְטֵל בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁבִּטֵּל לוֹ חֲבֵרוֹ [ה'ראשון'], עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה [ה'שני'] צָרְכָּיו [שימושיו בחצר, ויבטל הביטול]; וְחוֹזֵר הַשֵּׁנִי וּמְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לָרִאשׁוֹן, וּמְטַלְטֵל הָרִאשׁוֹן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁבִּטֵּל לוֹ; וְכֵן כַּמָּה פְּעָמִים. וְיֵשׁ בִּטּוּל רְשׁוּת בְּחֲרָבָה [בית ריק, שפתוחים אליו שני בתים], כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא בְּחָצֵר.

ו. מִי שֶׁבִּטֵּל רְשׁוּתוֹ, וְחָזַר וּטְלְטֵל בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁבִּטֵּל - אִם בְּמְזִיד הוֹצִיא - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עֲלֵיהֶן, שֶׁהֲרֵי לֹא עָמַד בְּבִטּוּלוֹ; וְאִם בְּשׁוֹגֵג הוֹצִיא - אֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁהֲרֵי הוּא עוֹמֵד בְּבִטּוּלוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֹּא קָדְמוּ וְהֶחְזִיקוּ אֵלּוּ שֶׁבִּטֵּל לָהֶן; אֲבָל אִם קָדְמוּ וְהֶחְזִיקוּ וְהוֹצִיאוּ - אִם חָזַר הוּא וְהוֹצִיא בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד, אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן.

ז. שְׁנֵי בָתִּים בִּשְׁנֵי צִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִקִּיפוּם גּוֹיִם מְחִיצָה בְּשַׁבָּת - אֵין מְבַטְּלִין זֶה לָזֶה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶם לְעָרֵב מֵאֶמֶשׁ. אֶחָד מִבְּנֵי חָצֵר שֶׁמֵּת, וְהִנִּיחַ רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד מִן הַשּׁוּק - אִם מֵת מִבְּעוֹד יוֹם, הֲרֵי הַיּוֹרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ מִבְּנֵי הֶחָצֵר אוֹסֵר עֲלֵיהֶן; וְאִם מֵת מִשֶּׁחָשֵׁכָה, אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן. אֶחָד מִן הַשּׁוּק [שיש לו דירה בחצר, אבל לא צריך לערב, כי לא גר בה] שֶׁמֵּת, וְהִנִּיחַ רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר - אִם מִבְּעוֹד יוֹם מֵת - אֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן מְעָרְבִין; וְאִם מֵת מִשֶּׁחָשֵׁכָה - אוֹסֵר עֲלֵיהֶן, עַד שֶׁיְּבַטֵּל לָהֶן רְשׁוּת מוֹרִישׁוֹ.

ח. יִשְׂרָאֵל וְגֵר שֶׁשְּׁרוּיִין בִּמְעָרָה אַחַת, וּמֵת הַגֵּר מִבְּעוֹד יוֹם - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶחְזִיק [וקנה] יִשְׂרָאֵל אַחֵר בִּנְכָסָיו עַד שֶׁחָשֵׁכָה [למרות זאת -] - הֲרֵי זֶה הַמַּחְזִיק [אחר כניסת שבת] אוֹסֵר עַד שֶׁיְּבַטֵּל, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּיוֹרֵשׁ; וְאִם מֵת הַגֵּר מִשֶּׁחָשֵׁכָה [ונעשו ערוב לפני השבת] - אַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזִיק יִשְׂרָאֵל אַחֵר בִּנְכָסָיו - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו, אֶלָּא בְּהֶתֵּרוֹ הָרִאשׁוֹן הוּא עוֹמֵד.

ט. יִשְׂרָאֵל הַדָּר עִם הַנָּכְרִי אוֹ עִם גֵּר תּוֹשָׁב [- גוי שמקיים מצוות בני נח] בְּחָצֵר, אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו; שֶׁדִּירַת הַגּוֹי אֵינָהּ דִּירָה, אֶלָּא כִּבְהֵמָה הוּא חָשׁוּב. וְאִם הָיוּ שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים אוֹ יָתֵר, וְגוֹי שׁוֹכֵן עִמָּהֶם - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עֲלֵיהֶם; וְדָבָר זֶה - גְּזֵרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְשַׁכְּנוּ גוֹי עִמָּהֶם, שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ מִמַּעֲשָׂיו. וְלָמָּה לֹא גָּזְרוּ בְּיִשְׂרָאֵל אֶחָד וְגוֹי אֶחָד? מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ דָּבָר מָצוּי - שֶׁהֲרֵי יִפְחַד שֶׁמָּא יִתְיַחֵד עִמּוֹ וַיַּהַרְגֶנּוּ, וּכְבָר אָסְרוּ לְהִתְיַחֵד עִם הַגּוֹי.

י. שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים וְגוֹי הַשּׁוֹכְנִים בְּחָצֵר אַחַת, וְעֵרְבוּ הַיִּשְׂרְאֵלִים לְעַצְמָם - לֹא הוֹעִיל כְּלוּם; וְכֵן אִם בִּטְּלוּ לַגּוֹי, אוֹ בִּטֵּל לָהֶן, אוֹ בִּטְּלוּ הַיִּשְׂרְאֵלִים זֶה לָזֶה וְנַעֲשׂוּ כְּיָחִיד עִם הַגּוֹי - לֹא הוֹעִילוּ כְּלוּם; שֶׁאֵין עֵרוּב מוֹעִיל בִּמְקוֹם גּוֹי, וְאֵין בִּטּוּל רְשׁוּת מוֹעִיל בִּמְקוֹם גּוֹי; וְאֵין לָהֶן תַּקָּנָה, אֶלָּא שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ רְשׁוּתוֹ, וְיַעֲשֶׂה הַגּוֹי כְּאִלּוּ הוּא אוֹרֵחַ עִמָּהֶן. וְכֵן אִם הָיוּ גּוֹיִם רַבִּים - מַשְׂכִּירִין רְשׁוּתָם לְיִשְׂרְאֵלִים, וְהַיִּשְׂרְאֵלִים מְעָרְבִין וּמֻתָּרִין. וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד שֶׁשָּׂכַר מִן הַגּוֹי - מְעָרֵב עִם שְׁאָר הַיִּשְׂרְאֵלִים, וַיִּתְּרוּ כֻּלָּם; וְאֵין כָּל אֶחָד וְאֶחָד צָרִיךְ לִשְׂכֹּר מִן הַגּוֹי.

יא. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ, וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד וְגוֹי דָּרִים בַּפְּנִימִית וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד בַּחִיצוֹנָה, אוֹ שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל וְגוֹי בַּחִיצוֹנָה וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד בַּפְּנִימִית - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עַל הַחִיצוֹנָה עַד שֶׁיִּשְׂכֹּר מִמֶּנּוּ, שֶׁהֲרֵי רַגְלֵי שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים וְגוֹי מְצוּיִים שָׁם; וְהַפְּנִימִי, מֻתָּר בַּפְּנִימִית.

יב. שׂוֹכְרִין מִן הַגּוֹי אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת; שֶׁהַשְּׂכִירוּת כְּבִטּוּל רְשׁוּת הִיא, שֶׁאֵינָהּ שְׂכִירוּת וַדַּאִית, אֶלָּא הֶכֵּר בִּלְבַד; לְפִיכָךְ, שׂוֹכְרִין מִן הַגּוֹי אֲפִלּוּ בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל גּוֹי מַשְׂכֶּרֶת שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, וְכֵן שְׂכִירוֹ אוֹ שַׁמָּשׁוֹ מַשְׂכִּירִין שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ; וַאֲפִלּוּ הָיוּ שְׂכִירוֹ אוֹ שַׁמָּשׁוֹ יִשְׂרְאֵלִי, הֲרֵי זֶה מַשְׂכִּיר שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. שָׁאַל מִן הַגּוֹי מָקוֹם לְהַנִּיחַ בּוֹ חֲפָצָיו, וְהִשְׁאִילוֹ - הֲרֵי נִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וּמַשְׂכִּיר שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. הָיוּ לְגוֹי שְׁנֵי שְׂכִירִים אוֹ שַׁמָּשִׁים אוֹ נָשִׁים רַבּוֹת - אִם הִשְׂכִּיר אֶחָד מֵהֶן, דַּיּוֹ.

יג. שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים וְגוֹי הַדָּרִים בְּחָצֵר אַחַת, וְשָׂכְרוּ מִן הַגּוֹי בְּשַׁבָּת - חוֹזֵר הָאֶחָד וּמְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לַשֵּׁנִי, וּמֻתָּר; וְכֵן אִם מֵת הַגּוֹי בְּשַׁבָּת - מְבַטֵּל הַיִּשְׂרְאֵלִי לְיִשְׂרָאֵל הָאַחֵר, וְיִהְיֶה מֻתָּר לְטַלְטֵל.

יד. גּוֹי שֶׁהִשְׂכִּיר מִגּוֹי - אִם אֵין הָרִאשׁוֹן יָכוֹל לְהוֹצִיא הַגּוֹי הַשֵּׁנִי עַד שֶׁיַּשְׁלִים זְמַן שְׂכִירוּתוֹ - שׂוֹכְרִין מִזֶּה הַגּוֹי הַשֵּׁנִי, שֶׁהֲרֵי נִכְנָס תַּחַת הַבְּעָלִים; וְאִם יֵשׁ רְשׁוּת לָרִאשׁוֹן לְהוֹצִיא אֶת הַגּוֹי הַשּׂוֹכֵר מִמֶּנּוּ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה - אִם לֹא הָיָה הַשֵּׁנִי עוֹמֵד וְשָׂכְרוּ הַיִּשְׂרְאֵלִים מִן הָרִאשׁוֹן, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.

טו. חָצֵר שֶׁיִּשְׂרְאֵלִים וְגוֹי שְׁרוּיִין [גרים] בָּהּ, וְהָיוּ חַלּוֹנוֹת פְּתוּחוֹת מִבֵּית יִשְׂרְאֵלִי זֶה לְבֵית יִשְׂרְאֵלִי זֶה, וְעָשׂוּ עֵרוּב דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מֻתָּרִין

לְהוֹצִיא מִבַּיִת לְבַיִת דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת, הֲרֵי הֵם אֲסוּרִין לְהוֹצִיא מִבַּיִת לְבַיִת דֶּרֶךְ פְּתָחִים, מִפְּנֵי הַגּוֹי, עַד שֶׁיַּשְׂכִּיר; שֶׁאֵין רַבִּים נַעֲשִׂים בְּעֵרוּב כְּיָחִיד, בִּמְקוֹם הַגּוֹי.

טז. יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מְחַלֵּל שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא [ברבים], אוֹ שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה - הֲרֵי הוּא כְּגוֹי לְכָל דְּבָרָיו; וְאֵין מְעָרְבִין עִמּוֹ, וְאֵינוֹ מְבַטֵּל, אֶלָּא שׁוֹכְרִין מִמֶּנּוּ כְּגוֹי. אֲבָל אִם הָיָה מִן הַמִּינִים שֶׁאֵין עוֹבְדִין עֲבוֹדָה זָרָה, וְאֵין מְחַלְּלִין שַׁבָּת, כְּגוֹן צְדוֹקִין, וּבַיְתוֹסִין, וְכָל הַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה - כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּמִצְוַת עֵרוּב - אֵין מְעָרְבִין עִמּוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בָּעֵרוּב, וְאֵין שׁוֹכְרִין מִמֶּנּוּ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ כְּגוֹי; אֲבָל מְבַטֵּל הוּא רְשׁוּתוֹ לְיִשְׂרָאֵל הַכָּשֵׁר, וְזוֹ הִיא תַּקָּנָתוֹ. וְכֵן אִם הָיָה יִשְׂרָאֵל אֶחָד כָּשֵׁר, וְזֶה הַצְּדוֹקִי, בְּחָצֵר - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עָלָיו, עַד שֶׁיְּבַטֵּל לוֹ.

יום שני ט"ו אייר ה'תשע"ה

פֶּרֶק ג

א. חַלּוֹן שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת - אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר עַל זֶה, וְהָיָה קָרוֹב מִן הָאָרֶץ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים, אֲפִלּוּ כֻּלּוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה וּמִקְצָתוֹ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה, אוֹ כֻּלּוֹ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה וּמִקְצָתוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה - אִם רָצוּ יוֹשְׁבֵי שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת לְעָרֵב כֵּלָּן עֵרוּב אֶחָד, הָרְשׁוּת בְּיָדָן, וְיֵעָשׂוּ כְּחָצֵר אַחַת, וִיטַלְטְלוּ מִזּוֹ לָזוֹ; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן. הָיָה הַחַלּוֹן פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה, אוֹ שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחַלּוֹן שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת; אֲבָל שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָתִּים, אֲפִלּוּ הָיָה לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה. וְכֵן חַלּוֹן שֶׁבֵּין בֵּית לַעֲלִיָּה [- עליית הגג] - אִם רָצוּ מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶן סֵלָם; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה. הָיָה חַלּוֹן עָגֹל - אִם יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְרַבֵּעַ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, הֲרֵי הוּא כִּמְרֻבָּע.

ג. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, אוֹ מַתְּבֵן [ערמת תבן] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת - פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים [- אינו גורם להחשיבם לב' חצרות ולכן] - מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד, וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם. הָיָה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה, אוֹ יָתֵר עַל כֵּן - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן; וְאִם הָיָה בֵּינֵיהֶן סֵלָם מִכָּאן וְסֵלָם מִכָּאן, הֲרֵי הֵן כְּפֶתַח, וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד [- במשותף]. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַסֵּלָם זָקוּף וְסָמוּךְ לַכֹּתֶל, שֶׁהֲרֵי אֵין יְכוֹלִין לַעֲלוֹת בּוֹ עַד שֶׁיִּמָּשֵׁךְ וְיִתְרַחֵק מִתַּחְתָּיו מִן הַכֹּתֶל - הֲרֵי זֶה מַתִּיר; וַאֲפִלּוּ לֹא הָיָה מַגִּיעַ רֹאשׁ הַסֵּלָם לְרֹאשׁ הַכֹּתֶל - אִם נִשְׁאַר בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה [טפחים], הֲרֵי זֶה מַתִּיר, וּמְעָרְבִין אֶחָד, אִם רָצוּ.

ד. הָיָה הַכֹּתֶל רָחָב אַרְבָּעָה, וְעָשָׂה סֵלָם מִכָּאן וְסֵלָם מִכָּאן - אַף עַל פִּי שֶׁהַסֻּלָּמוֹת מְרֻחָקוֹת זֶה מִזֶּה - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד. אֵין בְּרֹחַב הַכֹּתֶל אַרְבָּעָה - אִם אֵין בֵּין הַסֻּלָּמוֹת שְׁלֹשָׁה, מְעָרְבִין אֶחָד; הָיָה בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה, מְעָרְבִין שְׁנַיִם.

ה. בָּנָה מַצֵּבָה [ספסל] עַל גַּבֵּי מַצֵּבָה בְּצַד הַכֹּתֶל - אִם יֵשׁ בַּתַּחְתּוֹנָה [- בספסל התחתון] אַרְבָּעָה, מְמַעֵט [- ונחשב כפחות מי' טפחים]; אֵין בַּתַּחְתּוֹנָה אַרְבָּעָה, וְאֵין בֵּינָהּ לְבֵין הָעֶלְיוֹנָה שְׁלֹשָׁה, מְמַעֵט; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד. וְכֵן בְּמַדְרֵגוֹת שֶׁל עֵץ שֶׁסְּמָכָן לַכֹּתֶל.

ו. כֹּתֶל גָּבוֹהַּ שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, וְזִיז [בליטה] יוֹצֵא בְּאֶמְצָעִיתוֹ - אִם נִשְׁאַר מִן הַזִּיז עַד רֹאשׁ הַכֹּתֶל פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, מַנִּיחַ סֵלָם לִפְנֵי הַזִּיז, וּמְעָרְבִין אֶחָד, אִם רָצוּ; אֲבָל אִם הִנִּיחַ הַסֵּלָם בְּצַד הַזִּיז, אֵינוֹ מְמַעֵט. הָיָה הַכֹּתֶל גָּבוֹהַּ תִּשְׁעָה עָשָׂר טֶפַח - מוֹצִיא [זיז] אֶחָד בָּאֶמְצַע, וּמְעָרְבִין אֶחָד, אִם רָצוּ; שֶׁהֲרֵי מִן הַזִּיז עַד הָאָרֶץ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וּמִן הַזִּיז עַד רֹאשׁ הַכֹּתֶל פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה. הָיָה הַכֹּתֶל גָּבוֹהַּ עֶשְׂרִים טֶפַח, צָרִיךְ שְׁנֵי זִיזִין זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּין הַזִּיז הַתַּחְתּוֹן וּבֵין הָאָרֶץ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וּבֵין הַזִּיז הָעֶלְיוֹן וּבֵין רֹאשׁ הַכֹּתֶל פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה; וּמְעָרְבִין אֶחָד, אִם רָצוּ.

ז. דֶּקֶל שֶׁחָתָכוֹ וּסְמָכוֹ עַל רֹאשׁ הַכֹּתֶל וְעַל הָאָרֶץ - מְעָרְבִין אֶחָד, אִם רָצוּ; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקָבְעוֹ בַּבִּנְיָן. וְכֵן הַסֵּלָם - כָּבְדוּ קוֹבְעוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַבְּרוֹ בַּבִּנְיָן. הָיוּ קַשִּׁין מַבְדִּילִין בֵּין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת, וְסֵלָם מִכָּאן וְסֵלָם מִכָּאן - אֵין מְעָרְבִין אֶחָד; שֶׁהֲרֵי אֵין כַּף הָרֶגֶל עוֹלָה בַּסֵּלָם, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ עַל מַה יִסְמֹךְ [- שהסולם יתמוטט]. הָיָה הַסֵּלָם בָּאֶמְצַע, וְקַשִּׁין מִכָּאן וְקַשִּׁין מִכָּאן [- מחיצה מקש ובאמצע עמוד לתמיכת הסולם] - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין שְׁנַיִם.

ח. הָיָה אִילָן בְּצַד הַכֹּתֶל, וְעָשָׂהוּ סֵלָם לַכֹּתֶל - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד, הוֹאִיל וְאִסּוּר שְׁבוּת [- מדברי חכמים] הוּא שֶׁגָּרַם לוֹ שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בָּאִילָן. עָשָׂה אֲשֵׁרָה [אילן לעבודה זרה] סֵלָם לַכֹּתֶל - אֵין מְעָרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לַעֲלוֹת עָלֶיהָ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה.

ט. כֹּתֶל שֶׁגְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה, וּבָא לְמַעֲטוֹ [ע"י הגבהת הקרקע] כְּדֵי לְעָרֵב עֵרוּב אֶחָד - אִם יֵשׁ בְּאֹרֶךְ הַמִּעוּט [- לרוחב הכותל] {אַרְבָּעָה}(עשרה) טְפָחִים, מְעָרְבִין אֶחָד; סָתַר מִקְצָת הַכֹּתֶל [מלמעלה] עַד שֶׁנִּתְמַעֵט מֵעֲשָׂרָה [בצד אחד] - צִדּוּ הַקָּצָר, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְחָצֵר זוֹ [להשתמש ולהניח חפצים על הכותל], וּשְׁאָר הַכֹּתֶל הַגָּבוֹהַּ, לְבֵין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת.

י. נִפְרַץ הַכֹּתֶל הַגָּבוֹהַּ שֶׁבֵּינֵיהֶן - אִם הָיְתָה הַפִּרְצָה

[לרוחב] עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת, מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּפֶתַח. וְאִם הָיְתָה יָתֵר מֵעֶשֶׂר - מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד, וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין.

יא. הָיְתָה הַפִּרְצָה פָּחוֹת מֵעֶשֶׂר, וּבָא לְהַשְׁלִימָהּ לְיָתֵר מֵעֶשֶׂר - חוֹקֵק [סותר] בַּכֹּתֶל גֹּבַהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וּמְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד; וְאִם בָּא לִפְרֹץ לְכַתְּחִלָּה פִּרְצָה יָתֵר מֵעֶשֶׂר בְּכָל הַכֹּתֶל, צָרִיךְ לִהְיוֹת גֹּבַהּ הַפִּרְצָה מְלֹא קוֹמָתוֹ [- שירואו הבתים בברור דרך הפתח].

יב. חָרִיץ [בקרקע] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה אוֹ יָתֵר - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין; פָּחוֹת מִכָּאן - מְעָרְבִין אֶחָד, וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם. וְאִם מִעֵט עָמְקוֹ בְּעָפָר אוֹ בִּצְרוֹרוֹת - מְעָרְבִין אֶחָד, וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם; שֶׁסְּתָם עָפָר וּצְרוֹרוֹת בְּחָרִיץ, מְבֻטָּלִין הֵן. אֲבָל אִם מִלְּאָהוּ תֶּבֶן אוֹ קַשׁ - אֵינָן מְמַעֲטִין עַד שֶׁיְּבַטֵּל [- יחליט להשאירם שם].

יג. וְכֵן אִם מִעֵט רָחְבּוֹ בְּלוּחַ אוֹ בְּקָנֶה [- שאסור לטלטלם בשבת] שֶׁהוֹשִׁיטוֹ בְּאֹרֶךְ כָּל הֶחָרִיץ - מְעָרְבִין אֶחָד, וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם; וְכָל הַדָּבָר הַנִּטָּל בְּשַׁבָּת, כְּגוֹן הַסַּל וְהַסֵּפֶל - אֵין מְמַעֲטִין בּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן חִבְּרוֹ בָּאָרֶץ חִבּוּר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשָׁמְטוֹ עַד שֶׁיְּחַפֵּר בְּדֶקֶר [מעדר].

יד. נָתַן לוּחַ שֶׁרָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל רֹחַב הֶחָרִיץ, מְעָרְבִין אֶחָד; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין. וְכֵן שְׁתֵּי גְּצֻצְטְרִיּוֹת [מרפסות] זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ - אִם הוֹשִׁיט לוּחַ שֶׁרָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים מִזּוֹ לָזוֹ, מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן. הָיוּ זוֹ בְּצַד זוֹ, וְאֵינָן בְּשָׁוֶה, אֶלָּא אַחַת לְמַעְלָה מֵחֲבֶרְתָּהּ - אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים, הֲרֵי הֵן כִּגְּצֻצְטְרָה אַחַת; וְאִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה אוֹ יָתֵר, מְעָרְבִין אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן.

טו. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת שֶׁהוּא רָחָב, וְהָיָה גָּבוֹהַּ מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים מֵחָצֵר זוֹ וְשָׁוֶה לְקַרְקַע חָצֵר שְׁנִיָּה - נוֹתְנִין רָחְבּוֹ לִבְנֵי הֶחָצֵר שֶׁהוּא שָׁוֶה לָהֶן, וְיֵחָשֵׁב מֵחֲצֵרָן; הוֹאִיל וְתַשְׁמִישוֹ בְּנַחַת לְאֵלּוּ וְתַשְׁמִישוֹ בְּקָשֶׁה לְאֵלּוּ, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְאֵלּוּ שֶׁתַּשְׁמִישוֹ לָהֶן בְּנַחַת. וְכֵן חָרִיץ שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, עָמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים מִצַּד חָצֵר זוֹ וְשָׁוֶה לְקַרְקַע חָצֵר שְׁנִיָּה - נוֹתְנִין רָחְבּוֹ לֶחָצֵר שֶׁהוּא שָׁוֶה לוֹ; מִפְּנֵי שֶׁתַּשְׁמִישוֹ נַחַת לָזֶה וְקָשֶׁה לָזֶה, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְאֵלּוּ שֶׁתַּשְׁמִישוֹ לָהֶם בְּנַחַת.

טז. הָיָה הַכֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת נָמוּךְ מֵחָצֵר הָעֶלְיוֹנָה וְגָבוֹהַּ מֵחָצֵר הַתַּחְתּוֹנָה, שֶׁנִּמְצְאוּ בְּנֵי הָעֶלְיוֹנָה מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּעָבְיוֹ [- בגג הכותל] עַל יְדֵי שִׁלְשׁוּל [חבל], וּבְנֵי הַתַּחְתּוֹנָה מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּעָבְיוֹ עַל יְדֵי זְרִיקָה - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין בּוֹ, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד; אֲבָל אִם לֹא עֵרְבוּ - אֵין מַכְנִיסִין מֵעֲבִי כֹּתֶל זֶה לַבָּתִּים, וְאֵין מוֹצִיאִין מֵהַבָּתִּים לְעָבְיוֹ.

יז. שְׁנֵי בָּתִּים שֶׁבֵּינֵיהֶם חֲרָבָה שֶׁהִיא רְשׁוּת הַיָּחִיד - אִם יְכוֹלִין שְׁנֵיהֶן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲרָבָה עַל יְדֵי זְרִיקָה, אוֹסְרִין זֶה עַל זֶה; וְאִם הָיָה תַּשְׁמִישָׁהּ לָזֶה בְּנַחַת, וְהָאַחֵר אֵינוֹ יָכוֹל לִזְרֹק לָהּ מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲמֻקָּה מִמֶּנָּה - הֲרֵי זֶה שֶׁהִיא לוֹ בְּנַחַת, מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ עַל יְדֵי זְרִיקָה.

יח. כָּל גַּגּוֹת הָעִיר, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה גָּבוֹהַּ וְזֶה נָמוּךְ, עִם כָּל הַחֲצֵרוֹת, עִם כָּל הַקַּרְפֵּפוֹת [-מין חצר] שֶׁהֲקָפוּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה שֶׁאֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן יָתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם [- מאה אמה על חמישים], עִם עֲבִי הַכְּתָלִים שֶׁבֵּין הַחֲצֵרוֹת, עִם הַמְּבוֹאוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לְחִי אוֹ קוֹרָה - כֻּלָּן רְשׁוּת אַחַת הֵן; וּמְטַלְטְלִין בְּכֻלָּן בְּלֹא עֵרוּב, כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹכָן [ששהו שם בשבת], אֲבָל לֹא כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ.

יט. כֵּיצַד? כְּלִי שֶׁשָּׁבַת בְּתוֹךְ הֶחָצֵר - בֵּין עֵרְבוּ אַנְשֵׁי הֶחָצֵר, בֵּין לֹא עֵרְבוּ - מֻתָּר לְהַעֲלוֹתוֹ מִן הֶחָצֵר לַגַּג, אוֹ לְרֹאשׁ הַכֹּתֶל, וּמִן הַגַּג לְגַג אַחֵר הַסָּמוּךְ לוֹ אֲפִלּוּ הָיָה גָּבוֹהַּ מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁהוּא אוֹ נָמוּךְ, וּמִן הַגַּג הָאַחֵר לְחָצֵר שְׁנִיָּה, וּמֵחָצֵר שְׁנִיָּה לְגַג שְׁלִישִׁי שֶׁל חָצֵר שְׁלִישִׁית, וּמִגַּג שְׁלִישִׁי לְמָבוֹי, וּמִן הַמָּבוֹי לְגַג רְבִיעִי. עַד שֶׁיַּעֲבִירֻנוּ כָּל הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת וַחֲצֵרוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת וְקַרְפֵּפוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ חֲצֵרוֹת וְקַרְפֵּפוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ שְׁלָשְׁתָּן מִזֶּה לָזֶה וּמִזֶּה לָזֶה - וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בִּכְלִי זֶה לְבַית מִן הַבָּתִּים, אֶלָּא אִם עֵרְבוּ אַנְשֵׁי כָּל הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלּוּ עֵרוּב אֶחָד.

כ. וְכֵן אִם שָׁבַת הַכְּלִי בְּבַיִת, וְהוֹצִיאוּ לְחָצֵר - לֹא יַעֲבִירֻנוּ לְחָצֵר אַחֶרֶת, אוֹ לְגַג אַחֵר, אוֹ לְרֹאשׁ הַכֹּתֶל, אוֹ לְקַרְפֵּף, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמַּעֲבִירִין בָּהֶן כְּלִי זֶה, עֵרוּב אֶחָד.

כא. בּוֹר [מים] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת - אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת, אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לוֹ מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד דּוֹלֶה מֵרְשׁוּתוֹ. וְהֵיכָן מַעֲמִידִין אֶת הַמְּחִיצָה? אִם הָיְתָה לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה טֶפַח מִן הַמְּחִיצָה יוֹרֵד בְּתוֹךְ הַמַּיִם; וְאִם הָיְתָה הַמְּחִיצָה כֻּלָּהּ בְּתוֹךְ הַמַּיִם, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה טֶפַח מִמֶּנָּה יוֹצֵא לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם - כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נִכֶּרֶת רְשׁוּת זֶה מֵרְשׁוּת זֶה.

כב. וְכֵן אִם עָשׂוּ עַל פִּי הַבּוֹר קוֹרָה רְחָבָה אַרְבָּעָה טְפָחִים - זֶה מְמַלֵּא מִצַּד הַקּוֹרָה, וְזֶה מְמַלֵּא מִצַּדָּהּ הַשֵּׁנִי, וּכְאֵלּוּ הִבְדִּילָה חֵלֶק זֶה מֵחֵלֶק זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם מְעֹרָבִין מִלְּמַטָּה; קַל [הקלה] הוּא שֶׁהֵקֵלּוּ חֲכָמִים בְּמַיִם.

כג. בְּאֵר שֶׁבְּאֶמְצַע הַשְּׁבִיל בֵּין שְׁנֵי כְּתְלֵי חֲצֵרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מַפְלֶגֶת [רחוקה] מִכֹּתֶל זֶה אַרְבָּעָה טְפָחִים וּמִכֹּתֶל זֶה אַרְבָּעָה טְפָחִים - שְׁנֵיהֶם מְמַלְּאִים מִמֶּנָּה, וְאֵין צְרִיכִין לְהוֹצִיא זִיזִין [- קרש קטן להיכר] עַל גַּבָּהּ; שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר עַל חֲבֵרוֹ דֶּרֶךְ אֲוִיר.

כד. חָצֵר קְטַנָּה שֶׁנִּפְרְצָה בְּמִלּוּאָהּ לְחָצֵר גְּדוֹלָה מִבְּעוֹד יוֹם - אַנְשֵׁי גְּדוֹלָה מְעָרְבִין לְעַצְמָן וּמֻתָּרִין, שֶׁהֲרֵי נִשְׁאַר

לָהֶן פַּסִּין [דפנות] מִכָּאן וּמִכָּאן; וְאַנְשֵׁי קְטַנָּה אֲסוּרִין לְהוֹצִיא מִבָּתֵּיהֶן לְחָצֵר שֶׁלָּהֶן, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ עִם בְּנֵי הַגְּדוֹלָה עֵרוּב אֶחָד; שֶׁדָּיּוֹרִין [הדיירים] שֶׁל גְּדוֹלָה חֲשׁוּבִין בִּקְטַנָּה [שהקטנה כפתח לגדולה], וְאֵין דָּיּוֹרֵי קְטַנָּה חֲשׁוּבִין בִּגְדוֹלָה.

כה. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת שֶׁעֵרְבוּ עֵרוּב אֶחָד דֶּרֶךְ הַפֶּתַח שֶׁבֵּינֵיהֶן, אוֹ דֶּרֶךְ הַחַלּוֹן, וְנִסְתַּם הַפֶּתַח אוֹ הַחַלּוֹן בְּשַׁבָּת - כָּל אַחַת וְאַחַת מֵתֶּרֶת לְעַצְמָהּ; הוֹאִיל וְהֶתֵּרָה מִקְצָת שַׁבָּת, הֶתֵּרָה כֻּלָּהּ. וְכֵן שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת שֶׁעֵרְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ, וְנָפַל כֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן בְּשַׁבָּת - אֵלּוּ מֻתָּרִים לְעַצְמָן וּמוֹצִיאִין מִבָּתֵּיהֶן וּמְטַלְטְלִין עַד עִקַּר הַמְּחִיצָה, וְאֵלּוּ מְטַלְטְלִין כֵּן עַד עִקַּר הַמְּחִיצָה; הוֹאִיל וְהֶתֵּרָה מִקְצָת שַׁבָּת, הֶתֵּרָה כֻּלָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתּוֹסְפוּ הַדָּיּוֹרִין - שֶׁהַדָּיּוֹרִין הַבָּאִין בְּשַׁבָּת, אֵינָן אוֹסְרִין. נִפְתַּח הַחַלּוֹן וְנַעֲשָׂה הַפֶּתַח בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁעֲשׂוּ גוֹיִם לְדַעְתָּן [מדעת עצמם] - חָזְרוּ לְהֶתֵּרָן. וְכֵן שְׁתֵּי סְפִינוֹת שֶׁהָיוּ קְשׁוּרוֹת זוֹ בָּזוֹ וְעֵרְבוּ, וְנִפְסְקוּ - אָסוּר לְטַלְטֵל מִזּוֹ לָזוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיוּ מֻקָּפוֹת מְחִיצָה; חָזְרוּ וְנִקְשְׁרוּ בְּשׁוֹגֵג, חָזְרוּ לְהֶתֵּרָן.

יום שלישי ט"ז אייר ה'תשע"ה

פֶּרֶק ד

א. אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁהָיוּ כֻּלָּן אוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד תָּמִיד - אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ בַּיִת בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אֵין צְרִיכִין עֵרוּב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ וַעֲבָדָיו אוֹסְרִין עָלָיו, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעָרֵב עִמָּהֶן - כָּךְ אֵלּוּ כֻּלָּן כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד הֵן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כֻּלָּן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד.

ב. וְכֵן אִם צָרְכוּ לַעֲשׂוֹת עֵרוּב עִם אַנְשֵׁי חָצֵר אַחֶרֶת - עֵרוּב אֶחָד לְכֻלָּן, וּפַת אַחַת בִּלְבַד מוֹלִיכִין לְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁמְּעָרְבִין עִמּוֹ; וְאִם הָיָה הָעֵרוּב בָּא אֶצְלָן [הונח בחצרם] - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, כְּמוֹ הַבַּיִת שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָעֵרוּב שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן אֶת הַפַּת; שֶׁכָּל אֵלּוּ הַבָּתִּים, כְּבַיִת אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין.

ג. וְכֵן אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁעֵרְבוּ, נַעֲשׂוּ כֻּלָּן כְּבַיִת אֶחָד; וְאִם צָרְכוּ לְעָרֵב עִם חָצֵר שְׁנִיָּה, כִּכָּר אֶחָד בִּלְבַד הוּא שֶׁמּוֹלִיכִין עַל יְדֵי כֻּלָּן לַמָּקוֹם שֶׁמְּעָרְבִין בּוֹ; וְאִם הָיָה עֵרוּב בָּא אֶצְלָן, אֵינָן צְרִיכִין לִתֵּן פַּת.

ד. חֲמִשָּׁה שֶׁגָּבוּ אֶת הָעֵרוּב לְהוֹלִיכוֹ לַמָּקוֹם שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָעֵרוּב - כְּשֶׁהֵן מוֹלִיכִין, אֵינָן צְרִיכִין לְהוֹלִיךְ עַל יְדֵי חֲמִשְׁתָּן אֶלָּא כִּכָּר אֶחָד; שֶׁכֵּיוָן שֶׁגָּבוּ, כֻּלָּן נַעֲשׂוּ כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד.

ה. הָאָב וּבְנוֹ, וְהָרַב וְתַלְמִידוֹ, שֶׁהֵן שְׁרוּיִין בְּחָצֵר - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּבַיִת אֶחָד; וְאַף עַל פִּי שֶׁפְּעָמִים אוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, וּפְעָמִים אֵינָן אוֹכְלִין - הֲרֵי הֵן כְּבַיִת אֶחָד.

ו. הָאַחִים שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ בַּיִת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְאֵינָן סוֹמְכִין [אוכלים] עַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶן, וְכֵן הַנָּשִׁים אוֹ הָעֲבָדִים שֶׁאֵינָן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחַן בַּעְלָן אוֹ רַבָּן תָּמִיד, אֲבָל אוֹכְלִין הֵן עַל שֻׁלְחָנוֹ בִּשְׂכַר מְלָאכָה שֶׁעוֹשִׂין לוֹ אוֹ בְּטוֹבָה יָמִים יְדוּעִין, כְּמִי שֶׁסּוֹעֵד אֵצֶל חֲבֵרוֹ שָׁבוּעַ אוֹ חֹדֶשׁ - אִם אֵין עִמָּהֶן דָּיּוֹרִין [דיירים] אֲחֵרִים בֶּחָצֵר, אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב; וְאִם עֵרְבוּ עִם חָצֵר אַחֶרֶת, עֵרוּב אֶחָד לְכֻלָּן, וְאִם בָּא הָעֵרוּב אֶצְלָן, אֵין נוֹתְנִין פַּת. וְאִם הָיוּ דָּיּוֹרִין עִמָּהֶן בֶּחָצֵר, צְרִיכִין פַּת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כִּשְׁאָר אַנְשֵׁי הֶחָצֵר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד תָּמִיד.

ז. חָמֵשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁשָּׁבְתוּ בִּטְרַקְלִין [אולם עם כמה חדרים] אֶחָד - אִם הָיָה מַפְסִיק בֵּין כָּל חֲבוּרָה וַחֲבוּרָה מְחִיצָה הַמַּגַּעַת לַתִּקְרָה - הֲרֵי כָּל חֲבוּרָה מֵהֶן כְּאִלּוּ הִיא בְּחֶדֶר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אוֹ בַּעֲלִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ; לְפִיכָךְ צְרִיכִין פַּת מִכָּל חֲבוּרָה. וְאִם אֵין הַמְּחִיצוֹת מַגִּיעוֹת לַתִּקְרָה - כִּכָּר אֶחָד לְכֻלָּן, שֶׁכֻּלָּן כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד חֲשׁוּבִין.

ח. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ בֵּית שַׁעַר [חדר לשומר השער] שֶׁרַבִּים דּוֹרְסִין בּוֹ, אוֹ אַכְסַדְרָה, אוֹ מִרְפֶּסֶת, אוֹ בֵּית הַבָּקָר, אוֹ בֵּית הַתֶּבֶן, אוֹ בֵּית הָעֵצִים, אוֹ אוֹצָר [מחסן] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו, עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ עִמּוֹ בֶּחָצֵר מָקוֹם דִּירָה שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עָלָיו לֶאֱכֹל בּוֹ פִּתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה אוֹסֵר עָלָיו, עַד שֶׁיְּעָרֵב עִמּוֹ; אֲבָל מָקוֹם לִינָה, אֵינוֹ אוֹסֵר. לְפִיכָךְ, אִם קָבַע לוֹ מָקוֹם לֶאֱכֹל בּוֹ בְּבֵית שַׁעַר, אוֹ בְּאַכְסַדְרָה וּמִרְפֶּסֶת - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מָקוֹם דִּירָה.

ט. עֲשָׂרָה בָּתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה - הַבַּיִת הַפְּנִימִי וְהַשֵּׁנִי לוֹ, הֵן שֶׁנּוֹתְנִין אֶת הָעֵרוּב; וְהַשְּׁמוֹנָה בָּתִּים הַחִיצוֹנִים, אֵינָן נוֹתְנִין אֶת הָעֵרוּב; הוֹאִיל וְרַבִּים דּוֹרְסִין בָּהֶן, הֲרֵי הֵן כְּבֵית שַׁעַר, וְהַדָּר בְּבֵית שַׁעַר אֵינוֹ אוֹסֵר. אֲבָל הַתְּשִׁיעִי, אֵין דּוֹרְסִין בּוֹ רַבִּים; לְפִיכָךְ אוֹסֵר, עַד שֶׁיִּתֵּן עֵרוּבוֹ.

י. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת וּבֵינֵיהֶן שְׁלֹשָׁה בָּתִּים פְּתוּחִים זֶה לָזֶה וּפְתוּחִים לַחֲצֵרוֹת, וְהֵבִיאוּ בְּנֵי חָצֵר זוֹ עֵרוּבָן דֶּרֶךְ הַבַּיִת הַפָּתוּחַ לָהֶן, וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הָאֶמְצָעִי, וְכֵן הֵבִיאוּ בְּנֵי חָצֵר הָאַחֶרֶת עֵרוּבָן דֶּרֶךְ הַבַּיִת הַפָּתוּחַ לָהֶן וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הָאֶמְצָעִי - אוֹתָן הַשְּׁלֹשָׁה בָּתִּים, אֵינָן צְרִיכִין לִתֵּן אֶת הַפַּת; הָאֶמְצָעִי - מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחוּ בּוֹ הָעֵרוּב, וְהַשְּׁנַיִם שֶׁמִּצִּדָּדָיו - מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן בֵּית שַׁעַר לְאַנְשֵׁי חָצֵר.

יא. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת וּשְׁנֵי בָּתִּים פְּתוּחִים זֶה לָזֶה בֵּינֵיהֶן, וְהֵבִיאוּ אֵלּוּ עֵרוּבָן דֶּרֶךְ הַבַּיִת הַפָּתוּחַ לָהֶן, וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הַשֵּׁנִי הַסָּמוּךְ לְחָצֵר הָאַחֶרֶת, וְהֵבִיאוּ אֵלּוּ עֵרוּבָן דֶּרֶךְ הַפֶּתַח הַסָּמוּךְ לָהֶן, וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הָאַחֵר - שְׁתֵּיהֶן לֹא קָנוּ עֵרוּב; שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן הִנִּיחָה עֵרוּבָהּ בְּבֵית שַׁעַר שֶׁל חָצֵר אַחֶרֶת.

יב. אֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר שֶׁהָיָה גוֹסֵס - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת בּוֹ בַּיּוֹם - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עַל בְּנֵי הֶחָצֵר, עַד שֶׁיִּזְכּוּ לוֹ בְּפַת וְיַעֲרְבוּ עָלָיו; וְכֵן קָטָן - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ עָלָיו. אֲבָל הָאוֹרֵחַ - אֵינוֹ אוֹסֵר לְעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יג. אֶחָד מִבְּנֵי חָצֵר שֶׁהִנִּיחַ בֵּיתוֹ, וְהָלַךְ וְשָׁבַת בְּחָצֵר אַחֶרֶת - אֲפִלּוּ הָיְתָה סְמוּכָה לַחֲצֵרוֹ - אִם הִסִּיעַ מִלִּבּוֹ [הניח מחשבתו] וְאֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לְבֵיתוֹ בְּשַׁבָּת זוֹ, הֲרֵי זֶה אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיִשְׂרָאֵל; אֲבָל גּוֹי - אֲפִלּוּ הָלַךְ לִשְׁבוֹת בְּעִיר אַחֶרֶת, אוֹסֵר עֲלֵיהֶן, עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ מְקוֹמוֹ, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא בְּשַׁבָּת.

יד. בַּעַל הֶחָצֵר שֶׁהִשְׂכִּיר מִבָּתֵּי חֲצֵרוֹ לַאֲחֵרִים, וְהִנִּיחַ לוֹ כֵּלִים אוֹ מִינֵי סְחוֹרָה בְּכָל בַּיִת וּבַיִת מֵהֶן - אֵינָן אוֹסְרִין עָלָיו; הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ תְּפוּסַת יָד בְּכָל בַּיִת מֵהֶן, נַעֲשׂוּ הַכֹּל כְּאוֹרְחִין אֶצְלוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִנִּיחַ שָׁם דָּבָר שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת, כְּגוֹן טֶבֶל וַעֲשָׂשִׂית [חתיכת מתכת]; אֲבָל אִם נִשְׁאַר לוֹ בְּכָל בַּיִת מֵהֶן כֵּלִים שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלָן - הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר שֶׁיּוֹצִיאֵם הַיּוֹם, וְלֹא יִשָּׁאֵר לוֹ שָׁם תְּפוּסַת יָד - הֲרֵי אֵלּוּ אוֹסְרִין עָלָיו, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ.

טו. אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁשָּׁכְחוּ וְלֹא עֵרְבוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִבָּתֵּיהֶם לֶחָצֵר, וְלֹא מֵחָצֵר לַבָּתִּים; אֲבָל מְטַלְטְלִין הֵן כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ [ששהו בשבת] בֶּחָצֵר, בְּכָל הֶחָצֵר וּבְכָל הַנִּחְשָׁב עִם הֶחָצֵר. וְאִם הָיְתָה שָׁם מִרְפֶּסֶת אוֹ עֲלִיָּה [-עלית גג], וְעֵרְבוּ אַנְשֵׁי הֶחָצֵר לְעַצְמָן וְאַנְשֵׁי הַמִּרְפֶּסֶת לְעַצְמָן - אַנְשֵׁי הַמִّרְפֶּסֶת אוֹ אַנְשֵׁי הָעֲלִיָּה מְטַלְטְלִין כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּבָתֵּיהֶן, בְּכָל הַמִּרְפֶּסֶת וּבְכָל הַנִּחְשָׁב עִמָּהּ, אוֹ בְּכָל רֹחַב הָעֲלִיָּה, וּבְכָל הַנִּחְשָׁב עִמָּהּ; וְאַנְשֵׁי הֶחָצֵר מְטַלְטְלִין בְּכָל הֶחָצֵר וּבְכָל הַנִּחְשָׁב עִמָּהּ. וְכֵן אִם הָיָה יָחִיד דָּר בֶּחָצֵר וְיָחִיד דָּר בָּעֲלִיָּה, וְשָׁכְחוּ וְלֹא עֵרְבוּ - זֶה מְטַלְטֵל בְּכָל הָעֲלִיָּה וְהַנִּחְשָׁב עִמָּהּ, וְזֶה מְטַלְטֵל בְּכָל הֶחָצֵר וְהַנִّחְשָׁב עִמָּהּ.

טז. כֵּיצַד? הִסְלַע אוֹ תֵּל וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָצֵר - אִם אֵינָן גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי אֵלּוּ נֶחְשָׁבִין בֵּין הֶחָצֵר וּבֵין הַמִּרְפֶּסֶת, וּשְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין לְהוֹצִיא שָׁם כֵּלִים שֶׁבַּבָּתִּים. וְאִם גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה, וְהָיָה בֵּינֵיהֶן וּבֵין הַמִּרְפֶּסֶת פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים - הֲרֵי אֵלּוּ נֶחְשָׁבִין עִם הַמִּרְפֶּסֶת, שֶׁהֲרֵי הֵן שָׁוִין לָהּ, וּבְנֵי מִרְפֶּסֶת מַתִּירִין בָּהֶן. וְאִם הָיוּ רְחוֹקִין מִן הַמִּרְפֶּסֶת אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר עַל כֵּן - אַף עַל פִּי שֶׁגְּבוֹהִין עֲשָׂרָה - הֲרֵי אֵלּוּ בִּכְלַל הֶחָצֵר וְהַמִּרְפֶּסֶת, לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶן אֶפְשָׁר לָהֶן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי זְרִיקָה; לְפִיכָךְ, שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין לְהוֹצִיא לְשָׁם כֵּלֵי הַבָּתִּים, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ. הָיְתָה מַצֵּבָה רְחָבָה אַרְבָּעָה טְפָחִים לִפְנֵי הַמִּרְפֶּסֶת - אֵין הַמִּרְפֶּסֶת אוֹסֶרֶת עַל בְּנֵי הֶחָצֵר, שֶׁהֲרֵי נֶחְלְקָה מֵהֶם.

יז. זִיזִין [בליטות] הַיּוֹצְאִין מִן הַכְּתָלִים - כֹּל שֶׁהוּא לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי זֶה נֶחְשָׁב מִן הֶחָצֵר, וּבְנֵי הֶחָצֵר מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ; וְכָל שֶׁהוּא בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים הָעֶלְיוֹנִים הַסְּמוּכִין לָעֲלִיָּה, אַנְשֵׁי עֲלִיָּה מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ. וְהַנִּשְׁאָר בֵּין עֲשָׂרָה הַתַּחְתּוֹנִים עַד תְּחִלַּת עֲשָׂרָה הָעֶלְיוֹנִים, מִן הַזִּיזִין הַיּוֹצְאִין שָׁם - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין בּוֹ; וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּכֵלִים שֶׁבַּבָּתִּים, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ. **יח.** בּוֹר שֶׁבְּחָצֵר - אִם הָיָה מָלֵא פֵּרוֹת טְבָלִים [לא מעושרים] שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלָן בְּשַׁבָּת, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי הוּא וְחֵלְיָתוֹ [שפתו], כְּסֶלַע אוֹ תֵּל שֶׁבְּחָצֵר: אִם הָיָה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה סָמוּךְ לַמִּרְפֶּסֶת, הֲרֵי הוּא נֶחְשָׁב עִם הַמִּרְפֶּסֶת; אֲבָל אִם הָיָה מָלֵא מַיִם - אֵין בְּנֵי חָצֵר וְלֹא בְּנֵי מִרְפֶּסֶת מַכְנִיסִין מִמֶּנּוּ לַבָּתִּים, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ.

יט. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ, וְאַנְשֵׁי הַפְּנִימִית יוֹצְאִין וְנִכְנָסִין וְעוֹבְרִין עַל הַחִיצוֹנָה - עֵרְבָה הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרְבָה הַחִיצוֹנָה, הַפְּנִימִית מֻתֶּרֶת [לטלטל בחצרה] וְהַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה [מפני הפנימית שמהלכין בה]; עֵרְבָה הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרְבָה הַפְּנִימִית, שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת - הַפְּנִימִית מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עֵרְבָה, וְהַחִיצוֹנָה מִפְּנֵי אֵלּוּ שֶׁלֹּא עֵרְבוּ שֶׁעוֹבְרִין עֲלֵיהֶן. עֵרְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ - זוֹ מֻתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְזוֹ מֻתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ; אֲבָל אֵין מְטַלְטְלִין מִזּוֹ לָזוֹ.

כ. שָׁכַח אֶחָד מִן הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרֵב, הַפְּנִימִית בְּהֶתֵּרָהּ עוֹמֶדֶת; שָׁכַח אֶחָד מִן בְּנֵי הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרֵב עִמָּהֶן, אַף הַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה - מִפְּנֵי אֵלּוּ בְּנֵי הַפְּנִימִית שֶׁלֹּא עָלָה לָהֶם עֵרוּב, שֶׁהֵן עוֹבְרִין עֲלֵיהֶן.

כא. עָשׂוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד - אִם הִנִּיחוּהוּ בַּחִיצוֹנָה, וְשָׁכַח אֶחָד מֵהֶן וְלֹא עֵרֵב, בֵּין שֶׁהָיָה מִבְּנֵי הַחִיצוֹנָה, בֵּין מִבְּנֵי הַפְּנִימִית - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת, עַד שֶׁיְּבַטֵּל לָהֶן [רשותו]; שֶׁהֲרֵי בֵּאַרְנוּ, שֶׁמְּבַטְּלִין מֵחָצֵר לְחָצֵר. וְאִם הִנִּיחוּ עֵרוּבָן בַּפְּנִימִית, וְשָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרֵב - חִיצוֹנָה אֲסוּרָה, וּפְנִימִית מֻתֶּרֶת בִּמְקוֹמָהּ [שהיא כרשות נפרדת]; שָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרֵב - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת, עַד שֶׁיְּבַטֵּל לָהֶן.

כב. הָיָה אֶחָד דָּר בְּחָצֵר זוֹ וְאֶחָד דָּר בְּחָצֵר זוֹ - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל חֲצֵרוֹ; וְאִם הָיָה גּוֹי בַּפְּנִימִית - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֶחָד - הֲרֵי הוּא כְּרַבִּים, וְאוֹסֵר עַל הַחִיצוֹנָה, עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מְקוֹמוֹ.

כג. שָׁלֹשׁ חֲצֵרוֹת [בשורה אחת] הַפְּתוּחוֹת זוֹ לָזוֹ [וגם לרשות הרבים], וְרַבִּים בְּכָל חָצֵר מֵהֶן - עֵרְבוּ [בעלי החצרות ביניהן בשני עירובין, באופן ש]שְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת [מעורבות בנפרד] עִם הָאֶמְצָעִית - הִיא מֻתֶּרֶת עִמָּהֶן, וְהֵן מֻתָּרוֹת עִמָּהּ, וּשְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת אֲסוּרוֹת זוֹ עִם זוֹ, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ שְׁלָשְׁתָּן עֵרוּב אֶחָד [משותף לכולם]; הָיָה בְּכָל חָצֵר מֵהֶן [דייר] אֶחָד - אַף עַל פִּי שֶׁרַבִּים [השני והשלישי] דּוֹרְסִין בַּחִיצוֹנָה - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן מֻתָּר בִּמְקוֹמוֹ. הָיוּ שְׁנַיִם בַּפְּנִימִית - הוֹאִיל

מתוך מהדורת חזק

וְהֵן אֲסוּרִין בִּמְקוֹמָן עַד שֶׁיְּעָרְבוּ - הֲרֵי הֵן אוֹסְרִין עַל הַיְחִידִים שֶׁבָּאֶמְצָעִית וְשֶׁבַּחִיצוֹנָה, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁנַיִם שֶׁבַּפְּנִימִית. זֶה הַכְּלָל: רֶגֶל הָאֲסוּרָה בִּמְקוֹמָהּ, אוֹסֶרֶת שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָהּ; וְרֶגֶל הַמֻּתֶּרֶת בִּמְקוֹמָהּ, אֵינָהּ אוֹסֶרֶת שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָהּ מִפְּנֵי שֶׁעוֹבֶרֶת עֲלֵיהֶן.

כד. שְׁתֵּי כְּצֻצְטְרִיּוֹת [מרפסות] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, שֶׁהֵן לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם - אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂת כָּל אַחַת מֵהֶן מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים יוֹרֶדֶת מִכָּל אַחַת וְאַחַת - אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַכְּצֻצְטְרָאוֹת בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים, הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְמַלְּאת, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כִּגְּצֻצְטְרָה אַחַת. וְאִם הָיָה בֵּין הָעֶלְיוֹנָה וְהַתַּחְתּוֹנָה יוֹתֵר עַל עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְעֵרְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ - שְׁתֵּיהֶן מֻתָּרוֹת לְמַלְּאת.

כה. לֹא עָשְׂתָה הָעֶלְיוֹנָה מְחִיצָה, וְעָשְׂתָה הַתַּחְתּוֹנָה - אַף הַתַּחְתּוֹנָה אֲסוּרָה לְמַלְּאת; מִפְּנֵי דְּלִי שֶׁל בְּנֵי הָעֶלְיוֹנָה שֶׁהֵם אֲסוּרִין, שֶׁעוֹבֵר עָלֶיהָ. עָשְׂתָה הָעֶלְיוֹנָה מְחִיצָה, וְלֹא עָשְׂת הַתַּחְתּוֹנָה - הָעֶלְיוֹנָה מֻתֶּרֶת לְמַלְּאת, וְהַתַּחְתּוֹנָה אֲסוּרָה. וְאִם נִשְׁתַּתְּפוּ בְּנֵי הַתַּחְתּוֹנָה עִם בְּנֵי הָעֶלְיוֹנָה בַּמְּחִיצָה שֶׁעָשׂוּ - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת לְמַלְּאת, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ עֵרוּב אֶחָד.

כו. שָׁלֹשׁ דְּיָיטוֹת [דירות עליונות] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, עֶלְיוֹנָה וְתַחְתּוֹנָה שֶׁל אֶחָד וְאֶמְצָעִית שֶׁל אֶחָד - לֹא יְשַׁלְשֵׁל מִן הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה דֶּרֶךְ אֶמְצָעִית; שֶׁאֵין מְשַׁלְשְׁלִין מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת דֶּרֶךְ רְשׁוּת. אֲבָל מְשַׁלְשֵׁל הוּא מִן הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ אֶמְצָעִית.

כז. שְׁתֵּי דְּיָיטוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, וְחָצֵר אַחַת תַּחְתֵּיהֶם שֶׁשּׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ הַמַּיִם - לֹא יִשְׁפְּכוּ לְתוֹכָהּ, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד. עָשׂוּ מִקְצָתָן עוּקָה [בור שפכים] בְּחָצֵר לִשְׁפֹּךְ בָּהּ הַמַּיִם, וּמִקְצָתָם לֹא עָשׂוּ - אֵלּוּ שֶׁעָשׂוּ עוּקָה, שׁוֹפְכִין לָעוּקָה שֶׁלָּהֶן; וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא עָשׂוּ, לֹא יִשְׁפְּכוּ לֶחָצֵר עַד שֶׁיְּעָרְבוּ. וְאִם עָשׂוּ אֵלּוּ עוּקָה, וְעָשׂוּ אֵלּוּ עוּקָה - כָּל אַחַת וְאַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן שׁוֹפֶכֶת לָעוּקָה שֶׁלָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עֵרְבוּ.

יום רביעי י"ז אייר ה'תשע"ה

פֶּרֶק ה

א. אַנְשֵׁי מָבוֹי [- רחוב המוקף בחצרות שבהם כמה בתים] שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶן שִׁתּוּף בְּמַאֲכָל אֶחָד לְעִנְיַן סְחוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁקָּנוּ יַיִן בְּשֻׁתָּפוּת אוֹ שֶׁמֶן אוֹ דְּבַשׁ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵינָן צְרִיכִין שִׁתּוּף אַחֵר לְעִנְיַן שַׁבָּת, אֶלָּא סוֹמְכִין עַל שִׁתּוּף שֶׁל סְחוֹרָה; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַמִּין שֶׁהֵן שֻׁתָּפִין בּוֹ, מִין אֶחָד וּבִכְלִי אֶחָד; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶם שֻׁתָּף לָזֶה בְּיַיִן וּלְאַחֵר בְּשֶׁמֶן, אוֹ שֶׁהָיָה הַכֹּל יַיִן וְהָיָה בִּשְׁנֵי כֵלִים - הֲרֵי אֵלּוּ צְרִיכִין לְהִשְׁתַּתֵּף לְעִנְיַן שַׁבָּת.

ב. אֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁבִּקֵּשׁ מֵחֲבֵרוֹ יַיִן אוֹ שֶׁמֶן קֹדֶם הַשַּׁבָּת, וְלֹא נָתַן לוֹ - בָּטֵל הַשִּׁתּוּף, שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁאֵינָן כֻּלָּן כְּשֵׁתָּפִין שֶׁאֵין מַקְפִּידִין זֶה עַל זֶה. וְאֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁרָגִיל לְהִשְׁתַּתֵּף עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי, וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף - בְּנֵי מָבוֹי נִכְנָסִין לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ שִׁתּוּף בְּעַל כָּרְחוֹ [כיון שזה גם לטובתו]; וְאֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִשְׁתַּתֵּף כְּלָל עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי, כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהִשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶם.

ג. אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁהָיָה לוֹ אוֹצָר [מחסן] שֶׁל יַיִן אוֹ שֶׁמֶן וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי זֶה מְזַכֶּה מִמֶּנּוּ מְעַט לְכָל בְּנֵי הַמָּבוֹי לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ, וּמְעָרֵב בּוֹ עֲלֵיהֶן; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישׁוֹ, וְלֹא יִחְדּוֹ [- את חלק העירוב], אֶלָּא הֲרֵי הוּא מְעֹרָב בָּאוֹצָר - הֲרֵי זֶה שִׁתּוּף.

ד. חָצֵר שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי פְּתָחִים לִשְׁנֵי מְבוֹאוֹת - אִם נִשְׁתַּתְּפָה עִם אֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד - נֶאֱסָרָה בַּמָּבוֹי הַשֵּׁנִי, וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה וּמַכְנִיסָה בּוֹ; לְפִיכָךְ, אִם זִכָּה אֶחָד בַּשִּׁתּוּף לְכָל בְּנֵי הַמָּבוֹי, וְשִׁתֵּף עֲלֵיהֶם - צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְאַנְשֵׁי חָצֵר זוֹ; שֶׁאֵינָן מִשְׁתַּתְּפִין אֶלָּא מִדַּעְתָּן, שֶׁאֵינָהּ זְכוּת לָהֶם - שֶׁמָּא בַּמָּבוֹי הַשֵּׁנִי רוֹצִים לְהִשְׁתַּתֵּף, לֹא בָּזֶה.

ה. אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מְעָרֶבֶת לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ - וְהוּא שֶׁלֹּא יֶאֱסֹר עַל שְׁכֵנָיו; אֲבָל אִם אוֹסֵר - אֵינָהּ מְעָרֶבֶת עָלָיו וְלֹא מִשְׁתַּתֶּפֶת עָלָיו אֶלָּא מִדַּעְתּוֹ. כֵּיצַד אוֹסֵר? כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'אֵינִי מְעָרֵב עִמָּכֶם', אוֹ 'אֵינִי מִשְׁתַּתֵּף עִמָּכֶם'.

ו. נִשְׁתַּתְּפוּ אַנְשֵׁי חָצֵר זוֹ עִם אֶחָד מִשְּׁנֵי הַמְּבוֹאוֹת - אִם בְּמִין [סוג מאכל] אֶחָד נִשְׁתַּתְּפוּ, אֲפִלּוּ כֻּלָּה אוֹתוֹ הַמִּין - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה שִׁתּוּף אַחֵר וּמְזַכֶּה לָהֶן, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעָם פַּעַם שְׁנִיָּה. וְאִם בִּשְׁנֵי מִינִין נִשְׁתַּתְּפוּ, וְנִתְמַעֵט הָאֹכֶל - מוֹסִיף וּמְזַכֶּה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ; וְאִם כָּלוּ - מְזַכֶּה לָהֶם, וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָם. נִתּוֹסְפוּ שְׁכֵנִים בְּחָצֵר זוֹ - מְזַכֶּה לָהֶם, וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָם.

ז. נִשְׁתַּתְּפָה חָצֵר זוֹ עִם בְּנֵי מָבוֹי זֶה מִפֶּתַח זֶה, וְעִם בְּנֵי הַמָּבוֹי הַשֵּׁנִי מִן הַפֶּתַח הָאַחֵר - מֻתֶּרֶת עִם שְׁנֵיהֶן, וְהֵן מֻתָּרִין עִמָּהּ; וּשְׁנֵי הַמְּבוֹאוֹת אֲסוּרִין זֶה עִם זֶה. לֹא עֵרְבָה עִם אֶחָד מֵהֶן, אוֹסֶרֶת עַל שְׁנֵיהֶן.

ח. הָיְתָה חָצֵר זוֹ רְגִילָה בְּפֶתַח אֶחָד, וְהַפֶּתַח הַשֵּׁנִי אֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ - זֶה שֶׁרְגִילָה לְהִכָּנֵס וְלָצֵאת בּוֹ, אוֹסֵר; וְשֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ, אֵינוֹ אוֹסֵר. עֵרְבָה עִם מָבוֹי שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ - הַתַּר הַמָּבוֹי הָאַחֵר לְעַצְמוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעָרֵב עִמָּהּ.

ט. עֵרְבוּ בְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁהִיא רְגִילָה בּוֹ לְעַצְמָן, וְהִיא לֹא עֵרְבָה עִמּוֹ, וְלֹא עִם הַמָּבוֹי הָאַחֵר שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ, וְגַם לֹא עֵרְבוּ בְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ - דּוֹחִין [מחשיבים] אוֹתָהּ אֵצֶל זֶה הַמָּבוֹי שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עֵרַב; הוֹאִיל וְהִיא לֹא עֵרְבָה וְהוּא לֹא עֵרַב - דּוֹחִין אוֹתָהּ אֶצְלוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֶּאֱסֹר עַל מָבוֹי זֶה [שרגילה בו -] שֶׁעֵרַב לְעַצְמוֹ.

מתוך מהדורת חזק

י. חָצֵר שֶׁיֵּשׁ לָהּ פֶּתַח לְמָבוֹי, וּפֶתַח אַחֵר לְבִקְעָה [שטח ללא מחיצות] אוֹ לְקַרְפֵּף [חצר גדולה בלי בית] יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם [- מאה אמה על חמישים] - הוֹאִיל וְאָסוּר לְטַלְטֵל מִחָצֵר לְאוֹתוֹ קַרְפֵּף, אֵינוֹ סוֹמֵךְ אֶלָּא עַל פֶּתַח שֶׁל מָבוֹי; לְפִיכָךְ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי, עַד שֶׁיִּשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶן. אֲבָל אִם הָיָה הַקַּרְפֵּף בֵּית סָאתַיִם אוֹ פָּחוֹת, אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי; שֶׁעַל הַפֶּתַח הַמְיֻחָד לוֹ סוֹמֵךְ, הוֹאִיל וּמֵתֵּר לְטַלְטֵל בְּכָל הַקַּרְפֵּף.

יא. אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁהָלַךְ לִשְׁבוּת בְּמָבוֹי אַחֵר, אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן; וְכֵן אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁבָּנָה מַצֵּבָה [עמוד] רְחָבָה אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל פִּתְחוֹ, אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן - שֶׁהֲרֵי הִפְרִישׁ עַצְמוֹ מֵהֶן, וְחָלַק רְשׁוּתוֹ.

יב. אַנְשֵׁי מָבוֹי שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ מִקְצָתָן, וְשָׁכְחוּ מִקְצָתָן וְלֹא נִשְׁתַּתְּפוּ - מְבֻטָּלִין רְשׁוּתָן לְאֵלּוּ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ, וְדִינָם לְעִנְיַן בִּטּוּל רְשׁוּת, כְּדִין אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁשָּׁכַח אֶחָד מֵהֶן אוֹ שְׁנַיִם וְלֹא עֵרְבוּ; וּכְבָר אָמַרְנוּ, שֶׁכָּל אָדָם עִם אַנְשֵׁי בֵיתוֹ הַסְּמוּכִין עַל שֻׁלְחָנוֹ, כְּאִישׁ אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין, בֵּין לְעָרוּבֵי חֲצֵרוֹת, בֵּין לְשִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת.

יג. מָבוֹי שֶׁעֵרְבוּ כָּל חֲצֵרוֹת שֶׁבּוֹ כָּל חָצֵר וְחָצֵר בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁתַּתְּפוּ כֻּלָּן בַּמָּבוֹי - שָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי חָצֵר וְלֹא עֵרַב עִם בְּנֵי חֲצֵרוֹ, לֹא הִפְסִיד כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן נִשְׁתַּתְּפוּ [ב'שיתוף מבואות'], וְעַל הַשִּׁתּוּף סוֹמְכִין [לטלטל]; וְלֹא הִצְרִיכוּ לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת עִם הַשִּׁתּוּף, אֶלָּא שֶׁלֹּא לְשַׁכֵּחַ הַתִּינוֹקוֹת - וַהֲרֵי עֵרְבוּ בַּחֲצֵרוֹת. אֲבָל אִם שָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף - אֲסוּרִין בַּמָּבוֹי, וּמַתִּרִין כָּל בְּנֵי חָצֵר לְטַלְטֵל בַּחֲצֵרָן; שֶׁהַמָּבוֹי לַחֲצֵרוֹת, כְּחָצֵר לַבָּתִּים [- שמותרין לטלטל בחצרותיהן].

יד. נִשְׁתַּתְּפוּ בַּמָּבוֹי, וְשָׁכְחוּ כֻּלָּן לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת - אִם אֵין מַקִּפִּידִין עַל פְּרוּסָתָן [שאוכלים אחד מפתו של השני], סוֹמְכִין עַל הַשִּׁתּוּף בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבַד; וְאֵין מַתִּירִין לָהֶן דָּבָר זֶה, אֶלָּא מִדֹּחַק [שלא תשתכח תורת ערוב].

טו. מָבוֹי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ - אִם עֵרְבוּ חֲצֵרוֹת עִם הַבָּתִּים, אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ [- במבוי] אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת כְּכַרְמְלִית [- רשות הרבים מדרבנן]; מֵאַחַר שֶׁעֵרְבוּ חֲצֵרוֹת עִם הַבָּתִּים, נַעֲשָׂה הַמָּבוֹי כְּאִלּוּ אֵין פָּתוּחַ לוֹ אֶלָּא בָּתִּים בִּלְבַד בְּלֹא חֲצֵרוֹת, וּלְפִיכָךְ אֵין מְטַלְטְלִין בְּכֻלּוֹ. וְאִם לֹא עֵרְבוּ אַנְשֵׁי הַחֲצֵרוֹת - מְטַלְטְלִין בְּכֻלּוֹ כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ [שהיו בכניסת השבת] בְּתוֹכוֹ, כְּחָצֵר שֶׁלֹּא עֵרְבוּ בָּהּ.

טז. גּוֹי אוֹ צְדוֹקִי הַשָּׁרוּי בֶּחָצֵר שֶׁבַּמָּבוֹי, דִּינוֹ עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי כְּדִינוֹ עִם בְּנֵי הֶחָצֵר - שֶׁשּׁוֹכְרִים מִן הַגּוֹי אוֹ מֵאֶחָד מִבְּנֵי בֵיתוֹ רְשׁוּתוֹ שֶׁבַּמָּבוֹי, אוֹ מְבַטֵּל לָהֶם הַצְּדוֹקִי; וְאִם הָיָה בַּמָּבוֹי גּוֹי וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד, אֵינוֹ צָרִיךְ שִׁתּוּף. וְדִין יִשְׂרָאֵל אֶחָד, וְדִין רַבִּים שֶׁהֵם סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד - דִּין אֶחָד הוּא.

יז. גּוֹי שֶׁהָיָה דָּר בַּמָּבוֹי - אִם יֵשׁ לוֹ בַּחֲצֵרוֹ פֶּתַח אֶחָד לְבִקְעָה [שטח ללא מחיצות], אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי; וַאֲפִלּוּ הָיָה פֶּתַח קָטָן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמּוֹצִיא גְּמַלִּים וּקְרוֹנוֹת דֶּרֶךְ הַפֶּתַח שֶׁבַּמָּבוֹי - אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן; שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ אֶלָּא עַל פֶּתַח הַמְיֻחָד לוֹ, שֶׁהוּא לַבִּקְעָה. וְכֵן אִם הָיָה פָּתוּחַ לְקַרְפֵּף [חצר גדולה בלי בית] שֶׁהוּא יָתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם - הֲרֵי זֶה כְּפָתוּחַ לְבִקְעָה, וְאֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן; הָיָה בֵּית סָאתַיִם אוֹ פָּחוֹת - אֵינוֹ סוֹמֵךְ עָלָיו, וְאוֹסֵר עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ.

יח. מָבוֹי שֶׁצִּדּוּ אֶחָד גּוֹיִם וְצִדּוּ אֶחָד יִשְׂרָאֵלִים, וְהָיוּ חַלּוֹנוֹת פְּתוּחִים מֵחָצֵר לְחָצֵר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְעֵרְבוּ כֻּלָּן דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד, וּמַתִּרִין לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמָּבוֹי דֶּרֶךְ פְּתָחִים, עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִן הַגּוֹיִם; שֶׁאֵין רַבִּים נַעֲשִׂים כְּיָחִיד בִּמְקוֹם גּוֹי.

יט. כֵּיצַד מִשְׁתַּתְּפִין בִּמְדִינָה [עיר]? כָּל חָצֵר וְחָצֵר מְעֻרֶבֶת לְעַצְמָהּ, שֶׁלֹּא לְשַׁכֵּחַ הַתִּינוֹקוֹת; וְאַחַר כָּךְ מִשְׁתַּתְּפִין כָּל אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִין בַּמָּבוֹי. וְאִם הָיְתָה הַמְּדִינָה קְנָיָן לְיָחִיד, אֲפִלּוּ נַעֲשָׂת שֶׁל רַבִּים, מִשְׁתַּתְּפִין כֻּלָּן שִׁתּוּף אֶחָד, וּיַטַּלְטְלוּ בְּכָל הַמְּדִינָה; וְכֵן אִם הָיְתָה שֶׁל רַבִּים, וְיֵשׁ לָהּ פֶּתַח אֶחָד - מִשְׁתַּתְּפִין כֻּלָּן שִׁתּוּף אֶחָד.

כ. אֲבָל אִם הָיְתָה שֶׁל רַבִּים, וְיֵשׁ לָהּ שְׁנֵי פְּתָחִים שֶׁהָעָם נִכְנָסִין בָּזֶה וְיוֹצְאִין בָּזֶה - אֲפִלּוּ נַעֲשָׂת שֶׁל [נמכרה ל] יָחִיד, אֵין מְעָרְבִין אֶת כֻּלָּהּ, אֶלָּא מַנִּיחִין מִמֶּנָּה מָקוֹם אֶחָד, אֲפִלּוּ בַּיִת אֶחָד בְּחָצֵר אַחַת, וּמִשְׁתַּתְּפִין הַשְּׁאָר. וְיִהְיוּ אֵלּוּ הַמִּשְׁתַּתְּפִין כֻּלָּן מִתָּרִין בְּכָל הַמְּדִינָה, חוּץ מֵאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁשִּׁירוּ; וְיִהְיוּ אוֹתָן הַנִּשְׁאָרִין מֻתָּרִין בִּמְקוֹמָן בַּשִּׁתּוּף שֶׁעוֹשִׂין לְעַצְמָן, אִם הָיוּ הַמְשֻׁאָרִין רַבִּים - וַאֲסוּרִין לְטַלְטֵל בִּשְׁאָר כָּל הַמְּדִינָה.

כא. וְדָבָר זֶה מְשׁוּם הֶכֵּר הוּא, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁהָעֵרוּב הִתִּיר לָהֶן לְטַלְטֵל בִּמְדִינָה זוֹ שֶׁרַבִּים בּוֹקְעִין [הולכין] בָּהּ - שֶׁהֲרֵי הַמָּקוֹם שֶׁנִּשְׁאַר וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶן, אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ אֶלָּא אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן.

כב. מְדִינָה שֶׁל רַבִּים שֶׁיֵּשׁ לָהּ פֶּתַח אֶחָד, וְסֻלָּם [לחומה] בְּמָקוֹם אֶחָד - מְעָרְבִין אֶת כֻּלָּהּ, וְאֵינָהּ צְרִיכָה שִׁיּוּר [- להשאיר בית בלא ערוב להיכר]; שֶׁאֵין הַסֻּלָּם שֶׁבַּחוֹמָה חָשׁוּב כְּפֶתַח. הַבָּתִּים שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתָן שִׁיּוּר - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן פְּתוּחִין לָעִיר, אֶלָּא אֲחוֹרֵיהֶן לָעִיר וּפְנֵיהֶם לַחוּץ - עוֹשִׂין אוֹתָן שִׁיּוּר, וּמְעָרְבִין אֶת הַשְּׁאָר.

כג. הַמְזַכֶּה בְּשִׁתּוּף לִבְנֵי הַמְּדִינָה - אִם עֵרְבוּ כֻּלָּן עֵרוּב אֶחָד - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעָן, שֶׁזְּכוּת הִיא לָהֶן; וְדִין מִי שֶׁשָּׁכַח וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף עִם בְּנֵי הַמְּדִינָה, אוֹ מִי שֶׁהָלַךְ לִשְׁבוּת בְּעִיר אַחֶרֶת, אוֹ גּוֹי שֶׁהָיָה עִמָּהֶן בַּמְּדִינָה - דִּין הַכֹּל, כְּדִינָם בְּחָצֵר וּמָבוֹי.

כד. מְדִינָה שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ כָּל יוֹשְׁבֶיהָ חוּץ מִמָּבוֹי אֶחָד, הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עַל כֻּלָּן; וְאִם בָּנוּ מַצֵּבָה עַל פֶּתַח הַמָּבוֹי, אֵינוֹ

אוֹסֵר עֲלֵיהֶן. לְפִיכָךְ אֵין מְעָרְבִין מְדִינָה לַחֲצָאִין - אֶלָּא אוֹ כֻּלָּהּ, אוֹ מָבוֹי מָבוֹי; וּבוֹנֶה כָּל מָבוֹי מַצֵּבָה עַל פִּתְחוֹ, אִם רָצָה לַחְלֹק רְשׁוּתוֹ מֵהֶן - כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאָסֵר עַל שְׁאָר הַמְּבוֹאוֹת.

יום חמישי י"ח אייר ה'תשע"ה

פֶּרֶק ו

א. מִי שֶׁיָּצָא מִן הַמְּדִינָה [עיר] בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְהִנִּיחַ מָזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת רָחוֹק מִן הַמְּדִינָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם [של העיר], וְקָבַע [בכך את] שְׁבִיתָתוֹ [- מקומו] שָׁם - אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר לַמְּדִינָה וְלָן בְּבֵיתוֹ, נַחְשֹׁב אוֹתוֹ כְּאִלּוּ שָׁבַת בַּמָּקוֹם שֶׁהִנִּיחַ בּוֹ שְׁתֵּי הַסְּעוּדוֹת; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'עֵרוּבֵי תְחוּמִין'.

ב. וְיֵשׁ לוֹ [- ברשותו] לְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ לְמָחָר, אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ לְמָחָר אַלְפַּיִם אַמָּה כְּנֶגֶד הַמְּדִינָה, אֵינוֹ מְהַלֵּךְ בַּמְּדִינָה אֶלָּא עַד סוֹף מִדָּתוֹ; וְאִם הָיְתָה הַמְּדִינָה מֻבְלַעַת בְּתוֹךְ מִדָּתוֹ - תֶּחְשַׁב הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וַיֵּשְׁלִים מִדָּתוֹ חוּצָה לָהּ.

ג. כֵּיצַד? הָרֵי שֶׁהִנִּיחַ אֶת עֵרוּבוֹ בְּרָחוּק אֶלֶף אַמָּה מִבֵּיתוֹ שֶׁבַּמְּדִינָה לְרוּחַ מִזְרָח, נִמְצָא מְהַלֵּךְ לְמָחָר מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְמִזְרָח, וּמְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְמַעֲרָב - אֶלֶף שֶׁמִּן הָעֵרוּב עַד בֵּיתוֹ, וְאֶלֶף אַמָּה מִבֵּיתוֹ בְּתוֹךְ הַמְּדִינָה, וְאֵינוֹ מְהַלֵּךְ בַּמְּדִינָה, אֶלָּא עַד סוֹף הָאֶלֶף. הָיָה מִבֵּיתוֹ עַד סוֹף הַמְּדִינָה פָּחוֹת מֵאֶלֶף אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת, שֶׁנִּמְצֵאת מִדָּתוֹ כָּלֶת חוּץ לַמְּדִינָה - תֶּחְשַׁב הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וַיְהַלֵּךְ חוּצָה לָהּ תְּשַׁע מֵאוֹת שִׁשָּׁה וְתִשְׁעִים אַמָּה תַּשְׁלוּם הָאַלְפַּיִם.

ד. לְפִיכָךְ, אִם הִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרָחוּק אַלְפַּיִם מִבֵּיתוֹ שֶׁבַּמְּדִינָה, הִפְסִיד אֶת כָּל הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ; וְנִמְצָא מְהַלֵּךְ מִבֵּיתוֹ עַד עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה, וּמֵעֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם עַד בֵּיתוֹ, וְאֵינוֹ מְהַלֵּךְ מִבֵּיתוֹ בַּמְּדִינָה לְרוּחַ מַעֲרָב אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת. הַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת יָחִיד - אֲפִלּוּ הָיְתָה מְדִינָה גְּדוֹלָה כְּנִינְוֵה, וַאֲפִלּוּ עִיר חֲרֵבָה, אוֹ מְעָרָה הָרְאוּיָה לְדָיּוֹרִין [למגורים] - מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.

ה. הַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּתוֹךְ הַמְּדִינָה שֶׁשָּׁבַת בָּהּ, לֹא עָשָׂה כְּלוּם; וְאֵין מוֹדְדִין לוֹ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ, אֶלָּא הָרֵי הוּא כִּבְנֵי הַמְּדִינָה כֻּלָּן, שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ חוּץ לַמְּדִינָה. וְכֵן אִם נָתַן עֵרוּבוֹ בַּמְּצֻטָּרִפִין הַמַּצְטָרְפִין לָעִיר שֶׁמּוֹדְדִין הַתְּחוּם חוּץ מֵהֶן, הָרֵי זֶה כְּנוֹתְנוֹ בְּתוֹךְ הָעִיר. נָתַן עֵרוּבוֹ חוּץ לַתְּחוּם, אֵינוֹ עֵרוּב.

ו. אֵין מְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְחוּמִין, אֶלָּא לְדָבָר מִצְוָה - כְּגוֹן שֶׁהָיָה רוֹצֶה לֵילֵךְ לְבֵית הָאֵבֶל, אוֹ לְמִשְׁתֵּה שֶׁל נִשּׂוּאִין, אוֹ לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ אוֹ חֲבֵרוֹ שֶׁבָּא מִן הַדֶּרֶךְ, וְכֵיוֹצֵא בְּאֵלּוּ; אוֹ מִפְּנֵי הַיִּרְאָה - כְּגוֹן שֶׁהָיָה רוֹצֶה לִבְרֹחַ מִן הַגּוֹיִם, אוֹ מִן הַלִּסְטִים, וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם עֵרַב שֶׁלֹּא לְאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, אֶלָּא לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת - הָרֵי זֶה עֵרוּב.

ז. כָּל [מזון] שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִין בּוֹ [בשיתופי מבואות - גם] מְעָרְבִין בּוֹ עֵרוּבֵי תְחוּמִין; וְכָל שֶׁאֵין מִשְׁתַּתְּפִין בּוֹ, אֵין מְעָרְבִין בּוֹ עֵרוּבֵי תְחוּמִין. וְכַמָּה שִׁעוּר עֵרוּבֵי תְחוּמִין? מָזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; וְאִם הָיָה לִפְתָּן [- תבשיל שנאכל עם לחם] - כְּדֵי לֶאֱכֹל בּוֹ [עם הלחם] שְׁתֵּי סְעוּדוֹת, כְּמוֹ הַשִּׁתּוּף.

ח. וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הוּא וְעֵרוּבוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לוֹ לֶאֱכֹלוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. לְפִיכָךְ, אִם נִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - אֵינוֹ עֵרוּב; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אֶלָּא בַּעֲבָרָה.

ט. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּכַרְמְלִית, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בְּכַרְמְלִית [רשות הרבים מדרבנן], וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - הָרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁבִּשְׁעַת קְנִיַּת הָעֵרוּב, שֶׁהוּא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, מֻתָּר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִכָּל אַחַת מִשְּׁתֵּי הָרְשֻׁיּוֹת לְכַרְמְלִית לְדָבָר מִצְוָה - שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים [- חכמים], לֹא גָּזְרוּ עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בְּמָקוֹם מִצְוָה אוֹ בִּשְׁעַת הַדְּחָק.

י. נְתָנוֹ בְּמִגְדָּל, וְנָעַל וְאָבַד הַמַּפְתֵּחַ - אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּלֹא עֲשִׂיַּת מְלָאכָה [אסורה], הָרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁאֵין אִסּוּר לַעֲשׂוֹת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בְּמָקוֹם מִצְוָה, אֶלָּא מְלָאכָה. נְתָנוֹ בְּרֹאשׁ הַקָּנֶה אוֹ הַקָּנְדָּס הַצּוֹמְחִין מִן הָאָרֶץ, אֵינוֹ עֵרוּב - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְלֹשׁ; וְאִם הָיוּ תְּלוּשִׁין וּנְעוּצִין, הָרֵי זֶה עֵרוּב.

יא. כָּל הַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ, יֵשׁ לוֹ בְּמָקוֹם עֵרוּבוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת [שהם כחצרו]. לְפִיכָךְ, הַמַּנִּיחַ עֵרוּבֵי תְחוּמִין שֶׁלּוֹ בְּסוֹף הַתְּחוּם, וְנִתְגַּלְגֵּל הָעֵרוּב וְיָצָא חוּץ לַתְּחוּם בְּתוֹךְ שְׁתֵּי אַמּוֹת - הָרֵי זֶה עֵרוּב, וּכְאִלּוּ לֹא יָצָא מִמְּקוֹמוֹ. וְאִם יָצָא חוּץ לִשְׁתֵּי אַמּוֹת - אֵינוֹ עֵרוּב, שֶׁהָרֵי נַעֲשָׂה חוּץ לַתְּחוּם. וְהַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ חוּץ לַתְּחוּם - אֵינוֹ עֵרוּב, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֶל עֵרוּבוֹ.

יב. נִתְגַּלְגֵּל הָעֵרוּב וְיָצָא שְׁתֵּי אַמּוֹת חוּץ לַתְּחוּם, אוֹ אָבַד, אוֹ נִשְׂרַף, אוֹ שֶׁהָיָה תְּרוּמָה וְנִטְמָא - מִבְּעוֹד יוֹם, אֵינוֹ עֵרוּב; מִשֶּׁחֲשֵׁכָה, הָרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁקְּנִיַּת [- מימוש] הָעֵרוּב, בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. וְאִם סָפֵק, הָרֵי זֶה עֵרוּב - שֶׁסְּפֵק הָעֵרוּב, כָּשֵׁר; לְפִיכָךְ, אִם נֶאֱכַל הָעֵרוּב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, הָרֵי זֶה עֵרוּב.

יג. אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם: 'צֵא וְעָרַב עָלֵינוּ', אֶחָד עֵרַב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם, וְאֶחָד עֵרַב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - זֶה שֶׁעֵרַב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם, נֶאֱכַל עֵרוּבוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְזֶה שֶׁעֵרַב

מתוך מהדורת חזק

עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, נֶאֱכַל עֵרוּבוֹ מִשֶּׁחֲשֵׁכָה - שְׁנֵיהֶם קָנוּ עֵרוּב; שֶׁבֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת סָפֵק הוּא, וּסְפֵק הֶעָרוּב כָּשֵׁר. וְאַף עַל פִּי כֵן, סָפֵק חָשֵׁכָה סָפֵק לֹא חָשֵׁכָה - אֵין מְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְחוּמִין לְכַתְּחִלָּה; וְאִם עֵרַב, הֲרֵי זֶה עֵרוּב.

יד. נָפַל עַל הָעֵרוּב גַּל [אבנים] מִבְּעוֹד יוֹם - אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּלֹא עֲשִׂיַּת מְלָאכָה, הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, לְפִי שֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיאוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, שֶׁהִיא שְׁעַת קְנִיַּת הֶעָרוּב; וְאִם נָפַל עָלָיו גַּל מִשֶּׁחֲשֵׁכָה - הֲרֵי זֶה עֵרוּב, וְאַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהוֹצִיאוֹ אֶלָּא בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. סָפֵק מִבְּעוֹד יוֹם נָפַל, אוֹ מִשֶּׁחֲשֵׁכָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, שֶׁסְּפֵק הֶעָרוּב כָּשֵׁר.

טו. אֲבָל אִם עֵרַב בִּתְרוּמָה שֶׁהִיא סָפֵק טְמֵאָה - אֵינוֹ עֵרוּב, שֶׁאֵינָהּ סְעוּדָה הָרְאוּיָה [לאכילה]; וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זוֹ הִיא מִשְּׁתֵּיהֶן, וְאָמַר: 'עֵרוּבִי בַּטְּהוֹרָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא' - אֵינוֹ עֵרוּב, שֶׁאֵין כָּאן סְעוּדָה הָרְאוּיָה לַאֲכִילָה.

טז. אָמַר: 'כִּכָּר זוֹ הַיּוֹם חֹל וּלְמָחָר קֹדֶשׁ', וְעֵרַב בָּהּ - עֵרוּבוֹ עֵרוּב, שֶׁבֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת עֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשָׁה וַדַּאי, וּרְאוּיָה הָיְתָה מִבְּעוֹד יוֹם; אֲבָל אִם אָמַר: 'הַיּוֹם קֹדֶשׁ וּלְמָחָר חֹל' - אֵין מְעָרְבִין בָּהּ, שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה עַד שֶׁתְּחַשֵּׁךְ. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ תְּרוּמָה, וְהִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה תְּרוּמָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ - אֵין מְעָרְבִין בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הִיא טֶבֶל כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְצָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה סְעוּדָה רְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם.

יז. הַנּוֹתֵן עֵרוּבוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ עֵרוּב; לְפִי שֶׁבֵּית הַקְּבָרוֹת אָסוּר בַּהֲנָיָה, וְכֵיוָן שֶׁרוֹצֶה בְּקִיּוּם הָעֵרוּב שָׁם אַחַר קְנִיָּה, הֲרֵי נֶהֱנֶה בוֹ. נְתָנוֹ בְּבֵית הַפְּרָס [שדה שטמא מספק] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב, וַאֲפִלּוּ הָיָה כֹּהֵן; מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לִכְנֹס שָׁם בְּמִגְדָּל הַפּוֹרֵחַ, אוֹ שֶׁיִּנָּפֵחַ [- על העפר לצורך בדיקת טומאה] וְהוֹלֵךְ.

יח. רַבִּים שֶׁרָצוּ לְהִשְׁתַּתֵּף בְּעֵרוּבֵי תְחוּמִין - מְקַבְּצִין כֻּלָּן עֵרוּבָן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ בִּכְלִי אֶחָד בְּמָקוֹם שֶׁיִּרְצוּ. וְאִם עָשָׂה אֶחָד עֵרוּב עַל יְדֵי כֻּלָּן - צָרִיךְ לְזַכּוֹת לָהֶן עַל יְדֵי אַחֵר [- שיקנה הסעודות עבור כולם], וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָם; שֶׁאֵין מְעָרְבִין לוֹ לָאָדָם עֵרוּבֵי תְחוּמִין אֶלָּא לְדַעְתּוֹ, שֶׁמָּא אֵינוֹ רוֹצֶה לְעָרֵב בְּאוֹתָהּ הָרוּחַ שֶׁרָצָה זֶה בָּהּ. וְאִם הוֹדִיעוֹ מִבְּעוֹד יוֹם - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָצָה אֶלָּא מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ, הֲרֵי זֶה עֵרוּב; וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ עַד שֶׁחָשֵׁכָה - אֵינוֹ יוֹצֵא בוֹ, שֶׁאֵין מְעָרְבִין מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ.

יט. כָּל הַזּוֹכֶה [- הראוי שיזכו על ידו] בְּעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת, מְזַכִּין עַל יָדוֹ בְּעֵרוּבֵי תְחוּמִין; וְכָל מִי שֶׁאֵין מְזַכִּין עַל יָדוֹ עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת, אֵין מְזַכִּין עַל יָדוֹ עֵרוּבֵי תְחוּמִין.

כ. נוֹתֵן אָדָם מָעָה לְבַעַל הַבַּיִת, כְּדֵי שֶׁיִּקַּח לוֹ פַּת וְיַעֲרֵב לוֹ בָּהּ עֵרוּבֵי תְחוּמִין. אֲבָל אִם נָתַן לְחֲנֻנְיָנִי, אוֹ לְנַחְתּוֹם, וְאָמַר לוֹ: 'זְכֵה לִי בְּמָעָה זוֹ' - אֵינוֹ עֵרוּב; וְאִם אָמַר לוֹ: 'עָרֵב עָלַי בְּמָעָה זוֹ' - הֲרֵי זֶה לוֹקֵחַ בָּהּ פַּת אוֹ אֹכֶל מִן הָאֲכָלִין, וּמְעָרֵב עָלָיו. וְאִם נָתַן לוֹ כְּלִי, וְאָמַר לוֹ: 'תֵּן לִי בָּזֶה אֹכֶל, וּזְכֵה לִי בּוֹ' - הֲרֵי זֶה לוֹקֵחַ אֹכֶל, וּמְעָרֵב עָלָיו בּוֹ.

כא. מְעָרֵב אָדָם עֵרוּבֵי תְחוּמִין עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, בֵּין מִדַּעְתָּן, בֵּין שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּן; לְפִיכָךְ, אִם עֵרַב עֲלֵיהֶן וְעֵרְבוּ לְעַצְמָן, יוֹצְאִין בְּשֶׁל רַבָּן. אֲבָל אֵינוֹ מְעָרֵב לֹא עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, וְלֹא עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ - אֶלָּא מִדַּעְתָּן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן אוֹכְלִין אֶצְלוֹ עַל שֻׁלְחָנוֹ. וְאִם עֵרַב עֲלֵיהֶן, וְשָׁמְעוּ וְשָׁתְקוּ וְלֹא מִחוּ - יוֹצְאִין בְּעֵרוּבוֹ; עֵרַב עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן, וְעֵרְבוּ הֵן לְעַצְמָן - אֵין לְךָ מְחָאָה גְּדוֹלָה מִזּוּ, וְיוֹצְאִין בְּעֵרוּב עַצְמָן. קָטָן בֶּן שֵׁשׁ שָׁנִים אוֹ פָּחוֹת - יוֹצֵא בְּעֵרוּב אִמּוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לְהַנִּיחַ עָלָיו מְזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לְעַצְמוֹ.

כב. הָרוֹצֶה לְשַׁלֵּחַ עֵרוּבוֹ בְּיַד אַחֵר לְהַנִּיחוֹ לוֹ בְּמָקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה לִקְבֹּעַ שְׁבִיתָתוֹ שָׁם, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. וּכְשֶׁהוּא מְשַׁלְּחוֹ, אֵינוֹ מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, וְלֹא בְּיַד מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּמִצְוַת עֵרוּב; וְאִם שְׁלָחוֹ, אֵינוֹ עֵרוּב. וְאִם שְׁלָחוֹ בְּיַד אֶחָד מֵאֵלּוּ הַפְּסוּלִין לְהוֹלִיכוֹ לְאָדָם כָּשֵׁר, כְּדֵי שֶׁיּוֹלִיכוֹ הַכָּשֵׁר וְיַנִּיחוֹ בִּמְקוֹם הָעֵרוּב - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, וַאֲפִלּוּ שְׁלָחוֹ עַל הַקּוֹף אוֹ עַל הַפִּיל; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה עוֹמֵד מֵרָחוֹק, עַד שֶׁיִּרְאֶה זֶה הַפָּסוּל אוֹ הַבְּהֵמָה שֶׁהִגִּיעוּ אֵצֶל הַכָּשֵׁר, שֶׁאָמַר לוֹ לְהוֹלִיךְ אֶת הָעֵרוּב. וְכֵן רַבִּים שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בְּעֵרוּבֵי תְחוּמִין, וְרָצוּ לִשְׁלֹחַ עֵרוּבָן בְּיַד אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּחִין.

כג. אֶחָד אוֹ רַבִּים שֶׁאָמְרוּ לְאֶחָד: 'עָרֵב עָלֵינוּ', וְעֵרַב עֲלֵיהֶם בְּאֵי זֶה רוּחַ שֶׁרָצָה - הֲרֵי זֶה עֵרוּב, וְיוֹצְאִין בּוֹ; שֶׁהֲרֵי לֹא יִחְדוּ לוֹ רוּחַ. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'עָרֵב עָלַי בִּתְמָרִים' וְעֵרַב עָלָיו בִּגְרוֹגָרוֹת [תאנים יבשות], 'בִּגְרוֹגָרוֹת' וְעֵרַב עָלָיו בִּתְמָרִים, אָמַר לוֹ: 'הַנַּח עֵרוּבֵי בַּמִּגְדָּל' וְהִנִּיחוֹ בַּשּׁוּבָךְ, 'בַּשּׁוּבָךְ', וְהִנִּיחוֹ בַּמִּגְדָּל, 'בַּבַּיִת' וְהִנִּיחוֹ בָּעֲלִיָּה, 'בָּעֲלִיָּה' וְהִנִּיחוֹ בַּבַּיִת - אֵינוֹ עֵרוּב; אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'עָרֵב עָלַי' סְתָם, וְעֵרַב עָלָיו - בֵּין בִּתְמָרִים בֵּין בִּגְרוֹגָרוֹת, בֵּין בַּבַּיִת בֵּין בָּעֲלִיָּה - הֲרֵי זֶה עֵרוּב.

כד. כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרְכִין עַל עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְשִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת, כָּךְ מְבָרֵךְ עַל עֵרוּבֵי תְחוּמִין; וְאוֹמֵר: 'בְּזֶה הָעֵרוּב יִהְיֶה מֻתָּר לִי לְהַלֵּךְ מִמָּקוֹם זֶה אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ'. וְאִם הָיָה אֶחָד מְעָרֵב עַל יְדֵי רַבִּים, אוֹמֵר: 'בְּזֶה הָעֵרוּב יִהְיֶה מֻתָּר לִפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי', אוֹ 'לִבְנֵי מָקוֹם פְּלוֹנִי', אוֹ 'לִבְנֵי עִיר זוֹ, לְהַלֵּךְ מִמָּקוֹם זֶה אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ'.

יום שישי י"ט אייר ה'תשע"ה

פֶּרֶק ז

א. מִי שֶׁיָּצָא מֵעֶרֶב שַׁבָּת חוּץ לַמְּדִינָה [עיר], וְעָמַד בְּמָקוֹם בְּתוֹךְ הַתְּחוּם אוֹ בְּסוֹפוֹ, וְאָמַר: 'שְׁבִיתָתִי בְּמָקוֹם זֶה', וְחָזַר לְעִירוֹ וְלָן שָׁם - יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ לְמָחָר מֵאוֹתוֹ מָקוֹם, אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְזֶה הוּא עִקַּר עֵרוּבֵי תְחוּמִין, לְעָרֵב בְּרַגְלָיו; וְלֹא אָמְרוּ לְעָרֵב בְּהַנָּחַת מְזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת בִּלְבַד בַּמָּקוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא וְלֹא עָמַד שָׁם, אֶלָּא לְהָקֵל עַל הֶעָשִׁיר, שֶׁלֹּא יֵצֵא אֶלָּא יִשְׁלַח עֵרוּבוֹ בְּיַד אַחֵר וְיַנִּיחֶנּוּ לוֹ.

ב. וְכֵן אִם נִתְכַּוֵּן לִקְבֹּעַ שְׁבִיתָתוֹ בְּמָקוֹם יָדוּעַ אֶצְלוֹ, כְּגוֹן אִילָן אוֹ בַּיִת אוֹ גָּדֵר שֶׁהוּא מַכִּיר מְקוֹמוֹ, וְיֵשׁ בֵּינוֹ וּבֵינוֹ כְּשֶׁחֲשֵׁכָה אַלְפַּיִם אַמָּה אוֹ פָּחוֹת, וְהֶחְזִיק בַּדֶּרֶךְ וְהָלַךְ כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְאוֹתוֹ מָקוֹם [לפני כניסת שבת] וְיִקְנֶה בּוֹ שְׁבִיתָה - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ וְלֹא עָמַד שָׁם, אֶלָּא הֶחְזִירוֹ חֲבֵרוֹ לְלוּן אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁחָזַר מֵעַצְמוֹ לָלוּן, אוֹ נִתְעַכֵּב - יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ עַד מָקוֹם שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹ, וּמֵאוֹתוֹ מָקוֹם אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לִקְבֹּעַ שָׁם שְׁבִיתָתוֹ, וְהֶחְזִיק בַּדֶּרֶךְ, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁעָמַד שָׁם, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ שָׁם.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעָנִי, שֶׁאֵין מַטְרִיחִין אוֹתוֹ לְהַנִּיחַ עֵרוּב; אוֹ בְּדָחוּק, כְּגוֹן מִי שֶׁהָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ, וְהָיָה יָרֵא שֶׁמָּא תֶחְשַׁךְ; וְהוּא, שֶׁיִּשָּׁאֵר מִן הַיּוֹם כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָה קֹדֶם שֶׁתֶּחְשַׁךְ, אִם רָץ בְּכָל כֹּחוֹ, וְיִהְיֶה בֵּינוֹ וּבֵין אוֹתוֹ מָקוֹם כְּשֶׁתֶּחְשַׁךְ, אַלְפַּיִם אוֹ פָּחוֹת. אֲבָל אִם לֹא הָיָה דָּחוּק וְלֹא עָנִי, אוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִן הַיּוֹם כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ אֲפִלּוּ רָץ בְּכָל כֹּחוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה בֵּין הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בּוֹ וּבֵין הַמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחֲשֵׁכָה יָתֵר מֵאַלְפַּיִם אַמָּה, אוֹ שֶׁלֹּא כְּוֵן הַמָּקוֹם שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָה - הֲרֵי לֹא קָנָה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם, וְאֵין לוֹ אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחֲשֵׁכָה.

ד. מִי שֶׁעָמַד מִבְּעוֹד יוֹם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְקָנָה שָׁם שְׁבִיתָה, אוֹ שֶׁהָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד הַיְדוּעָה אֶצְלוֹ, וְקָבַע שָׁם שְׁבִיתָתוֹ - הֲרֵי זֶה מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ, וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְאִם הָיְתָה רְשׁוּת הַיָּחִיד זוֹ מָקוֹם שֶׁלֹּא הֵקֵף לְדִירָה, אוֹ תֵּל, אוֹ נֶקַע - אִם הָיָה בָהּ בֵּית סָאתַיִם [מאה אמה על חמישים] אוֹ פָּחוֹת, מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ, וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; וְאִם הָיְתָה יָתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם, אֵין לוֹ בָהּ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת, וְחוּצָה מֵהֶן אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְכֵן אִם הִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא הֵקֵף לְדִירָה.

ה. הַקּוֹנֶה [קובע] שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם, וְלֹא סִיֵּם [ציין] מְקוֹם שְׁבִיתָתוֹ - לֹא קָנָה שְׁבִיתָה שָׁם. כֵּיצַד? הָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ, וְאָמַר: 'שְׁבִיתָתִי בְּשָׂדֶה פְּלוֹנִית', אוֹ 'בְּבִקְעָה פְּלוֹנִית', אוֹ 'בְּרִחוּק אֶלֶף אַמָּה', אוֹ 'אַלְפַּיִם מִמְּקוֹמִי זֶה' - הֲרֵי זֶה לֹא קָנָה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם; וְאֵין לוֹ אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחֲשֵׁכָה.

ו. אָמַר: 'שְׁבִיתָתִי תַּחַת אִילָן פְּלוֹנִי', אוֹ 'תַּחַת סֶלַע פְּלוֹנִית' - אִם יֵשׁ תַּחַת אוֹתוֹ אִילָן אוֹ אוֹתָהּ סֶלַע שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת אוֹ יָתֵר, לֹא קָנָה שְׁבִיתָה; שֶׁהֲרֵי לֹא כִּוֵּן מָקוֹם שְׁבִיתָתוֹ - שֶׁאִם בָּא לִשְׁבֹּת בְּאַרְבַּע אַמּוֹת אֵלּוּ, שֶׁמָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת אֵלּוּ הָאֲחֵרוֹת הוּא שֶׁקָּנָה שְׁבִיתָה.

ז. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בְּעִקָּרוֹ, אוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁבִּדְרוֹמוֹ, אוֹ שֶׁבִּצְפוֹנוֹ. וְאִם הָיָה תַּחְתָּיו פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנֶה, וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת תַּחְתָּיו - קָנָה; שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם שְׁעוּר שְׁנֵי מְקוֹמוֹת, וַהֲרֵי מִקְצָת מְקוֹמוֹ מְסֻיָּם. הָיוּ שְׁנַיִם בָּאִים בַּדֶּרֶךְ, אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר אִילָן אוֹ גָּדֵר אוֹ מָקוֹם שֶׁהוּא קוֹבֵעַ בּוֹ שְׁבִיתָה, וְהַשֵּׁנִי אֵינוֹ מַכִּיר - זֶה שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר מוֹסֵר שְׁבִיתָתוֹ לַמַּכִּיר, וְהַמַּכִּיר מִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת הוּא וַחֲבֵרוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא מַכִּיר.

ח. אַנְשֵׁי הָעִיר שֶׁשָּׁלְחוּ אֶחָד מֵהֶן לְהוֹלִיךְ לָהֶן עֵרוּבָן לְמָקוֹם יָדוּעַ [מסוים], וְהֶחְזִיק [היה בעיצומה של הליכה] בַּדֶּרֶךְ, וְהֶחְזִירוּ חֲבֵרוֹ, וְלֹא הוֹלִיךְ עֵרוּבָן - הֵן לֹא קָנוּ שְׁבִיתָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, שֶׁהֲרֵי לֹא הֵנַח שָׁם עֵרוּבָן, וְאֵין לָהֶן לְהַלֵּךְ מִמְּדִינָתָן, אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; וְהוּא קָנָה שָׁם עֵרוּב - שֶׁהֲרֵי הוּא בָּא בַּדֶּרֶךְ, וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת שָׁם, וְהֶחְזִיק בַּדֶּרֶךְ; לְפִיכָךְ יֵשׁ לוֹ לְמָחָר לְהַלֵּךְ לְאוֹתוֹ מָקוֹם, וּלְהַלֵּךְ מִמֶּנּוּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.

ט. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁצָּרִיךְ הַקּוֹנֶה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם שֶׁיֶּחְזִיק בַּדֶּרֶךְ, לֹא שֶׁיֵּצֵא וְיֵלֵךְ בַּשָּׂדֶה, אֶלָּא אֲפִלּוּ יָרַד מִן הָעֲלִיָּה [- עלית הגג] לֵילֵךְ לְאוֹתוֹ מָקוֹם, וְקֹדֶם שֶׁיָּצָא מִפֶּתַח הֶחָצֵר הֶחְזִירוּ חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה הֶחְזִיק, וְקָנָה שְׁבִיתָה. וְכֵן כָּל הַקּוֹנֶה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם, אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר 'שְׁבִיתָתִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי', אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ וְהֶחְזִיק בַּדֶּרֶךְ כָּל שֶׁהוּא, קָנָה שָׁם שְׁבִיתָה; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, מִי שֶׁיָּצָא בְּרַגְלָיו וְעָמַד בַּמָּקוֹם שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָה, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר כְּלוּם, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ, קָנָה.

י. הַתַּלְמִידִין שֶׁהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בְּלֵילֵי שַׁבָּת בַּשָּׂדוֹת וּבַכְּרָמִים, אֵצֶל בַּעֲלֵי הַבָּתִּים שֶׁפִּתָּן מְצוּיָה לְעוֹבְרֵי דְּרָכִים הַבָּאִים שָׁם, וּבָאִים וְלָנִים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ - מְהַלְּכִין אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, לֹא מִמְּקוֹם הָאֲכִילָה; שֶׁאִלּוּ מָצְאוּ סְעוּדָתָן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, לֹא הָיוּ יוֹצְאִין לַשָּׂדֶה; וְאֵין דַּעְתָּן סוֹמֶכֶת לְדִירָה, אֶלָּא עַל בֵּית מִדְרָשָׁם.

יום שבת קודש כ' אייר ה'תשע"ה

פֶּרֶק ח

א. אֵין מַנִּיחִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֶחָד בְּמִזְרָח וְאֶחָד בְּמַעֲרָב, כְּדֵי שֶׁיְּהַלֵּךְ בְּמִקְצָת הַיּוֹם עַל אֶחָד מִשְּׁנֵי הָעֵרוּבִין, וּבִשְׁאָר הַיּוֹם עַל הָעֵרוּב הַשֵּׁנִי - שֶׁאֵין מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין לְיוֹם אֶחָד. טָעָה וְעֵרַב לִשְׁתֵּי רוּחוֹת, כִּמְדַמֶּה הוּא [- מפני שחשב] שֶׁמְּעָרְבִין לִשְׁתֵּי רוּחוֹת, אוֹ שֶׁאָמַר לִשְׁנַיִם: 'צְאוּ וְעָרְבוּ עָלַי', אֶחָד עֵרַב עָלָיו לְצָפוֹן וְאֶחָד עֵרַב עָלָיו לְדָרוֹם - מְהַלֵּךְ כְּרַגְלֵי שְׁנֵיהֶם.

ב. כֵּיצַד מְהַלֵּךְ כְּרַגְלֵי שְׁנֵיהֶן? שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ, אֶלָּא בְּמָקוֹם שֵׁיֵּשׁ לִשְׁנֵיהֶן לְהַלֵּךְ בּוֹ; נָתַן הָאֶחָד עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אֶלֶף אַמָּה לְרוּחַ מִזְרָח, וְהִנִּיחַ הַשֵּׁנִי מֵהֵן עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק חָמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה לְרוּחַ מַעֲרָב - אֵין זֶה שֶׁעֵרְבוּ עָלָיו מְהַלֵּךְ בְּמַעֲרָב אֶלָּא אֶלֶף אַמָּה, כְּרַגְלֵי מִי שֶׁעֵרַב עָלָיו בְּמִזְרָח, וְלֹא יְהַלֵּךְ בְּמִזְרָח אֶלָּא אֶלֶף וְחָמֵשׁ מֵאוֹת, כְּרַגְלֵי מִי שֶׁעֵרַב עָלָיו בְּמַעֲרָב. לְפִיכָךְ, אִם עֵרַב אוֹ עֵרְבוּ עָלָיו שְׁנֵי עֵרוּבִין אֵלּוּ, אֶחָד בְּרִחוּק אַלְפַּיִם לְמַעֲרָב וְאֶחָד בְּרִחוּק אַלְפַּיִם לְמַעֲרָב - הֲרֵי זֶה לֹא יָזוּז מִמְּקוֹמוֹ.

ג. מְעָרֵב אָדָם שְׁנֵי עֵרוּבִין בִּשְׁתֵּי רוּחוֹת, וּמַתְנֶה וְאוֹמֵר: 'אִם אֵרַע לִי דְּבַר מִצְוָה אוֹ נִלְחַצְתִּי [לברוח מהגוים] לָמָחֹר וְנִצְרַכְתִּי לְרוּחַ זוֹ, זֶה הָעֵרוּב הוּא שֶׁאֲנִי סוֹמֵךְ עָלָיו, וְהָעֵרוּב שֶׁבָּרוּחַ הַשֵּׁנִית אֵינוֹ כְלוּם; וְאִם נִצְרַכְתִּי לְרוּחַ זוֹ הַשֵּׁנִית, זֶה הָעֵרוּב הוּא שֶׁאֲנִי סוֹמֵךְ עָלָיו, וְשֶׁבָּרוּחַ הָרִאשׁוֹנָה אֵינוֹ כְלוּם; וְאִם נִצְרַכְתִּי לִשְׁתֵּי הָרוּחוֹת, יֵשׁ לִי לִסְמֹךְ עַל אֵיזֶה עֵרוּב שֶׁאֶרְצֶה, וּלְאֵיזֶה שֶׁאֶרְצֶה אֵלֵךְ; וְאִם לֹא אֵרַע לִי דָּבָר, וְלֹא נִצְרַכְתִּי לְרוּחַ מִשְּׁתֵּיהֶן - אֵין שְׁנֵי הָעֵרוּבִין אֵלּוּ עֵרוּב, וְאֵינִי סוֹמֵךְ עַל אֶחָד מֵהֶן, אֶלָּא הֲרֵינִי כִּבְנֵי עִירִי, שֶׁיֵּשׁ לִי אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִחוּץ לַחוֹמָה'.

ד. כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לָצֵאת חוּץ לַתְּחוּם בְּשַׁבָּת, כָּךְ אָסוּר בְּיוֹם טוֹב וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים; וּכְשֵׁם שֶׁהַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת חַיָּב, כָּךְ הַמּוֹצִיא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים חַיָּב. אֲבָל בְּיוֹם טוֹב, מֻתָּר לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת. לְפִיכָךְ, מְעָרְבִין עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וּמִשְׁתַּתְּפִין בִּמְבוֹאוֹת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּשַׁבָּת; וּמְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְחוּמִין לְיוֹם הַכִּפּוּרִים וּלְיָמִים טוֹבִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּעָרְבִין לְשַׁבָּת.

ה. יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת סָמוּךְ לְשַׁבָּת, בֵּין מִלְּפָנֶיהָ בֵּין מִלְּאַחֲרֶיהָ, אוֹ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת - יֵשׁ לוֹ לְעָרֵב שְׁנֵי עֵרוּבִין לִשְׁתֵּי רוּחוֹת, וְסוֹמֵךְ עַל אִי זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה לַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וְעַל הָעֵרוּב שֶׁבָּרוּחַ הַשֵּׁנִית לַיּוֹם הַשֵּׁנִי; אוֹ מְעָרֵב עֵרוּב אֶחָד לְרוּחַ אַחַת, וְסוֹמֵךְ עָלָיו לְאֶחָד מִשְּׁנֵי יָמִים, וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי יִהְיֶה כִּבְנֵי הָעִיר וּכְאִלּוּ לֹא עָשָׂה עֵרוּב, וְיֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת; אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, הֲרֵי הֵן כְּיוֹם אֶחָד, וְאֵינוֹ מְעָרֵב לִשְׁנֵי הַיָּמִים, אֶלָּא לְרוּחַ אַחַת.

ו. וְכֵן מַתְנֶה אָדָם עַל עֵרוּבוֹ, וְאוֹמֵר: 'עֵרוּבִי לְשַׁבָּת זוֹ, אֲבָל לֹא לְשַׁבָּת אַחֶרֶת'; 'לְשַׁבָּת אַחֶרֶת, אֲבָל לֹא לְזוֹ', 'לְשַׁבָּתוֹת, לֹא לְיָמִים טוֹבִים', 'לְיָמִים טוֹבִים, לֹא לְשַׁבָּתוֹת'.

ז. אָמַר לַחֲמִשָּׁה: 'הֲרֵינִי מְעָרֵב עַל אֵיזֶה מִכֶּם שֶׁאֶרְצֶה, רָצִיתִי יֵלֵךְ, לֹא רָצִיתִי לֹא יֵלֵךְ' - אַף עַל פִּי שֶׁרָצָה מִשֶּׁחֲשֵׁכָה [- אחר שחל הערוב], יֵלֵךְ; דָּבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, יֵשׁ בּוֹ בְּרֵרָה [בסוף מתברר שמלכתחילה רצה לילך]. וְכֵן הַמְּעָרֵב לְשַׁבָּתוֹת שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה, וְאָמַר: 'רָצִיתִי אֵלֵךְ, לֹא רָצִיתִי לֹא אֵלֵךְ, אֶלָּא אֶהְיֶה כִּבְנֵי עִירִי' - כָּל שַׁבָּת שֶׁיִּרְצֶה יֵלֵךְ, אַף עַל פִּי שֶׁרָצָה מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ.

ח. הַמְּעָרֵב לִשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת, אוֹ לְשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵרוּב אֶחָד לְרוּחַ אַחַת לִשְׁנֵי הַיָּמִים - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הָעֵרוּב בִּמְקוֹמוֹ מָצוּי בְּלֵיל רִאשׁוֹן וּבְלֵיל שֵׁנִי, כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? מוֹלִיכוֹ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב אוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּמַחְשִׁיךְ עָלָיו, וְנוֹטְלוֹ בְּיָדוֹ [מפני הגנבים] וּבָא לוֹ, אִם הָיָה לֵיל יוֹם טוֹב [- שמותר לטלטל]; וּלְמָחָר מוֹלִיכוֹ לְאוֹתוֹ מָקוֹם, וּמַנִּיחוֹ שָׁם עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, וְאוֹכְלוֹ אִם הָיָה לֵיל שַׁבָּת, אוֹ מְבִיאוֹ אִם הָיָה לֵיל יוֹם טוֹב - מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁתֵּי קְדֻשּׁוֹת, וְאֵינָם כְּיוֹם אֶחָד, כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר: 'מִלֵּיל רִאשׁוֹן קָנָה הָעֵרוּב לִשְׁנֵי יָמִים'.

ט. נֶאֱכַל הָעֵרוּב בָּרִאשׁוֹן - קָנָה הָעֵרוּב לָרִאשׁוֹן, וְאֵין לוֹ עֵרוּב לַשֵּׁנִי; עֵרַב בְּרַגְלָיו בָּרִאשׁוֹן, צָרִיךְ לְעָרֵב בְּרַגְלָיו בַּשֵּׁנִי, וְהוּא שֶׁיֵּלֵךְ וְיַעֲמֹד בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וְיַחְשֹׁב בְּלִבּוֹ שֶׁיִּקְנֶה שָׁם שְׁבִיתָה. עֵרַב בְּפַת בָּרִאשׁוֹן - אִם רָצָה לְעָרֵב בְּרַגְלָיו בַּשֵּׁנִי, הֲרֵי זֶה עֵרוּב; וְאִם רָצָה לְעָרֵב בְּפַת, צָרִיךְ לְעָרֵב בְּאוֹתָהּ הַפַּת עַצְמָהּ שֶׁעֵרַב בָּהּ בָּרִאשׁוֹן.

י. יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת עֶרֶב שַׁבָּת אוֹ לְאַחַר שַׁבָּת, בִּזְמַן שֶׁמְּקַדְּשִׁין [את החודש] עַל [פי] הָרְאִיָּה [- עדות ראיית מולד הלבנה] - יֵרָאֶה לִי שֶׁהֵן כְּיוֹם אֶחָד, וּקְדֻשָּׁה אַחַת הֵן.

יא. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם לְעָרֵב שְׁנֵי עֵרוּבִין בִּשְׁתֵּי רוּחוֹת לִשְׁנֵי הַיָּמִים, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לוֹ לְהַגִּיעַ לְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵי הָעֵרוּבִין בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן; אֲבָל אִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהַגִּיעַ לָעֵרוּב שֶׁל יוֹם הַשֵּׁנִי בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, אֵין עֵרוּב הַשֵּׁנִי עֵרוּב - שֶׁהָעֵרוּב מְצָנְתוֹ שֶׁיִּהְיֶה בִּסְעוּדָה הָרְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם, וְזֶה הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְזֶה הָעֵרוּב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ רְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם.

יב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אַלְפַּיִם אַמָּה מִבֵּיתוֹ לְרוּחַ מִזְרָח, וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם רִאשׁוֹן, וְהִנִּיחַ עֵרוּב שֵׁנִי בְּרִחוּק אַמָּה אַחַת אוֹ מֵאָה אוֹ אֶלֶף בְּרוּחַ

מַעֲרָב, וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם שֵׁנִי - אֵין זֶה הַשֵּׁנִי עֵרוּב, שֶׁהֲרֵי בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֵין זֶה הָעֵרוּב הַשֵּׁנִי רָאוּי לוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֵלָיו, שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר לוֹ בְּרוּחַ מַעֲרָב כְּלוּם.

יג. אֲבָל אִם הִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה מִבֵּיתוֹ בְּרוּחַ מִזְרָח, וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם רִאשׁוֹן, וְהִנִּיחַ עֵרוּב שֵׁנִי רָחוֹק מִבֵּיתוֹ לְרוּחַ מַעֲרָב בְּתוֹךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה, וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה עֵרוּב, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיַּגִּיעַ לוֹ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן.

יד. יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אֵינוֹ עוֹשֶׂה עֵרוּב בְּיוֹם טוֹב, לֹא עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת, וְלֹא עֵרוּבֵי תְּחוּמִין - אֶלָּא מְעָרֵב הוּא בְּיוֹם חֲמִישִׁי שֶׁהוּא עֶרֶב יוֹם טוֹב. וְאִם חָלוּ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת בַּחֲמִישִׁי וְעֶרֶב שַׁבָּת, מְעָרֵב מִיּוֹם רְבִיעִי עֵרוּבֵי תְּחוּמִין וְעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת. וְאִם שָׁכַח וְלֹא עֵרַב - הֲרֵי זֶה מְעָרֵב עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת בַּחֲמִישִׁי וּבְעֶרֶב שַׁבָּת, וּמַתְּנֶה; אֲבָל לֹא עֵרוּבֵי תְּחוּמִין.

טו. כֵּיצַד מַתְּנֶה? אוֹמֵר בַּחֲמִישִׁי: 'אִם הַיּוֹם יוֹם טוֹב, אֵין בִּדְבָרַי כְּלוּם; וְאִם לָאו, הֲרֵי זֶה עֵרוּב'; וּלְמָחָר חוֹזֵר וּמְעָרֵב וְאוֹמֵר: 'אִם הַיּוֹם יוֹם טוֹב, כְּבָר עֵרַבְתִּי מֵאֶמֶשׁ, וְאֵין בִּדְבָרַי הַיּוֹם כְּלוּם; וְאִם אֶמֶשׁ הָיָה יוֹם טוֹב, הֲרֵי זֶה עֵרוּב'. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת; אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, הֲרֵי הֵן כְּיוֹם אֶחָד, וְאֵינוֹ מְעָרֵב לָהֶן אֶלָּא מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ד־כ' אייר ה'תשע"ה

יום ראשון י"ד אייר ה'תשע"ה

מצות לא תעשה קמט (קמח*).

מצות עשה קלב.

הַמִּצְוָה הַקְּמִ"ט —— הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הַכֹּהֵן מִלֶּאֱכוֹל אֶת הַבְּכוּרִים בַּחוּץ (מירושלים) וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ' וּתְרוּמַת יָדֶךָ". בָּא בַּקַּבָּלָה (מכות יז:): "וּתְרוּמַת יָדֶךָ" —— אֵלּוּ הַבְּכוּרִים. לְפִי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ —— בְּפָסוּק זֶה דָּבָר הַטָּעוּן הֶבְאַת מָקוֹם (לירושלים) שֶׁלֹּא הִזְכִּירוֹ בְּפֵרוּשׁ, וְאָמַר בִּכְלָלָם "וּתְרוּמַת יָדֶךָ" —— הֲרֵי אֵלּוּ הַבְּכוּרִים בְּלִי סָפֵק, שֶׁבֵּאֵר בָּהֶם שֶׁהֵם טְעוּנִין הֲבָאַת מָקוֹם, וְהֵיאַךְ יַזְהִיר עַל אֲכִילָתָהּ בִּשְׁעָרֶיךָ! וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְאוֹכֵל בְּכוּרִים שֶׁלֹּא קָרָא עֲלֵיהֶם (ראה מצות עשה קלב מה שיש לקרוא עם הבאת הבכורים), שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַכּוֹת (יט.). שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עֲלֵיהֶם אֶלָּא קֹדֶם שֶׁיַּנִּיחֵם בָּעֲזָרָה; אֲבָל מִשֶּׁיַּנִּיחֵם בָּעֲזָרָה —— הֲרֵי הוּא פָּטוּר עֲלֵיהֶם, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא קָרָא. וְגַם בַּבְּכוּרִים אוֹתוֹ הַתְּנַאי שֶׁבְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּלוֹמַר שֶׁאֵין כָּל־מִי שֶׁאֲכָלָם בַּחוּץ חַיָּב עֲלֵיהֶם, עַד שֶׁיִּרְאוּ פְּנֵי הַבַּיִת; וְאִם אָכַל מֵהֶם מִי שֶׁיֹּאכַל אַחַר שֶׁרָאוּ פְּנֵי הַבַּיִת קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה —— חַיָּב מַלְקוּת בִּלְבַד אִם הוּא כֹּהֵן; אֲבָל הַיִּשְׂרְאֵלִי —— הֲרֵי הוּא מְחֻיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אִם אָכַל בְּכוּרִים, אֲפִלּוּ אַחַר קְרִיאָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (בכורים פרק ב משנה א): הַתְּרוּמָה וְהַבְּכוּרִים חַיָּבִין עֲלֵיהֶן חֹמֶשׁ וּמִיתָה וַאֲסוּרִין לְזָרִים. אִם אֲכָלָם בְּזָדוֹן —— חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וּבִשְׁגָגָה מוֹסִיף חֹמֶשׁ כְּדִין הַתְּרוּמָה. לְפִי שֶׁכֵּיוָן שֶׁקְּרָאָם יִתְעַלֶּה תְּרוּמַת יָדֶךָ, חָלוּ עֲלֵיהֶם כָּל־דִּינֵי הַתְּרוּמָה. וְרָאוּי לְךָ לְהָבִין כָּאן הֵיטֵב כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁתַּבְּשׁוּ לְךָ הָעִנְיָנִים וְהוּא: שֶׁהַכֹּהֵן אִם יֹאכַל הַבְּכוּרִים מִשֶּׁרָאוּ פְּנֵי הַבַּיִת קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה —— לוֹקֶה, וְאַזְהָרָתֵיהּ מִ"לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ' וּתְרוּמַת יָדֶךָ", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּגְמָרָא מַכּוֹת, כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹקֶה עַל אֲכִילָתוֹ חוּץ לַמָּקוֹם אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ; אֲבָל הַיִּשְׂרְאֵלִי שֶׁאָכַל בְּכוּרִים אַחַר שֶׁרָאוּ פְּנֵי הַבַּיִת בְּכָל־מָקוֹם שֶׁיֹּאכְלֵם (בין בירושלים ובין מחוצה לה) —— חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, וְאַזְהָרָתֵיהּ מִן "וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ" (שם י), כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה קל"ג מִמִּצְוֹת אֵלּוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּגְמָרָא מַכּוֹת.

הַמִּצְוָה הַקְּל"ב —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְסַפֵּר חֶסְדָּיו יִתְעַלֶּה אִתָּנוּ, וְאֵיךְ הִצִּילָנוּ מֵאָז רֵאשִׁית מַצָּבוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ וּמִשִּׁעְבּוּד הַמִּצְרִים וְעִנּוּיָם לָנוּ, וּלְהוֹדוֹת לַה' עַל כָּל־זֶה, וּלְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיַּתְמִיד הַבְּרָכָה —— (כל זאת אנו אומרים) בִּזְמַן שֶׁאָנוּ מְבִיאִים אֶת־הַבְּכוּרִים. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי" (דברים כו, ה) וּשְׁאָר כָּל־אוֹתָהּ הַפָּרָשָׁה. וּמִצְוָה זוֹ נִקְרֵאת "מִקְרָא בְּכוּרִים". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֶיהָ בְּמַסֶּכֶת בִּכּוּרִים וּבְפֶרֶק ז' מִסּוֹטָה" (לב.): וְאֵינָה חוֹבָה לְנָשִׁים.

יום שני ט"ו אייר ה'תשע"ה

מצות עשה קלג. קמג. קמד.

הַמִּצְוָה הַקְל"ג —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִכָּל־עִסָּה וְלִתְּנָהּ לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה" (במדבר טו, כ). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת חַלָּה וּבְמַסֶּכֶת עָרְלָה (פרק ב משנה א) וְאֵינָה חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד.

---

*) בדפוסים שונים

הַמִּצְוָה הַקְמ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִתֵּן לַכֹּהֵן אֶת הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה מִכָּל־בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁאָנוּ שׁוֹחֲטִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח אִם שׁוֹר אִם שֶׂה" (דברים יח, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י' מֵחֻלִּין (קל.) וְאֵין הַלְּוִיִּם חַיָּבִים בְּמִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הַקמ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ רֵאשִׁית הַגֵּז (חלק מהצמר הנגזז מהצאן) וְלִתְּנוֹ לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לוֹ" (שם, ד), וּמִצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"א מֵחֻלִּין (קלה.).

יום שלישי ט"ז אייר ה'תשע"ה

מצות עשה פ. פא.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שְׁמֹנִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְדּוֹת בְּכוֹר אָדָם וְלִתֵּן אוֹתוֹ הַפִּדְיוֹן לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי" (שמות כב, כח). וּפֵרֵשׁ אֵיךְ תִּהְיֶה נְתִינָה זוֹ: שֶׁנִּפְדֶּנּוּ מִן־הַכֹּהֵן וּכְאִלּוּ כְּבָר זָכָה בּוֹ, וְנִקְנֶהוּ מִמֶּנּוּ בַּחֲמִשָּׁה סְלָעִים. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַךְ פָּדֹה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם" (במדבר יח, טו), וּמִצְוָה זוֹ הִיא מִצְוַת פִּדְיוֹן הַבֵּן, וְאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ; אֶלָּא הִיא מִצְוַת (של) הַבֵּן (המוטלות) עַל הָאָב, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּקִדּוּשִׁין (כט.) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (מו.).

הַמִּצְוָה הַפ"א — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְדּוֹת פֶּטֶר (בכור של) חֲמוֹר בְּשֶׂה דַּוְקָא וְשֶׁלֹּא יִפְדֶּה בְּזוּלָתוֹ — אִם לֹא יִפְדֶּה אוֹתוֹ בְּשָׁוְיוֹ — וְיִתֵּן אוֹתוֹ הַשֶּׂה לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה; "וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה" (שמות לד, כ). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (פרק א) וְגַם הִיא אֵין הַלְּוִיִּם חַיָּבִים בָּהּ.

יום רביעי י"ז אייר ה'תשע"ה

מצות עשה פב. קלה.

מצות לא תעשה רכ. רכא. רכב.

הַמִּצְוָה הַפ"ב — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בַּעֲרִיפַת (ראשו של) פֶּטֶר חֲמוֹר. אִם אֵינוֹ רוֹצֶה לִפְדּוֹתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ" (שמות לד, ב), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (פרק א) אֶפְשָׁר לַמַּקְשֶׁה לְהַקְשׁוֹת עָלַי וְלוֹמַר: מַדּוּעַ אַתָּה מוֹנֶה פְּדִיָּתוֹ וַעֲרִיפָתוֹ כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, וְאֵינְךָ מוֹנֶה אוֹתָן כְּמִצְוָה אַחַת, וְתִהְיֶה עֲרִיפָתוֹ מֵהִלְכוֹת הַמִּצְוָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְתָּ בַּכְּלָל הַשְּׁבִיעִי? ה' יוֹדֵעַ וָעֵד שֶׁהַדִּין הָיָה מְחַיֵּב כֵּן, לוּלֵא מָצָאנוּ בְּעִנְיָן זֶה לָשׁוֹן הַמּוֹרָה עַל הֱיוֹתָן שְׁתֵּי מִצְוֹת, וְהוּא אָמְרָם (בכורות יג): "מִצְוַת פְּדִיָּה קוֹדֶמֶת (עדיפה) לְמִצְוַת עֲרִיפָה, וּמִצְוַת יִבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה". הֵינוּ: כְּמוֹ שֶׁהַיְּבָמָה עוֹמֶדֶת אוֹ לְיִבּוּם אוֹ לַחֲלִיצָה — וְהַיִּבּוּם מִצְוָה כְּמוֹ שֶׁהַחֲלִיצָה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ — כָּךְ פֶּטֶר חֲמוֹר עוֹמֵד אוֹ לִפְדִיָּה אוֹ לַעֲרִיפָה, וְזוֹ מִצְוָה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ.

הַמִּצְוָה הַקל"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַשְׁבִּית עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת" (שמות לד, כא) וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוּי בְּעִנְיָן זֶה כַּמָּה פְּעָמִים וְאָמַר: "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ" (ויקרא כה, ד), וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה צ) — (להלן שיעור קעד) אֶת דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת כד: ועוד): "הָאֵי שַׁבָּתוֹן — עֲשֵׂה הוּא". וְאָמַר יִתְעַלֶּה עוֹד: "וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה'" (שם, ב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית; וְאֵינָהּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְעֶשְׂרִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹד אֶת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע" (שם, ד). וְהָעוֹבֵר עַל זֶה — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הָרכ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹד אֶת־הָאִילָן בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר" (שם). וְגַם הָעוֹבֵר עַל זֶה — חַיָּב מַלְקוּת. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (תחילת פרשת בהר): "הַזֶּרַע וְהַזְּמִיר בַּכְּלָל הָיוּ (מלאכות הזריעה והזמירה כבר כלולים באיסור הכללי שלא לעבוד בשביעית), וְלָמָּה יָצְאוּ? לְהַקִּישׁ אֲלֵיהֶם, מַה זֶּרַע וּזְמִיר מְיֻחָדִים שֶׁהֵם עֲבוֹדָה בָּאָרֶץ וּבָאִילָן, אַף אֲנִי אֵין לִי אֶלָּא דָּבָר שֶׁהוּא עֲבוֹדָה בָּאָרֶץ וּבָאִילָן". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הָרכ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּקַצּוֹר מַה־שֶּׁהִצְמִיחָה הָאֲדָמָה מֵעַצְמָהּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ שֶׁאָנוּ קוֹצְרִים כָּל־שָׁנָה. וּפֵרוּשׁ דָּבָר זֶה, שֶׁאָנוּ הֻזְהַרְנוּ מֵעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וַעֲבוֹדַת הַשְּׁמִטָּה, כְּמוֹ שֶׁהֻזְכַּרְנוּ לְעֵיל. וְהַדָּבָר שֶׁהִצְמִיחָה הָאֲדָמָה מִמַּה־שֶּׁנִּזְרַע בָּהּ בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְהוּא הַנִּקְרָא: סָפִיחַ מֻתָּר לְאָכְלוֹ (מן התורה) בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, אֲבָל אֵין מֻתָּר לְקָצְרוֹ אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מִן־הָרָגִיל. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר" (שם, ה), אֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁלֹּא יִקְצָרֶנּוּ כְּלָל לְפִי שֶׁכְּבָר אָמַר: "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה" (שם, ו), אֶלָּא כַּוָּנָתוֹ: לֹא תִקְצָרֶנּוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹצְרִים תְּבוּאַת שְׂאָר שָׁנִים, כִּי אִם כְּמִי שֶׁקּוֹצֵר דָּבָר שֶׁהוּא הֶפְקֵר, בְּלִי הֲכָנָה וּבְלִי הִתְכּוֹנְנוּת, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר.

יום חמישי י"ח אייר ה'תשע"ה

מצות לא תעשה רכג.

מצות עשה קלד. קמא.

מצות לא תעשה רל. רלא.

הַמִּצְוָה הָרכ"ג —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱסוֹף גַּם מַה־שֶּׁמַּצְמִיחִים הָאִילָנוֹת מִן־הַפֵּרוֹת בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ שֶׁאָנוּ אוֹסְפִים פֵּרוֹת כָּל־שָׁנָה, אֶלָּא נַעֲשֶׂה בְּכָךְ שִׁנּוּי כְּדֵי לְהַרְאוֹת שֶׁהוּא הֶפְקֵר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאֶת־עִנְּבִי נְזִירֶךָ (מלשון הפקר, ואלו פרות שביעית) לֹא תִבְצֹר" (ויקרא כה, ה). בָּא הַפֵּרוּשׁ (ספרא פרשת בהר): "לֹא תִּבְצֹר כְּדֶרֶךְ הַבּוֹצְרִים. מִכָּאן אָמְרוּ: תְּאֵנִים שֶׁל שְׁבִיעִית אֵין קוֹצִין אוֹתָן בְּמֻקְצָה (אין שוטחין אותן לייבוש במקום המיועד לכך), אֲבָל קוֹצֶה הוּא בְּחֻרְבָּה; וְאֵין דּוֹרְכִין עֲנָבִים בְּגַת (להוציא יין), אֲבָל דּוֹרֵךְ הוּא בַּעֲרֻבָּה; וְאֵין עוֹשִׂין זֵיתִים בְּבַד וּבְקֻטְבִּי (מקומות שרגילין לכתוש בהן זיתים): אֲבָל כּוֹתֵשׁ הוּא וּמַכְנִיס לְבוֹדֵדָה" (מסחטה קטנה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ עִם שֶׁלְּפָנֶיהָ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הַקל"ד —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְקִיר כֹּל מַה־שֶּׁהִצְמִיחָה הָאֲדָמָה בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, וּלְהַתִּיר (להפקיר) כָּל־צִמְחֵי שְׂדוֹתֵינוּ וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְגוֹ'" (שמות כג, יא), וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "וַהֲלֹא הַכֶּרֶם וְהַזַּיִת בַּכְּלָל הָיָה וְלָמָּה יָצָא? לְהַקִּישׁ אֵלָיו: מָה כֶּרֶם מְיֻחָד שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה, עוֹבְרִין עָלָיו בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, כָּךְ כֹּל שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה עוֹבְרִין עָלָיו בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וְעִנְיָן דָּבָר זֶה כְּמוֹ שֶׁאַסְבִּיר לָךְ: שֶׁאָמְרוֹ "וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ" כּוֹלֵל הַפְקָרַת כָּל־הַצּוֹמֵחַ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית: עֲנָבִים וּתְאֵנִים וַאֲפַרְסְקִים וְרִמּוֹנִים וְחִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְזוּלָתָם. יוֹצֵא, שֶׁהַשְּׁמָטַת הַכֹּל —— מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַר־כָּךְ פָּרַט וְאָמַר: "כִּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזַיִתֶךָ". וַהֲרֵי אֵלּוּ הֵם בִּכְלַל כֹּל מַה־שֶּׁצּוֹמֵחַ מִן־הָאֲדָמָה —— אֶלָּא לֹא בָּא הַצִּוּוּי הַזֶּה בְּכֶרֶם וְזַיִת בִּמְיֻחָד, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהִזְהִיר בָּהֶם הַכָּתוּב בִּמְיֻחָד עַל אֲסַפַּת תְּבוּאַת הַכֶּרֶם וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאֶת־עִנְּבִי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר" (ויקרא כה, ה). הִנֵּה כְּמוֹ הַכֶּרֶם שֶׁהַפְקָרָתוֹ —— מִצְוַת עֲשֵׂה, מְנִיעָתוֹ (מלהפקיר) —— לֹא־תַעֲשֶׂה, כָּךְ כֹּל מַה־שֶּׁתַּצְמִיחַ שָׁנָה שְׁבִיעִית שֶׁנִּתְבָּאֵר שֶׁהַפְקָרָתוֹ בַּעֲשֵׂה —— תִּהְיֶה מְנִיעָתוֹ בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. אִם כֵּן יִהְיֶה דִּין הַזַּיִת כְּדִין הַכֶּרֶם בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, וְדִין זַיִת וְדִין שְׁאָר פֵּרוֹת שָׁוֶה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר מִכֹּל מַה־שֶּׁקָּדַם —— שֶׁהַשְּׁמָטַת גִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית מִצְוַת עֲשֵׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית, וְאֵינָהּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא לְפֵרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבָד.

הַמִּצְוָה הַקמ"א —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַשְׁמִיט כְּסָפִים, כְּלוֹמַר כָּל־הַמַּשָּׁאוֹת (החובות) בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ" (דברים טו, ג). וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוּי בְּמִצְוָה זוֹ וְאָמַר: "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ" (שם, ב), וּלְשׁוֹן הַתּוֹסֶפְתָּא: "בִּשְׁתֵּי שְׁמִטּוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר: אַחַת שְׁמִטַּת קַרְקַע וְאַחַת שְׁמִטַּת כְּסָפִים: וּשְׁמִטַּת כְּסָפִים זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁשְּׁמִטַּת קַרְקַע נוֹהֶגֶת, וְאָז הִיא נוֹהֶגֶת מִן־הַתּוֹרָה בְּכָל־מָקוֹם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמַּסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וּשְׁלֹשִׁים —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּתְבֹּעַ אֶת הַחוֹבוֹת בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, אֶלָּא יַשְׁמִטוּ לְגַמְרֵי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ לֹא־יִגֹּשׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאֶת־אָחִיו" (שם), וְזֶה אֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ שָׁם שְׁמִטַּת קַרְקַע, כְּלוֹמַר: הַיּוֹבֵל. אֲבָל מִדְּרַבָּנָן דָּבָר זֶה חוֹבָה בְּכָל־מָקוֹם וּבְכָל־זְמַן וְאָסוּר לִתְבּוֹעַ הַחוֹב שֶׁעָבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית אֶלָּא יִשָּׁמֵט. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף מַסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הָרל"א —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהִמָּנַע מִלְّהַלְוֹת זֶה לָזֶה בִּגְלַל הַשְּׁמִטָּה שֶׁלֹּא יִשָּׁמֵט הַחוֹב, לְפִי שֶׁהַכָּתוּב הִזְהִיר מִזֹּאת הַמַּחֲשָׁבָה וְאָמַר: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־יִהְיֶה דָבָר וְגוֹ'" (שם, ט), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "הִשָּׁמֶר —— בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, פֶּן־יִהְיֶה —— בְּלֹא־תַעֲשֶׂה", כְּלוֹמַר: שְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ בָּאוּ בְּעִנְיָן זֶה, זֶה אַחַר זֶה לְחִזּוּק.

יום שישי י"ט אייר ה'תשע"ה

מצות עשה קמ. קלו. קלז.

מצות לא תעשה רכד. רכה. רכו.

הַמִּצְוָה הַק"מ —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִסְפּוֹר אֶת־הַשָּׁנִים מֵעֵת מָשְׁלְנוּ עַל הָאָרֶץ וְהֶחֱזַקְנוּ בָּהּ —— שֶׁבַע שֶׁבַע שָׁנִים עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל. וּמִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: סְפִירַת שְׁנֵי שְׁמִטָּה, הִיא מְסוּרָה לְבֵית דִּין, כְּלוֹמַר: סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה, שֶׁהֵם הֵם שֶׁסּוֹפְרִים שָׁנָה שָׁנָה מֵחֲמִשִּׁים הַשָּׁנִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁכָּל־אֶחָד וְאֶחָד מִמֶּנּוּ מוֹנֶה יְמֵי הָעֹמֶר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים וְגוֹ'" (ויקרא כה, ח). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר): "יָכוֹל יִסְפּוֹר שֶׁבַע שְׁמִטִּים זוֹ אַחַר זוֹ (בלי לספור שנים בודדות) וְיַעֲשֶׂה יוֹבֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים" (שם), הָא עַד שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים (עד שישלימו שני הכתובים אחד את השני, שכל אחד יוסיף פרט אחר במצוה); וְאִם לָאו לָא שְׁמִעִינַן", כְּלוֹמַר: מִצְוָה זוֹ לֹא תֵּשֵׁג אִיכוּת עֲשִׂיָּתָהּ אֶלָּא מִשְּׁנֵי כְּתוּבִים, הַיְנוּ שֶׁנִּמְנֶה הַשָּׁנִים לְבַדָּן וְנִמְנֶה גַּם הַשְּׁמִטִּין עִמָּהֶן. כֵּיוָן שֶׁאָמַר, שֶׁנְּעָן זֶה לֹא יֵשֵׁג אֶלָּא מִשְּׁנֵי כְּתוּבִים, מַשְׁמַע שֶׁהִיא בְּהֶחְלֵט מִצְוָה אַחַת. כִּי אִלּוּ הָיוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת, כְּלוֹמַר: מִנְיַן שָׁנִים וּמִנְיַן שְׁמִטִּין —— לֹא הָיָה אוֹמֵר 'עַד שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִין', כִּי כָּךְ (—בדרך כלל—) מִשְּׁנֵי כְּתוּבִים נִלְמָדוֹת כָּל־שְׁתֵּי

מִצְוֹת, וְכֵן כָּל־מִצְוָה וּמִצְוָה מִכְּתוּב שֶׁלָּהּ. וּלְעוֹלָם אֵין אוֹמְרִים "הָא עַד שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים" אֶלָּא בְּמִצְוָה אַחַת, שֶׁלֹּא נִשְׁלֶמֶת יְדִיעַת דִּינֶיהָ אֶלָּא מִשְּׁנֵי כְּתוּבִים, כְּמוֹ הַבְּכוֹר שֶׁאָמַר בּוֹ הַכָּתוּב: "כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לִי" (שמות לד, יט), כִּי כָּתוּב זֶה לְבַדּוֹ מוֹרֶה, שֶׁהַבְּכוֹר לַה' — בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה — וּבָא כָּתוּב אַחֵר, "הַזְּכָרִים לַה'" (שם יג, יב), וּפָסוּק זֶה לְבַדּוֹ מוֹרֶה, שֶׁכָּל־זָכָר לַה' — בֵּין בְּכוֹר בֵּין פָּשׁוּט. אֲבָל מִשְּׁנֵי הַכְּתוּבִים הֵשַׂג עִנְיַן הַמִּצְוָה, שֶׁהוּא בְּכוֹר זָכָר בִּלְבַד כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ בַּמְּכִלְתָּא.

הַמִּצְוָה הַקל"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים, כְּלוֹמַר: לְהַשְׁבִּית בָּהּ עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה כְּמוֹ בַּשְּׁמִטָּה. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה" (ויקרא כה, י), וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (ספרא פרשת בהר): "כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית, כָּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל", כְּלוֹמַר: הִשְׁוָה בֵּינֵיהֶם בַּעֲשֹׂה, כְּשֵׁם שֶׁהִשְׁוָה הַכָּתוּב בֵּינֵיהֶם בְּלָאו, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר (לא תעשה רכד). וְדִינֵי שְׁנַת יוֹבֵל וּשְׁנַת שְׁמִטָּה בְּהַשְׁבָּתַת עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וְהַפְקָרַת כָּל־הַצּוֹמֵחַ — שָׁוִים. וְאֶת־שְׁנֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (השבתת העבודה, והפקרת הצומח) כּוֹלֵל אָמְרוֹ: "וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה". וּכְבָר בֵּאֵר הַכָּתוּב, שֶׁעִנְיַן הַקִּדֻּשָּׁה בָּהֵן, שֶׁיִּהְיוּ פֵּרוֹתֵיהֶן וּתְבוּאָתָן הֶפְקֵר. וְאָמַר: "כִּי יוֹבֵל הִיא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ" (שם, יב). יוֹבֵל זֶה אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בָּאָרֶץ, וּבִתְנַאי שֶׁיִּהְא כָּל־שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, כְּלוֹמַר: בְּחֵלֶק שֶׁלּוֹ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיוּ מְעֹרָבִין זֶה בָּזֶה.

הַמִּצְוָה הַקל"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִתְקֹעַ בַּשּׁוֹפָר בָּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי שֶׁל שָׁנָה זוֹ (של יובל) וּלְהַכְרִיז בְּכָל־אַרְצֵנוּ עַל חֵרוּת לָעֲבָדִים וִיצִיאַת כָּל־עֶבֶד עִבְרִי לַחָפְשִׁי, בְּלִי דָּמִים, בְּיוֹם זֶה, כְּלוֹמַר: עֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם" (שם, ט), וְאָמַר: "וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ" (שם, י), וּכְבָר נִתְבָּאֵר (ראש השנה כו:) שֶׁ"שָּׁוֶה הַיּוֹבֵל לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לִתְקִיעָה וְלִבְרָכוֹת". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי תְּקִיעוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּמַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְיָדוּעַ, שֶׁתְּקִיעָה זוֹ בַּיּוֹבֵל אֵינָהּ אֶלָּא לְפִרְסוּם הַחֵרוּת, וְשֶׁהִיא חֵלֶק מִן־הַהַכְרָזָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ": וְאֵין עִנְיָנָהּ כְּעִנְיַן תְּקִיעוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁהֵן "זִכָּרוֹן לִפְנֵי ה'", וְאֵלֶּה לְשִׁחְרוּר הָעֲבָדִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

הַמִּצְוָה הַרכ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ עַל עֲבוֹדַת הָאָרֶץ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, וְהוּא אָמְרוֹ בָּהּ: "לֹא תִזְרָעוּ" (שם, יא), כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּשְּׁמִטָּה: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע". וּכְשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה בַּשְּׁמִטָּה בֵּין עֲבוֹדַת הָאָרֶץ בֵּין עֲבוֹדַת הָאִילָן, כָּךְ הַיּוֹבֵל, וּלְפִיכָךְ אָמַר "לֹא תִזְרָעוּ", בְּלָשׁוֹן כְּלָלִי (לשון זריעה היא הן בעבודת הארץ והן בעבודת האילן), לְכָלוֹל הָאָרֶץ וְהָאִילָן. וְגַם הָעוֹבֵר עַל זֶה — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הָרכ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּקַצּוֹר סְפִיחֵי שְׁנַת יוֹבֵל כִּשְׁאָר הַשָּׁנִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ (לא תעשה רכב) בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ" (שם, יא).

הַמִּצְוָה הָרכ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ גַּם כֵּן מִלֶּאֱסוֹף פֵּרוֹת הָאִילָן בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל כְּדֶרֶךְ שֶׁאָנוּ אוֹסְפִים בִּשְׁאָר הַשָּׁנִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ" (שם), כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ (לא תעשה רכג) בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית. וּבְסִפְרָא (פרשת בהר שם) אָמְרוּ: "לֹא תִקְצְרוּ וְלֹא תִבְצְרוּ — כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמְרוּ בַּשְּׁבִיעִית, כָּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל", כְּלוֹמַר: שֶׁהַדִּין בְּכָל־הַלָּאוִין הָאֵלֶּה שָׁוֶה. וְדִינֵי הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל כֻּלָּם אֵינָם חוֹבָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

יום שבת קודש כ' אייר ה'תשע"ה

מצות עשה קלח.

מצות לא תעשה רכז. מצות עשה קלט.

הַמִּצְוָה הַקל"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיַּחְזְרוּ כָּל־הַקַּרְקָעוֹת הַמְּכוּרִים בְּשָׁנָה זוֹ — לְבַעֲלֵיהֶם, וְיֵצְאוּ מִתַּחַת יְדֵי הַקּוֹנִים, בְּלִי דָּמִים. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ" (ויקרא כה, כד). וּבֵאֵר לָנוּ, שֶׁגְּאֻלָּה זוֹ תִּהְיֶה בְּשָׁנָה זוֹ וְאָמַר: "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ" (שם, יג). וּכְבָר עָסַק הַכָּתוּב בְּדִינֵי מִצְוָה זוֹ וּבֵאֵר אֵיךְ יִהְיֶה דִּין הַמּוֹכֵר עִם הַקּוֹנֶה, אִם הוּא רוֹצֶה לִפְדּוֹת אֶת־אֲדָמָתוֹ הַמְכוּרָה קֹדֶם שֶׁתָּחוּל שְׁנַת הַיּוֹבֵל. וּבֵאֵר גַּם־כֵּן שֶׁדִּין זֶה מְיֻחָד לְקַרְקָעוֹת שֶׁהֵן מִחוּץ לְחוֹמַת הֶעָרִים, וְשֶׁהַחֲצֵרוֹת וְהַבָּתִּים הַבְּנוּיִם בַּכְּפָרִים — כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִבְנוּ מִבִּפְנִים לַחוֹמָה, הֲרֵי דִּינָם כְּדִין הַשָּׂדוֹת וְהַגַּנּוֹת. וְהֵם בָּתֵּי הַחֲצֵרִים שֶׁעֲלֵיהֶם אָמַר הַכָּתוּב: "עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ וּבַיּוֹבֵל יֵצֵא" (שם, לא) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּעֲרָכִים (ערכין כט:). וְגַם הִיא אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבִזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג.

הַמִּצְוָה הָרכ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּמְכּוֹר אַדְמוֹתֵינוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן לִצְמִיתוּת, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לְצְמִתֻת" (שם, כג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף עֲרָכִין (כט, ואילך).

הַמִּצְוָה הַקל"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁתְּהֵא פְּדִיַּת הַקְּנָיָנִים הַמְּכוּרִים מִבִּפְנִים לְחוֹמַת עִיר, עַד לְסוֹף שָׁנָה אַחַת בִּלְבָד, וְאַחֲרֵי הַשָּׁנָה יִתְקַיְּמוּ בִּידֵי הַקּוֹנֶה וְלֹא יֵצְאוּ בַּיּוֹבֵל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְגוֹ'" (שם, כט), וּמִצְוָה זוֹ הִיא דִּין בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין (לא:): וְהִיא אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ.

ביאורים למסכת סוטה דף כט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ הכתוב בסוטה שתהיה **סָפֵק זוֹנָה** אסורה על בעלה **כְּזוֹנָה** ודאי, וכיון שהיא בחזקת זונה תהיה אסורה גם לגבי כהונה, ולא צריך לזה פסוק. דוחה הגמרא, אם כן **תְּרוּמָה נַמִּי לֹא תִּיבָּעֵי קְרָא, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ סָפֵק זוֹנָה כְּזוֹנָה,** ואם היא בחזקת זונה אסורה לאכול בתרומה, וכיון שבכל זאת מצריך רבי עקיבא פסוק לפוסלה מאכילת תרומה, הרי שצריך פסוק גם לאוסרה להינשא לכהן.

מתרצת הגמרא, **אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבִי** – 'נטמאה', 'נטמאה', 'ונטמאה', ווי"ו יתירא של 'ונטמאה', **חַד לְבַעַל, וְחַד לְבוֹעֵל, וְחַד לִכְהוּנָּה, וְחַד לִתְרוּמָה.** וכיון שאמר רבי עקיבא שלומדים כהונה מהוי"ו היתירא, אמר לו רבי ישמעאל שאפשר ללמדו מקל וחומר. **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** לא לומד מייתור הוי"ו, משום כך רק **תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי, חַד לְבַעַל, וְחַד לְבוֹעֵל, וְחַד לִתְרוּמָה, וּכְהוּנָּה אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר.**

מקשה הגמרא, **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִמַּאי דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לִתְרוּמָה** הקלה, **וּכְהוּנָּה** החמורה **אָתְיָא** ממילא **בְּקַל וָחוֹמֶר,** הרי לא כתוב במפורש בפסוק תרומה, ואם כן **דִּילְמָא כִּי אִצְטְרִיךְ** את הפסוק **לִכְהוּנָּה** כיון שהיא חמורה, **וּתְרוּמָה** הקלה **שַׁרְיָא.** מתרצת הגמרא, **אָמַר לָךְ** רבי ישמעאל, **מִסְתַּבְּרָא** שהפסוק השלישי הוא **דּוּמְיָא** דשני הפסוקים הראשונים שלמדנו מהם את האיסור **דְּבַעַל וּבוֹעֵל, מַה בַּעַל וּבוֹעֵל** אסורה עליהם גם **מֵחַיִּים** של הבעל, **אַף** הפסוק השלישי מדבר על **תְּרוּמָה** שהיא נאסרת **נַמִּי מֵחַיִּים** של הבעל ולא רק לאחר מיתה, **לְאַפּוּקֵי כְּהוּנָּה דִּלְאַחַר מִיתָה** – מה שאין כן אם נעמיד את הפסוק בכהונה תיאסר לכהן מהפסוק רק לאחר מיתת בעלה, כיון שגרושה אסורה לכהן גם בלא הפסוק, לכן מעמיד רבי ישמעאל את הפסוק בתרומה שדומה לבועל ונבעל, ואת כהונה הוא לומד מקל וחומר.

מקשה הגמרא, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** שלומד מפסוק רביעי שנאסרת לכהונה, מפני מה אינו לומד מקל וחומר ובדברי רבי ישמעאל. מתרצת הגמרא, 'דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל' **לֵית לֵיהּ,** ולכך אם לא ילמד מפסוק, נאמר שילמד רק שאסורה לכהונה החמורה, אבל בתרומה תהיה מותרת. **וְאִי נַמִּי אִית לֵיהּ** 'דומיא דבעל ובועל' ואפשר ללמוד תרומה מהפסוק וללמוד כהונה בקל וחומר, בכל זאת כתוב וי"ו יתירא לכהונה, כיון שמִילְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר, **טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא.**

לעיל למדה הגמרא מסוטה שדבר שיש בו דעת לישאל נטמא מספק, ושאין בו דעת לישאל לא נטמא מספק, הגמרא מביאה כאן לימוד נוסף להלכה זו.

אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב, דין זה שדָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל נטמא מספק, **וְאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל** לא נטמא מספק, **מֵהַאי קְרָא נַפְקָא, "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל",** משמע שרק **וַדַּאי טָמֵא הוּא דְּלֹא יֵאָכֵל, הָא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר יֵאָכֵל,** הרי שספק טומאה אינו כודאי. **אֵימָא סֵיפָא** של הפסוק, **"וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר",** משמע שרק אדם שהוא **וַדַּאי טָהוֹר הוּא דְּיֹאכַל בָּשָׂר, הָא** אדם שהוא **סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר, לֹא יֹאכַל,** הרי שספק טומאה הוא כודאי טומאה. **אֶלָּא לָאו שָׁמַע מִינָּהּ, כָּאן** – 'כל טהור יאכל בשר' מדבר באדם **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל** ולכן נטמא בספק, **כָּאן** – 'והבשר אשר יגע', מדבר בבשר **שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל** ולכן לא נטמא בספק.

מבארת הגמרא שצריכים את שתי הדרשות, **וְאִיצְטְרִיךְ דְּרַב גִּידֵּל אָמַר רַב, וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה, דְּאִי** רק **מִדְּרַב, הָוָה אֲמִינָא,** שכשיש דעת לישאל טמא **בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּבֵין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,** לכן **אִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה,** לומר שנטמא רק ברשות היחיד כסוטה. **וְאִי** רק **מִסּוֹטָה, הָוָה אֲמִינָא,** אין טומאה בספק **עַד דְּאִיכָּא דַּעַת בנוֹגֵעַ** – השרץ המטמא, **וּמַגִּיעַ** הנטמא, בסוטה שיש דעת באשה ובבועל, אבל אם יש דעת רק בנוגע או רק במגיע אינו נטמא מספק, לכן **צְרִיכָא** את הלימוד של רב גידל אמר רב שלומד, 'טהור ודאי' יאכל, אבל בספק ויש בנטמא דעת לא יאכל, אף אם אין במטמא דעת, ומשום כך שרץ מטמא בספק אף שאין בו דעת.

שנינו במשנה, **בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכָל כְּלֵי חֶרֶשׂ כּוּ',** אמר רבי יהושע, מי יגלה עפר מעיניך רבי יוחנן בן זכאי, שהיית אומר עתיד דור אחר לטהר כבר שלישי שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא. מקשה הגמרא לרבי יוחנן בן זכאי, **וּמַאַחַר דְּאֵין לוֹ** לשני מקרא מן התורה שמטמא שלישי, **לָמָּה** עכשיו הוא **טָמֵא** עד שיטהרו דור אחר. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** אמנם **מִן הַתּוֹרָה אֵין לוֹ** מקרא לטמאו, אבל **מִדִּין** קַל **וָחוֹמֶר יֵשׁ לוֹ** טומאה לשלישי בתרומה, בדרך זו, **וּמַה טְּבוּל יוֹם** שלא העריב שמשו, **שֶׁמּוּתָּר בְּחוּלִּין** – שאם יגע בחולין אינו מטמאו, בכל זאת **פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה** עד שיעריב שמשו, **כְּכָר שֵׁנִי שֶׁפָּסוּל** אף **בְּחוּלִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה** ויפסלנו.

דוחה הגמרא, **אִיכָּא לְמִיפְרַךְ, מַה לְּטְבוּל יוֹם** של טמא מת או זב או מצורע, **שֶׁכֵּן** בשעת טומאתו היה **אַב הַטּוּמְאָה** ומשום כך פוסל תרומה, מה שאין כן כבר שני שלא היה אב הטומאה, לא יעשה שלישי בתרומה. מתרצת הגמרא, **תִּיתֵי** – תלמד כבר שני שמטמא שלישי בקל וחומר

אגרות קודש

ב"ה, י"ד אייר, תשכ"א

ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה ליב שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הספר דרשות מהרא"ל חלק ג' ות"ח.

ומאחר שכל ענין בהשגחה פרטית, עלי החובה (והזכות) לעוררו על ההכרח בקביעות עתים בלימוד פנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, ובפרט בדורנו דרא דעקבתא דמשיחא ובמדינה זו, והרי גם גזע צור מחצבתו בעהמ"ח ספר הנ"ל מסייעתו.

בברכה לבשו"ט בהאמור.

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף כט עמוד א

רש״י

אִי הָכֵי לִתְרוּמָה נַמֵּי לֹא תִּיבָּעֵי קְרָא. וְנֵילַף מֵהַהוּא טַעְמָא גּוּפֵיהּ שֶׁהֲרֵי עָשָׂה הַכָּתוּב בְּסוֹטָה סְפֵק זוֹנָה כְּוַדַּאי זוֹנָה, וּבִתְרוּמָה הָא יַדְעִינָן דְּזוֹנָה אֲסוּרָה דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כב) כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, כִּי תִּבָּעֵל לְזָר אֶצְלָהּ, הִיא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכַל, וְאֵין לְךָ פְּסוּל גָּדוֹל מִזֶּה כְּשֶׁהִיא אֵשֶׁת אִישׁ וְנִבְעֲלָה לְאַחֵר. וּלְר׳ עֲקִיבָא מֵהַאי קְרָא נַפְקָא לָן בִּיבָמוֹת (ד׳ סח.) כָּל הַפְּסוּלִים דְּפָסְלֵי, וְהָנַךְ נַמֵּי דְּלֹא תָּפְסֵי בְּהוּ קִדּוּשִׁין, דְּכֵיוָן דִּלְר׳ עֲקִיבָא אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּשׁוּם פָּסוּל, לֹא מִשְׁמַע לֵיהּ כִּי תִהְיֶה לְשׁוֹן הֲוָיָה אֶלָּא כִּי תִּבָּעֵל: **אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבֵי.** יְתֵירֵי, ב׳ נִטְמְאָה וְחַד וְנִטְמְאָה, וְרַבִּי עֲקִיבָא דָּרִישׁ וָו״י הֲרֵי אַרְבָּעָה: **וּכְהֻנָּה אַתְיָא מִקַּל וָחֹמֶר.** וְלֹא דָּרִישׁ וָו״י, וּפַרְכִינָן לְר׳ יִשְׁמָעֵאל כֵּיוָן דְּלֹא דָּרִישׁ וָו״י מִמַּאי דִּקְרָא לִתְרוּמָה מִדָּרִישׁ וּכְהֻנָּה אַתְיָא בְּקַל וָחֹמֶר וְאָתוּ כֻּלְּהוּ, דִּילְמָא קְרָא לִכְהֻנָּה אָתָא, דְּכֵיוָן דְּלֹא כְּתִיב תְּרוּמָה בְּהֶדְיָא אֲנָא אֲמִינָא תְּרוּמָה לֹא אִתְרַבַּאי לְאִסּוּרָא אֶלָּא כְּהֻנָּה הוּא דְּאִתְרַבַּאי דַּחֲמִירָא מִנֵּיהּ, וּתְרוּמָה שָׁרְיָא: **אָמַר לָךְ מִסְתַּבְּרָא.** דִּקְרָא תְּרוּמָה רַבִּי דּוּמְיָא דִּתְרֵין נִטְמְאָה דְּרַבִּי בָּהֶן בַּעַל וּבוֹעֵל דְּמֵחַיִּים דְּבַעַל קָמִיתַּסְּרָא לְהוּ, כְּגוֹן אִם יְגָרְשֶׁנָּה אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל, הִלְכָּךְ מִקְרָא שְׁלִישִׁי נַמֵּי לְמִידֵי דְּמִיתְּסַר בֵּיהּ מֵחַיִּים [דְּ]לַבַּעַל אָתֵי, וְהַיְינוּ תְּרוּמָה, וּלְמַעוּטֵי כְּהֻנָּה, שֶׁאֵין פָּסוּק זֶה בָּא לְאָסְרָהּ אֶלָּא לְאַחֵר מִיתָה, דְּמֵחַיִּים הָא אֲסִירָא וְקַיְימָא, דְּהָא מְגָרֵשׁ לָהּ וְהַוְיָא לָהּ גְּרוּשָׁה וַאֲסוּרָה לִכְהֻנָּה: **וְרַבִּי עֲקִיבָא.** דְּמַצְרִיךְ קְרָא לִכְהֻנָּה, דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל לֵית לֵיהּ, וְאִי לֹא כְּתִיב קְרָא יְתֵירָא לֹא הֲוָה מְרַבִּינָן אֶלָּא כְּהֻנָּה דַּחֲמִירָא, דְּכָל חַד וְחַד קְרָא בְּאַנְפֵּי נַפְשֵׁיהּ הוּא, וְלֹא אַמְרִינָן הָא לֹא מְרַבִּי אֶלָּא דּוּמְיָא דְּהָנַךְ: **וְאִי נַמֵּי אִית לֵיהּ.** וּמִיתּוֹקָם קְרָא לִתְרוּמָה, אֲפִלּוּ הָכֵי אָתָא וָי״ו יְתֵירָא לִכְהֻנָּה, וְאע״ג דְּאִיכָּא לְמֵילְפַהּ בְּקַל וָחֹמֶר טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא: **אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִנָּהּ.** הַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע, דְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִשָּׁאֵל הוּא, דְּבָשָׂר הֲוֵי נוֹגֵעַ, הִלְכָּךְ סְפֵקוֹ טָהוֹר, וְכָל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר דְּאַיְירֵי בְּטֻמְאַת הַגּוּף דְּיֵשׁ בּוֹ דַּעַת לִשָּׁאֵל, בְּהַהוּא קָאָמַר לָךְ סְפֵקוֹ טָמֵא: **דַּעַת נוֹגֵעַ וּמַגִּיעַ.** בִּמְטַמֵּא וְנִטְמָא, כִּי סוֹטָה דְּיֵשׁ בָּהּ דַּעַת וְיֵשׁ דַּעַת בַּבּוֹעֵל הַמְטַמְּאָה, קָמִשְׁמַע לָן דְּרַב גִּידֵל דְּנַפְקָא מִכָּל טָהוֹר, הָא סָפֵק לֹא יֹאכַל כֵּיוָן דְּיֵשׁ בּוֹ דַּעַת בְּזֶה שֶׁנִּטְמָא, אֲבָל בִּמְטַמֵּא לֹא בָּעֵינָן דַּעַת: **וּמֵאַחַר דְּאֵין לוֹ.** מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה לָמָּה הוּא טָמֵא בִּתְרוּמָה, לְרַבִּי יוֹחָנָן [פָּרִיךְ] דְּקָאָמַר עָתִיד דּוֹר אַחֵר לְטַהֲרוֹ אֲבָל הוּא הָיָה מְטַמְּאוֹ: **וּמַה טְּבוּל יוֹם.** שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ: **שֶׁמֻּתָּר בְּחֻלִּין.** כִּדְאַמְרִינָן בִּיבָמוֹת בְּהֶעָרֵל (קַף עז:) תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבֵי, טָבֵל וְעָלָה מֻתָּר לְחֻלִּין וּלְמַעֲשֵׂר, הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, הֵבִיא כַּפָּרָתוֹ בְּטֻמְאָה שֶׁהִיא בַּת קָרְבָּן מֻתָּר בְּקָדָשִׁים: **כִּכַּר שֵׁנִי שֶׁפָּסוּל בְּחֻלִּין.** דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא יא) כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא, חֻלִּין וּתְרוּמָה וְקָדָשִׁים בְּמִשְׁמַע, דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה, וְדַיּוֹ לֵיכָּא לְמֵימַר דְּאִם כֵּן בָּטֵל לֵיהּ קַל וָחֹמֶר דְּהָא שֵׁנִי בִּתְרוּמָה מִקְרָא מִשְׁתַּמַּע כִּי חֻלִּין, וְקַיְימָא לָן (בְּכ״ק קַף כה.) דְּהֵיכָא דְּמִיפְרַךְ קַל וָחֹמֶר לֹא אַמְרִינָן דַּיּוֹ: **שֶׁכֵּן אַב הַטֻּמְאָה.** כְּגוֹן טָמֵא מֵת אוֹ זָב אוֹ מְצוֹרָע שֶׁהֵן בְּטֻמְאָתָן אָבוֹת:

מטבול

תוספות

שכן עשה בה ספק זונה כזונה. תימה אמאי לא אמר כיון דטמאה הכתוב מספק מהיכא תיתי דמותרת בתרומה ולכהונה ויש לומר אי לאו קראי איכא למימר דלא טמאה אלא לענין בעלה דאיכא ספק חייבי מיתות בית דין על ידו אבל לענין תרומה וכהונה הוה אמינא אוקי איתתא אחזקה אבל בירושלמי דפרק קמא מתוך קושיא זו דריש חד מהני תלתא קראי ליבם והכי איתא התם תני ר׳ מאיר אומר שלש טומאות אמורות בפרשה אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה מצינו אשה שהיא אסורה לביתה ומותרת לאכול בתרומה למה לא אילו בת כהן שנישאת לישראל ונאנסה שמא אינה מותרת לביתה ואסורה לאכול בתרומה לא מצינו אשה שהיא אסורה לביתה ומותרת לאכול בתרומה אמר ר׳ אבין הכין איתאמרת אחת לבעל ואחת לבועל ואחת ליבם אמר ר׳ יוסי מתניתא אמרה כן ואם מת חולצת ולא מתייבמת: **חד** לתרומה וחד לכהונה. אין להקשות וכי ספק חמור מן ודאי דאילו ודאי זינתה מותרת בתרומה ולכהונה דהא בפ׳ אלמנה ביבמות (דף סח.) מרבינן מובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה שזר אצלה פסלה ומרבינן גר עמוני ומואבי וכו׳ וקא פריך התם אימא חייבי כריתות נמי פירוש אינהו נמי הוו בכלל נבעלה לפסול לה ומאי שנא דלא תני להו לעיל ומשני כי תהיה כתיב דוקא בני הויה לאפוקי חייבי כריתות דלאו בני הויה נינהו אלמא דחייבי כריתות לא מפסלי בביאתן ואשת איש איהי נמי מחייבי כריתות ואם כן מספקא אמאי מיפסלי ורש״י שיבש שם אותה הגירסא וזה לשונו אימר נבעלה לפסול לה חייבי כריתות אבל חייבי לאוין כיון דתפסי להו בה קידושין לא פסלי לה וכותי ונתין וממזר דפסלי מנלן הנך דאית בהו הויה מדאפקה להך ביאה בלשון הויה שמע מינה בהנך דתפסי בה קדושין משתעי קרא ואפ״ה פסלי ולאפוקי חייבי כריתות לא גרסינן אי הכי כותי ועבד וכו׳ והוא הדין דהוה מצי למימר חייבי כריתות לא מפסלי אלא משום דאיירי בהו לעיל דקתני כותי והיינו עובד כוכבים ובמתניתין תנן העבד פוסל משום ביאה ומשני פסלי מדרבי יוחנן כו׳ ואית דמפרשי ואימא נבעלה לפסול לה חייבי כריתות נמי וכו׳ וקשיא לי בגוה טובא חדא דתנן בפרק ארבעה אחין (שם דף לג:) אם היו כהנות נפסלו מן התרומה בבעילת אשת איש ועוד קל וחומר חייבי לאוין פסלי חייבי כריתות לא פסלי ועוד הא אמר בעשרה יוחסין (קדושין דף עז:) כהן הבא על אחותו זונה משוי לה וכיון דזונה משוי לה בעילתה פוסלתה דתניא לויה שנשבית או שנבעלה בעילת זנות נותנין לה מעשר ואוכלת לויה אין אבל תרומה לכהנת לא:

שלישי

שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ סְפֵק זוֹנָה כְּזוֹנָה, תְּרוּמָה נַמִּי לֹא תִּיבָּעֵי קְרָא? שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ סְפֵק זוֹנָה כְּזוֹנָה! אֶלָּא לְר׳ עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבִי: חַד לַבַּעַל, וְחַד לַבּוֹעֵל, וְחַד לִכְהוּנָּה, וְחַד לִתְרוּמָה. ור׳ יִשְׁמָעֵאל, תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי: חַד לַבַּעַל, וְחַד לַבּוֹעֵל, וְחַד לִתְרוּמָה, וּכְהוּנָּה אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר. וְר׳ יִשְׁמָעֵאל, מִמַּאי דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לִתְרוּמָה, וּכְהוּנָּה אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר? דִּילְמָא כִּי אִצְטְרִיךְ לִכְהוּנָּה, וּתְרוּמָה שַׁרְיָא? אָמַר לְךָ, מִסְתַּבְּרָא דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל. מַה בַּעַל וּבוֹעֵל מֵחַיִּים אַף תְּרוּמָה נַמִּי מֵחַיִּים, לְאַפּוּקֵי כְּהוּנָּה דְּלְאַחַר מִיתָה. וְר׳ עֲקִיבָא, דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל לֵית לֵיהּ, וְאִי נַמִּי אִית לֵיהּ, מִילְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא. אָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב: דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָּׁאֵל וְאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָּׁאֵל, מֵהַאי קְרָא נָפְקָא, "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל" וַדַּאי טָמֵא הוּא דְּלֹא יֵאָכֵל, הָא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר יֵאָכֵל. אֵימָא סֵיפָא "וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר" וַדַּאי טָהוֹר הוּא דְּיֹאכַל בָּשָׂר, הָא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר לֹא יֹאכַל. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ, כָּאן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָּׁאֵל, כָּאן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָּׁאֵל. וְאִיצְטְרִיךְ רַב גִּידֵל אָמַר רַב, וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה. דְּאִי מִדְרַב הֲוָה אָמִינָא בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּבֵין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה. וְאִי מִסּוֹטָה, הֲוָה אָמִינָא עַד דְּאִיכָּא דַּעַת נוֹגֵעַ וְמַגִּיעַ, צְרִיכָא: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר׳ עֲקִיבָא, וְכָל כְּלִי חֶרֶשׂ כו׳: וּמֵאַחַר שֶׁאֵין לוֹ לָמָּה טָמֵא? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מִן הַתּוֹרָה אֵין לוֹ, מִדִּין קַל וָחוֹמֶר יֵשׁ לוֹ. וּמַה טְּבוּל יוֹם שֶׁמּוּתָּר בְּחוּלִּין פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה, כִּכָּר שֵׁנִי שֶׁפָּסוּל בְּחוּלִּין אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה? אִיכָּא לְמִיפְרַךְ, מַה לִּטְבוּל יוֹם שֶׁכֵּן אַב הַטּוּמְאָה? תֵּיתֵי

מטבול

מִטְּבוּל יוֹם דְּשֶׁרֶץ מַה לִּטְבוּל יוֹם דְּשֶׁרֶץ שֶׁכֵּן בְּמִינוֹ אַב הַטּוּמְאָה? כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ מַה לִּכְלִי חֶרֶשׂ שֶׁכֵּן מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ? טְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ וְחוֹזֵר הַדִּין לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמּוּתָּרִין בְּחוּלִּין, וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה, כָּל שֶׁכֵּן כִּכָּר שֵׁנִי שֶׁפּוֹסֵל בְּחוּלִּין דְּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה. וְדוֹר אַחֵר פָּרֵיךְ, מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן צַד חָמוּר, וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי צַד חָמוּר לֹא פָּרֵיךְ. תַּנְיָא, אָמַר ר' יוֹסֵי: מִנַּיִן לָרְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ שֶׁפָּסוּל? וְדִין הוּא. מַה מְּחוּסַּר כִּיפּוּרִים שֶׁמּוּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל בַּקּוֹדֶשׁ. שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ? וְלָמַדְנוּ שְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה, וּרְבִיעִי מִקַּל וָחוֹמֶר. שְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה מְנָלַן דִּכְתִיב: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל" מִי לָא עָסְקִינַן דְּנָגַע בְּשֵׁנִי, וְאָמַר רַחֲמָנָא "לֹא יֵאָכֵל". רְבִיעִי מִקַּל וָחוֹמֶר כִּדַאֲמָרַן. אָמַר ר' יוֹחָנָן: טַעַם בְּרִיבִּי אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא, שֶׁהֲרֵי תְּשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ: אוֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ, שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ. דְּתַנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: טְבוּל יוֹם תְּחִילָּה לְקוֹדֶשׁ, לְטַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד. ר' מֵאִיר אוֹמֵר: מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כְּשֵׁם שֶׁפּוֹסֵל אוֹכְלֵי תְרוּמָה וּמַשְׁקֵי תְרוּמָה, כָּךְ פּוֹסֵל אוֹכְלֵי קוֹדֶשׁ וּמַשְׁקֵי קוֹדֶשׁ. מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא: מִמַּאי דְּר' יוֹסֵי כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ? דִּלְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ דְּאָמַר לְטַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד! אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ, לֵיתֵיהּ לָרְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ מֵאוֹכֶל שֶׁבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם. וּמָה אוֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם, דִּטְבוּל יוֹם גּוּפֵיהּ מוּתָּר בְּחוּלִּין, אָמַרְתָּ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ. אוֹכֶל

שלישי

תוספות

מִטְּבוּל יוֹם דְּשֶׁרֶץ. אָדָם שֶׁנָּגַע בְּשֶׁרֶץ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה הוּא וְלֹא אַב הַטֻּמְאָה, וְכִי טָבַל הֻתַּר לְחֻלִּין וְאָסוּר לִתְרוּמָה וַאֲפִי' לִנְגִיעָה דִּכְתִיב נַמִּי הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ בְּכֵלִים בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהֵר (וַיִּקְרָא יא), וְהָא לִנְגִיעָה הוּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תְּרוּמָה, וְאַשְׁמְעִינָן דִּכְלִי טְבוּל יוֹם פָּסַל לֵיהּ: שֶׁכֵּן יֵשׁ בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה. אִם הָיָה נוֹגֵעַ כְּלִי זֶה אוֹ אָדָם זֶה בְּמֵת נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה לְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, תֹּאמַר בְּאֹכֶל שֶׁאֵינוֹ נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה אֲפִי' ע"י מֵת דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר יט) וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא, וּמֵהָכָא נַפְקָא לָן טְמֵא מֵת דִּמְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, וְעַל כָּרְחָךְ בִּטְמֵא מֵת שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה כְּתִיב, דְּהָא כְּתִיב לְעֵיל מִנֵּיהּ וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא וְרָחַץ בַּמַּיִם, דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה [בְּמִקְוֶה] נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה בְּמַגַּע טְמֵא מֵת עַל יְדֵי מַגַּע הַמֵּת, יָצְאוּ אֳכָלִים וּמַשְׁקִין וּכְלִי חֶרֶשׂ שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה [בְּמִקְוֶה]: כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ. שֶׁאֵין בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה וּמְטַמֵּא אֶת הַתְּרוּמָה כְּשֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְכ"ש שֶׁפּוֹסְלָהּ, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל כִּכַּר שֵׁנִי שֶׁאע"פ שֶׁאֵין בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה יִפְסוֹל, דְּטַעְמָא לָאו בְּאַב הַטֻּמְאָה תְּלֵי: מַה לִּכְלִי חֶרֶס כו' טְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ. שֶׁאֵין כְּלִי שֶׁטֶף הָרָאוּי לִטְבִילָה מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ וּפָסֵיל תְּרוּמָה: לֹא רְאִי. טְבוּל יוֹם כִּרְאִי כְּלִי חֶרֶשׂ לוֹמַר שֶׁטַּעַם פְּסוּל הַתְּרוּמָה תָּלוּי מִשּׁוּם שֶׁמְּטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ, דְּהָא טְבוּל יוֹם אֵינוֹ מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ וּפָסֵיל, וְלֹא רְאִי כְּלִי חֶרֶשׂ לִהְיוֹת אַב הַטֻּמְאָה בְּמִינוֹ כִּרְאִי טְבוּל יוֹם, דְּלֵיכָּא לְמֵימַר טַעְמָא דִּטְבוּל יוֹם דְּפָסֵיל בִּתְרוּמָה מִשּׁוּם דְּמִין אַב הַטֻּמְאָה הוּא, דְּהָא לֵיתָא לְהָא חוּמְרָא בִּכְלִי חֶרֶשׂ וּפָסֵיל: הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן. צָרִיךְ אַתָּה לִמְצוֹא חֹמֶר שָׁוֶה בִּשְׁנֵיהֶם לִתְלוֹת בּוֹ טַעַם פְּסוּל תְּרוּמָה, וּמַהוּ צַד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמְּטַמְּאִין, טְבוּל יוֹם אִיקְּרֵי טָמֵא דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כב) וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר, מִכְּלָל דְּעַד הַשְׁתָּא טָמֵא, וּכְלִי חֶרֶשׂ כְּתִיב (שָׁם יא) תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה, וְכ"ש כִּכַּר שֵׁנִי דְּפָסֵיל טְפֵי מִטְּבוּל יוֹם שֶׁהוּא טָמֵא וְאָסוּר בְּחֻלִּין שֶׁיִּפְסוֹל בִּתְרוּמָה: וּבְכָל הַסְּפָרִים כְּתִיב הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמֻּתָּר בְּחֻלִּין וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה, וּלְהַךְ לִשְׁנָא אֵין אָדָם יָכוֹל לְפָרֵשׁ אֵיזֶהוּ כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁמֻּתָּר בְּחֻלִּין וּפָסוּל בִּתְרוּמָה. וּבְדֹחַק גָּדוֹל יֵשׁ לְפָרֵשׁ כְּלִי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל שֶׁמַּצִּיל עַל חֻלִּין שֶׁבְּתוֹכוֹ וְאֵין מַצִּיל עַל הַתְּרוּמָה שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְהַרְבֵּה גִּמְגּוּמִין וּתְשׁוּבוֹת וּבִטּוּל שִׁיטַת הַגְּמָרָא יֵשׁ בַּדָּבָר, חֲדָא דְּלֹא אַשְׁכְּחָן דְּאֵינוֹ מַצִּיל בִּתְרוּמָה, דְּבַחֲגִיגָה (דַּף כה.) אָמַר אֵין חַטָּאת נִצֶּלֶת בְּצָמִיד פָּתִיל, אֲבָל תְּרוּמָה לֹא תְּנַן בָּהּ, וְעוֹד אֵין זֶה פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה דְּהָא לֹא פָּסֵיל מִידֵי אֶלָּא אֵינוֹ מֵגֵן וּמֵאֵלֶיהָ הִיא נִטְמֵאת מֵאֹהֶל הַמֵּת, וְעוֹד כָּל הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבַּגְּמָרָא שֶׁבָּא לִלְמוֹד חֹמֶר צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא חָמוּר וְזֶה קַל, דְּקָאָמַר הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמֻּתָּרִין בְּחֻלִּין, וְאֵין זוֹ שִׁיטָה בְּכָל הַגְּמָרָא. וְלַלָּשׁוֹן שֶׁפֵּרַשְׁתִּי אַל תְּשִׁיבֵנִי מַה שֶּׁאוֹמֵר כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ, שֶׁהָיָה לוֹ לְהָבִיא הוֹכָחָה בְּדָבָר הַדּוֹמֶה לִטְבוּל יוֹם שֶׁאע"פ שֶׁטָּהוֹר לְחֻלִּין פָּסוּל לִתְרוּמָה, שֶׁאֵין זוֹ תְּשׁוּבָה, דְּאֵין צָרִיךְ הוֹכָחָה אֶלָּא לִסְתּוֹר תְּשׁוּבָתוֹ שֶׁתּוֹלֶה טַעַם הַחוּמְרָא דִּפְסוּל תְּרוּמָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא אַב הַטֻּמְאָה, וְקָא מְהַדַּר לֵיהּ כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ שֶׁאֵין בּוֹ חֹמֶר זֶה וּפוֹסֵל, וְכֵן שִׁיטַת רוֹב הַדִּינִין, כִּי הַהוּא דְּכָל הַבָּשָׂר (חֻלִּין דַּף קטו:) מִנַּיִן לְבָשָׂר בְּחָלָב שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה קַל וָחֹמֶר וּמַה עָרְלָה שֶׁלֹּא נֶעֶבְדָה בָּהּ עֲבֵרָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, בָּשָׂר בְּחָלָב שֶׁנֶּעֶבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה בְּבִשּׁוּלוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה, מַה לְּעָרְלָה שֶׁכֵּן לֹא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר, חָמֵץ בְּפֶסַח יוֹכִיחַ, מַה לְּחָמֵץ [בְּפֶסַח] שֶׁבּוֹ כָּרֵת, כִּלְאֵי הַכֶּרֶם יוֹכִיחַ, וְהָא כִּלְאֵי הַכֶּרֶם נֶעֶבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה בִּזְרִיעָתָהּ וְחָמֵץ בְּפֶסַח נַמֵּי עָבַר בְּבַל יֵרָאֶה וְלֹא דָּמוּ לְעָרְלָה בְּקָלָא דִּידַהּ וְקָא הָוְיָא הוֹכָחָה: צַד חָמוּר. טְבוּל יוֹם יֵשׁ בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה, כְּלִי חֶרֶשׂ מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ: וְרַבִּי יוֹחָנָן צַד חָמוּר לֹא פָּרֵיךְ. לֹא חָשִׁיב

רש"י

לֵיהּ פִּירְכָא הוֹאִיל וְאֵין חֹמֶר שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם שָׁוֶה: מִנַּיִן לִרְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא פָּסוּל. וְלֹא אַמְרִינַן טָהוֹר הוּא כְּבִתְרוּמָה: מְחֻסָּר כִּפּוּרִים. בְּטֻמְאוֹת הַצְּרִיכוֹת קָרְבָּן, כְּגוֹן זָב וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת וּמְצוֹרָע: שֶׁמֻּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל בְּקֹדֶשׁ. בִּיבָמוֹת יַלְפִינַן לָהּ בְּפֶרֶק הֶעָרֵל (דַּף עד:): שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה. כְּדְיַלְפִינַן לְעֵיל מִטְּבוּל יוֹם: דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ. וְלֹא תֵּימָא דַּיּוֹ לָבֹא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן וְנֵימָא הָכֵי, שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה דַּיּוֹ הוּא שֶׁיְּהֵא פָּסוּל לַקֹּדֶשׁ, דְּאִם כֵּן בָּטֵיל לֵיהּ הַאי קַל וָחֹמֶר, דִּשְׁלִישִׁי בְּקֹדֶשׁ לֹא אִיצְטְרִיךְ, דְּלֹא מִיבָּעְיָא דְּכִי הֵיכִי דְּבִתְרוּמָה אַיְיתִינֵיהּ בְּקַל וָחֹמֶר מִטְּבוּל יוֹם הָכֵי נַמֵּי אָתֵי קֹדֶשׁ בְּהַהוּא קַל וָחֹמֶר, אֶלָּא אֲפִלּוּ מִן הַתּוֹרָה לְמַדְנוּהוּ, וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר לָמַדְנוּ שְׁלִישִׁי לְקֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה, הִלְכָּךְ אִי אַמְרִינַן דַּיּוֹ אִיפְרַךְ לֵיהּ ק"ו כו': מִי לֹא עָסְקִינָן. מִי לֹא מָצֵינָן לְמִישְׁמַע מִנָּהּ דַּאֲפִי' נָגַע בְּשֵׁנִי נַמֵּי קָאָמַר לֹא יֵאָכֵל, דְּהָא בְּכָל טָמֵא כְּתִיב, וְשֵׁנִי אִיקְּרֵי טָמֵא דִּכְתִיב כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא, וְהַאי בִּבְשַׂר שְׁלָמִים כְּתִיב דְּקֹדֶשׁ נִינְהוּ: טַעַם בְּרִיבִּי. טַעֲמוֹ שֶׁל ר' יוֹסֵי שֶׁהוּא חָכָם וּגְדוֹל הַדּוֹר אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ שֶׁלָּמַד רְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ, שֶׁהֲרֵי מִקַּל וָחֹמֶר זֶה תְּשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ: אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם. שֶׁנָּגַע בִּטְבוּל יוֹם וְהוּא שֶׁל קֹדֶשׁ אוֹ שֶׁל תְּרוּמָה יוֹכִיחַ, שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה מִן הַתּוֹרָה כִּדְפָרֵישִׁית לְעֵיל דִּבְכֵלִים נַמֵּי כְּתִיב הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ לְגַבֵּי תְּרוּמָה וְאֵינוֹ אֶלָּא לִנְגִיעָה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ לְרַבָּנַן דִּפְלִיגֵי עֲלֵיהּ דְּאַבָּא שָׁאוּל וְאָמְרוּ טְבוּל יוֹם פּוֹסֵל בַּקֹּדֶשׁ וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לִפְסוֹל אֶת מִי שֶׁיַּחֲזוֹר וְיִגַּע בּוֹ, וְקָא סָלְקָא דַּעְתָּא דְּר' יוֹסֵי כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ הִלְכָּךְ תְּשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ דְּא"כ הָכֵי נַמֵּי נִדְרֹשׁ לְהַאי ק"ו שֶׁיִּפְסוֹל אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם אֶת הַקֹּדֶשׁ, וּמַה מְּחֻסָּר כִּפּוּרִים שֶׁמֻּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל בְּקֹדֶשׁ, אֹכֶל הַנּוֹגֵעַ בִּטְבוּל יוֹם שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה [אֵינוֹ] דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ: טְבוּל יוֹם תְּחִלָּה לְקֹדֶשׁ. מַעֲלָה עָשׂוּ בַּקֹּדֶשׁ לִהְיוֹת טְבוּל יוֹם אֶצְלוֹ כְּרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה וִיטַמֵּא שְׁנֵי' בְּקֹדֶשׁ זֶה, מִזֶּה שֶׁאֹכֶל שֶׁנּוֹגֵעַ בִּטְבוּל יוֹם נַעֲשֶׂה שֵׁנִי וְעוֹשֶׂה אֶת חֲבֵרוֹ שְׁלִישִׁי וּשְׁנֵיהֶם קְרוּיִין טְמֵאִין שֶׁמְּקַלְקְלִין אֶת אֲחֵרִים, וְהַשְּׁלִישִׁי פּוֹסֵל אֶת הָרְבִיעִי לִהְיוֹת הוּא עַצְמוֹ פָּסוּל אֲבָל לֹא יִפְסוֹל אֶת אֲחֵרִים בְּמַגָּעוֹ: רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד. הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר שֵׁנִי שֶׁפּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ פּוֹסֵל אֶת הַקֹּדֶשׁ, כָּךְ טְבוּל יוֹם הַפּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָמֵא לַקֹּדֶשׁ וְלִפְסוֹל עוֹד אֶחָד: כָּךְ פּוֹסֵל כו'. וְאֵין הַנּוֹגֵעַ בִּטְבוּל יוֹם פּוֹסֵל אֶת הַקֹּדֶשׁ אֶלָּא הוּא עַצְמוֹ פָּסוּל: מִמַּאי דְּרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ. דְּתֶהֱוֵי תְּשׁוּבָה בְּצִדּוֹ, דִּילְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ. וְהוּא הַדִּין דַּהֲוָה מָצֵי רַב פָּפָּא לְמֵימַר דִּילְמָא כְּר' מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ וְאֵין כָּאן עוֹד תְּשׁוּבָה דְּהָא עָבִיד רְבִיעִי, אֶלָּא רְבוּתָא נָקַט, כְּלוֹמַר מַאן לֵימָא לָן דְּלֹא מַחְמִיר כְּאַבָּא שָׁאוּל, דִּילְמָא כְּוָותֵיהּ סְבִירָא לֵיהּ דְּאֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם אִם שֶׁל קֹדֶשׁ הוּא מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד, דְּהַהוּא דְּנָגַע בֵּיהּ פְּסִיל לֵיהּ דְּאוֹרַיְיתָא וַאֲפִלּוּ הֲוֵי קַמָּא תְּרוּמָה פָּסוּל לְקֹדֶשׁ מִקַּל וָחֹמֶר מִמְּחֻסַּר כִּפּוּרִים כִּדְדָרֵישׁ רַבִּי יוֹסֵי לְעֵיל, וְדָרֵישׁ לֵיהּ נַמֵּי הָכָא, וּמַה מְּחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁמֻּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל לְקֹדֶשׁ, אֹכֶל תְּרוּמָה הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ, דְּהֵיכָא דַּהֲוָה לֵיהּ דְּקֹדֶשׁ עֲבוּד רַבָּנַן מַעֲלָה שֶׁיְּטַמֵּא אֶחָד וְיִפְסוֹל אֶחָד: דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ. [דְּ]מִקַּל וָחֹמֶר דִּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים פְּסִיל לְקַמָּא וּמִמַּעֲלָה דְּרַבָּנַן מְטַמֵּא לֵיהּ, כֵּיוָן דִּמְדְּאוֹרַיְיתָא פְּסִיל לֵיהּ לְהַהוּא דְּנָגַע בֵּיהּ לֵיתֵיהּ לִרְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ מֵאֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם: וּמָה אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם דִּטְבוּל יוֹם. שֶׁבָּא מִכֹּחוֹ שָׁרֵי בְּחֻלִּין עוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ, כְּלוֹמַר פּוֹסֵל אֶת הַקֹּדֶשׁ מִקַּל וָחֹמֶר מִמְּחֻסַּר כִּפּוּרִים:

שלישי

ביאורים למסכת סוטה דף כט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מִטְּבוּל יוֹם דְּשֵׁרֵץ, שבשעת טומאתו לא היה אב הטומאה אלא ראשון, ובכל זאת אסור באכילת תרומה.

דוחה הגמרא, מַה לְּטִבּוּל יוֹם דְּשֵׁרֵץ שֶׁכֵּן יש בְּמִינוֹ – באדם או בכלים אַב הַטּוּמְאָה – שאם יגעו במת ייעשו אב הטומאה, מה שאין כן כבר שאינו נעשה אב הטומאה אפילו יגע במת. מתרצת הגמרא, כְּלֵי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ שאף שאין במינו אב הטומאה, בכל זאת מטמא את התרומה כשהוא ראשון, אם כן נלמד גם לכבר שני שאף שאין במינו אב הטומאה, יפסול את התרומה.

דוחה הגמרא, מַה לְּכְלֵי חֶרֶשׂ שיש בו חומרא שֶׁכֵּן מְטַמֵּא אוכלין ומשקין מֵאֲוִירוֹ – אף אם לא נגעו בכלי עצמו, אלא רק היו באויר הכלי, ומשום כך גם פוסל תרומה, מה שאין כן כבר שמטמא רק בנגיעה. ומתרצת הגמרא, טְבוּל יוֹם בכלי שנטהר במים יוֹכִיחַ, שאף שאינו מטמא מאוירו בכל זאת פוסל תרומה. וְחוֹזֵר הַדִּין, לֹא רְאִי זֶה כְּרְאִי זֶה – אין חומרתו של כלי שהוא טבול יום כחומרתו של כלי חרס שמטמא מאוירו, לומר שזו הסיבה שכלי חרס פוסל בתרומה, שהרי כלי טבול יום גם פוסל בתרומה, וְלֹא רְאִי זֶה כְּרְאִי זֶה – ואין חומרתו של כלי חרס, כחומרתו של כלי טבול יום שיש במינו אב הטומאה, לומר שזו הסיבה שטבול יום פוסל בתרומה, שהרי גם כלי חרס גם פוסל בתרומה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן – בטבול יום ובכלי חרס, [שטמאים] שֶׁמּוּתָּרִין בְּחוּלִּין וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה, כָּל שֶׁכֵּן כְּבָר שֵׁנִי שחמור יותר מטבול יום שֶׁפּוֹסֵל בְּחוּלִּין, אם כן ודאי דְּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה.

הגמרא מסבירה את שיטת הדור אחר שרבי יוחנן בן זכאי אמר שיתירו את כבר שני. וְדוֹר אַחֵר פָּרִיךְ, מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן, שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן – בכל אחד מהם צַד חָמוּר, טבול יום שיש במינו אב הטומאה, וכלי חרס שמטמא מאוירו, אבל כבר שני אין בו צד חומרא כלל. וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, צַד חָמוּר לֹא פָּרִיךְ, אלא רק כשיש צד שוה לשניהם.

תְּנִיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי, מִנַּיִן לִרְבִיעֵי בְּקוֹדֶשׁ שנגע בשלישי לטומאה שֶׁפָּסוּל, ולא טהור כתרומה, וְדִין הוּא – יש ללמוד זאת מדין קל וחומר, מַה מְּחוּסָּר כִּפּוּרִים – דהיינו טמא שטעון קרבן ועדיין לא הקריבו, שֶׁמּוּתָּר לאכול בִּתְרוּמָה, בכל זאת פָּסוּל בְּקוֹדֶשׁ – אם נגע בקודש פוסלו, שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה, אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ, ואי אפשר לומר דיו לבא מן הדין להיות בנידון, שיהיה בקדשים רק שלישי כתרומה שהוא נלמד ממנה, כיון שקל וחומר זה יתבטל, מפני שאת הדין שיש שלישי בקודש אפשר ללמוד מאותו קל וחומר שלומדים את תרומה, ועוד הרי וְלָמְדָנוּ שְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה בפירוש, ואם כן ודאי שאם נאמר דיו יתבטל הקל וחומר, ולכן וּרְבִיעִי בקודש נלמד מִקַּל וָחוֹמֶר כמו שכתבה הגמרא. שואלת הגמרא, וּשְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ שאמרנו שנלמד מִן הַתּוֹרָה מְנָלָן. משיבה הגמרא, דִּכְתִיב "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל", מִי לֹא עָסְקִינַן – האם לא מדובר בפסוק, דְּנָגַע הבשר בְּשֵׁנִי לטומאה, וְאָמַר רַחֲמָנָא לֹא יֵאָכֵל, משמע ששלישי בקודש טמא, ואם כן רְבִיעִי נלמד מִקַּל וָחוֹמֶר ממחוסר כיפורים, כְּדַאֲמָרָן.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, טַעַם בְּרִיבִּי – טעמו של רבי יוסי שהוא חכם וגדול הדור, שאמר שרביעי בקודש פסול, אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא, שֶׁהָרֵי תְּשׁוּבָתוֹ – פירכתו של הקל וחומר בְּצִדּוֹ, כיון שאוֹכֶל הַבָּא – שנטמא מֵחֲמַת נגיעה בְּטְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ, שאף שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה, בכל זאת וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ, ולפי רבי יוסי נדרוש קל וחומר גם לאוכל הבא מחמת טבול יום שיעשה רביעי בקודש, ומה מחוסר כיפורים שמותר בתרומה בכל זאת פסול בקודש, אוכל הנוגע בטבול יום שפסול בתרומה ודאי שיעשה רביעי בקודש, אם כן מוכח שרבי יוסי אינו דורש קל וחומר זה.

הגמרא מביאה ברייתא שחכמים סוברים שאוכל הבא מחמת טבול יום אינו פוסל בקודש, דְּתַנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, שאף שטבול יום הוא שני לטומאה, החמירו חכמים שטְּבוּל יוֹם יהיה תְּחִילָּה לְקוֹדֶשׁ – ראשון לגבי קדשים, ויוכל לְמַמֵּא שְׁנַיִם – אם יגע בקודש יעשה אותו שני והשני יעשה את חבירו שלישי, ושניהם נקראים טמאים ויכולים לטמא אחרים, וְלִפְסוֹל אֶחָד – והשלישי יכול לפסול עוד קודש ולעשותו רביעי, אמנם הרביעי רק פסול לאכילה ואינו יכול לטמא אחרים. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, טבול יום נחשב לשני גם לגבי קדשים וּמְטַמֵּא אֶחָד ועושהו שלישי, וּפוֹסֵל השלישי אֶחָד אחר ועושהו רביעי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, טבול יום אינו מטמא אחרים אלא רק פוסלם, וּבְשֵׁם שֶׁפּוֹסֵל אוֹכְלֵי תְּרוּמָה לאכילה וּמַשְׁקֵי תְּרוּמָה לשתיה, ואינם מטמאים אחרים, כָּךְ טבול יום פּוֹסֵל אוֹכְלֵי קוֹדֶשׁ וּמַשְׁקֵי קוֹדֶשׁ אבל הם אינם מטמאים אחרים, הרי שאף על פי שאוכל הבא מחמת טבול יום פסול בתרומה, אינו פוסל רביעי בקדש, והרי זה פירכא על הקל וחומר של רבי יוסי.

דוחה הגמרא את הפירכא של רבי יוחנן, מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָּא, מְמַאי דְּרַבִּי יוֹסִי כְּרַבָּנָן סְבִירָא לֵיהּ, דִּילְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סָבִירָא לֵיהּ דְּאָמַר שטבול יום נחשב מדרבנן לראשון כשנגע בקדש, לְמַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד, כמבואר לעיל, וכשנגע טבול יום בתרומה, אז לא החמירו לעשותו כראשון, אלא שני, והתרומה היא שלישי, והיא פוסלת קודש לעשותו רביעי, ואין פירכא על הקל וחומר של רבי יוסי. מבארת הגמרא שאין לדחות את הפירכא של רבי יוחנן, מכיון דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שרבי יוסי כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ, ולומד קל וחומר ממחוסר כיפורים לטמא את הנוגע בטבול יום לעשותו שלישי, ויפסול את הרביעי בקדש, אם כן לֵייתֵיהּ – ילמד ששלישי פוסל לִרְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ, מקל וחומר מֵאוֹכֶל שֶׁבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם ולא ממחוסר כיפורים, בדרך זו, וּמָה אוֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם אף דְּטְבוּל יוֹם גּוּפֵיהּ מוּתָּר בְּחוּלִּין ואינו פוסל אותו, בכל זאת אָמְרַתְּ שאוכל הבא מחמתו עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ, אוֹכֶל

אגרות קודש

[י״ב אייר תשכ״א]

...להטבת מצב בריאותו ולהצלחת טפול הרפואי עליו מסכים. ובכל אופן - ודאי הסבירו הרופא שהתייעץ אתו, שחוזק הבטחון בהשי״ת הרופא כל בשר ומפליא לעשות זהו מרבה במנוחת הנפש וממעט בדאגה ובודאי שישפיע להטבת הבריאות ולתוספת הצלחה בהטפול הרפואי. ואם בכלל הודיעונו חז״ל דהמוח שליט על הלב בטבעו, עאכו״כ לאחרי ההתבוננות בדברי תורתנו תורת חיים, ה׳ לי לא איירא, ה׳ רועי לא אחסר, ובפרט ע״פ המבואר בתורת החסידות בענין דהשגחה פרטית.

בכלל יש לעשות כהוראת רופא מומחה...

ביאורים למסכת סוטה דף ל עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי, דְּשֵׁנִי גּוּפֵיהּ אָסוּר בְּחוּלִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁעוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ, ומזה שרבי יוסי למד דווקא ממחוסר כיפורים משמע שאינו סובר כאבא שאול אלא כרבנן שאוכל הבא מחמת טבול יום אינו פוסל אחרים, ואם כן קשה עליו פירכת רבי יוחנן.

וְכִי תֵּימָא שהסיבה שרבי יוסי לא למד מאוכל הבא מחמת טבול יום, היא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְּרַךְ את הקל וחומר ולומר מַה לְּטִבּוּל יוֹם שֶׁכֵּן היה אַב הַטּוּמְאָה, ומשום כך אוכל הבא מחמתו מטמא רביעי בקודש, מה שאין כן שני שלא היה אב הטומאה אין שלישי הבא מחמתו יכול לעשות רביעי, ואמנם הוא סובר כאבא שאול. דוחה הגמרא, הָא אַיְּתִינְהוּ – למדה רבי יוסי מִמְּחוּסָּר כִּפּוּרִים, וגם שם אפשר לפרוך מה למחוסר כיפורים שכן אב הטומאה, ובכל זאת וְלֹא פְּרֵכִיהּ, הרי שרבי יוסי סובר שאין פירכא זו פירכא, כיון שאף שקודם היה אב הטומאה בכל זאת עכשיו שטבל הלכה טומאתו החמורה, אם כן גם בטבול יום כיון שעכשיו אינו אב הטומאה אי אפשר לפרוך בדרך זו, ואם כן צריך לומר שהסיבה שלמד דווקא ממחוסר כיפורים היא מפני שסובר כרבנן ולא כאבא שאול.

אָמַר רַב אַסִּי אָמַר רַב, וְאָמְרִי לֵהּ אָמַר רַבָּה בַּר אִיסִּי אָמַר רַב, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ דְּאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, ואינם סוברים כרבי עקיבא שדרש במשנתינו שני עושה שלישי אפילו בחולין.

רַבִּי מֵאִיר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהמשנה, דִּתְנַן, כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים – כל מי שהוא טהור מדתורה, אלא שחכמים הזקיקו אותו להיטהר במים, דינו מדרבנן כשני לטומאה, וּמְטַמֵּא אֶת הַקּוֹדֶשׁ ועושהו שלישי, וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, ומוּתָּר באכילה בְּחוּלִּין וּבְמַעֲשֵׂר שני, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין אכילה בְּמַעֲשֵׂר שני. הרי שרבי מאיר ורבנן שחולקים עליו סוברים ששני אינו עושה שלישי בחולין.

רַבִּי יוֹסִי אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין, מֵהָא דַּאֲמָרָן – ממה שאמר רבי יוסי לעיל, מנין לרביעי בקדש שפסול וכו׳, כיון דְּאִם אִיתֵיהּ – אם הוא סובר ששלישי בחולין הוא טמא מהתורה, לֵיתֵיהּ לְרִבְיעִי בִּתְרוּמָה – שילמד שגם רביעי בתרומה טמא, מהקל וחומר מטבול יום, כמו שהוא לומד שלישי בתרומה, ולאחר שילמד שרביעי בתרומה פסול, שילמד גם וַחֲמִישִׁי בְּקוֹדֶשׁ בקל וחומר מרביעי בתרומה, ומזה שרבי יוסי אינו לומד כך משמע שהוא סובר שאין שלישי בחולין.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהמשנה, דִּתְנַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הָאוֹכֵל שיעור חצי פרס מאוֹכֶל שהוא רִאשׁוֹן לטומאה, נעשה גופו רִאשׁוֹן מדרבנן, ומה שנוגע בו נעשה שני, ואם אוכל שֵׁנִי נעשה שֵׁנִי, ואם נגע בתרומה עשאה שלישי, ואם אוכל שְׁלִישִׁי נעשה שְׁלִישִׁי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, שאוכל ראשון אינו עושה את האוכל אותו ראשון, אלא הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן וְאוֹכֵל שֵׁנִי נעשה שֵׁנִי, ואם ואם אכל אוכל שְׁלִישִׁי נעשה הוא בעצמו שֵׁנִי בְּקוֹדֶשׁ – שאם יגע בקודש יטמא אותו, ואותו הקודש יוכל לפסול קודש אחר, וְאֵין גופו נעשה שֵׁנִי בִּתְרוּמָה, ואם יגע בתרומה אינו פוסל אותה. ומוסיף רבי יהושע, באיזה חולין אמרו שיש בהם שלישי והוא נעשה שני לקודש, בְּחוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה – שקיבל בעליהם הכהן על עצמו לשמור את חוליו בטהרה כתרומה, אבל חולין סתם אין בהם שלישי. מדייקת הגמרא, עַל טָהֳרַת הַתְּרוּמָה אֵין – יש בחולין שלישי כתרומה, כיון שכך עשו הרבה כהנים, אבל חולין שנשמרו עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ לֹא שייך בהם שלישי, כיון שדבר זה לא היה מצוי ובטלה דעתו אצל כל אדם, ויש להם דין בכל חולין רגילים שאין בהם שלישי, וממה שהוצרכו להגיע לחולין שנעשו על טהרת תרומה כדי לאסור שלישי בחולין, אַלְמָא קָסָבַר רבי יהושע, אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין סתם.

רַבִּי אֶלְעָזָר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהברייתא, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, שֶׁלָּשְׁתָּן – אלה המבוארים מיד, שָׁוִין בדינם, הָרִאשׁוֹן שֶׁבְּקוֹדֶשׁ וְשֶׁבְּחוּלִּין וְשֶׁבִּתְרוּמָה, מְטַמֵּא שְׁנַיִם – הראשון מטמא את השני, והשני מטמא את השלישי, וּפוֹסֵל אֶחָד – והשלישי פוסל את הרביעי בְּקוֹדֶשׁ, וּמְטַמֵּא אֶחָד – הראשון מטמא את השני, וּפוֹסֵל אֶחָד – השני פוסל את השלישי בִּתְרוּמָה, וּפוֹסֵל אֶחָד – הראשון פוסל את השני בְּחוּלִּין, הרי שלרבי אלעזר אין למעלה משני לטומאה בחולין.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהמשנה, דִּתְנַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עיסה שנטמאה במזיד אין מפרישין ממנה חלה, אלא חַלָּה נִיטֶּלֶת מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה – שצריך ללוש עיסה נוספת טהורה ולהפריש ממנה על הטמאה. כֵּיצַד יפריש מהעיסה הטהורה על הטמאה מהמוקף, ולא תיטמא מהעיסה הטמאה, עושה כך, הרי שְׁתֵּי עִיסּוֹת יש, אַחַת טְהוֹרָה, וְאַחַת הַטְּמֵאָה, נוֹטֵל כְּדֵי שיעור חַלָּה שהוא אמור להפריש על העיסה הטמאה, מֵעִיסָּה הטהורה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, ונוטל עוד חתיכה מהעיסה הטהורה, וְנוֹתֵן ממנה בשיעור של פַּחוֹת מִכְּבֵיצָה שיעמוד בָּאֶמְצַע ויגע בעיסה הטמאה, ובחתיכה הטהורה שעושה אותה חלה, וכל זה הוא כְּדֵי לִיטּוֹל את החלה מִן הַמּוּקָף.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום חמישה ושלושים לעומר עמ׳ א

עוד נאמר שם, "וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ ה׳ פֶּרֶץ בְּעֻזָּה", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לשון ׳ויחר׳ הוא שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פָּנָיו של דוד כַּחֲרָרָה – עוגה שאופין על פני גחלים. שואלת הגמרא, אֶלָּא מֵעַתָּה לפי הביאור לעיל על ׳ויחר׳, כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב ׳וַיִּחַר׳ הָכִי נַמִּי – כל מקום שכתוב ׳ויחר׳ גם כן תפרש ׳שנשתנו פניו כחררה׳. מתרצת הגמרא, הָתָם – בשאר מקומות בתנ״ך כְּתִיב ׳ויחר אַף׳, הָכָא לֹא כְּתִיב ׳אַף׳.

עוד מענין מעשה עוזא, דָּרַשׁ רָבָא, מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ דָּוִד – בכך שמת עוזא על ידו, ומבאר רבא, מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְדִבְרֵי תּוֹרָה זְמִירוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי", פירוש, כשברחתי מאויבי ויגרתי מהם, השתעשעתי בחוקיך כזמירות. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לדוד, דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהֶן "הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ" – שאדם רק סותם עינו בהיסח הדעת מלהסתכל בהם מיד אינם, אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָן זְמִירוֹת, בתמידה, שהזמירות הוא בפי אדם רק לפי שעה, לכן הֲרֵינִי מַכְשִׁילְךָ בְּדָבָר שֶׁאֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, דִּכְתִיב "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתַן כִּי עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ עליהם בכתף ישאו וְגו׳", שבני קהת נושאים את הארון והשלחן [והמנורה ומזבח הזהב] בכתף, ולא נתן להם משה עגלות, וְאֵיהוּ אַתְיֵיהּ בְּעֶגְלָתָא – ודוד הביא את הארון בעגלה.

וכיון שדברנו על הקפדה בשמירה על הארון, מביאה הגמרא ממעשה הבאת הארון מפלשתים על ידי הפרות, בזמן שמואל הנביא, שם כתוב "וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בָּאָרוֹן ה׳, ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש", ומבררת הגמרא, מִשּׁוּם דְּ׳רָאוּ׳ – בגלל שרק הסתכלו על הארון, נענשו ב׳וַיַּךְ׳ (אֱלֹהִים) באנשי בית שמש. אלא, מבארת הגמרא, רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר נחלקו על מה היה עונשם של אנשי בית שמש, חַד אָמַר קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ – שלא הפסיקו מלאכתם כשראו את הארון מגיע, וְחַד אָמַר מִילֵּי נַמִּי אָמוּר – הם אף דיברו שלא כהוגן,

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף ל עמוד א

שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי, דְּשֵׁנִי גּוּפֵיהּ אָסוּר בְּחוּלִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁעוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ? וְכִי תֵּימָא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לִּטְבוּל יוֹם שֶׁכֵּן אַב הַטּוּמְאָה? הָא אַיְיתִינָהּ מִמְּחוּסַּר כִּיפּוּרִים, וְלָא פַּרְכֵיהּ? אָמַר רַב אַסִי אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבָּה בֶּן אִיסִי אָמַר רַב: ר' מֵאִיר, וְר' יוֹסֵי, וְר' יְהוֹשֻׁעַ, וְר' אֶלְעָזָר, וְר' אֱלִיעֶזֶר כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ, דְּאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין. ר' מֵאִיר, דִּתְנַן כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מְטַמֵּא אֶת הַקּוֹדֶשׁ, וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, וּמוּתָּר בְּחוּלִּין וּבְמַעֲשֵׂר, דִּבְרֵי ר' מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין בְּמַעֲשֵׂר. ר' יוֹסֵי, הָא דַּאֲמַרַן, דְּאִם אִיתֵיהּ לְיִיתֵיהּ לִרְבִיעִי בִּתְרוּמָה וַחֲמִישִׁי בַּקּוֹדֶשׁ. ר' יְהוֹשֻׁעַ דִּתְנַן, ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, שֵׁנִי שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי שְׁלִישִׁי. ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן וְאוֹכֶל שֵׁנִי שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי שֵׁנִי בַּקּוֹדֶשׁ וְאֵין שֵׁנִי בִּתְרוּמָה, בְּחוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה. עַל טָהֳרַת הַתְּרוּמָה אִין, עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ לָא, אַלְמָא קָסָבַר אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין. ר' אֶלְעָזָר דְּתַנְיָא, ר' אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שְׁלָשְׁתָּן שָׁוִין, הָרִאשׁוֹן שֶׁבַּקּוֹדֶשׁ וְשֶׁבַּחוּלִּין וְשֶׁבַּתְּרוּמָה מְטַמֵּא שְׁנַיִם וּפוֹסֵל אֶחָד בַּקּוֹדֶשׁ, מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד בִּתְרוּמָה, וּפוֹסֵל אֶחָד בְּחוּלִּין. ר' אֱלִיעֶזֶר דִּתְנַן, ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חַלָּה נִיטֶּלֶת מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה, כֵּיצַד? שְׁתֵּי עִיסּוֹת אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה, נוֹטֵל כְּדֵי חַלָּה מֵעִיסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, וְנוֹתֵן פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בָּאֶמְצַע, כְּדֵי לִיטּוֹל מִן הַמּוּקָּף,

וחכמים

רש"י

שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי כו'. דְּשַׁמְעִינַן מִנֵּיהּ תַּרְתֵּי, ש"מ אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם דִּסְבִירָא לֵיהּ כְּאַבָּא שָׁאוּל, וש"מ שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי נְהִי דַּחֲמִישִׁי בְּקֹדֶשׁ לָא אָמַר דְּנֵייתֵי מִנֵּהּ כִּדְקָעָבֵיד בִּטְבוּל יוֹם, דְּהָתָם מַעֲלָה דְּרַבָּנָן הִיא, וּבְקֹדֶשׁ מִקְּדָשׁ מַיְירֵי וְרַבִּי יוֹסֵי מִדְּאוֹרַיְיתָא קָאָמַר, אֲבָל רְבִיעִי מִיהָא אַיְיתִי מִנֵּהּ: **וְכ"ת כו' הָא אַיְיתִינָהּ.** ר' יוֹסֵי מִק"ו מִמְּחֻסַּר כִּפּוּרִים, דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ נַמֵּי מַה לִּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁכֵּן אַב הַטֻּמְאָה וְלָא פָּרִיךְ, דְּלָא חָשִׁיב לֵיהּ ר' יוֹסֵי פִּירְכָא, דְּהַשְׁתָּא דְּטָבַל לָהּ אָזְלָה לָהּ הַהִיא טֻמְאָה: **כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.** כָּל שֶׁהוּא טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה וַחֲכָמִים הִזְקִיקוּהוּ לָבֹא בַּמַּיִם וְלִטָּהֵר, כְּגוֹן הַבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין וְהָאוֹכֵל חֲצִי פְּרָס אֳכָלִין טְמֵאִין וְהַיָּדַיִם שֶׁהִצְרִיכוּם טְבִילָה, כֻּלָּם בְּתוֹרַת שְׁנַיִם הִטְעִינוּם: **מְטַמְּאִין אֶת הַקֹּדֶשׁ.** לִהְיוֹת שְׁלִישִׁי וְיַעֲשֶׂה רְבִיעִי וּפוֹסְלִין אֶת הַתְּרוּמָה: **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין בְּמַעֲשֵׂר.** בַּאֲכִילָה אֲבָל נְגִיעָה שָׁרֵי, וְחֻלִּין אַף לֶאֱכוֹל, וְהָכִי אָמַר בַּחֲגִיגָה (דַּף יח:), וְהוּא הַדִּין נַמֵּי דִּלְרַבָּנָן אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְהַאי דְּלָא חָשִׁיב לְהוּ לְפִי שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן, וְר"מ וּמַחְלוֹקְתּוֹ קָאָמַר: **דְּאִם אִיתָא.** דִּשְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין מִן הַתּוֹרָה, לֵיְיתֵיהּ רְבִיעִי בִּתְרוּמָה מִק"ו מִטְּבוּל יוֹם כִּדְאַיְיתֵי לִשְׁלִישִׁי לְעֵיל מִשֵּׁנִי בְּחֻלִּין: **וַחֲמִישִׁי בְּקֹדֶשׁ.** מֵרְבִיעִי בִּתְרוּמָה מִק"ו מִמְּחֻסַּר כִּפּוּרִים, כִּדְאַיְיתֵי לִרְבִיעִי לְעֵיל מִשְּׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה: **הָאוֹכֵל אֹכֶל רִאשׁוֹן.** חֲצִי פְּרָס מֵאֹכֶל רִאשׁוֹן נַעֲשֶׂה גּוּפוֹ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה מִדְּרַבָּנָן, וְהָאוֹכֵל אֹכֶל שֵׁנִי נַעֲשֶׂה גּוּפוֹ שֵׁנִי. וּבִשְׁחִיטַת חֻלִּין מְפָרֵשׁ טַעְמָא שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הָאוֹכֵל חָמוּר כְּמַאֲכָל, בְּהַשּׁוֹחֵט (חֻלִּין ד' לד.): **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר הָאוֹכֵל אֹכֶל רִאשׁוֹן אוֹ אוֹכֵל אֹכֶל שֵׁנִי שֵׁנִי.** מַאֲכָל רִאשׁוֹן לָא עָבִיד לֵיהּ רִאשׁוֹן אֶלָּא שֵׁנִי, שֶׁאֵין הָאוֹכֵל חָמוּר כְּמַאֲכָל, אֲבָל מַאֲכָל שֵׁנִי עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שֵׁנִי, וְהָתָם מְפָרֵשׁ טַעְמָא, מָצִינוּ שֶׁהַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה שֵׁנִי עַל יְדֵי מַשְׁקִין: **שְׁלִישִׁי שֵׁנִי לְקֹדֶשׁ.** הָאוֹכֵל אֹכֶל שְׁלִישִׁי נַעֲשֶׂה גּוּפוֹ שֵׁנִי לְקֹדֶשׁ, שֶׁאִם יִגַּע בְּקֹדֶשׁ יְטַמְּאֶנּוּ לִפְסוֹל עוֹד אֶחָד, וְהָתָם מְפָרֵשׁ טַעְמָא. וְכָל הָנֵךְ טֻמְאוֹת מִדְּרַבָּנָן נִינְהוּ: **בְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה.** בְּאֵיזוֹ חֻלִּין אָמְרוּ שֶׁהָאוֹכֵל שְׁלִישִׁי שֶׁלָּהֶן נַעֲשֶׂה שֵׁנִי לְקֹדֶשׁ, בְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה, שֶׁבַּעֲלֵיהֶם כֹּהֵן וְרָגִיל בִּתְרוּמָה וְקִבֵּל עָלָיו לֶאֱכוֹל חֻלִּין שֶׁלּוֹ בְּטָהֳרַת תְּרוּמָה כְּדֵי שֶׁיְּהֵא רָגִיל לִתְרוּמוֹתָיו בְּטָהֳרָה הַזְּקוּקָה לָהֶן, הִלְכָּךְ מַשְׁכַּחַת בְּהוּ שְׁלִישִׁי, דִּבְחֻלִּין אֲחֵרִים לָא מַשְׁכַּחַת שְׁלִישִׁי: ה"ג **עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה אִין חֻלִּין גְּרֵידֵי לֹא.** וּמַאן דְּגָרֵיס עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ לָא הָכֵי מְפָרֵשׁ לָהּ, עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ לָא דַּהֲווּ לְהוּ חֻלִּין גְּרֵידֵי, שֶׁהַמַּתְפִּיס חֻלִּין לְטָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ בָּטְלָה דַּעְתּוֹ וְאֵין בִּדְבָרָיו כְּלוּם: **שְׁלָשְׁתָּן שָׁוִין.** הָנֵךְ דִּמְפָרֵשׁ לְהוּ, רִאשׁוֹן שֶׁל חֻלִּין, וְרִאשׁוֹן שֶׁל תְּרוּמָה, וְרִאשׁוֹן שֶׁל קֹדֶשׁ: **מְטַמֵּא שְׁנַיִם וּפוֹסֵל אֶחָד בְּקֹדֶשׁ.** דְּהַיְינוּ רְבִיעִי: **מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד בִּתְרוּמָה.** דַּהֲוָה לֵיהּ שְׁלִישִׁי: **וּפוֹסֵל אֶחָד בְּחֻלִּין.** דַּהֲוָה לֵיהּ שֵׁנִי. וְתַנָּא דִּפְלִיג עֲלֵיהּ סָבַר רִאשׁוֹן שֶׁל חֻלִּין לָא אָזִיל בְּקֹדֶשׁ עַד רְבִיעִי, שֶׁאֵין קֹדֶשׁ בָּא לִידֵי רְבִיעִי אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רִאשׁוֹן שֶׁל קֹדֶשׁ. וּמִיהוּ שַׁמְעִינַן מִנַּהּ דְּאֵין שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין: **ר"א אוֹמֵר חַלָּה נִטֶּלֶת מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה.** רֵישָׁא דְּמַתְנִי' בְּמַסֶּכֶת חַלָּה (פ"ב מ"ז) הָכֵי, שִׁעוּר חַלָּה אֶחָד מִכ"ד, נִטְמְאָה עִסָּתָהּ שׁוֹגֶגֶת אוֹ אֲנוּסָה אֶחָד מִמ"ח, נִטְמֵאת בְּמֵזִיד אֶחָד מִכ"ד, שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. ר"א אוֹמֵר הֵיכָא דְּנִטְמֵאת מְזִידָה תָּלוּשׁ אַחֶרֶת בְּטָהֳרָה וְתִטּוֹל מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה, מִשּׁוּם דְּמִצְוָה לִתְרוֹם מִן הַמֻּקָּף. כֵּיצַד תַּעֲשֶׂה שֶׁיְּהֵא מִן הַמֻּקָּף וּטְהוֹרָה, נוֹטֶלֶת כְּדֵי חַלַּת הַטְּמֵאָה מֵעִסָּה הַטְּהוֹרָה עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, דְּאִי הוּרְמָה חַלָּתָהּ דִּטְהוֹרָה תּוּ לָא מָצֵי לְאַפְרוּשֵׁי מִן הַפָּטוּר עַל הַחִיּוּב וְלָא חָיֵיל עֲלֵיהּ תּוּ שֵׁם חַלָּה, וְנוֹתֶנֶת: **פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בָּאֶמְצַע כְּדֵי לִתְרוֹם מִן הַמֻּקָּף.** מֻקָּף לְשׁוֹן מְחֻבָּר וּמְקוֹרָב, כְּמוֹ אֵין מַקִּיפִין שְׁתֵּי חָבִיּוֹת בְּמַסֶּכֶת בֵּיצָה (דַּף לב:), וּמִקְּרָא נַפְקָא לָן וַהֲרֵמוֹתֶם מִמֶּנּוּ מִן הַמֻּקָּף לוֹ, בְּסִפְרֵי, הִלְכָּךְ צְרִיכָה לְהַקִּיף

תוספות

שלישי הבא מחמת שני וכו'. פירש רש"י דשמעינן מיניה תרתי שמעינן מיניה אוכל הבא מחמת טבול יום דסבירא ליה כאבא שאול ושמעינן מיניה דשלישי הבא מחמת שני וכו' תימה כיון דיליף ק"ו לשלישי ממחוסר כיפורים לאו ממילא שמעינן מיניה דאית ליה כאבא שאול דבהאי קל וחומר גופיה דמחוסר כיפורים נפקא לן אוכל הבא מחמת טבול יום דעביד רביעי א"כ אמאי הוי ליה למיתניה לרביעי בקודש מאוכל הבא מחמת טבול יום וכי לא מייתי ליה שפיר טפי ממחוסר כיפורים גופיה מדהוי מייתי ליה מאוכל הבא מחמת טבול יום דאוכל הבא מחמת טבול יום גופיה לא שמעינן ליה אלא מק"ו דמחוסר כיפורים ונראה דאפי' הכי הוי ניחא ליה טפי לעשות שלישי מק"ו ראשון כגון שלישי הבא מחמת שני דאלים טפי למיעבד רביעי ממאי דמייתי ליה ממחוסר כיפורים שצריך למייתי שלישי גופיה (למייתי) מק"ו דטבול יום דפסול בתרומה אע"ג דבין כך ובין כך הוי ק"ו בן ק"ו מיהו לאלומי כח שלישי עדיף ליה טפי:

הא אייתינה ממחוסר כיפורים ולא פרכינן. רש"י פי' משום דכיון דטבל אזלה ליה ההיא טומאה ולא ידענא אמאי פי' הכי הא ע"כ אית לן למימר דר' יוסי סבירא ליה כרבן יוחנן בן זכאי דמייתי שלישי בתרומה במה הצד דאי לא תימא הכי שלישי מנא ליה ובאותו מה הצד גופיה מייתי רבי יוסי רביעי ממחוסר כיפורים ומכלי חרס ומשום הכי לא פריך. ספר הישר. מסיק בפ"ק דשבת (דף יד.) זימנין דאכיל אוכלין טמאין וכו' הקשה ריב"א הלוי זצ"ל אלמא דאוכלין טמאין פוסלין את הגויה בכביצה דאפי' כביצה מטמאין למשקין דתרומה דשדי לפומיה והתנן בפרק כיצד משתתפין (עירובין דף פב:) חציה לבית המנוגע וחצי חציה לפסול את הגויה דהיינו שני ביצים ותירץ מורי אין דרך בני אדם לשתות אלא לאחר אכילת שני ביצים וקודם לכן מילתא דלא שכיחא היא ואין נראה לר"י תירוץ זה חדא שאפילו בלשון לא דקדק שבכאן הוא אמר לפסול את הגויה ולשם הוא אומר אלו פוסלין בתרומה משמע אפילו במגע ובכאן לא גזרו אלא טומאת פנים אטו טומאת חוץ ועוד היאך אנו אומרים ביומא פרק אחרון (דף פ:) אמר רב פפא הנח לטומאת גויה דלאו דאורייתא ומותיב מי אמר רב פפא הכי והכתיב לא תטמאו בהם ואמר רב פפא מכאן לטומאת גויה דאורייתא ומתרץ מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ואם היה מגזרת י"ח דבר וכי בזה היה טועה בעל הגמרא שהם דאורייתא והלא פשט איסורם בכל העולם אלא ודאי נראה דתרי גזירות הוו חדא גזירת טומאת פנים אטו טומאת חוץ דהיינו פסול גויה דהרואה סבר דמותר להגיע טומאה למשקין דהא זה כשאכל תרומה ואח"כ שותה משקין טמאים נוגעין זה בזה בתוך מעיו ולא חיישינן להכי נמי לא נחוש אפי' בחוץ להכי גזרו ודוקא בשני ביצים אבל בכביצה לא שהרי האוכל כביצה מתעכל בתוך מעיו ונשאר בין שיניו ולכשיהיה בבני מעיו יפחת הרבה מכביצה ואין אדם טועה שאפילו אוכל אוכלין טמאין בכביצה ושותה משקין דתרומה לא יאמר א"כ טהורין הן בכביצה אפי' בחוץ דהא בפנים לא היה כביצה שהרי נתעכל האוכל ולא היה כשיעור לטמא ודוקא באוכלין מצריך יותר מכשיעור משום דמתעכל אבל משקין פסלי גויה בכדי רביעית דאין דרך משקה להתעכל בתוך מעיו וא"ת היה להן להוסיף יותר מעט מ"מ כיון דנחית לשיעוריה העמיד אותה על שני ביצים שהוא שיעור ידוע וגזירה אחרת אותה של שבת שגזרו בכביצה אף על מגע ואותה של שחיטת חולין (דף לד.) דאמר עולא האוכל אוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה נפסל גופו מלאכול בתרומה איני יודע לפרש אם היה מאותה גזירה ראשונה מ"מ למה גזרו אי משום טומאת חוץ הלא אפילו אם היה נוגע בשלישי שבתרומה לא היה נפסל שאין שלישי עושה רביעי בתרומה כדמוכח התם דתניא חולין שנעשו על טהרת הקדש הרי הוא כחולין רבי אלעזר ברבי צדוק אומר הרי הן כטומאה לתרומה לטמא שנים ולפסול אחד א"כ אינו רביעי וא"ת מגזרה שניה ומשום משקין דאכיל אוכלין טמאין ושתה משקין דתרומה אם כן למה נפסל גופו יהי' טמא אפי' במגע וא"ת גזרה שלישית היא מ"מ הטעם לא נודע אלא א"כ נאמר רבו בגזרות וגזרו גזירה לגזרה ולפי פירוש הקונטרס שפירש בשחיטת חולין אינו נראה ואינו מיושב יפה שמפרש האוכל אוכל ראשון זהו חצי פרס שהרי אנו אומרים מאי טעמא דילמא אכיל אוכלין טמאין ושתי משקין דתרומה וזהו אפילו בכביצה. ע"כ לשון ספר הישר:

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף ל עמוד ב

תוספות

מר סבר תחומין דאורייתא ומר סבר תחומין דרבנן. תימה דהכא משמע דאי הוה משתעי קרא דאלפים אמה בלוים דהוה סבר דתחומין דרבנן אלא טעמא משום דמשתעי בשבת והא יליף לתחומין בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף נא.) מג״ש מקום ממקום ומקום מניסה וכו׳ א״כ אפ״ה הוה משתעי בשדות וכרמים הוי מצי למילף בהו ג״ש דמקום דכתיב גבי שבת היינו אלפים דהא פריך התם ונילף מקיר העיר וחוצה אע״ג דההוא קרא משתעי לדברי הכל בלוים ובספ״ק דעירובין (דף יז:) משמע מאן דסבר דתחומין דאורייתא נפקא לן מאל יצא איש ממקומו: **רבי** נחמיה אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת. בתוספתא (פ״ו) ר׳ נחמיה אומר כבני אדם שקורין את שמע שנאמר ויאמרו לאמר מלמד שהיה משה פותח תחילה וישראל עונין אחריו וגומרין משה אמר אז ישיר משה וישראל אומרים אשירה לה׳ משה אמר עזי וזמרת יה וישראל אומרים זה אלי ואנוהו משה אמר ה׳ איש מלחמה וישראל אומרים ה׳ שמו:

רבי מאיר אומר מנין שאפי׳ עוברין שבמעי אמן. אין לומר דרבי יוסי הגלילי ורבי מאיר פליגי דרבי יוסי אית ליה דוקא עוללים ויונקים ולא עוברים אלא מקרא דמפי עוללים ויונקים נפקא ליה דתינוק שמט דד מפיו דמשמע יונקים בשעה שהוא יונק ולכך איצטריך קרא דמפי עוללים דאי לאו הכי כיון דנפקא לן מקרא ממקור ישראל במקדהלות ברכו אלקים אפילו עוברים לא הוה צריך למימר תו עוללים ויונקים דבפ׳ שלשה שאכלו (ברכות דף מט:) תנינן בעשרה אומרים נברך אלהינו וכו׳ רבי יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל מברכין שנאמר במקהלות ברכו אלקים א״ר עקיבא מה מצינו בבית הכנסת אחד מרובין ואחד מועטין אומר ברכו את ה׳ וקדייק עליה בגמ׳ (שם דף נ.) ורבי עקיבא האי קרא דר״י הגלילי מאי עביד ליה מבעי ליה לבדר׳ מאיר וכו׳ ואידך

רש״י

1 וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. וְתַנְיָא כַּבִּיצָה, סַבְרוּהּ: אִידִי וְאִידִי,
2 בְּעִיסָּה רִאשׁוֹנָה וְחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ.
3 מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי? דְּמָר סָבַר אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה
4 שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וּמָר סָבַר שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין,
5 אָמַר רַב מָרֵי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין שֵׁנִי
6 עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וְהָכָא בְּחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה
7 קָמִיפַּלְגִי, מָר סָבַר כְּחַלָּה דָּמוּ, וּמָר סָבַר לֹא כְּחַלָּה
8 דָּמוּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא חוּלִּין הַטְּבוּלִין
9 לְחַלָּה לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ, וְאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין,
10 וְהָכָא בְּמוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
11 קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר מוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ
12 יִשְׂרָאֵל, וּמָר סָבַר אָסוּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ
13 יִשְׂרָאֵל: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכוּ׳: בְּמַאי קָא
14 מִיפַּלְגִי? מָר סָבַר תְּחוּמִין דְּאוֹרַיְיתָא, וּמָר סָבַר דְּרַבָּנָן,
15 תָּנוּ רַבָּנָן, בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר׳ עֲקִיבָא: בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ
16 יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה. וְכֵיצַד אָמְרוּ
17 שִׁירָה, כְּגָדוֹל הַמִּקְרָא אֶת הַלֵּל, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רָאשֵׁי
18 פְּרָקִים. מֹשֶׁה אָמַר "אָשִׁירָה לַה׳" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה
19 לַה׳", מֹשֶׁה אָמַר "כִּי גָאֹה גָּאָה" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה
20 לַה׳". ר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: כְּקָטָן
21 הַמַּקְרֵא אֶת הַלֵּל, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו כָּל מַה שֶּׁהוּא
22 אוֹמֵר. מֹשֶׁה אָמַר "אָשִׁירָה לַה׳" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה
23 לַה׳", מֹשֶׁה אָמַר "כִּי גָאֹה גָּאָה" וְהֵן אוֹמְרִים "כִּי גָאֹה
24 גָּאָה". ר׳ נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כְּסוֹפֵר הַפּוֹרֵס עַל שְׁמַע בְּבֵית
25 הַכְּנֶסֶת, שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ תְּחִילָּה וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? ר׳ עֲקִיבָא סָבַר: "לֵאמֹר"
26 אֲמִילְתָא קַמְיֵיתָא. וְר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר: "לֵאמֹר" אֲכָל מִילְתָא וּמִילְתָא. וְר׳
27 נְחֶמְיָה סָבַר: "וַיֹּאמְרוּ" דַּאֲמוּר כּוּלְּהוּ בַּחֲדֵי הֲדָדֵי, "לֵאמֹר" דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרִישָׁא. תָּנוּ רַבָּנָן,
28 דָּרַשׁ ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי: בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה. וְכֵיצַד אָמְרוּ
29 שִׁירָה? עוֹלָל מוּטָל עַל בִּרְכֵּי אִמּוֹ, וְתִינוֹק יוֹנֵק מִשְּׁדֵי אִמּוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֶת הַשְּׁכִינָה, עוֹלָל
30 הִגְבִּיהַּ צִוְּארוֹ, וְתִינוֹק שָׁמַט דַּד מִפִּיו, וְאָמְרוּ "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ" שֶׁנֶּאֱמַר: "מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים
31 יִסַּדְתָּ עֹז". הָיָה ר׳ מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ עוּבָּרִים שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה? שֶׁנֶּאֱמַר

1 לְהַקִּיף הַחַלָּה אֵצֶל הָעִסָּה קֹדֶם שֶׁתִּקָּרֵא לָהּ שֵׁם, וְהֵכִי מַקִּיפָה לָהּ נוֹתֶנֶת בָּעֲרֵיבָה לְצַד
2 אֶחָד וְנוֹתֶנֶת מִן הָעִסָּה הַטְּהוֹרָה פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בֵּין הַחַלָּה הַטְּהוֹרָה וּבֵין הָעִסָּה הַטְּמֵאָה,
3 וְהָאֶמְצָעִית נוֹגַעַת בִּשְׁתֵּיהֶן וּמִצְרַפְתָּן, וְקוֹרֵא שֵׁם עַל הַחַלָּה וּמִסְלַקְתָּ עִם קְרִיאַת הַשֵּׁם,
4 וּפָחוֹת מִכַּבֵּיצָה אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַחַלָּה וְאע״פ שֶׁהוּא עַצְמוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כִּדְתָנְיָא בְּתוֹרַת
5 כֹּהֲנִים מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל מְלַמֵּד שֶׁהוּא
6 מִטַּמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא, יָכוֹל יִטַּמֵּא לְאַחֵרִים בְּכָל
7 שֶׁהוּא ת״ל אֲשֶׁר יֵאָכֵל, וְדַרְשִׁינָן לֵיהּ בְּפֶרֶק
8 בַּתְרָא דִּימֹנָא (קף פ.) אֹכֶל הַנֶּאֱכָל בִּבֵת אַחַת,
9 וְשֶׁעֵרוּ חֲכָמִים אֵין בֵּית הַבְּלִיעָה מַחֲזִיק יוֹתֵר
10 מִבֵּיצַת תַּרְנְגוֹלֶת: וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. כִּדְבָעֵינָן
11 לְפָרוּשֵׁי טַעְמָא: וְתַנְיָא כַּבֵּיצָה. וְתַנְיָא בְּבָרַיְיתָא
12 דְּאַלְבָּא דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר, וְנוֹתֶנֶת אַף כַּבֵּיצָה בָּאֶמְצַע
13 וַאפ״ה לֹא מִטַּמֵּא לָהּ לַחֲלָה עַד שֶׁלֹּא נִקְרֵא
14 עָלֶיהָ שֵׁם: סַבְרוּהּ רַבָּנָן. הָנֵי דְּבֵי מִדְרְשָׁא דְּבָעוּ
15 לְמִשְׁמַע מִנֵּהּ דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי
16 בְּחֻלִּין ס״ל, אִידִי וְאִידִי – הַךְ בָּרַיְיתָא נָמֵי אַלְבָּא
17 דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּשָׁרֵי כַּבֵּיצָה, וּמַתְנִי׳ דְּאָמַר פָּחוֹת
18 – תְּרוַיְיהוּ בְּעִסָּה רִאשׁוֹנָה הָעִסָּה הַטְּמֵאָה
19 רִאשׁוֹנָה לְטֻמְאָה הִיא וַאפ״ה קָאָמַר ר׳ אֱלִיעֶזֶר
20 בְּבָרַיְיתָא כַּבֵּיצָה וְאע״ג דְּמִיטַּמְּאָה אֶמְצָעִית
21 מֻחֶמֶת רִאשׁוֹנָה וְהַוְיָא לָהּ שְׁנִיָּה לֹא הַדְּרָא
22 וְעַבְדָּא לָהּ לַחֲלָה עַד שֶׁלֹּא קָרֵא עָלֶיהָ שֵׁם
23 שְׁלִישִׁי, וְאע״ג דְּמַעֲסֵת חֻלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה
24 הוּא, דְּכ״ע בֵּין לְר׳ אֱלִיעֶזֶר בֵּין לְרַבָּנָן לָאו כְּחַלָּה
25 דַּמְיָא לְמֵהֵנֵי עָלָה תּוֹרַת תְּרוּמָה: מַאי לָאו בְּהָא
26 קָמִיפַּלְגִי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבָּנָן, דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר דְּשָׁרֵי
27 סָבַר אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְרַבָּנָן דְּאִטְּרֵי
28 סְבְרֵי שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין וְאִיטְּמָא לָהּ חַלָּה
29 לִפְנֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם וְאע״ג דְּחֻלִּין הוּא וְאִשְׁתְּכַח
30 דְּסִפְּיָגֵן לְכֹהֵן חַלָּה טְמֵאָה בְּחֶזְקַת שֶׁהִיא טְהוֹרָה,
31 וְתָנָא דְּמַתְנִי׳ דְּאָמַר לְר׳ אֱלִיעֶזֶר פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה,
32 לָאו מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ שְׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי, אֶלָּא
33 מִשּׁוּם דְּכַמָּה דְּאִפְּשַׁר לְמַעוּטֵי טֻמְאָה דְּאֶמְצַעִית
34 מְמַעֲטִינָן, דְּאָסוּר לְגָרוֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין, אֶלָּא
35 מִשּׁוּם תַּקָּנַת תְּרוּמָה הוּא דְּשָׁרֵי, וְהָא אֶפְשַׁר
36 בְּהָכֵי. אי נָמֵי מִשּׁוּם דִּילְמָא לֹא מִיזְדְּהַר בָּהּ שֶׁלֹּא
37 תִּגַּע חַלָּה בְּאֶמְצַעִית זוֹ אַחַר קְרִיאַת הַשֵּׁם,
38 וַחֲכָמִים אוֹסְרִין דִּילְמָא אָתֵי לְמֵיעֲבַד כַּבֵּיצָה
39 וּמִטַּמֵּא אֶמְצַעִית וְהַדְּרָא וּמִטַּמְּיָא לְחַלָּה: **לא**
40 **דכ״ע.** וְאִפּוּלּוּ לְרַבָּנָן אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין,
41 וְהַאי דְּקָאָסְרֵי רַבָּנָן מִשּׁוּם דְּקָסְבְרֵי חֻלִּין הַטְּבוּלִין
42 לְחַלָּה כְּחַלָּה דָּמוּ וּמִיפַּסְּלֵי מִשּׁוּם שֵׁם שְׁלִישִׁי:
43 וְאִיבָּעֵית אֵימָא דְּכ״ע לָאו כְּחַלָּה דָּמֵי וּדְכ״ע אֵין
44 שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְהָכָא בְּמֻתָּר לְגָרוֹם
45 טֻמְאָה לְחֻלִּין כו׳. טַעְמָא דְּרַבָּנָן דְּאָסְרֵי מִשּׁוּם
46 אֶמְצַעִית הוּא, דְּמִיטַּמְּא מֻחֶמֶת הָעִסָּה שֶׁהִיא

רִאשׁוֹנָה, וְקָסְבְרֵי אָסוּר לְגָרוֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין מִשּׁוּם תַּקָּנַת תְּרוּמָה, וְר׳ אֱלִיעֶזֶר סָבַר מֻתָּר לְגָרוֹם טֻמְאָה לְאֶמְצַעִית כְּדֵי לְתַקֵּן חַלָּה בַּטְּהָרָה, וְתָנָא דְּמַתְנִיתִין וְתָנָא דְּבָרַיְיתָא אַלְבָּא דְּר׳
47 אֱלִיעֶזֶר נָמֵי בְּהָא פְּלִיגֵי, דְּתָנָא דְּמַתְנִיתִין סָבַר אע״ג דְּמֻתָּר לְגָרוֹם לָהּ טֻמְאָה מִיהוּ כָּל כְּמָה דְּאִפְשַׁר לְמַעוּטֵי לֹא מְפַשְּׁקִינָן לְהוּ לְגָרוֹם לָהֶן טֻמְאָה בְּחִנָּם, וְהָא אֶפְשַׁר בְּהָכֵי, הִלְכָּךְ בְּכֵיצָה
48 לֹא דְּחָשִׁיב, וְתָנָא דְּבָרַיְיתָא סָבַר כֵּיוָן דְּמֻתָּר לְגָרוֹם לֹא שְׁנָא שִׁיעוּרָא רַבָּא וְלֹא שְׁנָא שִׁיעוּרָא זוּטְרָא, דְּאַפְּלוּ בְּכֵדֵי בֵּיצָה נָמֵי מֻתָּר לְגָרוֹם, אי נָמֵי תָּנָא דְּמַתְנִי׳ סָבַר דִּילְמָא נָגַע חַלָּה
49 בְּאֶמְצַעִית אַחַר קְרִיאַת הַשֵּׁם וְתָנָא בָּרָא לֹא חָיֵשׁ: **כְּמַאי קָמִיפַּלְגִי.** ר״ע וְר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי: כְּגָדוֹל הַמַּקְרֵא **אֶת הַלֵּל.** מִקְרוּהוּ לְצִבּוּר לְהוֹצִיאָן יְדֵי חוֹבָתָן: וְהֵן עוֹנִין **אַחֲרָיו**
50 **רָאשֵׁי פְּרָקִים** הַלְּלוּיָה. שֶׁהוּא רֹאשׁ הַפְּרָשָׁה, עַל כָּל דָּבָר שֶׁהוּא אוֹמֵר עוֹנִין אַחֲרָיו הַלְּלוּיָה, דִּתְנַן בְּמַסֶּכֶת סֹכָּה (קף לח.) מִי שֶׁהָיָה עָבֵד אוֹ אִשָּׁה אוֹ קָטָן מְקָרֵין אוֹתוֹ הוּא עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן מַה
51 שֶּׁהֵם אוֹמְרִים, וְאִם הָיָה גָּדוֹל מַקְרֵא אוֹתוֹ עוֹנֶה אַחֲרָיו הַלְּלוּיָה: **כְּסוֹפֵר.** מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת, וְהוּא תָּדִיר בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וּפוֹרֵס עַל שְׁמַע לְעַשָּׂרָה הַנּוֹעָדִים. פּוֹרֵס לְשׁוֹן פְּרוֹס לְפָנַי הַחָג לְפָנַי הַחָג
52 (שָׁם קף ה). מִתְחִיל בִּבְרָכוֹת שֶׁלְּפָנַי קְרִיאַת שְׁמַע, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו וְקוֹרִין כֻּלָּן יַחַד, וְכָךְ שָׁרְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ עַל כֻּלָּם וְכִוְּונוּ יַחַד אֶת הַשִּׁירָה בִּכְתָבָהּ: **לֵאמֹר אֲמִילְתָא קַמְיֵיתָא קָאֵי.** שֶׁעוֹנִין
53 תָּמִיד אֲשִׁירָה לַה׳; **וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר** וַיֹּאמְרוּ. אמ״ה דְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל קָאֵי, וּמִשְּׁמַע דְּאָמוּר כֻּלְּהוּ בַּחֲדֵי הֲדָדֵי: **לֵאמֹר דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרִישָׁא.** הָכֵי קָאָמַר, וַיֹּאמְרוּ כֻּלָּם אַחַר שֶׁנִּרְשׁוּ לֵאמֹר, דְּהַיְינוּ
54 אַחַר שֶׁפָּתַח חָכָם: **עוֹלָל.** גָּדוֹל מְיוֹנֵק כְּדִכְתִיב (שְׁמוּאֵל א׳ טו) מֵעוֹלֵל וְעַד יוֹנֵק, וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָא לוֹמַר בַּן, כְּלוֹמַר כֻּלָּה הַכֹּל מִן הָחָשׁוּב עַד הַגָּרוּעַ כְּמוֹ מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה (שָׁם):
55 במקהלות

ביאורים למסכת סוטה דף ל עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וַחֲכָמִים אוֹסְרִין להפריש חלה מהעיסה הטהורה על הטמאה, אלא יפריש מהטמאה על עצמה. **וְתַנְיָא** בברייתא, שלדברי רבי אליעזר אפשר להניח באמצע אף עיסה בשיעור **כַּבֵּיצָה**, ובכל אופן אין האמצעית מטמאת את הטהורה, כמבואר בהמשך.

סְבָרוּהָ – רבנן שרצו ללמוד מדברי רבי אליעזר שאין שלישי בחולין סברו, **שְׁאֵרִי וְאֵרִי** – בין הברייתא שמתירה לפי רבי אליעזר אפילו כביצה, ובין המשנה שמתירה רק פחות מכביצה, עוסקות **בְּעִיסָּה** שהיא **רִאשׁוֹנָה** לטומאה, שמטמאת את האמצעית, ועושה אותה שניה, ובכל זאת סוברת הברייתא שלפי רבי אליעזר אפשר להניח באמצע גם כביצה, ואף על פי כן אינה מטמאת את הטהורה, היות ואין שני עושה שלישי בחולין, ואף על פי שחולין אלה עומדים להיות חלה, עדיין יש להם דין חולין, היות **וְחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה** – חולין שלא הופרש מהם חלה, **לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ** ודינם כחולין. ולפי זה רצו החכמים לומר, **מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפְּלְגִי, דְּמַר** – רבי אליעזר **סָבַר, אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין** ולכן אפשר להניח באמצע גם חתיכה כביצה, והיא לא תטמא את הטהורה כיון שלא נקרא עליה שם חלה, ואין שני עושה שלישי בחולין. **וּמַר סָבַר** – חכמים סוברים, **שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין**, ולכן נטמאת העיסה הטהורה אף לפני שיקרא עליה שם חלה, והכהן יקבל חלה טמאה בחזקת טהורה ויכשל באכילת חלה טמאה.

דוחה הגמרא, **אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – בין לרבנן ובין לרבי אליעזר, **אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וְהָכָא בְּחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה** – חולין שלא הופרש מהם חלה **קָמִיפְּלְגִי, מַר סָבַר** – רבנן סברו, שעוד לפני שנקרא עליהם שם חלה **כְּחַלָּה דָּמוּ**, ויש בחלה דין שלישי כתרומה, והחתיכה האמצעית תפסול את החלה בשלישי. **וּמַר** – רבי אליעזר **סָבַר, לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ**, ולכן עד שיקרא עליה שם חלה היא חולין ואינה יכולה לטמאות את החלה.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא חוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ, וְאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, ולכולי עלמא אף אם יהיה בחתיכה האמצעית כביצה היא לא תטמא את הטהורה, **וְהָכָא בְּמוּתָּר לְגֵרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קָמִיפְּלְגִי** – והמחלוקת היא אם מותר לטמאות את האמצעית, **מַר** – רבי אליעזר **סָבַר, מוּתָּר לְגֵרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** כדי לתקן חלה בטהרה, לכן מותר לחבר חתיכה קטנה בין העיסה הטהורה לטמאה אף שהיא עצמה נטמאת. **וּמַר סָבַר** – רבנן סברו, **אָסוּר לְגֵרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, וכיון שהחתיכה האמצעית נטמאת, אסור להפריש בדרך זו, הרי שלרבי אליעזר ולרבנן שחולקים עליו, אין שני עושה שלישי בחולין.

שנינו במשנה, **כּוּ כַּיּוֹם דְּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכוּ'**, הא כיצד, אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום השבת, רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים. מבארת הגמרא **בְּמַאי קָא מִיפְּלְגִי, מַר** – רבי עקיבא **סָבַר, תְּחוּמִין** – מה שאסור לצאת חוץ לאלפים אמה בשבת הוא מִדְּאוֹרַיְיתָא כמו שנרמז בפסוק, **וּמַר** – רבי אליעזר **סָבַר, תחומין דְּרַבָּנָן** ולא הוזכרו בפסוק.

שנינו במשנה, בו ביום דרש רבי עקיבא "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר" שאין תלמוד לומר 'לאמר', ומה תלמוד לומר 'לאמר', מלמד, שהיו ישראל עונין שירה אחריו של משה על כל דבר ודבר כקוראין את הלל, לכך נאמר לאמר. רבי נחמיה אומר, כקורין את שמע, ולא כקורין את הלל. מביאה הגמרא ברייתא המבארת מחלוקתם, **תָּנוּ רַבָּנָן, כּוּ כַּיּוֹם דְּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, כְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה, וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה, כְּגָדוֹל הַמִּקְרָא אֶת הַלֵּל** כדי להוציא את הציבור ידי חובתם, **וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רָאשֵׁי פְּרָקִים** – על כל דבר שהוא אומר הם עונים אחריו הללויה שהוא ראש הפרשה, כעין זה **מֹשֶׁה אָמַר 'אָשִׁירָה לַה'', וְהֵן אוֹמְרִים** אחריו **'אָשִׁירָה לַה'', מֹשֶׁה אָמַר 'כִּי גָאֹה גָּאָה', וְהֵן אוֹמְרִים 'אָשִׁירָה לַה''**.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, כְּקָטָן הַמִּקְרֵא אֶת הַלֵּל לגדולים שאינם יודעים לקרוא בעצמם, ואינו יכול להוציאם ידי חובתם, **וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו כָּל מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר**, כעין זה **מֹשֶׁה אָמַר 'אָשִׁירָה לַה'', וְהֵן אוֹמְרִים 'אָשִׁירָה לַה'', מֹשֶׁה אָמַר 'כִּי גָאֹה גָּאָה', וְהֵן אוֹמְרִים 'כִּי גָאֹה גָּאָה'**.

רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כְּסוֹפֵר – מלמד תינוקות שהוא רגיל להיות בבית הכנסת, **הַפּוֹרֵס עַל שְׁמַע בְּבֵית הַכְּנֶסֶת** – לעשרה אנשים המגיעים לבית הכנסת, **שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ תְּחִילָּה** בברכות שלפני קריאת שמע, **וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו** ביחד אתו, כעין זה היה בשירת הים שמשה פתח אשירה לה', ושרתה רוח הקודש על כולם וכיוונו כולם ואמרו יחד את השירה.

מבארת הגמרא **בְּמַאי קָמִיפְּלְגִי**, נאמר בהקדמת השירה, "את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר", ונחלקו מה אמרו בני ישראל, **רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, 'לֵאמֹר' אַמִּילְתָא קַמַּיְיתָא** – שבני ישראל אמרו כל פעם את תחילת השירה 'אשירה לה'. **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר, 'לֵאמֹר' הוֹלֵךְ אַכָּל מִילְּתָא וּמִילְּתָא** – שכל תיבה שאמר משה חזרו אחריו בני ישראל. **וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר**, שפירוש הפסוק הוא כך, **'וַיֹּאמְרוּ'** משמע, **דְּאָמוּר כּוּלְּהוּ בַּחֲדֵי חָדְדֵי** – משה עם בני ישראל ביחד, לאחר שקבלו רשות **'לֵאמֹר'**, על ידי **דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרִישָׁא.**

תָּנוּ רַבָּנָן, דָּרַשׁ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, כְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה, וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה, עוֹלֶל מוּטָל עַל בִּרְכֵּי אִמּוֹ, וְתִינוֹק יוֹנֵק מִשְּׁדֵי אִמּוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֶת הַשְּׁכִינָה, עוֹלֶל הִגְבִּיהַּ צַוָּארוֹ, וְתִינוֹק שָׁמַט דַּד מִפִּיו, וְאָמְרוּ 'זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ', שֶׁנֶּאֱמַר 'מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז'.

הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ עוּבָּרִים שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר

המשך ביאור למסכת סוטה ליום אחד ושלושים לעומר עמ' ב

כּוּלָּהּ עוסקת בעניין שונה, **בְּפִסּוּלֵי עֵדוּת, וְרַבִּי נְחֶמְיָה הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁהָאֲמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד**, הרי שהוצאה עדות זו מכלל כל עדויות שבתורה ולא צריך בה תורת עדות, ולפיכך פסולים וכשרים שווים בה **וְהַלֵּךְ אַחַר רֹוב דֵּעוֹת**, כלומר, מקבלים את העדות שיש בה יותר עדים מן העדויות האחרות, אפילו אם הם פסולים, ואפילו העידו זה אחר זה וכבר נתקבלה עדות אחרת. **וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים כְּאִישׁ אֶחָד, כְּשְׁנֵי אֲנָשִׁים כְּאִישׁ אֶחָד**, כלומר שאם נשים, הפסולות לעדות, הכחישו עד אחד כשר, הרי הן נאמנות בעדות כזו כמו שני עדים כשרים שהכחישו עד אחד, שגם בזה הולכים אחר רוב דעות. ושני המקרים האחרונים במשנה מתפרשים כך, כשיש עדויות סותרות אם נטמאה האשה, עד אחד אומר שכן, ושניים פסולים אומרים שלא, או הפוך, מקבלים את דברי השנים שהם רוב הדעות. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי** דעה אחרת בדברי רבי נחמיה, **כָּל הֵיכָא דְּאָתָא עֵד אֶחָד כָּשֵׁר מֵעִיקָּרָא** – כל מקום שבא עד אחד הכשר לעדות בתחילה ואמר שנטמאה, ונתקבלה עדותו, **אֲפִילּוּ מֵאָה נָשִׁים נַמִּי**, אם יבואו אחר כך להכחישו, כולן **כְּעֵד אֶחָד דָּמְיָין**, ואין עדותן מתקבלת, כי לראשון הכשר יש נאמנות כשנים כשרים, וכבר לא הולכים אחר רוב דעות של פסולים, אלא אומרים בזה 'אין דבריו של אחד, במקום שנים'.

ביאורים למסכת סוטה דף לא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

'בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל' משמע שגם אלו שעדיין היו במקור ברכו את ה' כשהיו במקהלות על הים. (שואלת הגמרא, וְהָא לֹא חָזוּ. משיבה הגמרא, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, כֶּרֶם נַעֲשָׂה לָהֶן כְּאַסְפַּקְלַרְיָא – מראה הַמְּאִירָה וְרָאוּ).

שנינו במשנה, כּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוּרְקָנוֹס שֶׁלֹּא עָבַד אִיּוֹב כּוֹ'. את הקדוש ברוך הוא אלא מאהבה, שנאמר "הן יקטלני לו אייחל", ועדיין הדבר שקול, 'לו' אני מצפה או איני מצפה. מקשה הגמרא, וְלֵיחֲזֵי הַאי 'לֹא' כיצד הוא כתוב, אִי בְּלָמֶ"ד אָלֶ"ף כְּתִיב 'לֹא' הוּא, שפירושו איני מצפה, וְאִי בְּלָמֶ"ד וָי"ו כְּתִיב, 'לוֹ' הוּא שפירושו שמצפה, ומפני מה אומרת המשנה הדבר עדיין שקול, וצריך להביא פסוק נוסף.

דוחה הגמרא את הקושיא, וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בְּלָמֶ"ד אָלֶ"ף, לֹא הוּא, אֶלָּא מֵעַתָּה, 'בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר', דִּכְתִיב 'לֹא' בְּלָמֶ"ד אָלֶ"ף, הָכִי נַמִּי דְּלֹא הוּא, האם תפרש שהכוונה היא שהקדוש ברוך הוא אינו נמצא עמהם בצרתם, וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי, שכך הוא הפירוש, וְהָכְתִיב בהמשך הפסוק, 'וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם', הרי שהקדוש ברוך הוא כן נמצא ומושיע להם בצרתם. אֶלָּא (לָאו), מַשְׁמַע הָכִי, וּמַשְׁמַע הָכִי – פעמים שהכוונה כך ופעמים שהכוונה כך, לכן אומרת המשנה הדבר עדיין שקול.

תַּנְיָא רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, נֶאֱמַר 'יְרֵא אֱלֹהִים' בְּאִיּוֹב, וְנֶאֱמַר 'כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אתה' בְּאַבְרָהָם, מַה יְרֵא אֱלֹהִים הָאָמוּר בְּאַבְרָהָם מֵאַהֲבָה, אַף יְרֵא אֱלֹהִים הָאָמוּר בְּאִיּוֹב מֵאַהֲבָה, וְאַבְרָהָם גּוּפֵיהּ מְנָלָן שמאהבה, דִּכְתִיב 'זֶרַע אַבְרָהָם אוֹהֲבִי'.

שואלת הגמרא, מַאי אִיכָּא בֵּין עוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה. ומשיבה, אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה, שֶׁזֶּה העושה מיראה, תָּלוּי זכותו ומגינה לְאֶלֶף דּוֹר שלאחריו, וְזֶה העושה מאהבה, תָּלוּי לְאַלְפַּיִם דּוֹר. ומנין שכך הוא, כיון שהָכָא כְּתִיב, 'לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָי' הרי שלאוהביו הוא תולה אלפים, וְהָתָם כְּתִיב, 'וּלְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר' הרי שלשומרי מצוותיו שאינם עושים מאהבה אלא מיראה, תולה אלף.

מקשה הגמרא, הָתָם נַמִּי – בפסוק של אלף דור כְּתִיב 'לְאוֹהֲבָיו וּלְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר'. מתרצת הגמרא, הַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ וְהַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ – 'לאלפים' סמוך 'לאוהבי', ו'לאלף דור' סמוך 'ולשומרי מצוותי'.

הָנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דַּהֲווּ יָתְבֵי קַמֵּיהּ דְּרָבָא, חַד אָמַר לֵיהּ לרבא, אַקְרְיוּן בְּחֶלְמָאי – הקריאו לי בחלומי את הפסוק 'מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ', וְחַד אָמַר לֵיהּ לרבא, אַקְרְיוּן בְּחֶלְמָאי 'יִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנְּנוּ וְיַעֲלְצוּ בְךָ אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ'. אָמַר לְהוּ רבא, תְּרוַיְיכוּ רַבָּנָן צַדִּיקֵי גְּמוּרֵי אַתּוּן – שניכם צדיקים גמורים, אלא שמַר עובד את הקדוש ברוך הוא מֵאַהֲבָה, ולכן הקריאו לו 'ויעלצו בך אוהבי שמך', וּמַר עובדו מִיִּרְאָה, ולכן הקריאו לו 'אשר צפנת ליראיך'.

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא פרק שישי

הפרק עוסק בדיני העדות על סוטה.

משנה. מִי שֶׁקִּנֵּא לְאִשְׁתּוֹ שלא תיסתר עם פלוני, וְנִסְתְּרָה אחר קינויו, אֲפִילּוּ שָׁמַע על כך שנסתרה מֵעוֹף הַפּוֹרֵחַ, כלומר שלא שמע בעדות גמורה אלא רק מעד אחד, ואף אם הוא פסול לעדות כגון עבד או שפחה, אם בעלה אינו רוצה להשקותה, אזי יוֹצִיא את אשתו בגט, וְיִתֵּן כְּתוּבָּה, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רבי אליעזר סובר בזה כשיטתו בתחילת המסכת שאין צריך עדות גמורה על הסתירה, וגם הפסולים לעדות נאמנים בזה, כמו שנאמנים להעיד על טומאתה, משום שסתירה הוקשה לטומאה, לפיכך נאסרת לבעלה בעדותם עד שישקה אותה מים המאררים, ואם אינו רוצה להשקותה, יוציא ויתן כתובה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אינה נאסרת לבעלה אם אין שני עדים כשרים על הסתירה, אולם יכול לקיימה רק עַד שֶׁיִּשְׁאוּ וְיִתְּנוּ בָהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה – שנשים השוזרות חוטי פשתן בלילה, ישאו ויתנו, כלומר ידברו על פריצותה, שבהגיע למצב זה, מכורר הדבר, ויוציאה בגט, שהרי במצב כזה שנושאות ונותנות בה מוזרות בלבנה, אין המים המאררים בודקים אם זינתה, כמו שלמדנו לעיל.

אם אָמַר עַד אֶחָד, אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת בסתירה זו שעליה העידו שני העדים לפי רבי יהושע או בסתירה שנודעה על פי עוף הפורח לפי רבי אליעזר, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה, כי אחרי שקיבלנו עדות שנסתרה, עד אחד נאמן להעיד שנטמאה, משום שרגליים לדבר, ואין צורך לבודקה, ונאמנותו היא אף להפסידה כתובתה, וכפי שנדרש מהפסוקים בהמשך המשנה. ממשיכה המשנה, וְלֹא עוֹד, ולא רק עד כשר נאמן, אֶלָּא אֲפִילּוּ עֶבֶד, אֲפִילּוּ שִׁפְחָה המעידים שנטמאה, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין שנטמאה ואינה שותה, ונאמנים אַף לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ. ממשיכה המשנה, חֲמוֹתָהּ, וּבַת חֲמוֹתָהּ, וְצָרָתָהּ, וִיבִמְתָּהּ, וּבַת בַּעְלָהּ מאשה אחרת, אף ששונאות אותה ואינן נאמנות בשום עדות שהיא לרעתה, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת לעדות זו שנטמאה כשנסתרה, אבל וְלֹא נאמנות נשים אלו לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ, שהואיל ושונאות אותה, אינן נאמנות להפסידה, אֶלָּא נאמנותן היא רק לעניין שֶׁלֹּא תִשְׁתֶּה.

המשנה מביאה את הדרשה לכך שעד אחד ואפילו פסול לעדות נאמן שנטמאה במקרה שכבר הועדה שנסתרה, ומקדימה לבאר, שלולי גזירת הכתוב היינו מצריכים לכך שני עדים. שֶׁהָיָה בַּדִּין שנאמר שעד אחד לא יהיה נאמן שנטמאה, מקל וחומר, וּמָה אִם

אגרות קודש

[ה' ניסן, תשי"ז]

מאשר הנני קבלת מכתבו ממוצש"ק עם המוסגר בו, וכן מכתביו הקודמים, וגודל הנחת רוח מהפעולות אודותם כותב - בודאי למותר להאריך בזה. ובודאי אשר נשיאינו רבותינו הקד, אשר מסרו נפשם על הענין דאהבת כאו"א מישראל והפליגו בדבריהם גודל הענין, יוסיפו בהתעוררות ר"ר במקום עבודתם בקדש עתה, להוסיף הצלחה מרובה בפעולות האמורות והצלחה מופלגה, וברכה והצלחה גם בענינים הפרטים של כל אלו המתעסקים בזה. ובודאי שעי"ז יוסיפו בפעולות אלו, ומצוה גוררת מצוה.

וכמו שזכה לעורר רעיון הביקורים וזכה לראות הבפועל שבזה ופרי טוב מפעולות אלו, כן יזכה גם להבא לבשר טוב בזה, אשר הולכות הפעולות ומתגברות הן בכמות והן באיכות, עדי יקוים היעוד ולא ילמדו עוד איש את רעהו גו' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם.

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף לא עמוד א

רש"י

בְּמַקְהֵלוֹת. כְּשֶׁנִּקְהֲלוּ עַל הַיָּם: **מִמְּקוֹר.** אַף אוֹתָם שֶׁבַּמְּקוֹר: **וְלֵיחֱזֵי הַאי לֹא כוּ'.** וְאַמַּאי אָמַר הַדָּבָר עֲדַיִין שָׁקוּל: **ה"נ דְּלֹא הוּא.** וְה"ק קְרָא אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְצָרָתָם וְלֹא צַר בָּהּ: **בְּאַבְרָהָם.** כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה (בְּרֵאשִׁית כב): **תָּלוּי.** זְכוּתוֹ לְדוֹרוֹתָיו לְהָגֵן עֲלֵיהֶם עַד אַלְפַּיִם דּוֹר: **לַאֲלָפִים לְאוֹהֲבַי.** סָמַךְ אוֹהֲבָיו לָאֲלָפִים, וְאִידָךְ קְרָא סָמַךְ לְאֶלֶף דּוֹר אֶל שׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו, דְּהַיְינוּ מִיִּרְאָה, וְאֵין אֵלּוּ דּוֹמִין לְפָרוּשׁ מֵאַהֲבָה לְפָרוּשׁ מִיִּרְאָה (לְעֵיל דַּף כב:), דְּהַנְהוּ מֵאַהֲבַת שָׂכָר וּמִיִּרְאַת פּוּרְעֲנוּת הַקְּלָלוֹת וְהָעֲנָשִׁין, וְהָכָא מֵאַהֲבַת הַמָּקוֹם וּמִיִּרְאָתוֹ שֶׁמּוֹרָאוֹ גָּדוֹל וּמֻטָּל עַל הַבְּרִיּוֹת: **וְיִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ וְגוֹ'.** סֵיפֵיהּ דִּקְרָא וְיַעְלְצוּ בְךָ אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ:

הַדְרָן עֲלָךְ כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם

מַתְנִי' מִי שֶׁקִּנֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה. אִם לְאַחַר שֶׁקִּנֵּא לָהּ נִסְתְּרָה: **אֲפִי' שָׁמַע מֵעוֹף הַפּוֹרֵחַ.** שֶׁנִּסְתְּרָה יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר בְּפ"ק (לְעֵיל דַּף כ:) סְתִירָה לֹא בָעֲיָא עֵדוּת וַאֲפִלּוּ עֶבֶד וַאֲפִלּוּ שִׁפְחָה נֶאֱמָנִין, דְּהַיְינוּ נַמִּי כְּעוֹף הַפּוֹרֵחַ, דְּאִיתְּקַשׁ לְטֻמְאָה דְּכֻלְּהוּ מְהֵימְנֵי בָּהּ, הִלְכָּךְ נֶאֶסְרָה עָלָיו וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה: **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר עַד שֶׁיִּשְׂאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה.** כְּלוֹמַר מִשּׁוּם סְתִירָה שֶׁאֵין בָּהּ ב' עֵדִים אֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת עָלָיו, וְר' יְהוֹשֻׁעַ לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר מַשְׁקֶה עַל פִּי שְׁנַיִם. מִיהוּ כְּשֶׁיִּשְׂאוּ וְיִתְּנוּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה בִּפְרִיצוּתָהּ מְכוֹעָר הַדָּבָר וְתֵצֵא, דְּהָא אֲפִלּוּ מַיָּא תּוּ לֹא בָדְקֵי לָהּ כִּדְתַנְיָא בְּפ"ק (לְעֵיל דַּף ו:) וּטְהוֹרָה הִיא וְלֹא שֶׁיִּשְׂאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה: **אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת.** בְּאוֹתָהּ סְתִירָה שֶׁהִיא עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וּלְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר ע"פ עוֹף הַפּוֹרֵחַ: **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה.** דְּעֵד אֶחָד נֶאֱמָן בָּהּ אַף לְהַפְסִידָהּ כְּתֻבָּתָהּ שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר, וּמִקְרָאֵי יַלְפִינָן לָהּ לְקַמָּן בְּמַתְנִי': **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים אַף לְפָסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ.** שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה וְלֹא תִּטּוֹל כְּתֻבָּתָהּ: **חֲמוֹתָהּ וּבַת חֲמוֹתָהּ וְצָרָתָהּ וִיבִמְתָּהּ.** אֵשֶׁת אֲחִי בַּעֲלָהּ, אַף הִיא כְּצָרָתָהּ וְשׁוֹנְאָתָהּ שֶׁדּוֹאֶגֶת הֵימֶנָּה שֶׁסּוֹפָהּ לִהְיוֹת צָרָתָהּ, אִם יָמוּת בַּעֲלָהּ בְּלֹא בָנִים תִּתְיַיבֵּם לְבַעֲלִי, וּבַת בַּעֲלָהּ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת, אֵלּוּ חָמֵשׁ נָשִׁים שׁוֹנְאוֹת אוֹתָהּ. וּבִיבָמוֹת (דַּף קיז:) מְפָרֵשׁ טַעְמָא אַמַּאי סָנוּ לָהּ. וְאֵינָן נֶאֱמָנוֹת לָהּ לְשׁוּם עֵדוּת שֶׁהִיא לְרָעָתָהּ: **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת.** לָהּ לְעֵדוּת זוֹ, שֶׁהַתּוֹרָה הֶאֱמִינָה כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ. וּמִיהוּ לֹא לְפָסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ הוֹאִיל וְשׁוֹנְאוֹת אוֹתָהּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה: **שֶׁהָיָה בַּדִּין.** שֶׁלֹּא יְהֵא נֶאֱמָן בָּהּ עַד אֶחָד אִם לֹא מִגְּזֵרַת הַכָּתוּב: **הָרִאשׁוֹנָה.** סְתִירָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם אֶלָּא עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה: **אֵינָהּ מִתְקַיֶּימֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם.** כִּדְבָעֵינָן לְמֵימַר מִגְּזֵרָה שָׁוָה, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא: **עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה.** טֻמְאָה: **כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ.** נֶאֱמָן בָּהּ. וּבַגְּמָרָא יַלְפִינָן לָהּ דְּהָכֵי קָאָמַר, תְּרֵי לֵית בָּהּ אֶלָּא אֶחָד, וְקָאָמַר וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה לְמֵיסְרָהּ, אַלְמָא מְהֵימָן:

שאוסרתה

תוספות

ואידך דהיינו רבי יוסי הגלילי ממקור ישראל נפקא אלמא דלר' יוסי הגלילי נמי עוברים אומרים שירה ובפ"ק דכתובות (דף ז:) דריש לה דברכת חתנים בעשרה מדהוי מצי למיכתב מבטן ישראל וכתיב ממקור על עיסקי מקור בתוספתא מסיים הכי ואותן המלאכים שאמרו מה אנוש כי תזכרנו אמר להן הקב"ה באו וראו את השירה כיון שראו את ישראל פתחו אף הן ואמרו שירה שנאמר ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ וגו' ור"ש בן אלעזר [מנסיא] אומר לא נאמרה פרשה זו אלא לענין עקידה:

גדול העושה מאהבה. בירושלמי (ברכות פ"ט) ר"ע הוה מתדין קמיה טורנוסרופוס הרשע אתת עונתא דקרית שמע שרי קרי וגחך א"ל סבא סבא או חרש אתה או מבעט ביסורין את א"ל תיפח רוחיה דההוא רשיעא לא חרש אנא ולא מבעט ביסורין אנא אלא כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך רחמתיה בכל לבי רחמתיה בכל נפשי רחמתיה בכל ממוני לא הות בדיק ליה וכיון דמטי ליה בכל נפשיה ואתיא ענתיה דקרית שמע ולא איפליג עליה בגין כן אנא קרי וגחיך:

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא לה. פרק זה היה הגון שיהא שנוי ומעורב בפרק ראשון לאחר אותה בבא דאלו אסורות לאכול בתרומה ואח"כ היה לו לשנות כיצד עושה לה וכל הסדר אבל תימה דלאחר ששנה שבדקוה המים הוא חוזר לקינוי, ה"ג בסדר המשנה משקינא לה אפילו שמע מעוף הפורח והכי מסתברא ונראה דה"פ מאחר שקינא לה אפילו קודם סתירה שמע פריצותא שהרי עכשיו קצת רגלים לדבר מכוער הדבר ומוציאה בכתובתה מאחר שלא נסתרה ולא נאסרה עליו ובענין זה מצוה לגרשה דאפילו לב"ה [דאמר אפילו אם] הקדיחה תבשילו היינו רשות מיהו מצוה ליכא אלא בכה"ג ואם מקיימה דומה לאדם שנפל זבוב לתוך תמחוי שמוצצו ואוכלו ולבית שמאי חובה הואיל וקינא לה רגלים לדבר מיהו כתובתה גובה הואיל ולא נסתרה והשתא אתי שפיר דרבי יהושע אבל לפירוש רבינו שלמה דפירש משקינא לה אפי' שמע מעוף הפורח שנסתרה דעוף פורח היינו עבד ושפחה שנאמנין בעידי סתירה ואם אינו רוצה להשקותה יוציא ויתן כתובתה וכי היה רבי יהושע מחייב כתובה לאחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה והלא אין המים בודקין אותה כדאמרינן בפרק קמא (לעיל דף ו:) ומאחר שהיא גרמה שתיאסר עליו ואין יכולה לשתות הויא כארוסה ושומרת יבם שלא שותות ולא נוטלות כתובה מיהו מצי למימר הא דאמרינן אין המים בודקין אותה לאחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה דוקא לאחר קינוי ועידי סתירה לרבי יהושע אבל כאן אין עידי סתירה אלא שמוזרות בלבנה נושאות ונותנות בפריצותה:

כאן

"בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל". וְהָא לֹא חָזוּ? אָמַר ר' תַּנְחוּם: כֶּרֶס נַעֲשָׂה לָהֶן כְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה וְרָאוּ: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוּרְקָנוֹס לֹא עָבַד אִיּוֹב כוּ': וְלֵיחֱזֵי הַאי "לֹא", אִי בְּלָמֵ"ד אָלֶ"ף כְּתִיב, לֹא הוּא. אִי בְּלָמֵ"ד וָי"ו כְּתִיב, לוֹ הוּא? וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בְּלָמֵ"ד אָלֶ"ף, לֹא, הוּא? אֶלָּא מֵעַתָּה "בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר" דִּכְתִיב בְּלָמֵ"ד אָלֶ"ף, הָכִי נַמִּי "לֹא" הוּא? וְכִי תֵימָא הָכִי נַמִּי? וְהָכְתִיב "וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם"! אֶלָּא לָאו, מַשְׁמַע הָכִי וּמַשְׁמַע הָכִי. תַּנְיָא ר' מֵאִיר אוֹמֵר: נֶאֱמַר "יֵרֵא אֱלֹהִים" בְּאִיּוֹב, וְנֶאֱמַר "יֵרֵא אֱלֹהִים" בְּאַבְרָהָם. מַה "יֵרֵא אֱלֹהִים" הָאָמוּר בְּאַבְרָהָם, מֵאַהֲבָה. אַף "יֵרֵא אֱלֹהִים" הָאָמוּר בְּאִיּוֹב, מֵאַהֲבָה. וְאַבְרָהָם גּוּפֵיהּ מְנָלַן? דִּכְתִיב "זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי". מַאי אִיכָּא בֵּין עוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה? אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא, ר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה, שֶׁזֶּה תָּלוּי לְאֶלֶף דּוֹר, וְזֶה תָּלוּי לְאַלְפַּיִם דּוֹר. הָכָא כְּתִיב: "לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי", וְהָתָם כְּתִיב: "וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר". הָתָם נַמִּי כְּתִיב "לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר"? הַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ וְהַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ. הָנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דְּהָווּ יָתְבִי קַמֵּיהּ דְּרָבָא, חַד אָמַר לֵיהּ: אַקְרִיּוּן בְּחֶלְמַאי "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִיֵּרֶאיךָ". וְחַד אָמַר לֵיהּ: אַקְרִיּוּן בְּחֶלְמַאי "וְיִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנֵּנוּ וְיַעְלְצוּ בְךָ אֹהֲבֵי שְׁמֶךָ". אָמַר לְהוּ: תַּרְוַיְיכוּ רַבָּנָן צַדִּיקֵי גְּמוּרֵי אַתּוּן. מָר מֵאַהֲבָה, וּמָר מִיִּרְאָה:

הדרן עלך כשם שהמים

מִי שֶׁקִּינֵּא לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתְּרָה, אֲפִילּוּ שָׁמַע מֵעוֹף הַפּוֹרֵחַ, יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתוּבָּה, דִּבְרֵי ר' אֱלִיעֶזֶר. ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּשְׂאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה. אָמַר עַד אֶחָד "אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת" לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲפִילּוּ עֶבֶד, אֲפִילּוּ שִׁפְחָה, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין, אַף לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ. חֲמוֹתָהּ וּבַת חֲמוֹתָהּ וְצָרָתָהּ וִיבִמְתָּהּ וּבַת בַּעְלָהּ, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת. וְלֹא לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה. שֶׁהָיָה בַּדִּין, וּמָה אִם עֵדוּת רִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּה אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינָהּ מִתְקַיֶּימֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם. עֵדוּת אַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּה אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּתְקַיֵּים בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעֵד אֵין בָּהּ", כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ. קַל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה: וּמָה אִם

עדות

סוטה. פרק שישי – מי שקינא דף לא עמוד ב

תוספות

כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה. קשיא דהכא משמע כיון שנתקבל עדותו של ראשון ואע"פ שלא עשו ע"י עדותו שום מעשה ולא שום הוראה רק שלא העיד השני בתוך כדי דיבורו של ראשון הוי דבריו של שני במקום ראשון כדבריו של אחד במקום שנים הכי משמע לפירוש רש"י והא בפרק האשה שהלכה (יבמות דף קיז:) תנן עד אומר מת וניסת ובא אחר ואמר לא מת לא תצא וקא דייק בגמ' טעמא דניסת הא לכתחילה לא תנשא והאמר עולא וכו' ומשני הכי קאמר עד אומר מת והתירוה לינשא ובא אחר ואמר לא מת לא תצא מהתירה הראשון והא התם דבזה אחר זה מיירי דהא ניסת בנתיים ואפ"ה בכה"ג בזה אחר זה אם לא ניסת לא תנשא אא"כ התירוה לינשא דאמר לא תצא מהתירה הראשון ופירש נמי רש"י התם דדוקא שהתירוה קודם שיבא עד השני המכחישו אבל אם קודם שהתירוה מודה עולא דלא סמכינן אקמא דאכתי לא אחשביניה כתרי להכי נראה לפרש הכא בזה אחר זה שקיבלו עדות הראשון והורו ע"פ עדותו מיהו תימה עולא גופיה דאמר הכי אליביה תני לא היתה שותה מה דוחקיה למימר הכי והא מתניתין לא משמע שהה השני אחר הראשון עד שהורו ואסרוה עליו ואמרו אינה שותה וי"ל דמתניתין בסתם קתני אי נמי רבי יצחק ועולא הוה מתרצי לההיא דהאשה זוטא כדמתרצי אליבא דר' יוחנן בפ' שני דכתובות (דף כב:) משום לזות שפתים וההיא דהאשה רבה (יבמות דף פח:) לא דמיא לתרוייהו משום דגברא אתי וקאי:

הא חד וחד לא היתה שותה תיובתא דרבי חייא. נראה האי דלא דחי ליה בזה אחר זה משום דסוף סוף תיקשי דיוקא דסיפא דשנים אומרים נטמאת וא' אומר לא נטמאת לא היתה שותה הא חד וחד היתה שותה במאי מוקמת לה ע"כ בבת אחת מאי קמ"ל היינו רישא הילכך צריך לתרוצי כר' נחמיה בין לר' יצחק בין לר' חייא הני תרתי בבי דסיפא תימה היכי הוה מתרץ ר' יצחק מתני' דפרק אמרו לו (כריתות דף יא:) דתנן עד אמר אכל ועד אמר לא אכל אשה אומרת אכל ואשה אומרת לא אכל מביא אשם תלוי כיון דהאמינה תורה עד אחד דנפקא לן מאו הודע אליו חטאתו (ויקרא ד) חטאת הוי ליה לאיתויי בשלמא רבי חייא הוה מוקי לה בבת אחת. ירושלמי גידל בר בנימן בשם רב אמר בכל מקום שהכשירו עד אחד עדות האשה כאיש האיש מכחיש את האשה והאשה מכחשת את האיש דתנן עד א' אמר נטמאת ואשה אומרת לא נטמאת אשה אומרת נטמאת ועד א' אמר לא נטמאת תנא דבי רבי אומר כן ותו בירושלמי עד אחד אמר נטמאת ועד אחד אמר לא נטמאת שמעון ב"ר אבא בשם ר' יוחנן כאן לא היתה שותה ובעגלה ערופה היו עורפין וטעמא מפני שכאן רגלים לדבר ומסיק נמי התם דבעידי טומאה לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה מפני שרגלים לדבר:

מהו

וְר' נְחֶמְיָה הִיא. דְּתַנְיָא, ר' נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי כָּל הֵיכָא דַּאֲתָא עֵד אֶחָד כָּשֵׁר מֵעִיקָּרָא, אֲפִילּוּ מֵאָה נָשִׁים נַמִּי, כְּעֵד אֶחָד דָּמְיָין.

והכא

עֵדוּת אַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּה אִיסּוּר עוֹלָם, הֲרֵי הִיא מִתְקַיֶּימֶת בְּעֵד אֶחָד. עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּה אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים... יָקוּם דָּבָר". מַה לְּהַלָּן עַל פִּי שְׁנַיִם, אַף כָּאן פִּי שְׁנַיִם. עֵד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וְעֵד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת", אִשָּׁה אוֹמֶרֶת "נִטְמֵאת" וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת "לֹא נִטְמֵאת", הָיְתָה שׁוֹתָה. אֶחָד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים "לֹא נִטְמֵאת", הָיְתָה שׁוֹתָה. שְׁנַיִם אוֹמְרִים "נִטְמֵאת" וְאֶחָד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת", לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה

גמ' הַאי תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר"? תַּלְמוּד לוֹמַר "בָהּ" בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה מִיבָּעֵי לֵיהּ? הָכִי נַמִּי קָאָמַר, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָהּ" בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה. וְטוּמְאָה בְּעָלְמָא בְּלֹא קִינּוּי וּבְלֹא סְתִירָה, דְּלֹא מְהֵימַן עֵד אֶחָד, מְנָלַן? נֶאֱמַר כָּאן "דָּבָר", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "דָּבָר". מַה לְּהַלָּן בִּשְׁנֵי עֵדִים אַף כָּאן בִּשְׁנֵי עֵדִים: עֵד אוֹמֵר נִטְמֵאת: טַעֲמָא דְּקָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, הָא לֹא קָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, עֵד אֶחָד מְהֵימַן, מְנָהָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנָן: "וְעֵד אֵין בָּהּ" בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר בִּשְׁנַיִם, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶחָד? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ", מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יָקוּם עֵד" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶחָד? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד"? זֶה בָּנָה אָב, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵד" הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עַד שֶׁיִּפְרוֹט לְךָ הַכָּתוּב "אֶחָד". וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ אֶלָּא חַד, "וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה" אֲסוּרָה. וְכֵיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא עֵד אֶחָד מְהֵימַן, אִידָךְ הֵיכִי מָצֵי מַכְחִישׁ לֵיהּ? וְהָא אָמַר עוּלָּא: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד בְּמָקוֹם שְׁנַיִם! אֶלָּא אָמַר עוּלָּא: תְּנֵי, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְכֵן אָמַר ר' יִצְחָק, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְר' חִיָּיא אָמַר הָיְתָה שׁוֹתָה. לְר' חִיָּיא קַשְׁיָא דְעוּלָּא? לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּבַת אַחַת, כָּאן, בְּזֶה אַחַר זֶה. תְּנַן, עֵד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים "לֹא נִטְמֵאת" הָיְתָה שׁוֹתָה, הָא חַד וְחַד, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. תְּיוּבְתָּא דְר' חִיָּיא! אָמַר לְךָ ר' חִיָּיא: וְלִיטַעֲמִיךְ, אֵימָא סֵיפָא, שְׁנַיִם אוֹמְרִים "נִטְמֵאת" וְאֶחָד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת" לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. הָא חַד וְחַד, הָיְתָה שׁוֹתָה. אֶלָּא כּוּלָּהּ בִּפְסוּלֵי עֵדוּת שֶׁאוֹסַרְתָּה אִסּוּר עוֹלָם. כִּדְאָמַר (לְעֵיל דַּף כח.) בְּסוֹטָה סָפֵק מִנִּטְמְאָה וְנִטְמְאָה, וְכ"ש וַדָּאִית: עֵד אוֹמֵר נִטְמֵאת וְעֵד אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת. אוֹקִי חַד בַּהֲדֵי חַד וַהֲרֵי הִיא כִּסְפֵיקָא וְשׁוֹתָה: וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא נִטְמֵאת. כְּלוֹמַר לֹא נִטְמֵאת בְּפָנֶיךָ, שֶׁכְּשֶׁבָּאתָ וּמָצָאתָ שֶׁנִּסְתְּרוּ יַחַד גַּם אָנוּ הָיִינוּ עִמְּךָ וּבְפָנֵינוּ לֹא נִטְמֵאת, הֲרֵי נִסְתַּלֵּק הָעֵד הַזֶּה וּבַטְּלוּ דְּבָרָיו מִפְּנֵי הַשְּׁנַיִם וַהֲרֵי הִיא בִּסְפֵיקָא אִם נִטְמֵאת קֹדֶם שֶׁבָּאוּ אֵלּוּ וּמְצָאוּם וְהָיְתָה שׁוֹתָה. וּבַגמ' מְפָרֵשׁ לְמַאי אִיצְטְרִיכוּ כָּל הָנֵךְ בָּבֵי: גמ' בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי כו'. לְמַאי אִיצְטְרִיךְ גְּזֵרָה שָׁוָה הָא כְּתִיב גַּבֵּי טֻמְאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וּמִיעוּטָא הוּא, בָּהּ עַד אֶחָד נֶאֱמָן וְלֹא בְּעֵדוּת אַחֶרֶת וְהַוְיָא לָהּ עֵדוּת סְתִירָה כִּשְׁאָר כֹּל עֵדֻיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה: וְטֻמְאָה בְּעָלְמָא. עֵד א' שֶׁהֵעִיד עַל אִשָּׁה שֶׁלֹּא קִנֵּא לָהּ בַּעֲלָהּ וְאָמַר נִטְמֵאת מִנַּיִן דְּלֹא מְהֵימָן וְלֹא אַמְרִינָן אַטֻּמְאַת אִשָּׁה הַמְנֵיהּ רַחֲמָנָא לֹא שְׁנָא לְאַחַר קִנּוּי וְלֹא שְׁנָא בְּלֹא קִנּוּי, תַּלְמוּד לוֹמַר כו', וְכִי הַמְנֵיהּ רַחֲמָנָא בְּטֻמְאָה שֶׁאַחַר קִנּוּי וְיֵשׁ עֵדֵי סְתִירָה שְׁנַיִם וְעֵד מֵעִיד שֶׁנִּטְמֵאת שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר. וּבְפֶרֶק קַמָּא (לְעֵיל דַּף ג.) פַּרְכִינָן וְהָא כִּי כְּתִיב קִנּוּי בָּתַר הָכֵי כְּתִיב, וּמִשְׁנִינָן וְעָבַר כְּתִיב שֶׁכְּבָר עָבַר: הָא לֹא מַכְחִישׁ לֵיהּ כו'. הוּא הַדִּין דַּהֲוָה לֵיהּ לְמִבָּעֵי אַרִישָׁא דְּקָתָנֵי בְּהֶדְיָא אֶחָד אוֹמֵר אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה אַלְמָא מְהֵימָן, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְאַקְשׁוּיֵי עֲלָהּ כִּי מַכְחִישׁ לֵיהּ מַאי הֲוֵי הָא הַמְנֵיהּ רַחֲמָנָא לְהַאי דְּאָמַר נִטְמֵאת כְּבֵי תְּרֵי וַהֲוֵי לֵיהּ הַאי דְּמַכְחִישׁ לֵיהּ חַד וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד בִּמְקוֹם שְׁנַיִם: הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. הֲרֵי הוּא כִּשְׁנַיִם: קַשְׁיָא דְעוּלָּא. דְּכֵיוָן דְּהֶאֱמִינָה תּוֹרָה הֲרֵי הֶעֱמִידַתּוֹ בִּמְקוֹם שְׁנַיִם: כָּאן בְּבַת אַחַת. מַתְנִי' כְּשֶׁהֵעִידוּ שְׁנֵיהֶם בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר דְּבָטְלוּ דְּבָרָיו מִיָּד דְּלֹא נִתְקַיְּימָה עֵדוּתָן בְּב"ד, וְהֵיכָא הֶאֱמִינָהוּ תּוֹרָה כִּשְׁנַיִם כְּגוֹן אִם הֵעִיד עֵדוּתוֹ וְיָצָא, דְּתוּ לֹא מָצֵי חַד לְאַכְחוּשֵׁיהּ: הָא חַד וְחַד. עַל כָּרְחָיךְ לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה תָּנָא בְּרֵישָׁא, דְּאִי הָיְתָה שׁוֹתָה קָתָנֵי הָא תּוּ לָמָּה לִי, הַשְׁתָּא בְּחַד הֲוֵי הַכְחָשָׁה תְּרֵי מִבָּעְיָא פְּשִׁיטָא דְּאֵין אֶחָד בִּמְקוֹם שְׁנַיִם, וּמַתְנִי' לְדִיּוּקָא דִּידֵיהּ תָּנָא לֵיהּ, דְּאִי לְאַשְׁמוּעִינָן הִיא גּוּפָהּ פְּשִׁיטָא דְּלֹא אִיצְטְרִיךְ: אָמַר לְךָ ר' חִיָּיא וּלְטַעֲמִיךְ. דִּסְבִירָא לָךְ דְּמַתְנִי' לְגוּפֵיהּ לֹא אִיצְטְרִיךְ, דְּהָא פְּשִׁיטָא דְּאֵין א' בִּמְקוֹם שְׁנַיִם, וּלְדִיּוּקָא אָתָא, סֵיפָא מַאי תִּידוֹק מִנָּהּ, אֶלָּא מַתְנִי' לֹא לְדִיּוּקָא אָתָא אֶלָּא לְאַשְׁמוּעִינָן הִיא גּוּפָהּ אִיצְטְרִיךְ, דִּשְׁנַיִם דְּקָא תָּנָא בִּפְסוּלֵי עֵדוּת קָאָמַר כְּגוֹן נָשִׁים אוֹ עֲבָדִים, וְאַשְׁמוּעִינָן דִּשְׁתֵּי נָשִׁים מְבַטְּלוֹת דִּבְרֵי עֵד א' בֵּין בְּרֵישָׁא בֵּין בְּסֵיפָא. וּלְקַמָּן פָּרִיךְ תַּרְתֵּי לָמָּה לִי. וְהַאי דְּלֹא שָׁנֵי ר' חִיָּיא מְצִיעָתָא בְּזֶה אַחַר זֶה, מִשּׁוּם דְּקָא דָּיֵיק מַתְנִי' בְּבַת אַחַת דְּקָתָנֵי וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא רְאִינוּהָ [נִטְמֵאת] אַלְמָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתוּ, דִּלְעוֹלָם בִּמְקוֹם שְׁנַיִם לֹא הֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה כו'. הוֹצִיאַתּוֹ לְעֵדוּת זֶה מִכְּלַל כָּל עֵדֻיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה לְפִיכָךְ פְּסוּלִין וּכְשֵׁרִין שׁוּיִן בָּהּ וְהַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת הַמְעִידִין בַּדָּבָר: וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי כָּל הֵיכָא דְּאָתָא עֵד כָּשֵׁר מֵעִיקָּרָא. וְאָמַר נִטְמֵאת וְנִתְקַבְּלָה עֵדוּתוֹ וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ מֵאָה נָשִׁים כְּעֵד א' דַּמְיָין וַהֲוָה לֵיהּ קַמָּא שְׁנַיִם וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד בִּמְקוֹם שְׁנַיִם וְאֵינָהּ שׁוֹתָה:

והכא

ביאורים למסכת סוטה דף לא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

עֵדוּת רִאשׁוֹנָה – על הסתירה, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ** על בעלה **אִיסּוּר עוֹלָם**, אלא רק עד שתשתה ותמצא טהורה, **אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם, עֵדוּת אַחֲרוֹנָה** – שהעידו שנטמאה לאחר שהועדה שנסתרה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ** לבעלה **אִיסּוּר עוֹלָם**, והיא חמורה יותר, האם **אֵינוֹ** דִּין **שֶׁלֹּא תִתְקַיֵּים בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם**. אך דוחה המשנה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – לפיכך כתוב 'וְעֵד אֵין בָּהּ', לומר שכָּל **עֵדוּת** שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שנטמאה, העדות נאמנת, אפילו היא של עד אחד.

מקשה המשנה שיש לומר ההפך, **קַל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מַעֲתָּה** – מאחר ולמדנו שלטומאה מספיק עד אחד, נלמד קל וחומר לעדות סתירה שיספיק עד אחד, וכך נלמד את הקל וחומר, **וּמָה אִם עֵדוּת אַחֲרוֹנָה** – שנטמאה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם**, והיא חמורה, **חֲרֵי הִיא מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד**, כמו שדרשנו, **עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה** – שנסתרה, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם**, והיא קלה יותר, האם **אֵינוֹ** דִּין **שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד**. דוחה המשנה, **תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר"**, **וְלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים** או על פי שלשה עדים **יָקוּם דָּבָר"**, דורשים גזירה שווה 'דבר' 'דבר' להשוות בין עדות על אשה שמצא בה ערות דבר, כגון עדות זו שנסתרה, ובין עדות ממון, **מַה לְהַלָּן**, בעדות ממון, **עַל פִּי שְׁנַיִם, אַף כָּאן**, על **פִּי שְׁנַיִם**.

אם **עַד אוֹמֵר** 'ראיתי שהאשה **נִטְמֵאת'**, **וְעֵד** אחר **אוֹמֵר** 'לֹא **נִטְמֵאת'**, או אם **אִשָּׁה** מעידה עליה **וְאוֹמֶרֶת** 'נִטְמֵאת', **וְאִשָּׁה** אחרת **אוֹמֶרֶת** 'לֹא **נִטְמֵאת'**, **הָיְתָה שׁוֹתָה**, שכיון שהעדים מכחישים זה את זה, ממילא זה ספק בכל סוטה, ושותה. אם **אֶחָד אוֹמֵר** 'נִטְמֵאת', **וּשְׁנַיִם** מכחישים אותו **וְאוֹמְרִים** 'לֹא **נִטְמֵאת** בפניך, שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד, גם אנו היינו עמך, ובפנינו לא נטמאת', **הָיְתָה שׁוֹתָה**, שהרי נסתלקה עדותו ובטלו דבריו של העד האחד מפני השנים, ויש עדיין ספק שמא נטמאה קודם שבאו העדים ומצאום, לפיכך שותה בסוטה רגילה. אם **שְׁנַיִם אוֹמְרִים** 'נִטְמֵאת', **וְאֶחָד אוֹמֵר** 'לֹא **נִטְמֵאת'**, **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**, שאין אחד נאמן נגד השנים.

גמרא. שנינו במשנה שלדברי רבי יהושע לומדים מגזירה שוה 'דבר' 'דבר', שעד אחד אינו נאמן להעיד שנסתרה. מקשה על כך הגמרא, **הַאי תַּלְמוּד לוֹמַר** 'כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר' – וכי הלימוד לדברי רבי יהושע שעד אחד אינו נאמן להעיד שנסתרה לומדים מהגזירה שוה, הרי בפסוק עצמו ממנו דורשים שהעד נאמן שנטמאה יש לימוד אחר לזה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'ועד אין בָּהּ', שזה מיעוט, דווקא בָּהּ, בעדות שנטמאה, עד אחד נאמן, **וְלֹא בְּקִינּוּי**, ודווקא בָּהּ הוא נאמן, **וְלֹא בִּסְתִירָה**, שאין עד אחד נאמן להעיד שקינא לה בעלה או שנסתרה, אלא צריך שני עדים כשאר כל עדויות שבתורה, ואת המיעוט הזה **מִיבַּעֵי לֵיהּ** – היתה המשנה צריכה להביא, ומדוע דרשה זאת המשנה מ'דבר' 'דבר'. מתרצת הגמרא, **הָכִי נָמִי קָאָמַר** – כך אכן אומרת גם משנתינו, 'תַּלְמוּד לוֹמַר בָּהּ, בָּהּ **וְלֹא בְּקִינּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה**', ובאמת מכאן נדרש הדין, אלא שמילים אלו חסרות במשנה. והגזירה שוה מלמדת דין אחר, וגם הוא חסר בגירסתינו, וכך צריך להוסיף במשנה, 'עדות על **טוּמְאָה בְּעֻלְּמָא**, שהאשה נטמאה, **בְּלֹא** שהיה **קִינּוּי וּבְלֹא** שהיתה **סְתִירָה, דְּלֹא מְהֵימָן עַד אֶחָד** – שבזה, הדין הוא שאין עד אחד נאמן, **מְנָלָן** – מנין לומדים זאת'. על כך אמרה המשנה, **'נֶאֱמַר כָּאן** 'כי ימצא בה ערות **דָּבָר', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** 'על פי שני עדים וגו' יקום **דָּבָר', מַה לְהַלָּן בִּשְׁנֵי עֵדִים, אַף כָּאן בִּשְׁנֵי עֵדִים**', והגזירה שוה נאמרה לגבי דין זה, שעד אחד אינו נאמן להעיד על אשה שנטמאה כשבעלה לא קינא לה, ורק אם קינא לה ונסתרה נאמן, כמו שדרשה המשנה מ'ועד אין בה', כי אז יש רגליים לדבר.

שנינו במשנה, שאם **עַד אוֹמֵר נִטְמֵאת**, ועד אחר אומר לא נטמאת, היתה שותה. מדייקת הגמרא, **טַעֲמָא דְּקָא מַכְחִישׁ לֵיהּ** – רק מטעם שהראשון הוכחש היא שותה, **הָא** אם **לֹא קָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, עַד אֶחָד מְהֵימָן** שנטמאת. מבררת הגמרא, **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** שעד אחד נאמן לומר שנטמאת. ומבארת הגמרא, **דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, 'וְעֵד אֵין בָּהּ' **בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר**, שכוונת הפסוק היא שאין עדות גמורה של שני עדים שזינתה. דנה הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר בִּשְׁנַיִם, אוֹ** אולי **אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶחָד**, שכוונת הפסוק שאין אפילו עד אחד שזינתה. וכדי לברר את כוונת הפסוק מביאה הברייתא עוד דרשה אחרת, **תַּלְמוּד לוֹמַר**, 'לֹא יָקוּם עַד אֶחָד בְּאִישׁ וְגוֹ'', והיה מקום להקשות על פסוק זה, **מִמִּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר** 'לֹא יָקוּם עַד', וכי **אֵינִי יוֹדֵעַ** כבר **שֶׁהוּא אֶחָד, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** 'אֶחָד'. אלא שזֶה **בְּנָה אָב** – לימוד של 'בנין אב', שכָּל **מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** 'עַד', **חֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עַד שֶׁיִּפְרוֹט לְךָ הַכָּתוּב** 'אֶחָד'. ועל פי זה חוזרת הגמרא ומבארת את הפסוק 'ועד אין בה והיא לא נתפשה', **וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ** – הכוונה ב'עד אין בה' היא שאין עדות של שנים, **אֶלָּא** רק **חַד** מעיד בה שנטמאה, והפסוק ממשיך, **'וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה'**, כלומר שלא היתה אנוסה ולכן היא **אֲסוּרָה**. הרי שהאמינה כאן התורה לעד אחד ואסרה את האשה מחמת עדותו.

מקשה הגמרא על דין המשנה שהעד השני האומר 'לא נטמאת' יכול להכחיש את הראשון האומר 'נטמאת' ולכן היא שותה, **וְכֵיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא עַד אֶחָד מְהֵימָן** שנטמאה, אם כן **אִידָּךְ, הֵיכִי מָצֵי מַכְחִישׁ לֵיהּ** – השני, איך יכול להכחישו, **וְהָא אָמַר עוּלָּא, כָּל מָקוֹם שֶׁהָאֱמִינָה תּוֹרָה עַד אֶחָד, חֲרֵי כָּאן** תוקף של **שְׁנַיִם, וְאֵין דִּבְרֵיו שֶׁל אֶחָד** המכחישו נחשבים **בִּמְקוֹם שְׁנַיִם**. עונה הגמרא, **אֶלָּא אָמַר עוּלָּא, תְּנִי** – אכן יש לשנות במשנתינו **'לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה'**, ולא כמו ששנינו 'היתה שותה', כי באמת הראשון נאמן כשנים שנטמאה, והשני שהוא רק עד אחד אינו יכול להכחישו. **וְכֵן אָמַר רַבִּי יִצְחָק**, שצריך לשנות **'לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה'**. **וְרַבִּי חִיָּיא אָמַר**, הגירסא נשארת 'הָיְתָה שׁוֹתָה'. שואלת הגמרא, **לְרַבִּי חִיָּיא קַשְׁיָא דְּעוּלָּא**, שכיוון שהאמינה תורה את הראשון על כך שנטמאה, הרי הוא כשנים, כפי שלימד עולא, אם כן מדוע שותה. עונה הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** במשנתינו, מדובר שהעידו שניהם **בְּבַת אַחַת**, שבתוך כדי דיבור מאז שהעיד הראשון, העיד גם השני, שאז בטלו דבריו של הראשון מיד, כי עדיין לא הספיקה עדותו להתקיים בבית דין, שלא האמינה תורה עד אחד אלא אם העיד עדותו ויצא בלי שיוכחש, ורק באופן זה כבר לא ניתן להכחישו בעד אחד. לפיכך במשנתינו אין לראשון תוקף של שנים. ואילו **כָּאן** בדברי עולא שעד אחד נחשב כשנים, מדובר ששני העדים באו להעיד **בָּזֶה אַחַר זֶה**, ורק על מקרה כזה אומרים שאין דבריו של אחד במקום שנים.

הגמרא מקשה על רבי חייא מהמשך משנתינו, **תְּנַן, עַד אוֹמֵר** 'נִטְמֵאת', **וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים** 'לֹא נִטְמֵאת', **הָיְתָה שׁוֹתָה**. ויש לדייק מזה, דווקא אם הכחישוהו שנים היתה שותה, **הָא חַד וְחַד** – במקרה שרק אחד הכחישו, דהיינו במקרה הקודם במשנה, **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**, וכך יש ודאי לגרוס שם. ובהכרח אי אפשר לגרוס שם 'היתה שותה', כי אם זו הגירסה שם, אזי קשה מה חידשה המשנה במקרה השני, ששנים יכולים להכחיש את העד הראשון, הרי כבר למדנו מהמקרה הראשון שאפילו אחד יכול להכחישו. אלא ודאי שהמקרה השני הובא כדי לדייק שצריך לגרוס 'לא היתה שותה' במקרה הראשון, כפי שדייקנו. הרי מכאן **תִּיוּבְתָּא דְּרַבִּי חִיָּיא**, שגרס שם 'היתה שותה'.

משיבה הגמרא, **אָמַר לָךְ רַבִּי חִיָּיא, וְלִיטַעֲמֵיךְ** – לשיטתך הסוברת שהמשנה הביאה מקרה נוסף רק כדי לדייק ממנו, **אֵימָא סֵיפָא** – מה תעשה עם המקרה השלישי במשנה, **'שְׁנַיִם אוֹמְרִים נִטְמֵאת, וְאֶחָד אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה'**, וכי תדייק ממנו, **הָא חַד וְחַד, הָיְתָה שׁוֹתָה**, הרי דייקת מהמקרה השני בדיוק הפוך. **אֶלָּא** ודאי שהמקרים האלו לא נאמרו כדי לדייק מהם, אלא שסוף המשנה

המשך בעמוד קסט

ביאורים למסכת סוטה דף לב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וְהָכָא – מה שאמרה המשנה 'אחד אומר נטמאת, ושנים אומרים לא נטמאת, היתה שותה', **בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דַּאֲתַאי אִשָּׁה מְעִיקָּרָא** – שאשה היא שבאה ראשונה ואמרה 'נטמאת', ולכן הולכים אחר רוב דעות של הפסולים ומקבלים את עדות השנים, **וְתָרְצָה לְרַבִּי נְחֶמְיָה הָכִי** – ה'איבא דאמרי' יפרשו את דברי רבי נחמיה לפי דעתם כך, **רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁהֲאֲמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הֵלֵךְ אַחַר רֹוב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים כְּאִשָּׁה אַחַת, כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים כְּאִישׁ אֶחָד**, דהיינו דוקא כשגם העד הראשון היה אשה או עד פסול אחר מקבלים את עדותן של שתי הנשים, **אֲבָל שְׁתֵּי נָשִׁים כְּאִישׁ אֶחָד** הכשר לעדות, **כִּי פַּלְגָא וּפַלְגָא דָּמֵי**, כלומר, כל אחת מעדויות אלו נחשבת כאילו היא של עד אחד, ואין הולכים אחר רוב דעות.

הגמרא שבה לדון בגוף תירוצו של רבי חייא, ששני המקרים האחרונים במשנה עוסקים בפסולי עדות, ומקשה על כך הגמרא, **וְתַרְתֵּי** – שתי המקרים שאמרנו שעוסקים **בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, לָמָּה לִי**, הרי כדי לומר שהולכים בפסולים אחר הרוב היה מספיק למשנה להביא דוגמא אחת. מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא, כִּי אָזְלִינַן בְּתַר** – מה שהולכים אחר **רֹוב דֵּיעוֹת** נאמר רק **לְחוּמְרָא** – אם לפי רוב הדעות צריכה לשתות, **אֲבָל לְקוּלָּא** – אם לפי רוב הדעות יש להקל מעליה שלא תשתה, כגון כששתים אומרות 'נטמאת' ועד אחד אומר 'לא נטמאת', אולי בזה **לֹא אָזְלִינַן** אחר רוב דעות, אלא נשאיר את הענין בספק בגלל שהיתה הכחשה כל שהיא, ותשתה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שהולכים גם במקרה כזה אחר רוב דעות, ואינה שותה, כי הדין נאמר בין לחומרא ובין לקולא.

הדרן עלך מי שקינא

אלו נאמרין פרק שביעי

משנה. דברים **אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן** – בכל שפה, ואין צריך לאומרם בלשון הקודש, **פָּרָשַׁת סוֹטָה** – מה שאומר הכהן לסוטה, כמפורש בפסוקים, "והשביע אותה הכהן ואמר אל האשה, אם לא שכב וכו'", ואינו צריך לומר לה כדרך שכתוב בלשון הקודש, אלא אפילו בשפה אחרת. **וִידּוּי מַעֲשֵׂר**, שמצווה להתוודות בפסח של שנה רביעית ושביעית של מחזור השמיטה, שאז הזמן שחייב להוציא ולבער מן הבית את כל מעשרותיו של גידולי קרקע ולעשות בכל אחד כדינו, ואחר כך אומר הוידוי 'ביערתי הקודש מן הבית וכו'" הכתוב בתורה, ויכול לאמרו בכל שפה, ואין אומרים שהכתוב חייבו לומר דווקא בלשון זו הכתובה. **קְרִיַּת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת** – אם חבירו ביקש שיעיד עבורו בתביעת ממון שתבע בבית דין, ונשבע בשקר שאינו יודע עדות זו, או שהלה השביעו שיעיד עבורו וכפר בשקר שאינו יודע, חייב קרבן 'עולה ויורד' האמור בפרשה, גם אם השבועה נאמרה בכל לשון. **וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן** – שכפר לחבירו על תביעת פיקדון או ממון ונשבע על כך בשקר, או שהשביעו התובע וכפר בשקר, מתחייב קרבן 'אשם גזילות' האמור בפרשה, גם אם השבועה נאמרה בכל לשון. ואף בְּדברים שנסדר ונכתב מצוות דיבורם בתורה, אין צריך לאומרם בלשון הקודש, כפי שלומדת הגמרא על פי הנאמר בהם.

וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין דווקא **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ**, ואינם נלמדים מהדברים הקודמים לאומרם בכל לשון, משום שנכתב בהם לימוד לעכב שלא לומר אותם בלשונות אחרים, **מִקְרָא בִּיכּוּרִים** – הקריאה של 'ארמי עובד אבי וגו'" שהמביא ביכורים צריך לקרוא. **וַחֲלִיצָה** – כל סדר האמירות הכתוב בפרשת חליצת יבמה. **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת** שאמרן יהושע וישראל בהר גרזים והר עיבל כמו שנצטוו בתורה. **בִּרְכַּת כֹּהֲנִים** – נשיאת כפיים. **וּבִרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל** ביום הכיפורים אחר עבודת היום שלפני ולפנים בקודש הקדשים, שאז היה קורא בתורה את פרשת העבודה ומברך עליה שמונה ברכות. **וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ** – פרשת 'הקהל', שהמלך היה קורא בספר דברים על בימת עץ בעזרה בסוכות שאחר השמיטה. **וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה** – מה שאומרים הזקנים והכהנים כשנמצא חלל שלא נודע מי היכהו אחרי שערופים את העגלה, כמו שכתוב, 'וענו ואמרו, ידינו לא שפכו את הדם הזה וגו'". **וּמְשׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַבֵּר אֶל הָעָם** – הדברים שהכהן שנמשח לכך אומר אל העם הקרבים למלחמה, כמו שכתוב 'ואמר אליהם, שמע ישראל, אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם, אל ירך לבבכם וגו'".

מכאן עד סוף המסכת הולכת המשנה ומבארת את הפרטים שנזכרו. **מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד** – דהיינו מנין שצריך לאומרו בלשון הקודש. שנאמר בפרשת הביכורים, 'וְעָנִית וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ', וּלְהַלָּן בברכות וקללות שבהר גרזים והר עיבל **הוּא אוֹמֵר**, 'וְעָנוּ הַלְּוִיִּם וְאָמְרוּ', מזה שנאמר בשניהם עניה ואמירה דורשים גזירה שוה, **מַה** לְהַלָּן הברכות והקללות היו דווקא **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ** כפי שדורשת הגמרא, **אַף כָּאן** בפרשת ביכורים, **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.**

חֲלִיצָה כֵּיצַד – מנין שצריכה להיות בלשון הקודש. מבארת המשנה, נאמר בחליצה, 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה', וּלְהַלָּן בברכות וקללות שבהר גרזים והר עיבל **הוּא אוֹמֵר**, 'וְעָנוּ הַלְּוִיִּם וְאָמְרוּ', לומדים בזה גזירה שוה, **מַה** לְהַלָּן, בברכות וקללות **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן,** בחליצה **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אין צורך ללמוד זאת מגזירה שוה, שמהפסוק עצמו שנאמר בחליצה נלמד הדבר, שכתוב 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה', שמשמע, **עַד שֶׁתֹּאמַר בִּלְשׁוֹן הַזֶּה** – שבלשון הזה שכתוב צריכה היא לומר, בלשון הקודש.

בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת שבהר גרזים והר עיבל, **כֵּיצַד** היה הדבר. **כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** בכניסתם לארץ, **וּבָאוּ אֶל הַר גְּרִיזִים וְאֶל הַר עֵיבָל שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן, שֶׁבְּצַד שְׁכֶם, שֶׁבְּאֵצֶל** – על יד **אַלּוֹנֵי מוֹרֶה**, ואנו למדים שהרים אלו זהו מיקומם, **שֶׁנֶּאֱמַר** "ונתתה את הברכה על הר גרזים ואת הקללה על הר עיבל, **הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגוֹ'** אצל אלוני מורה", **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר**, "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם, עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", **מָה** אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן לגבי אברהם, נתפרש שהוא על יד **שְׁכֶם, אַף** אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר **כָּאן**, הרי הוא על יד **שְׁכֶם. שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים, וְשִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְּוִיִּם וְהָאָרוֹן עוֹמְדִים לְמַטָּה בָּאֶמְצַע**, בין שני ההרים, **הַכֹּהֲנִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַלְּוִיִּם אֶת הַכֹּהֲנִים, וְכָל יִשְׂרָאֵל מִכָּאן וּמִכָּאן** על ההרים, **שֶׁנֶּאֱמַר** "וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשׁוֹטְרָיו וְשֹׁפְטָיו עֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן וְגוֹ'". **הָפְכוּ** הלוים את **פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים, וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה**, "בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה", **וְאֵלּוּ** שבהר גרזים **וְאֵלּוּ** שבהר עיבל **עוֹנִין אָמֵן**. ואז **הָפְכוּ** הלוים את **פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל, וּפָתְחוּ בְּקִלְלָה**, "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה", **וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין אָמֵן**, וכך היו עושים גם בשאר הברכות והקללות, **עַד שֶׁגּוֹמְרִין בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת** שנאמרו שם. **וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים** שנטלו מן הירדן כדי לעשות את ציווי התורה, לבנות מזבח בהר עיבל ולכתוב על האבנים 'את כל דברי התורה וגו' באר היטב', **וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עָלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בִּשְׁבָעִים לָשׁוֹן**, כל שפה בכתבה ובלשונה, **שֶׁנֶּאֱמַר** 'בַּאֵר הֵיטֵב', **וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים** – פירקו את המזבח אחרי שגם העלו בו עולות ושלמים, כמו שציוותה תורה 'והעלית עליו עולות וגו', ולקחו את אבניו כדי להקימם במקום שילינו באותו לילה, כפי שציווה ה' ליהושע לעשות, **וּבָאוּ**

סוטה. פרק שישי – מי שקינא דף לב עמוד א

רש"י

וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן. דְּקָתָנֵי עֵד אֶחָד אוֹמֵר נִטְמֵאת וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא נִטְמֵאת הָיְתָה שׁוֹתָה וְאוֹקִימְנָא בִּפְסוּלֵי עֵדוּת וּבֵין בְּבַת אַחַת בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה כְּר' נְחֶמְיָה, וְעַל כָּרְחָיךְ דְּבָזֶה אַחַר זֶה אִיצְטְרִיךְ עִקָּר לְאַשְׁמוּעִינָן, דְּאִי בְּבַת אַחַת מַאי הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת אִיכָּא, בְּחַד וְחַד נַמִּי הָיְתָה שׁוֹתָה, [אֶלָּא] בְּהָכֵי עַסְקִינָן דְּהַהוּא דְּאָתָא מֵעִקָּרָא וְאָמַר נִטְמֵאת אִשָּׁה הַוְיָא הִלְכָּךְ אֲפִי' בָּזֶה אַחַר זֶה אָתוּ תַּרְתֵּי וּמְבַטְּלֵי לָהּ: **וְתַרְצָהּ לִדְרַבִּי נְחֶמְיָה הָכֵי כו'.** דְּהָא דַּאֲמָרָן לְעֵיל וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד כו' לָאו סֵיפָא דְּמִלְּתֵיהּ דְּרַבִּי נְחֶמְיָה הוּא, אֶלָּא פֵּירוּשָׁא דְּמִלְּתֵיהּ הוּא, דְּאָנוּ פָּרְשִׁין לָהּ הָכֵי: **כִּי פַּלְגָּא וּפַלְגָּא דָּמֵי.** כְּלוֹמַר כִּי חַד וְחַד, וְאִי בְּבַת אַחַת אָתוּ אוֹקִי תְּרֵי לְבַהֲדֵי חַד וְאוֹקְמֵיהּ אַסְפֵּיקָא, וְאִי בָּזֶה אַחַר זֶה וְהַהוּא דְּהֶאֱמִינָה תּוֹרָה קָדֵם וְאָתָא בְּרֵישָׁא הֲוָה לֵיהּ כִּשְׁנַיִם וְהָנֵךְ כְּחַד וְאֵין דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹמוֹ, וְהֵיכָא דִּשְׁתַּיִם אוֹמְרוֹת נִטְמֵאת וְעֵד אֶחָד כָּשֵׁר אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת הָיְתָה שׁוֹתָה דְּכִי חַד וְחַד נִינְהוּ, וּמַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה כְּגוֹן דְּהַהוּא חַד הֲוָה פָּסוּל: **וְתַרְתֵּי בִּפְסוּלֵי עֵדוּת לָמָּה לִי.** לְמִתְנֵי מַתְנִי' הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת: **לְחוּמְרָא.** שֶׁתִּשְׁתֶּה: **לְקוּלָּא.** לְהָקֵל מֵעָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה: **לֹא אַזְלִינָן.** בָּתַר רוֹב דֵּעוֹת בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, וְהֵיכָא דִּשְׁתַּיִם אוֹמְרוֹת נִטְמֵאת וְאֶחָד אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת כֵּיוָן דְּאִיכָּא הַכְחָשָׁה כָּל דְּהוּ נַיְמָא אוֹקִי הַאי לְבַהֲדֵי הָנֵךְ וְאוֹקִי מִלְּתָא אַסְפֵּיקָא וְתִשְׁתֶּה, קָא מַשְׁמַע לָן:

הַדְרָן עֲלָךְ מִי שֶׁקִּנֵּא

אֵלּוּ נֶאֱמָרִין (בְּכָל לָשׁוֹן). גַּרְסִינָן: פָּרָשַׁת סוֹטָה. מַה שֶּׁהַכֹּהֵן אוֹמֵר לָהּ. וְלֹא אַמְרִי' צָרִיךְ לְאָמְרָהּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּכְתָּב. וּבְסִפְרֵי אַמְרִי' דְּאִי לֹא כְּתִיב קָרָא לְהַתִּיר בְּכָל לָשׁוֹן כְּדִלְקַמָּן ה"א נִיגְמַר מִיבָמָה בְּקַל וָחֹמֶר, וּמַה יְבָמָה קַלָּה לֹא עָשָׂה בָּהּ כָּל הַלְשׁוֹנוֹת בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, סוֹטָה חֲמוּרָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן: **וּוִדּוּי מַעֲשֵׂר.** בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית בְּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת (דְּבָרִיס כו) שֶׁהוּא מוֹצִיא כָּל מַעְשְׂרוֹתָיו וּמְבָעֲרָן מִבֵּיתוֹ וְאֵין יָכוֹל עוֹד לְהַשְׁהוֹתָם, וְנוֹתֵן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לַלֵּוִי וּמַעֲשֵׂר עָנִי לָעֲנִיִּים, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁעָבְרוּ מַעֲלֵהוּ לִירוּשָׁלַיִם עַכְשָׁיו אִם לֹא הֶעֱלָהוּ, וּמִתְוַודֶּה בְּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי זֶה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה זֶה מַעֲשֵׂר עָנִי, וְאוֹמְרוֹ בְּכָל לָשׁוֹן כְּדִיָּלִיף לְקַמָּן, וְלֹא אַמְרִינָן בְּלָשׁוֹן זֶה הַזְקִיקוֹ הַכָּתוּב לְאָמְרָהּ בלה"ק: **וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן.** בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִשְׁבִּיעוּהוּ וְכָפַר וְלֹא הוֹדָה חַיָּיב קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד הָאָמוּר בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת וַאֲשַׁם גְּזֵלוֹת בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן: **וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בלה"ק.** וְלֹא אַמְרִינָן נִגְמֹר מֵהָנֵךְ דִּלְעֵיל שֶׁנִּכְתַּב וְנִסְדַּר עֲלֵיהֶן כָּל מִצְוַת דִּבּוּרָם וְאֵין צָרִיךְ לְאָמְרָן בלה"ק כְּדִכְתִיב בְּכֻלְּהוּ, מִשּׁוּם דִּבְהָנֵי כְּתִיב עִכּוּבָא: **מִקְרָא בִּכּוּרִים.** שֶׁהָיָה קוֹרֵא מֵאֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי עַד סוֹף כָּל הַפָּרָשָׁה: **וַחֲלִיצַת יְבָמָה.** הִיא אוֹמֶרֶת מֵאֵן יְבָמִי וְגו' וְהוּא אוֹמֵר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ, וְאַחַר הַחֲלִיצָה הִיא אוֹמֶרֶת כָּכָה יַעֲשֶׂה לָאִישׁ וְגו': **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת.** שֶׁאֲמָרָן יְהוֹשֻׁעַ וְיִשְׂרָאֵל בְּהַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל: **בִּרְכַּת כֹּהֲנִים.** נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם: **בִּרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל.** בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אַחַר עֲבוֹדַת הַיּוֹם שֶׁלִּפְנֵי וְלִפְנִים הָיָה קוֹרֵא בַּתּוֹרָה אֶת הַפָּרָשָׁה וּמְבָרֵךְ שְׁמֹנֶה בְּרָכוֹת כְּדִמְפָרֵשׁ בְּמַתְנִיתִין: **וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ.** מְפָרֵשׁ בְּסוֹף פִּירְקָא, וְהִיא פָּרָשַׁת הַקְהֵל: **וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה.** יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ וְגו' כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְגו' (דְּבָרִיס כא): **פָּרָשַׁת מְשׁוּחַ מִלְחָמָה.** (שָׁס כ) וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל וְגו' שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם וְגו' כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגו': **כֵּיצַד.** כְּמוֹ מִנַּיִן: **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר.** בִּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁל הַר גְּרִזִּים, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ הָתָם גּוּפֵיהּ מִנָּא לָן: **אֵינוֹ צָרִיךְ.** לְלַמְּדָהּ בִּגְזֵרָה שָׁוָה שֶׁמַּעֲצָמָהּ הִיא לְמֵדָה: **וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה.** דְּמַשְׁמַע כְּלָשׁוֹן זֶה תֹּאמַר: **שֶׁבִּשּׁוֹמְרוֹן.** אֵצֶל שׁוֹמְרוֹן: **לְמַטָּה בָּאֶמְצַע.** בֵּין שְׁנֵי הֶהָרִים: **מִכָּאן וּמִכָּאן.** עַל הֶהָרִים: **הָפְכוּ.** הַלְוִיִּם פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִזִּים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה. כָּל הָאֲרוּרִים הָיוּ אוֹמְרִים תְּחִלָּה בִּלְשׁוֹן בְּרָכָה: **אֵלּוּ וָאֵלּוּ.** שֶׁבְּהַר גְּרִזִּים וְשֶׁבְּהַר עֵיבָל. וְהָא דִּכְתִיב וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ, לֹא שֶׁהָיוּ הַשְּׁבָטִים מְבָרְכִין וּמְקַלְלִין, אֶלָּא הַלְוִיִּם הָעוֹמְדִים בֵּין שְׁנֵי הֶהָרִים הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם לְהַר גְּרִזִּים בַּבְּרָכָה וּלְהַר עֵיבָל בַּקְּלָלָה: **הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים.** כְּדִכְתִיב וּבָנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ וְגו' וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בַּאֵר הֵיטֵב: **וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים.** סָתְרוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ לְאַחַר שֶׁהֶעֱלוּ הָעוֹלוֹת וְהַשְּׁלָמִים כְּדִכְתִיב וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלוֹת (שָׁס כ):

ולנו

תוספות

מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דיעות לחומרא אבל לקולא לא קמ". ואם תאמר הא ממתני' בפרק האשה שהלכה (יבמות ד' קיז:) וממתני' דפרק עגלה ערופה (לקמן דף מז.) שמעינן לה י"ל דהכא איצטריך דאפילו לקולא אע"ג דרגלים לדבר ועוד דלא תנא פסולי העדות בהדיא במתני' להכי תנא גבי כל חד וחד:

וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דַּאֲתַאי אִשָּׁה מֵעִיקָּרָא, וְתַרְצָהּ לִדְר' נְחֶמְיָה הָכִי, ר' נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִשָּׁה אַחַת כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד. אֲבָל שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד, כִּי פַּלְגָּא וּפַלְגָּא דָּמֵי. וְתַרְתֵּי בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, לָמָּה לִי? מַהוּ דְּתֵימָא: כִּי אָזְלִינַן בָּתַר רוֹב דֵּעוֹת, לְחוּמְרָא. אֲבָל לְקוּלָּא לָא אָזְלִינַן, קָא מַשְׁמַע לָן:

הדרן עלך מי שקינא

אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן: פָּרָשַׁת סוֹטָה, וּוִידּוּי מַעֲשֵׂר, קְרִיַּת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וּשְׁבוּעַת הַפִּיקָּדוֹן. וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ: מִקְרָא בִּיכּוּרִים, וַחֲלִיצָה, בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת, בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, וּבִרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל, וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ, וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה, וּמְשׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַבֵּר אֶל הָעָם. מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד? "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ". מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. חֲלִיצָה כֵּיצַד? "וְעָנְתָה וְאָמְרָה" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ", מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר, "וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה", עַד שֶׁתֹּאמַר בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה. בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד? כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן וּבָאוּ אֶל הַר גְּרִיזִים וְאֶל הַר עֵיבָל שֶׁבַּשּׁוֹמְרוֹן, שֶׁבְּצַד שְׁכֶם, שֶׁבְּאֵצֶל אֵלוֹנֵי מוֹרֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגו'", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה". מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן שְׁכֶם, אַף אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר כָּאן שְׁכֶם. שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים וְשִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאָרוֹן עוֹמְדִים לְמַטָּה בָּאֶמְצַע. הַכֹּהֲנִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן וְהַלְוִיִּם אֶת הַכֹּהֲנִים, וְכָל יִשְׂרָאֵל מִכָּאן וּמִכָּאן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרָיו וְשֹׁפְטָיו עֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן" הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, "בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ, עוֹנִין "אָמֵן". הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה: "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ עוֹנִין "אָמֵן", עַד שֶׁגּוֹמְרִין בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת. וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עָלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן. שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּאֵר הֵיטֵב" וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים וּבָאוּ

ולנו

הדרן עלך מי שקנא

ה"ג בסדר המשנה

אלו נאמרין בלשונם. ופירוש כל אדם בלשונו שהוא שומע לאפוקי למדי שאינו אומר בלשון פרסי אם אינו שומעו אבל בכל לשון משמע בין שומע בין אינו שומע ובגמרא לא משמע הכי:

קרית שמע ותפלה. תימה אמאי שייר הלל וקידוש של שבת וברכת הפירות וברכת המצות וליכא למימר דלא נקט אלא דאורייתא דהא בפרק מי שמתו (ברכות דף כא.) משמע דתפלה וקרית שמע דרבנן ועד דהתם (דף כ:) משמע דקידוש דאורייתא והכי משמע נמי בריש מסכת נזיר (דף ג:) בשלמא מקרא מגילה איכא למימר להכי שייר דתנא בפ"ב דמגילה (דף יז.) הלועז ששמע אשורית יצא אלא הני אמאי שייר ונראה דהני נאמרים בכל לשון אפי' אינו שומע הלכך לא דמו להני דמתני' דנאמרין דוקא בלשונם:

איהו

יום רביעי – הַיּוֹם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁהֵם אַרְבָּעָה שָׁבוּעוֹת וְאַרְבָּעָה יָמִים לָעוֹמֶר

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לב עמוד ב

תוספות

איהו הוא דקא מכסיף נפשיה. תימה והא אמר בשמעתא קמייתא דמנחות (דף ג.) דבין זכרים לנקיבות לאו דעתייהו דאינשי ואמר רבי התם דוזקא אמרי [הכי] דאין מעשיו מוכיחים מפני שסומכין השומעין על דבורו שהוא שוחט חטאת לשם עולה אבל בסתמא כי הכא ודאי מרגישים בדבר:

ליכסיף וליזיל כי היכי דליכפר ליה. וא"ת יחלוק כמו כן בקביעות מקום שחיטתה כי היכי דליהוי ליה כפרה גמורה י"ל כיון שחלק הכתוב בדבר אחד שיש היכר בדבר מה צריך יותר. מ"ר:

ורבי שלא יקראנה למפרע מנליה. תימה דהכא משמע דבין רבי ובין רבנן אית להו דקריאת שמע דאורייתא וכן תנאי דפליגי התם בקורא את שמע ולא השמיע לאזנו וכן ב"ש וב"ה התם בפרק קמא דברכות (דף י:) דתנן בית שמאי אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא ובבקר יעמוד שנאמר בשכבך ובקומך וב"ה אומרים בשעה שבני אדם שוכבין אלמא דתרוייהו סבירא להו דקרא משתעי בק"ש וסתמא דגמרא נמי התם פריך תנא היכא קאי דקתני מאימתי תנא אקרא קאי דכתיב בשכבך ובקומך ותו בפ"ב (שם דף יג:) בפלוגתא דרבי זוטרא ורבי יאשיה דתניא ה"ו שלא יקראם למפרע הדברים על לבבך רבי זוטרא אמר עד כאן מצות כוונה מכאן ואילך מצות קריאה רבי יאשיה אומר עד כאן מצות קריאה מכאן ואילך מצות כוונה אמר מר רבי זוטרא וכו' מ"ש מכאן ואילך מצות קריאה דכתיב לדבר בם ה"נ הא כתיב ודברת בם וכו' אמר מר רבי יאשיה וכו' מ"ש מכאן ואילך מצות כוונה דכתיב על לבבכם ה"נ כתיב על לבבך אלא עד כאן מצות כוונה וקריאה מכאן ואילך כוונה בלא קריאה מ"ש עד כאן מצות כוונה וקריאה דכתיב ודברת בם ה"נ כתיב לדבר בם ההוא בדברי תורה כתיב מדקאמר ההוא בדברי תורה מכלל ודברת בם דוקא בק"ש ותו התם הפועלים שעשו מלאכה עם בעל הבית קורין ק"ש ומברכין לפניה ולאחריה ואוכלים ומברכין לאחריה שתים כיצד ברכה ראשונה כתיקנה שניה כולל בונה ירושלים בברכת הארץ ולא מברך הטוב והמטיב משום דמדרבנן היא דביבנה תקנוה מכלל דק"ש דחייב לקרות דאורייתא ובפרק מי שמתו (ברכות ד' כא.) בגמרא בעל קרי פריך סתמא דגמרא קריאת שמע דרבנן אהא דקאמר דק"ש וברכת המזון דאורייתא ותו אמרינן התם (דף כא. ע"ש) אמר שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר מאי טעמא ק"ש מדרבנן ודוחק לומר דכל הני דמשמע מינייהו דמדאורייתא הוי אסמכתא בעלמא דאין שיטת הגמרא לדייק כל כך על אסמכתא רבי ורבנן ועוד דאמר לימא קסבר כל התורה בכל לשון נאמרה ואי הוי אסמכתא בעלמא לא הוה צריך למידק מינייה:

ורבנן סברי לה כמ"ד הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. תימה מאי דוחקיה למימר הכי הוה מצי למימר ורבנן תרתי שמעינן מיניה כדאמר בפרק היה קורא (ברכות דף טו.) דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא רבי יוסי אומר לא יצא ומפרש בגמרא מ"ט דר' יוסי משום דכתיב שמע השמיע לאזניך ות"ק שמע בכל לשון שאתה שומע ואידך תרתי ש"מ:

כל

רש"י

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן. בְּבֵית מְלוֹנָם בַּגִּלְגָּל וְשָׁם הֵקִימוּ אֶת הָאֲבָנִים: **גמ' ה"ג.** וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמֵעַת, וּמֵהַאי קְרָא יָלִיף לָהּ בַּסִּפְרֵי, וְל"ג וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה: **אֶל הָאִשָּׁה.** מַשְׁמַע דְּבָרִים הַנִּכְנָסִין בְּלִבָּהּ שֶׁתְּהֵא מֵכֶרֶת בַּלְשׁוֹן: **עַל מָה הִיא שׁוֹתָה.** כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזִיל שֶׁאוֹמֵר לָהּ פְּרִיצוּת גָּרַם לָךְ שֶׁתִּשְׁתֶּה: **וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה.** בִּכְלִי מָאוּס בִּמְקֵידָה שֶׁל חֶרֶשׂ: **וְעַל מָה נִטְמֵאת.** מִי הֱבִיאָהּ לִידֵי טֻמְאָה שֶׁחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ, כְּדֵי לְיַסֵּר אֶת הַנָּשִׁים שֶׁלֹּא יָקֵלּוּ רֹאשָׁן עִם הָאֲנָשִׁים, שֶׁעַל יְדֵי כָּךְ בָּאוֹת לִידֵי וְצָבְתָה בִּטְנָהּ: **וּבַמֶּה הִיא נִטְמְאָה.** מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ הִלְכוֹת הַמַּיִם הַמְאָרְרִים, עַל אֵיזוֹ טֻמְאָה הֵן בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, שֶׁאִם נִטְמְאָה וְהִיא מְזִידָה וּבְרָצוֹן בְּדָקוּהָ, וְאִם שׁוֹגֶגֶת כְּגוֹן אָמְרוּ לָהּ מֵת בַּעֲלֵיךְ אוֹ אֲנוּסָה לֹא יִבְדְּקוּהָ: **וְכָל כָּךְ לָמָּה.** לָנוּ לְהוֹדִיעַ בְּהִלְכוֹת הַמַּיִם, בִּשְׁלָמָא הָנֵךְ קַמַּיְיתָא מִשּׁוּם וְנִוֵּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים (וְיָקְקָא כג), אֶלָּא הַךְ לָמָּה: **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז.** שֶׁאִם נִטְמֵאת בְּאֹנֶס אוֹ שׁוֹגֶגֶת וְלֹא נִבְדֶּקֶת, שֶׁלֹּא תְּהֵא סְבוּרָה אֵלּוּ נִטְמֵאתִי מְזִידָה גַּם כֵּן לֹא הָיוּ בּוֹדְקִים אוֹתִי: **ה"ג.** וְדוּי מַעֲשֵׂר מְנָלָן דִּכְתִיב וְאָמַרְתָּ וגו', וְיָלִיף אֲמִירָה אֲמִירָה מִסּוֹטָה: א"ל רַב זְבִיד לְאַבַּיֵּי וְנֵילַף אֲמִירָה אֲמִירָה מִלְּוִיִּם, א"ל דָּנִין אֲמִירָה גְּרֵידָתָא מֵאֲמִירָה גְּרֵידָתָא, וְאֵין דָּנִין אֲמִירָה גְּרֵידָתָא מֵעֲנִיָּה וַאֲמִירָה: **שִׁבְחוֹ.** לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי (דְּבָרִים כו), הַיְינוּ שֶׁבַח עַצְמוֹ: **בְּקוֹל נָמוּךְ.** מִדְּלֹא כְּתִיב בֵּיהּ עֲנִיָּה: **וּגְנוּתוֹ.** כְּגוֹן אֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי הַיְינוּ גְּנוּתוֹ, שֶׁמִּתְוַדִּין שֶׁאֲבִיהֶן לָבָן הָאֲרַמִּי הָיָה רָשָׁע: **מִפְּנֵי מָה תִּקְנוּ.** שֶׁיְּהֵא אָדָם אוֹמֵר תְּפִלָּתוֹ בְּלַחַשׁ כִּדְאַשְׁכַּחְנָא בְּחַנָּה וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵעַ (שְׁמוּאֵל א א): **שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה.** הַמִּתְוַדִּים בִּתְפִלָּתָם עַל עֲבֵירוֹת שֶׁבְּיָדָם: **צַעֲרוֹ.** צָרוֹת שֶׁעָבְרוּ עָלָיו, דְּהַיְינוּ צָרוֹת שֶׁעָבְרוּ עַל יִשְׂרָאֵל, צָרַת לָבָן הָאֲרַמִּי צָרַת מִצְרַיִם: **שֶׁהֲרֵי לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה.** לֹא קָבַע לִשְׁחִיטַת חַטָּאת מָקוֹם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא יָבִינוּ שֶׁהִיא חַטָּאת וּמִתְבַּיֵּישׁ: **טָמֵא טָמֵא יִקְרָא.** כְּלוֹמַר סוּרוּ מֵעָלָיו שֶׁטָּמֵא הוּא: **וְהָאִיכָּא כו'.** כְּלוֹמַר וַהֲרֵי יֵשׁ סִימָנִים אֲחֵרִים לְהַכִּירָהּ: **לְמַעְלָה מִחוּט הַסִּיקְרָא.** דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא 7) עַל קַרְנוֹת וּבְעוֹלָה לֹא כָּתַב קַרְנוֹת, וְהוּא נוֹתֵן דָּמִים לְמַטָּה מִחוּט הַסִּיקְרָא, וְכֵן שְׁאָר כָּל הַדָּמִים: **הָתָם כֹּהֵן.** לְחוּדֵיהּ הוּא דְּיָדַע וְלֹא שְׁאָר כָּל הָעוֹלָם וְאֵין בֹּשֶׁת בְּכָךְ: **מִכַּסְּיָא.** הַנַּקְבוּת שֶׁל נְקֵבָה: **בְּאַלְיָה.** בַּזָּנָב וְלֹא נִכָּר: **שְׂעִירָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר.** שֶׁאֵין לָהּ זָנָב וְנִכָּר הַנַּקְבוּת: **דְּאִיבָּעְיָא לֵיהּ לַאֲתוּיֵי כִּשְׂבָּה.** אִם הָיָה לוֹ בֹּשֶׁת, שֶׁהֲרֵי כָּל הַחַטָּאוֹת שֶׁל יָחִיד רָצָה כִּשְׂבָּה רָצָה שְׂעִירָה חוּץ מֵחַטָּאת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁכְּתִיב בָּהּ עֵז בַּת שְׁנָתָהּ בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים: **הָתָם נֵייתֵי וְנִיכְסִיף.** הֵטִיל עָלָיו הַכָּתוּב שֶׁיִּתְבַּיֵּישׁ שֶׁתְּהֵא לוֹ כַּפָּרָה מֵעוֹנֶשׁ גָּדוֹל בָּזֶה: **כִּכְתָבָהּ.** בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: **הַקּוֹרֵא אֶת שֶׁמַע צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ.** פְּלוּגְתָּא הִיא בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דַּף טו.):

לימא

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן: **גמ'** פָּרָשַׁת סוֹטָה מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה", בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר. תָּנוּ רַבָּנָן: מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת, עַל מָה הִיא שׁוֹתָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה. עַל מָה נִטְמֵאת, וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת. עַל מָה הִיא שׁוֹתָה, עַל עִסְקֵי קִינּוּי וּסְתִירָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה, בִּמְקֵידָה שֶׁל חֶרֶשׂ. עַל מָה נִטְמֵאת, עַל עִסְקֵי שְׂחוֹק וְיַלְדוּת. וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת, בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּמֵזִיד, בְּאוֹנֶס [אוֹ] בְּרָצוֹן, וְכָל כָּךְ לָמָּה? שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מַיִם הַמָּרִים: וִידוּי מַעֲשֵׂר: מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת", וְיָלִיף "אֲמִירָה" מִסּוֹטָה, בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר. אָמַר לֵיהּ רַב זְבִיד לְאַבַּיֵּי: וְלֵילַף אֲמִירָה מִלְּוִיִּם, מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ? דָּנִין "אֲמִירָה" גְּרֵידָתָא מֵ"אֲמִירָה" גְּרֵידָתָא, וְאֵין דָּנִין "אֲמִירָה" גְּרֵידָתָא, מֵ"עֲנִיָּה" וַ"אֲמִירָה". תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: אָדָם אוֹמֵר שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם. שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, מִן וִידּוּי הַמַּעֲשֵׂר, גְּנוּתוֹ בְּקוֹל רָם, מִמִּקְרָא בִּיכּוּרִים. וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם?! וְהָאָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מִפְּנֵי מָה תִּקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה, שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. לָא תֵּימָא גְּנוּתוֹ, אֶלָּא אֵימָא צַעֲרוֹ, כִּדְתַנְיָא "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים. וְכָל מִי שֶׁאֵירַע בּוֹ דָּבָר, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים. גּוּפָא אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מִפְּנֵי מָה תִּיקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה. שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. וְלֹא? וְהָא אִיכָּא דָּמִים? דַּם חַטָּאת לְמַעְלָה וְדַם עוֹלָה לְמַטָּה! הָתָם כֹּהֵן הוּא דְּיָדַע. וְהָאִיכָּא חַטָּאת נְקֵבָה, עוֹלָה זָכָר? הָתָם מִיכַּסְּיָא בְּאַלְיָה. תֵּינַח כִּבְשָׂה, שְׂעִירָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? הָתָם אִיהוּ דְּקָא מִיכְסִיף נַפְשֵׁיהּ, דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְאִיתוּיֵי כִּבְשָׂה וְקָא מַיְיתֵי שְׂעִירָה. חַטָּאת דְּעֲבוֹדָה זָרָה דְּלָא סַגִּי דְּלָאו שְׂעִירָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? הָתָם נִיכְסִיף וְנֵיזִיל, כִּי הֵיכִי דְּנִכַּפֵּר לֵיהּ: קְרִיַּת שְׁמַע: מְנָלַן? דִּכְתִיב "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ. תָּנוּ רַבָּנָן: קְרִיַּת שְׁמַע כִּכְתָבָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּכָל לָשׁוֹן. מַאי טַעֲמָא דְרַבִּי? אָמַר קְרָא: "וְהָיוּ" בַּהֲוָוֵיתָן יְהוּ. וְרַבָּנָן, אָמַר קְרָא "שְׁמַע", בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ. וְרַבָּנָן נַמִי, הָא כְּתִיב "וְהָיוּ"? הַהוּא, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ. וְרַבִּי, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ מְנָלֵיהּ? נָפְקָא לֵיהּ מִ"דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים", וְרַבָּנָן: "דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים" לֹא מַשְׁמַע לְהוּ. וְרַבִּי נַמִי, הָכְתִיב "שְׁמַע"? הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ. וְרַבָּנָן סָבְרִי לָהּ כְּמַאן דְּאָמַר: הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ יָצָא. לֵימָא קָסָבַר רַבִּי,

כל

ביאורים למסכת סוטה דף לב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן, בבית מלונם בגילגל, והקימו שם את האבנים.

גמרא. הגמרא מביאה את הדרשות לדברים שנאמרים בכל לשון. שנינו במשנה שפָּרָשַׁת **סוֹטָה** נאמרת בכל לשון, מבררת הגמרא, מְנָלָן – מהיכן לומדים זאת. ומשיבה, **דִּכְתִיב, 'וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה', ודורשים מזה בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר.**

אגב מה שלמדנו שהאשה צריכה להבין את דברי הכהן, מביאה הגמרא את הברייתא הבאה, **תָּנוּ רַבָּנָן, מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת** – מסבירים לסוטה בשפה שהיא מבינה, את הדברים הבאים, **עַל מַה הִיא שׁוֹתָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה, עַל מַה נִּטְמֵאת, וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת.** ומפרשת הברייתא, **עַל מַה** – בגלל מה **הִיא שׁוֹתָה, עַל עִסְקֵי קִינּוּי וּסְתִירָה,** דהיינו שמסבירים לה, מה גרם לך להגיע לכך שמשקים אותך, פריצותך, שקינא לך בעלך ונסתרת, היא שהביאה אותך לזה. **וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה, בִּמְקִידָה שֶׁל חֶרֶשׂ** – מסבירים לה שישקוה בכוס של חרס, שהוא כלי מאוס. עוד מסבירים לה **עַל מַה נִּטְמֵאת** – שאם אכן נטמאה, מה הביאה לידי כך, **עַל עִסְקֵי שְׂחוֹק וְיַלְדוּת** – קלות ראש. וכל ההסבר הזה נועד בשביל שיקחו הנשים מוסר שלא יקלו ראשן עם האנשים כדי שלא יגיעו על ידי זה לעונש הכתוב בסוטה שנטמאת, שנאמר בה 'וצבתה בטנה ונפלה ירכה'. וממשיכה הברייתא לבאר, **וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת, בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּמֵזִיד, בְּאוֹנֶס [אוֹ] בְּרָצוֹן** – מסבירים לה מהלכות המים המאררים, שבאיזה אופן הם יבדקו אותה, רק אם נטמאה במזיד וברצון, אבל אם היתה שוגגת, כגון שאמרו לה שמת בעלה, והיא חשבה שאינה אשת איש, או אם היתה אנוסה, לא יבדקוה המים. **וְכָל כָּךְ לָמָּה** – מדוע מרחיבים לה גם בהלכות אלו, הסיבה היא, **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מַיִם הַמָּרִים,** שאם נטמאה באונס או בשוגג, וישקוה, ותראה שהמים לא בדקוה, שלא תהא סבורה, אילו נטמאתי במזיד גם כן לא היו המים בודקים אותי.

שנינו במשנה שׁוּיְדוּי **מַעֲשֵׂר** נאמר בכל לשון, מבררת הגמרא, מְנָלָן, ומבארת, **דִּכְתִיב,** בוידוי מעשרות, **'וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת', וְיָלִיף 'אֲמִירָה' מִסּוֹטָה** – דורשים גזירה שוה של 'אמירה' 'אמירה' מפרשת סוטה שגם בה כתוב לשון 'אמירה', שהפסוק בא להשוות את דין וידוי מעשר לזה של סוטה, שגם הוא יכול להאמר **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר.** שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב זְבִיד לְאַבַּיֵּי, וְלֵילַף 'אֲמִירָה' מִלְּוִיִּים** – אולי נלמד גזירה שוה של 'אמירה' מהברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל שנאמר בהם לשון 'אמירה', ונדרוש להיפך, **מַה לְּהַלָּן** בלוים, היה צריך לומר את הברכות והקללות **בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ,** כפי שדורשת הגמרא לקמן, **אַף כָּאן** בוידוי מעשר יהיה חייב לאומרו **בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.** ענה לו אביי, **דָּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָּא** – לשון של 'אמירה' בלבד, **מֵאֲמִירָה גְּרִידְתָּא** – מלשון של 'אמירה' בלבד, ולפיכך דורשים את דין וידוי מעשרות מסוטה, שהרי בשניהם כתוב לשון של 'אמירה' בלבד, **וְאֵין דָּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָּא** – לשון של 'אמירה' בלבד, **מֵעַנְיָיה וַאֲמִירָה** – מלשון של ענייה ואמירה, ולכן לא דורשים את דין וידוי מעשרות, שנאמר בו לשון של 'אמירה' בלבד, מפרשת הלוים שבה כתוב 'וענו הלוים ואמרו'.

תְּנֵיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר, אָדָם אוֹמֵר שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם, כלומר, ראוי שאדם המשבח את עצמו יאמר שבחו בקול נמוך, וכשמגנה עצמו, יאמר את גנותו בקול רם. ומנין למדים זאת, **שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ** לומדים **מִן וִידּוּי הַמַּעֲשֵׂר,** שאומר בו "לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי", דהיינו שבח עצמו, ואומרים אותו בקול נמוך שהרי בוידוי מעשר לא כתוב לשון 'ענייה' לחייב אמירה בקול רם. **גְּנוּתוֹ בְּקוֹל רָם** נלמד **מִמִּקְרָא בִּיכּוּרִים** שנאמר בו "ועונית ואמרת וגו' ארמי עובד אבי וגו'", והיינו גנות, שמתוודים שאביהם לבן הארמי היה רשע וביקש לעקור את הכל, וצריך לאומרו בקול רם שנאמר 'ועונית', שהוא לשון הרמת קול. מקשה על כך הגמרא, **וּגְנוּתוֹ,** האם צריך לאומרו **בְּקוֹל רָם, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מִפְּנֵי מַה תִּקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה, שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה.** מקשה הגמרא, **וְלֹא** – וכי לא עשתה תורה חילוק בין חטאת לעולה, **וְהָא אִיכָּא** חילוק בדיניהם לגבי הזאת **דָּמִים, שֶׁדַּם חַטָּאת** ניתן **לְמַעְלָה** מחוט הסיקרא שבמזבח, **וְדַם עוֹלָה** ניתן **לְמַטָּה** מחוט הסיקרא. מתרצת הגמרא, **הָתָם** בהזאת דם החטאת, רק **הַכֹּהֵן** הזורק את הדם, **הוּא דְּיָדֵע,** וחוץ ממנו אין אחרים שיודעים שהיא חטאת, וממילא אין החוטא מתבייש. הגמרא שבה ומקשה, **וְהָאִיכָּא** – הרי יש סימן אם זו חטאת או עולה, שהרי **חַטָּאת** באה רק **נְקֵבָה,** ואילו קרבן **עוֹלָה** יכול להיות רק **זָכָר,** אם כן הרואים ידעו שזו חטאת, למרות שנשחטת במקום שנשחטת גם העולה. מתרצת הגמרא, **הָתָם מִיכַּסְיָא בְּאַלְיָה** – הנקבות של הנקבה מכוסה על יד הזנב, ולכן לא ניכר שזו חטאת. שואלת הגמרא, **תֵּינַח בְּבַשָּׂה,** שיש לה זנב, אבל אם הביא **שָׂעִירָה** לחטאת שאין לה זנב, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר.** עונה הגמרא, **הָתָם, אִיהוּ דְּקָא מִיכְסֵיף נַפְשֵׁיהּ** – במקרה כזה, שהביא שעירה לחטאת, הרי שהוא זה שמבייש את עצמו, **דְּאִיכָּעֵי לֵיהּ לְאִיתּוּיֵי כַּבְשָׂה, וְקָא מַיְיתִי שְׂעִירָה** – שהיה צריך להביא כבשה אילו רצה שלא להתבייש, ובמקום זה הביא שעירה. שואלת הגמרא, **חַטָּאת דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** – שמביא מי שנכשל בשוגג בעבודת כוכבים, **דְּלֵא סַגִּי דְּלָאו שְׂעִירָה** – שאי אפשר שלא להביא שעירה, שהרי נאמר בה "עז בת שנתה", **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר,** הרי רואים שהתורה לא דאגה שלא לבייש את עובר העבירה. עונה הגמרא, **הָתָם** בחטאת על עבודה זרה, **נִיכְסֵיף וְנִיזֵיל, כִּי הֵיכִי דְּנִכַּפֵּר לֵיהּ** – כאן באמת הטיל עליו הכתוב שיתביש, כדי שתהא לו כפרה מעבירה גדולה כזו.

שנינו במשנה, **קְרִיַּת שְׁמַע** נאמרת בכל לשון, מבררת הגמרא, מְנָלָן. ומבארת, **דִּכְתִיב, "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל",** ודורשים מזה, שניתן לומר **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ.**

מביאה הגמרא מחלוקת בזה, **תָּנוּ רַבָּנָן, קְרִיַּת שְׁמַע** ניתן לקרא אותה רק **כִּכְתָבָהּ,** ולא בשפות אחרות, **דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּכָל לָשׁוֹן.** מבארת הגמרא **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי, אָמַר קְרָא** בפרשת 'ואהבת', **"וְהָיוּ** הדברים האלה וגו'", משמע **שֶׁבַּהֲוָוֵיתָן יְהוּ** – דברי הקריאת שמע צריכים להיות כמו שהם, ולא בשפה אחרת. **וְרַבָּנָן** דורשים, **אָמַר קְרָא, 'שְׁמַע',** משמע **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ.** שואלת הגמרא, **וְרַבָּנָן נַמִּי, הָא כְּתִיב 'וְהָיוּ',** ומדוע אינם לומדים מזה כדברי רבי, לקרוא קריאת שמע בהוויתה בלשון הקודש. מתרצת הגמרא, **הַהוּא** – הם דורשים את הפסוק ההוא לדין אחר,

המשך בעמוד קפט

ביאורים למסכת סוטה דף לג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֱמְרָה ולפיכך יהא מותר לקרוא קריאת התורה בבית הכנסת בכל שפה, **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שרבי סובר שכל התורה רק **בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה,** אם כן, 'וְהָיוּ' **דְּכָתַב רַחֲמָנָא** ללמד שקריאת שמע נאמרת רק בלשון הקודש ככתבה, **לָמָּה לִי,** הרי ודאי שאין לקוראה בלשון אחרת. דוחה הגמרא, יתכן שרבי סובר שהתורה נאמרה רק בלשון הקודש, ובכל זאת **אִיצְטְרִיךְ** את הדרשה של 'והיו', **מִשּׁוּם דִּכְתִיב** 'שְׁמַע', והיה מקום לדרוש מזה כחכמים שאפשר לומר קריאת שמע בכל לשון, לכן כתבה התורה 'והיו' ללמד שלא נדרוש כך, אלא נדרוש מ'שמע' שצריך להשמיע לאוזנו.

וממשיכה הגמרא לברר, **לִימָא** – האם נאמר **שֶׁקָּסְבְרֵי רַבָּנָן, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בְּלָשׁוֹן קוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שסוברים חכמים **שֶׁבְּכָל לָשׁוֹן** נאמרה, 'שְׁמַע' **דְּכָתַב רַחֲמָנָא** ללמד שאפשר לקרוא קריאת שמע בכל לשון, **לָמָּה לִי,** הרי ודאי שאפשר לקוראה בכל לשון. דוחה הגמרא, יתכן שחכמים סוברים שהתורה נאמרה בכל לשון, ובכל זאת **אִיצְטְרִיךְ** את הדרשה של 'שמע', **מִשּׁוּם דִּכְתִיב** 'וְהָיוּ', והיה מקום לדרוש מזה כרבי שאפשר לומר קריאת שמע רק בלשון הקודש, לכן כתבה התורה 'שמע' ללמד שלא נדרוש כך, אלא נדרוש מ'והיו' שלא יקראנה למפרע בסדר הפוך.

שנינו במשנה **שֶׁתְּפִלָּה** נאמרת בכל לשון. מסבירה הגמרא שהמקור לדין זה הוא מסברא ולא צריך לימוד לזה, שהרי התפילה, בקשת **רַחֲמֵי הִיא,** ולכן, **כָּל הֵיכִי דְּבָעֵי, מְצַלֵּי** – בכל דרך שיכול לבקש בתפילה בכוונה, בה יתפלל, ואם יודע לכוון את ליבו בשפה מסויימת, שיתפלל בה.

מקשה הגמרא, **וּתְפִלָּה,** האם אכן נאמרת **בְּכָל לָשׁוֹן, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה, לְעוֹלָם אַל יִשְׁאַל אָדָם צָרְכָּיו בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּית, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַשּׁוֹאֵל צָרְכָּיו בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי, אֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְכִירִין בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי.** מתרצת הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד, הָא בְּצִבּוּר,** מה שאמר רבי יהודה שאין להתפלל בארמית, נאמר לגבי יחיד המתפלל, כי הוא צריך שיסייעוהו מלאכי השרת, ואילו דברי משנתינו שתפילה נאמרת בכל לשון, נאמרו לגבי תפילת ציבור, והם אינם צריכים סיוע ממלאכי השרת.

מקשה הגמרא על דברי רבי יוחנן, **וְאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְכִירִין בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי, וְהָתַנְיָא** ברייתא הסותרת לזה, שפעם כשהלכו פרחי כהונה מבני בית חשמונאי להלחם עם יוונים לפני יום הכיפורים, ונמשכה מלחמתם גם ביום כיפור, **וּיוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל** שעבד עבודת היום של יום כיפור, **שָׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר, 'נִצְּחוּ טַלְיָא דְּאַזְלוּ לְאַגָּחָא קְרָבָא לְאַנְטוֹכְיָא'** – נצחו הצעירים שהלכו להילחם באנטוכיא. וכן למדנו עוד ברייתא, **וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, שֶׁשָּׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר, 'בְּטֵילַת עֲבִידְתָּא דְּאָמַר שְׁנָאָה לְאַיְתָאָה עַל הֵיכְלָא** – התבטל החייל שאמר השונא להביא על ההיכל, **וְנֶהֱרַג נַסְקְלוֹנָם** מלך יון, **וּבָטְלוּ גְּזֵירוֹתָיו, וְכָתְבוּ** לעצמם השומעים ששמעו זאת משמעון הצדיק, איזו שעה היתה **אוֹתָהּ שָׁעָה, וְכִיּוְּנוּ** – ראו שהשעה שרשמו היתה מכוונת, שבדיוק אז אכן התבטל החייל, נהרג גסקלגס ובטלו גזירותיו, **וּבְלָשׁוֹן אֲרַמִּי הָיָה** הבת קול **אוֹמֵר,** וזה סותר את דברי רבי יוחנן שמלאכי השרת אינם מכירים לשון ארמית. מתרצת הגמרא, **אִי בָּעֵית אֵימָא, בַּת** קוֹל **שַׁאנִי** – שונה ממלאכי השרת, שהמידה הממונה על ה'בת קול' יודעת שבעים לשון, **דְּלַאֲשְׁמוּעֵי עֲבִידָא** – משום שתפקידה להשמיע דברים, והיא עשויה להשתלח לפעמים לאנשי עמים שונים המבינים אחת מכל השפות. **וְאִי בָּעֵית אֵימָא** תירוץ אחר, במקרים האלו, מי שאמר את הבת קול בארמית, המלאך **גַּבְרִיאֵל הֲוָה,** שהוא יודע את כל השפות, **דְּאָמַר מַר, בָּא גַּבְרִיאֵל** אל יוסף הצדיק **וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן,** כדי שפרעה ומצרים יקבלוהו למשנה למלך.

שנינו במשנה **שִׁבְרַכַּת הַמָּזוֹן** נאמרת בכל לשון, ומסבירה הגמרא שאין לזה דרשה, אלא כיוון שחייבה התורה לברך, **דִּכְתִיב, 'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ',** ולא קבע הכתוב לשון מסויימת לברך בה, לכן אתה יכול לברך **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה מְבָרֵךְ.**

שנינו במשנה **שִׁשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת** נאמרת בכל לשון. הגמרא מסבירה מניין לומדים זאת, **דִּכְתִיב, 'וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה',** ולא נאמר 'והשביעוה באלה', משמע מכך, **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת.**

שנינו במשנה **שִׁשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן** נאמרת בכל לשון. הגמרא מסבירה מניין לומדים זאת, **אָתְיָא** בגזירה שווה **'תֶּחֱטָא' 'תֶּחֱטָא' מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת.**

הגמרא סיימה לעסוק בדברים הנאמרים בכל לשון, ועוברת לעסוק בחלק השני של המשנה, שם שנינו, **וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, מִקְרָא בִּיכּוּרִים וַחֲלִיצָה כּוּ'** וממשיכה המשנה **עַד מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד** – מניין שבלשון הקודש, שנאמר בפרשת ביכורים, **'וְעָנִית וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ',** ולהלן בברכות וקללות של הר גריזים והר עיבל **הוּא אוֹמֵר, 'וְעָנוּ הַלְּוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל',** ודורשים גזירה שוה של 'עניה ואמירה', **מָה עֲנִיָּה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן** אצל הלוים, נאמרה **בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן** במקרא ביכורים, צריך לאומרו **בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.**

שואלת הגמרא, **וּלְוִיִּם גּוּפַיְיהוּ, מְנָלָן** שאמרו את הברכות והקללות בלשון הקודש. עונה הגמרא, **אָתְיָא** בגזירה שוה **'קוֹל' 'קוֹל' מִמֹּשֶׁה, כְּתִיב הָכָא** בלוים **'קוֹל רָם', וּכְתִיב הָתָם** במתן תורה, **'מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל', מַה לְּהַלָּן בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ** ניתנה התורה, **אַף כָּאן** בלוים, היו צריכים לומר **בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.**

שנינו במשנה **חֲלִיצָה כֵּיצַד** – מניין שנאמרת בלשון הקודש, נאמר בחליצה 'וענתה ואמרה', ולהלן הוא אומר 'וענו הלוים ואמרו', מה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש. רבי יהודה אומר, 'וענתה ואמרה ככה' עד שתאמר בלשון הזה **וְכוּ'.** ממשיכה הגמרא לברר את שיטתם, שואלת הגמרא, **וְרַבָּנָן** שלמדו מגזרה שוה, **הַאי 'כָּכָה' מַאי עָבְדֵי לֵיהּ** – מה ילמדו מייתור תיבת 'ככה'. מתרצת הגמרא, חכמים **מִיבָּעֵי לְהוּ** – דורשים מתיבת 'ככה' **לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעַכֵּב** – דהיינו ממה שהסמיך הפסוק 'ככה' ל'יעשה', דורשים שרק דבר שהוא מעשה מעכב, דהיינו חליצה ורקיקה, אבל האמירה אינה מעכבת.

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יְהוּדָה** שלמד מתיבת 'ככה' שלשון הקודש מעכב, מהיכן ילמד הלימוד לדבר שהוא מעשה מעכב. מתרצת הגמרא, **מִ'כֹּה' 'כָּכָה'** – שהיתה התורה יכולה לכתב 'כה', דהיינו 'וענתה ואמרה כה יעשה לאיש', ולמה כתבה 'ככה', לדרוש לדבר שהוא מעשה מעכב. שואלת הגמרא, **וְרַבָּנָן** מה ילמדו מייתור התורה שכתבה 'ככה' ולא 'כה'. ומתרצת, **'כֹּה' 'כָּכָה' לֹא מַשְׁמַע לְהוּ** לרבנן לדרוש, שכך דרך התורה לפעמים לכתוב 'ככה' ולא 'כה'.

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לג עמוד א

רש"י

לֵימָא קָסָבַר רַבִּי. מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא שֶׁתְּהֵא קְרִיאַת שְׁמַע כִּכְתָבָהּ: **כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֶמְרָה.** לִקְרוֹת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת: **מִשּׁוּם דִּכְתִיב שְׁמַע.** אִיצְטְרִיךְ וְהָיוּ דְּלֹא תִּדְרְשֵׁיהּ לִקְרִיַּת שְׁמַע בְּכָל לָשׁוֹן אֶלָּא לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו: **תְּפִלָּה.** דְּקָתָנֵי מַתְנִי' בְּכָל לָשׁוֹן לֹא צְרִיךְ קְרָא, דְּהָא רַחֲמֵי נִינְהוּ, וְהַהוּא לִשְׁנָא דְּיָדַע לְכַוֵּן לִבּוֹ לִיצְלֵי: **יָחִיד.** צְרִיךְ שֶׁיְּסַיְּיעוּהוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, צִבּוּר לֹא צְרִיכֵי לְהוּ דִּכְתִיב (איוב לו) הֶן אֵל כַּבִּיר לֹא יִמְאָס, אֵינוֹ מוֹאֵס בִּתְפִלָּתָן שֶׁל רַבִּים: **נִצְחוּ טַלְיָא דְּאָזְלוּ לְאַגָּחָא קְרָבָא בְּאַנְטוֹכְיָא.** שֶׁהָלְכוּ פִּרְחֵי כְּהֻנָּה בְּנֵי בֵּית חַשְׁמוֹנָאי לְהִלָּחֵם עִם יְוָונִים לִפְנֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים וְנִלְחֲמוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְשָׁמַע יוֹחָנָן בַּת קוֹל כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵד עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים: **עֲבִידְתָּא.** חַיִל, לְשׁוֹן הֶעֱבִיד אֶת חֵילוֹ עֲבוֹדָה גְּדוֹלָה (יְחֶזְקֵאל כט): **גַּסְקַלְגָּם.** שֵׁם מֶלֶךְ יָוָן: **שַׁאנִי בַּת קוֹל.** אוֹתָהּ מִדָּה הַמְמֻנָּה עַל כָּךְ יוֹדַעַת בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁעֲשׂוּיָה לְהַשְׁמִיעַ וְהִיא מִשְׁתַּלַּחַת לְכָל הַלְּשׁוֹנוֹת פְּעָמִים לָזֶה וּפְעָמִים לָזֶה: **דְּאָמַר מַר.** לְקַמָּן בְּפִרְקָא (דף לו:): **וְלִמְּדוֹ.** לְיוֹסֵף שִׁבְעִים לְשׁוֹנוֹת: **ה"נ.** בִּרְכַּת הַמָּזוֹן דִּכְתִיב וּבֵרַכְתָּ, וְלֹא גַּרְסִינָן מְנָלָן, דְּלֹא בָּעֲיָא קְרָא, דְּמֵהֵיכָא תֵּיתֵי דְּבָעֵינָן לְשׁוֹן קֹדֶשׁ: **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהָיָה מְבָרֵךְ.** לֹא קָבַע לוֹ הַכָּתוּב לָשׁוֹן: **שְׁבוּעַת הָעֵדוּת מְנָלָן.** דְּאִי לֹא כָּתַב קְרָא אִיכָּא לְמֵימַר דְּבָעֵינָן דּוּמְיָא דִּשְׁבוּעַת הַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: **וְשָׁמְעָה.** מִדְּלֹא כְּתִיב וְהִשְׁבִּיעוּהָ בְּאָלָה: **יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל.** בְּמַתַּן תּוֹרָה, וּבִלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ נִתְּנָה: **לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעַכֵּב.** בָּהּ, כְּגוֹן חֲלִיצָה וּרְקִיקָה, דְּכָבָה מִשְׁמַע עִכּוּבָא דְּאָסוּר לְשִׁנּוֹת, וּסְמָכוֹ לְיֵעָשֶׂה לוֹמַר שֶׁהַמַּעֲשֶׂה מְעַכֵּב:

ור'

כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֶמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ נֶאֶמְרָה, "וְהָיוּ" דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי? אִיצְטְרִיךְ מִשּׁוּם דִּכְתִיב "שְׁמַע". לֵימָא קָסָבְרִי רַבָּנָן כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בִּלְשׁוֹן קוֹדֶשׁ נֶאֶמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּכָל לָשׁוֹן, "שְׁמַע" דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי? אִיצְטְרִיךְ מִשּׁוּם דִּכְתִיב "וְהָיוּ": תְּפִלָּה: רַחֲמֵי הִיא, כָּל הֵיכִי דְּבָעֵי, מְצַלֵּי. וּתְפִלָּה בְּכָל לָשׁוֹן? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה: לְעוֹלָם אַל יִשְׁאַל אָדָם צְרָכָיו בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּית, דְּאָמַר ר' יוֹחָנָן: כָּל הַשּׁוֹאֵל צְרָכָיו בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי אֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נִזְקָקִין לוֹ, לְפִי שֶׁאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי! לָא קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד הָא בְּצִבּוּר. וְאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי? וְהָתַנְיָא: יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שָׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר: נִצְּחוּ טַלְיָא דְּאָזְלוּ לְאַגָּחָא קְרָבָא לְאַנְטוֹכְיָא. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק שֶׁשָּׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר: בְּטֵילַת עֲבִידְתָּא דַּאֲמַר שְׂנָאָה לְאַיְיתָאָה עַל הֵיכָלָא וְנֶהֱרַג גַּסְקַלְגָּם וּבָטְלוּ גְּזֵירוֹתָיו, וְכָתְבוּ אוֹתָהּ שָׁעָה וְכִיוְּונוּ וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי הָיָה אוֹמֵר! אִי בָּעֵית אֵימָא: בַּת קוֹל שָׁאנֵי, דִּלְאִשְׁמוּעֵי עֲבִידָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: גַּבְרִיאֵל הֲוָה, דְּאָמַר מָר, בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן: בִּרְכַּת הַמָּזוֹן: דִּכְתִיב "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה מְבָרֵךְ: שְׁבוּעַת הָעֵדוּת: דִּכְתִיב: "וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת: שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן: אָתְיָא "תֶחֱטָא" "תֶחֱטָא" מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת: וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִים בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ: מִקְרָא בִּיכּוּרִים וַחֲלִיצָה כו', עַד מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל". מָה "עֲנִיָּיה" הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּלְוִיִּם גּוּפַיְיהוּ מְנָלַן? אָתְיָא "קוֹל" "קוֹל" מִמֹּשֶׁה, כְּתִיב הָכָא "קוֹל רָם" וּכְתִיב הָתָם: "מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל" מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. חֲלִיצָה כֵּיצַד וְרַבָּנָן הַאי "כָּכָה" מַאי עָבְדֵי לֵיהּ? מִיבָּעֵי לְהוּ, לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעַכֵּב. וְר' יְהוּדָה, מִ"כֹּה", "כָּכָה". רַבָּנָן, "כֹּה" "כָּכָה" לֹא מַשְׁמַע לְהוּ.

ור'

תוספות

כל התורה כולה בכל לשון נאמרה. פי' ר"ח הא פשיטא דבשעת מ"ת ניתנו למשה בלשון קודש והאי דקאמר הכא [בכל לשון] היינו אם ניתנה להעתיקה בלשון אחר או לא ומפירושו נשמע דלמ"ד לא ניתנה להעתיקה בלשון אחר לא ניתנה לקרוא כמו כן בלשון אחר דמי שהיה קורא אותה בלשון פרסי והיא כתובה לשון עברי כאילו היה קורא בעל פה כדאמרינן בפ' שני דמגילה (דף יח.) קראה תרגום לא יצא היכי דמי אילימא דכתיבא מקרא וקא קרי תרגום היינו על פה הוא לא צריכא דכתיבא תרגום וקא קרי תרגום ולא ידענא לפירושו היכי סלקא דעתיה למימר אליבא דרבי דבכל לשון ניתנה ליכתב אם כן הא דאמר רבי ק"ש ככתבה היינו בכל לשון שהרי בכל לשון ניתנה ליכתב אם כן היינו רבנן ותו תפשוט מיהא התם דאליבא דרבי בלשון הקודש נאמרה ותו מאי קמבעיא ליה והא פלוגתא היא בפ"ק דמגילה (דף ח:) תנן אין בין ספרים למזוזות ותפילין אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותפילין ומזוזות אינן נכתבין אלא אשורית בלבד רשב"ג אומר אף ספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית בלבד וי"ל מהא דאמר רבי קרית שמע ככתבה ליכא למידק מיניה דאיכא למימר ככתבה המיוחד לה כשנכתבה יחידי כגון במזוזות ותפילין דכ"ע מודו דבלשון הקודש והא דקאמר לימא קסבר רבי כל התורה בכל לשון נאמרה ה"פ ולית ליה דרשב"ג דאמר דוקא יוונית ולרבנן דאמרי בלשון הקודש לית להו דרבנן דאמרי ספרים נכתבים בכל לשון כך צריך לפרש לפי פירוש ר"ח:

ברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת. רש"י שיבש הגירסא דלא גרס מנלן ופי' משום דלא בעי קרא דמהיכא תיתי דליבעי לשון הקודש ומיהו נראה עיקר כגירסת הספרים דגרסי בהו מנלן דסד"א נילף ברכה מברכות הר גריזים דכתיב בהו אלה יעמדו לברך (דברים כז) מה להלן בלשון קודש אף כאן דהא בהאי ג"ש ילפינן בפירקין (לקמן דף לח.) ברכת כהנים דבלשון הקודש להכי כתיב וברכת את ה' כלומר מאחר שהברכה והשבח כלפי השכינה תוכל לברך בכל לשון שתרצה ומסתמא בלשון שאתה מכיר שתתן שבח להקב"ה בלבב שלם להנאתך והכי נמי איתא בירושלמי [דפרקין דאמר התם] וברכת כדי שיהא יודע למי מברך [ומשמע בפרק כיצד מברכין] (ברכות דף מ:) אפילו אמרה בלשון חול שלא כתיקונה יצא דומיא דבנימין רעיא כרך ריפתא בתר דכרך אמר בריך רחמנא מריה דהאי פיתא ואמר רב דיצא ידי ברכה ראשונה ומואמרת לפני ה' אלהיך דכתיב גבי וידוי [מעשר לא יליף דלא] דמי להאי דהכא כתיב את ה' אבל התם לפני ה' דלהכי כתיב לפני ה' דמשמע דבעזרה היה מתודה ולהכי איצטריך גזירה שוה דאמירה אמירה: **שבועת** העדות מנא לן. נראה לפרש אי לאו קרא הוה אמינא נילף קול קול ממשה להכי כתיב ושמעה דמשמע בכל לשון שהיא שומעת מדלא כתיב והשביעה בשבועת האלה אבל לפירוש רש"י דפי' אי לאו קרא הוה אמינא דומיא דשבועת הר גריזים והר עיבל שהיו בלשון הקודש אדרבה נילף משבועת סוטה שהיא בלשון חול ועוד נילף אלה אלה מסוטה דכתיב בה בשבועת האלה להכי אית לך למימר אי לאו דכתיב ושמעה לא הוה ידענא אי הוה לן למילף קול קול או אלה אלה: **אתיא** תחטא תחטא. נראה דהא גזירה שוה לאו דוקא נקט לה הכא דהא מהיכא תיתי דנבעי בלשון קודש אדרבה בלא גזירה שוה דתחטא תחטא הוה משמע טפי דבכל לשון דהוה ילפינן מעילה מעילה מסוטה אלא אגב דילפינן בשבועות (דף לד.) בהא גזרה שוה דבתביעת ממון הכתוב מדבר נקט לה נמי הכא: **וענית** ואמרת ולהלן הוא אומר וענו הלוים ואמרו. תימה אדרבה לילף ואמרת לפני ה' אלהיך מואמרת לפני ה' אלהיך מוידוי מעשר דהא מדדמי ליה ילפינן ואם תאמר הכא עניה עניה גמיר הא לעיל פריך ונילף אמירה אמירה מלוים ומהדר דנין עניה ואמירה מעניה ואמירה ואין דנין עניה גרידתא מעניה גרידתא (נ"א ואין דנין אמירה גרידתא מעניה ואמירה): **אתיא** קול קול. אין לומר אדרבה נילף קול קול משבועת הפקדון דעניה וקול מעניה וקול גמיר ואין דנין עניה וקול מקול גרידא: **ורבי** יהודה מכה ככה. לא ידענא אי דריש ר' יהודה מכה ככה דכל האמור בפרשה אפילו קריאה מעכבא דאין לשנות מכל האמור דלהכי אהני כה ככה וממילא הוי לשון קודש נמי עיכובא דפרשה נאמרה בלשון קודש ותימה לומר כן דא"כ כמאן מרבותיו ס"ל לא כרבי אליעזר ולא כר' עקיבא דתרוייהו מודו דקריאה לא מעכבא ולא פליגי אלא ברקיקה (כיכמות דף קד:) דלר' אליעזר מעכבא כיון דהוי מעשה ולרבי עקיבא לא מעכבא מעשה באיש בעי' ואם אית לך למימר דרבי יהודה סבר דדוקא בלשון קודש מעכב אבל אם לא קראה כלל אינו מעכב גם הוא סברא תמוה שאם לא קראה כלל אינו מעכב ואם קראה בלשון חול מעכב ומסתברא טפי למימר דסבירא ליה דקריאה מעכב ופליג אתנא דמתניתין בפרק מצות חליצה (שם דף קד:) דקא סבר רבי יהודה לא נחלקו רבי עקיבא ורבי אליעזר בדבר זה והכי אמר בעלמא כגון בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת דף קלה:

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לג עמוד ב

תוספות

קלה:) גבי פלוגתא דב"ש וב"ה תמיה לרבי כיון דהטיל הכתוב ככה בין קריאה למעשה [נימא] דלעכבו תרוייהו ותו איכא למיתמה אדרבה הוה לן למימר אליבא דרבי יהודה אפילו אי לא הוה כתיב אלא כה דקריאה מעכבא ולא מעשה דהא שמעינן ליה בפ"ק דר"ה (קף ט:) דמקרא נדרש לפניו ולא לאחריו דאמר יובל אע"פ שלא שמטו אע"פ שלא תקעו יכול אע"פ שלא שילחו ת"ל היא דברי רבי יהודה ומפרש טעמא מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו ולא לפני פניו כלומר עיכובא דהיא נדרש דוקא אוקראתם דרור שלפניו ולא אושבתם איש אל אחוזתו של אחריו ולא אתקיעה שלפני פניו וי"ל דה"פ ורבי יהודה האי דמעשה מעכב מכה ככה דאי לא הוי כתיב אלא כה ה"א דדרשינן ליה דוקא אקריאה שלפניו להכי כתיב ככה יתירא למדרשיה נמי אמעשה שלאחריו:

מול הגלגל סמוך לגלגל. משמע מקום הרואה את הגלגל כדאמר (חולין קף יט:) ממול ערפו מול הרואה את העורף ולהכי אמר רבי אלעזר מול הגלגל והלא לא ראו את הגלגל ירושלמי מה מקיים ר"א הר גריזים והר עיבל שתי גבשושית היו עשוי וקראו זה הר גריזים וזה הר עיבל על דעתיה דרבי יהודה מאה ועשרים מיל הלכו באותו היום על דעת ר"א לא זזו ממקומם ותו בירושלמי דר' ישמעאל אומר כל ביאות שנאמרו בתורה לאחר י"ד שנים נאמרו ז' שנים שכיבשו ושבע שנים שחילקו ודכוותיה לא נאמר ברכות וקללות אלא לאחר י"ד שנים היתיב ר' חנינא קמיה ר' מנא והכתיב והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה א"ל אבנים הקימו אותם מיד ברכות וקללות לאחר י"ד שנים נאמרות:

וכשהחזירוהו למקומו. ואי קשה והא בדברי הימים (ג ה) כתיב וישאו הלוים את הארון תריץ דהאי אחד מכ"ד מקומות שנקראו הכהנים לוים דהא כתיב התם ויעלו את הארון ואת אהל מועד וגו' וכתיב העלו אותם הכהנים הלוים ופירוש הכהנים הארון והלוים אהל מועד וכליו וכתיב ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו וכתיב במלכים וישאו הכהנים את הארון וכתיב ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד וגו' וכתיב ויעלו אותם הכהנים והלוים אי נמי הכהנים נטלוהו ממקומו אשר נטה לו דוד ומסרוהו ללוים והלוים נשאו עד ההיכל והכניסוהו הכהנים לדביר הרי כל המקראות מקויימים ועל זה אמר רבי יוסי כשהחזירוהו למקומו:

יותר

וְר' יְהוּדָה, הַאי "וְעָנְתָה וְאָמְרָה" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? מִיבָּעֵי לֵיהּ לְאַגְמוּרֵי לַלְּוִיִּם, דְּבִלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ וְלֵילַף "קוֹל" מִמֹּשֶׁה? "עֲנִיָּיה" "עֲנִיָּיה" גָּמֵיר, "קוֹל" "קוֹל" לֹא גָּמֵיר. תַּנְיָא נַמִי הָכִי, ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה" "כָּכָה", "עֲנִיָּיה" וְ"אֲמִירָה" אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ; "כֹּה" "כֹּה תְבָרְכוּ" "כָּכָה" דְּחֲלִיצָה, "עֲנִיָּיה" וַ"אֲמִירָה" דְּלְוִיִּם. בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד? כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן כו': תָּנוּ רַבָּנָן: "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן" מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. "אַחֲרֵי דֶרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ" מָקוֹם שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת, "בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה" אֵלּוּ הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהֶם כּוּתִיִּים. "מוּל הַגִּלְגָּל" סָמוּךְ לַגִּלְגָּל, "אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה" שְׁכֶם. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן שְׁכֶם, אַף כָּאן שְׁכֶם. תַּנְיָא, אָמַר ר' אֶלְעָזָר בְּר' יוֹסֵי: בְּדָבָר זֶה זַיַּפְתִּי סִפְרֵי כּוּתִיִּים. אָמַרְתִּי לָהֶם: זַיַּפְתֶּם תּוֹרַתְכֶם וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיֶדְכֶם כְּלוּם. שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים אֵלוֹנֵי מוֹרֶה שְׁכֶם, אַף אָנוּ מוֹדִים שֶׁאֵלוֹנֵי מוֹרֶה שְׁכֶם. אָנוּ לְמַדְנוּהָ בִּגְזֵרָה שָׁוָה, אַתֶּם בַּמֶּה לְמַדְתּוּם? ר' אֶלְעָזָר אָמַר: "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן" סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן, דְּאִי מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ, הֲלֹא כְּתִיב "וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן". "אַחֲרֵי דֶרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ" מָקוֹם שֶׁהַחַמָּה שׁוֹקַעַת, "בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי", אֶרֶץ חִוִּי הִיא? "הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה" וַהֲלֹא בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת הֵן יוֹשְׁבִין? "מוּל הַגִּלְגָּל" וַהֲלֹא לֹא רָאוּ אֶת הַגִּלְגָּל? ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַרְאוֹת לָהֶן דֶּרֶךְ בַּשְּׁנִיָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶן בָּרִאשׁוֹנָה. "דֶּרֶךְ" בַּדֶּרֶךְ לְכוּ, וְלֹא בְּשָׂדוֹת וּכְרָמִים. "הַיֹּשֵׁב" בַּיִּשּׁוּב לְכוּ, וְלֹא בַּמִּדְבָּרוֹת. "בָּעֲרָבָה" בָּעֲרָבָה לְכוּ, וְלֹא בְּהָרִים וּגְבָעוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן? בְּכָל יוֹם אָרוֹן נוֹסֵעַ אַחַר שְׁנֵי דְגָלִים, וְהַיּוֹם נָסַע תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עֹבֵר לִפְנֵיכֶם". בְּכָל יוֹם וְיוֹם לְוִיִּם נוֹשְׂאִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַיּוֹם נְשָׂאוּהוּ כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כְּנוֹחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נִשְׂאֵי אֲרוֹן ה'" וְגוֹ'. תַּנְיָא, ר' יוֹסֵי אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נָשְׂאוּ כֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן: כְּשֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן וּכְשֶׁהֵסִיבוּ אֶת יְרִיחוֹ וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ.

וכיון

רש"י

וְר' יְהוּדָה הַאי. גְּזֵרָה שָׁוָה דַּעֲנִיָּה וַאֲמִירָה מַאי עָבִיד לֵיהּ: עֲנִיָּה עֲנִיָּה גָּמַר. גְּזֵרָה שָׁוָה דַּעֲנִיָּה עֲנִיָּה לָמַד מֵרַבּוֹ, ג"ש דְּקוֹל קוֹל לֹא שָׁמַע, וְאֵין הָאָדָם דָּן גז"ש אא"כ קִבְּלָהּ: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כֹּה כָּכָה עֲנִיָּה וַאֲמִירָה. בְּדָבָר הַתָּלוּי בְּדִבּוּר, אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן קֹדֶשׁ: ה"ג כֹּה כֹּה תְבָרְכוּ. כְּלוֹמַר לְעִנְיַן נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם אִיתְּמָר, דְּיָלְפֵי לָהּ רַבָּנָן לְקַמָּן (קַף לח.) בִּגְזֵרָה שָׁוָה, וְאָתָא ר' יְהוּדָה לְמֵימַר בְּגוּפָהּ כְּתִיב: ה"ג כָּכָה דַּחֲלִיצָה עֲנִיָּה וַאֲמִירָה דְּלְוִיִּם, וְלֹא גַּרְסִינָן מִלְּוִיִּם, כְּלוֹמַר לְעִנְיַן לְוִיִּם אָמַר דְּיָלְפֵי לָהּ רַבָּנָן בְּקוֹל קוֹל, וְאָתָא אִיהוּ לְמֵימַר דְּמֵעֲנִיָּה עֲנִיָּה יָלְפָהּ, מִיבָמָה דִּכְתִיב בָּהּ כָּכָה: הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן. כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר נֶאֱמַר לָהֶם סִימָנֵי הַר גְּרִזִּים וְעֵיבָל וּמְקוֹמָם שֶׁהֵם בָּעֵבֶר הַשֵּׁנִי שֶׁל יַרְדֵּן, יִשְׂרָאֵל הָיוּ לְמִזְרַח הַיַּרְדֵּן כְּדִכְתִיב בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לָקְחוּ נַחֲלָתָן מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ קֵדְמָה מִזְרָחָה (יְהוֹשֻׁעַ יג), וְנֶאֱמַר לָהֶם שֶׁהֶהָרִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲרַב הַיַּרְדֵּן [מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן] וְאֵילָךְ הַרְבֵּה לְהַלָּן מִן הַיַּרְדֵּן לְצַד מַעֲרָב וְלֹא סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן: אַחֲרֵי דֶרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ. וּמַהוּ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ זֶהוּ מִזְרָח שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה מִשָּׁם, כְּלוֹמַר רָחוֹק מִמִּזְרָחוֹ שֶׁל יַרְדֵּן, וּמָצִינוּ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרֵי מֻפְלָג: שֶׁיּוֹשְׁבִים בָּהֶם כּוּתִיִּים. עַכְשָׁיו הֵן יוֹשְׁבִין בָּהֶן, שֶׁהוֹשִׁיבָן בָּהֶם סַנְחֵרִיב כְּשֶׁהֶגְלָה עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, דִּכְתִיב וַיָּבֵא מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֲנָשִׁים מִבָּבֶל וּמִכּוּתָה וּמֵעַוָּא וְגו' וַיּוֹשִׁיבֵם בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן (מְלָכִים ב י ז), וְהָנַךְ עָרֵי שׁוֹמְרוֹן נִינְהוּ כִּדְתַנְיָא בְּמַתְנִיתִין שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן: תַּנְיָא לֹא גָּרַס, דְּכֻלֵּהּ חֲדָא מַתְנִיתָא הִיא בְּסִפְרֵי: סִפְרֵי כּוּתִיִּים. שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְאֵינָן מַאֲמִינִים בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה: בְּעָבְרְכֶם. מִשְׁמַע בּוֹ בַּיּוֹם תָּקִימוּ אֶת הָאֲבָנִים בְּהַר עֵיבָל: אַחֲרֵי דֶרֶךְ. מֻפְלָג מִן הַמַּעֲרָב, דְּאַחֲרֵי לְשׁוֹן הַפְלָגָה, וְהַאי מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מַעֲרָב הוּא, לְשׁוֹן כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ (בְּרֵאשִׁית כח), מָקוֹם שֶׁחַמָּה שׁוֹקַעַת מֻפְלָג מִשְּׁקִיעָתָהּ, וְהַיְינוּ לְצַד מִזְרָח סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן מִיָּד: בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶרֶץ הַחִוִּי הִיא. בְּנִיחוּתָא, אֵינָהּ אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶלָּא אֶרֶץ הַחִוִּי, דְּהָא שְׁכֶם חִוִּי הִיא דִּכְתִיב (שָׁם לג) וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם וְגו', וּכְתִיב (שָׁם לד) שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ: הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה. אֵינוֹ אֶלָּא הָרִים: מוּל הַגִּלְגָּל. רְחוֹקִים מִן הַגִּלְגָּל הֵם, וְהַסִּימָנִים הֵלָּלוּ לֹא עֲלֵיהֶם נֶאֶמְרוּ וְלָמָּה נֶאֶמְרוּ: ר"א בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר לֹא בָּא הַכָּתוּב כו'. וְרַבִּי אֶלְעָזָר נַמִּי אַדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָמוּךְ, וּכְוָותֵיהּ מְפָרֵשׁ לִקְרָא: כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶם בָּרִאשׁוֹנָה. בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחוֹתָם הַדֶּרֶךְ, כָּךְ בָּא עַכְשָׁיו לְיַשֵּׁר דַּרְכֵיהֶם וּלְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ, לְפִי שֶׁגָּלוּי לְפָנָיו שֶׁעָתִיד הֶעָנָן לִפְסוֹק בְּמִיתַת מֹשֶׁה וְלֹא יֵלֵךְ עִם יְהוֹשֻׁעַ הוֹרָה לָהֶם לְאַחַר שֶׁיַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן לִכְבּוֹשׁ אֶת הָאָרֶץ יֵלְכוּ דֶּרֶךְ כְּבוּשָׁה וְדֶרֶךְ יִישּׁוּב וְדֶרֶךְ אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי שֶׁהִיא עֲרָבָה, וְאַל יִקִּיפוּ סָמוּךְ לִשְׂפַת הַיַּרְדֵּן דֶּרֶךְ אֶרֶץ הַחִוִּי שֶׁהִיא הָרִים וּגְבָעוֹת, אֶלָּא יִכָּנְסוּ לְתוֹכָהּ מִצַּד מַעֲרָב רָחוֹק מִן הַיַּרְדֵּן וְיַקִּיפוּ וְיִכְבְּשׁוּ: אַחַר שְׁנֵי דְגָלִים. כְּדִכְתִיב בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא גַּבֵּי מַסָּעוֹת דְּגָלִים: לִפְנֵיכֶם. מִשְׁמַע לִפְנֵי כֻלְּכֶם: בְּכָל יוֹם הָיוּ הַלְּוִיִּם נוֹשְׂאִים. בְּנֵי קְהָת, כְּדִכְתִיב וּמִשְׁמַרְתָּם הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְגו' (בַּמִּדְבָּר ג): וּכְשֶׁסִּבְּבוּ אֶת יְרִיחוֹ. כְּדִכְתִיב וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ בֵּן נוּן אֶל הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂאוּ אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' וְגו': וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ. בִּימֵי שְׁלֹמֹה לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, דִּכְתִיב וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן (מְלָכִים א ח), וְהַיְינוּ הֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁכְּשֶׁהָגְלָה בִּימֵי עֵלִי מִתּוֹךְ בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁל מִשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה מִשָּׁם נֻטַּל, שֶׁהַמִּשְׁכָּן נִקְבַּע בְּשִׁילֹה, וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ פְּלִשְׁתִּים לֹא הָיָה לוֹ מָקוֹם קָבוּעַ שֶׁהֲרֵי חָרַב מִשְׁכָּן שִׁילֹה וְנִשְׁתַּהָא בְּבֵית אֲבִינָדָב, וּמִשָּׁם הֱבִיאוֹ דָּוִד לְסוֹף עֶשְׂרִים שָׁנָה לְבֵית עוֹבֵד אֱדוֹם וּמִשָּׁם לְעִיר דָּוִד עַד שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבָנָה לוֹ הַדְּבִיר לִפְנִים מִן הַהֵיכָל וְאַמָּה טְרַקְסִין חוֹצֶצֶת בִּמְקוֹם הַפָּרוֹכֶת וְהוּא קָרוּי מְקוֹמוֹ הַמְיֻחָד כְּדִכְתִיב וַיָּבִיאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' אֶל מְקוֹמוֹ אֶל דְּבִיר הַבַּיִת וְגו' (שָׁם):

וכיון

ביאורים למסכת סוטה דף לג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יְהוּדָה** שלא למד מהגזירה שוה של 'וענתה ואמרה' 'וענו הלוים ואמרו' כרבנן שחליצה נאמרת רק בלשון הקודש, אלא למד זאת מתיבת 'ככה', **הַאי** 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה' **מַאי עָבִיד לֵיהּ** - מה ילמד מהגזירה שוה הזו של 'עניה ואמירה'. מתרצת הגמרא, **מִיבָּעֵי לֵיהּ** - צריך רבי יהודה את הגזירה שוה כדי **לְאַגְמוּרֵי** - ללמד מפרשת חליצה **לְלֵוִיִּם** שהברכות והקללות בהר גריזים ובהר עיבל **דְּבִלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ** חייבים להאמר. ולא סובר כרבנן שלמדו לעיל דין זה מגזירה שוה 'קול' 'קול' ממשה. שואלת הגמרא, **וְלֵילַף** רבי יהודה גזירה שוה 'קול קול' **מִמֹּשֶׁה** כמו שלמדו רבנן.

מתרצת הגמרא, רבי יהודה **'עַנִּיָּה עֲנִיָּה' גָּמִיר, 'קוֹל קוֹל' לֹא גָּמִיר** - לא קיבל ללמוד גזירה שוה מרבו אלא 'ענייה ענייה', ואין אדם דן גזירה שוה אלא אם כן קבלה מרבו. מביאה הגמרא ראיה לתירוצה, **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה במצוות התלויות בדיבור, לשונות **'כֹּה' 'בָּכָה' 'עַנִּיָּה וַאֲמִירָה', אֵינוֹ** יוצא ידי חובתו **אֶלָּא** בלשון **הַקּוֹדֶשׁ.** ומפרטים היכן מצינו כן, **'כֹּה'** נאמר בתורה בפרשת נשיאת כפים של הכהנים **'כֹּה תְּבָרְכוּ'**, ולומדים מתיבת 'כה' שדווקא בלשון הקודש, ואין צריך ללמוד מגזירה שוה 'ברכה ברכה' כמו שלמדו רבנן להלן. **'בָּכָה'** נאמר בתורה בפרשה **דַּחֲלִיצָה** וכדלעיל. **'עַנִּיָּה וַאֲמִירָה'** נאמרה בתורה בפרשת ברכות וקללות **דִּלְוִיִּם.** הרי לנו מפורש שרבי יהודה למד שברכות וקללות דלוים נאמרים בלשון הקודש ממה שכתבה התורה 'עניה ואמירה', ולא מגזרה שוה 'קול קול'.

שנינו במשנה **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד, כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** ובאו אל הר גריזים ואל הר עיבל שבשומרון שבצד שכם שבאצל אלוני מורה, שנאמר 'הלא המה בעבר הירדן וגו'', ולהלן הוא אומר 'ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה', מה אלון מורה האמור להלן שכם, אף אלון מורה האמור כאן שכם **כו'.** כשהיו ישראל במדבר מעבר הירדן המזרחי, נאמרו להם סימני מקום הר גריזים והר עיבל שהם בעבר הירדן המערבי שהוא ארץ ישראל. ונחלקו רבי יהודה ורבי אלעזר בצורת הדרשות מן הפסוקים לדעת את מקומם המדויק.

תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בפסוק "הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש בארץ הכנעני היושב בערבה מול הגלגל אצל אלוני מורה", ומבאר רבי יהודה **'הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן'** משמע **מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ** - מרחק רב בתוך ארץ ישראל מערבה, רחוק מן הירדן, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.** וממשיך רבי יהודה לבאר את המשך הפסוק, **'אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ'** משמע רחוק מקום **מָקוֹם שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת,** דהיינו רחוק ממזרחו של ירדן, שבצד מזרח השמש זורחת, ו'מבוא השמש' לשון שהשמש באה משם, ו'אחרי' הוא לשון רחוק הרבה. והמשך הפסוק **'בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה'** מלמדנו **שֶׁאֵלּוּ הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהֶם** עכשיו **כּוּתִיִּים,** שהושיב אותם סנחריב שם כשהגלה את עשרת השבטים. עוד ממשיך הפסוק **'מוּל הַגִّלְגָּל'** משמע **סָמוּךְ לַגִּלְגָּל,** מקום הרואה את הגלגל. והמשך הפסוק **'אֵצֶל אֲלוֹנֵי מוֹרֶה'** היא העיר **שְׁכֶם,** ולומדים זאת מגזירה שוה, שהרי **וּלְהַלָּן** - לעיל בספר בראשית **הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן** בספר בראשית, היא העיר **שְׁכֶם,** שהרי הפסוק אומר במפורש 'עד מקום שכם עד אלון מורה' משמע שהוא אותו מקום, **אַף כָּאן** בפסוק 'אצל אלוני מורה' היא העיר **שְׁכֶם.**

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, בְּדָבָר זֶה - על ידי גזירה שוה זו, **זַיְּפְתִּי סִפְרֵי כּוּתִיִּים** - הוכחתי להם שספריהם מזוייפים, שמתברכים בלבבם שהר גריזים הוא המקום אשר יבחר ה', וכך **אָמַרְתִּי לָהֶם, זַיְּפְתֶּם תּוֹרַתְכֶם וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיֶדְכֶם כְּלוּם,** ואין אתם יודעים היכן הר גריזים, אלא **שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים** שהוא אצל **אֵלּוֹנֵי מוֹרֶה** הוא **שְׁכֶם, וְאַף אָנוּ מוֹדִים שֶׁאֵלּוֹנֵי מוֹרֶה** הוא **שְׁכֶם,** אבל **אָנוּ לְמַדְּנוּהָ בְּגֵזֵרָה שָׁוָה** כדלעיל, **וְאַתֶּם בַּמֶּה לְמַדְּתוּם,** שהרי אינכם מודים בגזירה שוה שאינה מפורשת בתורה שבכתב. עד כאן דעת רבי יהודה, שהר גריזים והר עיבל הם בתוך ארץ ישראל, רחוק מערבה מן הירדן.

רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, שהר גריזים והר עיבל קרובים מאד לירדן, וכך מבאר את הפסוק **'הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן'** פירושו **סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן, דְּאִי** פירושו **מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ** - הרחק מן הירדן, כמו שאמר רבי יהודה, **הַלֹּא כְּתִיב** בפרשת כי תבא "**וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן** תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל", משמע שתקימום בו ביום, אם כן רואים שהר עיבל היה סמוך לירדן. והמשך הפסוק לפי זה, שהר גריזים והר עיבל **'הלא המה אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ'** פירושו רחוק **מָקוֹם שֶׁהַחַמָּה שׁוֹקַעַת,** דהיינו רחוק מהמערב, שבצד מערב השמש שוקעת, ו'מבוא השמש' לשון שהשמש באה לשם, ו'אחרי' הוא לשון רחוק הרבה. עד כאן תיאור מקום הר גריזים והר עיבל לדעת רבי אלעזר, ואומר שהמשך הפסוק כבר אינו מתאר את מקומם, שהרי הפסוק ממשיך **'בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי'** ושכם אינה בארץ הכנעני, אלא **אֶרֶץ חִוִּי הִיא,** כנאמר "שכם בן חמור החוי". והמשך הפסוק גם כן אינו מתאר מקומם שהרי ממשיך **'הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה'** - במישור, והם אינם בערבה, **וַהֲלֹא בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת הֵן יוֹשְׁבִין.** וכן ההמשך אינו מתאר מקומם, שהרי ממשיך **'מוּל הַגִּלְגָּל', וַהֲלֹא לֹא רָאוּ אֶת הַגִּלְגָּל.** עד כאן דעת רבי אלעזר החולק על רבי יהודה. אם כן למה נאמרו הסימנים האלו שבסוף הפסוק, על זה **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַרְאוֹת לָהֶן דֶּרֶךְ בַּשְּׁנִיָּה** - כשיכנסו לארץ ישראל כעת עם יהושע, **כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶן בָּרִאשׁוֹנָה,** בימי צאתם ממצרים בעמוד ענן לנחותם הדרך, כי כשימות משה לא ילך לפניהם ענן. על זה אומר להם הפסוק 'דֶּרֶךְ' מבוא השמש' להורותם **שֶׁבַּדֶּרֶךְ לְכוּ וְלֹא בְּשָׁדוֹת וּכְרָמִים, 'הַיּוֹשֵׁב'** להורותם **שֶׁבַּיִּשּׁוּב לְכוּ וְלֹא בְּמִדְבָּרוֹת, 'בָּעֲרָבָה'** להורותם **שֶׁבָּעֲרָבָה** - במישור **לְכוּ וְלֹא בָּהָרִים וּגְבָעוֹת.**

תָּנוּ רַבָּנָן, כֵּיצַד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן, בְּכָל יוֹם מאז שיצאו ממצרים היה **אָרוֹן נוֹסֵעַ אַחַר שְׁנֵי דְּגָלִים,** כמבואר בפרשת במדבר, שהארון נסע אחרי דגל יהודה ודגל ראובן, **וְהַיּוֹם** שעברו בו את הירדן, **נָסַע תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עוֹבֵר לִפְנֵיכֶם",** משמע לפני כולכם. ועוד חילוק, **בְּכָל יוֹם וָיוֹם** מאז שיצאו ממצרים, **הַלְּוִיִּם** בני קהת **נוֹשְׂאִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַיּוֹם** - כשעברו את הירדן **נְשָׂאוּהוּ כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה כְּנוֹחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה'" וְגוֹ'.**

תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נְשָׂאוּ כֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן, ואלו הם, **כְּשֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן** כדלעיל, **וּכְשֶׁהֶסִּיבוּ אֶת יְרִיחוֹ** שבע פעמים כדי לכובשה, **וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ** בימי שלמה לבית קדשי הקדשים.

ביאורים למסכת סוטה דף לד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְכֵיוָן שֶׁנִּיטְּבְלוּ רַגְלֵי כֹּהֲנִים בַּמַּיִם כשנכנסו לתוך הירדן בשפה המזרחית, חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם שנעצרה זרימת הירדן במקום מעמד הכהנים, וכל המים שהגיעו לשם נעצרו ועלו זה על זה לגובה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּכְבוֹא נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן ורגלי הכהנים נושאי הארון נטבלו בקצה המים וְגוֹ' וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיּוֹרְדִים מִלְּמַעְלָה קָמוּ נֵד אֶחָד".

ומבררת הברייתא, וְכַמָּה גוֹבְהָן שֶׁל מַיִם – לאיזה גובה נערמו המים. ומבארת, לגובה שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, כיון שגודל מחנה ישראל בחנייתו שנים עשר מיל על שנים עשר מיל, ועברו את הירדן כך כסדר חנייתן, אם כן שהו במעבר שיעור מהלך שנים עשר מיל עד שעלו האחרונים מהירדן, ובאותו זמן גם גבהו המים היורדים בירדן גובה שנים עשר מיל, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לרבי יהודה, לְדָבָרֶיךָ שגבהו המים שנים עשר מיל, קשה, האם אָדָם קַל לרוץ יותר ממים, אוֹ מַיִם קַלִּים לרוץ יותר מאדם, הֲוֵי אוֹמֵר ודאי שמַיִם קַלִּים לרוץ יותר מאדם, אִם כֵּן המים התאספו לגובה שנים עשר מיל עוד לפני שעברו ישראל מהלך שנים עשר מיל, ואחר כך חזרו למקומם, וּבְאִין הַמַּיִם שחוזרים למקומם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן אנשים שלא עברו עדיין. אֶלָּא סובר רבי אלעזר ברבי שמעון, מִלְּמַד שֶׁהָיוּ מַיִם נִגְדָּשִׁין וְעוֹלִין כִּיפִּין עַל גַּבֵּי כִּיפִּין – אולמות על גבי אולמות, יָתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל גובה, עַד שֶׁרָאוּ אוֹתָן כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כִשְׁמוֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֶת אֲשֶׁר הוֹכִישׁ ה' אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָם וַיִּמַּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָהֶם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אומרת הגמרא, וְאַף – וכמו כן מצינו אצל רָחָב הַזּוֹנָה, שאָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ שהם כלב ופינחס, לפני שעברו את הירדן "כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹכִישׁ ה' אֶת מֵי יַם סוּף מפניכם בצאתכם ממצרים" וְגוֹ', וּכְתִיב "וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד רוּח באיש מפניכם" וְגוֹ', שהם עדיין היו מפחדים מקריעת ים סוף.

וממשיכה הברייתא, עוֹדָם נמצאים בַּיַּרְדֵּן, בעוד הכהנים עומדים שם והעם עוברים, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ, כמו שכתוב בפסוק "והכהנים נשאי הארון עומדים בתוך הירדן עד תום כל הדבר אשר צוה ה' את יהושע לדבר אל העם ככל אשר צוה משה את יהושע", הרי שיהושע דיבר אליהם בעודם עומדים בירדן, את אשר צוה אותו משה, וכך אמר להם, דְּעוּ עַל מָה – בשביל מה אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן, עַל מְנָת שֶׁתּוֹרִישׁוּ – שתכבשו אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר בתורה על ידי משה "וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם" וְגוֹ', אִם אַתֶּם עוֹשִׂין כֵּן לכבוש את ארץ כנען, מוּטָב, וְאִם לָאו כָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתְיכֶם. שואלת הגמרא על לשון הברייתא, מַאי 'אוֹתְיכֶם'. ומשיבה, כוונת המילה 'אותיכם' היא, אוֹתִי וְאֶתְכֶם.

וממשיכה הברייתא, עוֹדָם נמצאים בַּיַּרְדֵּן, בעוד הכהנים עומדים שם כדלעיל, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ כמו שכתוב בפסוק "הָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שִׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', וּכְתִיב "לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאָלוּן בְּנֵיכֶם מָחָר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם" וְגוֹ', הם האבנים שהקימו תחת מצב רגלי הכהנים לזכרון להיות סִימָן לְבָנִים לדורות שֶׁעָבְרוּ אָבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן.

וממשיכה הברייתא, עוֹדָם נמצאים בַּיַּרְדֵּן כדלעיל, אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ כמו שכתוב בפסוק "שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה" וְגוֹ', הם האבנים שהקימו בהר עיבל ובנו המזבח וקפלום וקבעום בגלגל. ומבררת הברייתא, יָכוֹל יקימו את האבנים בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן, ועונה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה". עד כאן הברייתא.

מספרת הגמרא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אַבָּא חֲלַפְתָּא וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן מַתְיָא וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי, שלשתם עָמְדוּ עַל אוֹתָן אֲבָנִים שהקימו עם ישראל בירדן בימי יהושע, וְשִׁיעֲרוּם – אמדו את משקלם, ומצאו שכָּל אַחַת וְאַחַת מהן שְׁקוּלָה כְּאַרְבָּעִים סָאָה. וּגְמִירֵי – וידוע וקבלנו מרבותינו ומאבותינו, דִּטְעוּנָא דְּמַדְלֵי אִינִישׁ לְכַתְפֵּיהּ – שמשאוי שאדם מגביה על כתפו בלי סיוע של אחר, תְּלִתָּא דִּטְעוּנֵיהּ הָוֵי – זהו רק שליש ממה שיכול לישא כשאחר מסייע לו להעלות על כתפו, ואם האבנים ששיערו החכמים דלעיל היתה כל אחת כארבעים סאה ואותם אמר יהושע "הרימו לכם איש אבן אחת על שכמו" שכל אחד ירים לבדו, מִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לָאֶשְׁכּוֹל שנשאו המרגלים מארץ ישראל למדבר בימי משה, והטעינו זה לזה על כתפם, שהיה פי שלש, דהיינו מאה ועשרים סאה. ומביאה הגמרא היכן מצינו שהאשכול היה גדול מאד, שֶׁנֶּאֱמַר "ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וַיְשָׂאוּהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם", ומבררת הגמרא, מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר 'וישאוהו בַּמּוֹט' וכי אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁנָיִם, והרי כתוב במפורש 'וישאוהו' בלשון רבים, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – לצורך מה כתבה התורה 'בִּשְׁנָיִם', ועונה, ללמדנו שנשאו האשכול בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת, ולא במוט אחד.

ומפרשת הגמרא כיצד נשאו האשכול בשני מוטות, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, טוּרְטָנֵי – משאוי, וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי – ומשאוי תחת משאוי, דהיינו שני מוטות במרחק זה מזה אורכם מצפון לדרום, ארבעה נושאים כל אחד בקצה מוט, ותחתם שני מוטות במרחק זה מזה אורכם ממזרח למערב וארבעה נושאים כל אחד בקצה מוט, הָא כֵּיצַד, שְׁמֹנָה נָשְׂאוּ אֶשְׁכֹּל, אֶחָד נָשָׂא רִימּוֹן, וְאֶחָד נָשָׂא תְּאֵינָה, יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם. ומבארת הגמרא, למה יהושע וכלב לא נשאו כלום, אִי בָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיבִי – שהיו חשובים יותר משאר המרגלים, והמרגלים בעצמם לא נתנו להם לישא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֲצָה, לכן הם לא נטלו חלק בהבאת הפירות שמטרתה היתה להוציא דבה על הארץ, כשם שפירותיה משונים כך ישביה משונים וגבורים וגבוהים.

חוזרת הגמרא לבאר מחלוקת שבברייתא לעיל, שרבי יהודה הסובר שגבהו המים שנים עשר מיל, ורבי אלעזר ברבי שמעון הסובר שגבהו המים יתר משלש מאות מיל, פְּלִיגִי בָּהּ רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא. חַד – רבי אמי או רבי יצחק נפחא אָמַר, לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה שגבהו המים שנים עשר מיל,

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לד עמוד א

רש"י

וְכֵיוָן שֶׁנִּטְבְּלוּ כו'. בִּשְׂפַת מִזְרָחִית בִּכְנִיסָתָן לְתוֹכוֹ חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם, שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹרְדִין מִן הַכֹּהֲנִים וּלְמַטָּן אֶלָּא שָׁם עוֹמְדִים וְהַמַּיִם הַבָּאִים תָּמִיד נִגְבָּהִים וְעוֹלִין לְמַעְלָה כְּדִכְתִיב קָמוּ נֵד אֶחָד, וְהַכֹּהֲנִים עָמְדוּ שָׁם עַד שֶׁעָבְרוּ כֻּלָּם: **כַּמָּה גָּבְהָן שֶׁל מַיִם.** גָּרַס: י"ב מִיל **כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל.** שֶׁהָיוּ שְׁנֵים עָשָׂר מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, וְהֵם עָבְרוּ כַּחֲנִיָּיתָם רֹחַב מַחֲנֵיהֶם עָבְרוּ יַחַד כְּמוֹת שֶׁהוּא רֹחַב שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, נִמְצָאוּ שֶׁלֹּא שָׁהוּ בְּעָבְרָן אֶלָּא מַהֲלַךְ שְׁנֵים עָשָׂר מִיל שֶׁל אֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם עַד שֶׁעָלוּ אַחֲרוֹנִים שֶׁל סוֹף הַמַּחֲנֶה וּכְנֶגְדָּן גָּבְהוּ הַמַּיִם: **הֱוֵי אוֹמֵר מַיִם קַלִּים.** לָרוּץ מִן הָאָדָם, וְא"כ שֶׁהַמַּיִם לֹא גָּבְהוּ אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר מִיל וְחָזְרוּ לִמְקוֹמָם נִמְצָא שֶׁעֲדַיִין לֹא הִסְפִּיקוּ לַעֲבוֹר וּבָאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן: **כִּפִּין.** אוּלַמּוֹת ארוקוולו"ד: **וְאַף רָחָב אָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ.** קֹדֶם שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן שֶׁעַל קְרִיעַת יַם סוּף הָיוּ מִתְפַּחֲדִין עֲדַיִין: **עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ כו'.** כְּדִכְתִיב וְהַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עוֹמְדִים בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן עַד תֹּם כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ לְדַבֵּר אֶל הָעָם, וְזֶהוּ הַדָּבָר דְּהָכֵי כְּתִיב בְּמֹשֶׁה כִּי אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן וְהוֹרַשְׁתֶּם וְגו', כְּלוֹמַר כְּשֶׁיַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן הִתְנָה עִמָּהֶם עַל מְנַת לְהוֹרִישָׁם: **וְשׁוֹטְפִין אוֹתֵיכֶם.** גַּרְסִינָן בַּבָּרַיְיתָא: **הָרִימוּ לָכֶם וְגו'.** הֵם הָאֲבָנִים שֶׁהֵקִימוּ תַּחַת מַצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים לְזִכָּרוֹן לִהְיוֹת סִימָן לַבָּנִים שֶׁעָבְרוּ אָבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן: **שְׂאוּ מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב וְכו'.** הֵם שֶׁהֵקִימוּ בְּהַר עֵיבָל וּבָנוּ הַמִּזְבֵּחַ וְקִפְּלוּם וּקְבָעוּם בַּגִּלְגָּל: **דְּמַדְלֵי אִינִישׁ אַכַּתְפֵיהּ.** שֶׁהָאָדָם עַצְמוֹ מַגְבִּיהוֹ עַל כְּתֵפוֹ וְאֵין אַחֵר מְסַיְּעוֹ: **תִּילְתָּא דִּטְעוּנֵיהּ הוּא.** אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלִישׁ מִשְּׂאוֹי שֶׁנּוֹשֵׂא כְּשֶׁמַּטְעִינוֹ אַחֵר, נִמְצָא שֶׁהָיָה כָּל אֶחָד מֵהֶן נוֹשֵׂא מַשָּׂא ק"ך סְאִין: **וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב.** כַּמָּה הָיָה בָּאֶשְׁכּוֹל שֶׁנִּשְׂאוּהוּ שְׁמֹנָה אֲנָשִׁים וְהָיוּ מְסַיְּעִין זֶה אֶת זֶה כְּשֶׁמְּרִימִין אוֹתוֹ עַל כְּתֵיפָן: מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשָּׂאוּהוּ אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁנַיִם: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק טוּרְטָנֵי וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי.** מִשְּׂאוֹי וּמִשְּׂאוֹי תַּחַת מִשְּׂאוֹי, שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים מְסַיְּעִין אֶת הָעֶלְיוֹנִים, וּבְכָל אֶחָד הָיוּ שְׁנֵי מוֹטוֹת. כֵּיצַד, שְׁנֵי מוֹטוֹת הוֹלְכִין זֶה אֵצֶל זֶה וְאַרְבָּעָה נוֹשְׂאִין אוֹתָם, וּשְׁנֵי מוֹטוֹת אֲחֵרִים וְאַרְבָּעָה בְּנֵי אָדָם נוֹשְׂאִין אוֹתָם וְהֵם בַּאֲלַכְסוֹן מִתַּחַת שְׁנַיִם הָעֶלְיוֹנִים, מוֹט אֶחָד לָרֹאשׁ הָאֶחָד וּמוֹט אֶחָד לָרֹאשׁ הַשֵּׁנִי וְהוֹלְכִין בַּאֲלַכְסוֹן. וְרַבִּי יִצְחָק לָאו מִקְרָא שְׁמִיעַ לֵיהּ, אֶלָּא דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ דְּרִמּוֹן וּתְאֵנָה סָגֵי בִּשְׁנַיִם, וִיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם, פָּשׁוּ לְהוּ תְּמַנְיָא לָאֶשְׁכּוֹל, וְאִם לָאו מִדְרָשׁ הָרִאשׁוֹן הַמְלַמְּדֵנוּ דְּלָאו מוֹט אֶחָד קָאָמַר קְרָא לֹא הָיֵינוּ יוֹדְעִים לְכַוֵּין שְׁמֹנָה בְּנֵי אָדָם לְמַשָּׂאוֹ, אֶלָּא דְּשֶׁמַּעְנָן מִנֵּיהּ דִּשְׁנֵי מוֹטוֹת הָיוּ, וְאָתָא רַבִּי יִצְחָק לְאַשְׁמוּעִינָן דִּשְׁנֵי מַשָּׂאוֹת הָיוּ שָׁם וְכָל אֶחָד שְׁנֵי מוֹטוֹת: **שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה.** לְהָבִיא אֶשְׁכּוֹל מְשֻׁנֶּה כָּזֶה, שֶׁהַמְרַגְּלִים לְרָעָה נִתְכַּוְּונוּ, לוֹמַר כְּשֵׁם שֶׁפֵּירוֹתֶיהָ מְשֻׁנִּים כָּךְ יוֹשְׁבֶיהָ מְשֻׁנִּים וְגִבּוֹרִים וּגְבוֹהִים: **לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.** שֶׁאָמַר לֹא גָּבְהוּ הַמַּיִם אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר מִילִין כְּאֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם דֶּרֶךְ חֲנִיָּיתָם עָבְרוּ בַּיַּרְדֵּן כָּל רֹחַב מַחֲנֵיהֶם עָבְרוּ יַחַד, הִלְכָּךְ לֹא הָיָה אֹרֶךְ הַעֲבָרָה אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר מִילִין:

ולדברי

תוספות

יותר משלש מאות מיל. תימה לר"י והא ליכא מעיבא לארעא אלא תלתא פרסי וי"ל שהיו נגדשין והולכין למעלה מן העננים ירושלמי רבי לוי אומר עד לבו של רקיע תמן אמרינן עד בבל נאמר כאן הרחק ונאמר להלן מארץ רחוקה מבבל: **עודם** בירדן אמר להם יהושע. [ירושלמי] אמר ריש לקיש בירדן קיבלו עליהן את הנסתרות אמר להן יהושע אם אין אתם מקבלין את הנסתרות המים באין ושוטפין אתכם אמר רבי סימון ב"ר זביד ויאות תדע לך שהוא כן שהרי עכן חטא ורובם של סנהדרין נפלה בעי אמר ר' לוי ביבנה הותרה הרצועה יצתה בת קול ואמרה אין לכם עסק בנסתרות:

גמירי כל טונא. ירושלמי לא דמי ההוא דטעין מן ארעא אל ארכבותיה ומן ארכבותיה לכתיפיה לההוא דתלי ליה [מן ארעא על כתיפיה] ולא דמי ההוא דתלי ליה לההוא [דאוחרן טעין ליה]:

טורטני וטורטני דטורטני. פירש ר"ח דטורטני בלשון יון קנה של מאזנים וכיצד נשאוהו הביאו שני עמודים וסירגום בחבלים ונתנו האשכול על גבי חבלים ונתנו מוטות בחבלים בקצה העמודים המסורגים והאשכול נתן מוט א' מן הקצה מזה הראש וכיוצא בה בראש מקצה האחר נמצאו שתי מוטות בראש העמודים המסורגים בחבלים והאשכול נתון בחבלים ועל כל מוט מאלו המוטות שתי מוטות פחותין מהן מוט בראש זה ומוט בראש זה נמצאו ארבע מוטות בראשי שני מוטות הנתונים בראשי העמודים וכל מוט ומוט מאלו ד' מוטות היו טוענים אותן שני אנשים נמצאו שמנה סובלין את האשכול וזה פירוש טורטני וכו' כלומר מוטות ומוטות על מוטות ירושלמי כתיב איש אחד איש אחד למטה על דעתיה דרבי ישמעאל דו אומר לשונות ריבוי הן שנים עשר היו שמנה באשכול ארבעה בתאנים ורימונים ובנושאי כלים על דעתיה דרבי עקיבא דו אומר לשונות כפולים עשרים וארבעה היו ט"ז באשכול שמנה בתאנים ורימונים ונושאי כלים על דעתיה דרבי ישמעאל טורטרין על דעתיה דרבי עקיבא טורטרין וטורטרי טורטרין:

כחנייתן

וְכֵיוָן שֶׁנִּטְבְּלוּ רַגְלֵי כֹהֲנִים בַּמַּיִם חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְבוֹא נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן וגו' וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיֹּרְדִים מִלְמַעְלָה קָמוּ נֵד אֶחָד" וְכַמָּה גּוֹבְהָן שֶׁל מַיִם? שְׁנֵים עָשָׂר מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. אָמַר לוֹ ר' אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן: לִדְבָרֶיךָ, אָדָם קַל אוֹ מַיִם קַלִּים? הֱוֵי אוֹמֵר מַיִם קַלִּים. אִם כֵּן בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַיִם נִגְדָּשִׁין וְעוֹלִין כֵּיפֵין עַל גַּבֵּי כֵּיפֵין, יָתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל, עַד שֶׁרָאוּ אוֹתָן כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כִשְׁמֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָם וַיִּמַּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאַף רָחָב הַזּוֹנָה אָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ "כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי יַם סוּף" וּכְתִיב "וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד" וְגו'. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ: דְּעוּ עַל מָה אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן, עַל מְנָת שֶׁתּוֹרִישׁוּ אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם" אִם אַתֶּם עוֹשִׂין כֵּן מוּטָב, וְאִם לָאו, בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתֵיכֶם. מַאי "אוֹתֵיכֶם" אוֹתִי וְאֶתְכֶם. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ: "וְהָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שִׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" וּכְתִיב: "לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאָלוּן בְּנֵיכֶם מָחָר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם" סִימָן לְבָנִים שֶׁעָבְרוּ אָבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ: "שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה" יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה". אָמַר ר' יְהוּדָה: אַבָּא חֲלַפְתָּא וְר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן מָתְיָא וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי עָמְדוּ עַל אוֹתָן אֲבָנִים וְשִׁיעֲרוּם כָּל אַחַת וְאַחַת שְׁקוּלָה כְּאַרְבָּעִים סְאָה. וּגְמִירִי דִּטְעוּנָא דְּמִדְלֵי אִינִישׁ לִכַתְפֵיהּ, תִּילְתָּא דִּטְעוּנֵיהּ הָוֵי. וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לְאֶשְׁכּוֹל שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם" מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "בַמּוֹט" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁנַיִם? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּשְׁנָיִם"? בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת, אָמַר ר' יִצְחָק: טוּרְטָנֵי וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי. הָא כֵּיצַד? שְׁמֹנָה נָשְׂאוּ אֶשְׁכֹּל, אֶחָד נָשָׂא רִימּוֹן, וְאֶחָד נָשָׂא תְּאֵינָה. יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם, אִי בָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיבִי, וְאִי בָּעֵית אֵימָא שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה פְּלִיגִי בָּהּ ר' אַמִּי וְר' יִצְחָק נַפָּחָא; חַד אָמַר: לְדִבְרֵי ר' יְהוּדָה,

כחנייתן

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לד עמוד ב

תוספות

כחנייתן עברו. י"ל הראשונים לעולם כשהיו מגיעין לשפת עבר השני לצד מערב היו הולכין למטה בירדן ועושין מקום מעמד לבאין אחריהם שהרי רוחב מחנה ישראל היה שנים עשר מיל ורוחב הירדן לא היה כ"א חמשים אמה ומיל הוא אלפים אמה וי"ל דדוקא בארור ורוחב חנייתן נבנסו בירדן אבל לאחר שנבנסו בירדן נמשכו זה אצל זה וצמצמו עצמן שאם לא תאמר כן אלא כדרך חנייתן עמדו בירדן אם כן לא עמדו כולם בירדן בשעה שהתנה יהושע עמהן שהרי אתה מוצא ברוחב שנים עשר מיל ת"פ רצועות רחבות חמשים אמה כרוחב הירדן ואורך כל רצועה י"ב מיל על רוחב נ' אמה ואם היה לך להקיף אותן ת"פ רצועות מדת ארכן זו אצל זו היה אורכו קרוב לאלף ות' (ומ') פרסאות באורך הירדן והירדן לא נכרת כי אם עד ים הערבה ויוצא הוא ממערת פמייס שהוא בחלק דן כדאיתא בפ' מעשר בהמה (כתובות קף נ:.) ואורך כל ארץ ישראל לא היה כ"א ת' פרסאות ועוד דהיאך היו יכולין לשמוע התנאים מפי יהושע אלא ע"כ בירדן לא היו עומדים כדרך חנייתן אלא מצומצמין ותימה לר"י נהי דדרך חנייתן עברו מ"מ הלא עמדו בירדן עד שגמר יהושע התנאים ונטלו האבנים ולא חזר לאיתנו עד שעברו כולן א"כ אותם נ' אמה של ירדן ושהות זה שעברו היו המים נגדשין ועולין יותר על י"ב מיל וי"ל אותו גודש שהיה מיותר על י"ב מיל לא הגיע לכלל גובה מיל ולהכי לא חשיב ליה: **בזה** אחר זה עברו. תימה א"כ אמאי תלי ליה ר' אלעזר בקלות המים והלא אינו תלויה אלא בעיכוב הערבתם וי"ל דבתרתי פליגי על מה שמשוה קלות האדם לקלות המים אמר זה אינו שאפילו אם היו עוברין דרך חנייתן היו המים נגדשין יותר מי"ג מיל והוא לא אמר אלא י"ב ועוד שבזה אחר זה עברו ועל זה תמיה רבי אם בזה אחר זה עברו מה קצבה שייך דקאמר שלש מאות שלפי חשבון גודל המים היו עוברים ברוחב חצי מיל שהוא אורך ג' מאות חסר י"ב כיצד שתעשה י"ב רצועות מי"ב מיל על י"ב מיל וכל רצועה ברוחב מיל ואורך י"ב מיל וכשתצרפם זו אצל זו באורך יהיה אורך קמ"ד מיל על רוחב מיל תחלוק רוחב הרצועות ותצרפנה לאורך יהיה אורך רפ"ח מיל על רוחב חצי מיל והא מנא ליה שכך עברו ונראה דלר"א בר שמעון לא עברו כלל דרך חנייתן שהרי בשעת חנייתן היו מפוזרים מפני שהיו נוטים אהלידם זה רחוק מזה כדרך חניית שיירות אבל בשעברו נמשכין כולן זה אצל זה ושמא לא היה כל ישראל כי אם ברוחב חצי מיל על חצי מיל וכשעברו זה אחר זה כדרך בני אדם העוברין דרך שביל אחד בעשרה בני אדם זה אצל זה יכול להיות בשיעור ס' ריבוא ששוהין בהעברתן כל כך:

מר סבר אדם קל. נראה דה"פ אע"פ שהדבר ידוע שמים קלים היינו דוקא כשהן יורדין כדי דרך מרוצתן אבל כאן שהיו נגדשין ועולין שיעור קלות מים ושיעור קלות אדם שוה:

אבותי בקשו עלי רחמים. וא"ת והאמר בפרק מי שמתו (כלכות קף יח.) דמיתי לא ידעין מידי ומשמע במסקנא ואפילו אבות העולם יש לומר דעל ידי תפלה שזה מתפלל מודיעין להן שכך נתפלל והכי אמר בפרק שני דתענית (קף ט:.) למה יוצאין לבית הקברות כדי שיבקשו עליהם מתים רחמים וכן בפרקי דחסידים בעובדא דרבי מנא דאשתטח אמערתא דאבוה: **ואמר** רב אויא ואיתימא רבה בר בר חנן שהלך להביא כבשים מחברון. אע"ג דמסיק בפרק שני דתמורה (קף יח:) דלאקרובי אזל מיהו שמעינן מיהת דשמן קניינא מדסלקא דעתך למימר שהלך להביא כבשים:

רש"י

כַּחֲנִיָּיתָן עָבְרוּ. לְדִבְרֵי ר' אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן, בְּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ. וְחַד אָמַר: בֵּין מָר וּבֵין מָר, כַּחֲנִיָּיתָן עָבְרוּ. מָר סָבַר: אָדָם קַל, וּמָר סָבַר: מַיִם קַלִּים. "שִׁלַּח לְךָ אֲנָשִׁים". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: "שִׁלַּח לְךָ" מִדַּעְתְּךָ, וְכִי אָדָם זֶה בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ? וְהֵיכָנוּ דִּכְתִיב "וַיִּיטַב בְּעֵינֵי הַדָּבָר" וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: "בְּעֵינֵי" וְלֹא בְּעֵינָיו שֶׁל מָקוֹם. "וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא: מִרַּגְּלִים, לֹא נִתְכַּוְּנוּ אֶלָּא לְבוֹשְׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כְּתִיב הָכָא: "וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" וּכְתִיב הָתָם: "וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה". "וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם, לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר", אָמַר ר' יִצְחָק: דָּבָר זֶה מְסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ: מִרַּגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ, וְאָנוּ לֹא עָלְתָה בְּיָדֵינוּ אֶלָּא אֶחָד: "סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל", "סְתוּר" שֶׁפָּתַר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "מִיכָאֵל" שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ מָךְ. אָמַר ר' יוֹחָנָן: אַף אָנוּ נֹאמַר "נַחְבִּי בֶּן יָפְסִי", "נַחְבִּי" שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "יָפְסִי" שֶׁפִּיסֵּעַ עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. "וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן" "וַיָּבֹאוּ" מִבְּעֵי לֵיהּ? אָמַר רָבָא: מְלַמֵּד שֶׁפֵּירַשׁ כָּלֵב מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, וְהָלַךְ וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרֵי אָבוֹת, אָמַר לָהֶן: אֲבוֹתַי! בַּקְּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאֶנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. יְהוֹשֻׁעַ כִּבֵּר בַּקֵּשׁ מֹשֶׁה עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ" יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְהֵיכָנוּ דִּכְתִיב: "וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ". "וְשָׁם אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי", "אֲחִימָן" מְיוּמָן שֶׁבְּאֶחָיו, "שֵׁשַׁי" שֶׁמֵּשִׁים אֶת הָאָרֶץ כִּשְׂחָתוֹת, "תַּלְמַי" שֶׁמֵּשִׁים אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים תְּלָמִים. דָּבָר אַחֵר: "אֲחִימָן" בְּנָה עֲנָת, "שֵׁשַׁי" בְּנָה אָלֵשׁ, "תַּלְמַי" בְּנָה תַּלְבּוּשׁ. "יְלִידֵי הָעֲנָק" שֶׁמַּעֲנִיקִין חַמָּה בְּקוֹמָתָן. "וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה", מַאי "נִבְנְתָה"? אִילֵּימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ, אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן קוֹדֶם לִבְנוֹ גָּדוֹל?! דִּכְתִיב: "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם" וְגוֹ'! אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְבוּנָה עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן. וְאֵין לְךָ טְרָשִׁים בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יָתֵר מֵחֶבְרוֹן, מִשּׁוּם דְּקִבְרֵי בָּהּ שִׁיכְבֵי. וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל הָאֲרָצוֹת יָתֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יָתֵר מִצּוֹעַן, דִּכְתִיב: "כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו" וַאֲפִילּוּ הָכִי חֶבְרוֹן מְבוּנָה אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן. וְחֶבְרוֹן טְרָשִׁים הָוֵי? וְהָא כְּתִיב: "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָּא", וְאָמַר רַב אָוִיָּא וְאִיתֵימָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָן: שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן. וְתַנְיָא אֵילִים מִמּוֹאָב, כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן. מִינָּהּ, אֵיידִי דִּקְלִישָׁא אַרְעָא, עֲבָדָה רַעְיָא וְשָׁמֵן קִנְיָינָא. "וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ, יְבֹשָׁה וּטְרָשִׁים יוֹתֵר מֵאֶרֶץ לַחָה: וילכו

וּלְדִבְרֵי ר"א בַּר שִׁמְעוֹן. דְּאָמַר יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל בָּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ אִישׁ אִישׁ אַחַר אִישׁ, נִמְצְאוּ שֶׁשָּׁהוּ הַרְבֵּה לַעֲבוֹר, דְּאִי כַּחֲנִיָּיתָן עָבְרוּ מִשּׁוּם קוּלָא דְּמַיִם מֵאָדָם לֹא נִגְבְּהִין כָּל כָּךְ: מַיִם קַלִּים. הַרְבֵּה הֵם קַלִּים מִן הָאָדָם, וּמִר סָבַר אָדָם קַל לָרוּץ כְּמוֹ הַמַּיִם: מִדַּעְתְּךָ. אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּה אוֹתְךָ, אֲבָל יִשְׂרָאֵל הֵם אוֹמְרִים לְךָ בְּדִבְרֵי הַתּוֹרָה (דְּבָרִים ח) וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וגו', אֲנִי אֵינִי מְעַבֵּב עַל יָדְךָ: כְּלוּם יֵשׁ אָדָם. כְּלוֹמַר אִם הַקָּבָּ"ה צִוָּה כְּלוּם הָיָה אוֹמֵר לוֹ לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁסּוֹפוֹ לְבֹא לִידֵי תַּקָּלָה: לְבַשֶּׁתָּה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אוֹתָן (שֶׁאֵילָּה) שֶׁשָּׁאֲלוּ תְּחִלָּה שְׁלוּחֵי הַמְּרַגְּלִים: [לֹא עָלָה בְיָדֵינוּ. אֵין אָנוּ יוֹדְעִין לִדְרוֹשׁוֹ]: סָתַר דְּבָרָיו. הִכְחִישׁ וְעָשָׂה שׁוֹנְאוֹ וְשֶׁל הַקָּבָּ"ה בִּדְאִי: שֶׁעָשָׂה שׁוֹנְאוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה מַה. חֵלֶשׁ, כִּדְאַמְרִי' לְקִמָּן אֲפִלּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלִיו מִשָּׁם: שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו. וְלֹא אָמְרָן כְּמוֹת שֶׁהֵן: שִׁפְּסָע. דֹּלֶג, שֶׁלֹּא אָמְרָן כַּאֲשֶׁר הֵם: יְהוֹשֻׁעַ. לֹא הָצְרַךְ לֵילֵךְ, שֶׁכִּבֵּר בִּקֵּשׁ עָלָיו מֹשֶׁה רַחֲמִים: וְהֵיכָנוּ דִּכְתִיב וְעַבְדִּי כָלֵב וגו', וְהֲבִיאוֹתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה, וְהִיא חֶבְרוֹן כְּדִכְתִיב (יְהוֹשֻׁעַ יד) וַיִּתֵּן אֶת חֶבְרוֹן לְכָלֵב, ש"מ כָּלֵב הוּא דְּאִזְיל לְחֶבְרוֹן: מִיָּמִן. גִּבּוֹר שֶׁבָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁיַּד הַיְּמִין חֲשׁוּבָה מִן הַשְּׂמֹאל: שֶׁעָשָׂה אֶת הָאָרֶץ כִּשְׂחִיתוֹת. שֶׁמְּקוֹם רַגְלָיו מַעֲמִיק בְּאָרֶץ מֵרֹב כָּבְדוֹ וְנִכָּר שָׁם כְּגוּמָא וּכְשִׁחַת. וּלְשׁוֹן שֵׁשִׁי לֹא פּוֹרֵשׁ לָנוּ מֵאֵי דְּמֵי לִשְׂחִיתוֹת. וְנִרְאֶה לְשׁוֹן עַמּוּדֵי שֵׁשׁ, שֶׁהֵם כְּבֵדִים וּמְקוֹם מַעֲמָדָם נִכָּר: תְּלָמִים. כְּתֶלֶם הַמַּחֲרֵשָׁה שֶׁמַּעֲלֶה הֶעָפָר וּמַעֲמִיק בָּאָרֶץ: שֶׁהָיוּ מַעֲנִיקִים אֶת הַחַמָּה בְּקוֹמָתָן. מֵרֹב גֹּבַהּ קוֹמָתָן דּוֹמִין כְּאִלּוּ צַוָּארָם נוֹקֵב וְעוֹנֵק בְּנֶקֶב שֶׁהַחַמָּה יוֹצֵאָה בּוֹ: לִבְנוֹ קָטָן. כְּנַעַן קְטַן הַבָּנִים שֶׁל חָם הָיָה, וּמִצְרַיִם שְׁנֵי לַבָּנִים: מְבֻנָּה. לְשׁוֹן אִבֶּנָה מִמְּנָהּ (כְּלִאַיִם ט:), כְּלוֹמַר מְיֻשֶּׁבֶת בְּפִירוֹת: טְרָשִׁים. סְלָעִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין פֵּירוֹת כְּאָרֶץ לַחָה: דְּקִבְרֵי בָּהּ שָׁכְבֵי. לֹא גְּרֵסִינָן מ"ט אֶלָּא ה"ק, וְתִדַּע דִּטְרָשִׁין הֵיא וְאֵינָהּ רְאוּיָה לְפֵירוֹת בְּכָל שֶׁאֵר הָאָרֶץ, לְפִיכָךְ יְחִידוּהָ לְקַבּוּרַת מֵתִים: כִּי הָיוּ בְּצֹעַן שָׂרָיו. שֶׁל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁשּׁוֹלְחִים אֶל פַּרְעֹה לַעֲזוֹר לוֹ עַל מֶלֶךְ אַשּׁוּר, אֵלְמָא פַּרְעֹה בְּצֹעַן יָתִיב וְשָׁם הוֹלְכִין לְבַקְּשׁוֹ: אֵלְכָה נָּא וַאֲשַׁלֵּם אֶת נְדָרִי. אֵלְכָה נָּא בְּחֶבְרוֹן וַאֲשַׁלֵּם הַנֶּדֶר שֶׁנָּדַרְתִּי בְּגְשׁוּר, דִּכְתִיב בְּתַרְיֵהּ כִּי נָדַר נָדַר עַבְדְּךָ בְּשִׁבְתִּי בְגְשׁוּר, וּבְחֶבְרוֹן מַאי בָּעֵי וְהֲלֹא לֹא הָיָה שָׁם הַמִּזְבֵּחַ כִּי אִם בְּגִבְעוֹן: לְהָבִיא כְּבָשִׂים לְעֵילָה. דְּאָמַר מַר בְּמס' מְנָחוֹת כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן, אֵלְמָא אֶרֶץ מַרְעֶה הָיְתָה: טִנָּה. כְּלוֹמַר מִתְּשׁוּבָתְךָ אַתָּה מִסְתַּעֲנֵי, שֶׁלֹּא הָיְתָה חֲשׁוּבָה לְזֶרַע כִּשְׂאָר הָאָרֶץ מֵאַחַר שֶׁהִיא בַּת טְרָשִׁים כִּדְאַמְרִי' בְּבָבָא מְצִיעָא בְּהַשּׁוֹכֵר (קף פ.) וְאִי אַרְעָא דְּמַחֲזֵקָא בְּגִרוֹנְדִי וְהִיא שְׁנֵיהֶם מְשֻׁלְּמִין: דִּקְלִישָׁא אַרְעָא. עָפָר שֶׁל טְרָשִׁים דַּק וְקָלוּשׁ וּמוּעָט הוּא, וּמִתּוֹךְ כָּךְ לֹא הָיוּ חוֹרְשִׁים וְזוֹרְעִים אוֹתָהּ תְּבוּאָה מֵאֲכַל אָדָם: וַעֲבָדָה רַעְיָא. מִצְמַחַת וּמַעֲלֶה עֲשָׂבִים וְאוֹכְלִים הַצֹּאן: וְשָׁמֵן קִנְיָינָא. הַמַּקְנֶה הַצֹּאן, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַצֹּאן לְהִשְׁבִּיחַ בְּאֶרֶץ יְבֹשָׁה וּטְרָשִׁים יוֹתֵר מֵאֶרֶץ לַחָה: וילכו

ביאורים למסכת סוטה דף לד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אם כן כַּחֲנָיֵיתָן עָבְרוּ – לא עברו את הירדן בזה אחר זה, אלא כמו סדר חנייתן, ולְדִבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שגבהו המים יותר משלש מאות מיל, חייבים לומר שבָּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ, וארך זמן רב והספיקו המים להערם זה על גבי זה כדלעיל לגובה כה עצום. וְחַד – רבי אמי או רבי יצחק נפחא אָמַר, בֵּין מַר – רבי יהודה, וּבֵין מַר – רבי אלעזר ברבי שמעון, סוברים שכַּחֲנָיֵיתָן עָבְרוּ, אלא שמַר – רבי יהודה סָבַר אָדָם כֵּל לרוץ כמו המים, וכמו שעברו עם ישראל מהלך שנים עשר מיל, כך גם נערמו המים לגובה שנים עשר מיל, וּמַר – רבי אלעזר ברבי שמעון סָבַר מַיִם קַלִּים לרוץ יותר מן האדם, ואף שעם ישראל עברו מהלך שנים עשר מיל בלבד, המים נערמו באותו זמן לגובה רב של יותר משלש מאות מיל.

כיון שהזכירה הגמרא לעיל את מעשה המרגלים, ממשיכה לברר ממעשי המרגלים, ואחר כך תחזור לעניני קריעת הירדן ומעבר ישראל בו. נאמר בתחילת פרשת המרגלים 'שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים', אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מה שאמר לו ה' 'שְׁלַח לְךָ', פירושו מִדַּעְתְּךָ, דהיינו אני איני מצוה אותך, רק ישראל בקשו ממך כמו שאומר להם משה בספר דברים 'ותקרבון אלי כולכם', ואני איני מעכב על ידך. ובודאי שלא ציוהו ה' על כך, והראיה וְכִי אָדָם זֶה בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ – והרי אדם לא בוחר לעצמו דבר רע, ואם כן בודאי ה' לא היה מצוה דבר שסופו לבוא לידי תקלה. ומבארת הגמרא, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב שאומר להם משה 'וַיִּיטַב בְּעֵינֵי הַדָּבָר', וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, יש לדייק לשון הפסוק 'בְּעֵינַי' וְלֹא בְּעֵינָיו שֶׁל מָקוֹם.

עוד דורשת הגמרא מענין המרגלים, כתוב בהמשך הפסוק שם "ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ", אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, הבקשה שביקשו ישראל ממשה מלכתחילה שישלח מְרַגְּלִים, לֹא נִתְכַּוְּונוּ אֶלָּא לְבוּשְׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, ויש ללמוד זאת מגזירה שוה, כְּתִיב הָכָא 'וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ' וּכְתִיב הָתָם 'וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה' וְגוֹ', וכמו שם לשון 'וחפרה' הוא לשון בושה, כפי שכתוב לגבי החמה, כך גם כאן 'ויחפרו' הוא לשון בושה, שרצו לבייש את ארץ ישראל.

עוד כתוב בפרשת המרגלים, 'וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר', אָמַר רַבִּי יִצְחָק, דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, מְרַגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ – מכל שם של מרגל ושם אביו, אפשר לדרוש את מהות מעשיהם, וְאָנוּ לֹא עָלְתָה בְּיָדֵינוּ לדרוש כל שמותם, אֶלָּא אֶחָד בלבד, והוא 'סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל', וכך דרשנו, 'סְתוּר' שֶׁסָּתַר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא – הכחיש את ה' ועשאו כביכול בדאי, 'מִיכָאֵל' שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ מֶךְ – עשה את ה' כביכול חלש שאינו יכול להכניסנו לארץ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַף אָנוּ נֹאמַר לדרוש עוד שם מהמרגלים, והוא 'נַחְבִּי בֶּן וָפְסִי', וכך נדרשנו, 'נַחְבִּי' שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, ולא האמין במה שהעיד על הארץ שהיא טובה, 'וָפְסִי' שֶׁפִּיסֵּא עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא – שדילג על מדותיו של ה' שנותן שכר טוב למאמינים בו.

עוד נאמר בפרשת המרגלים 'וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן', ויש להקשות, 'וַיָּבֹאוּ' מִבְּעֵי לֵיהּ, שהרי מדבר על המרגלים שהם רבים, וכמו שהתחיל הפסוק 'ויעלו'. אלא אָמַר רָבָא, מְלַמֵּד שֶׁפִּירַשׁ כָּלֵב מַעֲצַת מְרַגְּלִים, וְחָלַךְ וְנִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרֵי אָבוֹת, אָמַר לָהֶן כלב לאבות, אנא אֲבוֹתַי בַּקְּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאִנָּצֵל מַעֲצַת מְרַגְּלִים, ולכן אומר הפסוק 'ויבא עד חברון' בלשון יחיד, שרק כלב הלך לשם. יְהוֹשֻׁעַ לא הלך, משום שלא היה צריך לזה, שכְּבָר בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ', הוסיף לו י' על שמו וקראו 'יהושע', שהתפלל יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מַעֲצַת מְרַגְּלִים. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "וְעַבְדִּי כָּלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וימלא אחרי והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורשנה" וְגוֹ', הרי שהובטחה לו אותה הארץ שבא שמה, והיא חברון, וכן נתקיים כמו שכתוב בספר יהושע "ויתן את חברון לכלב בן יפונה לנחלה".

עוד נאמר בפרשת המרגלים "וְשָׁם אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי וְגוֹ' ילידי הענק", דורשת הגמרא, 'אֲחִימָן' נדרש שהוא מִיּוּמָן שֶׁבְּאֲחָיו – הגבור שבין הענקים, כמו שיד ימין חשובה מן השמאל. 'שֵׁשַׁי' נדרש שֶׁמֵּשִׁים אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחָתוֹת – שמחמת כובדו רגליו הם כעמודי שש ושוקעים בארץ וניכר שם כגומא וכבור שחת. 'תַּלְמַי' נדרש שֶׁמֵּשִׁים אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים תְּלָמִים – מחמת כובדו דורס בארץ וחורץ כתלמי המחרישה. דָּבָר אַחֵר, אֲחִימָן בָּנָה את העיר עֲנָת, שֵׁשַׁי בָּנָה את העיר אָלֵשׁ, תַּלְמַי בָּנָה את העיר תַּלְבּוּשׁ. עוד יש לדרוש המשך הפסוק שם 'יְלִידֵי הָעֲנָק', למה נקראו 'ענק', על שם שֶׁמַּעֲנִיקִין חַמָּה בְּקוֹמָתָן – מרוב גובהם נראה כאילו החמה היא ענק היינו שרשרת, סביב לצוארם.

עוד נאמר בפרשת המרגלים 'וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לפני צוען מצרים'. שואלת הגמרא, מַאי 'נִבְנְתָה'. מנסה הגמרא לבאר, אִילֵימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ – אם נבאר הפסוק כפשוטו שהעיר חברון נבנתה שבע שנים לפני שנבנתה צוען מצרים. דוחה הגמרא, וכי אֶפְשָׁר אָדָם – היינו חם, בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן – כנען, שחברון בארץ כנען, קוֹדֶם שבונה לִבְנוֹ גָּדוֹל – מצרים, ומביאה הגמרא ראיה שכנען היה יותר גדול ממצרים, דִּכְתִיב "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם ופוט וכנען" וְגוֹ'.

מבארת הגמרא, אֶלָּא, שֶׁהָיְתָה חברון מְכוּנָה – מרובה ומיושבת בפירות, עַל אֶחָד מִשִׁّבְעָה – פי שבע מאשר כמות הפירות שבְּצוֹעַן. וכדי שנבין כמה הריבוי בפירות שבארץ ישראל, מתארת הגמרא, וְאֵין לְךָ מְדִינָה – סלעים, שאינם עושים פירות כקרקע לחה, בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יָתֵר מֵחֶבְרוֹן, (מִשּׁוּם) וזו הסיבה דְּקָבְרֵי בָּהּ שִׁיכְבֵי – שייחדוה לקבורת מתים, כי אינה ראויה לפירות, ולעומת זאת, וְאֵין לְךָ מְעוּלָה בְּכָל הָאֲרָצוֹת יָתֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּגַּן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם', וְאֵין לְךָ מְעוּלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יָתֵר מִצּוֹעַן, דִּכְתִיב 'כִּי הָיוּ בְצוֹעַן שָׂרָיו' – שמלך ישראל שלח שריו לצוען לבקש מפרעה לעזור לו להלחם נגד מלך אשור, אם כן רואים שפרעה קבע מושבו בצוען, ובודאי משום שהיתה המשובחת ביותר, וַאֲפִילּוּ הָכִי – למרות שבחה העצום של צוען, העיר חֶבְרוֹן הפחות משובחת שבארץ ישראל, היא מְכוּנָה אֶחָד מִשִׁّבְעָה – פי שבע מאשר יש בְּצוֹעַן.

שואלת הגמרא, וְחֶבְרוֹן טְרָשִׁים הָוֵי – האם אכן חברון היא עיר עם אדמת טרשים שאינה מצמחת פירות, וְהָא כְּתִיב "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון, כי נדר נדר עבדך בשבתי בגשור" וְגוֹ', וְאָמַר רַב אַוְיָא וְאִיתֵימָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָן, וכי בחברון זובחים, והרי אין שם מזבח, אלא ודאי שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן לעולה, אם כן רואים שחברון היא ארץ מרעה משובחת. וְתַנְיָא – גם בברייתא שנינו, שאֵילִים משובחים לוקחים מִמּוֹאָב, וּכְבָשִׂים משובחים לוקחים מֵחֶבְרוֹן, הרי שחברון ארץ משובחת היא, ולא טרשים.

מתרצת הגמרא, מִינָּהּ – אדרבה משאלתך וראיותיך אתה מסייעני שחברון היתה אדמת טרשים ולא חשובה לצמיחת פירות, אַיְידֵי דְּקָלִישָׁא אַרְעָא – שכיון שהארץ חלשה ומועטת, לא היו זורעים אותה להצמיח פירות למאכל אדם, אלא עֲבָדָהּ רָעְיָא – מצמחת מעצמה עשבים הראוים לצאן למרעה, וְשָׁמֵן קְנֵינְהוּ – ובזה היה הצאן משמין, שכן דרך הצאן להשביח יותר באדמה יבשה וטרשים מאשר באדמה לחה.

עוד נאמר בפרשת המרגלים "וַיָּשׁוּבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מקץ ארבעים יום

ביאורים למסכת סוטה דף לה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, תיבת 'וילכו' מיותרת, שהרי כבר כתוב לפני כן 'וישובו', אלא **מַקִּישׁ הֲלִיכָה לְבִיאָה** – לומדים בהקש זה מזה, **מַה בִּיאָה** – כשבאו המרגלים בחזרה מארץ ישראל, היו **בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָה** – כשיצאו מהמדבר לארץ ישראל, היו **בְּעֵצָה רָעָה**, שמתחילה היתה כוונתם להוציא דבה על הארץ.

עוד נאמר בפרשת המרגלים, **"וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ** אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא" **וְגוֹ'**, ששיבחו את הארץ, **וּכְתִיב** אחרי כן, שממשיכים לספר **"אֶפֶס כִּי עַז הָעָם** היושב בארץ וגו'", **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (סִימָן אֱמֶ"ת לְבַד"ו לְוָיָ"ה) מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, כָּל לָשׁוֹן הָרָע שֶׁאֵין בּוֹ דְּבַר אֱמֶת בִּתְחִילָּתוֹ** – שלא מתחיל המספר בדברים אמתיים בתחילה, **אֵין מִתְקַיֵּים בְּסוֹפוֹ** – שמחזיקים אותו השומעים כשקרן, לכן גם המרגלים פתחו בשבח הארץ תחילה.

עוד נאמר בהמשך הפרשה שם **'וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה'**, שכלב בן יפונה השתיק את העם 'אל משה' דהיינו בדברים שדיבר על משה, וחשבו השומעים שרוצה לספר בגנותו, וכפי שמבאר זאת מיד רבה, **אָמַר רַבָּה, שֶׁהֵסִיתָן** כלב לבני ישראל שהקשיבו למרגלים, **בִּדְבָרִים** אחרים **פָּתַח** [דחזייה] – ראה כלב בן יפונה, **שִׁיהוֹשֻׁעַ דְּקָא מִשְׁתָּעֵי** – שרצה לדבר, **אָמְרִי לֵיהּ** המתלוננים, **דֵּין רֹאשׁ קְטִיעָה** – זה שראשו קטוע, שאין לו בנים ליטול חלק בירושת הארץ, **יְמַלֵּל** – ידבר, בתמיהה, והשתיקוהו בנזיפה. **אָמַר** כלב בלבו, **אִי מִשְׁתָּעִינָא** – אם אדבר, **אָמְרִי בִּי מִילְּתָא** – יאמרו גם עלי דברים, **וְחָסְמִין לִי** – וישתיקו אותי, לכן **אָמַר לָהֶן** כך, **וְכִי זוֹ בִּלְבָד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם**, וכשהתחיל לדבר בסגנון זה, **סָבְרֵי בִּגְנוּתֵיהּ קָא מִשְׁתָּעֵי** – סברו שרוצה לדבר בגנות משה, לכן **אִישְׁתִּיקוּ**, ואז **אָמַר לְהוּ**, אכן לא זו בלבד עשה לנו משה, אלא גם **הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן**, ולכן **אִם יֹאמַר** לנו משה **עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ**, וכי **לֹא נִשְׁמַע לוֹ**, בתמיהה. וזה מה שהמשיך כלב **'עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ' וְגוֹ'**, שנעלה אף בסולמות לרקיע אם יצוה אותנו. וממשיך הפסוק, **'וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל** לעלות' **וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** כדי לסתור דברי כלב, וכנאמר בהמשך הפסוק **'כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ'**, ודורשים שלא התכוונו 'ממנו' שפירושו 'מאיתנו', אלא 'ממנו' שפירושו 'מאיתו', **אַל תִּקְרֵי 'מִמֶּנּוּ' אֶלָּא 'מִמֶּנּוּ', כִּבְיָכוֹל** רצו המרגלים לומר **שאֲפִילּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם** – משל למפקיד אצל חבירו ולא יכול לקחת פקדונו, חס ושלום כביכול הקדוש ברוך הוא לא יצליח להוציא האומות החזקות האלו מארץ ישראל.

עוד אמרו המרגלים **'אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא', דָּרַשׁ רָבָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה** – שהראיתי להם כאילו היא ארץ אוכלת יושביה שמתים שם הרבה, **וְהֵם** – המרגלים **חָשְׁבוּ לָרָעָה**. ומבארת הגמרא, **אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ** – כל מקום שהגיעו המרגלים, **מֵת חֲשִׁיבָא דִּידְהוּ** – מת אדם חשוב מיושבי הארץ, **כִּי הֵיכִי דְּנִיטְרְדוּ וְלֹא לִשְׁאֲלוּ אַבַּתְרַיְיהוּ** – כדי שיהיו האמוריים טרודים ולא ישאלו מיהם המרגלים. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ** – ויש אומרים שאיוב מת באותה שעה, כדי שלא תגן זכותו עליהם, וזה מה שאמרו יהושע וכלב 'סר צלם מעליהם'. ממשיכה הגמרא, כיון שמתו האנשים דלעיל, **וְאִטְרִידוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּהֶסְפֵּידָא** – והתעסקו כל האמוריים בהספד, והיה הדבר לטובה מאת ה', אך המרגלים **הֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה**, שהרבה אנשים מתים שם בכל מקום, לכן אמרו **'אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא'**.

עוד תיארו המרגלים **"וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ** בעיניהם" **וְגוֹ'**, ומבארת הגמרא, **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָּא, הַמְרַגְּלִים שַׁקָּרֵי הֲווּ** – שקרנים היו, והראיה היא, **בִּשְׁלָמָא** מה שאמרו **'וַנְהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים', לְחַיֵּי** – מובן, שהרגישו בעצמם כחגבים, **אֶלָּא** מה שאמרו **'וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם', מְנָא הֲווּ יָדְעֵי** – כיצד ידעו איך נראו בעיניהם של האמוריים, אלא ודאי שקרנים היו. דוחה הגמרא, **וְלֹא הִיא** – לא היו שקרנים בזה, שעל סמך מעשה אמרו כן, **כִּי הֲווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי** – כשהיו האמוריים מברים את האבלים בסעודה בחזרתם מבית הקברות, **תּוּתֵי אַרְזֵי הָווּ מַבְרֵי** – היו מברים אותם תחת עצי ארזים, **וְכִי חָזִינְהוּ סָלְקוּ יָתְבֵי בְּאִילָנֵי** – כשראום המרגלים עלו וישבו על האילנות מרוב פחדם, **שָׁמְעֵי דְּקָאָמְרֵי** – ושמעום המרגלים מראש האילן שהיו האמוריים אומרים, **קָחֲזִינַן אִינְשֵׁי דְּדָמוּ לְקַמְצֵי בְּאִילָנֵי** – ראינו בעצים אנשים שדומים לנמלים.

עוד נאמר בפרשת המרגלים **"וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ** העם בלילה ההוא". **אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אוֹתוֹ הַיּוֹם** שחזרו המרגלים מארץ ישראל ובכו כל העדה, **[עֶרֶב] תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֵן בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם** יום זה **בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת.**

עוד נאמר שם **"וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגּוֹם אוֹתָם בָּאֲבָנִים" וּכְתִיב** בהמשך הפסוק **"וּכְבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד", אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, מְלַמֵּד שֶׁנָּטְלוּ אֲבָנִים וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעֲלָה**, כביכול בטענה גם כלפי ה' יתברך, ודרשו כן מהסמיכות 'וכבוד ה'' ל'לרגום אותם באבנים'.

עוד נאמר שם **"וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה", אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שֶׁמֵּתוּ מִיתָה מְשׁוּנָּה**, שהרי כתוב 'בַּמגפה' ולא 'בְּמגפה', משמע במגפה מיוחדת וראויה להם במדה כנגד מדה. ומהי המיתה המשונה, **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, דָּרַשׁ רַבִּי שִׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא, מְלַמֵּד שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם** מתוך פיהם, **וְנָפַל** לשונם **עַל טִיבּוּרָם, וְהָיוּ תּוֹלָעִים יוֹצְאוֹת מִלְּשׁוֹנָם** שנפלה, **וְנִכְנָסוֹת** התולעים **בְּטִיבּוּרָם, וּמִטִּיבּוּרָם** גם יצאו תולעים **וְנִכְנָסוֹת בִּלְשׁוֹנָם** שנפלה על טיבורם. **וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ** שהיא באה על לשון הרע.

חוזרת הגמרא לברייתא שעסקנו לעיל בעניין בקיעת הירדן ומעבר בני ישראל בו, שהכהנים עמדו במקומם עד שעברו כל העם לצד מערב, **וְכֵיוָן שֶׁעָלָה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן**, שבו הכהנים פסיעה לאחוריהם לצד מזרח, **וחָזְרוּ מַיִם לִמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בַּעֲלוֹת** [בַּעֲלוֹת] **הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן, נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשׁוּבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם וַיֵּלְכוּ כִתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו", נִמְצָא** שאחרי שחזרו הכהנים פסיעה לאחוריהם ושבו מי הירדן כבתחילה, כעת **אָרוֹן וְנוֹשְׂאָיו וְכֹהֲנִים מִצַּד אֶחָד** – מזרח, **וְיִשְׂרָאֵל מִצַּד אֶחָד** – מערב. ואז **נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו** הכהנים **וְעָבַר** באויר מעל הירדן לצד השני לשאר עם ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר, וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה' וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם". וְעַל דָּבָר זֶה** שלא ידע אותו עוזא, **נֶעֱנַשׁ עוּזָּא שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת יָדוֹ לֶאֱחוֹז אֶת הָאָרוֹן** כי שמטו הבָּקָר", **אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עוּזָּא, נוֹשְׂאָיו נָשָׂא** הארון, וכדלעיל, את **עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שיכול לישא, ועל כן טעה עוזא ששלח ידו לאחוז את הארון.

כיון שהוזכר מעשה עוזא, ממשיכה הגמרא לברר כמה פסוקים שנאמרו שם. **"וַיִּחַר אַף ה' בְּעוּזָּא וַיַּכֵּהוּ שָׁם עַל הַשַּׁל" וְגוֹ', רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר** נחלקו בביאור 'על השל'. **חַד אָמַר עַל עִסְקֵי שֶׁלּוֹ** – השגגה ששלח ידו לאחוז בארון, **וְחַד אָמַר שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו בְּפָנָיו** – ו"שַׁל" הוא לשון דבר המוטל מלמעלה למטה.

עוד כתוב בפרשת עוזא, **'וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, אל תחשוב שעוזא איבד בחטאו את חלקו בעולם הבא, אלא **עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר 'עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים'**, ולומדים את עוזא מהארון, **מָה אָרוֹן לְעוֹלָם קַיָּים**, שהרי נגנז על ידי יאשיהו המלך, ונשמר לעתיד לבא, **אַף עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא.**

המשך בעמוד קסו

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לה עמוד א

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ" אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מַקִּישׁ הֲלִיכָה לְבִיאָה, מַה בִּיאָה בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָה בְּעֵצָה רָעָה. "וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ" וּכְתִיב: "אֶפֶס כִּי עַז הָעָם", אָמַר ר' יוֹחָנָן (סִימָן אמ"ת לבד"ו לוי"ה) מִשּׁוּם ר' מֵאִיר: כָּל לָשׁוֹן הָרָע שֶׁאֵין בּוֹ דְּבַר אֱמֶת בִּתְחִילָּתוֹ, אֵין מִתְקַיֵּים בְּסוֹפוֹ. "וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה" אָמַר רַבָּה: שֶׁהֱסִיתָן בִּדְבָרִים. פָּתַח יְהוֹשֻׁעַ דְּקָא מִשְׁתָּעֵי, אָמְרִי לֵיהּ: דֵּין רֵאשׁ קְטִיעָה יְמַלֵּל? אָמַר אִי מִשְׁתָּעֵינָא, אָמְרִי בִּי מִילְּתָא וְחָסְמִין לִי. אָמַר לָהֶן: וְכִי זוֹ בִּלְבַד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם? סָבְרִי בִּגְנוּתֵיהּ קָא מִשְׁתָּעֵי, אִישְׁתִּיקוּ. אָמַר לְהוּ: הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן. אִם יֹאמַר "עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ" לֹא נִשְׁמַע לוֹ? "עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ". "וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל", אָמַר ר' חֲנִינָא בַּר פַּפָּא: דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ" אַל תִּקְרֵי "מִמֶּנּוּ" אֶלָּא מִמֶּנּוּ, כִּבְיָכוֹל אֲפִילּוּ בַּעַל הַבַּיִת, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם. "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא" דָּרַשׁ רָבָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, וְהֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה. אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ, מֵת חֲשִׁיבָא דִּידְהוּ, כִּי הֵיכִי דְּנִיטְרְדוּ וְלֹא לִשְׁאֲלוּ אַבַּתְרַיְיהוּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ, וְאִטְרִידוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּהֶסְפֵּידָא. הֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה, "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא". "וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ" וְגוֹ'. אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא: מְרַגְּלִים שַׁקְּרֵי הָווּ, בִּשְׁלָמָא "וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים" לְחַיֵּי, אֶלָּא "וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם", מְנָא הָווּ יָדְעִי? וְלָא הִיא, כִּי הָווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי, תּוּתֵי אַרְזֵי הָווּ מַבְרֵי, וְכִי חָזֵינְהוּ, סַלְקוּ יָתְבִי בְּאִילָנֵי, שָׁמְעֵי דְּקָאָמְרִי, קָחָזֵינַן אֱנָשֵׁי דְּדָמוּ לְקַמְצֵי בְּאִילָנֵי. "וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ" אָמַר רַבָּה אָמַר ר' יוֹחָנָן: אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֵן בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת. "וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגּוֹם אֹתָם בָּאֲבָנִים" וּכְתִיב "וּכְבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד" אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא: מְלַמֵּד שֶׁנָּטְלוּ אֲבָנִים וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה, "וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה" אָמַר ר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: שֶׁמֵּתוּ מִיתָה מְשׁוּנָּה. אָמַר ר' חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, דָּרַשׁ ר' שֵׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא: מְלַמֵּד שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם וְנָפַל עַל טִיבּוּרָם, וְהָיוּ תּוֹלָעִים יוֹצְאוֹת מִלְּשׁוֹנָם וְנִכְנָסוֹת בְּטִיבּוּרָם, וּמִטִּיבּוּרָם וְנִכְנָסוֹת בִּלְשׁוֹנָם, וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ: וְכֵיוָן שֶׁעָלָה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן חָזְרוּ מַיִם לִמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּעֲלוֹת הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשֻׁבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם וַיֵּלְכוּ כִתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו", נִמְצָא אָרוֹן וְנוֹשְׂאָיו וְכֹהֲנִים מִצַּד אֶחָד, וְיִשְׂרָאֵל מִצַּד אַחֵר. נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו וְעָבַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבֹר וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה' וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם". וְעַל דָּבָר זֶה נֶעֱנַשׁ עוּזָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת יָדוֹ לֶאֱחֹז אֶת הָאָרוֹן" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עוּזָּא, נוֹשְׂאָיו נָשָׂא, עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? "וַיִּחַר אַף ה' בְּעֻזָּה וַיַּכֵּהוּ שָׁם עַל הַשַּׁל" ר' יוֹחָנָן וְר' אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: עַל עִסְקֵי שָׁלוֹ, וְחַד אָמַר: שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו בְּפָנָיו, "וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" אָמַר ר' יוֹחָנָן: עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" מָה אָרוֹן לְעוֹלָם קַיָּים, אַף עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא. "וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ ה' פֶּרֶץ בְּעֻזָּה" אָמַר ר' אֶלְעָזָר: שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פָּנָיו כַּחֲרָרָה. אֶלָּא מֵעַתָּה, כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב "וַיִּחַר" הָכִי נַמִּי? הָתָם כְּתִיב "אַף" הָכָא לֹא כְּתִיב "אַף". דָּרַשׁ רָבָא: מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ דָּוִד? מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְדִבְרֵי תוֹרָה "זְמִירוֹת", שֶׁנֶּאֱמַר: "זְמִרוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהֶן "הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ" אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָן "זְמִירוֹת"?! הֲרֵינִי מַכְשִׁילְךָ בְּדָבָר שֶׁאֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, דִּכְתִיב: "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ" וְאִיהוּ אַתְיֵיהּ בְּעֶגְלְתָא. "וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בַּאֲרוֹן", מִשּׁוּם דְּרָאוּ "וַיַּךְ"? ר' אַבָּהוּ וְר' אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ, וְחַד אָמַר: מִילֵּי נַמִּי אֲמוּר,

מאן

רש"י

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ. לא גַּרְסִינָן וּכְתִיב, [אֶלָּא] וַיֵּלְכוּ יְתֵירָא הוּא כֵּיוָן דִּכְתִיב [לְעֵיל] וַיָּשׁוּבוּ לא הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר אֶלָּא וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וגו': מַקִּישׁ הֲלִיכָתָן. שֶׁהָלְכוּ לָתוּר לְבִיאָתָן: אַף הֲלִיכָתָן בְּעֵצָה רָעָה. שֶׁמִּתְּחִלָּה לְהוֹצִיא דִּבָּה נִתְכַּוְּונוּ: אֵינוֹ מִתְקַיֵּים. שֶׁמַּחֲזִיקִין אוֹתָן הַשּׁוֹמְעִין כְּבַדָּאִין, לְפִיכָךְ אוֹמֵר דְּבַר אֱמֶת תְּחִלָּה כְּדֵי שֶׁיַּאֲמִינוּ, וְאַף מְרַגְּלִים לְכָךְ פָּתְחוּ בְּשֶׁבַח הָאָרֶץ תְּחִלָּה: וַיַּהַס. שִׁתְּקָן: אֶל מֹשֶׁה. בִּדְבָרִים, שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בְּמֹשֶׁה וְהָיוּ סְבוּרִים שֶׁבִּגְנוּתוֹ רוֹצֶה לְסַפֵּר: שֶׁהֱסִיתָם בִּדְבָרִים. כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזִיל: דְּחַזְיֵיהּ. כָּלֵב לִיהוֹשֻׁעַ שֶׁרָצָה לְדַבֵּר וְשִׁתְּקוּהוּ בִּנְזִיפָה וְאָמְרוּ לוֹ רֹאשׁ הַקָּטוּעַ יְדַבֵּר, מִי שֶׁרֹאשׁוֹ קָטוּעַ שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים לִטּוֹל חֵלֶק בָּאָרֶץ הוּא יְדַבֵּר בְּפָנֵינוּ: וְחָסְמִין לִי. מְשַׁתְּקִין אוֹתִי: עָלֹה נַעֲלֶה. אַף לַשָּׁמַיִם אִם יְצַוֶּה עָלֵינוּ: מִמֶּנּוּ. מִן הַקָּבָּ"ה: אַל תִּקְרֵי. לא גָּרַס, שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ קְרִיָּיה בֵּין מִמֶּנּוּ הַנֶּאֱמָר עַל יָחִיד שֶׁנִּדְבָּרִים עָלָיו לְמִמֶּנּוּ שֶׁל רַבִּים שֶׁאוֹמְרִים עַל עַצְמָן: אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו. אִם הִפְקִידָם שָׁם: בַּעַל הַבַּיִת. אֲדוֹן הָעוֹלָם: אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה. שֶׁהֶרְאֵיתִיהָ לָהֶם כְּאוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ שֶׁמֵּתִים בָּהּ תָּדִיר: שְׁכִיב אִיּוֹב. שֶׁלֹּא תָּגֵן זְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם, וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר כָּלֵב סַר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם: ה"ג וְלָא הִיא כִּי הֲווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי תּוּתֵי אַרְזֵי הֲווּ מַבְרֵי. וְלא הָיוּ שַׁקְרָנִים בְּזֹאת (וְלא הָיוּ נִרְאִים בָּהֶן שַׁקְרָנִים) דְּאִינְהוּ שַׁמְעִינְהוּ לָאֱמוֹרִיִּים שֶׁקּוֹרִין אוֹתָן חֲגָבִים, דְּכִי הֲווּ אֱמוֹרִיִּים מַבְרִין אֶת אֲבֵלֵיהֶם כְּשֶׁחוֹזְרִין מִן הַקֶּבֶר, כִּדְאָמַר לְעֵיל דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ שְׁכִיב חֲשִׁיבָא מִנַּיְיהוּ וּמַבְרִין לְאָבֵל סְעוּדָה לְנַחֲמוֹ תּוּתֵי אַרְזֵי הֲווּ מַבְרֵי לְהוּ: וּכְדְחָזֵינְהוּ. וְהֵם יְרֵאִים לַעֲמוֹד לִפְנֵיהֶם סָלְקֵי וְיָתְבֵי בְּאִילָנֵי: וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה. (שַׁדֵּי) [שֶׁרָצוּ] לִרְגּוֹם אוֹתָם [וְקָאֵי] נַמִּי אַכְּבוֹד ה': בַּמַּגֵּפָה. מִדְּלָא קָרֵינָן בְּמַגֵּפָה מַשְׁמַע בַּמְּיוּחֶדֶת וּרְאוּיָה לָהֶם בְּמִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ. שֶׁהִיא בָּאָה עַל לָשׁוֹן הָרָע כִּדְאָמְרִינָן בְּבַמֶּה מַדְלִיקִין (שַׁבָּת דַּף לג): וְכֵיוָן שֶׁעָלָה כוּ'. סֵיפָא דְּבָרַיְיתָא דִּלְעֵיל הִיא, אֶלָּא אַיְּדֵי דִּתְנָא בָּהּ וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לְאֶשְׁכּוֹל נָקַט לָהּ לְפָרָשַׁת מְרַגְּלִים הָכָא: שָׁבוּ הַמַּיִם לִמְקוֹמָם. שֶׁהַכֹּהֲנִים עָמְדוּ בִּמְקוֹמָם

תוספות

עַד שֶׁעָבְרוּ כָּל הָעָם, וּכְשֶׁעָבְרוּ נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וְנִמְשְׁכוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם פְּסִיעָה אַחַת, נִמְצְאוּ כֹּהֲנִים מִצַּד זֶה כוּ'. וְאע"ג דְּהַהוּא קְרָא דְּוַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר קָדִים, דְּמַשְׁמַע דְּהַאי נִתְּקוּ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים בְּעֵבֶר הַשֵּׁנִי כְּתִיב, לֹא הֲוֵי הָכִי אֶלָּא אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר, דְּאִי כְּסִדְרָן כְּתִיב הָא נָפְקֵי לְהוּ מִן הַיַּרְדֵּן דִּכְתִיב וַיַּעֲבוֹר אֲרוֹן ה' וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם וְהָעָם עָלוּ, וְכֵיוָן דְּאָרוֹן וְהַכֹּהֲנִים עָלוּ וְעָבְרוּ אַחֲרֵיהֶם עַד שֶׁבָּאוּ לִפְנֵיהֶם הֲרֵי יָצְאוּ מִן הַיַּרְדֵּן וּמַאי תּוּ דְּקָאָמַר וַיְצַו יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר עֲלוּ מִן הַיַּרְדֵּן, אֶלָּא אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר וְהַאי עֲלוּ מִן הַיַּרְדֵּן דְּקָאָמַר לְהוּ הָכִי קָאָמַר לְהוּ, סַלְּקוּ רַגְלֵיכֶם לַאֲחוֹרֵיכֶם וְעוֹדְכֶם בָּעֵבֶר הַמִּזְרָחִית, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשׁוּבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן אֶל מְקוֹמָם: נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו וְעָבַר. וְהַיְינוּ קְרָא קַמָּא דִּכְתִיב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר [וַיַּעֲבוֹר] אֲרוֹן ה' וגו': עַל עִסְקֵי שָׁלוֹ. שְׁגָגָה שֶׁשָּׁגַג לֶאֱחוֹז בּוֹ: שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו. וְשַׁל לְשׁוֹן כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ (דְּבָרִים כח) וּבְשִׁלְיָתָהּ (שָׁם), דָּבָר הַמּוּטָל מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה: הָאָרוֹן קַיָּים לְעוֹלָם. שֶׁהֲרֵי נִגְנַז כִּדְאָמַר בְּיוֹמָא (דַּף נג:) שֶׁגְּנָזוֹ יֹאשִׁיָּהוּ: חֲרָרָה. עוּגָה שֶׁאוֹפִין עַל פְּנֵי הַגֶּחָלִים: נֶעֱנַשׁ דָּוִד. שֶׁמֵּת עֻזָּא עַל יָדוֹ: זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי. כְּשֶׁהָיִיתִי בּוֹרֵחַ מִפְּנֵי אוֹיְבַי וְאָגוּר מִפְּנֵיהֶם הָיִיתִי מִשְׁתַּעֲשֵׁעַ בְּחֻקֶּיךָ וְהָיוּ לִי לִזְמִירוֹת לְשַׁעַשְׁעֵנִי: הֲתָעִיף. לְשׁוֹן [כָּפוּל], וְכַפֶּלֶת מְתַרְגְּמִינָן וְתֵיעוּף (שְׁמוֹת כז) שֶׁאִם תַּכְפִּיל עֵינֶיךָ לִסְתּוֹם עַיִן בְּהֶסֵּחַ הַדַּעַת מֵהִסְתַּכֵּל בָּהֶן מִיָּד וְאֵינֶנּוּ: לֹא נָתָן. עֲגָלוֹת מֹשֶׁה לִבְנֵי קְהָת לְפִי שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם לָשֵׂאת בְּכָתֵף, כִּי לֹא הָיוּ מְמֻנִּים אֶלָּא עַל דְּבַר קְדֻשַּׁת הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן [וְהַמְּנוֹרָה וּמִזְבַּח הַזָּהָב]: וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ. לֹא בְּהַךְ הַכָּאָה דְּדָוִד כְּתִיב אֶלָּא כְּשֶׁהֱבִיאוּהוּ הַפָּרוֹת מִפְּלִשְׁתִּים, וְאַיְּדֵי דְּאַיְּירֵי בְּאָרוֹן נָקַט לָהּ: מִשּׁוּם דְּרָאוּ. וְנִסְתַּכְּלוּ בּוֹ וַיַּךְ, בִּתְמִיָּה: קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ. לֹא בָּטְלוּ מִמְּלַאכְתָּן לִכְבוֹדוֹ. וְהַאי רָאוּ לְשׁוֹן בִּזָּיוֹן, כְּמוֹ אַל תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת (שִׁיר א):

מאן

מלמד שמתו מיתה משונה. נראה דרעה במגפה דרש:

שלשה

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לה עמוד ב

תוספות

שלשה מיני אבנים היו. ירושלמי ג׳ מיני אבנים הן אבני המלון ואבנים שהניחום יהושע תחת כפות רגלי הכהני׳ ואיסטליות שנתן להם משה אמר רבי יצחק פשוט לן ארבעה מיני אבנים הוה אמר ר׳ סימן בר זבידא ויאות אין תימר אבני המלון לשעה היו ונגנזו אין תימר אבנים שהקים יהושע תחת כפות רגלי הכהנים משוקעות הן במים אין תימר איסטליות שנתן להן משה כבר נכנסו עמהן לארץ אלא אם כן במה אנו קיימין באבנים שהקים יהושע להן על גב הירדן:

כיצד כתבו ישראל את התורה. בתוספתא רבי יהודה אומר על גבי המזבח כתבוה אבל בירושלמי תני על אבני המלון נכתבו דברי ר׳ יהודה ר׳ יוסי אמר על אבני מזבח נכתבו מאן דאמר על אבני המלון בכל יום ויום אומות העולם היו משלחין נוטירין ומשיאין את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון מ״ד על אבני המזבח לא לשעה היו ונגנזו [עוד הוא מעשה נסים נתן הקב״ה בינה בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה שהיתה כתובה בע׳ לשון מ״ד על אבני המלון נכתבו ניחא ושדת אותם בסיד אלא] מאן דאמר על אבני המזבח [נכתבו מאי] ושדת בסיד בין כל אבן ואבן:

ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת. ואם תאמר תיפוק ליה דבשעת מתן תורה החזירה הקב״ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה וי״ל דעונש זה גדול הוא שלאחר שהיתה כתובה בידם ולא רצו ללמוד ומיהו תימה והאמר בפ״ק דמסכת ע״ז (דף כ:) דעדיין יש להן פתחון פה שיאמרו כלום כפית עלינו הר כגיגית כישראל וכל זמן שיש להן פתחון פה איך נתחתם גזר דינם:

לרבות כנענים שבחוצה לארץ. תימה היאך קבלוה לרחב שהרי היא היתה מכנענים שבתוכה כדאיתא בספרי בפרשת בהעלותך ומה אם מי שהיתה מעם שנאמר בו לא תחיה כל נשמה [על שקירבה עצמה כך קירבה המקום] וארחב קאי ואמרינן נמי במס׳ מגילה (דף יד:) שנתגיירה ונסבה יהושע והכא משמע דכנענים שבתוכה לדברי הכל שאין מקבלין אותן ושמא על פי הדיבור היה ואמר לו שקודם שהתחילו המלחמה היו מקבלין שהרי כתיבת התורה על גבי האבנים היה קודם שהתחילו במלחמה ואפילו הכי לא היו מקבלין אלא היושבים חוץ לגבול ישראל כמו שפרש״י ואי הוה מצינו למימר דאם היו חוזרין אז בתשובה בשעה שכתבו את התורה אפילו כנענים שבתוכה היו מקבלין ואפילו לר׳ יהודה ולמען אשר לא ילמדו אתכם לעשות קאי נמי אשבעה אומות והכי משמע נמי לשון הספרי בפרשת שופטים ושוטרים למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות [מלמד] שאם עושין תשובה אין נהרגין אין מקבלין אותן לא קתני אלא אין נהרגין משמע אותם שצוה הקב״ה לא תחיה כל נשמה אין נהרגין ולא נאמר לא תחיה כל נשמה אלא לאחר שהתחיל יהושע במלחמה שהרי יהושע שלח שלש פרוזטגמאות הרוצה להשלים ישלים להלחם ילחם אלמא אותן שהיו רוצין להשלים לא היה הורגן [וצריך לומר] אותן שהיו רוצין להשלים קודם שהתחיל במלחמה ראשונה ואף רחב קיבלה עליה קודם שהתחילו במלחמה ולא נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אלא באותן כנענים שחוץ לגבולים אם מקבלים אותם לאחר מכאן דרבי שמעון לא איצטריך למימר הא למדת שאם חוזרים בתשובה מקבלין אותן אלא אכנענים שבחוצה לארץ ולאחר שהתחילו במלחמה שדינם כדין [שאר] אומות שמקבלין מהן לעולם:

כמאן

רש״י

מַאן אַמְרִיךְ דְּאִימְרַיָּית, וּמַאן אֲתָא עֲלָךְ דְּאִיפַּיְּיסַתְּ. "וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ חֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ" ר׳ אַבָּהוּ וְר׳ אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: שִׁבְעִים אִישׁ הָיוּ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כַּחֲמִשִּׁים אֶלֶף. וְחַד אָמַר: חֲמִשִּׁים אֶלֶף הָיוּ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כְּשִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין. "וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נִשְׂאֵי אֲרוֹן ה׳ שִׁשָּׁה צְעָדִים וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא" וּכְתִיב "שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים"? אָמַר רַב פַּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל: עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה שׁוֹר וּמְרִיא, עַל כָּל שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים. אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: אִם כֵּן, מִילֵּאתָ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת? אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: עַל כָּל שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שׁוֹר וּמְרִיא, עַל כָּל שִׁשָּׁה סְדָרִים שֶׁל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת, שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים. כְּתִיב "כִּידֹן" וּכְתִיב "נָכוֹן"? אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: בַּתְּחִלָּה כִּידוֹן, וּלְבַסּוֹף, נָכוֹן: נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה מִינֵי אֲבָנִים הָיוּ: אֶחָד שֶׁהֵקִים מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת", וְאָתְיָא "בֵּאֵר" "בַּאֵר". וְאֶחָד שֶׁהֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן". וְאֶחָד שֶׁהֵקִים בַּגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ". תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד כָּתְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה? ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר: עַל גַּבֵּי אֲבָנִים כְּתָבוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת" וְאַחַר כָּךְ סָדוּ אוֹתָן בְּסִיד. אָמַר לוֹ ר׳ שִׁמְעוֹן: לִדְבָרֶיךָ הֵיאָךְ לָמְדוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם תּוֹרָה? אָמַר לוֹ: בִּינָה יְתֵירָה נָתַן בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְשִׁיגְּרוּ נוֹטֵירִין שֶׁלָּהֶן, וְקִילְּפוּ אֶת הַסִּיד וְהִשִּׂיאוּהָ. וְעַל דָּבָר זֶה נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּינָם לִבְאֵר שַׁחַת, שֶׁהָיָה לָהֶן לִלְמֹד וְלֹא לָמְדוּ. ר׳ שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַל גַּבֵּי סִיד כְּתָבוּהָ, וְכָתְבוּ לָהֶן לְמַטָּה "לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכָל וְגוֹ׳," הָא לָמַדְתָּ שֶׁאִם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה מְקַבְּלִין אוֹתָן. אָמַר רָבָא בַּר שֵׁילָא: מַאי טַעֲמָא דְרַבִּי שִׁמְעוֹן דִּכְתִיב "וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת שִׂיד" עַל עִסְקֵי סִיד. וְר׳ יְהוּדָה, כִּי סִיד, מַה סִּיד אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה, אַף אוּמּוֹת הָעוֹלָם אֵין לָהֶם תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא "וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ" לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁאִם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה מְקַבְּלִין אוֹתָן?

כמאן?

מַאן אַמְרִיךְ דְּאִימְרַיָּית. מִי הִכְעִיסְךָ כְּשֶׁכָּעַסְתָּ וְלֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַצְמְךָ מִן הַשִּׁבְיָה, וְעַתָּה מִי מְפַיֶּסְךָ כְּשֶׁנִּתְפַּיַּיסְתָּ לָבֹא מֵאֵלֶיךָ: וּכְתִיב שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים. בְּדִבְרֵי הַיָּמִים, וְהָכֵי רֵישֵׁיהּ דִּקְרָא, וַיְהִי בֶּעְזוֹר הָאֱלֹהִים אֶת הַלְוִיִּם נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה׳, וַיִּזְבְּחוּ שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים: מִלֵּאתָ כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת. מִזְבְּחוֹת, דְּעַל כָּל פְּסִיעָה מִזְבֵּחַ: כְּתִיב כִּידוֹן. בְּדִבְרֵי הַיָּמִים כְּתִיב וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא וְגוֹ׳, וּבִשְׁמוּאֵל כְּתִיב גֹּרֶן נָכוֹן: בִּתְחִלָּה. כְּשֶׁבָּא הָאָרוֹן שָׁם נַעֲשָׂה לָהֶם כְּכִידוֹן הַהוֹרֵג שֶׁהָרַג עֻזָּא: וּלְבַסּוֹף. לְאַחַר שֶׁנִּשְׁתַּהָה שָׁם שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּבֵית עוֹבֵד אֱדוֹם נַעֲשָׂה נָכוֹן שֶׁהֵכִין אֶת בֵּיתוֹ דִּכְתִיב (שְׁמוּאֵל ב ו) וַיְבָרֵךְ ה׳ אֶת עוֹבֵד אֱדוֹם (אִשְׁתּוֹ וּשְׁמֹנֶה כַּלּוֹתֶיהָ) אִשְׁתּוֹ שֶׁל עוֹבֵד אֱדוֹם וּשְׁמֹנֶה כַּלּוֹתֶיהָ יָלְדוּ שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה בְּכֶרֶס אֶחָד, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב פְּעֻלָּתִי הַשְּׁמִינִי כִּי בֵרְכוֹ אֱלֹהִי׳ (דס״א כו) וּכְתִיב אח״כ שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם לְעוֹבֵד אֱדוֹם. וְשָׁמַעְתִּי בְּשֵׁם ר׳ מְנַחֵם בְּר׳ חֶלְבּוֹ, גֹּרֶן נָכוֹן הוּא גֹּרֶן אֲרַוְנָה הַיְבוּסִי, וְא״כ הוּא ה״ג, בִּתְחִלָּה נָכוֹן וּלְבַסּוֹף כִּידוֹן עַל שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ שֶׁתְּחִלָּתוֹ בָּנוּי וְסוֹפוֹ חָרֵב, וְכִידוֹן לְשׁוֹן שֶׁבֶר וְחֻרְבָּן הוּא כְּמוֹ יִרְאוּ עֵינָיו כִּידוֹ (אִיּוֹב כא): נִמְצֵאתָ. סֵיפָא דְּבָרַיְיתָא דִּלְעֵיל הוּא, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּתָנָא בָּהּ וְעַל דָּבָר זֶה נֶעֱנַשׁ עֻזָּא אַפְסְקֵיהּ בְּכָל הָנֵי: שֶׁהֶעֱמִיד מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב. וְתַנָּא דְּבָרַיְיתָא כִּי קָאֵי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן קָרֵי עֵבֶר הַמִּזְרָח עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְכִי קָאֵי בְּעַרְבוֹת מוֹאָב אוֹ בִּשְׁאָר הַמַּסָּעוֹת קָרֵי אֶרֶץ כְּנַעַן עֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְהוּא עֵבֶר הַמַּעֲרָבִי: בַּגִּלְגָּל. לְאַחַר שֶׁבָּנוּ מֵהֶן הַמִּזְבֵּחַ בְּהַר עֵיבָל קִפְּלוּם וְהֶבִיאוּם לַגִּלְגָּל וּקְבָעוּם שָׁם: כֵּיצַד כָּתְבוּ. עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּהַר עֵיבָל: הֵיאַךְ לָמְדוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם. הָעַתִּיקוֹת תּוֹרָה, הֲלֹא לֹא נִצְטַוּוּ לְכָתְבָהּ בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן אֶלָּא לָבֹא וּלְלָמְדָהּ כָּל הָרוֹצֶה, שֶׁלֹּא יְהֵא פִּתְחוֹן פֶּה לְאוֹתָם הָאֻמּוֹת לוֹמַר לֹא הָיָה לָנוּ מֵהֵיכָן לְלָמְדָהּ: נוֹטֵירִין שֶׁלָּהֶן. סוֹפְרִים שֶׁלָּהֶם, וְהֵם קוֹרִין אוֹתָן נוֹטֵירִין: וְהִשִּׂיאוּהָ. וְהֶעֱתִיקוּהָ, כְּלוֹמַר נְטָלוּהָ מִשָּׁם ע״י הַעְתָּקָה: וְכָתְבוּ מִלְּמַטָּה. בְּסוֹף הַדַּף לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ עוֹד וְגוֹ׳. לְעֵיל מִנֵּיהּ כְּתִיב כִּי הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם, וְדָבָר זֶה כָּתְבוּ לְמַטָּה לְהוֹדִיעַ לְשִׁבְעָה אֻמּוֹת הַיּוֹשְׁבִים חוּץ מִגְּבוּלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ לְהַחֲרִימָם, אֶלָּא אוֹתָן שֶׁבְּתוֹךְ גְּבוּלָם נִצְטַוּוּ לְהַחֲרִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יְלַמְּדוּ אוֹתָנוּ מַעֲשֵׂיהֶם הַמְקוּלְקָלִים, אֲבָל אַתֶּם הַיּוֹשְׁבִים חוּצָה לָהּ אִם אַתֶּם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה נְקַבֵּל אֶתְכֶם, וְשֶׁבְּתוֹכָהּ אֵין מְקַבְּלִין שֶׁמֵּחֲמַת יִרְאָה עוֹשִׂין, וְה״ג לָהּ בְּהֶדְיָא בַּתּוֹסֶפְתָּא (פ״ח) אִם אַתֶּם חוֹזְרִין בָּכֶם אָנוּ מְקַבְּלִים אֶתְכֶם: מ״ט דְּר״ש. דְּאָמַר עַל גַּבֵּי סִיד כְּתָבוּהָ: עַל עִסְקֵי סִיד. שֶׁהַתּוֹרָה נִכְתְּבָה עָלָיו וְהָיְתָה מְגֻלָּה לִפְנֵיהֶם וְלֹא לְמָדוּהָ: אֶלָּא שְׂרֵפָה. גֵּיהִנֹּם, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֵין מִתְגַּיְּירִין וְהֵם קְרוּיִין עַמִּים אֵין חֶלְקָם אֶלָּא מִשְׂרְפוֹת הַסִּיד: ה״ג וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּ״ל. דִּקְרָא בְּחוּ״ל כְּתִיב, כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה מֵאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ. וְהָכֵי תַּנְיָא בְּסִפְרֵי, כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דְּכִי תֵצֵא מִשְׁמַע כְּשֶׁתַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לָצֵאת. וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ, לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, בָּא הַכָּתוּב לְהַתִּיר כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ וּלְקַיֵּים מֵהֶם יְפַת תֹּאַר שֶׁלֹּא יִהְיוּ בִּכְלַל לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה, דְּהַאי וְשָׁבִיתָ קְרָא יְתֵרָא הוּא:

כמאן

ביאורים למסכת סוטה דף לה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מַאן אַמְרִיךְ (לְהָא) דְּאִימַּרְיַיתְּ – מי הכעיסך כשכעסת ולא הצלת את עצמך מן השבייה, וּמַאן אָתָא עֲלָךְ דְּאִיפַּיַּיסְתְּ – ועתה מי מפייסך כשנתפייסת לבוא מאליך. והיתה אמירה זו דרך זלזול כביכול למה נתן ה' בידי פלשתים את הארון כשנלחמנו נגדם, ועתה לפתע שחררו ללא מאמץ מצידנו.

והמשך הפסוק שם בהכאת אנשי בית שמש על חטאם, "וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ", ויש כאן לשון סותרת 'שבעים איש' או 'חמישים אלף איש'. ובביאור הפסוק נחלקו אמוראים, רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר. חַד אָמַר, באמת המתים במגפה שִׁבְעִים אִישׁ הָיוּ, ומה שכתוב 'חמישים אלף איש' הוא משום וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כַּחֲמִשִּׁים אֶלֶף. וְחַד אָמַר, באמת המתים במגפה חֲמִשִּׁים אֶלֶף איש הָיוּ, ומה שכתוב 'שבעים איש' הוא משום וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כְּשִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין.

וחוזרת הגמרא לפרשת עוזא, אחרי מעשה עוזא, הכניס דוד את הארון לבית עובד אדום הגתי שלשה חדשים, ואחר כך העלהו לאהל קבע בעיר דוד בשמחה גדולה מאד. שואלת הגמרא, בספר שמואל נאמר "וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה' שִׁשָּׁה צְעָדִים, וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא", וּכְתִיב בספר דברי הימים, שגם שם מופיע ענין זה, "ויהי בעזר האלהים את הלוים נושאי ארון ברית ה', ויזבחו שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים". הרי לנו סתירה, האם זבחו שור ומריא, או שבעה פרים ושבעה אילים.

מתרצת הגמרא, אָמַר רַב פָּפָא בַּר שְׁמוּאֵל, עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה שהתקדמו עם הארון, זבחו שׁוֹר וּמְרִיא, וְעַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שהתקדמו, זבחו שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים. שואלת הגמרא, אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לרב פפא, אִם כֵּן שהקריבו על כל פסיעה ופסיעה, מִילֵּאתָ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת – מזבחות, שעל כל פסיעה ופסיעה עשו מזבח. מתרצת הגמרא, אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא, עַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שהתקדמו, זבחו שׁוֹר וּמְרִיא, וְעַל כָּל שִׁשָּׁה סְדָרִים שֶׁל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שהתקדמו, זבחו שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.

שואלת הגמרא, כְּתִיב בפסוק בדברי הימים במעשה עוזא "ויבאו עד גורן כִּידוֹן וישלח עזא וגו'", וּכְתִיב בפסוק בשמואל במעשה עוזא "ויבאו עד גרן נָכוֹן וישלח עזא". ואם כן יש סתירה מה שם המקום, גורן 'כידון' או גורן 'נכון'. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּתְּחִלָּה נקרא שמו 'כִּידוֹן', לרמז שנתקע בהם ככידון שהרג את עוזא, וּלְבַסּוֹף לאחר ששהה שלשה חדשים בבית עובד אדום הגתי, נקרא שמו 'נָכוֹן', שהכין את ביתו, כמו שמבואר בנביא ובחז"ל כל הברכות שבאו עליו.

כעת חוזרת הגמרא לסוגיית בקיעת הירדן ומעבר בני ישראל בו, שעסקנו לעיל. ממשיכה הברייתא דלעיל, נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה מִינֵי אֲבָנִים הָיוּ, אֶחָד שֶׁהֵקִים מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר בתחילת ספר דברים "בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר את התורה הזאת וְגוֹ'", וּלְהַלָּן בפרשת כי תבא, לגבי הקמת האבנים בהר עיבל, הוּא אוֹמֵר "וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן [עַל הָאֲבָנִים] אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת באר היטב וְגוֹ'", וְאָתְיָא – נלמד בגזירה שוה, 'בֵּאֵר' 'בַּאֵר', כשם שלגבי 'באר' שבפרשת כי תבא, בענין האבנים שצוה משה להקים בהר עיבל, מוזכר שם הקמת אבנים, כך לגבי 'באר' שבתחילת ספר דברים, שהיה בארץ מואב היה שם הקמת אבנים. וְאֶחָד שֶׁהֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן תחת מצב רגלי הכהנים נשאי ארון הברית". וְאֶחָד שֶׁהֵקִים יהושע בַּגִּלְגָּל מאבני המזבח שבנו בהר עיבל, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ מן הירדן הקים יהושע בגלגל וְגוֹ'".

תָּנוּ רַבָּנָן, כֵּיצַד כָּתְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה על המזבח בהר עיבל, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַל גַּבֵּי אֲבָנִים כְּתָבוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת באר היטב וְגוֹ'", וְאַחַר כָּךְ סָדוּ אוֹתָן בְּסִיד, שנאמר "והקמת לך אבנים גדולות ושדת אותם בשיד". אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן לרבי יהודה, לִדְבָרֶיךָ שסדו בסיד על הכתב, הֵיאַךְ לָמְדוּ אוּמּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַזְּמַן את התורה, ואיך יקראוה שלא יהיה פתחון פה להם לומר לא היה לנו מהיכן ללומדה. אָמַר לוֹ רבי יהודה לרבי שמעון, בִּינָה יְתֵירָה נָתַן בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לאומות, וְשִׁגְּרוּ נוֹטֵירִין – סופרים שֶׁלָּהֶן, וְקִילְּפוּ אֶת הַסִּיד וְהִשִּׂיאוּהָ – והעתיקוה, וְעַל דָּבָר זֶה נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּינָם של האומות לרדת לִבְאֵר שַׁחַת, שֶׁהָיָה לָהֶן לִלְמֹד וְלֹא לָמְדוּ. כך ענה רבי יהודה לרבי שמעון. אך רַבִּי שִׁמְעוֹן חולק ואוֹמֵר, עַל גַּבֵּי סִיד מלכתחלה כְּתָבוּהָ, ולא ממש על גבי האבנים, וְכָתְבוּ לָהֶן עבור אלה משבעה האומות שישבו מחוץ לגבול ישראל לְמַטָּה בסוף הדף "לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל תועבתם אשר עשו לאלהיהם וְגוֹ'". ומדייקת הגמרא, הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאִם הָיוּ האומות שמחוץ לגבול ישראל חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה, הָיוּ מְקַבְּלִין אוֹתָן, שלא נצטווינו להחרים אלא אותן שבתוך גבול ישראל כדי שלא ילמדונו ממעשיהם הרעים, ואף אם ישובו בתשובה זהו רק מיראה.

אָמַר רָבָא בַּר שִׁילָא, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שאמר שכתבוה על גבי סיד, דִּכְתִיב 'וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת סִיד', ודורשים, 'והיו עמים משרפות' שנגזר דין העמים להשרף בגיהנם, עַל עִסְקֵי 'סִיד', שהיתה התורה כתובה על גבי סיד וגלויה לפניהם ולא למדוה. וְרַבִּי יְהוּדָה לומד מן הפסוק הזה, כִּי סִיד – כמו סיד, מַה סִּיד אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה, אַף אוֹתָם הַכּוּתִים אֵין לָהֶם תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה בגיהנם, כל זמן שאינם מתגיירים ממש, אך חזרתם בתשובה בעודם גויים אינה מועילה, שגם על העומדים חוץ לגבולין נאמר 'לא תחיה כל נשמה'.

שואלת הגמרא, כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא – כמי הולכת הברייתא דלהלן, שנאמר "כי תצא למלחמה על אויביך וגו' וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ וראית בשביה אשת יפת תואר", ודורשים, לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ, שנוהג בהם דין אשת יפת תאר, שֶׁאִם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה מְקַבְּלִין אוֹתָן, ולא נאמר עליהם 'לא תחיה כל נשמה',

---

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שנים ושלושים לעומר עמ' ב

שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ, כלומר בסדר הפוך מהסוף להתחלה, שאינו יוצא ידי חובה אם לא קרא לפי הסדר הכתוב. שואלת הגמרא, וְרַבִּי, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ, מְנָלֵיהּ – מהיכן הוא לומד דין זה. עונה הגמרא, נַפְקָא לֵיהּ – הוא דורש זאת מִ'דְּבָרִים' 'הַדְּבָרִים', שהיה מספיק לכתוב 'והיו דברים האלה' בלי ה"א, ונאמר 'הדברים', ללמד שלא יקרא בסדר הפוך. ומבארת הגמרא, וְרַבָּנָן, שדרשו שלא יקרא למפרע מ'והיו', ולא דרשו זאת מ'הדברים' כמו רבי, כי 'דְּבָרִים' 'הַדְּבָרִים' לֹא מַשְׁמַע לְהוּ שזה ייתור הניתן לדורשו. שואלת הגמרא, וְרַבִּי נַמִּי, הָכְתִיב 'שְׁמַע', ומדוע אינו דורש מזה שאפשר לקרוא בכל לשון שאתה שומע, כחכמים. עונה הגמרא, הַהוּא, המילה 'שמע', מִיבָּעֵי לֵיהּ רבי לדרשה אחרת, שבקריאת שמע צריך לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ. ומבארת הגמרא, וְרַבָּנָן שדרשו מ'שמע', לקרוא בכל לשון שאתה שומע, ולא דרשו מכך שצריך להשמיע לאזניו, סָבְרֵי לָהּ כְּמַאן דְּאָמַר הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ יָצָא.

הגמרא מבררת אם מחלוקת רבי וחכמים תלויה בעניין אחר. לֵימָא – האם נאמר שקָסָבַר רַבִּי,

ישעיה ו א־ה

א בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ וָאֶרְאֶה אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא וְשׁוּלָיו מְלֵאִים אֶת־הַהֵיכָל:
ב שְׂרָפִים עֹמְדִים | מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם | יְכַסֶּה פָּנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו
וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף: ג וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ | קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
ד וַיָּנֻעוּ אַמּוֹת הַסִּפִּים מִקּוֹל הַקּוֹרֵא וְהַבַּיִת יִמָּלֵא עָשָׁן: ה וָאֹמַר אוֹי־לִי כִּי־נִדְמֵיתִי כִּי אִישׁ טְמֵא־שְׂפָתַיִם
אָנֹכִי וּבְתוֹךְ עַם־טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי יוֹשֵׁב כִּי אֶת־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת רָאוּ עֵינָי:

רש"י

(א) (בשנת. סימן זה תחלת הספר ותחילת נבואת ישעיה וחמשה סימנים הקודמים נאמרו אחר זה הסימן אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה וראיה לדבר ישעיה נבא ונותרה בת ציון כסכה וגו׳ זה היה לאחר שהחריב וגלה סנחרב את עשרת השבטים ונשארו רק יהודה וירושלים לכך אמר חזון ישעיה וגו׳ על יהודה וירושלים וגו׳ על מה תכו עוד תוסיפו סרה וגו׳ אברבנא״ל): **בשנת מות.** כשנצטרע: **ושוליו.** כמו שולי המעיל (שמות כח) תחתיתו ראיתיו יושב על כסא בשמים ורגליו בהיכל הדום מרגלותיו בבית המקדש לדון על עוזיה שבא ליטול כתר כהונה: **(ב) שרפים עומדים ממעל.** בשמים: **לו.** לשמשו כן תירגם יונתן שמשין קדישין ברומא קדמוהי: **בשתים יכסה פניו.** שלא יביט לצד השכינה: **ובשתים יכסה רגליו.** לצניעות שלא יראה כל גופו לפני בוראו. ובתנחומא ראיתי כיסוי הרגלים לפי שהם ככף רגל עגל שלא להזכיר לישראל עון העגל: **ובשתים יעופף.** ובתרין משמש: **(ג) וקרא זה אל זה.** נוטלין רשות זה מזה שלא יקדים האחד ויתחיל ויתחייב שריפה אלא אם כן פתחו כולם כאחד וזהו שיסד ביוצר אור קדושה כולם כאחד עונים כו׳ ומדרש אגדה מעשה מרכבה הוא וכן תירגם קדוש קדוש קדוש ג׳ פעמים כתרגומו: **(ד) וינועו אמות הספים.** אילות סיפי הם מזוזות הפתח שנמדדין במדות אמות לגובה ולרוחב והן מזוזת ההיכל: **מקול הקורא.** מקול המלאכים הקוראים והוא היה יום הרעש שנאמר בו ונסתם כאשר נסתם מפני הרעש בימי עוזיה (זכריה יד) בו ביום עמד עזיה להקטיר בהיכל רעשו שמים לשורפו לומר דינו בשריפה כמו שנאמר ותאכל את החמשים ומאתים איש (במדבר טז) וזהו שקראם שרפים שבאו לשורפו רעשה הארץ לבולעו כסבורה דינו לבלע כקרח שערער על הכהונה יצתה בת קול ואמרה זכרון לבני ישראל וגו׳ (שם) ולא יהיה עוד אדם המעורר על הכהונה כקרח בבליעה וכעדתו בשריפה אלא כאשר דבר ה׳ ביד משה בסנה הבא נא ידך בחיקך (שמות ד) והוציאה מצורעת כשלג אף כאן צרעת פרחה במצחו: **והבית ימלא עשן.** היה נמלא עשן: **(ה) כי נדמיתי.** הריני מת שלא הייתי כדאי שאראה פני השכינה ודוגמתו מצינו במנוח מות נמות כי אלהים ראינו (שופטים יג): **נדמתי.** כמו כי נדמה כל עם כנען: **טמא שפתים.** דמגעל בחובין:

מצודת דוד

(א) בשנת מות. כשנצטרע כשנכנס בהיכל להקטיר כמ״ש והצרעת זרחה במצחו (דה״ב כ״ו) כי המצורע חשוב כמת: **(ב) ממעל.** בשמים: **לו.** לשמשו: **לאחד.** לכל אחד ואחד: **יכסה פניו.** לבל יביט כלפי השכינה: **יכסה רגליו.** לצניעות שלא יראה בכל גופו לפני בוראו, ורז״ל אמרו שלא להזכיר מעשה העגל כי כף רגליהם ככף רגל עגל: **יעופף.** יעוף בשליחות המקום: **(ג) וקרא וכו׳.** שרף קורא לחבירו לומר קדוש כאחד ולא יקדים האחד לחבירו: **ואמר.** הקול יוצא מבין כולם כאחד כאילו הוא קול אחד: **קדוש וכו׳.** ר״ל שהוא מקודש ומרומם בעולם המלאכים ובעולם הגלגלים ובעולם השפל: **מלא וכו׳.** כבודו מלא בכל הארץ: **(ד) וינועו.** מזוזות הפתח היו נעים מחוזק קול הקריאה וסרים ממקומם הרבה אמות ולא פירש כמה: **והבית.** ההיכל: **ימלא עשן.** היה נמלא עשן: **(ה) ואמר.** אמרתי אוי לי וכו׳, כי פחד פן ימות על שראה מראה כבוד ה׳: **כי איש וכו׳.** על כי אני איש טמא שפתים וכו׳ ואינני אם כן כדאי לא מצד מעשי ולא מצד מעשה העם אשר אני בקרבו: **כי את המלך וכו׳.** מוסב למעלה כאומר אוי לי וכו׳ כי את המלך וכו׳ כי איש וכו׳:

מצודת ציון

(א) ושוליו. תחתיתו ר״ל רגליו: **מלאים.** ממלאים: **(ד) וינועו.** מל׳ תנועה והסרה ממקומה הרבה אמות ולא פי׳ כמה אמות: **הספים.** הם המזוזות הנמדדים באמות כמ״ש והסף קנה אחד (יחזקאל מ): **(ה) נדמיתי.** ענין שתיקה כמו וידום אהרן (ויקרא י) ור״ל נאבדתי כי הנאבד מן העולם הוא מושתק כי לא ישמע קולו וכן ער מואב נדמה (לקמן טו):

משלי יא ד־יז

ד לֹא־יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם עֶבְרָה וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת: ה צִדְקַת תָּמִים תְּיַשֵּׁר דַּרְכּוֹ וּבְרִשְׁעָתוֹ יִפֹּל רָשָׁע:
ו צִדְקַת יְשָׁרִים תַּצִּילֵם וּבְהַוַּת בֹּגְדִים יִלָּכֵדוּ: ז בְּמוֹת אָדָם רָשָׁע תֹּאבַד תִּקְוָה וְתוֹחֶלֶת אוֹנִים אָבָדָה:
ח צַדִּיק מִצָּרָה נֶחֱלָץ וַיָּבֹא רָשָׁע תַּחְתָּיו: ט בְּפֶה חָנֵף יַשְׁחֵת רֵעֵהוּ וּבְדַעַת צַדִּיקִים יֵחָלֵצוּ: י בְּטוּב
צַדִּיקִים תַּעֲלֹץ קִרְיָה וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה: יא בִּבְרְכַּת יְשָׁרִים תָּרוּם קָרֶת וּבְפִי רְשָׁעִים תֵּהָרֵס:
יב בָּז־לְרֵעֵהוּ חֲסַר־לֵב וְאִישׁ תְּבוּנוֹת יַחֲרִישׁ: יג הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה־סּוֹד וְנֶאֱמַן־רוּחַ מְכַסֵּה דָבָר: יד בְּאֵין
תַּחְבֻּלוֹת יִפֹּל־עָם וּתְשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ: טו רַע־יֵרוֹעַ כִּי־עָרַב זָר וְשֹׂנֵא תֹקְעִים בּוֹטֵחַ: טז אֵשֶׁת־חֵן תִּתְמָךְ
כָּבוֹד וְעָרִיצִים יִתְמְכוּ־עֹשֶׁר: יז גֹּמֵל נַפְשׁוֹ אִישׁ חָסֶד וְעֹכֵר שְׁאֵרוֹ אַכְזָרִי:

רש"י

(ו) צדקת ישרים תצילם ובהות בוגדים ילכדו. בהוות שהם עושים הם נלכדים והמקרא מסורס הוא כלומר ובוגדים בהוות ילכדו: **(ז) במות אדם רשע תאבד תקוה.** תקות כל הבוטחים בו: **ותוחלת אונים אבדה.** תוחלת בניו שהם אונו אבדה כי בזכותו לא תבוא להם טובה אבל במות צדיקים יש לבניהם מבטח בצדקתם: **(ח) צדיק מצרה נחלץ.** במות רשע, ולמקרא העליון זה מחובר: **(ט) בפה חנף.** חנף המסית חבירו בדרך רע משחיתו בפיו: **ובדעת צדיקים יחלצו.** והצדיק נחלץ ממנו בדעת התורה שהזהירה עליו לא תאבה לו וגו' (דברים יג): **(יא) תרום קרת.** תתקיים תקרת הבית בגבהה מליפול בעוד שהיו מלכי יהודה ישרים העמידה תפילתם את בית המקדש:

(יב) ואיש תבונות יחריש. כשמבזהו החסר לב כמו שאול דכתיב ויבזהו ולא הביאו לו מנחה ויהי כמחריש (משלי יא): **(יד) באין תחבולות.** כשהצרה באה על ישראל ואינן נותנין לב להבין להתענות ולעשות תשובה יפול עם: **(טו) רע ירוע.** הרשע יתרוצץ אשר ערב לבו לעבודת גלולים: **ושונא תוקעים.** תוקעים כף לעשות רע וללכת בעצתם, ורבותינו דרשוהו בערבות ממון: **(טז) תתמוך כבוד.** כנסת ישראל תקרב תמיד לכבוד הקב"ה ותורתו: **ועריצים יתמכו עשר.** בני אדום מתקרבים אצל גניבות ממון וגזל: **(יז) גומל נפשו.** גומל טובה לקרוביו: **איש חסד.** איש שהוא חסיד: **ועכר שארו אכזרי.** והאכזרי הוא עוכר את קרוביו:

מצודת דוד

(ד) ביום עברה. ביום בא כעס מאת המקום לא יועיל העושר לכופר הנפש כי העומד עליו בוז יבוז למרבית ההון אבל צדקה מצילה מן המיתה: **(ה) תישר.** הצדקה שעושה היא מוליכה אותו בדרך הישר לטוב לו: **וברשעתו.** והרשע עצמה שהכין הרשע לזולתו בה בעצמה יפול הוא: **(ו) תצילם.** הצדקה תציל הישרים מרעה: **ובהות.** בהשבר שהכינו הבוגדים לזולתם ילכדו הם בעצמם בה: **(ז) תאבד תקוה.** תקות הבוטחים בו: **ותוחלת.** תקות בניו אבדה כי לא היה בו זכות להגן על הבנים: **(ח) צדיק.** כשנגזרה צרה על הצדיק ובעבור הזכות בטלה הגזרה או כשנחלץ הצדיק מן הצרה יבוא רשע במקומו אל הצרה ההיא כי אין מדת הדין מתפייס עד יבא אחר תחתיו: **(ט) בפה חנף.** בדברי חניפה ישחית את רעהו המחניף לו כי ילכדנו להמשך אחר דעתו: **ובדעת.** בעבור דעת התורה יוציאו מלבם דברי החונף ואינם נמשכים אחריו: **(י) תעלוץ קריה.** כי משפיעים לזולתם מהטובה אשר חלק ה' להם: **רנה.** כי בעודם בחייהם הרעו לבריות: **(יא) בברכת.** בעת בא הברכה לישרים ורק המה למעלה וינהיגו את בני העיר בהדרכה ישרה אז תתרומם עי"ז: **ובפי וגו'.** אבל כאשר הברכה היא בפי כסילים ורק המה למעלה ועל פיהם יהיה כל דברי העיר אז תהרס עי"ז: **(יב) בז.** המבזה לחבירו הוא חסר לב: **ואיש.** אם מי שמבזין אותו הוא איש תבונות אז יחריש ולא יענהו על כל דבריו ולא יחוש לדברי חסר לב: **(יג) מגלה סוד.** המגלה סוד חבירו הרי הוא הולך רכיל ואף אם לא ספר הדברים לפני מי שנאמר עליו כי חברך חברא אית ליה ויגולה הדבר גם אליו: **ונאמן רוח.** מי שרוחו נאמנה לה' הוא מעלים כל דבר ואם לא נאמר בסוד: **(יד) באין.** כאשר לא יחשבו תחבולות בדבר המלחמה אז יפול העם ביד שונאיו אולם ברוב יועץ קרובה התשועה: **(טו) רע ירוע.** ישבר ויתרוצץ על אשר היה ערב בעבור איש זר אשר לא ידעוהו אם הוא נאמן אבל השונא לתקוע כפיו בערבות מכל וכל בטוח הוא משבירה ורציצה: **(טז) אשת חן.** אשה הנושאת חן בעבור כשרון מעשיה דרכה לסמוך את הכבוד שלא תלך ממנה ועושה סמיכות אל הכבוד בהוספת כשרון מעשים: **ועריצים.** בעלי כח רב דרכם עשות סמוכות אל העושר לבל יהיה אבוד מהם: **(יז) גומל נפשו.** מי שגומל טוב לנפשו המתאווה לתת לה די מחסורה ההכרחי להחיותה ולהעמידה במצב הבריאות הוא בודאי איש חסיד כי כאשר יחמול על נפשו כן יחמול על נפש הזולת אבל העוכר בשר עצמו ומרעיב עצמו כי יחוש על הממון כ"ש שהוא אכזרי על הזולת:

מצודת ציון

(ו) ובהות. ענין שבירה כמו מדבר הות (תהלים צ"א): **(ז) אונים.** בנים הבאים מכחו כמו כחי וראשית אוני (בראשית מט): **(ח) נחלץ.** ענין הוצאה ושליפה כמו וחלצה נעלו (דברים כה): **(י) תעלוץ.** תשמח: **(יב) יחריש.** ישתוק: **(טו) רע ירוע.** ענין השבר והריצוץ כמו תרועם בשבט ברזל (תהלים ב): **(טז) ועריצים.** חזקים כמו עריצי גוים (יחזקאל כח): **(יז) ועוכר.** ענין השחתה ובלבול כמו עכרתם אותי (בראשית לד): **שארו.** בשרו כמו אם יכין שאר (תהלים עח):

ג נֶסֶר שֶׁהוּא נָתוּן עַל פִּי תַנּוּר יָשָׁן, יוֹצֵא מִזֶּה וּמִזֶּה טֶפַח, אֲבָל לֹא מִן הַצְּדָדִים, טֻמְאָה בְּצַד זֶה — כֵּלִים שֶׁבְּצַד הַשֵּׁנִי טְהוֹרִים; רַבִּי יוֹסֵי מְטַמֵּא. הַבְּטַח אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה. הָיָה בּוֹ זִיז — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: רוֹאִים אֶת הַבְּטַח כְּאִלּוּ אֵינוֹ, וְהַזִּיז הָעֶלְיוֹן מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה.

פירוש ברטנורא

ג נסר. שהוא ארוך וצר, וכשהוא נתון על פי התנור יוצא טפח מן המזרח וטפח מן המערב, ודרום וצפון אינו יוצא: **טומאה בצד זה.** תחת הנסר במזרח או במערב: **כלים שבצד השני טהורים.** דאין מקום לטומאה לעבור, שאין הנסר עודף מן הצפון ומן הדרום: **ורבי יוסי מטמא.** קסבר אין תנור מפסיק. ואין הלכה כרבי יוסי: **הבטח.** יש ספרים שגורסים אבטח. והוא בנין עשוי כעין אמבטי שבמרחצאות שנותנים בהן מים לרחצה, ונסר נתון עליו לתקרה, והנסר עודף משני צדדים. ואם הטומאה מצד זה אין יוצאה לצד אחר, לפי שהבטח חוצץ: **היה בו זיז.** היתה קורה יוצאה למעלה מן הבטח מן המזרח למערב: **רואין את הבטח כאילו אינו.** שאע"פ שהבטח חוצץ בנסר, גבי זיז אינו חוצץ. והלכה כר' יהושע:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

נֶסֶר שֶׁהוּא נָתוּן עַל פִּי תַנּוּר יָשָׁן — אף במשנה הקודמת היה מדובר בתנור ישן, אלא הואיל ומשנה א, שעסקה אף היא בנסר, פותחת בפיסקה: נסר שהוא נתון על פי תנור חדש. לפיכך נוקטת משנתנו: נסר שהוא נתון על פי תנור ישן (**"תפארת ישראל"**), **יוֹצֵא מִזֶּה וּמִזֶּה טֶפַח** — שהנסר ארוך וצר, וכשהוא נתון על פי התנור, יוצא מזה ומזה טפח, כגון טפח בצד מזרח וטפח בצד מערב, **אֲבָל לֹא מִן הַצְּדָדִים** — בצפון ובדרום אינו יוצא: **טֻמְאָה בְּצַד זֶה** — תחת הנסר במזרח או במערב, **כֵּלִים שֶׁבְּצַד הַשֵּׁנִי טְהוֹרִים** — שהואיל ואין עודף בצפון ובדרום, אין מקום לטומאה לעבור לצדו השני, ואף דרך התנור אין הטומאה יכולה לעבור, שהרי אינו מקבל טומאה מגבו, וכיון שאין הטומאה מתפשטת סביב לתנור מכל צד, הריהו מציל על עצמו שלא תיכנס הטומאה לתוכו, הלכך מעכב התנור את הטומאה מלעבור לצד השני (**"סדרי טהרות"**); **רַבִּי יוֹסֵי מְטַמֵּא** — את הכלים שבצד השני, שלדעתו אין התנור מעכב את הטומאה, והנסר מביא את הטומאה לצד השני. ואין הלכה כרבי יוסי. יש מפרשים, שמשנתנו מוסיפה לעסוק, כמו במשנה הקודמת, בתנור המוקף צמיד פתיל, ולכן סובר תנא קמא, שהתנור מפסיק בין הטומאה שבצד אחד לכלים שבצד השני, הואיל והתנור אינו נטמא; אבל אם התנור אינו מוקף צמיד פתיל, אף תנא קמא מודה שאינו מפסיק, משום שהטומאה נכנסת לתוכו ומטמאתו. ברם, רבי יוסי סובר, שאף תנור המוקף צמיד פתיל אינו מפסיק (**"אליהו רבא"; "תפארת ישראל"**). **הַבְּטַח** — ויש גורסים: אבטח. ופירושו (**לפי הרמב"ם ו"סדרי טהרות"**): בליטה היוצאת מאדן החלון לצד חוץ ולצד פנים, שהמשקיף בעד החלון נשען עליו, **אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה** — מצד אחד לצד השני, מפני שהכותל שמתחת החלון מפסיק ביניהם. **הָיָה בּוֹ זִיז** — היתה קורה יוצאת ממשקוף החלון, מעל לבטח, והטומאה תחת הבטח, כנגד הזיז, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה** — אין הזיז מביא את הטומאה שתחת הבטח לתוך הבית, משום שהבטח מפסיק בין הטומאה לזיז. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: רוֹאִים אֶת הַבְּטַח כְּאִלּוּ אֵינוֹ, וְהַזִּיז הָעֶלְיוֹן מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה** — לתוך הבית, שהבטח בטל לגבי הזיז.

בארנו ענין "הבטח" בדרך הקרובה לפירושו של הרמב"ם ולפירושו של בעל "סדרי טהרות". אבל נאמרו בו עוד פירושים רבים ושונים.

הר"ש והרא"ש מפרשים שה"בטח" (כפי שמשמע בתוספתא) הוא בנין כמו אמבטי של מרחץ, ונסר נתון עליו לתקרה, שהוא עודף משני הצדדים של הבטח, כגון מצפון ומדרום, ובאה המשנה להשמיענו, שאין הנסר מביא את הטומאה מצד האחד לצד השני, שהבטח חוצץ. היה בו זיז — שלמעלה מן הבטח יוצאת קורה ממזרח למערב, רבי אליעזר אומר: אינו מביא את הטומאה, שהבטח חוצץ בזיז כמו בנסר. רבי יהושע סובר: אף על פי שהבטח חוצץ בנסר, שהוא כיסויו, לגבי זיז כל שהוא אינו חוצץ, אלא רואים את הבטח כאילו אינו והזיז העליון מביא את הטומאה.

אך לפי פירוש זה דחוק לשון המשנה: "הבטח אינו מביא את הטומאה", שהרי צריך לשנות: "הבטח חוצץ", או: " הנסר שעל הבטח אינו מביא את הטומאה". הרמב"ם מפרש ש"בטח" הוא בנין היוצא לפני החלון, שהמשקיף בעד החלון נסמך עליו (הל' טומאת מת יז, ג), ולכן נקרא "בטח" (שנשען לבטח עליו), והטעם שאינו מביא את הטומאה, מבאר הרא"ש לדעת הרמב"ם, מפני שהוא מודבק לחלון, ואין אוויר שתיכנס בו הטומאה.

ואמנם לפי פירוש הרמב"ם מיושב לשון המשנה, אבל קשה להבין דברי רבי יהושע, מה טעם רואים את הבטח כאילו אינו?

אכן, הראב"ד השיג על הרמב"ם ועל הר"ש, והרי לשונו (שם): "זה המחבר הפליגו (את הבטח) לדברים אחרים שלא מן הענין, והם עצמם מאין טעם. והרב היוווי (היינו הר"ש) גם כן פירש בו סברא רחוקה, בעבור שראה בתוספתא לשון "אבטי", ופירש: אינו מביא את הטומאה — אינו חוצץ, והם דברים זרים, ואין הדעת מיושבת עליהם. — אמרתי: אחר שאין להם קבלה, אענה אף אני חלקי, גם לי לבב כמוהם. הבטח מלה מורכבת היא ונקראת על שם מלאכתה, והיא ממלאכת התנור. כשהוא צריך טפלה (מירוח של טיט), מוציאים ממנו זיז לקבל עליו את הטיט, שטופלים בו. ומפני אסיפת הטיט שם, פעמים שמותיר, והוא בולט ממנו טפח, ונשאר שם עם הזיז שלא לצורך ושלא בכוונה; ואותו הטיט אינו מביא טומאה אף למה שתחתיו, לפי שמתחילה לא בא בשום כוונה, שלא היו יודעים שיותיר. ועל הזיז נחלקו: רבי אליעזר סבר, כיון שאינו בא אלא בשביל הטיט, דינו כמוהו; ורבי יהושע סבר, שהזיז מכל מקום בכוונה בא שם, הלכך מביא את הטומאה. ופירוש "בטח" — בית טיחה, מקום קיבוץ הטיט". עד כאן לשון הראב"ד.

אף הגר"א מפרש ענין "בטח" בקשר לתנור, אבל בדרך אחרת מאשר הראב"ד, וזה לשונו: "בטח" הוא כעין חגורה בולטת שעושים סביב התנור, ואם אין בו פותח טפח, אינו מביא את הטומאה, שאף על פי שזיז מביא את הטומאה בכל שהוא (כלהלן יד, א), הבטח אינו מביא אלא בפותח טפח. היה בו זיז למעלה מן הבטח, רבי אליעזר אומר: אינו מביא את הטומאה — עד שיהא בו פותח טפח, כדין זיז על גבי זיז (עיין תוספתא יד, ח). רבי יהושע אומר: רואים את הבטח כאילו אינו, והזיז העליון מביא את הטומאה — שאין זה דומה לזיז על גבי זיז, ששם הואיל והזיז התחתון מביא את הטומאה בכל שהוא, אין אומרים בו: רואים כאילו אינו, ולפיכך הזיז העליון אינו מביא את הטומאה אלא בפותח טפח, אבל הבטח, שאינו מביא את הטומאה כלל, אין הזיז שעליו נחשב כזיז על גבי זיז, שלא יביא את הטומאה אלא בפותח טפח, אלא רואים את הבטח כאילו אינו, והזיז העליון מביא את הטומאה בכל שהוא ("אליהו רבא").

ברם, בעל "סדרי טהרות" מקשה הרבה על פירושו של הראב"ד, ובעיקר הוא מביא קושיות חזקות שמקשה ה"פרי חדש" על הראב"ד בספרו "מים חיים". ואף על פירושו של הגר"א הוא כותב: "אם כי פירושו מחודד, אינו מתקבל על הלב, כי אינו מענין משנתנו, והרי עדיין לא למדנו את הדין, שזיז מביא בכל שהוא, שצריכה היתה המשנה להשמיענו, שהבטח אינו כזיז, ולא כאן אלא להלן (בפרק יד) היתה צריכה להיות שנויה משנה זו.

כן מקשה בעל "סדרי טהרות" אף על הר"ש ועל הרמב"ם, כמו שכבר העירונו לעיל.

והרי פירושו של בעל "סדרי טהרות", שבעקבותיו הלכנו בביאור המשנה הואיל וזו גם דרך הרמב"ם: הבטח — כעין נסר שנותנים בחלון על המשקוף לכסות הטוח מעובי הכותל, שהמביט בעד החלון יהא נסמך עליו, שלא ייטנפו בגדיו בעפרורית הטוח. ולפי שנתון במקום הטוח נקרא "בטח", כלומר בו טוחה. ודרך הבטח להיות עודף על עובי הכותל לצד חוץ ולצד פנים, אינו מביא את הטומאה — כמו שביארנו במשנה. היה בו זיז — יוצא ממשקוף העליון למעלה מן הבטח, והטומאה תחת הבטח, רבי אליעזר אומר אינו מביא את הטומאה — כמו שביארנו, רבי יהושע אומר: רואים את הבטח כאילו אינו והזיז העליון מביא את הטומאה — שהבטח שאינו קבוע ויכולים להסירו משם, אינו מבטל את הזיז הקבוע.

ד סַנְדָּל שֶׁל עֲרִיסָה שֶׁפְּחָתוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת, אִם יֵשׁ בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח — הַכֹּל טָמֵא; וְאִם לָאו — מוֹנִין בּוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנִין בַּמֵּת.

ה קוֹרוֹת הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה שֶׁאֵין עֲלֵיהֶן מַעֲזִיבָה, וְהֵן מְכֻוָּנוֹת, טֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן — תַּחְתֶּיהָ טָמֵא; בֵּין הַתַּחְתּוֹנָה לָעֶלְיוֹנָה — בֵּינֵיהֶן טָמֵא; עַל גַּבֵּי הָעֶלְיוֹנָה — כְּנֶגְדּוֹ עַד הָרָקִיעַ טָמֵא. הָיוּ הָעֶלְיוֹנוֹת כְּבֵין הַתַּחְתּוֹנוֹת, טֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן — תַּחַת כֻּלָּם טָמֵא; עַל גַּבֵּיהֶן — כְּנֶגְדּוֹ עַד הָרָקִיעַ טָמֵא.

ו קוֹרָה שֶׁהִיא נְתוּנָה מִכֹּתֶל לְכֹתֶל וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ, אִם יֵשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח — מְבִיאָה אֶת הַטֻּמְאָה תַּחַת כֻּלָּהּ; וְאִם לָאו — טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. כַּמָּה יְהֵא בְּהֶקֵּפָהּ וְיהֵא בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח? בִּזְמַן שֶׁהִיא עֲגֻלָּה —

פירוש ברטנורא

ד סנדל של עריסה. עריסה של תינוק רגילים להניח תחת רגליה כמין סנדל של מתכת לנוי או בשביל שלא ירקבו: **שפחתו בתוך הבית.** שנפחת הגג של עליה שהעריסה נתונה עליו ונראה סנדל העריסה בתוך הבית מן הפחת שבגג, וטומאה בתוך הבית: **אם יש.** במקום הפחת. **פותח טפח.** מביא את הטומאה מן הבית לעליה: **ואם לאו.** שאין שם פותח טפח: **מונין בו כדרך שמונין במת.** שהסנדל והעריסה טמאים טומאת שבעה כדין כלים בכלים, והתינוק טמא טומאת ערב, כדתנן בפרק קמא, השלישי בין אדם בין כלים טמאים טומאת ערב:

ה מעזיבה. טיט וצרורות שרגילים לשום על גבי קורות: **ומכוונות.** קורה העליונה כנגד התחתונה וכל אחת יש בה רוחב טפח: **תחתיה טמא.** ושעל גבה טהור, שהקורה חוצצת. והני מילי כשיש בקורות פותח טפח שהן רחבות טפח, אבל אין רחבות טפח לא מביאות טומאה ולא חוצצות וכמאן דליתנהו דמי, ונמצא טומאה כאילו עומדת באויר: **ביניהן טמא.** ושתחת התחתונה ושעל העליונה טהורים, דשתיהן חוצצות: **כנגדו עד הרקיע טמא.** ושתחת כולן טהור: **כבין התחתונות.** כנגד אויר התחתונות. ורחבן כשיעור אויר שביניהן, שאם תעלה את התחתונות או תוריד את העליונות נמצא הכול סתום: **תחת כולן טמא.** כאילו היתה תקרה שוה. ועל גבן טהור:

ו תחת כולה. כל כלים שתחתיה טמאים, דמביאה טומאה לכולה. ושעל גבה טהורים, דחוצצת בפני הטומאה: **ואם לאו.** שאינה רחבה טפח: **בוקעת ועולה.** דאם טומאה תחתיה כלים שעל גבה כנגד הטומאה טמאים: **בוקעת ויורדת.** דאם טומאה על גבה, כלים שתחתיה כנגד הטומאה טמאים: **היקפה**

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

סַנְדָּל שֶׁל עֲרִיסָה — רגילים היו לעשות תחת רגלי העריסה של תינוק כעין סנדלי מתכת לנוי, או כדי שלא יירקבו הרגלים, ובאה המשנה ללמד בסנדל של עריסה העומדת בעלייה, **שֶׁפְּחָתוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת** — שהפחת של הסנדל נראה בתוך הבית, כגון שמחמת כובד העריסה פיחת הסנדל את כל רצפת העלייה, כלומר שהעמיק את החור שהיה נתון בו, והגיע עד לבית שתחתיו, וטומאה מן המת בתוך הבית, **אִם יֵשׁ בּוֹ** — במקום הפחת, **פּוֹתֵחַ טֶפַח** — טפח על טפח, **הַכֹּל טָמֵא** — כל מה שבעלייה טמא, שהטומאה נכנסת לעלייה דרך הפחת. ואף על פי שהסנדל סותם את הפחת, מכל מקום אין זו נחשבת סתימה, לפי שהסנדל מקבל טומאה, ואין כלי טמא חוצץ בפני הטומאה; **וְאִם לָאו** — ואם אין בפחת טפח על טפח, **מוֹנִין בּוֹ** — מעלות הטומאה, **כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנִין בַּמֵּת** — הסנדל, שהוא חשוב כאילו מונח באוהל המת, טמא כמת עצמו, היינו שהוא אבי אבות הטומאה, ועושה את העריסה הנוגעת בו אב הטומאה, ושניהם טמאים טומאת שבעה, כדין כלים בכלים, והתינוק השוכב בעריסה נעשה ראשון לטומאה וטמא טומאת ערב (עיין לעיל א, ב), אבל העלייה טהורה, שאין הטומאה נכנסת לשם בפחות מפותח טפח.

באור משנה ה

קוֹרוֹת הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה — הקורות שבתקרת הבית ושבתקרת העלייה, **שֶׁאֵין עֲלֵיהֶן מַעֲזִיבָה** — טיח של טיט, ואף אין עליהם נסרים (**רש"י סוכה כב, א**), והרי שיש הפסק בין קורה לקורה, **וְהֵן מְכֻוָּנוֹת** — הקורות העליונות של העלייה מכוונות כנגד הקורות התחתונות של הבית, וכל קורה וקורה יש בה רוחב טפח: **טֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן** — תחת אחת מהקורות של הבית, **תַּחְתֶּיהָ טָמֵא** — כל מה שתחת אותה הקורה כולה טמא; אבל כל הנמצא בשאר הבית למטה ולמעלה, ואף מה שעל גבי אותה הקורה, היינו בינה ובין העליונה, טהור, שהקורה שרחבה טפח אינה מביאה טומאה אלא לתחתיה, וכן היא חוצצת בפני הטומאה; **בֵּין הַתַּחְתּוֹנָה לָעֶלְיוֹנָה** — היתה הטומאה בין קורת הבית לקורת העלייה, **בֵּינֵיהֶן טָמֵא** — כל הנמצא בין אותן שתי הקורות טמא, שהקורה העליונה מאהילה על הטומאה ומביאה את הטומאה על פני כל ארכה תחתיה; אבל תחת הקורה התחתונה ועל גבי העליונה, טהור, שהקורות חוצצות בפני הטומאה; **עַל גַּבֵּי הָעֶלְיוֹנָה** — היתה הטומאה על גבי הקורה העליונה, **כְּנֶגְדּוֹ עַד הָרָקִיעַ טָמֵא** — מה שכנגד הטומאה למעלה עד הרקיע טמא, שהרי אין דבר חוצץ ממנה ולמעלה, אבל תחת כל הקורות, טהור. **הָיוּ הָעֶלְיוֹנוֹת כְּבֵין הַתַּחְתּוֹנוֹת** — שלא היו הקורות מכוונות, אלא הקורות העליונות היו נתונות כנגד האוויר שבין התחתונות; **טֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן** — היתה טומאה תחת אחת הקורות, **תַּחַת כֻּלָּם טָמֵא** — כאילו היו כל הקורות העליונות והתחתונות תקרה אחת המביאה את הטומאה לכל הבית והעלייה; ומדובר כאן בכגון שהקורות העליונות רחבן כשיעור האויר שבין הקורות התחתונות, שאם תעלה את התחתונות למעלה או תוריד את העליונות למטה, נמצא הכל סתום. **עַל גַּבֵּיהֶן** — היה כזית מן המת על גבי אחת הקורות, **כְּנֶגְדּוֹ עַד הָרָקִיעַ טָמֵא** — רק כנגד הטומאה למעלה עד הרקיע טמא, שהרי הטומאה מונחת תחת כיפת השמים, אבל מן הצדדים טהור.

באור משנה ו

קוֹרָה שֶׁהִיא נְתוּנָה מִכֹּתֶל לְכֹתֶל וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ — תחת הקורה, **אִם יֵשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח** — אם הקורה רחבה טפח; ויש מפרשים (**על פי הרמב"ם**): אם באיזה מקום שהוא היא רחבה טפח, אף על פי שהטומאה מונחת תחת הקורה במקום שאינה רחבה טפח (**"תפארת ישראל"**), **מְבִיאָה אֶת הַטֻּמְאָה תַּחַת כֻּלָּהּ** — תחת כל הקורה; **וְאִם לָאו** — שאינה רחבה טפח, **טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת** — וכל שכנגד הטומאה, למעלה ולמטה, טמא; אבל שלא כנגד הטומאה, טהור. יש מבארים: אם יש בה פותח טפח — במקום שמאהלת על הטומאה, מביאה את הטומאה תחת כולה — אף על פי שאין כולה שווה וקצתה פחותה מטפח, מפני שקצתה מקצת אוהל היא; ואם לאו — שאין פותח טפח במקום שמאהלת על הטומאה, טומאה בוקעת ועולה עד לרקיע, בוקעת ויורדת עד התהום, ואינה מתפשטת תחת כל הקורה (**"סדרי טהרות"**). **כַּמָּה יְהֵא בְּהֶקֵּפָהּ** — של הקורה, **וְיהֵא בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח** — ויהא רחבה טפח? **בִּזְמַן שֶׁהִיא עֲגֻלָּה** — שהקורה עגולה, **הֶקֵּפָהּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים** — שכל שיש בהיקפו שלושה טפחים יש בו רוחב טפח (כלומר קוטרו

הֶקֵּפָהּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים; בִּזְמַן שֶׁהִיא מְרֻבַּעַת — אַרְבָּעָה, שֶׁהַמְּרֻבָּע יָתֵר עַל הֶעָגֹל רְבִיעַ.
ז עָמוּד שֶׁהוּא מְטֻּל לָאֲוִיר, אִם יֵשׁ בְּהֶקֵּפוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה טְפָחִים — מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה תַּחַת דָּפְנוֹ; וְאִם לָאו — טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת.
ח כַּזַּיִת מִן הַמֵּת מְדֻבָּק לָאִסְקֻפָּה — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַמֵּא אֶת הַבַּיִת; רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַהֵר. הָיָה נָתוּן תַּחַת הָאִסְקֻפָּה

פירוש ברטנורא

שלשה טפחים. דכל שיש ברחבו טפח יש בהיקפו שלשה טפחים, שכן מצינו בדברי הימים (ב ד׳) בים שעשה שלמה עשר באמה משפתו אל שפתו עגול סביב וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב:
ז עמוד שהוא מוטל לאויר. עמוד עגול שמושלך בארץ ושוכב על עיגולו. באויר, כגון בחצר או בגינה. ומאמצע העיגול הוא מתחיל להאהיל על הארץ והולך ומתקצר מכאן ומכאן עד תחתיתו שסמוך לארץ, ולענין הבאת טומאה בעינן טפח על טפח ברום מרובע, ואם יש כאן לצד החוץ מתחתיו רום טפח אע״פ שלמטה בסמוך במקום שכיבתו לארץ אין רום טפח כולו ממטא באוהל, דנידון כשיפועי אהלים. ועמוד עגול כשיש בהקיפו עשרים וארבעה טפחים נמצא רחבו שמונה טפחים, דכל שיש ברחבו טפח יש בהקיפו שלשה טפחים, ונמצא דיכול אדם לרבע תחת דפנו שמכאן ומכאן טפח על טפח. ברום טפח שהרי כשיש כאן ריבוע של שמונה על שמונה אם תעשה בתוכו עיגול של שמונה, נמצא הזויות עודפים שמונה חומשים לכל קרן וקרן, דכל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונה, נמצא האלכסון עודף על הרוחב ששה עשר חומשין, תן מהם מחצה לקרן זה ומחצה לקרן זה, הרי לכל אחד שמונה חומשין, ואם באת לעשות בקרן זוית שחוץ לעיגול רבוע של טפח על טפח, נמצא אלכסונו עודף על רחבו שני חומשים, ונמצא מדת אלכסונו שבעה חומשים, לא נשתייר לנו יותר על הצורך אלא חומש אחד, ומשום חומש אחד לא דק. ועוד, דכל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונה אינו מכוון לגמרי, שחסר ממנו מעט:
ח מודבק לאסקופה. שהאסקופה רחבה וטומאה מודבקת באסקופה מן השקוף ולחוץ, ר׳ אליעזר חשיב כל האסקופה כבית, הלכך מטמא את הבית. ור׳

משניות מבוארות – קהתי

טפח). דבר זה למדים בגמרא (**עירובין יד, א**) ממה שכתוב (**מלכים א ז, כג**): ״ויעש את הים מוצק, עשר באמה משפתו עד שפתו עגול סביב, וחמש באמה קומתו, וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב״, כלומר שהים היה עגול, והקוטר שלו היה עשר אמות, והיקפו שלושים אמה. וכבר ביארנו (**עירובין א, ה**), שהחשבון אינו מדוייק, והמספרים בכתוב הם מספרים עגולים. וכן כותב הרמב״ם, שלפי חכמי המידות כל עיגול שיש אמה באלכסונו (היינו בקוטרו), יש בהיקפו שלוש אמות ושביעית בקירוב; ולפי שמספר זה לא יושג לעולם אלא בקירוב, נקטו החכמים את המספר השלם. ואמנם לפי תורת ההנדסה: אם הקוטר הוא טפח, ההיקף הוא 3.14 טפחים (בקירוב של מאית). מספר זה (...3.14) מציינים בתורת ההנדסה באות יוונית ״פי״ (π). **בִּזְמַן שֶׁהִיא מְרֻבַּעַת** — אם הקורה היא מרובעת (מנסרה מרובעת), **אַרְבָּעָה** — טפחים בהיקפה, והרי שכל צד (היינו כל פאה) רחבה טפח, **שֶׁהַמְּרֻבָּע יָתֵר עַל הֶעָגֹל רְבִיעַ** — שהריבוע שיש בהיקפו ארבעה טפחים, יש במעגל החסום בו שלושה טפחים (לפי הכלל של המשנה, שכל עיגול שיש ברחבו טפח יש בהיקפו שלושה טפחים; ברם, כבר בארנו לעיל, שהחשבון אינו מדוייק, אלא כל עיגול שקוטרו טפח היקפו 3.14 טפחים בקירוב).

באור משנה ז

עָמוּד — עגול, **שֶׁהוּא מְטֻּל לָאֲוִיר** — המונח על הארץ בחוץ, תחת כיפת השמים; וטומאה מונחת תחת עיגולו המאהיל על הקרקע: **אִם יֵשׁ בְּהֶקֵּפוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה טְפָחִים, מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה תַּחַת דָּפְנוֹ** — לכל אורך העמוד, הואיל ותחת העיגול ניתן להיעשות אוהל של טפח על טפח ברום טפח המביא את הטומאה לכולו. והרי החשבון (לפי כללי המשנה): כיון שיש בהיקפו של העמוד עשרים וארבעה טפחים, יש ברחבו (היינו בקוטרו) שמונה טפחים, כמו ששנינו (לעיל משנה ו), שכל שיש ברחבו טפח יש בהיקפו שלושה טפחים, והרי שאפשר לרבע סביב העמוד העגול ריבוע של שמונה טפחים על שמונה טפחים. האלכסון שבריבוע זה הוא שמונה טפחים ועוד ששה עשר חומשי טפח (16/5+8), לפי הכלל שכל טפח בריבוע טפח ושני חומשי טפח באלכסונו. ששה עשר החומשים העודפים באלכסון על הקוטר מתחלקים לשתי הקרנות, ונמצא בכל קרן עודף של שמונה חומשי טפח; מכאן, שאפשר לעשות בכל קרן ריבוע שצלעו קצת יותר מטפח, שכן האלכסון בריבוע של טפח על טפח הוא טפח ושני חומשים, כמו שהבאנו את הכלל למעלה (ואף לפי תורת ההנדסה יוצא, שהאלכסון של ריבוע טפח על טפח = $\sqrt{2}$ שהוא בקירוב 1.4 = 7/5). היינו שבעה חומשי טפח, וכאן הרי האלכסון הוא שמונה חומשי טפח (עיין הערתנו בשולי ביאור המשנה). כזה:

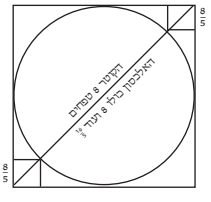

וכיון שאפשר לעשות תחת עיגול העמוד ריבוע של טפח על טפח ברום טפח, הרי זה אוהל המביא את הטומאה; ואפילו סמוך לנקודת המגע של העמוד עם הקרקע דינו כאוהל, שכן שיפוע אוהלים כאוהלים (כמו ששנינו לעיל ז, ב). **וְאִם לָאו** — ואם אין בהיקפו של העמוד עשרים וארבעה טפחים, **טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת** — כדין טומאה רצוצה, ומטמאה כל מה שכנגדה בלבד, אבל אינה מתפשטת לצדדים.

במפרשים מבואר, שאף על פי שבהיקף של עשרים וארבעה טפחים יוצא, שיש באלכסון שבקרן 8/5 טפח, והרי בשביל הריבוע של טפח על טפח אין צריכים אלא לאלכסון של 7/5 טפח, מכל מקום בחומש טפח לא דקדק התנא, ונקט מספר שלם של 24 טפחים. ועוד, שקצת מן העמוד שוקע בתוך הקרקע (הר״ש; הרא״ש; ״סדרי טהרות״).

ברם, בעל ״תפארת ישראל״ מקשה, שכדי לרבע תחת עיגול העמוד טפח על טפח די שיהא בהיקפו של העמוד 21 טפחים בלבד, שהרי בכגון זה הקוטר הוא 7 טפחים (שליש מהיקפו), והאלכסון כולו = 7 ועוד 14/5; והאלכסון של כל קרן = 7/5; נמצא הריבוע טפח על טפח בדיוק. אלא שמיישב ענין משנתנו על יסוד דברי הרמב״ם, שהכלל שאמרו לעיל, שכל שיש ברחבו טפח יש בהיקפו שלושה טפחים אינו מדוייק (כמו שכבר בארנו בסוף משנה ו).

ואמנם אף לפי כללי ההנדסה (שהבאנו שם) די שיהא היקפו של העמוד 22 טפחים (בקירוב: 3.14 × 7 = 21.98), כדי שיהא הקוטר 7 טפחים ובכל קרן אלכסון של 7/5 טפח, שבכגון זה הרי הריבוע הוא בדיוק טפח על טפח. אלא שבעל ״תפארת ישראל״ מוצא הסבר למשנתנו בהוכחת בעלי התוספות (סוכה ח, א), שאף הכלל שהאלכסון בריבוע של טפח על טפח הוא טפח ושני חומשי הטפח, אינו מדוקדק, שכן לפי חשבון מדוקדק האלכסון הוא קצת יותר מטפח ושני חומשי הטפח (לפי תורת ההנדסה האלכסון של ריבוע טפח על טפח הוא $\sqrt{2}$ = 1.414). ומחמת אי דיוקים אלו נקט התנא 24 טפחים, ועדיין הדבר צריך עיון.

באור משנה ח

כַּזַּיִת מִן הַמֵּת מְדֻבָּק לָאִסְקֻפָּה — למפתן שלפני הבית, ואין משקוף ממעל לטומאה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַמֵּא אֶת הַבַּיִת** — שלדעתו האסקופה היא חלק מן הבית ודינה כבית; **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַהֵר** —

— יִדּוֹן מֻחֲצָה לְמֻחֲצָה. מֻדְבָּק לַמַּשְׁקוֹף — הַבַּיִת טָמֵא; רַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר. הָיָה נָתוּן בְּתוֹךְ הַבַּיִת — הַנּוֹגֵעַ בַּמַּשְׁקוֹף טָמֵא; הַנּוֹגֵעַ בָּאִסְקֻפָּה — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַמֵּא; רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מִטֶּפַח וּלְמַטָּן — טָהוֹר, מִטֶּפַח וּלְמַעְלָן — טָמֵא.

פרק שלשה עשר

א הָעוֹשֶׂה מָאוֹר בַּתְּחִלָּה — שִׁעוּרוֹ מְלֹא מַקְדֵּחַ גָּדוֹל שֶׁל לִשְׁכָּה. שְׁיָרֵי הַמָּאוֹר — רוּם אֶצְבָּעַיִם עַל רֹחַב הַגֹּדֶל. אֵלּוּ הֵן שְׁיָרֵי הַמָּאוֹר? חַלּוֹן שֶׁסְּתָמָהּ וְלֹא הִסְפִּיק לְגָמְרָהּ. חֲרָרוּהוּ מַיִם אוֹ שְׂרָצִים, אוֹ שֶׁאֲכָלַתּוּ מַלַּחַת — שִׁעוּרוֹ מְלֹא אֶגְרוֹף; חִשַּׁב עָלָיו לְתַשְׁמִישׁ — שִׁעוּרוֹ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח; לְמָאוֹר — שִׁעוּרוֹ מְלֹא מַקְדֵּחַ. הַסְּרִיגוֹת וְהָרְפָפוֹת מִצְטָרְפוֹת כְּמְלֹא מַקְדֵּחַ, כְּדִבְרֵי בֵית שַׁמַּאי; בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: עַד שֶׁיְּהֵא בְּמָקוֹם אֶחָד מְלֹא מַקְדֵּחַ. לְהָבִיא הַטֻּמְאָה

פירוש ברטנורא

יהושע סבר מן השקוף ולחוץ אין האסקופה חשובה כבית. והלכה כר' יהושע: **ידון מחצה למחצה.** מחציה של אסקופה ולפנים כלפנים והבית טמא, מחציה ולחוץ כלחוץ והבית טהור, מחצה על מחצה הבית טמא: **מודבק למשקוף.** תחת המשקוף מן השקוף ולחוץ: **הבית טמא.** דאפילו מן השקוף ולחוץ חשוב בית: **ור' יוסי מטהר.** דלא חשיב ליה כבית. ואין הלכה כר' יוסי: **רבי אליעזר מטמא.** דחשיב כל האסקופה כבית: **מטפח ולמטן טהור.** דכקרקע דמי: **מטפח ולמעלן טמא.** ואע"ג כשמודבק לאסקופה מטהר ר' יהושע את הבית, הכא כשהטומאה בבית מטמא ר' יהושע באסקופה מטפח ולמעלה, משום דדרך טומאה לצאת ולא ליכנס. והלכה כר' יהושוע:

יג א העושה מאור. חלון העשוי לאורה: **בתחילה.** משום דבעי למתנא סיפא שיירי המאור תנא רישא בתחילה: **מקדח גדול של לשכה.** הוא כפונדיון האטלקי וכסלע נירונית וישנו כמלוא נקב של עול. אם יש בחלון כשיעור הזה, מביא את הטומאה לצד אחר: **שיירי המאור.** אם נשאר מן החלון שלא נסתם: **חררוהו מים.** שלא נעשה החור ע"י אדם אלא ע"י מרוצת המים: **או שרצים.** כגון החולד והעכבר: **או שאכלתו מלחת.** שהארץ מלחה ומתבקעת מאליה: **מלא אגרוף.** אגרופו של בן אבטיח. אדם גדול שהיה האגרוף שלו כראש גדול של כל אדם: **חישב עליו לתשמיש.** חלון שחררוהו מים או שרצים, שחשב להשתמש בו ולהניח שם חפציו: **למאור.** להכנים אורה: **הסריגות.** מחיצה כמין סבכה מסורגת שעושים בחלונות של אוצרות: **והרפפות.** מחיצה מסורגת שעושים בחלונות של בתי הקיץ שיושבים שם להתקרר: **מצטרפות כמלוא מקדח.** אויר שבין הסריגות, אע"פ שאין במקום אחד כמלוא מקדח מצטרפין בין כולם לכמלוא מקדח: **להביא את הטומאה ולהוציא את הטומאה.** לאו אפלוגתא דבית שמאי ובית הלל קאי, אלא אשיעורים דרישא קאי.

משניות מבוארות – קהתי

את הבית, שהאסקופה שאין עליה משקוף אין דינה כבית. **הָיָה** — כזית מן המת — **נָתוּן תַּחַת הָאִסְקֻפָּה** — שהיה מונח מתחת למפתן, **יִדּוֹן מֻחֲצָה לְמֻחֲצָה** — מחצי האסקופה ולפנים נדון כבית, ואם הכזית מונח שם, הבית טמא; מחצי האסקופה ולחוץ נדון כחוץ, והבית טהור, כדין טומאה הנתונה בתוך הכותל (לעיל ו, ג). **מֻדְבָּק לַמַּשְׁקוֹף** — היה כזית מן המת מודבק לצד החיצון של המשקוף, **הַבַּיִת טָמֵא** — כאילו היתה הטומאה בבית, שגוזרים בצידו משום תחתיתו (**"תפארת ישראל"**); **רַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר** — את הבית, לפי שמן המשקוף ולחוץ אין דינו כבית, כשיטתו לעיל (יא, ז). **הָיָה נָתוּן בְּתוֹךְ הַבַּיִת** — אם הכזית מן המת היה מונח בתוך הבית, **הַנּוֹגֵעַ בַּמַּשְׁקוֹף** — אפילו בצד החיצון, **טָמֵא** — לדברי הכל, שהואיל וסוף טומאה לצאת דרך שם גוזרים בצידו משום תחתיו (**"תפארת ישראל"**); ויש מפרשים הטעם, שעל עצמו מושך הטומאה מן הבית בכל שהוא (**הגר"א**). **הַנּוֹגֵעַ בָּאִסְקֻפָּה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַמֵּא** — שהולך הוא לשיטתו לעיל שהאסקופה דינה כבית; **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מִטֶּפַח וּלְמַטָּן** — הנוגע באסקופה מטפח ולמטה לצד הקרקע, **טָהוֹר** — שדינו כקרקע, **מִטֶּפַח וּלְמַעְלָן** — ואם נגע מטפח ולמעלה, **טָמֵא** — משום שדרך הטומאה לצאת. ברם, ברישא שנינו, שאם כזית מן המת מודבק לאסקופה, רבי יהושע מטהר את הבית, משום שאין דרך טומאה להיכנס. והלכה כרבי יהושע.

בארנו את המשנה לפי "תפארת ישראל" (שפירשה בעקבות הגר"א). אבל הר"ש, הרא"ש והר"ב מפרשים אותה בדרך אחרת.

באור משנה א

הָעוֹשֶׂה מָאוֹר — חור בכותל, בשביל שייכנס בו אור לבית, כמין חלון, **בַּתְּחִלָּה** — כלומר אין צורך לומר בפותח חור שנסתם, אלא אפילו לא היה שם חור קודם לכן, ועתה בתחילה בא לעשות מאור, ואפילו מיד בתחילת פתיחתו (**"סדרי טהרות"**), **שִׁעוּרוֹ** — להביא את הטומאה, **מְלֹא מַקְדֵּחַ גָּדוֹל שֶׁל לִשְׁכָּה** — כעובי המקדח שמשתמשים בו בלשכה לנקב בו נקבים, וכבר שנינו (**כלים יז, יב**), שהוא כפונדיון האיטלקי וכסלע הנירונית וכמלוא נקב שבעול; אם יש במאור כשיעור הזה, הריהו מביא את הטומאה לצד אחר. **שְׁיָרֵי הַמָּאוֹר** — היה מאור וסתמו, ונשאר ממנו חלק שלא נסתם, **רוּם אֶצְבָּעַיִם עַל רֹחַב הַגֹּדֶל** — אם החלק שנשאר יש בו שתי אצבעות גובה ואגודל רוחב, הוא מביא את הטומאה. **אֵלּוּ הֵן שְׁיָרֵי הַמָּאוֹר?** **חַלּוֹן שֶׁסְּתָמָהּ וְלֹא הִסְפִּיק לְגָמְרָהּ** — לגמור סתימתה, מפני עיכובים שונים, כגון שלא היה לו טיט, או שהגיעה השבת וכדומה. אבל אם הספיק לגמרה, אלא שלא רצה לגמור, משום שאין דעתו לסתום כולה, דינה כמאור בתחילה, ושיעורה כמלוא מקדח. **חֲרָרוּהוּ מַיִם** — חור שנעשה על ידי מים, **אוֹ שְׂרָצִים** — או שנעשה על ידי שרצים, **אוֹ שֶׁאֲכָלַתּוּ מַלַּחַת** — רקבון הבא מחמרי מלח שנתכנסו בקרקע, **שִׁעוּרוֹ מְלֹא אֶגְרוֹף** — שיעורו להביא את הטומאה מאוהל המת למקום אחר כמלוא אגרוף גדול, וכבר שנינו (**כלים יז, יב**): "זהו אגרופו של בן בטיח", היינו אדם שהיה ידוע להם כבעל אגרוף גדול; **חִשַּׁב עָלָיו** — על החור שחררוהו מים או שרצים, **לְתַשְׁמִישׁ** — להשתמש בו ולהניח שם חפציו, **שִׁעוּרוֹ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח** — שאם יש לו טפח על טפח מביא את הטומאה; **לְמָאוֹר** — חשב על החור שישמש למאור, להביא אור לבית, **שִׁעוּרוֹ** — להביא את הטומאה, **מְלֹא מַקְדֵּחַ** — כמו שבארנו לעיל. **הַסְּרִיגוֹת** — הרשתות שסורגים בחלונות של מחסנים, **וְהָרְפָפוֹת** — הסריגות שעושים בחלונות של בתי הקיץ, **מִצְטָרְפוֹת כְּמְלֹא מַקְדֵּחַ** — אם כל החורים שבסריגות, יש בהם כמלוא מקדח, הרי הם מצטרפים להביא את הטומאה, **כְּדִבְרֵי בֵית שַׁמַּאי** — כך הם דברי בית שמאי; **בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: עַד שֶׁיְּהֵא בְּמָקוֹם אֶחָד מְלֹא מַקְדֵּחַ** — אין הסריגות והרפפות מצטרפות כמלוא מקדח, ואינן מביאות את הטומאה אלא אם כן יש במקום אחד כשיעור זה. **לְהָבִיא הַטֻּמְאָה וּלְהוֹצִיא הַטֻּמְאָה** — פיסקה זו מוסבה על הרישא, שמה ששנינו: העושה מאור בתחילה שיעורו מלוא מקדח. שיעור זה הוא בין להביא את הטומאה מאוהל לאוהל, ובין להוציא את הטומאה, להציל על הפתחים הנעולים שבבית (כמו ששנינו לעיל ז, ג), שלא יהיו טמאים תחת המשקוף שלהם (**הגר"א; "תפארת ישראל"**). **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְהָבִיא הַטֻּמְאָה** — לא נאמר שיעור זה אלא לחומרה, להביא את הטומאה, **אֲבָל לְהוֹצִיא אֶת הַטֻּמְאָה** — להציל על הפתחים שבבית, היינו לקולה, לא די במלוא מקדח,

וּלְהוֹצִיא הַטֻּמְאָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְהָבִיא הַטֻּמְאָה, אֲבָל לְהוֹצִיא אֶת הַטֻּמְאָה בְּפוֹתֵחַ טָפַח.

ב חַלּוֹן שֶׁהִיא לָאֲוִיר — שֶׁעוּרָהּ מְלֹא מַקְדֵּחַ. בָּנָה בַּיִת חוּצָה לָהּ — שֶׁעוּרָהּ בְּפוֹתֵחַ טָפַח. נָתַן אֶת הַתִּקְרָה בְּאֶמְצַע הַחַלּוֹן — הַתַּחְתּוֹן בְּפוֹתֵחַ טָפַח, וְהָעֶלְיוֹן מְלֹא מַקְדֵּחַ.

ג הַחֹר שֶׁבַּדֶּלֶת — שֶׁעוּרוֹ מְלֹא אֶגְרוֹף, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא; רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: בְּפוֹתֵחַ טָפַח. שִׁיֵּר בָּהּ הֶחָרֶשׁ מִלְּמַטָּן אוֹ מִלְּמַעְלָן, הֶגִּיפָהּ וְלֹא מֵרְקָהּ, אוֹ שֶׁפִּתְּחָתוּ הָרוּחַ — שֶׁעוּרוֹ מְלֹא אֶגְרוֹף.

ד הָעוֹשֶׂה מָקוֹם לַקָּנֶה, וְלָאַסְפְּתִי וְלַגֵּר — שֶׁעוּרוֹ כָּל שֶׁהוּא, כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי; בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: בְּפוֹתֵחַ טָפַח. לָזוּן אֶת עֵינָיו, וּלְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ, וּלְתַשְׁמִישׁ — בְּפוֹתֵחַ טָפַח.

פירוש ברטנורא

והכי קאמר, מלוא מקדח ומלוא אגרוף ופותח טפח דאמרן, כל השיעורין הללו בין להביא את הטומאה לבית בין להוציא את הטומאה מן הבית. ור' שמעון פליג, וסבר בין להביא בין להוציא כולן שיעורן בפותח טפח, ולית ליה לר' שמעון שיעור של מלוא מקדח ומלוא אגרוף כלל. ואין הלכה כר' שמעון:

ב חלון העשוי לאויר. להכניס בו אויר העולם, והיינו חלון העשוי למאור. ומשום דבעי למתני בנה בית חוצה לה, הדר תנייה: **בנה בית חוצה לה.** כנגד החלון, ונתבטל אויר של חלון: **שיעורה בפותח טפח.** כחלון העשוי לתשמיש: **נתן את התקרה באמצע החלון.** שנמצא החלון חציו למעלה מן התקרה וחציו למטה: **החלון התחתון בפותח טפח.** כדין חלון העשוי לתשמיש, דהא אין כאן אויר: **והעליון מלוא מקדח.** דלמעלה מן התקרה הוא לאויר:

ג החור שבדלת. באמצע הדלת, דאינו עשוי לאויר: **שייר בו החרש.** האומן שתיקן את הדלת: **מלמטן.** כגון ששייר סמוך לאסקופה: **או מלמעלן.** סמוך למשקוף: **הגיפה.** סגרה: **ולא מירקה.** לא גמרה: **או שפתחתו הרוח.** כלומר, או שמירק את הסגירה אלא שבאתה הרוח ופתחתו: **שיעורו מלוא אגרוף.** דכיון דנפתח ממילא הוי כחררוהו מים או שרצים. ובהך סיפא לא פליג רבי טרפון, משום דחור שבאמצע עשה החרש במתכוין, ולא מפני שצריך לחור אלא קצרים היו הדפין שנעשה מהן הדלת ועלתה בדעתו להניח הנקב באמצע יותר מלהניח למטה או למעלה, ודמי לעשה במתכוין, אבל כשהניחו מלמטה או מלמעלה אין זה כעושה בידים, אלא מחמת שהנסרים קצרים ולא נתמלא הנקב:

ד העושה מקום. שנקב נקב מפולש בכותל להניח שם קנה של אורגים: **ולאספתי.** חרב בלשון יון קורין אספתי. ויש לאורגים כלי כתבנית חרב: **שעורו ככל שהוא.** להביא את הטומאה לצד האחר: **לזון את עיניו.** להסתכל משם לרשות הרבים או לחצר: **ולתשמיש.** להצניע שם חפיציו:

משניות מבוארות – קהתי

אלא שיעורו **בְּפוֹתֵחַ טָפַח** — שאינו מציל עד שיהא בו טפח על טפח. יש גורסים בדברי רבי שמעון: להביא הטומאה ולהוציא את הטומאה בפותח טפח. ומפרשים, שמחלוקת זו מוסבה על כל השיעורים שנזכרו במשנה: מלוא מקדח, מלוא אגרוף ופותח טפח. שלדעת חכמים נאמרו כל השיעורים בין להביא את הטומאה בין להוציא את הטומאה. ורבי שמעון סובר, בין להביא ובין להוציא השיעור הוא בפותח טפח, כלומר שלדעת רבי שמעון אין השיעורים של מלוא מקדח ומלוא אגרוף כלל **(ר"ש; ברטנורא).** ואין הלכה כרבי שמעון.

באור משנה ב

חַלּוֹן שֶׁהִיא לָאֲוִיר — הפתוחה לאוויר העולם, ואין מחיצה מאפלת נגדה **(רמב"ם; "סדרי טהרות"), שֶׁעוּרָהּ מְלֹא מַקְדֵּחַ** — לפי שהיא עשויה למאור, והרי שנינו במשנה הקודמת: "העושה מאור בתחילה שיעורו מלוא מקדח". ובאה משנתנו להשמיע, שאפילו לא נעשתה בכוונה למאור, דינה כחלון שעשאה אדם למאור. **בָּנָה בַּיִת חוּצָה לָהּ** — כנגד החלון, והרי הבית מאפיל עליה ומבטלה מתורת מאור, **שֶׁעוּרָהּ בְּפוֹתֵחַ טָפַח** — שאינה מביאה את הטומאה אלא אם כן יש בה טפח על טפח, כדין חלון העשויה לתשמיש, להניח שם חפצים וכדומה. **נָתַן אֶת הַתִּקְרָה** — של הבית שבנה חוצה לה, **בְּאֶמְצַע הַחַלּוֹן** — שהבית אינו מגיע אלא עד אמצע החלון, ונמצאת החלון חציה למעלה מן התקרה וחציה למטה, **הַתַּחְתּוֹן** — חצי החלון שלמטה שהוא כנגד הבית, **בְּפוֹתֵחַ טָפַח** — שיעורה בטפח על טפח, **וְהָעֶלְיוֹן** — וחצי החלון שלמעלה, שהוא פתוח לאוויר העולם, **מְלֹא מַקְדֵּחַ**— תורת מאור עליו ושיעורו מלוא מקדח.

באור משנה ג

הַחֹר שֶׁבַּדֶּלֶת — שאינו עשוי לא למאור ולא לתשמיש, אלא שהנגר היה צריך לו בשעת עבודתו ושכח לסתמו, או שהשאירו בכוונה מאיזו סיבה שהיא, אבל ללא כל תועלת, **שֶׁעוּרוֹ** — להביא את הטומאה, **מְלֹא אֶגְרוֹף** — כדין חלון שלא נעשה בידי אדם (לעיל משנה א); **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** — שלדעתו ודאי נשאר החור שלא בכוונה, והריהו כעשוי מאליו; **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: בְּפוֹתֵחַ טָפַח** — שיעורו בטפח על טפח, שהואיל ועשאו הנגר לשם איזה צורך בשעת עבודתו **("תפארת ישראל")**, או מאחר שהניחו בדלת ולא סתמו, בודאי לצורך הניחו **("משנה אחרונה")**, ולפיכך דינו כחור העשוי לתשמיש, ושיעורו בפותח טפח. **שִׁיֵּר בָּהּ הֶחָרֶשׁ** — אם הנגר השאיר את החור בדלת, **מִלְּמַטָּן אוֹ מִלְּמַעְלָן** — למטה סמוך למפתן או למעלה סמוך למשקוף, **הֶגִּיפָהּ וְלֹא מֵרְקָהּ** — או נעל אדם את הדלת ולא גמר לנעול את כולה, ונשארה פתוחה קצת, **אוֹ שֶׁפִּתְּחָתוּ הָרוּחַ** — הרוח פתחה את הדלת, **שֶׁעוּרוֹ** — של החור או של מקום הפתיחה, **מְלֹא אֶגְרוֹף** — אף לדעת רבי טרפון, לפי שהחור שלמעלה או למטה בדלת ודאי לא נעשה בכוונה אלא נשאר מחמת שהנסרים היו קצרים, וכן בדלת שהשאירה אדם פתוחה קצת, או שפתחה אותה הרוח, הרי מקום הפתיחה נשאר מאליו, הלכך דינו כחור שלא נעשה בידי אדם, ששיעורו מלוא אגרוף, כמו ששנינו במשנה א.

באור משנה ד

הָעוֹשֶׂה מָקוֹם — העושה חור מפולש בכותל, **לַקָּנֶה** — כדי להניח בו קנה האורגים, **וְלָאַסְפְּתִי** — מין מסמר שהאורגים מיישרים בו חוטי השתי, והוא כתבנית חרב (אספתי היינו חרב בלשון יוון — **הר"ש**); **וְלַגֵּר** — יש מפרשים, שכל הכלים הנזכרים כאן הם מכשירי המנורה: קנה — הוא קנה המנורה שבו תוחבים את הנר; אספתי — היינו המלקחיים שצובתים ומוחטים בהם את הפתילה; והגר — היינו הכלי שנותנים בו את השמן והפתילות **("אליהו רבא"), שֶׁעוּרוֹ** — להביא את הטומאה לצד האחר, **כָּל שֶׁהוּא** — היינו כשיעור הצריך לו לאותו תשמיש שבשבילו עשה את החור **(מהר"ם), כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי** — כך הם דברי בית שמאי; **בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: בְּפוֹתֵחַ טָפַח** — שיעורו בפותח טפח, כדין כל חלון העשוי לתשמיש. **לָזוּן אֶת עֵינָיו** — העושה חור בכותל כדי להסתכל משם לחוץ, לרחוב או לחצר, **וּלְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ** — או כדי שיוכל לדבר עם חברו, **וּלְתַשְׁמִישׁ** — או כדי להניח שם חפציו, **בְּפוֹתֵחַ טָפַח** — שיעורו לדברי הכל בטפח על טפח.

ה אֵלּוּ מְמַעֲטִין אֶת הַטֶּפַח: פָּחוֹת מִכַּזַּיִת בָּשָׂר מְמַעֵט עַל יְדֵי רֹבַע עֲצָמוֹת, וּפָחוֹת מֵעֶצֶם כַּשְּׁעוֹרָה מְמַעֵט עַל יְדֵי כַּזַּיִת בָּשָׂר. פָּחוֹת מִכַּזַּיִת מִן הַמֵּת, פָּחוֹת מִכַּזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה, פָּחוֹת מִכָּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ, פָּחוֹת מִכַּבִּיצָה אֹכָלִים, הַתְּבוּאָה שֶׁבַּחֲלוֹן, וְכָכִי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַמָּשׁ, וְנִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר שֶׁלֹּא חִשֵּׁב עָלֶיהָ, וְנִבְלַת עוֹף הַטָּמֵא שֶׁחִשֵּׁב עָלֶיהָ וְלֹא הִכְשִׁירָהּ, אוֹ הִכְשִׁירָהּ וְלֹא חִשֵּׁב עָלֶיהָ.

ו אֵלּוּ שֶׁאֵינָן מְמַעֲטִים: אֵין הָעֶצֶם מְמַעֵט עַל יְדֵי עֲצָמוֹת, וְלֹא בָשָׂר עַל יְדֵי בָשָׂר, וְלֹא כַּזַּיִת מִן הַמֵּת, וְלֹא כַּזַּיִת

פירוש ברטנורא

ה אלו ממעטים את הטפח. חלון ששיעורו בפותח טפח והיה אחד מכל הני דחשיב הכא מונח בו וממעט את האויר מטפח, חוצץ, שאין הטומאה עוברת לצד אחר: **על ידי רובע עצמות.** אם יש בבית רובע עצמות דמטמא באוהל, ופחות מכזית מבשר המת מונח בחלון, ממעט. ודוקא פחות מכזית, דאילו כזית, הוא עצמו מטמא באוהל. ודוקא על ידי רובע עצמות, אבל אי איכא בבית כזית בשר מן המת, אין פחות מכזית זה ממעט, דאדרבה בשר מצטרף עם בשר. והיינו טעמא נמי דדוקא בשר ממעט ע"י עצמות ולא עצמות ע"י עצמות, דעצמות אעצמות מצטרפי: **פחות מעצם כשעורה.** אבל עצם כשעורה לא ממעט, משום דמטמא במגע ובמשא: **פחות מכזית מן המת.** השתא הדר תנייה אע"ג דתנא ליה רישא לאשמועינן דממעט על ידי כל המטמאין באוהל, כגון רבעית דם ומלא תרווד רקב וכל אותן השנויין בפרק ב': **פחות מכזית מן הנבלה וכו'**, כל הני דחשיב מכאן ואילך, ממעטי בין ע"י עצמות בין ע"י בשר: **ופחות מכביצה אוכלים.** שאין אוכל פחות מכביצה ממטא אחרים ולא מקבל טומאה מן התורה, הלכך ממעט וחוצץ בפני הטומאה: **והתבואה.** שהשרישה רחוק מן הכותל ונתפשטו ענפיה וסגרו את החלון, דמחובר לקרקע היא: **וככי שיש בהן ממש.** קורי עכביש נקראים ככי. ואני שמעתי כמין קורי עכביש נמצא בתוך הקנה. ופעמים שהוא דק מאד והוא ככי שאין בו ממש, ופעמים שהוא כעין אריגת בגד והוא ככי שיש בו ממש: **ונבלת עוף טהור שלא חישב עליה.** שנבלת עוף טהור אינה מטמאה עד שיחשב עליה לאכילה, ואז מטמאה טומאת אוכלים בכביצה ואינה צריכה הכשר: **נבלת עוף טמא שחשב עליה ולא הכשירה.** דנבלת עוף טמא צריכה מחשבה וצריכה הכשר, כלומר שיבוא עליה מים או אחד משבעה משקין, ואם חסר מחשבה או הכשר, טהורה, וממעטת וחוצצת בפני הטומא':

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

אֵלּוּ מְמַעֲטִין אֶת הַטֶּפַח — חלון ששיעורו בפותח טפח ויש בו טפח על טפח מצומצם, אם מונח בו אחד מהדברים הנמנים להלן, הרי זה ממעט את הטפח, ואין הטומאה עוברת בו לצד אחר: **פָּחוֹת מִכַּזַּיִת בָּשָׂר** — מן המת, שאינו מטמא, **מְמַעֵט עַל יְדֵי רֹבַע עֲצָמוֹת** — אם יש בבית רובע עצמות מן המת, שמטמא באוהל, ופחות מכזית בשר מונח בחלון, הרי זה ממעט את הטפח על טפח שבחלון וחוצץ בפני הטומאה, שלא תעבור לצד האחר; על ידי כמו על יד, והיינו: אצל, בצד (**"תפארת ישראל"**); ויש מפרשים: על ידי — על כוח הטומאה (**"סדרי טהרות"**). ברם, אם מונח בחלון כזית בשר מן המת, הרי הוא עצמו מטמא באוהל; ואפילו מונח בחלון פחות מכזית בשר, אלא שבבית יש כזית בשר מן המת, אין הפחות מכזית שבחלון ממעט, אלא הוא מצטרף עם כזית בשר שבבית, לפיכך שנינו: פחות מכזית בשר ממעט על ידי רובע עצמות. **וּפָחוֹת מֵעֶצֶם כַּשְּׁעוֹרָה** — עצם פחות מכשעורה, שאינו מטמא, **מְמַעֵט עַל יְדֵי כַּזַּיִת בָּשָׂר** — שאם נמצא בבית כזית בשר, ובחלון מונח פחות מעצם כשעורה, הרי זה ממעט את הטפח שבחלון. אבל אם נמצא בבית רובע עצמות, הרי הם מצטרפים עם העצם הפחות מכשעורה, ואינו ממעט. **פָּחוֹת מִכַּזַּיִת מִן הַמֵּת** — פיסקה זו כבר נשנתה ברישא (פחות מכזית בשר ממעט...) וחזרה ונשנתה כאן כפתיחה להמשך המשנה, המונה והולכת דברים שונים, הממעטים את הטפח. ויש מבארים, שהתנא חוזר על פיסקה זו, כדי להשמיענו, שאף שאר הדברים המטמאים באוהל, שנימנו בתחילת פרק ב, ממעטים את הטפח, כשהם פחות משיעורם, כגון פחות מכזית נצל, פחות ממלוא תרווד רקב, פחות מרביעית דם (**ר"ש; ברטנורא**), כלומר שמשמעותה של פיסקה זו כאילו היא מסתיימת בתיבת "וכו'לה" (פחות מכזית מן המת וכו'). ויש מפרשים, שהתנא בא להשמיענו, שאם החלון גדול כל כך, עד שאין באחד מהם כדי למעטו, הרי כל הדברים הללו הנמנים כאן מצטרפים למעט בחלון, הואיל ואינם מצטרפים לשיעור טומאה אחד, כמו ששנינו (**מעילה ד, ג**): "כל שטומאתו ושיעורו שווין, מצטרפין זה עם זה; טומאתו ולא שיעורו, שיעורו ולא טומאתו, לא טומאתו ולא שיעורו — אינן מצטרפין זה עם זה" (**מהר"ם**); **פָּחוֹת מִכַּזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה, פָּחוֹת מִכָּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ** — שאינם מטמאים, וממעטים בין שיש בבית כזית בשר מן המת ובין שיש שם רובע עצמות; והוא הדין לכל הנמנים להלן עד סוף משנתנו; **פָּחוֹת מִכַּבִּיצָה אֹכָלִים** — אף על פי שהוכשרו לקבל טומאה, ומקבלים טומאה מדרבנן, מכל מקום הואיל ואין אוכל פחות מכביצה מטמא אחרים, ומן התורה אף אינו מקבל טומאה, לפיכך ממעט (**הר"ש; ברטנורא**); **הַתְּבוּאָה שֶׁבַּחֲלוֹן** — תבואה הגדלה סמוך לחלון ונתפשטה לתוכו ומיעטה את הטפח; במפרשים מבואר, שמדובר כאן בתבואה שהשרישה רחוק מן הכותל, שאינה מזיקה לכותל, שהואיל ובכגון זה לא יסלקנה משם, לפיכך היא ממעטת (**רמב"ם; ברטנורא**); **וְכָכִי** — יש מפרשים: המוח שבתוך הקנים (כמו שבארנו במסכת כלים יז, יז); ויש מבארים: קורי עכביש, **שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַמָּשׁ** — שהיא עבה וחשובה למעט; יש מפרשים, שפיסקה זו ("שיש בה ממש") מוסבה אף על התבואה (**הר"ש; הרא"ש; הגר"א**); **וְנִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר שֶׁלֹּא חִשֵּׁב עָלֶיהָ** — לאכילה, שנבלת העוף הטהור אינה מטמאה אלא אם כן חישב עליה לאכילת אדם; **וְנִבְלַת עוֹף הַטָּמֵא שֶׁחִשֵּׁב עָלֶיהָ** — לאכילה, **וְלֹא הִכְשִׁירָהּ** — לקבל טומאה, **אוֹ הִכְשִׁירָהּ וְלֹא חִשֵּׁב עָלֶיהָ** — שנבלת עוף טמא אינה מטמאה אלא אם כן חישב עליה לאכילה והוכשרה על ידי משקה לקבלת טומאה (**טהרות א, ג**), הלכך אם חסרה מחשבה או שחסר הכשר, הואיל והיא טהורה, הריהי ממעטת וחוצצת בפני הטומאה. ברם, נבלת עוף טהור שחישב עליה לאכילה, מטמאה טומאת אוכלים בכביצה, אף שלא הוכשרה לקבל טומאה (**טהרות א, א**).

באור משנה ו

אֵלּוּ — הדברים המנויים להלן, **שֶׁאֵינָן מְמַעֲטִים** — את הטפח: **אֵין הָעֶצֶם מְמַעֵט עַל יְדֵי עֲצָמוֹת** — עצם פחות מכשעורה המונח בחלון שהוא טפח על טפח אינו ממעט את הטפח בזמן שרובע עצמות מן המת מונחים בבית, כמו שכבר בארנו הטעם במשנה הקודמת, שהעצם המונח בחלון מצטרף עם העצמות שבבית; **וְלֹא בָשָׂר עַל יְדֵי בָשָׂר** — פחות מכזית בשר המונח בחלון אינו ממעט את הטפח בזמן שכזית בשר מן המת נמצא בבית, מהטעם שבארנו לעיל, לפי שבשר מצטרף לבשר; **וְלֹא כַּזַּיִת מִן הַמֵּת** — פיסקה זו מיותרת היא, שהרי אפילו אין טומאה בבית, כזית זה עצמו מביא את הטומאה לבית שאצלו, אלא הואיל ומשנתנו מונה כל הדברים שאינם ממעטים לפי סדר הדברים שבמשנה הקודמת, לפיכך היא

מִן הַנְּבֵלָה, וְלֹא כְּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ, וְלֹא כַּבֵּיצָה אֹכָלִים, וְלֹא תְּבוּאָה שֶׁבַּחֲלוֹנוֹת, וְלֹא כָּכִי שֶׁאֵין בָּהּ מַמָּשׁ, וְלֹא גִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר שֶׁחִשֵּׁב עָלֶיהָ, וְלֹא גִבְלַת עוֹף הַטָּמֵא שֶׁחִשֵּׁב עָלֶיהָ וְהִכְשִׁירָהּ, וְלֹא הַשֵּׁתִי וְהָעֵרֶב הַמְנֻגָּעִים; וְלֹא לְבֵנָה מִבֵּית הַפְּרַס; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַלְּבֵנָה מְמַעֶטֶת מִפְּנֵי שֶׁעַפְרָהּ טָהוֹר. זֶה הַכְּלָל: הַטָּהוֹר מְמַעֵט; וְהַטָּמֵא אֵינוֹ מְמַעֵט.

פרק ארבעה עשר

א הַזִּיז מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה כָּל שֶׁהוּא. הַגִּזְרָה וְהַגַּבְלִית — בְּפוֹתֵחַ טֶפַח. אֵיזֶהוּ הַזִּיז? שֶׁפָּנָיו לְמַטָּה. וְהַגִּזְרָה? שֶׁפָּנֶיהָ לְמַעְלָה. וּבַמָּה אָמְרוּ: הַזִּיז מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה כָּל שֶׁהוּא? בַּזִּיז שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ מִן הַפֶּתַח שְׁלֹשָׁה גִּדְבָּכִין, שֶׁהֵם שְׁנֵים עָשָׂר טֶפַח; יָתֵר מִכָּאן — מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה בְּפוֹתֵחַ טֶפַח. הָעֲטָרוֹת וְהַפִּתּוּחִים מְבִיאִין אֶת הַטֻּמְאָה בְּפוֹתֵחַ טֶפַח.

פירוש ברטנורא

ו ולא תבואה שבחלון. שהשרישה בחלון ממש. משום דדעתו לפנותה שהיא מקלקלת את הכותל, וכל דבר שדעתו לפנותו אין ממעט בחלון. ולעיל איירי שהשרישה רחוק מן הכותל דהשתא אין דעתו לפנותה: **השתי והערב המנוגעים.** דשתי וערב מיטמא בנגעים, ודבר טמא אינו ממעט: **ולא לבינה מבית הפרס.** הלבינה העשויה מעפר בית הפרס. ר"מ סבר שהיא טמאה כמו שעפר בית הפרס טמא, הלכך אינה ממעטת בחלון. ורבנן סברי, לא טמאו אלא גוש כבריתו הבא מבית הפרס, ולא העפר אפילו לאחר שנבלו. והלכה כחכמים. ושיעור הגוש, כפיקה גדולה של סקאים שהוא כחותם המרצופין:

יד א הזיז שפניו למטה. כמין לוח יוצא מן הכותל לחוץ וראשו כפוף למטה לארץ לצד הפתח, הלכך מצטרף אהלו עם הפתח ומביא את הטומאה בכל שהוא וחשיב כאילו יש בו פותח טפח, ואם טומאה תחתיו הבית טמא, שרואין ראשו הכפוף למטה כאילו הגיע לארץ, ומביא טומאה שתחתיו לצד הבית: **וגיזרה.** שפניה למעלה. ראשה כפוף למעלה ואין אוהל שלה מצטרף עם הפתח, הלכך בעיה פותח טפח: **וגבלית.** מפרש בתוספתא כלי שמניקה מכאן ומכאן ומשייר מן האמצע: **שנים עשר טפחים.** דשיעור כל נדבך ארבעה טפחים. ונדבך הוא שורה של בנין אבנים: **והעטרות.** אבנים סדורות בעיגול בולטות מן הקיר למעלה מן הפתח כעין כיפה לנוי, והיינו עטרה: **והפתוחים.** שעושים מאבן על הפתח או על החלון לנוי, ופעמים שבולטים מן החלון ומן

משניות מבוארות – קהתי

נוקטת אף פיסקה זו (עיין מהר"ם המובא ב"תוספות יום טוב", שנדחק לפרש פיסקה זו בדרך מיוחדת; ועיין תוספות חדשים). ברם, יש נוסחאות שאין גורסים פיסקה זו; **וְלֹא כַּזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה, וְלֹא כְּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ** — שהואיל והם מטמאים אינם ממעטים, **וְלֹא כַּבֵּיצָה אֹכָלִים** — שהוכשרו לקבל טומאה; ויש מפרשים: אפילו לא הוכשרו, ואף על פי שאינם מקבלים טומאה, מכל מקום אינם ממעטים, שהואיל וחשובים אין אדם מבטלם שם, ובודאי דעתו לפנותם מהחלון (**רמב"ם**); **וְלֹא תְּבוּאָה שֶׁבַּחֲלוֹנוֹת** — הגדלה סמוך לכותל ממש, שהואיל והיא מקלקלת את הכותל דעתו לסלקה משם, וכל דבר שדעתו של אדם לפנותו מהחלון אינו ממעט (**רמב"ם; ברטנורא**); **וְלֹא כָּכִי** — כמו שבארנו במשנה הקודמת, **שֶׁאֵין בָּהּ מַמָּשׁ** — אף כאן (כמו במשנה הקודמת) יש מפרשים, שהפיסקה הזאת מוסבה גם על "תבואה שבחלונות"; וזהו ההבדל, לדעתם, בין "התבואה שבחלון" ששנינו כאן שאינה ממעטת (שלא כדעת הרמב"ם שהבאנו שם וכאן). שכן גם בככי וגם בתבואה שבחלון, אם יש בה ממש הרי היא חשובה וממעטת, ואם אין בה ממש, אינה חשובה ואינה ממעטת (**הר"ש; הרא"ש; הגר"א**); **וְלֹא גִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר שֶׁחִשֵּׁב עָלֶיהָ** — לאכילה, **וְלֹא גִבְלַת עוֹף הַטָּמֵא שֶׁחִשֵּׁב עָלֶיהָ וְהִכְשִׁירָהּ** — לאכילה, על ידי משקה לקבל טומאה; כל הדברים הללו שנימנו עד כה נלמדים אמנם מדיוק הלשון במשנה הקודמת, אלא הואיל והתנא בא להוסיף כאן כמה דברים חדשים, לפיכך חזר ושנה בפירוש את כל הדברים שאינם ממעטים; **וְלֹא הַשֵּׁתִי וְהָעֵרֶב** — חוטי שתי או חוטי ערב, **הַמְנֻגָּעִים** — וטמאים מחמת הנגע, הלכך אינם ממעטים, **וְלֹא לְבֵנָה מִבֵּית הַפְּרַס** — לבינה העשויה מעפר בית הפרס; וכבר בארנו במקומות אחדים, שבית הפרס היינו שדה שנחרש בה קבר, וגזרו חכמים, שמאה אמה מסביב לקבר נעשה "בית הפרס", היינו שטח שיש בו ספק טומאת המת, משום חשש שמא גררה עמה המחרשה עצם כשעורה מעצמות המת. **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** — הסובר, שכשם שעפר בית הפרס טמא כך הלבינה העשויה ממנו טמאה, הלכך אינה ממעטת בחלון. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַלְּבֵנָה מְמַעֶטֶת** — בחלון, **מִפְּנֵי שֶׁעַפְרָהּ** — העפר שהלבינה נעשתה ממנו, **טָהוֹר** — שלא טימאו חכמים אלא גוש כברייתו הבא מבית הפרס, אבל לא העפר, אף שגיבלו ועשאו גוש, לפיכך הלבינה טהורה וממעטת (**רמב"ם; ר"ש**). פירוש אחר: מפני שעפרה טהור — שאם מחזירים את הלבינה לעפר, העפר טהור, משום שבטל מלהיות עפר בית הפרס, הלכך הלבינה ממעטת (**ר"ש**). **זֶה הַכְּלָל** — בדברים הממעטים ושאינם ממעטים; **הַטָּהוֹר מְמַעֵט; וְהַטָּמֵא אֵינוֹ מְמַעֵט** — בין דבר שהוא טמא בעצמו, כמו כזית מן הנבילה וכעדשה מן השרץ, בין דבר שמקבל טומאה, כמו כביצה אוכלים שהוכשרו לקבל טומאה, וכיוצא בזה, אינו ממעט את הטפח בחלון (**רמב"ם; רא"ש**).

באור משנה א

פרק זה דן בזיזים הבולטים מן הכותל, מה שיעוריהם להביא את הטומאה משום אוהל.

הַזִּיז — הבולט לחוץ מעל גבי הפתח, **מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה** — שתחתיו לבית, **כָּל שֶׁהוּא** — אפילו אינו בולט מהכותל טפח. **הַגִּזְרָה** — כעין גזוזטרה, **וְהַגַּבְלִית** — כעין גיזרה, אלא שהיא משופעת כלפי מטה משני הצדדים, **בְּפוֹתֵחַ טֶפַח** — שיעורן להביא את הטומאה לבית בטפח על טפח. **אֵיזֶהוּ הַזִּיז? שֶׁפָּנָיו לְמַטָּה** — שצידו המוחלק והמשופץ הנקרא "פנים", הוא כלפי מטה, ועשוי הוא לצורך הפתח, להגן עליו מפני הגשמים ומפני החמה, הלכך מצטרף הזיז עם הפתח. **וְהַגִּזְרָה** — ואיזוהי הגזרה? **שֶׁפָּנֶיהָ לְמַעְלָה** — שצידה המוחלק והמשופץ כלפי מעלה, ולא לצורך הפתח שתחתיה עשויה, אלא לצורך השימוש על גבה בשביל דיירי הדיוטה העליונה, הלכך אין היא מצטרפת עם הפתח, ואינה מביאה את הטומאה אלא בפותח טפח כדין אוהל. **וּבַמָּה אָמְרוּ: הַזִּיז מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה כָּל שֶׁהוּא?** — כלומר ואפילו בזיז שפניו למטה, לא אמרו שמביא את הטומאה בכל שהוא, אלא **בַּזִּיז שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ מִן הַפֶּתַח שְׁלֹשָׁה גִּדְבָּכִין** — כלומר שאינו גבוה יתיר על שלושה נדבכים, היינו שלוש שורות אבנים, **שֶׁהֵם שְׁנֵים עָשָׂר טֶפַח** — שכל נדבך גבוה ארבעה טפחים; **יָתֵר מִכָּאן** — אבל זיז שהוא גבוה מן הפתח יותר משנים עשר טפח, **מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה בְּפוֹתֵחַ טֶפַח** — שעד שנים עשר טפח מגין הזיז על הפתח, ולצורך הפתח הוא עשוי, הלכך מצטרף אהלו עם הפתח; אבל כשהוא גבוה יותר משנים עשר טפח אינו מועיל להגן על הפתח, ולא לצורך הפתח הוא עשוי, הלכך אין אהלו מצטרף עם הפתח, ושיעורו להביא את הטומאה הוא בפותח טפח. **הָעֲטָרוֹת וְהַפִּתּוּחִים** — העשויים למעלה מן הפתחים ומן החלונות לנוי, **מְבִיאִין אֶת הַטֻּמְאָה בְּפוֹתֵחַ טֶפַח** — כשהם בולטים מן

ב זִיז שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח – מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה בְּפוֹתֵחַ טָפֵחַ; שֶׁעַל גַּבֵּי הַחַלּוֹן רוּם אֶצְבָּעַיִם, שֶׁעַל גַּבֵּי מְלֹא מַקְדֵּחַ – כָּל שֶׁהוּא; רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְלוֹאוֹ.

פירוש ברטנורא

הפתח טפח או יותר:

ב זיז שעל גבי הפתח וכו'. הכא מיירי שנסתם הפתח, ומשום הכי בעינן שיהא בזיז פותח טפח. והכי משמע בתוספתא: **ושעל גבי החלון רום אצבעיים.** כלומר בין חלון ששיעורו רום אצבעיים כגון שיירי המאור, בין חלון ששיעורו מלוא מקדח כגון העושה מאור בתחלה, זיז שעל גבי שניהם בכל שהוא: **ורבי יוסי אומר מלואו.** חלון ששיעורו רום אצבעיים, זיז שלו שיעורו באצבעיים. וחלון ששיעורו מלוא מקדח זיז שלו נמי משערינן במלוא מקדח. ואין הלכה כר' יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

הכותל בשיעור של טפח על טפח; שהואיל ואינם עשויים אלא לנוי בלבד, אינן מצטרפים לפתח או לחלון, הלכך אינם מביאים את הטומאה אלא כשיש עליהם עצמם תורת אוהל, והיינו בפותח טפח.

בארנו משנתנו לפי רוב המפרשים (הר"ש; הרא"ש; ברטנורא; הגר"א; "תפארת ישראל"). אבל הרמב"ם מפרשה בדרך אחרת.

באור משנה ב

זִיז שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח, מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה בְּפוֹתֵחַ טָפֵחַ — פיסקה זו תמוהה היא, שהרי שנינו במשנה הקודמת, שהזיז שעל גבי הפתח מביא את הטומאה בכל שהוא, ואם כן, באיזה זיז מדובר כאן, שאינו מביא את הטומאה אלא בפותח טפח? מכאן יש מפרשים משנתנו (על פי התוספתא), שמדובר כאן בזיז שעל גבי פתח שנסתם, ולכן אינו מביא את הטומאה אלא בפותח טפח **(הר"ש; ברטנורא; עיין "תפארת ישראל, בועז" שמקשה על פירוש זה: ועיין רמב"ם, שמפרש בדרך אחרת).** **שֶׁעַל גַּבֵּי הַחַלּוֹן רוּם אֶצְבָּעַיִם** — זיז שעל גבי החלון ששיעורו להביא את הטומאה ברום אצבעיים, כמו ששנינו לעיל (יג, א): "שיירי המאור, רום אצבעיים על רוחב אגודל", וכן זיז **שֶׁעַל גַּבֵּי מְלֹא מַקְדֵּחַ** — שעל גבי החלון ששיעורו להביא את הטומאה במלוא מקדח, כמו ששנינו (שם): "העושה מאור בתחילה, שיעורו מלוא מקדח גדול של לשכה", **כָּל שֶׁהוּא** — הזיז שעל גבי כל אחד מהם מביא את הטומאה לבית בכל שהוא. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְלוֹאוֹ** — שיעור הזיז שעל גבי כל חלון כמלוא החלון: חלון ששיעורו רום אצבעיים על רוחב אגודל, אף הזיז שעל גביו שיעורו ברום אצבעיים על רוחב אגודל; וחלון ששיעורו מלוא מקדח, הזיז שעל גביו אף הוא שיעורו במלוא מקדח. ואין הלכה כרבי יוסי.

בארנו את המשנה כפי הרב מברטנורא, שפירשה על פי הר"ש. אבל יש מפרשים את המשנה כולה כדרך שביארנו את הסיפא, וכך הוא, לדעתם, פירוש המשנה: זיז שעל גבי הפתח מביא את הטומאה בפותח טפח, כלומר ששיעור הפתח הוא בפותח טפח, וכן שעל גבי החלון ששיעורו רום אצבעיים, וכן שעל גבי המאור ששיעורו מלוא מקדח — הזיז שעל גבי כל אחד מהם שיעורו כל שהוא. רבי יוסי אומר: מלואו — היינו בחלון רום אצבעיים ובמלוא מקדח, אבל בזיז על גבי הפתח מודה רבי יוסי ששיעורו בכל שהוא (הגר"א; "תפארת ישראל"). **ברם הר"ש מביא במסקנתו פירוש אחר לסיפא:** שעל גבי החלון — הזיז שעל גבי החלון, רום אצבעיים — שיעור גובהו מעל החלון אצבעיים, כלומר שאינו מצטרף לחלון אלא אם כן אינו גבוה מן החלון יותר מאצבעיים; ושיעור רחבו מפורש בתוספתא כרוחב אגודל; שעל גבי מלוא מקדח כל שהוא — הזיז שעל גבי חלון של מלוא מקדח שיעורו בין בגובהו ובין ברחבו בכל שהוא. רבי יוסי אומר מלואו — כלומר רבי יוסי חולק על מלוא מקדח וסובר שעל גבי חלון של מלוא מקדח אף הזיז שיעורו מלוא מקדח.

וכן כותב הרמב"ם (הל' טומאת מת יז, ג): "חלון הנשויה לתשמיש, וזיז יוצא על גבי החלון, אפילו היה כרוחב אגודל, מביא את הטומאה, והוא שיהיה גבוה מעל החלון רום אצבעיים או פחות; היה למעלה מאצבעיים, אינו מביא את הטומאה אלא אם כן יש בו רוחב טפח. זיז זה שעל גבי החלון הנשויה למאור, מביא את הטומאה בכל שהוא ואפילו גבוה כל שהוא".

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט אייר, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ כו' מוה"ר שלמה שי'

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מיום הבהיר ל"ג בעומר הילולא דרשב"י אשר פתח הצנור דפנימיות התורה עד שגם ינוקא דבימיו למדו ולימדו בזה (עיין ג"כ הקדמת הקונטרס ל"ג בעומר תש"י קונט' ע"ח).

ונהניתי לקרות במכתבו אשר לומד הוא לימודי קדש עם התלמידים בבית ספר למלאכה, ומובן שבזה צריך להיות השתדלות יתירה כיון שאיזה שעות ביום ילמדו לימודים אחרים, ובמילא בשעות העיקרים בלימוד הקודש צריך להחדירם רוח יראת שמים טהורה ותורה תמימה באופן שיספיק גם על שאר היום, אבל לאידך גיסא הרי לפום גמלא שיחנא וע"פ מרז"ל שהקב"ה אינו מבקש אלא לפי כחם, בודאי ישפיעו לו תוספת כח להצליחו בכל הנ"ל וגדול זכות ענין היותר נעלה זה להמשיך לו ברכה והצלחה בזה גופא וכמרז"ל שכר מצוה מצוה וכן תוספת ברכה והצלחה בעניניו הפרטים.

המחכה לבשו"ט מהצלחתו בכל הנ"ל והתקדמות בכל הענינים.

רש"י

דף עו עמוד א. עד מתי אתה מגבב דברים ומביא עלינו. מאין לך: **חמש עשרה אמה מלמעלה.** אם תאמר מלמעלה לארץ ולא פירש בהר או בבקעה וכי חמש עשרה בהר וכו': **תיבה היכי סגיא.** היאך עלתה לראשי ההרים אלא על כרחך מלמעל' דקרא מן השמים הוא והכי קאמר על ידי גשמים גברו ט"ו אמה ומן התהום יצאו תחלה למלאות הבקעות והשפלות עד שהשוו לראשי ההרים: **מרובה.** רבה על חברתה מדה טובה מרובה על הרעה חמש מאות בה שבמדה טובה נאמר (שם לד) נוצר חסד לאלפים ובמדת פורענות הוא אומר על שלשים ועל רבעים אף כאן מדת הטוב של ירידת המן רבתה על ירידת המבול: במדת פורענות הוא אומר וארובות השמים לא ירד מבול אלא דרך שתי ארובות ובמדה טובה הוא אומר דלתי שמים פתח. ותנא כמה ארובות יש באורך דלת ארבע הרי לב' דלתות ח' ארובות ואחרי ששתי ארובות הורידו גשמים גובה ט"ו אמה ח' ארובות הורידו מן ששים אמות שהרי אמרת מדה טובה מרובה על של פורענות וכ"ש שאינה ממועטת הימנה: **הא לא דמיא.** אדר' אלעזר המודעי קאי: **פתיחה פתיחה גמר.** מה פתיחה האמורה בארובות המבול ט"ו לב' ארובות אף פתיחה האמורה בדלתות המן ט"ו אמה לכל ב' ארובות:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף עו עמוד א. דרשה בענין גובהו של המן: **וּכְבָר הָיָה רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וּזְקֵנִים, יוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין בְּפָרָשַׁת הַמָּן, וְהָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶן. נַעֲנָה** [-פתח] **רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי וְאָמַר, מָן שֶׁיָּרַד לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל הָיָה גָּבוֹהַּ** - גבהו הגיע ל**שִׁשִּׁים אַמָּה. אָמַר לוֹ רַבִּי טַרְפוֹן, מוֹדָעִי, עַד מָתַי אַתָּה מְגַבֵּב** [-מלקט] **דְּבָרִים וּמֵבִיא עָלֵינוּ,** כלומר, זאת מנין לך. **אָמַר לוֹ** רבי אלעזר המודעי, **רַבִּי, מִקְרָא** האמור בענין המבול **אֲנִי דּוֹרֵשׁ,** שנאמר (בראשית ז כ) **'חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה גָּבְרוּ הַמָּיִם וַיְכַסּוּ הֶהָרִים',** ולכאורה אם כוונת הכתוב שבכל מקום היו המים בגובה זה מלמעלה לארץ, **וְכִי** יתכן ש**חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה** היה גובהם **בָּעֲמֶק** (וכן **חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה בִּשְׁפֵלָה**) וכן **חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה בֶּהָרִים, וְכִי מַיָּא שׁוּרֵי שׁוּרֵי קָיְימֵי** - וכי המים עמדו כחומות, והרי יש להם להתפשט בשוה, ואז נמצא שבהרים גובהם פחות מבמישור. **וְעוֹד** קשה אם כן, **תֵּיבָה הֵיכִי סַגְיָא** - איך עלתה התיבה מן העמק אל ההר. **אֶלָּא** בודאי כך היה, בתחילה (שם ז יא) **'נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנֹת תְּהוֹם רַבָּה'** - מי התהום הציפו את הארץ מלמטה, **עַד דְּאַשְׁווּ מַיָּא בַּהֲדֵי טוּרֵי** - עד שהושוו המים בגבהם עם ההרים. **וְהַדַּר** - ולאחר מכן, **'חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה גָּבְרוּ הַמָּיִם'** - מי הגשמים שבאו מלמעלה גברו והוסיפו חמש עשרה אמה מעל ראשי ההרים. מסיים רבי אלעזר את ראייתו: **וְכִי אֵי זֶה מִדָּה מְרוּבָּה** יותר מחברתה, **מִדָּה טוֹבָה אוֹ מִדַּת פּוּרְעָנוּת, הֲוֵי אוֹמֵר מִדָּה טוֹבָה** מרובה **מִמִּדַּת פּוּרְעָנוּת. וּבְמִדַּת פּוּרְעָנוּת** [-בירידת המבול] **הוּא אוֹמֵר 'וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ',** שארובות הן פתחים קטנים. ואילו **בְּמִדָּה טוֹבָה** [-במן] **הוּא אוֹמֵר** (תהלים עח כג) **'וַיְצַו שְׁחָקִים מִמָּעַל וְדַלְתֵי שָׁמַיִם פָּתָח, וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם מָן לֶאֱכֹל, וּדְגַן שָׁמַיִם נָתַן לָמוֹ',** ודלת היא פתח גדול, כפי ששנינו בברייתא, **כַּמָּה אֲרוּבּוֹת יֵשׁ בְּאוֹרֶךְ דֶּלֶת, אַרְבַּע.** ומכיון ש**אַרְבַּע** ארובות לדלת אחת, **הֲרֵי כָּאן שְׁמוֹנֶה** לשתי דלתות האמורות במן, 'דלתי שמים', **וְנִמְצָא מָן שֶׁיָּרַד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל גָּבוֹהַּ שִׁשִּׁים אַמָּה,** מאחר שאם משתי ארובות הומטרו מי המבול בגובה חמש עשרה אמה, משתי דלתות שהן פי ארבע מהן הומטר מן בגובה ששים אמה.

שיטה החולקת על רבי אלעזר המודעי: **תַּנְיָא, אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, מָן שֶׁיָּרַד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל הָיָה** גובהו **מִתְגַּבֵּר וְעוֹלֶה עַד שֶׁרוֹאִין אוֹתוֹ כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים כג ה) **'תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי' [וגו' 'כּוֹסִי רְוָיָה']. אָמַר אַבָּיֵי, שְׁמַע מִינַּהּ** מפסוק זה, **כָּסָא דְּדָוִד לְעָלְמָא דְּאָתֵי** - הכוס שעליה יברך דוד המלך בסעודת הצדיקים לעתיד לבא, **מָאתָן וְעֶשְׂרִין וְחַד לוֹנָא מַחֲזִיק, שֶׁנֶּאֱמַר 'כּוֹסִי רְוָיָה', 'רְוָיָה' בְּגִימַטְרִיָּא הָכִי הָוֵי.**

הגמרא מקשה על דרשת רבי אלעזר המודעי: **הָא לָא דָּמְיָא** - אין לדמות את ירידת המן למבול, שהרי **הָתָם** - ירידת המבול בגובה חמש עשרה אמה, היתה **בְּאַרְבָּעִין יוֹמִין** - בארבעים יום, אבל **הָכָא** - ירידת המן **חֲדָא שַׁעְתָּא** - בשעה אחת ירד הכל, ויתכן אם כן שגובהו פחות מששים אמה. ומאידך, **הָתָם לְכוּלֵּי עָלְמָא** - המבול כיסה את כל העולם, אבל **הָכָא** [-במן] **לְיִשְׂרָאֵל לְחוּדֵיהּ, וְנָפֵישׁ לְהוּ טְפֵי** - ויתכן שגובהו היה יותר משששים אמה. מתרצת הגמרא: **רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי 'פִּתִּיחָה' 'פִּתִּיחָה' גָּמַר** - למד כן בגזירה שוה 'פתיחה' האמורה במן מ'פתיחה' האמורה במבול, כשם שבמבול גבהו המים חמש עשרה אמה לשתי ארובות כך במן גבהו חמש עשרה אמה לכל שתי ארובות.

ב״ה, ב׳ סיון, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ח והרה״צ נו״נ בנש״ק ענף עץ אבות כו׳ וכו׳

מוה״ר חיים שמעון זאב שליט״א

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הארוך נעם לי לקבל מכתבו מל״ח למספר בנ״י מבשר טוב אשר השלום אתם, כן יזכה השי״ת את כאו״א מאתנו לבשר איש לרעהו אך טוב ואין טוב אלא תורה הנקראת תורת חיים היינו שהיא קשורה ומאוחדה עם החיים כפשוטו וכמשמעו דפשיטא שגם חיי עוה״ז בכלל זה, ובפרט ע״פ המבואר בתניא פרק ל״ו, ומוכרח מפסק רז״ל אשר התורה לא בשמים היא כ״א דוקא בעוה״ז הגשמי.

נהניתי ממ״ש אודות לימודו שיעור יום יום בספר תניא קדישא (נוסח הסכמת דתניא הוצאת זולקווא אף שנמצאה בריחוק מקום ממושב רבנו הזקן וע״י רבנים שלא ראו המחבר), וכבר ידוע מה שכתבו המסכימים הראשונים דספר התניא הם גדולי תלמידי הרב המגיד ממעזריטש שנדפסו בראש התניא והמפורסמות אין צריכים ביאור, ובודאי ראה ג״כ כת״ר רשימת כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע שנדפסה בסוף ספר קיצורים והערות לתניא...

ת״ח ת״ח על מה שהזכירני על מקומות הק׳ ובודאי לדכוותי׳ למותר להעיר מה שנתבאר בענינים אלו במאמרו של אדמו״ר האמצעי בנו של רבנו הזקן בעל התניא ד״ה להבין ענין ההשתטחות ותוספת ביאור בזה ג״כ במאמרי השתטחות להרה״ח ר׳ הלל מפאריטש זצ״ל.

כבקשתו אזכירו ואת כל ב״ב שיחיו בהיותי על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

ואחרון אחרון חביב בבשורתו הטובה אשר נולדה לו בת למזל טוב וקרא שמה בישראל סימא לאה, הנה יה״ר שיגדלה לתורה ולחופה ולמעשים טובים והוא וזוגתו שיחיו ירוו ממנה ומכל יו״ח שיחיו רוב נחת חסידותי לאריכות ימים ושנים טובות.

בברכה בנוסח כ״ק מו״ח אדמו״ר לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

ב״ה, א׳ סיון, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוהרנ״ן שי׳

שלום וברכה!

מאשר הנני קבל מכתבו מכ״ה אייר, וחבל על אשר מאחרים כ״כ כשיש בשו״ט ואין טוב אלא תורה והתועדות חסידית שזהו טוב כפול לבריות ולשמים כמבואר בקדושין דף מ, ע״א ועיין ג״כ מכתב כ״ק אדמו״ר (מוהרש״ב) נ״ע הנדפס בקונטרס ס״א. ומובן שכוונתי בזה להתועדות דל״ג בעומר שכותב אודותה. ואם בכל הזמנים היו משתוקקים לקבל בשו״ט הן בגשמיות והן ברוחניות, עאכו״כ בדורנו עקבת[א] דמשיחא שאין לך יום וכו׳.

בודאי יוסיפו אומץ בהתעמולה אודות זמן הוואקאנס, וכל המרבה ומתאמץ בזה ה״ז משובח, וכבר ידוע דיוק כ״ק מו״ח אדמו״ר נדפס בהיום יום י״ז ניסן.

בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

נ.ב. מטובו לפרסם בין אנ״ש בהנוגע ללימוד בימי חג השבועות הבע״ל במאמרים של כ״ק מו״ח אדמו״ר שהצעתי בזה הוא ללמוד מאמרי חג השבועות תש״ד שיצאו לאור זה מזמן בקופיר ונדפסים ג״כ עתה.

אם הזמן הכתוב בגֵט קוֹדֵם לִזמן שנכתב בכְּתוּבָּה, הרי זה מוכיח שכתב לה את הכתובה לאחר הגירושין מחמת נישואין שניים, ולכך גּוֹבָה שְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת. אבל אם הכְּתוּבָּה קוֹדֶמֶת לַגֵּט, שכתב לה את הכתובה בנישואין ראשונים, ובנישואין שניים לא כתב לה כתובה, לכך אֵינָהּ גּוֹבָה אֶלָּא כְּתוּבָּה אַחַת, כיון שֶׁהִמְגָּרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהֶחֱזִירָהּ ולא כתב לה כתובה בנישואין שניים, עַל מְנָת כְּתוּבָּה הָרִאשׁוֹנָה הֶחֱזִירָהּ.

משנה קָטָן שֶׁאין בו דעת להנשא וְהִשִּׂיאוֹ אָבִיו בעודו קטן, וכתב אביו לאשה כתובה בשם הקטן, ואחר כך הגדיל הקטן ועדיין נשוי לאותה אשה, הדין הוא שאף שכתבו לה את הכתובה בעודו קטן ומעשה קטן אינו כלום, מכל מקום כְּתוּבָּתָהּ שכתבו לה בקטנותו קַיֶּמֶת גם לאחר שהגדיל, כיון שֶׁעַל מְנָת כֵּן קַיֶּמֶהּ כשהגדיל. וכן הדין בגֵר שֶׁנִּתְגַּיֵּרָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, כְּתוּבָּתָהּ שכתב לה כשהיו גויים קַיֶּמֶת, כיון שֶׁעַל מְנָת כֵּן קַיֶּמֶהּ.

* * *

גמרא אָמַר רַב הוּנָא, לֹא שָׁנוּ במשנה ש'כתובתה קיימת' אֶלָּא לענין מָנֶה או מָאתַיִם שהם עיקר הכתובה ומתחייב לה מחמת תנאי בית דין, אֲבָל תּוֹסֶפֶת שהוסיף לה הבעל בכתובה אֵין לָהּ, וְרַב יְהוּדָה אָמַר, אֲפִילּוּ תּוֹסֶפֶת יֵשׁ לָהּ.

הגמרא מקשה על רב יהודה מברייתא: מֵיתִיבֵי קטן וגוי שנשאו אשה, אם משהגדיל הקטן או משהתגייר הגוי, חִידְּשׁוּ – הוסיפו קצת על הכתובה הראשונה, נוֹטֶלֶת האשה מַה שֶּׁחִידְּשׁוּ. ומלשון הברייתא משמע שדווקא אם חִידְּשׁוּ סכום נוסף לכתובה, אין – היא גובה את התוספת, אבל אם לֹא חִידְּשׁוּ, לֹא – אינה נוטלת את התוספת, ומשמע שבכל מקרה אינה נוטלת את התוספת שנכתבה בכתובה הראשונה, וקשה לרב יהודה הסובר שנוטלת גם את התוספת. מתרצת הגמרא: אֵימָא – אמור כך בכוונת הברייתא, אם חידשו, נוטלת אַף מַה שֶּׁחִידְּשׁוּ בתוספת לסכום שהיה חייב לה מהכתובה הראשונה.

הגמרא דוחה ביאור זה: וְהָא לֹא תָּנֵי הָכִי – והרי לא כך שנינו בברייתא אחרת, שכן שנינו שם, אם חִידְּשׁוּ, נוֹטֶלֶת מַה שֶּׁחִידְּשׁוּ, ואם לֹא חִידְּשׁוּ, כְּתוּלָה גּוֹבָה מָאתַיִם וְאַלְמָנָה מָנֶה, הרי מפורש בברייתא זו שאין האשה נוטלת את התוספת שהיתה לה בכתובה הראשונה, וּתְיוּבְתָּא – ואכן זו קושיא על דבריו דְּרַב יְהוּדָה.

מבארת הגמרא מדוע רב יהודה לא פירש כן: רַב יְהוּדָה, מַתְנִיתִין אַמְעֵיתֵיהּ – לשון המשנה הטעתה אותו, הוּא [–רב יהודה] סָבַר שדברי המשנה כְּתוּבָּתָהּ קַיֶּמֶת, אַכּוּלָּהּ מִילְּתָא קָאֵי – מתייחסים לכל מה ששייך לכתובה בין העיקר ובין התוספת, וְלֹא הִיא – אבל אין הדבר כן, אלא אַעִיקַּר כְּתוּבָּה קָאֵי – דברי המשנה מתייחסים רק לעיקר אבל תוספת אין לה.

הדרן עלך הכותב לאשתו

פרק עשירי - מי שהיה נשוי

משנה

משנתינו עוסקת בדין קדימה בכתובות כאשר אין די בנכסי הבעל לפרעון כל הכתובות: מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וּמֵת בחייהן, ואין די בנכסיו אלא לפרעון אחת מהכתובות, הָאשה שנישאת רִאשׁוֹנָה, קוֹדֶמֶת לַשֵּׁנִיָּה בגביית הכתובה מנכסי היורשים, והשניה מפסידה. והטעם, לפי שנכסי הבעל נשתעבדו לכתובת הראשונה, קודם שנשתעבדו לכתובת השניה. וְכן אם מתו הנשים אחר מיתת הבעל, לפני שהספיקו לגבות כתובתן, יוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה קוֹדְמִין לְיוֹרְשֵׁי הַשֵּׁנִיָּה מפני שחוב הכתובה שירשו קדם.

המשנה עוברת עתה למקרה אחר: נָשָׂא אֶת הָרִאשׁוֹנָה, וּמֵתָה, ואחר כך נָשָׂא אשה שֵׁנִיָּה וּמֵת הוּא, ובני הראשונה תובעים כתובת בנין דכרין, או לחלוק בירושת אביהם, האשה הַשֵּׁנִיָּה וְיוֹרְשֶׁיהָ [אם מתה] קוֹדְמִין לְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה.

* * *

גמרא

הגמרא מדייקת מלשון המשנה: מִדְּקָתָנֵי – מכך ששנתה המשנה הָרִאשׁוֹנָה קוֹדֶמֶת לַשֵּׁנִיָּה, וְלֹא קָתָנֵי הָרִאשׁוֹנָה יֵשׁ לָהּ וְהַשֵּׁנִיָּה אֵין לָהּ, שהמשמעות היא שהשניה אינה מקבלת כתובה בשום אופן, מִכְּלָל – משמע דְּאִי [–שאם] קַדְמָה הַשֵּׁנִיָּה וְתָפְסָה נכסים עבור כתובתה, לפני שהאשה הראשונה הספיקה לתפוס, לֹא מַפְּקִינָן מִינָּהּ – אין מוציאים אותם מידה, אף שלא נותרו נכסים לכתובתה של הראשונה ששיעבודה קדם. שְׁמַע מִינָּהּ – מוכח מכאן, שאם היו לאדם אחד שני בעלי חובות, ואין די בנכסיו לפרוע את חובו לשניהם, הדין הוא שבַּעַל חוֹב ששיעבודו מְאוּחָר, שֶׁקָּדַם וְגָבָה מנכסי הלוה את חובו, מַה שֶּׁגָּבָה גָּבָה, כלומר, אין המלוה הראשון יכול להוציא את הנכסים מידו.

דוחה הגמרא: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ שבעל חוב מאוחר שקדם וגבה, מַה שֶּׁגָּבָה לֹא גָּבָה, ומוציאים מידו את הנכסים שגבה לטובת בעל החוב המוקדם, וּמַאי – ומה היא כוונת המשנה 'הראשונה קוֹדֶמֶת לשניה', לְגַמְרֵי קָתָנֵי – כוונת המשנה שהראשונה קודמת לגמרי לשניה, כלומר, שאף אם השניה תפסה את הנכסים יכולה הראשונה להוציא ממנה.

הגמרא מוכיחה כדבריה שלשון 'קודמת' פעמים משמעותה זכות מוחלטת, ואין לשני כלום: כִּדְתָנֵן במשנה (ב"ב קטו.), בֵּן קוֹדֵם לְבַת לירושה, ושם ודאי הכוונה שאין הבת יורשת כלל במקום שיש בן.

גירסא אחרת של הנידון הקודם: אִיכָּא דְּאָמְרֵי, שהלימוד מהמשנה היה להיפך, מִדְּלֹא קָתָנֵי – מכך שלא שנתה המשנה בפירוש שאִם קָדְמָה שֵׁנִיָּה וְתָפְסָה נכסים אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָהּ, מִכְּלָל – משמע, דְּאִי קָדְמָה שֵׁנִיָּה וְתָפְסָה את הנכסים, מַפְּקִינָן מִינָּהּ – מוציאים אותם ממנה ונותנים אותם לראשונה. שְׁמַע מִינָּהּ – ומזה יש להוכיח גם שבאופן שיש לאדם שני בעלי חובות, הדין הוא שבַּעַל חוֹב ששיעבודו מְאוּחָר שֶׁקָּדַם וְגָבָה מנכסי הלוה את חובו, מַה שֶּׁגָּבָה לֹא גָּבָה, והמלוה הראשון חוזר וגובה את הנכסים מבעל החוב השני.

דוחה הגמרא: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ שבעל חוב מאוחר שקדם וגבה מַה שֶּׁגָּבָה גָּבָה, ואין הראשון חוזר וטורפם מהשני, ואין להוכיח לא כך מכך שלא כתבה המשנה בפירוש שאם קדמה שניה ותפסה אין מוציאים מידה, שיש לומר דאַיְידִי – כיון דְּתָנָא בסיפא שֵׁנִיָּה וְיוֹרְשֶׁיהָ שבאים לגבות את הכתובה, 'קוֹדְמִין' לְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה שבאים לירש כתובת בנין דכרין, ושם אי אפשר לומר שאם קדמו יורשי הראשונה ותפסו אין מוציאים מידם, שהרי ודאי שמוציאים מידם,

אם גט קודם לכתובה — הרי כתב לה כתובה שנית כשהחזירה. **משנה** כתובתה קיימת — שכתב לה כשהוא קטן. ולגבי גר — כתובה שכתב לה בהיותו גוי. **גמרא** **אלא** מנה **מאתים** — שהן תנאי בית דין. דאילו בשטר לא גביא, דחספא בעלמא הוא. חידשו — קטן משהגדיל, וגר משנתגייר — אם הוסיפו כלום על כתובה ראשונה. מה שחידשו — וקא סלקא דעתין: מה שחידשו על מנה מאתים.

אף מה שחידשו — על תוספת ראשונה. **אכולה מילתא** — על כל הכתוב בשטר כתובה.

הדרן עלך הכותב

משנה **מי שהיה נשוי.** יורשי הראשונה — אם מתו נשיו אחריו, עד שלא הספיקו לגבות. **נשא ראשונה ומתה** — בחייו. נשא שניה ומת הוא, ויורשי הראשונה באין ותובעין כתובת בנין דכרין, כמו ששנינו (כתובות נב,ב): בנין דכרין דיהויין ליכי מינאי כו׳, או רוצים לחלוק ירושת אביהם. **שניה** ויורשיה קודמין — שהיא בעלת חוב. אבל ראשונים באין לירש את אביהן, דהא ״אינון ירתון״ תנן, לפיכך פורעין את החוב תחילה, והשאר ירושה. **גמרא** **מדקתני** — לישנא דקודמת, ולא קתני כו׳ — ועל כרחך בשאין שם אלא כדי כתובה אחת קאמר. דאי לא, מאי נפקא מינה דקודמת? **שמע מינה** — קודמת לכתחילה. אבל אם קדמה שניה ותפסה — לא מפקינן מינה. **לגמרי** — שאין לשניה כלום. **כדתנן כן קודם לבת** — ועל כרחך — קודם לגמרי הוא. **איידי** — דבעי למיתני סיפא: שניה ויורשיה, לישנא דקודמין, ולא שייך למיתני בה: אם קדמו ותפסו אין מוציאין מידם — דהא ודאי מוציאין אם תפסו והחזיקו בקרקע, דהא נכסי אישתעבוד לשטר דבעל חוב.

תנא

לא שנוי אלא מנה ומאתים כו׳ — ואם תאמר: אם כן מאי קא משמע לן מתניתין ״שעל מנת כן קיימה״? אפילו לא כתב לה מעולם — יש לה כתובה! וליכא למימר: דאשמועינן דטרפא ממשעבדי, אף על גב דלית ליה קלא להאי שטרא — והא על כרחך לא גביא ממשעבדי, דמוקדם הוא ואתי לטרוף לקוחות מה שמכר קודם שנתגיירה, ואפוטרופוס קודם שהגדיל! ויש לומר: דאשמועינן היכא דנשאה בתולה, אף על גב דכשגדלה או נתגיירה כבר היא בעולה — אפילו הכי יש לה כתובה מאתים, שעל מנת כן קיימה, שיהא עכשיו בתחלת נישואיה.

הדרן עלך הכותב

מי שהיה מדקתני הראשונה קודמת מכלל דאי קדמה שניה ותפסה לא מפקינן מינה — אף על גב דבסיפא קתני: קודמין ליורשי ראשונה, והתם אפילו קדמו יורשי ראשונה ותפסו מפקינן מנייהו, כדמשמע בסמוך, דפשיטא ליה להתלמוד דמוציאין מידה — ההוא ניחא, דאיכא למימר: דאיידי דתני רישא ״קודמין״ — תנא נמי בסיפא ״קודמין״. **שמע** מינה בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה — תימה: מה סברא היא זו דלא יהא בעל חוב אלא כלוקח? דמלוקח גופיה קטריף בעל חוב ראשון! ותירץ רבינו שמואל בן מאיר דבעל חוב מאוחר עדיף מלוקח — שלא תנעול דלת בפני לווין. וכן לכתובת אשה — משום חינא. וכי תימא: אי מה שגבה גבה — איכא נעילת דלת מבעל חוב הראשון! לא היא, הואיל ויכול לקדום — לא ימנע מלהלוות. אבל אי מה שגבה לא גבה — איכא נעילת דלת, שמפסיד בעל חוב מאוחר לגמרי. אף על גב דבריש פרק שני דערכין (ז,ב) אמרינן: היו בידו חמישה סלעים, ואמר ״ערכי עלי״ וחזר ואמר ״ערכי עלי״ ונתן ארבעה לשניה ואחת לראשונה — יצא ידי שתיהן. מאי טעמא — בעל חוב מאוחר שקדם וגבה — מה שגבה גבה. פירוש: דכשנתן ארבעה לשניה — היינו ״כפי אשר תשיג ידו״ שלא היה יכול ליתן החמישית לערך שניה, לפי שהיה משועבד לראשונה. וכשנתן אחת לראשונה — נמי יצא, משום דהיינו נמי ״כפי אשר תשיג ידו״ — שלא היה לו יותר, שכבר נתן לשניה, ומה שגבה גבה. והוא הדין — אחת לשניה וארבע לראשונה. ומכל מקום חזינן התם דאמרינן: בעל חוב מאוחר שקדם וגבה — מה שגבה גבה, אף על גב דלא שייך התם נעילת דלת. ולקמן פריך לה רבינו חננאל אהא דמסקינן בשילהי פירקין דמה שגבה לא גבה לבולי עלמא, והתם אמרינן: מה שגבה גבה! ותירץ: דגבי הקדש — ודאי מה שגבה גבה, דאין לחוש, הואיל והכל הקדש. עוד תירץ: דהתם במטלטלין, לפיכך מה שגבה גבה. אבל במקרקעי — מה שגבה לא גבה. והא דאמר בשילהי ״המניח את הכד״ (בבא קמא לג,ב): קדמו בעלי חובות והגביהו — בין חב עד שלא הזיק, בין הזיק עד שלא חב — לא עשו ולא כלום. ופריך: בשלמא הזיק עד שלא חב — ניזקין קדמו, אלא חב עד שלא הזיק — בעל חוב קדם! ואפילו הזיק עד שלא חב נמי — בעל חוב קדים וגבה. שמע מינה בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה, אף על גב דהתם במטלטלי מיירי! לא קשיא מידי: דשור תם שמזיק במקרקעי דמי. כדאמר התם דאית ליה קלא, כיון דנגח — תורא נגחנא קרו ליה. וכענין זה היה רגיל רבינו תם לפרש: שמע מינה מה שגבה גבה — ממטלטלי, דלכל הפחות במטלטלי אית לן לאוקמא. ומוקמינן מתניתין כרבי מאיר, דאמר: מטלטלי משתעבדי לכתובה. והא דמתמה עלה התלמוד, דמסיק נמי: שמע מינה מה שגבה לא גבה — היינו נמי בכתובה דוקא, ובבעל חוב, דאדעתא דהני לא נחית לקנות שעבודא. אבל במטלטלין דלוקח, דאדעתא דהני מטלטלי נחת — דינא הוא דאמרינן דאין יכול להוציא מידם. והא דבעו לאסוקי נמי לקמן פלוגתא דבן ננס ורבנן בבעל חוב מאוחר שקדם וגבה — הוי נמי במטלטלי, אבל במקרקעי — לא לימא שום תנא מה שגבה גבה. וצריכא למימר השתא דהא דאמר לקמן: לבולי עלמא מה שגבה לא גבה, ובערכין מסיק: מה שגבה גבה — הקדש שאני. דלא מצי לשנויי משום דבערכין מטלטלין, משום דלקמן נמי במטלטלי איירי, כדפירשנו. ועוד יש לומר: דבערכין מלוה על פה, הלכך מה שגבה — גבה, וקסבר: מלוה הכתובה בתורה — לאו ככתובה בשטר דמיא. וחזר רבינו תם מתירוץ זה, דלרבי מאיר גופיה מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לכתובה, כמו שהוכחתי בשילהי ״האשה שנפלו״ (כתובות פא,ב). ומפרש רבינו תם דף סוגיא במקרקעי, והכי קאמר: ש״מ מה שגבה גבה, ואתי דף סתמא כבן ננס, דמסיק שמואל לקמן דפלוגתייהו בבעל חוב מאוחר שגבה. ואף על גב דטריף מן הלקוחות — בעל חוב שאני, כדפירשנו לעיל, כדי שלא תנעול דלת. ולי נראה כתירוצו הראשון, דבמטלטלי איירי הכא. ואתיא כרבי טרפון דאמר לעיל (פד,א): מי שמת והניח מלוה או פקדון ביד אחרים, רבי טרפון אומר: יתן לכושל שבהן, מיהו, קצת קשה לאיכא דאמרי, דמסיק שמע מינה מה שגבה לא גבה, היכי שמע מינה? דלמא מתניתין במקרקעי, דלבולי עלמא לא גבה! **מדלא** קתני אם קדמה שניה ותפסה אין מוציאין מידה מכלל כו׳ — תימה לי: אדרבה, אימא איפכא: מדלא קתני: קדמה שניה ותפסה מוציאין מידה — מכלל דאי קדמה שניה ותפסה — אין מוציאין מידה! ואומר רבי: דטפי הוי ליה למיתני ״אין מוציאין״, כדי שלא נטעה לפרש קודמת לגמרי, דומיא דסיפא.

הא

אם גט קודם לכתובה - גוֹבָה שְׁתֵּי כְתוּבוֹת, כְּתוּבָה
קוֹדֶמֶת לַגֵּט - אֵינָהּ גוֹבָה אֶלָּא כְּתוּבָה אַחַת. שֶׁהַמְגָרֵשׁ
אֶת אִשְׁתּוֹ וְהֶחֱזִירָהּ - עַל מְנָת כְּתוּבָה הָרִאשׁוֹנָה
הֶחֱזִירָהּ. **משנה** קָטָן שֶׁהִשִּׂיאוֹ אָבִיו - כְּתוּבָתָהּ
קַיֶּמֶת, שֶׁעַל מְנָת כֵּן קִיְּמָהּ. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּרָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ
- כְּתוּבָתָהּ קַיֶּמֶת, שֶׁעַל מְנָת כֵּן קִיְּמָהּ. **גמרא** אָמַר
רַב הוּנָא. לֹא שָׁנוּ אֶלָּא מָנֶה מָאתַיִם, אֲבָל תּוֹסֶפֶת
- אֵין לָהּ. וְרַב יְהוּדָה אָמַר: אֲפִילּוּ תּוֹסֶפֶת יֵשׁ לָהּ,
מֵיתִיבֵי: חִידְּשׁוּ - נוֹטֶלֶת מַה שֶּׁחִידְּשׁוּ. חִידְּשׁוּ - אֵין,
לֹא חִידְּשׁוּ - לָא! אֵימָא: אַף מַה שֶּׁחִידְּשׁוּ. וְהָא לָא
תָּנֵי הָכִי: חִידְּשׁוּ - נוֹטֶלֶת מַה שֶּׁחִידְּשׁוּ. לֹא חִידְּשׁוּ
- בְּתוּלָה גּוֹבָה מָאתַיִם, וְאַלְמָנָה מָנֶה. תִּיוּבְתָּא דְּרַב
יְהוּדָה! רַב יְהוּדָה מַתְנִיתִין אַטְעִיתֵיהּ; הוּא סָבַר:
כְּתוּבָתָהּ קַיֶּמֶת - אַכּוּלָּהּ מִילְּתָא קָאֵי, וְלָא הִיא,
אַעִיקַּר כְּתוּבָה קָאֵי.

הדרן עלך הכותב לאשתו

מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים וּמֵת - הָרִאשׁוֹנָה קוֹדֶמֶת
לַשֵּׁנִיָּה, וְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה קוֹדְמִין לְיוֹרְשֵׁי שְׁנִיָּה.
נָשָׂא אֶת הָרִאשׁוֹנָה וּמֵתָה, נָשָׂא שְׁנִיָּה וּמֵת הוּא
- שְׁנִיָּה וְיוֹרְשֶׁיהָ קוֹדְמִין לְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה. **גמרא**
מִדְּקָתָנֵי: הָרִאשׁוֹנָה קוֹדֶמֶת לַשֵּׁנִיָּה, וְלָא קָתָנֵי: הָרִאשׁוֹנָה יֵשׁ לָהּ וְהַשֵּׁנִיָּה אֵין לָהּ - מִכְּלָל דְּאִי
קָדְמָה שְׁנִיָּה וְתָפְסָה - לָא מַפְּקִינַן מִינָּהּ. שְׁמַע מִינָּהּ: בַּעַל חוֹב מְאוּחָר שֶׁקָּדַם וְגָבָה - מַה שֶּׁגָּבָה
גָּבָה. לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ: מַה שֶּׁגָּבָה - לֹא גָּבָה, וּמַאי קוֹדֶמֶת - לְגַמְרֵי קָתָנֵי, כְּדִתְנַן: בֵּן קוֹדֵם
לְבַת. אִיכָּא דְּאָמְרִי, מִדְּלָא קָתָנֵי: אִם קָדְמָה שְׁנִיָּה וְתָפְסָה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָהּ, מִכְּלָל דְּאִי
קָדְמָה שְׁנִיָּה וְתָפְסָה - מַפְּקִינַן מִינָּהּ. שְׁמַע מִינָּהּ: בַּעַל חוֹב מְאוּחָר שֶׁקָּדַם וְגָבָה - מַה שֶּׁגָּבָה לֹא
גָּבָה. לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ: מַה שֶּׁגָּבָה - גָּבָה, אֵיידֵי דְּתָנָא שְׁנִיָּה וְיוֹרְשֶׁיהָ קוֹדְמִין לְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה,

תנא

תנא נמי — רישא לישנא דלכתחילה "קודמת", ולא תנא: אם קדמה ותפסה אין מוציאין. **שמע מינה אחת בחייו ואחת במותו יש להן** — לראשונים כתובת בנין דכרין, ולא אמרינן: כי תקון בנין דכרין — היכא דמתו שתיהן בחייו, וכתובת האחת מרובה משל חברתה — אלו נוטלין כתובת אמן ואלו נוטלין כתובת אמן, והשאר חולקין בשוה. דהשתא אתו תרוייהו בתורת בנין דכרין, שהוא ירושת האב, ולא אתי לאינצויי. אבל אחת בחייו ואחת במותו, דירשי שניה באין על כתובת אמן בתורת ירושת חוב אמן, ולא מאביהם באה להם, ובני ראשונה באין ליטול חלק יתר מכח ירושת האב, דהא "ירתון" תנן — לא שקלי, דלמא אתו לאינצויי, ולומר: לא תטלו בירושת אבינו יותר ממנו — הא לא אמרינן. **כתובה נעשית מותר לחברתה** — דאף על גב דלא תקון כתובת בנין דכרין אלא אם כן יש מותר על שתי הכתובות דינר, דלא מיעקרא נחלה דאורייתא, כדתנן בפרקין — ופרשינן טעמא בפרק "נערה שנתפתתה" (כתובות נב,ב) — הני מילי כי מתו שתיהן בחייו, דתרוייהו אתו בתורת בנין דכרין. אבל אחת בחייו ואחת במותו, שהשניה נגבית בתורת חוב — אין לך ירושה גדולה מזו, ולא מיעקרא נחלה דאורייתא. שכשמת נפלו נכסים לפני יורשין, וכשיצא שטר חוב על אביהן — אלו ואלו עושין מצוה לפרוע חובת אביהן, והיא היא ירושתן. לפיכך כתובה זו נעשית כמותר לירושה, וגובין בני הראשונה כתובת בנין דכרין: [**לא טרפי ממשעבדי** — דלא תימא "יסבון" תנן, ובעל חוב הוו, ושעבודם קודם, ויטרפו מבני השניה שהן בעלי חובות מאוחרין. אלא יורשין הן, ו"ירתון" תנן, ולא גבו ממשעבדין]. **ומאי** קודמין — דמשמע: הא אי איכא מידי למשקל בתרייהו — שקלו. **קודמין לנחלה** — לא שיטלו הראשונים אחריהם כתובת אמן, אלא יטלו אחריהם חלקם במותר, כדרך חולקי ירושה. **יורשי הראשונה למה לי** — דקרו להו "יורשי ראשונה", הלא לא מכוחה ולא מתקנתה הן באין לירש, ואמאי קתני סיפא ליורשי הראשונה? הכי גרסינן: **איידי דתנא שניה ויורשיה תנא נמי** ליורשי **הראשונה** — איידי דקרי להו לבני שניה יורשי האם, דאינהו מינה קא ירתי, קרינהו לבני ראשונה נמי על שם יורשיה. ולאו משום דמדידה קא ירתי, אלא שמא בעלמא, כלומר לבני הראשונה. **והכא בדאיכא מותר דינר** — קאמר. אי האי "קודמין ליורשי הראשונה" קודמין לכתובת בנין דכרין הוא — איכא לאוקומה בדאיכא מותר דינר. ואף על גב דלא תני אם יש שם מותר דינר — הא קתני לה לקמן: היה שם מותר דינר כו'. ותרתי זימני לא איצטריך למיתני. **תנאי היא** — אי שקלי בני ראשונה כתובת בנין דכרין אי לא. **אתם בני בעלת חוב אתם טלו כתובת אמכם וצאו** — על כרחך בדליכא מותר דינר קמיירי מדקתני "וצאו". ואי דאיכא נחלה יותר על שתי כתובות

הא איכא שקלי — מדקתני לשון קודמין. דהוה ליה למימר: שניה ויורשיה נוטלין, ולא יורשי הראשונה. ואף על גב דתנן: בן קודם לבת — הכא דאיכא למטעי, הוה ליה למידק. **מדלא** קתני אם יש שם מותר דינר — אף על גב דלא הוה קאי אלא אדיוקא, שפיר הוה ליה למיתני. **והכא** הוא דאיכא מותר דינר — לא הוה צריך להאי, דמטעמא קמא אדחי כולהו, הואיל ואוקימנא קודמין לנחלה. ומר

1 תָּנָא נַמִּי הָרִאשׁוֹנָה קוֹדֶמֶת לַשְׁנִיָּה. נָשָׂא אֶת
2 הָרִאשׁוֹנָה. שְׁמַע מִינָּהּ תְּלָת; שְׁמַע מִינָּהּ: אַחַת בְּחַיָּיו
3 וְאַחַת בְּמוֹתוֹ יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, וְלָא חָיְישִׁינַן
4 לְאִינְצוּיֵי. מִמַּאי - מִדְּקָתָנֵי: שְׁנִיָּה וְיוֹרְשֶׁיהָ קוֹדְמִים
5 לְיוֹרְשֵׁי רִאשׁוֹנָה. מִיקַּדֵּם הוּא דְּקָדְמִי, הָא אִיכָּא -
6 שָׁקְלִי. וּשְׁמַע מִינָּהּ: כְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֶרְתָּהּ.
7 מִמַּאי - מִדְּלָא קָתָנֵי: אִם יֵשׁ שָׁם מוֹתַר דִּינָר. וּשְׁמַע
8 מִינָּהּ: כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין לָא טָרְפָה מִמְּשַׁעְבְּדֵי. דְּאִי
9 סָלְקָא דַּעְתִּין טָרְפָה מִמְּשַׁעְבְּדֵי - לִיתוּ בְּנֵי רִאשׁוֹנָה
10 וְלִטַּרְפִּינְהוּ לִבְנֵי שְׁנִיָּה. מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: מִמַּאי? דִּלְמָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ: אַחַת בְּחַיָּיו
11 וְאַחַת בְּמוֹתוֹ - אֵין לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, וּמַאי קוֹדְמִין - לְנַחֲלָה קָתָנֵי. וְכִי תֵּימָא: יוֹרְשֵׁי
12 הָרִאשׁוֹנָה לָמָּה לִי - אֵיידֵי דְּתָנָא שְׁנִיָּה וְיוֹרְשֶׁיהָ, תָּנָא נַמִּי לְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה. וּדְקָאָמַרְתְּ:
13 כְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֶרְתָּהּ - דִּלְמָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ: אֵין כְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֶרְתָּהּ,
14 וְהָכָא הוּא דְּאִיכָּא מוֹתַר דִּינָר. וְאַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ - תַּנָּאֵי הִיא. דְּתַנְיָא: מֵתוּ, אַחַת
15 בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ, בֶּן נָפָם אוֹמֵר: יִכּוֹלִין בְּנֵי הָרִאשׁוֹנָה לוֹמַר לִבְנֵי הַשְׁנִיָּה: בְּנֵי בַּעֲלַת חוֹב
16 אַתֶּם, טְלוּ כְּתוּבַּת אִמְּכֶם וּצְאוּ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּבָר קָפְצָה נַחֲלָה מִלִּפְנֵי בְּנֵי הָרִאשׁוֹנָה,
17 וְנָפְלָה לִפְנֵי בְּנֵי הַשְׁנִיָּה. מַאי לָאו בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי; דְּמָר סָבַר: אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ
18 - יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, וּמָר סָבַר: אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ - אֵין לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין
19 דִּכְרִין. אֲמַר רַבָּה: אַשְׁכַּחְתִּינְהוּ לְרַבָּנַן דְּבֵי רַב, דְּיָתְבִי וְקָאָמְרִי: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אַחַת בְּחַיָּיו
20 וְאַחַת בְּמוֹתוֹ - יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, וְהָכָא - בִּכְתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֶרְתָּהּ, וְהוּא
21 הַדִּין לְבַעַל חוֹב, קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר: כְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֶרְתָּהּ, וְהוּא הַדִּין לְבַעַל חוֹב.
22 וּמָר סָבַר: אֵין כְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֶרְתָּהּ, וְהוּא הַדִּין לְבַעַל חוֹב. וְאָמְינָא לְהוּ אֲנָא:
23 בְּבַעַל חוֹב - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּהָוֵי מוֹתָר, כִּי פְּלִיגִי - בִּכְתוּבָּה. מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף:
24 אִי הָכִי, "רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּבָר קָפְצָה נַחֲלָה", "אִם יֵשׁ מוֹתַר דִּינָר" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא
25 אָמַר רַב יוֹסֵף: בְּאַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ קָא מִיפַּלְגִי, וְהָנֵי תַּנָּאֵי כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי. דְּתַנְיָא: נָשָׂא
26 אֶת הָרִאשׁוֹנָה וּמֵתָה, נָשָׂא אֶת הַשְׁנִיָּה וּמֵת הוּא - בָּאִין בָּנֶיהָ שֶׁל זוֹ לְאַחַר מִיתָה, וְנוֹטְלִין
27 כְּתוּבַּת אִמָּן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם יֵשׁ מוֹתַר דִּינָר - אֵלּוּ נוֹטְלִין כְּתוּבַּת אִמָּן, וְאֵלּוּ נוֹטְלִין
28 כְּתוּבַּת אִמָּן. וְאִם לָאו - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה. מַאי לָאו בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי; דְּמָר סָבַר: אַחַת בְּחַיָּיו
29 וְאַחַת בְּמוֹתוֹ - יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, וּמָר סָבַר: אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ - אֵין לָהֶם
30 כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין. לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא: אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ - יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין,
והכא

— מאי "וצאו" דקא אמרי להו? נהי נמי דשקלי בני ראשונה כתובת בנין דכרין — שארא מידא פלגי. אלא בדליכא, והכי קאמרי להו: אתם בני בעלת חוב אתם, וכתובת אמכם — הואיל וחוב היא, ואינכם באין בתורת בנין דכרין — לא בעינן מותר דינר, דאין לך נחלה דאורייתא יפה מזו שאנו ואתם פורעים חובת אבינו. הלכך, טלו אותה וצאו, ואנו נטול השאר בכתובת בנין דכרין. **רבי עקיבא אומר כבר קפצה נחלה כו'** — משעה שמת הבעל בחייה של שניה קפצה נחלת בנין דכרין מלפני בני הראשונה. **ונפלה** — להיות נחלה, כשאר ירושה, אף לבני השניה. ואפילו הוי הכא מותר דינר — לא הוו שקלי בני הראשונה כתובת בנין דכרין, דבאחת בחייו ואחת במותו לא איתקן. **דכולי עלמא יש להן** — וטעמא דרבי עקיבא הכא משום דליכא מותר דינר הוא, וקסבר: אין כתובה נעשית מותר לחברתה, ואפילו השניה חוב. והוא הדין לבעל חוב היכא דמתו שתיהן בחייו, דתרוייהו אתו בתורת בנין דכרין ויש שם מותר דינר, והוא משועבד לבעל חוב — לא הוי מותר. **בבעל חוב כולי עלמא לא פליגי דהוי מותר** — הואיל והשטר יוצא על כולם — נמצאו כולם פורעין, והיא נחלה שלהן, שעשו בהן מצות פריעת חובת אביהם. **כי פליגי בכתובה** — באחת בחייו ואחת במותו, שהשניה חוב היא, פליגי; בן ננס סבר: הרי זו כשאר חוב, והוי מותר. ורבי עקיבא סבר: לאו כשאר חוב דמי, כיון דאינהו גופייהו קא שקלי. והלכך, הנך בני שניה מקבלין ולא פורעין. נמצא שאין כאן נחלה דאורייתא, ולא איתקן ירושת בנין דכרין דרבנן למיעקר נחלה דאורייתא. **אי הכי** — דבהא לחודא הוא דפליג רבי עקיבא — משום דליכא מותר, ואי הוה מותר — לא פליג, מאי "כבר קפצה נחלה" דמשמע: אין כאן תורת בנין דכרין כלל, הכי אבעי ליה למימר: אם יש שם מותר נוטלין ואם לאו אין נוטלין. **אלא אמר רב יוסף כו'** — כדפרישית ברישא, דאפילו הוה בה מותר, אתא רבי עקיבא למימר, דהואיל ואחת במותו ליכא כתובת בנין דכרין לבני ראשונה, וכל שכן כי ליכא. **באים בניה של זו** — קא סלקא דעתך אבני שניה קאי, והכי קאמר: באים בני השניה, שהיא בעלת חוב, ונוטלין כתובת אמם. אבל לבני ראשונה — אין כאן כתובה, דקסבר: אחת בחייו ואחת במותו אין להם. **חולקין בשוה** — את המותר על כתובת החוב.

תָּנָא נַמִּי – כתבה המשנה אף ברישא **הָרִאשׁוֹנָה** ומתה, נשא שניה ומת הוא, שניה ויורשיה קודמין ליורשי הראשונה. הגמרא מביאה את הדינים שיש ללמוד מהלכה זו: **שְׁמַע מִינָּהּ תְּלָת** – מהלכה זו יש ללמוד שלשה דינים.

הדין הראשון: **שְׁמַע מִינָּהּ** – יש להוכיח מכאן, שאף אם מתו שתי נשיו **אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ** – לאחר מותו, **יֵשׁ לָהֶן** ליטול בירושת אביהם **כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, וְלֹא חַיְּשִׁינָן לְאִינְצוּיֵי** – ואין חוששים שמתוך כך יבואו לידי קטטה. מבארת הגמרא: **מַאי** – מהיכן אנו לומדים דין זה. **מִדְּקָתָנֵי** – מכך ששנינו במשנה, **שְׁנִיָּה וְיוֹרְשֶׁיהָ קוֹדְמִים לְיוֹרְשֵׁי רִאשׁוֹנָה,** ומכך שנקטה המשנה לשון 'קודמים' משמע, **מִיקַּדַּם הוּא דְּקָדְמֵי** – שבני האשה השניה רק קודמים לבני האשה הראשונה בגביית הכתובה, והיינו כשאין בנכסי הבעל כדי שתי הכתובות, **הָא אִיכָּא שָׁקְלֵי** – אבל כשיש בנכסים כדי שתי הכתובות, יורשי האשה הראשונה נוטלים את כתובת בנין דכרין של אמם.

הדין השני: **וּשְׁמַע מִינָּהּ** – וכן מוכח מהלכה זו, שה**כְּתוּבָּה** שיורשי האשה השניה גובים מהירושה בתורת פרעון חוב הכתובה של אביהם, היא **נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ** – לכתובת בנין דכרין. כלומר, כיון שהכתובה השניה נגבית בתורת חוב אביהם, מתקיים בה דין ירושה מהתורה, והיא כעשית 'מותר' לירושה, וממילא יכולים בני הראשונה לגבות כתובת בנין דכרין אף שמחמת גביית הכתובה השניה לא ישאר דינר נוסף לירושה.

מבארת הגמרא: **מַאי** – מהיכן אנו לומדים דין זה. **מִדְּלֹא קָתָנֵי** – מכך שלא כתבה המשנה שאין יורשי הראשונה נוטלים כתובת אמם אלא **אִם יֵשׁ שָׁם מוֹתַר דִּינָר,** מבואר שאין צורך בזה.

הדין השלישי: **וּשְׁמַע מִינָּהּ** – ומוכח עוד ממשנתינו, ש**כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין לֹא טָרְפָה מִמְּשַׁעְבְּדֵי** – דינה הוא שלא גובים אותה היורשים מלקוחות, משום שאינם בעלי החוב אלא יורשים. **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתִּין טָרְפָה מִמְּשַׁעְבְּדֵי** – שאם נעלה בדעתנו שכתובת בנין דכרין היא ככל חוב, והיורשים גובים אותה מנכסים משועבדים, מדוע נאמר במשנה שיורשי השניה קודמים וגובים את כתובתם, ויורשי הראשונה לא מקבלים כלום, **לֵיתוּ** – יבואו **בְּנֵי הָרִאשׁוֹנָה** שכתובת אמם קדמה לכתובת האשה השניה, **וְלִטְרְפִינְהוּ לִבְנֵי שְׁנִיָּה** – ויגבו את הקרקע שגבו יורשי השניה.

רב אשי דוחה את הראיה לשני הדינים הראשונים: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי, מִמַּאי** – מנין לך הדין הראשון, **דִּלְמָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ** – שמא באמת יש לומר, שאם מתו שתי נשיו **אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ, אֵין לָהֶן** לבני הראשונה **כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין,** כי אנו חוששים שיתקוטטו עמם בני השניה, **וְמַאי** – ומה כוונת המשנה באומרה שניה ויורשיה **קוֹדְמִין,** לא ללמד שאם יש די נכסים אף בני הראשונה נוטלים כתובת אמם, שלעולם יורשי הראשונה לא מקבלים את כתובת אמם, אלא **לְנַחֲלָה קָתָנֵי** – כוונת המשנה שגביית הכתובה של בני השניה קודמת לירושת הנכסים על ידי בני הראשונה שוה בשוה עם שאר היורשים. **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר, **יוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה לָמָּה לִי** – מדוע נכתב במשנה על בני הראשונה שהם יורשי הראשונה, הרי הם אינם יורשים אותה. הטעם לכך הוא, **אַיְּדִי דְּתָנָא שְׁנִיָּה וְיוֹרְשֶׁיהָ, תָּנָא נַמִּי** 'קודמין **לְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה'** – כיון שקראה המשנה לבני השניה 'יורשי השניה', אגב כך קראה גם לבני הראשונה 'יורשי הראשונה'.

עתה דוחה רב אשי את הראיה מהמשנה לדין השני: **וּדְקָאָמַרְתְּ** – ומה שדייקת מכך שלא כתבה המשנה שיורשי השניה קודמים אם יש שם מותר דינר, **שְׁכְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ,** אין זה מוכרח, **דִּלְמָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ** – שמא באמת יש לומר, שאין **כְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ, וְהָכָא הוּא דְּאִיכָּא מוֹתָר דִּינָר,** כלומר, אם תפרש ש'קודמין' הכוונה שאם יש די נכסים גם עבור כתובתה של הראשונה, אז גם יורשי הראשונה נוטלים כתובת אמם לאחר גבייתם של יורשי השניה, אין לדייק מסתימת המשנה שאין צורך ב'מותר דינר', כיון שהמשנה עוסקת באופן שיש מותר דינר בנכסים מלבד הכתובות של שתי הנשים.

הגמרא מנסה לתלות את הדין הראשון במחלוקת תנאים: **וְדִין** כתובת בנין דכרין באופן שמתו שתי נשיו **אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ, תַּנָּאֵי הִיא** – שנוי במחלוקת תנאים. **דְּתַנְיָא** בברייתא, אם **מֵתוּ** שתי נשיו של האדם **אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ, בֶּן נָפַם אוֹמֵר, יְכוֹלִין בְּנֵי** האשה **הָרִאשׁוֹנָה לוֹמַר לִבְנֵי הַשְּׁנִיָּה, בְּנֵי בַּעֲלַת חוֹב אַתֶּם, טְלוּ כְּתוּבַּת אִמְּכֶם, וּצְאוּ** מהירושה, כלומר, לאחר שתטלו כתובת אמכם בתורת חוב אנו ניטול את כל שאר הנכסים לכתובת בנין דכרין. **רַבִּי עֲקִיבָא** חולק **וְאוֹמֵר,** משעה שמת הבעל **כֶּבֶר קָפְצָה הַנַּחֲלָה** של כתובת בנין דכרין והסתלקה **מִלִּפְנֵי בְּנֵי הָרִאשׁוֹנָה,** שאינם מקבלים כתובת בנין דכרין, **וְנָפְלָה** לנחלה גם **לִפְנֵי בְּנֵי הַשְּׁנִיָּה,** שלאחר שבני השניה גובים את כתובת אמם, חולקים כולם את שאר הנכסים שוה בשוה.

מַאי לָאו בְּהָא קָא מִיפְּלְגִי – האם לא בכך נחלקו בן ננס ורבי עקיבא, **דְּמַר סָבַר** – שבן ננס סובר, שאם מתו שתי נשיו **אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין,** ולכך יכולים בני האשה הראשונה לומר לבני השניה טלו כתובת אמכם וצאו. **וּמַר סָבַר** – ואילו רבי עקיבא סובר, שאם מתו שתי נשיו **אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ אֵין לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין,** ולכך נוטלים בני השניה כתובת אמם, ובשאר הנכסים חולקים שוה בשוה.

הגמרא דוחה ביאור זה: **אָמַר רַבָּה, אֲשַׁכַּחְתִּינְהוּ לְרַבָּנָן דְּבֵי רַב דְּיָתְבֵי וְקָאָמְרֵי** – מצאתי את תלמידי בית מדרשו של רב שישבו ואמרו, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – שלדברי הכל, כשמתו שתי נשיו **אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ,** בני הראשונה **יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, וְהָכָא** – וכאן בברייתא **בִּכְתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ, וְהוּא הַדִּין לְבַעַל חוֹב,** **קָמִיפְּלְגִי** – נחלקו בן ננס ורבי עקיבא, שנחלקו האם כתובה אחת נחשבת 'מותר' לגבי הכתובה השניה, וכן נחלקו גם באופן שיש מותר דינר בירושה שמשועבד לחוב אחר שאביהם חייב, האם נחשב 'מותר' לענין כתובת בנין דכרין. **מַר סָבַר** – בן ננס סובר, **שִׁכְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ, וְהוּא הַדִּין** ל'מותר דינר' שמשועבד **לְבַעַל חוֹב. וּמַר סָבַר** – ורבי עקיבא סובר, **שֶׁאֵין כְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ, וְהוּא הַדִּין** שמותר דינר המשועבד **לְבַעַל חוֹב** אינו נחשב 'מותר'.

ממשיך רבה בדבריו: **וַאֲמִינָא לְהוּ אֲנָא** – ועניתי אני לחכמי בית מדרשו של רב, **בְּאופן שה'מותר דינר' משועבד לבַעַל חוֹב, כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּהָוֵי מוֹתָר** – לא נחלקו בכך ולדברי הכל נחשב הדבר למותר בירושה. **כִּי פְּלִיגִי** – באיזה אופן נחלקו, **בְּנכסים** הנגבים לצורך **כְּתוּבָּה** האם הם נעשים מותר לכתובה השניה.

רב יוסף מקשה על ביאור זה במחלוקת: **מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף, אִי הָכִי** – אם כן, שהמחלוקת היא רק אם כתובה נעשית מותר לחברתה, ולא בעיקר כתובת בנין דכרין במתה אחת בחייו ואחת במותו, מדוע נאמר בברייתא, **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר 'כֶּבֶר קָפְצָה נַחֲלָה** מלפני בני הראשונה', שמלשון זה משמע שבאופן זה אין כלל תקנת כתובת בנין דכרין, הרי **אִם יֵשׁ מוֹתַר דִּינָר מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה צריך רבי עקיבא לומר, שאם יש בנכסי הבעל מותר דינר נוטלים גם בני הראשונה את כתובתם, ואם אין מותר דינר אינם נוטלים.

אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף, בְּאַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ קָא מִיפְּלְגִי – המחלוקת היא, באופן שמתה אחת בחייו ואחת במותו האם יש כתובת בנין דכרין או לא, ולדעת רבי עקיבא אפילו כשיש מותר דינר אין בני הראשונה גובים כתובת בנין דכרין.

הגמרא מבארת שמחלוקתם של רבי עקיבא ובן ננס היא כמו מחלוקת תנאים אחרת: **וְהָנֵי תַּנָּאֵי כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי** – ותנאים אלו שהובאו דבריהם לעיל נחלקו באותה המחלוקת שנחלקו התנאים בברייתא. **דְּתַנְיָא** בברייתא, אם **נָשָׂא אֶת** אשתו **הָרִאשׁוֹנָה וּמֵתָה,** ואחר כך **נָשָׂא אֶת** אשתו **הַשְּׁנִיָּה וּמֵת הוּא, בָּאִין בָּנֶיהָ שֶׁל זוֹ** –

המשך בעמוד מא

וְהָכָא – וכאן בברייתא, **בְּדִין הַדִּינָר** אם צריך שיהא דווקא **מִמְּקַרְקְעֵי, קָמִיפְּלְגֵי** – נחלקו תנא קמא ורבי שמעון, **מַר** – תנא קמא **סָבַר, מְקַרְקְעֵי, אִין** – שדווקא אם ה'מותר דינר' הוא מקרקע נוטלים בני הראשונה כתובת בנין דכרין, אבל אם המותר הוא **מִמַּטַּלְטְלֵי, לָא** יטלו כתובת בנין דכרין. **וּמַר** – רבי שמעון **סָבַר, שֶׁאֲפִילּוּ** כשאותו דינר הוא **מִמַּטַּלְטְלֵי** נוטלים בני הראשונה כתובת בנין דכרין.

הגמרא דוחה ביאור זה: **וּמִי מָצֵית אָמְרַתְּ הָכִי** – וכי אפשר לומר כן, **וְהָתְנַן** במשנה להלן, בענין אדם שנשא שתי נשים ומתו שתיהן בחייו ואחר כך מת הוא, ובאים בניהן לירש כתובת בנין דכרין, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפִילּוּ יֵשׁ שָׁם נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת** [–מטלטלים], **אֵינָן כְּלוּם** להחשב כ'מותר דינר', **עַד שֶׁיְּהֵא שָׁם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת** [–קרקעות] **יָתֵר עַל שְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת דִּינָר**. הרי מפורש ממשנה זו להיפך, שלרבי שמעון צריך שיהיה ה'מותר דינר' דווקא מקרקע.

אֶלָּא צריך לפרש **שֶׁהָכָא** – כאן בברייתא, **בְּדִינָר מְשַׁעְבְּדֵי קָמִיפְּלְגֵי** – נחלקו תנא קמא ורבי שמעון האם קרקע בשווי דינר המשועבדת לבעל חוב נחשבת 'מותר'. **מַר** – תנא קמא **סָבַר, מִבְּנֵי חוֹרִין, אִין** – שדווקא כשאותו מותר דינר הוא מקרקע שאינה משועבדת נוהג הדין של כתובת בנין דכרין, אבל אם ה'מותר דינר' הוא **מִמְּשַׁעְבְּדֵי, לָא** תיקנו חכמים כתובת בנין דכרין. **וּמַר** – רבי שמעון **סָבַר, שֶׁאֲפִילּוּ** כשאותו מותר דינר הוא **מִמְּשַׁעְבְּדֵי**, נוהג דין כתובת בנין דכרין.

הגמרא דוחה גם פירוש זה: **אִי הָכִי** – אם כן, שהברייתא עוסקת באופן שיש 'מותר דינר' אלא שהוא משועבד, מדוע אומרת הברייתא **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם יֵשׁ שָׁם מוֹתַר דִּינָר**, שמשמע שדברי תנא קמא הם באופן שאין מותר דינר, והלא מדובר בברייתא באופן שיש מותר דינר, ותנא קמא הצריך דווקא דינר שאינו משועבד, ורבי שמעון מיקל שאף דינר משועבד נחשב ל'מותר דינר', ואם כן, 'בְּיָן שֶׁיֵּשׁ שָׁם מוֹתַר דִּינָר' **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היתה הברייתא צריכה לומר כשמביאה את דעת רבי שמעון.

אֶלָּא צריך לפרש שבְּ**פָחוֹת מִדִּינָר קָמִיפְּלְגֵי** – מחלוקתם היא האם גם פחות מדינר נעשה 'מותר' לצורך כתובת בנין דכרין. **מַר** – תנא קמא **סָבַר**, דווקא כשיש מותר בשיעור **דִּינָר, אִין** – נוהג דין כתובת בנין דכרין, אבל אם המותר **פָּחוֹת מִדִּינָר, לָא** תיקנו כתובת בנין דכרין, ורק בני השניה נוטלים כתובת אמם, **וּמַר** – רבי שמעון **סָבַר, שֶׁאֲפִילּוּ** כשהמותר הוא **פָּחוֹת מִדִּינָר**, תיקנו חכמים שיטלו בני הראשונה כתובת בנין דכרין.

הגמרא דוחה גם פירוש זה: **וְהָא רַבִּי שִׁמְעוֹן דִּינָר קָאָמַר** – והרי רבי שמעון אמר בברייתא שיש צורך במותר דינר. מנסה הגמרא ליישב: **וְכִי תֵּימָא אֵיפּוּךְ** – ואם תאמר שיש להפוך את ההבנה הקודמת בברייתא, ונפרש שכוונת תנא קמא שאמר 'באין בניה של זו לאחר מיתה ונוטלין', היינו שבני הראשונה נוטלים כתובת בנין דכרין אף כשה'מותר' הוא פחות מדינר, ורבי שמעון סובר, שתיקנו כתובת בנין דכרין דווקא אם המותר הוא דינר שלם, אבל בפחות משיעור זה אין בני הראשונה נוטלים כתובת אמם, אי אפשר לפרש כן, שהרי **תַּנָּא קַמָּא דְּמַתְנִיתִין נַמִּי דִּינָר קָאָמַר** – גם תנא קמא במשנה להלן שהוא גם התנא קמא בברייתא אמר שיש צורך ב'דינר', הרי שאף תנא קמא שחולק על רבי שמעון מצריך דינר שלם כדי שתנהג כתובת בנין דכרין.

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא** יש לפרש את המחלוקת בברייתא **כִּי הָנָךְ תְּרֵי לִישְׁנָאֵי קָמָאֵי** – כשתי הלשונות שפירשה הגמרא לעיל, שהמחלוקת היא אם מטלטלין נעשים 'מותר', או שנחלקו במותר דינר המשועבד לבעל חוב, **וְאֵיפּוּךְ** – ויש להפוך את ההבנה במחלוקתם, שלתנא קמא אפילו אם הדינר הוא ממטלטלין או מנכסים משועבדים, הוא נחשב ל'מותר דינר', ולרבי שמעון ה'מותר דינר' צריך להיות דווקא מקרקע או מקרקע שאינה משועבדת.

הגמרא פוסקת הלכה בדינים שנידונו לעיל: **אָמַר מַר זוּטְרָא מַשְׁמֵיהּ דְּרַב פָּפָא, הִלְכְתָא** – ההלכה היא, שאם מתו שתי נשיו של האדם **אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ, יֵשׁ לָהֶן** לבני הראשונה **כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין**, ואין חוששים שבני השניה יתקוטטו עמם. **וְכֵן** ההלכה **שִׁבְתּוּבָה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ.**

שואלת הגמרא: **כְּשֶׁלָּמָא** – מובן הדבר שצריך רב פפא להשמיענו גם את הדין השני בנוסף על הדין הראשון, שכן **אִי אַשְׁמְעִינָן** – אם היה משמיענו רק את הדין שבמתה **אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, וְלָא אַשְׁמְעִינָן** – ולא היה משמיענו את הדין **שִׁבְתּוּבָה נַעֲשֵׂית מוֹתַר לַחֲבֵרְתָּהּ, הָוָה אָמִינָא** – היינו יכולים לומר, שבאופן שמתו שתי נשיו אחת בחייו ואחת במותו, **אִי אִיבָּא** [–אם יש] **מוֹתַר דִּינָר** על ערך שתי הכתובות, **אִין** – אכן נוטלים בני הראשונה כתובת בנין דכרין, אבל **אִי לָא** נשאר דינר נוסף על ערך שתי הכתובות, **לָא** נוטלים בני הראשונה כלום, שאין כתובה נעשית מותר לחברתה. ומשום כך הוצרך להשמיענו גם את הדין שכתובה נעשית מותר לחברתה. **אֶלָּא לִישְׁמַעֲינָן** – אולם רב פפא היה יכול להשמיענו רק את הדין **שִׁבְתּוּבָה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ, וַאֲנָא יָדַעְנָא** – וממילא הייתי יודע, שהטעם שדין זה נצרך הוא **מִשּׁוּם דְּאַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין**, ומדוע הוצרך להשמיענו במפורש שבמתה אחת בחייו ואחת במותו יש לבני הראשונה כתובת בנין דכרין.

משיבה הגמרא: **אִי אַשְׁמְעִינָן הָכִי** – אילו היה רב פפא משמיענו כך, **הָוָה אָמִינָא** – היינו יכולים לומר שדין זה שכתובה נעשית מותר לחברתה הוא באופן זה, **כְּגוֹן שֶׁנָּשָׂא שָׁלֹשׁ נָשִׁים וּמֵתוּ שְׁתַּיִם** מהן **בְּחַיָּיו**, שבניהן יורשים כתובת בנין דכרין, **וְאַחַת** – והשלישית **מתה, בְּמוֹתוֹ** – לאחר מותו, **וְהַדָּר דְּמָיֵת לְאַחַר מִיתָה** – ואותה האשה שמתה לאחר מיתת הבעל **יוֹלֶדֶת נְקֵבָה הִיא, וְלָאו בַּת יְרוּשָׁה הִיא** – ילדה בת, שאינה ראויה לרשת בנכסי אביה, ויורשת רק מאמה את הכתובה שנתחייב לה הבעל במיתתו, ובאופן זה אין שום חשש לקטטה בין בני שתי הנשים הראשונות לבת האשה השלישית, ובזה דווקא נתחדש שכתובה נעשית מותר לחברתה, והטעם, שכשפרעו לבתה של השלישית את כתובתה, נתקיימה בזה נחלה מדין תורה. **אֲבָל** באופן שיש חשש לקטטה, כגון שמתה **אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת** מתה **בְּמוֹתוֹ, וְהָא דְּלָאַחַר מִיתָה** – וזאת שמתה לאחר מות הבעל **יוֹלֶדֶת זָכָר הִיא** – ילדה בן זכר הראוי לרשת בנכסי אביו, **אֵימָא לֵיחוּשׁ לְאִינְצוּיֵי** – שמא נחשוש שנתינת הכתובה לבני האשה הראשונה תגרום לקטטה, ולכך לא יטלו בני הראשונה כתובת בנין דכרין, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכך הוצרך רב פפא להשמיענו את ההלכה הראשונה ללמד שגם באופן זה יש כתובת בנין דכרין, ולא חוששים לקטטה.

משנה

משנתינו עוסקת בתקנת כתובת בנין דכרין: **מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים**, וכתובתה של אחת מהן מרובה משל השניה, **וּמֵתוּ** הנשים, **וְאַחַר כָּךְ מֵת הוּא, וְיִתּוֹמִים** של בעלת הכתובה הגדולה **מְבַקְּשִׁין** ליטול **כְּתוּבַּת אִמָּן, וְאִין שָׁם** בנכסים **אֶלָּא** כפי ערך **שְׁתֵּי הַכְּתוּבּוֹת**, הדין הוא שחוֹלְקִין בְּשָׁוֶה בכל הנכסים ואינם נוטלים כתובת בנין דכרין. אבל אם **הָיָה שָׁם מוֹתַר דִּינָר** – דינר נוסף על ערך שתי הכתובות, **אֵלּוּ נוֹטְלִים** כשיעור הכתוב **בִּכְתוּבַּת אִמָּן, וְאֵלּוּ נוֹטְלִים כְּתוּבַּת אִמָּן**, ובשאר הנכסים יחלקו שוה בשוה.

וְאִם אין בנכסים מותר דינר **וְאָמְרוּ הַיְתוֹמִים** בני בעלת הכתובה הגדולה, **אַנְחְנוּ מְעַלִּים עַל נִכְסֵי אָבִינוּ פָּחֹת דִּינָר** – הרי אנו מקבלים עלינו את הנכסים בשיעור דינר יותר משויים, כדי שיהיה בנכסים מותר דינר ואומרים כן **כְּדֵי שֶׁיִּטְּלוּ כְּתוּבַּת אִמָּן, אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן, אֶלָּא שָׁמִין אֶת הַנְּכָסִים בְּבֵית דִּין** כדי לידע את שויים האמיתי.

ואם כשמת האב **הָיוּ שָׁם נְכָסִים בְּרָאוּי** – נכסים הראויים ליפול להם ירושה מאבי אביהם לאחר מות אביהם, וכשתיפול ירושה זו יהיה מותר דינר, נכסים אלו **אֵינָן בִּכְמוּחָזָק** – אינם נחשבים עתה כאילו הם מוחזקים בהם כבר, ונמצא שאין כאן מותר דינר.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפִילּוּ יֵשׁ שָׁם מותר דינר **מִנְּכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם**

המשך בעמוד פא

בדינר מקרקעי קמיפלגי — אי בעינן דהוא מותר, שיהא שם שתי כתובות ודינר מקרקעות. והכא בדליכא מותר דינר אלא מטלטלי, משום הכי אמר תנא קמא דאין בני ראשונה נוטלין, ואתא רבי שמעון למימר: הואיל ויש מותר דינר כל דהו — שקלי. **ומר סבר אפילו ממשעבדי** — רבי שמעון סבר: חוב הוי מותר. הכי גרסינן: **אי הכי רבי שמעון אומר אם יש מותר דינר** — ואברייתא קאי, הואיל ובדאיכא מותר מוקמת לה אלא שמשועבד, ורבי שמעון לקולא קאמר — הכי איבעי ליה למימר: הואיל ויש שם מותר דינר אלו נוטלין כו'. **וכי תימא איפוך** — פירושא דפרשינן בפלוגתייהו איפוך, ואימא: "באין בניה של זו" דקאמר תנא קמא — אבני ראשונה קאי, וקאמר דשקלי כתובת בנין דכרין. ואתא רבי שמעון למימר: אם יש שם מותר דינר — כולם נוטלין. ואם לאו, אלא פחות מדינר יש — חולקים בשוה. **והא תנא קמא דמתניתין** — דקאמר רבי שמעון עליידהו: אפילו יש שם נכסים שאין להם אחריות אינם כלום. **דינר קאמר** — דקתני: היה שם יתר דינר כו', ותנא קמא דמתניתין הוא תנא קמא דברייתא. **אלא כי הני תרי לישני קמאי** — בדינר מקרקע או בדינר משעבדי. **ואיפוך** — תרייצותא, והכי קאמר תנא קמא: באין בניה של ראשונה גם הם, ונוטלין כתובת אמן משום תנאי בנין דכרין. ואף על גב דליכא אלא מותר דינר מטלטלי או משעבדי. ואתא רבי שמעון למימר: אם יש מותר דינר מקרקעי ובני חרי — אלו נוטלין כו'. והשתא דרבי שמעון לחומרא, ולא שייך לאותוב: הואיל ויש שם מבעי ליה! **ואנא ידענא כו'** — דאי בשתיהן בחייו, דתרוייהו בתורת בנין דכרין אתו — לא מצי למימר כתובה נעשית מותר לחברתה — דהא לאו פריעת חוב הוא. ואי הכא לא בעינן מותר — היכא איתקן? **דלאו בת ירושה** — וליכא למיחש לאינצויי, דהא לית לה בנכסים כח אלא כתובת אמה. ובני שתים הראשונות שהם זכרים, ובאים לירש — יש בהם שכתובת אמן גדולה משל חברתה, ואומרים: טלו כתובת אמכם בבנין דכרין, ואנו נטול כתובת אמנו. ואי משום דליכא מותר דינר — הרי פרענו בין שנינו הכתובה השלישית, והיא נעשית מותר לשתיהן שבחייו. ומריבה אין כאן, דאלו ואלו בתורת בנין דכרין נוטלין הכתובות. וזו שנטלה משום חוב — אין לה לריב, שהרי אינה יורשת, שתוכל לומר: אתם יורשים הכתובות יתר על החלוקה. **ליחוש לאנצויי** — שיכול לומר בנה של זו: בעלת חוב אתם, למה תירשו את אבא יותר ממני? שאתם באים ליטול כתובת אמכם יתר על החלוקה, אם נטלתי אני כתובת אמי — לא מאבי ירשתי, אלא מאמי. **משנה ויתומים מבקשים כתובת אמן** — שכתובת אמם מרובה משל חברתה, ואומרים בניה: כתובת בנין דכרין נטול, וכן אתם, והשאר נחלוק. **חולקין בשוה** — כשאר כל ירושה, לפי הגולגולת. **אם אמרו יתומים** — בני הכתובה הגדולה. **הרי אנו מעלין על נכסי אבינו** — מעלין דמיהן לקבלם עלינו ביוקר כדי דינר יתר על שוויין, כדי שיהיה שם מותר דינר, ויטלו כתובת אמם. **היו שם נכסים בראוי** — שראויה ליפול להם ירושה מאבי אביהם אחר מות אביהם, ולכשתפול — יהיה שם מותר דינר בשתי הירושות. **אינן כבמוחזק** — אינן נחשבין עכשיו להיות כאילו הן מוחזקין בהן כבר, ויש כאן מותר דינר. **גמרא מרובים** — בשעת מיתה. ואילו שמאום באותה שעה — היה שם מותר דינר. **ונתמעטו** — שהוחלו קודם ששמאו בבית דין. **כבר זכו בהם** — יורשי כתובה הגדולה, לזכות בכתובת אמם משעת מיתה, שהיה שם מותר דינר. **זילו פייסינהו** — ליורשי כתובה הגדולה. **סילוא דלא מבע דמא** — קוץ שאינו מוציא דם בנוקבו בבשר. כלומר, שמתא ונדוי.

ומר סבר אפילו מטלטלי — פירוש: רבי שמעון. וקשה לי: אם יש שם מותר דינר "כיון שיש שם מותר דינר" מיבעי ליה; דעדיפא מינה פריך. **אלא** הכא בפחות מדינר קמיפלגי — והשתא בעי למימר דלרבי שמעון ודאי סגי בפחות מדינר. ותימה: אם כן הדרא קשיא לדוכתיה: "אם יש שם"? "כיון שיש שם" מיבעי ליה! **וכי** תימא איפוך — פירש הקונטרס: ובניה של זו דקאמר תנא קמא — אבני ראשונה קאי. משמע מתוך פירושו דלא גרסינן לעיל: באים בניה של זו לאחר מיתת אמן, דמשמע בהדיא דאבני שניה קאי, אלא גרס: בניה של זו לאחר מיתה. וקשה: דבכל הספרים גרסינן ליה! ועוד: אי אבני ראשונה קאי — מה לו להזכיר לאחר מיתה? פשיטא ד"באין" דקאמר לאחר מיתה, דהא מתה קתני! ועוד קשה לי: דהואיל ובעי למימר איפוך — הוה ליה לאסוקי פלוגתייהו בכתובה נעשית מותר לחברתה. ועוד, גרסינן בפירוש רבינו חננאל בהדיא: באין בניה של שניה לאחר מיתה! על כן פירש רבינו תם: אבני שניה קאי לעולם, ואיפוך סברתייהו; דתנא קמא דאמר: באין בני שניה ולוקחין כתובת אמן, והראשונים אין להם — כשאין להם מותר כלל. אבל אם היה שם מותר, אפילו בפחות מדינר — יש להן כתובת בנין דכרין. ואתא רבי שמעון למימר: דוקא אם יש שם מותר דינר. ומדרבי שמעון נשמע לתנא קמא, דמדקאמר "אם יש שם" — משמע לדקדק דברי תנא קמא כשאין שם מותר כלל, קאמר דוקא. **כי** הנך תרי לישני קמאי ואיפוך — וכדפרישית, דתנא קמא אמר: בני שניה גובין ולא בני ראשונה — כשאין שם מותר כלל, אבל ממטלטלי או ממשעבדי — נוטלין. ואתא רבי שמעון למימר: דוקא דינר מקרקעי ובני חרי.

כך

וְהָכָא בְּדִינַר מִקַּרְקְעֵי קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר: מְקַרְקְעֵי - אִין, מְטַלְטְלֵי - לָא. וּמָר סָבַר: אֲפִילּוּ מְטַלְטְלֵי. וּמִי מָצֵית אָמְרַתְּ הָכִי? וְהָתְנַן: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִילּוּ יֵשׁ שָׁם נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת - אֵינָן כְּלוּם, עַד שֶׁיְּהֵא שָׁם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת, יָתֵר עַל שְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת דִּינָר! אֶלָּא הָכָא בְּדִינָר מְשַׁעְבְּדֵי קָמִיפַּלְגִי; מָר סָבַר: מִבְּנֵי חוֹרִין - אִין, מִמְּשַׁעְבְּדֵי - לָא. וּמָר סָבַר: אֲפִילּוּ מִמְּשַׁעְבְּדֵי. אִי הָכִי, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם יֵשׁ שָׁם מוֹתַר דִּינָר?! "כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ שָׁם מוֹתַר דִּינָר" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא, בְּפָחוֹת מִדִּינָר קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר: דִּינָר - אִין, פָּחוֹת מִדִּינָר - לָא. וּמָר סָבַר: אֲפִילּוּ פָּחוֹת מִדִּינָר. וְהָא רַבִּי שִׁמְעוֹן דִּינָר קָאָמַר! וְכִי תֵּימָא: אֵיפּוּךְ, תַּנָּא קַמָּא דְּמַתְנִיתִין נַמִּי דִּינָר קָאָמַר! אֶלָּא, כִּי הָנָךְ תְּרֵי לִישְׁנָאֵי קַמָּאֵי, וְאֵיפּוּךְ. אָמַר מָר זוּטְרָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב פַּפָּא: הִלְכְתָא, אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ - יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, וּכְתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ. בִּשְׁלָמָא אִי אַשְׁמַעִינַן: אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּיכְרִין, וְלָא אַשְׁמַעִינַן: כְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ - הָוָה אָמִינָא: אִי אִיכָּא מוֹתַר דִּינָר - אִין, אִי לָא - לָא. אֶלָּא לִישְׁמַעִינַן כְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ, וַאֲנָא יָדַעְנָא מִשּׁוּם דְּאַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין! אִי אַשְׁמַעִינַן הָכִי, הָוָה אָמִינָא: כְּגוֹן שֶׁנָּשָׂא שָׁלֹשׁ נָשִׁים, וּמֵתוּ שְׁתַּיִם בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ. וְהַךְ דְּמָיֵית לְאַחַר מִיתָה - יוֹלֶדֶת נְקֵבָה הִיא, וְלָאו בַּת יְרוּשָׁה הִיא. אֲבָל אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ, וְהָא דְּלְאַחַר מִיתָה יוֹלֶדֶת זָכָר הִיא - אֵימָא לֵיחוּשׁ לְאִינְצוּיֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. **משנה** מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים וּמֵתוּ, וְאַחַר כָּךְ מֵת הוּא, וְיתוֹמִים מְבַקְּשִׁין כְּתוּבַּת אִמָּן, וְאֵין שָׁם אֶלָּא שְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה. הָיָה שָׁם מוֹתַר דִּינָר - אֵלּוּ נוֹטְלִים כְּתוּבַּת אִמָּן, וְאֵלּוּ נוֹטְלִים כְּתוּבַּת אִמָּן. אִם אָמְרוּ יְתוֹמִים: אֲנַחְנוּ מַעֲלִים עַל נִכְסֵי אָבִינוּ יָפֶה דִּינָר, כְּדֵי שֶׁיִּטְּלוּ כְּתוּבַּת אִמָּן - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן. אֶלָּא שָׁמִין אֶת הַנְּכָסִים בְּבֵית דִּין. הָיוּ שָׁם נְכָסִים בְּרָאוּי - אֵינָן כִּבְמוּחְזָק. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִילּוּ יֵשׁ שָׁם נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת - אֵינָן כְּלוּם, עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת, יוֹתֵר עַל שְׁתֵּי הַכְּתוּבּוֹת דִּינָר. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: לָוֹ אֶלֶף וְלָוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת, אִם יֵשׁ שָׁם מוֹתַר דִּינָר - אֵלּוּ נוֹטְלִין כְּתוּבַּת אִמָּן, וְאֵלּוּ נוֹטְלִין כְּתוּבַּת אִמָּן. וְאִם לָאו - יַחְלְקוּ בְּשָׁוֶה. פְּשִׁיטָא, מְרוּבִּין וְנִתְמַעֲטוּ - כְּבָר זָכוּ בָּהֶן יוֹרְשִׁין. מוּעָטִין וְנִתְרַבּוּ מַאי? תָּא שְׁמַע: דְּנִיכְסֵי דְּבֵי בַּר צְרִצּוּר מוּעָטִין וְנִתְרַבּוּ הָווּ, וַאֲתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב עַמְרָם. אֲמַר לְהוּ: זִילוּ פַּיְּיסִינְהוּ. לָא אַשְׁגַּחוּ. אֲמַר לְהוּ: אִי לָא מְפַיְּיסִיתוּ לְהוּ - מָחֵינָא לְכוּ בְּסִילְוָא דְּלָא מַבַּע דָּמָא - שָׁדְרִינְהוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן. אָמַר לָהֶן: כְּשֵׁם שֶׁמְּרוּבִּין וְנִתְמַעֲטוּ

זכו

תוספות

כך מועטין ונתרבו זכו בהן יורשין — פירש בקונטרס: וחולקין בשוה. וכן פירש רבינו חננאל. ואף על גב דבריש "מי שמת" (בבא בתרא קלט,ב) גבי נכסים מועטים, דהבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים אמרינן: דבין מועטין ונתרבו, בין מרובין ונתמעטו — יד הבנים על העליונה, והבנים ירשו והבנות יזונו. ולא אמרינן: מועטין ונתרבו — כבר זכו בהן הבנות. כדאמר הכא, דזכו בני כתובה הקטנה לחלוק בשוה — היינו משום דבכל דוכתא אזלינן טפי בתר נחלה דאורייתא. ועוד מפרש רבי: כשם שמרובין ונתמעטו זכו בהן יורשין — פירוש: בני כתובה גדולה, כך מועטין ונתרבו זכו בהן יורשין — בני כתובה גדולה. ואף על גב דאזלינן הכא בתר תקנתא דרבנן טפי מהתם, משום דאף על גב דאזלינן בתר תקנתא דרבנן — הכא לא מיעקר נחלה דאורייתא. אבל התם, אי אזלת בתר תקנתא דרבנן — מיעקר לגמרי נחלה דאורייתא, ולא ירשו הבנים כלל. מפי רבי.

מאי פסידא אית ליה אלפא יהיב אלפא קא שקיל — מכאן רגילין לומר: דהא דמסקינן ב"המקבל" (בבא מציעא קי,ב) הניחא למאן דאמר: אי אית ליה זוזי ללוקח לא מצי לסלוקי בזוזי, אלא למאן דאמר מצי לסלק כו' — היינו פלוגתא דרמי בר חמא ורבא דהכא; רמי בר חמא סבירא ליה: לא מצי לסלוקי לוקח, ורבא סבר: מצי לסלוקי. מיהו, לרמי בר חמא ניחא, אבל לרבא מנא לן? דלמא הא דהוה הכא מצי לסלוקי — משום שלא היה רוצה ליקח האפדנא אלא בחמש מאות, והלוקח רוצה לתת אלפא, ולכך סילקו. אבל היכא דרוצה הבעל חוב ליקח הקרקע באותם דמים שרוצה הלוקח לסלקו — מצי למימר דמודה רבא דלא מצי לסלק! ויש לומר: דמכל מקום כל שעה יסלקנו, שישום לו הקרקע כפלים על שוויו.

והלכתא בחמש מאה — דלא חשבינן כמו שבח.

דזבנה לכתובתה דאימיה בטובת הנאה — מכאן נראה לרבינו תם, דהא דאמר ב"יש נוחלין" ובפרק קמא דבבא מציעא (טז,א): "מה שאירש מאבא מכור לך" — לא אמר כלום, הני מילי — כשאמר "מה שאירש מאבא" סתם, אבל אם אמר "שדה זו שאירש" — קנה, ואפילו למאן דאמר: אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. דאי לאו הכי, היאך מכר כל עיקר כתובת אמו, דהיינו מה שאירש מאימא, ללשון ראשון שפירש רש"י, שהיתה אמו נשואה לבעל, ולכך קאמר "בטובת הנאה", דמשמע: שאם תמות — יירשנה בעל. או אפילו ימות בעלה בחייה, שמא ימות גם הבן בחייה, ואין ללוקח בה כלום. הלכך, ודאי במקום שהוא מכיר את המכר — הוי מקח קיים. דאין סברא לומר דהא אתי כמאן דאמר אדם מקנה שלא בא לעולם, דהא קיימא לן דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ומיהו, ללשון אחר שפירש רש"י אין ראיה מכאן כלום. דפירש: דזבנה לכתובתה דאימא — שדה שייחד אביו לאמו לכתובתה, ומת, ונפלו נכסים לפני זה. וכל זמן שלא עמדה בדין, אם מכרה זה — המכר קיים, ואינו יכול לחזור, שהרי יורש הוא וכל הנכסים לפניו, אלא שחייב לתת כתובה לאמו כשתתבענו, ועל שדה זו שעבודה מוטל, והיא יכולה לטורפה מיד הלוקח.

ומשום דאמר ליה האי: אי אתיא אימא ומערערא לא מפצינא לך, ותפסיד מעותיך — לא מכרה אלא בדבר מועט. ולפי לשון ראשון נמי לאו ראיה, כמו שפירש רש"י. עוד מייתי ראיה: מדאמר בשילהי "מי שמת" (בבא בתרא קנט,א): בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו, ומת — בנו מוציא מיד הלקוחות ומאי טעמא — משום דמכח אבוה דאבא קאתינא. והשתא בלאו האי טעמא נמי — הא אין המכר קיים כלל! אלא התם ודאי "בשדה זו שאירש מאבא" איירי, שבירר המכר. (שייך לדף צב) **ראובן** שמכר שדה לשמעון באחריות וזקפו עליו במלוה כו' — מקשינן: אמאי נקט באחריות? דכל מידי דאתא לאשמועינן השתא, דאמרו ליה בני ראובן לשמעון: אנן מטלטלי שביק אבינו גבך כו' — והא שייך אפילו שלא באחריות נמי! ואומר רבי: זקפו עליו במלוה דווקא, דאי לא

זקפו

זָכוּ בָּהֶן יוֹרְשִׁין, כָּךְ מוּעָטִין וְנִתְרַבּוּ - זָכוּ בָּהֶן יוֹרְשִׁין. (סימן: אלף ומאה מצוה בכתבה יעקב זקף שדותיו בדברים עסיקין). הַהוּא גַּבְרָא דְּהָווּ מַסְּקֵי בֵּיהּ אַלְפָא זוּזֵי, הָווּ לֵיהּ תְּרֵי אַפְּדָנֵי, זַבִּינְהוּ חֲדָא בַּחֲמֵשׁ מְאָה וַחֲדָא בַּחֲמֵשׁ מֵאָה. אֲתָא בַּעַל חוֹב טָרְפָא לַחֲדָא מִינַּיְיהוּ. הֲדַר קָטָרֵיף לְאִידָךְ. שְׁקַל אַלְפָא זוּזֵי וְקָא אָזֵיל לְגַבֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ: אִי שַׁוְיָא לָךְ אַלְפָא זוּזֵי - לְחַיֵּי, וְאִי לָא - שְׁקֵיל אַלְפָא זוּזֵי, וְאִיסְתַּלֵּק. סָבַר רָמִי בַּר חָמָא לְמֵימַר: הַיְינוּ מַתְנִיתִין; אִם אָמְרוּ יְתוֹמִים הֲרֵי אָנוּ מַעֲלִין עַל נִכְסֵי אָבִינוּ יָפֶה דִּינָר. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: מִי דָּמֵי? הָתָם - אִית לְהוּ פְּסֵידָא לְיַתְמֵי, הָכָא - מִי אִית לֵיהּ פְּסֵידָא? אַלְפָא יָהֵיב, וְאַלְפָא שָׁקֵיל. וְטִירְפָא בְּכַמָּה כָּתְבִינַן? רָבִינָא אָמַר: בְּאַלְפָא. רַב עֲוִירָא אָמַר: בַּחֲמֵשׁ מְאָה. וְהִלְכְתָא: בַּחֲמֵשׁ מֵאָה. הַהוּא גַּבְרָא דְּהָווּ מַסְּקֵי בֵּיהּ מֵאָה זוּזֵי, הָווּ לֵיהּ תְּרֵי קְטִינֵי דְּאַרְעָא. חַד זַבִּינְהוּ בְּחַמְשִׁין, וְחַד בְּחַמְשִׁין. אֲתָא בַּעַל חוֹב טָרְפָא לְחַד מִינַּיְיהוּ, הֲדַר אֲתָא וְקָטָרֵיף לְאִידָךְ. שְׁקַל מֵאָה זוּזֵי, וְקָאָזֵיל לְגַבֵּיהּ וַאֲמַר לֵיהּ: אִי שַׁוְיָא לָךְ מֵאָה זוּזֵי - לְחַיֵּי, וְאִי לָא - שְׁקוֹל מֵאָה זוּזֵי וְאִיסְתַּלֵּק. סָבַר רַב יוֹסֵף לְמֵימַר: הַיְינוּ מַתְנִיתִין: אִם אָמְרוּ יְתוֹמִים כו'. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מִי דָּמֵי? הָתָם - אִית לְהוּ פְּסֵידָא לְיַתְמֵי, הָכָא - מַאי פְּסֵידָא אִית לֵיהּ? מֵאָה יָהֵיב, מֵאָה שָׁקֵיל. וְטִירְפָא בְּכַמָּה כָּתְבִינַן? רָבִינָא אָמַר: בְּמֵאָה, רַב עֲוִירָא אָמַר: בְּחַמְשִׁין. וְהִלְכְתָא: בְּחַמְשִׁין. הַהוּא גַּבְרָא דְּהָווּ מַסְּקֵי בֵּיהּ מֵאָה זוּזֵי. שְׁכֵיב, שְׁבַק קְטִינָא דְּאַרְעָא דַּהֲוָה שַׁוְיָא חַמְשִׁין זוּזֵי. אֲתָא בַּעַל חוֹב וְקָטָרֵיף לֵיהּ. אֲזוּל יַתְמֵי יָהֲבוּ לֵיהּ חַמְשִׁין זוּזֵי, הֲדַר קָטָרֵיף לָהּ. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵי. אָמַר לָהֶן: מִצְוָה עַל הַיְתוֹמִים לִפְרוֹעַ חוֹב אֲבִיהֶן. הָנֵי קַמָּאֵי - מִצְוָה עָבְדִיתוּ, הָשְׁתָּא - כִּי טָרֵיף - בְּדִין קָטָרֵיף. וְלָא אֲמָרַן דְּלָא אָמְרוּ לֵיהּ: הָנֵי חַמְשִׁין זוּזֵי דְּמֵי דְּאַרְעָא קְטִינָא, אֲבָל אָמְרוּ לֵיהּ: הָנֵי חַמְשִׁין זוּזֵי דְּמֵי אַרְעָא קְטִינָא - סַלּוּקֵי סַלְּקוּהּ. הַהוּא גַּבְרָא דְּזַבְּנָהּ לִכְתוּבָּתָהּ דְּאִימֵּיהּ בְּטוֹבַת הֲנָאָה, וַאֲמַר לֵיהּ: אִי אָתְיָא אֵם וּמְעַרְעֲרָא - לָא מְפַצֵּינָא לָךְ. שְׁכִיבָא אִימֵּיהּ וְלָא אִיעַרְעֲרָא, וַאֲתָא אִיהוּ וְקָא מְעַרְעֵר. סָבַר רָמִי בַּר חָמָא לְמֵימַר: אִיהוּ בִּמְקוֹם אִימֵּיהּ קָאֵי. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: נְהִי דְּאַחֲרָיוּת דִּידָהּ לָא קַבֵּיל עֲלֵיהּ, אַחֲרָיוּת דִּידֵיהּ - מִי לָא קַבֵּיל? אָמַר רָמִי בַּר חָמָא: רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, וַאֲתָא שִׁמְעוֹן וּמְכָרָהּ לִרְאוּבֵן בְּאַחֲרָיוּת,

ואתא

רש"י

זכו בהן — יורשי כתובה הקטנה לחלוק הכל בשוה, הואיל ובשעת מיתה לא הוה בהו מותר. מסקי ביה — נושים בו. שקל — לוקח, אלפא זוזי. אי שויא לך — ההיא חדא, לקבלה בחוב שלך ותניח לי את זו. ואיסתלק — מתרוייהו. היינו מתני' — ממתני' מצינן למיגמר האי דינא, דלא מצי טעין ליה האי לוקח הכי, שהיה מעלה על דמיה. אית להו פסידא — לבני כתובה הקטנה בהעלותן של אלו. וטירפא בכמה כתבינן — הרי לוקח זה מכרה לנושה באלף זוז לפצותו מחובו, וחוזר לבית דין לכתוב לו שטר טירפא על זה שמכרה לו באחריות. והרי טרפוה ממנו בדמי אלף זוז שהיה מחויב, בכמה כתבינן ליה טירפא? באלפא כשיעור החוב, או בחמש מאה, שהרי כך קנאה ממנו? קטיני דארעא — שדות קטנות. מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהן — משום כבוד אביהן. אלא שאין לבית דין לכופן על כך, דלאו מצות עשה מפורשת היא כסוכה וכלולב, אלא מצוה בעלמא, דרבנן. בדין קא טריף — שנכסי הלוה נשתעבדו לו. דלא אמרו ליה — כשפרעו את הראשונים. דמי קטינא — כשאר מכר, ולא כפריעת החוב. דזבנה לכתובתה דאימיה — שהיתה נשואה לאחר, ומכר כתובתה בחיי בעלה. בטובת הנאה — בדבר מועט, מפני שהוא ספק: שמא תמות וירשנה בעלה, או אפילו ימות בעלה בחייה — שמא ימות הבן בחייה, ולא תבא הזכות לידו, ואין ללוקח בה כלום, דלא היה זה שלוחו. אמר ליה אי אתיא אימא וקא מערערא לא מפצינא לך — והמעות לא אחזיר לך, דשלא באחריות אני מוכר לך. אתא איהו וקא מערער — לומר: אני תחת אמי עומד, ואטלנו. ואף המעות לא אחזיר, דשלא באחריות סבירת וקבילת. אחריות דנפשיה — אם יבא הוא ויערער — דין הוא שיחזיר לו מעותיו. ונהי נמי דחוזר במכירת הקרקע, דאין אדם מקנה דבר שלא זכה בו, כדתניא (בבא מציעא טז,א): מה שאירש מאבא מכור לך — לא אמר כלום. והא לא דמיא לגוזל שדה ומכרה, וחזר ולקחה מבעלים הראשונים, דקיימא לן בה (בבא מציעא טו,ב): מה מכר ראשון לשני — כל זכות שתבא לידו. דהתם — לקחה דוקא, דטרח אבתרה וזבנה, כי היכי דליקום בהימנותיה עם לוקח. אבל נפלה זו בירושה — אמרינן התם: ירושה ממילא הוה, ולא טרח למיקם בהימנותיה, וחוזר במכירתו ומחזיר המעות. לשון אחר: דזבנה לכתובתה דאימיה בטובת הנאה — שדה שייחד אביו לאמו לכתובתה, ומת, ונפלו נכסים לפני זה. וכל זמן שלא עמדה בדין, אם מכרה זה — המכר קיים, ואינו יכול לחזור, שהרי יורש הוא, וכל הנכסים לפניו — אלא שחייב לתת כתובה לאמו כשתתבענו. ועל שדה זו שעבודה מוטל, והיא יכולה לטורפה מיד הלוקח. ומשום דאמר ליה האי: אי אתיא אמי ומערערא — לא מפצינא לך ותפסיד מעותיך, לא מכרה אלא בדבר מועט. שלא באחריות — כל מי שיטרפנה מידך, אפילו בדין — לא אחזיר לך המעות. ומכרה לראובן — בעלים הראשונים. באחריות — שכל מי שיטרפנה בדין יפצנה לו.

ואתא

זָכוּ בָּהֶן היוֹרְשִׁין בני הכתובה הגדולה וגובים את כתובת אמם, כָּךְ באופן שהיו בשעת מיתה נכסים מוּעָטִין שלא היה שם מותר דינר, וְאחר כך נִתְרַבּוּ, זָכוּ בָּהֶן יוֹרְשִׁין – בני הכתובה הקטנה זכו לחלוק את הנכסים בשוה, הואיל ובשעת מיתה לא היה מותר דינר בשווי הנכסים.

* * *

הגמרא מביאה סימן למעשים ולדינים שיובאו להלן: (סִימָן אֶלֶף וּמֵאָה מִצְוָה בִּכְתוּבָּה יַעֲקֹב זָקַף שְׂדוֹתָיו בִּדְבָרִים עֲסִיקִין).

הגמרא פותחת במעשה בענין נכסים משועבדים שהובאה לו ראיה ממשנתינו: הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲווּ מַסְקֵי בֵּיהּ אַלְפָא זוּזֵי – היה אדם שהיו נושים בו חוב של אלף זוז, הֲווּ לֵיהּ תְּרֵי אַפַּדְנֵי – היו לו שני בתים, זַבִּינְהוּ חֲדָא בַּחֲמֵשׁ מֵאָה וַחֲדָא בַּחֲמֵשׁ מֵאָה – מכרם הלוה לאדם אחד, כל בית בחמש מאות זוז. אָתָא [–בא] הַבַּעַל חוֹב, טַרְפָא לַחֲדָא מִינַּיְיהוּ – ונטל אחד מהבתים מהלוקח לשם פרעון מחצית החוב, לאחר זמן הָדַר וְקָטְרִיף לְאִידָךְ – חזר הבעל חוב ובא לטרוף את הבית השני בעבור שאר החוב. שָׁקַל אַלְפָא זוּזֵי – לקח הלוקח אלף זוז וְקָא אָזִיל לְגַבֵּיהּ – ובא לפני המלוה, אָמַר לֵיהּ הלוקח למלוה, אִי שַׁוְיָא לָךְ אַלְפָא זוּזֵי – אם הבית הראשון שוה לך אלף זוז כשיעור חובך וברצונך לקבלו עבור כל דמי החוב, לְחַיֵּי – מוטב, והשאר בידי את הבית השני, וְאִי לֹא, שְׁקִיל אַלְפָא זוּזֵי וְאִיסְתַּלַּק – קח מידי דמי כל חובך והסתלק משני הבתים.

הגמרא מביאה מחלוקת אם יש ראיה ממשנתינו למעשה זה: סָבַר רָמִי בַּר חָמָא לְמֵימַר, הַיְינוּ מַתְנִיתִין – היינו הדין המבואר במשנתינו, שכן שנינו, אִם אָמְרוּ הִיתוֹמִים שהם בני האשה שכתובתה מרובה מחברתה, הֲרֵי אָנוּ מְעַלִּין עַל נִכְסֵי אָבִינוּ יָפֶה דִּינָר – אנו שמים את הקרקע בדינר יותר משויה, כדי שיהיה בנכסים 'מותר דינר', אין שומעים להם. ואף כאן נאמר שאין הלוקח יכול להעלות את דמי הבית יותר משויו בכדי שלא יוכל הבעל חוב לגבות את הבית השני.

רבא חולק: אָמַר לֵיהּ רָבָא לרמי בר חמא, מִי דָּמֵי – וכי דומה מקרה זה לדין משנתינו, הָתָם אִית לְהוּ פְּסֵידָא לְיַתְמֵי – הרי שם יש ליתומים בני בעלת הכתובה הקטנה הפסד בהעלאת דמי הנכסים, מה שאין כן הָכָא – כאן באופן של לוקח ובעל חוב, מִי אִית לֵיהּ פְּסֵידָא – וכי יש לו למלוה הפסד בכך שהעלו את דמי הבית הראשון, והלא אַלְפָא זוּזֵי יָהִיב – נתן ללוה בשעת הלואתו, וְאַלְפָא זוּזֵי שָׁקִיל – נוטל לפרעון ההלואה, וכיון שלמלוה אין הפסד יכול הלוקח להעלות את דמי הקרקע.

מבררת הגמרא: וְטִירְפָא, בְּכַמָּה כָּתְבִינָן – באופן שהמלוה הסכים להעלאת הלוקח, וטרף קרקע אחת בעבור דמי כל חובו, מהו הסכום שכותבים ללוקח בשטר הגבייה, שאותו חוזר וגובה מהמוכר. מבארת הגמרא: רָבִינָא אָמַר, כותבים לו שהטירפא היתה בְּאַלְפָא – באלף זוז, כשיעור החוב שפרע בה בעבורו, רַב עֲוִירָא אָמַר, כותבים לו שהטירפא היתה בַּחֲמֵשׁ מֵאָה – בחמש מאות זוז בערך קנייתה של הקרקע מהלוה. מסיקה הגמרא: וְהִלְכְתָא שכותבים שגבה בַּחֲמֵשׁ מֵאָה זוז.

הגמרא מביאה מעשה דומה: הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲווּ מַסְקֵי בֵּיהּ – היו נושים בו חוב של מֵאָה זוּזֵי, הֲווּ לֵיהּ תְּרֵי קְטִינֵי דְּאַרְעָא – היו לו שתי שדות קטנות, חַד זַבִּינְהוּ בְּחַמְשִׁין וְחַד בְּחַמְשִׁין – מכר כל אחת מהן בחמשים זוז. אָתָא בַּעַל חוֹב טַרְפָא לְחַד מִינַּיְיהוּ – בא הבעל חוב וטרף קרקע אחת לפרעון מחצית החוב, וְהָדַר אָתָא וְקָטְרִיף לְאִידָךְ – לאחר זמן בא לטרוף את הקרקע השניה בעבור פרעון יתר החוב. שָׁקַל מֵאָה זוּזֵי וְקָאָזִיל לְגַבֵּיהּ – לקח הלוקח מאה זוז ובא לפני הבעל חוב, וְאָמַר לֵיהּ, אִי שַׁוְיָא לָךְ מֵאָה זוּזֵי – אם השדה הראשונה שוה לך מאה זוז כשיעור חובך, לְחַיֵּי – מוטב, והשאר בידי את הקרקע השניה, וְאִי לֹא, שְׁקוֹל – קח ממני מֵאָה זוּזֵי לפרעון כל חובך וְאִיסְתַּלַּק – והסתלק משתי הקרקעות, שהרי אני פורע לך חובך בדמים.

סָבַר רַב יוֹסֵף לְמֵימַר, הַיְינוּ מַתְנִיתִין, אִם אָמְרוּ יְתוֹמִים כּוּ', שאם אמרו בני האשה שכתובתה מרובה מחברתה, הרי אנו שמים את נכסי אבינו בדינר יותר משויים, ועל ידי העלאת שויים יהיה מותר דינר על ערך שתי הכתובות, אין שומעים להם. ומדין זה אנו למדים שאין קובעים את שווי הקרקע לפי מה שאדם אחד מעלה בדמיה. ואף כאן יש לומר שאין הלוקח יכול להעלות את דמי הקרקע הראשונה יתר על שויה בכדי למנוע מהבעל חוב לגבות את הקרקע השניה.

אביי חולק: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי לרב יוסף, מִי דָּמֵי – וכי מקרה זה דומה לדין משנתינו, הָתָם – שם במשנה אִית לְהוּ פְּסֵידָא לְיַתְמֵי – יש הפסד ליתומים בני בעלת הכתובה הקטנה בהעלאת דמי הנכסים, הָכָא מַאי פְּסֵידָא אִית לֵיהּ – אבל כאן, איזה הפסד יש לבעל חוב בהעלאת דמי הקרקע, הרי מֵאָה זוּזֵי יָהִיב – נתן המלוה בשעת ההלואה, וּמֵאָה זוּזֵי שָׁקִיל – נוטל לפרעון ההלואה, וכיון שלמלוה אין הפסד יכול הלוקח להעלות את דמי הקרקע.

מבררת הגמרא: וְטִירְפָא שכותבים ללוקח על שטרף הבעל חוב את מקחו ממנו, בְּכַמָּה כָּתְבִינָן. מבארת הגמרא: רָבִינָא אָמַר, כותבים לו בשטר שהבעל חוב טרף ממנו בְּשווי מֵאָה זוז, שכך הם דמי החוב שנפרע. וְרַב עֲוִירָא אָמַר, כותבים לו שטרף ממנו בְּשווי חַמְשִׁין זוז כערך קנייתה של הקרקע מהלוה. מסיקה הגמרא: וְהִלְכְתָא בְּחַמְשִׁין.

* * *

הגמרא מביאה מעשה בענין גבייה של שדה קטנה: הַהוּא גַּבְרָא, דַּהֲווּ מַסְקֵי בֵּיהּ מֵאָה זוּזֵי – היה אדם שהיו נושים בו חוב של מאה זוז, שָׁכִיב – מת הלוה, וּשְׁבַק קְטִינָא דְּאַרְעָא דַּהֲוָה שַׁוְיָא חַמְשִׁין זוּזֵי – הניח אחריו קרקע קטנה שהיתה שוה חמשים זוז, אָתָא בַּעַל חוֹב וְקָטְרִיף לֵיהּ – בא הבעל חוב וביקש לגבות את הקרקע בעבור מחצית החוב, אָזוּל יַתְמֵי, יָהֲבוּ לֵיהּ – הלכו היתומים ונתנו למלוה חַמְשִׁין זוּזֵי, ועל ידי כן נשארה הקרקע ברשותם. לאחר מכן, הָדַר קָטְרִיף לָהּ – חזר המלוה וביקש שוב ליטול את הקרקע בעבור חמשים הזוז הנותרים. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵּי – באו היתומים לפני אביי כדי שיפסוק להם את הדין, אָמַר לָהֶן אביי מִצְוָה עַל הַיְתוֹמִים לִפְרוֹעַ חוֹב אֲבִיהֶן, ולכן הָנֵי קַמָּאֵי מִצְוָה עֲבִדִיתוּ – אותן מעות שניתנו בראשונה לא ניתנו בעבור דמי הקרקע, אלא בשביל קיום מצוה של פריעת חוב אביכם, נמצא שהקרקע עדיין משועבדת לבעל חוב בעבור חמשים הזוז הנותרים, ואם כן הַשְׁתָּא כִּי טָרִיף בְּדִין קָטְרִיף – עתה שחוזר המלוה וגובה את הקרקע, בדין הוא גובה.

מבארת הגמרא: וְלֹא אֲמָרָן – לא נאמר כן שחוזר וגובה את השדה אלא באופן דְּלֹא אָמְרוּ לֵיהּ – שלא אמרו היתומים לבעל חוב בשעה ששילמו לו, הָנֵי חַמְשִׁין זוּזֵי דָּמֵי דְּאַרְעָא קְטִינָא – חמשים זוז אלו הם דמי השדה הקטנה, אֲבָל אִם אָמְרוּ לֵיהּ היתומים לבעל חוב, הָנֵי חַמְשִׁין זוּזֵי דָּמֵי אַרְעָא קְטִינָא, סַלּוּקֵי סַלְקוּהָ – סילקו אותו מהקרקע, שכיון שקנו ממנו את הקרקע הרי היא שלהם ואינה משועבדת.

* * *

הגמרא מביאה מעשה בענין מכירת כתובה: הַהוּא גַּבְרָא דְּזַבְּנָהּ לִכְתוּבָּתָהּ דְּאִימֵּיהּ – היה אדם שמכר את כתובתה של אמו בְּטוֹבַת הֲנָאָה – בעבור תשלום מועט, וְאָמַר לֵיהּ המוכר ללוקח, אִי אָתְיָא אֵם וּמְעַרְעֲרָא – אם תבוא אמי ותערער על המכירה לבטלה, לֹא מְפַצִּינָא לָךְ – לא אפצה אותך, ולא אחזיר לך הדמים שנתת. לבסוף מת הבעל ולאחר מכן שְׁכִיבָא אִימֵּיהּ – מתה אמו, וְלֹא אִיעַרְעֲרָא – ולא ערערה על המכירה קודם שמתה, וְאָתָא אִיהוּ וְקָא מְעַרְעֵר – ובא המוכר וערער בטענה 'אני עומד תחת אמי, ואף את דמי המכר לא אחזיר שהרי שלא באחריות מכרתי לך וקיבלת עליך'.

המשך בעמוד מא

וְאָתָא בַּעַל חוֹב דִּרְאוּבֵן וְקָטָרִיף לֵיהּ מִינֵיהּ – וטרף את הקרקע מראובן לפי שהיתה הקרקע משועבדת לו עבור חובו, **דִּינָא הוּא דְּאָזִיל שִׁמְעוֹן וּמְפַצֵּי לֵיהּ** – צריך שמעון ללכת ולפצותו על ידי החזרת מעות המקח, שהרי נתחייב לו באחריותה. **אָמַר** לֵיהּ **רָבָא** לרמי בר חמא, **נְהִי דְּאַחֲרָיוּת דְּעָלְמָא** קַבִּיל עָלֵיהּ – אמנם שמעון קיבל על עצמו אחריות אם יטרפו את השדה נושים אחרים שלא מחמת ראובן, אבל **אַחֲרָיוּת דְּנַפְשֵׁיהּ** מִי קַבִּיל עָלֵיהּ – וכי קיבל על עצמו אחריות על תביעות מחמת ראובן עצמו, הלא ודאי לא קיבל אחריות לגבי ראובן באופן זה.

מוסיפה הגמרא: ומכל מקום **מוֹדֶה רָבָא** לרמי בר חמא, **בְּרְאוּבֵן שֶׁיָּרַשׁ שָׂדֶה** מִיַּעֲקֹב אביו **וּמְכָרָהּ לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, וְאָתָא שִׁמְעוֹן** וחזר **וּמְכָרָהּ לִרְאוּבֵן בְּאַחֲרָיוּת, וְאָתָא** בַּעַל חוֹב דְּיַעֲקֹב שהקרקע נשתעבדה לו בעבור החוב שהיה חייב לו יעקב, **וְקָטָרִיף לֵיהּ מִינֵיהּ** – וטרף מראובן את הקרקע, שבאופן זה **דִּינָא הוּא דְּאָזִיל שִׁמְעוֹן וּמְפַצֵּי לֵיהּ מִינֵיהּ** – הדין הוא שצריך שמעון ללכת ולפצות את ראובן שקנאה ממנו באחריות. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה הוא הטעם שבאופן זה צריך שמעון לפצות את ראובן, הרי לא קיבל שמעון אחריות על תביעות מחמת ראובן. מבארת הגמרא: בַּעַל חוֹב דְּיַעֲקֹב, כְּבַעַל חוֹב דְּעָלְמָא דָּמֵי – הרי הוא כבעל חוב אחר הבא לטרוף מראובן מחמת חוב של מי שמכר לראובן ולא מחמת חוב של ראובן.

* * *

הגמרא מביאה דין נוסף בענין מכירת שדה באחריות: **אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת,** ולשמעון לא היו מעות בשעת המכר ולכן **זָקַף עָלָיו בְּמִלְוֶה** – כתב לו שטר חוב על אותם דמים, ולאחר מכן **מֵת רְאוּבֵן, וְאָתָא** [–ובא] בַּעַל חוֹב דְּרְאוּבֵן **וְקָטָרִיף לָהּ מִשִּׁמְעוֹן** – ורצה לטרוף את הקרקע משמעון עבור חובו, **וּפַיְיסֵיהּ בְּזוּזֵי** – ועמד שמעון ופייס את בעל החוב במעות, בדמי השדה שהיה חייב לראובן, ועתה שמעון טוען שאינו חייב לשלם ליתומים את דמי השדה, לפי ששילם בהם את חובו של ראובן אביהם. **דִּינָא הוּא** – הדין שאין שמעון יכול לטעון כן אלא חייב הוא לשלם ליתומים את החוב של דמי השדה, משום **דְּאָמְרֵי לֵיהּ בְּנֵי רְאוּבֵן** לשמעון, אין לך לטעון ולפטור עצמך בטענה שנתת את דמי השדה לבעל חוב של אבינו, משום **דַּאֲנַן מִטַּלְטְלֵי שָׁבַק אֲבוּן נְכָסָךְ** – אנו, מטלטלים השאיר אבינו אצלך, כלומר, המעות שאתה חייב לו, ולא השאיר לנו אבינו קרקע, **וּמִטַּלְטְלֵי דְּיַתְמֵי לְבַעַל חוֹב לֵא מִשְׁתַּעְבְּדֵי** – והדין הוא שמטלטלים שירשו היתומים אינם משתעבדים לבעל חוב של אביהם, ולא היה הבעל חוב של אבינו גובה כלום מאתנו, וממילא עליך לשלם את דמי השדה.

אָמַר רָבָא, אִי פְּקַח אִידָךְ – אם שמעון פקח הוא, כאשר יבואו היתומים לתבוע ממנו את דמי הקרקע, **מַגְבֵּי לְהוּ נִיהֲלֵיהוּ אַרְעָא** – יתן להם שמעון קרקע עבור החוב שהיה חייב לאביהם, ואז מתברר שלא הניח אביהם אצלו מטלטלים אלא קרקע, **וְהַדַּר גָּבֵי לָהּ מִינַיְיהוּ** – יחזור ויגבה אותה מהם, עבור חיוב האחריות שנתחייב לו אביהם בשעת המכר. ואף שאין גובים מיתומים את חוב אביהם אלא מקרקעות שאביהם הוריש להם ולא מקרקעות שקנו הם אחר מותו, מכל מקום אף באופן זה שפרע חובו שנתחייב ליתומים בקרקע חוזר וגובה מהם, כְּדברי **רַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, יְתוֹמִים שֶׁגָּבוּ** קַרְקַע בְּחוֹבַת אֲבִיהֶן – עבור חוב שהיו חייבים לאביהם, בַּעַל חוֹב אחר של אביהם חוֹזֵר וְגוֹבֶה אוֹתָהּ מֵהֶן.

* * *

הגמרא מביאה דין בענין גביית בעל חוב מלקוחות: **אָמַר רַבָּה, רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר כָּל שֶׁדּוֹתָיו לְשִׁמְעוֹן** בשטר אחד, **וְחָזַר שִׁמְעוֹן וּמָכַר שָׂדֶה אַחַת לְלֵוִי, וְאָתָא** [–ובא] בַּעַל חוֹב דְּרְאוּבֵן לגבות חובו, מהנכסים שמכר ראובן, **רָצָה מֵזֶה גּוֹבֶה, רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה,** כלומר, שיכול לגבות את חובו משמעון ויכול לגבות מלוי.

מבארת הגמרא באיזה אופן נוהג דין זה: **וְלֵא אֲמָרָן** – ולא אמרנו דין זה שיכול לגבות ממי שרוצה, **אֶלָּא דְּזַבְנָהּ בֵּינוֹנִית** – באופן שלוי קנה משמעון קרקע בינונית, **אֲבָל זַבְנָהּ עֲדִיפָה וְזִבּוּרִית** – אבל אם קנה לוי משמעון קרקע משובחת או קרקע גרועה, והשאיר אצל שמעון קרקע בינונית, אין בעל חובו של ראובן יכול לגבות מלוי, משום **דְּמַצִּי אָמַר לֵיהּ** – שיכול לוי לומר לבעל חוב, **לְהָכִי טָרְחִי וְזַבְנִי אַרְעָא דְּלֵא חַזְיָא לָךְ** – לכך טרחתי וקניתי משמעון דווקא קרקע שאינה ראויה לך לגבייה, שהרי דינו של בעל חוב לגבות מקרקע בינונית.

וּבֵינוֹנִית נַמִּי – ואף באופן שקנה לוי בינונית, **לֵא אֲמָרָן** – לא נאמר הדין שיכול בעל חובו של ראובן לגבות ממנו **אֶלָּא** באופן **דְּלֵא שָׁבַק בֵּינוֹנִית דְּכָוְתָהּ** – שלא השאיר לוי אצל שמעון בינונית כמותה,

---

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט אייר, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מה' במדבר, בו כותב שרוצה להיות חסיד ליובאוויטש וכן גם חבר שלו רוצה בכזה, ורוצים לדעת התנאים ומה יש לעשות.

הנה התנאים הם ללמוד תורת החסידות וע"פ מרז"ל לא המדרש עיקר אלא המעשה להתנהג בהדרכותי' ומנהגי'. וכמובן שכמו שבקבלת התורה שזכו לזה דוקא ע"י הקדמת נעשה לנשמע, הרי כן הוא ג"כ באיזה חלק מפרד"ס שבתורה שגם בזה צ"ל הקדמת נעשה לנשמע וכבר ידוע פסק רז"ל לא יגעת ומצאת אל תאמין יגעת ומצאת, ואם רוצים באמת הנה הבא לטהר מסייעין אותו.

בטח לומד תניא גם עתה וכן אומר בכל יום אחר תפלת שחרית שיעור תהלים - כפי שנחלק התהלים לימי החודש - והשי"ת יצליחו.

בברכה לתלמוד תורה ביראת שמים,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

ואתא בעל חוב דראובן — שהיה שטרו קודם למכירה ראשונה שמכרה ראובן לשמעון. ואילו בא ומצאה ביד שמעון — הכי נמי הוה טריף לה. **דינא הוא דאזיל שמעון ומפצי ליה** — כשם שאילו מכרה שמעון זה לאיש אחר באחריות, ובא בעל חוב דראובן וטורפה — היה שמעון מפצהו, ועל ראובן לא יוכל לחזור — שהרי שלא באחריות לקחה הימנו. כך, כשמכרה לראובן עצמו — יפצה לו. **נהי דאחריות דעלמא** — כל העוררים עליה שלא מחמת ראובן, קיבל עליה שמעון. **אחריות דנפשיה** — ערעור הבא לו מחמת עצמו. **כבעל חוב דעלמא דמי** — המעורר עליה שלא מחמת ראובן, אלא מחמת מי שמכר לו לראובן תחלה. וכשם שאם לקחה ראובן מלוי ומכרה לשמעון, שאינו אחיו, שלא באחריות, וחזר שמעון ומכרה לראובן באחריות, ובא בעל חוב דלוי, הקודם לשטר מכירה ראשונה, וטורפה מראובן — צריך שמעון לפצותו, שהרי באחריות מכרה, והוא לקחה שלא באחריות. אף כשירשה ראובן מיעקב ומכרה, ובא בעל חוב דיעקב — יפצנו שמעון, ולא אמרינן דראובן כרעיה דאבוה הוא ואחריות דראובן לא קיבל עליה שמעון. **וזקפן עליו במלוה** — שלא נתן לו שמעון דמי השדה, אלא כתב לו שטר חוב עליהם. **ופייסיה בזוזי** — במעות דמי השדה שהיה חייב ליתמי, פייס את הנושה, בשביל ראובן, שבאחריות מכרה לו. **מטלטלי שביק אבון גבך** — והיה בעל חוב של אבינו מסולק ממנו, שאין לנו קרקע. והמעות לא היה לך ליתן, דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב. ועתה גם אתה אין לך לחזור עלינו על האחריות, לפי שאין לנו קרקע מאבינו. **מגבי להו ארעא** — כשתבעוהו היתומים יפרע להן קרקע בדמי המעות, והדר גבי מנייהו בשביל אחריות אביהם. ולא מצו למימר לא ירשנו קרקע זה מאבינו אלא לקחנוהו במעות, דאמר להו: על ידי שעבוד חוב אביכם באה לכם, והרי היא לכם כירושת קרקע שלקח אביכם בחייו. **בעל חוב** — של אביהם. **חוזר וגובה אותה מהם** — כאילו נפלה להם ממש בירושה. **כל שדותיו** — בשטר אחד. דבשני שטרות אין גובין מלוי, אלא אם כן לקח משמעון אותה שלקח מראובן באחרונה, דמצי אמר ליה: הניח לך שמעון מקום לגבות הימנו כשלקח את זו, ואין זו בשעבודך, דאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין. **רצה מזה גובה רצה מזה גובה** — וכדמסיים ואזיל: דזבן לוי משמעון בינונית, ששעבוד בעל חוב עליה, ולא שבק בינונית משל ראובן אצל שמעון. הלכך, רצה לגבות משמעון עידית — גובה, דאמר ליה: אתה לקחת כל השדות ונכנסת תחת ראובן להשתעבד לחובי, וכל זמן שאמצא משל ראובן אצלך כלום — לא אטריח את לוי, שהניח לי מקום לגבות. רצה — מלוי גובה, כגון אם לא ימצא אצל שמעון משל ראובן אלא זיבורית — גובה בינונית מלוי. דאמר ליה: לקחת את שעבודי בינונית שדיני מוטל עליה. ואף על גב דאילו לקחה לוי לבינונית זו מראובן, והניח אצלו זיבורית — לא היה יכול בעל חוב דראובן לחזור על לוי, כדתנן: אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין, ואפילו הן זיבורית. התם הוא — דראובן בעל חובו הוא, ואמור רבנן: מפני תקון העולם, כל זמן שיש אצל בעל חובו כדי חובו — לא יטרוף לקוחות. אבל כאן — שמעון לאו בעל חובו הוא, ואף עליו מכח טירפא הוא בא.

דינא

וַאֲתָא בַּעַל חוֹב דִּרְאוּבֵן וְקָטָרֵיף לֵיהּ מִינֵּיהּ - דִּינָא הוּא דִּדְאָזֵיל שִׁמְעוֹן וּמְפַצֵּי לֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: נְהִי דְּאַחֲרָיוּת דְּעָלְמָא קַבֵּיל עֲלֵיהּ - אַחֲרָיוּת דְּנַפְשֵׁיהּ מִי קַבֵּיל עֲלֵיהּ? וּמוֹדֶה רָבָא בִּרְאוּבֵן שֶׁיָּרַשׁ שָׂדֶה מִיַּעֲקֹב, וּמְכָרָהּ לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, וַאֲתָא שִׁמְעוֹן וּמְכָרָהּ לִרְאוּבֵן בְּאַחֲרָיוּת, וַאֲתָא בַּעַל חוֹב דְּיַעֲקֹב וְקָטָרֵיף לֵיהּ מִינֵּיהּ - דִּינָא הוּא דְּאָזֵיל שִׁמְעוֹן וּמְפַצֵּי לֵיהּ מִינֵּיהּ. מַאי טַעְמָא - בַּעַל חוֹב דְּיַעֲקֹב כְּבַעַל חוֹב דְּעָלְמָא דָּמֵי. אָמַר רָמִי בַּר חָמָא: רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת, וְזָקַף עָלָיו בְּמִלְוֶה, וּמֵת רְאוּבֵן, וַאֲתָא בַּעַל חוֹב דִּרְאוּבֵן וְקָטָרֵיף לָהּ מִשִּׁמְעוֹן, וּפַיְּיסֵיהּ בְּזוּזֵי - דִּינָא הוּא דְּאָמְרִי לֵיהּ בְּנֵי רְאוּבֵן: אֲנַן מְטַלְטְלֵי שְׁבַק אֲבוּן גַּבָּךְ, וּמְטַלְטְלֵי דְּיַתְמֵי לְבַעַל חוֹב לָא מִשְׁתַּעְבְּדִי. אָמַר רָבָא: אִי פִּקֵּחַ אִידָךְ - מַגְבֵּי לְהוּ נִיהֲלַיְיהוּ אַרְעָא, וַהֲדַר גָּבֵי לָהּ מִינַּיְיהוּ, כְּרַב נַחְמָן. דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: יְתוֹמִים שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹבַת אֲבִיהֶן - בַּעַל חוֹב חוֹזֵר וְגוֹבֶה אוֹתָהּ מֵהֶן. אָמַר רַבָּה: רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר כָּל שְׂדוֹתָיו לְשִׁמְעוֹן, וְחָזַר שִׁמְעוֹן וּמָכַר שָׂדֶה אַחַת לְלֵוִי, וַאֲתָא בַּעַל חוֹב דִּרְאוּבֵן, רָצָה - מִזֶּה גּוֹבֶה, רָצָה - מִזֶּה גּוֹבֶה. וְלָא אֲמָרַן אֶלָּא דְּזַבְּנָהּ בֵּינוֹנִית, אֲבָל זַבְּנָהּ עִידִּית וְזִבּוּרִית - מָצֵי אָמַר לֵיהּ: לְהָכִי טָרְחִי וּזְבִינִי אַרְעָא דְּלָא חַזְיָא לָךְ. וּבֵינוֹנִית נַמִי לָא אֲמָרַן אֶלָּא דְּלָא שְׁבַק בֵּינוֹנִית דִּכְוָותָהּ,

אבל

זקפו במלוה — לא מצי אמרי בני ראובן לשמעון מידי, דחשבינן הנך מעות כאילו הן מונחין בידו במשכון תחת השדה, אם יטרפוה ממנו. ואם כן אתי שפיר דנקט "באחריות", דשלא באחריות — אין חילוק בין זקפו ללא זקפו. ואפילו אם תמצי לומר: דזקפו — לאו דווקא, ולא נקט "זקפו" אלא משום לומר שנתקיים המכר, דכל זמן דעייל ונפיק אזוזי אין המכר קיים, וכשזוקפו עליו במלוה — תו לא עייל ונפיק אזוזי, ולא הוה צריך למימר אלא "ונתקיים המכר" ותו לא — אפילו הכי אומר רבי: דאיצטריך למינקט "באחריות", דאי שלא באחריות — לא הוה שמעינן מינה אלא מאי דשמעינן ממתניתין. דמה שאין הלוקח רשאי לתת המעות לבעל חוב — מתניתין היא בפרק "הכותב" (כתובות פד,א), רבי עקיבא אומר: אין מרחמין בדין, אלא ינתנו ליורשים, שכולן צריכין שבועה ואין היורשים צריכין שבועה. אבל השתא קא משמע לן: אף על פי שהוא מוחזק בהן, וסלקא דעתך, יעכבם לעצמו תחת אחריות שאביהן חייב — אפילו הכי לא יעכבם, דמטלטלי דיתמי נינהו. ועוד נראה לרבי: דזקפן במלוה — דווקא. דאי לאו הכי — מאי קאמר: דינא הוא דאמרי ליה בני ראובן לשמעון מטלטלי שבק אבינו גבך. עד כאן לא קאמר רבי עקיבא ינתנו ליורשים — אלא משום דכולן צריכין שבועה, ואין היורשים צריכין שבועה. הא אי אחרים נמי לא הוו צריכין שבועה — משמע דמודה שיתנו לאחרים. והכא, האי לוקח, מאי שבועה צריך? הא ליכא למימר הכא שמא התפיסו צררי. דכל זמן שמעות המקח בידו עדיין — למה יתפיסו אחרים תחתיהם? הלכך נקט "זקפו במלוה", דהואיל וזקפו במלוה — איכא למיחש טפי שמא התפיסו צררי, שיעכב אם יטרפוה ממנו. דהך מלוה ישאל ממנו כל שעה שירצה שיכתוב עליו שטר מלוה. אבל לא זקפו — ליכא למיחש לשמא התפיסו צררי, וליכא שבועה. והואיל וכן — לא מצו יתמי למימר ליה ולא מידי. מפי רבי. ותימה: הואיל ולא זקפו ליכא למיחש לצררי — אם כן למאן דמפרש טעמא בערכין פרק "שום היתומים" (כב,א) דאין נזקקין לנכסי יתומים קטנים אלא אם כן רבית אוכלת בהן, משום צררי — משכחת לה דנזקקין, כמו ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות ולא זקפו עליו במלוה, ומת, ושלם שמעון המעות ליתומים, ואחר כך נמצאת שאינה שלו — הרי עכשיו חוזר על היתומים ונזקקין, הואיל ולא חיישינן לצררי! ואמר לי רבי: נהי דביתומים גדולים לא הוה חיישינן לצררי כהאי גוונא, ביתומים קטנים חיישינן טפי.

ופייסיה בזוזי — אומר רבי: דרבותא הוא; לא מבעיא היכא דלא פייסיה — דאינו יכול לעכב המעות, אלא אפילו פייסיה, דסלקא דעתך אמינא הרי פרע חוב שלהם, וסילק בעל חוב זה מעליהן — קא משמע לן דאפילו הכי אמרי ליה: אנן מטלטלין כו'. **אי** פיקח אידך מגבי להו ניהלייהו וכו' — מכאן יש להוכיח דאף על גב דאמרינן לעיל בפרק "הכותב" (פו,א) דדינו דבעל חוב בזוזי היכא דאית ליה זוזי, מכל מקום אם הפסיד הלוה בכך — לא יתן לו זוזי. כגון הכא, דמצי מגבי להו קרקע, ואינו עושה שלא כדין. **ראובן** שמכר כל שדותיו לשמעון — פירש בקונטרס: בשטר אחד. דבשני שטרות לא אמרינן: רצה — מזה גובה, רצה — מזה גובה, משום דאינו יכול לגבות מלוי אלא אם כן לקח משמעון אותה שקנה באחרונה מראובן. דאי לקח אחת מאותן שלפני האחרונה — לא גבי בעל חוב מלוי, דאמר ליה: הניח לך שמעון מקום לגבות הימנו, כשקנה את שלי מראובן. ומשעה שקנאה שמעון — נסתלק שיעבודך, ונשאר שיעבודך על הנותרות. ולא נהירא לרבי: דמצי שמעון למימר ליה: מאי טעמא אמור רבנן אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש שם בני חורין, ואפילו הן זיבורית — משום תקנה דלוקח ראשון, אנא בהך תקנתא לא ניחא לי, כדרבא, בפרק קמא דבבא קמא (ח,ב). הלכך, מצי לפרש: בשני שטרות וביותר. מפי רבי. ולי נראה כפירוש הקונטרס: דדוקא בשטר אחד, אבל בשני שטרות, ולקח שמעון זיבורית באחרונה, ולוי לקח משמעון אותה שלפני אחרונה — אינו יכול לגבות מלוי. דאמר ליה: להכי טרחי וזבני ארעא דלא חזיא למיקם קמך, דודאי אם היא כולם ביד שמעון — אחרונה שהיא זיבורית היה מגבה לו. וכן אם לקח שמעון עידית באחרונה ולקח לוי אותה עידית — אינו יכול לגבות מלוי אותה עידית, מהאי טעמא, דלהכי טרחי וזבני ארעא דלא חזיא לך, דודאי אם היו כולם ביד שמעון, הבינונית והזיבורית שלקח לפני האחרונה שהיא עידית — היה מגבה לו, והיה הרשות בידו, כדמפרש טעמא בבבא קמא (שם). וכן אם זבן לוי בינונית ושבק בינונית — יכול לומר: הנחתי לך מקום לגבות ממנו, אף על פי שלקח שמעון בשני שטרות. ומיהו, יתכן להיות: רצה — מזה גובה, רצה — מזה גובה אפילו בשני שטרות, ואף על פי שלקח לוי משמעון אותה שלפני האחרונה, בענין שהאחרונה עידית והראשונה שלקח לוי בינונית ולא שבק בינונית דכוותה, ולא מצי למימר: השתא טרחי וזבני ארעא דלא חזיא לך. **רצה** מזה גובה רצה מזה גובה — ואף על גב דאמרינן: אין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין, ואפילו הן זיבורית — הכא שאני, דליכא בני חורין כלל, וכולהו משועבדים נינהו, שהרי זה הבעל חוב בא מכח ראובן.

אבל

כתובות. מי שהיה נשוי – פרק עשירי דף צב עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות רש"י

אבל שבק בינונית דכוותה מצי אמר ליה הנחתי לך מקום לגבות ממנו — לאו דווקא קאמר האי לישנא, דלא שייך לומר הכי אלא לגבי בעלים ולא לגבי לוקח ראשון, ועיקר טעמא לא הוי אלא משום "מה מכר ראשון לשני — כל זכות שתבא לידו", והוא היה יכול לדחותו אצל בינונית אחרת דכוותה. אבל לא שביק בינונית דכוותה — לא מצי לדחותו אצל זיבורית, דראשון נמי לא היה יכול לדחותו אצל זיבורית. דאי משום "אי שתקת שתקת, ואי לאו מהדרנא שטרא דזיבורית למריה", כדאמרינן בפרק קמא דבבא קמא (ח,א) גבי מכר לאחד או לשלשה כאחד נכנסו תחת הבעלים — הא אוקימנא התם ביתמי, והך דהכא מייתי בתר הכי, ומסתמא מיירי נמי ביתמי.

דינא הוא דאזיל ראובן ומפצי ליה — וקא משתעי דינא בהדיה. ומקשים: מאי נפקא מינה שיטעון עמו ראובן ולא שמעון? מה ירויח שמעון בכך, הלא כל מה שיטעון ראובן יטעון שמעון! וכי תימא, נפקא מינה כגון שיש עדים קרובים לשמעון ואינם קרובים לראובן, ורוצים לחייב בעל חוב — הרי לשמעון אינם יכולים להעיד, אבל לראובן יכולים להעיד — לא היא, דכיון דסוף סוף יש ריוח לשמעון, שיעמידו בידו הקרקע — פסולין להעיד אפילו לראובן, כדמוכח בסוף פרק קמא דמכות (ז,א) דאמר: אילעא וטוביה קריבי דערבא הוו, סבר רב פפא למימר: גבי לוה ומלוה רחיקי הוו. אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא: אי ליתיה ללוה — לאו בתר ערבא אזיל? ואין לומר דנפקא מינה: כגון שהעדים, המקיימין את השטר של בעל חוב, קרובים לראובן ואין קרובים לשמעון, ואי לא היה ראובן בעל דברים — יכולים לקיימו. הא נמי לאו מלתא היא מטעם דפרישית, דאפילו משתעי דינא בהדי שמעון לא מצו מקיימי ליה, כיון דאי טריף ליה מיניה — בתר ראובן אזיל. ועוד: דמסיק: איכא דאמרי אפילו שלא באחריות נמי כו', הא אפילו איהו גופיה אמרינן בבבא בתרא (מג,א): המוכר שדה שלא באחריות — מעיד לו עליה אי אית ליה ארעא אחריתי, דליכא למימר להעמידה לפני בעל חוב עביד, ולא הוי פסול משום תרעומת, כל שכן קרובים, שלא יהיו פסולים משום תרעומת! וליכא למימר, דנפקא מיניה לעיניין שבועה; דראובן יודע אם פרע לו אם לאו, ויכול לומר לו: אישתבע לי דלא פרעתיך, כדפירש הקונטרס. אבל שמעון אינו יודע, ואינו רוצה לטעון שקר. דהא בלאו הכי צריך שבועה, כדין הבא ליפרע מנכסים משועבדים, דלא יפרע אלא בשבועה. ומיהו, יש לומר: דנפקא מינה דיכול לומר: אישתבע לי דלא פרעתיך, כדפירש בקונטרס. וכגון שמחל לו שמעון שבועה הבא ליפרע מנכסים משועבדים. ורבי היה מדקדק: דאי בעל חוב אינו יכול למצוא עדים לקיים שטרו, ואמרינן דראובן יכול לטעון "מזויף הוא", לפי שהוא יודע בבירור אם הוא מזוייף, אבל שמעון — מספק אינו יכול לטעון "מזויף הוא", אז נפקא מינה טובא. וכן היורשים, מספק אינן יכולים לטעון "מזויף הוא" על שטר שהרציאו על אביהן אף על פי שאין בעל חוב יכול לקיימו. ואל תתמה: אם כן לא שבקת חיי לכל בריה — שהרי מן התורה אין צריך שום שטר קיום, דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין. ואפילו גזלן מוחזק שהוציא שטר — אין נראה לי שצריך קיום, דלא אמרינן החתים עדים שאינן מעצמו. דאף על פי שהוא חשוד על הממון — מירתת לכתוב שטר מזויף, פן יכירו בית דין זיופו. הלכך, כי תקינו רבנן קיום כנגד טענת שטר מזויף — הני מילי כי אמר לוה דקים ליה בנבריה, אבל יתמי ולקוחות כנגד טענת של זיוף — לא הצריכו חכמים עדי קיום, הואיל ולא קים ליה בנבריה אם הוא מזויף אם לאו. ומיתי רבי ראיה מהא דתנן בפרק קמא דבבא מציעא (יב,ב): מצא שטרי חוב, אם יש בהן אחריות נכסים — לא יחזיר לא לזה ולא לזה, מפני שבית דין נפרעין מהם. אין בהן אחריות נכסים — יחזיר למלוה, מפני שאין בית דין נפרעין מהם, דברי רבי מאיר. ומוקי לה שמואל (שם יג,א) שאין חייב מודה. ואין בהן אחריות — יחזיר, דאומר היה רבי מאיר: שטר שאין בו אחריות — אפילו מבני חרי לא גבי, ויחזיר למלוה ויצור על פי צלוחיתו. ופריך: וניהדר ליה ללוה לצור על פי צלוחיתו של לוה! לוה?! הא קאמר "לא היו דברים מעולם"! והשתא, אם תמצי לומר דטענינן ליתמי ולקוחות "מזויף הוא", יש בו אחריות נכסים אמאי לא יחזיר? אי בשיכול לקיימו ויש לו למלוה עדי קיום — אם כן יחזיר, דקושטא קאמר, ובדין יגבה, דלפריעה ליכא למיחש, דהא קאמר "לא היו דברים מעולם", וכל האומר "לא ליתי" — באומר "לא פרעתי" דמי. ואם לא יוכל לקיים — מה נוכל להפסיד בחזרתו? והלא לא יוכל להוציא על ידו כלום מלוה, כי יטעון "מזויף". וגם מן הלקוחות ויתומים לא יוכל להוציא — כי נטעון בשבילם! אלא ודאי לא טענינן להו טענת זיוף. אף על גב דשאר טענות טוענין ליורש וטוענין ללוקח, הבא מוקמינן ליה אדאורייתא כל זמן שאין הלוה עצמו פוסלו. לכך לא יחזיר, שלא יגבה מן היתומים ומן הלקוחות. ומיהו קשה: דאכתי אמאי לא יחזיר? הא לא יוכל לעולם לגבות על ידו לא מיתומים ולא מלקוחות, דנהי ד"מזויף" לא טענינן להו — מיהו "פרוע הוא" טענינן להו, דאביהם היה נאמן לטעון "פרוע" מיגו דאי בעי אמר "מזויף הוא", כענין שמצינו ב"המוכר את הבית" בסופו (בבא בתרא ע,א) גבי המפקיד אצל חבירו בשטר, דקסבר רב חסדא דכי אמר "החזורתיו לך", דאף על גב דאיכא למימר "שטרך בידי מאי בעי" — נאמן, מיגו דאי בעי אמר "נאנסו". ומסיק: לימא בפלוגתא, שטר כיס היוצא על היתומים; דייני גולה אמרי: נשבע וגובה כולו. ודייני ארץ ישראל אמרי: נשבע וגובה מחצה. ומפרש דמאן דאמר נשבע וגובה מחצה סבר: לא מצי אמר ליה "שטרך בידי מאי בעי", אית ליה דרב חסדא. פירוש: דטענינן ליתמי החזורתי לך הפלגא פקדון. הואיל ואביהן היה נאמן בכך, מיגו דאי בעי אמר "נאנסו". ואף על גב דליתמי לא טענינן "נאנסו", דהא למאן דאמר נשבע וגובה כולו, דמצי אמר ליה "שטרך בידי מאי בעי", ולית ליה דרב חסדא — מכל מקום לפטרו, דנימא "נאנסו"! אלא, לא טענינן להו "נאנסו". והיינו טעמא — משום דלא שביחא. ואפילו הכי טענינן להו למאן דאמר: נשבע וגובה מחצה החזורתיו לך, אף על פי שאביהן לא היה נאמן אלא מחמת מיגו, דאי בעי אמר "נאנסו". והכי נמי טענינן להו "פרוע הוא", אף על גב דאביהן לא היה נאמן אלא מיגו דאי בעי אמר "מזויף הוא"! ומיהו, הא לא קשיא מידי, אי סבירא ליה לשמואל: מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, שלא היה אביהן נאמן לומר "פרוע הוא", מיגו דאי בעי אמר "מזויף". אבל בהדיא סבירא ליה לשמואל ב"מי שמת" (שם קנד,ב) אליבא דרבי מאיר דמודה בשטר שכתבו — צריך לקיימו. ועוד קשה הדבר: אם לא חשו להפסיד יתומים ולקוחות, שיוכל כל אדם להוציא מידם על ידי זיוף! ועל כן נראה לומר: שטוענין להם "מזויף הוא". וההיא דהתם — איכא לשנויי עלה דחיישינן שמא יוציא אפילו מלוה גופיה, על ידי שימצא קיום. וכיון דפסיל ליה ואיתרע ליה בנפילה — איכא למיחש ביה, אפילו אם יבאו ויכירו החתימות, כי שמא דימה וזייף עד שדימה את החתימה לחתימת עדים לגמרי, וטעו הדיינים בקיום השטר, כי ההיא ד"גט פשוט" (שם קסז,א) דאנח ידיה אזרנוקא, ובדחיישינן לעיל ב"אלו נערות" (לו,ב) גבי שטר ריעא, דלא מגבינן ביה אף על גב דאית ליה עידי קיום, מכיון דקא מהדר אזיופא — אימור: זיופ זייף וכתב. ואם תאמר: אם כן המוצא שטר שכתוב בו הנפק, אמאי יחזיר? ניחוש שמא זייף ודימה החתימות לגמרי! הא לא קשיא, שהרי יש לנו לחלק בין היכא דטעין לוה "מזויף הוא", להיכא דלא טעין; דהיכא דלא טעין לית לן למיחש משום ריעותא דנפילה, ואיכא לאוקמא ההיא דשטר שכתוב בו הנפק — בדליתא ללוה, דלא טעין מידי. אבל אי הוה טעין זיוף — חיישינן. דהא אפילו תוקמא לההיא דלא יחזיר דחיישינן לזיוף דווקא בלא עדי קיום השטר, משום הפסד יתומים ולקוחות הוא דחיישינן, דלא טענינן להו "מזויף". מכל מקום תיקשי, מדאמר שמואל התם: המוצא שטר הקנאה בשוק — יחזיר לבעלים. ואמאי? ניחוש להפסידא דיתמי, כיון דלא מקויים! אלא: אית לן למימר: כגון דליתיה ללוה, דלא טעין "מזויף", ולהכי לא חיישינן לזיוף. והואיל וכן, כי מפרשין נמי דטעמא משום דחיישינן שמא יוציא אפילו מלוה עצמו על ידי קיום, והוא אינו ראוי להכשירו משום ריעותא דנפילה וטענת לוה — לא קשיא נמי ההיא דשטר שכתוב בו הנפק, דהא איכא נמי לאוקמא בדליתיה ללוה, ולא טעין מידי. אבל אי טעין לוה "מזויף הוא" — לא יחזיר, כיון דנפל איתרע ליה. אי נמי, כיון דמקויים — דקדקו ביה בית דין, ולא אתרע בנפילה. ואפילו פסיל ליה לוה ואמר "מזויף הוא" — יחזיר. וההיא דמצא שטר חוב — כשאינו מקויים, וכולי האי לא חיישינן שזייף התימת העדים וחתימת הדיינים. מפי רבי. ויש להביא ראיה דטענינן שפיר ליתמי "מזויף", מהא דאמרינן בסוף פרק "גט פשוט" (בבא בתרא קעד,ב) דאמר רב הונא: שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו, ואמר מנה "לפלוני בידי" — נאמן, חזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש. ופריך: וכי אדם עושה קנוניא על בניו? דרב ושמואל דאמרי תרוייהו: שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי, אמר "תנו" — נותנין, לא אמר "תנו" — אין נותנין. ומסיק: דרב הונא מיירי בדנקיט שטר מקויים, ורב ושמואל בדנקיט שטר שאינו מקויים. אמר "תנו" — קיימיה לשטריה, לא אמר "תנו" — לא קיימיה לשטריה. פירוש: דשמא שלא להשביע את בניו אמר כן. ואם תמצא לומר דלא טענינן "מזויף", מכל מקום יגבה, דהא נקיט שטרא, ולא מצי אמרי "מזויף הוא"! ואין נראה לדחות דמיירי בדלא מת, דהא "נותנין" קאמר, משמע דאיתמי קאמר.

עד

1 אֲבָל שְׁבַק בֵּינוֹנִית דִּכְוָותָהּ - מְצֵי אָמַר לֵיהּ:
2 הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת הֵימֶנּוּ. אָמַר אַבָּיֵי: רְאוּבֵן
3 שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת, וַאֲתָא בַּעַל חוֹב
4 דִּרְאוּבֵן וְקָטְרֵיף לָהּ מִינֵּיהּ - דִּינָא הוּא דְּאָזֵיל
5 רְאוּבֵן וּמְפַצֵּי לֵיהּ, וְלָא מְצֵי אָמַר לֵיהּ: לָאו בַּעַל
6 דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ. מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ: דְּמַפְּקַת מִינֵּיהּ
7 - עָלַי הֲדַר. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת
8 נַמִּי, דְּאָמַר לֵיהּ: לָא נִיחָא לִי דְּתֶהֱוֵי לֵיהּ לְשִׁמְעוֹן
9 תַּרְעוֹמֶת עָלַי. אָמַר אַבָּיֵי: רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, וְיָצְאוּ עָלָיו

עסיקין

1 **דינא הוא דאזיל ראובן ומפצי ליה** — אם יש לו
2 עליו שום גלגול דברים, לחשוב חוב כנגד חוב,
3 או: אישתבע לי דלא פרעתיך. **לאו בעל דברים**
4 **דידי את** — איני טורף ממך כלום. **דמפקת מיניה**
5 **עלי הדר** — מה שאתה מוציא ממנו, יחזור עלי.
6 **ואיכא דאמרי אפילו שלא באחריות נמי** —
7 מכרה ראובן לשמעון, לא מצי אמר ליה בעל
8 חוב לראובן: לאו בעל דברים דידי את.

עסיקין

אֲבָל שָׁבַק בֵּינוֹנִית דִּכְוָותָהּ – אבל אם לוי השאיר ברשותו של שמעון קרקע בינונית כמותה, אין בעל חובו של ראובן יכול לגבות מלוי את הקרקע, משום דְּמָצֵי אָמַר לֵיהּ – יכול לוי לומר לבעל חוב, הַנַּחְתִּי לְךָ – אצל שמעון מָקוֹם – קרקע בינונית כמותה לִגְבּוֹת הֵימֶנּוּ, כלומר, שהכלל הוא, שכשאדם מוכר קרקע, הוא מוכר עם כל הזכויות שיש לו באותה הקרקע, וכשם שאם היו שתי הקרקעות הבינוניות אצל שמעון והמלוה היה בא לגבות ממנו, היה שמעון יכול להגבותו איזה קרקע שירצה, ואין המלוה יכול לדרוש קרקע מסוימת שהרי שתיהן בינוניות, כמו כן לוי שקנה בינונית זו קנה אותה עם אותה זכות שהיה לשמעון בה, שיכול לדחותו שיגבה מהקרקע השניה.

* * *

דין נוסף בענין מכירת שדה באחריות: אָמַר אַבַּיֵי, רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת – שאם יבוא בעל חובו של ראובן ויטול ממנו את הקרקע יפצה ראובן את שמעון ויחזיר לו דמי המקח, וְאָתָא [–ובא] בַּעַל חוֹב דִּרְאוּבֵן וְקָטְרִיף לָהּ מִינֵּיהּ – וביקש לגבות את הקרקע משמעון, עבור החוב, דְּיָנָא הוּא דְּאָזִיל רְאוּבֵן וּמְפַצֵּי לֵיהּ – שיכול ראובן ללכת ולהציל את שמעון בכך שיטען כנגד הבעל חוב ויסלקו מגביית השדה, וְלֹא מָצֵי אָמַר לֵיהּ – ואין הבעל חוב יכול לטעון לראובן לָאו בַּעַל דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ – אינך בעל דין שלי, ואין לך זכות לטעון כנגדי. וטעם הדבר, מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ – שיכול ראובן לומר לבעל חובו, דְּמַפְּקַתְּ מִינַּיהּ עָלַי הָדַר – מה שתוציא מיד שמעון בעבור החוב, יחזור עלי, שהרי קיבלתי אחריות על מכירה זו, ולפיכך אני 'בעל דברים' שלך.

דעה נוספת בענין זה: וְאִיכָּא דְּאָמְרִי – ויש אומרים בדעת אביי, אֲפִילּוּ אם מכר ראובן לשמעון שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת נַמִּי – גם כן יכול ראובן לטעון כנגד הבעל חוב שבא לגבות את השדה משמעון, ואינו יכול לומר לו אינך בעל דברים שלי, משום דְּאָמַר לֵיהּ ראובן לבעל חוב, לֹא נִיחָא לִי דְּתֶהֱוֵי לֵיהּ – לא נוח לי שיהיה לו לְשִׁמְעוֹן תַּרְעוֹמֶת עָלַי שמכרתי לו קרקע משועבדת והפסיד אותה מחמת חובי, ולפיכך נחשב ראובן בעל דברים לענין זה.

* * *

הגמרא מבארת דין בענין מכירת שדה שיצא עליה ערעור שאינה של המוכר: אָמַר אַבַּיֵי, רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, וְיָצְאוּ עָלָיו

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח אייר, תשי"ד

ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר יהושע [שניאור זלמן] שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מי"ט אייר, ולפלא עליו שלאחר שראה, הוא וכן כללות אנ"ש, הצלחה מופלגה בענין הישיבה במציאות הבנין וקנינו כו', הנה על כל צעד ושעל עדיין מלאים הם ספיקות, וכלשונו במכתבו, אין להם שום ציור ובאיזה אופן לגשת אל העבודה - וזה לאחרי שמתעסקים בזה איזה שנים, ונתקרבו בע"ב, כאלו שמראש לא פללו לזה, נוסף על הענין שגם ילדי ה... נצטרפו עליהם כו' וכו'. וכ"ש וק"ו - ומה במדינתם לפנים, שהי' הדבר קשור במס"נ, הרי התעסקו בחינוך ולא התנו תנאים עם הבורא יתי' שיראה נסים על כל צעד וצעד ובא"ל א"א להמשיך בעבודה, עאכו"כ במדינתם עתה, שאפילו בדרך הטבע ישנה אפשריות להמשיך בהדבר, ועאכו"כ שאין מקמצים בנסים - אלא שצריך להתבוננות קלה ופקיחת עינים במקצת עכ"פ...

נהניתי ממ"ש אשר במשך ביקורו בסידני נפגש עם כמה אברכים מי שהיו תלמידי אהלי"י מלפנים, ובודאי גם להבא יעמוד עמהם בקשר מכתבים ולהשתדל ג"כ שיחזרו להישיבה לכה"פ על משך איזה זמן.

מ"ש אשר משפחת פייגלין שיחיו השאירו ההמחאות ששלחו מכאן בשביל הישיבה אצלם לזכרון, והכניסו להבאנק ע"ח הישיבה חילופם ובאיזה תוספת. הנה אם הנהלת הישיבה נתנה הסכמתה על כך הרי יישר חילם. המחכה לבשו"ט בכל הנ"ל ובברכת הצלחה בעבודתו בקדש ובעניניו הפרטים, הוא וכל ב"ב שיחיו ולקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

מ. שניאורסאהן

נ.ב. בטח התועדו במשך ימי חג הפסח ול"ג בעומר ויעשו כן גם בחג השבועות. ות"ח אם יודיע פרטים בזה.

עֲסִיקִין – שבאו מערערים על השדה וטענו שאינה של ראובן אלא שלהם, ומחמת כן רוצה שמעון לחזור בו מהמקח, הדין הוא שעַד שֶׁלֹּא הֶחֱזִיק בָּהּ שמעון, יָכוֹל הוא לַחֲזוֹר בּוֹ מהמקח, משום שעדיין לא נקנתה לו השדה. אבל מִשֶּׁהֶחֱזִיק בָּהּ שמעון על ידי חזקה שעשה בה, וקנאה, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ מהמקח, מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ ראובן המוכר לשמעון, חַיֵּיתָא דְּקִיטְרֵי סָכְרַתְּ וְקַבֵּילַתְּ – שק קטן מלא קשרים הסכמת לקבל, כלומר, כיון שקנית שדה בלי אחריות הרי קיבלת על עצמך שאם יבואו עוררים על השדה תפסיד מעותיך. אבל אם קנה באחריות אפילו משהחזיק בה יכול לחזור בו.

מבררת הגמרא: וּמַאֵימַת מַחֲזִיק בָּהּ – מאימתי נחשב שעשה חזקה המועילה לקנות ושוב אינו יכול לחזור בו מהמקח. מִכִּי דָּיֵיס אַמִּצְרֵי – משעה שמתקן את גבולות השדה ומגביהם.

דעה נוספת בענין זה: אִיכָּא דְּאָמְרֵי – ויש אומרים, אֲפִילּוּ באופן שראובן מכר לשמעון את השדה בְּאַחֲרָיוּת, נַמִּי – גם כן אינו יכול לחזור בו מחמת עוררים לאחר שהחזיק בה, ואין אומרים הרי סוף סוף יחזיר ראובן את המעות לשמעון אם יתברר שהערעור נכון, ולמה נטריח את בית הדין, דְּאָמַר לֵיהּ – שיכול ראובן לומר לשמעון, אַחֲוֵי טִירְפָךְ וַאֲשַׁלֵּם לָךְ – כאשר יוציאו ממך העוררים את הקרקע, תראה את השטר שכתבו לך בית דין על כך שטרפו ממך את השדה בדין ואז אשלם לך.

משנה

משנתינו דנה באופן שהיו שלש נשים שהבעל חייב להן כתובה, ואין די בנכסים עבור כולם: מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שָׁלֹשׁ נָשִׁים וּמֵת, וּכְתוּבָּתָהּ שֶׁל זוֹ היתה בשיעור מָנֶה, וְשֶׁל זוֹ היתה של מָאתַיִם זוז, וְשֶׁל זוֹ של שְׁלֹשׁ מֵאוֹת זוז, וְאֵין שָׁם בנכסים אֶלָּא מָנֶה, חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה, וכל אחת מן הנשים תטול שליש מנה, לפי ששעבודם שוה באותו מנה.

הָיוּ שָׁם בנכסי הבעל מָאתַיִם זוז, בעלת הכתובה שֶׁל מָנֶה, נוֹטֶלֶת חֲמִשִּׁים, ובעלות הכתובה שֶׁל מָאתַיִם זוז וְשֶׁל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת זוז, נוטלות שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה שֶׁל זָהָב – כל אחת מהן נוטלת שלשה דינרי זהב שהם שבעים וחמשה זוז, ששעבוד שתיהן שוה במאתים הזוז שהשאיר הבעל.

ואם הָיוּ שָׁם בנכסי הבעל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת זוז, בעלת הכתובה שֶׁל מָנֶה נוֹטֶלֶת חֲמִשִּׁים, וְבעלת הכתובה שֶׁל מָאתַיִם זוז, נוטלת מָנֶה, וְבעלת הכתובה שֶׁל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת זוז, נוטלת שִׁשָּׁה דינרים שֶׁל זָהָב שהם מאה וחמשים זוז.

המשנה מביאה עוד אופן שנוהגת בו חלוקה זו: וְכֵן שְׁלֹשָׁה שותפים שֶׁהֵטִילוּ לְכִיס – שהפקידו מעות לקופה משותפת כדי לקנות סחורה ולהרויח, וּפִיחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ – והפסידו או הרויחו, כָּךְ הֵן חוֹלְקִין – כל אחד ואחד נוטל בשכר או בהפסד כפי חלקו בשותפות.

* * *

גמרא

הגמרא מקשה על הדין השני במשנה: שנינו במשנה שאם יש בנכסי הבעל מאתים זוז, זו שכתובתה שֶׁל מָנֶה נוֹטֶלֶת חֲמִשִּׁים. מקשה הגמרא: תְּלָתִין וּתְלָתָא וְתִילְתָא הוּא דְּאִית לָהּ – הרי אין לה ליטול בנכסים אלא שלשים ושלש ושליש זוז שהם שליש מנה, מכיון ששעבודה הוא רק על מנה מהנכסים, ומנה זה צריך להתחלק בין שלש הנשים ונמצא שיש לכל אחת במנה זה שליש, ומדוע נוטלת חצי מנה. מתרצת הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל, המשנה עוסקת בְּכוֹתֶבֶת בַּעֲלַת מָאתַיִם לְבַעֲלַת מָנֶה, דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ בַּמָּנֶה הראשון. ולכן מתחלק המנה הראשון בין בעלת הכתובה של המנה ובין בעלת הכתובה של השלש מאות וכל אחת מהן נוטלת חמשים זוז.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כך מדובר במשנה שויתרה על חלקה במנה הראשון, אֵימָא סֵיפָא – אמור את הסיפא של הדברים ובאר אותם, ששנינו שבעלת הכתובה שֶׁל מָאתַיִם וְבעלת הכתובה שֶׁל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת נוטלות כל אחת שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ שֶׁל זָהָב, שהם שבעים וחמשה דינרים, שחולקות את מחצית המנה הראשון ואת כל המנה השני, ואם מדובר שבעלת המאתים ויתרה על חלקה במנה הראשון, מדוע תטול בעלת המאתים חצי מהנותר במנה הראשון, תֵּימָא לָהּ – תאמר לה בעלת השלש מאות, הָא סַלְּקַתְּ נַפְשָׁךְ מִינָּהּ – הרי סילקת את עצמך מתביעת המנה הראשון. ואם כן בעלת המאתים צריכה לקבל חצי מנה בלבד שזה חלקה במנה השני, ואילו בעלת השלש מאות צריכה לקבל מאה זוז, חצי מהמנה הראשון, וחצי מהמנה השני שמתחלקת בו עם בעלת המאתים. מתרצת הגמרא: מִשּׁוּם דְּאָמְרָה לָהּ בעלת המאתים לבעלת השלש מאות, מִדִּין וּדְבָרִים הוּא דְּסַלִּיקִי נַפְשָׁאי – רק מדין ודברים עם בעלת המנה סלקתי את עצמי שלא אריב עמה ואמעט מחמת כך את חלקה במנה הראשון, אך על חלקי במנה לא ויתרתי.

הגמרא מקשה על הדין השלישי במשנה. שנינו במשנה: 'הָיוּ שָׁם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וכו' של מנה נוטלת חמשים, ושל מאתים מנה, ושל שלש מאות ששה של זהב'. מקשה הגמרא: שֶׁל מָאתַיִם נוטלת מָנֶה, מדוע נוטלת סכום זה, הרי שִׁבְעִים וַחֲמִשָּׁה זוז הוּא דְּאִית לָהּ – לפי פירושו של שמואל שמדובר שכתבה בעלת מאתים לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך, אין לה ליטול אלא שבעים וחמשה זוז, עשרים וחמשה במנה הראשון וחמשים במנה השני, ובמנה השלישי אין לה כלום. מתרצת הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל, בדין זה של הסיפא עוסקת המשנה בְּאופן בו כוֹתֶבֶת בַּעֲלַת שָׁלֹשׁ מֵאוֹת לְבַעֲלַת מָאתַיִם וּלְבַעֲלַת מָנֶה דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּכֶם בְּמָנֶה, ואילו בעלת המאתים לא סילקה עצמה מכלום, ולכך במנה הראשון חולקות בעלת המנה ובעלת המאתים בשוה וכל אחת נוטלת חמשים זוז, ובמנה השני חולקות בשוה בעלת המאתים ובעלת השלש מאות, ונמצא שבעלת המאתים נוטלת מנה.

הגמרא מביאה ביאור נוסף לשני האופנים האחרונים במשנה: רַב יַעֲקֹב מִנְּהַר פְּקוֹד מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּינָא אָמַר, רֵישָׁא – באופן הראשון, שיש בנכסי הבעל מאתים זוז, מדובר בִּשְׁתֵּי תְּפִיסוֹת, וְסֵיפָא – באופן השני, שיש בנכסיו שלש מאות זוז, מדובר בִּשְׁתֵּי תְּפִיסוֹת, כלומר, כשחלקו במעות לא התחלקו בפעם אחת, אלא מדובר שתפסו מטלטלים בשתי פעמים, ובאו לבית דין לדון על כל תפיסה בפני עצמה.

ויש לפרש כך, מה ששנינו בְּרֵישָׁא בהניח מאתים, שבעלת מנה נוטלת חמשים ובעלת מאתים ובעלת שלש מאות נוטלות כל אחת שבעים וחמשה זוז, מדובר בִּשְׁתֵּי תְּפִיסוֹת באופן זה, כגון דְּנָפְלוּ בתחילה לפניהם שִׁבְעִין וַחֲמִשָּׁה זוז בְּחַד זִימְנָא [–בפעם אחת], וכשבאו לדון על אותם שבעים וחמשה זוז, היות והמנה הראשון משועבד לשלשתן בשוה, נוטלת כל אחת שליש, שהם עשרים וחמשה דינרים. ולאחר מכן נפלו לידם מֵאָה וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה זוז בְּחַד זִימְנָא, ובעלת המנה שכבר גבתה עשרים וחמשה יש לה לדון ולחלוק עם האחרות רק בשבעים וחמשה נוספים, ובחמשים הנותרים אין לבעלת המנה חלק, ומתחלקים בין בעלת המאתים ובעלת השלש מאות, ולפיכך נמצא שבעלת המנה נוטלת חמשים זוז ובעלת המאתים ובעלת השלש מאות נוטלות כל אחת שבעים וחמשה זוז.

עתה מפרשת הגמרא את הסיפא לפירושו של רבינא: ומה ששנינו בסֵיפָא את הדין בהניח שלש מאות, מדובר גם בְּאופן שהיו שְׁתֵּי תְּפִיסוֹת, וכגון דְּנָפְלוּ לפניהם שִׁבְעִים וַחֲמִשָּׁה דינרים בְּחַד זִימְנָא, וכל שלש הנשים חולקות בהם בשוה ונוטלת כל אחת עשרים וחמשה דינרים. וְאחר כן נפלו לידם מָאתַיִם וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה דינרים בְּחַד זִימְנָא, ובאופן זה לבעלת המנה שכבר גבתה עשרים וחמשה יש לדון על שבעים וחמשה מתוכם, ולבעלת המאתים על מאה שבעים וחמשה, ולכן מתוך סכום זה שבעים וחמשה זוז מתחלקים בין שלשתן, ומנה נוסף מתחלק בין בעלת המאתים

המשך בעמוד רכו

רש"י

עסיקין — עוררין. **עד שלא** החזיק **בה יכול לחזור בו** — אם לא נתן מעות. אין יכול לחזור **בו** — שהקרקע נקנה בחזקה כי אמר ליה "חזק וקני". ויש שמחזיקין מיד ונותנין מעות לאחר זמן, ומשהחזיק בה נתחייב המעות. **חייתא** — שק קטן. **דקיטרי** — מלא קשרים. **סברת וקבילת** — בדמי חתיכות כסף. כלומר, נתרצית לאבד מעותיך מספק. **אפילו באחריות נמי** — מכרה לו, אינו יכול לחזור בו מחמת עסיקין. ולא אמרינן: סוף סוף עליה הדר, ואטרוחי דייני למה לן. **דאמר ליה אחוי טירפך** — שטר טירפא מבית דין, ותחזור עלי לטרוף. **ואשלם לך** — וכל זמן שלא יצתה מידך — לא אשלם, שהרבה עוררין שאין זוכין בדין. **משנה** של זו **מנה ושל זו מאתים כו'** — ושלשתן נחתמו ביום אחד. דאי בתלתא יומי — הקודמת בשטר קודמת בגיבוי. **חולקות בשוה** — שהרי כח שלשתן שוה בשעבוד מנה, דבכולהו איכא מנה. **היו שם מאתים** — אין לבעלת מנה שעבוד אלא במנה ראשון, אבל במנה שני — אין שעבוד לשטרה של מנה. **נוטלת חמשים** — בגמרא פריך עלה. **שלש של זהב** — שלשה דינרי זהב, וכל דינר זהב עשרים וחמשה דינרי כסף, כדאמר ב"הזהב" (בבא מציעא מה,ב). ושל מאתים כחה שוה במאתים לבעלת שלש מאות, שהרי מאתים משועבדים לשטרה. **היו שם שלש מאות** — מנה ראשון משועבד לבולן, והשני לבעלת מאתים ולבעלת שלש מאות, והשלישי לבעלת שלש מאות לבדה. **של מנה נוטלת חמשים** — בגמרא פריך עלה. **ושל מאתים מנה** — בגמרא מפרש לה. **ששה של זהב** — הם מאה וחמשים זוז. **שהטילו לכיס** — מעות לקנות סחורה לשכר. **כך הן חולקין** — כל אחד ואחד נוטל בשכר וההפסד לפי מעותיו. **גמרא** תלתין **ותלתא ותילתא הוא דאית לה** — דהיינו שליש של מנה, שהרי אין לה חלק במנה שני. **דין ודברים אין לי עמך במנה** — כשתבואי לדין לא אריב עמך במנה המשועבד לך, ולא יתמעט חלקך בשבילי. הלכך, היא ובעלת שלש מאות חולקות אותו. **תימא לה** — בעלת שלש מאות לבעלת מאתים: הא סליקת נפשיך ממנה, ואין לך לחלק אלא במנה שני. **מדין ודברים סליקת נפשאי** — לא נתתי חלקי במתנה, ומה שגבתה — לא בשליחותי גבתה, שתאמר לי: נטלה זו חלקך. אני סילקתי עצמי מלריב עמה ומלמעט חלקה במנה, וגבר ידה לגבות חצי המנה בשעבוד שטרה. עכשיו אני באה לחלוק עמך בנותר, שלא סילקתי עצמי מלריב עמך, ושעבודי ושעבודך שוים. **שבעים וחמשה הוא דאית לה** — דהא כיון דאוקימנא בכותבת בעלת מאתים כו' — אין לה לחלוק מעתה אלא במאה וחמשים, אבל במנה שלישי — אין לה כלום. **אמר שמואל** — סיפא בכותבת בעלת שלש מאות כו', ובעלת מאתים לא כתבה כלום. הלכך, מנה ראשון חולקות בעלת מאתים ובעלת מנה, ומנה שני חולקות בעלת מאתים ובעלת שלש מאות. ומנה שלישי כולה לבעלת שלש מאות. **רבינא אמר** — לא תוקמה בכותבת, אלא בשתי תפיסות, שתפסו מטלטלין לכתובתן ולא נמצאו להן מאתים בפעם אחת, אלא בשתי פעמים. **דנפלו להן שבעים וחמשה בחד זימנא** — ובאו לדון עליהם. אמרינן להו: חולקות בשוה, שהרי שעבוד שלשתן על מנה. **ומאה ועשרים וחמשה בחד זימנא** — בעלת מנה כבר גבתה עשרים וחמשה, ובאת לריב על שבעים וחמשה. הלכך, שבעים וחמשה משועבדים לכולנה וחולקין אותן, הרי ביד כל אחת חמשים. והמותר אין לבעלת מנה חלק בו, דיינו דקאמר: של מאתים ושל שלש מאות — שלשה שלשה של זהב. **סיפא בשתי תפיסות כו' ומאתים ועשרים וחמשה בחד זימנא** — שבעים וחמשה מינייהו — יד כולן שוין בו. ובעלת מאתים אלא גבתה בתפיסה ראשונה אלא עשרים וחמשה, באה לריב על שניה על מאה שבעים וחמשה, ופלגי שבעים וחמשה בין שלשתן, ונמצא ביד כל אחת חמשים. ומאה בין בעלת מאתים ובעלת שלש מאות, וחצי מאה שנשאר כולה לבעלת שלש מאות. נמצאת של מנה נוטלת חמשים, ושל מאתים מנה, ושל שלש מאות חמשים, שהן ששה דינרי זהב. **אין אני רואה דבריו של רבי נתן באלו** — שאין זה דומה לשלשה שהטילו לכיס. דהתם שבח מעות השהשביחו מעותיהן שקלי, הלכך כל אחד יטול לפי מעותיו. אבל הכא, טעמא משום שיעבודא הוא, וכל נכסיו אחראין לכתובתה. הלכך, שלש המנים משועבדין לבעלת מנה כשאר חברותיה, עד שתגבה כל כתובתה, לפיכך חולקות בשוה.

תוספות

עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו — אומר רבינו תם: ואפילו נתן מעות. וכגון דלא קנו בכספא, שכותבין את השטר, דלא קנו עד שיכתוב את השטר. וקמשמע לן דיכול ומותר לחזור בו, דהואיל ומפסיד, שסבור שיגזלוה ממנו — קא הדר ביה. דאפילו "מי שפרע" ליכא, כדמוכח ב"הזהב" (בבא מציעא מט,ב) גבי ההוא גברא דזבן חמרא מחבריה, שמע דבעי לימנסביה בי פרזק רופילא, אתא לקמיה דרב חסדא, אמר ליה: כדרך שתקנו משיכה בשומרים כך תקנו משיכה בלקוחות. ולא קאמר ליה איבעי ליה לקבולי "מי שפרע", כדאמר התם אעובדא אחרינא, משום דלא תיקנו "מי שפרע" אלא איוקרא חולא. והאי "יכול" — מותר, כדקתני נמי גבי מתנה התם. ובדין הוא דהוה ליה למיתני "מותר", אלא אגב דקתני סיפא "אין יכול" — תנא נמי רישא "יכול".

משהחזיק בה אין יכול לחזור בו — ואפילו למאן דאמר ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מד,ב) נמצאת שאינה שלו — חוזר עליו, הכא, כל זמן שלא טרפוה ממנו — מודה שאין יכול לחזור בו. **ומאימת** הוי חזקה — תימה: מאי קא מיבעיא ליה? וכי אבתי לא אשמועינן דיני חזקה — הא מתניתין היא (בבא בתרא מב,א): נעל גדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה! ויש לומר: דהכי בעי: ומאימת הוי חזקה, היכא דיהיב כבר זוזי, מאימת מהניא חזקה — מכי דייש אמצרי. אף על גב דגריעא מנעל וגדר — הויא חזקה, הואיל ואיכא כסף, כדפירשתי. ורבינו יצחק בן מאיר מפרש: שראובן מכר שדה לשמעון, וקנה ממנו קנין גמור; עד שלא החזיק בה אותה חזקה שתהא גילוי דעת שלא יחזור — יכול לחזור. דכי היכי דתקנו רבנן שיהא אדם יכול לחזור בו כל זמן שעסוקין באותו ענין, מפני שלדעת כן הוא קונה ומקנה — שיחזור כל זמן שירצה, כל זמן שעסוקין באותו ענין. הכי נמי, דעתו לחזור בו אם יצאו עליה עסיקין קודם חזקה, בגילוי דעתו. משהחזיק בה — אינו יכול לחזור בו. ומאימת הויא חזקה, פירוש: מאימת הויא ההיא חזקה, דאמרינן גלי דעתיה שקיבלה בכל ענין — מכי דייש אמצרי, לידע מה היא צריכה.

איבא דאמרי אפילו באחריות — ללישנא קמא, באחריות — לא. דהואיל ובאחריות זבין — אית לן למימר שאין בדעתו לקנות אלא נכסים משופין מכל ערעור. ואף על פי שהיה מחזיר לו לבסוף כשגולה, כדפרישית גבי שלא באחריות — דלא ניחא ליה דליקו בדינא ודיינא.

תימא הא סליקת נפשך וכו' — לא ידעתי אמאי לא משני כגון שכתבו בעלת שלש מאות ובעלת מאתים לבעלת מנה: "דין ודברים אין לנו עמך בעשרים וחמשה"! (לעיל) **וכן** שלשה שהטילו לכיס — לא הוי ממש דומיא דרישא. דהכא — כל אחד נוטל לפי מעותיו. ורבינו חננאל פירש: דאבבא בתרייתא קאי.

דאמרה לה מדין ודברים הוא דסליקי כו' — לא איתפרש שפיר טעמא דהא מילתא.

בכותבת בעלת שלש מאות — לא ידע רבי מאי קמשמע לן מתניתין. **רבי** אומר אין אני רואה דבריו של רבי נתן באלו אלא חולקות בשוה — פירש רבינו חננאל: קיימא לן בהא הלכתא כרבי. ואי אפשר להעמיד דבריו בזמן שיש שם שלש מאות חולקות בשוה. בעלת מאה — מאה, ובעלת מאתים — מאה, ובעלת שלש מאות — מאה, לפי שמדת הדין לוקח בזה. אלא העמידנו דברי רבי, שאמר שחולקות בשוה כל מנה ומנה נוטלות בשוה. הלכך, חולקין כל עזבון המת בששה חלקים: של מנה נוטלת חלק אחד, ושל מאתים שני חלקים, ושל שלש מאות שלשה חלקים, כל אחת

אחת נוטלת לפי מעותיה עד שתפרע כל אחת כתובתה, כי זה דין צדק. וזה שאמר רבי: אין אני רואה דבריו באלו — בבבא דרישא ובבבא דמציעא. אבל בסיפא דתנן: היו שם שלש מאות, של מנה נוטלת חמשים, ושל מאתים מנה, ושל שלש מאות ששה של זהב — לא חלק רבי. אלא, בין בתפיסה אחת בין בשתי תפיסות כך הוא הדין, כל אחת לפי מעותיה. ותו, אשכחן משנה שלמה בפרק "שור שנגח ארבעה וחמשה" (בבא קמא לו,א), רבי שמעון אומר: שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים, ואין הנבלה יפה כלום — זה נוטל מנה, וזה מנה. חזר ונגח (את) שור אחר שוה מאתים — האחרון נוטל מנה. ושלפניו, זה נוטל חמשים זוז וזה נוטל חמשים זוז. חזר ונגח שור אחר שוה מאתים — האחרון נוטל מנה, ושלפניו חמשים זוז, ושנים הראשונים דינר זהב. ואקימנא כרבי עקיבא, דאמר: שותפי נינהו, וקיימא לן בוותיה. וחלוקה זו כל אחד לפי מעותיו. לפיכך העמדתי דברי רבי: כל מנה ומנה בשוה. שזו היא חלוקה לפי המעות, כי היכי דלא תקשי הלכתא אהלכתא. ותו גרסינן ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קכד,א), תניא: רבי אומר: אומר אני, הבכור נוטל פי שנים בשבח שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהן. ירשו שטר חוב — בכור נוטל פי שנים. הנה רבי סבר לפי מעותיו. ואם תעמיד דבריו בשוה ממש — קשה דרבי אדרבי. הלכך נראה להעמיד הדבר על בוריו אליבא דהלכתא, להיות דברי רבי לפי מעותיו, וכן ההלכות שוות. ויש לחלק: דלא דמי לההיא ד"יש נוחלין". דהתם ליכא שום שעבוד, אלא כל אחד יש לו חלקו בקרקע, ובכור יש לו פי שנים — לכך נוטל כל מה שחלקו משביח. אבל הכא — משועבדים לכתובה, שכל שלשה מאות משועבדין לכתובת בעלת מנה ובעלת מאתים כמו לבעלת שלש מאות, שכל נכסיו אחראין לכתובתה עד שיהיה לה כל המנה שלה.

מאי לאו בשור לחרישה ועומד לטביחה איירי — מכח קושיא אדתני סיפא, דייק הכי.

מאי לאו פחתו ממש — וקסבר דבשור לחרישה ועומד לטביחה איירי. דלטביחה ועומד לטביחה — מאי קמשמע לן? אלא בכי האי גוונא מיירי, ותיובתא דרב המנונא.

הותירו זוזי חדתי — שלדעת כן נשתפו יחד, שאם לא ירויחו אלא חילוף המעות — שבשביל ריוח מועט כזה לא יקפידו, אלא כל אחד ואחד יקח חשבון מעותיו. והאי חדתי לאו לאפוקי עתיקי, דב"הזהב" (בבא מציעא מה,ב) מוכיח בכמה דוכתי דישנים יוצאין בהוצאה יותר מחדשים, אלא לאפוקי אסתירי דצוניתא, שהם ישנים יותר מדאי. מפי רבי. הא דאמרינן בפרק קמא דבבא בתרא (יג,א) אמר ליה רב יהודה לרב הונא: לדידך, דאמרת לית לך דינא דגוד או אגוד; בבור ופשוט שהניח להן אביהן עבד הן עושין? אמר ליה: שאני אומר: עובד לזה יום אחד ולזה שני ימים. ומקשה רבינו תם זכר צדיק לברכה: אמאי קשיא ליה מבבור ופשוט? ליקשי ליה משניהם פשוטים! ואומר רבינו תם: שניהם פשוטים ניחא ליה שיעבוד לזה יום אחד ולזה יום אחד, אבל בבבור ופשוט — קשיא ליה; שאם יעבוד הפשוט יום אחד והבבור שני ימים — הרי הבבור נוטל יותר פי שנים; שאם יש עיר רחוקה ממהלך יום אחד, ומשתכרים בה הרבה בסחורה, שיש שם סחורה בזול, פשוט שאין לו שהות אלא יום אחד — לא יוכל לילך שם, והבבור שיש לו שהות שני ימים — הולך שם ומשתכר כמה וכמה יותר מן הפשוט. ורבי מפרש: דלהכי קשיא ליה בבור ופשוט — משום שור לחרישה ועומד לחרישה לכולי עלמא השכר לאמצע, משום הכי פריך כיצד יעשו, דבזה אין נוטל הבבור פי שנים. ומשני: עובד לזה יום אחד ולזה שני ימים. ולא דמי לשור לחרישה ועומד לחרישה, דמשום הכי הוי התם השכר לאמצע — דמעיקרא אדעתא דהכי נשתתפו, אבל גבי בבור דלא שייך האי טעמא — כל אחד נוטל לפי חלקו. מפי רבי. **מי** שהיה נשוי ארבע נשים — לא הוה מצי למנקט שתי נשים, אף על גב דשייכא בהו שפיר פלוגתא דתנא קמא ובן ננס — מכל מקום לא הוה שמעינן מיניה "שבועה לאחד שבועה למאה", אבל השתא שמעינן ליה, דהא אין נשבעת ראשונה לשלישית משום שכבר נשבעה לשניה, כדמפרש בגמרא. מיהו, תימה: אמאי תנא "ארבע"? בשלש סגי, דבשלש נמי שמעינן "שבועה לאחד שבועה למאה"! ואיכא למימר: דהוה אמינא: דהתם הוא דאין נשבעת ראשונה לשלישית שהיא אחרונה, דלא חיישינן כולי האי כיון שכבר נשבעה לשניה. ושלישית, שמא כבר נתקבלה כתובתה שאין נשבעת — לא אחמור בה רבנן כולי האי. אבל אם היתה נשבעת אותה שלישית, כגון שיש רביעית, דהשתא ידעינן שלא נתקבלה כתובתה — הוה אמינא דנחמיר טפי, ותשבע לה הראשונה, להכי תנא "ארבע נשים". מפי רבי.

שנמצאת

הַשָּׁכָר לָאֶמְצַע. אָמַר רַבָּה: מִסְתַּבְּרָא מִילְּתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לַחֲרִישָׁה, אֲבָל בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה - זֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו, וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו. וְרַב הַמְנוּנָא אָמַר: אֲפִילּוּ שׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה - הַשָּׁכָר לָאֶמְצַע. מֵיתִיבִי: שְׁנַיִם שֶׁהִטִּילוּ לַכִּיס, זֶה מָנֶה וְזֶה מָאתַיִם - הַשָּׁכָר לָאֶמְצַע. מַאי לָאו - בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה, וּתְיוּבְתָּא דְּרַבָּה! לָא, בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לַחֲרִישָׁה. אֲבָל שׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה מַאי - זֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו, וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו? אַדְּתָנֵי סֵיפָא "לָקַח זֶה בְּשֶׁלּוֹ וְזֶה בְּשֶׁלּוֹ וְנִתְעָרְבוּ - זֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו" - לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידֵיהּ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לַחֲרִישָׁה, אֲבָל בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה - זֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו! הָכִי נַמִּי קָאָמַר: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לַחֲרִישָׁה, אֲבָל בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה - נַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁלָּקַח זֶה בְּשֶׁלּוֹ וְזֶה בְּשֶׁלּוֹ וְנִתְעָרְבוּ, זֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו. תְּנַן: וְכֵן שְׁלֹשָׁה שֶׁהִטִּילוּ לַכִּיס, פְּחָתוּ אוֹ הוֹתִירוּ - כָּךְ הֵן חוֹלְקִין. מַאי לָאו, פְּחָתוּ - פְּחָתוּ מַמָּשׁ, הוֹתִירוּ - הוֹתִירוּ מַמָּשׁ! אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: לָא, הוֹתִירוּ - זוּזֵי חֲדָתֵי, פְּחָתוּ - אַסְתֵּירָא דְּצוּנִיתָא. **מִשְּׁנָה** מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי אַרְבַּע נָשִׁים וּמֵת - הָרִאשׁוֹנָה קוֹדֶמֶת לַשֵּׁנִיָּה, וּשְׁנִיָּה לַשְּׁלִישִׁית, וּשְׁלִישִׁית לָרְבִיעִית. וְרִאשׁוֹנָה נִשְׁבַּעַת לַשְּׁנִיָּה, וּשְׁנִיָּה לַשְּׁלִישִׁית, וּשְׁלִישִׁית לָרְבִיעִית, וְהָרְבִיעִית נִפְרַעַת שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה. בֵּן נַנָּס אוֹמֵר: וְכִי מִפְּנֵי שֶׁהִיא אַחֲרוֹנָה נִשְׁכֶּרֶת? אַף הִיא לֹא תִּפְרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. הָיוּ יוֹצְאוֹת כּוּלָּן בְּיוֹם אֶחָד - כָּל הַקּוֹדֶמֶת לַחֲבֶרְתָּהּ, אֲפִילּוּ שָׁעָה אַחַת - זָכְתָה. וְכָךְ הָיוּ כּוֹתְבִין בִּירוּשָׁלַיִם שָׁעוֹת. הָיוּ כּוּלָּן יוֹצְאוֹת בְּשָׁעָה אַחַת, וְאֵין שָׁם אֶלָּא מָנֶה - חוֹלְקוֹת בְּשָׁוֶה. **גְּמָרָא** בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? אָמַר שְׁמוּאֵל:

כגון

השכר לאמצע — חולקין בשוה. **שור לחרישה** — שלקחו בהן שור לחרוש וחורשין בו, ואין חלקו של זה מועיל בלא חלקו של זה כלום — הלכך חולקין בשוה. אבל שור לחרישה, והשביח בבשר, ושחטוהו. **זה נוטל לפי מעותיו כו'** — שהרי מתחלק לאבריו. והא דנקט ראשית מקחן לחרישה — רבותא אשמועינן, דאף על גב דמעיקרא אדעתא דלמיפלג בשוה נחות לשותפות, השתא דשבח בבשר ושחטוהו, והוא מתחלק לאבריו — יטול איש לפי מעותיו. **לקח זה בשלו** — שוורים בריאים במאתים. **וזה בשלו** — שוורים כחושים במנה. **זה נוטל לפי מעותיו** — דשור כחוש אין עבודתו דומה לשל בריא. **ליפלוג בדידיה** — אף כשהטילו לכיס מעות, ולקחו בהמה אחת, יחלוקו. ולימא, זה נוטל לפי מעותיו וזה נוטל לפי מעותיו כו'. **פחתו ממש כו'** — וקתני: כך הן חולקין לפי המעות, ותיובתא דשמואל. **זוזי חדתי** — שמטילין זוזים ישנים, ונתנו ונשאו בהם עד שנעשו חדשים, ויוצאין הם בהוצאה. הלכך, חולקים לפי המעות, דכל חד מאי דיהיב שקיל. אבל אם הותירו יותר על החשבון — השכר לאמצע. **איסתרי דצוניתא** — שנפסלה המטבע, ואין יוצאת בהוצאה, ומי שיש לו מכה בפיסת רגלו מתחת קושר מהם שם, דמעליא ליה חלודה דידהו וצורתא דידהו, כדאמרינן במסכת שבת (סה,א): יוצאין בסלע שעל הצינית, ומפרש: מאי צינית — בת ארעא. דכיון דישנו בעין — נוטל כל אחד כחשבון שהטיל. אבל אם פחתו מאה או חמשים זוז — זה מפסיד מחצה, וזה מחצה, שהשכר וההפסד לאמצע. **משנה הראשונה נשבעת לשניה** — אם שניה טוענת: הואיל ואת באת ליטול תחלה — השבעי לי שלא גבית משל בעלי כלום, דלמא לא משתייר לי נכסים בשיעור כתובתי. ואף שלישית תאמר כן לשניה, ורביעית לשלישית. אבל הרביעית — נפרעת שלא בשבועה. וכגון שהיתומים גדולים. וקסבר האי תנא: כי אמרו רבנן הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה — ביתומים קטנים אמרו, ולא בגדולים. **אף היא לא תפרע כו'** — ובגמרא מפרש פלוגתייהו במאי. **היו כולן יוצאות ביום אחד** — כלומר, יוצאות לפנינו ומלמדות שכולן נכתבו ביום אחד. **כל הקודמת לחברתה שעה אחת** — בכתובתה. **זכתה** — אם השעות מפורשות בתוכן. כגון, באחת כתוב: ביום פלוני בשעה שלישית, ובשניה בשעה רביעית, וכן בכולן.

גמרא

הדין הוא שהַשָּׂכָר לְאֶמְצַע – הרווחים מתחלקים ביניהם בשוה.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדינו של שמואל: אָמַר רַבָּה, מְסָתַּבְּרָא מִילְּתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל – מסתבר לומר שדברי שמואל שמתחלקים ברווחים בשוה נאמרו דווקא בְּאופן שנשתתפו על דעת לקנות שׁוֹר לַחֲרִישָׁה, וְעוֹמֵד השור לַחֲרִישָׁה – שאכן חורשים בו. אֲבָל בְּשׁוֹר שנקנה לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה, כלומר, שלבסוף שחטוהו, ובאים לחלוק בבשר, או למכור הבשר ולחלוק בדמים, זֶה נוֹטֵל ברווחים לְפִי מְעוֹתָיו וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו, כלומר, שכל אחד מהם נוטל בריוח כפי חלקו בשותפות, ובאופן שזה הטיל לכיס מאתים וזה הטיל מנה, האחד נוטל שני שליש והשני שליש.
וְרַב הֶמְנוּנָא אָמַר, אֲפִילּוּ כשלקחו שׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד עתה לִטְבִיחָה וטבחוהו, הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע – הרווחים מתחלקים ביניהם שוה בשוה.
הגמרא מקשה על דברי רבה: מֵיתִיבִי – הקשו בני הישיבה, שנינו בברייתא שְׁנַיִם שֶׁהֵטִילוּ מעות לְכִיס, זֶה מָנֶה וְזֶה מָאתַיִם, הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע. מַאי לָאו – האם אין דין זה עוסק אף בְּאופן של שׁוֹר שנקנה לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה, ומכל מקום הדין הוא שחולקים בשוה, וּתְיוּבְתָּא דְּרַבָּה – ונמצא שיש פירכא לדברי רבה הסובר שבאופן זה חולקים לפי מעות. מתרצת הגמרא: לֹא, לדעת רבה יש לפרש את הברייתא בְּשׁוֹר שנקנה לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לַחֲרִישָׁה – ואכן חורשים בו.
ממשיכה הגמרא ומבארת: אֲבָל באופן של שׁוֹר שנקנה לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה מַאי – מה יהיה הדין, שזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו. מקשה הגמרא: אם כן אַדַּתָּנֵי סֵיפָא – בעוד ששנינו בסיפא לָקַח זֶה בַּמעות שֶׁלּוֹ שוורים בריאים במאתים, וְלקח זֶה בְּשֶׁלּוֹ שוורים כחושים במאה, וְאחר כך נִתְעָרְבוּ – נשתתפו כדי לחרוש יחד בשוורים, זֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו, לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידֵיהּ – היה לברייתא לחלק באותו אופן שבו עוסקת הרישא, שקנו במעות שור אחד, ולומר, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שחולקים את הרווחים בשוה, בְּשׁוֹר שנקנה לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לַחֲרִישָׁה, אֲבָל בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה זֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו. וכיון שלא חילק התנא חילוק זה משמע שסובר שבכל אופן שהטילו לכיס וקנו שור לחרישה לאמצע, וקשה על רבה שחילק בין שור שעומד עתה לחרישה וחורשים בו לבין שור שעומד לטביחה.
מתרצת הגמרא: הָכִי נַמִּי קָאָמַר – אכן לדעת רבה כוונת הברייתא לחלק בין שור שעומד לחרישה לבין שור שעומד לטביחה, וכך מתפרשת הברייתא, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שחולקים בשוה, בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לַחֲרִישָׁה, אֲבָל בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה, נַעֲשָׂה הדבר כְּמִי שֶׁלָּקַח זֶה בְּמאתים זוז שֶׁלּוֹ שוורים בריאים וְזֶה בְּמאה שֶׁלּוֹ שוורים כחושים וְנִתְעָרְבוּ – ולאחר מכן נשתתפו, שזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו.
הגמרא מקשה מדברי המשנה: תְּנַן במשנתינו, וְכֵן שְׁלֹשָׁה שֶׁהֵטִילוּ לְכִיס ונשתתפו במעות, אם פיחתו או הותירו כל אחד נוטל כפי חלק הממון שהטיל לכיס, שזה חלקו בשותפות. מקשה הגמרא: מַאי לָאו – האם אין כוונת המשנה 'פִּחֲתוּ' שפָּחֲתוּ מַמָּשׁ – שהפסידו בסחורתם, וכן 'הוֹתִירוּ' הכוונה שהוֹתִירוּ מַמָּשׁ – שהיה להם ריוח מהסחורה, ומבואר במשנה שחולקים כפי המעות, וקשה על דברי שמואל שסובר שהשכר לאמצע.
מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהָ, לֹא, כוונת המשנה באומרה 'הוֹתִירוּ' היא, שהם הטילו לכיס מעות ישנים ועמם סחרו, ואחר כך נעשו אותם המעות זוּזֵי חֲדָתֵי – מעות חדשים שיוצאים בהוצאה, וכן 'פִּחֲתוּ' הכוונה שהמטבעות שהטילו נפסלו על ידי המלכות ואינם ראויים עתה לצאת בהוצאה, והם עתה רק אַסְתִּירָא דְּצוּנִיתָא – סלע שקושרים תחת מכה שיש בכף הרגל.

משנה

המשנה ממשיכה לדון בסדר הגביה כשיש כמה נשים שתובעות כתובה: מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי אַרְבַּע נָשִׁים וּמֵת הבעל, ועתה באות הנשים לגבות כתובתן מנכסי הבעל, הָרִאשׁוֹנָה – האשה שנשאת ראשונה ושעבודה קודם לנשים האחרות, קוֹדֶמֶת בגביה לַשְּׁנִיָּה, וְשְׁנִיָּה קודמת לַשְּׁלִישִׁית, וּשְׁלִישִׁית קודמת לָרְבִיעִית.
וְרִאשׁוֹנָה, כשבאה לגבות את כתובתה, נִשְׁבַּעַת לַשְּׁנִיָּה, אם טוענת השניה לראשונה השבעי לי שלא גבית כלום משל בעלי, משום שיתכן ואחר שתגבי מהנכסים לא ישארו בשביל כתובתי, וּשְׁנִיָּה נשבעת לַשְּׁלִישִׁית, וּשְׁלִישִׁית נשבעת לָרְבִיעִית, וְהָרְבִיעִית נִפְרַעַת שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה, זו דעת תנא קמא. בֶּן נַנָּס אוֹמֵר, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁהרביעית הִיא אַחֲרוֹנָה בגבייתה, תהא נִשְׁכֶּרֶת ולא תשבע, אלא אַף הִיא לֹא תִּפְרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה שלא גבתה מנכסי בעלה כלום.
הָיוּ יוֹצְאוֹת כּוּלָּן בְּיוֹם אֶחָד, כלומר, שכולן נכתבו באותו יום, אבל נכתבה בכל כתובה שעה אחרת ביום, כָּל הַקּוֹדֶמֶת לַחֲבֶרְתָּהּ אֲפִילּוּ שָׁעָה אַחַת כגון בכתובה הראשונה נכתב בשעה השלישית ביום פלוני ובכתובה אחרת בשעה הרביעית באותו יום, זָכְתָה לגבות מהנכסים ראשונה, וְכָךְ הָיוּ נוהגים וכּוֹתְבִין בִּירוּשָׁלַיִם שָׁעוֹת בכתובת האשה. אבל באופן שהכתובות הָיוּ כּוּלָּן יוֹצְאוֹת בְּשָׁעָה אַחַת – שבכל הכתובות נכתבה אותה שעה, וְאֵין שָׁם אֶלָּא מָנֶה בלבד, חוֹלְקוֹת כל הנשים בְּשָׁוֶה.

* * *

גמרא

מבררת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – במה נחלקו תנא קמא ובן ננס האם הרביעית צריכה להשבע שלא גבתה מנכסי בעלה. אָמַר שְׁמוּאֵל,

---

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שישי עמ' ב

דהיינו קרוביה שאינם יורשי הבעל, שהם יוֹרְשֵׁי כְּתוּבָּתָהּ, הם חַיָּבִין בִּקְבוּרָתָהּ.

* * *

גמרא

כפי שנתבאר, לדעת אנשי גליל אין היתומים יכולים לסלקה ממזונות בעל ברחה כשאינה תובעת כתובתה, ולדעת אנשי יהודה יכולים לסלקה. הגמרא מבררת מהי דעת המשנה: אִיבַּעְיָא לְהוּ, האם אלמנה נִיזוֹנֶת תְּנַן, אוֹ אלמנה הַנִּיזוֹנֶת תְּנַן. ומבארת הגמרא שהספק הוא כמי סתמה המשנה, האם נִיזוֹנֶת תְּנַן, ומשנתינו סוברת כְּאַנְשֵׁי גָּלִיל, שהלשון 'ניזונת' משמע שכך הדין, שאלמנה ניזונת, וְלֹא סָגֵי דְּלֵא יָהֲבֵי לָהּ – ואין היתומים יכולים לומר שאינם חפצים לזונה, אלא לפרוע לה כתובתה. ונמצא שסתמה המשנה כאנשי גליל, ואם כן ההלכה כמותם. אוֹ דִּלְמָא הַנִּיזוֹנֶת תְּנַן, ומשנתינו כְּאַנְשֵׁי יְהוּדָה, שלשון 'הניזונת' משמע שאם היא ניזונת מהם, ומשמע דְּאִי בָּעוּ – ואם ירצו היתומים, יפרעו לה כתובתה וְלֹא יָהֲבֵי לָהּ – ולא יתנו מזונותיה. ונמצא שסתמה המשנה כאנשי יהודה.

כְּגוֹן שֶׁנִּמְצֵאת אַחַת מֵהֶן – כגון שהתברר שאחת מן הקרקעות שגבו שלש הנשים הראשונות, שֶׁדֶּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ וגזלה הבעל מאחר, ועתיד בעל הקרקע לבוא וליטול את קרקעו מן האשה שגבתה אותה בשביל כתובתה. וכשבאה הרביעית לגבות כתובתה משדה רביעית, באה זו שגבתה את השדה הגזולה וטוענת לרביעית שהיא חוששת שיבא הנגזל ויטול מידי את השדה, ולפיכך רצוני שתשבעי שלא גבית כתובתך בחיי הבעל, וּבְבַעַל חוֹב מְאוּחָר שֶׁקָּדַם וְגָבָה קָמִיפַּלְגִי – ומחלוקתם של תנא קמא ובן ננס היא בענין בעל חוב מאוחר שגבה לפני הנושים האחרים שזמן הפירעון שלהם קודם לשלו, האם תפיסתו מועילה ואין בעלי החובות האחרים חוזרים וגובים ממנו אף על פי שאין ללוה עוד נכסים, או שאין תפיסתו מועילה וחוזר הבעל חוב המוקדם וגובה ממנו. תַּנָּא קַמָּא סָבַר שבעל חוב מאוחר שקדם וגבה מַה שֶּׁגָּבָה לֹא גָּבָה, ולפיכך אף אם יבוא בעל הקרקע ויטול מאחת משלושת הראשונות את הקרקע שנגזלה ממנו, רשאית היא ללכת לרביעית ולהוציא ממנה את הקרקע שגבתה, שהרי הרביעית היא 'בעל חוב מאוחר' ונמצא שאינה מפסידה כלום במה שהאחרונה גובה קרקע לכתובתה, ולכך אין הרביעית צריכה להשבע שלא גבתה כלום מן הבעל בחייו. וְכֵן נָנָס סָבַר שבעל חוב מאוחר שקדם וגבה, מַה שֶּׁגָּבָה גָּבָה, ולפיכך אם יבוא בעל הקרקע ויטול את הקרקע שנגזלה ממנו, אין האשה שגבתה את השדה הגזולה יכולה לחזור ולגבות מהאשה שגבתה אחרונה [הרביעית], ונמצא שכשגובה הרביעית היא מפסידה לבעלת השדה הגזולה ולכך היא צריכה להשבע.

רבה בר אבוה מבאר את המחלוקת באופן אחר: (אָמַר) רַבִּי נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, דְּכוּלֵּי עָלְמָא – בין בן ננס ובין תנא קמא סוברים שבעל חוב מאוחר שקדם וגבה מַה שֶּׁגָּבָה לֹא גָּבָה, ואין האשה שגבתה את הקרקע הגזולה מפסידה במה שהאחרונה גובה, משום שכשיטלו ממנה את הקרקע תחזור ותגבה מן הרביעית, וְהָכָא – כאן, שנחלקו האם משביעים את האחרונה, בְּחַיֵּישִׁינָן שָׁמָא תַּכְסִיף קָמִיפַּלְגִי – נחלקו בן ננס ותנא קמא האם חוששים שמא הרביעית תקלקל את הקרקע, והקרקע תיפסד, מַר – בן ננס סָבַר חַיֵּישִׁינָן שָׁמָא תַּכְסִיף – שחוששים שאם לא נשביע את הרביעית, תהא סבורה שאין משביעים אותה כיון שאם יבוא הנגזל ויטול מהשלישית את שדהו, תחזור השלישית ותגבה ממנה את השדה, ולא תרצה להשביח את הקרקע, אלא רק תאכל ממנה פירות ובכך הקרקע תתקלקל, ולא ישאר בה די לפרוע את חוב השלישית, ולכך הטילו חכמים שבועה עליה, כדי שתשביח את הקרקע. וּמַר – תנא קמא שלא חַיֵּישִׁינָן שָׁמָא תַּכְסִיף – שאין חוששים שמא תכחיש הרביעית את השדה, ואין צורך להשביע אותה.

אביי סובר שאין המשנה מדברת כלל בנמצאת שדה אחת שאינה שלו, ומפרש את המשנה באופן אחר: אַבָּיֵי אָמַר, דְּאַבָּיֵי קַשִּׁישָׁא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, דְּתָנֵי אַבָּיֵי קַשִּׁישָׁא לגבי מה ששנינו במשנה לעיל (פז.), שאשה שבאה ליפרע את כתובתה מנכסי יתומים צריכה להשבע שלא נפרעה כלום בחיי בעלה, יְתוֹמִים שֶׁאָמְרוּ שאין נפרעים מנכסיהם בלא שבועה, מדובר אפילו ביתומים גְּדוֹלִים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר קְטַנִּים, ומשנתינו עוסקת באופן שהיתומים שבאים לגבות מהם את השדה הם גדולים, ובזה נחלקו תנא קמא ובן ננס, תַּנָּא קַמָּא לֵית לֵיהּ דְּאַבָּיֵי קַשִּׁישָׁא – תנא קמא אינו סובר כאביי קשישא, ולדעתו הבא ליפרע מנכסי יתומים גדולים אינו צריך להשבע, ולכך האשה הרביעית אינה צריכה להשבע, וְכֵן נָנָס אִית לֵיהּ דְּאַבָּיֵי קַשִּׁישָׁא – ואילו בן ננס סובר כאביי קשישא שאף הבא ליפרע מנכסי יתומים גדולים צריך להשבע, ולכך גם האשה הרביעית אף שאינה צריכה להשבע מחמת הנשים האחרות, צריכה להשבע ליתומים שלא נפרעה כלום בחיי בעלה.

* * *

הגמרא מביאה מימרא של רב הונא שהובאה לה ראיה ממשנתינו: אָמַר רַב הוּנָא, הָנֵי תְּרֵי אַחֵי וּתְרֵי שׁוּתָּפֵי – שני אחים שיש להם ירושה משותפת או שני שותפים, דְּאִית לְהוּ דִּינָא בַּהֲדֵי חַד – שיש להם דין תורה עם אדם אחד, וְאָזַל חַד מִינַיְיהוּ בַּהֲדֵיהּ לְדִינָא – ואחד מן האחים או השותפים הלך לבדו לדון עמו בדין תורה ונתחייב בדין, לֹא מָצֵי אֵידָךְ לְמֵימַר לֵיהּ – אין השותף השני יכול לומר לאותו אדם, אַתְּ לָאו כַּעַל דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ – הדין שדנת לא היה איתי אלא עם חברי ואיני מחוייב למה שנפסק בדין, ורוצה אני לדון איתך לחוד על חלקי בשותפות, אֶלָּא השותף הראשון שדן עמו בבית דין שְׁלִיחוּתֵיהּ עָבֵד – הוא שליח של השותף השני לדון עם הבעל דין גם על חלקו, וכשנתחייב בדין חייב גם השותף השני.

רב נחמן מביא ראיה לדין זה מהמשנה: אִקְּלַע – מעשה ונזדמן רַב נַחְמָן לְסוּרָא, שֶׁיְּלוּהֵי – שאלו אותו כִּי הַאי גַּוְונָא מַאי – מה הדין במקרה כזה, האם יכול השותף השני לטעון שהוא לא נתחייב בדין כיון שלא דנו עמו. אָמַר לְהוּ רב נחמן, מַתְנִיתִין הִיא – ספק זה יש לפשוט ממה ששנינו במשנה, הָרִאשׁוֹנָה [–זו שכתובתה קודמת לכתובות חברותיה] נִשְׁבַּעַת לַשֵּׁנִיָּה, וּשְׁנִיָּה לַשְּׁלִישִׁית, וּשְׁלִישִׁית לָרְבִיעִית. וְאִילּוּ רִאשׁוֹנָה לַשְּׁלִישִׁית לֹא קָתָנֵי – לא שנינו שהראשונה נשבעת לשלישית, מַאי טַעְמָא – מה טעם דבר זה, מדוע אין השלישית יכולה לטעון שלא נשבעה הראשונה אלא לשניה ולא לה, לָאו, מִשּׁוּם דְּשְׁלִיחוּתָהּ עָבְדָה – האם אין זה משום שכאשר נשבעה הראשונה לשניה, השניה עשתה בזה גם את שליחותה של השלישית כשהשביעה את הראשונה, ולכך אין השלישית יכולה לתבוע אותה שתישבע לה שוב, והוא הדין בשני שותפים כיון שנתחייב אחד מהם בדין נחשב שעשה את שליחותו של השני ואינו יכול לתבוע שידונו עמו שוב.

הגמרא דוחה את הראיה מן המשנה: מִי דָּמֵי – וכי הנידון כאן של שני שותפים דומה למשנתינו, הרי הָתָם – שם במשנתינו, שְׁבוּעָה לְאֶחָד וּשְׁבוּעָה לְמֵאָה – שבועה שנשבע לאדם אחד מועילה למאה איש, ואם כן שבועה זו שהיא נשבעת שלא נפרעה כלום ולכולן היא צריכה להשבע, כיון שנשבעה כבר לאשה אחת הועילה שבועתה לכולן, ולפיכך אין הראשונה חוזרת ונשבעת לשלישית משום שכבר נשבעה לשניה, מה שאין כן הָכָא – כאן, במקרה של שני שותפים, אָמַר – יכול אותו שותף שלא הלך לדון עם הבעל דין לומר לו, אִילּוּ אֲנָא הֲוֵאי – אילו הייתי שם בבית דין, טָעֵינְנָא טָפֵי – הייתי טוען טענות טובות יותר ממה שטען שותפי, והייתי זוכה בדין, ולכך אין לומר שהשותף שהלך לדון הוא שלוחו של השותף השני, וצריך הבעל דין לדון שנית עם השותף השני על חלקו.

מוסיפה הגמרא: וְלֹא אָמְרָן דין זה שהבעל דין צריך לחזור ולדון עם השותף השני ואין השותף הראשון נחשב לשלוחו, אֶלָּא באופן דְּלֹא אִיתֵיהּ בְּמָתָא – שהשותף השני לא היה בעיר בשעה שהשותף הראשון דן עם הבעל דין, אֲבָל אם השותף השני אִיתֵיהּ בְּמָתָא – היה בעיר והיה יכול לבוא ולדון בזמן שהבעל דין דן עם השותף הראשון, אִבְּעֵי לֵיהּ לְמֵיתֵי – היה לו לבוא ולטעון טענותיו, וממה שלא בא מוכח שהשותף הראשון היה שלוחו לדון, ורק כיון שנתחייב, הוא אומר שאינו שלוחו.

* * *

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין שני שטרות היוצאים כאחד: אִתְּמַר, שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הַיּוֹצְאִים בְּיוֹם אֶחָד, שמכר שדה אחת לשני בני אדם ביום אחד, ולא הוזכר בשטרות שעת המכירה, ועתה שניהם תובעים את השדה ואין ידוע איזה שטר קדם ולמי מביניהם מכר את השדה. רַב אָמַר, חוֹלְקִין את השדה בין שני התובעים, וכל אחד נוטל חצי שדה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, שׁוּדָא דְּדַיָּנֵי – הדיינים יזכו ויחייבו לפי ראות עיניהם, שיתנו את השדה למי שנראה בעיניהם שלו רצה המוכר להקנות.

הגמרא רוצה לתלות את מחלוקת רב ושמואל במחלוקת תנאים: לֵימָא רַב דְּאָמַר כְּרַבִּי מֵאִיר – שמא נאמר שרב שסובר ששני שטרות היוצאים ביום אחד חולקין, טעמו משום שהוא סובר כרבי מאיר דְּאָמַר עַדֵי חֲתִימָה כָּרְתֵי – העדים החתומים על הגט הם עיקר הכריתות, וכן בשאר שטרות חתימת העדים היא נותנת את התוקף לשטר, וכיון שבתוך השטר לא נכתב שעות, גילו הקונים את דעתם בשטר זה שאינם מקפידים על קדימת השעות, ולכן שניהם קונים כאחד.

גמרא כגון שנמצאת אחת — מן השלש שדות שגבו שלש נשים ראשונות. שדה שאינה שלו — שנודע שגזלה, וסוף שיבואו בעלים ויטלוה ממנה. וכשבאה רביעית לגבות כתובתה משדה רביעית — באה זו ועומדת לאמר: למחר יבא הנגזל ויטול שדהו מידי, ונמצאתי קרחת. רצוני שתשבעי שלא גבית כתובתיך בחיי הבעל. **ובבעל חוב מאוחר שקדם וגבה קמיפלגי תנא קמא סבר מה שגבה לא גבה** — הלכך למה תשבע? אם יבא הנגזל ויטרוף מזו — תחזור היא על הרביעית, ותטול ממנה מה שגבתה, דהויא לה רביעית בעל חוב מאוחר. **וכן נגס סבר מה שגבה גבה** — ואין השלישית חוזרת עליה, לפיכך יכולה להשביעה. **דכולי עלמא מה שגבה לא גבה** — ושבועה דבן נגס טעמא מאי — דקסבר: חיישינן שמא תכסיף הרביעית הזאת את השדה שהיא גובה. דכי חזיא דלא משבעינן לה ידעא דהדרא שלישית עילוה כשיטלו מה שבידה, ולא חיישא הך רביעית לאשבוחי לארעא, אלא שמטה ואכלה. ותנא קמא לא חייש ל"שמא תכסיף". **דאביי קשישא איכא בינייהו** — והיתומים באים להשביעה. ולא בנמצאת שדה שאינה שלו מיירי. **יתומים שאמרו** — הבא ליפרע מהם לא יפרע אלא בשבועה — אף בגדולים אמרו. **תרי אחי ותרי שותפי** — או תרי שותפי. **ואזל חד מינייהו בהדיה לדינא** — בדבר השותפות, ויצא השותף חייב. **לא מצי** — שותף חבירו, למימר לבעל הדין. **אנת לאו בעל דברים דידי את** — בדין זה שנתחייב חברי — אני אדין עמך בחלקי. **ואילו ראשונה לשלישית לא קתני** — דתשבע, לפי שנשבעה. **ולא אמרן** — שיחזיר וידון. **אלא דלא הוה** — האי שותף במתא, כשבא חבירו לדין. **שני שטרות** — מכר שדה אחת לשני בני אדם ביום אחד. **שודא דדייני** — לפי ראות עיני הדיינין יטילו הזכות והחובה. **שודא** — לשון השלכה, כמו "ירה בים", דמתרגם "שדי בימא" (שמות טו). **כרבי מאיר דאמר** — לענין גט, עדי חתימה עיקר בריתות, וכן לענין השטרות. ואלו שניהם נחתמו ביום אחד ובמקום שאין כותבין שעות — גלו דעתייהו דאין מקפידין על הקודם לחבירו, ואפילו זה שחרית וזה במנחה — אין זה גובה יותר מזה. הלכך, מאי שודא דדייני איכא למימר? אין אדם יכול ליפות כחו של זה משל זה!

ושמואל

שנמצאת אחת מהן שדה שאינה שלו — פירש הקונטרס: שנודע כבר שהיא גזולה. הלכך, כשבאה רביעית לגבות — משביעין לה, והדר יהבינן לה, לבן נגס, דהואיל מה שגבתה גבתה — צריכה שבועה, שהרי נפסדת אותה שיש לה שדה שאינה שלו. וקשה לרבי: דמסתמא כשמשביעין הרביעית — משמע שעדיין לא גבתה, מדקתני גבי רביעית "נפרעת" "לא תפרע". והואיל וכן — הקודמת לה למה אינה לוקחת אותה שדה דבבירור שלו? ואין סברא לומר שנמצאת אחת מהן שדה שאינה שלו, ואינו ידוע איזו. ועוד קשה לי: מאי קאמר בן נגס: וכי מפני שהיא אחרונה נשברת? אטו מי קאמר תנא קמא "נשברה"? "נפסדה" קאמר, שאינה נשבעת — לפי שאין גבייתה כלום, שהקודמת לה נוטלת אותה שדה. והיכא שהאחרונה נפרעת, כגון שלא נמצאת אחת מהן שאינה שלו — התם מודה נמי בן נגס דנפרעת שלא בשבועה. על כן נראה כפירוש רבינו חננאל: דאפילו לא נמצאת פליגי, דקאמר בן נגס שנשבעת הרביעית. משום חשש שמא תמצא אחת מהן שדה שאינה שלו, ולא יוכלו אחרי כן לחזור עליה, דמה שגבתה גבתה. והכי קאמר: במאי פליגי, כלומר: במאי תלוי עיקר טעמא, שמחמת אותו טעם משביעה בן נגס לעולם — כגון שנמצאת כו'. ומשום הכי נשבעת אפילו לא נמצאת. והכא בחיישינן שמא תכסיף קמיפלגי, לפי שיראה שמא תמצא אחת מהן שדה שאינה שלו, ויחזורו עליה, ואינה חוששת להשביח השדה, ומפסידתו. ואומר רבינו תם: דמשביעין אותה כדי שתפרוש אם התפיסה צרריי. ואם תאמר: אם כן נשביע כל בעל חוב, דניחוש שמא יכסיף לפי שמא יש בעל חוב קדום שיטרוף ממנו, ונשביענו כדי שיפרוש אם התפיסו צרריי? לאו מלתא היא, דאטו יש לנו לעשות תקנה לבעל חוב דליתיה קמן? ושמא אינו בעולם. אבל הכא — אנו עושין תקנה בשביל הנשים הקודמות. ואם תאמר: ומה יועיל מה שיפרוש? גם היתומים שיפוד השדה בידם יכסיפוה מחמת יראה זו שמא תמצא אחת מהן שדה שאינה שלו! ואומר רבי: דלא יכסיפוה בשביל כך, שחביבה בעיניהם. עוד אומר רבי: הם למה יכסיפוה? אם אותה שדה ישביחו — יהא ריוח שלהן, שיכולין לסלקו בזוזי, דאין להן בשדה אלא כנכרים בעלמא. אבל אחרונה — תכסיף, דהואיל ומה שגבתה לא גבתה, אינה יכולה לסלקה בזוזי. ואם תאמר: לרבנן נמי, תהא האחרונה נמי צריכה שבועה כדין כל הבא ליפרע מנכסי יתומים! ופירש הקונטרס: דביתומים גדולים איירי, ודלא כאביי קשישא.

1 כְּגוֹן שֶׁנִּמְצֵאת אַחַת מֵהֶן שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ, וּבְבַעַל
2 חוֹב מְאוּחָר שֶׁקָּדַם וְגָבָה קָמִיפַּלְגִי; תַּנָּא קַמָּא סָבַר:
3 מַה שֶּׁגָּבָה - לֹא גָּבָה, וְכֵן נַגָּס סָבַר: מַה שֶּׁגָּבָה - גָּבָה.
4 (אָמַר) רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: דְּכוּלֵּי עָלְמָא,
5 מַה שֶּׁגָּבָה - לֹא גָּבָה, וְהָכָא בְּחַיְּישִׁינַן שֶׁמָּא תַּכְסִיף
6 קָמִיפַּלְגִי; מָר סָבַר: חַיְּישִׁינַן שֶׁמָּא תַּכְסִיף, וּמָר סָבַר:
7 לָא חַיְּישִׁינַן שֶׁמָּא תַּכְסִיף. אַבַּיֵּי אָמַר: דְּאַבַּיֵּי קַשִּׁישָׁא
8 אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. דְּתָנֵי אַבַּיֵּי קַשִּׁישָׁא: יְתוֹמִים שֶׁאָמְרוּ
9 -גְּדוֹלִים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר קְטַנִּים. תַּנָּא קַמָּא - לֵית לֵיהּ
10 דְּאַבַּיֵּי קַשִּׁישָׁא, וְכֵן נַגָּס - אִית לֵיהּ דְּאַבַּיֵּי קַשִּׁישָׁא.
11 אָמַר רַב הוּנָא: הֲנֵי תְּרֵי אַחֵי וּתְרֵי שׁוּתָּפֵי דְּאִית לְהוּ
12 דִּינָא בַּהֲדֵי חַד, וַאֲזַל חַד מִינַיְיהוּ בַּהֲדֵיהּ לְדִינָא, לָא
13 מָצֵי אִידָךְ לְמֵימַר לֵיהּ: אַתְּ לָאו בַּעַל דְּבָרִים דִּידִי
14 אַתְּ, אֶלָּא שְׁלִיחוּתֵיהּ עָבֵד. אִקְּלַע רַב נַחְמָן לְסוּרָא,
15 שַׁיְּילוּהִי: כִּי הַאי גַּוְונָא מַאי? אֲמַר לְהוּ: מַתְנִיתִין
16 הִיא: הָרִאשׁוֹנָה נִשְׁבַּעַת לַשֵּׁנִיָּה, וּשְׁנִיָּה לַשְּׁלִישִׁית
17 וּשְׁלִישִׁית, לָרְבִיעִית. וְאִילּוּ רִאשׁוֹנָה לַשְּׁלִישִׁית - לָא
18 קָתָנֵי, מַאי טַעְמָא - לָאו מִשּׁוּם דִּשְׁלִיחוּתָהּ עָבְדָה?
19 מִי דָּמֵי? הָתָם - שְׁבוּעָה לְאֶחָד וּשְׁבוּעָה לְמֵאָה, הָכָא
20 אָמַר: אִילּוּ אָנָא הֲוַאי - טָעֵינְנָא טְפֵי. וְלָא אָמְרַן
21 אֶלָּא דְּלָא אִיתֵיהּ בְּמָתָא, אֲבָל אִיתֵיהּ בְּמָתָא - אִיבָּעֵי
22 לֵיהּ לְמֵיתֵי. אִתְּמַר, שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הַיּוֹצְאִים בְּיוֹם אֶחָד.
23 רַב אָמַר: חוֹלְקִין, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: שׁוּדָא דְּדַיְּינֵי. לֵימָא
24 רַב דְּאָמַר כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: עֲדֵי חֲתִימָה כָּרְתִי,

ושמואל

ורבי מפרש: אפילו לאביי קשישא, כגון שפטרה מן השבועה. ואם תאמר: למאן דלית ליה דאביי קשישא, היכי מפרש: הנפרעת מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה (כתובות פז,א), והא דתנן (גיטין לד,ב): אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה? דביתומים גדולים — אינה צריכה שבועה, וביתומים קטנים — נמי ליכא לאוקמא, דאין נזקקין לנכסי יתומים קטנים אלא אם כן רבית אוכלת בהן! ואומר רבי: דסבירא ליה כמאן דאמר בערכין פרק "שום היתומים" (כב,א): אף לכתובה, משום מזוני. וקשה: מכל מקום תיקשי מההיא דהנפרעת מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה. דהא לעיל ב"הכותב" (פז,א) פירש רבינו יצחק דמיירי בגרושה דלית לה מזוני, כי היכי דלא תיקשי אמאי איצטריך למיתני בגיטין: אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה! ואמר לי רבי: דמכל מקום איצטריך אלמנה בגיטין, שלא נטעה לומר בגרושה, ונימא דנזקקין בכל ענין. דאילו באלמנה — הוה אמינא דליכא לאוקומא דאקילו בה רבנן משום חינא, כדמפרש בערכין. ואם תאמר: אמאי לא אקשי מברייתא דאביי קשישא למאן דאמר: אין נזקקין אלא אם כן רבית אוכלת בהן? דהא קאמר אביי קשישא שגובין מיתומים קטנים בשבועה! ויש לומר: דהוה מוקי לה בבעל חוב נכרי, דשייכא ביה שבועה. כמו שרגיל רבינו תם לפרש, שמותר לקבל שבועה מנכרי. ואפילו לרבינו שמואל שאסר לקבל ממנו שבועה — איכא לאוקמא בגר תושב שקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, שנשבע בשם. ומיהו, קשה לי: מדקאמר אביי קשישא "יתומים שאמרו" — משמע דאמתניתין דגיטין או ד"הכותב" קאי, דמיירי בכתובת אשה, על כרחך צריך לומר ודאי דהוה מוקי פלוגתא דבן נגס ורבנן כאביי קשישא, וסבירא ליה כרבנן. **שני** שטרות היוצאים ביום אחד — פירוש: של מכר, או של מתנה. שמואל אמר: שודא דדייני. דלא דמי להא דתנן: היו כולן יוצאות בשעה אחת ואין שם אלא מנה — חולקות בשוה. דהתם — בשעבוד איירי, דאין השעבוד חל אלא מאותה שעה שמוכיח מתוך השטר כשהתחיל השעבוד, דהיינו ממחרת יום שנכתב בו. דביום שנכתב — אין מוכיח מתוך השטר מתי התחיל, או בבקר או בערב. אבל מתנה או מכר — כל הקודם באותו יום עצמו זכה. מפי רבי. **לימא** רב דאמר כרבי מאיר דאמר עדי חתימה כרתי — וכיון דעיקר הוא השטר ומתוך עדים החתומים בשטר, אין ניכר שקדם קנינו של זה לקנינו של זה — הלכך קונין שניהם בבת אחת, אפילו נכתב ונחתם ונמסר לאחד תחלה, ואחר כך נכתב ונמסר לשני. אף על פי שמתוך עדי מסירה ניכר, דלא חשיב להו עדי מסירה עיקר. והכי מוכח בגטין, דתנן בפרק "כל הגט" (כד,ב): כתב לגרש את הגדולה לא יגרש בו את הקטנה. ודייק בגמרא: הא גדולה — מצי מגרש. אמר רבה: זאת אומרת שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת מוציאין שטר חוב על אחרים. אמר ליה אביי: אלא מעתה רישא דקתני "פסול לגרש בו" — הכי נמי שני הוא דלא מגרש ביה, הא ראשון — מצי מגרש ביה? והא אמרת: אין אחר יכול להוציא שטר חוב עליהם! אלא מאי אית לך למימר — בעדי מסירה, ורבי מאיר — אפילו ראשון לא מצי מגרש, אף על פי שניכר מתוך עדי מסירה — הואיל ומתוך עדי חתימה אין ניכר. מפי רבי. ונראה לרבי: דמיירי הכא במתנה או במכר במקום שכותבין את השטר. דבמקום שאין כותבין, שהקרקע נקנה בכסף ובחזקה ובחליפין, והשטר אינו עומד אלא לראיה — התם כולי עלמא מודו דאמרינן שודא. דאין צריך התם שיהא ניכר מתוך עדי חתימה איזה קנה תחלה, הואיל ואינו אלא לראיה בעלמא. ורבינו תם מפרש הא מילתא בענין אחר, וזה לשונו: שני שטרות היוצאין ביום אחד, מכר שדה אחת לשני בני אדם — האחד עיקר. אבל שני שטרות של שני בעלי חובין — חולקין לכולי עלמא, כדתנן במתניתין: חולקות בשוה. ובעל כרחך בשכולן יוצאין ביום אחד. וטעמא — דשניהם אמת. ושעה אחת בירושלים — כיום אחד בעלמא דמי. לימא רב דאמר כרבי מאיר דאמר: עדי חתימה כרתי, ואפשר דנחתם בבת אחת, דהנך סהדי חתום אהאי, והנך סהדי אהאי, בהדי הדדי. ומסתמא, כיון שהחתימה עיקר — המסירה היתה לדעת חתימה, אף על פי שהיתה זו אחר זו, והוי כנמסר בבת אחת. דהיכא דכתבי שעות

תלינן מסירה אחר שעות חתימה — הכא נמי תלינן המסירה בשעת חתימה. ואפילו אם תימצי לומר לצמצם אי אפשר, ואחד מהם נחתם קודם לחברו — איהו מיהו סבר דשניהם נחתמו בבת אחת, ואין דעתו כלל כשמוסר להם, אפילו בזה אחר זה, שיקנה אחד יותר מחברו. אלא דעתו שיקנה זה כמו זה, והוי כאילו מסר שניהם בבת אחת, ואין מועיל הקדמת החתימה כלום. ואי נמי העדים שוים בשני שטרות — אימא בשעה שעסוקין באותו ענין חתמו, דקנין יכול לחזור בו או לקיים שניהם. הלכך אמר רב: חולקין, ושמואל דאמר כרבי אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי, וכיון שיוצא השטר מיד המוכר ליד הלוקח, נזהר הוא שלא למסור בבת אחת, אלא זה שלא בפני זה, דהמסירה ביד המוכר, דכותבין שטר למוכר אף על פי שאין לוקח עמו. אבל החתימה לרבי אלעזר לאו עיקר הוא, ולא תלינן ביה. הלכך אמר שמואל: שודא דדייני; שיש כח ביד הדיינים מובהקים ליתן לכל מי שירצו, דהואיל ואי אפשר לפי הענין להיות בבת אחת — אימור איתרמי לאותו שזכה. וכן (כתובות פה,ב) גבי שני טוביה, שניהם תלמידי חכמים דאיכא שודא, וכן גבי הדיא ד"כאן אמרו" בשילהי פרק קמא דגיטין (יד,ב) דמייתי הכא, וכן ב"עשרה יוחסין" (קדושין עד,א) גבי "נאמן הדייך", וכן ב"המוכר את הבית" (בבא בתרא סב,ב) גבי "רכבא דדקלי", וכן ב"שבועת העדות" ברישיה (שבועות ל,ב), וגבי "אמר רב נחמן" ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא לה,א) מדמינן דינא דאלים גבר לשודא דדייני, ומשנינן: דמאן דאלים גבר — איכא למיקם עלה דמילתא. שודא דדייני — ליכא למיקם עלה דמלתא. ולא משום אומדנא דעתא. אבל במקום שיכולין לזכות שניהם בבת אחת, אי נמי שני בעלי חובין ביום אחד, או שתי כתובות ביום אחד — כולי עלמא מודו דיחלוקו, דחשו רבנן להפסד בעלי חובין משום נעילת דלת, ולכתובת אשה משום חינא. אבל בלקוחות, אי נמי במתנה — עבוד שודא היכא דאיכא למימר דחד קדים והאחר שקר. עד כאן לשון רבינו תם. **כתב** לאחד ומסר לאחר לזה שמסר לו קנה — אף על פי שקדמה הכתיבה למסירה — הכי נמי סבירא ליה לשמואל, דהא אית ליה שודא. והיינו אליבא דרבי אלעזר, דאמר: עדי מסירה כרתי. ותימה: הא משמע בפרק קמא דבבא מציעא (יג,א) דשמואל סבירא ליה כאביי, דאמר: עדיו בחתומיו זכין לו. דרדחיק התם, שמואל דאמר: לא חיישינן לפרעון ולקנוניא, מתניתין דקתני מצא שטרי חוב; בזמן שיש בהן אחריות נכסים — לא יחזיר, אי סבירא ליה כאביי — אמאי לא יחזיר? ומסיק: שמואל מוקי לה — בשאין חייב מודה.

ופריך: אין בהם אחריות נכסים אמאי יחזיר? ומסיק, אמר שמואל: אומר היה רבי מאיר: שטר שאין בו אחריות נכסים — אינו גובה כו'. מדדחיק שמואל לומר דק סברא לרבי מאיר — שמע מינה כאביי סבירא ליה. דלרב אסי הוה מצי לאוקמא בשאין בו הקנאה. ואליבא דאביי משמע כתב לאחד ומסר לאחר — את שכתב לו, קנה. דאמתניתין דקתני "כותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו", פריך התם: ולידחוש דלמא כתב ללוות בניסן ולא לוה עד תשרי, ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין, דמניסן ועד תשרי! ומשני, אמר אביי: עדיו בחתומיו זכין לו. אלמא, אף על גב דמסר ללקוחות קודם למלוה, לזה שמסר לו — לא קנה. ובסוף הפרק (שם כ,א) משני אביי בכהאי גוונא גבי מצא שובר; בזמן שהאשה מודה יחזיר לבעל, דלא חיישינן דלמא כתבה בניסן ולא נתנה עד תשרי כו'. ואם כן קשיא שמואל אדשמואל! ובלא שמואל איכא לאקשויי מאביי גופיה, דמשמע בפרק "זה בורר" (סנהדרין כח,ב) דסבירא ליה כרבי אלעזר, דמסקינן התם, אההיא מתנתא דהוו חותמי עלה תרי גיסי כו', אמר ליה רב יוסף: זיל קנייה בעדי מסירה, ומסיק, אמר ליה אביי: והא מודה רבי אלעזר במוזייף מתוכו שהוא פסול. משמע, דאי לא הוה מוזייף מתוכו —היה מכשר כרבי אלעזר! וזהו דוחק לומר דאביי — לדבריו דרב יוסף קאמר, ולידה לא סבירא ליה. ובלאו אביי גופיה הוה קשה שם, הא דפסיק רבינו תם הלכה כאביי, מדמהדר התלמוד לאוקמא מילתיה דשמואל כוותיה. ועוד, דאביי בתראה הוה, וקיימא לן כרבי אלעזר דאמר: עדי מסירה כרתי, ואמרינן: כתב לאחד ומסר לאחר — את שמסר לו קנה! ותירץ רבי: דבי אמרינן "עדיו בחתומיו זכין לו" — הני מילי בשני ימים, שניכר מתוך השטר שקדם זכותו של זה לזכותו של זה. אבל הכא מיירי שנכתבו ביום אחד. הלכך, אף על פי שנכתב זה קודם — הקודם במסירה זכה, דלא אמרינן "עדיו בחתומיו זכין לו", הואיל ואין ניכר שקדם זכותו מתוך השטר. וקשיא לי: גבי מצא שובר, בזמן שהאשה מודה — יחזיר לבעל, דפריך: ניחוש דלמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי, ואזלא זבינתה לכתובתה בטובת הנאה, ומפיק ליה לשובר דכתוב בניסן ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין. מאי קא משני אביי: "עדיו בחתומיו זכין לו?" אכתי ניחוש: באותו יום שנכתב השובר מכרה כתובתה קודם מסירת השובר, דלא אמרינן התם "עדיו בחתומיו זכין לו", הואיל ואין ניכר מתוך השובר שנכתב קודם המסירה! ואמר לי רבי: דכולי האי לא חיישינן: דבאותו יום עצמו מכרה כתובתה. **אמיה** דרמי בר חמא כו' — אין זה ההוא עובדא ד"מי שמת" (בבא בתרא קנא,א). פירש רבינו חננאל: דקבלה בידינו דשודא דדייני דוקא במקרקעי, ודוקא דיין מומחה כרב נחמן בדורו. דהא רב ששת — גברא רבה הוה, ואמר ליה רב נחמן: אינך דיין לעשות שודא דדייני. ולי נראה: שודא נמי במטלטלי, דגבי שליח מייתי לה בפרק קמא דגטין (יד,ב).

ושמואל דאמר כרבי אלעזר דאמר — אף על פי שאין עליו עדים אלא שנתנו בפני עדים — גובה מנכסים משועבדים. שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם, שמא ימותו עדי מסירה או ילכו למדינת הים. אלמא, עדי מסירה עיקר. והכא יש לומר, שמא האחד היה חביב עליו יותר, וקדם ומסרו לו, ואת השני הטעה. וכי לא ידעינן — נימא שודא דדייני, לפי מה שהם רואים מי מהם היה רגיל אצלו יותר, דשודא עדיפא מחלוקה. **דכולי עלמא כרבי אלעזר** — דקיימא לן כוותיה בגטין. ואיכא למימר שודא ואיכא למימר חלוקה. ובהא פליגי. חולקין — אלמא חלוקה עדיפא. **רבי מאיר היא** — וליכא למימר שודא בחתימתו. **כתב לאחד** — השטר, ולא מסר לו עד שכתב שטר שני לאחר עליה, ומסר לו. **ואי רבי מאיר כו'** — אלא לאו, רבי אלעזר. ואיכא למימר שודא ואיכא למימר חלוקה, וקתני חולקין — אלמא חלוקה עדיפא. **תנאי היא** — איכא למאן דאמר: שודא עדיף, ואיכא למאן דאמר: חלוקה עדיפא. **וחכמים אומרים כו'** — בשלהי פרק קמא דגטין: הולך מנה לפלוני, והלך וביקשו ולא מצאו, שמת — יחזורו למשלח. מת המשלח — יחזורו ליורשים כו', עד וחכמים אומרים: יחלוקו יורשי משלח ויורשי מי שנשתלחו לו. וכאן אמרו: מה שירצה שליש יעשה, דהיינו שליח יעשה, אלמא שודא עדיפא. **אמיה דרמי בר חמא כו'** — ולא נודע למי מסרה תחלה שטר מתנה. **אטו בירושלים יתבינן כו'** — וכיון דלא הקפידו בני מקום לכתוב שעות — גילו מנהגם שאין הולכים אחר הקודם לבו ביום, ושניהם שוים. **אלא מר מאי מעמא עבד הכי** — ולא אמר: יחלוקו. **שודא דדייני** — ברבי אלעזר, דאמר: עדי מסירה כרתי. ולי נראה שזה היה חביב לה יותר, וקדמה ומסרה לו תחלה. **אמר ליה אנא נמי** — תיהוי דידי שודא דדייני. וכיון שפסקתי אני הדין — שוב אין לך כח להוציא מידו, שהרי יצא מבית דין זכאי בשודא דדייני. **אנא דיינא** — על פי ראש גלותא והישיבה. **לאו בתורת הכי אתית לה** — לא אמרת טעם שלך משום שודא דדייני, אלא משום דקדים בחתימה כרבי מאיר, ובזו טעיה, דהא לאו בירושלים יתבינן. **הנהו תרי שטרי** — של מכר, שיצאו על שדה אחת.

טירפא

וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר: עֵדֵי מְסִירָה כָּרְתִי? לָא, דִּכּוּלֵּי עָלְמָא כְּרַבִּי אֶלְעָזָר. וְהָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי; רַב סָבַר: חֲלוּקָה עֲדִיפָא, וּשְׁמוּאֵל סָבַר: שׁוּדָא דְּדַיָּנֵי עֲדִיפָא. וּמִי מָצֵית מוֹקְמַתְּ לֵיהּ לְרַב כְּרַבִּי אֶלְעָזָר? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּגִיטִּין. כִּי אָמְרִיתָהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל אֲמַר: אַף אֶשְׁטָרוֹת. מִכְּלָל דְּרַב סָבַר - בְּשִׁטָּרוֹת לָא! אֶלָּא, מְחַוְּרִתְּא: רַב - כְּרַבִּי מֵאִיר, וּשְׁמוּאֵל - כְּרַבִּי אֶלְעָזָר. מֵיתִיבֵי: שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הַיּוֹצְאִים בְּיוֹם אֶחָד - חוֹלְקִין, תִּיוּבְתָּא דִּשְׁמוּאֵל! אָמַר לָךְ שְׁמוּאֵל: הָא מַנִּי - רַבִּי מֵאִיר הִיא, וְאֲנָא דַּאֲמָרִי כְּרַבִּי אֶלְעָזָר. אִי רַבִּי מֵאִיר - אֵימָא סֵיפָא: כְּתַב לְאֶחָד וּמְסַר לְאַחֵר, זֶה שֶׁמְּסַר לוֹ, קָנָה. וְאִי רַבִּי מֵאִיר - אַמַּאי קָנָה? הָאָמַר: עֵדֵי חֲתִימָה כָּרְתִי! תַּנָּאֵי הִיא. דְּתַנְיָא, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יַחֲלוֹקוּ, וְכָאן אָמְרוּ: מַה שֶּׁיִּרְצֶה הַשָּׁלִישׁ יַעֲשֶׂה. אֵמֵיהּ דְּרַמִּי בַּר חָמָא כְּתַבְתִּינְהוּ לְגִנְכָסָהּ לְרַמִּי בַּר חָמָא בְּצַפְרָא, לְאוֹרְתָא כְּתַבְתִּינְהוּ לְמָר עוּקְבָא בַּר חָמָא. אֲתָא רַמִּי בַּר חָמָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, אוֹקְמֵיהּ בְּגִנְכָסָא. אֲתָא מָר עוּקְבָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אוֹקְמֵיהּ בְּגִנְכָסָא. אֲתָא רַב שֵׁשֶׁת לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אֲמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא עָבַד מָר הָכִי? אֲמַר לֵיהּ: דְּקָדִים. אֲמַר לֵיהּ: אַטּוּ בִּירוּשָׁלַיִם יָתְבִינַן, דְּכְתָבִינַן שָׁעוֹת? אֶלָּא מָר מַאי טַעְמָא עָבַד הָכִי? אֲמַר לֵיהּ: שׁוּדָא דְּדַיָּנֵי. אֲמַר לֵיהּ: אֲנָא נַמִּי - שׁוּדָא דְּדַיָּנֵי. אֲמַר לֵיהּ: הָדָא - דַּאֲנָא דַּיָּינָא וּמָר לָאו דַּיָּינָא, וְעוֹד: מֵעִיקָּרָא לָאו בְּתוֹרַת הָכִי אָתֵית לַהּ. הָנְהוּ תְּרֵי שְׁטָרֵי דְּאָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, חַד הֲוָה כָּתוּב "בְּחַמְשָׁא בְּנִיסָן", וְחַד הֲוָה כָּתוּב בֵּיהּ "בְּנִיסָן" סְתָמָא, אוֹקְמֵיהּ רַב יוֹסֵף לְהַהוּא דְּחַמְשָׁא בְּנִיסָן בַּנְכָסִים. אֲמַר לֵיהּ אִידָךְ: וַאֲנָא אַפְסִיד? אָמַר לֵיהּ: אַתְּ יָדָךְ עַל הַתַּחְתּוֹנָה, אֵימָא בַּר עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּנִיסָן אַתְּ. אֲמַר לֵיהּ: וְנִכְתּוֹב לִי מָר

טירפא

וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר כְּרַבִּי אֶלְעָזָר – ואילו שמואל הסובר שודא דדייני טעמו מפני שהוא סובר כרבי אלעזר דְּאָמַר עֲדֵי מְסִירָה כָּרְתֵי – העדים המעידים על מסירת הגט הם עיקר הכריתות, וכן בשאר שטרות אם נמסר השטר בפני עדים הרי זה קנין גמור, ולפיכך בשני שטרות היוצאים ביום אחד, אם נמסר השטר קודם לאחד מהם המוכר הקנה לראשון בלבד ואילו את השני הוא הטעה, וכיון שיש כאן ספק למי מסר את השטר קודם, לכך אומרים שודא דדייני.

הגמרא דוחה שאין הכרח לתלות את מחלוקתם של רב ושמואל במחלוקת של רבי אלעזר ורבי מאיר: לֹא, אין הכרח לפרש כך, אלא יתכן דִּכוּלֵּי עָלְמָא בין רב ובין שמואל סוברים כְּרַבִּי אֶלְעָזָר שעדי מסירה כרתי, וזה שנמסר לו השטר ראשון זכה בקרקע, וְהָכָא בְּהָא קָמִיפְּלְגֵי – וכאן, בדבר זה נחלקו רב ושמואל. רַב סָבַר, חֲלוּקָה עֲדִיפָא – בספק ממון שאין ראיה לזה יותר מזה עדיף לעשות חלוקה, וּשְׁמוּאֵל סָבַר, שׁוּדָא דְּדַיָּנֵי עֲדִיפָא – בספק ממון עדיף לעשות כראות עיני הדיינים, שאם יעשו שודא יתכן שיזכה בעל הקרקע בשלו.

מקשה הגמרא: וּמִי מָצִית מוֹקְמַתְּ לֵיהּ לְרַב כְּרַבִּי אֶלְעָזָר – וכי יכול אתה להעמיד את רב כשיטת רבי אלעזר, וְהָאֲמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר שעדי מסירה כרתי בְּגִיטִּין. אמנם כִּי אֲמַרִיתָהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל – כאשר אמרתי את דברי רב לפני שמואל, אָמַר לִי שמואל שהלכה כרבי אלעזר אַף בִּשְׁטָרוֹת. מִכְּלָל – משמע מזה, דְּרַב שאמר שהלכה כרבי אלעזר לענין גיטין סָבַר, בִּשְׁטָרוֹת לֹא – שלענין שטרי ממון אין הלכה כרבי אלעזר, ואם כן כיצד אתה יכול לומר שרב סובר כדעת רבי אלעזר.

מסיקה הגמרא: אֶלָּא מָחֲוֵורְתָּא – ברור שצריך לומר כפי שאמרנו בתחילה, שרַב סובר כְּרַבִּי מֵאִיר שעדי חתימה הם העיקר, וּשְׁמוּאֵל סובר כְּרַבִּי אֶלְעָזָר שעדי מסירה הם העיקר, ואם מסר לאחד קודם קנה, ולכך עושים הדיינים שודא.

הגמרא מקשה מברייתא על שמואל: מֵיתִיבֵי, שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הַיּוֹצְאִים בְּיוֹם אֶחָד חוֹלְקִין, הרי מפורש כאן כדברי רב, תִּיּוּבְתָּא דִּשְׁמוּאֵל – וברייתא זו שחלוקה עדיפה היא פירכא לשיטת שמואל, שסובר בדין זה שהדיינים עושים שודא. מתרצת הגמרא: אָמַר לְךָ שְׁמוּאֵל, הָא מַנִּי – מי הוא התנא ששנה ברייתא זו, רַבִּי מֵאִיר הִיא הסובר שעדי חתימה כרתי ולכך חולקין, וַאֲנָא דְּאָמְרֵי – ואילו אני סובר כְּרַבִּי אֶלְעָזָר שעדי מסירה כרתי, והראשון שנמסר לו השטר קנה, וכיון שיש ספק למי נמסר ראשון עושים שודא דדייני.

הגמרא מקשה על תירוץ זה: אִי – אם ברייתא זו אכן נשנתה בשיטת רַבִּי מֵאִיר, אֵימָא סֵיפָא – באר את סוף דברי הברייתא, כָּתַב לְאֶחָד שטר מכירה על שדה ולא מסר לו, ואחר כך כתב שטר מכירה נוסף וּמָסַר לְאדם אַחֵר, זֶה שֶׁמָּסַר לוֹ בתחילה קָנָה, אף על פי שכתב קודם את השטר השני. וְאִי הברייתא נשנית בשיטת רַבִּי מֵאִיר, אַמַּאי קָנָה – למה קנה זה שנמסר לו השטר תחילה, הָאֲמַר – הרי אמר רבי מאיר עֲדֵי חֲתִימָה כָּרְתֵי, והיות והולכים אחר חתימת השטר, ובשני השטרות נכתב אותו זמן אין הבדל למי נמסר השטר תחילה, ועל כרחך ברייתא זו סוברת כרבי אלעזר שעדי מסירה כרתי ולכן מי שנמסר לו השטר תחילה הוא זה שקנה, ומכל מקום שנינו בברייתא שכשיש ספק למי נמסר השטר תחילה חולקים, וקשה על שמואל שאמר שעושים שודא.

מתרצת הגמרא: תַּנָּאֵי הִיא – מחלוקת תנאים היא האם בספק ממון עושים 'שודא דדייני' או שחולקים, דְּתַנְיָא בברייתא לענין ממון הנמצא ביד השליח ומתו הבעלים ואין ידוע למי שייך הממון, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שבאופן זה יַחֲלוֹקוּ יורשי המשלח עם יורשי מי שנשתלח לו, וְכָאן [–בבבל] אָמְרוּ, שכיון שהוא ספק, מַה שֶּׁיִּרְצֶה הַשָּׁלִישׁ יַעֲשֶׂה, והיינו שודא דדייני שכפי ראות עיני השליש בדעת המשלח יחלק את המעות. וכמו כן יש לומר שהברייתא שאמרה שבשני שטרות היוצאים ביום אחד, חולקין, נשנתה בדעת חכמים שחלוקה עדיפה משודא, ואילו שמואל סובר כתנאים החולקים ששודא דדייני עדיפה.

* * *

הגמרא מביאה מעשה בענין שני שטרות שנכתבו ביום אחד: אֲמַרֵיהּ דְּרָמִי בַּר חָמָא כַּתַּבְתִּינְהוּ לְנִכְסָהּ – אמו של רמי בר חמא כתבה בשטר מתנה את נכסיה לְרָמִי בַּר חָמָא בְּצַפְרָא [–בבוקר], לְאוֹרְתָא – לפנות ערב באותו היום, כַּתַּבְתִּינְהוּ לְאַחִיו מַר עוּקְבָא בַּר חָמָא, ולא נודע למי מסרה את השטר תחילה. אָתָא רָמִי בַּר חָמָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, לשואלו למי שייבים הנכסים, אוֹקְמֵיהּ בְּנִכְסָא – העמידו רב ששת בנכסים. אָתָא מַר עוּקְבָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אוֹקְמֵיהּ בְּנִכְסָא – העמידו רב נחמן בנכסים. אָתָא רַב שֵׁשֶׁת לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן – בא רב ששת לפני רב נחמן, וְאָמַר לֵיהּ, מַאי מַעֲמָא עָבַד מַר הָכִי – מדוע עשה מר כך, שפסקת שמר עוקבא זכה בנכסים. אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרב ששת וּמַאי מַעֲמָא עָבַד מַר הָכִי – מדוע עשה מר כך, כלומר למה פסקת להיפך שרמי בר חמא זכה בנכסים. אָמַר לֵיהּ רב ששת דְּקָדִים – שחתימת שטרו של רמי קדמה לשל מר עוקבא, שהרי שטרו של רמי נכתב בבוקר ושטרו של מר עוקבא נכתב בערב. אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרב ששת אָטוּ בִּירוּשָׁלַיִם יָתְבִינָן דְּכָתְבִינָן שָׁעוֹת – וכי אנו יושבים בירושלים שנוהגים לכתוב שעות, ושם אכן מסתכלים על קדימת השעות וכל ששטרו קודם לשעה שנכתב שטרו של חבירו, זכה. אבל במקומנו שאין נוהגים לכתוב שעות גילו בני מקומנו את דעתם שאין הולכים אחר שעת הכתיבה, וכל ששניהם נכתבו ביום אחד שניהם שוים בנכסים. חזר רב ששת ושאל את רב נחמן, אֶלָּא מַר, מַאי מַעֲמָא עָבַד הָכִי – כיון שאתה סובר ששניהם שוים במתנה, מדוע פסקת ליתן את הנכסים למר עוקבא. אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרב ששת, הטעם שפסקתי כן הוא משום שׁוּדָא דְּדַיָּנֵי – שכן אני סובר שהדין בשני שטרות היוצאים ביום אחד שיש לעשות כראות עיני הדיין, והעמדתי את מר עוקבא שנראה לי שהוא היה חביב לאמו יותר ומסרה לו תחילה. אָמַר לֵיהּ רב ששת, אֲנָא נַמִּי שׁוּדָא דְּדַיָּנֵי – אם כן גם הפסק שלי שרמי בר חמא זכה בנכסים יחשב כשודא דדייני ושוב אין לך כח להוציא מידו וליתן למר עוקבא. אָמַר לֵיהּ רב נחמן, שתי תשובות יש בדבר. חָדָא, דַּאֲנָא דַּיָּינָא וּמַר לָאו דַּיָּינָא – האחד, משום שאני התמניתי להיות דיין על פי ריש גלותא והישיבה, ואילו מר לא התמנה לכך, ולכן רק אני יכול לפסוק שודא דדייני ואתה אינך יכול. וְעוֹד, מֵעִיקָּרָא לָאו בְּתוֹרַת הָכִי אָתִית לָהּ – שהרי מתחילה כשפסקת שרמי בר חמא זכה בנכסים לא אמרת שהיה זה בתורת שודא דדייני אלא משום שנכתב שטרו קודם, ובזה טעית שאנו איננו נוהגים לכתוב שעות, ולכן אין לפסק שלך דין שודא דדייני והייתי רשאי לבטלו.

* * *

הגמרא מביאה עוד מעשה בענין: הִנְהוּ תְּרֵי שְׁטָרֵי דְּאָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף – מעשה בשני שטרות של מכר [על שדה אחת שנמכרה לשני בני אדם] שהובאו לפני רב יוסף, חַד הֲוָה כָּתוּב בְּחַמְשָׁא בְּנִיסָן, וְחַד הֲוָה כָּתוּב בֵּיהּ בְּנִיסָן סְתָמָא – באחד מהשטרות נכתב 'בחמשה בניסן' ובשני נכתב 'בניסן' ולא הוזכר יום החודש וכל אחד מהם טוען ששטרו קדם, אוֹקְמֵיהּ [–העמיד] רַב יוֹסֵף לְהַהוּא דְּנִכְתַּב שטרו בחַמְשָׁא בְּנִיסָן בְּנִכְסִים. אָמַר לֵיהּ אִידָךְ – בעל השטר השני לרב יוסף, וַאֲנָא אַפְסִיד, כלומר, מפני מה לא אטול אף אני הרי גם שטרי כתוב בו ניסן. אָמַר לֵיהּ, אַתְּ, יָדָךְ עַל הַתַּחְתּוֹנָה, ואינך יכול להוציא מיד השני שנכתב שטרו בחמשה בניסן, אֵימָא בַּר עֶשְׂרִין וּתְשַׁע בְּנִיסָן אַתְּ – שיש לומר שזמן שטרך הוא בעשרים ותשעה בניסן, ואילו בשטרו של השני מפורש שהוא בחמשה בניסן ולכך הוא זכה בנכסים ולא אתה. אָמַר לֵיהּ, כיון שהפסדתי את השדה ושילמתי עליה, וְנִכְתּוֹב לִי מַר

שטר **טִירְפָּא**, כדי שאוכל לטרוף בו את דמי המכר מהלקוחות שקנו קרקע מהמוכר **מֵרֵאשׁ** חודש **אִיָּר וְאֵילָךְ**, שהרי יש לי אחריות על השדה. **אָמַר** לֵיהּ רב יוסף, לא אכתוב לך כן, משום **דְּיָכְלֵי לְמֵימַר** לָךְ – יכולים הלקוחות שתבוא לטרוף מהם לומר לך, **אַתְּ**, **כַּד חַד בְּנִיסָן אַתְּ** – יתכן ששטרך אכן נכתב באחד בניסן, וקדם לזמנו של הלוקח השני ושלא כדין נטלה ממך, ואין לך זכות לבוא ולטרוף מאתנו את השדה בשביל אחריות נכסים.

שואלת הגמרא: **מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ** – מה היא תקנתו, כדי שיוכל לחזור ולתבוע מהלקוחות את דמי השדה. משיבה הגמרא: **נִכְתְּבוּ הַרְשָׁאָה לַחֲדָדֵי** – יכתבו הרשאה זה לזה, כלומר, יבקש מחבירו שזמן שטרו הוא בחמשה בניסן, שימסור לו את שטרו ויכתוב לו הרשאה עליו שיוכל לטרוף לקוחות בשבילו, וממה נפשך יוכל לטרוף מן הלקוחות, שהרי לשניהם המוכר מכר באחריות, ואם יאמרו לו הלקוחות, זמן שטרך היה באחד בניסן, יאמר להם אני בא לגבות את דמי המכר של הלוקח השני שזמנו בחמשה בניסן ויש לי הרשאה לטרוף עבורו. ואם יאמרו לו הלקוחות, הלוקח השני קדם לך שאתה זמנך בעשרים ותשעה בניסן, יאמר להם, אני בא לטרוף מחמת עצמי עבור דמי המכר שהפסדתי. ונמצא שלא יוכלו לדחותו.

משנה

מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וּמָכַר אֶת שֶׁדֵּהוּ המשועבדת לשתי הכתובות, **וְכָתְבָה** האשה **הָרִאשׁוֹנָה לַלּוֹקֵחַ, דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ** – אני מסתלקת מזכותי לטרוף ממך את השדה לצורך כתובתי. כשמת הבעל האשה **הַשֵּׁנִיָּה מוֹצִיאָה** את השדה **מֵהַלּוֹקֵחַ** עבור כתובתה, **וְרִאשׁוֹנָה** חוזרת וגובה את השדה **מִן הַשֵּׁנִיָּה**, כיון שהיא ויתרה על זכותה בקרקע רק ללוקח ולא לשניה, **וְהַלּוֹקֵחַ** חוזר וטורף את השדה **מִן הָרִאשׁוֹנָה**, שהרי היא הסתלקה מזכותה לגבות ממנו, **וְחוֹזְרוֹת חֲלִילָה**, שהשניה גובה מהלוקח והראשונה מהשניה וכן לעולם, **עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶם. וְכֵן** הדין **בְּבַעַל חוֹב, וְכֵן** הדין **בְּאִשָּׁה** שהיא **בַּעֲלַת חוֹב** של בעלה.

גמרא

מבואר במשנה שבכך שאמרה האשה ללוקח ״דין ודברים אין לי עמך״ פקעה זכותה, שואלת הגמרא: **וְכִי כָּתְבָה לֵיהּ** ללוקח ״דין ודברים אין לי עמך״, **מַאי הָוֵי** – מה בכך, ומדוע פקעה זכותה לגבות מהלוקח את כתובתה, **וְהָתַנְיָא** בברייתא, **הָאוֹמֵר** או כותב **לַחֲבֵירוֹ** השותף עמו בשדה, **דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עַל שֶׁדֶה זוּ, וְאֵין לִי עֶסֶק בָּהּ, וְיָדֵי מְסוּלֶּקֶת הֵימֶנָּה**, בכל אחד מלשונות אלו, **לֹא אָמַר כְּלוּם**, מפני שאינם לשונות מתנה. ומדוע כאן כשאמרה ״דין ודברים אין לי״, הועילו דבריה.

משיבה הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן** – במה עוסקת משנתינו, **בְּשֶׁקָּנוּ מִיָּדָהּ** – שעשו עם האשה קנין סודר עבור ויתורה על זכותה לגבות את השדה.

ממשיכה הגמרא ושואלת: **וְכִי קָנוּ מִיָּדָהּ מַאי הָוֵי** – מה בכך שעשו קנין, **תֵּימָא** – הלא האשה תאמר לא התכוונתי לוותר על זכותי, אלא רק **נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי**, כדי שיחשוב שגם אני מסכימה למכירה הזו, ולא יכעס עלי. **מִי לֹא תְּנַן** – וכי לא שנינו (גיטין נה:), **לָקַח** – קנה **מִן הָאִישׁ** את הקרקע המיוחדת לכתובת אשתו, **וְחָזַר הַלּוֹקֵחַ וְלָקַח** את השדה גם **מִן הָאִשָּׁה**, שנתן לה סכום מועט כדי שתסכים למכירה ותמחול על שיעבודה, **מִקָּחוֹ בָּטֵל. אַלְמָא, יְכוֹלָה הִיא שֶׁתֹּאמַר**, בכך שמכרתי את הקרקע, רק **נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי**, ולא הסכמתי באמת למכירה. ומדוע במשנתינו מבואר שאין האשה יכולה לומר כך, אלא הועיל ויתורה.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַב חִסְדָּא, לֹא קַשְׁיָא, הָא** – משנתינו סוברת כ**רַבִּי מֵאִיר**, ואילו **הָא** – המשנה בגיטין, סוברת כ**רַבִּי יְהוּדָה. דְּתַנְיָא** בברייתא, **כָּתַב** הבעל שטר **לַלּוֹקֵחַ הָרִאשׁוֹן** על מכירת שדה, **וְלֹא חָתְמָה לוֹ** אשתו שהיא מסכימה למכירה, ואחר כך כתב שטר **לַלּוֹקֵחַ הַשֵּׁנִי** על מכירת שדה השניה, **וְחָתְמָה לוֹ**, שהיא מוותרת על זכותה לגבות מהלוקח, **אִיבְּדָה** האשה את **כְּתוּבָּתָהּ** ואינה יכולה לגבותה אלא מבני חורין, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, יכולה היא לגבות מהלוקח השני, כיון **שִׁיכוֹלָה הִיא שֶׁתֹּאמַר נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי, אַתֶּם** – הלקוחות, **מַה הִטְעַנְתֶּם שיש לָכֶם עָלַי**. ומשנתינו סוברת כרבי מאיר, שהועילה מחילתה, והמשנה בגיטין סוברת כרבי יהודה, שיכולה לטעון נחת רוח עשיתי לבעלי.

דוחה הגמרא: **וְכִי** מסתבר הדבר, **שֶׁרַבִּי**, שסידר את המשניות, **סָתַם לָהּ הָכָא** – שנה כאן סתם משנה **כְּרַבִּי מֵאִיר, וְסָתַם לָהּ הָתָם** – ואילו שם במשנה בגיטין, שנה סתם משנה **כְּרַבִּי יְהוּדָה**.

מחמת קושיא זו הגמרא מביאה תירוץ אחר: **אָמַר רַב פַּפָּא**, משנתינו עוסקת **בְּגִרוּשָׁה**, שהסכימה למכירת הבעל רק אחרי שהתגרשה, **וְמִשְׁנָה** זו מוסכמת **לְדִבְרֵי הַכֹּל**, שבזה הכל מודים שאינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי.

תירוץ נוסף: **רַב אַשִׁי אָמַר, כּוּלָּהּ רַבִּי מֵאִיר הִיא** – בין המשנה כאן ובין המשנה בגיטין הם בשיטת רבי מאיר, הסובר שאינה יכולה לטעון ״נחת רוח עשיתי לבעלי״, **וְעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר הָתָם** – ולא אמר רבי מאיר בברייתא שאינה יכולה לטעון כן, **אֶלָּא בִּשְׁנֵי לָקוֹחוֹת**, שקנו מהבעל, והאשה לא חתמה אלא לשני, **דְּאָמְרֵי לָהּ** – שאומרים לה, **אִי אִיתָא דְּנַחַת רוּחַ עָבְדַתְּ** – אם נכון הדבר שחתמת לשני בשביל לעשות נחת רוח לבעלך, **לְקַמָּא אִיכָּעֵי לָךְ לְמֶיעֱבַד** – היית צריכה לעשות כן גם ללוקח הראשון, וכיון שלא חתמת לו, בהכרח שלא היתה כוונתך לעשות לבעלך נחת רוח. **אֲבָל בְּלוֹקֵחַ אֶחָד** כפי שמדובר במשנה בגיטין, **אֲפִילּוּ רַבִּי מֵאִיר מוֹדֶה** שאשה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי. **וּמַתְנִיתִין** – ומשנתינו עוסקת באופן **דְּכָתַב לֵיהּ לְאַחַר** – שכתב הבעל שטר מכירה ללוקח אחד והאשה לא חתמה לו, ואחר כך מכר ללוקח השני והאשה חתמה לו, ולכן אינה יכולה לטעון נחת רוח עשיתי לבעלי.

* * *

הגמרא מביאה ספק שהובאה לו ראיה מהברייתא לעיל לענין שני לקוחות: **תְּנַן הָתָם** במסכת גיטין (מח:), **אֵין נִפְרָעִין מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים** – נכסים שמכר הלוה לאחרים, **בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין** שהם ברשות הלוה, **וַאֲפִילּוּ** הנכסים שברשותו **הֵן זִיבּוּרִית**. מסתפקת הגמרא: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, אִישְׁתַּדּוּף בְּנֵי חָרֵי** – מה הדין במקרה שכאשר המלוה בא לגבות את חובו, יש ללוה קרקעות, אבל הן התקלקלו ואין בהם כדי לגבות את חובו, **מַהוּ דְּלִיטְרוֹף מִמְּשַׁעְבְּדֵי** – האם יכול המלוה לטרוף את חובו מהנכסים המשועבדים שביד הלקוחות.

הגמרא מביאה ראיה מהברייתא שהובאה לעיל: **תָּא שְׁמַע** ראיה מהברייתא, אם **כָּתַב** הבעל שטר מכירה **לַלּוֹקֵחַ הָרִאשׁוֹן, וְלֹא חָתְמָה לוֹ** אשתו שמסכימה למכירה, ואחר כך כתב שטר **לַלּוֹקֵחַ הַשֵּׁנִי** על מכירת השדה השניה, **וְחָתְמָה לוֹ** שמסכימה למכירה, **אִיבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ** ואינה יכולה לגבותה אלא מבני חורין, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – ואם תעלה בדעתך, **אִישְׁתַּדּוּף בְּנֵי חָרֵי טָרִיף מִמְּשַׁעְבְּדֵי** – שכאשר הקרקעות התקלקלו ואין אפשרות לגבות מהלוה, חוזר המלוה לגבות מהנכסים המשועבדים שנמכרו, **נְהִי דְּאִיבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ מִשֵּׁנִי** – אמנם היא איבדה את זכותה לגבות כתובתה מהלוקח השני, שהרי חתמה לו, **מֵרִאשׁוֹן מִיהָא תִּיגְבֵּי** – מדוע שלא תחזור לגבות מהלוקח הראשון. וכמו שאם התקלקלה הקרקע אצל הלוה, חוזר המלוה ללוקח, כך אם אי אפשר לגבות מהלוקח האחרון, חוזרים ללוקח שקדם לו.

הגמרא דוחה את הראיה: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מַאי אִיבְּדָה** – מה שהמשנה אמרה ״איבדה כתובתה״, הכוונה **שֶׁאִיבְּדָה** כתובתה **מִשֵּׁנִי** – מהלוקח השני שחתמה לו, אבל יכולה לגבות מהלוקח הראשון.

הגמרא דוחה פירוש זה בברייתא: **אָמַר רָבָא, שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר**

המשך בעמוד רכט

כתובות. מי שהיה נשוי – פרק עשירי דף צה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

רש"י

טירפא — לטרוף לקוחות מראש חדש אייר, שהרי מכרה לו באחריות. **יכלי למימר** — לקוחות. **את בר חד בניסן את** — ושטרך קודם, ושלא כדין נטלה ממך. **מאי תקנתיה** — דהאי. **נכתבו הרשאה להדדי** — יבקש מאת חברו בר חמשה בניסן, וימסור לו שטרו, ויכתוב לו הרשאה עליו לטרוף לקוחות. ואם יאמרו לו: בר חד בניסן את — אומר להם: אני בא לטרוף בשביל מעות של חמשה בניסן, שהרי לשנינו מכרה באחריות, ואני בא בהרשאה עליכם מכחו. ואם יאמרו לו: הוא קדם, ואת בר עשרים ותשעה בניסן היית — אומר להם: אני בא מחמת עצמי. **משנה ומכר את שדהו** — המשועבד לכתובות. **הראשונה** — שנשא תחלה. **השניה מוציאה** — כשימות בעלה. **וכן בעל חוב וכן אשה בעלת חוב** — מפרש בגמרא. **גמרא בשקנו מידה** — ואמרינן ב"הכותב לאשתו", דהיכא דקנו מידו — מגופה של קרקע קנו מידו. **מקחו בטל** — משמע לגמרי, ואפילו בחיי הבעל. ובבבא בתרא מוקמינן לה באחת מאותן שלש שדות: או ייחדה לה לכתובתה, או כתב לה בתוך הכתובה, או שהכניסה לו שום משלה. **כתב לראשון** — שטר מכר על שדה אחת. **ולא חתמה לו** — לא הודית באותו מכר. וכתב שטר אחר ללוקח שני על שדה אחרת, וחתמה לו. **אבדה כתובתה** — אם אין שם בני חורין, שהרי הראשון אומר: הנחתי ליך מקום לגבות הימנו. **יכולה היא שתאמר כו'** — מן השני תגבה. **ורבי** — דסתמינהו למשניות; הכא בכתובות סתם לן כרבי מאיר, ובמסכת גיטין סתם לן מקחו בטל, כרבי יהודה. **אמר רב פפא** — מתניתין כשהיתה גרושה ואחר כך כתבה לו ללוקח כן. **רב אשי אמר** — אפילו ביושבת תחתיו. ותרוייהו סתמי כרבי מאיר. ומתניתין דגיטין, דלקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה להכי מקחו בטל, דעד כאן לא קאמר רבי מאיר בברייתא: איבדה כתובתה — אלא בשני לקוחות, והא חזינן דבראשון לא עשתה נחת רוח לבעלה, הלכך לא מצית למימר כי חתמה לשני — נחת רוח עשיתי לבעלי. **ומתניתין** — דהכא, דאשמעינן מינה: חתימתה קיימת. **כדכתב** — הבעל לאחר קודם לזה, ולא חתמה לו, ולזה חתמה. **אישתדוף בני חרי** — לאחר שלקחו הלקוחות. **אישתדוף** — נתקלקלו. **מראשון מיהא תגבי** — שהרי נתקלקל זכותה במקום שהניח לה לגבות, והוה ליה כאישתדוף. **ועוד תניא** — דמראשון לא תגבה: הכי גרסינן. **התם איהו דאפסיד אנפשיה** — וכולה רבא קאמר לה. לא תימא מאי איבדה כתובתה — משני, דאף מראשון איבדה. אפילו הכי לא נפשוט מינה אישתדוף בני חרי לא טריף ממשעבדי. דהתם היא דאבדה כתובתה, והא דקתני: אין לו על לוקח ראשון כלום — חד טעמא הוא. האי דלא הדר גבי מהראשון — משום דאפסיד נפשיה בידים, שכתב לשני "דין ודברים אין לי עמך", ולא דמי לאישתדוף.

והא

טִירְפָא מֵאִיָּיר וְאֵילָךְ. אֲמַר לֵיהּ: יָכְלֵי לְמֵימַר לָךְ: אַתְּ בַּר חַד בְּנִיסָן אַתְּ. מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? נִכְתְּבוּ הַרְשָׁאָה לַהֲדָדֵי. **משנה** מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וּמָכַר אֶת שָׂדֵהוּ. וְכָתְבָה רִאשׁוֹנָה לַלּוֹקֵחַ "דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמְּךָ" - הַשְּׁנִיָּה מוֹצִיאָה מֵהַלּוֹקֵחַ, וָרִאשׁוֹנָה מִן הַשְּׁנִיָּה, וְהַלּוֹקֵחַ מִן הָרִאשׁוֹנָה. וְחוֹזְרוֹת חֲלִילָה, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶם. וְכֵן בַּעַל חוֹב, וְכֵן אִשָּׁה בַּעֲלַת חוֹב. **גמרא** וְכִי כָּתְבָה לֵיהּ מַאי הָוֵי? וְהָתַנְיָא: הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ "דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עַל שָׂדֶה זוֹ" וְ"אֵין לִי עֵסֶק בָּהּ" וְ"יָדִי מְסוּלֶּקֶת הֵימֶנָּה" - לֹא אָמַר כְּלוּם! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּשֶׁקָּנוּ מִיָּדָהּ. וְכִי קָנוּ מִיָּדָהּ מַאי הָוֵי? תֵּימָא: "נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי!" מִי לָא תְּנַן: לָקַח מִן הָאִישׁ וְחָזַר וְלָקַח מִן הָאִשָּׁה - מִקָּחוֹ בָּטֵל. אַלְמָא: יְכוֹלָה הִיא שֶׁתֹּאמַר "נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי!" אֲמַר רַב זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא: לָא קַשְׁיָא; הָא - רַבִּי מֵאִיר, הָא - רַבִּי יְהוּדָה. דְּתַנְיָא: כָּתַב לָרִאשׁוֹן וְלֹא חָתְמָה לוֹ, לַשֵּׁנִי וְחָתְמָה לוֹ - אִיבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יְכוֹלָה הִיא שֶׁתֹּאמַר "נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי, אַתֶּם מַה לָּכֶם עָלַי"? וְרַבִּי סָתַם לָהּ הָכָא כְּרַבִּי מֵאִיר וְסָתַם לָהּ הָתָם כְּרַבִּי יְהוּדָה?! אָמַר רַב פַּפָּא: בִּגְרוּשָׁה, וְדִבְרֵי הַכֹּל. רַב אַשִׁי אָמַר: כּוּלָּהּ רַבִּי מֵאִיר הִיא; וְעַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר הָתָם - אֶלָּא בִּשְׁנֵי לָקוֹחוֹת, דְּאָמְרִי לָהּ: אִי אִיתָא דְּנַחַת רוּחַ עָבְדַתְּ - לְקַמָּא אִיבָּעֵי לָךְ לְמֶיעֱבַד, אֲבָל בְּלוֹקֵחַ אֶחָד - אֲפִילּוּ רַבִּי מֵאִיר מוֹדֶה. וּמַתְנִיתִין - דְּכָתַב לֵיהּ לְאַחֵר. תְּנַן הָתָם: אֵין נִפְרָעִין מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין, וַאֲפִילּוּ הֵן זִיבּוּרִית. אִיבַּעֲיָא לְהוּ: אִישְׁתַּדּוּף בְּנֵי חָרֵי, מַהוּ דְּלִיטְרוֹף מִמְּשַׁעְבְּדֵי? תָּא שְׁמַע: כָּתַב לָרִאשׁוֹן וְלֹא חָתְמָה לוֹ, לַשֵּׁנִי וְחָתְמָה לוֹ - אִיבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ אִישְׁתַּדּוּף בְּנֵי חָרֵי טָרֵיף מִמְּשַׁעְבְּדֵי, נְהִי דְּאִיבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ מִשֵּׁנִי - מֵרִאשׁוֹן מִיהָא תִּיגְבֵּי! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מַאי אִיבְּדָה - אִיבְּדָה מִשֵּׁנִי. אָמַר רָבָא: שְׁתֵּי תְשׁוּבוֹת בַּדָּבָר; חֲדָא - דְּ"אִיבְּדָה" לְגַמְרֵי מַשְׁמַע. וְעוֹד, תַּנְיָא: לָוָה מִן הָאֶחָד וּמָכַר נְכָסָיו לִשְׁנַיִם, וְכָתַב בַּעַל חוֹב לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי "דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמְּךָ" - אֵין לוֹ עַל לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן כְּלוּם, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת הֵימֶנּוּ. הָתָם אִיהוּ דְּאַפְסִיד נַפְשֵׁיהּ בְּיָדַיִם. אֲמַר לֵיהּ רַב יֵימָר לְרַב אַשִׁי:

והא

תוספות

וכי כתבה ליה מאי הוי — תימה: מאי קא פריך? והלא לא בא עדיין לידה, והוי כמו כותב לה ועודה ארוסה! ואומר אני: דשפיר פריך, דהכא הוי כמו כותב לה והיא נשואה. ולא דמי לארוסה כלל, דארוסה, אם מכרה ונתנה —קיים, אבל הכא — אינו יכול למכור שלא תטרוף כל שעה. **הכא** במאי עסקינן בשקנו מידה — אף על גב דגבי נשואה אמר רב יוסף בריש "הכותב" (כתובות פג,א): מדין ודברים קנו מידו, נשואה הוי טפי ידו כידה מהכא גבי לוקח ידה כידו. **תימא** נחת רוח עשיתי לבעלי מי לא תנן כו' — ליכא לשנויי כשלקח מהאשה תחלה, דאז הוי קיים, כדקתני בסיפא: לקח מן האשה וחזר ולקח מן האיש — מקחו קיים — דבמתניתין משמע דאחר מכירת השדה כתבה ללוקח, דהכי קתני: ומכר שדהו וכתבה כו'. **הא** רבי מאיר הא רבי יהודה דתניא כו' — והא דקתני דלא אמרינן "נחת רוח עשיתי לבעלי" רבי מאיר היא. ופירש לנו רבי, דצריכינן למימר דהשתא הא דנקט בברייתא "כתבה לראשון ולא חתמה לו" רבותא נקט דאף על גב דאיכא למימר הך אתתא כי חתמה נמי לשני לאו שהודית באותו מכר אלא לנחת רוח מכוונת דהא כבר ראינוה שלא חתמה לראשון אפילו הכי אמרינן איבדה כתובתה וכל שכן סתמא וקשיא לי אם כן לבסוף דמסיק רב אשי כולה רבי מאיר היא ועד כאן לא קאמר רבי מאיר אלא בשני לקוחות כו' אמאי הדר ביה מאותה סברא ראשונה דסלקא דעתך, דיותר יש לנו לומר אבדה כתובתה בחד לוקח מבשני לקוחות הוה ליה למימר: כולה רבי יהודה היא, ובשני לקוחות דוקא אמר רבי יהודה יכולה שתאמר "נחת רוח עשיתי לבעלי", אבל בחד לוקח — לא! על כן נראה לי: לסלקא דעתך השתא נמי שייך יותר נחת רוח בלוקח אחד מבשני לקוחות, אבל לא משמע ליה שיחלוק רבי מאיר. ונקט שני לקוחות משום רבותא דרבי יהודה.

כתבה לראשון ולא חתמה לו כו' — יש מקשין: והא ב"הנזקין" (גיטין נח,א) אמתניתין דלקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה — מקחו בטל, אמר רב: לא שנו אלא דא"ל "לך חזק וקני". אבל בשטר — קנה! ותירץ רבי: דהתם כשכתבה לו שטר בפני עצמה, דהואיל ויכול להוציא שטר שלה בלא שטר של בעל — לא אמרינן "נחת רוח", אבל הכא מיירי שחתמה לו בשטר של בעל, דהואיל ואינו יכול להוציא שטר שלה שלא יראו שטר של בעל עמו — יכולה היא ודאי שתאמר "נחת רוח עשיתי לבעלי". ועוד אמר לן רבי: דאפילו בשטר עצמו של בעל איירי, אלא שכתבה שהיא עצמה מכרה ללקוחות. אבל "חתמה לו" דשמעתין — היינו שמוחלת שיעבוד שיש לה על הקרקע. וכן משמע לשון "חתמה", כלומר שנתרצית במקח, ולא מחתה בו. עוד תירץ רבי: דהתם הכי קאמר: לא שנו אלא דאמר ליה לך חזק וקני, אבל בשטר — קנה, בהדי "לך חזק וקני". ולא נתיישב לי תירוץ זה, דפריך התם לרב, מהא דתניא: לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה — מקחו בטל, עד שתכתוב לו אחריות נכסים. דקאמר: נימא תהוי תיובתא דרב. ומאי תיובתא? נמי האי דקתני דשטר אינו מועיל עד שתכתוב אחריות נכסים — בדלא אמר "לך חזק וקני", וכי קאמר רב — בדאמר "לך חזק וקני" בהדי שטר! ולתירוץ ראשון לא קשה כולי האי.

הכי איתא גירסא ישנה: מתניתין דכתבה לאחר, וזה לאחר שני הוא. מכלל דמכר הבעל לראשון (שדה אחרת) ולא חתמה לו. ולישנא דהך משנה דקמשני נקט. דאי האי "אחר" ראשון הוא, וגרסינן "וכתב" — "דזבין ליה לאחר" הוה ליה למימר.

התם איהו דאפסיד נפשיה — מה שפירש בקונטרס: וכולה רבא קאמר לה — לא נהירא לרבינו תם. דאם כן הוה ליה למימר: אלא התם הוא דאפסיד אנפשיה. אלא התלמודהוא דמתרץ: התם הוא בבעל חוב, דאפסיד נפשיה בידים, דידע דדיניה עלויה לפרוע, אבל אשה — ליכא למימר כל כך איהי היא דאפסידה נפשה, דהא בעת שכתבה לו לא היתה ראויה עדיין לגבות בברור, שהרי לא נתנה כתובה לגבות מחיים. וכן פירש רבינו חננאל, ובכמה מקומות בתלמוד דלא חייש לשנויי אלא קושיא אחרונה. ועוד: דאינה פירכא כל כך מקמייתא, דלרב נחמן בר יצחק לא משמע ליה לגמרי, אלא משני.

ומוקמינן

ומוקמינן לכולהו בידא דלוקח — תימה: מעיקרא נמי נוקמיה ביד הלוקח, אפוכי מטרתא למה לי? דאמר: הבעל מוציא מיד הלוקח ו"אחריך" מיד הבעל, ולוקח מיד "אחריך"! ואמר רבי דנפקא מינה: כשיוציא הבעל מיד הלוקח תחלה, אם יעשה פשרה בינו ל"אחריך" יפסיד הלוקח. ואין נראה לי. דאם כן הא דפריך: מאי שנא מהא דתנן? ומשני: התם — אית להו פסידא לבולהו, הכא — לוקח הוא דאית ליה פסידא. מה הועילו חכמים בתקנתם? כיון דמצי למיעבד פשרה בעל ו"אחריך" ויפסיד הלוקח! אלא נראה לי: דלאו דוקא קאמר שיוציא הבעל מיד הלקוחות, אלא מתוך שאם היה מוציא הבעל מיד הלוקח, היה "אחריך" מוציא מיד הבעל ולוקח מיד "אחריך", מעיקרא נמי מוקמינן ליה בידא דלוקח, משום דאית ליה פסידא, ולא יוכל בעל להוציא מידו.

וכן בעל חוב ושני לקוחות וכן אשה — יש לתמוה: אמאי איצטריך למיתני כל הנך גוונא? ויש לומר: דצריכי; דאי מקמייתא, הוה אמינא, הראשונה מוציאה מיד השניה, כיון דאין לשניה כל כך פסידא שתוכל לגבות מבעלה, ושיעבודא של ראשונה קודם, ובדין הוציאה, אבל בעל חוב מלוקח — לא. ואי אשמעינן בעל חוב מלוקח — כדי שלא תנעול דלת בפני לווין, אבל אשה בעלת חוב מלוקח — לא, להכי צריכי כולהו.

הדרן עלך מי שהיה נשוי

אלמנה ניזונת מנכסי יתומים מעשה ידיה שלהן — גרסינן בלא וי"ו, דאי גרסינן "ומעשה ידיה שלהן" בוי"ו, היכי מבעיא ליה בגמרא אי "ניזונת" תנן אי "הניזונת" תנן? על כרחך "ניזונת" תנן, מדקתני "ומעשה ידיה שלהן"! מפי רבי. **ואין** חייבין בקבורתה — ואם תאמר: פשיטא, דהא בעל גופיה לא מיחייב בקבורתה היכא דלא ירית כתובתה, דקיימא לן: קבורתה תחת כתובתה! ויש לומר: דהיא גופה קא משמע לן מתניתין, דקבורתה תחת כתובתה. דאכתי לא שמעינן ליה בשום מקום במשנה. מידהו, תימה: הא דלא קתני "ואין חייבין בפרקונה", ואי משום דבעי למיתני "יורשי כתובתה חייבין בקבורתה" — האי נמי פשיטא, אלא מי יקברנה? וכי תימא ביבמה אתא לאשמועינן, דיורשי כתובתה חייבין בקבורתה ולא יורשי נכסי מלוג — אם כן מאי איצטריך למידק לעיל מדקתני: יורשיה יורשי כתובתה — איזוהי אלמנה שיש לה שני יורשין. תיפוק ליה מדאיצטריך למיתני הך בבא כללי! ויש לומר: דאיצטריך לאשמועינן אפילו היכא דלא שקלה אלמנה כתובה, כגון דליכא אלא מטלטלי — אינן חייבים בקבורתה. ואף על גב דהשתא הוו ביורשי כתובתה, כיון שאינה גובה אותה מהם.

ניזונת תנן וכאנשי גליל כו' — הא לא מבעיא ליה היכי סתם תנא דמתניתין, ולענין הלכתא כמאן — דהא אשכחן פלוגתא דרב ושמואל בהא לעיל, שילהי "נערה" (נד,א). ועוד: היכי פשיט בתר הכי מדשמואל? הא שמואל פסק לעיל כאנשי גליל! אלא נראה לי, הכי פירושו: "ניזונת תנן", וכאנשי גליל שהיא ניזונת על כרחן של יתומין, והלכך מעשה ידיה שלהן. אבל לאנשי יהודה, שמדעתם ניזונת ויכולין לסלקה — אין מעשה ידיה שלהן. או "הניזונת" תנן וכאנשי יהודה, דאפילו לאנשי יהודה דאי בעו לא יהבי לה — אפילו הכי מעשה ידיה שלהן. מפי רבי.

וְהָא מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם, דְּהַהוּא גַּבְרָא דְּמִישְׁכַּן לֵיהּ פַּרְדֵּיסָא לְחַבְרֵיהּ לְעֶשֶׂר שְׁנִין, וְקַשׁ לְחָמֵשׁ שְׁנִין, וַאֲתָא לְקַמַּיְיהוּ דְּרַבָּנַן, וְכָתְבוּ לֵיהּ טִירְפָּא! הָתָם נַמִּי אִינְהוּ הוּא דְּאַפְסִידוּ אַנַּפְשַׁיְיהוּ; כֵּיוָן דְּהָווּ יָדְעֵי דְּפַרְדֵּיסָא עֲבִיד דְּקִישׁ - לָא אִיבָּעֵי לְהוּ לְמִיזְבַּן. וְהִלְכְתָא: אִישְׁתַּדּוּף בְּנֵי חָרֵי - טָרְפָא מִמִּשְׁעַבְּדֵי. אָמַר אַבָּיֵי: "נְכָסֵי לִיךְ וְאַחֲרֵיךְ לִפְלוֹנִי" וְעָמְדָה וְנִיסֵּת - בַּעַל לוֹקַח הָוֵי, וְאֵין לְ"אַחֲרֵיךְ" בִּמְקוֹם בַּעַל כְּלוּם. כְּמַאן - כִּי הַאי תַּנָּא. דְּתַנְיָא: "נְכָסֵי לִיךְ וְאַחֲרֵיךְ לִפְלוֹנִי" יָרַד הָרִאשׁוֹן וּמָכַר - הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיֵּיר רִאשׁוֹן. וּמִי אָמַר אַבָּיֵי הָכִי? וְהָאָמַר אַבָּיֵי: אֵיזֶהוּ רָשָׁע עָרוּם - זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לִמְכּוֹר בִּנְכָסִים כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל! מִי קָאָמַר "תִּינָּשֵׂא"? "נִשֵּׂאת" קָאָמַר. וְאָמַר אַבָּיֵי: "נְכָסֵי לִיךְ וְאַחֲרֵיךְ לִפְלוֹנִי", וּמָכְרָה וּמֵתָה - הַבַּעַל מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת, וְ"אַחֲרֵיךְ" מִיַּד בַּעַל, וְלוֹקֵחַ מִיַּד "אַחֲרֵיךְ", וּמוֹקְמִינַן לְכוּלְּהוּ בִּידָא דְּלוֹקֵחַ מַאי שְׁנָא מֵהָא דִּתְנַן: וְחוֹזְרוֹת חֲלִילָה עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן? הָתָם אִית לְהוּ פְּסִידָא לְכוּלְּהוּ, הָכָא - לוֹקֵחַ הוּא דְּאִית לֵיהּ פְּסִידָא. אֲזַל רַפְרָם אָמַר לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי: מִי אָמַר אַבָּיֵי הָכִי? וְהָאָמַר אַבָּיֵי: "נְכָסֵי לִיךְ וְאַחֲרֵיךְ לִפְלוֹנִי", עָמְדָה וְנִיסֵּת - בַּעַל לוֹקֵחַ הָוֵי, וְאֵין לְ"אַחֲרֵיךְ" בִּמְקוֹם בַּעַל כְּלוּם. אָמַר לֵיהּ: הָתָם - דְּאָמַר לָהּ כְּשֶׁהִיא פְּנוּיָה, הָכָא - דְּאָמַר לָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה. מַאי קָאָמַר לָהּ: "אַחֲרֵיךְ" - לִיקְנֵי, בַּעַל - לָא לִיקְנֵי. וְכֵן בַּעַל חוֹב. תָּנָא: וְכֵן בַּעַל חוֹב וּשְׁנֵי לָקוֹחוֹת, וְכֵן אִשָּׁה בַּעֲלַת חוֹב וּשְׁנֵי לָקוֹחוֹת.

הדרן עלך מי שהיה נשוי

אַלְמָנָה נִיזּוֹנֶת מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים - מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ שֶׁלָּהֶן, וְאֵין חַיָּבִין בִּקְבוּרָתָהּ. יוֹרְשֶׁיהָ, יוֹרְשֵׁי כְּתוּבָּתָהּ, חַיָּבִין בִּקְבוּרָתָהּ. **גמרא** אִיבַּעְיָא לְהוּ: "נִיזּוֹנֶת" תְּנַן, אוֹ "הַנִּיזּוֹנֶת" תְּנַן? "נִיזּוֹנֶת" תְּנַן - וּכְאַנְשֵׁי גָלִיל, וְלָא סַגִּי דְּלָא יָהְבֵי לָהּ. אוֹ דִּלְמָא: "הַנִּיזּוֹנֶת" תְּנַן, וּכְאַנְשֵׁי יְהוּדָה, וְאִי בָּעוּ - לָא יָהְבֵי לָהּ?

והא מעשים בכל יום — דדיינין דנין, דכיון דאשתדוף בני חרי — טריף ממשעבדי. **פרדיסא** — כרם. **לעשר שנים** — שיאבלנה עשר שנים ותחזור לבעלים בלא מעות, דכתב ליה: במשלם שניא אילין תיפוק ארעא דין בלא כסף. **וקש** — הזקין. **איהו אפסיד אנפשיה** — לוקח שלקח שדה מיד זה שמשכן כרם זה באחריות לאוכלו עשר שנים. **עביד דקיש** — והדר מלוה על הלקוחות. **נכסי ליך** — אמר לפנויה: נכסי ליך ואחריך לפלוני. **כי האי תנא** — כרבי שמעון דאמר: מכירתו מכירה. **ואמר אביי נכסי ליך כו'** — לקמן מוקי להא שמעתא בתרייתא; באומר לנשואה. **הבעל מוציא מיד הלוקח** — אם בא לדון עמו יכול הוא לזכות בדין — שהוא לוקח ראשון. **ואחריך** — יכול להוציא מיד הבעל דכי אמר אביי אין ל"אחריך" במקום הבעל כלום — שנתן לה כשהיא פנויה וניסת. אבל באומר לנשואה, הכי קאמר לה: "אחריך" — ליקני, בעל — לא ליקני. **ולוקח מיד אחריך** — כרבי שמעון, דאמר דמכירת הראשון מכירה. **ומוקמינן לה בידא דלוקח** — אין בית דין נזקקין לבפעם הזאת אם בא להוציאן מיד הלוקח. שאין הפעם הזאת דומה לראשונה, מתחלה, שנבנס להם לוקח זה מכח מכירת האשה, ומיד האשה יכול הבעל לטענן "אני לקחתי ראשון". אבל בזו, שהוציאן מיד "אחריך", שאין הבעל זוכה אצלו בדין — אין בית דין נזקקין לבעל, כדקאמר טעמיה לקמיה. **וכן בעל חוב ושני לקוחות** — ראובן נושה בשמעון מנה, ולו שתי שדות, ומכרן לשנים, זו בחמשים וזו בחמשים. וכתב בעל חוב ללוקח שני "דין ודברים אין לי עמך". בעל חוב נוטל מיד הראשון, וכאן אין לומר "הנחתי מקום שתגבה הימנו" — שהרי חובו כנגד שתיהן. ולוקח ראשון מוציא מיד השני, ו"ח חוזר ומוציא אף זו מן הראשון, ולוקח שני מבעל חוב, וחוזרין חלילה עד שיעשו פשרה. **וכן אשה בעלת חוב** — שהיה לה חוב כתובתה על בעלה, ומכר שתי שדותיו לשנים, ואין בשניהם אלא כדי כתובתה, וכתבה לשני: דין ודברים אין לי עמך — האשה מוציאה מיד לוקח ראשון, והוא מן השני, והאשה מן הראשון, והשני מן האשה, ולוקח ראשון מיד השני, וחוזרין חלילה.

הדרן עלך מי שהיה נשוי.

משנה אלמנה ניזונת. **אין חייבין בקבורתה** — אם מתה. שהרי יורשיה גובין כתובתה מיורשי הבעל, ועליהן לקוברה. שהרי בעלה תחת כתובתה חייב בקבורתה, עכשיו שאינו יורשה — היא תקבור עצמה. **גמרא** אנשי גליל היו כותבין: את תהא יתבת בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מיגר ארמלותיך בביתי. **כאנשי יהודה** — היו כותבין: עד שירצו היורשין ליתן ליך כתובתיך. לפיכך, אם רצו היורשין — נותנין לה כתובתה ופוטרין אותה. **הניזונת תנן** — והכי קתני: אלמנה הניזונת מנכסי יתומים — מעשה ידיה שלהם, כל זמן שהם רוצים לזונה.

וְהָא מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם שהדיינים בבית דין פוסקים שאם הקרקעות בני חורין התקלקלו, רשאי המלוה לגבות ממשועבדים. וכפי שמוכח מהמעשה דלהלן, **דְּהַהוּא גַּבְרָא** – שהיה מעשה באדם, **דְּמִישְׁכֵּן לֵיהּ פַּרְדֵּיסָא לְחַבְרֵיהּ לְעֶשֶׂר שְׁנִין** – שמשכן כרם לעשר שנים כדי שהמלוה יאכל פירות הכרם במשך זמן זה לפרעון החוב, ואחר כך יחזור הכרם ללוה ללא מעות. **וְקַשׁ לְחָמֵשׁ שְׁנִין** – ואחרי חמש שנים הכרם הזקין ולא נתן עוד פירות. **וְאָתָא לְקַמַּיְיהוּ דְּרַבָּנָן** – בא המלוה לפני הדיינים, **וְכָתְבוּ לֵיהּ** שטר **טִירְפָא** – שהוא רשאי לטרוף את שאר החוב מקרקעות משועבדים, כלומר, מהלקוחות שקנו אותם מהלוה. הרי שדין פשוט הוא שבמקרה שבעל חוב אינו יכול לגבות את חובו מהקרקע שמשועבדת לו, גובה ממשועבדים, ומדוע הסתפקה הגמרא בזה.

הגמרא דוחה את הראיה משם: **הָתָם נַמִּי** – שם גם כן, **אִינְהוּ הוּא דְּאַפְסִידוּ אַנַּפְשַׁיְיהוּ** – הלקוחות הם אלו שהפסידו לעצמם, **כֵּיוָן דַּהֲווּ יָדְעֵי דְּפַרְדֵּיסָא עָבִיד דְּקִישׁ** – כיון שידעו שהכרם עשוי להזקין והמלוה יטרוף מהלקוחות, **לֹא אִיבָּעֵי לְהוּ לְמִיזְבַּן** – לא היה להם לקנות את קרקעותיו של הלוה. אך באופן שהלקוחות לא הפסידו לעצמם, עדיין יש לומר שהמלוה אינו גובה ממשועבדים.

הגמרא מסיקה את ההלכה בענין זה: **וְהִלְכְתָא** – וההלכה היא, שאם **אִישְׁתַּדּוּף בְּנֵי חָרֵי** – התקלקלו נכסי הלוה **טָרְפָא מִמְּשַׁעְבְּדֵי** – רשאי המלוה לגבות מהלקוחות.

* * *

הגמרא מביאה שתי מימרות של אביי שעל אחת מהן יש קושיא ממשנתינו: **אָמַר אַבַּיֵּי**, אם אמר אדם לאשה פנויה **נְכָסַי לִיךְ וְאַחֲרַיִךְ לִפְלוֹנִי** – אני נותן לך את נכסי במתנה, ואחרי מותך יקבלם פלוני, **וְעָמְדָה** האשה **וְנִיסֵּת**, ומתה, **הַבַּעַל לוֹקֵחַ הָוֵי** – הבעל נחשב כמי שקנה את נכסי אשתו בשעת נשואיה, **וְאֵין לְאַחֲרַיִךְ** – ואין לאותו פלוני שאמור היה לקבלם אחריה **בִּמְקוֹם בַּעַל כְּלוּם**.

מבררת הגמרא: **כְּמַאן** – כדעת מי אמר אביי דין זה, **כִּי הַאי תַּנָּא** – כדעת תנא זה, **דְּתַנְיָא** בברייתא, האומר לחבירו **נְכָסַי לִיךְ וְאַחֲרֶיךָ לִפְלוֹנִי**, **יָרַד הָרִאשׁוֹן וּמָכַר** את הנכסים לאחר, **הַשֵּׁנִי** – ה'אחריך' **מוֹצִיא** את הנכסים לאחר מות המקבל הראשון, **מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת**, **דִּבְרֵי רַבִּי**. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר**, **אֵין לַשֵּׁנִי** – אין לפלוני **אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיֵּיר רִאשׁוֹן**, וכיון שהראשון מכר את הנכסים בחייו, לא נשאר לשני כלום. ואביי אמר את דבריו כרבן שמעון בן גמליאל.

שואלת הגמרא: **וּמִי אָמַר אַבַּיֵּי הָכִי** – וכי אפשר לומר שכך הורה אביי, **וְהָאָמַר אַבַּיֵּי** (סוטה כא:) **אֵיזֶהוּ רָשָׁע עָרוּם** שהוזכר במשנה שם, **זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה** לאדם שחבירו אמר לו 'נכסי לך ואחריך לפלוני', **לִמְכּוֹר בִּנְכָסִים** שקיבל, ובכך למנוע מהשני לזכות בנכסים אחרי מות המקבל, **כְּדעת רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** שהמכירה מועילה.

מתרצת הגמרא: **מִי קָאָמַר תִּינָּשֵׂא** – וכי אביי אמר שהאשה תנשא לכתחילה, **נִשֵּׂאת קָאָמַר** – אביי דיבר במקרה של דיעבד שכבר נישאת, שאין פלוני מוציא מיד הבעל.

מימרא נוספת מאביי: **וְאָמַר אַבַּיֵּי**, אם אמר אדם לאשה נשואה **נְכָסַי לִיךְ וְאַחֲרַיִךְ לִפְלוֹנִי** – אני נותן לך את נכסי במתנה ואחרי מותך יקבלם פלוני, **וּמָכְרָה** את הנכסים לאדם אחר, **וּמֵתָה**. הדין הוא, **שהַבַּעַל מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת**, שבעל בנכסי אשתו נחשב לוקח ראשון. **וְאַחֲרַיִךְ** – הפלוני שהקנו לו הנכסים לאחר שהאשה תמות, מוציא את הנכסים **מִיַּד בַּעַל**, מכיון שכוונת הנותן היתה שהבעל לא יזכה בהם, **וְאחר כך בא הלוֹקֵחַ** ומוציא **מִיַּד אַחֲרַיִךְ**, כלומר מידו של אותו פלוני, **וּמוֹקְמִינַן לְכוּלְּהוּ בִּידָא דְּלוֹקֵחַ** – ונשארים הנכסים ביד הלוקח.

מקשה הגמרא: **מַאי שְׁנָא** – במה שונה הדין של אביי **מֵהָא דִּתְנַן** – ממה ששנינו במשנתינו, **וְחוֹזְרוֹת חָלִילָה, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן**, הרי אף בדינו של אביי, כיון שהבעל יכול להוציא מהלוקח צריך להיות הדין שלאחר שהלוקח הוציא מיד הפלוני שאחרי האשה, יוציאו הבעל ממנו, וחוזר חלילה עד שיעשו פשרה, ואף כאן היה צריך להיות הדין כך, ומדוע אמר אביי שמעמידים את הנכסים ביד הלוקח.

משיבה הגמרא: **הָתָם** – שם במקרה של המשנה, **אִית לְהוּ פְּסֵידָא לְכוּלְּהוּ** – יש הפסד לכל אחד שלא יזכה בקרקע, לכך חייבים להגיע לפשרה, אבל **הָכָא** במקרה של אביי, **הלוֹקֵחַ הוּא דְּאִית לֵיהּ פְּסֵידָא** – רק ללוקח יש הפסד אם לא יזכה בנכסים, שהרי הוא היחיד שהוציא כסף עבור הקרקע, לכך ראוי לחוס עליו ומעמידים את הקרקע בידו.

הגמרא מקשה על מימרא זו של אביי מהמימרא הקודמת שלו: **אָזַל רַפְרָם אָמַר לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב אַשִּׁי** – הלך רפרם ואמר לרב אשי את שמועתו האחרונה של אביי, והקשה, **מִי אָמַר אַבַּיֵּי הָכִי** – וכי אפשר לומר שאביי הורה ש'אחריך' מוציא מיד הבעל, **וְהָאָמַר אַבַּיֵּי** במימרא הקודמת, שאם אמר **נְכָסַי לִיךְ וְאַחֲרַיִךְ לִפְלוֹנִי**, ואחר כך **עָמְדָה וְנִיסֵּת** ומתה, **הַבַּעַל לוֹקֵחַ הָוֵי**, **וְאֵין לְאַחֲרַיִךְ בִּמְקוֹם בַּעַל כְּלוּם**. כלומר, כיון שנחשב הבעל כמי שקנה את הנכסים בחייה, לא נשאר כלום ברשות האשה כדי שיקבל מהם אותו פלוני לאחר מותה, הרי ש'אחריך' אינו יכול להוציא את הנכסים מיד הבעל.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב אשי, **הָתָם** – שם, במימרא הראשונה של אביי, מדובר **דְּאָמַר לָהּ** 'נכסי לך ואחריך לפלוני' **כְּשֶׁהִיא פְּנוּיָה**, וכיון שהיתה פנויה, לא היה בדעתו להתנות שבעלה לא יקנה את נכסיה. אבל **הָכָא** – כאן במימרא השניה, מדובר **דְּאָמַר לָהּ** הנותן כך **כְּשֶׁהִיא** כבר **נְשׂוּאָה**, **מַאי קָאָמַר לָהּ** – מה היתה כוונתו לומר לה, ודאי שהתכוין להפקיע את זכות הבעל, **שאַחֲרַיִךְ לִיקְנֵי** – שדווקא המקבל השני יזכה בנכסים, ואילו **הַבַּעַל לֹא לִיקְנֵי**, ולכן אחריך מוציא הנכסים מיד הבעל.

* * *

שנינו במשנה: **וְכֵן בַּעַל חוֹב**. הברייתא מבארת מה הוא המקרה בבעל חוב שצריך גם שם להגיע לפשרה, כמו במקרה של המשנה. **תָּנָא, וְכֵן בַּעַל חוֹב וּשְׁנֵי לָקוֹחוֹת**.

הברייתא מביאה דין נוסף: **וְכֵן אִשָּׁה בַּעֲלַת חוֹב וּשְׁנֵי לָקוֹחוֹת**.

הדרן עלך מי שהיה נשוי

פרק אחד עשר - אלמנה ניזונת

משנה

תיקנו רבנן, שהנושא אשה מתחייב בכתובתה, שאם ימות בחייה תדור בביתו אף שירשוהו בניו, וכן יתנו לה היתומים מזונות. אולם, אם נפרעת כתובתה, שוב אין היתומים חייבים לזונה. והטעם, שהתחייבות זו היא רק בזמן שהיא נשארת אלמנה מחמת כבוד בעלה, אבל כשנפרעת כתובתה מוכח שבדעתה להנשא לאחר, ואינה מעוכבת מחמת כבוד בעלה, ולכן אין לה מזונות. וחיוב זה הוא אף כשלא כתב כן בכתובה, כיון שחיוב זה הוא מתנאי בית דין. ונחלקו אנשי גליל ואנשי יהודה (לעיל נב:) כיצד כותב בכתובתה, לאנשי גליל כותב, 'את תהא יתבת בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מיגר ארמלותיך בביתי', ולפי זה, אין היתומים יכולים לכופה לקבל כתובתה ולהיפטר מחיוב המזונות, אלא תלוי בדעתה. ולאנשי יהודה כותב, 'את תהא יתבת בבית ומיתזנא מנכסי עד שירצו היורשין ליתן ליך כתובתיך'. ולכך אם רוצים היורשים, יכולים לפרוע כתובתה, ואינם חייבים לזונה יותר.

אומרת המשנה: **אַלְמָנָה** שהיו לבעלה בנים מאשה אחרת, היא **נִיזּוֹנֶת מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים**, דהיינו הבנים זנים את אלמנת אביהם, שכך התחייב לה בעלה בכתובה. ותיקנו **שמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ שֶׁלָּהֶן** תחת המזונות שהיא מקבלת מהם. וְאף שמעשה ידיה של היתומים, מכל מקום **אֵין הם חַיָּיבִין בִּקְבוּרָתָהּ**. שחיוב הבעל לקבור את אשתו הוא במקום הכתובה שאינו צריך לתת לה, ונחשב כאילו ירש את כתובתה. ואם כן כשמתה האשה אחר הבעל, **יוֹרְשֶׁיהָ** של האשה,

המשך בעמוד ריז

הגמרא מביאה ראיה לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר שְׁמוּאֵל, מְצִיאַת הָאַלְמָנָה** אינה ליתומים, אלא **לְעַצְמָהּ.** ומוכיחה הגמרא: **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא** אם **הַנִּיזּוֹנֶת תְּנַן,** וסתמה המשנה כאנשי יהודה שיכולים היתומים לשלם כתובתה ואין חייבים יותר לזונה, **שַׁפִּיר** – מובן, שנפרש את דינו של שמואל שמציאתה לעצמה כשאין היתומים זנים אותה. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ שְׁנִיזּוֹנֶת תְּנַן** וכאנשי גליל, והיא ניזונת לעולם מנכסי יתומים, על כרחך שמואל דיבר בשעה שניזונת מהם, ואם כן **נֶיהֱווּ** – יהיו היורשים **כְּדִין הַבַּעַל, מַה בַּעַל** תיקנו רבנן **שְׁמְצִיאַת אִשָּׁה לְבַעְלָהּ** כיון שחייב לזונה, **הָכָא נַמִּי** ראוי שיהא **מְצִיאַת הָאִשָּׁה לַיּוֹרְשִׁים** כיון שזנים אותה, ומדוע מציאתה לעצמה. אלא מוכרח שהמשנה כדעת אנשי יהודה. דוחה הגמרא: **לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ נִיזּוֹנֶת תְּנַן** וכאנשי גליל, ומכל מקום מציאתה לעצמה, כיון **דַּטַּעְמָא מַאי אָמוּר רַבָּנָן מְצִיאַת אִשָּׁה לְבַעְלָהּ** – מהו הטעם שתיקנו רבנן שהבעל יזכה במציאת האשה, כדי **דְּלֹא תֶּיהֱוֵי לָהּ** [–לאשה] **אֵיבָה** – שנאה מבעלה, שאם ישנאנה לא יזון אותה, אבל **הָנֵי** יורשים לא איכפת לנו **דְּתֶיהֱוֵי לְהוּ אֵיבָה** – שתהא להם שנאה לאלמנה, כיון שבעל כרחם זנים אותה.

* * *

הגמרא מבארת מה חייבת האלמנה לעשות ליתומים תמורת מזונותיה: **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, כָּל הַמְלָאכוֹת** השנויות במשנה לעיל (נט:) **שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ,** מפני שהוא זן אותה, כגון טוחנת ואופה ומבשלת, **הָאַלְמָנָה עוֹשָׂה** אותם **לַיּוֹרְשִׁים,** מפני שגם הם זנים אותה, **חוּץ מִמְזִיגַת הַכּוֹס** – הושטת כוס של יין, **וְהַצָּעַת הַמִּטָּה** לפרוס סדין ולבדין, **וְיצִיקַת** מים לצורך **הַרְחָצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו.** מפני שדברים אלו נתקנו להרבות החיבה בין הבעל לאשה, ואין חיוב עשייתם מחמת תקנת מזונות, ולכן אינה צריכה לעשותם ליתומים.

הגמרא מבארת מהן המלאכות שתלמיד עושה לרבו: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל מְלָאכוֹת שֶׁהָעֶבֶד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ** לשמשו, **תַּלְמִיד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ, חוּץ מֵהַתָּרַת** (לו) **מִנְעָל** שאינו עושה לרבו, מפני שהרואה יאמר עבד כנעני הוא.

הגמרא מבארת מתי אין חשש שיאמרו שהוא עבד: **אָמַר רָבָא, לֹא אֲמָרָן** שאין התלמיד מתיר מנעל לרבו, **אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ,** ויטעו לומר שהוא עבדו, **אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁמַּכִּירִין אוֹתוֹ** ויודעים שהוא תלמידו, **לֵית לָן בָּהּ** – אין לנו חסרון בכך, ומותר לו אף להתיר מנעלו. **אָמַר רַב אַשִּׁי, וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ נַמִּי, לֹא אֲמָרָן** שלא יעשה זאת לרבו, **אֶלָּא דְּלֹא מַנַּח תְּפִלִּין, אֲבָל מַנַּח תְּפִלִּין, לֵית לָן בָּהּ,** שניכר שאינו עבד, שאין דרך עבדים להניח תפילין.

הגמרא מבארת את חשיבות שימוש תלמיד לרבו: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל רב הַמּוֹנֵעַ תַּלְמִידוֹ מִלְּשַׁמְּשׁוֹ,** הרי הוא **כְּאִילּוּ מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ** [–מהתלמיד] **חֶסֶד, שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב ו יד), **'לַמָּס מֵרֵעֵהוּ** [–מי שמסיר עצמו מחבירו, שאינו רוצה שיתקרב אצלו לשמשו], **חָסֶד'** [–דומה כאילו הסיר ממנו חסד]. **רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אוֹמֵר,** המונע תלמידו מלשמשו, **אַף פּוֹרֵק מִמֶּנּוּ** [–מהתלמיד] **יִרְאַת שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר** בהמשך הפסוק (שם) **'וְיִרְאַת שַׁדַּי יַעֲזוֹב'.**

* * *

דמי מזונות וכתובה שאשה גובה מנכסי בעלה, מעיקר הדין גובה אותם מקרקעות, שעליהם עיקר סמיכות דעתה, הגמרא מבארת מה הדין בתפסה מטלטלין: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אַלְמָנָה שֶׁתָּפְסָה מִטַּלְטְלִין** מהנכסים שירשו היתומים, **בִּשְׁבִיל** דמי **מְזוֹנוֹתֶיהָ,** אף שחיוב המזונות הוא רק מקרקעות האב, מכל מקום **מַה שֶּׁתָּפְסָה** את המטלטלין, **תָּפְסָה** – הועילה תפיסתה, וגובה מזונותיה מהם. **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** כדברי רבי אלעזר, **אַלְמָנָה שֶׁתָּפְסָה מִטַּלְטְלִין בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ, מַה שֶּׁתָּפְסָה תָּפְסָה. וְכֵן** ראיה נוספת, **דְּכִי אָתָא** [–כשבא] **רַב דִּימִי** מבבל לארץ ישראל, **אָמַר, מַעֲשֶׂה בְּכַלָּתוֹ שֶׁל רַבִּי שַׁבְּתַי, שֶׁתָּפְסָה דִּסְקַיָּא** [–שק של עור] **מְלֵאָה מָעוֹת** לפרעון מזונותיה, **וְלֹא הָיָה כֹּחַ בְּיַד חֲכָמִים לְהוֹצִיא מִיָּדָהּ.**

הגמרא מבארת לאיזה חיוב מועילה תפיסתה: **אָמַר רָבִינָא, וְלֹא אֲמָרָן** שמועילה תפיסתה, **אֶלָּא** אם תפסה לְחיוב **מְזוֹנֵי, אֲבָל** אם תפסה לְפרעון **כְּתוּבָּה** שלה, **מַפְקִינַן מִינָּהּ** – מוציאים ממנה. **מַתְקִיף לָהּ** [–הקשה] **מַר בַּר רַב אַשִּׁי, מַאי שְׁנָא** – מה החילוק בין כתובה למזונות, הרי כשם שבאופן שתפסה מטלטלין לְצורך **הַכְּתוּבָּה, דְּזוּכוֹת** גבייתה היא **מִמְקַרְקְעֵי וְלֹא מִמִּטַּלְטְלֵי,** מוציאין המטלטלין ממנה, כמו כן לגבי חיוב **מְזוֹנוֹת נַמִּי** צריך להוציא ממנה, שגם בהם גבייתה רק **מִמְקַרְקְעֵי וְלֹא מִמִּטַּלְטְלֵי. אֶלָּא** סובר מר בר רב אשי, שכשם **שלִמְזוֹנֵי מַאי דְּתָפְסָה תָּפְסָה** ומועילה תפיסתה, **הָכִי נַמִּי לִכְתוּבָּה** מועילה תפיסתה. **אָמַר לֵיהּ רַב יִצְחָק בַּר נַפְתָּלִי לְרָבִינָא, הָכִי אַמְרִינָן** [–כך אמרנו] **מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא כְּוָותִיךְ** – כמוך, שרק לגביית מזונות מועילה תפיסת מטלטלין, ולכתובה לא מועיל.

* * *

הגמרא מבארת דין נוסף בענין מזונות האשה מהיתומים: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא, אַלְמָנָה שֶׁשָּׁהֲתָה** אחר מות בעלה **שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְלֹא תָּבְעָה מְזוֹנוֹת** מהיתומים, **אִיבְּדָה** את **הַמְזוֹנוֹת** שלה, שתולים שלא תבעה מפני שמחלה להם, ולכן אינה יכולה לחזור ולתובעם.

מקשה הגמרא: מדוע נקטו 'שתים ושלש שנים', הרי **הַשְׁתָּא** אם כששהתה **שְׁתַּיִם אִיבְּדָה** מזונותיה, אם שהתה **שָׁלֹשׁ** שנים **מִיבַּעְיָא** – וכי צריך לומר שאיבדה. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – בשהתה שתים מדובר **בְּאשה עֲנִיָּה,** שצריכה כסף למזונות, ולכן אם לא תבעה שנתיים, מוכח שמחלה. **וְכָאן** – בשהתה שלש מדובר **בַּעֲשִׁירָה,** שאינה צריכה את הכסף כל כך, ואין ראיה שמחלה עד שלש שנים. תירוץ נוסף: **אִי נַמִּי** יש לבאר, **כָּאן** – בשהתה שתים מדובר **בִּפְרוּצָה** שאינה בושה לתובעם בבית דין, ולכן אם לא תבעה שנתיים, מוכח שמחלה, **וְכָאן** – בשהתה שלש מדובר **בִּצְנוּעָה** שמתביישת לתבעם בבית דין, ואין ראיה שמחלה עד שלש שנים.

אָמַר רָבָא, לֹא אֲמָרָן שהועילה המחילה, **אֶלָּא לְמַפְרֵעַ** – על אותם שתים ושלש שנים שעברו ולא תבעה את היתומים, **אֲבָל** מכאן **וּלְהַבָּא יֵשׁ לָהּ** מזונות, כיון שלא מועילה מחילתה על העתיד, שאף אם מחלה יכולה לחזור בה.

הגמרא מבררת מי צריך להוכיח אם פרעו היתומים דמי מזונותיה או לא: **בָּעֵי** [–נסתפק] **רַבִּי יוֹחָנָן,** באופן **שִׁיתּוֹמִים אוֹמְרִים נָתַנְנוּ** לה את המזונות של השנה הבאה, **וְהִיא אוֹמֶרֶת לֹא נָטַלְתִּי** דמי מזונות אלו, **עַל מִי** מוטל **לְהָבִיא רְאָיָה** לדבריו,

---

המשך ביאור למסכת כתובות ליום רביעי עמ' א

ובעלת השלש מאות, וחצי המנה הנותר נוטלת בעלת השלש מאות. נמצא שבעלת המנה נוטלת חמשים זוז, ובעלת המאתים גובה מנה, ובעלת השלש מאות גובה מאה וחמשים זוז, כפי ששנינו במשנתינו.

הגמרא מביאה דעה החולקת על משנתינו: **תַּנְיָא** בברייתא, **זוֹ** – המבואר במשנה זו, **מִשְׁנַת רַבִּי נָתָן** היא, אבל **רַבִּי אוֹמֵר, אֵין אֲנִי רוֹאֶה דְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי נָתָן בְּאֵלּוּ, אֶלָּא חוֹלְקוֹת בְּשָׁוֶה,** שאף כשיש שלש מאות בעלת המנה ובעלת המאתים יש להן שעבוד על כל השלש מאות.

* * *

שנינו במשנה: **וְכֵן שְׁלֹשָׁה שֶׁהֵטִילוּ** לכיס פיחתו או הותירו, כך הן חולקין.

הגמרא מבארת את דין החלוקה בשנים שהטילו לכיס: **אָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁנַיִם שֶׁהֵטִילוּ** מעות **לְכִיס** כדי להשתתף בהם לקנות סחורה, **זֶה נתן מָנֶה וְזֶה נתן מָאתַיִם,**

אי אמרת בשלמא הניזונת תנן — וסתם לן תנא כאנשי יהודה. **שפיר** — איכא לאוקמי להא דשמואל — בשאינה ניזונת. **אלא אי אמרת ניזונת תנן** — וסתם לן כאנשי גליל, וליכא אלמנה שאינה ניזונת — אמאי מציאתה לעצמה? **ניהוו** — יורשים כבעל. **תיהוי להו איבה** — דעל כרחם זנים אותה. אבל מעשה ידיה שתקנו לבעלה תחת מזונות — הוי ליורשים. **כל מלאכות** — השנויות בפרק "אף על פי" (כתובות נט,ב) טוחנת ואופה כו'. **חוץ ממזיגת הכוס כו'** — שהן מלאכות המקרבות חיבה והרגל דבר, כדאמרינן נמי בהא מסכתא (ד,ב) שאין נדה עושה אותן לבעלה. **חוץ מהתרת מנעל** — שהרואה אומר: עבד כנעני הוא. **מנח תפילין לית לן בה** — שאין דרך עבדים להניח תפילין. **למס מרעהו חסד** — הממיס עצמו מרעהו — ממיס ממנו חסדים. ואית דמפקא לה מדכתיב לעיל מיניה "ותושיה נדחה ממני", וסמיך ליה "למס מרעהו חסד". **מה שתפסה תפסה** — ולא מפקינן מינה. ואף על גב דפסקינן הלכתא בפרק "מציאת האשה" (כתובות סט,ב) ממקרקעי ולא ממטלטלי, הואיל ותפסה — תפסה. **דסקיא** — שק של עור, שקורין טשינ"א. **עשירה** — היכולת בידה להמתין. הלכך, אי נמי לא תבעה — לאו מחילה היא, עד שלש שנים. אבל ענייה, מדלא תבעתן — מחלתן. **צנועה** — בושה לבא לבית דין, הלכך בשתי שנים לאו מחילה היא. **אלא למפרע** — אותן שתי שנים שעברו איבדה. נתננו — דמי מזונות לשנה הבאה.

נכסי

1 תָּא שְׁמַע, אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר שְׁמוּאֵל: מְצִיאַת
2 אַלְמָנָה לְעַצְמָהּ. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא "הַנִּיזּוֹנֶת" תְּנַן -
3 שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ "נִיזּוֹנֶת" תְּנַן - נֵיהֱוֵי כְּבַעַל;
4 מַה בַּעַל - מְצִיאַת אִשָּׁה לְבַעְלָהּ, הָכָא נַמִּי - מְצִיאַת
5 אִשָּׁה לְיוֹרְשִׁים! לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ: "נִיזּוֹנֶת" תְּנַן.
6 טַעְמָא מַאי אֲמוּר רַבָּנַן מְצִיאַת אִשָּׁה לְבַעְלָהּ - דְּלָא
7 תֶּיהֱוֵי לָהּ אֵיבָה, הָנֵי - תֶּיהֱוֵי לְהוּ אֵיבָה. אָמַר רַבִּי
8 יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: כָּל מְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ
9 אַלְמָנָה עוֹשָׂה לַיּוֹרְשִׁים, חוּץ מִמְּזִיגַת הַכּוֹס, וְהַצָּעַת
10 הַמִּטָּה, וְהַרְחָצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
11 בֶּן לֵוִי: כָּל מְלָאכוֹת שֶׁהָעֶבֶד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ תַּלְמִיד
12 עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ, חוּץ מֵהַתָּרַת (לו) מִנְעָל. אָמַר רָבָא: לָא
13 אֲמָרַן אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, אֲבָל בְּמָקוֹם
14 שֶׁמַּכִּירִין אוֹתוֹ - לֵית לָן בָּהּ. אָמַר רַב אַשִׁי: וּבְמָקוֹם
15 שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ - נַמִּי לָא אֲמָרַן אֶלָּא דְּלָא מַנַּח
16 תְּפִלִּין. אֲבָל מַנַּח תְּפִלִּין - לֵית לָן בָּהּ, אָמַר רַבִּי
17 חִייָא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמּוֹנֵעַ תַּלְמִידוֹ
18 מִלְּשַׁמְּשׁוֹ, כְּאִילּוּ מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ חֶסֶד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לַמֵּס
19 מֵרֵעֵהוּ חֶסֶד". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אוֹמֵר: אַף פּוֹרֵק מִמֶּנּוּ יִרְאַת שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִרְאַת שַׁדַּי
20 יַעֲזוֹב". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אַלְמָנָה שֶׁתָּפְסָה מִטַּלְטְלִין בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ - מַה שֶׁתָּפְסָה תָּפְסָה. תַּנְיָא
21 נַמִּי הָכִי: אַלְמָנָה שֶׁתָּפְסָה מִטַּלְטְלִין בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ - מַה שֶׁתָּפְסָה תָּפְסָה. וְכֵן, כִּי אֲתָא רַב
22 דִּימִי אֲמַר: מַעֲשֶׂה בְּכַלָּתוֹ שֶׁל רַבִּי שַׁבְּתַי שֶׁתָּפְסָה דִּסְקְיָא מְלֵאָה מָעוֹת, וְלֹא הָיָה כֹּחַ בְּיַד
23 חֲכָמִים לְהוֹצִיא מִיָּדָהּ. אָמַר רָבִינָא: וְלָא אֲמַרַן אֶלָּא לְמִזּוֹנֵי, אֲבָל לִכְתוּבָּה - מַפְקִינַן מִינָּהּ.
24 מַתְקִיף לָהּ מָר בַּר רַב אַשִׁי: מַאי שְׁנָא לִכְתוּבָּה - דְּמִמְּקַרְקְעֵי וְלָא מִמְּטַלְטְלֵי, מְזוֹנוֹת נַמִּי -
25 מִמְּקַרְקְעֵי וְלֹא מִמְּטַלְטְלֵי! אֶלָּא, לְמִזּוֹנֵי - מַאי דְּתָפְסָה תָּפְסָה, הָכִי נַמִּי לִכְתוּבָּה! אֲמַר לֵיהּ
26 רַב יִצְחָק בַּר נַפְתָּלִי לְרָבִינָא: הָכִי אָמְרִינַן מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא כְּוָותֵיךְ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי
27 יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא. אַלְמָנָה שֶׁשָּׁהֲתָה שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא תָּבְעָה מְזוֹנוֹת - אִיבְּדָה מְזוֹנוֹת.
28 הָשְׁתָּא שְׁתַּיִם אִיבְּדָה, שָׁלֹשׁ מִיבַּעְיָא?! לָא קַשְׁיָא; כָּאן - בַּעֲנִיָּה, כָּאן - בַּעֲשִׁירָה. אִי נַמִּי:
29 כָּאן - בִּפְרוּצָה, כָּאן - בִּצְנוּעָה. אָמַר רָבָא: לָא אֲמַרַן אֶלָּא לְמַפְרֵעַ, אֲבָל לְהַבָּא - יֵשׁ לָהּ.
30 בָּעֵי רַבִּי יוֹחָנָן: יְתוֹמִים אוֹמְרִים: נָתַנּוּ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא נָטַלְתִּי, עַל מִי לְהַבִּיא רְאָיָה?

נכסי

תא שמע דאמר רבי זירא אמר שמואל: אלמנה מציאתה לעצמה אי אמרת בשלמא "הניזונת" תנן, שפיר. קאמר — שמואל מציאתה לעצמה, אפילו בשעה שהיא ניזונית, הואיל והן יכולין לסלקה — לא הוו כבעל, אף על גב דמעשה ידיה שלהן. אלא אי אמרת "ניזונת" תנן, וכאנשי גליל, אבל לאנשי יהודה מעשה ידיה לעצמה — אם כן הא דקאמר שמואל: אלמנה מציאתה לעצמה — על כרחך לאנשי גליל הוא דאיצטריך ליה לאשמועינן, דלאנשי יהודה — לאשמועינן מעשה ידיה לעצמה וכל שכן מציאתה. וכיון דלאנשי גליל קאמר — אמאי מציאתה לעצמה? והא לדידהו הוי, דהא אינהו כבעל, ולא סגי דלא יהבי להו! ואומר רבינו תם: דאלמנה דקאמר שמואל — קאי אמתניתין. ולאו משום דבלאו הכי לא פשיט שפיר ד"הניזונת" תנן, כמו שהוכחתי, דעל כרחך אליבא דאנשי יהודה קאמר שמואל. ודוקא מציאתה, אבל מעשה ידיה ליתומים. אלא כי היכי דלא תקשי דשמואל אדשמואל, דאיהו סבירא ליה כאנשי גליל לעיל (נד,א). ומה שפירש הקונטרס: אי אמרת בשלמא "הניזונת" תנן — שפיר, דמוקמינן מילתא דשמואל בשאינה ניזונת — קשה: דאי בשאינה ניזונת — פשיטא! ועוד, לימא: מעשה ידיה לעצמה, וכל שכן מציאתה, דהויא כהעדפה שעל ידי הדחק, כדאמרינן לעיל בריש "מציאת האשה" (סו,א)! ועוד: דכי היכי דאי תנן "הניזונת" מוקמינן למילתיה דשמואל בשאינה ניזונת, כגון שנתנו לה היורשים כתובתה, הכי נמי אי תנן "ניזונת" וכאנשי גליל — מצינו למימר דמילתיה דשמואל מיירי באותה שתבעה כתובתה בבית דין, או מכרה, שאינה ניזונת, שאותה — מציאתה לעצמה אפילו לאנשי גליל.

מפי רבי.

אבל מנח תפילין לית לן בה — אף על גב דבשלהי "האשה שנתארמלה" (כתובות כח,ב) תניא: או שהניח תפילין בפני רבו — לא יצא לחירות, מכל מקום אינו רגיל להניח כל שעה. מפי רבי.

אלמנה שתפסה מטלטלין במזונותיה מה שתפסה כו'. פירש הרב יהודה בר נתן דמיירי בתפסה לאחר מיתת הבעל. ואם תאמר: מאי שנא דלמזוני מהניא תפיסה טפי מכתובה? ויש לומר: משום דמזוני לא טרפה ממשעבדי, אבל כתובה טרפה ממשעבדי. ואם תאמר: אלא מעתה תועיל תפיסת הלוקח שלא באחריות, ונמצאת שדה שאינה שלו לאחר מיתת המוכר! והלוקח נמי באחריות, ובא בעל חוב וטרפה עם השבח, קשה, שיועיל בו תפיסה! בשלמא במלוה על פה לא קשיא, דאף על גב דלא טריף ממשעבדי — לא מהני תפיסה, משום דיכול לתבוע הלואתו מחיים. אבל מלוקח קשה; דלא טריף ממשעבדי, גם לא היה יכול לתבוע מחיים! ונראה לי: דדוקא מזוני דלא גביא ממשעבדי, והוי נמי תנאי בית דין — אלמוה רבנן טפי, להועיל בה תפיסה. והודה רבי. ואם תאמר: כמאן? אי כרבי — בלא תפיסה נמי, דהא אמר בפרק "נערה" (כתובות נא,א): אחד נכסים שיש להן אחריות ואחד נכסים שאין להן אחריות — מוציאין למזון האשה והבנות, ואי כרבי שמעון בן אלעזר — כי תפסה מאי הוי? הא אמר: נכסים שאין להם אחריות — מוציאין לבנים מן הבנות! ואומר רבי: דלעולם כרבי שמעון בן אלעזר. ודווקא לבנים מן הבנות מוציאין, אבל מן האשה — לא. והא דקא מותיב מר בר רב אשי: מאי שנא לכתובה כו', ובעי למימר: מאי דתפסה תפסה — לאו משום דהכי סבירא ליה, דהא אדרבי עקיבא לא פליג, דאמר: אין תפיסה מועלת לאחר מיתה. אלא הכי קאמר: מאי דתפסה תפסה, כלומר בר־ייתא דקתני דמועיל תפיסה למזונות לאחר מיתה — על כרחך כרבי טרפון, דמאי דתפסה תפסה. ואם כן, לרבי טרפון בכתובה נמי — מאי דתפסה תפסה! ורבינו חננאל ו"הלכות גדולות" פירשו: דהכא מיירי בתפיסה מחיים, ודווקא למזוני מהניא, אבל לכתובה לא — משום דלא נתנה כתובה לגבות מחיים. ופסק ב"הלכות גדולות" כרבינא. וקשה: שהרי פסק בתשובת הגאונים: בכולי התלמוד הלכתא כמר בר רב אשי, בר ממיפך שבועה ואודיתא! וגם הערוך ורבינו חננאל פסקו כמר בר רב אשי, בר ממיפך שבועה וחיורי. וכתב: וסימנך — כלו הפך לבן טהור הוא. אף על פי שכתב הרב יהודה בר נתן שראה בתשובת הגאונים: לית הלכתא כמר בר רב אשי אלא במיפך שבועה ואודיתא — דומה הוא ש"הלכות גדולות" עצמן תופסות כאותם שפסקו: לית הלכתא כמר בר רב אשי במיפך שבועה ואודיתא. וצריך לומר: דמר בר רב אשי דקאמר הכא אינו אלא אתקפתא בעלמא, ולאו דסבירא ליה הכי. ורבינו חננאל פסק כמר בר רב אשי. והרבה הארכתי בו לעיל, בריש "הכותב" (פד,ב). מפי רבי.

יתומים אמרו: נתננו — אומר רבי: דמיירי במזונות שעברו, דמוכח מילתא טפי משום דשתקה עד השתא, דיתמי קושטא קאמרי. אבל במזונות דלהבא — ודאי על היתומין להביא ראיה, דהא רבי יוחנן הוא דאמר בפרק קמא דבבא מציעא (יז,א): הטוען אחר מעשה בית דין — לא אמר כלום. ואפילו למאן דלית ליה דרבי יוחנן — הכא מודה דלא מהימני לומר "פרעתי", דאי מהימני — מה הועילו חכמים בתקנתם שתקנו לה מזונות! כל שעה יאמרו "פרעתי", מידי דהוה אכתובה במקום שאין כותבין, דכולי עלמא מודו דלא מצי אמר "פרעתי", מהאי טעמא דפרישית. מפי רבי.

נכסי

נכסי בחזקת אלמנה קיימי — ואם תאמר: מה טעם דלא חשבינן נכסי בחזקת הבעל חוב? ואמאי מהימני יתמי למימר "פרענו" במלוה על פה? וכי תימא דחשבינן ליה בחזקת אלמנה טפי, משום דמוכרת למזונות שלא בבית דין — אם כן לרב ושמואל, נהי דלית להו כל הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום, מכל מקום כשאיבדה כתובתה — לא יהיו יתומין נאמנין לומר "פרענו"; דכיון דמוכרת לכתובתה שלא בבית דין, נכסים בחזקתה כי הכא! וכי תימא אף על גב דנכסים בחזקתה, מיהו מהימני לומר "פרענו", דמוכחא מילתא, מדלית לה כתובה — דמחמת פריעה נקרעה. מיהו, היכא דאיכא עדים שנשרפה לא להימנו! ושמא יש לומר: אי איכא עדים — אין הכי נמי. אי נמי: מזונות שאני; דכתובה מיד שנפרעה — נסתלקה, אבל מזונות — לעולם יש לה מזונות עד שתתבע כתובתה. הלכך הוו נכסים בחזקתן טפי ממזונות. מפי רבי. ולא דמי להא דאמרינן ב"המקבל" (בבא מציעא קי,א): יתומים אמרו: אנו השבחנו, ובעל חוב אמר: אביכם השביח. ומסקנא דמילתא: ארעא, כיון דלגובייא קיימא — כמאן דגביא דמי. דהתם מיירי, כגון שהיתומין מודים שהקרקע זה לבעל חוב, שאביהן עשאה אפותיקי. ולכך מסיק: כיון דלגובייא קיימא — כמאן דגביא דמי, ותדע, מדמייתי עלה: ספק זה קודם ספק זה קודם — קרצץ ואינו נותן דמים. והיינו הטעם: כיון דלקרע קאי — כמאן דקיץ דמי, ולשם מודה בעל האילן שיש לו לקצץ, אלא ששואל דמים. אם כן, ארעא דלגוביינא קיימא — נמי מיירי כהאי גוונא. מפי רבי.

נשאת עליה להביא ראיה — מדלא משכח "עליה להביא ראיה" אלא בנשאת — שמע מינה דנתקבלה כתובתה או דתבעה כתובתה בבית דין — אפילו במזונות שעברו, עליהן להביא ראיה. מפי רבי.

ורבי יוסי סבר נכסי בחזקת אלמנה קיימי — מה שפירש בקונטרס ד"וכן כחה יפה" דקאמר רבי יוסי — היינו, כשכלו נכסי היתומין תחשוב ללקוחות כל מה שמכרה למזונות — לא נהירא לרבי, מדאמר לקמן: אי נמי דכולי עלמא בחזקת יתמי קיימי, והיינו טעמא דרבי יוסי כדאביי. מכלל, דעד השתא לא אסיק אדעתיה לרבי יוסי האי טעמא! ונראה לרבי דהיינו יפוי כח השתא: דמתוך שהיא מוכרת סתם — היא מרווחת לומר: אלו מכרתי למזונות. ולא יוכלו היתומין לומר לה אם שהתה איבדה מזונות, כמו שהיו יכולים לומר לה אם היתה כותבת אלו למזונות ואלו לכתובה, ואז היו יכולין לומר: שאר המזונות מחלה. אבל לענין טריפת לקוחות — אכתי לא מסיק אדעתיה, עד דמסיק דכולי עלמא נכסי בחזקת יתמי קיימי, דאז לא מצי למימר האי יפוי כח דלגבי יתומים לא תהא נאמנת לומר: כלום למזונות מכרתי, שהרי בחזקת יתמי קיימי. ואם תאמר: מה יפוי כח הוא השתא, דקאמרה: הכל מכרתי למזונות ולא איבדה, וכי אין זו אונאה? דשקר הוא, שהרי גם לכתובה מכרה! ויש לומר: מאי טעמא שהתה שתים או שלש שנים ולא תבעה מזונותיה איבדה מזונותיה — דמדלא תבעתה, אם כן מחלתה. והכא ליכא למימר הכי, דאיכא למימר דלא חששה לתובעם, משום שיכולה לומר: הכל מכרתי למזונות. וגם לפירוש הקונטרס אין זו אונאה, שאומרת ללקוחות: הכל מכרתי למזונות. שהרי מן הדין גם מזונות היה לה לגבות ממשעבדי, אם לא לפי שאין קצובין, כדפרשינן בגטין. והכא לעולם יש ללקוחות להם לאסוקי אדעתייהו משום כתובה, להניח מבני חרי כשיעור כתובה, אף על פי שמכרה לכתובה, כיון שיכולה לומר: למזונות מכרתי. מפי רבי. ואם תאמר: והלא יכולין לומר לה: הנחנו ליך מקום לגבות ממנו! ויש לומר: דהוי כמו אשתדוף בני חרי, דגביא ממשעבדי, כדאמרן לעיל. ולא שייך הכא למימר: אפסדה אנפשה בידים — שהרי עשתה לצורך מזונות. אי נמי, בלקוחות שלקחו אחר שמכרה.

דרבי יהודה סבר נכסי בחזקת יתמי קיימי ועל אלמנה להביא ראיה — לטעמא דפרישית לעיל משום הא דשתקה, שלא תבעה מזונותיה — מוכח שהדין עם היתומים, שאומרים "נתננו", קשה מכאן: דהכא — אמאי עליה להביא ראיה? הא לא שייך הכא האי טעמא, דהאי דשתקה — לפי שמכרה נכסים! ונראה דהיינו טעמא לעיל, דעליה להביא ראיה — משום דלא שייך התם למימר: מה הועילו חכמים בתקנתם, אם נאמנים לומר: פרענו מזונות שעברו. שהרי היא יכולה לתבוע כל שעה תחילת מזונות הבאין. וכן הכא, יכולה היא לבתוב: אלו למזונות מכרתי ואלו לכתובה מכרתי. מפי רבי. **תפשוט** ליה ממתניתין כו' — ואם תאמר: מאי סלקא דעתיה מעיקרא דלא תפשוט? יש לומר: דסלקא דעתיה דמתניתין ודאי משום עצה טובה, אבל ברייתא לא משמע משום עצה טובה אלא משום כחה יפה, דומיא דרבי יוסי. נראה לי. **רצה** בחובו נוטלן רצה במתנה נוטלן — פירוש: שניהם נוטלן — אלא כלומר: רצה בחובו — נוטלן מבני חרי, ושוב לא יוכל לגבות המתנה ממשעבדי. משום הכי קאמר: אם נוטלן במתנה — לא כך יפה כחו. פירש: אם נוטלן במתנה מבני חרי, שיכול לטרוף החוב ממשעבדי. וכן משמע מתוך פירוש הקונטרס. וקשה לרבי: דבשילהי "יש נוחלין" (בבא בתרא קלח,ב) תניא: שביב מרע שאמר: תנו מאתים זוז לפלוני בעל חובי כראוי לו — נוטלן ונוטל את חובו כו'. ופריך: משום דאמר "כראוי לו" נוטלן ונוטל את חובו? ודלמא — כראוי לו בחובו קאמר! ומשני: הא מני — רבי עקיבא היא, דדייק לישנא יתירא. משמע דאם לא אמר אלא: תנו מאתים זוז לפלוני בעל חובי, ולא אמר "כראוי לו", אינו נוטל שניהם! ונראה: דאי הוה גריס התם "לבעל חובי" — הוה ניחא, דודאי כי לא אמר "לפלוני" אלא דקאמר "לבעל חובי" — משמע דבחובו קאמר, שיתנו לו, אם לא אמר "כראוי לו". ויש ספרים שכתוב בהן כך, ולא כתוב בהן "לפלוני". אבל היכא דכתב "לפלוני בעל חובי" — ניכר מהלשון דבמתנה קאמר שיתנו לו, ודבר זה תלוי בסברא.

או

נכסי — הבעל. **בחזקת יתמי** — והיא המוציאה מהם, ועליה להביא עדים שהודו יתומים בפניהם שלא קבלה. וכל זמן שלא תביא עדים — לא תגבה. **בחזקת אלמנה קיימי** — שהרי נשתעבדו בתנאי בית דין. **נשאת** — והיא באה לתבוע מזונות של שנים שעברו. **עליה להביא ראיה** — דמשניסת אין הנכסים ברשותה. **וכותבת אלו למזונות** — בשטרות המכירה שהיא כותבת ללקוחות, כותבת את המכור למזונות. וכשהיא מוכרת לגבוי כתובה — תפרש בתוך השטר: לכתובה מכרתי. **וכך כחה יפה** — כדבעינן לפרושי. **מאי לאו בהא פליגי דרבי יהודה דאמר הפירוש יפה לה סבר נכסי בחזקת יתמי קיימי** — ואי לא פירשה מה לכתובה ומה למזונות, סוף כשתבא לתבוע, יאמרו לה: מה שמכרת — לכתובה מכרת, וקבלת כתובתך. ואם תאמר להם: אם כן תנו לי מזונות שאכלתי — הם יאמרו: נתננו ליך מטלטלין תמיד במזונותיך, והם נאמנים. **ורבי יוסי סבר נכסי בחזקת אלמנה קיימי** — והיא תתחזק בהם לצורך מזונותיה וכתובתה, ועליהם להביא ראיה. לפיכך הסתם יפה לה, מפני לקוחות שלקחו שדות מבעלה, שאם יכלו כל נכסי היתומים — תחשוב כל מה שמכרה למזונות, ועל הלקוחות שלקחו מבעלה תחזור על כתובתה. שאם תפרש "לכתובה מכרתי" — לא תוכל שוב לנתקן למזונות, ועל הלקוחות לא תחזור על מזונותיה, דתנן (גיטין מח,ב): אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים. **דלא ליקרו לה רעבתנותא** — הרואה שמוכרת כל קרקעות אלו, סבור שמוכרתן למזונות, מוציא עליה שם רעבתנותא, ושוב אין אדם נושאה. **דאי לא תימא הכי** — דטעמא דרבי יהודה לאו משום נכסי בחזקת יתמי הוא. **הא דבעי רבי יוחנן** — על מי להביא ראיה; נהי דמתניתא דפלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי לא שמיע ליה, מתניתין מיהא שמיע ליה, שהמשנה נשנית תמיד בבית המדרש. **תפשוט ליה ממתניתין** — דעל אלמנה להביא ראיה, דמתניתין נמי מצרכה לה לפרושי, כרבי יהודה. **דעצה טובה קא משמע לן** — דלא ליקרו לה רעבתנותא. **אי נמי דכולי עלמא** — היכא דאמרו יתומים "נתננו" — על אלמנה להביא ראיה, ואפילו הכי לרבי יוסי הסתם יפה לה לטריפת לקוחות שבחיי בעלה לכתובה, כמו שפירשתי, וכדתני אביי קשישא.

אם

נִכְסֵי בְּחֶזְקַת יַתְמֵי קַיְימֵי, וְעַל אַלְמָנָה לְהָבִיא רְאָיָה. אוֹ דִלְמָא: נִכְסֵי בְּחֶזְקַת אַלְמָנָה קַיְימֵי, וְעַל הַיְתוֹמִים לְהָבִיא רְאָיָה? תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי לֵוִי: אַלְמָנָה, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִיפֵּת - עַל הַיְתוֹמִים לְהָבִיא רְאָיָה, נִיפֵּת - עָלֶיהָ לְהָבִיא רְאָיָה. אֲמַר רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי, כְּתַנְּאֵי: מוֹכֶרֶת וְכוֹתֶבֶת "אֵלּוּ לִמְזוֹנוֹת מָכַרְתִּי, וְאֵלּוּ לִכְתוּבָּה מָכַרְתִּי", דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מוֹכֶרֶת וְכוֹתֶבֶת סְתָם, וְכֵן כֹּחָהּ יָפֶה. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי; לְרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר: בָּעֵי לְפָרוּשֵׁי - סָבַר: נִכְסֵי בְּחֶזְקַת יַתְמֵי קַיְימֵי, וְעַל הָאַלְמָנָה לְהָבִיא רְאָיָה. וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: לָא בָּעֵי לְפָרוּשֵׁי. נִכְסֵי בְּחֶזְקַת אַלְמָנָה קַיְימֵי, וְעַל הַיְתוֹמִים לְהָבִיא רְאָיָה. מִמַּאי? דִּלְמָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא נִכְסֵי בְּחֶזְקַת אַלְמָנָה קַיְימֵי, וְעַל הַיְתוֹמִים לְהָבִיא רְאָיָה. וְרַבִּי יְהוּדָה - עֲצָה טוֹבָה קָא מַשְׁמַע לָן, דְּלָא לִיקְרוּ לָהּ רַעֲבַתְּנוּתָא. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי - הָא דְּבָעֵי רַבִּי יוֹחָנָן תִּפְשׁוֹט לֵיהּ מִמַּתְנִיתִין: מוֹכֶרֶת לִמְזוֹנוֹת שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין, וְכוֹתֶבֶת "אֵלּוּ לִמְזוֹנוֹת מָכַרְתִּי"! אֶלָּא, מִמַּתְנִיתִין לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינָּהּ, דְּעֲצָה טוֹבָה קָא מַשְׁמַע לָן. הָכָא נַמִי - עֲצָה טוֹבָה קָא מַשְׁמַע לָן. אִי נַמִי: דְּכוּלֵּי עָלְמָא נִכְסֵי בְּחֶזְקַת יַתְמֵי קַיְימֵי, וְהַיְינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי - כִּדְאַבַּיֵּי קַשִּׁישָׁא. דְּאָמַר אַבַּיֵּי קַשִּׁישָׁא: מָשָׁל דְּרַבִּי יוֹסֵי לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לִשְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר "תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לִפְלוֹנִי בַּעַל חוֹבִי", רָצָה - בְּחוֹבוֹ נוֹטְלָן, רָצָה - בְּמַתָּנָה נוֹטְלָן.

אם

האם **נִכְסֵי** [–הנכסים של הבעל שמת] **בְּחֶזְקַת יְתָמֵי** שירשו אותו **קַיְימֵי** – עומדים, **וְלכן** כדי שתזכה בדין **עַל הַאַלְמָנָה לְהָבִיא רְאָיָה** לטענתה, ואז תוכל לגבות מהנכסים, ואם לא תביא ראיה לא תוכל לגבות מפני שהיא מוציאה את הנכסים מחזקתם, והמוציא מחברו עליו הראיה. **אוֹ דִּלְמָא, נִכְסֵי בְּחֶזְקַת אַלְמָנָה קַיְימֵי**, שהרי נשתעבדו לה בתנאי בית דין, **וְלכן** כשבאה לגבות דמי מזונותיה מהנכסים, **עַל הַיְתוֹמִים לְהָבִיא רְאָיָה** לטענתם שפרעו לה כבר, ואם אינם מביאים ראיה יפרעו מזונותיה, כי הם מוציאים את הנכסים מחזקתה.

הגמרא מביאה ברייתא לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע דְּתָנֵי לֵוִי, אַלְמָנָה** התובעת מנכסי היתומים, דמי מזונות של שנים קודמות, והיתומים טוענים שפרעו לה, **כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִיפַּת** לאחר, היא מוחזקת בנכסים **וְעַל הַיְתוֹמִים לְהָבִיא רְאָיָה** לדבריהם. אבל אם אחר שנִיפַּת תובעת מזונות על הזמן שקודם הנישואין, עכשיו כבר אינה מוחזקת בנכסים, שהרי אין היתומים חייבים לזונה, **וְעָלֶיהָ לְהָבִיא רְאָיָה**. ונפשט, שעד שניסת הנכסים בחזקתה, ועל היתומים להביא ראיה שפרעו.

הגמרא מביאה שנחלקו תנאים בכך: **אָמַר רַבִּי שִׁימִי בַּר אַשִּׁי**, הספק האם הנכסים בחזקת האלמנה או בחזקת היתומים, הוא **כְּתַנָּאֵי** – תלוי במחלוקת תנאים. ששנינו בברייתא: אשה שמת בעלה ומוכרת קרקעות לצורך מזונות וכתובה. הרי היא **מוֹכֶרֶת וְכוֹתֶבֶת** בשטר המכירה 'קרקעות **אֵלּוּ לְמְזוֹנוֹת מָכַרְתִּי', וְ**'קרקעות **אֵלּוּ לְכְתוּבָּה מָכַרְתִּי', דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מוֹכֶרֶת** האשה למזונות ולכתובה, **וְכוֹתֶבֶת** בשטר המכירה **סָתָם** – שמכרה לאחד מחיובי בעלה, ואינה מפרשת מה מוכרת לכתובה ומה למזונות. **וּכשכותבת כֵּן כֹּחָהּ יָפֶה** – טוב לה יותר, וכמבואר בסמוך.

מבארת הגמרא: **מַאי לָאו בָּהָא קָמִיפַּלְגִי** – האם לא בזה נחלקו, שלְ**רַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר בָּעֵי לְפָרוּשֵׁי** – שעליה לכתוב לשם מה היא מוכרת כל קרקע, הוא משום **דְּסָבַר** כמו הצד **שנִכְסֵי בְּחֶזְקַת יַתְמֵי קַיְימֵי, וּלכך עַל הָאַלְמָנָה לְהָבִיא רְאָיָה**, ולכן טוב לה לפרש לשם מה היא מוכרת, כדי שלא יטענו היתומים שאת הכל היא מכרה לכתובה, ושוב אינם חייבים לפרוע כתובתה. ואם תטען להם לדבריכם שמכרתי לכתובה, תנו לי מזונות שלא פרעתם לי, יאמרו היתומים שפרעו לה מזונות ממטלטלין, וכיון שהנכסים בחזקתם, נאמנים לטעון שפרעו לה. אבל כשתפרש שמכרה למזונות, אין היתומים יכולים לומר שפרעו לה מזונות ממקום אחר ובשקר אמרה ללקוחות שמוכרת למזונות, מפני שהיה להם לטעון כן מיד בשעת המכירה, וכיון שלא טענו כן מוכח שטענתם שקר. **וְרַבִּי יוֹסֵי דְּסָבַר לֹא בָּעֵי לְפָרוּשֵׁי** לאיזה צורך מכרה, סבר כמו הצד **דנִכְסֵי בְּחֶזְקַת אַלְמָנָה קַיְימֵי, וְלכן עַל הַיְתוֹמִים לְהָבִיא רְאָיָה** שפרעוה, ואינם יכולים לטעון לה שפרעו לה מזונות ממקום אחר, ולכן עדיף לה לסתום ולא לכתוב לשם מה היא מוכרת, ובכך תרויח שאם לא ישאר ליתומים נכסים, תוכל לומר שכל מה שמכרה מהקרקעות היה למזונות. ותוכל לגבות כתובה מהלקוחות שקנו מבעלה קרקעות, כיון שלכתובה גובים מנכסים משועבדים. ואילו תכתוב על חלק מהקרקעות שהיא מוכרת אותם לכתובה, שוב לא תוכל להוציא מהלקוחות קרקעות למזונות, שאין מוציאים מנכסים משועבדים למזונות.

דוחה הגמרא: **מַמַּאי** – מהיכן ההכרח שנחלקו בספק זה, **דִּלְמָא** [–שמא] **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** סברי **נִכְסֵי בְּחֶזְקַת אַלְמָנָה קַיְימֵי, וְעַל הַיְתוֹמִים לְהָבִיא רְאָיָה** שפרעוה, ולכן עדיף לה לסתום ולא לכתוב למה היא מוכרת, וכפי שנתבאר. **וְרַבִּי יְהוּדָה** שסובר שעליה לכתוב לשם מה היא מוכרת, הוא משום **שעֲצָה טוֹבָה קָא מַשְׁמַע לָן, דְּלֹא לִיקְרוּ לָהּ רַעֲבְתָּנוּתָא**, שאם לא תכתוב לשם מה היא מוכרת יאמרו שמוכרת הכל למזונות, ויקראו לה רעבתנית שצריכה הרבה מעות למזונות, ולא ירצו בני אדם לשאתה לאשה, ולכך עדיף לה לכתוב מה היא מוכרת לכתובה.

הגמרא מוכיחה שרבי יהודה אמר כן משום עצה טובה: **דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי** – שאם לא נפרש שכוונת רבי יהודה לעצה טובה, אלא טעמו משום שהנכסים בחזקת היתומים, יקשה **הָא דְּכָעֵי רַבִּי יוֹחָנָן** האם הנכסים בחזקת האלמנה או בחזקת היתומים, **תִּפְשׁוֹט לֵיהּ מִמַּתְנִיתִין** – הרי יש לפשוט הספק בדרך זו ממשנה מפורשת, ששנינו להלן (צז:), **מוֹכֶרֶת** האלמנה קרקעות **לְצוֹרֶךְ מְזוֹנוֹת שֶׁלֹּא בְּבֵית** דין של מומחים, **וּכשמוכרת** למזונות **כוֹתֶבֶת 'אֵלּוּ לְמְזוֹנוֹת מָכַרְתִּי'**. ומוכח שהנכסים בחזקת היתומים, ולכן צריכה לכתוב לשם מה היא מכרה, ומדוע לא פשט רבי יוחנן משם את ספיקו. **אֶלָּא** על כרחך **מִמַּתְנִיתִין** שהצריכוה לכתוב מה היא מוכרת למזונות, **לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינָּהּ** – אין להוכיח שהנכסים בחזקת היתומים, שאפשר לומר **דְּעֲצָה טוֹבָה קָא מַשְׁמַע לָן** כדי שלא יאמרו שהיא רעבתנית, אם כן **הָכָא נַמִּי** אין להוכיח מרבי יהודה שהנכסים בחזקת היתומים, שאפשר לומר **שעֲצָה טוֹבָה קָא מַשְׁמַע לָן**.

הגמרא דוחה באופן נוסף: **אִי נַמִּי**, יש לפרש **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – בין רבי יהודה ובין רבי יוסי סוברים **דנִכְסֵי בְּחֶזְקַת יַתְמֵי קַיְימֵי**, ועליה להוכיח שלא נפרעה מזונות, ולכן אמר רבי יהודה שתפרש מה היא מוכרת למזונות. **וְהֵיינוּ** [–וזהו] **טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי**, שעל ידי שתסתום ולא תפרש לשם מה היא מוכרת, תוכל לומר שמכירתה היתה למזונות, ויש לה לגבות כתובתה מקרקעות שקנו הלקוחות. **וּכְדַאֲבָיֵי קַשִּׁישָׁא, דְּאָמַר אַבָּיֵי קַשִּׁישָׁא מָשָׁל דְּרַבִּי יוֹסֵי** שהסתם יפה לה, **לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לִשְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לְפַלּוֹנִי בַּעַל חוֹבִי**, ומפרשים דבריו שרוצה ליתן לו מתנה חוץ מהחוב שחייב לו, ומה שאומר 'בעל חובי' הוא כדי לבאר לאיזה פלוני מתכוין. אם **רָצָה** אותו פלוני ליטול המאתים זוז [שהם בני חורין] **בְּפִרְעוֹן חוֹבוֹ, נוֹטְלָן**, ובאופן זה לא יוכל לגבות את המתנה ממשועבדים. ואם **רָצָה** ליטלן **בְּמַתָּנָה**, ולא לפריעת חובו, **נוֹטְלָן**, ונוטל מאתים זוז נוספים לפרעון לחובו ממשועבדים.

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שישי עמ' א

– יש שתי טענות על פירוש זה, **חֲדָא** – טענה אחת, **דְּאִיבְּדָה לְגַמְרֵי מַשְׁמַע** – שהלשון 'איבדה', משמעותו איבוד גמור, ואינה יכולה לגבות משום לוקח. **וְעוֹד** טענה, שהרי **תַּנְיָא** בברייתא, אם אדם **לָוָה מִן הָאֶחָד, וּמָכַר נִכְסָיו לְשֵׁנִים, וְכָתַב בַּעַל חוֹב לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ, אֵין לוֹ עַל לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן כְּלוּם**, המלוה אינו יכול לגבות אפילו מלוקח ראשון, **מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל** הלוקח הראשון **לוֹמַר** למלוה, **הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת חֵימָנוּ** – הנחתי בני חורין ביד המלוה בשעה שקניתי את השדה. ואם כן נדחה תירוצו של רב נחמן בר יצחק, וחוזרת ההוכחה מהברייתא, שאם המלוה לא יכול לגבות מהלוקח המאוחר, אינו חוזר לגבות מהלוקח הראשון. אבל מסיים רבא, שאין להוכיח מכאן לענין שדה שנתקלקלה שאינו חוזר וגובה ממשועבדים, מפני שהָתָם בשתי הברייתות, **אִיהוּ דְּאַפְסִיד נַפְשֵׁיהּ בִּידַיִם** – המלוה קלקל לעצמו בידים את האפשרות לגבות מהשני, בזה שכתב לו דין ודברים אין לי עמך, וכן האשה כשחתמה לשני קלקלה לעצמה, ולכן אינם חוזרים ללוקח הראשון, אבל במקרה שהקרקע התקלקלה, עדיין הספק אינו מוכרע אם יכולים לחזור ולגבות ממשועבדים.

הגמרא תמהה על הספק הנזכר: **אָמַר לֵיהּ רַב יֵימַר לְרַב אַשִּׁי**, מה הספק בשדה שהתקלקלה אם הלוקח הראשון יכול לטעון הנחתי לך מקום לגבות הימנו,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **א.** צָרִיךְ לְמַהֵר לֶאֱכֹל סוֹף שָׁעָה שִׁשִּׁית[א] שֶׁאָסוּר לְהִתְעַנּוֹת בְּשַׁבָּת עַד חֲצוֹת אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ מִתְכַּוֵּין לְשׁוּם
2 תַּעֲנִית אֶלָּא שֶׁנִּמְנַע מֵחֲמַת עָסְקוֹ בְּדָבָר אַחֵר אֲפִלּוּ הוּא דְּבַר מִצְוָה[ב] כְּגוֹן שֶׁקּוֹרֵא וּמִתְפַּלֵּל אָסוּר[3] אֶלָּא
3 אִם כֵּן אֵינוֹ חָפֵץ לֶאֱכֹל עֲדַיִן וְהָאַחוּר הוּא עֹנֶג לוֹ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[4] (וְהוּא הַדִּין אִם מִתְעַנֵּג בִּקְרִיאָה וּתְפִלָּה
4 יוֹתֵר מִבַּאֲכִילָה) וְאִם מִתְכַּוֵּין לְשֵׁם תַּעֲנִית אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת אָסוּר[ג]:

סימן רפח, דין תענית ודין תענית חלום בשבת סעיף א

הלכתא רבתא

א] שעה ששית – סוף שש שעות זמניות משהאיר היום[1].

ב] דבר מצוה – היינו כשקורא בתורה ומתפלל לצורך קיום מצוה, משא"כ כשקורא ומתפלל לשם תענוג כדלקמן[2].

ג] אסור – דבר פשוט הוא שאם קידש ואכל כזית קודם חצות יכול להמתין גם עד אחר חצות, וכן נראה דכששותים חמין קודם התפלה ג"כ מותר להמתין עד אחר חצות שהרי יצא מכלל תענית[6].

ציונים והוספות

1) הזמן שנחשב לתענית אינו תלוי בזמן שהתעורר משנתו (שיטת המג"א בסי' קנז ס"ק א) כפי שהוא לענין תענית חלום דלהלן סי"ב, אלא הוא עד חצות היום.

2) ועד"ז **בסי' רצא ס"ה** לגבי איחור הסעודה לצורך קיום מצוה (על ידי שיחלק סעודת הבוקר לשניים כך שיצא ידי חובת סעודה שלישית): לכתחלה אין להמתין עם סעודת הבוקר עד סמוך למנחה גדולה בשביל קיום סעודה ג' שהרי אסור להתענות עד חצות כמו שנתבאר בסי' רפ"ח.

3) עד"ז **בס' רפא ס"ג**: שאף שמאריכים בתפילה ולא חוששים לביטול תורה מכל־מקום לא יאריך יותר מדאי כדי שיאכלו קודם חצות היום. **ובס' תקכט ס"ח** (לענין יום־טוב): ויש לגעור בחזנים המאריכים יותר מחצות היום. **ובסי' תקפד ס"ו** (לענין ראש־השנה): ואם חל בשבת אין להאריך יותר מחצות אבל בחול יכול להאריך יותר. במה דברים אמורים בפיוטים ובתפלות אבל בניגונים אין להאריך יותר מחצות כיון שהוא יו"ט.

4) סעיף יג.

5) עד"ז לקמן סי"ב. **ובסי' תרד סוף ס"א**: ערב יום הכיפורים אינו דומה לשבת שנאמר בו וקראת לשבת עונג, ולפיכך אסור להתענות בו אפילו שעה אחת לשם תענית אם אינו תענית חלום כמ"ש בסי' רפ"ח, אבל בערב יום הכיפורים שלא נאמר בו עונג אלא שמצוה לאכול בו ואם אכל פעם אחת ביום יצא ידי חובתו. **ובס' רמט סי"ב** שאיסור התענית הוא אפילו בליל שבת (ושם דן האם מותר להשלים תענית של ערב שבת גם כשכבר קיבל עליו שבת).

6) ערוך השלחן סעיף א. והוסיף: וזהו מעשים בכל יום שעושין קידוש וטועמין מטעמת וממתינין עם הסעודה השנייה עד אחר חצות.

שולחן ערוך הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

נח בגד השרוי במים אפילו אין שם אלא שרייה מועטת אסור לנגבו סמוך לאש אע"פ שאינו שוטחו שם אלא מנגבו שם כשהוא לבוש בו שאין כאן מראית העין אעפ"כ אסור משום בישול שהמים הבלועים מתבשלים שם אם הוא סמוך לאש כל כך עד שהבגד יכול להתחמם שם כל כך עד שהיד סולדת בו אבל אם אינו סמוך כל כך מותר לנגבו שם כל שאינו שוטחו:

נט בגד השרוי במים אסור לטלטלו לאחר שפשטו מעליו שמא ישכח ויסחטנו אלא אם כן הוא בגד שאינו מקפיד על מימיו ואף בחול לא היה סוחטו או שאין בו אלא שריה מועטת שאין דרך להקפיד עליה לסוחטה.

ואם נשרו בשכר או ביין אדום או בשאר משקין שאינם מלבנים מותר לטלטלו אע"פ שנשרו הרבה ואף לכתחלה מותר להשרותו בהם כגון לסננם עליו כמו שיתבאר בסי' שי"ט וש"כ:

ס הרוחץ פניו ידיו ורגליו בחמין שהוחמו מערב שבת או אפילו כל גופו בחמי טבריא או בצונן התירו לו להסתפג במטפחת או בסדין וכיוצא בהן אע"פ שמקפיד על מימיהם לסוחטם בהם בחול לא חששו שמא ישכח ויסחטם בשבת לפי שזהו דבר שאי אפשר לגזור עליו שכיון שכל הרוחצין מסתפגין אם אתה אוסרו להסתפג אף אתה אוסרו ברחיצה וזהו דבר שאי אפשר שפעם אחת גזרו שלא לרחוץ מפני הבלנים שהיו מחמין חמין בשבת ואמרו מערב שבת הוחמו ואח"כ ראו שאין הדבר עומד וחזרו והתירו.

ומותר לו גם כן להביא המטפחת בידו מבית המרחץ לביתו אם יש שם עירוב ואין חוששין שמא ישכח ויסחטנו בהליכתו (שאם נחוש לכך ונאסור לו להביאו הרי אנו אוסרים להסתפג שאי אפשר לו להפקירו ולהניחו בבית המרחץ) ואסור לו למוסרו להבלן מפני שהבלנים חשודים על הסחיטה לסחוט בידים.

ואף עכשיו בזמן הזה שאפשר לעמוד בלא רחיצה בשבת וא"כ אפשר למונעו מלהסתפג אעפ"כ אין איסור בדבר מאחר שלא נאסר מעולם במנין חכמים ומכל־מקום טוב להסתפג בדבר שאינו מקפיד על מימיו לסוחטו אף בחול:

סא מותר לעמוד על שפת הנהר ולרחוץ ידיו בנהר ואין בזה איסור במה שמוציא המים שעל ידיו מן הנהר אל שפתו לפי שהנהר הוא כרמלית ושפת הנהר הוא ג"כ כרמלית ומותר להוציא מכרמלית לכרמלית בפחות מד' אמות רק שיזהר לנגב ידיו יפה מיד שהוציאם מהנהר קודם שילך ד' אמות וכן הרוחץ בנהר צריך לנגב גופו יפה כשעולה מהנהר שלא ישארו עליו מים ויטלטלנו ד' אמות בכרמלית.

אבל ההולך ברשות הרבים ומטר סוחף עליו ועל לבושו לא הקפידו חכמים על זה לפי שהוא דבר שאי אפשר לעמוד עליו שלפעמים אדם הולך ברשות הרבים ופתאום ירד הגשם עליו לכן התירו לו בכל ענין (אף לצאת מביתו בשעת הגשם שאין לאסור דבר לחצאין):

סב בעלי הקרחה שמניחין על ראשיהם פשתן סרוק או צמר מנופץ שיהא נראה כשער בראשיהם מותרים להניחו בראשיהן בשבת ולצאת בו לרשות הרבים שתכשיט שלהם הוא ובלבד שהוכנו מבעוד יום בענין שאין בו איסור משום טלטול מוקצה וע"ד שיתבאר בסי' ש"ח:

סג מותר לתלות מצנפת בצוארו למי שיש לו מכה בראשו או בזרועו ולצאת בו לרשות הרבים וכן לכרוך סמרטוטין על היד או על האצבע שיש בו מכה ולצאת בהם לרשות הרבים וכל־שכן אם כרוכים על המכה ממש כמו שנתבאר למעלה (ע"ש הטעם):

חלק ב סימן שא באיזה כלים מותר לצאת בשבת ובאיזה מהם אסורים

א המנער טלית חדשה שחורה מן הטל שעליה חייב מפני שניעורה מן הטל הוא מיפה ומועיל לה כמו כיבוס והוא שמקפיד עליה שלא ללבשה בלא ניעור אבל אם אינו מקפיד עליה שאף אם לא היה מנערה לא היה נמנע מללבשה אין יפוי זה חשוב אצלו ככיבוס ומותר לו לנערה קודם שילבשנה אבל אם היא לבנה או אדומה או שאר מיני צבעונים או שאינה חדשה אין הניעור יפה לה כמו כיבוס ולכן מותר לנערה אף אם מקפיד עליה שלא ללבשה בלא ניעור ועד אימתי נקראת חדשה כל זמן שלא נשתמשו בה כל כך אלא עדיין היא בחידושה:

ב במה דברים אמורים בטל אבל אם ירדו גשמים (הרבה) על שום בגד בין לבן בין שחור ושאר מיני צבעונין וכל שכן אם נפל במים הואיל ונבלעו בו מים אסור לנערו מפני שדרך כל בגד בלוע ממים כשמנערין אותו נסחטין ממנו מים והוא שהבגד חדש שמן הסתם הוא מקפיד עליו ביותר לנערו מיד מפני שמתקצר במים אבל אם אינו מקפיד עליו מותר לנערו (שאף אם יסחוט ממנו המים הרי אינו מתכוין לכך ודבר שאינו מתכוין מותר אבל כשהוא מקפיד עליו לנערו אזי הוא כפסיק רישיה ולא ימות שקרוב לודאי שיסחטו המים ממנו בניעורו) ויש מי שאוסר אף אם הוא בגד ישן שאינו מקפיד עליו וטוב לחוש לדבריו:

ג יש מי שאומר שאסור לנער בגד חדש ושחור מן העפר או האבק שעליו אם מקפיד שלא ללבשו בלא ניעור משום שהוא ככיבוס שהאבק מקלקל מראיתו וניעורו ממנו הוא כיבוס וטוב לחוש לדבריו.

אבל מותר להסיר הנוצות מן הבגד שאין הנוצה דבוקה בבגד כמו האבק והעפר ואין הסרתה דומה כלל לכיבוס (ואין איסור בהסרת הנוצות משום טלטול מוקצה לפי שמן הסתם כבר היו בכר או בכסת ונפלו מהן על הבגד והרי הן ראויות להחזירן להן ולשכב עליהן ולכך אינן מוקצות כלל אבל נוצות שלימות שאינן ראויות לכר וכסת עד שימרוט אותן מקנים שלהן שהם קשים ואינם ראוים לשכב עליהן אסור לטלטלן בשבת כמ"ש בסי' תצ"ט לענין יו"ט) ואם מותר להסירם על ידי מכבדת העשויה מקסמים יתבאר בסי' של"ז וכן אם ישב לו זרע פשתן או תבשיל על כסותו מותר לקלפו:

ד הקורע על מנת לחזור ולתפור ע"ד שנתבאר בסי' רע"ח חייב שהוא מאבות מלאכות שכן במשכן יריעה שנפל בה תולעת ומנקב בה נקב קטן ועגול וכדי לתופרו צריך לקרוע למעלה ולמטה את הנקב שלא תהא התפירה עשויה קמטים קמטים והקורע שלא על מנת לחזור ולתפור פטור אבל אסור מדברי סופרים.

לפיכך מי שנסתבכו בגדיו בקוצים מפרישן בצנעה ומתמהמה כדי שלא יקרעו ואם נקרעו אין בכך כלום כיון שלא נתכוין לכך ואין כאן פסיק רישיה שכיון שהתמהמה היה אפשר שלא יקרעו.

ומותר לפצוע את האגוז במטלית ואין חוששין שמא תקרע כמו שיתבאר בסי' תק"ח:

ה דרך האומנים העושים כלי מתכת להכות בפטיש על הכלי אחר שנגמר כדי להשוות עקמימותו בהכאה זו והכאה זו היא גמר מלאכת הכלי והוא אב מלאכה שהיתה בכלי המשכן וכל העושה שום דבר שהוא גמר עשיית הכלי ותיקונו הרי גמר זה נחשב למלאכה והוא תולדות מכה בפטיש שהיה במשכן כגון הצר צורה בכלי העומד לציירו אפילו לא צייר אלא מקצת הצורה הרי עשה מקצת גמר הכלי וחייב שאף שהציור מצד עצמו אינו חשוב מלאכה מכל־מקום עכשיו שהכלי נגמר וניתקן על ידו הרי הוא נחשב למלאכה וכן כל העושה איזה תיקון לכלי הרי תיקון זה נחשב למלאכה וחייב ואין צריך לומר העושה כלי מתחילתו שחייב משום מכה בפטיש אף אם הוא בענין שאין בו משום בונה כמו שיתבאר בסי' שי"ד וסי' שכ"ב:

ו לפיכך הלוקט יבלת שעל גבי הבגדים כגון אלו היבלת שבכלי צמר הנשארים בהם מן האריגה וכן קשין וקסמים דקין שנארגו בבגד שלא במתכוין הנוטל אותם לאחר האריגה חייב משום מכה בפטיש אם הוא מקפיד עליהם דהיינו שהוא מסירם בכוונה כדי ליפות הבגד שיפוי זה הוא

חשוב גמר עשיית הבגד ותיקונו לפי שמקפיד עליהם אבל אם אינו מקפיד עליהם ואינו מסירם אלא דרך מתעסק בעלמא פטור אבל אסור מדברי סופרים:

ז שלל שעושים החייטים דהיינו שבתחילת תפירתם מחברים בחוטין את עליונות הבגד עם מה שתופרים תחתיו ואחר גמר תפירתם מוציא חוטין אלו מן הבגד יש להסתפק אם המוציאם בשבת חייב משום מכה בפטיש אם מקפיד עליהם ואם אסור מדברי סופרים אם אינו מקפיד עליהם ויש להחמיר:

ח מותר לקפל הבגדים קודם לבישתם כדי שיתפשטו מקמטיהם ויהיו מהודרים עליו כשילבישם והוא שילבישם בו ביום וכן אחר שלבשם ופשטם מעליו יוכל לחזור ולקפלם אם דעתו לחזור וללבשם בו ביום שנמצא קיפול זה הוא לצורך השבת אבל אם אין דעתו לחזור וללבשו עד למוצאי שבת אסור לקפלו בשבת (מטעם שיתבאר) ולכן אסור לקפל הטלית של מצוה שפושטין בשבת שחרית במקומות שאין חוזרין ומתעטפין בהם במנחה:

ט לא התירו לקפל אפילו לצורך השבת אלא באדם אחד אבל שנים לא יקפלו בגד אחד מפני שכששנים מקפלים הן מפשיטים קמטיו (בידיהם בקיפולם) ונראין כמתקנין כלים בשבת (משא"כ כשאחד מקפל מתפשטים הקמטים מאליהן) ואפילו באדם אחד לא התירו אלא בבגדים חדשים אבל לא בישנים שהישנים קיפולם מתקנם יותר מן החדשים שהחדשים קשים מאליהן ואין ממהרין לקמוט ואפילו בחדשים לא התירו אלא בלבנים אבל לא בצבועים שהצבועים קיפולם מתקנם יותר ואפילו בלבנים לא התירו אלא כשאין לו בגד אחר מקופל להחליף היום שאז התירו לו משום כבוד שבת שלא ילך בבגדים מקומטים אבל אם יש לו בגד אחר מקופל אסור לקפל את זה משום שעכ"פ נראה קצת כמתקן כלי בשבת.

ויש מי שאומר שלקפל שלא כסדר קיפולו הראשון מותר בכל ענין אף (לצורך מחר) ובשני בני אדם והוא בגד ישן וצבוע ויש לו להחליף לפי שאין לקיפול זה שום קיום ואין כאן שום תיקון כלי כלל ונראין דבריו:

י אין מציעין המטה משבת למוצאי שבת אע"פ שיש שהות ביום שיוכל לישן עליה בשבת עצמו מכל־מקום כיון שאין דעתו לישן עליה עד למוצאי שבת הרי הוא מכין משבת לחול ואסור מדברי סופרים.

ומכל־מקום אם המטה עומדת בחדר שדר שם ויש בזיון ודבר מגונה הוא אם תעמוד כך בלא הצעה מותר להציעה שזהו ג"כ לצורך השבת ולכבודו.

ומציעין מליל שבת לשבת אפילו עשר מטות ויותר שאם יצטרך לישן באחת מהן יישן ומכל־מקום טוב יותר להציען מערב שבת (עיין סי' רס"ב):

יא מכבש והוא כלי שכובשין בו הבגדים אחר הכביסה והן שתי לוחות זה על זה והבגדים ביניהם ועמודים מנוקבים קבועים בארבע זויות של לוח התחתון וכנגדם יש נקבים בלוח העליון בארבע זויותיו ותוחבין העמודים בנקבי העליון ומורידין העליון למטה על הבגדים לכבשן ואח"כ תוחבין יתידות בנקבי העמודים שלא יעלה העליון למעלה מותר להתיר מכבש זה בשבת דהיינו ליטול היתידות מהעמודים ולפותחו ליטול ממנו הבגדים לצורך שבת.

במה דברים אמורים במכבש של בעלי בתים אבל מכבש של כובסים אסור להתירו מפני שהוא תחוב בחזקה והתרתו דומה לסתירה ואפילו אם היה מותר כבר מערב שבת אסור לשמוט ממנו בגדיו ללבשם בשבת גזירה שמא יבא להתירו בשבת:

יב חלוק לאחר כביסה הוא מתקשה ומשפשפים אותו בידים לרככו ואף הליבון שלו מצהיל יותר על ידי שפשוף זה אעפ"כ מותר לשפשפו בשבת ואינו נראה כמלבן לפי שהדבר ידוע שכוונתו בשביל לרככו ולא בשביל להצהיל הליבון שאין אדם מקפיד כל כך על ליבונו וציהולו של חלוק שהוא בגד תחתון אבל הסודר שהוא בגד עליון ואדם מקפיד יותר על ליבונו וציהולו אסור לשפשפו בידים מפני שנראה כמתכוין להצהיל הליבון והרי זה דומה למלבן.

ויש אומרים שלא התירו אף בחלוק אלא כשהוא של צמר או של משי אבל של פשתן וכן כל שאר כלי פשתן אסור לשפשפם אפילו מעט בידים כדי לרככם מפני שריכוכם זהו ליבונם ונכון לחוש לדבריהם כיון שהוא דבר שאין בו צורך כל כך ומנהג העולם להקל לשפשפם בידים לרככם (אלא שנזהרין לרכך בכלי המיוחד לכך):

יג אסור לעשות קמטים בענק שבצואר שקורין (קאלנע"ר) בעצים המיוחדים לכך וכן הקמטים שעושות הנשים בבתי זרועותיהם אסורות לעשות בשבת ויו"ט ואפילו בחולו של מועד כמו שיתבאר בסי' תקי"ט ותקמ"א:

יד טיט שעל רגלו או על מנעלו מקנחו בכותל אבל לא בקרקע גזירה שמא ישוה גומות שבקרקע בכוונה לפי שדרך אדם לחזר אחר מקום גומא לקנח בו רגליו שהטיט מתקנח שם היטב ומתוך שהוא עסוק לקנח יש לחוש שמא ישכח שהוא שבת ויכוין להשוות הגומות בקינוחו ויש מתירין אף בקרקע שאין חוששין שישוה גומות במתכוין ואם הושוו הגומות מאליהן ע"י קינוחו אין בכך כלום שדבר שאינו מתכוין מותר ויש אוסרין אף בכותל של חומה מפני שנראה כמוסיף על הבנין.

ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל ומותר לקנח מן הדין בין בקרקע בין בכותל של חומה אלא שלכתחלה טוב לקנח בקורה או בכותל של עץ שהוא מותר לדברי הכל וכן בחתיכת חרס המותרת בטלטול ע"ד שיתבאר בסי' ש"ח ואם אין לפניו אחד מכל אלו יותר טוב לקנח בכותל אפילו של חומה מלקנח בקרקע מפני שרבו המתירין על האוסרין לקנח בכותל של חומה:

טו הממחק את העור דהיינו שמגרר את הצמר או השער מעל העור עד שיחליק פני העור חייב והוא מאבות מלאכות שכן היו עושין במשכן בעורות תחשים ואילים מאדמים.

לפיכך אין מגרדין סנדל או מנעל בין חדש בין ישן אפילו בגב הסכין ואין צריך לומר בחודו או בצפורן מפני שקולף את העור מעט והרי זה ממחק:

טז לפיכך הנוהגים לקנח מנעליהם בברזל הקבוע לפני פתח בית הכנסת לא יפה הם עושים שהרי הוא חד כמו גב הסכין ולכן צריך לעשותו עב ורחב בראשו:

חלק ב סימן שב, דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת

תורה אור

תוכן הפרק: ביאור ענין "קיימו האבות כל התורה כולה עד שלא ניתנה"

[לאחרי שביאר בפרק הקודם ענין שמותיו של הקב"ה ישוב לבאר דברי הזהר שמטרת ענין המצוות היא "לאתקנא רזא דשמי":]

והנה - המשכת החיות להיות התפשטות אור אין־סוף ב"ה והתלבשותו במדת החסד והחכמה, שאין ערך אליו דאנת הוא חכים ולא בחכמה ידיעא ולא מכל מדות אלין כלל, באתערותא דלתתא תליא מילתא, על־ידי מעשה המצות.

היות שאור אין־סוף ב"ה רם ומתנשא ממדריגת הספירות כנ"ל, שאין שום "ערך" ודמיון ביניהם, נמצא שהתאחדות זאת בין אור אין־סוף ב"ה והספירות - שאור אין־סוף ב"ה ירד ויתצמצם להתלבש בהן - היא השפלה גדולה לפניו ית', ולפיכך אין זה בא בדרך ממילא, אלא נמשך על ידי עבודת בנ"י (הנק' בזהר "אתערותא דלתתא") בקיום המצוות.

שעל־ידי מצוה שהיא בחכמה [כמו לימוד התורה] ממשיך אור אין־סוף ב"ה בחכמה, ועל ידי מצוה שבחסד ממשיך אור אין סוף ב"ה בחסד.

כל מצוה שייכת לאחת מעשר הספירות, ועל ידי קיום המצוה נמשך אור אין־סוף ב"ה לתוך ספירה זו שאלי' היא שייכת.

והן הן המשכת שמותיו ית', והתלבשותו בחכמה וחסד, הוי"ה בנקוד פת"ח בחכמה כו'.

וזהו שמטרת המצוות היא "לאתקנא רזא דשמי"", היינו שהמצוות ממשיכות את "שמותיו הקדושים", דהיינו המשכת אור אין־סוף ב"ה אל מידותיו הקדושות ("ספירות"), אשר כל שם מורה על המשכה למידה וספירה אחרת (כמו: שם הוי' בחכמה, שם א־ל בחסד וכדומה) - וכל מצוה מכוונת ל"שם" אחר.

ולכן נקראו המצות בשם אברין דמלכא, דכמו שמלובש חיות הנפש באברין על־דרך־משל עד שמתאחדת עמהם, כך מלובש אור אין־סוף ב"ה, המשכת בחינת שמותיו ית', בבחינת חכמה וחסד שבמעשה המצות עד שמתאחדת ממש באור אין־סוף ב"ה הנמשך בהם.

ע"פ כל הנ"ל יובנו גם דברי הזהר שהמשיל את רמ"ח מצות־עשה לאברים ("רמ"ח פיקודין אינון רמ"ח אברין דמלכא"), כי זהו משל להבנת הפעולה הרוחנית של קיום המצות - לאחד את אור אין־סוף ב"ה עם הספירות.

דכמו חיות הנפש המלובשת באברי הגוף, שבכל אבר מלובש חיות וכח אחר מהנפש, בהתאם להגדרת ותכונת האבר ההוא (כמו כח הראי' בעין, כח השמיעה באוזן וכו'); והחיות המתפשטת מהנפש, עם אברי הגוף (שבהם מלובש חיות הנפש), מתאחדים יחד למציאות אחת, עד שנעשו לאחדים ממש - כך ע"י המצוות נפעלת אחדות גמורה בין אור אין סוף ב"ה עם הספירות העליונות.

ובזה יובן ענין המצות שכתוב באברהם, וישמר משמרתי מצותי וגו', דהיינו שגרם ירידת והמשכת אור אין־סוף ב"ה והתלבשותו במדת החכמה וחסד.

ומעתה יובן ענין קיום המצוות שמצינו באברהם - ד"לכאורה יפלא איך קיים בפועל ממש מצות תרומות ומעשרות עד שלא הי' כהן, וכן שאר מצות שאי אפשר שיתקיימו בלתי סיבה הידועה להם כמו מצות סוכות ופסח כו'. אך הענין הוא, שרצונם לומר שקיים כל התורה ברוחניות".

כלומר, זה שאמרו שאברהם אבינו קיים כל התורה, אין הפירוש שעשה מעשה המצוות

כפשוטן, אלא שעל ידי עבודתו הרוחנית הגדולה פעל את אותן ה"המשכות" העליונות שאנחנו פועלים ע"י קיום התורה והמצוות, והיינו שע"י עבודתו המשיך אור אין־סוף ב"ה שיתלבש במדותיו יתברך.

ד"ה משה ידבר פרק ב

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(יח) **ובזה** יתורץ גם הקושיא השניה הנ"ל למה לא נזכרו במג"א רק בשם יהודים דוקא דהנה פי' יהודים ל' הודאה כמו יהודה אתה יודוך כו' ובנחמי' נא' יהודה בחולם וכמ"ש לאה הפעם אודה כו' כי הנה ידוע ההפרש בין ברכה להודאה דהברכה הוא בחי' השפע וההמשכה מעילה לעלול בבחי' הגלוי מן ההעלם כמו ברוך ה' מן העולם כו' מעלמא דאתכסיא שהוא בחי' ההעלם לעלמא דאתגליא כו' וכמו והמלך שלמה ברוך ל' נפעל כו' וכן פי' ברוך אתה כו' ברכו את ה' וזהו דרך כלל וגם עד"ז ממש הוא בדרך פרט בפרטי ההשתלשלות מעילה לעלול שבחי' העלם שבעליון בא לגלוי בתחתון וזהו הנק' ברכה עד שנמצא מחמת זה רבוא רבבות עולמות מצד רבוי השתלשלות מעולם לעולם וכמ"ש ועלמות אין מספר א"ת עלמות אלא עולמות כו' אך בחי' ההודאה הוא למעלה הרבה מבחי' הברכה כי ההודאה הוא כלפי העצמות ומקור הראשון שהוא מהות ועצמות א"ס ב"ה שהוא מאד נעלה למעלה מבחי' וירידת אור ושפע מן ההעלם לגלוי אדרבה הוא בבחי' העצמות ממש שנק' סדכ"ס דלית מתב"כ וא"א שיבא ויומשך לגלוי כלל ע"כ שם שייך ענין ההודאה וכמאמר הטוב שמך ולך נאה להודות הרי חלק לשתים דבשמך שהוא בחי' גלוי אור וזיו השפע מן ההעלם לגלוי להיות מקור ברכה לחיי העולמות נק' טוב כמו אמרו צדיק כי טוב כי מטבע הטוב דוקא להטיב ולהשפיע וזהו עיקר ומקור סיבת ההשתלשלו' עו"ע כידוע וזהו הטוב שמך אבל לך למהותו ועצמותו ממש נאה להודות בבחי' ההודאה בלבד להיותו למעלה מבחי' שם הרי א"א לבא לגלוי אור המושג ע"כ אין מגיע שם רק ההודאה וכמ"ש הפעם אודה את ה' בבחי' שלמעלה מן השכל כו' וזהו ענין ש"ע בלחש וכמ"ש במ"א ע"פ יהודה אתה כו' וד"ל וזהו שנקראו בשם יהודים דוקא כי מצד בחי' מס"נ שהיה אז בכולם כא' שזה היה למעלה מן השכל ע"כ לא נק' אז רק בשם יהודים שהיה מדרגתם אז בבחי' ההודאה שהוא במהות ועצמות אלקות ממש שלמעלה מעלה מכל ההשתלשלות וד"ל וזהו שנזכרו רק בשם יהודים כמו ליהודים היתה אורה כו' וקבל היהודים מטעם שהיו בבחי' מס"נ בנקודת הרצון הפשוט וד"ל:

שער הפורים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

והנה בחי' ביטול זה נמשך מבחי' התבוננות איך שהעולמות הם רק מבחי' זיו והארה בעלמא ואינם תופסים מקום כלל וכולא קמי' כל"ח עי"ז נעשה ואהבת בכל לבבך בשני יצריך בבחי' ביטול היש לאין, וזהו בחי' שביעאה עלייהו דהיינו על בחי' שית יומין שהוא בחי' שית דרגין לכורסי' שהוא בחי' הו"ק דבריאה ושביעאה עלייהו היינו בחי' והים עליהם מלמעלה שהוא בחי' מל' כו', וזהו מ"ש ב' פעמים כי בו שבת, והיינו שיש ב' בחי' שבת, מכל מלאכתו אשר עשה הוא בחי' השביתה מבחי' יומין תתאין כי עשי' היא בחי' אחרונה, וכמ"ש אף עשיתיו, וישבות מכל מלאכתו אשר ברא הוא בחי' שביתה מבחי' יומין עילאין. והנה כמו"כ בבחי' שית יומין דלעילא ג"כ שביעאה עלייהו, והענין הוא דהנה אף שהמדות עליונות הם בבחי' א"ס מ"מ כתיב לך הוי' הגדולה כו' שהם בתכלית הביטול שאינם תופסים מקום כלל לגבי עצמותו וכמ"ש לאו מכל אינון מדות איהו כלל כי אפי' בחכ' כתי' כולם בחכ' עשית שנחשבת כעשי' גשמי' לפניו, וזהו מ"ש והחכ' מאין תמצא שהחכ' נחשבת כאין לפניו, ועל בחי' גדולה זו נאמר ג"כ במקום

שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו כו', וזהו שביעאה עלייהו דהיינו בחי' בינה שהוא למעלה מבחי' המדות עליונות כו', וזהו מ"ש וישב שלמה על כסא ה' שכסא ה' הוא ג"כ בדוגמא זו.

א' דשבועות תרט"ו

אמר ריב"ל כשעלה משה למרום

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ועדיין צ"ל מהו ההפרש בין כהן המשוח בשמן המשחה לכהן המרובה בגדי', ששניהם כהנים גדולים, ומ"מ יש הפרש ביניהם. הנה כתיב כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן, שהשמן הטוב נמשך ע"י בחי' שערות, וענין השמן הוא צף ע"ג יין שלכן יש פלוגתא בין ר' יוחנן בן נורי לחכמי' אם הוא חיבור לטומאה אם לאו. והענין הוא דכתי' נכנס יין יצא סוד הוא בחי' סוד הוי' ליראיו, והיינו כי קוב"ה סתים וגליא ה' ואלקים, שם אלקים הוא בבחי' גליא היינו בחי' חיות כל הנבראי' מריש כל דרגין דבי"ע עד סוף כל דרגין, שמתלבש להחיות בכל עולם לפי ערכו, ולכן נאמר בראשית ברא אלקי' הוא בחי' כח הפועל בנפעל. אבל ש' הוי' עם כי עיקר התהוות העולמות הוא מבחי' שם הוי' שלכן נק' הוי' ע"ש ההתהוות, מ"מ הוא בדרך העלם, וכמ"ש כי הוא ציוה ונבראו בדרך ממילא ומאליו ולא בבחי' התלבשות כח הפועל בנפעל, ולכן נק' סתים שאינו מושג כלל. וע"י שנכנס יין הוא בחי' יינה של תורה יצא סוד היינו בחי' סוד הוי' מה שהוא סתים ונעלם כו'. וענין שמן שצף ע"ג יין הוא כענין סתימו דכל סתימין, פי' שהוא נעלם גם מבחי' סתים, וכענין אדון הנפלאות, נפלאות הוא כמו בחי' סתי', ואדון הנפלאות הוא בחי' סדכ"ס, שגם מבחי' סתי' הוא ג"כ סתי' ונעלם, וכמ"ש במ"א ע"פ ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא, שאפי' מבחי' ביום ההוא שהוא בחי' סתי' ג"כ אסתיר כו' שזהו בבחי' סדכ"ס. וזהו מעלת הכהנים על הלוים, שהלוי' עבודתם הוא בבחי' ועבד הלוי הוא בחי' סתים, כי הם אומרים שירה על היין, היינו להיות גילוי בחי' סוד הוי', אבל הכהנים שנמשחו בשמן המשחה הם מבחי' סדכ"ס. וזהו כשמן הטוב יורד כו' זקן אהרן, להיות כי השמן הוא מבחי' סדכ"ס לכן בא ע"י שערות לבד דוקא, וכענין צמיחת השערות ממותרי מוחין מוחין דגדלות דוקא שאז צומחין ויוצאי' שער הזקנה. והגם כי השערות הם בחי' צמצוצי' ובאי' ע"י צמצום עצום. שהרי כשגוזזי' אותם אינו מכאיב כלל, מ"מ ה"ה גדילי' מהמוח כו'. ועד"ז יובן ענין בחי' שמן המשחה בחי' סדכ"ס שיורד על הראש והזקן כו'.

בזאת יבוא אהרן

בס"ד. ש"פ אחרי, ל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

מה.

נושא הפרק: מעלה ומטה בעולמות: באצילות מאיר עצם האור ובבריאה על ידי דבר אחר, והוא ההבדל בין מוחין בעצם למוחין השייכין למידות. ביצירה: המידות עצמם, ובעשיה: המלכות.

והנה לבד זאת שהעשר ספירות בפרטיות מדריגתן כלומר ביחסים שלהן בינן לבין עצמם, **הן בבחינת מעלה ומטה כו', הנה כללות העשר ספירות שבעולמות אצילות בריאה יצירה עשיה הן בבחינת מעלה ומטה כו'**, - כלומר, כמו שבתוך עשר הספירות עצמן יש סדר והדרגה, וחכמה היא למעלה מבינה וכו', כך יש הבדלים מהותיים בין דרגת העשר ספירות שבכל עולם ועולם, עשר הספירות של אצילות הן בבחינת מעלה לגבי עשר ספירות דבריאה וכן הלאה.

שהרי העשר ספירות ישנם בכל עולם ועולם — אף שעיקר גילוי הספירות האלוקיות הוא בעולם האצילות, הרי ידוע דכשם שיש עשר ספירות באצילות כמו כן יש עשר ספירות בבריאה ויצירה ועשיה, שהעשר ספירות

דבריאה יצירה עשיה הן שנמשכים מהעשר ספירות דאצילות כו'. ומכל־מקום — למרות שנמשכים משם - **אינו דומה העשר ספירות דבריאה לגבי העשר ספירות דאצילות כו',**

וכמו שכתוב בהקדמת תיקוני זוהר[5] משל בכדי להסביר את ההבדלים בין הספירות דאצילות לספירות דבריאה ולספירות דיצירה, שרק העשר ספירות דאצילות הם דיוקן המלך ממש, **דהעשר ספירות דבריאה הן בחינת דיוקנא דמלכא בחותמא** הדיוקן של צורת המלך בחותמת בלבד **ולאו דיוקנא דמלכא ממש** — ולא דיוקן המלך ממש **כמו העשר ספירות דאצילות, ועשר ספירות דיצירה הן כמו דיוקנא דחותמא בשעוה כו',** דיוקן צורת המלך כפי שנחתם כבר בשעוה, שזה כבר "הארה" נוספת מהחותם ממש, שגם הוא כמובן אינו בערך לפני המלך ממש. ומכאן רואים שיש מעלה ומטה בין העולמות עצמם **באופן שהעשר ספירות דבריאה אינם כמהות העשר ספירות דאצילות כלל כו'.**

והענין הוא דהנה נודע שיש פרסא כלומר מסך בין **אצילות לבריאה** שמפריד בין עולם האצילות שהוא עולם של אלוקות לעולם הבריאה שהוא עולם של נבראים, **דענין הפרסא הוא כמו המשל שהוא ענין זר לגמרי מהנמשל,** וכמו לדוגמא המשל המובא רבות בחסידות משמש ומגן על שם הוי' ושם אלקים, שהמשל על דבר גשמי, שרחוק מאוד מהמהות הרוחנית של שם הוי' ושם אלקים, **ועל כן השכל שמובן על ידי המשל אינו כמהות השכל המובן שלא על ידי המשל כו',** שהרי אין זה ירידת ערך בתוך השכל עצמו, אלא מעבר למהות אחרת לגמרי, כי השכל המובן מהמשל העוסק בעניינים גשמיים, הוא אחר לגמרי מהמהות הרוחנית של הנמשל.

וכמו לדוגמא הנושא שעוסק בו עכשיו, להבין את ההשכלה המבארת את ההבדל בין הספירות של אצילות לספירות של בריאה ולספירות של יצירה, שלזה מביאים משל מפני המלך ממש לספירות של האצילות, ומדיוקן פניו בחותמת לספירות של בריאה, ודיוקן פניו בשעוה לספירות דעולם העשיה. הנה המשל מדבר בעניינים גשמיים שאינן בערך כלל למהות ההשכלה, ולכן ההבנה שתהיה כתוצאה מאמירת המשל אינה בערך להשכלה כפי שהיא.

וכמו כן הוא ענין הפרסא המפרידה בין עולם האצילות לעולם הבריאה **שזהו מה שמדבר מענין אחר שלא מענין האצילות,** כלומר שמה שמושג בעולם הבריאה הוא באופן אחר לגמרי מעולם האצילות, כמו הבנה של אחד ששמע את המשל בלבד שהוא בריחוק ערך לגמרי וכדבר זר לנמשל, **והיינו דבחינת חכמה דבריאה היא באופן ומהות אחר ממהות החכמה דאצילות כו'** — כחילוק הערך בין "משל" שהוא סיפור בעלמא ל"נמשל" שעוסק בדברים עמוקים ברומו של עולם, **וכמו שנתבאר ב'תורה אור' דיבור־המתחיל פתח אליהו**[6].

ויובן זה על־דרך־משל בהשגה שלנו הנבראים באלקות שהרי כל ההשגה באלקות היא מפעולותיו יתברך — כלומר ההשגה שלנו היא לא בו עצמו, אלא רק על ידי שאנו רואים את מעשיו ופעולותיו בעולם הזה, **שעל־ידי הפעולות אנו יודעים ומשיגים את אלקות כו',**

שבת פרשת ואתחנן תער"ב

---

5. **דף ד, א, וזה לשונו:** ואי תימא דרזא דא חזא יחזקאל, לא הוה אלא דמות דאלין חיוון, ולא דחזא חיוון, אלא כמלכא דשלח שטר בחותמיה, ודיוקנא דמלכא רשימא על שעוה מחותמיה. דבספירן דאצילות איהו דיוקנא דמלכא ממש, ובספירן דבריאה חותמא דמלכא, ובספירן דיצירה ובמלאכין דאינון חיוון ציורא דחותמא בשעוה, ובגין דא אתמר במראות יחזקאל דמות כמראה אדם, ודמות החיות, ולא החיות ממש. למאן דכל יומוי לא חזא מלכא, והוה בן כפר, ושאיל בגיניה, ורשימין ליה על טבלא או על נייר דיוקניה.

6. **פ' וירא (יד, ב ואילך):** אך ענין הפרסא שבין אצילות לבריאה ובין בריאה כו' הוא עד"מ כמו הרב שרוצה להסביר שכל גדול לתלמידו שאין התלמיד יכול לקבלו וצריך להמשילו בדרך משל וחידה וכמו משלי שלמה לשמרך מאשה זרה שהיא משל להנמשל שמדבר בנ"ז שהיא זרה מדברי תורה כו' וכן כיוצא בזה שאר ענינים כמו מה שמביאין משל מדברים פשוטים גשמיים לדברים העומדים ברומו של עולם כו'. והנה המשל הזה הוא מענינים אחרים שלא מענין השכל שרוצה ללמד עליו רק לפי שבו ועל ידו יובן השכל לכן הוא מפסיקו בדברים אחרים. וזהו ענין פרסא המפסיק בין אצילות לבריאה שהוא בחינת מסך מבדיל לדבר מענינים אחרים שלא מענין אצילות ששם החכמה היא באופן אחר ומהות אחר שאינה מערך אופן ומהות חכמה שבעולם הבריאה ואין בבריאה יכולת לקבל הארת חכמה כמו שהיא באצילות רק שנ"י הפרסא המפסקת יהיה הארת בחינת חכמה בבריאה גם כן לפי מזגה ותכונתה כדי שיובן השכל להתלמיד מן המשל ומתחדש שם בחינת חכמה גם כן. ולכן נק' בריאה גם כן יש מאין לפי שהיא מבחינת פרסא שהי' אור של תולדה דהיינו שנולד ונתחדש אור חכמה בבריאה כמו עד"מ השכל שמתחדש אצל התלמיד מן המשל שאמר לו שהמשל הוא בענין אחר והוא מבין מזה דענת רבו והרי שכל זה הוא חדש אצלו שמתחדש ע"י המשל. וכך אור זה דבריאה הוא אור חדש שמתחדש ע"י הפרסא.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים – חלק ב'

הכנה לכל הנ"ל: תשובה תתאה בק"ש שעל המטה, ועי"ז נעשה כובד ראש לפני התפילה, בהכנעת החומר והשפלת הרוח, וגם על שגרם גלות השכינה

אָמְנָם כֵּיצַד יוּכַל הָאָדָם לְהַגִּיעַ לְמַעֲלַת עֲבוֹדָה כָּזוֹ בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה וַעֲבוֹדַת הַתּוֹרָה, הִנֵּה לָזֶה צְרִיכִים הַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה דִּתְשׁוּבָה תַּתָּאָה[כג], שֶׁהוּא הָעֲבוֹדָה דִּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה, דְּעוֹשֶׂה חֶשְׁבּוֹן צֶדֶק בְּנַפְשׁוֹ מִכָּל אֲשֶׁר עָבַר עָלָיו בְּמֶשֶׁךְ הַיּוֹם, אֲשֶׁר מֵרֹב טִרְדוֹתָיו בְּעִנְיָנָיו הַגַּשְׁמִיִּים אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר וְאֵינוֹ קוֹבֵעַ עִתִּים לַתּוֹרָה אֲפִלּוּ פֶּרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית וּפֶרֶק אֶחָד עַרְבִית, וְטָרוּד כָּל הַיּוֹם בְּכַמָּה עִנְיָנִים שֶׁגּוֹרְמִים רִבּוּי דִּבּוּרֵי דְּבָרִים בְּטֵלִים, וּמִתְבּוֹנֵן בְּגֹדֶל הָרִחוּק שֶׁנַּעֲשָׂה מְרֻחָק מֵאֲלִקּוּת עַל יְדֵי זֶה, הִנֵּה מִתְמַרְמֵר בְּנַפְשׁוֹ מְאֹד עַל זֶה, וּבָכֹה יִבְכֶּה בְּמַר נַפְשׁוֹ, וְעוֹשֶׂה הֶסְכֵּם חָזָק בְּנַפְשׁוֹ אֲשֶׁר מֵעַתָּה יִהְיֶה חָזָק בְּכָל הָעִנְיָנִים בְּתְפִלָּה בְּצִבּוּר וּבִקְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה בְּכָל יוֹם, וּתְשׁוּבָה זוֹ הוּא הֲכָנָה אֶל הָעֲבוֹדָה בִּתְפִלָּה וְתוֹרָה, וְזֶהוּ "אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ כֹּבֶד רֹאשׁ", דְּכֹבֶד רֹאשׁ הוּא הַכְנָעַת הַחֹמֶר וְהַשְׁפָּלַת הָרוּחַ הַנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַחֶשְׁבּוֹן צֶדֶק בִּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה. דְּהַחֶשְׁבּוֹן בְּנַפְשׁוֹ הוּא בִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים, הָרִאשׁוֹן מַה דְּעַל יְדֵי הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים בַּעֲסָקָיו הֲרֵי הוּא נִתְעַבָּה וְנִתְגַּשֵּׁם בְּיוֹתֵר — דְּזֶה עַצְמוֹ הוּא בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים, הָרִאשׁוֹן מַה שֶׁשּׁוֹכֵחַ אֶת לִמּוּדוֹ, וְהַשֵּׁנִי מַה שֶׁהוּא מָסוּר וְנָתוּן לָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים בְּהִתְגַּבְּרוּת הַחֹמֶר עַל הַצּוּרָה — וְהַשֵּׁנִי הוּא יְרִידָתוֹ מַה שֶׁיָּרַד מִמַּהוּתוֹ, וּמִזֶּה הוּא שֶׁנַּעֲשֶׂה הַהֲכָנָעָה בִּשְׁבִירַת הַחֹמֶר, וְהַשְׁפָּלוּת בִּשְׁבִירַת וּנְמִיכַת רוּחוֹ, וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן דְּעַל יְדֵי עִנְיָנָיו הַלֹּא טוֹבִים פָּגַם בַּסְּפִירוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת, וְגָרַם יְרִידַת אוֹר הָעֶלְיוֹן לְמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי, דְּזֶהוּ עִנְיַן גָּלוּת הַשְּׁכִינָה, דְּמִזֶּה נַעֲשֶׂה הַכֹּבֶד רֹאשׁ לְמַעְלָה חַס־וְשָׁלוֹם, כִּדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה עַל פָּסוּק "כָּבֵד לֵב", שֶׁהַלֵּב נַעֲשֶׂה כָּבֵד, דְּהַכָּבֵד הוּא מֵאֶבְרֵי הַמָּזוֹן, וְהַלֵּב הוּא מֵאֶבְרֵי הַנְּשִׁימָה, שֶׁהֵם רְחוֹקִים זֶה מִזֶּה עַד שֶׁבְּהֶכְרֵחַ שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר הַמַּפְסִיק בֵּינֵיהֶם, אֲבָל כַּאֲשֶׁר הַלֵּב נַעֲשֶׂה כָּבֵד הוּא יְרִידָה גְּדוֹלָה, וּבִפְרָט הַכֹּבֶד לֵב כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּהָאָדָם לְמַטָּה, הִנֵּה עַל יְדֵי הִתְעוֹרְרוּת הַתְּשׁוּבָה בִּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה נַעֲשֶׂה הַהֲכָנָה לְהָעֲבוֹדָה דִּתְפִלָּה. וְזֶהוּ "אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ כֹּבֶד רֹאשׁ", דְּבִכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה נְכוֹנָה וַאֲמִתִּית הוּא דַּוְקָא עַל יְדֵי הַקְדָּמַת הַכֹּבֶד רֹאשׁ, דְּכֹבֶד רֹאשׁ עִנְיָנוֹ הַכְנָעָה וְשִׁפְלוּת, וְהוּא הַמְּרִירוּת הָעֲצוּמָה עַל רִחוּקוֹ מֵאֲלִקּוּת וְעַל הַפְּגָמִים אֲשֶׁר פָּגַם בַּסְּפִירוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת, הִנֵּה אָז עֲבוֹדָתוֹ בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הִיא עֲבוֹדָה שְׁלֵמָה, וְנַעֲשָׂה הִתְחַבְּרוּת הָאָרַת הַנְּשָׁמָה שֶׁבַּגּוּף עִם עֶצֶם הַנְּשָׁמָה.

קונטרס ב' ניסן ש"ת

כג. תחתונה.

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

בסעודת פורים, ש"ת, ניו יורק

חג שמח, פורים טוב!

לחיים.

היום פורים, וצריכים לשמח עצמנו בשמחת פורים.

אני נמצא תחת הרושם הגדול ממה שעבר עלי, יותר נכון, ממה שעובר עלי כעת, כי עדיין, גם בבואי במדינה הנקראת כיום – בעזרת השי"ת – "ארץ מנוחה", עומד אני תחת ההשפעה בה הייתי נתון לפני שבועות מספר במחיצתם של אחים רצוצים ונדכאים. כואב ודומע לבבי על חורבן היהדות, חורבן הדת וחייהם הקשים והמרים של יראי האלקים במדינות מסויימות, ושאלת החיים בה נתונים מיליוני יהודים.

בטוח אני כי אתם כאן בודאי מתארים לעצמכם את תנאי החיים האיומים ביותר בהם נתונים כיום אחינו ואחיותינו, היושבים רעבים וערומים, במרתפים ובעליות גג, כדי למצוא להם מחבוא מפני החיה הרעה המשתוללת, אלה שקראו להם פעם – גרמנים.

כפי שאני מכיר את הטבע התמימותי של יהודי אמריקה בכלל, ובאוירה בה חיים עסקני הכלל היהודיים כאן, אני בטוח, שלא זו בלבד שאין הם יכולים לתאר לעצמם את ההתנהגות הרצחנית של החיה הרעה הגרמנית, אלא שגם לא ירצו להאמין במציאות רצחנית זו, ומה גם להבין את מחשבת המן, שהכריז בגלוי על כוונתו האיומה להרוג ולהשמיד ולאבד את כל היהודים - היל"ת.

אנו יושבים כאן ושמחים בשמחת פורים. מסתכל אני על הכינוס הנערך כאן ב"ה, ולנגד עיני מרחפות מראות האימים קורעי הלב מכל אותן הצרות - ל"ע - אשר אחינו התנסו בהן מידי הפולנים ולאחר מכן בימי המלחמה מידי הגרמנים - ימח שמם.

שיחות ה'ש"ת

אגרות קודש

ב"ה ט"ו סיון תרפ"ד
ליענינגראד

אל ועד עדת החסידים בעה"ק ירושלים
ת"ו ד' עליהם יחיו,

שלום וברכה

מכתבם בלוית מכתב עבור ש"ב הרה"ג המפורסם הררל"י שי' נכון הגיעני, ודעתי נוטה ומסכמת אשר באם רק יקבל כבוד הרה"ג הנ"ל שי' הצעתם, צריכים להשתדל בזה בכל מיני השתדלות, ובקשתם מלאתי ושלחתי מכתבם אל כבוד הרה"ג ש"ב שי'.

והיו ברכה ושלום כאו"נ וידי"ע הדו"ש ומברכם

יוסף יצחק שניאורסאהן.
אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה, י"ז אייר, תשי"ח
ברוקלין

האברך מנחם מענדל שלום שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבו מפסח שני, בו שואל באיזה אופן צריך להדריך אדם בדרך החסידות.

מובן שתלוי בתכונת נפש של זה שצריך להדריכו, כי אף שפשוט שכל אדם מישראל צריך להכירו בעניני תורת החסידות, אבל אין דיעות בנ"א שוות, ולכן צריך לילך לפי רוחו של כל אחד, ועיין ג"כ הקדמת ספר התניא. והנקודה הכללית, שהדרכה צריכה להתחיל באותו האופן בו הורגל אדם זה, ז.א. שבאם הוא מבעלי מוסר, אזי יש להתחיל להכירו באגרת התשובה לרבנו הזקן בקונטרס ומעין וכיו"ב, ובאם הוא מבעלי השכלה, אזי יש למצוא ענינים לפניו בשער היחוד והאמונה וכיו"ב, ובכלל הנה הספר דרך מצותיך קל לפ"ע ההבנה, ונמצא שם מכמה סוגים. מובן שלאלו שאין להם שום ידיעה כלל בתורה ועניני', התחלת הדרכה צ"ל ע"פ השיחות והלקוטי דבורים.

לפלא שאינו מזכיר דבר מסדר היום שלו עתה, שבודאי יש לו קביעות עתים בתורת הנגלה והחסידות, ובטח ימלא בהזדמנות הבאה.

בעת רצון יזכירוהו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע להמצטרך לו.

בברכה לבשו"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

פרק ד׳ משנה ב׳

בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, הֱוֵי רָץ לְמִצְוָה קַלָּה, וּבוֹרֵחַ מִן הָעֲבֵרָה. שֶׁמִּצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וַעֲבֵרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה. שֶׁשְּׂכַר מִצְוָה, מִצְוָה. וּשְׂכַר עֲבֵרָה, עֲבֵרָה:

נקודות משיחות קודש

יש להבין: הלוא הלכה פסוקה היא בשולחן־ערוך[1] - ״מצוה לרוץ כשהולך לבית־הכנסת וכן לכל דבר מצוה״ ומה שייכותו לפרקי אבות שענינו ״מילי דחסידותא״?

בביאור הענין יש לומר:

ענין הזריזות בכלל לקיום מצוה, מבטא שמחה וחפץ לב ״למלאות רצון קונו ולעשות נחת רוח ליוצרו״[2]. וכאשר לא מסתפקים בזריזות אלא קיום המצוה נעשה אף בריצה, הרי זו הוכחה שהשמחה והחיות אצל מקיים המצוה הן למעלה מכל מדידה והגבלה אין הוא מסתפק בהליכה רגילה, אפילו לא הליכה בזריזות, אלא הוא מתאמץ ורץ מעל ומעבר לכוחותיו הרגילים.

שמחה וחיות זו, המתבטאת (כאמור) בריצה לדבר מצוה - מאפיינות יהודי שהביא את עצמו לדרגת ביטול גמור לקב״ה, עד שאינו מרגיש את מציאותו שלו. כי אם עדיין הוא מרגיש את ישותו ומציאותו - הרי אף אם יעשה את המצוה בשמחה, תהיה שמחתו מוגבלת - לפי הבנתו והשגתו האישית - ולא תהיה כאן ״ריצה״ ו״יציאה מן הכלים״. רק כאשר הוא רץ לקיים את המצוה, יש בכך הוכחה ששמחתו פורצת גבולות עד לביטולו העצמי (באשר הוא גם ״משפיל עצמו ומקל גופו״[3]).

לפי זה נבין את ההבדל בין ההלכה שנפסקה בשולחן־ערוך ולפיה ״מצוה לרוץ לבית הכנסת וכן לכל דבר מצוה״, ובין הוראת בן עזאי במשנתנו - ״הוי רץ למצוה״:

בשולחן־ערוך מדובר על ריצה כפשוטה, כלומר אף מי שאינו בדרגה של יציאה מהגבלותיו ושל ביטול מציאותו, מכל־מקום עליו לרוץ בפועל לכל דבר־מצוה בהתאם לחביבות המצוה מצד האמת.

הוראת בן עזאי, לעומת זאת, היא ממידת חסידות והיא איננה שווה לכל נפש[4]. הוראה זו מכוונת לא רק לריצה כפשוטה, אלא בעיקר לתוכנה הפנימי של ה״ריצה״, שהיא החיות והשמחה שבקיום המצוה; לא סתם חיות, אלא חיות ושמחה בלתי מוגבלות המתאפשרות רק מתוך ביטול נעלה ביותר לקב״ה.

[והסיבה לכך שעל כל אחד מוטל החיוב לרוץ לדבר מצוה - אף שאין הוא בדרגה זו של ״יציאה מן הכלים״: כיון שההרגל לרוץ לקיום המצוה בחיות ובשמחה, זה עצמו יסייע לו ויקרבו אל הדרגה שבה ה״ריצה״ היא במשמעותה האמיתית - חיות ושמחה בלתי מוגבלת בעבודת ה׳!]

(לקוטי־שיחות כרך יז, עמ׳ 371)

גירסת רבינו הזקן היא: ״הוי רץ למצוה קלה״ ללא הסיום ״כלחמורה״, ויש להבין: הרי מצד תוכן הדברים מתאים סיום זה, וכפי שמצאנו במשנה קודמת[5] ״והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה״?

ומן ההכרח לומר, שאף כי לענין זהירות במצוה כל המצוות שוות, קלות כחמורות, הנה לענין ריצה למצוה - מצוה קלה אינה דומה למצוה חמורה: בן עזאי משמיענו שיש לרוץ אף למצוה קלה, ומכך נבין שלמצוה חמורה צריך לרוץ ביתר שאת.

הסבר הדברים הוא:

״ריצה״ לדבר מצוה מבטאת את ההתעוררות לקיום המצוה מתוך חיות ושמחה. ומצאנו שני אופני ״ריצה״: א. ״יהודה בן תימא אומר הוי.. רץ כצבי.. לעשות רצון אביך שבשמים״. ב. בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה״.

הוראתו של יהודה בן תימא ענינה היא הכנה כללית לעבודת ה׳: ״ריצה״ זו מהווה התמסרות לקיום המצוות שבמשך היום, ולענין זה כל המצוות שוות, כאשר המשותף לכולן הוא, שהן רצון ה׳[6] (״רצון אביך שבשמים״).

על כך מוסיף בן עזאי הוראה פרטית ומיוחדת לכל מצוה: ״הוי רץ למצוה קלה״ - יש להדגיש בעת קיום המצוה את ענינה הפרטי, ה״נעימות״ וה״מתיקות״[7] המיוחדת שבמצוה, עד שזו תעורר אותו ל״ריצה״. והחידוש הוא שבכל מצוה, אף במצוה ״קלה״, ישנה ה״נעימות״ המביאה לידי חיות ושמחה (״ריצה״).

לכן לא נקט בן עזאי בלשון ״הוי רץ למצוה קלה כלחמורה״, כי הוא רצה להדגיש את ענין ה״ריצה״, שהיא תוצאה מההכרה ב״נעימות״ המיוחדת של המצוה - ומובן, שאינה דומה ה״נעימות״ שבמצוה קלה לזו שבמצוה חמורה.

(לקוטי־שיחות, כרך יז, עמ׳ 371)

---

1) אורח־חיים סימן צ, סעיף יב. שולחן־ערוך רבינו הזקן שם סעיף יג. על־פי ברכות ו, ב. 2) איגרת־הקודש סימן כא. 3) לשון הרמב״ם (הלכות לולב, פרק ח הלכה טו) במעלת עבודת ה׳ בשמחה. 4) ולכן כתב הרמב״ם (הלכות לולב שם) על עבודת ה׳ בשמחה, שזו היא ״עבודה גדולה״. 5) פרק ב משנה א. 6) ראה שו״ע אורח־חיים סי׳ צ. 7) ראה אור־החיים תחילת פרשת אחרי.

פרשת בהר

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה: ג שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: (לוי) ד וּבַשָّנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר: ה אֶת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ: ו וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ: ז וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל: ס (ישראל) ח וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה: ט וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם: י וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ: יא יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ: יב כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: יג בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות א עמ' 273)

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר (כה, א) מַה שְּׁמִטָּה . אַף כֻּלָּן (רש"י)

דַּוְקָא שְׁמִטָּה מְלַמֶּדֶת עִקָּרוֹן זֶה, כִּי הִיא מְסַמֶּלֶת אֶת כָּל הַתּוֹרָה. דְּהִנֵּה, בְּמִצְוָה זוֹ יֵשׁ קְדֻשָּׁה גְּדוֹלָה, בְּדוֹמֶה לִקְדֻשַּׁת שַׁבָּת; אַךְ אֵין בָּהּ פְּרִישׁוּת מִן הַחֵלִין (מֻתָּר לַעֲשׂוֹת בָּהּ מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ עֲבוֹדַת אֲדָמָה). וְאַף בְּכָל מִצְוָה כָּךְ: יֵשׁ לְקַיְּמָהּ מִתּוֹךְ דְּבֵקוּת רוּחָנִית, וְיַחַד עִם זֹאת חוֹבָה לְהַקְפִּיד עַל הַפְּרָטִים הַגַּשְׁמִיִּים הַשּׁוֹנִים.

שני יד וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו: טו בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ: טז לְפִי | רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעֹט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת הֻוא מֹכֵר לָךְ: יז וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: יח וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ח ח"ג ע' 345)

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי (כה, א)

מַה שְּׁמִיטָה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי, אַף כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי (רש"י)

בִּזְמַן מַתַּן־תּוֹרָה קִיּוּמָהּ שֶׁל מִצְוַת שְׁמִיטָה הָיָה רָחוֹק בְּיוֹתֵר - לְאַחַר הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ, לְאַחַר כִּבּוּשׁ וַחֲלוּקַת הָאָרֶץ, וּלְאַחַר שֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁל עֲבוֹדַת אֲדָמָה, רַק אָז מְגִיעָה קִיּוּם מִצְוַת שְׁמִיטָה. לָכֵן דַּוְקָא בְּמִצְוָה זוֹ מַדְגִּישִׁים שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּהַר סִינַי עַל כָּל כְּלָלוֹתֶיהָ, וּפְרָטוֹתֶיהָ, אַף שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְקִיּוּמָהּ יַעֲבֹר זְמַן רַב. וּמִמֶּנָּה לוֹמְדִים קַל־וָחֹמֶר לִשְׁאָר הַמִּצְוֹת, שֶׁקִּיּוּמָן נוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה מִיַּד.

שלישי טז וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ: כ וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ: כא וְצִוִּיתִי אֶת־בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת אֶת־הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים: כב וּזְרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד | הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן: כג וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי: כד וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 744)

וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ (כה, יט)

יֵשׁ לְפָרֵשׁ, שֶׁהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת הַפֵּרוֹת שֶׁלָּהּ דַּוְקָא - כְּפִי

כֹּחָהּ בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה, לִפְנֵי שֶׁנִּתְקַלְקְלָה. וּכְפִי שֶׁדָּרְשׁוּ חֲז״ל עַל הַפָּסוּק ״וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ״ (הַיְבוּל שֶׁלָּהּ): ״לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁהִיא עוֹשָׂה עַכְשָׁו, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשָׂה בִּימֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן . . נִזְרַעַת וְעוֹשָׂה פֵּרוֹת בֶּן יוֹמָהּ״.

רביעי כה כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו: כו וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹּאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ: כז וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: כח וְאִם לֹא־מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְיָצָא בַּיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות ח״א ע׳ 275)

וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה׳ (כה, ב)

בְּמִצְוַת הַשְּׁמִיטָה יֵשׁ מַעֲלָה עַל מִצְוַת הַשַּׁבָּת. בְּשַׁבָּת נֶאֱסָר עַל הָאָדָם לַעֲסֹק בְּכָל עִנְיְנֵי חֹל, הָאָדָם נִמְצָא בְּמַצָּב נַעֲלֶה וּלְמַעְלָה מִן הָעוֹלָם, אֲבָל הוּא מְנֻתָּק לְגַמְרֵי מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. לְעֻמַּת זֹאת בְּמִצְוַת שְׁמִיטָה, לֹא נֶאֱסְרוּ לְגַמְרֵי עִנְיְנֵי חֹל, הָאָדָם יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ לַעֲסֹק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וּבְיַחַד עִם זֶה הָעוֹלָם נִמְצָא בְּמַצָּב שֶׁל ״שַׁבָּת לַה׳״, הָאָדָם עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ מַמְשִׁיךְ בָּעוֹלָם שֵׁם ״הֲוָיָ״.

חמישי כט וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ: ל וְאִם לֹא־יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּעִיר כתיב אשר־לא קרי אֲשֶׁר־לוֹ חוֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: לא וּבָתֵּי הַחֲצֵרֹים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם חוֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא: לב וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם: לג וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמְכַּר־בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל כִּי בָּתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִוא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: לד וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם הִוא לָהֶם: ס לה וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ: לו אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ: לז אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ: לח אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יב עמ׳ 97)

שָׁנָה תְּמִימָה (כה, ל) **לְהָבִיא חֹדֶשׁ הָעִבּוּר** (ערכין ט, ג) **וְהַיְנוּ**, שֶׁבִּתְמִימוּת יֵשׁ שְׁנֵי עִנְיָנִים. **א.** תְּמִימוּת כִּפְשׁוּטָהּ, שְׁלֵמוּת בְּלִי חִסָּרוֹן; תָּמִים בְּנִגּוּד לְבַעַל מוּם. **ב.** תְּמִימוּת הַמּוֹסִיפָה מַעֲלָה בַּדָּבָר, אַף שֶׁאֵין הַדָּבָר חָסֵר גַּם בְּלִי מַעֲלָה זוֹ. וְזוֹהִי הַתְּמִימוּת שֶׁל ״שָׁנָה תְּמִימָה״: גַּם בְּלִי הַחֹדֶשׁ הַנּוֹסָף הִיא נִקְרֵאת ״שָׁנָה״, אֲבָל חֹדֶשׁ הָעִבּוּר מוֹסִיף בָּהּ ״תְּמִימוּת״.

שישי לט וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר־לָךְ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד: מ כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ: מא וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב: מב כִּי־עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד: מג לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ: מד וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה: מה וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לַאֲחֻזָּה: מו וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ׳ 238)

כִּי עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם (כה, מב) בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ ״בָּנִים״ לִפְנֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְאֵלּוּ הַכִּנּוּי ״עֶבֶד״ נִתְחַדֵּשׁ בָּהֶם רַק בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְאִיכָּא בֵּינַיְיהוּ: כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא מִתּוֹךְ אַהֲבָה, כְּבֵן הַמְמַלֵּא אֶת רְצוֹן אָבִיו, מְעֹרֶבֶת בָּהּ הַרְגָּשַׁת מְציאוּתוֹ. אַךְ כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא מִתּוֹךְ קַבָּלַת עֹל, כְּעֶבֶד הַמְּשֻׁרֶת אֶת רַבּוֹ, אֵין כָּאן הַרְגָּשַׁת מְצִיאוּתוֹ, כִּי עֶבֶד אֵינוֹ מְצִיאוּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְכָל מַהוּתוֹ הוּא ״כַּסְפּוֹ״ וּרְכוּשׁוֹ שֶׁל הָאָדוֹן..

שביעי מז וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ
עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת
גֵּר: מח אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו
יִגְאָלֶנּוּ: מט אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־מִשְׁאֵר
בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל:
נ וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת
הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי
שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ: נא אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים
לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ: נב וְאִם־מְעַט
נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב־לוֹ כְּפִי
שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת־גְּאֻלָּתוֹ: נג כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְשָׁנָה
יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ: נד וְאִם־לֹא
יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ:
נה כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־
הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: כו א לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל
וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ
בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: ב אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי
תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא
כִרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב
מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא,
תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם כרך לט עמ' 435)

לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים (כו, א) **הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ** (רש"י) הָעֶבֶד סָבוּר שֶׁמֻּתָּר לוֹ לְחַקּוֹת אֶת רַבּוֹ בְּמַעֲשֶׂה, לְלֹא אֱמוּנָה, שֶׁבְּאֹפֶן כָּזֶה אֵין כָּאן עֲבוֹדָה־זָרָה (אֶלָּא שֶׁבֵּית־דִּין מַעֲנִישִׁים עַל כָּךְ מִשּׁוּם שֶׁ"הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינַיִם"). מִלְּמֵדֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁאֵין לְרַבּוֹ שְׁלִיטָה עָלָיו אֲפִלּוּ בִּתְחוּם הַמַּעֲשֶׂה. וְכַמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא, שֶׁיְּהוּדִי מוֹסֵר נַפְשׁוֹ "שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת רַק אֵיזֶה מַעֲשֶׂה לְבַד נֶגֶד אֱמוּנַת ה' אֶחָד, כְּגוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹות לַעֲבוֹדָה־זָרָה, אַף שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בָּהּ כְּלָל בְּלִבּוֹ".

מפטיר נה כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם
אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: כו א לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל
וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ
בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: ב אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ
אֲנִי יְהוָה: פפפ

נ"ז פסוקים, חטי"ל סימן. לאחוז"ה סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת בהר לשנים מקרא ואחד תרגום ולקריאה בציבור

בירמיה פרק לב

לב ו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ז הִנֵּה חֲנַמְאֵל בֶּן־שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא אֵלֶיךָ לֵאמֹר קְנֵה לְךָ אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת: ח וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל בֶּן־דוֹדִי כִּדְבַר יְהוָה אֶל־חֲצַר הַמַּטָּרָה וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה נָא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר | בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה

עטרת מרים

ו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ז הִנֵּה חֲנַמְאֵל בֶּן־שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא יָבוֹא אֵלֶיךָ עַל פִּי הַדִּבּוּר לֵאמֹר קְנֵה לְךָ אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה אִם מִכִּרְתִּיו לְאַחֵר, לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת: ח וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל בֶּן־דוֹדִי כִּדְבַר יְהוָה לְיִרְמְיָהוּ אֶל־חֲצַר הַמַּטָּרָה בֵּית הָאֲסוּרִים וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה נָא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר | בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה כִּי אֵין לִי קָרוֹב מִמְּךָ וּלְךָ הַגְּאֻלָּה קְנֵה־לְךָ כִּי יִשָּׁאֵר שָׂדֶה לְעוֹלָם וְלֹא תָּשׁוּב בַּיּוֹבֵל אֶל הַיּוֹרְשִׁים וְאַדַּע כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא: ט וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת וָאֶשְׁקְלָה־לּוֹ מִסְרִתִּי לוֹ בַּמִּשְׁקָל אֶת־הַכֶּסֶף שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף: י וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר דִּבְרֵי הַמִּקְנָה וָאֶחְתֹּם הַסֵּפֶר בְּחוֹתָם וָאָעֵד עֵדִים שֶׁמַּנְתִּי, וְהָיוּ חוֹתְמִים בַּסֵּפֶר הַמִּקְנָה וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף שֵׁנִית לִפְנֵי הָעֵדִים בְּמֹאזְנָיִם: יא וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה שְׁטַר הַקִּנְיָן אֶת־הֶחָתוּם מִיַּד בַּעַל הַשָּׂדֶה הַנַּעֲשֶׂה כְּפִי

שי למורא

ז) חֲנַמְאֵל בֶּן שַׁלֻּם דּוֹדְךָ, שַׁלֻּם הָיָה דּוֹדוֹ שֶׁל יִרְמְיָהוּ, אֲחִי אָבִיו. בָּא אֵלֶיךָ, הוֹלֵךְ לְבוֹא אֵלֶיךָ. ח) כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה, כְּלוֹמַר, הוּאִיל וְאֵין לִי קָרוֹב מִמְּךָ וְאַתָּה רָאוּי לָרֶשֶׁת אוֹתָהּ, לָכֵן גְּאַל אוֹתָהּ בִּקְנִיָּה עַכְשָׁיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּבֹא לִידֵי אֲחֵרִים שֶׁיִּקְנוּ אוֹתָהּ. **וָאֵדַע** וגו', כְּלוֹמַר, הִשְׂכַּלְתִּי בְּדַעְתִּי שֶׁדְּבַר ה' הוּא לִקְנוֹת בְּפֹעַל אֶת הַשָּׂדֶה, וְעַל כֵּן הוֹדִיעַ לִי שֶׁיָּבוֹא חֲנַמְאֵל אֵלַי. ט) **שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף**, שִׁבְעָה מָנִים (מֵאוֹת) שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה סְלָעִים שֶׁל כֶּסֶף. יא) **אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה**, שְׁטַר הַקִּנְיָן. **אֶת הֶחָתוּם**, עִם הַחֲתִימָה שֶׁבּוֹ. **הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים**, כְּפִי הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים שֶׁהָיוּ נְהוּגִים אָז. **וְאֶת הַגָּלוּי**, קִיּוּם הַשְּׁטָר בְּבֵית־דִּין עַל פִּי עֵדָיו, וְכָתְבוּ וְחָתְמוּ הַדַּיָּנִים אִשּׁוּר, לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר גָּלוּי וּמְפֻרְסָם, פֵּן יָמוּתוּ הָעֵדִים. יב) **לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דּוֹדִי**, נִקְרָא כָּאן דּוֹדוֹ, אֲבָל הָיָה בֶּן דּוֹדוֹ, כְּאָמוּר לְעֵיל. וְכֵן נֶאֱמַר "אֶת לוֹט אָחִיו" (בראשית יד,טז) וְהָיָה בֶּן אָחִיו. אוֹ שֶׁחֲנַמְאֵל זֶה הָיָה אָדָם אַחֵר שֶׁהָיָה דּוֹדוֹ שֶׁל יִרְמְיָהוּ, וְאֵינוֹ חֲנַמְאֵל

קְנֵה־לְךָ וָאֵדַּע כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא: ט וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת וָאֶשְׁקְלָה־לּוֹ אֶת־הַכֶּסֶף שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף: י וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר וָאֶחְתֹּם וָאָעֵד עֵדִים וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף בְּמֹאזְנָיִם: יא וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶת־הֶחָתוּם הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְאֶת־הַגָּלוּי: יב וָאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה בֶּן־מַחְסֵיָה לְעֵינֵי

חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי הָעֵדִים הַכֹּתְבִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה לְעֵינֵי כָּל־הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה: יג וָאֲצַוֶּה אֶת־בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר: יד כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת־הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת הֶחָתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם בִּכְלִי־חֶרֶשׂ לְמַעַן יַעֲמְדוּ יָמִים רַבִּים עַד שוּב הַגּוֹלָה שֶׁאז תִּתְקַיְּמוּ נְבוּאַת עוֹד יִקָּנוּ: טו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקָּנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת: טז וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אַחֲרֵי תִתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה לֵאמֹר: יז אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה | אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה לֹא־יִפָּלֵא מִמְּךָ כָּל־דָּבָר: יח עֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: יט גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ פְּקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו: כ אֲשֶׁר שַׂמְתָּ אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה וּבְיִשְׂרָאֵל וּבָאָדָם וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה: כא וַתּוֹצֵא אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְיָד חֲזָקָה וּבְאֶזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גָּדוֹל: כב וַתִּתֶּן לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

שי למורא

שֶׁמָּכַר לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה. **בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה,** בֵּית כֶּלֶא שֶׁהָיָה יִרְמְיָהוּ כָּלוּא שָׁם, כַּכָּתוּב בְּפֶרֶק זֶה לְעֵיל בְּפָסוּק ב׳. וְנִקְרָא "מַטָּרָה" מִלְּשׁוֹן נְטִירָה וּמִשְׁמָר, שֶׁשּׁוֹמְרִים שָׁם עַל הָאֲסִירִים. יג) **וָאֲצַוֶּה אֶת בָּרוּךְ,** הוּא הָיָה הַמַּמְשִׁיךְ לְלַמֵּד תּוֹרָה אַחֲרֵי יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא. יד) **לְמַעַן יַעֲמְדוּ יָמִים רַבִּים,** כִּי כְּלֵי חֶרֶס מְשַׁמֵּר דָּבָר הַנָּתוּן בּוֹ. יז) **אֲהָהּ,** צַעֲקַת יְלָלָה וְצַעַר. יט) **וְרַב הָעֲלִילִיָּה,** אֲדוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים. **וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו,** הֵם הַדְּבָרִים הַנִּמְשָׁכִים מִמַּעֲשָׂיו, מַה שֶּׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ בְּיִחוּד עֲלֵיהֶם, כִּי גַּם עֲלֵיהֶם יָבִיא בְּמִשְׁפָּט. כ) **וּבָאָדָם,** וּבִשְׁאָר בְּנֵי אָדָם. **שֵׁם,** פֵּרוּשׁ שֵׁם לְשֶׁבַח. כא) **וּבְאֶזְרוֹעַ,** כְּמוֹ "וּבִזְרוֹעַ", וְהָאֶל"ף נוֹסֶפֶת.

עטרת מרים

הַמִּצָּוָה וְהַחֻקִּים שֶׁהָיוּ נְהוּגִים בַּיָּמִים הָאֵלֶּה **וְאֶת** שֶׁטֶר "הַגָּלוּי שֶׁכָּתוּב בּוֹ שֶׁהַמְּכִירָה נַעֲשְׂתָה בְּגָלוּי וּבְפִרְסוּם: **יב וָאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה** עִם סֵפֶר הַגָּלוּי **אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה בֶּן־מַחְסֵיָה לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי הָעֵדִים הַכֹּתְבִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה** שֶׁחָתְמוּ בּוֹ שְׁמָם לְעֵדוּת **לְעֵינֵי כָּל־הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה:** יג **וָאֲצַוֶּה אֶת־בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר:** יד **כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת־הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת הֶחָתוּם** עִם הַחֲתִימָה שֶׁבּוֹ **וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם** הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה **בִּכְלִי־חֶרֶשׂ לְמַעַן יַעֲמְדוּ יָמִים רַבִּים** עַד שוּב הַגּוֹלָה שֶׁאז **תִּתְקַיְּמוּ** נְבוּאַת עוֹד יִקָּנוּ: **טו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקָּנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת** וְלֹא תִּהְיֶה הָאָרֶץ בְּיַד הַכַּשְׂדִּים כִּי יַחֲזִרוּ וְיָשׁוּבוּ הֵנָּה: **טז וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אַחֲרֵי תִתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה** עִם סֵפֶר הַגָּלוּי **אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה לֵאמֹר:** יז **אֲהָהּ** צַעֲקַת יְלָלָה **אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה | אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה לֹא־יִפָּלֵא** אֵינוֹ מְכוּפֶה מִמְּךָ **כָּל** שׁוּם **־דָּבָר** יוֹדֵעַ אַתָּה שֶׁפּוֹפְנוּ לְגֻלּוֹת וְלָמָּה אָמַרְתָּ לִי לִקְנוֹת שָׂדֶה: **יח עֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם** כְּשֶׁאוֹחֵזִין מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶן בִּידֵיהֶם **הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ:** **יט גְּדֹל הָעֵצָה** עֲצָתוֹ גְּדוֹלָה וַחֲשׁוּבָה **וְרַב הָעֲלִילִיָּה** הַמַּעֲשֶׂה, כְּלוֹמַר: מַעֲשָׂיו מְרוּבִּים, כִּי כָּל אֲשֶׁר יַחְפּוֹץ יַעֲשֶׂה **אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ פְּקֻחוֹת** פְּתוּחוֹת לְהַשְׁגִּיחַ **עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו** הַדְּבָרִים הָרָעִים הַנִּמְשָׁכִים מִמַּעֲשָׂיו גַּם עַל זֶה יָבוֹא בְּמִשְׁפָּט: **כ אֲשֶׁר שַׂמְתָּ אֹתוֹת וּמֹפְתִים** בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הֵם יְדוּעִים בִּבְנֵי אָדָם, **וּבְיִשְׂרָאֵל** שַׂמְתָּ אוֹתוֹת **וּבָאָדָם** בַּעֲבוּר אוּמּוֹת בַּעֲבוּר יִשְׂרָאֵל **וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה** שֶׁאַתָּה הַבּוֹרֵא וְהַמַּשְׁגִּיחַ וּלְךָ הַיְכוֹלֶת וְהַחָכְמָה וְהָרָצוֹן: **כא וַתּוֹצֵא אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְיָד חֲזָקָה וּבְאֶזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גָּדוֹל:** **כב וַתִּתֶּן לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב** אֲשֶׁר הֶחָלָב נוֹטֵף מִדַּדֵּי הַבְּהֵמוֹת כִּי יִרְעוּ מִרְעֶה שָׁמֵן וַחֲלָבָם רַב **וּדְבָשׁ** וּמֵהַתְּמָרִים נוֹטֵף דְּבַשׁ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה:
יום ראשון אור לט"ו אייר

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח אייר, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על שאלתו מאז שאינו רוצה ללמוד ושואל אם ללכת לנח"ל של פא"י וכו'.

הנה לדעתי ילמוד עוד שנה בישיבת תומכי תמימים בלוד במסירה ונתינה המתאימה, ומה שכותב שאינו רוצה, הנה הוא די מבוגר להבין אשר השכל צריך להיות שליט על הרצון ולא הרצון על השכל, אשר בגישה כזו יצליח בלימודו וכעבור השנה וירצה לעבוד בחקלאות או להסתדר באופן אחר יכתוב לי עוד הפעם. מובן שבכתבי שנה אין כוונתי ארבעה חדשים עד תום שנת תשי"ד אלא לשנה כפשוטה היינו לערך י"ב חדש.

בטח אומר אחר התפילה בכל יום בוקר איזה קאפיטלעך תהלים אשר גם זה אחת הסגולות שינחהו השי"ת בדרך הטובה לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

לוח זמנים לשבוע פרשת בהר בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:55	5:50	8:37	8:34	9:14	9:12	10:24	10:22	19:21	19:25	19:49	19:53	19:05	20:04
חיפה (ק)	5:51	5:46	8:34	8:31	9:12	9:09	10:22	10:20	19:26	19:30	19:51	19:56	19:00	20:07
ירושלים (ק)	5:52	5:47	8:35	8:31	9:12	9:09	10:22	10:20	19:25	19:30	19:48	19:53	18:49	20:04
תל אביב (ק)	5:54	5:48	8:36	8:33	9:14	9:11	10:23	10:21	19:23	19:28	19:50	19:55	19:07	20:06
אוסטריה, וינה (ק)	5:33	5:24	8:16	8:08	9:11	9:06	10:26	10:22	20:10	20:19	20:48	20:58	19:59	21:14
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:02	7:08	9:00	9:02	9:38	9:40	10:32	10:33	17:33	17:26	18:01	17:55	17:09	18:06
אוקראינה, אודסה (ק)	5:41	5:32	8:24	8:17	9:16	9:11	10:30	10:27	20:08	20:16	20:44	20:53	19:57	21:08
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:08	4:59	7:51	7:43	8:45	8:40	10:00	9:57	19:44	19:52	20:22	20:31	19:33	20:47
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:18	5:09	8:00	7:53	8:56	8:51	10:11	10:07	19:56	20:05	20:34	20:44	19:45	21:00
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:38	5:28	8:19	8:11	9:19	9:13	10:35	10:31	20:27	20:36	21:07	21:18	20:17	21:35
אוקראינה, קייב (ק)	5:30	5:20	8:11	8:02	9:11	9:05	10:27	10:23	20:20	20:30	21:01	21:11	20:10	21:29
איטליה, מילאנו (ק)	6:09	6:01	8:53	8:46	9:43	9:38	10:57	10:54	20:34	20:42	21:07	21:15	20:23	21:30
אקוואדור, קיטו (ח)	6:08	6:07	8:38	8:37	9:07	9:07	10:10	10:09	18:14	18:14	18:37	18:37	17:56	18:46
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:31	7:36	9:33	9:35	10:09	10:11	11:04	11:05	18:11	18:05	18:38	18:33	17:48	18:44
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:34	8:40	10:27	10:29	11:06	11:09	11:59	12:01	18:50	18:43	18:26	19:14	18:26	19:26
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:06	5:59	8:50	8:45	9:33	9:29	10:44	10:42	20:01	20:07	20:33	20:39	19:48	20:52
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:52	5:45	8:36	8:31	9:21	9:17	10:33	10:30	19:54	20:00	20:26	20:32	19:41	20:46
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:53	5:46	8:37	8:32	9:21	9:17	10:33	10:31	19:54	20:00	20:26	20:33	19:41	20:46
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:25	6:18	9:09	9:04	9:55	9:51	11:08	11:05	20:34	20:40	21:07	21:14	20:21	21:28
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:37	6:32	9:19	9:16	9:56	9:53	11:05	11:03	20:01	20:05	20:27	20:31	19:46	20:42
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:01	5:56	8:44	8:41	9:23	9:20	10:33	10:31	19:37	19:42	20:06	20:11	19:23	20:22
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:43	6:39	9:24	9:21	9:58	9:56	11:06	11:05	19:53	19:56	20:19	20:23	19:38	20:33
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:47	5:40	8:31	8:26	9:16	9:12	10:28	10:25	19:51	19:57	20:23	20:30	19:38	20:44
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:44	5:37	8:28	8:23	9:14	9:10	10:27	10:24	19:51	19:57	20:24	20:31	19:38	20:44
בוליביה, לה-פס (ח)	6:45	6:47	9:05	9:05	9:35	9:36	10:35	10:35	18:14	18:11	18:38	18:35	17:54	18:45
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:12	6:02	8:52	8:43	9:54	9:48	11:11	11:07	21:07	21:17	21:48	21:59	20:57	22:17
בלגיה, בריסל (ק)	6:14	6:03	8:54	8:45	9:55	9:49	11:11	11:07	21:06	21:16	21:47	21:58	20:56	22:16
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:28	6:31	8:42	8:42	9:14	9:15	10:12	10:12	17:43	17:40	18:04	18:01	17:22	18:10
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:15	6:18	8:29	8:30	9:01	9:02	9:59	10:00	17:28	17:25	17:53	17:50	17:07	17:59
בריטניה, לונדון (ק)	5:29	5:19	8:09	8:00	9:12	9:06	10:28	10:24	20:28	20:38	21:08	21:19	20:21	21:37
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:31	5:20	8:08	7:56	9:17	9:11	10:35	10:30	20:42	20:52	21:26	21:38	20:36	21:58
גרמניה, ברלין (ק)	5:32	5:21	8:11	8:00	9:16	9:10	10:33	10:29	20:37	20:47	21:19	21:30	20:28	21:49
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:59	5:49	8:40	8:31	9:39	9:33	10:55	10:51	20:47	20:56	21:27	21:37	20:36	21:54
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:32	6:35	8:43	8:44	9:16	9:17	10:13	10:14	17:43	17:39	18:02	17:58	17:21	18:08
הודו, מומבאי (ח)	6:10	6:07	8:48	8:46	9:21	9:19	10:27	10:26	19:01	19:04	19:26	19:28	18:45	19:38
הודו, פונה (ח)	6:07	6:04	8:45	8:43	9:17	9:15	10:23	10:22	18:57	18:59	19:21	19:23	18:40	19:33
הונגריה, בודפשט (ק)	5:24	5:15	8:07	8:00	9:01	8:56	10:15	10:12	19:58	20:06	20:35	20:44	19:46	21:00
טורקיה, איסטנבול (ק)	5:57	5:49	8:40	8:35	9:25	9:21	10:37	10:35	19:59	20:05	20:31	20:38	19:46	20:51
יוון, אתונה (ק)	6:27	6:21	9:11	9:07	9:53	9:49	11:04	11:02	20:17	20:23	20:48	20:54	20:04	21:06
מולדובה, קישינב (ק)	5:47	5:38	8:30	8:23	9:22	9:18	10:37	10:34	20:17	20:25	20:54	21:03	20:06	21:18

לוח זמנים לשבוע פרשת בהר בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:06	6:03	8:45	8:43	9:18	9:16	10:24	10:23	18:59	19:02	19:24	19:26	18:43	19:36
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:27	7:34	9:12	9:15	9:54	9:58	10:46	10:48	17:25	17:17	17:59	17:51	17:01	18:04
נפאל, קטמנדו (ח)	5:23	5:19	8:05	8:02	8:40	8:38	9:48	9:46	18:38	18:42	19:05	19:09	18:23	19:19
סינגפור, סינגפור (ח)	6:57	6:56	9:28	9:27	9:57	9:57	11:00	10:59	19:06	19:06	19:29	19:29	18:48	19:38
פולין, ורשא (ק)	5:03	4:52	7:41	7:31	8:46	8:40	10:03	9:59	20:04	20:14	20:47	20:58	19:55	21:17
פרו, לימה (ח)	6:15	6:16	8:38	8:38	9:08	9:08	10:08	10:09	17:55	17:53	18:18	18:16	17:35	18:26
צרפת, ליאון (ק)	6:26	6:17	9:09	9:03	10:00	9:55	11:14	11:11	20:50	20:58	21:26	21:34	20:38	21:49
צרפת, פריז (ק)	6:28	6:18	9:10	9:02	10:06	10:01	11:21	11:18	21:10	21:19	21:47	21:57	20:59	22:13
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:44	5:43	8:17	8:16	8:47	8:46	9:50	9:50	18:02	18:02	18:25	18:26	17:44	18:35
קנדה, טורונטו (ק)	6:07	6:00	8:51	8:46	9:39	9:35	10:52	10:49	20:25	20:32	20:56	21:04	20:13	21:18
קנדה, מונטריאול (ק)	5:40	5:31	8:23	8:17	9:14	9:09	10:28	10:24	20:04	20:12	20:39	20:47	19:53	21:02
קפריסין, לרנקה (ק)	5:53	5:48	8:37	8:33	9:16	9:13	10:26	10:24	19:32	19:37	20:01	20:06	19:18	20:18
רוסיה, ליובאוויטש (ק)	6:14	6:01	8:47	8:32	10:02	9:55	11:20	11:16	21:34	21:45	22:20	22:34	21:25	22:55
רוסיה, מוסקבה (ק)	5:43	5:31	8:14	7:55	9:33	9:27	10:53	10:48	21:15	21:26	21:59	22:13	21:07	22:36
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ק)	6:03	5:54	8:46	8:39	9:39	9:34	10:53	10:50	20:34	20:42	21:11	21:20	20:23	21:36
שוויץ, ציריך (ק)	6:07	5:58	8:50	8:43	9:43	9:38	10:58	10:54	20:44	20:52	21:16	21:25	20:33	21:41
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:56	5:54	8:33	8:31	9:04	9:02	10:09	10:08	18:34	18:36	18:58	19:00	18:17	19:09

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.org USA@DvarMalchus.org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00476
03/05/2015

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377